This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891

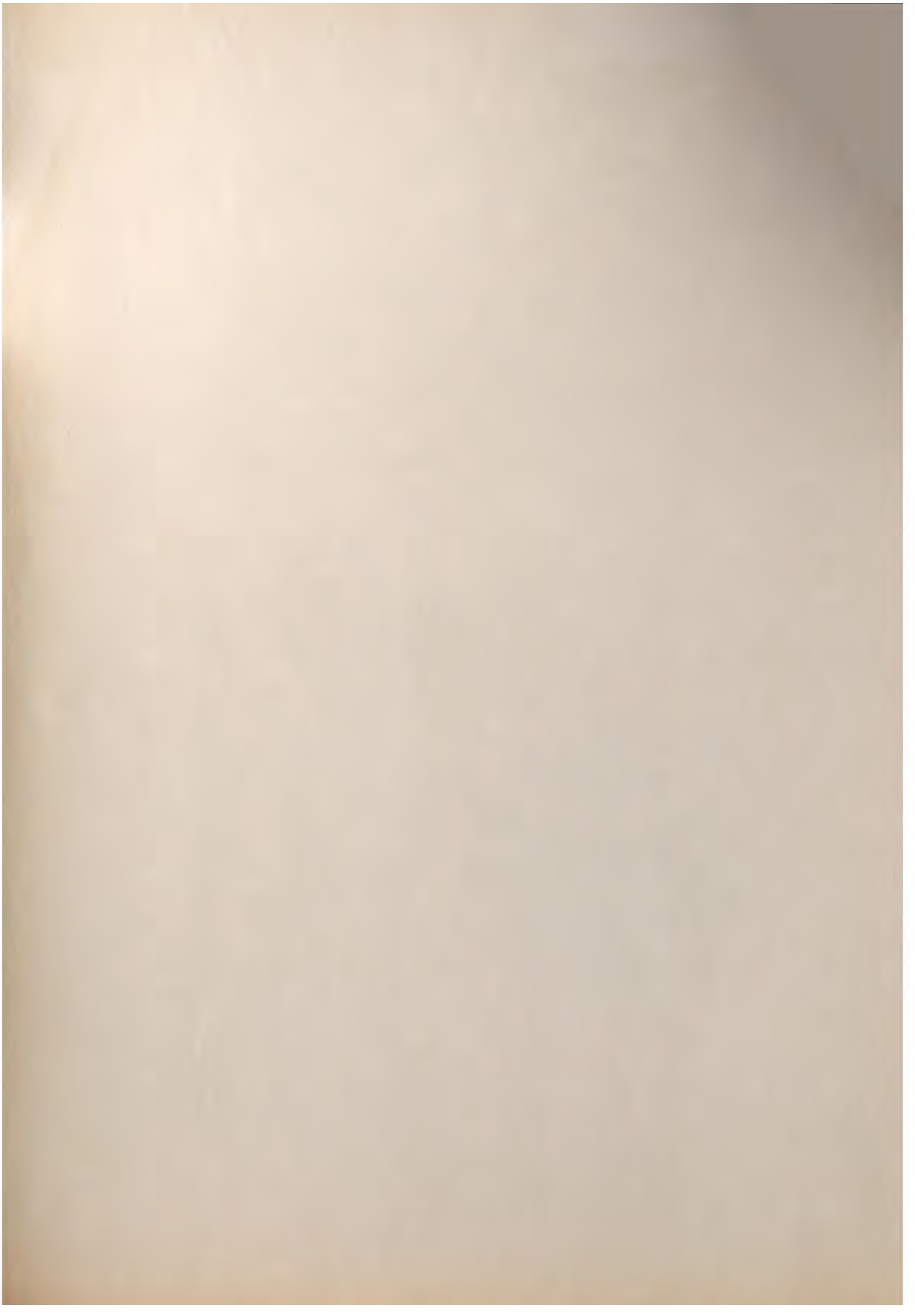

1898 – 1899

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
ART LIBRARY
OCT 22 1970

PAMÁTKY

ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Organ Archaeologické komise při České Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění
a Archaeologického sboru Musea království Českého.

Redaktor:

Dr. **Josef Lad. Píč.**

Dílu XVIII. sešit I.-II. Roku 1898.

OBSAH:

Mohyly Bechyňské II. Píše Dr. J. L. Píč. (Tab. I.—V.) Str. 1. (S vyobr.).
Archeologický výzkum „Údolí Svatojiřského" a okolí. Předsevzatý J. Felcmanem. (Tab. VI.—VIII.) (Se 7 vyobr. Pokrač.) Str. 13.
O Matoušovi Rambouskovi, domnělém malíři. Napsal Dr. Karel Chytil. Str. 39.
Loretánský poklad v Praze na Hradčanech. Popisují Ed. Šittler a dr. A. Podlaha. (Tab. IX.—XI.) (S 2 vyobr.) Str. 41.
Brány a věže Kutnohorské. Napsal Josef Šimek. (S 8 vyobr.) Str. 47.
Další příspěvek k cechovnictví v jižních Čechách. Podává Theodor Antl. Str. 59.
Český tištěný obrázek z XV. století. Píše Fr. A. Borovský. (S vyobr.) Str. 65.
Náboženská reformace na Náchodsku po r. 1650. Dle archivních a jiných pramenů napsal J. K. Hraše. Strana 69.
Zřízení městské v Litomyšli. Podává Antonín Tomíček. Str. 77.
Mladice jinak Klementice. Podává J. Nedoma. Str. 83.
Pohřebiště na Hájku u Drhovic. Píše Martin Kolář. (S vyobr.) Str. 87.
Materialie k dějinám umění, uměleckého průmyslu a podobným. Podává Frant. Mareš. (Pokrač.) Str. 91.
Jana Šuda z Semanína Paměť o žalostivé dvojí zkáze města Nymburka. Podává Jan Emler. Str. 111.
Zprávy a drobnosti: Z Archaeologické komise České Akademie. Str. 113. — Archaeologický sbor musea království Českého. Str. 115. — Mohyla v Březovci u Rataj. (S vyobr.) Strana 117. — Žárové [illegible] Nové předhistorické nálezy v severovýchodních [illegible] 121. — Relikviář z druhé polovice XIV. století. [illegible] benediktinů Ostrovských. Str. 123. — Literatura.

THIS ITEM HAS BEEN MICROFILMED BY
STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
REFORMATTING SECTION 1995. CONSULT
SUL CATALOG FOR LOCATION.

[illegible]ZE.

Nákladem Archaeologické komise při České [illegible]saře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění
a Archaeologického sboru Musea království Českého.

V komisi knihkupectví Fr. Řivnáče v Praze.

1898.

PAMÁTKY

ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Organ Archaeologické komise při České Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a Archaeologického sboru Musea království Českého.

Redaktor:

Dr. **Josef Lad. Píč.**

Díl XVIII. Ročník 1898, 1899.

K dílu tomu přispěli pp.:

Theodor Antl, Fr. Bareš, Fr. A. Borovský, Václav Diviš-Čistecký, Vilém Dokoupil, L. Domečka, Jan Emler, Fr. Faktor, Jan Felcman, H. Gross, Dr. **Boh. Hellich, J. K. Hraše,** Dr. **Karel Chytil, Martin Kolář, J. Kořan, Jan Koula, Jan Lego, K. B. Mádl, Fr. Mareš, Dr. Boh. Matějka,** Dr. **J. Matiegka, J. Nedoma, Em. Neuman,** Dr. **J. Novák,** Dr. **J. L. Píč,** Dr. **A. Podlaha, V. Schmidt, Jos. Siblík, F. Siedek, Jos. Smolík,** Dr. **J. V. Šimák, Jos. Šimek, Ed. Šittler, A. Šolta, Ant. Tomíček, Z. Winter,** Dr. **J. Zahradník.**

V PRAZE.

Nákladem Archaeologické komise při České Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a Archaeologického sboru Musea království Českého.

V komisi knihkupectví Fr. Řivnáče v Praze.

1900.

Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

Obsah osmnáctého dílu „Památek“.

A. O době předhistorické.

Strana

Mohyly Bechyňské II. Píše Dr. J. L. Píč (tab. I.—V.) s vyobrazením 1

Archaeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí, předsevzatý J. Felcmanem. Píše J. Feleman a V. Schmidt s vyobr. (tb. VI.—VIII., XVI.—XVIII.) 13, 227, 551

Pohřebiště na Hájku u Drhovic. Píše Martin Kolář (s vyob.) 87

Praehistorické lebky v Čechách. Praehistorie a kraniologie napsal Dr. J. L. Píč, Praehistorické lebky v Čechách zpracoval Dr. Boh. Hellich, Dodatek k úvodu od Dra. J. L. Píče 139, 289, 433, 623

Archaeologický výzkum ve středních Čechách 1897—1898. Píše Dr. J. L. Píč (tb. XXI.—XXV.) 210

Sídliště u Dobřan. Popisuje J. K. Hraše (tb. XXVIII.) . . 251

Nálezy praehistorické v Řeporyjích a okolí. Zkoumal J. Nesměrák, napsal Em. Neuman (tb. XXIX.) 254

K otázce o původu typu hradištného. Píše Dr. J. L. Píč . . 393

Archaeologická vycházka do východních Čech. Píše Jan Felcmann (tb. XXXVI.—XXXVIII.) 411

Mohyly na Chlumu u Podhoře. Píše Dr. J. L. Píč (tabulky XXXIX.—XL.) 423

Lebky Žižické a archaeoleogické a anthropologické třídění doby slovanské. Píše Dr. J. Matiegka 499

Sídliště v Řeporyjích. Píše Em. Neuman 509

B. Z doby historické.

O Matoušovi Rambouskovi, domnělém malíři. Napsal Dr. K. Chytil 39

Loretanský poklad v Praze na Hradčanech. Popisují Ed. Šittler a Dr. A. Podlaha (tab. IX.—XI., XIII.—XIX., XX. XX.a, XXX.—XXXI., XLI.—XLVII.) 41, 134, 281, 427

Brány a věže Kutnohorské. Napsal Josef Šimek (s vyobr.) 47

Další příspěvek k cechovnictví v jižních Čechách. Podává Theodor Antl 59

Český tištěný obrázek z XV. století. Píše Frant. Borovský (s vyobrazením) 65

Náboženská reformace na Náchodsku po r. 1650. Napsal J. K. Hraše 69

Zřízení městské v Litomyšli. Podává Ant. Tomíček 77

Strana

Mladice jinak Klementice. Píše J. Nedoma 83

Materialie k dějinám umění, uměleckého průmyslu a pod. Podává Fr. Mareš 91

Jana Šuda z Semanína Paměť o žalostivé zkáze města Nymburka. Píše Jan Emler 111

Stříbrné roucho pro sochu Madony v Dolním Ročově. Sdělil Dr. Boh. Matějka (tb. XII.) 119

Starý zvon ve filiálním kostele v Červené Třemešné. Popisuje V. Dokoupil (s vyobr.) 254

Kamna z XV. století s vyobrazením husitských bojovníků a jich vozů, popisuje Dr. Boh. Matějka (s vyobr.) . . . 260

Erbovní rody v Kasejovicích, příspěvek rodo- a místopisný. Podává Jos. Siblík 263

Nález mincí z XIII. stol. v Strmilově. Napsal Jos. Smolík (tb. XXXII.) 363

Monstrance sedlecká. Napsal Dr. K. Chytil (tb. XXXIII.) . 375

Psalterium z roku 1515. Popisuje Fr. A. Borovský (tab. XXXIV.—XXXV.) 383

Nové prsteny sbírek Musea král. Českého. Píše a kreslí J. Koula (s vyobr.) 407

Tisky dobrovické v žitavské knihovně z let 1609—1616. Píše Fr. Bareš (tb. XLVIII.) 451

Zprávy o malířích a illuminátorech pražských z doby jagellonské 1471—1526. Píše Dr. J. V. Šimák 457

Kutnohorské příspěvky k dějinám českého obchodu. Napsal Jos. Šimek 483

Obraz „Boj s Turky“ v hr. černínské obrazárně jindřichohradecké. Píše Dr. Novák 511

Příspěvky k selskému povstání na Náchodsku roku 1775. Podává J. K. Hraše 515

Některá stará jména v Ml. Boleslavi. Sděluje Fr. Bareš . . 519

Nález mincí na Vinařické hoře. Píše Josef Smolík 525

Několik původních náčrtků dvou pražských zlatníků ku pracím zlatnickým ze století XVIII. Podávají Dr. A. Podlaha a Dr. J Zahradník (tb. L.—LIX.) 545

C. Zprávy a drobnosti.

Z archaeologické komise České Akademie . . 113, 267, 389, 529

Archaeologický sbor musea království Českého . . 115, 267, 63

Mohyla v Březovci u Rataj 117

Strana

Žárové mohyly v Bezinkách u Bechyně 119
Nové předhistorické nálezy v severovýchodních Čechách 120, 177
Náhrobní kameny 121
Relikvář z druhé polovice XIV. století 123
Kde stával filiální klášter „Teslínský“ benediktinů ostrovských 123
K dějinám kostela sv. Mikuláše v Praze na Malé straně . . 269
Kšaft malíře Bartoloměje Šprangra 271
Obrazy českých panovníků v zámku Jindřichohradeckém . . 273
Protokol sepsaný o ohledání „kamenného muže“ u Klobuk 276
Mistr Petr 279
Oznámení úmrtí 389
Ku článku Dr. B. Hellicha „Předhistorické lebky v Čechách“ 391
Hromadný nález bronzů v Přelouči 531
Terracotový relief Pallady Athény 533
Miniaturní reliet z pálené hlíny 536
Hradiště u Újezda Ostrolova 536

Strana

Zprávy o rodině Matouše Rejska 536
Dodatek ku zprávě o malíři Bartoloměji Jelínkovi v Č. Krumlově 537
O berni královské vybíraué v Dobřanech v l. 1422—1459 . . 538
Nález starožitností v Chrudimi 538
Zakládací listina svědčící klášteru pardubickému z r. 1516 539
Další příspěvek k dějinám pražského baroka 543
Dva nálezy mincí 635
Miniaturní relief z pálené hlíny 637
Oprava křižové chodby při kostele sv. Jana Křt. v Jindř. Hradci v XV. stol. 638
Správka Betlemské kaple 639
Skříňkový hrob u Měšic 639

Literatura.

Str. 124, 280, 391, 543, 639.

Rejstřík jmen osobních a místních.

Sestavil **Zdeněk Nejedlý.**

Abu-Jusuf-Chasdai Ibn Šaprut 392
Akantides Jakub, bakalář 453, 455, 456
Alba 121
Al-Bekri, cestopis jeho 392
Alboaquensis Misconides Tobiáš, kněz 456
Albrecht II., obraz 274
Aldegrever Heinrich 637, 638
Allemani 145
Alpské země: kultura bronzová 11, lebky 200, 202, 205—207, 348, 349, 352, 353, 355—357, 360, 436, 437, 577, 617, mohyly 632
Altaje 543
Amrasské sbírky 384
Anglie, hroby 402, keramika 5. stol. 401, 403, mohyly 632
Anglosasové 401, hroby 401
Anna sv., relief 44
z Annaberku Petrle Michal, epitaf 391
Antverpy, missál z r. 1696, 137. Špranger B. 271
Aquilej: mince 636, patriarch. Antonio II. 636, Ludvík z Tech 636
Arabská náušnice zlatá (z Výravy) 279
perla (z Žižic) 227, 234, 236, zlato 429
Aram V., kněz 524
Areité 544, 632
Arioston J., bratr český 523
Ariovistus 145
Arkona 640
Armenie, archaeologie 634
Arnheim 111
Arnošt arcibiskup Salcburský 528
Asie, národopis 543, 544
— Malá, archaeologie 634
Augšpurk, obchod 489, 495, rytec D. Custos 92, zlatníci 110, 140, 288, podobizna Viléma z Rožmberka 110
Augusta Jan 520, 522
Avaři, lebky 599, 600

Babí, svobodníci 515
Badensko, lebky 605, nádoby 128
Bacháček rector 456
Bajuvarii, lebky 587, 588, 622, 630
Balbín B. 273
Balkán, lebky 437
Banner 85, 111, 114, 521
Barbora sv., relief 44, obraz emailový 46
Bardon, generál z pověsti 227
Bavory 145, bronzová kultura 9, 11, 14. dýky 9, jehlice 10, kruhy 12, prsteny 10
— kamenné mohyly 194, 207, 632
— lebky 151, 152, 164, 168, 178, 198, 205, 207, 308, 310, 348, 349, 350—357, 359, 360, 435, 570, 575, 578, 583, 584, (Ebrach) 585—591, 593—595, 600, 605, 609, 610, 613, 617—619, 622, 623, 625, 630
Bavory, mince 365, 366, 368, 372, 636, 637, biskupské 373, rázu řezenského 372, 373, vévodské: Alberta IV. 636, Ludvíka IV. 372, 373, nálezy v Fussen 368, Reichenhallu 366
— sůl 491
Bayer P. J., stavitel 378
Bečov, lebky 171—173, 185, 192
Bechlín, lebky 171, 193
Bechyně: mohyly 1—14, 119, 120 (viz Bezinky), město 119, panství 1, 117, zámek 119
Bělá, tisky 453, vzbouření selské 517
Bělčice 265 viz Běšín
Belgie, lebky 201, 206, 208, 316—322, 324
Benešov, děkan J. Trojanus 523
Benešovský Adam Volfius kněz 521
Bergen (Norvézsko), zlatníci 140
Berger Š. 140, 268, 408—412
Berlín, kraniologická konference 154, rytiny Hollarovy 125, tapety Švarcenberské 107, 108
Beroun, bakalář Jakub 477
Berounka, lebky 439
Berounský Daniel Claudianus 456
Běšín na Bělčicích Václav 263
Betlen Babor, konfederace 522
Bezděkov 264
Bezdězský Jan, kněz 455
Bezinky (u Bechyně), mohyly žárové 119 až 120, křemen 119, pískovec 119, slepenec 119, žula 119, kosti 119, 120, lebky 120, dětský hrob 120; nádoby 119, 120, tuhované 120, bronz 119, 120, náramek 119, 120, popel 119, 120
Bezno, farář 456
Bílá Hora 470, 483
Bílina, jehlice bronzová 117
Bílovec (Náchodsko), akatolíci 76—78
Bílský Adam, kněz 521
Blahoslav J. 519
Blatná 263
Blažim, lebky 173, 174, 193
Blešno, kamenná sekerka 121
Blovský z Myslína Jan Heřman 104
z Blumegen Jindřich 520
Bohárna 277
Bohdanecký Stramínides Daniel 456, Kristofor Mathaebeus 455, 456
Bohdaneč, monstrance 381, 382
Bohuše z Hradiště Jan 265
de Bois Gerhard, zlatník Rudolfa II. 273
Bojhaemum 141
Bojové 142, 144, 145
Boleslav I. 141, mince 373
Boleslav II. 128, 441, mince 116, denáry 438, 440, oboly 373, říše jeho 392
Boleslav Mladá, dům bratrský 522, Zilvarovský 522, brána klášterská 522, hora Hrobí 519, radnice 523, vodárna 523, Podolec 522, Skalka 522, viz Karmel
— soud městský 520, primasové: Cubinius Mat. 523, Havránek 523, Tomasius Daniel 523; rychtářové: Columban Vilém 524, Jindřich 519; notář Pelargus 455, písaři radní Jan 522, Simeon Felinus 523
— stará jména měšťanů 519—526, měšťan Hubáček 457, knihy svatební 519, gruntovní 519, archiv 519
— kostely: hlavní Matky Boží 526, sv. Havla 522; děkanové 524: Kořil A. 524, Šimon 519, Terrigena Havel Slanský 455, 521; kněží 521, 523, 524, Václav 519, literátský kůr 521
— řemesla: kovář Václav 520; kožišníci Jan 520, Mikuláš 520, 521, Jan Knoflíček 523; kramáři 490; lazebník Jan 521; postřihač Jan Kopecký 523; řezníci Kašpar 520, Jan Holoubek 524; soukeník Mikuláš 520; švec Václav Kopecký 522; truhlář Matouš 522, zvonaři Jakub 520, Ondřej 520, Petr 520, Václav 520. — Apatykář Václav 520; lékaři: Jan 519, 521, 523, Kostelecký Bartoloměj 522, Kulhavý Mikuláš 523, Ondřej 523
— škola 453, 523, kantoři 521—524, rektoři 522, Rostenburg rektor 456
— tiskárna 523, prvotisky 453
— židé 525—526: primas židovský 525, rabbi 526, synagoga 526
Boleslav Stará, románské fresky 635
Boleslavsko, kněží 453, krajští hejtmané 455, lebky 185, 438, 441, učitelé 453
Boleslavský Jan Facilis, kněz 524
Bologna, mince papežské 530, škola sochařská 535
Bonifác IX. 377
Bor, malíř Jan Lazar 99, 100
Borbonius z Borbenhaynu M. 523, Anna 523
Borovany, klášter 536
Bořek Dohalický z Dohalic 486
Bořivoj, obraz 275
Bořivoj II., mince: denary 367, oboly 373
Boseň, farář 456
Bousov Dolní, vypálení od Švédů 522, písař městský 522
Boží Tělo, processí 375, svátek 375
Brandl Petr 513
Brandýs n. L. 216, obraz p. Marie 107
Brandýsek 237
Braniborsko, praehistorie 544, keramika 143, 148, doby neolithické 639, nádoby 395, 639, ornamenty 639, skrčené kostry 143, lebky 205

Braniborsko, mince 636; Albrechta II. 367, 636, Jáchyma I. 636
Bratrská Jednota 78, 81, 125, 519, 521 až 523, v Ml. Boleslavi 522
Bretagne, mohyly 632
Brné, svobodníci 515
Brněnsko, topografie 280
Brno, archiv městský 125, museum Františkovo 125, nevěstky 489
Brod Český, pivovár 494, sídliště 628
Brod Německý: farář Vrbenský 454, pivo 52, rektor Paeonius 456
Brod Vyšší: klášter 94, malba kaple 94 madonna 65, náhrobek Jana z Serinu 94
Brodce, farář Sigmund Crinitus 524
Broučkov: hrob 142, keramika 628, lebky 142, 159, 160—163, 171, 179, 182, 183, sídliště 628, střepy 117
Broumovsko, selské povstání 517
Bruncvík Jan malíř 464, 465, 476
Brunšvík, mince Oty IV. 367
Bruska 461, 476
Brusnice 475; (na Náchodsku) svobodníci 515
Brussel, rytiny Hollarovy 125
Břetislav I., denar 236
Břetislav II., mince 373, obraz 274
Březan V., 537, 639
Březník, monstrance 382
Březno, nádoby 148, sídliště 396
Březová (Náchodsko), akatolíci 71
Březovec (u Rataj), mohyla 117—119, pískovec 117, křemen 117, 118, žárovíště 119, popel 117, 118; nádoby 118, 119, popelnice 118, 119, střepy tuhované 117, 118, ornament jitrocelový 118; kroužek žel. 118, nůž žel. 118
Budeč, lebky 439, 566, pohřebiště 439
Budějovice 95, sněm r. 1649, 69; kostel 95, v okolí 66, obchod 483, 484, pastýř 102, podobizna lokaje Lorence 95
— malíři: Brandt J. 94, Jan 465, Jelínek 535; stavitelé: Chylart Jan 94, Kometa Dominik 91, 92; truhlář B. Zauner 94; zvonař Valentin Arnold 94; lékař 102
— Moravské 493
Budislavice 266
Budovec z Budova Adam 91
Budyně, kostnice 127; lebky 571, 573, 575, 578—580, 582, 586, 587, 589, 593, 594, 609, 610, 617
z Bukova Muchek Jan 264, 265
z Bukové Korbel Sigmund 263
Bukovský z Najdorfu Jeronym, koflík 95
Bulhaři 544, lebky 569, 598, 602, 609, 615, 627
Burgund, bronzová kultura 11, 532, 533, museum St. Germain 532, 533
Buršice, rychtář a konšelé 84
z Buřenic Králík Václav 376
Býčí Skála, lebky 310
Bydžov Nový, latěnský nález 269, lebky 446, židé 489
Bydžovský Jiří Kezelius (rektor, primas, kronikář a exulant v Ml. Boleslavi), 522, 524
Bylany, hroby 4, 146, 239, žárové 211, 217 až 225, dětský 222, 224, 225, jáma popelovitá 224, pohřebiště 114, 209, 217 až 225, pohřby 217—225, sídliště 115, 628
— kostry skrčené 115, 116, 217, 218, 220 až 224, kosti 217—225, lebky 146, 159, 161, 163—167, 170, 171, 173, 178, 179, 182—184, 187, 188, 190, 192, 204, 217, 220, 289, 291, 301, 306, 573, 576, 603
Bylany, keramika 144, 209, 212, 214, neolitická 217; hrnce 220, 222, 223, 225, chrastítka hliněná 222, 224, mísy tuhované 218—224, nádoby 116, 217—225 245, pohár neolitický 224, řehtačka hliněná 217, střepy 217—225, šálky 219, 220—222
— milodary: jehlice 10, 16, bronzové 223, železné 218, 224, klíny kamenné 225, knoflíky 116, 218, 219, kopí železné 224, korál 225, kruhy bronzové 217, 218, 221, 222, 224, železné 220, 222, náhrdelník bronz. 217, 225, náramky 217, 222 až 225, nože pazourkové 221, 225, železné 116, 117, 221, 224, pinzeta železná 224, spona bronz. 214, 215, udidla železná 218, 219, 223, uzda železná 116, 220, 222, zbroj koňská 218, 219
Bystřice Nová, obrazy 274, panství 274
Byteš Velká, monstrance 382
z Bytně Anna Zásmucká 122
Bzenec 369

Caesar 405
Cáblovské železo 490
Campanus Vodňanský Jan 455, 456
— Pelargus Jan 455—457
— Plagelus Martin 455
Celidon Jan, kněz 524
Cellini Benvenuto 47, 48
Cerhenice, lebky 438, 444, 629
Cerhynky, hroby se skrčenými kostrami 212—213, jámy sídelní 212—213, sídliště 212—213, 628
— milodary 213: jehlice 213, mísky tuhované 212—213, nádoby 213, střepy 117, 212—213, šídlo bronzové 213
Citoliby, hroby 142
Collin A., sochař 392
Colloredo hrabě 69
Crinitus Sigmund, administrator konsistoře 522, dcera jeho Sibylla 522
Cruppius (Postremus luctus Bohemiae) 453
Ctiněves 81
Cyperské jehlice 10

Čáslav 496, obchod 484, kotláři 55, pokryvači 55, trubači 56, nálezy nádob 38
— Hrádek, lebky 151, 439, 441, 442, 444, 446, 447, 449, 450, 452, 566, 568 až 574, 578, 580, 592, 616, 620
Čáslavská brána v Kutné Hoře 48—53, 55, 56, 487
Čáslavský Knobelius Jiří 456
Čáslavský Macháček Eliáš 457, 458
Častolar z Dlouhévsi Bohunka 263, Kateřina st. 266, Kateřina ml. 266, Lipolt 265
Častolovice, zámek 275—276, obrazy 275 až 276
Častolovice, nález bronzů 121: celty 121, srpy 121, šípy 121
z Částrova Mikuláš 497
Čech vůdce, obraz 274, 275
Čechlice 124
Čechy 392
— archaeologie 141: hroby 141, žárové 142, 147, keramika nejstarší 142—144, sídliště 141
— dějiny nejstarší 141, doba hradištná 142, 146—148, 393—408, doba knížecí 142, 393, pohanská knížata 256, starší doba knížecí 236, první doba křesťanská 144, 146, panovníci čeští (obrazy) 273—276, války husitské 484, 485, třicetiletá válka 83—86, vojsko r. 1620 522, exulanti 451—453, 523—524, mapa 16. st. 524, Sněmy 124, Archiv 124—125
Čechy, kraniologie: lebky praehistorické 127, 139—208, 289—362, 433—452, 565 až 634, pohanské 433, 438, starokřesťanské 151, 153, 161, 163, 164, 166, 168, 178—181, 183—192, 208, 289, 301, 303 až 305, 307, 308, 317, 321, 323—325, 326—328, 352, 433—452, 565—626, 629 až 631, 634, lebky skrčených koster 153, 158—208, 289, 323, 325—362, 433—435, 438, 440, 442, 443, 445—489, 565—574, 576, 577, 579, 581, 591, 592, 603—607, 612, 614, 616 624—626, 628, 629, 631 až 633; kostnice venkovské 127
— mince 363—374, 525—527, 530, 635 až 637, denáry 373, denáry knížecí z 10. st. 236, „kačenky“ 528, oboly 373, „šátečky“ 237, 392
— obchod 483—498
— praehistorie 128, bronzová doba 9, 11, 144, mladší 252: diluviální doba 141, postglaciální 640, doba železná 144, mapa praehistorická 115
— umění ve středověku 40, architektura 268, básně 453—456, kostely 407, majoliky 407, prsteny 407—417, barokní 409, 411, gotické 409, pečetní 409, 410, renaissanční 409—411, monstrance gotické 375, svátek Božího Těla 375—376, tištěný obrázek z 15. stol. 65—68
— zřízení: kancelář česká 53, komora královská 528, kraje 639, poplatnictvo 639, právníci 640, znak 93
— jižní: cechovnictví 59—64, mohyly kamenné 11, 14, 87, 90, 142, 144, 195, 244, 290, 407, 433, 632, malířství 65
— severní: mohyly 407, pohřebiště 407, hroby skrčených koster 142—144, 244
— severovýchodní: hroby popelnicové 142, nálezy předhistorické 120—121, 277 až 279, z doby neolitické 120
— střední: archaeologický výzkum 209 až 226, nejstarší sídliště 253
— východní: archaeologický výzkum 411 až 424
Čejkovský Jiří, kněz (v Mnichovu Hradišti) 521
Čejřovský potok 536
Čelákov, dýky bronzové 9, mohyly 120, náramky bronzové 10
Čelakovice, sídliště 117
z Čenkova Jan (spis jeho Jesulus explicatus) 453
Černilov, selské povstání 518
Černínové z Chudenic, obrazárna v Jindř. Hradci 511, malíři 513
— Antonín 513, Eugen 514, Frant. Josef 513, Heřman Jakub 274, 276, 513, Humpolec 513, Jan Rudolf 513, 514, Marie Josefa 274, 276, Markéta 428, Prokop 513, Rudolf 513, Vilém 480, Volfgang 513
Černo-Volské kulturní jámy 253
Černý Jan lékař 519, 521
Červená Lhota, obrazy 274, 276, zámek 276
Červená Třemešná, záduší 258, zvon filiálního kostela 257—260, zvonice dřevěná 257
Červené Otradovice, kachle 259, 262
Čeští Bratří 78, 81, 125, 519, 521—523, v Ml. Boleslavi 522
Čibuz, fara 278, trať „na staré vsi“ 278
— pohřebiště 278 nádoby středověké 278, popelnice 278, střepy 278, dřevěné uhlí 278
— drátky bronzové 278, gotická ostruha 278, přeslen 278

Čičovice Malé, hroby 142, lebky 142, 169 až 171, 182—184, 187, 189, 190, 300, 301, 306, 439, 452, 573
— Velké, pohřebiště 214, lebky 169, 170, 171
Čichtice, mohyly 630, lebky 630
Čistěves, naleziště nástrojů kamenných 120, perel 236, zlatá náušnice 279
z Črmník Erazim 472, Jan 472, Magdalena 472
Čuvaši, lebky 569, 598, 608, 609

Dačický Jan, malíř 465, M. 49
— z Heslova Mikuláš 490, 491
Dašice 539—540
Dašický z Barchova Čeněk 60
Děbolín, újezd 363, 374
Děděny 278
Dětmar Merseburský 141
Dětský z Libošlavě Mikuláš 460
z Dietrichšteina Filip 284, Marie Žofie 284
Dlabač G. 39—41, 545—548
z Dlouhévsi viz Častolar, Dlouhoveský
Dlouhý Újezd, lebky 294, 296, 323
Dlouhoveský z Dlouhévsi Bohunka 266, Kateřina 266
Dněstr 394
Dobrá, mohyly 244
Dobrá Veliká, dýka 9, jehlice 10, korály jantarové 4, puklice bronzová 10
Dobrá Voda (u Hořic), pohřebiště 421
Dobrovice, farář husitský Pavel 521, Sigmund Crinitus 524, kaplan Sigmund Třebenický 454, kněz Sigmund Crinitus Missenus 456, 457, Veressius 456
— škola 453, rektoři Akantides 453, 455, Mělnický 457, 458
— tiskárna 524, tisky 451—458, tiskař Ondřej 456
Dobrovický Tomášek Vlášek (komorník pp. z Valdštejna) 453
Dobřany, berně královská v l. 1422—1429, 538, konšelé 538, požár 538, rychtář Materna 538, sousedé: Čeněk Mikuláš 538, z Črnetína Šimon 538, Črnín 538, Diviš Petr 538, Jandovic Václav 538, Ješek 538, Pacolt 538, Přelezlo Jan 538, Řech 538
— hroby kostrové 254, jámy kulturní 251 až 253, sídliště 116, 251—254; kosti zvířecí 251—253, lebka 254
— nástroje kamenné 116, 251—253, brousky hadcové 251—252, brusy pískovcové 251—253, dláta 251—252, kladiva kamenná 252, mlaty 252, nože pazourkové 251, 252, pilky pazourkové 251, 252, sekerky 251, 252
— nádoby 251—252, střepy 116, 251—252, přeslen hliněný 253
— strusy železné rudy 252, kroužek bronzový 254
— ústav pro choromyslné 251
Dobřeň 495
Dobřichov 407, hroby žárové 127, 147, 405, lebky 147, pohřebiště 628, sídliště 628
— jehlice 7, keramika 405, 406, spona 17, 18
Dobřichovice, dýky bronzové 9
Dobšice, hroby latènské 635
Dohalický z Dohalic Bořek 486
Dolní Rakousy viz Rakousy
Dolní Ročov viz Ročov
Domažlice, malíř Abraham 94
z Donina Johanka 524
z Doupova Ježovská Eliška 266
Dožice 264
Drastník Beneš, malíř 461—462
Drážďany, rytiny Hollarovy 125
Dražice 87
Dražkovice (u Pardubic), hroby žárové 415—422, hroby řadové 416, hroby kostrové 416, skrčené kostry 416, hroby dětské 420, pohřebiště 416, 420, 422, kosti lidské 417—420, pohřební ritus 420, žároviště 420, 421, „Bránecký“ 416
— keramika 421, květináče 417—421, mísy 417—419, 421, nádoby 416—421, dětské 421, obětní 420, 421, osudíčko 417, 419, 421, poklice 417—418, popelnice 416 až 421, řehtačky 421, střepy, 417, 418, 421, šálečky 419, 421, tuhovaná miska 418, vanička 421
— železo 416, drát bronzový 417, 419, 421, jehlice bronzové 417—422, náramek bronz. 418, 419, 421, náušnice bronz. 417, 420—422, prsteny bronz. 417, 421, 422, řetízek bronz. 422, šípy pazourkové 422, záušnice s-ovité bronz. 416
Drhovice, hradiště 87, kosti lidské 89, 90, mohyly kamenné 1, 2, 87—90, pohřebiště na Hájku 87—90, popel 89
— bronzy 89, 90, jehlice bronz. 87—89, nádoby 90, náramek bronzový 87, 88, popelnice 88, 89, srpek 90, střepy 90, záušnice s-ovitá 89
Drnov, lomy 563
z Druhovic Ješek 87, Rampach 87, Volkmar 87
Druhovice 87
Dřínov, pohřebiště 142, lebky 142, 160, 165, 167, 182, 184, 187, 189, 190, 204, 205, 301
z Dubče Mariana 461
z Dubé Mračský Karel (prsten a erb) 409
Duchcov, hrob latènský 256, náramek bronz. 256, spona bronz. 255
Dunaj 640, keramika 402, 406, kočovníci 392, lebky 207, 608
Dürer Albrecht (obraz v Loretě) 135—136
Durynsko, jehlice 10, keramika se šňůrovou ozdobou 143, lebky 146, 174, 196, 197, 324, 630, skrčené kostry 631
Dvorce 468
Dvory Svobodné, mamutí kosti 640
Dvůr Králové, děkanský kostel 531, fresky 531
Dvůr Nový, puklice bronz. 10
Dymokurský Jiří, kantor 522

Ebron Tomáš 524
Efraim bratr 524
Eggenberg, kníže 100, 101, 105, dvorní malíř Jan Melchior Otto 109, 110
— zámek 109
Egyptské starožitnosti 635
Eimbeck, mince 530
Einhardovy annaly 392
Eliška, pás její 409
z Elbinku Plácel Václav 453
Elsaské mince 637
Elsenwanger, mapy krajů čes. 84
Emerik P. 47
Emler J. 635, nekrolog 389
Enže, malíř Kašpar Schnuhl 109, 110
Evropa, národopis 543—544, doba diluviální 127, kovová 127, neolithická 127, palaeolithická 127

Falc-Waldenzské mince 637, Jiří Gustav 637
Falc-Zweibrückenské mince 637, Jan I. 637
z Felcova Kadovský Tomáš 457
Ferdinand I. 486, 495, 496, kuchyně jeho 487, mince 525—529, 636, 637, obrazy 276, 286
— II. 109, 111, 267—269, mince 637, obraz 276, 286
— III. 69, 108, 269, kontrfekt 101, obraz 276
— arcikníže 59, 486
Fineins z Fincšteina Vincenc 457
Finové 640, lebky 576, 599, 607—609
Fradelius Petr rektor 456
Francie, cesta Karla IV. 640, dolmeny 143, keramika 401, lebky 190, 199—203, 205 až 208, 298, 299, 301, 302, 312, 317 až 324, 326—331, 338, 339, 341, 342, 345, 346, 351, 359, 360, 436, 437, 567, 571, 584, 587—590, 593, 599, 603—605, 611, 616, 617, mohyly 632. Viz Gallie.
Frankfurt n. M. 496, mince 636, purkmistr 489
Fridrich IV., mince 635, 636
— Falcký, volba 522
— II Lehnický, mince 635
— III. Saský, mince 529
Friedland Pruský, ševci 518
Frisové, lebky 567, 569, 583, 585, 586, 593, 595, 605, 607, 609—611, 618, 619, 625, 626
Frölich Vilém, probošt pražský 270
Froideval z Kaltenthalu Jindřich Vendelín, regent panství Lobkovických 284

Gallové 144, 145, hrob u V. Horešovic 28 až 30, hrob v Předměřicích 116, kultura 25, 26, 533 (viz Latènská), lebky 202, 205 až 208, 311, 316—318, 320, 323, 354, 576
Germani, hroby popelnicové 544, žárové 399, keramika, 399, 402, 403, kmeny 402, lebky 448, 578, 581, 583, 584, 595, 599, 601, 604, 605, 608, 616, 618—620, 625
Gosslar, mince 529
Gothové 401, 640, zlatnictví 126—127
Götz hr. Marie Polyxena 274—276, Terezie Frant. Marie 274—276
z Greifenfelsu Pelhřimovský Jiří Vilém 104, Žofie 105
z Günterrodu páni 523
Guttenberg Jan 383

Habr 493
Habsburkové, podobizny 286
Had Jiří 469
Hagenau, mince 637
Hager J. malíř 271
v Hájku paseka viz Drhovice
Halič 392, keramika malovaná 143, lebky 161, 163, 194, 196, 197, 202, 206, 207, 603, 611, 626
Hallstattská kultura 5, 11, 13, 28, 37, 40, 119, 212, 218, 252, 310 312, 313, 316, 317, 408, 415, 532, 533, 566, 586, 610, 632
Hanau-Lichtenberk, mince 637, Filip V. 637, Jan Richard 637
Hanau-Münzberk, mince 637, Filip Ludvík II. 637
Hannoversko, hroby žárové 399, 401, 402, keramika 148, 403
z Hardeka Oldřich, mince 527—528
Harlém, malíř B. Spranger 271
Harrach Arnošt arcibiskup 48, erb 48
Hasik Matěj, malíř 471—472, kšaft 471
— Václav, malíř 481—482
Havlíček Karel 128
Havlovice, selské povstání 517
Havránek Corvinus Jan 523
Hekr z Brtnice Matěj 493
Helfenštein 279, 539, 541

*

Hemery, kultura bronzová 13—14, mohyly 11—14, 115, 120, 532—533, pohřby 12 až 14
— drát bronzový 13, hroty želez. kopí 14, jehlice bronz. 12—14, 533, kopí žel. 14, korále jant. 13, kosti 13, kruh bronz. 12, 13, lebka 13, miska 12, nádoby 12, náramek bronz. 10, 12—14, 128, násep hliněný 12, oštěp žel. 13, popel 12, 14, prsteny bronz. 10, 12, 13, puklice bronz. 10, 12, rýhovaný ornament 12, spirály 12, 13, sponka bronz. 532, střepy 12, 13, šíp bronz. 13, tečkovaný ornament 12, tulej 14, věnec kamenný 13
Henicius Matiáš kněz 524
Hennebersko, mince 529
z Herberšteina hrabě Josef 267
Hercynský les 405
Hermunduři 405, 630
Heřman, světící biskup pražský 123
z Hesiova Dačický Mikuláš 490, 491
z Hesoltovic Petr 537
Hessensko, lebky 310, 348, (Alsheim) 349 až 357, 360, 602, mince 636
— Ludvík III. 636
Hetité 639
Hladoměr, dýky 9, nádoby 11
Hlavsa z Liboslavě Jan 463
Hlinecko, sborník 128
Hlohov, dobytí města r. 1642, 108
Hložek z Žampachu, erb 122, Jan 122, Karel 122
Hluboká, urbář 640
Hnaný, rybník 83
Hnězdno, missál sv. Vojtěcha 115
Hock Theobald, sekretář rožmberský 91, 92
Holec z Květnice Sigmund 482
Holešovice, pohřebiště 216
Hollandsko, keramika 143
Hollar z Prachně Jan Jiří 525, Zuzana 525
— Václav 60, 125
Holler Jan Kristof, zlatník 545, 547
Holovousky z Holovous, erb 258, Anna 258
Holštýnsko, hroby 401, mince 637, Jan Adolf 637
Holubice, jehlice 559, keramika 127, lebky 165, 166, 179, 182, 184, 191, 192, 204, pohřebiště 559, 562
z Homberka pán 482
Homna (u Peher) 409
Hora Bílá 470, 483
Hora Kunětická 539
Hora Kutná 377, 474, 478
— archiv 48, 52, 53, 60, registra sirotčí 493, registra vinná 493, urbář 497
— brány 47—60, 486, 487, brána Čáslavská 487, klášterní 485, Kolínská 485, Kouřimská 485, branka židovská 50, fortny 49, 50 fortnička 489
— děkani 58, 495, bakalář Jakub 488
— domy Glauzlův 56, Očáskův 55, Ruthardovský 55
— důl Ósel 487
— hospodáři 485
— hospody 54, 58, 491, hampejzy 489, hráči falešní 489, karban 490, 491, nevěstky 489
— kancional 381, 482, knihy 488
— kollej jesuitská 50
— kostely: sv. Barbory 48, 50, 51, 54, monstrance 378, sv. Bartoloměje 50, 54, 485, sv. Jakuba 49, 53—54, 56 až 57, 60, 485, monstrance 383, sv. Jiří 49, 56, 485, P. Marie na Náměti 49, 54 až 56, sv. Martina 49, sv. Michala a Václava 49, Všech Svatých 50
Hora Kutná, krámy kramářské 486, 488, masné 485—487, 495, chlebnice 486, 488, komora solná 491
— lebky 159, 163, 184, 187, 196
— město: dvůr Vlašský 50, 53, 485, kašny 49, 489, kotce 486, lázeň Blažkova 55 podloubí 486, 488, radnice 49, 53, 55, 485, 488, 491, 492, 494, stavby 215, špitál 487, váha obecní 490—492, věže 47—60
— mince 491, mincmistr 486, 487, 495, 497
— Němci 486
— obchod 483—498, clo 50—52, 487, 494, 497, jarmark 488, 489, jarmareční 488, melhúz 485, míry 489, 491, peněžnictví 496, podomní obchodníci 488, undrlák 485, 486, 488, undrláčník 486, ungelt královský 488, 492, 494, váhy 489
— obrazy 49, 50—56, 60
— pivovár 50, na Páchu 494, pivo 494, 495, 498
— policie 489, kat 378, krádeže 451, pomocní 489, pranýř 485 rychtář 488, šatlava 487, 488, žoldnéři 489
— rybník na Trávníku 49, ryby 485—489, 498
— řemeslníci 485, cechy 485, 489: apatykáři 490, 497, bednáři 485, bradýři 485, branní 50—53, 486, 487, formaní 490, 493—496, herinkářky 485, 486, hlásní 56—57, hokyně 55, 486, horníci 128, 492, hrnčíři 485, hrobaři 57, illuminatoři 470, kejklíři 489, kloboučníci 485, koláčníci 485, 488, koláři 485, konváři 485, 491, kováři 53, 485, koželuzi 49, 50, 485, 487, kožešníci 485, krajčí 485, kramáři 485, 488—492, krejčí 485, kupci 491, lazebníci 485, lojovníci 485 488, mečíři 485, mlynáři 53, 491, nákladníci piva 485, 494, nákladníci vína 492, 493, olejníci 485, pekaři 49, 485, 486, perkytláři 485, 488, ponocní 57, postřihači 485, 497, pozauněři 57, provazníci 485, prubéři 495, překupníci 487, sanytrníci 50, sedláři 485, soukenníci 485, 487, soustružníci 51, 485, stavitelé 54, střelci 485, šenkýři 57, 485, 491, 494, 495, ševci 52 54, 55, 485, 487, šípaři 485, šmajdéři 485, šrotýři 492, 494, tandlíři 485, tesaři 53, tkalci 485, toboláři 485, trubači 56, 60, 491, truhláři 485, 486, uzdaři 485, váčkáři 485, vážní 491, vinopalníci 492, 493, vochláři 485, zámečníci 485, zednící 53, 486, zlatníci 376, 485 490, 491, 547, 548, zvonící 54
— sjezd českých archaeologů 391
— trhy 485, 487, hovězí 485, hrnčířský 485, koňský 485, 486 (Rossmark) 55, 56, kurný 485, masný 485, obilní 485, 486, olovný 485, ovesný 485, 495, pivní 485 prkenný 485, prutěný 485 rudný 485 rybný 485, senný 485, solný 485, Kolmark 55, 56, rynk 485, 486, 488, tarmark 58 485, holzmark 485
— ulice 485, hokynářská 485, masařská 485, provazní 485, prutná 485, reflířská 485, řeznická 485, senná 485, ševcovská 485
— úřad: šepmistři 486, 487, 491 až 493, 496—498 primasové 494, kancelář 53, úředník Vondráček 53, fišmistr 486 hofmistr 491, rormeistr 489
— zboží: bavlna 498, cvočky 490, dobytek 495, 498, dříví 487, glit 490, 491, havířské perkytle 488, houby 487, hrnce 498, hřebíky 490, husy 488, jablka 488, kmenty 488, koloniální zboží 489, 490, koně 488, 495, koření 488, 492, 498, kosy 498, košile 488, koudel 498, kůže 487, 488, 498, máslo 487, 488, maso 495, med 487 498, mouka 488, nádobí 485, olej 498, olovo 490, 491, ovoce 498, pernik 490, plátno 488, plech 490, ptáci 488, radlice 490, slepice 487, stříbro 490, stuhy 488, sukno 497, sůl 491, 498, svině 487, sýr 487, 488, 498, šafrán 488, šavle 490, tesáky 490, víno 492—494, 498, vlna 490, 497, vosk 490, 498, zbraně 490, zvěř 487, železo 490, 491, 498
— židé 487—489, 495—497
— Hrádek 492, Kaňk 50, Pach 487, 489, Sukov 50, Vysoká 50
Hora Loučná, zámeček 116
Hora Slanská, sídliště 559, hrob 560, pohřeb kostrový 37, lebky 165, 167, 192, zvířecí kosti 234, keramika 39, hrnec 28, nádoby 234, 561, 563, střepy 30, 234, sekera 560
Hora Vinařická, nález mincí 525—530
Hora Zelená 465
Horákov, keramika 127
Horčice z Prostého Jan Jiří 266, Pavel 266
Horešovice Malé 28
— Velké, gallský hrob 28—29 náramek bronz. 29, železo 29: pas 29, prsten 29, přezka 29, řetízek 29
Horní Metelsko viz Metelsko
Hory Železné, loupežníci 489
z Hořan Eliška 479
Hořelice, lebky 292, 293, 296, 573
z Hořemířic Sigmund 472
Hořenice, hroby laténeské 278, 279, nálezy 121, milodary 278: fibule bronz. 278, hrot žel. kopí 121, 278, hřeby bronz. 279, kruh lignitový 278, meč 278, mísa 279, nádoby 278, náramky bronz. 121, 278, tulej 279
z Hořepníka Petr, bakalář 466
Hořice, museum 279, škola sochařská 257, vikariat 257
Hostašovice 468
Hostivít, obraz 275
Hostomice, jehlice 117, lebky 171, 173, 174, 178, 182, 192, 200, 292, 295, 446, 603, monstrance 381—382
z Hošťálkovic Zajíček Fridrich 112, Mikuláš 112
Hrabaeus Jakub, kněz 456
z Hradce Adam 122, Jáchym 122, 276, Jindřich 363, 374, Jindřich IV. 238, Lucie Ottilie 276, Vítek 374, Zachariáš 276
Hradčany viz Praha
Hradec Jindřichův 363—364, archiv 122, 273—276, 512, 514, hejtman Jan Zelendar z Prošovic 122, chudobinec sv. Jana 121, illuminator Valentin 482, kamenníci Ondřej 638, Mikuláš 638, kaple sv. Mikuláše 121
— kostel sv. Jana Křtitele 121—123, křížová chodba při kostele sv. Jana Křtitele 638, měšťané 122—123, minoriti 638, museum 123, 374, náhrobní kameny 121—123
— obrazárna 511—516, obraz „Boj s Turky“ 511—516, obrazy českých panovníků 273—276, osídlení krajiny 363, panství 274, podobojí 122, požár r. 1773 273 až 274, řád Německých rytířů 363, 374, Rožmberská chodba v zámku 276
— sál zlatý 273, sbírka mincí 365 úředníci 122, zakladatel 363, zámek 273 až 276, 511
Hradec Králové 491, illuminator Mikuš 464, kožešníci 489, malíři 41—42: Matouš 472, Racek 472, Radoně 41, místopis 544, museum 120, 121, 278, 279 409, 544,

průmyslové 126, náměstí 121, obrazy 41, pivo 494, rektor Vrbenský 454, vodní věž 279
Hradec Králové, starožitnosti středověké 121, nálezy 277—279, 544 brusle kostěné 121, mlat 121, nádoby bronz. 121, přesleny 121, sekyrka hadcová 121, sklo hnědé 121
Hradec Levý, lebky 151, 321, 438, 439, 441, 444, 448—450, 452, 565, 566, 568, 570—573, 577, 578, 580, 592, 594, 603, 616, 617, 620, 621
Hradecko, kraj 69, 544, hejtmani 71, 72, 74, konsistoř 72, 73, povstání r. 1775, 517
Hradecký Jiřík, kněz 521
— Sandyon V., kněz 524
— Vodička Jan, kantor 456
Hrádek (u Jičína), lebky 438, 572
— nad Podousy 489
— viz Čáslav, Hora Kutná
Hradiště (u Kasejovic) 264
— (u Veltrub), lebky 438, 440
— Mnichovo, farář Jiří Čejkovský 521
— Nové (Náchodsko), akatolíci 72
— Uherské, monstrance 382
z Hradiště Jan Bohuše 265
Hradištský Michonius Daniel 521
z Hrádku Samuel Jiří 475
Hrady Nové 99
Hronov, akatolík Jirásek 73—74, svobodníci 515
Hrušov, úředník panství Jiří Karmel v Provodova 522
z Hrušova Anna 461
— Voděradský Jiří 490
Hrzánovský dvůr v Ml. Boleslavi 523
Hřivice, hroby z prvních dob křesťanských 245—246, kostry 245—246, milodary 246, obroučky žel. 246, vědérce dřevěné 246, záušnice bronz. 246
Hubáček Telčský Jakub, rektor 522
Hubka z Černčic 266, Jan 265, Joachim Kristof 265, Maruše 265
— z Chloumku Petr 266
Humeny, lebky 439, 566, 572
Humpa Vavřinec, iluminator 482—484
Humpolec, lidové podání 128, museum 128
Hunové 544, lebky 599
Hus Jan, listy 639, postilla 453, pouť v Betlémě 639 svátek 91
Husinec, kostel 100
Husinecký Šimon Stefanides, kněz 523
Husité 377, 539 mince 526, vyobrazení vozů na kachlích 259—264, 269, kněží 521, války 484, 485, 519
— válečnictví 259—264: boty 259, cepy 259, klobouky 259, kukle 259, kuše 259, meče 259, nohavice 259, palcáty 259, pavézy 259, samostříly 259, sukně 259, šípy 259, vůz válečný 259 až 264, zbrojnoši 259
z Husitřan Husitřanský, erb 258, Anna 258
— Rodovský 451 Bavor 458
Hýserle z Chodů Ludmila Eva Frant. 283

Chabřec, lebky 161, 172—174, 192, 193
Chanovice 264
Chasarský chan Josif 392
Cheb, erb 548
Chloumek 266
z Chloumku Hubka Petr 266
Chlum (u Podboře), mohyly 268, 423—428, lebky 630, nástroje kamenné 120, bronz 120, korále hliněné 120, kroužek bronz. 120, nukleus 120, nůž 120, přesleny 120, závaží tkalcovská 120
Chlumec n. C., hospodář města Jiří Myslivec 279, hrob stavitele Petra 279, kostel 279, manual městský 279, purkrabí Petr 489, úředníci Tomáš Stěhovský 279, Zachař z Plotišť 279
Chlumec, obrazy 274, panství 274
Chodsko, lidové podání 267
Chorvati, lebky 569, 575, 578, 582, 595, 610, 611, 614
Chorvatsko Velké 392
Chotěboř, nevěstky 489
Chotěšice 453, 455, 457
Chotěšov, klášter 538
Chotusice 215
z Chrastu Markéta 477
Chrdebí, mohyly 406, střepy 406
Chrt ze Rtína Jan Sigmund 265
Chrudim, epitafy 39, 40, kachle 259, 261, kancional 39, kaple špitální 41, 42, klášter 636
— kostely: sv. Kateřiny 41, 42, 538, sv. Kříže 42, Nanebevzetí P. Marie 39, 42, 123, (obraz 40, oltář 42, reliquiář 123), sv. Marka (hřbitov) 538, sv. Michala 40
— kožišníci 40, krejčí 40, lebky 174, 187, 188, malíři 41, měšťané: Holub M. 40, Lazarin S. 39, Radouš, M. 39—42, Rambousek M. 39—42, mince (nález) 636—637, museum 40, 42, 376, 531, 538, obrazy 41, oltář skládací 41, 42, rektor Mathaebeus 455, rychtář 40, soukenníci 40, svatební zápisy 40
— starožitnosti: nález 538 až 539, hrob 539, kostra 538 až 539, kroužky bronz. 538, nádoby 539, střepy 539, záušnice 538
— zlatníci 490
Chrudimsko, lebky 159, 174, 187, 188
Chrudimský Eliáš, kněz 456, 521
z Chřenovic Martinický Hynek 52
Churanice (u Č. Brodu), lebky 290, 323
Chvaly, střepy 117
Chvojenecký nález bronzů 532

Ibrahim Ibn Jakub 141, 237, 392
Ilburg z Ilburgu Vilém 462
Italie, hroby 633, kultura bronzová 11, lebky 202, 569 633, 634, plastika renaissanční 535, stavby jezerní 9, terramary 144, 533, 632, umělci v Pardubicích 535
Ivančice, víno 494

Jaderské moře, keramika 402
Jagellonská doba, malíři a illuminatoři 457 až 484
Jakub „Starý pivo", opat Sedlecký 378
— bakalář v Kutné Hoře 488
Jamnický kraj 363
Jan, král 483
— XXII. 375
— probošt Vyšehradský 486
— z Jenštejna arcibiskup 375—377, 384
— Nepomucký (rouhání) 74
— Fridrich Saský 529
— Jiří Saský 525
Jankov, kachle 259, tvrz 259
Janovice Uhlířské, kostel hřbitovní (fresky) 391
Jarohněvice, mohyly 236, náušnice 236
Jaroměř, kostry 279, lebky 438, 449, 572, 616, 617, museum 278, 279, pohřebiště 438, předměstí pražské 279, „Vinice" 279, záušnice stříbr. 279
Jazygové 640
z Jelení Jan, bakalář 477
Jelenov 518
Jemníky, kameny památné 280
Jeníkovice, popelnicové pohřebiště 277, nádoby 277, „Bílý kopec" 277
Jenšovice, nález hromadný 117, prsteny bronz. 10
z Jenštejna viz Jan
Jesuité 269, 270: z Kolovrat Václ. Frant. 269—271, Kramolín J. 271
Jevíčko, monstrance 382
Ježovský z Lub Petr st. 266, Eliška 266
Jičín, pernikáři 490
Jihlava 377, 493, kramáři 490
Jílové, archaeologické památky 280, dějiny 280, domy 280, hornictví 280, kaple sv. Václava 280, klášter minoritský 280, kostely Božího Těla 280, sv. Vojtěcha 280, lázeň 280, oltář skládací 280, radnice 280, škola 280
Jindřichovice 263
Jindřichův Hradec viz Hradec Jindřichův
Jiří z Poděbrad, král 463, 476, 491, 496, mince 527, 635, obraz 276, valka v Rakousích 538
— Saský, mince 529
— sv., obraz emailový 46
Jornandes 405
Josif, chan chasarský 392

z **K**ačice Jan, notář 460,
Kadaň, kupci 488, malíř Tocher 480
Kádov 264
z Kádova Řesanský Mikuláš 264, Václav 264
— Střenovský Jan 263
Kadovský z Felcova Tomáš 457
Kachelofen Konrad, knihtiskař 388
z Kaltenthalu viz Froideval
Kamenomost, kameny památné 280
Kamýk, hroby 552—562, kamenné paženi hrobů 553, kosti zvířecí 27, 561, kostry 553—554
— pohřebiště se skrčenými kostrami 27 až 28, 268, 551—562, 635, pohřby dětí 555, 556, 559, 561, pohřby dvojité 554 až 555, popel 27
— sídliště 27, 561
— starožitnosti: bronz 555, 561, brousek břidlový 561, buližník 27, dláto bronz. 560, dýka 556, džbán 562, fogoš 560, hrnce 28, 555, jantar 560, 561, jehla 561, jehlice 556, 559, kelnatky 561, lžíce hrobová 559, meč žel. 116, mísy 28, nádoby 27—28, 555, 559, 561, 562, náhrdelníky 560, 561, nákrčníky 560, 561, nárameníky 555, 556, 560, náušnice bronz. 560, zlaté 561, nože 561, perle bronz. 556, jantarové 556, prsteny br. 560, sekera bronz. 560, střepy 27, 561, svitky bronz. 560, šídlo bronz. 561, valounky 561, závěsky 561, zlato 561
Kanc z Domosnic Jetřich 112
Kaňk 50, 57, 495
Kapihorský, paměti 377—378
Kapoun ze Svojkova Petr 476
Kardašova Řečice, obrazy 274, panství 274
Karel Veliký 403
— IV. 409, 483, 484, 528, 640, zlatá bulla 451
— V. 527
— Lotrinský, mince 637
Karlštein 126, 409
Karmel (Ml. Boleslav) 522, 523, záduší 523
Karpaty 543, lebky 196, 207, 323, 597 až 599, 605
z Kasejovic Protiva 263
Kasejovice, dědina „v Boučku" 266, domy městské 264—266, šlechtické 264—268, erbovní rody 263—268, halýře 263, ko-

stel 265, krámy masné 263, 268, líhovar 263, manual 264—268, pivovar 263, 268, právo 263, privilegia 263, purkrabí 265, robota 263, 268, rybníčky 263, řeznici 265, 266, sad panský 265, sousedé 266, 267, tvrz 265
Kašovice 1, 87
Kašperský M. z Rájova, kantor 521
Kateřina sv., obraz emailový 46
Kavkaz, lebky 202, 203, 608, 609
Kbelnice 263
Kbely mohyly 120 246, amfory 11, jehlice 9, meč 9, nádobky 11, náramky 10, palstav 9, prsteny 10, spirály zlaté 10
Keltové 206, lebky 436, 437, 599, 604, 605
Khünischbauer z Hohenrredu J. B., zlatník 283
Kladrubce 264, 265
Kladrubský Jan Aquilla, kněz 523
Kladruby 531
Kladské předměstí v Náchodě 78
Kladsko 517—518, exulanti 71, malíř Paumgarten 274, mince 527—528
Klatovský kraj 83
Klaudie Felicitas, arcikněžna 269
Klecany 34, 35, mlat 412
Klementice 83—86, hospoda 86, ratejna panská 86, sýpka panská 86
Klobuky, kamenný muž 276—277, 404, kulturní vrstvy 30, 32, pec na tavení železa 29—32, popel 30, sídliště 404, spona 404, strusky železné 30, 31, střepy 30, 404
Klosterneuburk 377, monstrance klášterní 283
Klučenice, koral 110, nádoby 210, srpek 210
Kluky, lebky 438, 440, pohřebiště 438, 629
Kněževes, sekyrka 247
Kněžovský Václav, paměti 280
Knovíz 237, lebky 165, 167, 174, 187, 301, pohřeb kostrový 37, sídliště 37
z Knovize Lidmila 466
Kocín z Kocinetu Jan 453
Kočí, kostel 279, 531
Kokořín („Hradsko"), lebky 438, 449, 452, 566 629
Kokořovec z Kokořova Jan Vilém 267, Václav 73
Kolář M., nekrolog 389
Kolč 32
Kolín 114, 215, 479, hrob dvojitý skrčené kostry 236, obchod 484, písař Prunerus 456, ryby 487, židé 489, 495—497
— Starý, hroby žárové 214—215, kosti dětské 214, nádoby 214—216, tuhované 215, spona bronz. 215, pohřebiště 215
z Kolína Jan 481
Kolínská brána v Kutné Hoře 48—52, 485
Kolínsko, lebky 159—165, 167, 179, 182, 183, 187, 189—191, 204, 289—292, 294, 295, 300, 301, 303, 304, 352, 433, 438 až 440, 442—449, 451, 452, 566, 568, 570, 573, 579, 580, 592, 600, 603, 621
z Kolovrat, erb 130, 270, dějiny rodu od P. V. Weydnera (rkp.) 269, krypta u sv. Mikuláše 270, basilika K. 270, zakladatel kláštera Ročovského 130
— Bezdružický 538, Libšteinský 269—271, Novohradský 265, 266
— František Karel 269-271, Joachim 266, Ludmila Eva Frant. 283, Norbert Leopold 270, Václav František 269—271, závět jeho 269, 270, palác 270, Volf 265, 266
z Komárova Pešík 384, Otík 384
Konečný Jan, kněz 524
Konice, farář 456
Konotopy 265
Kopanina Zadní, kachle polévané 256: kroj ženy 256, rytíře 256, mísy 256, střepiny 256; pec na tavení železa 256, ruda 256, strusky 256
Kopidlno, kněz Bezdězský 455
z Kopřic Jiří 477, Markéta 477
Korbel z Bukové Sigmund 263
Koruna Zlatá, madonna 65
Korutany, mince 529, 637
— vévodové: Ferdinand 637, Karel 637
Kořil Ant., děkan Boleslavský 524
Kořínek Jan, paměti 50, 53, 54, 60
z Kosoldu hraběnka 95
Kostelec Černý, hroby pohanské 628, amfory 11
Kostelec Červený, krejčí Smutný, selský povstalec 517
Kostelec n. L., obraz na dřevě 635
Kostelík, neolithické nádoby 255
Kostěnice 539—540
Kostnice, biskup sv. Kunrat 636, mince 636
Kostomlaty 409, lebky 290, 308
Košíře 470
Kotouň 264, 265, 267
Kounice, žárové hroby 628
Kouřim, hroby 628, lebky 179, 317, 439, 442, 566, 572, 573, 578, 580, 594, 621, 629, pohřebiště 439
Kouřimská brána v Kutné Hoře 47, 49, 51, 485
Kouřimsko, hroby 627, 628. keramika hradištní 406, sídliště 627, 628
Kouty, lebky 159, 163, 181, 183, 184, 196
Kozel z Riesenthalu Sigmund 490
Krajířové z Krajku 522, Adam 523
Kraker, malíř 271
Krakov 392, minoriti 539, obchod 489, 490
Králík z Buřenic Václav 376
Králové Hradec viz Hradec Králové
Kramolin Josef, malíř 271
Krč, střepy s pichaným ornamentem 117
Kremže, pochodně 103
Kristus, obraz emailový 45, 46, relief 44
Kříštof sv., relief 45
Krocín Žatecký Václav 639
Krocínova kašna v Praze 392
Krok, obraz 275
Krolmus V. 253, 452
Kroměříž, kachle 259
Kropáčova Vrutice, hroby 26
Krtně, nálezy předhistorické 253
Krumlov 62, 64, 480, hrad 537, renaissanční malby 537, „Ozdobný hrádek" 537, socha sv. Jiří 100, zámek 95, 100, 101, 537, krčma 103
— kláštery 103, praporce 103, Františkáni, obraz v kapli sv. Anny 190, 110
— kostel farní 103, oféry 103, requiem 103, německý kostel v Lateraně 103, kantor 103, kaplan 103, varhaník 103, farářové vesničtí 103
— řemeslníci: bradýři 102, krejčí 103, lazebníci 102, malíři: B. Jelínek 101, J. Šporajgl 100, 103, J. Wunderer 101, ranhojiči 98, řezáč kamenů J. J. Robenhaupt 98, 99, soukeníci 103, švadlena 102, truhláři 93, 103, P. Kissan 100, 101, zámečníci 103, zlatník A. Schmelz 96, 97
— úředníci: Lomnický Ondřej 96, 98, hejtman Ondřej Segregori 100, 101, pohřeb jeho 102—103, písaři J. Slučanský 97, mlýnský 102, registra panská 537—538
— vévodství 100
z Krumlova Václav, administrator 377
z Křenovic, erb 409, prsten 409
Křenovice, náramky br. 117, nitě zlaté 117
Křesomysl, obraz 275
Křinec, lebky 290
Křivoklát 126
Křtěnov, sekyrka broz. 247
Kšely, sídliště 628
Kulhavý Mikuláš, tiskař 523
Kunětice, nález mincí 635, 636, registra rybničná 640, urbář 640, viz Hora Kunětická.
Kunrat I., obraz 274
Kunstberk 453, 455, 457
Kunžák 363
Kupecký Jan, malíř 522—523
Kuronský vévoda Petr 517
Kutná Hora viz Hora Kutná
Kvasejovský z Kvasejova Jindřich 457
z Květnice Holec Sigmund 482
z Květoně Jan 468, Markéta 468
Kyjov, lebky 309, 312, 313
Kyšice, sídliště 253

Láb Šimon, malíř 480
Labe 111, 531—532, hroby žárové 395, keramika 401—406, kolonisace slovanská 277, lebky 194, 204, 289, 325, 433, 438, 626, 629, 631, ryby 487
Ladislav Pohrobek, obraz 274, 276
Lankaš Jan, malíř 465
Lanna ryt. Vojtěch 65—66
z Láru Manrique Marie 77
Latěnská kultura 2, 7, 8, 14, 121, 142, 144—146, 224—226, 246, 255, 256, 269, 396, 402, 533, 544, 635, lebky 153, 158, 161, 162, 164, 165, 172, 177, 178, 180, 182—186, 188—192, 197, 208, 289—348, 350, 352, 354, 433—435, 438—440, 442 až 447, 449—452, 565, 566, 572—577, 579, 591, 600, 601, 604, 605, 611, 620, 625, 628, 629
Latinské básně 453—458
Lažanský hrabě 105
Lehnice, mince 635
Leopold I. 47, 269, 270, erb 270, obraz 274, 276
z Lestkova Sigmund 470
Letky, hroby latěnské 225—226, email 226, korál 226, kostry 225—226, dětská 226, kroužek žel. 225, lebky 292, 308, 450, meč žel. 225—226, náramky 225 až 226, spony 225—226
Letňany 469
Leuchtenberské lantkrabství, mince 529
Lexa Petr, illuminator 476—478
Lhota Červená, obrazy 274, 276, zámek 276
Lhota Záborná, hroby žárové 213—214, kroužek br. 213, náramek br. 213, pohřebiště 214, popelnice 213—214, tuhovaná 213, spona bronz. 213, šálek 213
Lhotka, nevěstky 489
Lhotský ze Zásmuk, znak 122, Kříštof 122
Libčany, lebky 127, 438, 449, 452, 565, 568, 571, 574, 577, 580, 592, 594, 616, 618, 629
Libčeves, jehlice broz. 117, lebky 294
Libeň, lebky 573
Libenický z Vrchovišť Jan 49
Líbeznice 639
Libice 440, 441, 573, hradiště 396, 397, 438, hroby kostrové 116, jámy kulturní 116, lebky 146, 162, 165, 180, 181, 208, 300, 317, 438, 440, 444, 447, 449, 565, 568, 570—574, 578, 579, 592, 602, 620, 621, 627, nákrčníky 116, perle 116, pohřebiště 234, 416, 440, 441, střepy 116, 396, 398, záušnice s-ovité 116
Libiš, kostel 279
Liblice, hroby 116, 628, korále 116, záušnice 116

Libňatov, svobodníci 515
Libodřice, hroby 628, palstav 116
z Liboslavě Dětský Mikuláš 460
— Hlavsa Jan 468
Libšice, lebky 169, 170, 171, 438, 439, 568, 572, 592, 616, 617, střepy 116
Libuše, obraz 275
Ligurové 206
Lichoceves, mohyla 412, prsten 412
Lichské (Solm), mince 637
z Lichtenšteina Frant. Antonín 274—276, Kristof Filip 274, Marie Barbora 274, Terezie František a Marie Götzová 274—276
— znak arcibiskupa olomouckého 259
— dvůr Cerhynky 212, palác v Praze 270
Lichtenschopf Leopold, zlatník 430, 547, 548
Linec, ciborium Prachatické 104, koření krámské 103, monstrance Prachatická 104, olej dřevěný 103, ovoce vlašské 103, řezbář Jan Kř. Spăcz 94
Linhart z Nayenperku Václav 112, Hedvika 112
Lipany, sídliště 628
Lippe, Šimon VI., 637, mince 637
Lipsko, knihtiskař K. Kachelofen 388, malíř Godini z Prahy 543, tisky pro arcibiskupství pražské 288
Lipský Václav, illuminator 480—481
Liscutini Antonio, děkan v Náchodě 70, 72
Lisovice, žárový hrob 116, nálezy: jehlice 116, nádoba 116, oštěpy 116, pinzeta 116, spona 116
Lisvitius a Lisvite Reinhard 457
Litoměřice 523, kupci 488, lebky 444, 566, 568, 592, ryby 489, střepy 116, trubač 58, víno 494
Litoměřicko, lebky 441—446, 448, 449, 571, 580
Litomyšl, archiv děkanství 77, krčmy 79, registratura panská 639, sedláci 79, sektáři 78, 81, urbář panský 77, zřízení městské 77—84
Litva 538
Livonsko, lebky 575, 576, 596, 597, 607, 611
z Lkouše Lorecký Sigmund 492
— Pregl Prokop 497, Anna 497
Lnáře 263—266, 268, hejtman Jakub Franta 266
z Lobkovic Benigna Kateřina 41, Eleonora 430, Marie 453, 527, Marie Žofie 284, Mořic 42, Polyxena 77, 81, Václav Ferdinand 283—284
— regent panství 284
Lobkovice 81
Lochenice 278, nálezy 120—121: hrot bronz. 279, nádoba 121, náramek 121, spona stříbr. 120, 121, osada neolithická 120
Lombard Alfons, sochař 535
Lomnice n. L., hrnčíři 63—64, tkalci 59—62
Londýn, rytiny Hollarovy 125
Longobardi 405
Lorec, pivovar 494
Lorecký z Lkouše Sigmund 492
Loretánský poklad, viz Praha
Lošany, sídliště 628
Lotouš, pohřebiště skrčených koster 19, jehlice bronz. 24
Loudek Martin, illuminator 467
z Loun Matěj, malíř 471, 478
Louňovice, klášter 87
Lounsko, práce stříbrníka Lichtenschopfa 133—134
Louny, archiv 610
Lovosice, lebky 151, 441, 444, 446, 566, 568, 570, 572, 578, 580, 592
Lublaň, kolové stavby 619
Lubná, sídliště 141
Ludvík král, mince 525, 526, 528, 636, obraz 276
Luštěnice, zvon 520
Luteráni v Ml. Boleslavi 522
z Lutic Jan 461
Lutka Petr, stavitel 279
Lužický typ hrobů 142, 147, 290, 315, 405—407, 433, 581, 625, 628, 629, lebky 634, mohyly 407, nádoby 121, náramek lignitový 117, pohřebiště popelnicové 277—278
Lužnice 1, 87, 119
Lysovice, pohřebiště 212, nádoby 212, ostruha 210

Maďaři, lebky 569, 570, 577, 582, 583, 587
Madrid, vyslanec hr. z Lobkovic 283—284
Magrle z Sobíška Václav 95
z Machovic Častolarová Kateřina 266
Malá Skalice viz Skalice
Malá Strana viz Praha
Malesice, monstrance 381—382
Malín, celní 497—498, dějiny 128, denary 128, obchod 484, rychtář 378
z Malovic Juliana 524
Malšovice, nástroj kamenný 278
von Mander Karel, malíř 135
z Manderscheidu Jan, mince 637
Manrique z Laru Marie 77
Mantua 95
Marie panna, obrazy emailový 46, na monstranci loretánské 282, relief 44
— Terezie 518—520
Markéta sv., relief 45
Markomani 142, 147, lebky 581
Markoušovice, selské povstání 518
Markovice 538
z Markvartic Jiřík 493
Marobud 141
Marobudum 142
Maršov, svobodníci 515
Martinický z Chřenovic Hynek 52
Martinius z Dražova Samuel 453
Mařatice, keramika 127
Masegeti 543—544
Matiáš, císař 458, 637, obraz 276
— Korvinus 125, knihovna 384, mince 636
Matýs Matouš, malíř 39
Maximilian I., mince 635
— II. 60, 271, 496, mince 527, 530, 637
Mazánek Mat., kantor 456
Měčín Jiří, kněz 460
Medonost, kostel 279
Meklenbursko, keramika 143, 398, kostry skrčené 143, lebky 634
Mělnický Pavel, illuminator 474—475, 482, kšaft 475
— Ursinus Natanael 456
Mělník 475, kostnice 127, lebky 151, 152, 158, 441, 450, 451, 452, 566, 568, 569, 571, 573—575, 578—580, 582, 586, 587, 589, 593—595, 604, 610, měšťan Jiří Benedikt 455, monstrance 381—382, písař Morávek 455, syndik J. Burian Corsius 455, škola 453, 455, švec Vít 522
Měňany, lebky 439, 442, 566, 573, 592, 616
Měník, pohřebiště 420—422
Merovejská kultura 142, 145—148, 394, 395, 399—402, 404, 408, lebky 153, 161, 163, 165, 166, 178, 180—192, 208, 308, 325—362, 433, 435, 442, 443, 446, 449, 451, 565, 566, 572—579, 581, 583, 584, 586, 591, 600, 602—605, 611, 616, 620, 625, 630
Mersebursky Dětmar 141
Měšice, hrob skříňkový 639, dýka 639, kostry 639, nádoba 639, srp bronz. 639
Metanasté 640
Metelsko Horní, dýky bronz. 9, nádoby 11, prsteny bronz. 10
Mezilesí (Náchodsko), akatolíci 71—73, rychtář 73, řezník 72—73, sedláci 72—73
Mezopotamie, dějiny 128
Mičan z Roztok a z Klinšteina Jindřich 461, Mariana 461
Mikule z Kostelce Jiří 461
z Michalovic Ješek 519
Michle 461, hroby 147, lebky 147, 325, 326, sídliště 406, střepy 394
z Michle Jakub 461
Mikulovice (u Pardubic), hroby se skrčenými kostrami 116, 422—424, milodary pazourkové 423, 424, pilka 423, nádoby 423—424, jehlice 116, 422, 424, korále jantarové 116, 424
Mikuš Jan, illuminator 464
Milčín, plebán Vojslav 377
Milčínský Martin 522
Milevsko, klášter 119—120
Mimoňský Kristof, rektor 522
Miroslavovo evangelium 116
Misaenus Crinitus Sigmund, kněz 456
Míšeň, lebky 634, mince 636
— Fridrich II. 636, Fridrich Nejapný 636, Sigmund 636, Vilém III. 636
Mítkov, denary 369
z Mitrovic Vratislav Jan Jiří 268, Jiří 266
Mladěj z Mladějovic Jan 52
Mládek Martin, illuminator 467—469, „listy s karaktery“ 467, „Životové svatých“ 467, kšaft 469
Mladice 83—86, dvůr panský 85
Mladota z Jilmanic Jindřich 265
Mlázovice, les „U sedmi pramenů“ 279, hrot bronz. 279, hřivna bronz. 279, náušnice zlatá 279
Mnata, obraz 275
Mnichov, komponista Orlando di Lasso 92, dcera jeho Anna 92, malíř Jan z Achu 92, rytiny Hollarovy 125
Mnichovo Hradiště, farář J. Čejkovský 521
Mnichovský Týnec, náramek 117, náušnice 117
z Mníšku Vratislav 466
Modřany 468
Mohan 405, keramika 212, kultura 142
Mohuč, klášter benediktinský 384, knihtiskaři J. Fust, P. Schöffer z Gernsheimu 383, psalterium z r. 1515 383—388
z Mollartu baron 139, manželka 139, znak 139
Mongolové, lebky 569, 597, 599, 611
Morava 372, 392, exulanti 69, fauna 280, 392, geologie 392, horopis 392, keramika malovaná 127, 143, krajové rozdělení 363, květena 382, lebky 161, 163, 194, 195, 207, 295, 296, 309, 310, 312, 313, 316, 319, 323, 566, 574, 577, 579, 580, 587, 589, 593, 594, 595, 614, 626, mapy 392, markrabí Vladislav 369, 371—374, mince 128, 373—374, monstrance 375, 382, podnebí 280, 392, pohřebiště 407, sídla neolithická 127, vlastivěda 280, 392, vodopis 280, 392, zeměpis 392, železo 490
Most, kupci 497, lebky 172, 192, 200, 204
Mošovský Jiří Tessacius 455
Moyses Štefan 128
Mračský z Dubé Karel 409
Muchek z Bukova Jan 264, 265
Mykenská keramika 631
z Myslína Blovský Jan Heřman 104
Myška z Žlunic Karel 489
Mýto Vysoké, brány 47, malíř Matouš 472

Nadslav, mohyly 407
Náchod 517, barvíři 75, děkan A. Liscutini 70, 72, domy 75—78, hejtman K. K.

Pfeiffer 73, kancelář 516, knihaři 72, kostel sv. Vavřince 516, kožešníci 75, magistrat 74, 75, museum 120, 253, mušketýři 71, 72, mydláři 78, obec městská 253, panství 69, 75, pernikáři, předměstí Kladské 78, purkmistři: Fibier 71, Hájek 75, Jež 75, Mařata 71, Prokůpek 72, Rak 72, Štreter 72, Trynx 71, purkrabí Jandus 75, radnice 73, rorate 74, svátek Božího Těla 70, syndicus Freydenberk 73—74, úředníci 517, zámečníci 78, zámek 517
Náchodsko, akatolíci 69—78, Boží Tělo 70, 72, komisaři vládní 69, missionáři 69—78, panství 515—520, povstání selské r. 1775 515—520, amnestie 518—520, reformace katolická 69—78, robota 515—517, sčítání lidu 69, svobodníci 515—517, 520, zpověď 71, 72
z Najdorfu Bukovský Jeronym 95
Nalžov 83—86, gruntovní kniha 84
Naumburk 490
Navrátil Josef, malíř 280
z Nayenperku Linhart Václav 112, Hedvika 112
Nebovidy, nádoba 117
Nedřev 264
z Nedřeva Jakub, panoše 264
Nedvědice, újezd 87
Nehvizdy, lebky 292, 293
Neklan, obraz 275
Němci 474, 475, v Ml. Boleslavi 525, v Kutné Hoře 486
Německé básně 453, šíny 490
Německo, keramika 401, lebky 188, 190, 205—207, 301, 308, 309, 312, 313, 316, 323, 330, 342, 345, 351, 354, 436, 437, 451, 567, 569, 574, 575, 577, 578, 583, 584, 586—590, 593—596, 598, 602, 603, 605, 608, 610, 611, 634, mince Filipa Švábského 367, Oty IV. 367, 368, 372, oboly 373—374, solidy 368, spony 224, stěhování národů 211, 394
Německobrodský Pavel, kněz 521
Němečtí rytíři, řád 363, 373—374, kolonisti 374
Němějice, keramika 11, spirály zlaté 10
Nepasice, jehlice bronz. 121, mísa 121, nádoby 121, pohřebiště 121, střep 121, náušnice s-ovitá 121
Neprachovy 84, 85
Neprobilice, lebky 165, 166, 184, 185
Nero 640
Neškaredice, vinice 56
Netovice, důl „Humboldt“ 239, hroby 239 až 245, kosti spálené 241, 243—244, kostry 239—245, opuka 239, pohřby 240—245, pohřebiště skrčených koster 239—245, 267, spalování částečné těl 240
— milodary 240—245, bronz 241—242, břitva 241—242, dýka 241—242, jehlice 241—243, korál kostěný 241—242, náramky 239, 241—243, prsten zlatý 241 až 242, spirála 241—242, srp 241 až 242, železo 241—242, 246
— nádoby 239—244, amfory 241, džbán 239, 241, 243, krajáč 243, popelnice 244, puklice bronz. 241—242, střepy 241—245
Nezamysl, obraz 275
Neznášov, tesař J. David 517, selské povstání 517
Nicolaides V. Přeloucký 458
Noerdlingen, mince 530
Noh Valentin, illuminator 482
Nordická kultura bronzová 11
Nordické mohyly 632
Noricum 147, 402, keramika 401, 404, 405, 406, hradištná 630, spona 216
Norimberk 523, knihtiskař Jiří Stuchs ze Sulzbachu 388, obchod 489, 490, 494, 495, 497, tisky pro arcibiskupství pražské 388
z Nostic Eleonora 430, Ervín 639
Noutonice na Horouni 15, hroby skrčených koster 15—27, 559, dětské 16, 20, 22, 23, 24, ženské 24, plotny hrobu 15, 19, 21
— kosti 15—27, zvířecí 21 kostry skrčené 15—27, lebky 15, 16, 325, 326
— milodary 15—27, bronz 19, 21, dláto kamenné 23, drát bronz 15, 19, 20, dýka bronz. 21, 24, fibule 17, 18, 25, 26, goilier 19, 20, 22, hřeben kostěný 17, jehlice bronz. 19, 21—24, 559, jehličky bronz. 16, 18, 20, 21, 23, kladívko 21, korály jantarové 19, 20, 22, kroužky bronz. 19—21, kruh bronz. 21, mísy 17, 19, nádoby 17—21, 24, nákrčník jantarový 19, 24, náramek bronz. 20—24, náušnice bronz. 15, 16, 21, 22, 24, zlaté 22, 24, řetízek bronz. 19, spony 17, střepy 23, škebličky 18, 19, valounek 20
— pohřebiště 13—27, 115, pískovec 23, popel 23, porfyr 15, 22
Nouzov, hroby 628, mlynáři 453
Nové Hradiště (Náchodsko) 72
Nové Hrady viz Hrady Nové
Nový Bydžov viz Bydžov Nový
Nudl z Švarcberku Šimon 105, Anna Marie 105, Žofie 105
Nymburk, děkanové: Eliáš Šud 11, 456, Vodní Martin Ignac 114, hřbitov 114
— kantoři: Mazánek 456, Parvus 456, Rutenus 456, Verbetius 456, Vodička 456
— kostel děkanský 111—112, kováři 113, mlynáři 113, nájemníci 113, písaři 112, podruzi 113, rada městská 112, rychtář Kašperský z Kájova 521, rektoři: Fradelius 456, Mathebaeus 455—456, sedláci 114, sládci 113, soukenníci 113, sousedi 112—113, statky 111, syndik Jan Šud z Semanína 111, ševci 113, škola 453, 456
— zkáza města v 30leté válce 111—114

Oblekovice, lebky 194, 195
Obřany, keramika 127
z Očedělic Vojíř Albrecht 266
Odra 639, ozdoba šňůrová 544
Oettingen, mince 636
Ohrada, hroby 628, lebky 185, 290, 323, 573
Ohře, lebky 194, 289, 325, 433
Okoř 15, břidlice 15—23, 27
Olbramové z Štékře 639
Olbramovice, mlat kamenný 116
Olešná, obrazy 275—276, zámek 275
Olomouc 369, 490, arcibiskup Lichtenstein 259, biskupství 128, dobytek 495
Oltyně 87
Onyáš V., kněz 524
Opatov 493
Opatovice, klášter 369
Opice z Třebska Jan 469
Opočno, panství 69, hejtman C. Geer 69
Opolánky (u Poděbrad), jámy kulturní 393, lebky 290, 438, 440, 444, střepy 393 až 396, 403
Opolany, hroby 325, jámy kulturní 315, 325, lebky 208, 315, 325, 326, nádoby 148
Opořany 1
Orlice kolonisace slovanská 277
Orlicko, jehlice bronz. 117, korál smaltový 117
Orlík 99, purkrabí 264
Ořech, jámy popelovité 255, kosti zvířecí 255, sídliště 255, velkostatek 255, žaroviště 253, 256
— drtidla kamenná 255, klínky kamenné 256, kroužky bronz. 256, měděné 256, nádoby 256, nože 255, plech bronz. 255, střepy tuhované 255
Oselec 264
Osluchov, hrob kostrový 244, lebky 165, 184, 188, 191, 301, mohyla 244, žárové pohřby 244
Ostrohův Újezd, hradiště 536, klášter 536
Ostrov, klášter benediktinský 123—124
Ostřetín 539—540
z Otradovic Škopek, erb 253, Anna Holovouská 258, Anna z Hustiřan 258, Jan starší 258, Petr 258
Otradovice Červené, kachle 259, 262
Oubrnice, hroby 635, nález 635
Ouholice Staré, hrob dětský 246, kosti zvířecí 246, kostra 246, lebka 246, střepy 246
Oujezd (u Kasejovic) 264, porostlina „v boučku“ 264, 265, 267, sousedé 264
Oustaleč, konšelé 84, rychtář 84

Paar, kníže 1, Karel 117
Paeonius Prokop, profesor univ. pražské 456
Palacký 83, 84, 280, 392
Palk F. X., malíř 271
Páleč, lom 277
Palingenius Jan, kněz 524
Pallas Athena terracotový relief 533—534
Pamis 544
Pannonie 5, kelty 5, oštěpy 5, palstavy 5, srpy 5
Pardubice „Polabiny“ 533, kláštery: Cyriacký 539, Františkánský 539—541, křížovníků s červenou hvězdou 589; kněží: 539—541, kostely: sv. Bartoloměje 539 Zvěstování P. Marie 539, místopis 539, museum 413, 534, 539, 637, obraz starý 635, portal terrakotový 268, 407, požár 539, registra rybniční 640, relief miniaturní z r. 1538, 534—536, 637—638, relief terrokotový Pallas Athene 533—534 urbář 640, zahrada panská 539, zámek 535
Pardubský z Pardubic Jiřík 474
Parléř Petr, znak 383
Parvus Jiří, kněz bratrský 523—524
Paříž, knih. Versaillská (inkunabule) 385, malíř B. Spranger 271, sbírka Trossova 385
Passov, biskupství 530, biskup Froeschl 636, mince 530, 636, obraz P. Marie 105—106
Passovský vpád 378
Pastorkov 517
Pašek z Vratu Jan 468, 475
Paterculus Velleius 141
Paumgarten Kašpar, malíř 274
Pavel, opat sedlecký 377—378
Pečky, keramika 628, sídliště 628
Pelhřimovský z Greifenfelzu Jiří Vilém 104, Žofie 105
z Pernšteina 489, erb 407, Jan 279, 495, 535, Vilém 124—125, 539—541, 640
z Pernštorfu Václav 469
Persius Filip, lékař 94
Peschek Ch. A. 451
Pešík z Komarova 384
Peterle z Annaberku Michal, epitaf 391
z Pětikostelí Arnošt 274, Jan Leopold 274—276, Kateřina 274
Pětipsy, lebky 171—173, 182, 184, 187, 191, 301, 573
Petr stavitel 279, viz Lutka
Petrohrad 517
Pchery 525, lebky 294, 308
Piccolomini 75, Benigna Saská 515, Josef 520, Vavřinec 515, 517
Píček Petr, kuchař Jiřího z Poděbrad 464

Pičbora, kostry 117, nálezy 635, pohřebiště 18, popelnice 25, 216, přesleny 117, spony 17, 18, 25, střepy 117
Pirovský Lukáš, malíř 467
Písecký kraj 83
Písek, obchod 483, 484, právní zvyklosti 263, sůl 491, věž 54, Alžběta Ubermesserová 107
Pius V., malíř jeho B. Špranger 271
Plácel z Elbinku, historie židovská 453
Plagelus Vodňanský Martin 455
Plaňany, jámy kulturní 209—211, misy tubované 209, nádoby 209—211, zvoncovité 211, ornament přechaný 210—211, vlačený 210—211, osídlení 211, puklička 210, sídliště 628, na Skřipci 209—212, spona dvojdílna 211, lukovitá 210—211, střepy 209—211, šálky 209—211
Plánice 84
Plánický Jan Gigenius 521
Plav, puklice bronz. 10
Plinius 405
z Ploskovec Tržkota Václav 263
z Plotišť Zachař 279
Plzeň 381, klášter sv. Ducha 384, missal 388, monstrance 384, museum 158, obležení r. 1434 538, tisky 388
Plzeňský kraj 483
Pobaltí, lebky 143, 595, 596, 597, 604, 605, 626, nádoby 397
Poboř, kostry skrčené 628, pohřebiště 216
Podbaba 401, lebky 140, 146 325, 439, 441, 448, 573, 581, 603, 616, 625, nádoby 38, pohřebiště 26, 145, 325, 439, spona 400
Poděbradsko, lebky 151, 162, 163, 165, 182, 184—186, 188—190, 192, 204, 290 až 292, 294, 295, 300, 303, 304, 327, 352, 438, 440—446, 449, 566, 572, 574, 579—581, 592, 602, 603
Poděbradský Mělnický Jiří, rektor 457, 458
— Morávek Jiří 455
Poděbrady, hejtman Hynek 489, kejklíř Pavel 489, měštěnín Morávek 454, 457
Pötting hrabě 86
Podhradský z Vlčí Hory Václav 494
Podlešín 237
Podřeží, náramky bronz. 10, puklice bronz. 10, spirály zlaté 10
Podulšany, nádoby 278, pohřebiště popelnicové 278
Polabiny (Pardubice) 533
Polanka 264
Pole 264
Police, kněžstvo katolické 72, selské povstání 517
Polsko 392, lebky 206, 319, 435, 569, 574, 575, 582, 595, 609, 610, 613, 614, 626, 627, 629, 630, 631, mince 636
— Albert 636, Alexander 636, Kazimír 636, Sigmund I. 636, Vladislav II. 636
Polský dobytek v Čechách 108
Pomořany, keramika 143, kostry skrčené 143, lebky 197, 198, 206, 207, 310
Popelka Šimon, malíř 479—480
Poryní, lebky 143, 208
Pořičany, sídliště 628
Pořící Vel. (Náchodsko), akatolici (Nývlt) 75
Povislí, lebky 161, 163, 165, 194, 196—198, 203, 634
Poznaňsko, lebky 146, 634, popelnicové hroby 544
Praha 72, 99, 102, 111, 392, 409, 493, 494, 496, 517
— arcibiskupství 87, 388; arcibiskupové: Arnošt hr. Harrach 48, z Jenštejna Jan 375—377, 384; administrator Václav z Kremlova 377, světící biskup Heřman 123, knihy mešní 388, konsistoř 75, podobojí 111, probošt V. Frölich 270
Praha, archivy: křižovnický 639, městský 133, 271, 459, 461, musejní 639, gremia zlatníků 132
— brány: Horská 468, Koňská 484, Písecká 482, Strahovská 212, 473, nález bronzů 212, Svinská 466
— dějiny: sněm v r. 1531 528, vjezd cís. Matiáše 458, vjezd r. 1619 522, sněm r. 1650, 69
— domy: podkomořský 461—465, Rožmberský (Hradčany) 91, „u dvou zlatých sluncí“ 133; odvádění vody 468—469, převěty 469, 482, 483, stupně 464, 473, žlaby 469, 476, 477
— dvůr královský 465, 479, 480, 482, kuchař 464, 466, sedlář 272, vrátný 464
— halda Kozlovská 469
— hrad královský 465, komnaty císařovniny 108, stavby 108
— hradby 212
— hřbitovy: na Malé Straně 480, židovský 479
— kaple sv. Anny (u sv. Mikuláše) 270, 271, sv. Barbory (tamtéž) 271, Betlémská 639, Bratrstva malířského v Týně 474, sv. Doroty 480
— kašna Krocínova na Starém městě 392
— kláštery: sv. Anny 478, sv. Františka 467, sv. Jakuba 471, 480, collegium nobilium 85, Johannitský, věž 279, sv. Kateřiny 462, sv. Klimenta 459, 460, 471, Strahov 471, 483, 484, 546, 548—549, sv. Tomáše 480, převor Martin 480
— knihtiskárny 388, Daniele Sedičanského 453
— kostely: sv. Ducha 466, 474, sv. Haštala 467, sv. Havla 459, sv. Jiljí 458, farář Jan 469, záduší 471, sv. Jindřicha 280, 460, 461, 465, 468, sv. Linharta 462, Loretánský 41—42, P. Marie na Louži 466, 475, 482, záduší 475, sv. Matěje 272, hrob B. Šprangera 272, Matky Boží konec mosta 470, Matky Boží Sněžné 474, 480, sv. Michala v Opatovicích 524, sv. Mikuláše na Malé Straně 269—272 (kaple sv. Anny 270, 271, sv. Barbory 271, kopule 271, krypta Kolovratů 270, malby 270, portál 271, profesní dům 269—271, průčelí 271, základní kámen 269), sv. Mikuláše na Starém městě 475, 483, sv. Štěpána 469, sv. Tomáše 129, 547, sochy stříbrné 132, Týnský 466, 475, 478, kaple malířského bratrsva 474, sv. Václava na Malé Straně 280, sv. Valentina 478, 482, sv. Víta 126 (náhrobek 392, Jana Nepomuckého 132, ostensorium 383, poklad 383, zvon 637), sv. Vojtěcha 482
— lebky 16. stol. 578—580, 621, 624, lebky z Hrádku 439, 441, 565, 568, 572, 616, 617
— Loretánský poklad na Hradčanech 41 až 48, 133—142, 281—288, 427—432, 547, antipendium 284—285, email 45, 137, 429, jesle 138—139, kalichy 43—47, 137—138, kasule 431—432, korunky P. Marie 430—431, krucifixy 45, 47—48, křeslo pontifikální 138, miska 288, monstrance 281—288 427—431, 547, obraz tabulový 133—136, pluvial 432, relikviáře 140, 432, roucha P. Marie 431, skříň se zříceninovým mramorem 138, sousoší P. Marie 430—431, tabernakulum 547, vazba missálu 137
— mincovna Hanuše Hardera 527, groše pražské 526—527, 635—637
— most 466
Praha, musea: městské 264, národopisné 268, uměleckého průmyslu 392, zemské 9, 10, 16, 17, 22, 25, 27, 29, 35, 88, 114, 115, 120, 123, 126, 129, 139—141, 158, 166 171, 173, 174, 211—215, 217, 225, 237, 246, 247, 251—253, 259, 268, 289, 290, 292, 294, 325, 364, 365, 388, 396, 407—413, 416, 422, 437, 499, 533, 535, 562, 563, 566, 624, 626, 635, 636, 639, Archaeologický sbor 34, 115—116, 267 až 269, 422, 635, ornáty 635, prsteny 407—412, 635, viz archiv
— náměstí: Kozí 467, 472 Linhartské 133, Malostranské 470, 472, 473, Vlašské 270, Koňský trh 461, 463 471, 476, 480, 481, Senný trh 480
— Němci 474—475, Vlaši 639
— obchod 483, 484, apatekáři 473, koloniální zboží 189, kramáři 464, 470, 480, 482, 484 kupci 490, 464 míra 489, porybní 537, prodej mědi 55, sůl 491
— obec městská: konšelé 468, 471—473, 476—478, 481, kšaftováni 273, maršálek staroměstský 460, notář staroměstský Jan z Kačice 460, písaři 465, 466, 471, 481, protonotáři 478, rychtáři 461—462, 465, 473, 476
— obrazárny: Rudolfinum 66, Společnosti vlast přátel umění 129, 513
— paláce: Kolovratský 270, Lichtenštejnský 270, Valdštejnský 270
— pivovary Jakuba Sáka 469, u Zlaté štiky 494, pivo 494, chmelnice 478, sládci 463, 464, 469, 478, sladovníci 460, 463, 464, 468 469
— radnice 474, 478, 479
— řemeslníci: bečváři 461, 463, 473, bednáři 481, hlásni 484, jircháří 465, 482—483, kabátníci 476, kamenníci 471, kloboučníci 276, knihaři 272—489, koláři 464 kolečníci 484, kotláři 481, koudelníci 460, kováři 461, 464, 470, 482, 484, kožišníci 460, 462, 465, 467, 468—471, 478, 483, krejčí 462, 465, 474, 475, 478, 480, kuchynníci 480, mečíři 465, měřiči vinných sudů 481, mlynáři 477, mydláři 470, nádenníci 462, 463, 465, nožíři 463, 468, 470, 482 537, ostrožníci 475, pasíři 460, 463, 465, pekaři 465, pergamenníci 460, pernikáři 461, pilaři 466, platnéři 483, plavci 478, pokryvači 537, provazníci 460, 471, 479, puškaři 473, ručníkáři 471, 537, rukavičkáři 537, rukavičníci 470, 473, řezníci 460, 464—467, 472, 479, sítaři 464, 472, sklenáři 460, 462—463, 465, 470, 474, snovaři 463, soukenníci 461, 463, 470, 475, soustružníci 473, svíčníci 466, šenkýři 469, 473 (nevěstky 489), ševci 462—464, 470, 472—473, 479, 481—483, šindeláři 477, šmukýři 477, šrotéři 466, 469, 472, tkalci 462, 464, 466, 473, tobolečníci 474, toulaři 459, 460, trubači 57, truhláři 465, varhaníci 475, vetešníci 466, zedníci 473, 479, 639 železníci 477
— školy: u sv. Jindřicha 455, u sv. Mikuláše na Malé Straně 455, Týnská 474, židovská 479
— špitály 464: sv. Alžběty pod Vyšehradem 478, sv. Bartoloměje 468, malostranský 272
— ulice Celetná 537, Flašnéřská 470, Keřská 462, Křižíkova (Panská) 461, 467 Mostecká 469, 472, 473, 481, Nekázana 461, Nožířská (Karlova) 470, 473, 475, Platnéřská 475, 482, 483, Růžová 462, 474, Strahovská (Nerudova) 466, 469, 471, 479, Široká 468, 480, Valdštejnská 472

Řekové, hroby 633, keramika 631, lebky 569, 608, 609, 610, 632—634, pohřbívání 632
Řepeč, hroby bojovníků 9, kosti 2—9, kostry 7, 9, koně 9, lebky 7, mohyly 1 až 11, 14, 90, 115, 224, pohřby 2—9, popel 2—5, 7, spalování mrtvol 9, věnec kamenný hrobů 2—7, 9
— milodary 3, 4, 6: bronz 4, 6—8, bronzová kultura 9, 10, drát bronz. 10, 90, dýka 3—5, 7, 9, jehlice 2—11, jehličky kostěné 7, kelt železný 9, klič římský 11, železný 5, kopí 8, 9, korál 90, sklen. 2, kroužek bronz. 3—6, 90, želez. 7, lunella 8, meč žel. 2, 7, 9, 90, nákonečník žel. 4, náramky bronz. 2, 3, 5, 6, 8, 10, 11, nůž želez. 2, 6, 8, 90, oštěp žel 2, 4, 9, prsten bronz. 3, 6, 7, 10, spirály bronz. 2, 4, 7, 10, zlaté 10, spona bronz. 90, šíp bronz. 7, 9, tulej 4, 5, 7, 9, uzdy žel. 4, vůz válečný 9, železo 11
— nádoby 3—8, 10, 11, tuhované 8, amfory 4, 5, 8, 10, hrnky 3, 6, 8, 10, misky 3—8, ornamenty: píchaný 5—7, rýhovaný 4—8, tečkovaný 4—8, popelnice 90, puklice bronz. 10, střepy 3, 5—7, šálky 4, 6—8, 10
Řepický ze Sudoměře Šebestián 263
Reporyje, břidla 254, 509, buližník 511, diabas 509, hroby Latěnské 255—256, skrčených koster 254, ženský 255, jámy kulturní 253—255, 509—514, zásobní 509, jeskyně 509, 512, kláštereiště 253, kosti lidské 253, 256, 509—511, zvířecí 256, kostry 255, lebky 253, 256, 292, ohniště 254, plevy obilní 512, sídliště 253—255, 509—512, tvrz „na Manouškách" 253, uhlí dřev. 253, žárovíště 256, žlutka 509
— dláta kamenná 254, 511, kostěná 256, 510, drát bronz. 255, drtidla kamenná 511—512, vápencová 255, email 255, jehlice kostěné 254, 512, kladiva 256, kamenná 254, 256, 512, meč žel. 255, mísy 510, 511, nádoby 253—256, 510 až 512, nálezy Latěnské 253—256, 630, náramek bronz. 255, žel 255, nástroje dlubkovací 253, kamenné 253, 254, 256, kostěné 254, nůž pazourkový 254, železný 255, ornamenty: motouzový 255, píchaný 253, 510, 512, rytý 255, tlačený 253, pilky kam. 253, kost. 512, přeslen hliněný 512, sekery kam. 254, 256, žel. 256, spony bronz. 255, žel. 255, srp bronz. 256, střepy 253—256, 509—514, vřeteno hliněné 255, závaží hliněné 511, kamenné 510
Řepov, lebky 438, 446, 565, 568, 571—573, 578, 592, 602, 603
Řesanský z Kádova Mikuláš 264, Václav 264
Řesonice 264
Řezno 496, archiv Thurn-Taxisů 538, biskupové Hartvich II. 373, Kunrat II. 372, mincovna 372, 373
Řeznovice, kamenná deska hřbitovní 531
Řím, malíř Brandius 512
Římané 405
Římská kultura císařství 2, 25, 115, 144, 145, 147, 208, 209, 309, 313—337, 328 až 326, 393, 395, 396, 402, 404, 405, 408, 433, 434, 544, 628, 629, 630, 633, provinciální 142, 147, 211, 399—401, 404, 406
Římské fibule 17, 18, hroby 216, 217, kostrové 23—26, kliče 11, meander 209, milodary 15, mince 11, 126, 633, 640, nádoby 30, 121, provincie 18, pohřbívání 632, spony 211, 216, stříbrné 121
Říman z Záběhlic Vít 461
Řivnáč, keramika 127

Sakové 543
Salcburk, arcibiskup Arnošt Bavorský 528, mince 528, obchod 489, 490, 495
Salmové, Adolf 637, Jan 637, mince 637
Samojedi, lebky 597, 607, 610, 611
Samšín, farář M. Henicius 524
Samuel z Hrádku Jiří 475
Sarmacie 640
Sarmati 543—544, lebky 617, 618
Saské vojsko v Čechách 111—113
Sasko, exulanti 69, lebky 310, mince 529, 637, kurfirst August 637
Sasové, hroby 402
Sedlčanský Daniel, tiskař 453
Sedlčany 81
Sedlec, berla opatská 378, bratrství Božího Těla 376, 384, budovy klášterní 378, bulla Bonifáce IX 377, klášter 48, 49, 53, 54, 57, 128, 376, 377, koruna opatská 378, kostel sv. Filipa a Jakuba 376—378, kostnice 378, monstrance 375—384, odpustky 377, oltář Božího Těla 377, opatové: Jakub „Starý pivo" 378, Jindřich IV. 376, 378, Pavel 377—378, Theodorich 377, processí Božího Těla 376—377, 381, 385, zvon 378
Sedmákovice (Náchodsko), akatolíci 74
de Segregori Ondřej 100—101, pohřeb 102—103
Sekule Jakub, malíř 463—464
Sendraž (Náchodsko), akatolíci 71
z Serinu Jan 94, dluhy 94, erb 94, náhrobek 94
Severinská bible 464
Schaller 83, 85
Schaumburské mince 637, Arnošt I. 637
z Schleisingen Vilém 529
Schöffer z Gernsheimu Jan 384, Petr, knihtiskař 383—385
Schultz Jan Bob., zlatník 549—552, díla jeho: kalichy 549, monstrance 550, pacifikály 551, 552, rámec 552, relikviáře 550, 551, socha světce-biskupa 552, svícen 552
Sibiř, národopis 543—544
Sion u Malešova 51
Skála Býčí viz Býčí skála
Skalice Malá, nádoby 121, 278 „Pardědubem" 278, pohřebiště popelnicové 278
— Velká, drát bronz. 278, nádoby 121, sídliště 278, střepy 278, záušnice s-ovité 278
Skandinavie, lebky 599, 605
Skočkov, svobodníci 515
Skramník, sídliště 628
na Skřipci sídliště viz Plaňany
Skuhrovský z Skuhrova Jeronym 482
Skultéty 523
Skuteč, špitálský kostel 279
Skythové 544, 639
Slané (Náchodsko), akatolíci 71, sedlák Zigler 72, Langrové 74
Slanská Hora viz Hora Slanská
Slansko, lebky 151, 159, 165—169, 171, 174, 177, 187, 189, 191, 193, 204, 289, 294, 315, 323, 439, 441—449, 452, 566—568, 752, 574, 579—581, 602, 603
Slanský Terrigena Havel, děkan v Ml. Boleslavi 521
Slaný, děkan Tessacius Mošovský 455, kameny památné 280, knihovna veřejná 280, malíř J. Navrátil 280, museum 236, 280, ruský pomník na hřbitově 280
Slatina, sídliště 116: cetka zlatá 116, jehlice 116, nádoby 116, náramky 116, řetízek 116, spona 116, záponka 116
— svobodníci 515, rychtář V. Řehák 517, 520
Slavata, obrazárna 273, rozdělení statků 276
— Ferdinand Vilém 274, František Leopold Vilém 273, Jáchym Oldřich 274, Jan Jiří Jáchym 513, Kateřina Terezie 274, Leopold 513, Lucie Otilie 276, Marie Barbora 274, Marie Josefa 274, 276, Vilém 99, 276
Slavětín, jehlice bronz. 117, nádoby 117
Slavníkovci 441, 573
Slezsko 111, 392, hroby (viz Lužice) 142, 147, 411, 415, 420, 433, 434, 581, 625, 628, 629, kroj 267, lebky 634, mince 527—528, 635, 636, stavby 267, zvykosloví 267
— Pruské 518
Slivenec, kroužky s-ovité 116
Slováci, lebky 569, 575, 578, 582, 595, 609, 611, 614
Slovacius Jan, kněz bratrský 524
— V., farář v Rožďalovicích 524
Slovák Petr, malíř 460, 471, 478
— V. 456
Slované 402, 538, autochthonství 619, doba pozdní 146, hradiště Radimské 115, hradištný typus 544, hřbitov u Žižic 227 až 237, 562, keramika 402, 404—406, kolonisace 277, lebky 146, 162, 352, 434 až 436, 442, 449, 574, 575, 578, 580—585, 592, 595—601, 604-614, 616-620, 622-626, 630—634, pohřebiště: Drhovice 89, Libice 234, Železnice 234, 237—238, Žižice 227—237, 562, sídla 544, spalování mrtvol 147, vlnice 256, záušnice 407, 408
Slovensko 392, vyšívání 408, viz Slováci
Sovinci, lebky 569, 575, 578, 582, 595, 614, 627
Slupy, lebky 193
Smichov 409, 470
Smiřice, panství 69, 518
Smolívec Starý 264
Smutná 117, 119
Snobl z Pliknštejna Kašpar 477
Snopek Jindřich, opat Sedlecký 376, 378, paměti jeho 376
Sobek Michal, malíř 472—474
Soběslav 95, hrnčíři 63—64, konváři 95, trubky cínové 95
z Sobíšku Mogrle Václav 95
Sobotka, monstrance 381—382
z Sobušic Jindřich 264
Sokrates, lebka 632
Solms Hohensolms, mince 637, Herman Adolf 637
Solms-Lichské mince 637
Sovenice, úředník Jiří Karmel z Provodova 522
Spytihněv I., obraz 274
— II. 237
ze Srbče Blažek, malíř 462
Srbeč, dvůr poplužní 462
Srbický ze Zálezl Jan 264
Srbská Vysoká, svobodníci 515
Srbsko Velké 392
Srlín I, 119
Stahremberg Jindřich Vilém 109
Stalberské mince 637, Ludvík Jiří 637
Staré Ouholice viz Ouholice Staré
Starý Smolívec viz Smolívec Starý
Steinfels J. J., malíř 270—271
Steinmetz J., poeta laureatus 455
Stěnovský z Kádova Jan 263
Stodůlky, lebky 439, 441, 448, 617
Stolmíř, hroby 628

Strabon 405
Stradonice 142, hradiště 145, 268, 289, lebky 145, 289, 292, 293, 296, 303, 305, 306, 450, 573, spony 145
Strahov viz Praha
Straka z Ehrenšteinu, erb 122, Alžběta 122, Jan 122, Kateřina 122
Strakonický Pavel, kantor 522
Stránský, „Jádro všech modliteb" 453
Stráž, obrazy 274, panství 274
— u Radětic, nález bronz. 89, jehlice 89
z Strážnice Bedřich, kněz 110
Strenický Jan, kantor 522
Strmilov, kostel sv. Ondřeje 363, nádoba 363, 374, nález mincí z 13. stol. 363 až 374, újezd 363, 374
Strojetický ze Strojetic Mikuláš 263
Stropinský z Stropin Mikuláš 457
Stropnička 536
Strupčice, lebky 171, 172, 185, 188, 192
Střekov 81
Stříbrský Crinitus Sigmund, administrator 524
Studnice, svobodníci 515
Stuchs z Sulzbachu Jiří, knihtiskař 388
ze Sudoměře Řepický Šebestian 263
Suchdol 490
Suchovršice, svobodníci 515
Sukov 50
Sulzbach 484
Sušice, lebky 439, 447, 566, 568, 573, 579, 616, 618, pohřebiště 439
Sušický Samuel, rektor 522
Sutter z Sutterpachu Pavel, dvorní zlatník Rudolfa II, 273
Svatojiřské Údolí, archaeologický výzkum 13—40, 227—252, 551—564
Svatopluk 392
Svévové 405, doba 405, hroby 145
Svídnice, mince kr. Ludvíka 636, obchod 490, pivo 494
Svijany, hroby popelnicové 211, pohřebiště 421
ze Svojkova Kapoun Petr 476
ze Svojšína Zmrzlík Václav 263—264
Svrkyně 15

Šaffer z Šaffendorfu Karel 104, Dorota 104
Šantov, monstrance 382
Šárka, lebky 171, 193
Šafránková z Poutnova Anna 381
Škopek z Otradovic, erb 258, Anna Holovouská 258, Anna z Hustiřan 258, Jan st. 258, Petr 258
Škréta Karel 513
Šlik hrabě 407
Šlovice, hroby kostrové 254
Španělské ručnice v Kutné Hoře 490
Spranger Bartoloměj, malíř 271—273, 391, dům jeho 273, kšaft 271—273, obrazy 271, 391, šlechtictví 271; příbuzní: bratří Kvirin 272, (manželka Alžběta 272), Matouš 272 (dcera Kateřina 272), sestra Anna 272.
Šťáhlavice, sídliště 253
Štefek Tobiáš, koflík jeho 95
z Štěkře Olbramové 639
z Šternberka, erb 638, Adam 263, Adolf Vratislav 276, Alžběta 638, Anna Lucie 274, 275, 276, Jaroslav Volf 265, Leopold 121, Zdeněk 263
Štičany, nádoba 117
Štilfríd, obraz 274, 275
Štrasburk, biskup 637, mince 637
Šturm V., kancionál bratrský 451
Štýrsko, Ferdinand I. 637, Fridrich IV. 636, Karel 637
Štýrsko, mince 529, 635—637, mohyly 210, nádoby (u Wiesu) 210
Šud z Semanína Eliáš, administrator 111, 456, Jan 455, „Pamět o dvojí zkáze m. Nymburka" 111—114, V, 455, Dorota 455
z Švamberka, inventář na Třeboni 95, štambuch 99
— hraběnka, znak a pečet 98
— Jan Jiří 91, 94—99, erb 98, 99, 100, kontrfekt 97, náčiní stolní 97, náramek 96, obraz 96, 97, pečet 96, řetěz z dukátů 96
— Jindřich 100, Petr, erb 100
z Švarcberku Nudl Šimon 105, Anna Marie 105, Žofie 105
z Švarcenberka Adolf Josef 530, tapety v Berlíně 107, 108
Švédové v Sedlci 378
Švédsko, bronz. díla Adriaena de Vries 391
Švihovský z Rizmberka 86, Fridrich 85
Švýcary, bronzová kultura 11, 14, lebky 197—202, 309, 316—318, 321—323, 617, 625, 632, mince 637, stavby jezerní 9, 144, 198—199, 201, 202, 206, 533

Taaffe 83, František 86
Tábor 88, 90, malíř Jan Burger 108, 109, městké právo 108, 109, měšťané 109, mince římské 11, museum 2, 87, 88, 90, tesař Jiřík 54—55
z Tábora M. Mikuláš 464
Táboři 538, 638
Tacitus 141, 405
Tachlovice, nález bronzů 246—252, 269, dýky 248, 251, jehlice 247, 251—252, meč 248, 251—252, náramky 248, 251, puklice 247—248, sekyrka 247—248, 251 až 252, výzbroj bojovníka 251
— kosti zvířecí 247, nádoby 248, pivovar 246
Tachov, žid Samuel 95
Tataři 626
Tauriskové 402
Telč, obrazy 274, 275, panství 274
Telecký Jakub Hubáček 457
Teplice, museum 148, 173, 290, 294, 396, 399
— Dolní, panství 518, selské povstání 518
Teplicko, lebky 171—174, 193, 204, 289, 292, 295, 299, 315, 443, 446
Terrigena Havel, děkan v Ml. Boleslavi 255
Teslín, klášter benediktinský 123—124
Těšín, vévoda Adam Václav 636, mince 636
Theodorich opat sedlecký 377
Thořovice 264
Thurn-Taxis, archiv 538
Thurro Jan, biskup Vratislavský 635
z Tiefenbachu Rudolf 111
Tieftrunk K. 113
Tisza 640
Tišnov, monstrance 382
Točna (u Zbraslavě) 468
Touchovice pohřebiště 246
z Trautmansdorfu Marie Karolina 274 až 276, Teresie 275
Trčka z Lípy Adam Edmund 75
Trevír, arcibiskupství 530, mince 530
Trmice, lebky 160, 173
Trutnov, panství 518
Tržkota z Ploskovec Václav 263
Třebechovice, „Na obci" 278, les Osík 278, škola 278
— pohřebiště 278, dláto kamenné 278, kosti zvířecí 278, šídlo kostěné 278, uhlí 278
Třebenický Sigmund, kněz 454
Třebestovice, sídliště 628
Třebická, hroby 406, keramika 393, 397, nádoby 148, 404, 406, ostruha 212, pohřebiště 148, 211, 393, 394, 397, 407, popelnice 403, spony 404, střepy 393 až 397, 406
Třebichovice 525, lebky 326
Třebivlice, lebky 451, 566, 568, 573, 575, 578—580, 582, 586, 587, 589, 593—595, 610, 615, 617
Třeboň 59—64, 91, 93, 95—99, 102, archiv 62, 64, brána Břilická 91, cimbal na věži 102, hejtman Urban Jakub von Ruelant 100, hrnčíři 63—64, chodba „dlouhá" 91, křížová 638, klášter, obrazy a nápisy 108, konvář Valentin Mayer 99, kostel sv. Barbory 99, 100, 102, erby 100, oltář 102, malíři: Jan 102 (manželka Anna 102), Jiří Lokajíček 99, 102 (manželka Marie 99), Tomáš 99 102, primator Vít V. štěrálek 102, purkmistr a rada 102, tkalci 59—62, zámek 91 (nové stavení 91, 93, táflovaný strop 93), zlatník Ondřej Standegger 98.
Třebonice, hrob laténský 256, jehlice 256, nádoby 256, náramky 256, sponky 256, střepy 256
Třeboul, střepy 396, 398
Třebovský Parvus Jakub, kantor 456
z Třebska Opice Jan 469
Třebusice 32
Třebuz, lebky 179
Třemešná Červená, zádušní 258, zvon filialního kostela 257—260, zvonice dřevěná 257
Tuklaty, fibule 18, pec na tavení železa 31, sídliště 18, 31, 628
Turci, lebky 569,600, 609
Turecké války 55, 58, 124, 495, 496, trubač 58
Turecko, lebky 321
Tušovice, hroby 392, lebky, 146, 439, 442, 444, 563, 573, 579, 592, 616, pohřebiště 439, účes vlasů 146
Týn n. Vl., mohyly 120, náramky 10, prsteny 10
Týnec Mnichovský, náramek bronz. 117, náušnice bronz. 117.
— Panenský, kostel farní 134, kalich 134
Tyroly, Ferdinand I. 637, Sigmund 635, lebky 168, 198, 206, 324, 348, 350, 252, 355, 356, 567, 570, 575, 591, 595, 609 až 611, 613, 615, 617, 623, mince 635, 637

Údolí Svatojiřské, archaeologický výzkum 13, 40, 227—252 551—564
Uherec, denáry 236, lebky 146, 201, 325 326, 439, 441, 444, 447, 452, 566, 570 až 573, 577, 579, 594, 603, pohřebiště 236, 439, náušnice 236
Uherská vína v Kutné Hoře 492—494
Uherské Hradiště viz Hradiště Uherské
Uhlířské Janovice viz Janovice Uhlířské
Uhry viz Matiáš Korvinus; Ondřej II. 471, 372, Štěpán V. 366
— bronz 10, exulanti čeští, keramika malovaná 143, lebky 163, 195—197, 200, 203, 206, 207, 324, 566, mince 366, 371, 372, 636, mlat dvouramenný 5, mohyly 632, sekyrky bronz. 247—248, 252, sekyromlat 5, 9, spona 213, 215
Újezd Dlouhý, lebky 294, 296, 323
— Ostrohův, hradiště 536, klášter 536
— Velký, pohřebiště 396
— Vysoký, lebky 439, 441
Újezdec, sídlo panské 536
Únětice, hroby 213, 238, 559, 562, 564, jehlice 16, 213, 237, 422, 559, kostry skrčené 24, 28, 233, 628, lebky 142, nádoby 19, 24, 33, 241, 243, 424, 564, ná-

ušnice zlatá 238, pohřebiště 24, 28, 238, střepy 116
Urban IV. 375
Ústí n. L., monstrance stříbrná 382—383
van Utrecht Adriaen, malíř 136

Václav sv., relief 44
— I., 369
— II., 486
— III., mince 635
— IV. 484, doba jeho 38, mince 635
— biskup Nikopolský, suffragan pražský 376, 384
Waisseenregner z Weissenfeldu Jan Jiří 105, Sigmund 104, 107
Valašsko, lebky 568, 577—580, 587, 589, 593—595, 714, vyšívání 408
z Valdštejna Albrecht 271, 689, Henik 453—455 457, Marie 453, 455, Markéta 427—428, monstrance 427—429, palác 270
Vamberice 518
Wankl J. 236
z Vartmberka Zvířetický Zdislav 494
Vedrovice, lebky 295
Velehrad, klášter cisterciacký 369
Veletov 55, 487
Velim, keramika 628, lebky 438, 440, 629, pohřebiště 438, sídliště 628
Velká viz Dobrá, Skalice
Velké viz Poříčí, Přílepy, Srbsko
Velký viz Újezd
Veltěž, náramek bronz. 17
Veltěžský z Veltrub Burian 490
Veltruby 60, hradiště 438, pohřebiště 438
Velvary, hrob neolithický 120
Vendické spony 216
Venedi 640
Verbetius Jakub, kantor 456
Veressius Melichar, kněz 456
Veselí n. L., hrnčíři 63—64, tkalci 59—62
Vestec, dvůr Amerika 278, jámy kulturní 278, nástroje kamenné 278, osada neolithická 278
Weydner Valentin, dějiny hrabat z Kolovrat 269—270
Vídeň 99, 490, 517, galerie císařská 136, kancionály kutnohorské 381, klenotník Matiáš Stegner 284, knihovna dvorní 259, 260, malíř B. Spranger 271, museum umělecko-historické 310, 511, 514, rytiny Hollarovy 125, sbírky Amraské 384, zlatníci 548
z Vilémovce Anna 489
Vimberk, kuchař 103
Vimberský Jindřich 105, Anna Marie z Švarcberku 105
Vinařice, kostel 134, lebky 325, 573, monstrance paprsková 134, spona 400
Vinařická Hora, nález mincí 525—530
z Windischgrätzu Marie Markéta 276
Windsor, rytiny Hollarovy 125
Vinohrady Královské, kopí 116, nádoby 116, náramek bronz. 116, ostruhy 116, sekyrka 116
Visla 392, 405, hroby žárové 395, lebky 207, 603
Vitkovci 87, Jindřich 363, 374, manželka jeho 365, 374
Vittow 640
Vladislav II. 369
— III., 369, 371—374, obraz 274
— syn Přemysla I. 369
— syn Václava I. 369
— II. 50, 124, 125, doba jeho 380, 457 až 484, 638, mince 525, 526, 528, 635, 636, obraz 276
Vlaši v Praze 639
Vlašimský Paulides Timothaeus, kněz 524
Vlčí, keramika 11, mohyly 4, 6
z Vlčí Hory Podbrádský Václav 494
Vlčkovice 277
Vltava 169, 170, 246, lebky 194, 204, 289, 325, 433, 629
Voda Dobrá, pohřebiště 421
Voděradský z Hrušova Jiří 490
Voděrady, jámy kulturní 533, jehlice 533
Vodňanský Campanus Jan 455, 456
— Pelargus Jan 455—457
— Plagelus Martin 455
Vodňany 481
Vodní Martin Ign., děkan v Nymburce 114
Wohlgemuth, malíř 42
Vojen, obraz 275
Vojíř z Očedělic Albrecht 266
Vojslav vikář papežský (1395), 277
Vojtěch sv., missál 115, obraz emailový 46
Volary, kaple Maří Majdaleny 109, 110, správce Jindřich Vimberský 105
Voletyně, selské povstání 518
Volha 404, lebky 598
Voltyně 1
Vorarlberg, lebky 567, 570, 575, 594, 595, 609—611, 614, 617
Votvovice, kladivo kamenné 116
Vraclav, kostelíček 566, kostnice 566, lebky 566, 568, 570, 571, 573—575, 578 až 580, 582, 586, 587, 589, 593, 594, 609, 610
Vratislav 484, biskup Jan Thurso 635, mince 528, 635, obchod 497
Vratislav II., denáry 236, 538
Vratislav z Mitrovic Jan Jiří 268, Jiří 266
Vratislavský Daniel, professor university pražské 522, Ivan 522, Simeon písař 522
z Vratu Pašek Jan 468, 475
Vrbčany, keramika 628, sídliště 628
Vrbenský Viktorin, kněz 454
Vrbovec, lebky 194, 195
z Vrchovišť Libenický Jan 49
de Vries Adriaen, sochař 391—392, Abraham (Adrian), malíř 391
Vršovci 441, 573
Vrutice Kropáčova, hroby 26
Všejanský Šimon, kněz 521
Vtelno, farář 456
Würtembersko, lebky 162, 334—339, 341, 342, 348—352, 354—357, 436, 567, 605, 609, 610, 612, 615, 617, 618, nádoby 128
Výrava, náušnice zlatá 272
Výravka 209
Výrov, sedlák Jiří Kubík 105
Vysočany, cetky závěsné 116, hroby žárové 116, 216—217, jehlice bronz. 116, 216, kosti 216, nádoby 216, nález 113, nůžky žel. 217, pobár 216, popelnice 116, 216, tuhovaná 216, spony bronz. 116, 216, udidlo žel. 216, závěsky pasové 216
Vysoká 50
Vysoká Srbská, svobodníci 515
Vysoké Mýto viz Mýto Vysoké
Vysoký Újezd viz Újezd Vysoký
Vyšehrad 546, kapitola 486, kodex 115, 267

z Záběhlic Říčnák Vít 461
Záběhlice, lebky 450
Záborský z Brloha Bořivoj 267, Mikuláš 267
Zábrdovice, lebky 290, 307
Zabrušany, sídliště 396, střepy 396
Zadní Kopanina viz Kopanina Zadní
Zahradník Vincenc 524
Zajíček z Košťálkovic Fridrich 112, Mikuláš 112
Zálabí, lebky 438, 442—446, 449, 452, 567, 580, 581, 596, 597, 602, 603, 629
ze Zálezl Srbický Jan 264
Zárybník, pohřebiště 211, sídliště 628
z Zásmuk Anna 122, Jan 122
Zavlekov 83
Zbečno 409
Zběšice 117
Zbraslav, dláto s tulejkou 117, nevěstky 489, oštěpy bronz. 117
Zbuzany, žárovíště 253
Zdice, dýky bronz. 9, mlat z parohu 117
Zelendar z Prošovic Jan 122, erb 122
Zhořelec, mince 528
Zilvarovský dům v Mladé Boleslavi 522
Zlatá Koruna viz Koruna Zlatá
Zlončice, lebky 165, 166, 172
Zmrzlík ze Svojšína Václav 263—264
Znojemsko, lebky 194, 195, 312
Znojmo, keramika malovaná 127, sídla neolithická 127
Zobrušany, nádoby 148
Zoubek (Dentulin), kněz 524
Zvíkov 99, erby Švamberské 110
Zvířetický z Vartmberka Zdislav 494
Zvoleněves 227, 563, hroby 24, se skrčenou kostrou 32—34, dětský 145, kosti 32—34, zvířeci 34, lasturky 33, nádoby 32—33, náramky bronz. 24, statek 280, vrstvy kulturní 34

Žabokliky 58
Žabokrky, svobodníci 515
Žabonosy, hroby 628, koral jantarový 117, kostel románský 439, lebky 146, 151, 179, 205, 317, 439, 441, 442, 446—450, 452, 566, 568, 571—573, 577, 578, 580, 592, 594, 603, 616, 620, 621, 629, pohřebiště 146, 439
Žalov, lebky 127, 439, 441, 565, 568, 572, 573, 578, 580, 592, 603, 616, 617, 620, 621
Žamberk, lebky 452, 568, 569, 578, 579, 580, 582, 586, 587, 593, 594, 610, 617, 619
Žamberský Jan, zlatotepec 471, 479, 480
Žampach z Vobory Kristof 265, Kateřina 265
Žatecko, lebky 159, 171—174, 187, 193, 204, 289, 295, 299, 315
Železnice, hroby skrčených koster 235—238, 245, žárové 245, jehlice bronz. 237—238, koraly jantarové 238, „u křížku“ 237 lebky 140, 439, 441, 444, 446, 447, 449, 566, 568, 571—573, 579, 580, 592, 603, 618, milodary železné 245, míry 245, nádoby 245, 237—238, náramky 238, náušnice bronz. 237, zlatá 238, nůž žel. 245, pohřebiště křesťanské (slovanské) 234, 237, 238, 416, 439, pohřby 245, šídélka 238, váleček 238, závěska 238
Želetavský Jan 456, 457
Železné Hory, loupežníci 489
Želiv, nevěstky 489
Žireč, knihař Jan Kheil 518, panství 518, selské povstání 518
Žirovnice, obrazy 274, panství 274
Žitava 451, 521, exulanti 451—453, 524, knihovna 454, český kostel 451, museum 451, tisky české 451—458
z Žitenic Jindřich Niklásek 524, Juliana 524, Marie 524

Žižice, „Bardony“ 227, lom 227, „v Rostelích“ 227

— hroby 227—237, 563, 564, dětské 228, 229, 231—233, ženské 232, hřbitov slovanský 227—237, 268, 416, 499—508, 562, 635, jámy popelové 234, kosti zvířecí 232, 234, 564, kostry skrčené 227 až 237, 562—564, lebky 499—508, 565, 570, 572, 573, 578, 580, 592, 603, 617—621, ohniště 234, pohřebiště křesťanské (slovanské) 227—237, 268, 416, 499—508, 562—564, 635

— milodary 228, 232—235, bronz. tavení 230—231, brousek železný 229, 231, břitva žel. 229, 231, 234, cetka kovová 232, dýka bronz. 564, hračka dětská 228, 233, hrnec 298, 231—233, jantar 564, jehlice bronz. 564, korály bronz. 564, kostěné 231, skleněné 229, 232—233, křesadlo žel. 229, 231, nádoby 227—234, 563—564, náhrdelníky bronz. 229, 232, 564, nákrčníky 232, 233, náramky bronz. 964, jantarové 564, náušnice bronz. 229, 233 až 234, 236, 564, stříbrné 232, zlaté 232, nůž žel. 228, 229, 231—233, ocilka 231, pazourek 231, perly kovové 229, 231 233, skleněné 231, stříbrné 227, 236, rolničky žel. 231, sekyrka kamenná 564, slánka 233, střepy 230—231, 234, šídlo bronz. 231, 564, tkaniny (šátečky peníze vé) 230, 237, vědérce dřev. 228, 230, 232, záušnice bronz. 229, stříbrná 229, zlato 564

Žižka, sestra jeho 536, vozy 260

Žižkova věž v Kutné Hoře 50, 55

z Žlunic Myška Karel 489

Žlutický Jan Kampan, kněz 523

Rejstřík věcný.

Administratoři arcibiskupství pražského: Václav z Krumlova 377, konsistoře podobojí: Sigmund Crinitus Stříbrský 522, 524, Eliáš Šud z Semanína 111, 456.
agendy arcibiskupství pražského 388
achátový kotlík 98
Akademie Česká, archaeologická kommisse 113—115, 267, 389—391, 529—531
akatolíci na Náchodsku 69—78
amfory, naleziště: Kbely 11, Kostelec 11, Netovice 241, Řepeč 4, 5 8, 10
amnestie selským povstalcům 518—520
ampulky v Prachaticích 105
Annaly Einhardovy 392
anthropologie a archaeologie 627
antipendia v Prachaticích 107, v Loretě 284—285
apatekáři: Boleslav Mladá 520, Hora Kutná 490, 497, Praha 473
appellace na hradě pražském 73, 74, 263, 272
arcibiskupství Olomoucké, erb 259, kn. z Lichtenšteina 259
— Pražské 87, 388, Arnošt Harrach 48, Jan z Jenštejna 375—377, 384, administrator 377, erb 48, tisky 388, vikář Vojslav (1395) 377
— Salcburské 528, Arnošt Bavorský 528
— Trevírské 530, mince 530
archaeologie a anthropologie 627
— Armenie 634 Malé Asie 634, Čech 141, památky v Jílovém 280
— výzkumy: Čech středních 209—226, Čech východních 411—424, Údolí Sv-tojířského 13—40, 227—252, 551—564; sjezd v Kutné Hoře 341, kommisse viz Akademie Česká.
architektura, české památky 268
archivy: Boleslav Mladá 519, Brno, městský 125, Hora Kutná 48, 52, 53, 60, Hradec Jindřichův 512, 514, 122, 273—275, Litomyšl, děkanský 77, Louny 640, Praha: gremia zlatníků 132, křižovnický 639, městský 133, 271, 459, 461, musejní 639, Ročov 269, Řezno, Thurn-Taxisů 538 Třeboň 62, 64
asfalt 531
autochthonství Slovanů 619

Bakaláři Jakub Akantides 453, 455, 456, z Hořepníka Petr 466, z Jelení Jan 477, v Berouně 477, v Dobrovici 453, v Hoře Kutné 488
baroko pražské 43, 541—543, 545, 547, kalich J. B. Schultze 549, monstrance 281—384, prsteny 409, 411, rámec 552
barviři v Náchodě 75
basilika Kolovratovská 270
básně české 453—456, latinské v Čechách 453—458, německé 453
básník císařský J. Steinmetz 455
bavlna v Kutné Hoře 498
bečváři v Praze 461, 463, 473
bednáři: Hora Kutná 485, Praha 481
berně královská r. 1422—1429, 538
berla opata Sedleckého 378
bible Severinská 464
bibliotéka university pražské 280, 388
bílé peníze Ferdinanda I. 525, 526, Ludvíka I. 526, Maximiliana II. 527, Vladislava II. 526
biret středověký 256
biskupství Bavorská, mince 373, Kostnice 636, Olomouc 128, Passov 530, 636, Praha, suffragani 123, 376, 384, Řezno 372, 373, Strassburk 637, Vratislav 635
bojovníci, hroby: Řepeč 9, Tuchlovice 251, husitští 259—264
bordirovaný náramek 10
boty husitské 259
bradýři: Hora Kutná 485, Krumlov 102
brakteat Strmilovský 364
branní v Kutné Hoře 50—53, 486, 487
brány městské: Boleslav Mladá 522, Hora Kutná 47, 60, 485—487 (viz Hora K.), Mýto Vysoké 47, Praha 212, 466, 468, 473 482, 484 (viz Praha), Třeboň 91
bratrstvo Božího Těla v Sedleci 376, 384, malířské v Praze 474
breviáře pražské 388
bronzová kultura alpská 11, bavorská 9, 11, 14, burgundská 11, česká 11, 120, 144, 252, nordická 11, švýcarská 9, 11, 14, uherská 10
— nálezy: Častolovice 121, Drhovice 89, 90, Chlum 120, Chvojenec 532, Kamýk 555, 561, Netovice 241—242, Noutonice 19, 21, Praha (Strahov) 212, Přelouč 531—533, Přemyšlení 35, Radětice 89, Řepeč 4 6—8, Stráž u Radětic 89, Tachlovice 246—252, 269
— tavení bronzu: Radim 115, Žižice 230 až 231
brousky, břidlicový 561, hadcové 251—252, železný 229, 231; naleziště: Dobřany 289, 231, Kamýk 561, Žižice 229, 231
brusle kostěné 121
brusy pískovcové 251—253
břidla: Kamýk 561, Okoř 15—23, 27, Řeporyje 254, 509
břitvy bronz. 241—242, želez. 229, 231, 234; naleziště: Netovice 241, Žižice 229
budovy kláštera Sedleckého 378
buližník: Kamýk 27, Řeporyje 511
bulla Bonifáce IX. 377, zlatá Karla IV. 451
bursa stříbrná v Loretě 137—138

Cechy, v jižních Čechách 59—64, v Kutné Hoře 485, 489
celní v Malíně 497, 498, viz clo
celty bronzové (Častolovice) 121
cepy husitské 259
cesta Karla IV. do Francie 640
cestopisy Al. Bekriho 392, Ibrahím-Ibn-Jakuba 392
cetky, naleziště: Slatina, zlatá 116, Vysočany, závěsná 116, Žižice, kovová 232
ciborium Prachatické 104, F. M. Redelmayera 549, 550
cimbál na věži v Třeboni 102
cínové rakve 95
císařství Římské, kultura 2, 25, 115, 121, 144, 145, 147, 208, 209, 211, 216, 309, až 317, 323—326, 393, 395, 396, 402, 404, 405, 408, 433, 434, 544, 628, 629, 630, 633
císařovniny komnaty na pražském hradě 108
clo v Kutné Hoře 50—52, 487, 494, 497, viz celní
collegium nobilium u sv. Jakuba v Praze 85
cvočky v Kutné Hoře 490

Čárkovaný ornament 277
částečné spalování těla (Netovice) 240
čelist psí v Zvoleněvsi 34

Dědina „v Boučku“ u Kasejovic 266
dějiny nejstarší české 141, ruské 544
— Jílového 280, hrabat z Kolovrat 269, 270, Malína 128
— umění a uměleckého průmyslu 91—110
děkanové: Benešov 523, Boleslav Mladá 455, 519, 521, 524, Hora Kutná 58, 495, Náchod 70, 72, Nymburk 11, 114, 456, Prachatice 104, Praha (sv. Víta) 377, Slaný 455
— Blovský Jan Heřman z Myslína 104, z Krumlova Václav 377, Lisentini Antonio 70, 72, Mošovský Tessacius 455, Šud z Semanína Eliáš 11, 456, Terrigena Havel 455, 521, Trojanus Jan 523, Vodní Mart. Ign. 114
děkanství v Litomyšli 77
denary braniborské 367
— české 373, knížecí z 10. stol. 236, Boleslava II. 438, 440, Bořivoje II. 367, Břetislava I. 236, Vratislava II. 236, 538
— Malín 128, Mítkov 369, Uherce 236

deska kamenná hřbitovní v Řeznovicích 531
— terracotová v Pardubicích 533—534
desky zemské 85
dětská hračka z Žižic 228, 233
dětské hroby: Bezinky 119, 120, Bylany 222, 224, 225, Dražkovice 420, Kamýk 555, 556, 559, 561, Kolín Starý 214, Letky 226, Nontonice 16, 20, 22—24, Ouholice Staré 246, Zvoleněves 145, Žižice 228, 229, 231—233
dětské nádoby z Dražkovic 421
diabas v Řeporyjích 509
diamantová monstrance v Loretě 281—284
diluviální doba 127, 141
dláta bronzová: Kamýk 560, Přelouč 531 až 532
— kamenná: Dobřany 251—252, Noutonice 23, Přemyšlení 38, Řeporyje 254, 511, Třebechovice 278, Zbraslav 117
— kostěné: Řeporyje 256, 510
dlaždičky gotické 635, románské 635
dluhy hr. Jana z Serinu 94
doba bronzová viz bronzová kultura, diluviální 127, 141, kovová 127, neolithická 120, 127, 272, 639, palaeolitická 127, postglaciální 640
— knížecí česká 142, 236, 256, 393, slovanská 89, 115, 142, 146—148, 393—408, křesťanská nejstarší 144, 146, stěhování národů 211, 394, svěvská 405
— Václava IV. 381, Vladislava II. 380, 457—484, 638
dobytek polský v Čechách 108, v Kutné Hoře 495, 498, v Olomouci 495
— naleziště: Dobřany 251—253, Žižice 232
dolmeny západofrancouzské 143
domy: Boleslav Mladá, bratrský 522, Zilvarovský 522, Hora Kutná, Ruthardovský 55, Jilové 280, Kasejovice 264—266, šlechtické 264—268, Náchod 75—78, Praha viz Praha.
dráty bronz.: Čibuz 278, Dražkovice 417, 419, 421, Hemery 13, Noutonice 15, 19, 20, Řepeč 10, 90, Řeporyje 255, Skalice Velká 278
drtidla kamenná: Ořech 255, Řeporyje 255, 511—512
dřevěné uhlí: Čibuz 278, Přelouč 531, Přemyšlení 37, Rosice 415, Řeporyje 253
dříví v Kutné Hoře 487
dubkovací nástroje v Řeporyjích 253
dukátový řetěz Jana Jiřího z Švamberka 96
důl Osel v Kutné Hoře 487, Humboldt v Netovicích 239
dveře brány Třeboňské 91
dvojdílná spona v Plaňanech 211
dvojité položky v Kamýku 554—555, v Kolíně 236
dvoukrejcar Maximiliana II. 527
dvůr: Boleslav Mladá, Hrzánovský 523, Cerhýnky 212, Hora Kutná, Vlašský 50, 53, 485, Mladice 85, Praha, králův 465, 479, 480, 482, Srbeč (u Slaného) 462, Vestec 278
dýky bavorské 9, české 9
— naleziště: Čelákov 9, Dobrá Velká 9, Dobřichovice 9, Hladoměr 9, Kamýk 556, Měšice 639, Metelsko Horní 9, Netovice 241—242, Noutonice 21, 24, Řepeč 3—5, 7, 9, Tachlovice 248, 251, Zdice 9, Žižice 564
džbány: Kamýk 562, Netovice 239, 241, 243

Email v Loretě 45, 137, 439
— obrazy: sv. Barbora 46, sv. Jiří 46, sv. Kateřina 46, Kristus 45, 46, P. Marie 46, sv. Vojtěch 46
— naleziště: Letky 226, Řeporyje 255
epitafy: Chrudim 39, 40, Michala Peterle z Annaberku 391, Jana z Serinu 94
erbovní rody v Kasejovicích 263—268
erby: Čechy 93, Leopold I. 270
— Cheb 548, pekařů v Prachaticích 106, Parléř 383
— šlechtické: Ronšperk 100, Třeboň 100, Zvíkov 110; z Harrachu 48, Hložek z Žampachu 122, Holovouský z Holovous 258, Hustiřanský z Hustiřan 258, z Kolovrat 130, 270, z Křenovic 409, Lhotský ze Zásmuk 122, z Lichtenštejna 259, z Mollartu 139, Mračský z Dubé 409, z Perštejna 407, z Rožmberka 93, v. Ruelant 100, z Serinu 94, Straka z Ehrenštejnu 122, Škopek z Otradovic 258, z Šternberka 638, z Švamberka 98, 99, 100, 110, Zelendar z Prošovic 122
evangelium Miroslavovo 116
exulanti: Čechy 451—453, 523—524, Kladsko 71, Morava 69, Prusko 69, Sasko 69, Uhry 523, Žitava 451—453, 524; Jiří Kezelius Bydžovský 522, 524

Falešní hráči v Kutné Hoře 489
fara: Čibuz 278, Dolní Bečov 134
faráři: Bezno 456, Boseň 456, Brod Německý 454, Brodce 524, Dobrovice 521, 524, Hradiště Mnichovo 521, Konice 456, Krumlov 203, Praha, sv. Jilji 469, Rožďalovice 524, Samšín 524, Vtelno 456
— Crinitus Sigmund 524, Čejkovský Jiří 521, Henicius Matiáš 524, Slovacius V. 524, Vrbenský 454
fauna Moravy 280, 392
fibule římské 17, 18, Hořenice 278, Noutonice 17, 18, 25, 26, Přelouč 531—532, Tuklaty 18
fišmistr v Kutné Hoře 486
folklor chodský 267, 531
formani v Kutné Hoře 490, 493—496
fortny v Kutné Hoře 49, 50, 489
fresky v Staré Boleslavi 635, Dvůr Králové 531, Janovice Uhlířské 391
fůry voziti (robota) 515—517

Galerie císařská ve Vídni 136
generálové z pověsti: Bardon 227, Rostel 227
geologie Moravy 392
gollier z Noutonic 19, 20, 22
gotické dlaždičky 635, kalichy v Loretě 43—47, monstrance české 375, v Ústí nad Labem 382—383, ostruha z Čibuze 278, prsteny 409
grafické inkunabule 65
groše pražské 526—527, 635—637, Ferdinanda I. 526, Vladislava II. 526
— Dolní Rakousy 528, Horní Rakousy 528, Gosslar 529, Salmové 637
gruntovní knihy: Boleslav Mladá 519, Nalžov 84

Hadcové nástroje z Dobřan 251—252
halda Kozlovská v Praze 469
haléře, české: husitské 526, Jiřího z Poděbrad 527
— Hennebersko 529, Kladsko 527, 528, Korutany 529, Rakousy Horní 528, Sasko 529, Slezsko 527, Štýrsko 529, Vratislav 528, Zhořelec 528
haltýře v Kasejovicích 363
hampejzy v Kutné Hoře 489
havířské perkytle v Kutné Hoře 488
hejtmané krajští v Boleslavsku 455, v Hradecku 71, 72, 74
— panští: Hradec Jindřichův 122, Krumlov 100, 101, 102, 103, Sviře 266, Náchod 73, Opočno 69, Poděbrady 489, Třeboň 100
— Franta Jakub 266, Geer C. 69, Pfeiffer K. K. 73, v. Rueland Urban Jakub 100, Segregori Ondřej 100, 101, Zelendar z Prošovic Jan 122
herinkářky v Kutné Hoře 485, 486
hladítka kostěná z Přemyšlení 38
hlásní: Hora Kutná 56—57, Praha 484
hofmistr nejvyšší 109, v Kutné Hoře 491
hokyně v Kutné Hoře 55, 486
horníci v Kutné Hoře 128, 492
hornictví v Jilovém 280
horopis Moravy 392
hospodáři města: Kutná Hora 480, Chlumec n. C. 279
hospody v Kutné Hoře 54, 58, 491, Klementice 86
houby v Kutné Hoře 487
hraboš v Řeporyjích 509
hráči falešní v Kutné Hoře 489
hračka dětská z Žižic 228, 233
hrad pražský 108, 465, Krumlovský 537, „Hrádek Ozdobný“ 537
hradby pražské 212
hradiště Drhovice 87, Libice 396, 397, 438, Radím 115, Stradonice 145, 268, 289, Újezd Ostrohův 536, Veltruby 438
hradištná kultura česká 142, 146—148, 393—408, 544, keramika 393—404, 406, 630
hroce: Bylany 220, 222, 223, 225, Hora Kutná 498, Hora Slanská 28, Kamýk 28, 555, Přemyšlení 38, Řepeč 3, 6, 8, 10, Žižice 228, 231—233
hrnčíři: Hora Kutná 485, Lomnice n. L. 63—64, Soběslav 63—64, Třeboň 63—64, Veseli n. L. 63—64
hrobaři v Kutné Hoře 57
hroby: Anglie 402, Čechy 141, skrčených koster 142—144, 244, popelnicové 142, žárové 142, 147, Hannoversko, žárové 399, 401, 402, Holštýnsko 401, Italie 633, Labe, žárové 395, Lužice, žárové 142, 147, 290, 315, 405—407, 433, 581, 625, 628, 629, Poznaň, popelnicové 544, Slezsko 142, 147, 411, 415, 420, 433, 434, 581, 625, 628, 629, Visla, žárové 395
— Anglosasové 401, Germani, žárové 399, 544, Řekové 633, Římané 216, 217, kostrové 23—26, Sasové 402, Svévové 145
— Bezinky, dětské 119, 120, Broučkov 142, Bylany 4, 146, 239, dětské 222, 224, 225, žárové 211, 217—225, Cerhýnky, skrčených koster 212—213, Citoliby 142, Čičovice Malé 142, Velké 214, Dobřany, kostrové 264, Dobřichov 147, 405, žárové 127, Dobšice 635, Dražkovice, žárové 415—422, kostrové 416, řadové 416, Duchcov 256, Hora Slanská 560, Horešovice Velké 28—29, kostrový 28—29, Hořenice 278, 279, Hřibice, z prvních dob křesťanských 245—246, Chrudim 539, Kamýk, dětské 555, 556, 559, 561, dvojité 554—555, kostrové 27, 28, 268, 551 až 562, 635, Kolín, skrčených koster 236, Kolín Starý, žárové 214—215, Kostelec Černý 628, Kounice, žárové 628, Kouřim 628, Kouřimsko 627—628, Letky 225 až 226, Lhota Záborná, žárové 213—214, Libice, kostrové 116, Liblice, kostrové

116, 628, Libodřice 628, Lisovice, žárový 116, Měšice, skřínkový 639, Michle 147, Mikulovice (u Pardubic), skrč. koster 116, 422—424, Netovice 239—245, Nountonice 15—27, skrč. koster 559, ženské 24, kostrové 25—26 Nouzov 628, Ohrada 628, Opolany 325, Osluchov, kostrové 244, žárové 244, Oubrnice 635, Pičhoř žárové 25, Předměřice 116, Radim 392, žárové 215—216, Rosice (u Pardubic), žárové 411—415, Ředice, popelnicové 211, Řepeč 9, Řeporyje 255—256, skrč. koster 254, ženský 255, Stolmíř 628, Svijany, popelnicové 211 Slovice, kostrové 254, Třebická 406, Třebonice 256, Tušovice 392, Únětice 213, 238, 551, 559, 562, 564, Velvary 120, Vrutice Kropáčova 26, Vysočany, žárové 116, 216 až 217, Zvoleněves 24, dětský 145, skrč. koster 32—34, Žabonosy 628, Želenice, žárové 245, skrč. koster 235—238, 245, Žižice 227—237, 563—564, dětské 228, 229, 231—233, ženské 232, sebevrahů 255
hroty kopí: Hemery 14, Hořenice 121, 278, Lochenice 279, Mlázovice 279
hřbitovy: Janovice Uhlířské 391, Nymburk 114, Praha, na Malé Straně 460, židovský 479, Řeznovice 531, Slaný 280, Žižice 227—237, 268, 416, 489—508, 562, 635
— Rusko 569, 597, 598, 606—609, 612 až 614, 616
hřeben kostěný z Nountonic 17
hřebíky v Kutné Hoře 490
hřeby bronzové z Hořenic 279
hřívna bronz. z Mlázovic 279
husy v Kutné Hoře 488
Chatrče z mazanice v Přemyšlení 38
chlebnice v Kutné Hoře 486, 488
chmelnice pražské 478
chodby: Hradec Jindřichův: křížová při kostele sv. Jana Křtitele 638, rožmberská 276, Třeboň, „dlouhá" 91, křížová 638
chrastítka hliněná z Bylan 222, 224
chudobinec sv. Jana Křtitele v Jindř. Hradci 121

Illuminnatoři: Hora Kutná 470, Hradec Jindřichův 482, Hradec Králové 464, Praha 457—484
— Humpa Vavřinec 482—484, Lexa Petr 476—478, Lipský Václav 480—481, Loudek Martin 467, Mělnický Pavel 474 až 475, Mikuš Jan 464, Mládek Martin 467—469, Noh Valentin 482
inkunabule grafické 65
inventář kostela Prachatického 104—107, zámku Třeboňského 95

Jámy kulturní: Bylany 224, Cerhýnky 212 až 213, Černo-Volské 253, Dobřany 251 až 253, Libice 116, Opolánky (u Poděbrad) 393, Opolany 315, 325, Ořech 255, Plaňany 209—211, Praha (Strahov) 212, Přemyšleni 34—40, Radim 142, 215, Řeporyje 253—255, 509—514, Vestec 278, Voděrady 533, Žižice 234
jantar: Kamýk 560—561, Žižice 564
jarmarečné 488
jarmarky v Kutné Hoře 488—489
jehlice, naleziště: Bilina 117, Bylany 10, 116, 223, železné 218, 224, Cerhýnky 213, Dobrá Velká 10, Dobřichov 7, Dražkovice 417—422, Drhovice 87—89, Holubice 559, Hostonice 117, Hemery 12—14, 533, Kamýk 556, 559, 561, Kbely 9, Libčeves 117, Lisovice 116, Lotouš 24, Mikulovice 116, 422, 424, Nepasice 121, Netovice 241—243, Nountonice 16, 18—24, 559, Orlicko 117, Přemyšlení 35, 37, Radim 216, Rosice (u Pardubic) 415, Řepeč 2—11, kostěné 7, Řeporyje, kostěné 254, 512, Slatina 116, Slavětín 117, Stráž u Radětic 89, Tachlovice 247, 251—252, Třebonice 256, Únětice 16, 213, 237, 422, 559 Voděrady 533, Vysočany 116, 216, Želenice 237—238, Žižice 564
— bavorské 10, cyperské 10, durynské 10
jelen v sídlišti v Řeporyjích 253, 512
jeskyně v Řeporyjích 509, 512
jesle v Loretě 138—139
jezerní stavby italské 9, švýcarské 533
jídelna na zámku Eggenbergu 109
jirchář v Praze 465, 482—483
jitrocelový ornament 118
jména stará v Ml. Boleslavi 519—526

Kabátníci v Praze 476
kaditelnice F. M. Redelmayera 549, 550
kachle s obrazy Husitů 259—264, 269, Chrudim 259, 261, Jankov 259, Kopanina Zadní 256, Kroměříž 259, Otradovice Červené 259, 262
kalichy stříbrné v Loretě 137—138, F. M. Redelmayera 548—550, J. B. Schultze 549, Prachatické 104, 105
kamenníci: Hradec Jindřichův 638, Praha 471, Rejsek 536—537
kamenný muž u Klobuk 276—277, 404
kameny náhrobní v Jindřichově Hradci 121—123
— památné: Jemníky 280, Kamenomost 280, Slaný 280
kanceláře: Hora Kutná 53, Náchod 516
kancionály: Hora Kutná 381, 482, Chrudim 39, bratrský 451
kanec v sídlištích: Přemyšlení 38, Řeporyje 253, Tachlovice 247
kantoři: Boleslav Mladá 521—524, Boleslavsko 453, Krumlov 103, Nymburk 456
— Dymokurský Jiří 522, Kašperský M. z Rájova 521, Mazánek Mat. 456, Mimoňský Krištof 522, Rutenus Matiáš 456, Strakonický Pavel 522, Strenický Jan 522, Sušický Samuel 522, Třebovský Parvus Jakub 456, Verbetius Jakub 456 Vodička Jan Královéhradecký 456
kapitula Vyšehradská 486
kaplanové: Dobrovice 454 Krumlov 103
kaple: Brod Vyšší 94, Hradec Jindř. 121, Chrudim, špitální 41, 42, Jílová, sv. Václava 280, Krumlov, sv. Anny 109, 110, Praha viz Praha, Prachatice 106, Volary, Maří Majdaleny 109—110
karban v Hoře Kutné 490—491
kasule v Loretě 431—432
kašny v Hoře Kutné 49, 489, Praha, Krocinova 392
kat v Kutné Hoře 378
katolická reformace 69—78
kazatelna v Husinci 100, 101, Prachatice 107
kejklíř v Poděbradech 489
kelímek z Radimě 115
kelnatky z Kamýku 561
kelty panonské 5, Řepeč 9
keramika: Germani 399, 402, 403, Slované 402, 404—406, Řekové 631
— Anglie, 5. stol. 401, 402, Braniborsko 143, 148, 639, Čechy 142—144, Durynsko 143, Francie 401, Halič 143, Hannoversko 148, 403, Hollandsko 143, Meklenbursko 143, Morava 127, 143, Mykeny 631, Německo 401, Noricum 401, 404—406, Pomořany 143, Rhaetie 401, 404—406, Uhry 143
— Dunaj 402, 406, Jaderské moře 402, Labe 401—406, Moban horní 212
— Broučkov 628, Bylany 144, 209, 212, 214, 217, Dobřichov 405, 406, Holubice 127, Hora Slanská 39, Horákov 127, Mařatice 127, Němějice 11, Obřany 127, Pečky 628, Praha (Strahov) 212, Radim 628, Řepeč 10—11, Řivnáč 127, Třebická 393, 397, Velim 628, Vlčí 11, Vrbčany 628, Znojmo 127
— hradištná 393—404, 406, 360, lékárnická 115, malovaná 127, 143, neolitická 212, 217, 639, se šňůrovým ornamentem 143
kladiva kamenná: Dobřany 252, Nountonice 21, Řeporyje 254, 256, 512, Votvovice 116
kláštery: Borovany 536, Brod Vyšší 94, Chotěšov 538, Chrudim 636, Jílové, minoritský 280, Krumlov 103, Louňovice 87, Milevsko 119, 120, Mohuč, benediktinský 384, Opatovice 369, Ostrov, benediktinský 123—124, Pardubice, františkánský 539—541, cyriacký 539, Plzeň, dominikánský 381, Praha 545 viz Praha, Ročov Dolní, augustiniánský 129, 130, Sedlec, cisterciácký 48, 49, 53—54, 57, 128, 376—377, Teslín, benediktinský 123 až 124, Třeboň 108, Újezd Ostrohův 536, Velehrad, cisterciacký 369
klášterská brána v Ml. Boleslavi 522
klášteřiště v Řeporyjích 253
klenotníci: Praha 284, Vídeň 284
klíč římský z Řepče 11, železný 5
klíny kamenné: Bylany 225, Ořech 256
kloboučníci: Hora Kutná 485, Praha 476
klobouky husitské 259
kmenty v Kutné Hoře 488
kmeny germánské 402
kněží: Boleslav Mladá 519, 521, 523—524, Boleslavsko 453, Dobrovice 456, 457, Kopidlno 455, Pardubice 539—541, Police 72, husitští 521
— Albaquensis Mixonides Tobiáš 456, Aram V. 524, Benešovský Adam Volfius 521, Bezděžský Jan 455, Bilský Adam 511, Bohdanecký Straminides Daniel 456, Boleslavský Jan Facilis 524, Celidon Jan 524, Crinitus Mixenus Sigmund 456, Čejkovský Jiří 321, Henicius Matiáš 524, Hrabaeus Jakub 456, Hradecký Jiřík 521, Hradecký V. Sandym 524, Husinecký Šimon Stefanides 523, Chrudimský Eliáš 456, 521, Kladrubský Jan Aquilla 523, Konečný Jan 524, Měšín Jiří 460, Německobrodský Pavel 521, Onyáš V. 524, Palingenius Jan 524, Parvus Jiří 523—524, Přeloučský Petr Gryneus 521, Rožďalovický Slovák V. 456, Slovacius Jan 524, z Strážnice Bedřich 110, Třebenický Sigmund 454, Veressius Melchior 456, Vlašimský Paulides Timotheus 524, Vrbenský Vict. 454, Všejanský Šimon 521, Zoubek (Dentulin) 524, Žlutický Jan Kampan 523
knihaři: Náchod 72, Praha 272, 489, Přešpurk 271, Žireč 518
— Kheil Jan 518, Solmus Jan 271
knihovny: Paříž, Versaillská 385, Slaný, veřejná 280, Vídeň, dvorní 259, 260, Žitava 451; Matiáše Korvina 384
knihtiskárny: Boleslav Mladá 523, Dobrovice 456, 524, Lipsko 388, Mohuč 383, Norimberg 388, Praha 453
knihtiskaři: Gutenberg Jan 383, Kachel, ofen Konrád 388, Kulhavý Mikuláš 523-

— Alpské země 11, Bavorsko 9, 11, 14, Burgundsko 11, 532—533, Italie 11, Mohan 142, Švýcary 9, 11, 14
kulturní vrstvy: Klobuky 30, 92, Zvoleněves 34, viz jámy
kůň v sídlištích: Reporyje 253—254, 509, Tachlovice 247
kupci, Hora Kutná 491, Kadaň 488, Litoměřice 488, Most 497, Praha 464, 490; Rakousy 483
kůr literácký v Mladé Boleslavi 521
kurhany ruské 569, 570, 577, 578, 605 až 610, 612—614, 616, 618, 625
kuše husitské 259
kůže v Hoře Kutné 487, 488, 498
květena Moravy 392
květináče z Dražkovic 417—421

Lampa na věčné světlo F. M. Redelmayera 547—548
lasturky v Zvoleněvsi 33
lazebníci: Boleslav Mladá 521, Hora Kutná 485, Krumlov 102
lázně v Kutné Hoře 55, v Jílovém 280
lebky latěnské 153, 158, 161, 162, 164, 165, 172, 177, 178, 180, 182—186, 188—192, 197, 208, 289—348, 350, 352, 354, 433 až 435, 438—440, 442—447, 449—452, 565, 566, 572—577, 579, 591, 600, 601, 604, 605, 611, 620, 625, 628, 629, merovejské 153, 161, 163, 165, 166, 178, 180—192, 208, 308, 325—362, 433, 435, 442, 443, 446, 449, 451, 565, 566, 572 až 579, 581, 583, 584, 586, 591, 600, 602 až 605, 611, 616, 620, Sokratova 632
— Avaři 599, 600, Bajuvarii 587, 588, 622, 630, Bulhaři 569, 598, 608, 609, 615, 627, Čuvaši 569, 598, 608, 609, Frisové 567, 569, 583, 585, 586, 593, 595, 605, 607, 609—611, 618, 619, 625, 626, Germani 448, 578, 581, 583, 584, 595, 599, 601, 604, 605, 608, 616, 618—620, 625, Hunni 599, Chorvati 569, 575, 578, 582, 595, 610, 611, 614, Keltové 436, 437, 599, 604, 605, Maďaři 569, 570, 577, 582, 583, 587, Markomani 581, Mongolové 569, 597, 599, 611, Rumuni 569, 577, 582, 583, 587, 609, Rusíni 569, 575, 578, 582, 595, 609, 610, 614, Řekové 569, 608—610, 632—634, Samojedi 597, 607, 610, 611, Sarmati 617, 618, Slováci 569, 575, 578, 582, 595, 609, 611, 614, Slované 146, 162, 352, 434—436, 442, 449, 574, 575, 578, 580—585, 592, 595—601, 604—614, 616—620, 622—626, 630—634, Slovinci 569, 575, 578, 582, 595, 614, 627, Turci 569, 600, 609
— Badensko 605, Belgie 201, 206, 208, 316—322, 324, Braniborsko 205, Čechy 127, 139—208, 289—362, 391, 433—452, 565—634, Durynsko 146, 174, 196, 205, 207, 324, 630, Finsko 576, 599, 607—609, Francie 190, 199—203, 205—208, 298, 299, 301, 302, 308, 312, 317—324, 326 až 331, 338, 339, 341, 342, 345, 346, 351, 359, 360, 436, 437, 567, 571, 584, 587—590, 593, 599, 603, 604, 605, 611, 616, 617, Gallie 202, 205—208, 311, 316 až 318, 320, 323, 354, 376, Halič 161, 163, 194, 196, 197, 202, 206, 207, 603, 611, 626, Hessensko 310, 348—357, 360, 602, Italie 202, 569, 633, 651, Livonsko 575, 576, 596, 597, 607, 611, Lužice 634, Meklenbursko 634, Míšeň 634, Morava 161, 163, 194, 195, 207, 295, 296, 309, 310, 312, 313, 316, 319, 323, 566 574, 577, 579, 580, 587, 589, 593—595, 614, 626, Německo 188, 190, 205—207, 301, 308, 309, 312, 313 316, 323, 330, 342, 345, 351, 354, 436, 437, 451, 567, 569, 574, 575, 577, 578, 583, 584, 586—590, 593—596, 598, 602, 603, 605, 608, 610, 611, 634, Polsko 206, 319, 435, 569, 574, 575, 582, 595, 609, 610, 613, 614, 626, 627, 629—631, Pomořany 197, 198, 206, 207, 310, Poznaňsko 146, 634, Prusko 146, 579, Rakousy Dolní 194—196, 205 až 207, 324, 574, 575, 577, 578, 583, 586, 587, 589, 591, 593—595, 599, 600, 609—611, 613, 615, Horní 205, 577, 613, Rumelie 569, 598, 608, 609, 615, Rusko 435—437, 567, 569, 570, 576, 595—600, 605—610, 612—614, 616, 618, 619, 622 až 527, 629, 630, 631, 634, Sasko 310, Skandinavie 599, 605, Slezsko 634, Švýcary 197—202, 309, 316—318, 321—323, 617, 625, 632, Turecko 321, Tyroly 168, 198, 206, 324, 348, 350, 352, 355, 356, 567, 570, 575, 594, 595, 609—611, 613, 615, 617, 623, Uhry 163, 193—197, 200, 203, 206, 207, 324, 566, Vorarlberg 567, 570, 575, 594, 595, 609, 610, 611, 614, 617, Würtemberk 162, 334—339, 341, 342, 348—352, 354—357, 567, 605, 609, 610, 612, 615, 617, 618
— Alpy 200, 202, 205—207, 348, 349, 352, 353, 355, 356, 357, 360, 436, 437, 577, 617, Balkán 437, Pobaltí 143, 595—597, 604, 605, 626, Berounka 439, Dunaj 307, 608, Karpaty 196, 207, 323, 597—599, 605, Kavkaz 202, 203, 608, 609, Labe 194, 204, 289, 325, 433, 438, 626, 629, 631, Zálabí, 438, 442—446, 449, 452, 567, 571, 580, 596, 597, 602, 603, 629, Ohře 194, 289, 325, 433, Pyreneje 321, Rýn 208, 599, 625, Porýní 143, 208, Visla 207, 603, Povislí 161, 163, 165, 194, 196, 198, 203, 634, Vltava 194, 204, 289, 325, 433, 629, Volha 598
— Boleslavsko 185, 438, 441, Chrudimsko 159, 174, 187, Kolínsko 159—165, 167, 179, 182, 183, 187, 189—191, 201, 289—292, 294, 295, 300, 301, 303, 304, 352, 433, 438—440, 442—449, 451, 566, 568, 570, 573, 579, 580, 592, 600, 603, 621, Litoměřicko 441—446, 448, 449, 571, 580, 581, 603, Poděbradsko 151, 162, 163, 165, 182, 184—186, 189 až 190, 192, 204, 290—292, 294, 295, 300, 303, 304, 327, 352, 438, 440—446, 449, 566, 572, 574, 579—581, 592, 602, 603, Pražsko 159, 169—171, 289, 292, 294, 300, 301, 438, 439, 441—450, 452, 566, 568, 572, 574, 579—581, 592, 594, 596, 602, 603, Roudnicko 289, Slansko 151, 159, 165—169, 171, 174, 177, 187, 189, 191, 193, 204, 289, 294, 315, 323, 439, 441—449, 452, 566—568, 572, 574, 579—581, 602, 603, Teplicko 171—174, 193 204, 289, 292, 295, 299, 315, 443, 446, Valašsko 568, 577—580, 587, 589, 593—595, 614, Znojemsko 194, 195, 312, Zatecko 159, 171—174, 187, 193, 204, 289, 295, 299, 315
— Bečov 171—173, 185, 192, Bechlín 171, 193, Bezinky 120, Blažim 173, 174, 193, Bronckov 142, 159, 160, 161—163, 171, 179, 182, 183, Budeč 439, 566, Budyně 571, 573, 575, 578—580, 582, 586, 587, 589, 593, 594, 609, 610, 617, Býčí Skála 310, Bydžov Nový 446, Bylany 146, 159, 161, 163—167, 170, 171, 173, 178, 179, 182—184, 187, 188, 190, 192, 204, 217, 220, 289, 291, 301, 306, 573, 576, 603, Cerhenice 438, 444, 629, Čáslav 151, 439, 441, 442, 444, 446, 447, 449, 450, 452, 566, 568—574, 578, 580, 592, 616, 620, Čičovice Malé 142, 169, 170, 171, 182 až 184, 187, 189, 190, 300, 301, Velké 169, 170, 171, 306, 439, 452, 573, Čichtice 630, Dobřichov 147, Dřínov 142, 160, 165, 167, 182, 184, 187, 189, 190, 204, 205, 301, Hemery 13, Holubice 165, 166, 179, 182, 184, 191, 192, 204, Hora Kutná 159, 163, 184, 187, 196, Hora Slanská 165, 167, 192, Hořelice 293, 293, 296, 573, Hostomice 171, 173, 174, 178, 182, 192, 200, 292, 295, 446, 603, Hradec Levý 151, 321, 438, 439, 441, 444, 447—450, 452, 565, 566, 568, 570—573, 577, 578, 580, 592, 594, 603, 616, 617, 620, 621, Hrádek (u Jičína) 438, 572, Hradiště (u Veltrub) 438, 440, Humeny 439, 566, 572, Chabřec 161, 172—174, 192, 193, Chlum 630, Chrudim, 174, 187, 188, Chuanice 290, 323, Jaroměř 438, 449, 572, 616, 617, Kluky 438, 440, Knovíz 165, 167, 174 187, 301, Kokořín 438, 449, 452, 566, 629, Kostomlaty 290, 308, Kouřim 179, 317, 439, 442, 566, 572, 573, 578, 580, 594, 621, 629, Kouty 159, 163, 181, 183, 184, 196, Křinec 290, Kyjov 309, 312, 313, Letky 292, 308, 450, Libčany 127, 438, 447, 452, 565, 568, 571, 574, 577, 580, 592, 294, 616, 618, 629, Libčeves 294, Libeň 573, Libice 146, 162, 165, 180, 181, 208, 300, 317, 438, 440, 444, 447, 449, 565, 568, 580 až 584, 589, 592, 602, 620, 621, 627, Libšice 169—171, 438, 439, 568, 572, 592, 616, 617, Litoměřice 444, 566, 568, 592, Lovosice 151, 441, 444, 446, 566, 568, 570, 572, 578, 580, 592, Mělník 151, 152, 158, 441, 450—452, 556, 568, 569, 571, 573—575, 578—580, 582, 586, 587, 589, 593—595 604, 610, Měňany 439, 442, 566, 573, 592, 616, Michle 147, 325, 326, Most 172, 192, 200, 204, Nehvizdy 292, 293, Neprobilice 165, 166, 184, 185, Noutonice 15, 16, 325, 326, Oblekovice 194, 195, Ohrada 185, 290, 323, 573, Opolánky 290, 438, 440, 444, Opolany 208, 315, 325, 326, Osluchov 165, 184, 188, 191, 301, Oubolice Staré 246, Pětipsy 171—173, 182, 184, 187, 191, 301, 573, Pchery 294, 308, Podbaba 140, 146, 325, 439, 441, 448, 573, 581, 603, 616, 625, Praha 578—580, 621, 624, (Hrádek) 439, 441, 565, 568, 572, 616, 617, Přebuz 439, 621, 629, Přemyšlení 169—172, 174, 185, 187, 188, 191, 194, 292, 293, 300, 304, 446, Radim 142, 146, 159—174, 178, 179, 182—184, 186—195, 197, 198, 200, 204, 205, 291, 293, 303, 304, 317, 439, 442, 566, 572, 599, 621, 629, Roudnice 439, 566, Roztoky 169, 170, Rybešovice 309, 312, 313, Řepeč 7, Reporyje 253, 256, 292, Řepov 438, 446, 565, 568, 571—573, 578, 592, 602, 603, Slupy 193, Stodůlky 439, 441, 448, 617, Stradonice 145, 289, 292, 293, 296, 303, 305, 307, 450, 573, Strupčice 171, 172, 185, 188, 192, Suřice 439, 447, 566, 568, 573, 579, 616, 618, Šárka 171, 193, Trmice 160, 173, Třebíchovice 326, Třebívlice 451, 566, 568, 573, 575, 578 až 580, 582, 586, 587, 589, 593—595, 610, 615, 617, Třebuz 179, Tušovice 146, 439, 442, 444, 566, 573, 579, 592, 616, Uherec 146, 201, 325, 326, 439, 441, 444, 447, 452, 566, 570—573, 577, 579, 594, 603, Újezd Dlouhý 294, 296, 323, Újezd Vysoký 439, 441, Únětice 142, Vedrovice 295, Velim 438, 440, 629, Vinařice 325,

573, Vraclav 5?6, 568, 570, 571, 573 až 575, 578—580, 582, 586, 587, 589, 593, 594, 609, 610, Vrbovec 194, 195, Zábělhlice 450, Zábrdovice 290, 307, Zlončice 165, 166, 172, Žabonosy 146, 151, 179, 205, 317, 439, 441, 442, 446—450, 452, 566, 568, 571—573, 577, 578, 580, 592, 594, 603, 616, 620, 621, 629, Žalov 127, 439, 441, 565, 568, 572, 573, 578, 580, 592, 603, 616, 617, 620, 621, Žamberk 452, 568, 569, 578, 579, 580, 582, 586, 587, 589, 593, 594, 610, 617, 619, Želenice 140, 439, 441, 444, 446, 447, 449, 566, 568, 571, 572, 573, 579, 580, 592, 603, 618, Žižice 499—508, 565, 570, 572, 573, 577, 578, 580, 592, 603, 617, 629
lékárnická keramika 115, viz Apatekáři
lékaři: Boleslav Mladá 519—523, Budějovice 102, Praha 482; Černý Jan 519, 521, Kostelecký Bartoloměj 522, Kulhavý Mikuláš 523, Persius Filip 94
lidové podání: Humpolecko 128, Chodsko 267, 531, lihovar v Kasejovicích 263
listy Husovy 639
literácký kůr v Ml. Boleslavi 521
lojovníci v Kutné Hoře 485, 488
lokaj rožmberský 95.
lomy: Drnov 563, Páleč 277, Žižice 227
lonpežníci v Železných Horách 489
loutna 481
ložnice knížete Eggenberga 109
lukovitá spona z Plaňan 210, 211
lunella z Řepče 8
lžíce hrobová z Kamýku 559

magistrat v Náchodě 74, 75
majolika české 407
malby: Brod Vyšší 94, Krumlov 537
malíři: Bor 99, 100, Budějovice 94, 465, 537, Domažlice 94, Enže 109, 110, Hradec Králové 41, 42, 478, Chrudim 41, Kladsko 274, Kodaň 480, Krumlov 100, 101, 103, Lipsko 543, Mnichov 92, Paříž 271, Praha 457-484, Starého města 541-542, Nového města 542-543, Menšího města 543, Rokycany 479, Řím 512, Slaný 280, Tábor 108, 109, Třeboň 99, 102, 110, Vídeň 271
— Brandl P. 513, Brandt J. 94, Brucvik J. 464, 465, 476, Bürger J. 108, 109, Dačický J. 465, Drastník 461, 462, Godini 543, Hager J. 271, Hasík M. 471, 472, Hasík V. 481, 482, Kraker 271, Kramalín J., 271, Kupecký Jan 522, 523, Láb Š. 480, Lenkaš J 465, Lokajíček 99, 102, v. Mander K. 135, Matýs M. 39, Navrátil J., 280, Nehara 93, 94, Palk F. X. 271, Paumgarten K. 274, Pirovský L. 467, Popelka Š. 479—480, Radouš M. 39—42, Rambousek M. 39—42, Reiner 542, Resch M. 274, 276, Roos F. P. 511—516, Roos J. J. 512, Rosa S. 511—516, Sekule J. 463, 464, Slovák P. 460, 471, 478, Sobek M. 472—474, z Srbče Blažek 462, Škréta K. 513, Šporajdl 100, 103, Šprangler B. 271—273, 39, Steinfels J. J. 270, 271, Teloni B. 109, v. Utrecht A. 136, Wohlgemuth 4?, de Vries Abraham 391.
— v jižních Čechách 65, Černínští 513, Eggenbergští 109, 110
malovaná keramika: Halič 143, Morava 127, 143, Uhry 143, Znojmo 127
mamutí kosti v Svobodných Dvorech 640
manual městský: Chlumec n. C. 279, Kasejovice 264—268
mapy Čech 84, 523, Moravy 392
markrabí moravští 369, 371—374
maršálek pražský 460
máry 103
máslo v K. Hoře 487, 488
masné krámy: Hora Kutná 485—487, 495
matrice obrázků 65
meander římský 209
meč, nálezy: Hořenice 278, Kamýk 116, Kbely 9, Letky 225, 226, Řepeč 2, 7, 9, 90, Řeporyje 255, Tachlovice 248, 251, 252
— Husitské 259
mečíři: Hora Kutná 485, Krumlov 103, Praha 465
med v Kutné Hoře 487, 498
měď, prodej v Praze 55
melhúz v Kutné Hoře 485
měřiči vinných sudů 481
městské právo v Táboře 108, 109, zřízení v Litomyšli 77—84
městský mennal v Chlumci u C. 279, soud v Ml. Boleslavi 520
mešní knihy v Praze 388
mince: Čechy 237, 363—374, 392, 525—528, 635—637, Boleslav I. 373, Boleslav II. 116, 373, 438, 440, Břetislav II. 373, Bořivoj II. 367, 373, Přemysl I. 369, Přemysl II. 366, 369, Václav III. 635, Václav IV. 635, Jiří z Poděbrad 635, Vladislav II. 525, 526, 528, 635, 636, Ludvík 525, 526, 528, 636, Ferdinand I. 525—529, 636, 637, Maximilian II. 527, 530, 637, Rudolf II. 637, Matiáš II. 637, Ferdinand II. 637
— Aquilej 636, Bavory 365—366, 368, 372, 636, 637, Branibory 367, 636, Brunšvik 367, Elsas 637, Falc-Veldenz 637, Falc-Zweibrücken 637, Gosslar 529, Hagenau 637, Hanau-Lichtenberk 637, Hanau-Münzenberk 637, Hennebersko 529, Hessy 636, Holštýn 637, Kladsko 527—528, Korutany 529, 637, Kostnice 636, Lehnice 665, Leuchtenberk 529, Lippe 637, Míšeň 636, Morava 128, 373, 374, Německo 367, 368, 372—374, 635, 636, Passov 530, 636, Polsko 636, Rakousy 366, 368, 528, 635—637, Řím 11, 126, 633, 640, Sasko 529, 637, Schaunburg 637, Slezsko 527, 528, 635, 636, Solms Hohensolms 637, Solms-Lichsko 637, Stalberg 637, Svídnice 636, Strassburk 637, Štýrsko 529, 635—637, Švýcary 637, Těšín 636, Trevír 530, Tyroly 635, 637, Uhry 366, 371, 372, 636, Vratislav 528, 635, Zhořelec 528
— Husitské 526
— nálezy: Chrudim 636, 637, Strmilov 363—374, Tábor 11
— sbírka: Jindřichův Hradec 365
mincmistr v K. Hoře 486, 487, 495, 497,
mincovny: Hora Kutná 491, Frankfurt 636, Praha 527, Řezno 372, 373
minoriti v Pardubicích 539
míry: Hora Kutná 489, 491, Praha 489
miska v pokladě Loretánském 288
missály: Antverpy 137, Hnězdno 115, Plzeň 388, Praha 137, 388, Ročov 134
missionáři na Náchodsku 69—78
mísy, naleziště: Bylany 218—224, Cerhýnky 212, 213, Dražkovice 417—419, 421, Hemery 12, Hořenice 279, Jeníkovice 277, Kamýk 28 Kopanina Zadní 256, Nepasice 121, Noutonice 17, 18, Plaňany 209, Rosice 414, 415, Řepeč 3—8, Řeporyje 510, 511, Želenice 245
mlaty kamenné: Dobřany 252, Hradec Králové 121, Klecany 412, Olbramovice 116, Zdice 117— Uhry 5
mlynáři: Hora Kutná 53, 491, Krumlov 102, Nouzov 453, Nymburk 113, Praha 477
moda v archaeologii 141
mohyly: jihočeské 11, 14, 87, 90, 142, 144, 195, 244, 290, 407, 433, 632, severočeské 407
— Bechyně 1—14, 119—120, Bezinky 119—120, Březovec u Rataj 117—119, Čelákov 120, Čichtice 630, Dobrá 244, Drhovice 1, 2, 87—90, Hemery 11—14, 115, 120, 532—533, Chlum u Podhoře 268, 423—428, Chrdebí 406, Jarohněvice 236, Kbely 120, 246, Lichocoves 412, Nadslav 407, Osluchov 244, Rataje 117—119, Řepeč 1—11, 14, 90, 115, 224 Týn n. V. 120, Vlčí 4, 6
— Alpy 632, Anglie 632, Bavorsko 194, 207, 632, Bretagne 632, Francie 632, Lužice 407, Nordické 632, Štýrsko 210, Uhry 632
monstrance: české 375, Bohdaneč 381, 382, Březník 382, Byteš Velká 382, Hora Kutná 378, 383, Hostomice 381—382, Hradiště Uherské 382, Jevíčko 382, Klosterneuburk 283, Malešice 381, 382, Mělník 381, 382, Plzeň 381, Praha (Loretánský poklad) 281—288, 427—431, 547, Prachatice 101, Rakovník 382, Sedlec 375—381, Sobotka 381, 382, Šantov 382, Tišňov 382, Ústí n. Labem 382, 383, Vinařice 134
— Morava 375, 382, J. B. Schultze 550, Valdštejnské 427—429
mosty v Praze 466
mouka, prodej v K. Hoře 488
museum: Brno 125, Hořice 279, Hradec Jindřichův 123, 374, Hradec Králové 120, 121, 126, 278, 279, 409, 544, Humpolec 128, Chrudim 40, 42, 576 531, 538, Jaroměř 278, 279, Náchod 120, 253, Pardubice 413, 534, 539, 637, Plzeň 158, Praha: zemské 9 10 16, 17, 22, 25, 27, 29, 35, 88, 114, 115, 120, 123, 126, 129, 139—141, 158, 166, 171, 173, 174, 211—215, 217, 225, 237, 246, 247, 251—253, 259, 268, 289, 290, 292, 294, 325, 364, 365, 388 396, 407—413, 416, 422, 437, 439, 533, 535, 562, 563 566, 624, 626, 635, 636, 639 (viz archiv), národopisné 268, uměleckého průmyslu 392, městské 264, Slaný 236, 280, Tábor 2, 87, 88, 90, Teplice 148, 173, 290, 294, 396, 399
— Bamberk 630, Bukovec 397, Gdansko 399, St. Germain 532—533, Insbruk 147, Jena 143, 207, Mühlhausen 630, Norimberk 630, Parma 402, Trident 402, Ulm 399, Verona 402, Vídeň 310, 511, 514, Zvěřín 398, Žitava 451
mušketýři v Náchodě 71, 72
mydláři v Náchodě 78, Praha 470, mýtí kamenný v Klobukách 276—277, 404

Náboženská reformace na Náchodsku 69 až 78
nádenníci v Praze 462, 463, 465
nádoby: Bádensko 128, Braniborsko 395, 639, Lužice 121, Meklenburk 398, Pobaltí 397, Římské 30, 121, Slezsko 121, Štýrsko 210, Würtembersko 128
naleziště: Bezinky 119, 120, Březno 148, Březovec 118, 119, Bylany 116, 217—225, 245, Cerhýnky 213, Čáslav 38, Čibuz 278, Dobřany 251, 252, Dražkovice 416—421, Drhovice 90, Hemery 12, Hladoměř 11, Hora Kutná 485, Hořenice 278, Hradec Králové 121, Chrudim 539, Jeníkovice 277, Kamýk 27, 28, 555, 559, 561, 562, Kbely 11, Klučenice 210, Kolín Starý 214

215, 216, Kostelík 255, Lochenice 121, Lysovice 116, 212, Měšice 639, Metelsko Horní 11, Mikulovice 423, 424, Nebovidy 117, Nepasice 121, Netovice 239—244, Noutonice 17—19, 24, Opolany 148, Ořech 255, 256, Plaňany 209—211, Podbaba 38, Podulšany 278, Předměřice 116, Přelouč 531, 533, Přemyšlení 38, Radim 215—216, Radovesice 126, Rosice 413—415, Rosnice 121, Roudnice (u Nechanic) 277, Řepeč 3—8, 10, 11, Řeporyje 253—256, 510 až 512, Skalice Malá 121, 278, Skalice Velká 121, Slanská Hora 234, 561, 563, Slatina 116, Slavětín 117, Strmilov 363, 374, Stíčany 117, Tachlovice 248, Třebická 148, 404, 406, Třebonice 256, Únětice 19, 24, 33, 241, 245, 424, 564, Vinařická Hora 525, Vinohrady Král. 116, Vysočany 216, Zobrušany 148, Zvoleněves 32, 33, Želenice 237, 238, 245, Žižice 227—234, 563, 564
náhrdelníky: Bylany 217, 225, Kamýk 560, 561, Žižice 229, 232, 564
náhrobky: Brod Vyšší 94, Hradec Jindř. 121—123, Praha, chrám sv. Víta 132, 392
nájemníci v Nymburku 113
nákladníci piva 485, 494, vína 492, 493
nákrčníky: Kamýk 560, 561, Libice 116, Žižice 232, 233
nápisy v Třeboni 108
náramky: Bezinky 119, 120, Bylany 217, 222—225, Čelákov 10, Dražkovice 418, 419, 421, Drhovice 87, 88, Duchcov 256, Hemery 10, 12—14, 128, Horešovice Velké 29, Hořenice 121, 278, Kamýk 555, 556, 560, Kbely 10, Křenovice 117, Letky 225—226, Lhota Záberná 213, Lochenice 121, Netovice 239, 241—243, Noutonice 20—24, Podřeží 10, Praha (Strahovská brána) 212, Předměřice 116, Přelouč 532, Přemyšlení 35, 37, Rataje 10, Roudnice (u Nechanic) 277, Řepeč 2, 3, 5, 6 8, 10, 11, Řeporyje 255 Slatina 116, Třebonice 256, Týn n. Vl. 10, Týnec Mnichovský 117, Veltěž 117, Vinohrady Král. 116, Zvoleněves 24, Želenice 238, Žižice 564
— Jana Jiřího z Švamberka 96
národnost a archaeologie 141
národopis Asie 543—544, Evropy 543—544, Ruska 543, 544, Sibiře 543
násep hliněný v Hemerách 12
nástroje kamenné: Čistěves 120, Dobřany 251—253, Chlum 120, Malšovice 278, Ořech 255, Řeporyje 253—254, 256, Vestec 278
— kostěné: Řeporyje 254
náušnice, naleziště: Čistěves 279, Dražkovice 417, 420—422, Jarohněvice 236, Kamýk 560, 561, Mlázovice 279, Nontonice 15, 16, 19, 21, 22, 24, Týnec Mnichovský 117 Únětice 238, Výrava 279, Želenice 237, 238, Žižice 229, 232—234, 236, 564
neolithická doba: Braniborsko 639, Čechy 120, Evropa 127, Morava 127
— Bylany 217, Kostelík 255, Lochenice 120, Praha (Strahovská brána) 212, Velvary 120, Vestec 278, Znojmo 127
nevěstky: Brno 489, Hora Kutná 489, Choteboř 489, Lhotka 489, Praha 489, Příbram 489, Zbraslavice 489, Želiv 489
nitě zlaté: Křenovice 117
nohavice husitské 259
notáři: Boleslav Mladá 455, Praha 460, Jan z Kačice 460
nože, naleziště: Březovec, železný 118, Bylany, pazourkové 224, 225, železné 116, 217, 221, 224, Dobřany, pazourkové 251, 252, Chlum, pazourkový 120, Kamýk 561, Ořech 255, Přelouč, bronzový 532, Přemyšlení, kamenný 38 Řepeč, železné 2, 6, 8, 90. Řeporyje, pazourkový 254, železný 254, Želenice, železný 245, Žižice, železný 228, 229, 231—233
nožíři v Praze 463, 468, 470, 482, 537
nůžky železné z Vysočan 217

Obec městská v Náchodě 253
obětní nádoby 420, 421
obchod český 483—498, Augsburg 489, 495, Budějovice 483, 484, Čáslav 483 až 498, Hora Kutná 483—498, Kolín 484, Krakov 489, 490, Malín 484, Norimberk 489, 490, 494, 517, Písek 483, 484, Praha 483, 484, Prachatice 48[illegible], Salcburk 489, 490, 495, Svídnice 490, Vratislav 497
obchodníci podomní 488
obležení Plzně r. 1434, 538
oboly Boleslava I. 373, II. 373, Bořivoje II. 373, Břetislava II. 373, německé 373—374
obrazy: tisk z 15. stol. 65—68, matrice 65, řezba 65, třihlavý nejsv. Trojice 115, Pasovský P. Marie 105, 106, emailové 46
— A. Dürera 135—136, P. P. Rubense 129, B. Šprengera 271, 391
— Brandýs n. L. 107, Bystřice Nová 274 Častolovice 275—276, Hora Kutná 49 až 56, 60, Hradec Jindřichův 273—276, 511 až 516, Hradec Králové 41, Chlumec 274, Chrudim 40, 41, Kostelec nad Lab. 635, Krumlov 109, 110, Lhota Červená 274 276, Olešná 275—276, Pardubice 534 až 536, 655, Praha (Loreta) 133—136, Prachatice 105—106, Řečice Kardašova 274, Stráž 274, Telč 274, 275, Třeboň 108, Volary 109, 110, Žirovnice 274
— českých panovníků 273—276 Albrecht II. 274, Bořivoj 275, Břetislav II. 274, Čech 274, 275, Ferdinand I. 276, II. 276, III. 276, Hostivít 275, Jiří z Poděbrad 276, Krok 275, Křesomysl 275, Kunrát I. 274, Ladislav Pohrobek 274, 276, Leopold I. 274, 276, Libuše 275, Ludvík I. 276, Matiáš 276, Mnata 275, Neklan 275, Nezamysl 275, Přemysl oráč 275, II. 274, Rudolf I. 286, II. 276, 286, Spytihněv I. 274, Vladislav II. 276, III. 274, Vojen 275
— Petrle Michal z Annaberku 391, Vilém z Rožmberka 110, Jan Jiří z Švamberka 96, 97
obrazárna: Jindřichův Hradec 273, 511 až 516, Černínská 511, Slavatovská 273, Praha, Spol. vlast. přátel umění 129, 513, Rudolfinum 66
obroučky železné z Hřivic 246
ocilka z Žižic 231
odpustky v Sedlci 377
odvádění vody v Praze 168—169
oféry v Krumlově 103
oheň v Rybníkách 516
obniště Přemyšlení 36, Řeporyje 254, Žižice 234
olej v Kutné Hoře 498
olejníci v Kutné Hoře 485
olovo v Kutné Hoře 490, 491
oltáře: Husinec 100, 101, Chrudim 41, 42, Jílové 280, Krumlov 109, 110, Prachatice 106, 107, Sedlec 377, Třeboň 102, Volary 109, 110
opatové Sedlečtí: Jakub Starýpivo 378, Jindřich IV. 376, 378, Pavel 377—378, Snopek Jindřich 376, 378, Theodorich 377
opuka: Netovice 239
opukové sochy ze 14. stol. 129, 130
ornamenty 639, čárkovaný 277, motouzový 255, pichaný 5—7, 38, 117, 210, 211, 253, 510, 512, rytý 4—8, 255, šňůrový 143, 514, tečkovaný 4—8, tlačený 210, 211, 253
ornáty: Praha 635, Prachatice 105
osídlení: Hradec Jindřichův 363, Plaňany 211
ostensorium u sv. Víta v Praze 383
ostrožníci v Praze 475
ostruhy, naleziště: Čibuz 278, Lysovice 210, Třebická 212, Vinohrady Král. 116, Ondřeje de Segregori 103
osudíčko z Dražkovic 417, 419, 421
oštěpy, naleziště: Hemery 13, Letky 225, 226, Lysovice 116, Řepeč 2, 4, 9, Zbraslav 117, Pannonské 5
ovce, sídliště: Kamýk 561, Řeporyje 253 až 254
ovoce v Kutné Hoře 498

Pacifikály J. B. Schultze 551, 552
paláce v Praze 270, Kolovratský 270, Lichtenšteinský 270, Valdšteinský 270
palaeolitická doba Evropy 127
palcáty husitské 259
palstavy, naleziště Kbely 9, Libodřice 116, Přelouč 532, Pannonské 5
pamětí Kapihorského 377—378, V. Kněžoveského 280, J. Kořínka 50, 53, 54, 60, J. Snopka 376
panoše Jakub z Nedřeva 264
panství: Bechyně 1, Bystřice Nová 274, Hradec Jindřichův 274, Chlumec 274, Kasejovice 265, Klementice 86, Krumlov 537—538, Litomyšl, registratura 639, urbář 77, Náchod 69, 75, 515—520, Opočno 69, Řečice Kardašova 274, Smiřice 69, 518, Stráž 274, Telč 274, Teplice Dolní 518, Trutnov 518, Újezdec 536, Žireč 518, Žirovnice 274
— Lobkovická 284,
pasíři v Praze 460, 463, 465
pasové závěsky z Vysočan 216
pastýř v Budějovicích 102
pásy, naleziště: Horešovice Velké 29, Letky 226, Vysočany 216
— královny Elišky 409
pavézy husitské 259
pazourky: Dobřany 116, 251—252, Chlum 120, Přemyšlení 38, Žižice 231
pece na tavení železa: Klobúky 29—32, Kopanina Zadní 256, Přemyšlení 39, Tuklaty 31
pečeti Jana Jiřího z Švamberka 96, 98
pečetní prsteny 409, 410
pekaři: Hora Kutná 49, 485, 486, Praha 465, Prachatice 106
peněžnictví v Kutné Hoře 496
peníze viz mince
pergamenici v Praze 460
perkytláři v Kutné Hoře 485, 488
perle: Čistěves 236, Kamýk, bronz 556, jantarové 556, Libice, jantarové 116, skleněné 116, Žižice, arabské 227, 234, 236, kovové 229, 231, 233, skleněné 231, stříbrné 227, 236
pernikáři: Hora Kutná 490, Jičín 490, Náchod 73, Praha 461
pes, sídliště: Řeporyje 509, Zvoleněves 34, Žižice 232
phalery z Přelouče 532
pichaný ornament 5—7, 38, 117, 210, 211, 253, 510, 512
pilaři v Praze 466
pilky, naleziště: Dobřany 251, 252, Mikulovice (u Pardubic) 423, Řeporyje 253, 512
pinzeta žel.: Bylany 224, Lisovice 116

písaři městští: Bousov Dolní 522, Kolín 456, Krumlov 97, 102, Mělník 455, Nymburk 112, Praha 465, 466, 471, 481, Prachatice 104
— Bydžovský Jiří Kezelius 522, 524, Vratislavský Šimon 522
písečník v Praskačce 277
pískovec: Bezinky 119, Březovec 117, Noutonice 23
pivovary: Brod Český 494, Brod Německý 52, Hora Kutná 50, 494, 495, 498, Hradec Králové 494, Kasejovice 263, 268, Lorec 494, Praha 469, 494, Svídnice 494, Tachlovice 246
plastika renaissanční 535
platnéři v Praze 483
plátno v Kutné Hoře 488
plavci v Praze 478
plebán v Milčíně 377
plech: Hora Kutná 490, Ořech 255
plevy obilní: Řeporyje 512
plotny hrobů v Noutonicích 15, 19, 21
pluvial v pokladu Loretánském 432
podání lidové: Humpolecko 128, Chodsko 267, 531
podkomoří, dům jeho v Praze 464, 465
podloubí v Kutné Hoře 486, 488
podnebí na Moravě 280, 392
podobizny viz obrazy
podobojí: Hradec Jindřichův 122, Praha 111, 456, 522, 524
podomní obchodníci 488
podruzi v Nymburku 113
poeta laureatus 455
poháry, naleziště: Bylany 224, Vysočany 216
pohřby: Petra Voka z Rožmberka 93—95, Ondřeje de Segregori 102, 103
pohřebiště severočeská 407, Budeč 439, Bylany 114, 209, 217—225, Čibuz 278, Čičovice Velké 214, Dobřichov 628, Dražkovice 416, 420, 422, Drhovice 87—90, Dřínov 142, Hemery 12-14, Holešovice 216, Holubice 559, 562, Jaroměř 438, Jeníkovice 277, Kamýk 268, 278, 551—562, 635, Kluky 438, 629, Kolín Starý 215, Kouřim 439, Lhota Zárybná 214, Libice 234, 416, 440, 441, Lotouš 19, Lysovice 212, Mělník 420—422, Nepasice 121, Netovice 239—245, Noutonice 13—27, 115, Oslnchov 244, Pičhoř 18, Poboř 216, Podbaba 26, 145, 325, 439, Podulšany 278, Prakačky 278, Přebuz 439, Rosice 415, Řepeč 2—9, Skalice Malá 278, Sušice 439, Svijany 211, 421, Touchovice 246, Třebechovice 278, Třebická 148, 211, 393, 394, 397, 403, Tušovice 439, Uherec 236, 439, Újezd Velký 396, Únětice 24, 28, 238, Velím 438, Veltruby 438, Voda Dobrá 421, Zárybník 211, Žabonosy 146, 439, Želenice 231, 237, 238, 245, 416, 439, Žižice 227—237, 268, 416, 499—508, 562 až 564, 635
— Lužice 277, 278, Morava 407, Řekové 632, Řím 632, Slezsko 277, 278
pohřební ritus 420
pochodně 103
poklady: Loretánský 41—42, 133—140, 281 až 288, 427—432, 547, u sv. Víta v Praze 383
pokrývači: Čáslav 55, Praha 537
polévané kachle 256
policie v Kutné Hoře 489
ponocní v Kutné Hoře 57, 489
pontifikální křeslo 134
popel: Bezinky 119, 120, Březovec 117, 118, Drhovice 89, Hemery 12, 14, Kamýk 27, Klobuky 30, Noutonice 23, Přemyšlení 37, Poudnice (u Nechanic) 277, Řepeč 2—5, 7
popeliště v Přemyšlení 36
popelnice: Březovec 118, 119, Čibuz 278, Dražkovice 416—421, Drhovice 88, 89, Jeníkovice 277, Lhota Zárybná 213—214, Netovice 244, Pičhoř 25, 216, Podulšany 278, Rosice 413—415, Ředice 211, Řepeč 90, Skalice Malá 278, Svijany 211, 421, Třebická 403, Vysočany 116, 216
— Germani 544, Lužice 277, 278, Poznaň 544, Slezsko 277, 278
popelovité jámy viz jámy kulturní
porfir v Noutonicích 15, 22
portály: Pardubice, terrakotový 268, 407, Praha, u sv. Mikuláše 271
porybní v Praze 537
postglaciální doba 640
postilla Husova 453
postřihači: Boleslav Mladá 523, Hora Kutná 485, 497
posudné 265
pouť Husova v Betlémě 639
pověsti 227
povstání selská Bělá 517, Bronmovsko 517, Černikov 518, Havlovice 517, Hradecko 517, Markušovice 518, Náchodsko 515 až 520, Neznášov 517, Police 517, Teplice Dolní 518, Voletyně 518, Žíreč 518
pozaunéři v Kutné Hoře 57
požáry: Dobřany 538, Hradec Jindřichův 273—274, Pardubice 529
praehistorie a archaeologie 141—148
pranýř v Kutné Hoře 485
praporce v Krumlově 103
prase v sidlišti u Žižic 232
právní zvyklosti 263
právníci čeští 640
právo městské: Kasejovice 263, Tábor 108, 109
prevéty v Praze 469, 482, 483
primasové: Boleslav Mladá 522—524, židovský 525, Hora Kutná 494, Prachatice 104, Třeboň 102
privilegia Kasejovic 263
probošt Pražský 270, Vyšehradský 486
processí o Božím Těle 375—377, 381, 384
professoři pražské university: Bohdanecký Krištofor Mathaebeus 455, 456, Paeonius Prokop 456, Prunerus Štěpán 456, Vratislavský Daniel 522
protonotáři v Praze 478
provazníci: Hora Kutná 485, Praha 460, 471, 479
prsteny české 407—412, 635
— naleziště: Dražkovice 417, 421, 422, Hemery 10, 12, 13, Horešovice 29, Jenšovice 10, Kamýk 560, Kbely 10, Lichoceves 412, Metelsko Horní 10, Netovice 241—242, Řepeč 3, 6, 7, 10, Týn n. V. 10
— Bavory 10, Falce Horní 10
— z Křenovic p. 409, Mračský z Dubé Karel 409, z Roztok Jiří 409
prubéři v Kutné Hoře 495
průcelí u sv. Mikuláše v Praze 271
průmysl umělecký 91—110, 545
prvotisky Boleslavské 453
překupníci v Kutné Hoře 487
přesleny, naleziště: Čibuz 278, Dobřany 253, Hradec Králové 121, Chlum 120, Pičhora 117, Přemyšlení 38, Rosnice 121, Řeporyje 512
převor u sv. Tomáše v Praze 480
přezky, naleziště: Horešovice Velké 29, Přelouč 532
psalterium Mohučské 383—388
puklice, naleziště: Dobrá Velká 10, Dražkovice 417, 418, Dvůr Nový 10, Hemery 10, 12, Netovice 241—242, Plaňany 210, Plav 10, Podřeží 10, Rataje 10, Řepeč 10, Tachlovice 247—248
punčocháři v Prachaticích 107
purkmistři: Náchod 71, 72, 75, Třeboň 102
purkrabí: Chlumec n. C. 489, Kasejovice 265, Náchod 75, Orlík 264
puškaři v Praze 473

Rabbi v Ml. Boleslavi 526
rada městská: Nymburk 112, Prachatice 104, Třeboň 102
radlice 490
radnice: Boleslav Mladá 523, Hora Kutná 49, 53, 55, 485, 488, 491, 492, 494, Jílové 280, Náchod 73, Praha 474, 478, 479
rajfíři v Kutné Hoře 485
rakev Petra Voka z Rožmberka 95, Jana z Serinu 94
rám stříbrný 550
ranhojič v Krumlově 98
reformace na Náchodsku 69—78
regent panství Lobkovických 284
registra panská: Krumlov 537—538, rybniční: Kunětice 640, Pardubice 640, sirotčí: Hora Kutná 493, vinná: Hora Kutná 493
registrator při appellacích 272
registratura Litomyšlská 639
rektoři: Boleslav Mladá 456, 522, Brod Německý 456, Dobrovice 453, 455, 457, 458, Hradec Králové 454, Chrudim 455, Mělník 455, Nymburk 456
— Bydžovský Jiří Kezelius 522, 524, Fradelius Petr 456, Hubáček Telčský Jakub 522, Mimoňský Kristof 522, Poděbradský Mělnický Jiří 457, 458, Rostenburg Grassius Jakub 456, Sušický Samuel 522
reliefy 44—46, 533—536, 637, 638
relikviáře: Chrudim 123, Praha (Loreta) 140, 432, J. B. Schultze 550
renaissance 268, 407, 409—411, 534—537
requiem na Krumlově 103
ritus pohřební 420
robota: Kasejovice 263, 268, Náchodsko 515
rolničky z Žižic 231
rorate v Náchodě 74
rormeister v Kutné Hoře 489
rouhání Janu Nepomuckému 74
ručnice španělské 490
ručníkáři v Praze 471, 537
ruda železná: Dobřany 252, Kopanina Zadní 256
rukavice husitské 259
rukavičkáři: Hora Kutná 485, Praha 537
rukavičníci: Praha 470, 473
rybáři v Kutné Hoře 487
rybniční registra: Kunětice 640, Pardubice 640
rybníky: Hnaný 83, Hora Kutná 49, Kasejovice 263
ryby labské 487, prodej: Hora Kutná 485 až 489, 498, Kolín 487, Litoměřice 489
ryhovaný ornament 12
rychtáři: Boleslav Mladá 519, 524, Buršice 84, Dobřany 538, Hora Kutná 488, Chrudim 40, Malín 378, Mezilesí 73, Nymburk 521, Oustaleč 84, Praha 461, 462, 465, 473, 476, Slatina 517, 520
rytci: Custos Dominik 92, Hollar V. 60, 125
rytiny tištěné 65, Hollarovy: Berlín 125 Brussel 125, Drážďany 125, Londýn 125, Mnichov 125, Vídeň 125, Windsor 125
rytířský kroj 256
rytý ornament 4—8, 255

Řadové hroby v Dražkovicích 416
řehtačky, naleziště: Bylany 217, Dražkovice 421

řemeslníci v Kutné Hoře 485
řetěz Jana Jiřího z Švamberka 96
řetízky, naleziště: Dražkovice 422, Horešovice Velké 29, Noutonice 19, Slatina 116
řezáč kamenů J. J. Rab 99
řezba tištěných obrázků 65
řezbář J. K. Spácz 94
řezníci: Boleslav Mladá 520, 524, Hora Kutná 485, 487, 489, 495, Kasejovice 265, 266, Mezilesí 72, 73, Praha 460, 464—467, 472, 479
říše Boleslava II. 392

Sad v Kasejovicích 265
sál zlatý v Jindř. Hradci 273
samostříly husitské 259
sanytřníci v Kutné Hoře 50
sbírky: Ambrasská ve Vídni 384, Bergrova v Praze 140, 268, 408—412, Strassernova v Ruzíně 412, Trossova v Pažiží 385
sborník Hlinecký 128
sčítání lidu na Náchodsku 69
sebevrahů hroby 255
sedláci: Hora Kutná 485, Litomyšl 79, Nymburk 114, Slané 74, Výrov 105
sedlář císařský 272
sekretář rožmberský 91, 92
sektáři v Litomyšli 78, 81
sekyrky, naleziště: Blešno 121, Dobřany 251, 252, Hradec Králové 121, Kamýk 560, Kněževes 247, Křtěnov 247, Rosnice 121, Řeporyje 254, 256, Slanská Hora 560, Tachlovice 247—248, Vinohrady Kr. 116, Žižice 564, Uhry 247, 248, 252
sekyromlaty uherské 5, 9
selské vzbouření viz povstání
sídelní jámy viz jámy kulturní
sídla Slovanů 544
sídliště česká 141, 253: Brod Český 628, Broučkov 628, Březno 396, Bylany 115, 628, Cerhynky 212, 213, 628, Čelakovice 117, Dobřany 116, 251—254, Dobřichov 628, Kamýk 27, 561, Klobuky 404, Knoviz 37, Kouřimsko 627, 628, Kšely 628, Kyšice 253, Lipany 628, Lošany 628, Lubná 141, Michle 406, Ořech 255, Pečky 628, Plaňany 209—212, 628, Poříčany 628, Přemyšlení 34—40, 115, Přistoupim 628, Radim 115, 628, Řeporyje 253—255, 509 až 512, Skalice Velká 278, Skramník 628, na Skřipci viz Plaňany, Slanská Hora 559, Slatina 116, Šťáhlavice 253, Třebestovice 628, Tuklaty 18, 31, 628, Velim 628, Vrbčany 628, Zabrušany 396, Zárybník 628
sirotští registra v Kutné Hoře 493
síťaři v Praze 464, 472
sjezd r. 1619, 522, českých archaeologů 391
skládací oltáře: Chrudim 41, 42, Jilové 280
sklenáři v Praze 460, 462, 463, 465, 470, 474
sklo hnědé 121
skot v sídlištích: Kamýk 561, Řeporyje 253—254, Žižice 564
skříň se zříceninovým mramorem 138
skrčené kostry viz kostry
skříňkový hrob v Měšicích 639
sládci: Nymburk 113, Praha 463, 464, 469, 478
sladovníci v Praze 460, 463, 464, 468, 469
slánka z Žižic 233
slepenec z Bezinek 119
slepice v Kutné Hoře 487
služebníci Rožmberští 122
smaltový korál z Orlicka 117
sněm r. 1531, 528, r. 1649, 69, r. 1650, 69
snovaři v Praze 463
sochaři: Collin A. 392, Lombard Alfons 535, de Vries Andrien 391, 392
sochařské školy: Bologna 535, Hořice 257
sochy: Krumlov 100, Praha 132, Ročov Dolní 129—134, J. B. Schultze 552
solidy Rakouské 368
solná komora v Kutné Hoře 491
soud městský 520, zemský 73
soukenníci: Boleslav Mladá 520, Hora Kutná 485, 487, Chrudim 40, Krumlov 103, Nymburk 113, Praha 461, 463, 470, 475
sousoší P. Marie v Loretě 430, 431
soustružníci: Hora Kutná 51, 485, Praha 473
spalování mrtvol: Netovice 240, Řepeč 9, Slované 147
spirály, naleziště: Hemery 12, 13, Kbely 9, Němějice 10, Netovice 241, 242, Podřeží 10, Praha (Strahovská brána) 212, Řepeč 2, 4, 7, 10
spony, naleziště: Bylany 214, 215, Dobřichov 17, 18, Duchcov 255, Hemery 532, Klobuky 404, Kolín Starý 215, Letky 235, 226, Lhota Záborná 213, Lochenice, stříbrná 120, 121, Lysovice 116, Noutonice 17, Píchoř 17, 18, 25, Plaňany 210, 211, Podbaba 400, Přelouč 532, Rosnice 121, Řepeč 90, Řeporyje 255, Stradonice 145, Třebická 404, Třebonice 256, Vinařice 400, Vysočany 116, 216
— jihoněmecké 224, norické 216, římské 121, 211, 216, uherské 213, 215, vendické 216
správce ve Volarech 105
srnec v sídlišti u Řeporyj 253—254
srpy, naleziště: Častolovice 121, Drhovice 90, Klučenice 210, Měšice 639, Netovice 241—242, Přelouč 531—532, Rydeč 117, Řeporyje 256
— pannonské 5
starožitnosti egyptské 635
stavby: Hora Kutná 215, Praha 108
— jezerní: Italie 9, Švýcary 9, 144, 197 až 199, 201, 202, 206, 533, Lublaň 619
— slezské 267
stavitelé: Hora Kutná 54, Praha 279
— Bayer P. J. 378, Lutka Petr 279
stěhování národů 211, 394
stolní náčiní J. J. z Švamberka 97
strop zámku v Jindř. Hradci 93
strusy žel. rudy 30, 31, 252
střelci v Kutné Hoře 485
střepy, naleziště: Broučkov 117, Březovec 117, 118, Bylany 217—225, Cerhynky 117, 212—213, Čelakovice 117, Čibuz 278, Dobřany 116, 251—252, Dražkovice 417, 418, 421, Drhovice 90, Hemery 12, 13, Hořenice 278, Chrdebí 406, Chrudim 539, Chvaly 117, Kamýk 27, 561, Klobuky 30, 404, Kopanina Zadní 256, Krč 117, Libice 116, 396, 398, Libšice 116, Litoměřice 116, Michle 394, Nepasice 121, Netovice 241—245, Noutonice 23, Opolánky 393—396, 403, Ořech 255, Ouholice Staré 246, Píchora 117, Plaňany 209 až 121, Praskačky 278, Přelouč 531, 533, Přemyšlení 36, 38, Rosice 414, 415, Roudnice (u Nechanic) 277, Řepeč 3, 5—7, Řeporyje 253—256, 509—514, Skalice Velká 278, Slanská Hora 30, 234, Třebická 393—397, 406, Třebonice 256, Třeboul 396, 398, Únětice 116, Zabrušany 396, Žižice 230, 231, 234
střevíce pruské 103
stříbrníci v Praze 131—134, 545—547, Lichtenschopf 131—134
stříbro v Kutné Hoře 490
studně v Praze 464, 473
stuhy v Kutné Hoře 488
sukně husitská 259
sukno v Kutné Hoře 497
sůl, prodej: Hora Kutná 491, 498, Písek 491, Praha 491, Prachatice 491, Bavory 491
svatební knihy: Boleslav Mladá 519, Chrudim 40
svátek Božího Těla 70, 72, 375—376, J. Husi 91
svícníci v Praze 466
svícny J. B. Schultze 552
svitky bronz. z Kamýku 560
svobodníci na Náchodsku 515—517, 520: Babí 515, Brné 515, Brusnice 515, Hronov 515, Libňatov 515, Maršov 515, Rtyně 515, 517, Rybníky 515—516, Skočkov 515, Slatina 515, 517, 520, Srbská Vysoká 515, Studnice 515, Suchovršice 515, Žabokrky 515
synagoga v Ml. Boleslavi 526
syndikové: Mělník 455, Náchod 73, 74, Nymburk 111
sýr v Kutné Hoře 487, 488, 498

Šafrán v Kutné Hoře 488
šálky, naleziště: Bylany 219—222, Dražkovice 419, 421, Lhota Záborná 213, Plaňany 209—211, Řepeč 4, 6—8, 10
šátečky peněžové 230, 237, 392
šatlava v Kutné Hoře 487, 488
šavle v Kutné Hoře 490
šenkýři: Hora Kutná 57, 485, 491, 494, 495, Praha 469, 473
šepmistři v Kutné Hoře 486, 487, 491, 492, 493, 496—498
ševci: Boleslav Mladá 522, Friedland 518, Hora Kutná 52, 54, 55, 485, 487, Mělník 522, Nymburk 113, Praha 462—464, 470, 472, 473, 479, 481—483, 489
šídla, naleziště: Cerhýnky 213, Kamýk 561, Přemyšlení 38, Třebechovice 278, Želenice 238, Žižice 231, 564
šindeláři v Praze 477
šíny německé 490
šípaři v Kutné Hoře 485
šípy, naleziště: Častolovice 121, Dražkovice 422, Hemery 13, Přemyšlení 38, Řepeč 7, 9
— husitské 259
škebličky z Noutonic 18, 19
školy: Boleslav Mladá 453, 523, Dobrovice 453, Jilové 280, Mělník 453, 455, Nymburk 453, 456, Praha, u sv. Jindřicha 455, u sv. Mikuláše na Malé Straně 455, Týnská 474, židovská 479
— sochařské: Bologna 535, Hořice 257
škváry železné z Kopaniny Zadní 256
šlechtické domy v Kasejovicích 264—268
šmajdéři v Kutné Hoře 485
šmukýři v Praze 477
šňůrový ornament 143, 544
špitály: Chrudim 41, 42, Hora Kutná 487, Praha 464: sv. Alžběty 478, sv. Bartoloměje 468, malostranský 272, Skuteč 279
šrotéři, Hora Kutná 492, 494, Praha 466, 469, 472
štambuch Švamberský 99
švadleny v Krumlově 102

Tabernakulum v pokladě Loretánském 547
tabulový obraz v pokladě Loretánském 133—136
táflovaný strop v Jindř. Hradci 93
tandlíři v Kutné Hoře 485
tapety Švarcenberské 107, 108
tavení bronzu: Radim 115, Žižice 230—231

tavení železa: Klobuky 29–32, Kopanina Zadní 256, Tuklaty 31
taxator při appellacích 272
tečkovaný ornament 4—8, 12
terrakotový portál 268, 507
terramary 9, 144, 533, 632
tesáky 490
tesaři: Hora Kutná 53, Neznášov 517, Tábor 54—55
tisky české: Bělá 453, Dobrovice 451 až 458, Lipsko 388, Norimberk 388, Plzeň 388, Žitava 451—458
tištěné obrázky 65–68
tkalci: Hora Kutná 485, Lomnice n. L. 59 až 62, Praha 462, 464, 466, 473, Třeboň 59—62, Veselí n. L. 59—62
tkalcovská závaží 120
tlačený ornament 210, 211, 253
toboláři v Kutné Hoře 485
tobolečnici v Praze 474
toulaři v Praze 459, 460
trhy v Hoře Kutné 485, 487
trubači: Čáslav 56, Hora Kutná 56, 60, 491, Litoměřice 58, Praha 57, Prachatice 104 — z tureckých válek 58
truhláři: Boleslav Mladá 522, Hora Kutná 485, 486, Krumlov 93, 100, 101, 103, Praha 465
truhly cínové 95
třihlavý obraz Trojice 115
tuhované nádoby: Bezinky 120, Březovec 117, 118, Bylany 218–224, Cerhynky 212—213, Dražkovice 418, Jenikovice 277, Kolín Starý 215, Lhota Záborná 213, Lochenice 121, Ořech 255, Plaňany 209, Vysočany 216
tuleje, naleziště: Bylany 224, Hemery 14, Hořenice 279, Letky 225, 226, Řepeč 4, 5, 7, 9, Zbraslav 117
tvrze: Jankov 259, Kasejovice 265, Řeporyje 253

Účes vlasů předhistorický 146
učitelé na Boleslavsku 453, viz kantoři
udidla, naleziště: Bylany 218, 219, 223, Přelouč 531—532, Vysočany 216
uhlí, naleziště: Přelouč 531, Řeporyje 253, Třebechovice 278
újezdy: Děbolín 363, 374, Nedvědice 87, Strmilov 363, 374
ulice: Hora Kutná 485, Praha 461, 462, 466—475, 479–483, 537
umělci v Pardubicích 535
umělecká komora Rudolfa II. 135
umělecký průmysl 91—110, 545, zámečnictví a kovářství 126
umění české 40, 91—110, 545
underláčník v Kutné Hoře 486
underlák v Kutné Hoře 485, 486, 488
ungelt královský 488, 492, 494
universita 455–456, 464, 522, 639
urbáře: Hluboká 640, Hora Kutná 497, Kunětice 640, Litomyšl 77, Pardubice 640
úředníci: Hora Kutná 53, Hradec Jindřichův 122, Chlumec n. C. 279, Krumlov 96, 98, Náchod 517, Prachatice 104, 107 Sovenice 522
uzdaři v Kutné Hoře 485
uzdy, naleziště: Bylany 116, 220, 222, Řepeč 4

Václkáři v Kutné Hoře 485
váha obecní v Kutné Hoře 489—492
váleček z Želenic 238
válečný vůz husitský 259–264, z Řepče 9
války husitské 484, 485, 519, turecké 55, 58, 124, 495, 496
valounky: Kamýk 561, Noutonice 20
vanička z Dražkovic 421
varhaníci: Krumlov 103, Praha 475
varhany v Prachaticích 106
vazba missálu 137
vážní v Kutné Hoře 491
vědérce naleziště: Hřivice 246, Žižice 228, 230, 232
vepř divoký v Řeporyjích 509, 512
vetešníci v Praze 466
vévodství Krumlovské 100
věže: Hora Kutná 47—60, Písek 54, Praha 279
vikariat Hořický 257
vikář arcibiskupský 377
vína: Hora Kutná 492—494, 498, Ivančice 494, Litoměřice 494
vinaři v Praze 466
vinice: Neškaredice 56, Praha 460, 461, 463, 466, 467, 470—476, 478, 480, 482, 484
vinná registra v Kutné Hoře 493
vinopalníci: Hora Kutná 485, Praha 469, 480
vjezd cís. Matiáše do Prahy 458
vlastivěda Moravy 380, 392
vlasů účes praehistorický 146
vlna (obchod) 497, 490
vlnice slovanská 256
vodárna: Ml. Boleslav 523, Hradec Králové 279
vodopis Moravy 280, 392
vochláři v Kutné Hoře 485
vojsko české r. 1620, 522, saské r. 1631 111—113
volba Fridricha Falckého 522
vosk (obchod) 498, 490
vozy válečné husitské 259–264, z Řepče 9
vpád Passovských 378
vrátný královský 464
vřeteno z Řeporyj 255
výběrčí posudného 265
vypálení Dolního Bousova 522
vyšívání slovenská 408, valašská 408
výzbroj z Tachlovic 251
výzkum Svatojiřského údolí 13–14, 227 až 252, 551—564, Čech středních 209 až 226, východních 411—424
vzbouření selské viz povstání

Záduší: Boleslav Mladá 523, Praha, u sv. Jiljí 471, P. Marie na Louži 475, Třemešná Červená 258
zahrady: Pardubice, panská 539, Praha 462, 468—469, židovská 473
zámečníci: Hora Kutná 485, Krumlov 103, Náchod 78
zámečnictví umělecké 126
zámky: Bechyně 119, Častolovice 275–276, Eggenberg 109, Hora Loučná 116, Hradec Jindřichův 273—276, 511, Krumlov 95, 100, 101, 537, Lhota Červená 278, Náchod 517, Olešná 275–276, Pardubice 535, Třeboň 91, 93
zápisy svatební 40
záponka z Slatiny 116
zátušnice, naleziště: Dražkovice 415—422, Drhovice 89, Hřivice 246, Chrudim 538, Jaroměř 279, Libice 116, Liblice 116, Nepasice 121, Skalice Veliká 278, Uherec 236, Žižice 229, slovanské 407, 408
závaží tkalcovská: Chlum 120, Řeporyje 510, 511
závěsky: Kamýk 561, Vysočany 216, Želenice 238
závěť Václava Frant. z Kolovrat 269, 270
zbraně (obchod) 490
— předhistorické: Bylany 218, 219, Netovice 241
zedníci: Hora Kutná 53, 486, Praha 473, 479, 639, Rožmberk 94
zeměpis Moravy 392
zemský soud v Praze 73
zlatníci: Augšpurk 110, 140, 288, Bergen 140, Hora Kutná 376, 485, 490, 491, 547, 548, Chrudim 490, Krumlov 96, 97, Praha 96, 97, 131—133, 272, 273, 285, 287, 459, 467, 468, 480, 545—552, Prešpurk 271, 272, Třeboň 98, Vídeň 548
— de Bois Gerhard 273, Holler J. K. 545, 547, Khünischbauer šl. z Hohenredu J. B. 283, Lichtenschopf L. 480, 547, 548, Redelmayer F. M. 547—550, Schultz J. B. 549—552, Sutter z Suttrpachu Pavel 273
zlatnictví gotské 126–127
zlato arabské 429, naleziště: Kamýk 561, Žižice 564
zlatotepci v Praze 460—462, 464, 465, 471, 472, 474, 479, 480, 482
zlatý říšský 527
zpověď na Náchodsku 71, 72
zřízení městské v Litomyšli 77–84
zuby kančí z Přemyšlení 38
zvířecí kosti viz kosti zvířecí
zvonaři: Boleslav Mladá 520, Praha 102, 468, 520
zvoncovité nádoby z Plaňan 211
zvonice v Č. Třemešné 257
zvonici v Kutné Hoře 54
zvony: Luštěnice 520, Praha, u sv. Víta 637, Prachatice 105, Sedlec 578, Třemešná Červená 257—260
zvyklosti právní 263
zvyklosloví Slezska 267

Žaltáře pražské 388
žárové hroby: Bezinky 119—120, Dobřichov 127, Dražkovice 415—422, Kolín Starý 214—215, Kounice 628, Lhota Záborná 213–214, Lysovice 116, Oslnchov 244, Pičhoř 25, Radim 215—216, Rosice 411 až 415, Vysočany 116, 216—217, Želenice 245
— Čechy 142, 147, Germani 399, Hannoversko 399, 401, 402, Labe 395, Lužice 142, 147, 290, 315, 405–407, 433, 581, 625, 628, 629, Visla 395
žárovíště: Březovec 119, Dražkovice 420, 421, Ořech 253, 256, Rosice 413, 415, Řeporyje 256, Zbuzany 253
železníci v Praze 477
železo (obchod) 498, 490, 491, Cáhlovské 490, Moravské 490
— naleziště: Dražkovice 416, Horešovice 29, Klobuky 29–32, Kopanina Zadní 256, Netovice 241—242, 246, Řepeč 11, Tuklaty 31
ženské hroby: Noutonice 24, Řeporyje 255, Žižice 232
židé: Boleslav Mladá 525–526, primas 325, rabbi 526, synagoga 526, Bydžov Nový 489, Hora Kutná 487—489, 495–497, branka 50, Kolín 489, 495–497, Praha 465, 473, 479, 483 až 484, 495, 496, hřbitov 479, škola 479, zahrada 473, Tachov 95
žlaby v Praze 469, 476, 477
žoldnéři v Kutné Hoře 489
žula v Bezinkách 119

PAMÁTKY

ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Organ Archaeologické komise při České Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a Archaeologického sboru Musea království Českého.

Redaktor dr. **Josef Lad. Píč.**

Dílu XVIII. Roku 1898. Sešit I.—II.

Mohyly Bechyňské II.

Píše Dr. *J. L. Píč.*

Mohyly v lese „Atlase" u Řepče. (Tab. I—IV.)

Panství Bechyňské J. J. p. knížete z Paarů sáhá podle Lužnice nejdále na sever revírem Řepečským, k Opořanům příslušícím, a tu na samé hranici s lesy velkostatku Voltyňského, poblíž myslivny Řepečské, při úvoze, který činí hranici jednak s lesem Voltyňským, jednak s polnostmi ke dvoru Kašovickému příslušnými, rozkládá se pěkná skupina mohyl počtem přes 40. Mohyly tyto jsem navštívil, když jsem zkoušel mohyly u Drhovic, malou hodinku jen od Řepče vzdálené, a jelikož jsem shledal skupinu jen málo porušenou, požádal jsem pana lesního Pouzara, jakož i pana nadlesního R. Rappla v Srlíně o laskavé dovolení ke kopání, kteréž mi se vší ochotou a uznání hodnou laskavostí uděleno bylo; pan lesní Pouzar nad to laskavě se nabídnul, že na dobu kopání poskytne mi přístřeší v hostinném domě svém; skládám tudíž povinný dík za veškerou mi projevenou ochotu.

Průřez mohyly čís. 7.

O mohylách Řepečských první zprávu mi podal p. kollega Dr. Máchal, který za studentských let si tu dvě mohylky rozkopal.

Nalezl jsem vykopané jím předměty v museu Táborském, totiž: kusy bronz. jehlic s vývalkem, bronz. spirálové plochy, tenký bronz. náramek, pak modrý koral skleněný se žlutou vlnitou proužkou vloženou, železný oštěp, meč a nůž značně rzí proniklé, tak že těžko bylo uhodnouti, patří-li k okruhu forem latèneských neb římských. Tyto nálezy ve značné míře zvědavost mou dráždily, tak že jsem dokopání mohyl Drhovických zůstavil laborantovi Landovi a sám se přestěhoval do myslivny Řepečské.

Mohyla č. 3. Zahájil jsem tedy 12. července kopání u Řepče a započal s mohylou č. 3., jež měla 8 m. v průměru. Na okraji byl pravidelný věnec kamenný, kužel či jádro kamenné bylo silně hlinou mísené. Na spodu kužele, poněkud k jihozápaní straně nalezen v pouhé zemi pohřeb, spálené kůstky a popel. Při

pohřbu položeno dosti těsně podle sebe, řadou od východu k západu: prsten se spirálovými plochami (tb. I. č. 6.), dva náramky tenké ve skupinách ryhované (tb. I. č. 23.) za sebou, otvorem k jižní straně položené, pak nalezena bronzová jeblice s ryhovanym vývalkem a ulomenou hlavičkou (tb. I. č. 3.), rovněž směrem s.-j. položená, a od jehlice směrem západním ležely za sebou ještě tři prsteny se spirálovými plochami, podobné prstenu prvému. Za těmito dary pohřebními ke straně severní stály podle sebe dvě miskovité nádoby na nožkách (tb. III. č. 24.—26.) s rozšířeným poněkud otvorem, v největší baňatosti malým úškem a řadou píchaných teček i ryhami zdobené.

Mohyla č. 5. na okraji lesa při polích byla 5 m. v průměru, 70 cm. výšky. Na okraji východním nalezeno několik kamenů do věnce kladených, na ostatek mohyla sdělána z hlíny. Na úrovni původní země prostíral se ve středu mohyly v prostoru 70 : 80 cm. vlastní pohřeb, tak sice, že spálené kůstky z hlavičky položeny o sobě ke straně jihozápadní, ostatní kůstky pak rovněž spálené roztroušeny bez ladu. Na pohřbu nalezena bronzová dýka s žebrem uprostřed a dvěma nýty (tb. II. č. 20.); několik kamenů položeno podle milodaru. Při severní straně nalezeno rovněž několik kamenů do věnce.

Mohyla č. 6. měla 8 m. v průměru a 1·20 výšky. V mohyle této bylo málo kamene. Blíže povrchu pod kamenem nalezeny střepy bez ozdob. Uprostřed mohyly bylo kamenné jádro do země poněkud zamáčklé a pod ním pohřeb, sestávající se spálených kůstek a několika střepů s píchanou ozdobou.

Mohyla č. 7. měla 15 m. v průměru, 2·30 m. výšky, plochý vrchol měl 5 m. v průměru. Mohyla tato byla trojče; nalezen totiž dvojí pravidelný kužel téměř podle sebe jz.-sv., a v nasypané navrch hlíně pod vrstvou kamene nalezen pohřeb třetí. — V kuželi severových. nalezen hned na jižním kraji kužele tenký náramek bronzový ve skupinách ryhovaný (tb. II. č. 11.) a kus dále železný kroužek při spodu kužele. Pohřeb, sestávající ze spálených kůstek, nalezen blíže severovýchodního konce kužele ve vrstvě silně hlinité na úrovni; na kůstkách nalezena bronz. jehlice, snad někdy úškem opatřená, s ohnutou širokou hlavicí na povrchu koncentr. kruhy a uprostřed malými kroužky pěkně zdobená (tb. II. č. 19.); poblíž nalezen bronz. prsten s dvěma spirálovými plochami, původně ve dva kusy rozlomený, neboť obě polovice ležely kus od sebe; k východu od jehlice nalezen ještě bronzový kroužek, který přeložením konců nějakého malého náramečku ve skupinách ryhovaného stočen (tb. II. č. 15). — Druhý kužel kopán se dvou stran. Při jižní straně nalezena hrnečkovitá nádoba bez ozdob (tb. III. č. 20.) a ku středu kužele objevily se spálené kůstky. Vlastní pohřeb nalezen při severní straně: úroveň půdy byla silně vypálena, a na červené zemi nalézány nejprve uhlíky a popel, a dále ke středu spálené kůstky. K j.-z. straně, na pokraji pohřbu nalezena sličná, červená amforovitá nádobka s dvěma úšky, ryhami a tečkováním pod hrdlem, v největší baňatosti se čtyřmi vypnulinami, jež lomeně ryhovány (tb. III. č. 2.), jako nalézáme u známých džbánečků mohylových. Ke druhé straně nalezeny bronzové puklice větší i menší (tb. II. č. 18.); dále nalezen žárem silně stavený kousek bronzu, jehož původní podobu těžko si domysliti (tb. II. č. 17.). Mezi spálenými kůstkami nalezen též kousek kůstky obdélníkového tvaru, na povrchu zdobený kroužky s tečkou uprostřed, s dírkami na příč provrtanými na způsob jantarových korálů u Velké Dobré (tb. II. č. 16.). V této straně pohřbu nalezena skvostná nádobka miskovitá na nožce (tb. III. č. 8.), zdobená jako ostatní ryhováním a tečkováním pod hrdlem a jedním úškem; od této obvodové ozdoby provedeny jsou rovněž kolem na spodní baňatosti šrafirované trojúhelníky úhlem dolů obrácené, vroubené lomenou linií tečkovanou; nádobka jest černě lesklá na způsob tuhovaných nádobek. — Vrchní pohřeb nalezen jen 50 cm. pod povrchem hlavně nad prvým kuželem: nalezeny opět spálené kosti na plochých kamenech; nad pohřbem nalezeny dvě železné uzdy (tb. IV. č. 5.—7.), tři hroty oštěpů železných s tulejí (tb. IV. č. 6.), pak bronzový nákonečník holi či žerdi, sestávající z tuleje a širší plošky zdobené na způsob jehlice v dolejším pohřbu nalezené kruhy většími a vnitř menšími kroužky (tb. IV. č. 9.). Podle těchto milodarů nalezeny dvě mísky hliněné, z nichž jedna jednoduchá (tb. IV. č. 8.), druhá vně na hraně pod hrdlem vroubkovaná, vnitř pak vkusně ryhovaná (tb. IV. č. 11.) na způsob nádob z mohyl u Vlčího neb z hrobů u Bylan; ve třech skupinách jsou vždy tři lomené pásky v úhlu tečkováním vroubené, plocha vnitřní pásky je tuhovanými liniemi přes kříž ozdobena, tak že povstanou kosočtverečky na způsob polí šachovnice.

Mohyla č. 8. měla 8·60 m. v průměru, 1 m. výšky. Mohyla nasypána byla hlavně z hlíny, neboť jen ve středu nalezeno něco kamene. Nad kamením nalezen šálek bez ozdob a kus mísy s přehnutým okrajem; uprostřed kamenného jádra byly dva větší kameny na sobě a mezi nimi vyskytla se spirála z dvojitého zlatého drátu (tb. II. č. 13.), při severní straně pak nalezena plochá hlavička z jehlice bronzové.

Mohyla č. 11. byla nízká, měla 6 m. v průměru. Při jižní straně nalezen ve věnci kamenném bronzový kroužek. Ve středu bylo kamení pěkně kladené, v něm poněkud k severní straně spálené kůstky.

Mohyla č. 12. měla 8 m. v průměru, 1·10 m. výšky.

Tab. XVIII.

Mohyly u Řepče.

Mohyly u Řepče.

Na okraji nalezen pravidelný věnec, hlinitý obal byl přes 0·5 mocný, kužel složen byl z velkých kamenů. Kopáno od jižní strany i nalezen v kuželi nejprv tenký náramek bronzový bez ozdob (tb. II. č. 7.), pak dva bronzové kroužky. Dále vyskytly se při sobě: nádobka s ozdobou rytou, silně rozpadlá, míska s úškem, ve dně s šesti důlíčky, z nichž jeden ve středu, zevně vtlačenými (tb. III. č. 19.), pak amforovitá nádobka s dvěma úšky (tb. III. č. 3.). Při západ. okraji kužele nalezena bronz. dýka s hranou slabou ve středu čepele, s přelomeným nyní řapem širokým, jehož okraje jsou vyvýšeny a nýty na připevnění dřevěné neb kostěné náplně opatřeny (tb. II. č. 5.). Dále vyskytl se pod šikmo postavenými kameny nástroj tvaru uherského, jež v Uhrách dvouramenným mlatem (doppelarmiger Streithammer) nazývají, s tulejí na obou koncích sličnými vroubky zdobenou, ve středu ve dvě poměrně tenká a poněkud šikmá raménka vybíhající (tb. II. č. 6.). Podobný předmět vyskytl se u nás poprvé, v Uhrách jsou známy tři kusy, jeden z Pannonie u Kér-u v Šomoďské stolici spolu s hallstattskými meči, palstavy s laloky, kelty, oštěpy a srpy, dva v Gemeru, jeden v Rimavské Sobotě spolu se spirálovými náramky a spirálovými plochami, druhý v téže krajině v Horním Balogu též se spirálami a uherskými sekyromlaty. Dále nalezen zlomek jehlice s vývalkem spirálovitě ryhovaným a ryhovanou ozdobou po obou stranách vývalku (tab. II. č. 4.). Zcela na vrchu, téměř pod drnem nalezen železný klíč na konci ohnutý a třemi zuby opatřený, na druhé straně v očko zakončený (tb. IV. č. 13.)

Mohyla č. 13. měla 9 m. v průměru a 1 m výšky. Na okraji shledán pravidelný věnec, pak byl hlinitý obal a konečně kamenný kužel 4·30 m. v průměru při spodu. K severní straně nalezeny uhlíky a popel na úrovni. Při jižní straně na okraji kužele nalezena rourková kost v kamení poněkud nad úrovní, k j.-z. straně pak na úrovni nalezen železný nožík prohnutý (tb. IV. č. 10.). Uprostřed kužele postaveny byly veliké kameny a prostor mezi nimi na 1 m. v průměru vyplněn pouze hlinou; zde nalezen vlastní pohřeb: vyskytla se tu bronzová jehlice s širší kulatou hlavičkou, pěkně obvodovými a lomenými čarami ryhovaná (tb. II. č. 12); při jehlici vyskytly se spálené kůstky, pak druhá jehlice s obvyklou plochou hlavičkou, ryhováním místo vývalku zdobená (č. 1.); na jehlici této stála nádobka na nožce s úškem, s píchanou ozdobou a ryhami po největším obvodu (tb. III. č. 1.). Za oběma jehlicemi nalezeny dva tenké náramky, z nichž jeden skupinami ryhován, druhý hladký (tb. II. č. 2. a 3.); dále směrem východním byl černý střep ozdobený z nádobky, tuším (tb. III. č. 21.) amforovité, a při něm něco spálených kůstek a o něco dále k východní straně větší množství spálených kůstek na vrstvě kamení. Byly tedy spálené kosti nebožtíka položeny bez velké pečlivosti na dlažbu kamennou, k tomu přidány milodary, pohřeb obklopen velkými balvany, zasypán zemí a na to urovnán kužel, navrch pak nasypána hlína, na úpatí zachycená kamenným věncem. Červený střep nalezený na vrcholu mohyly v obalu byl snad náhodou ztracen. Zdali železný nožík na okraji kužele patří k milodarům pohřbu, nedovedl bych udati.

Mohyla č. 14. měla 6 m. v průměru, 0·60 výšky. Vprostřed byl kámen kuželovitě skládaný nad popelištěm. Nalezeny dvě nádobky, jedna šálkovitá, ke dnu užší, s úškem (tb. III. č. 25.), druhá tmavá v podobě hrnečku s úškem, pod hrdlem dvěma ryhami a linií píchanou zdobená (tb. III. č. 16.)

Mohyla č. 15. měla 12 m. v průměru a ve středu 1 m. výšky. Ve středu mohyly nalezeno kamenné jádro, pohřeb nezjištěn. K jižní straně vyskytlo se několik kamenů a pod nimi byly dva náramky tenké, ve skupinách ryhované (tb. I. č. 16.) a jehlice s roztepanou, ale ulomenou hlavičkou.

Mohyla č. 17. byla 5 m. v průměru a měla sotva 0·5 m. výšky. Kamení skládáno bylo k jedné straně, pod ním bylo spáleniště a spálené kůstky z pohřbu, na kterých nalezen zlomek bronz. jehlice. Poblíž nalezeny dvě nádobky bez ozdob, jedna mískovitá, druhá v podobě malého šálku (tb. III. č. 12., 19.).

Mohyla č. 18. měla 10 m. v průměru, 0·80 m. výšky. Ve středu nalezeno kus kruhu spirálovitě ryhovaného (tb. I. č. 25.), pak střepy nádobky úplně rozmačkané, dále druhý kousek bronz. kruhu, dále zlomek bronz. předmětu neznámého tvaru (tb. I. č. 18.), pak přeslen hliněný vroubkovaný; při západním okraji nalezen střep nádoby ryhovaný na způsob nádob z Vlčího.

Mohyla č. 19. byla 8 m. v průměru, 80 cm. vysoká. Na okraji nalezen věnec, jinak mohyla obsahovala málo kamene. Při jižní straně pod placatým kamenem nalezena mískovitá nádobka na nožce, s úškem, zdobená nad hranou v největší baňatosti píchanou páskou a dvěma ryhami. O něco dále vyskytl se pod kamením, 50 cm. pod povrchem, vlastní pohřeb: na vrstvě spálených kůstek nalezen široký náramek bronzový podél žebérkovaný, tak sice, že obě krajní a střední žebérka jsou na příč ryhovaná, konce jsou tupé (tab. I. č. 5.). Náramek tento ležel na špičce jehlice s malou, poněkud homolovitě zakončenou hlavičkou a ryhovaným vývalkem (tab. I. č. 8.). Proti otvoru náramku ležel prsten s dvěma spiralovými plochami (tab. I. č. 6.). V souměrné poloze nalezen ještě druhý náramek úplně stejný s prvým a rovněž stejný prsten. O něco dále nalezen kus nádoby mískovité.

Mohyla č. 21. měla 8 m. průměru, 0·80 m. výšky. Kamene v mohyle nebylo mnoho; v kamení poněkud

k západní straně nalezeny kůstky spálené, pak rozbitá nádobka na nožce bez ozdob; o něco dále placatý železný kroužek; zcela navrchu pod drnem nalezen železný nožík prohnutý.

Mohyla č. 22. byla 8 m. v průměru, 0·80 m. vysoká. Tvar mohyly byl téměř pravidelně polokulovitý, kámen vyčníval na povrch. Téměř uprostřed kamenného kužele položeny byly na původní půdě ještě ploché kameny, na kterých položeny byly spálené kůstky nebožtíka v délce 1 m., v šíři 40 cm. směrem z.-v. Na okraji pohřbu nalezen bronz. šíp okřídlený s tulejkou, pak několik střípků jemných z malé nádobky a střep silný a hrubý, na povrchu prstem ryhovaný.

Mohyla č. 23. měla 12·50 m. v průměru, 2 m. výšky, sestávala pouze z hlíny. Uprostřed mohyly nalezena smáčknutá lebka polozetlelá, obličejem k sev. nakloněným; zuby byly silně otřelé. V lebce trčela polovice ramenní kosti, tak že kost musela býti dříve přelomena a pak teprve ulomenou částí strčena do lebky. Ve směru j.-z. nalezeny kousky dvojité rourkové kosti pramenní a sice ve spálené zemi a popelu; v prodlouženém směru k hlavě, v místech, kde mohla býti ramena, nalezeny zlomky bronzové jehličky a zlomky jehličky podoby Dobřichovských. Rourková kost jevila stopy okysličení bronzem, bronz ale nenalezen. Mohyla obsahovala tudíž pohřeb kostrový, který byl porušen; stopy kostěné jehličky tak vroubkované jako jehličky z doby císařství římského jsou jediným positivným datem, ač těžko říci, zdali k pohřbu neb k jeho porušení se vztahujícím.

Mohyla č. 25. byla plochá, pouze 5 m. v průměru. Nalezen kamenný věnec, vnitřek byl silně hlinitý. Uprostřed téměř mohyly nalezena pod kamenem bronzová jehlice s roztepaným a v hlavičku stočeným koncem (tab. 1. č. 13.) a podle bronzová dýka o dvou nýtech (tab. I. č. 14.). Poblíž nalezeno kus nádoby ryhované a o něco dále mískovitá nádobka na nožce s úškem a bez ozdob; pohřeb nenalezen.

Mohyla č. 26. byla malá a nízká. Nalezena v ní porouchaná jehlička s kulatou hlavičkou a ryhováním pod hlavičkou (tab. I. č. 21.), pak kus nádoby s píchaným ornamentem.

Mohyla č. 27. byla 12 m. v průměru, 1·70 vysoká. Na okraji byl pravidelný věnec, ve středu kužel. Při východní straně kužele nalezena jednoduchá nádoba s dvěma úšky pod hrdlem poněkud se rozvírajícím (tab. III. č. 14.), která byla poklopena otvorem dolů a naplněna spálenými kostmi, přikrytými malým šálkem (č. 11.). Skorem uprostřed mohyly mezi kamením nalezen bronzový prsten se dvěma spirálovými plochami (tab. I. č. 17.). Nad původním kuželem narovnány mohutné kameny, kterými obklopen a přikryt nový pohřeb: na spálených kůstkách ležel železný meč latèneský s řapem a plechovou pochvou, jež na vnitřní straně opatřena páskou v dvě kulaté plochy končící a na pochvu nýty přibitou, k zavěšení meče k pasu sloužící a pro latèneské meče právě velice charakteristickou (tab. IV č. 1.). Pod řapem ležela polovice velikého nože (tab. IV. č. 3.) a podle toho hrot kopí listovitého s tulejí (tab. IV. čís. 2.).

Mohyla č. 30. byla 6 m. v průměru, 0·60 m. výšky. Sestávala z věnce, obalu a kamenného kužele. Při západní straně nalezena černá tuhovaná nádobka na způsob šálků; stopy pohřbu, ba ani popeliště se nevyskytly.

Mohyla č. 31. měla 10 m. v průměru, 1·20 výšky. Nalezen pravidelný kužel kamenný, při spodu pak na plochém kameni spálené kůstky, při nich rozdrobená jehlička s kulatou hlavičkou a kus jehlice žárem ztavené.

Mohyla č. 33. byla 10 m. v průměru, 1·70 vysoká, vrchol plochý v průměru 5 m. V mohutném kamenném jádře nalezeny při severní straně dva bronzové náramky široké, na povrchu vyhraněné a lomenými ryhami zdobené, tak že uprostřed ze 4 skupin ryh povstává kosočtverec skupinou ryh napříč rozdělený, což ku krajům se opakuje v poloviční formě (tab. I. č. 4.). Podle náramků ležela jehlice velice pěkná, s kulatou, málo vyhraněnou hlavicí na dolejší polovici ryhovanou, pod hlavicí ryhování v podobě malých kosočtverců provedeno. Skorem ve středu nalezeno kus bronzu klínku podobného (tab. I. č. 3.), k jižní straně kousek bronzu (č. 2.), který snad zlomkem lunelly býti může. Vprostřed, poblíž bronzového klínku nalezena nádobka amforovitá na nožce, s vysokým hrdlem, jedním úškem pod hrdlem, v baňatosti vyhraněná; ve vrchní polovici baňatosti jakož i na nožce provedena ozdoba ze šrafirovaných trojúhelníků špičkou dolů obrácených (tab. III. čís. 9.). Při východní straně blíže k oběma náramkům s jehlicí nalezena nádobka amforovitá bez ozdob (tab. III. čís. 3.), pak hrnec v hoření polovici (hrdla) hladký, v dolejší v páskách vždy tří ryh shora dolů brázděny; na rozhraní řada drobných ryh a úško (tab. III. č. 27.).

Mohyla č. 37. měla 5 m. v průměru, 0·70 vysoká. Při jižní straně, 30 cm. pod povrchem nalezeny dvě nádobky, míska s ryhováním a tečkováním pod hrdlem a skupinami polokruhových ryh v baňatosti (tab. III. č. 23.), pak malý šálek (tab. III. č. 11.).

Mohyla č. 42. měla 5 m. v průměru, 0·60 výšky a byla poblíž mohyly č. 7. Kámen v mohyle ležel mělce, pod kamením nalezena vypálena do červena země, na ní pak popel a spálené kůstky. Nalezena tu malá, silně okysličená jehlice s vývalkem (tab. I. č. 22.), kousek ztaveného bronzu, pak dvě malé nádobky šálkovité, z nichž jedna červená bez ozdob (tab. III. č. 77.), druhá tuhovaná s ryhováním a tečkováním pod hrdlem a skupinami ryh ve vydutosti shora dolů vedených (tab. III.

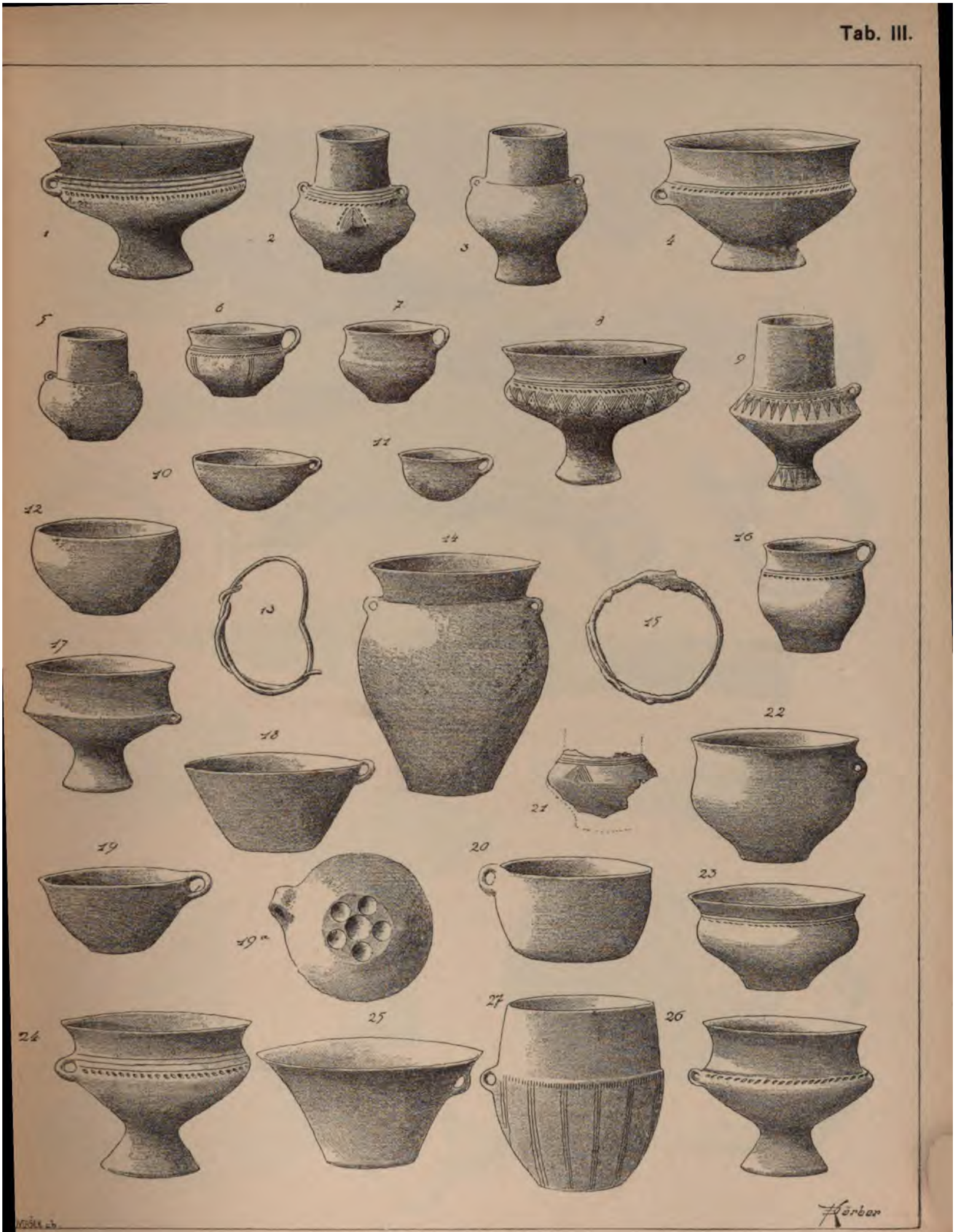

Mohyly u Řepče.

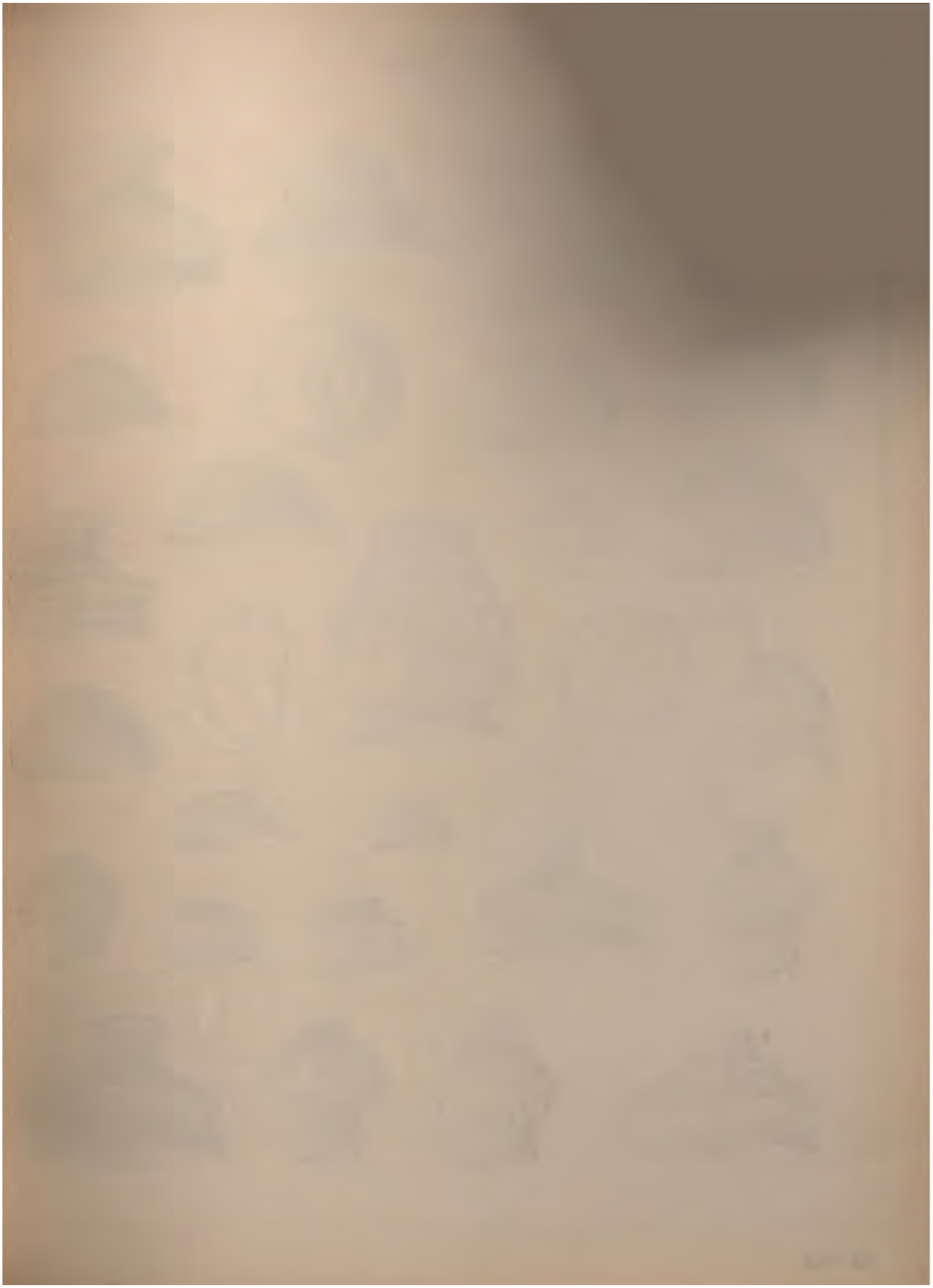

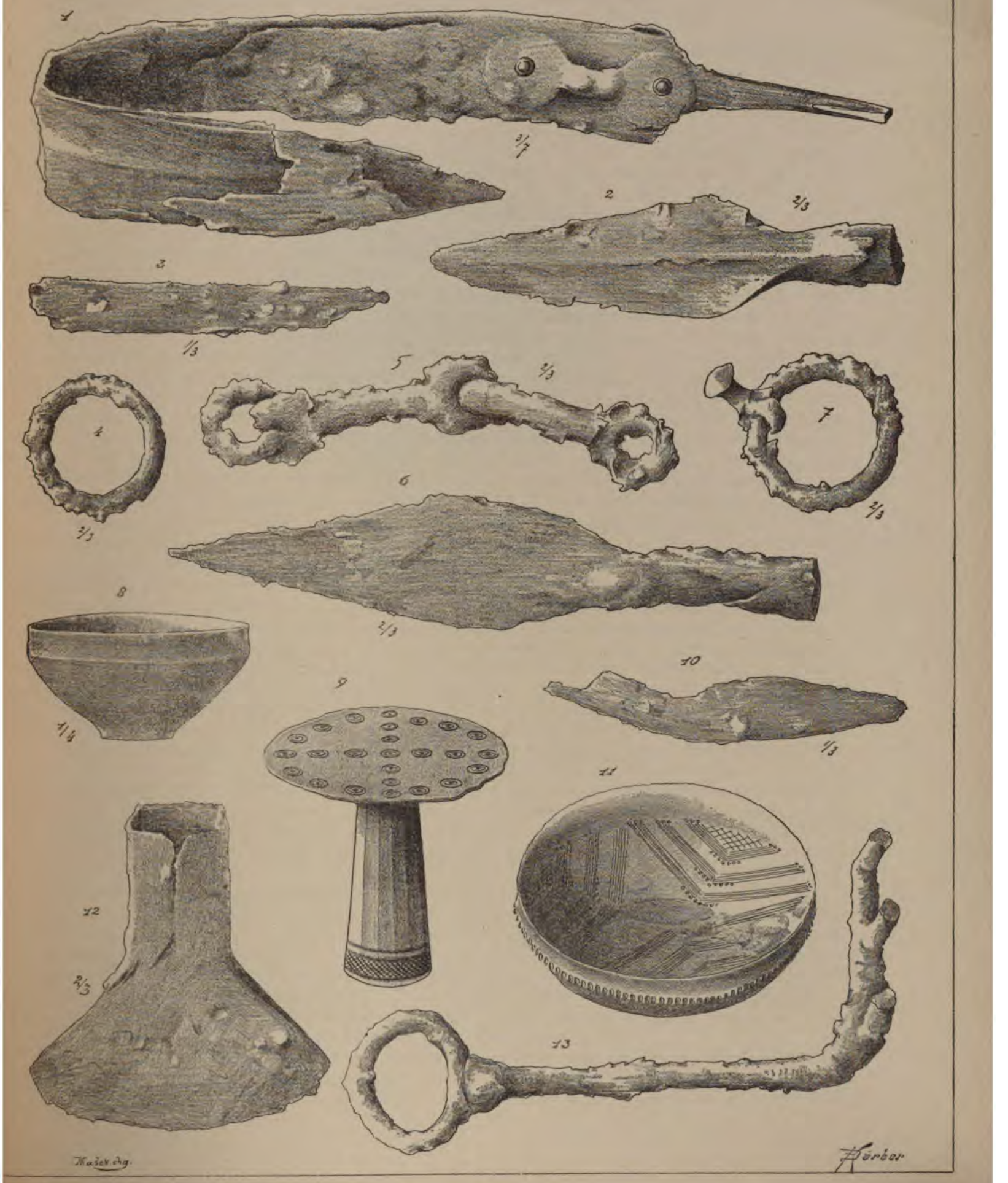

Mohyly u Řepče.

č. 6.). Na povrchu nalezen pod kamenem železný kelt se čtyřhrannou tulejí (tab. IV. č 12.) v prosté hlíně.

* * *

Mohyly Řepečské podávají, vyjímaje arci oba vrchní pohřby v mohylách č. 7. a 27., pěkný obraz mohyl kultury bronzové, kteráž k nám spolu s obyvatelstvem od západu vnikla. Spalování mrtvol, mnohdy snad i na místě, na pohřebišti Řepečském jest pravidlem, několikráte pohřeb nezjištěn, porouchaná kostra v mohyle č. 23. není zcela objasněna. Nad pohřbem nasypána jest mohyla, tu větší, tu menší, patrně podle společenského postavení zemřelého; pravidlem vyskýtá se v mohyle nad pohřbem kamenný kužel, na ten nasypána jest hlína, která vnikla do kamení, a na okraji hlinèného obalu vyskýtá se u větší polovice mohyl kamenný věnec.

Z pohřbených charakterisovány jsou především oba vrchní a pozdější pohřby jako hroby znatných bojovníků, jeden s mečem a oštěpem, druhý párem koní a tudíž válečným vozem, kopím a dvěma oštěpy; ze starších čili spodních pohřbů poukazují zejména dýky a šíp, konečně i tak zvaný uherský mlat na muže bojovníky.

Časové ohraničení pohřbů jednotlivých i celého pohřebiště dá se přibližně stanoviti předměty v hrobech nalezenými, z nichž zejména bronzové a tuším i železné předměty poukazují na dovoz z ciziny, zejména ze západu.

Tři nalezené dýky s obdobným tvarem čepele poukazují na trojí období bavorsko-švýcarské kultury bronzové; dýka na tab. I. č. 14. se silnými dvěma nyty a středním žebrem poukazuje na přechodní období ze starší do mladší kultury bronzové, kdežto dýka č. 20. s tenkými nýty přičítána jest mladší kultuře bronzové, kdežto ona se širokým řapem, vyskytující se v této podobě v terramarách (Mortillet, Musée préhist. LXXX. č. 892) i v jezerních stavbách švýcarských a italských (Keller, Pfahlbauten IV., tab. I., 1., V., tab. IV., 1., 5.), pokládána jest od Dra. Naue (Bronzezeit 74., 81.) za nejmladší, pátý typus, který ze severní Italie do Bavor dovozem se dostal a v hrobech tamních dosti zřídka se vyskýtá. V Čechách vyskytly se dýky prvých dvou tvarů v mohylách častěji a jsou zastoupeny ve sbírkách musejních z mohyl ve Velké Dobré a Kbel spolu s meči a palstavy, z Hladoměře u Blovic, z Čelákova, z Horního Metelska, ze Zdic a Dobřichovic.

Z bronzových jehlic bývá ona šavlovitě prohnutá s roztepaným a jednoduše svinutým koncem (tab. I., 13.) počítána k nejstarším, ač pro jednoduchost svou i v pozdějších dobách dělána a užívána byla. Jehlice s plochou hlavičkou a ryhováním neb slabým vývalkem pod hlavicí, jako na tab. I. č. 15., II. č. 1., 12., bývají počítány k starší době bronzové, ačkoliv se na př. u Kbel a Velké Dobré vyskytly již s palstavy pozdního typu; jehlici na tab. I. č. 8. počítali by na př. v Bavorsku k přechodnímu tvaru, kdežto jehlice I. č. 1., 2., 22. k formám mladší kultury bronzové se hlásí; jehlice č. 7. jest porouchaná a nesnadno určiti, zdali roztepaná její hlavička byla prostě stočená nebo zdali vybíhala ve tvar jehlic t. zv. cyperských. Jehlice s ohnutou plochou hlavicí (II. č. 19.), tak zvaná Vorstecknadel, je zjevem dosti řídkým; u nás známe analogii z hrobů Bylanských (Vyzkum 1896, tab. XVI. č. 4.), jinou znám z Durynska (tamtéž str. 59.).

Náramky vyskytly se v Řepečských mohylách i jednoduché, z kulatého (výminkou hranatého) drátu zhotovené, otevřené se zašpičatělými konci, na povrchu ryhované a sice obyčejně ve skupinách, neb i hladké, i široké lité náramky, na vnitřní straně ploché, na zevnější buď vyhraněné neb konvexní, a pak buď vroubkované, jako I. č. 5., neb ryté jako č. 4.; konce otevřených těchto náramků jsou tupé. Všecky tyto druhy náramků jsou charakteristické pro naše mohyly s kulturou bronzovou (Kbely, Hemery, Čelákov, Podřeží, Týn nad Vltavou, Rataje a j.) a souhlasí s mohylovými nálezy dále na západ, ano jsou i mimo okruh mohyl rozšířeny; o rozšíření jejich mimo Čechy pojednal podrobně Dr. Naue (Bronzezeit 176. a násl.), i nemám, co bych k jeho vývodům dodal; tvar bordirovaného náramku tab. I. č. 25. bude podle velikosti své náležeti k pozdějším formám.

Prsteny se spirálovými plochami z kulatého drátu stočenými, v zahnuté části roztepané jsou rovněž pro jihočeské mohyly s kulturou bronzovou charakteristické (Kbely, Hemery, Týn nad Vltavou, Horní Metelsko) a vyskytly se v severních Čechách pouze v Šárce (sbírka musejní) a v hromadném nálezu Jenšovickém; za hranicí vyskytují se rovněž v mohylách Dolních Bavor, Horní Falce a středních Frank a pak na Pobaltí (Schumann, Kultur Pommerns, tab. II. č. 27.).

Puklice bronzové, jež patrně sloužily nejen za okrasu, ale snad, připevněny jsouce na prsou na koženém kabátci, i k ochraně, vyskytují se rovněž v mohylách, jako v Hemerách, ve Velké Dobré, u Rataj, u Nového Dvora, na Podřeží u Zbečna, v Plavu a j. a souhlasí s ostatním obsahem mohyl.

Spirály z dvojitého zlatého drátu, rozšířené po celé střední Evropě, v mohylách vyskytly se v této velikosti pouze na Podřeží u Zbečna a tu není zcela jisto, zdali nález z mohyly pochází; v podobě prsténku nalezl jsem je v mohylách u Kbel a Němějic. — Předmět na tab. II. č. 14. patří do skupiny uherských bronzů, jež u nás dosti zřídka se vyskytují.

Keramika z mohyl Řepečských, nepřihlížeje k obyčejným tvarům šálkovitým a hrnečkovitým, charakterisována jest především tvary amforek č. 2., 3., 5., jaké

známe z mohyl Kbelských neb Kosteleckých, a nádobkami na nožce tu více, tu méně ozdobnými. U nás nádobky na nožkách vyskytly se v mohylách u Kbel, u Hladoměře blíž Blovic a u Horního Metelska, i myslím, že nechybím, když řeknu, že tvar ten dostal se k nám ne ze západu, kam ukazují spolunalezené bronzy, ale z jihu, kdež vyskytují se nádobky na nožkách v mohylách alpských ve Štyrsku, Krajině a Korutanech (Much, Atlas tab. XLIV., XLV., L., LVII), ač určiti nelze, jakou cestou k nám tento vliv se dostal. Keramika pozdních pohřbů souhlasí s modou v pozdních mohylách se vyskytující (Vlčí, Němějice).

Ve příčině datování mohyl původních je rozhodujícím vyskýtání se náramků starší kultury bronzové, jako na př. č. 4. a 5., s tvary jehlic forem přechodních, jako č. 8., neb i tvarů mladších, jako č. 1., tak že bychom na dobu přechodní neb i mladší bronzovou mysliti měli. Vyskytlo se nám třikráte i železo na spodu mohyl, ač ne v přímé spojitosti s pohřbem; možná, že tu vládne náhoda, možná však též, že v jedné skupině by náhoda přece jen třikráte se neopakovala. Záhada tato ostatně není dnes již tak krkolomná, neboť jest veřejným tajemstvím, že kultura tak zvaná bronzová v Burgundsku, Švýcarsku, Bavorsku a v našich jihočeských mohylách zastoupená je do jisté míry současná s kulturou zemí alpských a severní Italie či tak zvanou kulturou Hallstattskou, jakož již všeobecně přijato jest o bronzové kultuře nordické. — Železný klíč tvaru římského patrně náhodou tu ztracen a jest vedle mince římské, nalezené v Táboře, důležitým svědectvím, že v prvých stoletích našeho letopočtu lidé alespoň občas do těchto krajin přicházeli — neboť dosud nenalezeno v jižních Čechách ani stálých sídel, ani hrobů z té doby.

Mohyly v Hemerách. (Tab. V.)

Z Řepče odstěhoval jsem se do Bechyně, abych použil laskavého dovolení pana vrchního lesmistra J. Rappla k prozkoumání ještě některých mohylek v Hemerách; i jsem zvláštními díky povinen jak panu vrchnímu lesmistrovi J. Rapplovi tak i panu lesnímu Steinochrovi, který se zvláštní ochotou mé badání podporoval, neboť ukázalo letošní kopání zcela jasně a zřejmě, že v poloze na Hoškové v Hemerách pochováváno bylo nepřetržitě od nejstarší doby jihočeských kamenných mohyl až do nejmladší doby mohylové. — Při letošním kopání větší polovice práce připadla musejnímu laborantovi, neboť docházel jsem na mohyly jen odpoledne; po několik dní účastnil se našeho kopání i p. ředitel J. Felcman. Avšak ani tentokráte nedokončili jsme zkoumání mohyl Hemerských, pokud bez ublížení lesu je možné, neboť veliké deště letní zahnaly nás dříve, než jsme se nadáli. Výsledek kopání letošního byl jak následuje:

Mohyla č. 19. měla 8 m. v průměru, 1·20 cm. výšky. Mohyla tato obsahovala málo kamene a mnoho hlíny. Ve středu nalezen 50 cm. pod povrchem, 70 cm. nad úrovní prsten se spirálovými plochami, tíhou hlíny rozmačkaný; 0·50 m. dále nalezen druhý prsten podobný, v samém středu 1·20 m. od povrchu a na úrovni třetí podobný prsten. Podle tohoto prstenu ležela v drobném kamení jehlice s roztepanou a jednoduše stočenou hlavicí (č. 15.) a podle ní, k západní straně, dva náramky tenké ve skupinách ryhované (č. 4.), na sobě položené rovněž 1·20 m. pod povrchem; za náramky ležel ještě čtvrtý prsten se spiralovými plochami a pod slabým kamenným obložením čili v kamenném jádře nalezena vrstva popelovitá a v ní puklice bronzová se šesti vypuklinami (č. 6.); tu a tam nalezen bludný střep.

Mohyla č. 20. měla 10 m. v průměru, 1·50 výšky. Při severní straně mohyly byl pěkně stavěný kužel 1 m. vysoký. Na okraji severním kužele nalezen na kameně bronzový náramek širší s tupými konci, na vrchní straně vyhraněný a ryhami zdobený tak, že ve středu a při koncích provedeny ryhy na příč a mezi těmito třemi skupinami příčných ryh provedena ve dvou vždy skupinách ozdoba čar v úhel lomených, úhlem zevně obráceným; po okraji náramku a po obou stranách střední příčné skupiny provedeno tečkování. Asi 50 cm. dále ku středu kužele ležely tři náramky širší, z nichž jeden stejně široký jako prvý, rovněž s tupými konci a poloobloukovitým povrchem, na kterém provedena ozdoba v podobě dvou elipsovitých ryh drobným ryhováním obklopených, patřila do páru s prvým náramkem. Druhý pár náramků na sobě položených je užší, povrchu vyhraněného, zdobený ryhovanými poloobloučky. Podle náramků ležely dvě jehlice bronzové, hlavičkami k náramkům, špičkami jedna ke středu, druhá k okraji obrácenými; hlavička jedné (č. 13.) byla do široka roztepaná a pak stočená, druhá měla hlavičku kulatou a pod hlavičkou slabě ryhovaný vývalek (č. 14.). Pohřeb nezjištěn.

Na jižní straně kužele byl násep hliněný a v tom nalezen téměř ve středu celkové mohyly, 75 cm. od povrchu a tolikéž od úrovně pohřeb druhý: nalezena ve vrstvě popelovité nejprve jednoduchá nádobka č. 8., pak malá míska č. 7. a konečně míska zevně pod hrdlem a vnitř pod okrajem drobnými ryhami zdobená. Dále nalezeny podle sebe ležící dva kruhy na nohy slabě vroubkované a mezi vroubky vždy dvěma ryhami zdobené (č. 10.) a hned za nimi rovněž podle sebe položené dva náramky týmž způsobem zdobené (č. 11.); Dr. Naue nalezl podobné dva kruhy v mohylách Horních Bavor (Hügelgräber zwischen Ammer- und Staffelsee, tab. XX. č. 1., Nouvelles trouvailles préhistoriques de la Houte-Bavière, d'Anthropologie, p. 665., č. 56.) a

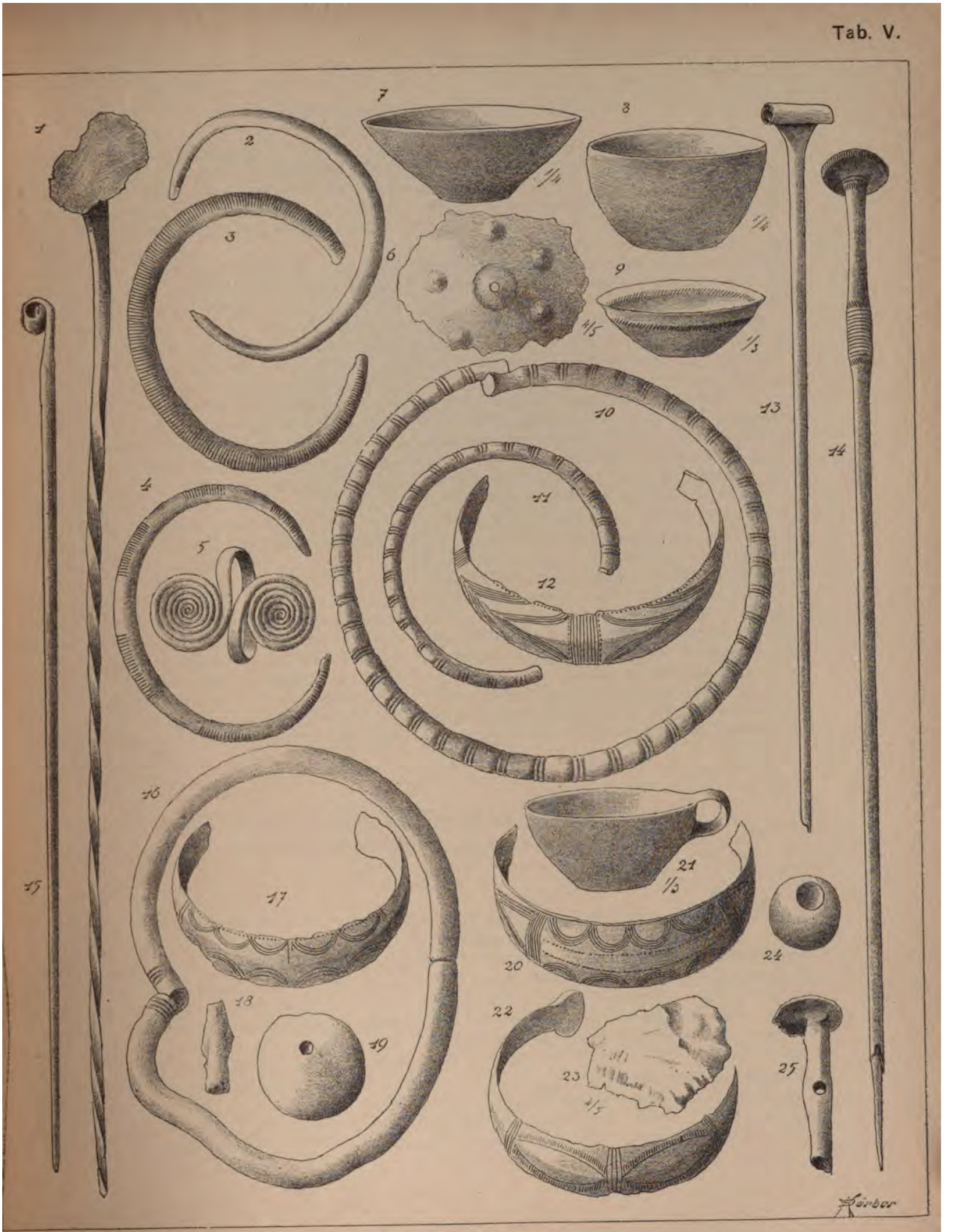

Mohyly v Hemerách u Bechyně.

řadě vzdávám těmto oběma pánům, specielně pak panu Janu Zabranskému, který ku prozkoumání pohřebního pole svolení své dal, srdečný dík.

Poloha pohřebiště. Pohřebiště toto rozloženo jest vedle odkrytého lomu na parcelním čísle 136., patří panu Janu Zabranskému v Noutonicích a jsouc dosti vysoko nad cestou položeno, skýtá rozkošnou vyhlídku po okolí, jak k údolí Okořskému, tak i na bohatá a úrodná pole občanů Noutonických i Svrkyňských; vskutku vyhlédli sobě praehistoričtí obyvatelé Noutoničtí za pohřebiště místo velice půvabně položené. Dle katastrální mapy nese poloha tato pojmenování „Na Horouni“, což by značilo jaksi povýšené místo. Pole toto není hluboké, ornice je tu poskrovnu a spodek ukazuje nám skálu porfirovou, která jest pod ornicí značně zvětralá. Již po mnohá léta pozoroval pan Zabranský při orbě různé závady pozůstávající hlavně v břidle Okořské, která, jak se samo sebou rozumí, sem přinesena byla; taktéž byly orbou, ač pořídku, jednotlivé kosti lidské vyorány. Teprve r. 1897 uhodil dělník, který pracoval ve vedlejším lomu, při odkrývce, na hrob kostrový a nalezl, jak vyprávěl, u lebky malou bronzovou náušničku ze svinutého drátu. Jsa na tuto okolnost upozorněn, seznal jsem, že zde opětně máme co činiti s pohřebištěm se skrčenými kostrami; ukázalo se však při dalším badání, jak později uvedu, že pohřebiště vlastně jest rázu dvojího, neb nalezeny uprostřed pohřebiště samého kostry rovné s milodary rázu římského, tedy oproti kostrám skrčeným mnohem mladší.

Hroby, jich úprava, směr a rozloha. Hroby pohřebiště Noutonického jsou z větší části pravidelně upraveny, větší část jich tvoří úplnou skříňku kamennou, jiné opětně byly spoře obloženy, některé i na dně úplně a pravidelně vydlážděny. Hloubka hrobů jest velice různá; větší část jich vykopána až na spod zvětralého porfiru, a jelikož hloubky od 300 mm. až do 1500 mm. se různí, dá se souditi, že povrch původního pohřebiště byl vlnitý a dle toho, jak mnoho prsti a zvětralého porfiru se na různých místech nalézalo, do hloubky hrob vykopán byl. Obložení hrobů a jich úprava byla provedena takořka výhradně břidlou Okořskou a jen ve skrovných případech bylo přineseno něco kamene pískového. S jakou pietou naší předkové hroby svých zemřelých upravovali, bylo viděti i na tomto pohřebišti, neb mnohé plotny, kterými hrob ukryt byl, byly tak velkého rozsahu, že tři statní dělníci měli co činiti, aby pomocí páky tyto plotny odstranili, a muselo býti ohromné námahy, když takovouto velikou až 300 kg vážící plotnu museli k upravení hrobu sem od Okoře dopraviti; proto tím více musíme obdivovati se této piete pro zemřelého. Dle úpravy hrobů dá se souditi, že tato, pakli byla pracněji provedena, týkala se zemřelého buď větší vážnosti požívajícího, neb snad i bohatšího, ač i zde byly odchylky, neb bylo mnoho hrobů pěkně upravených, v kterých těch nejmenších milodarů nalezeno nebylo. Tak jako na jiných pohřebištích tohoto rázu shledáváme i zde, že hroby dětí byly vždy pečlivě upraveny, tvořivší u větší části dobře symetricky upravené skříňky. Tato okolnost opětně nám potvrzuje, že předkové naši a i obyvatelé starých Noutonic s velikou láskou lpěli na dětech svých.

Směr hrobů koster skrčených na pohřebišti byl, až na malé výjimky, jihoseverní, část pak od jihovýchodu k západu a jeden případ od východu k západu, ač u mnohých následkem nepatrného obložení neb rozvalení směr hrobu určen býti nemohl.

Co do rozlohy byly hroby celkem pohromadě a nepatrně od sebe vzdálené, tak že celé pohřebiště tvořilo dosti malou rozlohu; jen na straně severní vybíhalo pohřebiště v oddělenou malou skupinou hrobů, to se však vysvětluje tím, že v mezeře této vystupovala skála takořka až na povrch, čímž v těchto místech úprava hrobů možna nebyla. Uprostřed pohřebiště odkryty byly pod č. 6., 7., 8. tři hroby, jichž úprava a směr se lišily od hrobů ostatních, neb obložení bylo skrovné Okořskou břidlou a směr jich byl od západu k východu, a patří tyto hroby, jak později uvedu, úplně do jiné periody.

Kostry až na výminky z hrobů č. 6., 7., 8. byly vesměs v poloze více nebo méně skrčené, uloženy na prostou zem nebo dláždění hrobu a sice až na některé výjimky na pravém boku; nohy byly někdy více, někdy méně skrčené na sobě spočívající, ruce byly takořka pravidelně k hlavě obrácené, tak že buď až k samé hlavě sáhaly neb i pod hlavu položeny byly. V pravidelném takovém položení vidíme na kostře spícího člověka. Trup byl obyčejně v páteři silně ohnut. Směr koster z větší části od jihu k severu, ač i zde nalezeny kostry směru obráceného a na levém boku uložené. Mnohé kostry byly tak zetlelé, že vůbec ani poloha zjištěna býti nemohla, a tak nebylo možným z pohřebiště tohoto ani jedinou lebku, tím méně celou kostru skrčenou pro sbírky musejní vyzvednout. O kostrách č. 6., 7., 8. učiním zmínku při popisu hrobů jednotlivých.

Jednotlivé hroby a jich milodary.

Hrob č. 1. Hrob tento byl před mým příchodem dělníkem ve skále pracujícím rozebrán a odevzdána mi z hrobu tohoto *bronzová náušnička* ze svinutého drátu, která byla dle výroku dělníka, nalezena u lebky. (Tab. VII. č. 4.)

Hrob č. 2. Hrob dítěte, obložení bylo pečlivě provedeno tak, že hrob tvořil malou skříňku; z milodarů nalezena *bronzová jehlička* s úškem typu Únětického.

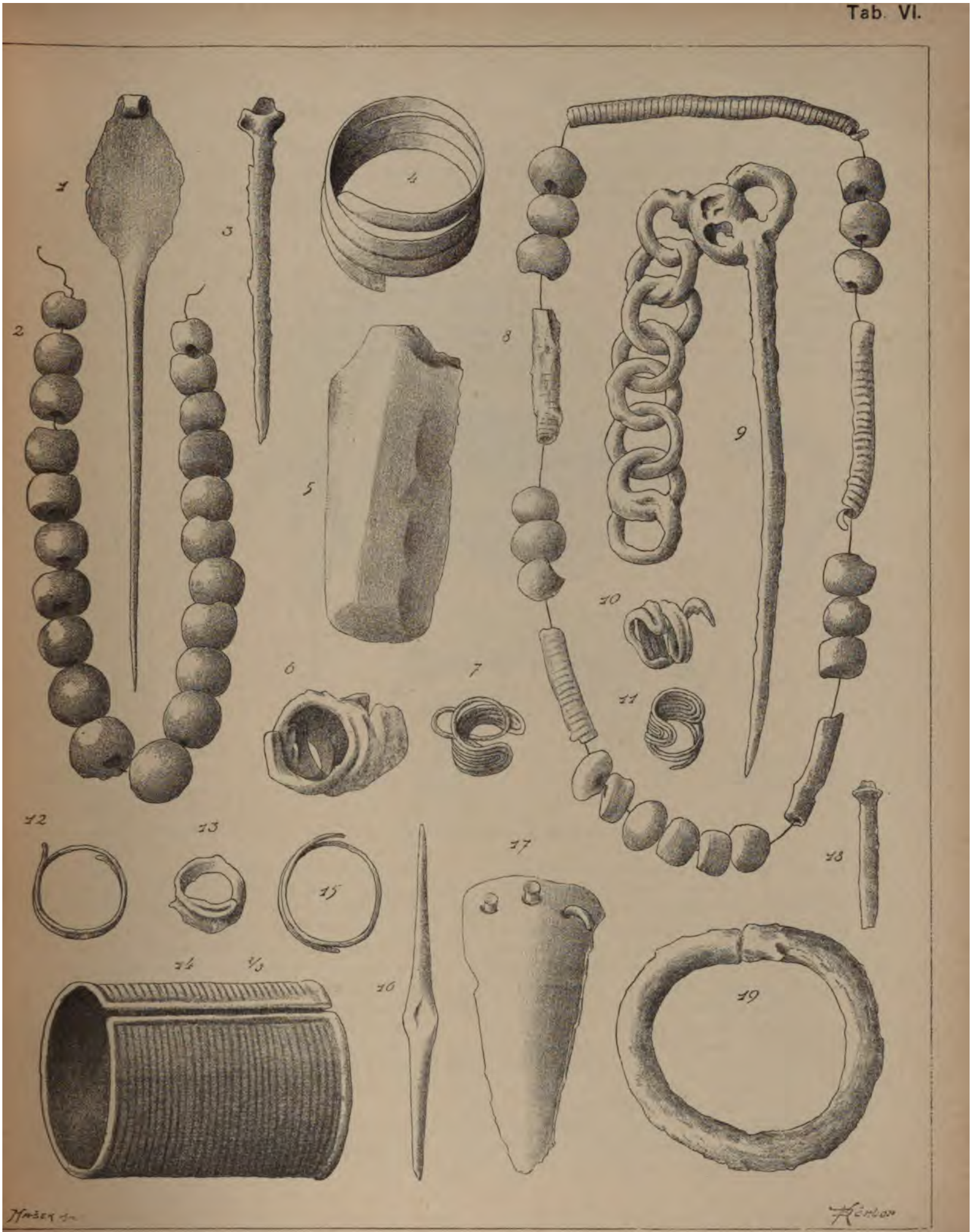

Hroby se skrčenými kostrami u Noutonic.

Hroby č. 3., 4., 5. obsahovaly kostry silně zetlelé, tak že takořka směr a poloha koster nemohla býti stanovena; milodarů v hrobech těchto nebylo.

Hrob č. 6. Úprava hrobu tohoto lišila se silně od hrobů předešlých, obložení bylo po skrovnu břidlou Okořskou provedeno, tak že na první pohled shledáno, že zde co činiti máme s jakousi abnormitou. Hrob vykopán do hloubky 600 mm. pod ornici, odkrytá kostra, která byla uložena směrem od západu k východu a nikoli v poloze skrčené, nýbrž v poloze rovné, ležela na zádech, ruce splývaly úplně po straně podél těla. Na prsou nalezeny byly *dvě fibule* (obr. č. 1.) rázu římského, kterými byl nepochybně spjat šat nebožtíka, něco níže jí, u boku kostry nalezen *kostěný hřeben* (obr. č. 4.), který zajisté byl vsunut do koženého pouzdra a v šatu samém i s pouzdrem uschován, neb okolí hřebenu vykazovalo černou hmotu, která pod drobnohledem strukturu zetlelé kůže jevila.

Na pravé straně lebky nalézala se *nádoba* (obr. č. 2.). Tato nádoba je bez okraje, má poněkud oblé stěny, které sklánějí se v malé dno, jehož průměr má 175 mm., 90 mm. je vysoká tvoříc takto formu mísovitou, jest zpracována z dosti dobrého materiálu a na povrchu vyhlazena. Ozdob nevykazuje žádných. Vraceje se k oběma bronzovým fibulím, podotýkám, že se tyto od sebe různí, ne tak co do tvaru, nýbrž co do velikosti, ač není tento rozdíl tak značný, dle našeho moderního stupňování snad o jedno číslo. Obě fibule vykazují systém háčkový, při němž spirála vychází ze spodní destičky a vine se ve 3 a 4 závitcích po obou stranách; tětiva u jedné spony jest chycena malým háčkem u druhé, háčkovitou destičkou. Podobné spony nalezeny na pohřebišti Pičhoře u Dobřichova.

Kostrové hroby u Noutonic 6., 7., 8.

Kostra hrobu tohoto byla dosti zachovalá, tak že jsem se odhodlal tuto tak, jak původně v zemi ležela, pro naše zemské museum vyzvednouti, kde tvoří takto inventář sbírek musejních.

Hrob číslo 7. Upravení hrobu tohoto bylo totožným s hrobem č. 6., vykopán byl v hloubce 400 mm. pod ornicí a kostra opětně nalézala se ve směru od západu k východu, položena jsouc na zádech, ruce opětně splývaly po straně těla. Nepatrné obložení sestávalo z břidly Okořské. Na hlavě samé nalezena byla *bronzová fibule* typu římského (obr. č. 3.), která bezpochyby sloužila k sepnutí pokrývky na hlavě. Bronzová tato fibule liší se jen co do velikosti a nepatrně co do úpravy od fibul z hrobu č. 6. a připomíná nám tvary fibul římských na sidlišti v Tuklatech nalezených, jakož i na pohřebišti Dobřichov-Pičhoře vydobytých. Tato spona jest jaksi vyvinutějším výrobkem provinciálním, kde z háčku obloukového vychází drát, který ve 2. a 3. závitku péro tvoří, které pak v jehlu končí. Oblouček jest široký, plochý, ve středu a po stranách podélnými ryhami opatřený; od knoflíkovitého hrbolku vychází patka úzká s destičkou žlábky prolamovanou. Dle této fibule dá se souditi, že pohřeb spadá as do I. století po Kr. — Kostra měla dolení končetiny přes sebe položeny a prsty nohou sáhaly do *nádoby*. Nádoba tato značně rozrušená, silných stěn a z hrubého materiálu spracovaná, vykazuje na zevní straně sporou, ostrým předmětem rytou ozdobu.

Hrob č. 8., jehož obložení provedeno bylo skrovně břidlou Okořskou, nalézal se 300 mm. pod ornicí. Poněkud zetlelá kostra vykazovala směr od jihu k severu a uložena v poloze rovné na zádech, ruce byly podél těla nataženy. U hlavy nalezena *bronzová jehlička*, která jest na jedné straně slabě zploštěna. Dalších milodarů nalezeno nebylo až na 3 malé škebličky po straně hrobu; zdá se však, že k inventáři hrobovému nepřináležejí.

Hrob č. 9. byl normálně obložen břidlou; avšak jsa velice mělce uložen, byl u větší části orbou rozmetán; proto směr kostry stanoven býti nemohl. Milodary žádné.

Hrob č. 10. V hrobě tomto, 700 mm. pod ornicí, břidlou důkladně obloženém, nalézala se kostra skrčená na pravém boku položena, jejíž směr byl od jihu k západu. Na krku kostry nalezen bohatý *jantarový nákrčník*, kde jantary střídaly se vždy s rourkami z bronzového drátu svinutými a s bronzovými kroužky; uprostřed pak nachází se malá škeblička, která zajisté obchodem sem přinesena byla (tab. VII. č. 11.). Konečně u hlavy nalezeny malé, z bronzového drátu kroužkovitě spletené *náušničky* (obr. č. 12., 15.).

Hrob č. 11. byl 700 mm. pod ornici, kostra jevila stejný směr od jihu k severu, avšak ležela obráceně proti panujícímu pravidlu, totiž na levém boku. Za hlavou nalezeno kus *mísovité nádoby* (tab. VII. č. 17.) úškem opatřené. Nadoba sama jest z velmi jemné, dobře pracované hlíny zhotovena, bez veškerých okras.

Hroby č. 12. a 13. byly hroby velmi pečlivě v podobě skřínek upravené a hluboko až na skálu vyhloubené; u koster značně zetlelých nenalezeno milodarů žádných, jen malý kousek rozrušeného bronzu beztvarého, jenž by snad podával svědectví o drátkových náušničkách. Pro zetlelost koster nemohla býti stanovena ani jich poloha, ani směr.

Hrob č. 14. Vykopán do hloubky 1600 mm. a pokryt velkou jednou plotnou břidlovou, po celé rozloze hrobu; poloha kostry byla normální od jihu k severu. U kolenou nalézala se *malá nádobka* (obr. č. 13.) známého typu únětického, opatřena malými pupíky. Na prsou nalezena *bronzová jehlice* 115 mm. dlouhá, končící v hořejší části v kroužek, do kterého vsunut jest řetízek pozůstávající z 10 kroužků (č. 9.). Tato jehlice s řetízkem jest téhož tvaru, jakou jsem byl nalezl na pohřebišti se skrčenými kostrami u Lotouše (viz Památky archaeolog. XVII., seš. 6., 7.) a o kterémžto nálezu u mne pochybnost nastala, ač o hodnověrnosti dělníka, jenž mi nález odevzdal, jsem pochybovati nemohl. Nyní jest hodnověrnost nálezu Lotoušského potvrzena, neb touto jehlicí jest druhý exemplář nalezen. Tělo zesnulého, jemuž tento hrob náležel, bylo dále krášleno pěkným *gollierem* kolem krku, sestávajícím z jantarových korálů se střídavě vloženými rourkami z bronzového drátu (tab. VI. č. 8.). U hlavy nalezeny dvě velké z bronzového drátu, dvojitě spletené *náušnice* známého tvaru z mnoha jiných pohřebišť se skrčenými kostrami (č. 6.). O něco níže od těchto náušnic nalezeny opět dvě jiné stejné *menší náušnice*, které snad při nošení na větších pomocí nějakého tkaniva připevněny byly.

Hrob č. 15. byl co do úpravy pěkně, v podobě skřínky zhotoven, ale pro zetlelost kostry samé nebylo možno směr a polohu její zjistiti. Dle nepatrných pozůstatků dá se souditi na pohřeb velmi malého dítěte.

Hrob č. 16. vykazuje, pokud velikosti se týče, že zde bylo pochováno dítě útlého mládí, úprava hrobu značí se v úplně správně Okořskou břidlou provedené, kamenné skřínce; kostra byla úplně zetlelá, aniž by poloha a směr zjištěny býti mohly. Z milodarů nalezen jeden pootevřený *massivní náramek bronzový* mající v průměru pouze 30 mm. (tab. VII. č. 9.), dále jeden *spirálovitý* massivní *bronzový náramek* (tab. VI. č. 14.) pozůstávající ze tří závitů, uvnitř plochých, vrchem oble zakulacených z 5 mm. širokého drátu; také tento náramek má pouze 30 mm. v průměru. Tyto velmi malé průměry svědčí o tom, že předměty tyto náležely velmi malému děcku.

Hrob č. 17. Uložení hrobu 1000 mm. pod ornicí, úprava méně pečlivá, strany sice vroubené, ale samou menší břidlou. Poloha kostry od jihovýchodu k západu a na pravém boku. Z milodarů nalezen kolem krku *gollier*, pozůstávající částečně z kulatých, částečně oblých plochých čtyřstěnných jantarů, které střídaly se s rourkami z bronzového drátu svinutými (č. 6.). Pod bradou nalezena *nádobka* (č. 16.) známého již tvaru z jiných sídlišť a pohřebišť, mající původně úško; nádobka je 60 mm. vysoká, průměru nahoře 55 mm., který se ke dnu až na 80 mm. rozšiřuje. Stěny její jsou v poměru k velikosti silné a z dobrého materiálu pracované. Na hlavě samé nalezena známá *bronzová jehlička s úškem* č. 7. Na prstech nalezen malý, v spirálu stočený bronzový *kroužek* z plochého, 4 mm. širokého drátu upravený, nepochybně co prsten užívaný (obr. č. 8.).

Hroby č. 18., 19., 20., 21. vykazují úpravu stejnou, co do obložení netvořily však žádnou pravidelnou skřínku; hloubka hrobů obnášela vesměs 1000 mm. pod ornici, směr koster od jihu k severu, toliko v hrobě č. 21. byl směr obrácený od severu k jihu s polohou na pravém boku. Milodary v těchto hrobech nalezeny nebyly.

Hrob č. 22. ve hloubce 900 mm., kostra pravidelně uložená jak co do směru tak i co do polohy. U hlavy nalezena nádobka (tab. VII. č. 15.) v podobě malého květináčku, známé to formy pohřebních nádobek skrčených koster.

Hrob č. 23. položen 1300 mm. pod ornicí; úprava hrobu pozůstávala ze samých malých kusů břidlice Okořské, kterými také kostra od povrchu do hloubky 1000 mm. kryta byla. Směr kostry od jihozápadu k severovýchodu, poloha na pravém boku. Z milodarů nalezena *bronzová jehlička* s úškem (č. 1.) pod bradou pak *nádobka* (č. 19) která jest uprostřed trojnásobnými čárkami v podobě trojúhelníků okrášlena. Vedle této ležel tak často se vyskytující *valounek*.

Hrob č. 24. byl hrob v nepatrné hloubce uložený, pluhem rozmetaný, v němž milodarů nenalezeno.

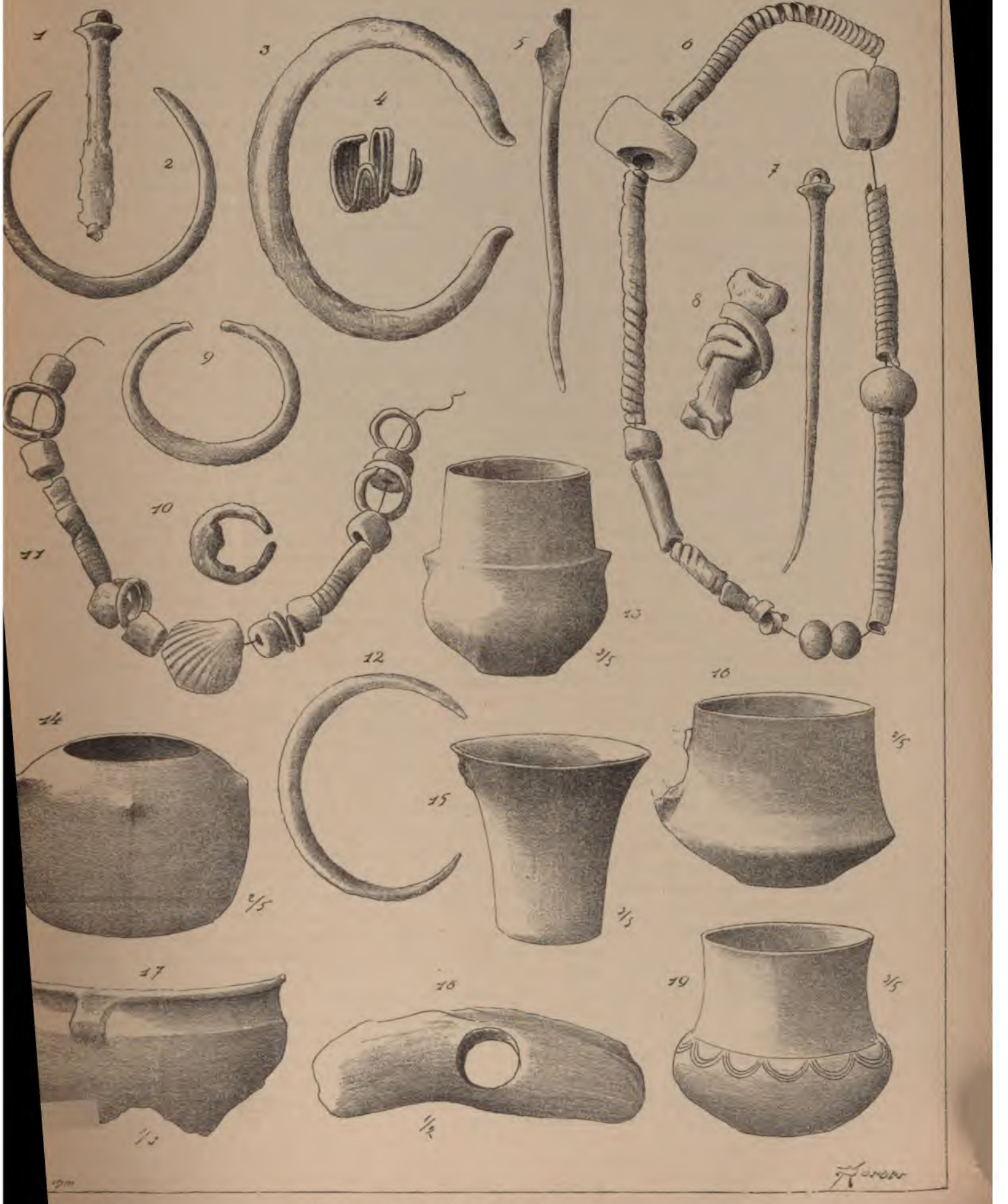

col. XVIII.

Hroby se skrčenými kostrami u Noutonic.

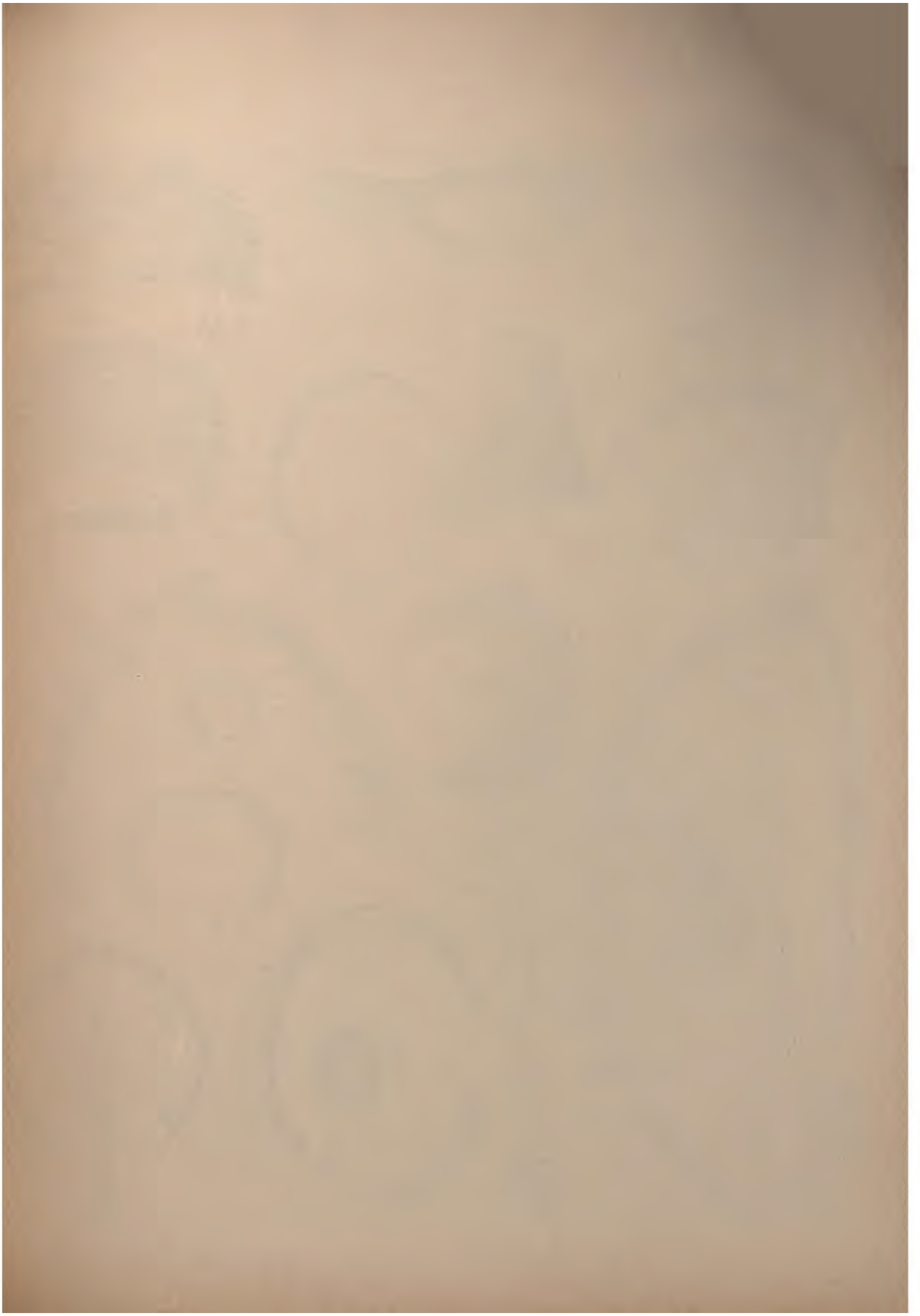

Hrob č. 25., který vykazoval velmi skrovné kamenné obložení, byl vykopán do hloubky 1300 mm. pod ornicí, kostra spočívala až na samé skále, směr její byl od jihu k severu, na pravém boku, skrčení mnohem menší než u koster předešlých. U kolenou kostry nalezeno kostěné, 130 mm. dlouhé *kladívko* (č. 18.), které uprostřed kulatou dírou, pro násadu, opatřeno jest. Kost k tomu upotřebená je zvířecí.

Hrob č. 26. uložený 1000 mm, pod ornicí, vykazoval pravidelné a pečlivě provedené obložení břidlou, kostra velice zetlelá měla směr od jihu k severu. Z milodarů nalezena krátká *bronzová dýka* (č. 17.) 65 mm. dlouhá, která pomocí tří bronzových nýtků, byla připevněna na rukojeť, bezpochyby dřevěnou a snad vsunuta do koženého pouzdra, jak tomu černá vrstvička dýku obklopující nasvědčuje; dýka, tak jako jiné z té doby nalezené, krášlena není. Na rukou nalezen z tenkého bronzového drátu upravený *kroužek*, snad co prsten užívaný (tab. VII. č. 10.) a u hlavy konečně *bronzová jehlice* (č. 16.) 80 mm. dlouhá, na obou stranách špičatá, u prostřed pak rozšířená, tak že tvoří jaksi dvojité šídelko.

Hrob č. 27. spoře břidlou obložený nalézal se 800 mm. pod ornicí; u kostry, ač tato úplně zetlela, přece směr od jihu k severu stanoven býti mohl. Nepatrné zbytky rozrušeného bronzu, snad úlomek jehličky, tvořil celý inventář milodarů.

Hrob č. 28. rozrušený bezpochyby pluhem, neboť byl pouze 400 mm. pod ornicí, směr a poloha kostry normální; u ruky nalezen *masivní bronzový*, úplně sevřený *kruh* (tab. VI. č. 19.), jehož vnitřní průměr měří 40 mm., síla 10 až 12 mm.; kroužek tento tvořil jakýsi náramek. U hlavy nalezena velká *bronzová*, z drátků dvojitě spletená *náušnička*, která nyní, následkem oxydace v zemi tvoří takořka beztvarou hmotu; konečně na prsou nalezena hoření část jehličky s úškem, kdežto dolení část byla úplně rozpadlá (č. 18.).

Hrob č. 29. nebyl vůbec obložen, pouze vrch pokryt byl dvěma plotnami Okořské břidly, kostra ležela v hloubce 900 mm. pod ornicí ve směru normálním a na pravém boku. Z milodarů nalezena pod krkem *bronzová jehlička* s úškem (tab. VI. č. 3.), u hlavy pak z tenkého drátku spirálovitě stočené *2 náušničky* (č. 10., 13.).

Hrob č. 30. velmi chudě upraven, kostra ve hloubce 800 mm. pokryta byla samými drobnými kusy břidly okořské, poloha její byla normální, milodarů nebylo.

Hrob č. 31. byl pečlivě břidlou v podobě skříňky velmi pěkně provedené, obložen, kostra mladšího individua ležela v normální poloze 1000 mm. pod ornicí. Pod bradou nalezena *nádobka kulovitá* (tab. VII. č. 14.) mající největší průměr 90 mm. a opatřena jsouc blíže okraje čtyřmi malými pupíky; forma její známa jest z jiných pohřebišť téhož rázu.

Hrob č. 32. obložen byl velmi chatrně z části břidlou z části porfirem, tedy pokud posledního se týče, kamenem místním a obsahoval kostru dítěte v poloze a směru normálním. U krku nalezena 80 mm. dlouhá *bronzová jehlice*, jejíž hořejší část je na plocho roztepána (č. 5.). Po straně hlavy nalezeny dvě svinuté *bronzové náušničky*, z nichž pouze jedna mohla být zachována, druhá byla úplně rozpadlá.

Hrob č. 33. byl s velkou pietou v podobě pravidelné skříňky z Okořské břidly upraven, tak že již dle zevnějšku dalo se souditi, že nebožtíkovi věnována ta největší pozornost; kostra ležela na vydlážděné ploše hrobové ve hloubce 1200 mm. pod ornicí normálně, avšak na levém boku od severu k jihu. Při odkrývání kostry shledáno, že tato musela být zahalena až ke krku v silný oděv snad do kožešiny, jelikož po celé rozloze kostry vrchem i spodem sáhala tmavohnědá vrstva pocházející z látek organických; lupou zkoušená jevila známky zetlelé kůže neb o nějakém umělém tkanivu nebylo ani stopy. Již při odkrývání této hnědé vrstvy bylo viděti na všech stranách vyčnívající milodary; tak nalezen pod krkem velmi krásný, *z jantaru sestávající gollier* (č. 2.). Dotyčné jantary byly vtištěny až do krčních obratlů, tak že v kostech těchto jich otisky pozůstaly. U hlavy nalezeno *5 zlatých malých náušniček* (č. 7., 11.), jež ze zlatého drátu upleteny byvše, tvoří charakteristiku známých náušnic této periody. U temene hlavy nalezeny *2 jehlice s úšky* (č. 3.), na prsou pak *bronzová jehlice*, při níž hlavici tvoří 35 mm. dlouhé a 20 mm. široké, nahoře poněkud svinuté ploché držadlo, které vybíhá v 90 mm. dlouhou jehlici (č. 1.). Také tato jehlice tvoří již známý inventář hrobů této periody. Na rukou, které ležely přes sebe, nalezeny byly *2 mohutné bronzové náramky* (č. 14.), které vyrobeny jsou z bronzového plechu a opatřeny 26 vroubky, jsou 80 mm. dlouhé a mají v průměru 65 mm., spojeny jsou pouze volně a sice po celé délce. Oba tyto náramky, jakých dosud v této velikosti u skrčených koster nalezeno nebylo, jsou pravým skvostem nejen v tomto hrobě ale i veškerého inventáře na celém pohřebišti. Shrnu-li veškeré v tomto hrobě nalezené milodary v jeden celek, přicházím k tomu úsudku, že jest nám co činiti s dámou velmi bohatou, vznešeného rodu a vynikajícího postavení, snad s chotí pohlavára nějakého kmene, čemuž nejen milodary samé, nýbrž i úprava hrobu, jakož i obal kostry v kože nasvědčují. Bohužel, že kostra tato byla tak zetlelá, že nebylo možno ji pro sbírky musejní vyzvednout, kteroužto příležitost bych při tak bohatém hrobu zajisté sobě byl ujíti nedal.

Hrob č. 34. nalézal se 700 mm. pod ornicí, obložení jeho bylo sporé, pozůstávajíc z menších kamenů, kostra v normální poloze ležela na pravém boku, pod

*

povrchními kameny nalezeno něco střepů a uhlíčků dřevěných, snad pozůstatky z hodů pohřebních, mezi nimiž bylo také malé porouchané *kamenné dlátko* (č. 15.). Kostra byla dosti zachovaná, milodarů u ní však nenalezeno.

Hrob č. 35. byl bezvýznamný, 700 mm. pod ornicí uložený, byl spoře obložen; ač kostra zetlela, mohla přece normální poloha stanovena býti. Milodary žádné.

Hrob č. 36. byl pečlivě v podobě skříňky upraven, kostra byla uložena na dlážděném spodku a náležela mladšímu individuu. Poloha a směr byly normální. Z milodarů nalezeny na rukou *dva* kruhovité pootevřené *náramky* (č. 2.) a pod krkem rozrušená jehlička s úškem.

Hrob č. 37. uložen 750 mm. pod ornici, obložení bylo sporé, kostra úplně zetlelá, tak že ani směr, ani poloha nemohly být zjištěny. Milodary žádné.

Hrob č. 38. úplně bez obložení, pouze na povrchu ležel menší kámen, kostra v poloze normální byla bez milodarů.

Hrob č. 39. vykopán do hloubky 1000 mm. pod ornicí s obložením břidlicovým, ač nedostatečně provedeným; kostra přináležela mladšímu člověku, poloha normální. Na rukou nalezen malý *bronzový*, polootevřený *náramek* (č. 12.) mající pouze 38 mm. v průměru.

Hrob č. 40., jenž upraven z břidly Okořské, byl 1000 mm. hluboký. Kostra byla tak zetlelá, že poloha její nemohla být zjištěna. Z milodarů nalezen pouze úlomek jehlice s úškem.

Hrob č. 41. položen pod ornicí v hloubce 700 mm. byl velice nedostatečně obložen, u zcela zetlelé kostry nebylo možno zjistiti směr ani polohu, milodarů nenalezeno.

Hrob č. 42. ve hloubce 1200 mm. pod ornicí byl obložen břidlou Okořskou i pískovcem. Oba druhy kamenů byly velkých rozměrů. Spoře zachovaná kostra vykazovala normální směr a polohu. Z milodarů nalezen jeden masivní *náramek* polootevřený na rukou (č. 3.) mající 55 mm. průměru, tak že se dá souditi na dospělou mladší osobu.

Hrob č. 43. proveden v podobě skříňky, obsahoval kostru děcka, jehož směr a poloha pro zetlelost nemohly být zjištěny. Milodary nebyly žádné nalezeny.

Úvaha.

Pohřebiště Noutonické, jak z popisu předem uvedeného vysvítá, dlužno děliti na dvě části a sice na hroby se skrčenými kostrami a pak na hroby kostrové mladší, typu římského. Hroby se skrčenými kostrami tvoří největší část pohřebiště, úhrnem 40, a jest tudíž toto pohřebiště dosti značné oproti jiným pohřebištím téhož rázu, dosud prozkoumaným. Dle artefaktů v hrobech nalezených seznáváme, že pohřebiště přináleží skrčeným kostrám typu Únětického a možno říci, že ráz celého uspořádání hrobů a poloha neliší se valně od pohřebišť tohoto druhu ve Svatojiřském údolí a v okolí prozkoumaných.

Co do milodarů shledáváme, že máme zde zastoupené oba druhy náušniček, jak bronzových, tak zlatých, dále zastoupeny jsou zde tři druhy jehlic a sice s úškem na hlavičce, pak jehlice při hořejší části zploštělé a třetí druh jehlice s řetízkem, totožným, jak byl nalezen v hrobech se skrčenými kostrami v Lotouši (viz Památky díl XVII. seš. 6., 7.), který je zároveň druhým exemplářem, který vůbec v hrobech se skrčenými kostrami nalezen byl a o jehož nálezu jsem choval jakousi pochybnost, která tímto novým nálezem byla však úplně vyvrácena.

Nákrčníků jantarových a kombinovaných s bronzovými trubičkami bylo dosti četně nalezeno a poukazují tyto k pohřbům ženského pohlaví; vůbec pakli sledujeme milodary jednotlivých hrobů, shledáváme, že po odpočítání 17 prázdných, bez milodarů, patří převážná většina ženskému pohlaví, v druhé řadě dětem, nejmenší část pak mužům.

Pokud náramků se týče, zastoupeny jsou tři druhy, jeden úplně uzavřený, druhý oválné formy polootevřený a konečně mohutné plechové náramky, které až dosud v této velikosti nalezeny nebyly. Podobné náramky, jen že mnohem kratší nalezeny byly v hrobech Zvoleněveských (viz Památky díl XV.). Jak již podotknuto tvoří tyto náramky skvost celého pohřebiště.

Se zbraní nalezen pouze jediný hrob, v němž nalezena malá bronzová dýka, což buď na mírumilovnost obyvatelstva neb na skrovný počet zemřelých mužů poukazuje. Nádobek hrobových nalezeno dosti poskrovnu, nikdy více než po jedné v hrobě. Forma jich zastoupena známým již typem Únětickým, nového tvaru neshledáváme žádného.

Ač charakteristika hrobů těchto jest s jinými v údolí Svatojiřském prozkoumanými totožnou, zdálo by se, že nyní, kdy již tolik pohřebišť bylo prozkoumáno, jest pouhým luxusem, další pořebiště systematicky zkoumati, na což odpověděti musím, že tomu tak není a býti nemůže, nýbrž musí zůstati snahou naší, aby to, co nám jednou bylo odkryto, též bylo prozkoumáno, neboť dosud každé pohřebiště nám poskytuje novotiny, které by v lůnu země pohřbeny zůstaly, kdyby další pohřebiště zkoumána nebyla. Tak pohřebiště Noutonické nám potvrdilo správnost jehlice s řetízkem v Lotouši od dělníka v hrobech nalezené, jakož i poskytlo nám dvou skvostných náramků z bronzového plechu zhotovených, jakých, pokud velikosti se týče, dosud v hrobech tohoto rázu nalezeno nebylo, a ko-

nečně odkryli jsme na pohřebišti samém hroby mladší, které by jinak nebyly bývaly nalezeny.

Druhou část pohřebiště tvoří hroby kostrové v poloze rovné. Hroby tyto nalezeny tři, a sice č. 6., 7., 8. vedle sebe položené, mezi ostatními hroby s kostrami skrčenými; jedna kostra z těchto, a sice z hrobu č. 6. byla vyzvednuta pro naše zemské museum; jsou pak tyto hroby zcela jiného rázu než ostatní a dle

Pohřebiště se skrčenými kostrami v Kamýku.

milodarů v nich nalezených mnohem mladší než hroby s kostrami skrčenými. Soudíme-li dle úpravy a sestavení tří v nich nalezených fibulí, možno tyto naznačiti co výrobek přechodní z kultury gallské do doby císařství římského a sice počátkem I. století po Kr. Podobných fibulí nalezeno mnoho a v hojném počtu na pohřebišti Pičhořském u Radimi a sice v popelnicích hrobů žárových (viz Památky XVII. seš. 6., 7.), o kterých dr. J. L. Píč důkladně s porovnáním archaeologie zahraničné pojednává. Na tomto pohřebišti nalezeny dotyčné fibule, jak již uvedeno, v hrobech žárových, v kteréžto periodě takořka výhradně těla zemřelých

spalována byla, kdežto v Noutonicích nalézáme fibule u pohřbů kostrových; proto také jest nám vzíti v úvahu, že při stejných předmětech hrobových, tedy při stejné kultuře, uchoval se mimo spalování těl i také ještě druhý rit pohřební, kde tělo spalováno nebylo, nýbrž prostě v lůno země pohřbeno, což dalo by se vysvětliti snad tím, že v přechodní době gallské, kde při zemřelých, kteří mimo vlast žili, zachován byl ritus původní aneb že vůbec tyto hroby tvoří jakousi výjimku při pohřbívání as podobně jako u nás v době přítomné jednotlivci těla svá v Gothě neb i jinde spalovati dávají. Podobná pohřebiště byla již i jinde v Čechách nalezena, tak ku př. hroby u Vrutice Kropáčovy (viz Památky díl XII. seš. 10.), jakož i v cihelně Podbabské na Julišce, a jsou to povždy jednotlivě se vyskytující hroby, což na výjimku ritu pohřebního této periody zřejmě poukazuje. Že hroby tyto nalézají se u prostřed pohřebiště s kostrami skrčenými, považovati dlužno jen za náhodu a možno říci, že snad příbuzným, připravujícím hrob pro zemřelého z této mladší doby, starší

pohřebiště ani známo nebylo a proto také nelze na souvislost obou nijakým způsobem souditi. Každým způsobem zůstává následkem odkrytí těchto mladších hrobů pohřebiště Noutonické zajímavým a tvořiti bude tím v řetězu nálezišť jedno z předních míst.

Pohřebiště se skrčenými kostrami v Kamýku.

(Okres smíchovský.)

Již před několika lety dověděl jsem se, že při zakládání zahrady na odkoupeném pozemku od pana Jana Ryšánka v Kamýku uhodil pan Bohumil Ryšánek, majitel mlýna tamtéž, na kostry, při kterých byly nalezeny různé nádoby. Teprv loňského roku, učiniv sobě dříve známost s dotčeným panem Bohumilem Ryšánkem, zajel jsem k němu, abych celou věc vyšetřil a po případě v prozkoumání naleziště, pakli možno, pokračoval. Pan B. Ryšánek přišel mi s největší ochotou vstříc a vypravoval, že při zakládání zahrady uhozeno bylo na několik koster, které pohřbeny byly v poloze skrčené; u koster nalezeny buď u hlavy neb u nohou neb i pod bradou nádoby hliněné, dále že hroby tyto byly obloženy kamenem, částečně opukovým, částečně tvrdým černým buližníkem, i také břidlicí Okořskou. Kostry byly většinou dosti zetlelé, ač poloha skrčená dosti zřejmě stanovena býti mohla.

Po zevnějším ohledání zahrady dalo se souditi, že kostrové hroby mohou se ještě prostírati na sousedním pozemku polním za plotem zahrady; protož jsem se odhodlal, dostav dovolení od majitele pozemku pana J. Ryšánka, ač již pozemek ten oset byl řepou, pátrati po hrobech dalších. Kopali jsme celý den, činili různé zkoušky po poli, aniž bychom byli narazili na některý hrob, z čehož se dá souditi, že pohřebiště samo nalézalo se pouze na rozloze nynější zahrady a snad i sousedního obyvacího stavení a mlýna, které již dlouhou dobu zde stojí, kdy zajisté ještě náležitá pozornost památkám našich předků věnována nebyla.

Při hledání hrobu na poli za zahradou uhozeno bylo na malou jámu popelovitou mající 800 mm. v průměru, v níž mimo popel nalezeny různé kosti zvířecí a střepy; z těchto úlomek nádobky (obr. č. 12.), která jest v baňaté části pěknými prohloubenými čárkami a tečkami krášlena, prozrazuje formou svou, že zde máme co činiti se sídlištěm patřícímu obyvatelům, kteří své mrtvé pochovávali v poloze skrčené. Kromě toho nalezen tu střep se širokým úškem nad okraj vystupujícím a trojhranným pupíkem pod okrajem (obr. 2). Toť byl jediný výsledek mého badání.

Pan B. Ryšánek se vší ochotou odevzdal mi pro naše zemské museum veškeré nádoby, které byl při zakládání své zahrady vyzvedl. Nádoby tyto, které níže popíšu, podávají nejlepší důkaz, že zde co činiti máme opětně s pohřebištěm koster skrčených typu Unětického, a ač nebylo a není možno, i kdyby v zahradě nějaké neporušené hroby byly, v badání pokračovat, proto přece považoval jsem za svou povinnost naleziště toto uvést, aby známost jeho pro budoucí časy uchována byla.

Popis nádob. 1. Největší nádobou je 210 mm. vysoký baňatý hrnec typu Slanské Hory, s dlouhým táhlým hrdlem, s okrajem nepatrně vyhrnutým, opatřen širokým uchem pod okrajem, průměr okraje 110 mm., dna 80 mm. (obr. 3.).

2. Nízký hrnek s mírně vydutou spodní částí s otvorem široce rozevřeným 150 mm. v průměru držícím, s mírně vyvaleným okrajem, s jedním uchem po straně, výška 120 mm., průměr dna 110 mm. (obr. 4.).

3. Hrnek podoby květináče 110 mm. vysoký, průměr okraje 115 mm., dna 80 mm. s ulomeným plochým pupíkem po straně (obr. 10.).

4. Míska, jejíž průměr obnáší 140 mm., průměr dna 75 mm., výška 55 mm. (obr. 11.).

5. Hrneček s nepatrným dýnkem, z něhož stěny nejprv v ostrém úhlu rozběhlé, pak dvakrát v obvodu lomené při zúženém okraji vyhrnuty jsou, výška 75 mm. (obr. 6.).

6. Baňatý hrneček ve dvě polovice rozpadlý s dvěma sevřenými, proti sobě položenými úšky (obr. 9.).

7. Polovice nízkého baňatého hrnečku s širokým úškem pod vyvaleným okrajem (obr. 7.).

8. Jiná polovice taktéž baňatého hrnečku.

9. Hrneček velmi primitivní výroby, snad dílo začátečníka, s pupíkem plochým, svislou dírkou opatřeným po straně (č. 1.).

Gallský hrob u Velkých Horešovic.

(Okres Slanský.)

Při stavbě okresní silnice mezi Velkými a Malými Horešovicemi uhozeno při prokopávce v zahradě pana Josefa Poláka, statkáře ve Vel. Horešovicích č. p. 27., na parcele číslo 19. na hrob kostrový, o kterémžto nálezu mně řídící učitel pan Frant. Kouba z Vel. Horešovic zprávu podal, i neváhal jsem v nejbližších dnech místo nálezu ohledat. Při mé návštěvě v Horešovicích nenalezl jsem již více hrob, neboť týž byl již dělníky rozkopán a pro svah břehu silničního přibrán. Pátráním mohl jsem zjistiti, že hrob nalézal se v hloubce 1600 mm. pod ornicí, dle výpovědi svědků ležela kostra na znak hlavou k severu, nohama k jihu, obličej vzhůru obrácený; pokud rukou se týče, nemohli mi svědci zprávy podati. Při prorážení vrstvy žluté cihlářské hlíny uho-

a kostru, od níž vyvalil se nejprv jeden pak
ý bronzový náramek, které jsou úplné stejné
3), každý z nich sestává z osmi dutých zplo-
polokoulí a tvoří dvě části, jednu o šesti, druhou
polokoulích, tato druhá na jedné straně rybo-
druhé pomocí plochého čípku zapadá do části
a tvoří takto jakýsi zámek. Průměr náramků
70 mm.; zdali pak tyto předměty na rukou neb
ou se nalézaly, nemohlo být zjištěno, neb kosti,
ých zajisté patina by byla známky ponechala,
po ruce. Z hrobu vyhozen také železný předmět
y zcela oxydovaného železa, které společně za-
ořily kdysi řetízek a přezku pasu, okolo těla
ěného (obr. č. 1. a 2.). Mimo tuto uvedené před-

varu Klobuckého, byl jsem upozornén, že při odkopávce před samým cukrovarem uhozeno bylo na vrstvy kulturní, jakož i na zbytky pecí železných; protož neváhal jsem abych místo naleziště ohledal. Za laskavé podpory kolegy pana Zapa, ředitele cukrovaru v Klobukách podnikli jsme v odkrytých vrstvách badání, jehož výsledek tímto uveřejňuji.

Kulturní vrstva, která počínala v hloubce as 80 mm. pod ornicí, byla smíšeninou popela, kusů škvár, různých střepů nádob, jakož i zbytků kostí zvířecích; vrstva tato byla as 30 mm. silná a zabíhala u jednoho konce poněkud do hloubky. Nalezené střepy v této kulturní vrstvě byly různého rázu; starší vykazovaly typ Slanské Hory, druhá část, na vrchu ležící, jevila ráz mladší, spa-

Gallský hrob u Velkých Horešovic.

alezen malý bronzový prstének, ktery ozdoben
polovypouklém povrchu korálky, čímž hlásí se
u stejné modě s náramky dříve uvedenými.
k tento nebylo mi možno pro naše zemské
získat, ač nevzdávám se naděje, že se mně to
podaří. Svrchu uvedené předměty odevzdali
řídícímu učiteli panu Koubovi, který se vší
věnoval je našemu zemskému museu, začež
o příznivci našich starožitných památek, zde
slovuji. Dle vypravování sousedů Horešovických
ž v dřívějších dobách v cihelně, ležící naproti
ímu nálezu, uhozeno na kostry s různými před-
proto jsem také jak majitele cihelny tak i ostatní
požádal, aby o podobných nálezech vždy pan
itel, co bedlivý strážce předhistorických nálezů,
ěn byl.

dající do doby římské. U jedné strany této kulturní vrstvy odkryty byly pece, které sloužily, jak z pozůstalých v nich strusek souditi se dalo, k tavení železa. Také u těchto pecí nalezeny střepy nádob, prozrazující typ doby římské. Pece byly dvě a umístěny 500 mm. pod ornicí, spodek pak spočíval na jílovité vrstvě původní; obě byly naplněny struskami, které prostoru jich úplně vyplňovaly. Po odstranění strusek vykazovaly pece uvnitř stěnu as 1 cm. silnou, do červena vypálenou, za níž pak byla vrstva černá, as 1 cm. silná z hlíny jílovité, silně organickými látkami promíchaná. Co do formy různily se pece od sebe. Pec první byla kulatá mající dole průměr 460 mm., stěny vybíhaly nahoru kuželovitě, tak že otvor hořejší se zúžil až na 260 mm., výška obnášela 450 mm.

Pec druhá, vzdálená od prvnější 1500 mm. v rovnoběžném směru, byla elipsovitá, mající průměr 350 a 330 mm., stěny byly kolmé, výška pece obnášela 450 mm., tedy úplně stejně jako u pece prvnější. Po vybrání strusek samých, od nichž jsem vzal část k dal-

a tavení železa u cukrovaru Klobuckého.

askavostí známého nám přítele a sběratele pa-
předhistorických pana Sajbice, účetního cukro-

šímu rozboru, ohledávali jsme okolí pícek pátravše po nějakém otvoru, kudy by byl býval vzduch přiváděn; arcit mohl byti již otvor ten rozrušen, jelikož pece samy takořka do $^3/_4$ byly odkryty v kolmé vrstvě břehu. Kulturní vrstva sama a nalezené v ní střepy nesou ráz římský a podávají nezbytný důkaz, že nalezené předměty železné v hrobech a na sidlištích v I. a II. století po Kr. u nás řemeslně vyráběny byly.

Že tavení železa a jeho spracování bylo zajisté pracným, leží na bíledni, a podal o tom důkladnou zprávu dr. J. L. Píč při popisu železných pecí na sidlišti Tuklatském (viz Památky archaeolog. XVII. seš. 5.). Že i tavicí pece nevyhovovaly potřebám a správné výrobě železa samého, jakož i že práce tato v tehdejší době byla velice obtížnou a neúplnou, toho důkazem je rozbor strusek. Rozbor strusek proveden v laboratoři cukrovaru Zvoleněveského a jest následující:

Kysličník železn. 78·35%
„ křemičitý 16·18%
„ hlinitý 4·93%
„ vápenatý 0·37%

pak dále sledy magnesie, manganu a síry.

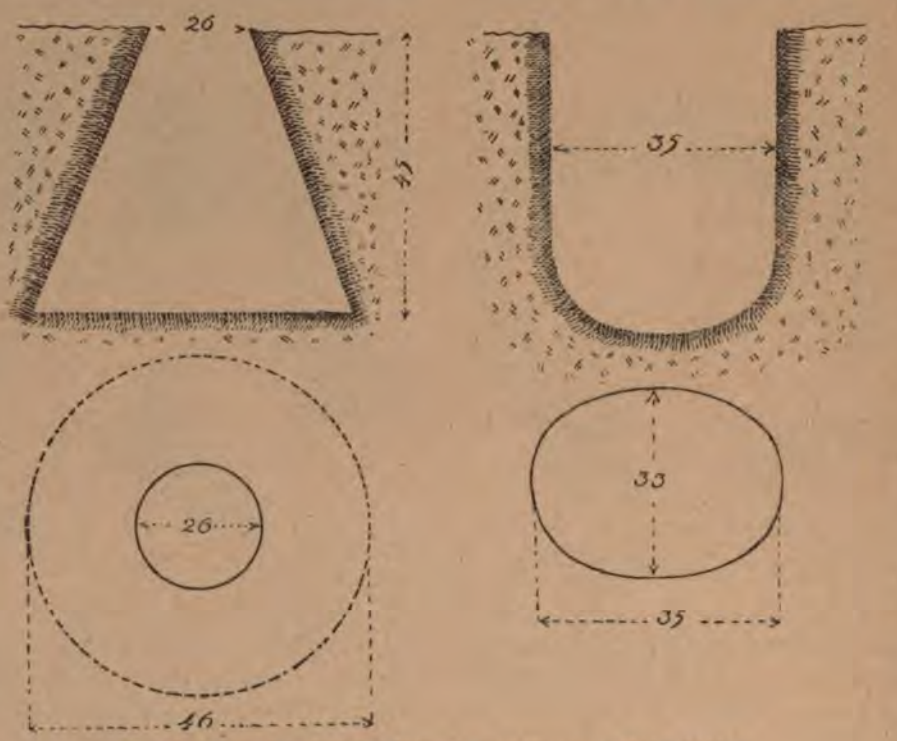

Průřez pecí na tavení železa u cukrovaru Klobuckého.

Jak z rozboru vidno, obsahovala struska 78·35% kysličníku železnatého, tedy ohromné množství železa na křemík a hlinník vázaného, z čehož následuje, že struska, či zbytek v tavicí peci nalezený byl na železo velmi špatně využitkován; nápadným jest velmi sporé množství kysličníku vápenatého. Jest žádoucno, aby i těmto zbytkům našich předhistorických řemeslníků byla věnována ta největší pozornost, abychom takto do řemeslné výroby a způsobu tohoto domácího řemesla vniknouti mohli a tím jeho primitivní způsob rozluštili. Že takovýchto pecí na různých místech bylo a jest hojnost, o tom nám mnohdykráte naši rolníci vypravují, bohužel nebyla jim dosud věnována náležitá pozornost. Více rozborů strusek a železa podá také více světla. —

Kulturní vrstva zpředu uvedená zabíhala daleko do vrchu a nebylo možno v dalším pátrání pokračovat, čímž studie vrstev u cukrovaru Klobuckého ukončena byla.

O osamělém hrobu se skrčenou kostrou u Zvoleněvsi.

Sděluje *Václav Schmidt.*

Z okresní silnice Zvoleněvesko-Třebusické odbočuje za obcí Zvoleněvsí k východní straně cesta ke Kolči; ve vzdálenosti asi 10 minut přeráží tuto cestu vlečná dráha cukrovaru zdejšího a zároveň od severní strany proti poli zvanému „babí důl“ křižuje zde spojovací cesta směrem k Třebusicům, zvaná „Formanka“. Když pak koncem dubna r. 1897 u této cesty byl vyhazován po pravé straně (k východu) příkop a sice poněkud hlouběji, než bývalo jindy obvyklým, tu ve vzdálenosti 50 kroků od dotčené křižovatky u pole čís. parcely 289/2 uhodili dělníci na lidské kosti a na hliněnou nádobu, již rozbili. Jest zvláštností pozoruhodnou, že v těchto místech je terrain nejnižší, pod ornicí pak uložena je tmavá vrstva náplavu, přirozeným původním spodkem jest žlutka. Na tuto žlutku, poněkud již do ní zasahuje, 1 m. pod dnešním povrchem zapuštěn byl hrob, jehož část při zmíněném vyhazování příkopu odtržena byla. Zavedené soustavné zkoumání mělo pak výsledek tento. Kostra pro vysoký stupeň zetlení dala se jen v některých částech stopovati; na štěstí byl mezi nimi také zbytek pánve, od níž část kosti stehenní šikmo vybíhala, o něco výše znáti byly fragmenty žeber, pak úplně rozpadlá lebka; směr hořejší části kostry byl v poměru ku zbytku pánve pošinut vpřed (k západu), směr zbytku stehenní kosti asi souběžný se žebry, jež nahromaděna na jednom místě; délka zaujatá kostrou od stěny hrobové za hlavu ku stěně protější

obnášela pouze 1 m. Tedy kostra skrčená. Spodní části končetin byly již dříve odkopány a ležely v jednotlivých kouscích na místě. Kostra mladého individua 10- až 12letého pochována do prosté země beze všeho kamenného obložení opačným směrem našich mladších skrčených koster, totiž od severu k jihu na pravý bok, tak že obličej k západu směřoval. Okolo hlavy rozestaveny byly tři hliněné nádobky, a sice k západní straně jedna s vydutými stěnami s přímým, rovně seříznutým hrdlem, okrášlena jsouc třemi pásky kolem hrdla, ze šikmých ryh sestávajícími, a čtvrtým páskem taktéž provedeným kolem dna (obr. 2.); druhá nádobka k severní straně ležela dnem nahoru, je nízká, s okrajem dovnitř sevřeným (slánka) a upomíná poněkud na pozdější jeden typ nádobek Únětických (obr. 3.); na východní straně hlavy vyzvednuta z ležaté polohy a zcela rozpadlá jsouc nádoba třetí. Z pozůstalých zbytků slepen zajímavý pohárek (obr. 1.), z jehož baňatého spodku vystupuje konické hrdlo, zaujímající téměř dvě třetiny výše celé nádobky, které se ku kraji rozšiřuje; zde zdoben jest kolem obvodu hrdla čtyřmi řadami svislých vrypů. Byla tu ještě čtvrtá nádoba, zajisté největší, jež nepochybně stála u kolen kostry a jak již uvedeno, při kopání příkopu dělníky tak nešťastně rozbita a rozmetána byla, že ze sebraných zbytků ničeho sestaveno býti nemohlo. Nádobky jsou rukodílnými výrobky, dosti primitivně zhotoveny. Kromě toho nalezeny při prsou kostry dvě v ozdoby spracované lasturky; obě mají ve středu dírky k upevnění na oděv a přibroušeny jsou v elipsovitou podobu; jedna z nich nese rytou okrasu z pásků tečkovaných (obr. 4.); konečně nedaleko kyčelní kosti nalezeno několik drobolinkých koleček, taktéž z lasturek přibroušených určených co ozdoba k navléknutí (obr. č. 5.). Mimo to sluší ještě uvésti, že přímo na žebrech kostry vyskytla se čelist psí, zcela malého druhu, značně zetlelá, a je dosti možno, že snad celé toto zvíře původně k mrtvole do hrobu přidáno bylo.

Předměty z hrobu se skrčenou kostrou u Zvoleněvsi.

Další pátrání po hrobech v nejbližším sousedství shora popsaném nemělo výsledku a lze se domysliti, že tento hrob buď zcela osamocen, nebo k několika málo jiným hrobům sporadicky rozloženým přináleží. Kulturní vrstvy na místě není.

Kulturní vrstvy a jámy v Přemyšlení. (Tab. VIII.)

Již v letech 1884 provedl Archaeologický sbor musea král. Českého systematické prozkoumání kulturních jam nedaleko obce Přemyšlenské a sice na poli p. Nováka, jehož výsledek uveřejnil pan Václav Schulz v „Památkách archaeolog.“ dílu XIV. Ač výsledky bádání podaly dosti značný materiál k úsudku, proto přece zasluhuje okolí Přemyšlenské, aby i ostatní část, kde kulturní vrstvy a jámy se nalézají, byly dále zkoumány.

Následkem prodeje velkostatku Klecanského a Přemyšlenského na pana Jindř. Beniese, nájemce cukrovaru Zvoleněveského, byla mi touto okolností dána ta největší příležitost, abych po delší dobu těmto kulturním jamám věnoval pozornost, jsa podporován ochotou svrchu uvedeného nynějšího majitele velkostatku, který dovolil, aby dle libovůle mé ve zkoumání na pozemcích velkostatku bylo ve prospěch sbírek našeho zemského musea pokračováno. Také archaeologická komise při České Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění povolila značnější obnos na prozkoumání tohoto tak rozsáhlého sídliště v Přemyšlení.

Rozloha sídliště Přemyšlenského, o které se zde jedná, prostírá se od dávných dob v první řadě na celé rozsáhlé ploše stávající cihelny Přemyšlenské, ná-

ležející místnímu velkostatku, na pravé straně cesty směrem od Přemyšlení ku Klecanům a nese parcelní číslo 140. Každý rok, když se odkopávání cihlářské hlíny v dotčené cihelně provádí, přichází se na všech stranách na malé i velké popelovité jámy, které naplněny jsou popelem, částečně s černou ornicí smíšeným, v kterém uloženy jsou zbytky nádob, kosti zvířecí, lidské, jakož i různé zbytky nástrojů domácích buď z kamene, kosti nebo bronzu, konečně i předměty ku krášlení těla, jako jehlice, náramky atd. Pokud jsem pátráním zjistiti mohl, jsou jámy, jakož i popelovité vrstvy roztroušeny na celé ohromné, snad 50 i více měřic čítající parc. č. 138. a sáhají přes cestu parc. č. 167. na pole číslo parc. 133. Vzdálenost jednotlivých jam tak že hledání jich stává se takořka nemožným. Forma jam, pokud jsem zjistil, jest velice různá; co do průřezu jsou některé kruhovité, jiné elipsovité a konečně i hraněné se zakulacenými rohy; co do tvaru jsou tyto buď úplně kolmé, jiné opět v kuželovité podobě nahoru se zužující, konečně i kombinované, dole kuželovité, nahoře rovné. K vůli seznání forem slouží připojený obrázek formu jam Přemyšlenských znázorňující.

Jámy tyto mají různou velikost, nacházíme jamky zcela malé s průměrem pod 800 mm., které sloužily zajisté jen za ohniště, avšak také jámy velkého obsahu i přes 2000 mm. v průměru. Také co do hloubky vykazují jámy též velké rozdíly, jsou zde jámy i přes

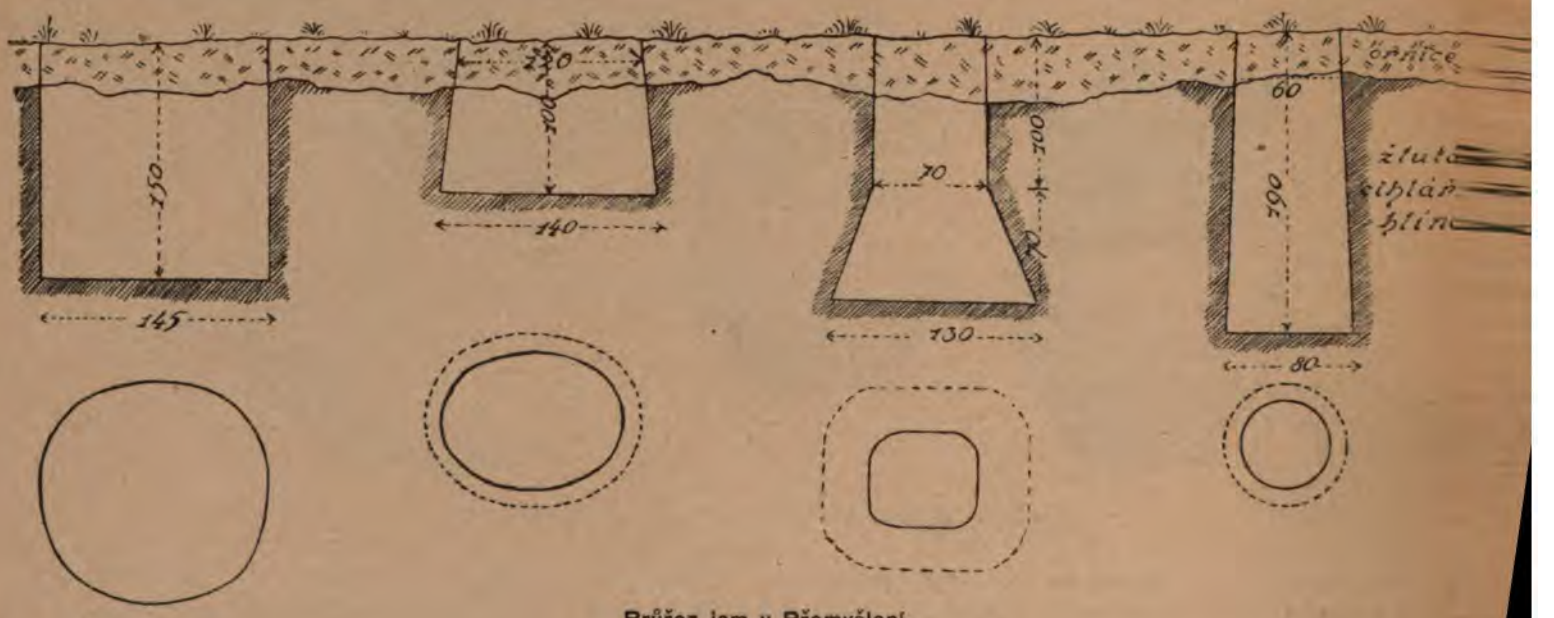

Průřez jam v Přemyšlení.

je různá, někde se vyskytují jámy velice blízko u sebe, tvoříce tak jakési ostrůvky, jinde zase jsou ve velkých vzdálenostech roztroušené, tak že k úplnému systematickému prozkoumání těchto jam bylo by třeba nejen velikého nákladu, nýbrž i mnoho času, poněvadž, jak již uvedeno, rozloha je příliš veliká. Jelikož v cihelně se ustavičně pracuje, odkopává se každým rokem ve dvojím směru na parc. č. 138. veliké množství hlíny; proto vzal jsem sobě za úkol každoročně tyto nově odkryté jámy takovýmto postupným způsobem prozkoumat, dle objemnosti sebraného materiálu popsat a artefakty museu odevzdat.

Forma jam a jich uložení. Jámy Přemyšlenské jsou s jich popelovitým obsahem uloženy částečně pod ornicí, některé pak sáhají s celým obsahem až na povrch, kdež jsou pak dosti dobře znatelny, naproti tomu prvnější jsou přikryty 300—500 mm. vrstvou ornice, 2000 až 3000 mm., naproti tomu také jen jámy sáhající do hloubky pouhých 800 mm. Kromě těchto pravidelně vyhotovených jam shledáváme též celé prostory zaujímající více čtverečních metrů pouhých popelišť, která jsou z valné části mělčeji uložena. Tak prokopal jsem jedno takové místo popelovité, které mělo 8 m. šířky, 12 m. dálky, tedy na ploše 96 m.² a sáhala popelovitá tato vrstva až na povrch ornice majíc uprostřed hloubku 900 mm., na okrajích pouze 400 mm.; na některých místech vybíhala a splývala v šikmém směru s povrchem. Co do formy byla tato prostora nepravidelnou, částečně elipse podobnou. Popeliště toto prozrazovalo se již obsahem svým na povrchu neb p celé rozloze vyoral pluh a zanechal na povrchu veli množství kosti zvířecích, přináležejících hlavně zvířatů nyní zdomácnělým, jakož i veliké množství střepů z nád v ruce hnětených.

Mitth. archaeol. XVIII.

Předměty z kulturních vrstev v Přemyšlení.

Podrobnou rozlohu jam v cihelně Přemyšlenské kopaných nelze v plánek sestaviti, jelikož vzdálenost jich je veliká a nepravidelná; učiním však tak později, pakli k dalšímu systematickému prokopání aspoň části pole přikročím.

Obsah jam a popelovitých vrstev. Jak jsem již byl uvedl, jsou vyplněny jámy hlavně dřevěným popelem, smíšeným se zemí a tvoří tak přesné ohraničení v žluté cihlářské hlíně, proto také svou tmavou, do černa přecházející barvou se od této hlíny silně odlišují. Na dnu jámy nalezeno v mnohých případech do červena opálené kamení, okolo pak někdy i u větším množství uhlí dřevené a střepy různých nádob. Abnormalitu tvořila jáma r. 1895 prozkoumaná, jež zasazena byla do hloubky 1400 mm. pod ornicí; asi v polovici hloubky této jámy, tedy 800 mm. hluboko pod povrchem, nalezena úplně zachovaná lidská kostra ve skrčené poloze na pravém boku ležící, jejíž směr byl od severu k jihu; lebka byla poněkud sešoupnuta a vykazovala ráz dlouholebý, náležíc starší dospělé osobě. Milodary u kostry nalezeny nebyly. Celá kostra pak pokryta byla spoře kladeným kamením, bez jakéhokoliv obložení. Z tohoto uložení dá se souditi na pravidelný pohřeb kostrový v jámě, o němž podobný případ uvádí pan Schulz v jámě č. 29., námi pak konstatováno bylo na sídlišti Knovízském a drem. Píčem na Slanské Hoře. Že tento způsob pohřbívání tvoří výminku, jest z toho vidno, že případy ty po skrovnu se vyskytují a dalo by se soudit, že obyvatel této chaty, která nad jamou popelovitou byla postavena, buď ze zvláštní piety ve svém bydlišti pochován byl, nebo snad nakažlivá nemoc nedovolovala přenášení mrtvoly. Podobné pohřbívání vyskytuje se i u afrických národů až do dnešního dne, jak Stanley ve svém cestopisu uvádí. V jamách neb v popelovitých vrstvách nalezeny následující předměty. (Viz tabulku VIII.)

1. *Bronzové*: *Jehlice* (č. 3.), pravá naše žingle, 100 mm. dlouhá, s plochým dlouhým otvorem, která zajisté sloužila k navlékání tkaniny a k šití oděvu.

Jehlice (č. 2.) 200 mm. dlouhá s ulomenou spodní částí, která původně ještě o několik milimetrů delší byla, v hořejší části je nejdříve sesílena a vroubkováním krášlena, pak přechází v slabší část a konečně vybíhá v polopaličku, která nepochybně ohněm nejen utrpěla, nýbrž i deformována byla.

Jehlice (č. 12.) 100 mm. dlouhá, která následkem ohně silně poškozena a deformována jest.

Náramek (čís. 5.) kulatý, 55 mm. v průměru, 8 mm. široký, jehož oba konce jsou vytaženy a v spirálku plochou svinuty. Ráz tohoto náramku nám prozrazuje zřejmě dobu Hallstattskou.

2. *Stříbro*, které jest zastoupeno masivním úlomkem *kulatého misovitého předmětu*, jenž měřil v průměru 300 mm.; jest to snad pozůstatek nějakého knoflíku (č. 7.).

3. *Kosti.* Ve velké popelovité vrstvě dříve již uvedené, měřící 96 m.² nalezena byla *kostěná šipka* (č. 1.), jejíž dolení část je ulomena. Šipka měří v stávající velikosti 40 mm. a jest velice dovedně spracována, hrot jest plochý, dolení část čtyřhranná. Šipka tato zajisté sloužila ku střelbě lukem.

Jehlice neb šidélko čtyrhranné (č. 4.) bylo původně dvojité, na obou koncích do špičky přibroušené, měřilo zajistá více než 60 mm.

Úlomek kostěný (č. 14.) opatřený dírkami; snad zde co činiti máme s úlomkem píšťaly.

Šidélko (č. 13.), krátké u špičky dosti silné, opatřeno čtyřmi nepravidelnými zářezy.

Hladítek několik kusů různých velikostí a tvarů, která snad sloužila k úpravě hliněných nádob.

Kančí zuby (neprovrtané).

4. *Z kamene. Pazourkový malý nožík a kousek jiného pazourku* (č. 10.), pak *kamenný předmět z opuky ve formě dlátka*, nahoře však dírkou opatřené; dá se souditi, že předmět tento byl jakýsi amulet a nošen na krku (č. 9.).

Dláto porouchané, známé formy klínovité, na jedné straně ploché, na druhé oblé, kulaté.

5. *Z hlíny* nalezen v jamách jakož i v popelovité vrstvě jeden malý *hliněný přeslének* (č. 8.) jakož i různé množství střepů, částečně krášlených přímými čarami i trojúhelníky, dále jsou zde kusy nádob ve formě šálků se stěnami buď oblými nebo rovnými, buď s oušky nebo bez nich (č. 25—23.). Z celých nádob nalezena jedna (č. 11.), která je tvaru baňatého s vyvaleným okrajem, měří 100 mm. v průměru a 100 mm. výšky a byla původně opatřena k hořenímu okraji sáhajícím uchem. Střepy, kusy nádob a hrneček samotny jsou pracovány z různého materiálu, jsou tenkostěnné a z větší části tuhované. Již v dřívější době, než jsem s kopáním započal, bylo nalezeno v jamách dosti hojně střepů z nádob, krášlených píchaným ornamentem, jakých byl pan Schulz při badání v Přemyšlení nalezl a jaké v cihelnách u Čáslavi a Podbaby nalezeny byly, a dá se souditi, že i tento druh nádob opětně v některých jamách nanalezen bude. Mnohé ze střepů prozrazují též nádoby velkého obsahu; tyto pak jsou hrubě pracovány a silných stěn, tak že se dá soudit, že pocházejí z velkých zásobnic.

Konečně dlužno uvésti, že nalezeny v jamách dosti zhusta kusy různé, více méně opálené mazanice, na kterých stopy kostry chatrče dobře znatelny byly.

*

V jedné jámě nalezena škvára velice lehká, pocházející bezpochyby z pecí při pálení nádob, jakož i úlomek lebeční kosti lidské.

Sbrneme-li celkový výsledek vzhledem k nepatrnému množství nalezených artefaktů s porovnáním keramiky, shledáme, že vše souhlasí se sídlištěm Slanské Hory; proto dlužno za to míti, že sídliště Přemyšlenské náleží pokolení, které pochovávalo své zemřelé v poloze skrčené, a dle nálezů bronzových padá tedy sídliště toto do mladší doby Hallstattské. Vzhledem k velikosti a rozsahu jam dlužno souditi na veliké zalidnění Přemyšlenské.

O Matoušovi Rambouskovi, domnělém malíři.

Napsal Dr. *Karel Chytil.*

Za přípravných prací k vydání spisu o českém kancionálu chrudimském věnoval jsem větší pozornost osobnostem umělců, jimž podíl na tomto kancionálu připisován.[1]) Takovou osobnosti jest též Matouš Rambousek, měšťan chrudimský, jehož poprvé mezi malíře zařadil Dlabač.[2]) Spatřil v roku 1789 v děkanském chrámě obraz, představující Krista, kterak malířské přijímá, a na něm nápis: „Nákladem slowutneho Muže Pana Matthausse Rambauzka Měštěnyna Města Chrudimě Figura tato pro památku budauczy udielana gest Letha Panie 1593, M. R. B. Malérž F.“ Shodnost začátečních písmen jména votantova a umělcova vedla Dlabače k tomu, že je považoval za osobu jednu.

Rybička pojednávaje „O starožitnostech chrudimských“,[3]) rozlišil obě osobnosti od sebe a k tomu ho vedla nepochybně dvojí okolnost. Předně znění samého nápisu jest dosti jasné, ježto praví: „Nákladem Matouše Rambouska M. R. B. malíř F(ecit)“ a nikoliv „Nákladem a rukou Matouše Rambouska“. Pak signatura M. R. B. vyskytuje se na epitafu Samuele Lagarina, zřízeném v děkanském chrámu chrudimském v r. 1630, tedy v době, kdy dle pramenů Rambouska nebylo na živu. Mistr M. R. B. jest tudíž jiná osoba, a Rybička důvodně vyložil signaturu na Matouše Radouše, jehož malířská činnost jest dosvědčena miniaturami hradeckého kancionálu, v němž Radouš zvěčnil i podobiznu svou se signaturou: „Math. Radauss Boh. Pictor“. Tím zároveň podáno vysvětlení třetího písmene epitafia Rambouskova a Lagarinova, totiž B = Bohemus. Radouš zemřel r. 1631 v Chrudimi a epitaf z r. 1630 patří tudíž k posledním pracím jeho. Otázka signatury jest tudíž jasná a nepřipouští pochybnosti.

Nicméně Rybička důvěřuje nepochybně v autoritu Dlabačovu pokládal Rambouska i na dále za malíře a v tom jej utvrdilo předpokládání, že jest identickým s osobou Matouše Matýsa malíře, který současně v pramenech chrudimských se vyskytá. Že tohoto s Rambouskem identifikovati nelze, ukázal jsem na jiném místě.[4]) Zbývá držeti se jména „Matouš Rambousek“, jež v pramenech chrudimských často se vyskytuje; byl Rambousek zámožný a zajisté vážený a „slovutný“ měšťan, držel mnohé domy a pozemky, v létech 1563—1603 byl v radě a r. 1585 též rychtářem. Na nápisu epitafia od Dlabače citovaném zaměstnání jeho se neuvádí a také v ostatních pramenech jméno jeho zpravidla bez dalšího označení se vyskytá. Nikde nenacházíme vedle jména jeho titul „malíř“, za to však v jednom a to závážném případě označen stav jeho zcela určitě. V knize zápisů svatebních nyní v městském museu v Chrudimi uložené (č. 306) učinil „Mathauss Rambauzek s Annou manželkou svou“ zadání. (Yxx) r. 1572. „Mathauss Rambauzek kreyczi“ zní celé jeho jméno v dalším kontextu. S tím souhlasí, co jinak o něm jest známo. Zemřel r. 1605, pořídiv kšaft, v němž značnější obnosy odkázal do cechu krejčovského a soukennického; dědicem veškerého svého jmění učinil strýce svého Martina Holuba, krejčího a měšťěnína chrudimského. Jako již za živobytí svého (r. 1593) dal nákladem svým pořídíti obraz do kostela hlavního, tak i nyní malířského díla byl paměťliv, ustanoviv, aby jeden pozůstalý kožich od starších kožešnických byl prošacován a na ty peníze aby byly zjednány dvě tabule malované na památku s nápisem jména jeho i manželky Anny do kostela sv. Michala.[5])

Pohříchu ani „figura“ z r. 1593 ani tabule náhrobní se nezachovaly.

Tak zámožný měšťan chrudimský cechu krejčovského pro přízeň svou, již věnoval umění malířskému „pro památku budoucí“, dostal se mezi malíře, nyní však nezbývá, než ze seznamu vykonných umělců úplně jej vypustiti.

Ze slovníka Dlabačova přešel malíř Rambousek do Riegrova Slovníka Naučného VII. 134.

Nejobšírněji rozpředl legendu o malíři Rambouskovi Bernhard Grueber v IV. díle známého spisu „Die Kunst des Mittelalters in Böhmen“. Shledáváme-li u prvních dílů alespoň jistou zásluhu v tom, že podán poprvé soubor materiálu dosti značného, na základě autopsie sebraného, byť i nekriticky při mnohém lapsu paměti i péra spracovaného, představuje poslední díl vrchol všech špatných stránek díla, bez jediného světlejšího paprsku, jenž by je ospravedlnil a do lepšího světla postavil.

---

[1]) Chytil; Český graduál literátů chrudimských z doby kol r. 1570. S 10 tabulkami ve světlotisku Chrudim 1898. Publikací musea chrudimského č. VII. Zde na str. 26. uvádím stručně důvody, otázky této se týkající.

[2]) Künstlerlexicon. Str. 536. Rambaužek Matthäus ein Maler und Bürger der Stadt Chrudim.

[3]) Časopis českého museum 1848. I. Str. 489., 490.

[4]) Český graduál l. chr. Str. 26. poznámka.

[5]) Rybička „O starožitnostech chrudimských“ C. M. 1848. Str. 491.

Jest to kusý materiál, bez ladu a skladu snesený, provázený čirými výmysly, planými dedukcemi a hypothesami. Literatura, tehda již dosti značná, není vůbec respektována a hlavním pramenem zdají se býti ústní sdělení lokálních badatelů a diletantů.

Nalezneme zde ty nejkřiklavější doklady ke kapitolám zvěčnělého Bauma, „Jak píší historii českého umění“.

Poslyšme, co Grueber vykládá o Rambouskovi, jemuž věnuje největší část stati nadepsané „Die Malerschule von Chrudim Königgrätz“ (IV. Str. 163—165). Ze značnějšího počtu obrazů v Chrudimi a okolí a v Hradci Králové soudí o existenci zvláštní zdejší školy. „Z jmén umělců dochovala se nám dvě, totiž Radouš z Hradce Králové a Rambaužek z Chrudimi, kteří vystupují v pokročilém století XVI. a, jak se podobá, jsou repraesentanty malířských rodin.“ Radauš působí as od roku 1560—1600 (!). „Rambaužek náleží době o něco dřívější, maloval v oleji, byl jak se zdá též řezbářem (!) a označovával své práce jak monogrammem M. R. B., tak i celým jménem ‚Mathaeus Rambaužek Bohemus‘. Práce obou mistrů jeví značné příbuzenství, ač lze poznati, že jak tento tak i onen mnohé pomocníky zaměstnával.“ Zde máme již celou serii nových výmyslů a domyslů. O díla Rambouškova není nouze. „Rambaužek zanechal veliký počet děl, mezi nimi objemné skládací oltáře i menší tabule samostatného obsahu. Obyčejně užívá zlaté půdy, nanáší barvy dosti hrubě a pastosně, jest však úplně zaujat gothickou manýrou starších mistrů. Jedno z nejlepších jeho děl jest skládací oltář, pocházející z kostela sv. Kateřiny, s řezbou uprostřed, znázorňující Nanebevzetí Panny Marie.“ Na jednom z vedlejších obrazů umístěn letopočet 1516, na jiném monogramu M. R. V nové špitální kapli nacházejí se ještě dvě malovaná křídla s jednotlivými postavami svatých, sice tvrdší než předešlá, ale energického pojetí. V poznámce dodáno, že Dlabač nalezl na jednom obraze Rambouškově letopočet 1593; „četl-li správně, potvrzuje se shora vyslovené domnění, že jméno Rambaužek náleželo umělecké rodině, která po mnohé generace kvetla“. A další práce tohoto člena mnohých generací uměleckých. „Znamenitějším jeví se mistr v oltářním díle chovaném v hřbitovním kostele sv. Kříže u Chrudimi. Zde opouští do šlendriánu zavlečený okres vyobrazení a odává se volnějším směrům. Střední část obrazu lze klásti po bok lepším pracím Wohlgemuthovým, křídla obsahují práce žáků. Bohužel dolejší partie prostředního obrazu s monogramem neb jménem na ní umístěným odpadla.“ Popsán ještě další oltář se Vzkříšením uprostřed, ceny menší, „avšak sestavení má rozhodné přednosti a vztah křídel k hlavnímu obrazu prozrazuje, že umělec o své úloze přemýšlel“. Grueber chválí mistry chrudimské a hradecké, že právě komposicí nad své pražské soudruhy vynikají. Uvedeny ještě oltář u sv. Kateřiny, vyřezávaný oltář s Nanebevzetím Panny Marie chrámu děkanského a obraz s posledním soudem v kostele kočském. Zda i tyto od Rambouska či žáků jeho pochodí, se nedovídáme. Na jiném místě (str. 195.) zvláště se uvádí, že téměř s úplnou jistotou lze za to míti, že Rambousek byl též řezbářem.

Díla, jež Grueber zde popisuje a sice namnoze nesprávně, zachovala se do dnes a nacházejí se v kostele děkanském, v kostele sv. Kateřiny, v kapli špitálské a městském museu. Rázem svým namnoze od sebe se liší, ač dobou vzniku jsou si dosti blízka pocházejíce většinou z počátku XVI. stol. To Grueber ovšem poznal a aby mohl skonstruovati svého Rambaužka, postavil před Rambouska Dlabačova hned celou generaci malujících a vyřezávajících Rambousků. Netřeba připomenouti, že ani na jednom z oněch děl není monogrammů neb nápisů, jež by svědčily o existenci mistra toho jména. Malby tyto popisuje Rybička přesně i podrobně, správněji než Grueber, avšak do připisování jich určitému autorovi se nepouští. Grueber zašel takto mnohem dále, dále než seriosnímu badateli jest dovoleno — za to rozpadly se smělé jeho výklady úplně v niveč. Jest to poslední fase v historii Matouše Rambouska, domnělého malíře.

Loretánský poklad v Praze na Hradčanech.

Popisují *Ed. Šittler* a Dr. *A. Podlaha.*

Nedlouho po založení tak zv. domu Loretánského v Praze, jež stalo se r. 1626., dán byl počátek také ku proslulému nyní *pokladu Loretánskému*. Doba jeho vzniku není sice přesně známa, ale již v instrukci, kterou zakladatelka Benigna Kateřina z Lobkovic dne 17. září r. 1636. vydala, nalézáme o něm výslovnou zmínku.[1]) Hojnými dary a odkazy obohacena byla svatyně Loretánská za krátko tou měrou, že již r. 1690. místnosti pro poklad určené rozšířeny býti musily. Konečně bylo nutno, vystavěti pro pokladnici chrámovou zvláštní pevné místnosti před domem Loretánským; stalo se tak v letech 1699.—1702. Štědrým nákladem J. J. Mořice knížete z Lobkovic byl r. 1882. celý poklad v náležitý pořádek uveden; jmenovitě byly jednotlivé předměty pečlivě opraveny a očištěny.

Ačkoliv co do hmotné ceny prohlásiti dlužno poklad Loretánský za největší vůbec v Čechách, nelze

[1]) Dotyčný odstavec zní (v něm. orig.): „Dass *der Schatz* dieser heiligen Kapelle mit einem Gitter also verwahret werde, auf dass der Messner ohne dem Herrn P. Quardian oder einem von ihm dazu verordneten Kapuziner nicht dazu gelangen könne, es sei dann zum Gitter, allda selbiger verwahret ist.“ *Max Dvořák*, „Maria Loretto am Hradschin zu Prag“ 1883., pag. 18. *Týž*, „Seznam pokladnice u Panny Marie Loretánské v Praze na Hradčanech“ 1884., str. 5.

jej co do ceny umělecké nikterak klásti na místo nejpřednější. Věc ta přirozeně vysvětluje se z toho, že dárcové zřídka kdy věnovali pokladu tomu nějaký starší předmět umělecký, nýbrž téměř zpravidla v dar podávali výtvory umění soudobého. Jest tudíž v pokladnici Loretánské zastoupeno převahou období ba-

Obr. 1. Obrázky na kupě kalicha loretánského.

rokní. Nicméně jest tu dosti věcí i po stránce umělecké velice cenných, jež zasluhují, aby v širší známost uvedeny byly, a to právě jest účelem našeho podrobného popisu.

I. Gotický kalich z roku 1510. (Tab. IX., X.)

Kalich tento jest nejstarší a zároveň nejušlechtilejší provedenou prací kovovou z celého pokladu.

Noha (17·5 čm. šir.) jest šestilupenná. Z mírně prohnutého hladkého okraje jejího zvedá se úzká kolmá prolamovaná galerie z jemného proplétaného větvoví se skládající a dole vroubkovaným drátem obtočená. Lžicovité lupeny, vzhůru mírně prohnuté a zúžené, vroubeny jsou rovněž vroubkovaným drátem; plocha jejich pak vyplněna jest gotickými baldachýnky o třech fiálách. Baldachýnky tyto utvořeny jsou ze stříbrného drátu tak, že hořejší partie jejich od spodní plochy poodstává. Pod nimi nalézají se lité a cizelované poprsní reliefy světců; jsou to zejména:

1. Sv. Václav v odění válečném s knížecím kloboukem na hlavě a s praporcem v levici.

2. Biskup s berlou v pravici a s miskou v levici.

3. Sv. Barbora s věží v pravé ruce.

4. Sv. Anna, po jejíž pravici stojí malá postavička P. Marie, a na jejíž levici sedí Ježíšek.

Fototyp. K. Bellmanna v Praze.

Poklad Loretánský v Praze: Noha kalichu z r. 1510.

5. Sv. Markéta, držící v levici kříž a pravicí draka.
6. Sv. Kryštof nesoucí na ramenou Ježíška.

Reliefy tyto jsou vesměs výborně provedeny, zejména výraz tváří a draperie rouch zasluhuje vší chvály.

Nahoře, v nejužší části své jest noha spjata věncem ze stříhaných roset, jichž střed tvoří tmavomodré a tmavofialové kusy emailu na způsob malin formované.

Nad věncem tímto spatřujeme část šestibokého hranolového stvolu, na jehož obdélníkových ploškách na emailovaném pozadí čtou se písmena: MARIA a letopočet 1510. Emailovaná půda jest tu vesměs temnozelená; toliko písmeny M a I jsou na půdě temně červené.

Široký nodus má tvar zploštělého sferoidu; povrch jeho vkusně jest rozdělen v lupenovité části, jichž plocha pozdně gotickými kružbami jest prolomena. Na nejširším obvodu nodu vidíme střídavě emailový čtverlist a rosetu silně sevřenou (na způsob poupěte) s drahokamem.

Nad nodem pokračuje opět šestiboký hranol, na jehož ploškách v tmavozeleném a tmavočerveném emailovém pozadí čteme: IHESVS.

Kupa (10·5 cm. vysoká, 12 cm. v průměru) vsazena jest do koše bohatě ozdobeného.

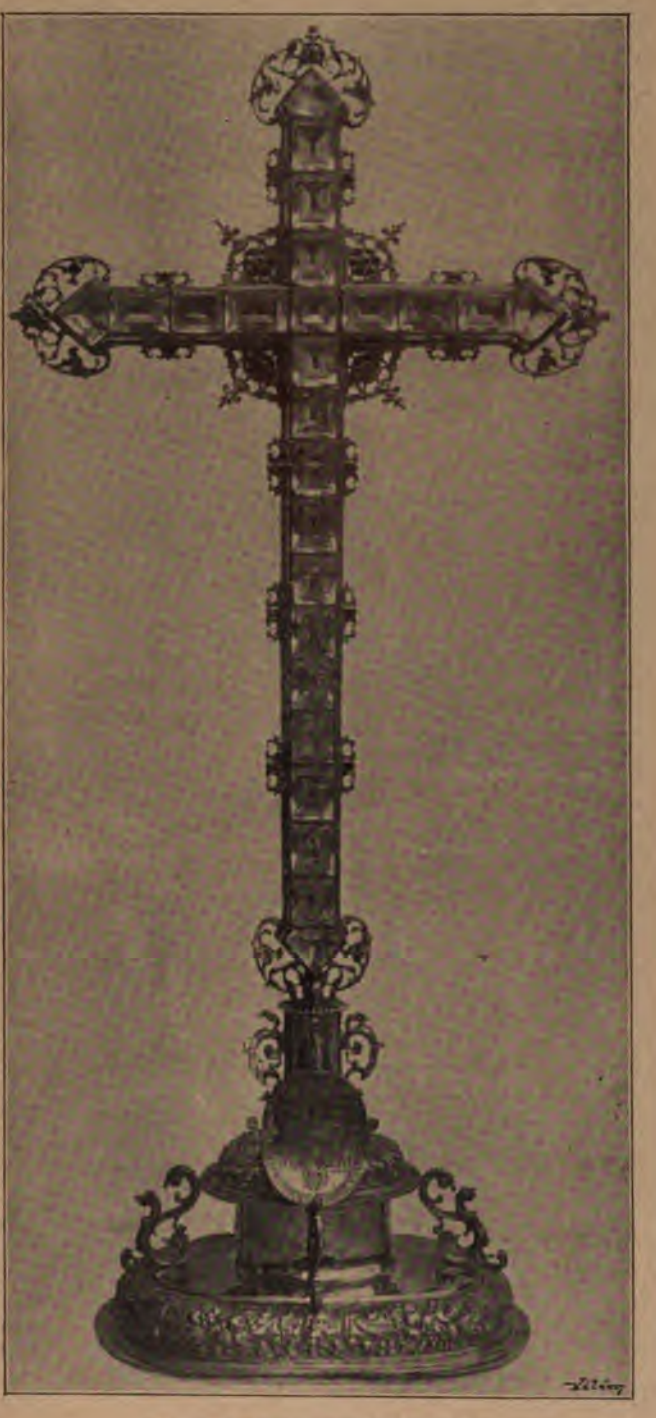

Obr. 2. Kříž kardinála Harracha.

Jestiť plocha jeho vroubkovaným stříbrným drátem rozdělena v šestero menších dílů, do nichž vsazeny jsou krásně do stříbra ryté obrazy s emailovaným pozadím; jsou to:

1. Kristus před nízkým křížem po pás obnažený s rozpjatýma probodenýma rukama a s trnovou korunou na hlavě.
2. Madonna s Ježíškem na loktech.
3. Sv. Barbora s kalichem v pravici.
4. Sv. Vojtěch, v levici berlu a veslo, v pravici kalich držící.
5. Sv. Jiří, do jícnu malého draka, jejž levicí za krk drží, meč svůj vrážející.
6. Sv. Kateřina s kolem a mečem.

Půda obrázků jest vesměs tmavomodrý email; toliko dva protilehlé obrázky: Kristus a sv. Vojtěch mají půdu tmavočervenou. Trojhranné cípky při hořejším okraji košíku vyplněny jsou trojlisty z tmavozeleného a tmavočerveného emailu. (Obr. 1.)

Nad košíčkem vine se velmi vkusný prolamovaný věnec, v němž užito motivu bodlákového větvoví s květem, do něhož vždy dva okřídlení dráčkové s každé strany zobou.

Kalich jest zhotoven ze stříbra a pozlacen. Celková výška jeho obnáší 24·5 cm. Svatyni Loretánské daroval jej Krištof Ferdinand Popel z Lobkovic (zemř. 1658).

Jest to patrně domácí výrobek český; nasvědčuje tomu vedle zvláštního rázu ornamentiky, jehož analogii shledáváme také u jiných stříbrnických prací domácích, i obrazy českých patronů, jimiž noha i kupa kalichu jsou ozdobeny.

Poprvé reprodukoval vynikající tuto památku prof. J. Koula výtečným svým způsobem v publikaci své

„Památky umění výtvarného“ (seš. 7. list 13—14); tato kresba jeho byla ve zmenšeném měřítku znovu otištěna v Ottových Čechách (díl „Praha“ I. str. 253). Nicméně podáváme novou fotografickou reprodukci originálu s jiné strany, jakož i vyobrazení ozdobné nohy a kupy, majíce za to, že tento chef d'oeuvre pokladu Loretánského plnou měrou toho zasluhuje.

II. **Krucifix ze slonové kosti.** (Tab. XI.)

Korpus (36 cm. vysoký) jest mistrně řezán ze slonové kosti. Modellace těla jest bezvadná, výraz dokonaného právě utrpení ve tváři výborně zachycen. Korpus připevněn na hladkém černém kříži z ebenového dřeva, jenž vsazen jest do vkusného renaissančního podstavce.

Krucifix tento daroval pokladu r. 1678 P. Emerik, jenž jej byl obdržel od císaře Leopolda I.

Vznik řezby této klásti dlužno dle všech známek na počátek XVII. století. Původce její není znám. Byla sice připisována Cellinimu,[1]) avšak neprávem. Neshledáváme-t na ní rázu výtečného vlašského toho mistra. Nemáme sice s dostatek srovnávacího materiálu po ruce, jelikož drobné kříže z ruky Celliniho vyšlé nám se nedochovaly,[2]) ale již pouhým srovnáním se známým mramorovým křížem jeho, jenž nyní v Eskuriálu se nalézá,[3]) vychází na jevo tolik podstatných rozdílů i co do koncepce i provedení, že naprosto nelze krucifix náš Cellinimu přiřknouti.

III. **Kříž kardinála Harracha.** (Obr. 2.)

Nad massivnějším oválovitým podstavcem, jehož okraj ozdoben jest ovocnými festonky tepanými, spočívá na čtyřech vkusných *s* ovitých nožkách a hladkem neozdobném středu basis užší, větším věncem akanthových lístků obklopená. Odtud zvedá se válcovitý nástavec, na čtyřech stranách ještěrovitými ozdůbkami okrášlený, do něhož vetknut jest vlastní kříž. Ramena jeho vyplněna jsou podle sebe kladenými broušenými křišťály, kovové kraje ramen oživeny nemnohými ale vkusnými ozdůbkami, do nichž vsazeno po jednom granátu. Bohatěji vyvinuty jsou ozdoby při všech čtyřech rozích kříže, jakož i v koutech, kde ramena se sbíhají; tu již spatřujeme celé rosety granátů v ladně stylisovaných ornamentech kovových. Na užší basi před zmíněným válcovitým nástavcem připevněna jest oválovitá prohnutá destička se znakem Harrachovským a s opisem: ERNESTVS·S·R·E·PRESB CARD. Æ HARRACH· ARCHIEP. PRAG·REGNI BOHÆ. PRIMAS ET PRINCEPS. Kovové součásti kříže zhotoveny jsou ze stříbra a pozlaceny. Výška celku obnáší 58 cm., šířka 26 cm.

Brány a věže Kutnohorské.

Napsal *Josef Šimek.*

I. **Brány.**

Poutník vstupuje do starobylého města Hor Kuten ani nevěda, bez úvodu. Úvodem tím myslíme staré brány, na nichž si mnohá města německá zakládají, kdežto česká až na řídké výjimky (na př. Vysoké Mýto) se jich o překot zbavila.

Tito neklamní důkazové města a městských práv docházeli po staletí malé opravy, považováni za zbytečná stavení a tak v našem století, ať byla ještě pevná nebo ne odstraněni.

Tak se vedlo i kutnohorským branám. Nejprv vymizela brána kouřimská; byla bídná již v počátku století tohoto a proto pozvána r. 1821 krajská kommisse, aby ji ohledala. Ta ji shledala ještě dosti bezpečnou. Sotva že však kommisse odešla, sřítila se brána a zranila 2 lidi. Odstranění její dalo znamení k odstranění i ostatních a průběhem 60 let vymizely veškery brány s věžemi, ač by právě městu horskému, naplněnému starobylými stavbami, byly výborně slušely.

Pohled na Kutnou Horu z mapy Sandvartory.

Do horského města vcházelo se čtyřmi branami. Tři jmenovaly se dle měst, do nichž silnice vedly, kouřimská, kolínská, čáslavská a čtvrtá klášterská dle toho, že vedla ke klášteru sedleckému.

Udává-li se jinde bran více než čtyři, tedy odvoláváme se na pány šepmistry, kteří roku 1549 *všechny čtyry branné* pro zvláštní nepořádek k sobě povolali a domluvu jim učinili; podobně ohlašují téhož roku branní všech *čtyř* bran, že někteří z okolních zemanů nechtí volně cla dávati vezouce k sobě domů rozmanité potřeby [1]) a konečně r. 1578 branní od 4 bran povoláni pro nepilnost a řečeno jim, aby nebrali formanům toho, co do váhy vezou. Nalezli jsme ovšem též název „brány k sv. Barboře“ k r. 1444 i brány pá-

[1]) Ekert, Posv. místa I., 158.

[2]) Srvn. E. Plon, Benvenuto Cellini, Paris 1883., pag. 155.

[3]) Viz vyobrazení jeho u Plona o. c. pl. XX. „Crucifix de marbre (Eglise de s. Lorenzo de l'Escorial).“

[1]) Archiv kutnohorský č. 1075.

chovské k r. 1446, ale ty sluší míti za fortny. — Opevnění Hor zdmi bylo v 16. věku ve stavu neutěšeném,[2]) a také brány nedocházely žádoucích oprav, jen snad, když hrozilo opravdové nebezpečenství; scházely tedy.

Roku 1544 naříká branný od *kolínské* brány, že „brána jest nebezpečná, takže vítr na ní krov strhl a v tom hrozném povětří cihly pršely a padaly“. Roku 1564 hrozilo nebezpečí bráně *kouřimské*, kdy si pan Jan Libenický z Vrchovišť v domě Samsonovském sklípek na víno dělal a to tak blízko gruntům brány, že mohla spadnouti, čemuž opatrní šepmistři ovšem zabránili. U této brány dovoleno bylo Bart. Veverkovi r. 1583 postaviti do podzimka stavení k vaření sanytru, což jasným znamením, že měla brána malou vážnost. Obě brány byly cihlami kryty a dokonány r. 1490 (krov nejspíše; Dačický ed. Rezek I. 47.). Za branou kouřimskou a kolínskou zhotoven r. 1576 rybník mezi zahradami „na Trávníku“, kdež dříve hrávali v kuželky (Dačický II. 3.).

U brány *klášterské* bylo smetiště a nikde na blízku ani kašny ani kádě, takže nebezpečí ohně mnohými pekaři, kteří v pekárnách v noci pracovali, bylo velké, a proto r. 1572 u brány kašna zřízena. K této bráně příslušelo brannému hlídati fortnu, jež k Sedlci vede a dotud stojí; tudy po můstku vyšlo se na cestu ke klášteru (Dačický II. 27.). Hlídání této fortny jen občas a to výminečně odděleno bylo od služby branného klášterského. Tak čteme, že r. 1492 dostal fortnu tuto Říha koželuh i s věžkou a dovoleno mu, aby tu světničku při bráně postavil, aby se živil, jak umí, a fortnu spravoval a to do smrti.[3]) Dle obrazů zachovaných byla z bran nejozdobnější *čáslavská*, ale za to také nejsmutnější, vycházelo se jí k šibenici.[4])

Vedle bran byly *fortny*, jimiž také z města se vycházelo. Roku 1568 za moru všechny prkny byly zabity, poněvadž jen branami se choditi smělo a jmenují se. Byly to fortny u „kola“ lázně, u sv. Barbory, na koňském trhu, v Houškách jdouc k klášteru, u Náměti, u Katovy věžky, vedle Matěje koželuha, u Nových Mlýnů, u věže Žižkovy, u laviček na Písek.

Ze zpráv o stoletích starších, tedy z 15. věku, uvádíme o *fortnách* ještě toto: Roku 1478 jmenuje se fortna krytská, roku 1486 hloušecká, 1460 fortna v Houškách vedouc na Kaňk, 1490 „fortna nová, kteráž přes valy udělána k Náměti“, 1446 fortna novoměstská, 1497 velká fortna vedoucí k Novému městu, 1460 fortna kolínská, 1442 fortna Domanyova k Páchu nad lázní kúželovskou, 1462 pivovár na haldě u fortny a branky pachovské.

Vedle forten jmenují se *branky*; ty měly nahoře sruby, jež si sousedi pronajímali. Martin Hamrnik 1467 od šepmistrů pronajal si branku a měl za to opravovati srub; 1493 Václav Sedmilhář bydlil v srubě nad brankou pod leflíři, kamž se dostal na přímluvný list Vladislava krále. Z branek uvádíme: branku pod melhúzem, branku proti sv. Janu, pod Vlašským dvorem (1537), branku mentlířskou (1456), branku novou v české ulici (1457), v reflířské ulici (1458), branku sv. Bartoloměje (1468), branku židovskou (1476).

Obraťme svou pozornost k *obyvatelům* bran![5])

Povinnosti strážců bran — branných — byly hojny a obtížny; hlavní povinností bylo otevírati a zavírati bránu, přehlížeti, zdali a kdo co do města veze a kdo do města vchází a vybírati clo. Jen ve městě směly se díti koupě a prodeje, a proto i dříví před branou prodávati bylo na Horách zakázáno, a proto i ztrestán Hanzl sanytrník (1555). Branný od čáslavské brány často chodil prohlížeti k Páchu, neskládají-li tu dříví, a nalezl-li, vybíral clo (1568). Měli tedy branní zabraňovati obcházení cla, vnášení věcí a zboží

Hora Kutná dle Pamětí Kořínkových.

1. Kostel sv. Michala a Václava. *3.* Kostel sv. Petra a Pavla. *4.* Kostel nejsv. Trojice. *5.* Chrám sv. Barbory. *6.* Kolej Jesuitská. *7.* Kostel sv. Martina. *8.* Kostel sv. Jiří. *9* Brána Kouřimská. *10.* Kostel sv. Bartoloměje. *11.* Brána Kolínská. *12* Kostel všech Svatých. *13.* Chrám sv. Jakuba. *14.* Radnice. *15.* Kostel P. Marie na Náměti. *16.* Brána Čáslavská. *B.* Hora Vysoká. *E.* Hora Sukov. *F.* Kaňk.

[2]) Viz o tom v našem čl. „O účasti Kutnohorských atd.“ v Č. Č. M. 1890 str. 337 pozn. 25.

[3]) R. fl min. L. 13.

[4]) Roku 1451 uvádí se brána špitálská vedoucí na Kolmark, jest tedy název brány čáslavské pozdější.

[5]) Všeobecně o branách a jejich obyvatelích způsobem nedostižitelným vykládá Dr. Z. Winter v Kult. obraze Č. měst I. 2 5 atd. Jestliže některé věci, jež uvádíme — a ty jen Hor se týkají — s údaji Wintrovými se kryjí, jest dokladem, na jak pevných základech dílo Wintrovo zbudováno.

zapovězenými cestami, překupnictví a j. Ale nestávalo se; vždyť někdy sám branný býval překupníkem. Martin Škrdle, jenž býval písařem u brány, potom obecním dělníkem, konečně stal se r. 1540 branným u brány kouřimské. Ten skupoval vejce, slepice a j., nedopouštěje s tím na trh vůbec lidem jíti, a tak bohatl. Jan Medal dovolil si jej nazvati „slepým lotrem a zlodějem, jenž hůře loupí než na Horách". I jinak byl Škrdle zlý člověk; žaloval naň Vavřinec Růže ze Sionu, že mu vyloudil syna a nosil jej hlavou dolů, že se mohl krví zaliti, že ho vedl ke Ptáku (dolu) a tam loupali podkovy od mrtvých koní, na to že ho shodil do šachty a tu prý se za cosi zachytil a jen zázrakem se zachránil, na Páchu že si z něho sáně udělal a na něm se vozil, že se mu dělal katem a že ho svedl, že od sv. Barbory do údolí kamením házel. Nehezký to branný!

Nepěkně soužoval Jan Malínský, branný čáslavský, lidi, dříví, uhlí, vápno a j. věci s vozů ve bráně jim bera; i žádáno pánů, aby tam šli, co prý toho tam má, když prodá 2 vozy, koupí si svíček, kterýchž může do roka míti a přes to může 20 sáhů zachovati. Podobné nezbednosti prováděl r. 1574 Bartoň Koza od klášterské brány, jenž bral s vozů dříví a uhlí pro doly určené a také neušel trestu, ač se vymlouval, že „pacholata selská za 1 neb 2 žemličky mu shodili". R. 1578 Matěj Čermák od čáslavské brány překupoval „vše nejčistčí". Rok na to objevily se hanebné krádeže u této brány; dcera branného s děvečkou braly od císařských formanů uhlí, nosily je do brány a tam skládaly a 2 sáhy dříví tolikéž kradeného Pavlu Mědínkovi prodala. Pacholci za pomoc při krádeži obdrželi koláče, pivo a oplatky. I hákem řečené ženštiny s for věci strhovaly.

Brána Kolínská na poč. 19. století.

Někdy také nedostatečnost branných byla příčinou nepořádků. U klášterské brány r. 1560 nevybralo se cla ze dříví žádného, poněvadž byl branný „nedostatečný k hlídání jsa kulhavý a mdlý", a mnoho dříví k sanytrníkům se zavezlo.

Takovéto a podobné případy šepmistry k tomu vedly, aby (1580) ustanovili určití pány k branám a místům, kde se vchází, aby nikdo nepřekupoval a drahotu nečinil.

Jinak bylo branným dovoleno řemeslu, jemuž se vyučili, i ve bráně se věnovati aneb prodávati věci formanům nutné. Když r. 1540 zemřel Mikuláš Polívka, branný od kouřimské brány, a dána služba Mikuláši z Břehu, připomenuto mu, aby nastoupil až o sv. Havle, poněvadž páni dovolili manželce Polívkově, aby byla u brány, dokud nevyprodá kolomaz, biče a šňůry. U kolínské brány stal se branným soustružník a dělal řemeslo, když však si zjednal mládence a učedníka a i po hospodách zboží své prodával, volán jest k pořádku. Před pány mluvil zpurně bráně se a proto přišel do žaláře, a brána byla dvě hodiny bez dohlídky.

Propůjčujíce páni výnosný úřad branného, rádi viděli, byl-li to zkušený muž, proto někdy písař od brány, jenž býval k ruce branném u v pilných věcech a dobách dáván, službu tu obdržel. Kdo se ve službě nevyznal a branným býti měl, dostal rozkaz, aby se zaučoval. Roku 1569 švec Michal sedal, než nastoupil, u čáslavské brány, aby věděl, co se platí. Roku 1577 Havel Havlíček také „zpruboval", než nastoupil. Tak tedy nabývali branní vědomostí o tom, co se na Hory smí voziti a co se z čeho platí; mimořádné věci jim byly oznamovány, tak na př. zakázáno r. 1579 voziti na Hory brodská piva a šenkovati je pro drahotu, neboť byla v samém Brodě po 36 grošíchčeských sázena; tedy nesměl jich branný propustiti.

Vybírání poplatku nedělo se někdy bez odporu stran. Roku 1549 stěžovali si všichni branní, že někteří z okolních zemanů nechtí volně clo dáti vezouce k sobě domů pšenici, oves, hrách, máslo, sýr a j., ač doma to prodávají, zvláště pan Muchek, Martinský (Hynek Martinický z Chřenovic), Sigmund Třebečický a tvrdí prý, že jsou dobří lidé a nemají cla dávati.[6]) Roku 1560 čteme stížnost, že branní místo peněz dostávají nadávky; branní ovšem neostali dlužni a tak často i k dalším důsledkům přišlo. Šimon, branný od čáslavské brány, dostal roku 1574 od Jana Mladěje z Mladějovic místo cla „šňupku". U soudu udal Jan, že tu jezdí již 7 let a nikdy neplatil, vezl-li co pro svou potřebu, až tu ten branný vše na voze přehazuje a křiká. Věc vyrovnána tak, že Jan z Mladějovic dostal vrch, ale za to mstil se Šimon ostatním zemanům okolním a nemoha vybírati cla, zastavoval jim vozy, ptal se, kdo jsou, jak se jmenují a dodělal se tak nového pokárání.

Branní týráni často lidem; r. 1630 stěžuje si jeden branný, jak po něm tuláci kamením házejí, i ženu by mu byli zabili, kdyby ji čepička nebyla zachránila.

Odvádění vybraného cla jen na věrnosti a poctivosti záleželo. Balcar, branný čáslavský, r. 1565 propuštěn pro nepilnost, neb přinesl za týden z cla 13, 16, 20, 24 až 30 grošů, kdežto jiný postavený ke clům až k 1 kopě 8 gr. přinášel. Byla tím vinna buď nepilnost neb nevěra, neb i obojí. Roku 1549 kárají páni branné, že se „toulají po krčmách a domech, ještě na jich důchod nevidí se, aby mohli takové hody po sobě dělati", neb prý branní i od tří bran „pořád ožralí" se nacházejí a nemohou tudíž věděti, z kolika sudů ungeltů sebrati se má. Roku 1553 Václav branný vinen z krádeže v pokladnici v bráně přímo, Havel

[6]) Archiv kutnohorský č. 1075.

Havlíček čáslavskou bránu často r. 1578 opouštěl a rok na to propuštěn, „poněvadž více korbelu než brány vyhledával“. Výmluvy branných, proč málo vybírají, jsou rozmanité, někdy i směšné; roku 1529 tvrdili, že malý příjem zaviňují husaři a husařky, kteří fortnami a nikoli branami husy honí!

Na brány lípány byly hanlivé cedule. Roku 1535 viněn Vondráček úředník, že ceduli hanlivou o hornicích psal a lípal.[7])

Nejlépe opatřeny byly brány horské za moru v Čechách roku 1568, kdy *česka kancelář* sídlem byla na Horách.[8])

Vedle branného dohlédal vždy u brány jeden sousedů (za hlídání od obce dáváno každému 3 groše). Do města bez opovědi místodržícím nesměl nikdo; branní přijímali listy z krajin morovou ranou stižených; většinou brány byly zavřeny a to vraty novými, kteráž před příchodem vysokých úřadů zhotovena a upravena, „poněvadž prve nikda se nezavírala“.

II. Věže.

Obraz Hor Kuten od strany čáslavské, jakž viděti jest na příloze k Pamětem Kořínkovým, jest velmi zajímavý a pestrý. Mnohé věže, jež měly nejen chrámy, nýbrž i budovy jiné, jako Vlašský dvůr a radnice, ano i privátní domy, pestrou směsicí budov valně zveličují.

A byli pyšní na věže horské šepmistři! Výroky jejich o věžích toho dosvědčují, vždyť jim město „ošlechťují“ a jsou „zrcadlem města“ (1556).

Nechajíce mluviti obrázky přihlédneme k tomu, co o věžích povídají staré zápisy.

Brána Klášterská na poč. 19. století.

Stavba věže kostela arciděkanského či *vysokostelská* patří k nejstarším stavbám městským; přihlédněme k osudům jejím ve věku 16.

Roku 1567 uložili pp. Augustinu zedníkovi, aby k opravě věže této chystal dřevo, kamení, vápno a prkna. Roku 1572 jevila věž povážlivou trhlinu a opravena, r. 1573 stažena železem, což učinil Jakub kovář. Léta 1574 jevila se potřeba přestavěti hranici a tu radili mlynáři, aby se zdi hranice k vůli bezpečnosti nedotýkala a trámy, na nichž zvony visí, aby ke zdem nesahaly, neb prý v Praze u některých kostelů tak jest. I zastaveno zvonění, poněvadž věži nebezpečné a ač činěny námitky, že není suchého dříví před rukama, povoláni mistři z Prahy Jiřík Podíl a Rupa, aby hranici přestavěli. Avšak zpráva z téhož roku uvádí, že hranici provedl mistr Adam tesař a chtěl za práci 80 kop. Mlynáři ku prozkoumání práce povolaní shledali, že je hranice dole užší a že se podpírá o klenbu a protož přijata teprv, když Adam slíbil, že zdarma opraví. Roku 1575 opravil stavitel Gabriel věž, „jež potřebovala brzkého opatření“, a chtěl za opravu 60 kop, ale dostal jen 33 kopy. Roku 1580 oznámil Matouš zvoník, jak od té hranice celá věž se „vrtká a chodí“. I vysláni jsou k usouzení věci zedníci, tesaři a mlynáři a zvoněno „u Vorel“ (velký zvon), aby viděli, jak zvonění na věž působí. Závada některá zajisté shledána, neboť bylo zakoupeno dříví a opatřeno, aby se hranice nekývala; též železem věž stažena. Roku 1581 stihla věž nehoda. Radní písař zapsal toto: „V úterý sv. Jakuba okolo 10. hodiny hrom udeřil do věže sv. Jakuba a u Vorla i jinde nahoře některé sloupy a drobné třísky obrátil a hodinám, takže nemohli na zvon bíti, uškodil a potom nahoře lože pod hlásným rozrazil a vyrazivši drahně šindelů i makovici na dvé rozštípil, ale z daru P. Boha Všemohoucího nezapálil; však nicméně páni tu makovici sníti a jinou udělati rozkázali.“

Na jiném místě památných knih čteme, že se tak věži vysokostelské stalo pro zlořády v hospodách horských páchané, kdež se senkýřky chovají, kdež se pije a hromuje. Proto prý se též třásla země u sv. Bartoloměje a u sv. Barbory, na uhelném trhu byl spatřín velký počet černých psů a štěkot slyšán; mezi psy pobíhal též černý muž.

I přistoupeno ihned po této události, jež tak hrůzyplnými úkazy byla provázena, k opravě, jež vystrojila věž, jak ji asi vidíme na obraze vzatém z Kořínkova díla. Radní písař zapsal r. 1581 (Justus f4), že posazeny makovice 2 pozlacené se 2 hvězdami pozlacenými a okolo nich 10 paprsky na věž skrze Jana Jílovského a opatřeno vše, jakž náleží, i ti „špicové dubovi olejnými barvami dobře napuštění, aby před větry, dešti a j. příčinami obstáti mohli“.

Věž námětská. Tato věž vévodila dolnímu městu. Pocházejíc stavbou svou z konce 15. neb počátku 16. věku mnoho přetrpěla; shořelať již r. 1555. Následujícího roku jednáno tudíž o její vystavění; jednáno s mistry, aby na *vlašský způsob* byla provedena. Páni chtěli míti mistra, jenž v Písku „pěkně a foremně“ věž vystavěl a chtěli mu i oboje malování (návrhy) ukázati. Byl to mistr Jiří tesař z Tábora, jenž toho roku (Sal. pop. f4) i radě se také objevil jednaje s pány o smlouvu konečnou. Pánům se však zdálo, že ze smlouvy není dosti jisto, že se Jiřík podvoluje, že dříví v lese podvraceti bude na svůj groš, že udělá 4 podlahy na věž, že bude krov šalovati, že tři komory pod krovem zřídí a čtvrtou světničku, že zvony zavěsí atd.

Ale Jiřík odkazoval na svou práci v Písku, tam prý nebylo ani výminek a vše, což potřebí, i schody udělal. Zajisté že udělá vazbu pěknou s křížem a světničku z cihel že vyzdí a komůrky některé že zřídí. Již po 30 let dělá

[7]) Archiv kutnohorský č. 692.
[8]) Bližší zprávy o tom Arch. Pam. XV.

prý řemeslo a vždy bylo dobře, zajisté i tentokrát. I odevzdáno mu dílo. Léta 1557 (Domine intra f 2) byl Jiřík s dílem skoro hotov, ale stěžoval, že nedodávají mu makovice a prken že ještě potřebuje. V pátek na to vyšli páni pohledět na dílo a přijali je.

Makovici dělati svěřeno nejmenovanému pokryvači a kotláři v Čáslavi, kteříž práci provedli a prosili, aby i pokrytí věže jim bylo svěřeno; avšak nestalo se, aspoň ne hned, neboť roku 1558 čteme, že páni žádají do Prahy o pomoc na věž, odkudž se jim skutečně 6 centů mědi dostalo. A tu radí se páni města, mají-li krov ten, o němž mistr tvrdí, že ještě vydrží, nechati nebo jiný postaviti. Obecní a páni neměli krov ten za „gruntovní" a mohl by prý i s tou mědí propadnouti, aby tedy ještě ostalo přes zimu, aby se zatím dříví zpracovalo, neb i pan mincmistr slíbil dříví od Veletova dáti i pan Zdislav (Zvířecký), a až vše bude pohotově, aby jiný krov zřízen byl místo tohoto nevhodného. Léta 1560 obecní se usnesli, aby vrchní strana věže mědí pokryta byla a dolní šindelem, než všechna zhyne. Kateřina Šmacova poručila současně 20 kop na cín k účelu této věže. O dalších osudech knihy pamětní nepovídají ničeho.

Brána Čáslavská

dle listu za vyučenou z r. 1774 (cech řeznický).

Brána Čáslavská

dle listu za vyučenou z r. 1812 (cech jirchářský).

Věž Náměťská

z listu za vyučenou z r. 1774 (cech řeznický).

Věž Náměťská

z listu za vyučenou z r. 1812 (cech jirchářský).

O ostatních věžích kutnohorských máme drobné zprávy. Velká radnice městská měla věž se zvonem; na zvon zvonilo se, měli-li se sejít starší a potom za zvláštních případů: r. 1565 za válek tureckých prohlášeno, jak zavzní hlas zvonu radnice a kostelů, že nikdo nemá sedati v hospodách, sic že zaplatí 5 kop pokuty.

Věže prochodítá jmenuje se r. 1494;[9]) vedla z rynku ke kostelu. Od věže této šlo se do šíjí pivních a pivnic, a kolem věže stáli hokyně a ševci a platili za to majiteli věže.

Na Rossmarku jmenuje se věž r. 1446 u domu Ocáskova. Na obvodu města jmenuje se (1568) katova věžka „ležící u zdi městské" r. 1448 a Žižkova věž. U domu někdy Ruthardovského uvádí se věž, kteréž část až po pavlač, na kterouž jsou dvéře proti lázni Blažkově, za 62 kopy r. 1483 odprodána; r. 1488 celý dům Ruthardovský i s věží prodán. Dům s červenou věží byl na Náměti (1459), Cihelná věž (ne-li táž, jako předešlá) byla na Dolním Městě (1474), Dům Glenzlův s věží na Koňském trhu (1462).

Věže kostelní kutnohorské, a to Vysokostelská, Námětská, časem i sv. Jiří (na př. r. 1556) byly opatřeny služebníky, kteří opatřovali město a bděli nade vším, co se ve zdech i za zdmi dělo. Hlavní služba byla na nejvyšší věži, takže hlásného od Vysokého kostela k Náměti přeložiti bylo sesazením.

Hlavní služebníci věžní byli *hlásní*.

Hlásní při věži Vysokostelské bývali dva a střídali se ve službě s trubači ob den, tedy v úterý hlásní, ve středu trubači. Mimořádné zastupování se připouštělo: když Beneši trubači zemřela žena, hlídal zaň hlásný Matěj švec a dostával 12 gr. týdně, ale poněvadž služby dobře nezastal, dostal se do kládý. Týž Matěj směl řemeslo konati a snad to jej tak zabavilo, že nezazvonil o nešpoře, i přeložen na věž Námětskou (r. 1579) a zakázáno mu bráti manželku na věž.

Povinnosti hlásných sepsány byly r. 1559 a artikule ty předčítány hlásným do služby vstupujícím. Šebestian hlásný, jenž r. 1576 za velké bouře a hromobití (Si iniq. f 4) s věže ze strachu utekl a nezanechav nikoho na věži do Neškaredic běžel a tu do vinic se schoval, výslovně slíbil r. 1580, že bude u Vysokého kostela hlídati od 10 hodin do 23. hodiny. Když hrozilo nebezpečí, nastoupily závazky nové. Poněvadž na př. r. 1574 byli v zemi paliči, nařízeno bylo hlásným, aby po hodinách na sedmerník bili a často oznamovali, kolik hodin jest a ne, jak obyčej mají, po druhé hodině: „třetí hodiny očekávejte!" Hlásní se ospravedlňovali, že volali po hradecku, ale slíbili, že se zachovají dle rozkazu. R. 1572 nařízeno hlásným, že mají vždy před hodinami, mezi hodinami a po hodinách těmito slovy ohlašovati: „Pane Bože, rač ostříhati Hory Kutny!" (Lib. mem.) Nedostatek hlasu byl u hlásného velkou závadou, 1575 Petr hlásný bez hlasu musil se dáti zastupovati) a téhož r. 1575 v závazek pojato, že jest „dobrých smyslů, sluchu, vidění a hlasu" nastupující hlásný. Hlavně hleděti bylo hlásným k tomu, aby oheň v čas oznamovali.

R. 1556 rozkázáno jim, aby ve dne zavěšovali praporec, v noci lucernu v tu stranu, kde hoří, aby hlavně na kran-

[9]) L. fkv. min. Q 4.

cích věže vysokostelské, „jež jest jako zrcadlo městu“, ponocovali. Roku 1572 propásli hlásní Ondřej a Štěpán oheň a ač na Kaňku a klášteře šturmováno, bylo na hlavní věži ticho, i přečten jim závazek z r. 1559 a oba na 2 neděle dáni do klády. Když tíž nedbale r. 1573 hodiny ohlašovali, pohrozeno jim propuštěním a podrženi na průbu na 2 neděle.

Hlásné vysokostelské platili páni.

Náměstské hlásné platili si sousedi, a hlásní plat si vybírali, což sousedům příjemno nebylo a často stěžovali (1563). Poněvadž při tom k častým hádkám přicházelo, vybírali poplatek ten od roku 1573 obecní služebníci a to nejen na dolním městě, nýbrž i v předměstích přilehlých; kdo nechtěl zaplatiti, hlášen rychtáři.

Zvláštní typ hlásného byl Lukeš Šimunka; byl vždy žízniv. Nemoha s věže často odcházeti, smluvil se (1556) s šenkýřkou Fantovou, že mu přinese piva, kdykoli jí hodí kaménkem na střechu hospody. I dálo se dle úmluvy. Jednou však hozený kamének sletěl na hrobaře, jenž právě z Kaňku domů se vracel, a ten hned volal nahoru: „Lotře, šibale, zloději, dělej, co dělati páni poručili, ba měli ti spíše šibenici svěřiti než té věže!“ Napadený i útočník ocitli se brzo na to v šatlavě.

Hlásnými jmenovali se na Horách též ponocní, „kteří v noci v rathouzu bývají a v noci po městě chodí“, ale ti jen v nebezpečných dobách byli pořizováni (1564). Roku 1574 zřízeni 4 takoví ponocní, z nichž 1 vždy u rathouzu seděti musil, ostatní po městě chodili, by lat obava ohně. Roku 1576 chodili se sekyrou a oštěpem po městě. S hlásnými dělili se o službu *trubači;* byli jen u věže vysokostelské, a to 2—4. Roku 1558 čteme, že měli *oba* trubači být propuštěni, poněvadž jeden troubit neuměl a druhý hanebným byl ožralcem, ale vyčkáváno, zdali se nepolepší; jelikož se nepolepšili, propuštěni a povoláni trubači z Čáslavě, jimž i hodiny spravovati svěřeno. Roku 1563 bylo trubačů více a učiněna smlouva mezi Václavem Střelou pozaunářem, jako náčelníkem trubačů, a tovaryši jeho s jedné strany a pány s druhé strany, že na rok se přijímají a po roce vystoupení ze služeb $^1/_4$ roku napřed ohlásiti jest. I vydána jest řezaná cedule, jejíž obsah byl: Že se věrně chovati a v službě pilni, bedlivi budou, a dbáti budou artikulů: 1. že od 10 hodin až do 24 hlásku každého dne držeti a vedle instrukce o ohních na věži se chovati a jestliže by kteří páni v drahném počtu k městu neb do města jeli, proti nim troubiti a hodiny opatrovati budou, 2. že od času sv. Havla až do postu ráno každého dne v desátou hodinu, též o poledních a o 24. hodinu troubiti a vedle prvního způsobu v malé zvony zvoniti mají, 3. po čtvrtletní výpovědi smějí odejíti, a páni takovouž výpověď dáti mají.

Roku 1567 byli čtyři trubači bráni v závazek a vůdcem jich jmenován trubač Benedikt. Závazek skládali trubači česky, r. 1575, kdy přijali trubače Němce páni, skládal závazek německy!

Trubači dostávali od města stans, ale nemajíce na tom dosti, brali od sousedů pomoc (r. 1566 tolik, až žaloba!) a vydělávali si všelijak, r. 1575 šli vydělávat hrou peníze do Prahy s povolením panským. Roku 1574 dostali domluvu, že nemají ani instrument a leckomus jinému slouží než obci; téhož roku domluveno jim, že nechávají za sebe hlídat pacholata, což trestuhodno. Byli-li pilni, dovolili páni chodit koledou. Občas dostávalo se jim po stavu sukna na šaty, zvláště však k času Božího Těla (1581).

Z trubačů horských, který nejvíce pány zaměstnával a o němž zápisků se nám nejvíc nahromadilo, byl *Viktorin.* Vrátiv se z výpravy turecké r. 1529, kdež s horskými žoldnéři sloužil jako trubač, nastoupil r. 1530 službu na věži, neodloživ bojovné své povahy. Soudruhem v troubení byl mu Jan Novotný, často nebohý, neboť Viktorin si hrál na pána a Novotného týral; již r. 1531 rozkazují páni Viktorinovi, aby nerozkazoval, nelál Novotnému, aby se k němu jak k tovaryši choval, neb páni ho nejednali jemu, nýbrž sobě za služebného. Když r. 1531 několikrát na hlásné stěžováno, že zvoníce na havíře zastavují, že nepilně hlídají, že pozdě šturmují a pod., dána jest hláska trubačům, z čehož povstalo mezi hlásnými a trubači valné napjetí. Tu vyzradili hlásní, kterak mluví Viktorin o pánech a rychtáři; řekl prý, že má mnohou spravedlnost, k níž přijíti nemůže, kdyby však dal šepmistrovi červený zlatý a rychtáři druhý, žeby ku svému právu přišel. A když prý mu řekli, „nemluv, ať se nedovědí“, „ať“ odvětil. Viktorin dostal se přes výmluvy do žaláře.

Roku 1536 nebyl Viktorin na věži maje troubiti; i zatroubil Bartoš trubač dvakrát sám, ale již tu vidí po Tarmarce Viktorina a slyší, jak laje a když došel na věž, podobně lál, plundroval a mezi oči mu plval. Od pánů litoměřických měl list zachovací a ten ukazoval při každé příležitosti; když však r. 1542 s Janem trubačem do zlé půtky se dal a nesprávně z nevěry a falše ho obviňoval, zavřen i s listem zachovacím do šatlavy. Téhož roku vypovězen ze služby, „poněvadž maje službu držeti, po krčmách se dá nalézati“, ale ponechán přec. Pro prostořekost r. 1549 dán do vězení, neboť otřel se o děkana, že mu není poručen ani děkan ani zákon než trouba a jsa kárán i „na pány foukal, jakoby v nějaké krčmě na hradeckém seděl“. Přepodivně, ale snad pravdivě charakterisoval našeho Viktorina Juza Vrbíkův z Žaboklik, řka takto: „Když jdeš na věži troubit, jsi král, jsi pán; ty neroubíš proti pánům, ale proti monstranci a co troubíš, mluvíš lež!“ (1546.) Na svatby a pohřby i bez dovolení pánů rád chodil, aby se napil. Na svatbě u Hrdinů r. 1551 napití moc řečí v něm vzbudilo. Téhož roku dostal se do vězení i s Šebestou trubačem za to, že hráli, když † Tyránka k hrobu nesli; marná byla výmluva, že je Tyránek jsa ještě živ moc žádal, aby mu zatroubili: „O daremné světské útěšení“. Když po r. 1550 syn Viktorinův Bartoň se stal také trubačem, měl rychtář s nimi časté styky; otec a syn rádi se bili, zvláště starý „rád rukávem v hubu dával“ a „čepicí v oči potíral“ říkaje při tom „snad nevidí se“. (1554.) A jaký byl syn, zjevno z následujícího. Proti Bartoňovi vystoupil Šebestian trubač za to, že mu nadal lotrů, šibalů, panchartů a že má ženu k . . . . a podal k pánům supplikaci, v níž vypravuje, jak za ním přiběhl do hospody „k Haldeckým, pobízejíc mne, jsem-li hodné mateře syn, abych se s ním pral, a když jsem se s ním biti nechtěl, nadal mi panchartů, lotrů a že mi zjedná, že na zejtří od Hory běžeti musím etc.“ Když měl prý potom před šepmistry vstoupiti, dal na jevo, že se smíří, ale k smíru nepřišel „a tak ze mne i s těmi dobrými lidmi posměch sobě učinil“. „Při tom také VM. oznamuji, že kdežkoli na jaké výsluhy nás pozvou, tehdy Viktorin trubač otec Bartoňův 2 díly béře a já třetí a někdy, když zví o svatbě, tehdy sám se synem slouží a mne doma nechá. Protož VM. ponížene prosím, že mne v tom ráčíte opatřiti, jakožto služebníka VM., aby se mi víc křivda nedála.“

Poněvadž pak Šebestian usvědčen, že řekl, že Bartoň není hoden, aby kdo dobrý s ním troubil, byli oba vsazeni do vězení.

Že na Horách bývali víc jak 1 trubači, bylo známo; protož žádal r. 1566 Ferdinand, „poněvadž na Horách víc jak jednoho trubače mají“,[10]) aby tedy jednoho Čeňku Dašickému z Barchova na Veltrubích půjčili, jenž jako hejtman s Maxmilianem potáhne, a mimo to aby mu havíři vlašský buben půjčili, že beze škody bude vrácen. *)

Další příspěvek k cechovnictví v jižních Čechách.

Podává *Theodor Antl.*

V sešitu VI.—VII. dílu XVII. tohoto listu pojednal jsem o zřízení cechů ve více městech a městečkách jižních Čech, otisknuv zároveň některá cechovní pravidla XV. věku. V přítomné stati chci pak seznámiti veřejnost s pravidly a řády cechů jiných, zřízených v XVI. věku v Třeboni, tak zejména tkalců, hrnčířů, kovářů, kolářů, bednářů, zámečníků a sporářů, pekařů a mlynářů, mydlářů a svíčkářů, a konečně barvířů.

Uveřejnění pravidel těch jest tím zajímavější, poněvadž se v nich obráží nejen řemeslná činnost, nýbrž se v nich i zrcadlí nazírání na celý vnější i vnitřní život dotyčných řemeslnických rodin, a že z nich poznáváme jich cítění a myšlení, jejich názory společenské, náboženské atd. Uvážíme-li pak, že obyvatelé měst ze tří čtvrtí sestávali z řemeslníků, podávají nám takové cechovní pořádky zároveň veliký kus vnitřního života městského vůbec. Však přikročme již k stanovám samým prvého námi v této stati uvedeného cechu, totiž tkalců, zřízeného 21. července 1519. Zní takto:

My Petr z Rožumberka oc jménem svým a všech dědicův a budoucích našich vyznáváme tímto listem přede všemi, kdež čten nebo čtoucí slyšán bude, že sou před nás předstoupili oppatrní mistři řemesla tkadlcovského, obývatelé v městě našem Třeboni, v Lomnici a u Veselé, městečkách, věrní naši milí, a vznesli jsou na nás, kterakby nižádného zřízení pořádného v svém řemesle potvrzeného neměli, podle kteréhož by se spravovati mohli, a chtíce rádi řemeslo své řádně vésti, žě sou se o některé kusy dobrovolně svolili, kterýchž v témž řemesle v městech království Českého i jinde užívají, prosíc nás pokorně, abychom jim naši vůli k tomu dali a jim těch kusův listem našim milostivě potvrdíti ráčili. Kdež sme my ty věci před se vzali a toho s pilností povážili, i poněvadž sme tomu porozuměli, že jich prozba jest hodná, a pro rozšíření řemesla jich a rozmnožení města a městeček našich svrchu dotčených potřebná, k tomu sme jim vůli naši dali, a takového ustanovení, řádu a chvalitebného zřízení řemesla jich sme potvrdili a mocí listu tohoto potvrzujem, chtíce tomu, aby potomně v budoucích časích ode všech mistrův a tovaryšův téhož řemesla tkadlcovského svrchupsaného, města a městeček našich, tak držáno a zachováno bylo, jakž v dole psáno stojí:

Nejprvé. Podle řádu křesťanského od věcí božských a spasitedlných počínajíc, tento cech sobě pokládáme a vyzdvihujem ve jméno boží ke cti a chvále sv. Václava, dědice Českého; a ten tejden po sv. Václavě máme službu dáti držeti v Třeboni městě, v Lomnici ten tejden po sv. panně Barboře, a u Veselé ten tejden po sv. panně Apoloně, jednou v roce za živé i za mrtvé, vigilii devět lekcí a spívanou mši zádušní; druhou mši spívanou svatému Václavu v Třeboni, a v Lomnici sv. panně Barboře, a u Veselé sv. panně Apoloně, a třetí mši čtenou, a k tomu světlo dáti a spůsobiti podle slušnosti.

Item. Podle svolení dobrovolného máme svíce postaviti na svícnu před oltářem sv. Václava v Třeboni a v Lomnici před oltářem sv. panny Barbory a u Veselé před oltářem sv. panny Apollony, kterážto svíce má zřízena býti a hořeti v sváteční dni, když jiné svíce reyžené (!) bývají obyčejem zvyklým.

Item. Máme dva přísežná mistry míti v řemesle našem, jichž všecka řemesla podle zřízení téhož řemesla má poslušno býti. A kdožby v našem řemesle chtěl mistrem býti, ten nejprv má list zachovací ukázati, a kde se jest řemeslu řádně a právě vyučil; a ktomu aby byl dobrého lože. A má při tom dáti šest liber vosku, tři k kostelu k faře a tři do cechu, a džber piva mistrům jich práva. Než co se dotejče dětí mistrův téhož řemesla našeho obojího pohlaví, a vdov pozůstalých, ty od toho dání svobodny býti mají.

Item. Žádný mistr nemá jinému díla odcizovati ani čeledi odluzovati; také nemá žádný mistr sám pro přízi k lidem do domův choditi, lečby se příze k outku nedostávalo. Pro tu může mistr poslati.

Item. Jest-li že by se kdy kteří v řemesle před mistry a tovaryši řečí potkali a svadili o ty věci, co by se řemesla jich dotýkalo, tehdy jim mistři přísežní pokoj zachovati přikázati mají, a kterýžby přes to k druhému hanlivá slova mluvil, ten má od řemesla trestán býti.

Item. Každé čtyry neděle mají se mistři a tovaryši do cechu scházeti, a kdož by co činiti neb žalovati jměl, což by se řemesla dotýkalo, ten to před mistry a tovaryši učiniti má. Pakli by toho kdy jaká potřeba kázala, tehdy mohou čtyři mistři na všaký čas řemeslo svolati; a kdož by v řemesle jakou daremnou a bezpotřebnou různici proti právu udělal, tak žě by proto mistři a tovaryši povstali a světiti museli, ten má řemeslu stravu zaplatiti.

Item. Kdyžby přízi stratil nebo omylem změnil a z toho by lidem práv nebyl, tomu má se řemeslo složiti dotud, až by z toho práv byl.

---

[10]) Archiv kutnoh. č. 2024 (dat. 1566 v ned. pd. sv. Janem Křtit.).

*) Obrázky, jež článku připojujeme, jsou z různých dob a děl. Některé, jak nadpisy ukazují, pocházejí z pohledu celkového, který jesuita Jan Kořínek přidal ke svým „Starým pamětem“; jiný celkový pohled pochází z okraje mapy Sandvartovy a mylně přičítán Hollarovi (A. Pam. XVI. str. 548, 635), jiný z obrazu reliefního, chovaného v kostele sv. Jakuba v Kutné Hoře. Drobné ukázky zhotovili jsme dle cechovních listů. Fotografické snímky bran, jak před sbořením vypadaly, mají celkový obraz doplniti.

Item. Kdožby zlé dílo dělal nebo lidi zaplacením obtěžoval, toho mají čtyři mistři trestati. Pakliby kdo v zlodějství byl postižen, ten má z řemesla a z cechu vypověděn býti.

Item. Když bychom od čtyr mistrů povoláni do cechu byli, kdožby bezelstně přijíti nemohl, ten se čtyrem mistrům proto opověděti má, a jich za odpuštění prositi.

Item. Kdož by se od nás řemeslu učiti chtěl, ten má býti dobrého lože, a má pak mistru svému rukojmie postaviti, že se řádně vyučiti chce; a tak jej pak mistr na tři léta před řemeslem zjednati má. A když se vyučí, tehdy jemu mistr slušné šaty má skrojiti, sobě ke cti a učedlníku k užitku, na schválení mistrův, a má jej pak přede vším řemeslem propustiti a jemu list fedrovní dáti, že se řemeslu řádně a slušně vyučil a jemu zachoval, jak na dobrého učedlníka sluší.

Item. Každý mistr má pravý loket, pravou váhu a závaží míti. K tomu také mají míti v cechu míru železnou, jednostejnou na plátno, aby v jednostejnou šíř plátna všichni dělali; a mají od lidí slušný záplatek od díla brát.

Item. Kdyžby se která panna neb vdova do našeho řemesla za koho vdáti chtěla, ta má také svědomí hodné vystaviti, neb list přinésti, že by dobrého lože a zachování byla.

Item. Mistři a tovaryši cechu našeho nemají v kostky hráti nebo v kterou jinou hru o peníze s kýmž kolivěk, ani karet ani kostek na hru dávati a za to peníze bráti pod pokutou libry vosku.

Item. Kdyžby mistr nebo tovaryš který, nebo kdo jiný z našeho cechu umřel, tehdy se jemu čtyry svíce z cechu půjčiti mají; a mistři a tovaryši mají ho k hrobu provoditi.

Item. Ubrusy všelijakým dílem a cvilinky v čtyřšichtě a v tříšichtě brdo a golše a barchan kdožby uměl, může každý dělati obci ke cti a sobě k užitku.

Item. Tovaryši řemesla našeho mají také vždy dva starší tovaryše mezi sebou míti, kteréhožto jednoho z nich mají mistři voliti a druhého tovaryši; kterýchž jiní všickni tovaryši mají poslušni býti. A když by který tovaryš řemesla našeho sem přivandroval a zde dělati chtěl, toho se starší tovaryši optati mají, kde jest se řemeslu a jak dlouho učil. A pokudž jest se v řádném cechu tři leta učil, tehdy jemu tovaryši dílo zjednati mohou. Také se ho tovaryši optati mají, kde jest knapské právo dal; a jest li že by to kde v řádném cechu byl dal, kteří by mistři o našem cechu drželi, a my též o jejich, tehdy by zde svoboden byl. Pakli by prvé nedal, tehdy jemu do téhodne dělati mají dopustiti, a potom jim právo knapské položiti aneb se s nimi o další rok smluviti má.

Item. Když který tovaryš u kterého mistra dělati bude, tehdy jemu mistr za dílo jeho vždy třetí peníz a k tomu stravu dáti má. Pakli by který tovaryš ženatý byl, a chtěl sám sobě tráviti, tehdy jemu mistr vždy má dva peníze dáti a sám má třetí peníz bráti.

Item. Který by mistr tovaryšův potřeboval, ten o to s staršími tovaryši mluviti má, aby jemu tovaryše zjednali, a který by mistr prve za tovaryše prosil, ten nejprv má fedrován býti, a potom druhý, kdož by po prvním prosil, a tak vždycky věrně a právě bez fortele.

Item. Také se tovaryši vždy každé čtyry neděle do cechu scházeti a po dvou penězích malých do škatulky klásti mají; a k suchým dnům mají tu škatulku mistrům do cechu dáti. A když by tovaryši pospolu v cechu, aneb sice kdežkolivěk na nějakém pití byli, tehdy se spolu vaditi, ani neslušných řečí jeden druhému dávati nemají pod pokutou. Pakliby se kteří vaditi, aneb nějaké neslušné povyky činiti chtěli o ty věci, což se řemesla dotýče, tehdy jim starší tovaryši pod pokutou pokoj přikázati mají. A kterýžby co provinil, a se podle zvyklosti řemesla nezachoval, toho mezi sebou v cechu podle jeho provinění trestati mají. Pakli by koho bez provinění z nepřízně trestati chtěli, ten se bude na starší mistry odvolati moci, kteřížto opatřiti mají, aby se žádnému neukrátilo. A když ti dva starší tovaryši jedny suché dni dobudou, tehdy mají býti propuštěni, a jiní dva mají na jejich místa voleni býti.

Item. Kdyžby který tovaryš od kterého mistra z vergštatu vstáti a u jiného mistra dělati chtěl, ten má mistru prve tejden povědieti, a též mistr tovaryši, kdyžby jeho míti nechtěl.

Item. Kterýby tovaryš zde prve dělal, a odejda zase přivandroval, ten můž dělati, u kteréhož by mu se mistra kolivěk zdálo.

I znamenavše my svrchupsaný Petr z Rožumberka oc z artikulův svrchupsaných, pokudž skrze nahoře dotčené mistry a tovaryše řemesla tkadlcovského tak drženy a zachovány budou, že se skrze to napřed služba boží a spravedlnost i také obecné dobré rozmáhati může, protož těch věcí pochvalujíc i také potvrzujíc s dobrým a s vážným rozmyslem, nadepsaným mistrům a tovaryšům téhož řemesla túž zvláštní milost sám od sebe a zvláštní milostí naší učinili jsme a mocí listu tohoto činíme jménem našim i také dědicův a budoucích našich, aby nižádný z našich poddaných, tak dobře ti, kteří mají pány cechovní k našemu poddacímu a k vrchnosti příslušející, jakožto jiní lidé, naši dědiční, ve vsech do města našeho Třeboně, od Lomnice a od Veselé městeček v polu míli, vzdali svrchu dotčeného řemesla, nikdež nedělali, nižádným obyčejem, kteřížby neměli cechu s mistry a tovaryši v městě našem Třeboni a v Lomnici a u Veselí obývajícími, než aby takoví všickni, a každý zvláště, kdož se tím řemeslem živiti chtí, s nimi v městě našem Třeboni, v Lomnici a u Veselí městečkách cech majíc, podle toho se všemi obyčeji, jakožto oni, řádně a poctivě se zachovali a jimi se spravovali. Pakliby kteří svrchupsanými mistry a cechem jich pohrdajíc, to řemeslo všetečně dělali, buďto zjevně nebo tejně, takovým, aby toho nadepsaní mistři a tovaryši s vědomím a pomocí rychtáře našeho Třeboňského, Lomnického a Veselského mohli hájiti podle slušnosti a podle řádu řemesla svého, kterýžto rychtář má jim v tom na místě našem, kdyžby toho potřebí bylo, raden a pomocen býti. Však toto sobě pozůstavujem. Když bychme my, neb dědici a budoucí naši podle potřeby času kdy budoucně chtěli z svrchu psaných věcí co umenšiti aneb přičiniti pro obecní dobré a pro rozmnožení řemesla a mistrův svrchupsaných, že to svobodně učiniti muožem. A k tomu na svědomí a potvrzení pečet naši vlastní rozkázali sme přivěsiti k tomuto listu. Jenž jest dán na Krumlově leta od narození syna božího 1519, ten čtvrtek před svatou Máří Majdalenskou.

(Třeboňský archiv sub IA 5AZ Nro. 3 *a*. — prostý opis 17. věku.)

Cech druhý, jehož stanovy v přítomné stati uveřejňuju, jest cech *hrnčířský*, vyzdvižený p. Vilémem z Rožmberka 13. dubna 1555. Zní pak takto:

My Vilím z Rožmberka oc vyznáváme tímto listem . . že jsou předstoupili před nás poctiví mistři řemesla hrnčířského z měst a městeček našich, Třeboně, Soběslavě, Veselí nad Lužnicí a Lomnice, poddaní naši milí, nám oznamujíc, kterak na ně jiní hrnčíři z jiných panství a zboží po vsech hrnce rozvážejí a jim v jich živnostech a řemesle překážku činí, prosíce nás, abychom je v tom opatřiti a řád, jakby se v svých řemeslech chovati měli, mezi nimi ustanoviti ráčili, podavši nám artykuluov, jaký řád při jiných městech v témž řemesle vedou, poníženě prosíce, abychom jim toho potvrdili. Z kteréchžto první jest tento:

Item. Počna předkem od služby boží, v kterémžby městě neb městečku s to býti mohli, aby měli svíce cechovní, kteréž aby rozžěhali na každú neděli i v jiné slavné hody vejroční, též i blahoslavené panny Marie, a na dni apoštolské, jakž se jiní cechové v tom zachovávají.

Item. Aby na každé suché dni do cechu se scházeli, a každý aby dal dva groše míšenská na vosk, a to pod pokutú jedné libry vosku; a v témž cechu i jinde všudy aby mezi sebou uctivost a poslušenství zachovali. Pakliby se kdo kterak všetečně slovy hanlivými i jinak na druhého utrhl, ten jednu libru vosku do cechu propadne; tolikéž i kdyžby se jinde vadili nebo rvali. A k tomu skutečné trestání podle uznání cechmistruov a mistruov.

Item. Řemeslo aby se věrně a pravě lidem k užitku a jim k poctivosti dělalo, tak aby na ně pokřiku od obce nebylo. A k tomu má dohlídáno býti od starších téhož řemesla.

Item. Aby na žádný jiný den s hrnci na rynku nesedávali, kromě trhového dne; a kdyby se v trhový den slavný hod přitrefil, tehdy na ten den také sedati nemají pod propadením jedné libry vosku.

Item. Kdoby chtěl se osaditi a za mistra býti, ten má list svého zachování míti, též i od řemesla vyučení svého, tu kdež náleží ukázati. Při tom bude povinen, řemeslo své před cechmistry ukázati a udělati: hrnec tří piedí a tří prstuov zvejší, a na něj poklíčku, a k tomu pernici, jakž mu od cechmistruov bude uloženo. A když toho svou vlastní rukou dovede, má dáti mistróm svačinu a do cechu dvě libře vosku. Pakliby těch kusuov svou rukou nedokázal, tedy dadúc mistróm svačinu a pět kop míšenských do cechu, bude motci za mistra přijat býti. Než co se dotýče synuov mistrovských, ti toliko dvě libře vosku do cechu dáti povinni budou.

Item. Aby žádný mistr spolu dvou učedlníkuov nemíval, lečby se jeden vyučil, aneb žeby žádný z mistruov jeho nepotřeboval. A mistr má učedlníka jednati před cechmistry pod pokutou dvou kop míšenských. Učedlník za první rok peníze dá, jak se s mistrem smluví. Bude-li se pak dvě letě učiti, tehdy rok za rok, a sám se oděvem a obuví opatruj. Pakli se tři letha učiti bude a vyučí se, tehdy mistr má ho poctivě odíti, a učedlník má dvě libře vosku a mistr jeho jednu libru vosku do cechu dáti.

Item. Jest-li žeby který thovaryš od mistra svého vystanúce hned k jinému mistru jíti a tu se posaditi chtěl, nemá jemu to nikterakž dopuštěno býti, lečby se prve dvé neděle provandroval. Pakliby přes to jej kdery mistr posadil, ten bude povinen pokutu libru vosku dáti. Dvě neděle před hody vejročními a jarmarky, aby řádný thovaryš od mistra odpuštění nebral, ani také mistr thovaryši odpuštění nedával pod pokutú jedné libry vosku.

Item. O božím těle i sice kdyžby jiní cechové s procesí šli s korúhvemi a svícemi, aby oni také s svými svícemi a měli-li by korúhev vedle jiných šli a ji nesli.

Item. Jest-li žeby se který buď mistr neb thovaryš čeho proti poctivosti a chvalitebným pořádkóm téhož řemesla dopustil, takový aby pokutu podle uvážení cechmistruov a mistruov nesl, jaká by na něho podle velikosti a malosti vejstupku vložena byla.

Item. Žádný mistr ani thovaříš v společném shromáždění nevěstce neb běhlé žínce píti podávati ani s ní zjevně seděti, mluviti nebo státi nemá pod pokutou puol libry vosku.

Item. Žádný mistr jeden druhému thovaryše louditi a namlouvati nemá, než kdyby od mistra svého pořádně odpuštění vzal, a to se v skutku našlo, tedy ho bude motci posaditi.

Item. Kdyžby který mistr neb mistrová aneb thovaryš umřel, tehdy ku pohřebu mají cechovní svíce puojčeny býti, a mistři s manželkami, aneb vždy z nich jeden, k hrobu provoditi, též i k offéře jíti pod pokutú jedné libry vosku, kromě nemoci a doma nebytí.

Item. Žádný mistr nemá témuž řemeslu hrnčířskému toho, jenžby z luože neřádného pošel aneb sice na své poctivosti poškvrnu nesl, učiti.

Tuto pak obzvláštní milost poddaným našim hrnčířóm v městech a městečkách našich Třeboni, Soběslavi, Veselí nad Lužnicí a Lomnici jsme učinili, aby žádní hrnčíři z jiného panství, ani ti, kteříby po vsech dělali, a s nimi v cechu a pořádku nestáli, hrncuov do měst a městeček ani jiných nádob hrnčených na žádné trhy ani jarmarky nevozili ani nenosili, ani po vsech nerozvožovali, ani také kamen po vsech nedělali. Než co se dotýče mistruov z měst a městeček, kdež cechy a pořádky mají, ti tu svobodu míti budou, na trhy a jarmarky hrnce a jiná nádobí hrnčenná vézti a tu prodávati, kdyžby se shledávalo od cechmistruov neb mistruov, že hodné dílo jest. Pakliby nalezeno bylo nehodné, tehdy má jemu pobráno býti, do komory naší jedna polovice a mistróm řemesla hrnčířského z měst a městeček svrchupsaných druhá polovice. Bylo-li by pak hodné uznáno, a neprodal by všeho na trhu neb na jarmarce, tehdy nemá tu skládáno býti, ale odtud předse vyvezeno.

Kterýchžto artikulóv teď pořád nahoře psaných a řádu témuž řemeslu hrnčířskému, kterak se v něm zachovávati mají, tímto listem výš jmenovaným mistróm řemesla hrnčířského v městech a městečkách nahořepsaných jakožto pán jich dědičný potvrzujem a schvalujem, chtíce tomu, aby od nás i od našich dědicuóv a budoucích i jiných všech lidí pevně a neporušitedlně zachovány byly, však ovšem sobě a dědicóm a budoucím našim toto znamenitě vymiňujem a pozuostavujem, kdybychom koli my neb dědicové naši a budoucí naši v tomto našem obdarování, poznávajíce jich hrnčířuov, aneb také obecné dobré a užitečné, změniti, opraviti, příčiniti, neb ujíti chtěli, abychom toho moc měli, to nám ani dědicóm a budoucím našim k žádné škodě býti nemá.

Toho všeho na potvrzení rozkázali jsme pečět naši vlastní větší k tomuto listu přivěsiti, jenž jest dán na Krumlově v sobotu den svatého Ambrožě, jenž jest bylo v sobotu před slavným hodem vzkříšení pána Krista, letha páně tisícího pětistého padesátého pátého.

(Třeboňský archiv sub IA 5AZ Nro. 4*a*; koncept.)

Český tištěný obrázek z XV. století.

Píše *F. A. Borovský.*

Nejstarší tištěné obrázky zachovaly se většinou jen přilepené na vnitřní stranu desk knihových. Jsou to až na malé výjimky veskrz obrázky obsahu náboženského, jež zbožný majetník knihy ať rukopisné nebo později i tištěné tak si byl lépe uschoval. Obrázky ty hotovily se hlavně v klášteřích a rozdávaly se nebo prodávaly poutníkům.

Podle způsobu, jakým zhotovena byla matrice ku tištění těchto obrázků, rozeznáváme *řezby* a *rytiny*. Způsob řezání jest zajisté starší a jest týž, jakého se podnes užívá v dřevořezbě; půda jest totiž vybrána a jeví se na otisku bezbarvá, kresba obrazu jest ponechána vyvýšená, na ní zachytí se barva a při otisku přenese se na papír. Rytina naopak kresbu obrazu rydlem do desky vyhlubuje, do hlubin těch pak vtírá se barva, jež při otisku přilne ku přiloženému papíru.

Dávný jest o to spor, zda původně řezány byly matrice obrázků pouze do dřeva neb i do kovu; mám však za to, že dálo se tak obojím způsobem, a právě obrázek, o němž dnes píši, a jehož otisk jest přiložen, jest dle mého přesvědčení patrně otiskem matrice kovové. Nasvědčují tomu jednak naprosto ostré a určité kontury všech linií, jednak slabá, nestejně přichycená barva otisku (což patrno jest i na přiložené reprodukci), která by se z matrice dřevěné zcela jinak a stejnoměrně byla na papír přenesla.

Také v českých rukopisech ze století XV. a v tiscích z téže doby, ba i z prvních let století XVI. nezřídka nalézají se tyto inkunabule grafického umění vlepeny na vnitřní stranu desk. K nim patří též tak zvané „canonové obrazy“, totiž obrazy Ukřižovaného s Marií a Janem pod křížem, jež vkládaly se do missálů před počátek canonu.

V Čechách, jmenovitě v jižních Čechách zachovaly se nám památky umění malířského již z konce století XIV., ještě hojněji ze století XV., a nejznámější z nich jsou madonny Zlatokorunská a Vyšebrodská. Z jižních Čech pochodí též tabulový obraz madonny v celé postavě, na měsíci stojící, obklopené září, darovaný obrazárně Společnosti vlasteneckých přátel umění Vojtěchem rytířem Lannou (čís. katalogu obrazárny 56.). Obrazu tomuto nápadně se podobá z kovové řezané matrice otištěný obrázek madonny, přilepený na vnitřní stranu zadní desky rukopisného breviáře v mém majetku.

Jak přiložená jeho reprodukce (v původních rozměrech) ukazuje, zobrazena jest Maria v plné postavě, zcela z předu, hlavu, s níž rozpuštěný vlas hluboko dolů splývá, poněkud v pravo obrácenou, na hlavě, dvojitou kruhovou svatozáří obklopené, vysokou korunu; v levé polopozdvižené ruce drží kytici, na pravé ruce žehnající nahé Jezulátko, jež obrací se hlavou v levo, kol hlavy má dvojitou kruhovou, křížem dělenou svatozáři, levou ručku jako k žehnání pozdvihuje; Maria oděna jest v řasnatý plášť, s vlečkou k pravu, spjatý u krku pětilistou růžicí, spodní šat jest vysoko pod prsy úzce přepásán; stojí na dolů obráceném srpu měsíčném, jenž tvoří dolů obrácenou tvář. Celé tělo madonny obklopeno jest plamenitou svatozáří. V rozích jsou odznaky čtyř evangelistů, nahoře: v levo orel s páskou, v níž jest nápis S IOHANNES, v pravo klečící anděl s páskou s nápisem S MATHEUS, dole v levo okřídlený lev, nad ním na pásce S MARK, v pravo okřídlený býk, nad ním na pásce S LUCAS. Celý obraz orámován jest širokou linkou (180×134 mm.; celý list i s okraji 213×145 mm.). Tak jako většina těchto obrázků, jest i tento dosti zběžně kolorován, a to ve čtyřech barvách:

červenou karmínovou: plášť madonny, šat anděla s nápisem v pásce Matheus;

žlutou: koruna, vlas a záře madonny i Jezulátka, záře všech odznaků evangelistů, celý lev sv. Marka až na křídla a srp měsíce;

hnědou: spodní šat madonny, orel sv. Jana, levé křídlo odznaku sv. Marka a pravé křídlo odznaku sv. Lukáše;

zelenou: kytice v levé ruce madonny, obě křídla anděla sv. Matouše a půda dole.

Kolorit tento jest důležitý, poněvadž jest při podobných řezaných obrázcích dosti vyznačnou pomůckou při určování jich původu, o čemž šíře pojednáno v díle „T. O. Weigel und Dr. Ad. Zestermann, Die Anfänge der Druckerkunst“ str. XIX. a násl. — Koloritem liší se obrázek náš ode všech v jmenovaném díle uvedených škol a kresbou vyniká nad valnou část památek německých, podobaje se na př. z obrázků v jmenovaném díle Weiglově a Zestermannově vyobrazených nejvíce obrázku madonny v těstě tištěnému (díl II. čís. 402. při str. 332.). V umírněném koloritu i ve vyspělé umělecké kresbě jsou obrázku našemu nejbližší stejnorodé památky dolnorýnské, tak jako vůbec dolnorýnské umění malířské století XV. jest české škole malířské velmi příbuzné. Srov. v té příčině též podobný obrázek madonny v král. kabinetu rytin v Berlíně, popsaný v díle „W. L. Schreiber, Manuel de l'amateur de la gravure sur bois et sur métal au XVe siècle“, díl I. str. 326, čís. 1099.

Deskový obraz madonny v obrazárně v Rudolfíně (čís. 56), o němž již výše stala se zmínka a jenž jest celkem obrázku našemu nápadně podobný, liší se od něho jen v některých podrobnostech (madonna drží v levici žezlo a Jezulátko v pravici jablko, šat spodní dole pod pláštěm nevyniká, kolem svatozáře vine se ještě květinový věnec), jež však stejný ráz obou obrazů neporušují. Deskový obraz v Rudolfíně jest též o něco mladší než náš obrázek, tento pochodí zajisté z let 1470—1480, kdežto deskový obraz onen jest as o 20 let mladší. Oba však jsou zajisté prací domácí; obraz deskový dostal se z některého venkovského kostela v okolí Budějovic do sbírky Stuchlíkovy v Budějovicích, z níž jej zakoupil a r. 1883 obrazárně daroval Vojtěch rytíř Lanna. Také rukopis, v němž zalepen jest náš obrázek, pochodí z téže krajiny.

Český tištěný obrázek z XV. století.

Náboženská reformací na Náchodsku po r. 1650.

Dle archivních a jiných pramenů napsal *J. K. Hraše.*

Veliký odpor proti přestupování na víru katolickou vzplanul v městě Náchodě i okolí jeho znovu r. 1650 a 1651. Příčina toho byla dvojí: všeobecná a místní. Na sněmích r. 1649 v Českých Budějovicích a r. 1650 v Praze konaných sneseno, aby v reformaci, r. 1624 započaté a pak přerušené, horlivě se pokračovalo, a aby zároveň veškeré obyvatelstvo království bylo spočítáno. Císař Ferdinand III. však se všeobecným sčítáním lidu nesouhlasil a nařídil listem, v Laxenburku 3. června 1651 datovaným, aby jen duše nekatolické sečteny a zaznamenány byly.

Nařízení toto vzbudilo u všech nekatolíků, jichž všude ještě dosti veřejně i tajně se zdržovalo, velkou nevoli, neboť věděli již napřed, jaké následky toto sčítání míti bude. Počátek učiněn v krajinách našich na panství náchodském, novoměstském, opočenském a smiřickém. Horlivým přes příliš misionářům a vládním komisařům v obracování na svatou, jedině samospasitelnou víru katolickou nařízeným, přidáni ku pomoci a k snadnějšímu toho provedení dragonové a mušketýři. Jakým způsobem sčítání takové se provádělo, nejlépe poznati lze z úředních zpráv těchto komisařův. Takž píší tito z Opočna: „Zde počátek v reformaci učiněn. Hraběte Colloreda hofmistr hejtman C. Geer vřele nás podporoval. Panství jsme 50 dragony a 60 mušketýry obklíčili, aby žádný z poddaných nemohl utéci; 60 mušketýry jsme lid do hromady sehnali do Opočna a Bohu díky! reformaci jsme jakž takž pokojně vykonali, ano celý tento kraj hradecký k milostivému zalíbení J. M. C. ke katolickému náboženství přiměli.“ Poněvadž prv jmenovaný patent Ferdinandův v plné byl platnosti a vězení bylo nekatolíkům odměnou, prchali mnozí, kteří přesvědčení své změniti a svědomí vrchnosti podrobiti nechtěli, před příchodem komisařův z vlasti své do sesterské Moravy, odkudž pak, když po usnesení mezi stavy království Českého a markrabství Moravského vrchnostem, kterýmž náleželi, vydáváni byli, do Sas a do Prus utíkali, bráníce často útěk svůj proti stihatelům střelnou zbraní.

Považíme-li, že po bitvě bělohorské a patentem Ferdinandovým tisíce statečných, poctivých a zámožných krajanův opustiti musilo ubohou vlast, že po třicet let vydáno bylo naše království v plen a kořist přátelům i nepřátelům, uznáme, že tato pohroma, tento pozdější útěk českého obyvatelstva ze země již vylidněné není poměrně menší obou předešlých, t. j. po bitvě r. 1620 a r. 1627. Ze zprávy těchže komisařů, místodržícím zaslané, poznáváme, že v Náchodě a jeho panství obráceno na víru katolickou 4433 duší, že nenalezen žádný nekatolík, ale že jich 233 uprchlo do ciziny, a že kacíř Straka Rudolf uprchl při visitaci do ciziny.[1]) Že však zpráva ta nebyla správná, toho důkazy podáváme v dalším vypravování. Akatolíkův zůstalo jak ve městě, tak i v okolí dosti a dosti, a úřadové měli s nimi ještě dlouho co činiti, než je na pravou víru obrátili. Zprávou svojí chtěli se páni reformátoři pánům místodržícím patrně zalíbiti a zavděčiti. Druhá příčina tuhého tohoto odporu proti reformaci v městě našem a jeho okolí byla povahy místní.

Dosazen sem totiž za děkana pověstný cizozemec Antonio Liscutini, Vlach zarputilý, jazyka českého úplně neznalý, ve svém povolání a jednání nad jiné krutý a hrubý, který zvláště s lidem akatolickým surově, svého úřadu nedůstojně zacházel, jak o tom při správě duchovní obšírně se zmiňujeme.

Hněv proti němu vznikl v celé osadě farní měrou netušenou, a všichni akatolíci, dorozuměvše se vespolek, snesli se, že k víře katolické nepřistoupí a že k velikonoční zpovědi, na první dny měsíce dubna 1651 určené, nepůjdou. O tom ovšem dověděl se brzy děkan Antonio a pomocí některých, nedávno ke katolicismu přestoupilých konšelův a jiných sousedů, jako byli: Václav Hájek, Pavel Khom, Martin Jedlička, Václ. Lanta, Karel Trynx, Václ. Freidemberk, Jan Fibier a jiní, jakož i pomocí dragonův a mušketýrů přičinil se, aby tito zatvrzelci byli obměkčeni a přísně potrestáni. Některé z těchto osob radních byly splnomocněny, aby lidi nekatolické k sobě předvolávaly a je ku přestoupení k církvi katolické přemlouvaly.

Jelikož při práci té, která po několik dní trvala, mnoho bylo jim mluviti a často i křičeti, pily při tom „truňk“ piva, kteréž pak obec zaplatila.[2]) Aby konečně všichni tito akatoličtí měšťané do lůna církve katolické převedeni byli, nařízeno v měsíci březnu 1654 „čtyřem osobám radním, aby chodily popisovat v městě a při městě Náchodu lidi, aby se *kruntouvně* vyhlídalo, jak mnoho lidí katolických jest, aby pořádně ku zpovědi svaté šli“. Než se tito čtyři páni radní vydali na cestu, připravena jim dříve řádná snídaně.[3]) Tito čtyři páni radní navštívili na své náboženské pouti každou rodinu a vyptávali se a slídili, kde jen trochu podezření pozorovali. Zároveň nařizovali se vší přísností, aby každý, kdož víru katolickou vyznává, ku sv. zpovědi velikonoční šel, i ku sv. přijímání pod jednou aby určitě přistoupil. Těm, kdož by neuposlechli, pohrožено velikými tresty a vyhnáním z rodného města. I přicházeli již druhého dne někteří do kostela, aby se daným rozkazům podrobili a tak stálého týrání se zprostili; ale těchto konvertitů bylo přece jen málo. A tak čekali páni opět, doufajíce, že zatvrzelci, jichž bylo v městě mnoho, přece se obměkčí. Když však nepřicházeli a čas velikonoční zpovědi již minul, nařízeno všem akatolíkům, kdož posud v městě trvali, aby dne 4 června 1654 v den Božího Těla ku zpovědi i k přijímání přišli a veřejného průvodu o Božím Těle po náměstí se súčastnili.

Nyní poznali akatoličtí měšťané, kteří od víry své ještě upustiti nechtěli, že nemožno jim v městě déle se uchrániti, a proto umluvili se mnozí, že v noci z 3. na 4. měsíce června 1654 město raději opustí a přes hranice do ciziny prchnou, než by se naléhajícím reformátorům podrobili. Jelikož však brány městské v době noční se uzavíraly a nikomu bez povolení purkmistra nebo vrchnosti zámecké se otevříti nesměly, podplatili měšťané tito oba branné, a ti jim v noci brány otevřeli.

Když pak druhého dne ráno páni radní s mušketýry do domů a rodin nekatolických se odebrali, aby akatolické

[1]) Frant. Dvorský: Reformací náboženská v království Českém r. 1651—1654.

[2]) Registra úř. konšelská z r. 1651.

[3]) Registra úř. konšelská z r. 1654.

měšťany násilně do kostela přivedli, dověděli se, že tito v noci do hor Kladských prchli. Veliký hněv zmocnil se pánů v městě i na zámku. Oba branní, kteří „kacířským“ měšťanům k útěku dopomohli, jsou hned „na poručení J. M. K. jati, spoutáni, do vězení vrženi a na jich místa dosazeni branní noví: Bartoloměj Lichý a Adam Šenkýř. Zároveň ustanoveni jsou mušketýři k vartování bran městských, na jichž vydržování vypsána kontribuce. Na radnici povoláni jsou městští mušketýři, jimž purkmistrem Jakubem Mařatou nařízeno, aby se ihned „za těmi lidmi, kteří preč odešli“, do hor a do Kladska odebrali, je stíhali a dostihnuvše jich, je do města přivedli.

Všichni zásobeni jsou prachem a lunty, jež purkmistr na radnici stále měl v zásobě.[4]) Ti, kdož ostali, jako Jan Krejčí, Václav Souček a Jan Škrabka, pokutováni jsou peněžitě pro neposlušnost a vzdorovitost. Zároveň povoláni jsou znovu do města reythaři a dragoni, aby reformátory v práci reformační podporovali. Přicválali brzy a zřídili si zde svůj „ordinanchaus“, do kterého obec potřebný obrok, stelivo, konve a jiné potřebné věci dodávati musila.[5])

Ale nejen Náchodští sousedé, ale též sousedé šosovních obcí, jakož i obce v sousedním Kladsku se nalézající a panstvím k městu Náchodu patřící: Slané a Březová, nechtěly opustiti víru svou starou a přijati víru novou. A ve příčině té zvláště ženy kladly tak tuhý odpor, že musily násilně k tomu býti přinucovány. Když r. 1651 v měsíci dubnu nechtěly jíti ke zpovědi velkonoční, poslán do Slaného pro ženy nekatolické od města Náchoda posel Jan Kraják, aby je ke zpovědi přivedl. Sotva o tomto vzdoru slanských občanů došla krajských hejtmanů zpráva, poslali v měsíci říjnu r. 1651 do Náchoda přísný patent „v příčině náboženství katolického“, a jelikož zůstal bez účinku, vydán od nich v měsíci listopadu nový, ještě přísnější patent a v měsíci prosinci dva patenty v příčině reformací,[6]) jimiž radě města Náchoda přísně se nařizuje, aby reformaci ve svých šosovních a poddaných obcích násilně a pomocí mušketýrů provedla. A rada městská, jsouc již obrácena na víru katolickou a usmířena válečnými trampotami, a bojíc se svých mocných utiskovatelů, byla poslušna těchto rozkazův, a purkmistr pan Karel Tryux vyslal hned v prvních dnech v měsíci srpnu tři mušketýry pro sedláky do Mezilesí a Semdraže, že nechtěli k svaté zpovědi, aby je přivesili, a v měsíci listopadu t. r. za purkmistra pana Jana Fibiera dostali mušketýři, v městě stále posádkou ležící, rozkaz, aby se neprodleně do Březové a Slaného pro ženy nekatolíky odebrali a je do kostela přivedli. Když pak v prosinci nastoupil úřad městskou pan Václav Lanta, vysílání znova mušketýři do všech poddaných i šosovních obcí pro „nekatoliky“, aby je ku zpovědi před vánocemi nastávajícími přivedli.[7]) Ale i tyto násilné prostředky neměly žádoucího výsledku a proto opakovali je reformátoři stále, vždy [illegible], vědouce, že stálým týráním a pronásledováním [illegible] od svého přesvědčení upustí a reformaci za milost i nemilost se vydá.

[illegible] z zápisů Jakuba Mařaty, že v lednu 1654 [illegible] mušketýři do Mezilesí pro některé lidi, [illegible] náboženství katolickému přistoupiti nechtěli. Této [illegible] rachmistr s oholenými hlavami vozů se zvěří. Ti, kteří nechtěli s nimi ihned dobrovolně jíti, jsou zbiti, ty konečně spoutáni, ženy a panny za vlasy tahány a do vlečeny.

Když pak dověděli se reformátoři v měsíci prosinc že sedlák Kašpar Zigler ve Slaném jest hlavním odporu náboženského a že přemlouvá ještě lidi, ženské, aby ku sv. zpovědi a ku sv. přijímání ne poslali pro něj na Štědrý večer páni reformátoři dva týry, aby jej do města přivedli. Mušketýři ti jej z když se bránil, dobrovolně s nimi jíti nechtěl, spou na rukou i nohou a tak do mě-ta přivedli, kdež obrácení od té chvíle důkladně, ale také vzhledem velice nehodně a nedůstojně bylo pracováno.[8])

Zajímava jest zpráva, kterou nalézáme při r. Tehdy totiž, za purkmistra Jiřího Raka, ustanoven ku povznesení slavnosti Božího Těla, již akatolíci se súčastniti, povoláni byli mušketýři, kteří průvod městí se ubírající doprovázeli, při jednotlivých odd slavnosti z mušketů svých střílali, k čemuž obdrželi potřebný prach.[9])

Jedním z největších odpůrců víry katolické v N byl téhož soused Martin Mikusa, který pro svoji vitost byl r. 1656 jat a uvězněn. Když i ve vězení přestoupiti, dotazovali se páni v Praze, co s ním V lednu 1657 přinesl posel Václav Mřenka z Prah čení ve příčině této, aniž bychom však věděli jaké, a v t. r. nesl posel Jan Čapek od úřadu městského do stoře pražské allegata[10]) v příčině Martina Mikusy v Jaká odpověď od konsistoře došla, též není známo. gistra purkmistra Jana Šretera však se dovídáme, že v r. 1657 poslán byl od úřadu městského posel na No diště s psaním od p. děkana v příčině Martina M hned po návratu téhož posla do Náchoda jiný posel s od téhož p. děkana v téže příčině do Prahy do ko a že po témž poslu posláno zároveň panu sekretáři sistoři zpropitného v příčině Martina Mikusy 3 zl.[12]) t. r. odesláno do apelací v příčině Martina Mikus 45 kr. A mezi tímto vyjednáváním seděl Mikus v žaláři.

Pamětihodno jest, že v měsíci červenci přišli choda páni Poličtí, žádajíce obec za vysvědčení, ž kuéře jiného náboženství mimo katolického neměli, páni Náchodští rádi dosvědčili a s nimi při truňku posedělí a pohovořili.

V rejstříku pana purkmistra Daniela Prokůpk záme při roku 1685 dne 17. června zápis, že p Náchoda posel od J. Milostí pánů hejtmanů krajsk ření specifikací strany zpovědi atestirované. Naříze pořídila se kniha, do níž všichni, kdož ku sv. zpovědi noční půjdou, se zapsati mají. Ku pořízení takové koupila obec od Václava Bortlíka, knihovazeče, kn pír za 7 kr. Nařízení toto zachovávalo se přís v XVIII. věku.[13])

Za Kateřinou Škodovou, dcerou sedláka z chodil r. 1682 na námluvy jistý Václav Pavlíček,

---

[illegible] úřadu konšelského z r. 1654.
[illegible] úř. konšelská z r. 1655.
[10]) Allegát — místo ze spisu nějakého uvedené, zej nákona citát, pak dovolávání listiny.
[11]) Registra úř. konšelského z r. 1656.
[12]) Tamže.
[13]) Rejstřík z r. 1685, Nro. 10 a z r. 1757, č. 2.

mezilesský, a chtěl s ní ujíti „k lutheránským praedicantům“ za hranice. Jelikož otec dívky, Václav Škoda, o tom věděl a tímto způsobem oběma milencům „hřešiti“ pomáhal, stalo se dne 9. Januarii 1682 dokonalé snesení J. M. knížecího rychtáře, pánův, též obecních starších náchodských, že Václav Škoda „pro rozhněvaného tudy Pána Boha pokuty 20 kop m. hotových složiti má a dokavadž by takové pokuty nesložil, aby u vězení držán a z něho propuštěn nebyl. Ta pak pokuta na opravu města se obrátiti má; však potom z ohledů nynějších zlých časů takové pokuty má polovici složiti 10 k. při sv. Jiří a druhou polovici 10 k. při sv. Václavě. Jako rukojmové jsou: Jan Škoda, rychtář a Jan Jakubec, sousedé mezilesští. Na pokornou žádost Václava Škody ráčili páni starší skrze suplikaci učiněnou laskavě se k němu nakloniti a na terminy čtyři roční nadepsaných 20 kop pokuty takto vyděliti, totiž: aby každoročně při sv. Jiří po 5 k., začnouc léta 1683 platiti povinen byl až do zapravení 20 kop m. Dále sneseno dne 9. Februarii 1682, že Václav Pavlíček pro své velké pohoršení, že s Kateřinou Škodovou „preč z grundu odešel a jinde od praedicantův lutheránských se s ní dle vlastního jeho přiznání oddati mínil, a že ji příbuznou do jiného stavu připravil, vedle městského práva N. 1 25 kop na 5 termínů složiti má. Za kteroužto pokutu jeho vlastní otec v rukojemství ostává.[14])

Na jaře r. 1728 oznámeno rychtáři městskému, že jakýs Martin Záruba a Jiří Urban, jichž domov neudán, tajně přiznávají se k víře evangelické. Rychtář oznámil oba kacíře neprodleně panu Kašparu Karlu Pfeifferovi, tehdy hejtmanu Náchodskému, který dal oba ihned zatknouti a vězením městským zjistiti. Jsouce postaveni před právo a vyslýcháni, přiznali se otevřeně a jasně ku své víře, prosíce, aby při ní ponecháni byli, a aby záležitost jejich zemskému soudu na hradě pražském k rozhodnutí byla předložena. A týž soud vynesl za předsednictví hraběte Václava z Kokořova dne 14. listopadu 1728 rozsudek tento: „Martin Záruba a Jiří Urban pro přečinění své mají jeden pořád zběhlý rok, krom nedělních a svátečních dnů, v železích a poutech na obecním přísném díle pracovati — podle práva.“ Rozsudek ten byl oběma kacířům dne 9. prosince 1728 na radnici náchodské oznámen.[15]) V měsíci březnu následujícího roku obviněn byl z kacířství Trubka, soused a perníkář zdejší. Byl též ihned na právo zdejší zavolán a do vazby dán. Záležitost ta oznámena biskupské konsistoři v Hradci Kr. a apelační komoře do Prahy, kteréž, dorozuměvše se, nařídily právu městskému, aby sestavilo komisi, která by kacíře Jana Trubku dokonale vyslechla čili examinírovala. Do této komisí povoláni byli: Jan Fr. Kheller, Norbert Klepper, osoby radní, a Josef Norbert Freydenberk, syndicus. Po vykonaném výslechu poslána královské apelaci relace, na niž odeslána dne 25. srpna 1729 německá resoluce, že Jan Trubka po tak dlouho vězením opatřen býti má, pokud bisk. konsistoř král.-hradecká, které výslech a relace od apelace byly zaslány, neodpoví.

Odpovědi této však jsme nikde nenalezli a nemožno nám tudíž o ukončení procesu tohoto zprávu podati.[16])

Dne 12. března 1729 byl Jan Jiráskův z městečka Hronova ku právu zdejšímu in puncto haeresis ad inquisitionem dodán a examinován, kterážto examina k slavné královské apelaci na hrad pražský byla dodána a jich další výpověď jak od „duchovního duchovenstva“, tak od slavné král. apelací se očekávala. Při kteréžto inquisiční komisí byli komisaři ex gremio senatus opět deputirováni: pan Jan Fr. Kheller, pan Norbert Klepper, osoby radní, a Josef Norbert Freydenberg, syndicus. Jak se záležitost tato skončila, pověděti neumíme, jelikož nám i zde potřebných zpráv se nedostává.[17])

Dne 19. července 1730 dostal se do zdejšího vězení a ku právu zdejšímu z nařízení král. úřadu krajského v Hradci Král. a též vrchnosti jakýs Jan Vojtěch ze vsi Sedmákovic, panství náchodského, obviněn jsa „ex capite pravitatis haereticae et blasphemiae contra sanctum Joannem Nepomucenum“. Po výslechu, podané relaci k apelaci a po resoluci od apelace vynesen dne 20. měsíce listopadu t. r. rozsudek, že „naddočený Jan Vojtěch pro těžké a pohoršlivé přečinění své jiným ku příkladu a ostrachu, sobě pak dobře zasloužilému trestu mečem na hrdle trestán býti má“. Rozsudek ten došel sem 11. prosince 1730 a byl téhož dne obviněnému Vojtěchovi přečten, který oznámil, že podá žádost za milost „ke trůnu Jeho římského, císařského a královského katolického Majestátu“, a dovolávaje se obnoveného řízení útrpného a hrdelního práva Josefínského, prosil magistrát Náchodský, aby s popravou do té doby, než prosba jeho o milost vyřízena bude, dobrotivě posečkati ráčil.

A prosba jeho došla dne 28. měsíce června 1731 příznivého vyřízení. Vojtěch byl od strestání mečem osvobozen a *ku třílelé těžké práci v železech a okovech* na městských aneb panských gruntech via gratia odsouzen.[18])

O hromnicích r. 1731 pozorujeme, že purkmistr a vzácný úřad obecní súčastnil se průvodu kostelního s hořícími svícemi z bílého vosku, jichž koupeno 5 liber za 3 zl. 45 kr.[19]) Roku 1732 byl magistrát a s ním všichni páni starší nuceni súčastniti se rorátův i průvodu o hromnicích s hořícími svícemi z bílého vosku, jehož koupeno 6 liber za 4 zl. 30 kr.[20])

„Ex capite suspectae haeresis“, t. j. pro podezření z kacířství obviněni byli v letě r. 1732: Václav Lelek, Jan Hejzlar, Václav Jirásek a Jan Válek. Rozsudkem král. apelace ze dne 30. září 1732 byli všichni čtyři „pro své přečinění na obecné dílo condemnirováni“.[21]) Týž osud stihl dne 28. července 1733 pro tutéž příčinu vězněné ženské: Alžbětu Česenkovou a Kateřinu Sapouškovou.[22])

K evangelickému náboženství přiznával se tajně též Jan Langer a jeho bratr, oba synové vdovy po nebožtíku Janu Langrovi, sedláku ze Slaného. Když se o tom děkanský úřad v Náchodě dověděl, oznámil Langra vzácnému magistrátu jako tajného kacíře. Byli tedy obesláni na rathouz, a jelikož se nedostavili, bylo pro ně právem posláno. Avšak oba bratři Langrové nečekali na odvedení, nýbrž prchli mezi „lutriany“ za hranice, zanechavše matku vdovu ve statku samotnu. Tou příčinou snesl se vzácný magistrát a páni obecní starší a „dictirovali“ vdově Langrové pokutu 50 dolarů čili 75 zl. rénských a určili jí, že má každoročně při soudech veřejných na terminy tuto pokutu skládati po 15 zl. rénských. A vdova, nemohouc si pomoci,

[14]) Kniha IX. 120—121.
[15]) Liber criminalis z r. 1722, str. 28.
[16]) Tamže, str. 33.
[17]) Tamže 31.
[18]) Rejstřík purkm. J. Carchesia z r. 1730—31.
[19]) Rejstřík č. 47.
[20]) Tamže str. 37.
[21]) Tamže 39
[22]) Tamže.

složila za uprchlé syny hned v měsíci únoru 1735 první termin 15 zl., druhý termin 15 zl. v únoru 1737 atd.[23])

Dne 9. měsíce května r. 1750 Vojtěch Nývlt, František Svoboda a Jan Hejlek, item 20 ejusdem mensis et anni Jiří Kloverza, Jan Máslo a Jakub Plundra, všichni ze vsi Velkého Poříčí, poddaní k panství kníž. Piccolominskému náchodskému jsou ku právu zdejšímu dodáni in puncto suspectae haeresis ad inquisitionem, kterýchžto examina na hrad pražský ku slavné apelací odeslána, kteráž je podle oznámení magistrátu náchodskému ze dne 22. měsíce června 1750 velebnému duchovenstvu arcibiskupské konsistoře k nahlédnutí propůjčila. Náchodským bylo nařízeno, aby s delinquenty až do vyřízení čekali. Jaký trest tyto „kacíře" asi stihl, nevíme, jelikož následující list je prázdný; písař čekal nepochybně na rozsudek apelací, který však došel nepochybně tak pozdě, že písař zapomenul jej zaznamenati.[24])

Ku konci tohoto pojednání ještě něco o lidech, ze svých gruntů pro náboženství zběhlých, a o způsobu, jak se s grunty jejich zacházelo.

Roku 1630 odběhl od domu svého nárožního v rynku Jiří Kvek, a dům takto zběhlý daroval pan Adam Erdman Trčka svému purkrabímu Jiřímu Jandusovi.[25])

Téhož roku odběhl od svého domu „který stál, jdouc z rynku k horské bráně, na pravé straně první". To jest nynější dům Šrůtkův č. 32. I tento dům daroval Trčka témuž purkrabímu.

K akatolíkům, kteří raději rodné své město opustili, než by k nové víře přistoupili, patřil též Pavel Kařta, chalupník na krajském předměstí. Odešel dávno před r. 1648; proto dne 27. dubna 1648 pan purkmistr Václav Hájek a rada města Náchoda s pány staršími obecními prodali chalupu tu, „v níž od dávných časův žádného jistého a stálého hospodáře nebylo a chalupa ta se spouštěla, Jiříkovi Kopáčkovi, krejčímu, k jeho pravému vladařství, jmění držení a k dědičnému užívání za 10 kop míš. gr.[26])

R. 1651 v pondělí po svaté Máří Majdaléně (24. čer-ence) prodali purkmistr, p. p. páni, spolu s pány staršími obecními přísežnými dům Václava Krause, pláten barvíře v židovské ulici čís. 9., který nechtěje na víru římsko-katolickou se obrátiti, ačkoliv mnohokráte laskavě napomínán, on pak tím laskavým napomínáním vždycky pohrdal, ač vždy na to dokonalá reformací dokročila a přišla, aby všichni sousedi netoliko zde v městě, ale i jinde k náboženství katolickému přistoupili, veřejně tak se nezachoval, ale od města Náchoda jak on sám, tak jeho manželka i dcery jeho pryč odešli a domu bez hospodáře zanechali, Václavovi Holému za 155 kop míš.[27])

Léta Páně 1651 v pondělí po sv. Máří Majdaleně t. j. 24. Julii pan purkmistr a rada města Náchoda spolu s pány staršími obecními přísežnými majíce to ve svém bedlivém povážení, kterak Jan Píč, kožišník, jsouce při městě Náchodě v sousedství a jsouce skrze pány města Náchoda, aby podle patentův od J. Mti. císařské vydaných, všickni sousedé k náboženství římskému katolickému přistoupili, v němž Jan Píč jsouce mnohokráte laskavě napomínán, k tomu jest přistoupiti a k svaté zpovědi jíti slíbil a za sebe rukojmě lidi poctivé zastavil, a pod tím zap se nad slibem svým preč od přibytku svého odešel příčiny páni a starší obecní přísežní ráčili jsou takov a nebo chalupu prodati Václavovi Řeháčkovi k jeh vému jmění, držení a k dědičnému užívání za summu 35 kop.[28])

Léta Páně 1651 v pondělí po památce na Nan Panny Marie, t. j. 21. Augusti pan purkmistr a rad Náchoda spolu s pány staršími obecními ráčili sob paměť přivésti: Poněvadž Jakub Kaufman, jsouce městě Náchodě v sousedství a pod tím jsa spolu s sousedy skrze patenty od jeho Mti. císařské nap aby k náboženství katolickému přistoupil, on Jakub man takové napomenutí lehce vážil a pod tím od příbytku preč odešel a pustého zanechal: V té příči takový krunt ráčili jsou prodati Jiříkovi Kopáčkovi pravému a dědičnému užívání.[29])

Léta Páně 1651 v pondělí po památce rozesl štolů svatých, t. j. 17. Juli, páni a starší obecní n vší obce města Náchoda ráčili jsou toho bedlivě p kterak Vavřinec Poláček, soused při městě Náchod chtíce rozkazů J. Mti. císařské skrze patenty v tom lovství Českém vydané, k víře svaté římské katolic stoupiti, od statku svého svévolně z oumysla pr s manželkou odešel a statku bez hospodáře zanechal takový statek pustý bez hospodáře nezůstával, nýb povinnosti, poplatky a jiné všeliké kontribuce z n cházeti mohly, ráčili jsou to dáti bedlivě prohléd vyšetřiti tak, aby ten statek k spuštění nepřicházel, hospodářem dobrým, katolickým zase opatřen byl, jej Janovi Kejklíčkovi k jeho pravému jmění, držen dařství a k dědičnému užívání se vším tím a takovým právem a v těch mezech, jak toho statku předešlí užívali za summu hlavní trhovou 400 kop míš. gr.

Přídavkové k tomuto statku byli tito: Na ozimu co se našlo, ječmena setého na jaro po 2 korcích telích, jeřice po 1 korci, hrachu po 2 věrtelích, ov se našlo, všecek se přidal. Lnu setého po 1 věrteli páni polovici Janovi Kejklíčkovi zanechali, a polovici, by Vavřinec Poláček člověkem katolickým byl a zase aby Jan Kejkliček jemu dal; konopí setých po 2 vě Dobytka koňského valachy 4, dobytka hovězího 10 kusův, totiž krav dojných čtvero, jalovice roční dvouletý 1, letošního ostavení jalovička 1 a bejče 1. dobytka páni vymínili, pokudž by však Vavřinec P sobě urozuměl a k náboženství katolickému přistoup nechati jednu krávu užitečnou a jednu jalovici ročn tošního ostavení jalovičku jednu, cviňského dobytka 4 k

Léta Páně r. 1651 v pondělí po sv. Mansvetu 4. září, pan purkmistr a rada města Náchoda spolu staršími obecními ráčili sobě to na paměť přivésti, Martin Blažků, soused ve vsi Bílovci, jsa drahný č spodářem, velmi chatrně a zle hospodářství své spr a stavení opouštěl a jsa on Martin Blažků od úřadu Náchoda jakožto od vrchnosti své napomínán, aby J. Mti. C. patentů vydaných k náboženství římskému lickému přistoupil, on pak svévolně a z oumyslu svéh nepříslušný od statku svého preč odšel, jeho pustéh berouce koně a jiný dobytek, zanechal. Řečený ouřad

---

[23]) Rejstřík purkmistra Václ. Ježe z roku 1735, čís. 5 a z r. 1737, č. 3.
[24]) Tamže 42.
[25]) Kniha bílá I. 463.
[26]) Kniha bílá I. 410.
[27]) Kn. bílá I. 620.
[28]) Kn. V. 410.
[29]) Kn. V. 414.
[30]) Kn. V. 408—409

hráči, cizoložníci, než abyste chvalitebně, ctně a šlechetně živi byli ku příkladu dobrým obecním lidem.

5. V který pak den máte souditi, v čas se všickni, kteříž k tomu povoláni jste, scházejte a lidem podle práva konce spravedlivé, brzké, bez odtahův, zvláště pak přespolním, čiňte; neb ta jest povinnost vaše a žádný z vás se ničímž jiným nezaneprázdňuj, ani příčin kladouc, ani kterých protahův, než na den uložený, ku právu zaseděný, abyste se scházeli, lečby bezelstnost znamenitá v tom byla, pro kterouž odjeti neb odjíti musil. Tu jedenkaždý, komuž by taková potřeba nastala, k staršímu města dojdi a, příčinu odjezdu svého oznamujíc, na něm se vyžádej; a kdožbykoliv bez obzvláštního povolení staršího, neb hospodáře města, odjel neb odešel, neb k hodině určité na rathouze nedal se najíti: ten pokutu prv uloženou na rathouze aby položil tolikrát, kolikrát by se koliv toho dopustil. A nad to ode mne skutečně trestán bude.

6. Toto také na péči mějte, tu kdež se cokoliv ohněm dělá: na ta všecka místa osoby (aby) k tomu pilně a bedlivě nahlídali, nařiďte, a našlaliby se kde při komžkoliv jaká nerozšafnost, jeho časně k opravení a opatření toho aby napomenuli, ba i trestáním k tomu přidrželi, abyste zkrze takového nedbalce k škodě a pádu, čehož by on potom nemohl napraviti, nepřišli.

7. K pekařům, řezníkům, sladovníkům, ševcům, zámečníkům, bednářům, kovářům, a tak ke všem jiným řemeslníkům a obchodníkům, bez kterých lid obecný a chudý člověk na každý den bejti nemůže, abyste též pilně dohlídali, aby chudý, robotný člověk, to což od nich kupovati musí, v slušnosti dosáhnouti mohli. Nebo již teď, tak jakž toho zprávu mám, od několika let nepilným dohlídáním vaším taková drahota v tomto městě Litomyšli nastala, že chceli chudý člověk co od nich míti, dejž jim za to dvoje peníze.

8. V neděli Páně v času služebnosti křesťanské, páleného vína i všelikterakého pití abyste nedávali, ale k slovu Božímu abyste chodili. Kdožby se pak koli toho dopustil, bude o to skutečně trestán a pokutován.

9. Co se řečníků dotejče jistá věc jest, že by takoví řečníci víc pro svůj zisk, nežli toho, s kýmž stávají, lidi v hromadu troubili a ke škodám je přivozovali. Protož vám o tom všem, kteříž řečňujete, přísně poroučím, abyste se toho více nedopouštěli, ale raději v mír a pokoj uvozovali. A kteříkoli chudí lidé před osobou mou, aneb úředníkem mým, co činiti mají: *chci, aby potřebu svou sami, jakž umějí, sprostně oznámili;* neb se spravedlnost nezakládá na lidském jazyku, než na soudu a spravedlivém rozvážení. Toho jestliže by se kdo dopustil, a to naň shledáno bylo, o tom každý věz, že jeho skutečným trestáním pominouti bych nemohla. Tím se budete moci všichni, kteříž řečňujete, spraviti.

10. Lidí sedlských v domích šenkovních, dýle XXI. hodiny, žádný u sebe aby nezdržal a jim piva nedával a her jim u sebe, a i žádnému z čeládky mé, žádnejch nedopouštěl, ale každého z domu svého aby vybyl, aby k svému hospodářství na zámek šel, aneb do dvoru, a to pod skutečným trestáním. Kdožby se tak z hospodářů nezachoval, pakliby kdokoliv, buď z čeládky mé, z lidí městských, neb sedlských, v tom své vůle užíti a hospodári se sprotiviti chtěl: jeden každý hospodář vznes to hned bez odtahův na úředníka mého, ač dotejkaloliby se kterého z čeládky mé, aneb koho z lidí sedlských, pakli kterého člověka městského, aneb řemeslníka, tehdy na r městského. — Úředník můj bude se věděti k k kterak zachovati podle provinění jeho. A kteříž k rychtáře městského náležejí, toho každého rychtář d městský vzíti má a jej odtud nevypouštěti žádn myšleným spůsobem, než až jemu 5 gr. čes. pokuty A ta pokuta rychtáři městskému za jeho práci be

11. Zpravena jsem, i také to na oko spatřila zde, jaká rozpustilost při tomto městě v lidech jest, pak času nočního pokřikové, a všelijací neřádově na což jest proti Pánu Bohu všemohoucímu a křesťa dobrému pořádku. A zvláště cizoložstva zjevná, kt těchto časů vešla lidem v obyčej, takže mnozí Pán se nebojí, ani se lidí styděti chtí, než v tom se kochají. I kdožby se koliv v tom Pána Boha báti ani na přikázání mé se vohlídnouti, a v tom postiž jeden každý bez milosti trestán bude podle pr svého. — Protož se vám konšelům i také rychtáři s pilností poroučí, abyste k tomu dohlídali a s pilu přetrhovali, čehož byste pak sami zastaviti nemohl abyste před úředníkem netajili, než hned na něj to

12. Což se hnojů a dříví pivovarského, i jiný čistot na rynku, doteyče, jakž jsem o tom předešle r a v spis uvésti poručivše vám konšelům vydati, ab vůbec to čistiti dali, rozkázala, — při tom toho zane a o tom přísně poroučím, abyste se při tom všicl chovali, pod těmi všemi pokutami, jak o tom od vyměřeno jest.

13. Item strany sladů všelijakých na pálená vína dnešní den aby do mlejna mého, ani do žádného k melenij jich nošenij (= nošeny) nebyly, zapo Z takových sladů víno páleno, ani na předměstí a leno nebylo, pod pokutou skutečného trestání.

14. Žádney mimo vyměřenij (= í) od starodávn náři, tovaryšům, ani vozkovi, více aby nedával, než j starodávna o tom vyměřeno jest; od sladu mlynáři p a tovaryšům po 2 d., vozkovi též po 2 d. aby dáván a více nic. Kdožby se pak koliv toho dopustil, a více náležitost dal, neb dával, tý várky, kterouž tehdáž měl, aby zbaven byl a čtyry dni v šatlavě seděl. žádnému aby prominuto nebylo.

11. Ředitele, jakž od starodávna bejvalo, k do a při nasejpání sladu aby bejvali; a to, což se starodávna za jejich práci dávalo, aby jim docháze hned aby od vás purkmistře a starší nařízeno a to o bylo, aby se tak, a ne jinak, řídili.

16. Item kdyžby malej slad do mlejna přivez mlynář o tom hned ředitelům, dříve než jej mlíti aby oznámil. A oni to tak opatřte a vyhledejte, kudy a jak jest taková věc sešla; hned k napravení to při kýmbykoliv taková věc přišla, trestáním k němu a kročeno jest. — Jestliže by pak ze mlejna, od m slad semlenej, malej zase vydán byl: tehdy nákladn by to slad byl, tolikéž hned ředitelům o tom oznam ředitelové to hned spatřte a úředníku o tom oz Cožby tu koliv mlynářem sešlo tomu nákladníku t úředník vod mlynáře k nápravě přivede a k ton skutečně trestati bude. — Toto pak ode mne vám vůbec se oznamuje a poroučí.

17. Poněvadž již vidíte, kdo jsou vám za kon správce nařízení, kterakby se v tom ouřadě jim své chovati a lid obecný spravovati měli — abyste je, k

ve vší vážnosti a uctivosti měli, k nim se poddaně a poslušně chovali, jim v ničemž neubližovali: neb jakby kdokoliv z vás obecních kterému z konšelů, aneb všemu úřadu, ublížil, již by ne jeho osobě, neb jich osobám, ublížení učinil, ale ublížil by osobě mý, takby v trestání a pokutu mně, jakožto paní své, upadl, čehož bych nižádnému nepřála. Neb tomu tak dobře rozuměti můžete, co nesvornost, nevážnost a neřádové v obci dobrého působí, neb netoliko obec, ale celé království, když v sobě samé jest rozdělené, spustne a dům na dům padá.

18. Protož jest ta naděje do vás, do všech, slyšíce toto všecko předložení a poručení, že se spolu v dobré jednotě, lásce a svornosti snášeti budete, na čemž vše, když se tak chovati budete, všecko dobrý bude."

II.

Takové zřízení dne 25. února 1608 přede vší obcí přečteno bylo:

„Polexina Lobkovská rozená z Peršteyna, na Roudnici nad Labem, Sedlčanech, Litomyšli, Ctiněvsi, Střekově a Lobkovicích.

Purkmistře a konšelé města mého Litomyšle, věrní milí, kteří jste předně Pánu Bohu a mně, jakožto vrchnosti své, těžký závazek učinili, vám poroučím,

1. abyste, pamatujíce na takové závazky, předně: cti, chvály i služby Boží, jako věrní křesťané, bedlivi a pilni byli, neděli Páně i jiných svátků vejročních, apoštolských, blahoslavené Panny Marie, světili a v těch dnech památných v času kázání a služeb Božích páleného vína i všelijakého nápoje v domích v městě, ani v ulicích, žádným způsobem, prodávati nepřehlídali, žádného díla robotným lidem, ani řemeslníkům, dělati nedopouštěli. Kdoby se pak tohokoliv dopustil, aby neprodleně od rychtáře městského do vězení, bez ušetření osob, vzat a jiným ku příkladu skutečně trestán byl.

2. Item sekty všelijaké, které s vámi, pod jednou i pod obojí, se nesrovnávají, abyste mezi sebou netrpěli.

3. Schůzky všelijaké po domích, i pokoutní kázání, zpívání, nikterakž nedopouštěli, nýbrž kdyby jste o takových lidech, buď v městě nebo na předměstí, kdežkoliv, přezvěděli, to aby jste k skutečnému přetržení přivésti hleděli, jim nefolkovali, nýbrž, sami na sobě předně dobrý příklad dadouce, sousedy své, dítky a čeládku, k tomu abyste měli a vedli, aby do chrámu Páně, v místo k službám Božím uložené, k modlení a poslouchání slova Božího časně se scházeli. Nebo, pokudžby se to jináče stalo, a to shledáno býti mohlo, že mimo toto nařízení mé něco jiného k tomu podobného se sběhlo a dálo, a já se toho dověděla, že by mé milostivé a laskavé napomenutí nic neprospívalo, musela bych to jiným spůsobem a prostředkem přetrhnouti, čehož by vám budoucně i s jinými líto býti muselo. Ale nejsem té naděje, abyste k tomu přijíti dopustiti měli, nebo, nestaloli by se tomuto mému nařízení zadosti, tehdy k žádnému jinému, nežli k vám, o to hleděno bude. [1])

4. Item, purkmistře a konšelé, v určitý čas a hodinu uloženou ráno, střízliví, do rady časně abyste se scházeli, šlechetně, ctně, dobrým obcováním svým příklad na sobě abyste dali, ožralství, her a jiných nezpůsobných obcování se vystříhali; lidské spravedlnosti náležitě abyste fedrovali a jednomu každému spravedlnosti jeho dopomáhali, syrotkův, vdov v obzvláštní ochraně své měli, jich nenáležitě utiskovati nedopouštěli a jim též sami bezprávního příkoří nečinili, nýbrž každému právní dopomožení činili.

5. Ke všem a všelijakým řemeslníkům a obchodníkům, bez kterých lidé obecní a potřební na každý den býti nemohou, abyste s pilností dohlídali, tak, aby ve všem slušnost a mírnost zachována byla a drahota v městě nepovstala, nýbrž každý chudý a robotný člověk za slušné peníze všelijakými potřebami aby fedrován býti mohl. Obzvláště pak pekaři aby chléb hodný, jak kdy obilí platí, v mírnosti (aby) pekli, a řezníci též masa hodná prodávali a lidi v takovém prodávání nepřetahovali.

6. Všelijací denní i noční pokřikové i jiní neřádové, rozpustilosti proti Pánu Bohu a dobrému řádu, abyste netrpěli, nýbrž časně vždycky přetrhnouti hleděli, a pokudžby kdo čeho takového se dopustil, aby ihned od rychtáře městského do vězení vzat a podle provinění slušně ku příkladu trestán, ano i pokutován byl.

7. Item poněvadž často skrze neopatrnost v městě mém oheň vychází: protož vám také o tom přísně poroučím, abyste na to bedlivý pozor dali a ta všecka místa, kdekoliv oheň potřebovati musí, zkrze jisté osoby, k tomu zřízené, spatřovati pilně a bedlivě přehlížeti dali a našlali by se při kom jaká nerozšafnost, že by se zkrze to nebezpečenství jakého obávati bylo, takového ihned k napravení a opatření toho všeho abyste napomenuli, ano i trestáním k tomu přidržěli, aby zkrze takového nedbalce škoda v městě mém, což by takový nikterakž vynahraditi nemohl, se nestala. — Háky, řebříky, konve a jiné potřeby abyste v jistém místě na hotově a před rukami vždycky měli, tak, (aby), kdyby kolivěk jaký oheň, čehož Pán Bůh uchrániti rač, vyšel, k neprodlenému přetržení přijíti mohl. A jedni druhým v takové veliké potřebě aby časně ku pomoci přispěli.

8. Item všelijaké neřesti, jako hnoje, rumy, dříví, kamení a jiné k tomu dodobné věci, v městě abyste netrpěli, nýbrž byloli by kdy co toho, abyste časně, kdež náleží vyvézti nařídili a tak čistotu náležitou v městě nám zachovali.

9. A jakož jest mne toho jistá zpráva došla, že sousedi zdejší, též mnozí nájemníci a jiné osoby, které se tu při městě přechovávají, často do řek mých k lapání pstruhův i jiných ryb se utíkají, tudy nemalou, nežli velikou, nesnesitelnou škodu činí.

Též po lesích a hájích mých s dlouhými ručnicemi chodíce myslivosti všelijaké střílením zvěři, ptactva a jiných věcí provozují. Protož, aby se to budoucně více nedálo, vám pod uvarováním nemilosti přísně poroučím, abyste pod dnešní den víceji toho nižádnému dokonce nepřehlídali, a staloli by se pak mimo to co k tomu podobného, též že by někdo v řekách a s dlouhou ručnicí v lesích postižen byl, abyste jednoho každého ihned do vězení dáti nařídili a z takového žádným spůsobem nevypouštěli, pokudžby k ruce mé do důchodův mých pokuty peněžité, a to tolikrát, kolikrát by se toho dopustiti opovážil deset, kop míš. nesložil. — Pokud by to od vás, purkmistra a konšelův, komu přehlíženo a prominuto bylo, sami mně v jistotě takovou pokutú povinni budete a složiti musíte, nebo i v tom, obzvláště všem myslivcům a holomkům a jiným hajným

[1]) O následcích přísného provádění tohoto nařízení viz Jelínkovu Hystorii města Litomyšle II., 147. a 148. str. a následující.

přiseženým, jakby se v tom zachovati měli, přísné poručení jsem učiniti nařídila.

Jakž také mnozí, pod obmyslem obhájení zdraví jich a jakoby k hospodářství svému přihlíželi, do pole, a jinam z města, s dlouhými ručnicemi vycházejí a tak podobně, jakž nahoře psáno, myslivost provozují. Pročež to také víceji přehlídati nechci a aby víceji to nebývalo a žádný s dlouhou ručnicí pod tím obmyslem a fortelem aby nechodil, to nařizuji. — Byllí by pak kdo mimo toto mé nařízení v tom postižen: tomu každému aby ta ručnice vzata a v pokutu na zámek můj odvedena byla. — Chtělli by pak někdo pro obhájení života svého jakou ručnici jmíti, krátkou, bez líce, bezpečně, zvláště pracujíce přes pole, při sobě nositi a jmíti moci bude. Mimo to v žádným jiným místě, kdyby nějaká střelba držána býti jměla, ručnice své prubovati žádný, ani jinak z ní střílet nemá, kromě u Ptáčnice, kdež to místo k tomu od starodávna jest nařízeno a vyměřeno.

10. Co se pak pokut z jistých přečinění mně náležejících dotejče, na to, purkmistře a konšelé, bedlivý pozor dejte, aby takové žádnému přehlíženy a pasírovány nebyly.

11. A poněvadž pak mnoho artykulův k zachování dobrého řádu nyní by se vám přednésti a nařídíti jměly, však poněvadž jste purkmistr a konšele nyní povinnost předně Pánu Bohu a mně, jakožto vrchnosti své, učinili, že všelijakou spravedlnost zastávati a dobré řády velebiti, zlé pak věci i neřády všelijaké přetrhovati budete — to vše povinnostem vašim připouštím a zanechávám té naděje dokonalé, jak k vám, tak i k jiným, sousedům vašim, jsouce, že ve všem upřímně a poslušně, jakž na věrné poddané přísluší, náležitě chovati (se) budete.

Mladice jinak Klementice.

Podává *J. Nedoma.*

Bývalý ministrpresident hrabě Taaffe má na svém panství Nalžovech tuto prazvláštní vesnici. Dobře ovšem bychom v titulu také řekli: zaniklá a pod jiným jménem zase obnovená vesnice. Poněvadž však ani Schaller ani Palacký, ani kterýkoliv jiný po nich popisovatel o tom zaniknutí a obnovení vědomosti neměl, volili jsme tento nápis nápadnější. Budiž dovoleno objasniti poněkud obšírněji tento zjev, jenž charakterisuje dobu velikých převratů v Čechách z války třicetileté.

Jdeme-li od Nalžov malou hodinku cesty směrem západním k Závlekomu, již u rybníka Hnaného, kde silnice se rozvětvuje, spatřujeme chalupy a statky chudičké vesničky. To jsou Klementice. Tak se říká té vesnici úředně, tak čteme ve všech popisech. tak i na mapě generálního štábu ale lid říká posud Mladice.[1]) Jak se to stalo? O tom nemůže býti pochybnosti. Zde byla od časů nepamětných ta vesnice a říkalo se jí Mladice, ve válce třicetileté zanikla, později byla obnovena a dostala jméno jiné. Odtud ten zmatek. Schaller ve své topografii píše (Prachiner Kreis, str. 227.): „Klementinowes ein Dörfchen von 11 N., ehedem ein herrschaftlicher Mayerhof, die hiezu gehörigen Felder sind im Jahre 1782 unter die Unterthanen vertheilt worden." A to byly pozemky bývalé vesnice Mladic, jakož výpisy z knih pozemkových dokážeme.

Palackého Popis království Českého zná při allodiálním panství Nalžovech také jen Klementice, ale již se 16 čísly; v registříku B řečeného Popisu pak mezi jmény osad českých ve starých listinách připomínaných, „jichžto někdejší polohu na ten čas určiti lze nebylo", uvedeno jest také Mladice v Klatovsku. V Klatovsku však a nikde v Čechách, takové osady nebylo a není, nýbrž tato vesnice s celým panstvím Nalžovským leží v jihozápadním konci bývalého kraje Prachenského neboli Píseckého (ovšem blíže Klatovům než Písku), jakož zřejmo jest nejen ze Schallerova místopisu, ale i ze zevrubných map jednotlivých krajů českých, jež vydány u Elsenwangera v Praze r. 1794. Na tom však nezáleží; Palacký věděl, že v těchto končinách bývala ves Mladice, ale nevěděl nic o ní určitě, kde bývala.

V pozemkových knihách soudního okresu Plánického, k němuž nyní Mladice čili Klementice náležejí, nejstarší obsahuje zápisy i o Mladicích (dle nynějšího úředního označení) Grundbuch lit. A", kteréžto knihy starý nadpis jest: „Registra gruntovní panství nalžovského a neprachovského přepsaná léta 1501". Podle všeho však písař tu v letopočtu pochybil, napsav 1501 místo 1601.

Na listě 94. (pagina versa) stojí první zápis o Mladicích: „Grunt Buršovský, na něm sedí Vít Bureš . . . . léta 1603." Roku 1609 grunt zouplna zaplacen a poznamenáno: „Pavel Bureš na něm sedí a jemu vlastně náleží." Na listě 96.: „Grunt Jirkovský — na něm sedí Václav Jirka a má jej zaplacenej a jemu náleží." (L. 1603.) Dále pak čteme: „L. 1615 ve čtvrtek po moudrosti boží stalo se porovnání s povolením J. M. Pánie od rychtáře a konšelův vsi Oustalče a vsi Buršic a to mezi Jírou Jirkou a Janem Vladivským, oběma vlastníma bratry ze vsi Mladic, takže má Jíra Janovi, bratrovi svýmu z téhož gruntu z podílu otcovského vydati na penězích 90 kop (grošů), jednu krávu a jeden oul včel, kteréžto peníze každoročně při soudech klásti se mají, počna o soudu léta 1616 až do vyplnění té vší sumy, a když to nadepsané Jíra vše zcela a zouplna zaplatí, tehdy jemu samému takový grunt náležeti bude."

Podobný jest zápis o gruntu Jiršovském, „na němž sedí Jiřík Jireš", z let 1602, 1603, 1606 (kteréhož roku poslední „vejrunk položil"). Tento grunt r. 1628 postoupen Václavu Buršovi.

Zápisy další o gruntech Jirsovském a Jiršovském jsou z let 1627, 1628, 1637, 1641. V tomto roce dne 13. prosince jest poslední zápis učiněn o obojím gruntě a pak již o Mladicích ve knize nic není. I můžeme téměř za jisté míti, že nebylo čeho zapisovati. Vesnice, v níž několik sedláků drželo se až do posledních let války třicetileté,

[1]) Sedláček zná vedle Mladice také jméno Mladičky, ale k novému jménu Klementice se nedostal (Hrady a zámky sv. 9. str. 262). — Kalouskova mapa historická (druhé vydání z r. 1894) dle svého plánu o této věci ovšem nic nemá.

přece zanikla. Nevíme, jak se to stalo najisto, ale zhruba můžeme se domnívati, že lidé, pokud tu ještě byli, naposled z usedlostí odešli, jako se stalo jinde na mnohých místech.

Domněnka, že švédský generál Banér Mladice zničil, je dosti blízká, ale není odůvodněna. Byl sice tento největší zhoubce království Českého r. 1641 v těchto končinách v zimě na počátku roku. Ale týž Banér tenkráte spěšnými pochody prchal z Čech a zemřel v Německu v Halberstadtě 29. května r. 1641; v naší pozemkové knize však jest poslední dvojí zápis (o statku Jirkovském i o statku Jiršovském) ještě ze dne 13. prosince téhož roku. Banér tedy Mladice nezničil přímo mečem a ohněm, ale vesnice zanikla nepochybně přece následkem jeho pro celou krajinu zhoubné návštěvy. A když zůstaly grunty opuštěné a pusté a osadníků nebylo, snažila se vrchnost aspoň o to, aby pozemky od čeládky panské vzdělávány byly. Byl tu tedy potom dlouhá léta na místo vesnice jen panský dvůr. Pánem na Nalžovech byl v čas povstání český pán Friedrich Švihovský z Ryzmburka a Švihova (pán na Nalžovech, Neprachovech a Přichovicích), katolík, jenž při povstání stavů českých měl jen malé účastenství, takže jen pokutou 3200 zlatých rýnských roku 1629 na collegium nobilium u sv. Jakuba v Praze složených za vinu svou odpykal.[2]) Mladice tedy vrchnost měly pořád jednu. Avšak právě tato vesnice samojediná v deskách zemských uvedena jest mezi ostatními ku panství Nalžovskému příslušnými jakožto zašlá.[3]) I máme tu jen zase důkaz toho, co již ze knihy pozemkové (shora citované) zřejmo jest, že totiž vesnice ta zanikla znenáhla a sice nepochybně pro nedostatek osadníků, tedy ani ne z příčin náboženských odchodem evangelíků. Kdyby tato poslední příčina byla k opuštění vesnice působila, jistě byl by o tom zápis v pozemkové knize z r. 1601, když zápisy jdou až do roku 1641.

Již tedy zbývá nám jen o tom zprávu podati, jak vesnice zase obnovena a jak dostala jiné jméno.

Podívejme se do pozemkové knihy, jež má nápis: Grundbuch der Gemeinde Klementinov. Nro. XIII. tom. I. Tu čteme hned fol. 1. „Zápis Františka Soukupa na koupenej krunt s dvojím polodvořím ve vsi Mladicích. — Léta P. 1777 [4]) dne 23. Septembris rozdělivše milostivá vrchnost grunty ke dvoru panskému mladickému patřící na 14 stejných dílů tím oumyslem, by tudy tak nová vesnice vyzdvižena a 14ti novýma (sic) polosedláky (jenž by tyto tak rozdělené krunty dědičné zakoupili) osazena byla, předstoupil též mezi jinými onen svrch jmenovaný František Soukup žádajíc . . . . robota pěší mimo zemoknížecí buď s dvouma dostatečnýma osabami týhodně dva a půl dne, aneb s jednou osobou pět dní . . . . za 230 zl. rejnských — chalupu ovčářskou za 70 zl. a pozemků 21 str. $2^{2}/_{4}$ a 8 str. $7^{5}/_{7}$ V. (?) = 30 str. pole a zahradu 1 str. $5^{6}/_{4}$ vozu lučního za 160 zl. . . . .“

Tak tedy první poněkud nejasný zápis v nové knize [5]) pro obnovenou vesnici založené, nás poučuje kdy a jak tu zase první sedlák se usadil. Podívejme se ještě na jiné zápisy.

Tu máme fol. 15. zápis Václava Krále na koupený grunt ve vsi Mladicích 23. září l. P. 1777 — fol. 30. zápis Jana Přerosta na dvě polodvoří ve vsi Mladicích 23. září r. 1777 — fol. 41. zápis Vojtěcha Krále na dvě polodvoří ve vsi Mladicích 23. září r. 1777 — fol. 54. zápis Ondřeje Medka na dvě polodvoří ve vsi Mladicích 23. září 1777 — fol. 67. zápis Václava Přerosta na dvě polodvoří ve vsi Mladicích 23. září l. P. 1777. — Tak jeví se nám býti Václav a Vojtěch Králové, Jan a Václav Přerostové a Ondřej Medek prvními sedláky vedle Františka Soukupa. Všichni mají zápisy ze dne 23. září téhož roku 1777 a po dvou „polodvořích“ najednou, tedy po jednom celém dvoře. K tomu ještě jest fol. 80. zápis Matouše Česáka z téhož roku bez udání dne. I není pochybnosti, že usazeno najednou sedm sedláků, kteří všichni měli po dvou polodvořích a tím také již odbyto bylo oněch zde při zápisu Soukupově citovaných 14 stejných dílů a „Gemeinde Klementinov“ byla založena.

Zajímavé jsou ještě některé zápisy brzo potom. Fol. 94. má zápis Šimon Král „ve vsi Mladicích, nyní v Klementově“ ze dne 1. dubna 1778, ze kteréhožto zápisu zřejmo jest, že Šimonu Královí prodána jest hospoda z panské ratejny učiněná. — Fol. 110. Josef Polák koupil od Šimona Krále někdejší panskou sejpku za 76 zlatých rejnských dne 20. března r. 1786. — Fol. 117. zápis Tomáše Soukupa na chalupu, kterouž vystavěl si na obecním místě „ve vsi Klementinovech“. — Folio 134. koupil Kašpar Medek „valchu Klementinov“ dne 1. dubna 1790, k čemuž dal schválení téhož dne hrabě František Taaffe. Tento kavalír, jenž byl c. k. nejvyšším čili plukovníkem, koupil r. 1769 panství Nalžovské od hraběte Pöttinga. Hrabě Taaffe tedy založil vesnici tam, kde před ukončením války třicetileté byla. Ale nebylo tu nijaké continuity ani v rozdělení pozemků ani v emfiteutickém majetnictví poddaných rodů selských, jakož citaty naše dokazují. Ani ve jméně osady nezachována. Nepodařilo se nám vyhledati dokument, jímž založení Klementic čili Klementinovsi čili Klementinova na místě bývalých Mladic formálně vykonáno bylo. I domníváme se, že zápisy zde zpředu citované jsou všecko, co v té příčině pravoplatně se stalo, což arcit dostačuje. Ale odkud to nové jméno? Domněnka jest velmi blízká. Po vymření pánů Švihovských (roku 1720) nová vrchnost, jakož z četných jiných dokladů po Čechách zřejmě víme, panskému dvoru Mladicům na počest některé dámy v rodině dala nové, německé jméno Klementinenhof, z toho vzniklo české Klementinov či Klementinoves a naposled s pravým českým zakončením Klementice, jehož nyní úředně se užívá.

---

[2]) Bílek: Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618, sv. I. str. 667 a 668.

[3]) Tamtéž Desky zemské 167 P. 14.

[4]) Schaller má r. 1782. Týž bájí také o konfiskaci Nalžov po r. 1620, čehož dokladu nikde nenacházíme.

[5]) Opis jeho pořízen péčí pana soudního adjunkta J. Pohanky, od něhož nám laskavě poskytnut jest.

Pohřebiště na Hájku u Drhovic.

Piše *Martin Kolář*.

Že mohyly jihočeské zvláštním rázem vynikají, uznává se ode všech badatelů našich domácích v oboru anthropologie a archaeologie a proto zajímavým jest každý příspěvek k poznání těchto mohyl a jejich obsahu posud systematicky neprozkoumaných. Od Drhovic, vesnice na silnici Táborsko-Písecké, půl hodiny na jih v krajině lesnaté, která tokem řeky Lužnice ohraničena jest, vyniká z lesů paseka „v Hájku“ na pozemku p. JUDra. Jana Bláhy, advokáta v Táboře, blíže starobylého hradiště nade stokem dvou potůčků, ze kterých jeden lukami z lesů Drhovických přichází a druhý od západu od Kašovic u Oltyně teče na jižních hranicích našeho pohřebiště. Končiny kolem Hájku záhy již byly zalidněny, jakož starodávná jména vesnic a osad blízkých Přiběnice, Kašovice, Řepeč, Oltyně, Dražice a Drhovice (ve XIII. stol. Druhovice) svědčí. Drhovice dostaly se klášteru Louňovickému ve XIII. stol. s újezdem Nedvědickým a zůstalo tam jen popluží se dvorem, které patřilo k Přiběnicům. Zvláštní rod vladycký, z něhož Volkmar z Druhovic r. 1219, Ješek r. 1414 i Rampach r. 1447 se připomínají, tamtéž vedle panství klášterního se udržel. Řepeč patřila k panství arcibiskupství Pražského a odprodána jest r. 1283 k Malým Přiběnicům, dávnému majetku Vítkovců, ku kterémuž hradu Oltyně, Kašovice, Dražice a dvůr v Druhovicích svrchu připomenutý náležely r. 1379. Jaké jméno hradiště „na Hájku“ mělo, nevíme, ale Hájek sám jmenuje se mezi lesy Přiběnickými, k nimž kromě našeho jeden ještě Hájek se počítal.

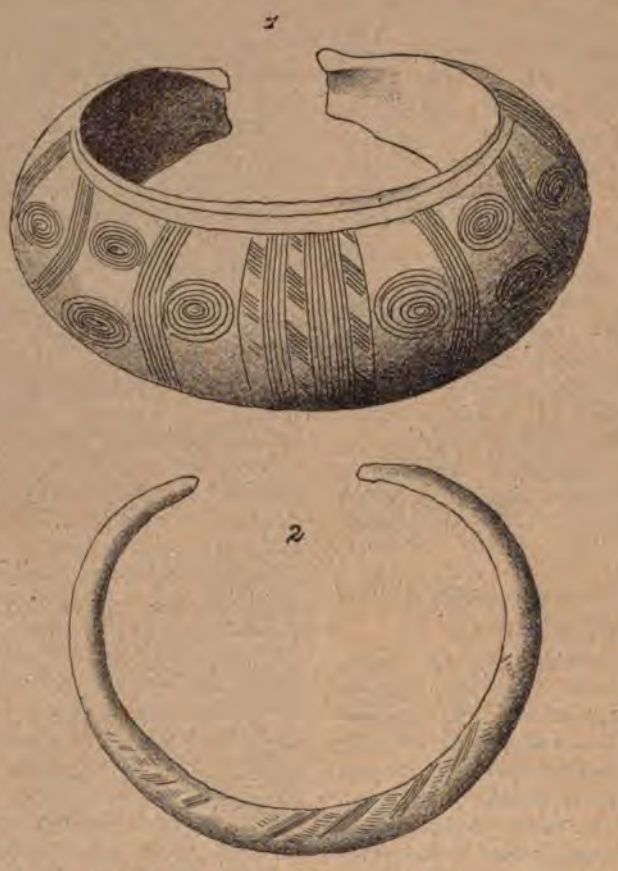

Náramky bronzové z mohyl u Drhovic.

Pohřebiště naše nese se na vysokém kopci, z něhož kromě Kašovic na jiném kopci jen samé lesy vůkol jako zelené moře viděti jest, a oko naše jen na potoku Kašovickém loukou tekoucím a na malém rybníku spočinouti může, aby se zotavilo jiným pohledem.

Že pohřebiště na pasece „v Hájku“ se nalézá, již před osmi lety náhodou se objevilo. Dělníci páně Bláhovi hledajíce kámen rozkopali jeden nebo dva hroby, ve kterých nalezli dva bronzové náramky a dvě bronzové jehlice, 38 a 39 centimetrů dlouhé. Náramek jeden zkoušeli u kováře, zdali není zlatým a učitel Dražický, pan Kamberský o tom se dověděv jmenované věci pro sebe získal a laskavě museu Táborskému je věnoval. Náramek jeden je tenký, kulatý, na obou koncích ostře zakončený, na povrchu ryhovaný; druhý náramek je z tenkého, vydutě prohnutého plechu zhotoven, při obou koncích téměř trubičkovitě stočen; na povrchu vypouklém zdoben ryhováním, tak že střídají se skupiny ryh příčných a v polích mezi nimi provedena jsou ryhovaná spirálovitá kolečka po jednom, po dvou, po jednom k oběma stranám; patina jest lesklá jako u bronzi lité bývá. Z jehlic 38 cm. dlouhá má pod ploskou hlavicí na svém dříku čtyři vývalky od sebe tak vzdálené, že prázdný prostor vždy tolik místa zaujímá, co vývalky. První a druhý vývalek po třech vroubcích má, jakoby drát bronzový třikráte okolo jehlice otočen byl, třetí vývalek má 6 vroubků a čtvrtý opět tři vroubky. Druhá jehlice jest hladká, ale na konci má špici zahnutou. Prof. Smolík, jemuž jeden náramek pro museum království Českého v Praze odevzdán byl, s panem JUDrem. Bláhou a nížepsaným prohledli brzo potom pohřebiště, ale kopání na příležitější dobu odloženo.

Na podzim pak roku 1896 s dovolením p. JUDra. Bláhy svěřeno kopání v mohylách na náklad slavné obce král. města Tábora nížepsanému, jehož pan lesník Meluzín v nepřítomnosti zastával. Prokopáno 8 mohyl, ze kterých největší nejvýš na kopci ležela, jsouc v jádře svém kamenném 4 m. dlouhá a $3\frac{1}{2}$ m. široká, jiná 3 m. 80 dm. dlouhá a 2 m. 10 dm. široká, nad úroveň paseky první jeden metr vynikala. Vykopala se chodba kolem jádra kamenného, úpravně složeného, ale nic se nenalezlo, když se pod jádrem hledalo, kromě dvou kousků úzkého kroužku bronzového, dávno rozlomeného a velmi mnoho střepů popelnic rozmanitých černých a červených. Mimo tyto dvě rozkopáno ještě 6 mohyl a co v nich nalezeno, odevzdáno p. Meluzínem museu Táborskému, nížepsaný nemocí stižen jsa nemohl pohřebiště toto více navštíviti. Celkový přehled toho všeho, co vykopáno bylo, jest tento:

Popelnice nalezly se v 8 mohylách jen dvě celé, jedna větší 19 cm. vysoká, jejížto baňatost 65 cm. má v obvodu a krk 41 cm., druhá menší číšce podobná 5 cm. 5 mm. vysoká s 31 cm. obvodu; obě byly prstí s popelem smíchanou naplněné. Kolem větší popelnice, tam kde krk přestává a baňatá část začíná, nese se 6 ryh prostě udělaných dosti těsně vedle sebe nebo kruhových čar a od

nich dolů ke dnu nese se po celé popelnici do kola deset skupenin svislých čar nestejného počtu. Dvě úska s otvorem zcela nepatrným jsou mezi krkem a baňatou částí popelnice; malá popelnice jest zcela hladká a má jedno větší ouško. Na střepích popelnic spatřiti se může 6 vzorků ornamentace, ze kterých 5 ornamentů, také pupíky kolem hořejší obruby a velmi úzká ouška na jiných popelnicích jsme nalezli. Vedle popelnic dosti popelu a zbytků kosti lidských se shledalo.

O bronzích v Hájku nalezených můžeme dáti tuto zprávu. Dva kusy úplně se podobají nálezům na Stráži u Radětic blíže Milína, kde hromadný nález bronzů učiněn r. 1887. Jeden kus 9 cm. dlouhý jako Strážský, ozdobná jest hlavice jehly s vrškem miskovitým, jehož část ke dříku připlesklá jest. Pod vrškem jsou tři vroubky a potom za prázdným prostorem na dříku tří vroubků zdělí opět tři vroubky následují, oba bronzový drát napodobujíce. Pod druhou řadou vroubků opět volný prostor nalézáme a za ním vývalek dříku, do něhož 6 vřezů podélných uděláno jest; za tímto vývalkem opět tři vroubky se spatřují, pod nimiž silná jehlice ulomena jest. Počet vývalků a vroubků jejich se shoduje úplně s 38 cm. dlouhou jehlicí svrchu vypsanou našeho pohřebiště. V Památkách Archaeologických XIV. dílu na tab. II. č. 17. každý spatří Strážskou hlavici jehlice naší docela podobnou až na šest vroubků ve čtvrtém vývalku místo tří vroubků na naší hlavici. Máme zde zajisté příklad obrovské jehlice z Čech, o kterých Sophus Müller: Die nordische Bronzezeit na str. 119.—123. vypravuje. Kromě této hořejší části jehlice najde čtenář na téže tabuli hlavici jehlice o 19 vroubcích nepřetržitě za sebou následujících, k nimž jen malý kousek jehlice se pojí zrovna jako u nás za hlavicí o 17 vroubcích jen malý kousek jehlice se zachoval.

Dále nalezena v Hájku ještě jedna hlavice ($7^1/_2$ cm. dlouhá) s vrškem tlustým, dvěma ryhami kolem dokola ozdobeným, pod níž čtyři silné vruby se nalézají, na vrchní straně skoro rovné, jen ke dříku málo vyvýšené, na spodní jejich straně tloušťky přibývá od samého okolku až ke dříku, jakoby vruby tyto šikou seříznuty byly. Na konci dříku krátkého spozoruješ, jak z odprýsklé patiny ostrý konec jehlice bronzové vyhlédá. Něco podobného nalezl jsem u jiné přelomené jehlice bez hlavice 6 cm. dlouhé. Ještě 2 kusy hlavic připomeneme, 4 cm. a 3 cm. 3 mm. dlouhé, ze kterých jeden třemi a šesti vroubky ozdoben jest, druhý jen pak třemi vroubky a vývalkem kulatým. Jiný kus bronzu neznámého účelu jest roura okrouhlá, 9 cm. dlouhá, uprostřed prohnutá, majíc u širšího konce 2 cm. světlosti, u užšího $^1/_2$ cm. Kousek kolečka a úlomek křížku podobný (zlomek to jehlice zvané Radnadel) a ještě několik zlomků jehlic náleží s předešlými předměty staré době našeho pohřebiště mezi VIII. a I. stol. před Kristem, dle jiných až tisíc let před naším letopočtem; po železe nebylo ani stopy v těchto nálezích. O novější době slovanské svědčí záušnice, jedna *s*-eovitá, $7^1/_2$ cm. dlouhá a zahnutá. Celkem odevzdáno z pohřebiště v Hájku 42 kusů a kousků bronzu do musea Táborského.

Když před 15 lety p. Jan Domečka s p. Máchalem v lese Řepečském v tamních mohylách kopali, kromě střepin z popelnic našli tmavomodrý korál provrtaný, dva stočené bronzové drátky, o 12 a 15 vroubcích, otevřený bronzový kroužek, bronzovou spirálovou nebo brejlovitou sponu, železný meč třikráte přehnutý a železný nůž rovný a dlouhý, které všechny věci v museu našem se chovají, doplňujíce nálezy z nejbližší u Tábora partie jihočeských mohyl.

Dodatek.

Pan prof. M. Kolář sdělil tuto zprávu archaeologické komisi s doložením, že zbývající některé hroby by se ještě prokopati mohly, a vybídl k tomu archaeologickou komisi. Dojel jsem tedy do Tábora, abych jednak nálezy prohlédl, jednak abych požádal p. Dra. Bláhu o dovolení ke kopání, kteréž on s chvályhodnou ochotou udělil, a tak dostal jsem se počátkem minulých prázdnin do Drhovic.

Mohyly v Hájku mají zvláštní situaci. Na ostrožně, na které prostírá se les p. Dra. Bláhy, vystupuje téměř konicky kopeček neveliký a na něm, jakoby na přirozené mohyle, roztroušeny byly zcela nízké a sotva znatelné mohylky, neboť kamenné jádro zatlačeno bylo do země. Asi osm mohylek bylo při mém příchodu rozkopáno.

Vybral jsem ze zbylých největší mohylku 4 m. v průměru a 0·75 m. hlubokou; při jižní straně nalezeno pěkně skládané kamení, v ostatku byl kámen drobný. Mimo dva uhlíky nenalezeno ničeho.

Na vrchole pahorku příčným řezem odkryta byla stopa mohylky s drobným kamením. Nalezeny hojně střepy. Pod střepy nalezeny spálené kůstky a poblíž zlomek srpku.

Třetí mohylku rozebral jsem při úpatí vršku téměř na svahu hřebene. Byla rovněž neveliká s kuželem rozplizlým. Při jižním okraji nalezena červená nádobka rozmačkaná, pod ní černá popelovitá vrstva; při severozápadní straně byly střípky a spálené kůstky.

Jinou mohylku rozkopal náš laborant V. Landa. V hloubce 55 cm. nalezen zlomek bronzu bez tvaru určitého a poblíž střepy, z nichž však dala se slepiti malá nádobka miskovitá, barvy hnědé, zdobená zevně tak, že v jedné čtvrti ode dna vycházejí tři skupiny vždy tří ryh do polovice stěny nádobky. V nádobce původně dnem vzhůru obrácené nalezeny spálené kůstky. K jihovýchodní straně nalezen veliký balvan.

Celkový úsudek jest ten, že mohyly Drhovické patří do starší doby kamenných mohyl a nepoměrná na tu dobu nízkost jejich vysvětliti by se dala tím, že tu pochováni byli buď lidé méně znatní, neb že přirozený vršek měl nahraditi umělou mohylu. *Dr. J. L. Píč.*

Materialie k dějinám umění, uměleckého průmyslu a podobným.

Podává *Frant. Mareš.*

(Pokračování.)

CXLII. *1610. 23. ledna.* Na Třeboni Petr Vok z Rožmberka kupuje u Hertzoga zlatníka v Praze koflík pozlacený co dar k svatbě p. Adama z Budova.

Petr Vok z Rožmberka, vladař domu Rožmberského. Slovutný, věrný, milý. Jest poručení mé, dojdi k Hertzogovi zlatníku a jeho jménem mým požádej, aby s tebou k některému jubilierovi došel a dva koflíky pozlacené díla hodného a pěkného, které by patrné a zřetedlné byly, jeden za sto, druhý za padesat kop míšenských vybral, na nich erb můj vyryti dal, jakž dále při tom Theobalda Hocka, sekretáře mého, strejc zpraviti bude moci, z kterýchžto koflíkův ten větší J. Mti. urozenému pánu panu Janovi Jiřímu z Švamberka, nejvyššímu komorníku království Českého, odvedeš, neb jej (na) místě mém k veselí pana Adama z Budova darovati má; druhý pak menší, aby se na něm žádná škoda nestala, dobře opatři, po bezpečném poselství, aby k zmrhání nepřišel, sem na Třeboň odešleš, věda, že v tom vůli mou naplníš.

Dán na Třeboni v sobotu po svaté Vincencině léta 1610.

Ruka vlastní.

(Správci domu Rožmberského na Hradčanech.)

(Světecký 1., 525.)

CXLIII. *1610. 4. června...* Smlouva se stavitelem Dominikem Kometou z Č. Budějovic na zhotovení nového stavení při zámku Třeboňském.

Léta Páně 1610 v pátek po sv. Duchu z poručení... zdělány jsou tyto cedule řezaný s Dominikem Cometou paumistrem z města Budějovic Českých na vydání peněz na stavení nového štoku v zahradě před zámkem mezi kanceláří a puchalterií do projednání téhož štoku a stavení 462 kop míš.

(IA. 6Bβ2.)

CXLIV. *1610. 7. července...* Smlouva s Dominikem Kometou stavitelem z Č. Budějovic na vystavění stavení „dlouhé chodby" u zámku Třeboňského.

Léta Páně 1610 ve středu po mistru Jana Husi z Husince z jistého JMti. vysoce urozeného pána pana Petra Voka z Rožmberka, pana a vladaře domu Rožmberského, poručení... projednáno jest dílo s Dominikem Cometou paumistrem z města Budějovic Českých a to takové, že má mimo předešlou smlouvu a ceduli řezanou při bráně Břilický zdi zdýli 14 sáhů a zvejši 7 sáhů vyzditi, pavlači předešlým spůsobem 14 sáhů pokoje bejti mají: předně brána klenutá jedna, do ni dvoje vrata z tesanýho kamene vsaditi, světnici dolejší, komoru u brány, též kuchyňku pro podbranského, to vše sklenouti, dveře a vokna z tesaného kamene vsaditi, do světnice podkamní, komíny dvoje, pokoje cihlami vydláždíti, lunety z jedné strany, kavince z druhé strany předešlému stavení zároveň spraviti, vydynchovati, též vyrejsovati a doleji, co by se tak ode zdí v témž stavení zapotřebí uznalo a v této ceduli řezaný poznamenáno nebylo, to vše v témž svrchupsaném stavení a pokojích, kteréž v sobě dýlky 14 sáhů a šířky 7 sáhů drží a zavírají, buď zdění, klenutí i dláždění, týž Dominik Cometa paumistr k zalíbení JMti. páně na schválení jiných dobrých poctivých lidí a mistrů téhož řemesla dobře, stále, náležitě podly smlouvy a projednání udělati má a povinen jest. Od kteréhožto díla JM. vejšpsaný pán a vladař domu Rožmberského... ráčil jest se jemu uvoliti na penězích 460 kop míš. vydati a k tomu dílu přídavky tyto: žita 20 strychů, pšenice 1 str., ječmene a hrachu 2 str., másla 40 žějdlíků, sejra $1^1/_2$ centnýře. Pro lepší toho paměť etc.

Rukú vlastní.

(IA. 6Bβ2.)

CXLV. *1610.* Petr Vok z Rožmberka poukazuje malíři Janovi z Achu za knihu Dominika Custosa 36 kop a za koflík ke křtu dítěti téhož malíře darovaný 100 kop.

Na poručení JMti. páně poručníci Herkulesovští vydali 30 tolarů širokých, které JM. pán za nějakou knihu Dominiconi Custodis [1]) do Augšpurku skrze pana
Jana z Achu . . . . . 36 kop
Sto kop, co jest vydáno za koflík darovaný
podle přiložitého psaní panu z Achu . . . . . 100 „

CXLVI. *1610. 1. srpna.* V Praze. Malíř Jan z Achu děkuje p. Petrovi z Rožmberka za koflík synu jeho ke křtu darovaný.

Durchleuchtiger hochgeborner gnädiger Fürst vnd Herr! Ewr fürstlichen Gnaden sein meine gehorsambe vnderthenige Dienst zuvor. Dasz Ewr fürstl. Gnaden mir die grosze Gnad erzeigt vnnd auff mein gehorsambistes Bitten zu meines jungen Sohns Thaufffest an dero Stell Herrn Hockhen, Ihr Mayestät Appellationrath, verordnet, zusambt demselben ein Pecher vor hundert Thaller in Gnaden verehren lassen, dauor thue ich Ewr. fürstl. Gnaden vnderthenigisten Danckh sagen, will solches die Zeitt meines Lebens vmb Ewr. fürst. Gnaden vnderthenig verdienen. Zue dero fürstl. Gnaden mich damit derselben gehorsambist befehlendt.

Prag, den 1. Augusti anno 1610.

Ewr fürstl. Gnaden gehorsamber Diener

Hanns von Ach [2]) m/p.

Dem hochgebornen Fürsten vnd Herrn Herrn Peter Wockh Vrsinen Herrn zue Rossenberg, regirenden Herrn dess Hausses Rossenbergs auff Wittingaw, meinem gnedigen Fürsten vnnd Herrn.

(L. S.)

Wittingaw.

---

[1]) Dominicus Custos, známý rytec v Augšpurce, vydal: Sancti Augustani, Regum Neapolitanorum vitae et effigies, Electores Saxoniae, Duces Bavariae, Comites Tyrolenses, Atrium heroicum, Principum christianorum stemmata a Deliciae urbis Romae.

[2]) Jan z Achu bral si r. 1596 v Mnichově Reginu, dceru komponisty Orlanda di Lasso.

CXLVII. *1611. 15. srpna.* Na Třeboni. Petr Vok z Rožmberka poukazuje truhláři mistru Oldřichovi z Krumlova plat za 7 stropů táflovaných v novém stavení při zámku Třeboňském.

Petr Vok z Rožmberka, vladař domu Rožmberského. Nikodeme Lomnický! Jest poručení mé, zaplať Ulrichovi truhláři mému od udělání v novém stavení při puchalteriji 7 stropův táflovaných v pokojich podly projednání peněz hotových 110 kop míš., přídavkův k takovému dílu žita 8 str., pšenice a hrachu 1 str., ječmene $1^1/_2$ str., másla 20 žejdlíků, sejra 50 liber. A co se mu na takové dílo předešle podly cedul do oučtu vydalo, to ať se mu porazí a ostatek dodá a za vydání zouplna položí.

Na Třeboni v pondělí den na nebe vstoupení panny Marie 1611.

Rukú vlastní.

(IA. 6Bβ2.)

CXLVIII. *1612. 18. prosince.* Účet krumplíře Jana Blumbergera z Prahy za věci k pohřbu pana Petra Voka z Rožmberka dodané.

Anno 1612 den 18. Decembris zu des... Peter Wocken Herren von Rosenbergk seligen Begrebnus gearbeitet hab, wie volgett:

Erstlich ein gross Rundel, darauf das Vrsinische Wappen von erhobner Arbeit mit Golt vnd Silber gestikt vnd sonst mit aller Zugehörung verfertigt, danon .	120	℔	— Gr.
Item noch 6 erhobene Wappen gestikt von einem 22 ℔ thut	132	„	— „
Item noch 15 Wappen flach gestikt, darunter 5 mit dem Ross, von jeden 16 ℔ thut	240	„	— „
Item 21 alte Wappen ausgepuczt, anstat der guldin Fluss die Helmdeken ergenczt vnd an etliche grüne Krencz gestikt, desgleichen zu allen neun Buchstaben gestikt, von einen 5 ℔, thut	105	„	— „
Vor die Thruen, darinnen die Wappen eingemacht, ...	1	„	35 „
Summe .	598	℔	35 Gr.

Hans Blumberger
Perlnheffter.

(Rosenberg 27.)

CXLIX. *1612. 17. ledna.* Účet malíře Jiřího Nehera z Prahy za věci k pohřbu pana Petra Voka z Rožmberka dodané.

Anno 1612 den 17. Januarii einen roten damaskaten Fahnen, darauff des Königreichs Behmen Wappen mit guten Golt vnd Silber gemalt, danon . . . . . 15 ℔

Item einen schwartzen damaskaten Fahnen, darauf das Vrsinisch Wappen mit guten Golt vnd Silber danon . . . . . 15 „

Item ein Fahnen mit dem Haubtwappen mit dem Ross danon . . . . . 15 „

Item auf den vierten Fahnen das alte Rosenbergische Wappen auch mit guten Golt vnd Silber danon . . . . . 15 „

Summa . 60 ℔

Georg Neher.

Jest poručení mé, zaplať Jiříkovi malíři od svrchupsaného díla a malování erbův na praporcích k pohřbu JMti. pana vladaře domu Rožmberského šedesát kop, má to při počtu pasírováno býti.

Actum ve středu před hromnicemi 1612.

Jan Jiří.

(Rosenberg 27.)

CL. *1611—1613.* Vydání † hraběte Jana z Serinu rozličným umělcům a řemeslníkům.

1611. Dem H. Doctor Philippo Persio, so Ihr Gnaden ein Wehr vergulten, ein new silbern Ordtbandt, ein newe Schaid machen vnd 2 Vrlen bessern hat lassen	6	Schock	43	Gr.	5	D.
1612 Dem Valentin Arnoldt, Stück- und Glockengiesser in B. Budweis, für ein Possomenth	65	„	—	„	—	„
1613. Dem Johann Baptista Spācz, Bildhauer in Linz, auf des H. Grafen von Serin sel. Grabstein	85	„	42	„	6	„
Dem Hans Brandt Maler auf die Capellen zu malen . .	12	„	51	„	3	„
Dem G. Hauptmann alhie für den Hanssen Brandt Mallern, so in verschinen 1613 Jahr im Closter Hohenfurth die Cappeln, in welcher des H. Hanss Grauen von Serin sel. Begrebnus ist, gemallen hat, für 5 Wochen Costgelt p. 1 Schock 42 Gr. 6 D. .	8	„	34	„	2	„
Dem Baldthausser Zauner Tischler vor den Altar in der Capelle im Closter Hohenfurth, wo Ihr Gnaden des H. Grauen von Serin sel. Begrebnus, zu machen	6	„	—	„	—	„

(II. 249. 15.)

CLI. *1612.* Dluhové Jana hraběte z Serinu.

Abrahamovi malíři z Domažlic	300	kop.	
Všelijakým řemeslníkům:			
Valentinovi Arnoldovi, zvonaři z Českých Budějovic, od rozličného díla	65	„	
Honzovi Chylartovi paumistru	20	„	
Perlhefterovi [3]) za 1 šilt zlatem a stříbrem vynešený na zlatohlavu	100	„	
za 14 erbův na zlatě a stříbrohlavu po 15 k. .	210	„	
za 1 helmelin černým aksamítem potažený, stříbrem a zlatem okrášlený za	45	„	
spropitného a za truhlu na ty věci	5	„	
	360	kop.	
Za novou truhlu cínovou konváři Pražskému [4])	179 k.	25 gr.	5 d.
Janovi Vlachu z Rožmberka, který hrob vyzdil	6 „	— „	— „

(F. H. Serin.)

[3]) Pavlu Blumbergrovi z Prahy.
[4]) Valtinu Hölmanovi.

CLII. *1611—1612.* Účty konvářů za cínové truhly.

1611. Jáchymovi konvářovi [5]) z Soběslavě od udělání nový truhly cínový . . . . . 52 kop.
Za cín se mu počtlo . . . . . 15 „
1612. Verzaichnus des zinnern Sarchs, [6]) wie uil er gewogen hat, als nemblichen fünff Zenttner vnd 30 Pfundt. den Zenttner vmb 32 Taler, thutt . . . . 169 ℔ 30 k.
Mehr vom Crucifix, Johanns vnd Maria zu uergulden dem Mahler . . . . . 2 „ — „

Valtin Hölman, Bürger vnd Zingisser ter kleinern Statt Praag.

(Rosenberg 27.)

CLIII. *1612.* Zpráva o podobizně Rožmberského lokaje Lorence v kostele Č. Budějovském.

Lorenc lokaj sloužil v Mantue u paní hrabinky z Kosoldu, paní Evy z Rožmberka, a potom zase z Čech vypraven. Potom dostal se ku panu Petrovi Vokovi na Třeboň a tu pánu až do smrti dosloužil. Zlíbily se mu Budějovice České, jako Římanům, tam se k jakési vdově vlepil, statek k ní zavezv, nedlouho trávu tlačil, mizerně zhasl 1612 léta. Byl zimmermaistrem a ten mu úřad drahně dukátů přinesl. Dal se vymalovati tam v jednom kostelíku v španělské kukle, sice byl všecek pod kuklou.

(Březan u Světeckého I. 243.)

CLIV. *(1612?)* Výtah z Švamberského inventáře na Třeboni.

Ein Schloss Crumau von Helffenbein in einer schwarzen Almer.
Ein gemalte Taffel niederlendisch Kunststuckh.
Ein Rosarium von Korallen.
Ein Kunststückhl von Erzstein aufgesetzt in ein khlein schwarzen Kastel.
Das Modell in Holz der Rosenbergischen Schuell. [7])

(Schwanberg 18.)

CLV. *1612. 22. září* ... Jan Jiří ze Švamberka kupuje 4 koflíky od zlatníka Šanternela a Žida Samuela Tachovského.

Jene Bujáku Klučenský služebníče mně milý. Věz, že jest v tom jisté poručení mé, aby(s) vydal jubilírovi Šanternelovi za koflík stříbrnej pozlacenej, jenž vážil dvě hřivny vosm lotův a tři kventlíky, kterýž darován panu Jerony-movi Bukovskému z Najdorffu, čtyrydceti kop a čtyrydceti grošův, hřivnu po 16 kopách; Samuelovi Tachovskému Židu za dva koflíky nápodobně stříbrné, jeden panu Václavovi Magkrlovi, jenž vážil tři hřivny, a druhej panu Dobiášovi Štefkovi, kderýž vážil 2 hřivny, darovaný po 12½ kopě hřivnu šedesáte čtyry kop a vosm grošův, více témuž za třetí koflík menší Malostranským pánům darovaný, vážívše dvě hřivny a tři loty, hřivna po 12 kopách 45 grošich, dvadceti vosm kop a čtyrydceti dva groše m. Takové vydání má tobě proti této mé certifikati za pořádné pas váno býti.

Actum 22. septembris anno 1612.

Jan Jiří ruka má

F. ratio.

(Schwanberg 10.)

CLVI. *1612. 30. listopadu.* Účet zlatníka Krlovského Abrahama Schmelze pro Jana Jiř z Švamberka.

Verzäuuss, wass ich auss Beuelch Ir Genaden He Heren von Schwanberg oc gemacht hab, wie volgt.

Erstlich ein Insigel gemacht vnd geschniden in Si daruor . . . . . 7 fl.
Mer ein Khetten von 200 Dugaden gemacht dem Vording nach von 100 Dugaden 10 fl. . . . . 20 „
Mer 15 Genadenpfenig gemacht dem Vording nach von ein 2 fl. dhuet . . . . . 30 „
Mer drey Genadenpfenig gemacht daruor . . . . . 6 „
Mer Prandtsilber gereinigt daruor . . . . . 2 „
Mer an den guldten Kheffer ein Fuss angelett vndt von meinen Goltt zwey Berttel daran gemacht daruor . . . . . 1 „
Mer zwey Armbandt gemacht von Golt, von ein zu machen 6 Schock . . . . . 14 „

Dhuett Suma in allen . 68 Schock 34 Gr. 2

Ewer Genaden gehorsamer

Abraham Schmelz
Possirer vnd Goldschmid

Vondřeji Lomnický. Jest poručení mé, zaplať tom zlatníku od svrchupsaného díla podle tohoto poznamen šedesáte vosm kop třidceti štyří groše 2 peníze míš. to při počtu pasírováno býti.

Actum na Třeboni v pátek den sv. Vavřince 1612

Jan Jiří ruka má

F. ratio.

(Schwanberg 10.)

CLVII. *1613. 9. srpna.* Na Třeboni. Práce zlníka Abrahama Schmelze z Č. Krumlova pro p Jana Jiřího z Švamberka.

Heut dato den 9. Augusti anno 1613 ist dem Abra Schmelcz Goldtschmiden vnnd Possirern zu Boheimisc Crumaw zwey Perlmuetter- Geschierl verdingt worden, er solche mit allen Vleiss in Silber einfasse. Wann besagte diese beede Stuckh nach Belieben verfertigt v hieherr recht eingeantwortt worden, so soll man ihme Schn czen fur ein jedes Geschierl dreissig Gulden beczallen, th also beede sechczig Gulden . . 51 Schockh 25 Gr. 5

Mehr soll er Abrahamb mein Bildnuss gancz in Leng völlig in Wax sauber possieren vnnd auffs vleissig

[5]) Žil ještě r. 1621; počítalť si škody od císařských mu učiněné na 148 zl. 10 kr.
[6]) První truhla byla pro p. Petra Voka z Rožmberka, druhá hraběte Jana z Serinu.
[7]) Rozumí se v Soběslavi.

Geltern auch etwas richtig machen möchte. Solches will ich vmb Euer Gnaden demüttig vndt gehorsamist jeder Zeit wiederumb verschulden.

Euer Gnaden
demüttige gehorsame
Anna Maria Hansen Heinrichs Robenhaupts
edlen Gestein Schneiders hinderlassene

Wittib.

Jedno sto padesát kop ať se jí za ten koflík akátový vydá.

Actum na Třeboni v sobotu po neděli provodní 1614.

Jan Jiří, ruka má.

An den hoch- vndt wollgebornen Herrn Herrn Johan Georgen Herrn von Schwamberg auff Worlick vndt Ronsperg, auch Herrn auff Wittingaw, Grätzen, Rosenberg, Liebowitz vndt Klingenberg &c. röm. kay. Mayestat Rath, meinen gnedigen Herrn

demüttige Supplication.

(Schwanberg, 11.)

CLXII. *1602—1640.* Zprávy o malíři Jiříkovi Lokajíčkovi[8]) a jeho manželce Marii.

1602—1603. Za plátno na košile a klobouk Lokajíčkovi, který se u Tomáše malíře učí . . 1 k. 59 gr. 4 d.
1606. Za klobouk Lokajíčkovi, pacholeti malířovému . . . . . — „ 18 „ — „
1609—10. Valentinovi Mayerovi, štaingyserovi, za ½ léta od rozličného díla a od vyučení Lokajíčka pacholek některým kunstům . . . . . 150 „ — „ — „
za některé kunsty . . . . . 30 „ — „ — „
1611—12. Jiříkovi malíři od praporců malování z erbův JMti. pana vladaře . . . . . 60 „ — „ — „
1614. V sobotu po sv. Matouši Lokajíčkovi malíři na koupení zlata a stříbra do Prahy . . . . . — „ 34 „ 2 „

Tito erbové (domu Švamberského) dáni Lokajíčkovi k tesetům k malování 5. septembris.

1616. Lokajíčkovi malíři od malování JMti. pánu 4 erbů do štampuchu . . . 1 fl. 8 k. 4 d.
1625. Do Vídně s psaním (o zpomožení pryč rejtharů) ku p. hraběti Slavatovi Lokajíčkovi . . . . . 9 „ — „ — „
Za Lokajíčka — též má vojáka — jdouc do Vídně, jak se obec usnesla . . 2 „ 35 „ — „
1633. Jiříkovi Lokajovi malíři od malování a zlatem vynešení téhož oltáře umučení božího (do kostelíka sv. Barbory u Třeboně) . . . . . 37 „ — „ — „

CLXIII. *1614—1615.* Zprávy o malíři Janu Lazarovi v Boru.

1614. Janovi Lazarovi malíři z Boru, vynavráceno, co na poddaného JMti. páně, který se u něho malířství učí, vynaložil, dle milosti páně 8 kop.

1615. Honzovi Elyazarovi,[9]) malíři, který JMti. pánu Petrovi z Švamberka některé erby na Ronšperce maloval, 24 kopy.

(Zvíkovské počty.)

CLXIV. Zpráva o podobizně a znacích v kostelíku sv. Barbory u Třeboně.

Nach gedämpfter Rebellion hat selbe wiederum emporgebracht puto Urban Jacob von Ruelant 1627, so sich Ihr kaiserlichen Majestät Fähnrich und Hauptmann der Herrschaft Wittingau intitulieret, dessen Bildnus in der Capelle hängen thuet.

(IA. 6Wγ. No. 3. f. 155.)

Das Altarbild hat unter einem adeligen Wappen die Aufschrift: Urban Jacob von Rueland, kais. Fendrich und königlicher Wittingauerischer Hauptmann, und auf der anderen Seiten auch unter einem Wappen: Anna Maria Rulandin gebohrne Hofin.

(IA. 6Wγ. No. 12. f. 59.)

CLXV. *1630.* Práce malíře Jiříka Šporajgla na zámku Krumlovském.

Jiříkovi Šporajglovi malíři od malování na zlato napřed psaných makovic 6 ₱

Témuž od malování v obou placích hořejšího zámku na všech 4 stranách, též klenutí nad pivnicí od ohně počazeného i dveří vůkol v těch placích barvou potření a na nich po 5 růžích malování 22 ₱ 6 gr. 6 d.

Na témž paláci . . . . malíři k obnovení jedné figury vydynchoval. Nad vraty hořejšího zámku, kde figura sv. Jiří jest obnovena, okno vydynchovali a vybílili.

1641. Georg Sporeigl vor verrichtete unterschiedliche Malerarbeit in Ihr fürstl. Gnaden Zimmer 14 fl.

(Počty Krumlovské.)

CLXVI. *1632.* Krumlovský truhlář Petr Kissau dělá oltář a kazatelnu do kostela v Husinci.

Anno 1632 aus Befelich des edelen vnd gestrengen Herren Andereas Segregori, fürstlicher Eckenbergyschen Obernhauptman des Hertzogthum Kromau, habe ich einen Altar aus meinem Holtz vnd Notorft auf Husnitz in die neu erbautte Kirchen der Gestaldt, wie es vor Augen vnd die Fisirung hatt ausgeweisett, welcher aber 3 Klaffter in die Hege vnd aber 2 Klaffter in die Breiten zirlich nach aller Gebir fleisig ist gemacht worden vnd im 1633 Jar zu der Zeitt des heiligen Tages Kreitzerhebung ist von mir aufgerichtett worden, an diser Arbeitt des gemachten Altars habe ich vordinett benenlich 65 ₱.

Mehr im 33 Jar in bemelte Kirchen einem 6 ecketen Predigstul mitt 6 runden Seiten sampt der Stigengelender vom Grundt, ein runde Seulen, darauf der Stul stehet, nach Notorft gemacht. Also auch ein 6 eckete Decken vber sich sampt einem zirlichen Gesimes vmbher vnd erhebeten Kragsteinen, wie es sich hatt gebiren wollen. Ist also bis zum Aufsetzen forfertigett vnd aus fürstlichem Holtz gemacht

[8]) Některé zprávy o něm viz též u F. Třebochovského.

[9]) Druhý exemplář téhož počtu má H. Lazarovi.

worden. An dieser Arbeitt habe ich vordinett 35 ₱. — Summa thudt 100 ₱.

Peter Kissau,
Tischler zu Kromau.

CLXVII. *1633.* Malíř Jan Wunder maluje v Krumlově orla pro Ferdinanda III.

Janovi Wunderovi malíři od vymalování orla na zámku zdejším na živě zůstávajícího a týž kontrfekt jeho J. Mti. kr. do Vídně odeslaného.

(Počty Krumlovské.)

CLXVIII. *1634.* Krumlovský malíř Jan Wunderer štafíruje oltář a kazatelnu do kostela v Husinci.

Ich Entsvnnderschribener bekhene hier mit diesen Schein, dass ich auf die Arbeit dess Altares vnd Predigstul nach Husnitz geherig von dem edlen erhnuesten Herrn Wallntin Braun auss Ir fürstl. Gnaden Raindt empfangen hab vom 4. Januarij 1633 biss 12. Ochtober 1634 265 ₱.

Johanes Wunderer,
Maler.

Edl gestrenger vnd hochgebietender Herr Oberhaubtman.

Hirmit E. E. vnnd G. in Gehorsamb zu berichten nit vmbegehen khan, wie dass mir armen Gesellen auf dass E. E. vndt G. vberreichtes Verzaichnüss die rechtlich verdiente Bezahlung dess aufgewendten Vncostens vnd Arbeidt an den Altar vndt Predigstul nacher Husnitz gemachten betreffendt ein Gewalt vndt Abbruch benantlichen 110 ₱ meyssnisch in dero Abwesen geschehen, bey welchem mir armen Gesellen zu verbleiben nit möglich, dan mir bey solcher Arbeyt die angewandte Vncosten nit gar weder die Mühe bezalt wirdt, welche ich in wenigsten nit vberschäczt hab, da mir doch, wan solche von hierin verständigen Leuthen solte gemacht vndt geschäczt werden, zweiffels ohne wurdt solche Schäczung mehrers, alss begehrt von mir worden, bringen. Wan dan E. E. vndt G. ich bey solcher Arbeyt, wie die mir sie bezahlen wollen, nit dass trukhen Brodt noch die angewendte Vncosten erzaigen khan vndt mir bezahlt werden, alss gelangt demnach an E. E. und G. mein gehorsamb hochfleissiges Bitten vndt Ansinnen, die wollen darob sein, damit mir so grosser vndt mir vnleydentlicher Abbruch (da doch einer sein solte) vnd Gewalt nit geschehe, sonder weilen jetzt dass aufgewendte Golt thewer vndt schwär zu bekhomben ist, die ehiste leidentliche Befürdernuss vndt Bezahlung widerfahre, in Erwägung, dass ich ja mein erlehrnte Kunst der Mahlerung nit vergebenss gelehrnnt, sonder mich mit solcher zu ernehren geflissen bin. Werden ja auch E. E. vndt G. nit wider mein billiges Begehren vndt rechtlich verdiente Bezahlung sein, sonder die mir erfolgen lassen. Alss will solche von E. E. vnd G. erwiesene Gnad vndt Befordernuss in schuldigen Gehorsamb widerumb beschuldten, mich zu dero Sthuz vndt gewehrlichen Beschaidt empfelhe. E E. vndt Gestreng gehorsambist williger

Johannes Wunderer
Mahler zu Crumaw.

An den edl vnndt gestrengen Herrn Andrea von Segregory, röm. kay. Mayestät wie auch hörzog. Eggenbergsschem Rat vndt. . . Oberhaubtman.

CLXIX. *1633.* Účty za malovanou archu do kostelíka sv. Barbory u Třeboně.

Dal sem archu neb oltář do chrámu Páně sv. panny Barbory udělati a v kůru postaviti.

Řezbáři i s krucifixem . . . . . 15 fl. 22½ kr.

Jiříkovi Lokajovi malíři od malování a zlatem vynešení téhož oltáře umučení božího 37 fl. —

(Z R. 3 Ka. 40. e)

CLXX. *1638.* 16. prosince. V Třeboni. Purkmistr a rada města Třeboně píší zvonaři Vojtěchu Arnoldovi o zvony na věž městskou.

Službu svou vzkazujem slovutný pane příteli náš nám zvláště jmilý. Vod pána boha zdraví při něm jiného všeho dobrého žádajíce přejeme pánu rádi. Psaní, které ste nám učinili, jehož jest datum v Praze 16. Novembris, jsme přijali a po přečtení, co by v sobě obsahovalo, dobře vyrozuměli. Pozůstává nám to v paměti, když jsou na onen čas p. Vít Voštěrálek primator a p. Tomáš malíř spoluradní náš, přijedouce domů z měst Pražských strany cimbálu jednoho i druhého k bití hodin na věž novou naši, že by jeden, totiž velký 5 centnířův a menší na čtvrti 2½ centníře býti jměly, a že by se pánem vo to mluvili, zprávu nám dávali. I zdá se nám, že by jak jeden tak druhý podle též zprávy na tuž věž příliš velký byly; nevíme na ten čas jakou jinou odpovědí pána zpraviti, než aby nyní s tou věží strpení jměl, na čem budoucně dáleji pozůstaveno bude, nepominem pánu dáti věděti a psaní vo to učiniti anebo oustně dáti promluviti. S tím milost boží s námi se všemi býti rač.

Datum v městě Třeboni 16. decembris léta páně 1638.

Purgkmistr a radda města Třeboně.

Slovutnému pánu panu Adalbertovi Alnotovi, zvonaři v menším městě Pražským, panu příteli našemu zvláště milému k dodání.

(Městský archiv v Třeboni.)

CLXXI. *1637.* Slavný pohřeb Ondřeje z Segregory v Krumlově.

Nákladu na pohřeb n. pana vrchního hejtmana Ondřeje z Segregory podle milostivého J. M. knížecí psaní, aby se jako z předních jednoho z stavu rytířského pohřbiti dal.

Předně pastýři Budějovskému, který v nemoci téhož pána hejtmana doktora na kaleslu z Budějovic sem přivezl. 3 fl.	3	
Písaři mlejnskému zdejšímu pro téhož p. doktora do Budějovic vyslaného outraty . . .		54
témuž p. doktorovi za práci jeho a některých lékařství strojení, též že tu některý den při témž panu hejtmanu se zdržoval dáno . .	18	—
Lazebníkovi zdejšímu, který panu hejtmanu žilou pouštěl		45
Bradýři zdejšímu, který po ten čas celý i přes noci p. hejtmanu v nemoci posluhoval a zůstával	10	—
Alžbětě Papírníkové švedli od šití jedné košile, karkule a pár taclí nebožtíku do hrobu dáno	—	21

Za 23 lokte damašku černého k šití sukně, polštáře a praporce Nyklesovi Placedovi Vlachu	75	—
Za tupldykytu černou na druhý praporec a jiné materie témuž Vlachu	65	—
Jiříkovi Šporegklovi malíři zdejšímu od malování na tom jednom praporci a rundaci i takto jinších na papíru erbův nebožtíka p. hejtmana	72	—
Za 1 pár střeví pruských do hrobu . .	1	20
Mečířovi zdejšímu za 1 kord s pozlacenými kříži a páru vostruh pozlacování, kteréžto oboje podle praporcův v kostele klášterním pověšeno	13	30.
Michalovi Soumarovi zámečníku za 2 železná květovaná podpíradla a jiné potřeby k zavěšení praporcův, kordu, ostruh a rundace v kostele	20	—
Za 1 pár ostruh a na konci k praporcům šporování	1	30
Truhláři zdejšímu od udělání šrákův do kostela, na kterých máry s mrtvým tělem stály	8	10
Soustružníkovi za udělání 8 svícnův dřevěných, které se okolo mar postavily a k praporcům 12 puklic	36	—
Za 12 fakulí z bílého vosku v Kremži koupené	15	—
za ras černý a jiné potřeby k ošacení a smutku udělání 3 osobám skrze Nyklasa Vlacha v Linci koupeného	223	7
Za sukno černé zdejším soukeníkům k obtažení v kostele klášterním a kaply zámecké oltářův a stěn i také na šaty smutkové ostatním officírům	430	—
Fridrichovi krejčímu od ušití všech těch šatův, praporcův, bazuky	70	36.
Témuž od ušití jednoho pláště Matiášovi Nusovi, kterýž se při témž pohřbu potřebovati dal a v tom o svůj plášť přišel	1	—
Za háčky, cvočky a špendlíky	2	36
Za 4 klobouky černé k smutku a 7 kloboukův prostředních pro officíry	16	42
Za 2 vědra vína od Alžběty Pratenpergarovy	22	42
Za 3 sudy vína bílého	18	—
Za dva sudy rychtářům vesním po pohřbu	12	—
Za dřevěný olej a čerstvé vlaské ovotce z Lince	7	30
Za koření krámské v Linci koupené . .	10 fl.	44.
Kuchaři z Vimberka za pomáhání při pohřbu kuchaření	6	—
Oféry při slouženi requiem v farním kostele 12 fl., v německé kongregaci 10 fl. a chudým 1 fl. 33	23	33
Při pohřbu nebožtíka v klášteře při mši svaté oféry 18 fl. a chudým před kostelem 10 fl.	28	—
P. kaplanům, kantoru, varhaníkovi od průvodu mše a requiem držení	49	—
Za zvonění při kostele německém v Latraně	3	—
„ špigrnatový olej pro skropení mrtvého těla		15
P. farářům vesním majíce z nařízení J. M. knížecí za n. 100 svatých mší sloužiti . . .	76	—
	1306 fl.	51

CLXXII. *1640.* Inventář chrámu Páně v Prachaticích.

Inventář a popsání všelijakých klenotův k chrámu Páně sv. Jakuba Většího v městě Prachaticích od pobožných a pána Boha milujících křesťanův po dobytí a zebrání tého města od lidu válečného, kdež mimo zbití a zmordování mnohonácte set lidí i také zdrancování všeho města i týž chrám Páně nejsouc ušetřen zloupen jsa, tak že jak všeliká mešná roucha, vornáty zlatohlavový a jiných, mnoho z drahého a nákladného hedbávného cajku, kalichy, monstrancí a vše jinší klenoty od lidu vojenského pobrané jsouc a tou příčinou což by k službám božím příslušelo, nic nejmenšího nezanechavše, zase jak předně z důchodův obecních i zádušních uvnitř psané věci jsou koupeny ano i od poctivých lidí, kteří nad tím zebráním lítost nesli a snášejí, pobožným a křesťanským srdcem ke cti a chvále předně Pána Boha všemohoucího a sv. Jakubu patronu téhož chrámu páně k jich neumírající památce jsou dobromyslně odevzdali a darovali. Kteryžto inventář vedle očitého těch všech věcí spatření jest obnoven a bedlivě přehlídnut u přítomnosti důstojně velebného a urozeného pána Jana Heřmana Blovského z Myslína, ten čas pana děkana města Prachatic a kraje Prachenského, též urozeného pána Zigkmunda Wayssenregnera z Weyssenfeldu primatora, urozeného pána Jiřího Viktorína Pelhřimovského z Greyffenffelzu, J. M. C. služebníka, pana Floriana Barneicína raddního, Matěje Ubermessera, Šteffana Waimona ouředníkův téhož záduší skrze Pavla Douchu, ten čas písaře raddního města Prachatic 21. Juny léta Páně 1640.

Od stříbra.

Monstrancí velká stříbrná s Melchisedechem z obouch stran pozlacena a kameny rozličných barev, jichž jest v ní 33 kusy, ozdobena, kteráž váží 8 liber 24½ lotu. A ta jest koupena za zádušní peníze v městě Linci a dáno za ni 450 zl. rejn. . . . . 1.

K tomu roucho nebo fach tupltykýtový karmazínový barvy jako i nebesa takové tykyty s francly hedbávnými žlutými a modrými vůkol obšitý. Též štengle 4 a šnůrky tři hedbávný (s) střapečky k přivazování štenglí k nebesám.

Roucho na monstrancí poučníkové květované tureckého díla dané od jednoho trubače polního rodilého z města tohoto anno 1648.

Kalich s patynou vnitř i zevnitř pozlacený a v něm šest kamenů dupletů rozličných barev, kterýž váží 41 lot. A ten daroval pan Karel Šaffer z Šaffendorffu s Dorotou manželkou svou.

Kalich s patynou vnitř i zevnitř pozlacený s prostým dílem. Ten váží 52 loty. A ten daroval pan Matouš Rumpal s Dorotou manželkou svou k sv. Petru a Pavlu.

Ciborium stříbrný s přikryvadlem a na něm krucifix, vnitř i zevnitř pozlacený, kterýž váží 50 lotů. A jest koupený za zádušní peníze v městě Linci a dáno za to 62 zl. r.

K tomu paliolum na ciborium dvě, jedno stříbrohlavový bílý a druhý modrý tupltykýtový.

Kříž s krucifixem stříbrný nepozlacený, kterýž váží 46½ lotu. A ten jest daroval Linhart Ffawot Vlach s Alžbětou manželkou svou.

Kofliček vnitř i zevnitř pozlacený pro abluci, váží 13 lotů. Ten jest koupený z důchodův obecních.

Ampulky dvě stříbrný vnitř všeckny a zevnitř círy toliko pozlacený. Váží lotů 17¼. K týmž ampulkám šál stříbrný, na němž círy pozlacený. Váží lotů 18. Od jedné poctivé paní k chrámu božímu sv. Jakuba darovaný.

Kalich vnitř i zevnitř pozlacený s patynou. Ten daroval sv. Jakubu urozený pán Jindřich Vimberský toho času J. M. knížete z Eggenberku (titul) panství Volarského a jiných k tomu přivtělených správce . . . s paní Annou Marii rozenou z Švarzbergku, manželkou svou, jichžto obouch jména na témž kalichu vespod z druhé strany vyryta jsou. Stalo se v létu 1651. dne 26. februarii.

Kalich vnitř i zevnitř s patenou, pozlacený. Ten daroval Jiřík Kubík ze vsi Vejrova k sv. Petru a Pavlu při městě Prachaticích, jehožto jméno na témž kalichu vespod z druhé strany vyryté jest. Stalo se v letu 1652.

Kalich vnitř i zevnitř s patenou pozlacený. Ten daroval p. Zikmund Furch spolu s manželkou svou Evou k sv. Jakubu v městě Prachaticích, jehožto jméno i manželky jeho na témž kalichu vespod z druhé strany vyryto jest. Stalo se v létu 1653.

Kalich vnitř i zevnitř pozlacený s patenou. Ten daroval urozený pán Jan Jiří Weyssenregner z Weyssenfeldu v městě Prachaticích v létu 1659.

K tomu vyšívaný vellum bílý plátěnný, krumplovaný (s) zlatými krajky.

Od mědi a mosazi . . . . Od cínu . . . . Zvonečky . . . . Vornáty . . . .

Obrazy.

Krucifixy na oltáři dřevěný . . . . . 2.
Krucifix s obrazem sv. Jana a rodičky boží . . . 1.
Obrazy jímání Krista Pána . . . . . 2.

Obrazy Krista Pána a rodičky boží malířským kunstovním dílem malovaný a od p. Šimona Nudle z Švarcperku a paní Žofie Pelhřimovský, sestry jeho, k sv. Petru a Pavlu darovaný . . . . . 2.

Krucifixy dřevěný větší . . . . . 2.
Krucifixy malířský na oltářích . . . . . 5.

Obraz velký sv. Maří Majdaleny na plátně malovaný na zdi při velkým oltáři zavěšený, od J. Mti. p. hraběte Lažanského darovaný.

Obraz Pasovský rodičky boží s děťátkem na plátně malovaný od Alžběty Fabotový darovaný.

Obrazy dva maličký Krista Pána a rodičky boží z pytlíčku koupený.

Obrazy, které na děkanství jsou:

Obraz velký s. panny Kateřiny mučedlnice boží.
Obraz velký s. Panny Barbory.

Obraz velký matky boží sedící na měsíci s děťátkem v bílým rámci.

Obraz velký s. Šebestiana.

Obraz menší matky boží bolestné, držící Krista Pána na klíně mrtvého s kříže sňatého.

Obraz menší Krista Pána pastýře s ovčičkami stojícího, nesoucího na ramenou stracenou ovci.

Obraz menší Krista Pána v domě Šimona stojícího, kdežto s. Maří Majdalena nohy páně slzami myje.

Obraz malý s. Maří Majdaleny v světským oděvu malované.
Obraz malý s. panny Doroty majíc kvítí v košíčku.
Obraz malý p. Marie s Jozefem a s děťátkem.

Které v kostele zůstávají.

Obraz největší u kaple pod varhany zavěšený, umučení Páně, to jest celá pašije kunstovně namalovaná.

Obraz velký umučení boží na kříži s dvouma lotry a s. Maří klečící.

Obraz menší s. Michala archanjela s drakem se potýkajícího.

Obraz menší s. Anny s matkou boží s anjelíčky beránka majícími.

Obraz menší matky boží s děťátkem a s. Janem a s. Jozefem.

Obraz menší Krista Pána při poslední večeři apoštolům noh mytí.

Obrazy čtyry čtyr evangelistův.

Obraz malý Krista pána do hrobu kladoucího.
„ „ s. Trojice s matkou boží.
„ „ s. panny Kateřiny.
„ „ s. panny Barbory.
„ „ křtění Krista Pána od s. Jana.
„ „ Krista Pána rozmlouvajícího s s. Maří v zahradě.
„ „ krucifix s Maří Majdalenou klečící.
„ „ anjela ležícího maličkého na umrlčí hlavě.
„ „ panny Marie s děťátkem spícím.

Figura aneb obraz větší v pěkným rámci na spůsob oltáříčka udělaná s. Veroniky s kalichem.

Obraz zvěstování p. Marie. Tyto dva od p. Budka jsou dány.

* Obraz matky boží s s. Janem a Maří Majdalenou od p. Lukáše Kohouta darovaný.

* Obraz narození syna božího se 3 krály a Jozefem.

Korouhve.

Korouhviček menších a větších sebe rozdílných . 6.

Korouhev veliká tupltykytová červená, v prostřed z jedné strany jest namalované korunování Krista Pána, z druhé s. Šebestián s anjelem, v dole erb řeznický a rok 1649 a ta odevzdána jest k opatrování a k oltáři řeznickému. Stojí blíž něho na třech štenglích . . . . 1.

Korouhev druhá málo menší, též tupltykytova červená s malovanou p. Marií Pasovskou z strany jedné, z druhé s. Jakubem. Vdole erb pekařský, ku kterémužto řemeslu k opatrování dána; blíž jejich oltáře stojí. Darované sou tyto dvě korouhve od p. Linharta Favota s paní Alžbětou manželkou jeho.

Korouhev modrá a červená damašková, trochu menší. Na ní z jedné strany obraz p. Marie, z druhé s. Alžběta jest malována. Odevzdána k oltáři literátskému a darována od p. Linharta ut supra.

Korouhvičky malý červený s zeleným křížem s třapečkami bourovými . . . 2.
„ „ „ „ všecky s krajkami tracounovými bílými . . . . 2.
„ „ nejmenší k Panně Marii u kaple . . 2.

Ty tři páry daroval p. Zigmund Furch, toho času mladší kostelník, s paní Evou manželkou svou.

Korouhvička žlutá s kraječkami a střapečkami bourovými. Na ní malovaný jest obraz umučení páně z strany jedné, z druhé s. Anna, k jejížto oltáři jest darovaná od Matouše Hadače punčocháře.

Antependia na velký oltář.

Antependium jednoduchý tupltykýtový modrý s tkanicemi tracounovými od p. Jakuba Klementa darovaný.

Antependium koženný s obrazy s. Jakuba, s. Annou, s. Kateřinou od p. Zigkmunda Wayssenregnera z Wayssenfeldu darovaný.

Antependium koženný s krucifixem a obrazy rodičkou boží a s. Janem od p. Matouše Rumpala darovaný.

Antependium koženný s krucifixem s obrazy s. Petra a Pavla od p. Zigkmunda Wayssenregnera z Wayssenfeldu k s. Petru a Pavlu darovaný.

Antependium koženný na kazatedlnici prostě pozlacený od obce koupený.

* Antependium koženný s obrazy rodičky boží, s. Sylvestra a Antonína od p. Damascena Marka k jeho oltáři koupené.

Antependium tykytový s sloupy červenými a bílými s franclemi dobrými hedbávnými, červenými a bílými a s tkanicemi zlatými prostými tracounovými nákladem z většího dílu z pytlíčku kostelního spravený.

Antependium na kazatedlnici červený tykýtový s tkanicemi bílými tracounovými a s franclemi dobrými hedbávnými bílými a červenými z pokuty jisté koupený.

Antependium tykýtový s černými a bílými sloupy s franclemi též černými a bílými. Darování od p. Alžběty Ubermeserové z města Písku.

* Antependium na plátně z obouch stran z jedné sloupy zelený a bílý, rozličně květovaný a z druhé černý a bílý kříž malovaný od p. Alžběty Favotové darovaný.

Antependium z obouch stran na plátně malované z jedny strany vohnivý barvy a z druhý modro květovaný. Z pytlíčku aneb záduší koupené.

CLXXIII. *1639.* Almužny k vyplacení obrazu blahoslavené Panny Marie do Brandejsa náležející dáno 9 fl.

(Účty Krumlovské.)

CLXXIV. *1641.* Seznam tapet hraběte Adama ze Schwarzenberga v Berlíně, který vykazuje úhrnný počet:

9 Tenturen Tapezereyen in Niederlandt gerichtet. Mezi nimi 8 kusů s historií Josefa, 12 kusů „Dido a Aeneáš“, 9 kusů „Aurelia“ a 1 kus Petr s děvečkou Pilátovou.

6 Tenturen lederne Tappezerey mit Gold eingedrukht.
22 Taffeldecken und Teppich.
9 Himmel.
24 Persianische Deckhen.
8 rothe Persianische Dekhen.[10])

13 türkische Deppich.
12 Persianische Dischteppich.

CLXXV. *1642.* Zprávy o stavbách na hradě Pražském.

1. Im hiesigen Prager Schloss ist nach Ankunft Hr. Missirons noch vergangenen Montag angefangen worden, das Gebeute, wo der alte Vbergeher Valtin Franek gewohnt, abzubrechen vnd würd von dannen hinab biss an die kay. Rossstall ein neuer Stock für die Kaisserin Frawzimmer aufgebauet werden, da dan das Thor gegen der Schlosskirchen komen vnd hergegen der Schwibogen vermachet werden solle. Herr Missiron ist Baw- vnd Zahlmeister darüber, vermeinet das ganze Gebeud auf den Julium zu uerfertigen . . . .

Prag den 16. April anno 1642.

Kaufman.

2. Nachdeme nun nach Einnehmung der Stadt Glogau der Ochssentrieb aus Pohlen nit allein ganz verhindert ist, sondern auch durch die bereit vorüber vnd wieder marschirenden 9 Regimenter alle Strassen vnsicher gemacht vnd die Commercien gespert werden, so ist der Graff Berka noch da vnd nimbt das noch gar wenig eingehende Granizzollgeld vnss vor den Maul wegk vnd bauet das Schloss im Graben damit, lest sonst keinen Menschen einigen Kreuzer nit geben . . . .

Prag den 23. May anno 1642.

Kauffman.

Dem edlen vesten Herrn Johann Christoff Dreschern....

Glatz.

(Ff. Drescher.)

CLXXVI. *1643.* Obrazy a nápisy v kostele obnoveného kláštera v Třeboni.

1729. Hac occasione totum presbyterium huius ecclesiae dealbatum fuit et per hanc dealbationem deleta est picta super stalla ex parte euangelii: historia erectionis et restitutionis canoniae, que perdurante administratione Claustro neoburgensium anno 1643 in hoc muro effigiata fuit. Sub hac vivis coloribus expressa imagine sequentes versus legebantur:

Quas sacras aedes pietas construxit avorum,
Et quas haeredes vastarunt more luporum,
Has restaurarunt virtutes Austriacorum,
Qui refraenabant molimina cuncta malorum.

In hac imagine depicta erat ecclesia Trebonensis cum canonia, ex una parte effigiati repraesentabantur 4 fratres Rosenses Petrus, Joannes, Indocus et Udalricus, ex altera parte pictus erat Ferdinandus III. et in hac effigie cum canonicis a se introductis repraesentatus fuerat.

(Hrdlička 91.)

CLXXVII. *1643.* Malíř Jan Burger přijímá městské právo v Táboře.

Dne 20. Novembris Jan Burger malíř přijal městské právo, vykonal solennitates, rukojmě za sebe zavedl p. Me-

[10]) Zwei rothe Persianische Dekhen Otto von der Marwitz mitgenomben und in der Schlacht bey Witstokh verlohren, wie er bey Chor-Sachsen gewessen.

lichara Forštera, p. Krištofa Hermana. O rekompensu ozlatil orla.

(Matrica civ. města Tábora f. 14.)

CLXXVIII. *1648.* 30. dubna. V Praze. Nejvyšší hofmistr obnovuje malíři Baltazarovi Telonimu ochranný dekret.

Von der röm. khay. auch zu Hungarn vnd Böhaimb könig. Mayestät Obristhoffmarschalchambtss weegen Balthasern Teloni Mallern hiemit in Gnaden anzuzaigen, demnach er bey höchsternant Ihrer kay. Mayestät vnnserm allergenedigisten Herrn gehorsambist supplicando einkhomben vnd vmb allergenedigiste Renouir- vnd Confirmierung seiner von kay. Mayestät Ferdinando dem andern höchstseligister Gedechtnuss habenden Hofffreyheit allervndterthenigist gebetten, alss seye ihme hiemit erlaubt, seiner erlehrnten Khunst vnd Mallerey ohne menigelichst Ihrrung oder Hindernuss seiness Gefallenss, doch nur so lang, biss seine Teloni Ihrer kay. Mayestät allervndterthenigist vbergebeness Supplicieren würckhlich verbschaidet, vorzustehen, seinen Nuczen vnd Fromben damit zu schaffen, wie ihne gelustet vnd verlanget, der Gestalt jedoch, dass er mit seiner Khunst oder Arbeith niemandt zu hoch übernembe, sich erbar vnd beschaidenlich verhaltte vnd gegen Herrn Obristhoffmarschalch allen gebürenden Respect vnd Gehorsamb trage.

Zu Vrkhundt dessen ist ihme gedachten Teloni disses Schuczdecret vndter Ihrer hochgräflichen Gnaden Herrn Herrn Obristhoffmarschalchenss aigenen Handt Vndterschrifft vnd Insigl verferttigter zuegestellt worden. Actum Prag, den letzten Aprilis anno 1648.

Heinrich Wilhelm Graf von Starhemberg.

(L. S.)

(Archiv J. Hradecký.)

CLXXIX. *1648.* Jan Melchior Otto, dvorní Eggenberský malíř, a malíř Kašpar Schnuhl z Enže malují oltář do kaple sv. Anny u Františkánů v Č. Krumlově a oltářní obraz pro kapli s. Maří Majdaleny u Volar.

Dem Caspar Schnuhl, Maller zu Ens, von einem neuen schwarz angestrichenen von Weissen gemalten Bildern und übergoldeten Zieraten gefertigten Altar in St. Anna Capellen bei denen P. P. Franciscanis ausser des Mittelblatts, welches von Ihr fürstl. Gnaden Hofmaler Herrn Johann Otten[11]) gemacht worden, aufgesetzt 298 fl. 15 kr.

Ihr fürstlichen Gnaden Hofmaler Herrn Johann Ottens Khinder ist aus Befelch H. Oberhauptmanns in ihren Alhiersein zu notwendigem Unterhalt 111 fl. bares Geld dargeliehen worden, derer in Abschlag hat obbemelter Hofmaler 60 fl. ihme vor das gefertigte Mittelaltarblatt, welche in St. Maria Magdalena Capelle bei Wallern, bezahlt werden sollen, überschafft; die übrigen 51 fl. aber ihme verwilligt werden.

(Krumlovské počty.)

CLXXX. *1448.* 16. března. Na Krumlově. Jindřich z Rožmberka půjčuje knězi Bedřichovi ze Strážnice malované knihy s listy „popa“ k vypsání.

Služba má tobě kněže Bedřiše[12]) milý. Jakož si mi ondy psal a prosil o popa listy, ať bych pójčil x: na toť sem odepsal, žeť mój švagr ty knihy má, a tenť se jest ježště od krále nevrátil; než obšel sem se jinde o ty kniehy, jediné že do konce malovány nejsú, jakož by měly býti. A jest také něco jiného při tom, ježšto rád uzříš. Pak ty kaž sobě vypsati aneb přečta jě, pošliž mi jě zasě . . . . .

Datum Crumblow dominico Oculi annorum XLVIII.

(Jindřich z Rožmberka.)

(H. 1056 [18])

CLXXXI. *1480.* Zpráva o úmrtí Třeboňského malíře Jana a jeho manželky Anny.

Johannes pictor obiit 1488 in octaua annunciacionis infra missarum solempnia et eodem die sepultus est (1. dubna); vxor vero pictoris istius Anna obiit post octauam s. Marie natiuitatem in die Nicomedis post prandium (15. září) et in die Ludmille (16. září) sepulta est post prandium anno domini 1490.

(Poznámka O. Kříže z Telče v I G. 11. Ms. c. k. univ. knihovny v Praze.)

CLXXXII. *1555.* Starý Knobloch maluje Švamberské znaky na Zvíkově.

Leta 1555 nějakýmu starýmu Knoblochovi na Zvíkově pan Hendrych dal malovati erby rodu svýho, kteříž až posavad spatřují se.

(Březan, Páni z Švamberka p. 24.)

CLXXXIII. *1555.* Vilém z Rožmberka dává v Augšpurku svou podobiznu rýti.

Vlachu zlatníku, který J. Mti. pánu vykontrfetoval rytím, dal jsem z J. Mti. poručení X tolarů.

(Rosenberg 20. b.)

---

[11]) Jan Melchior Otto, dvorský Eggenberský malíř, snad syn jeho, vyzdobil roku 1667 jídelnu (Tafelstube) zámku Eggenbergu za 300 zl. a roku 1668 za túž cenu ložnici.

(Dr. Ilg. Leben u. Werke Johann Bernhard Fischers des Vaters 21.)

[12]) Kněz Bedřich ze Strážnice na Kolíně.

Jana Šuda z Semanína Paměť o žalostivé dvojí zkáze města Nymburka.

Podává *Jan Emler.*

Utrpěv v létě 1547 velikých ztrát konfiskací, která jej podobně jako ostatní města krutě byla stihla, nebyl Nymburk ani v době války třicetileté nikterak ušetřen, přes to, že ztrativ skoro všecky své statky, až na ty, které přikázány byly špitálu a kostelu, neměl, z čeho hraditi veliké požadavky vojskem naň činěné. Nymburk strašně trpěl po celou dobu třicetileté války, avšak největší měrou do roku 1634. Občanstvo musilo vydržovati lid vojenský v delších neb kratších přestávkách již od r. 1621 tam ubytovaný, a nemajic z čeho živu býti, u velikém počtu z města ušlo. Ještě v r. 1627 nacházíme domův, „z kterých sousedé pro náboženství odešli", 31. Snadno lze pochopiti, jak kruté byly pro město Nymburk ony stálé nájezdy nepřátelských vojáků, jež arcit nebyly mnohem horší drancování vojáků císařských, kteří mstili se obyvatelstvu za to, že u měšťanů zchuzených již nebylo čeho bráti a že zbytek obyvatelstva, maje stejně mnoho vojska vydržovati jako dříve plný jeho počet, nemohl již ničeho poskytnouti.

Právě do této nejhorší doby spadá následující kratičké vylíčení, jež zaznamenal nám syndik Nymburský (ještě r. 1658 jím byl) Jan Šud ze Semanína, potomek Eliáše Šuda z Semanína, který byv děkanem Nymburským povolán za administratora konsistoře pod obojí do Prahy.

* * *

Paměť žalostivé dvojí zkázy města Nymburka na Labi 1631 a 1634 léta. Item 1640 přitažením armadie švédské Bannyrovské.

Leta Páně 1631, 19. dne měsíce Novembris, vysoce urozený pán, pan Rudolf svobodný pán z Tyffmpachu, JMC Ferdinanda toho jména Druhého nejvyšší polní maršálek, s lidem jízdným i pěším ze Slízska u velikém počtu k městu Nymburgku přitáhl a v městě, po předměstích i po vesnicích se rozkvartýroval.

Item 5. dne měsíce Decembris lid nepřátelský kurfiřšta saského generál z Arnheimu od Prahy jízdní i pěší k Nymburgku po Zálabí přitáhl a k městu šturmoval a nemoha ho pro odporování jemu dostati před večerem ohnivými kulemi na město střílel a házel a zapálivše tím ohněm na mnoha místech město, skrze něj chrám Páně s dvěma při něm nákladnýma věžemi, s zvony, cimbálem, na který se hodiny bily, farou, školou, s špitálem, s rathouzem, s věží rathouzskou i s hodinami druhými, s věží vodárnou, s věží zálabskou, s mostem velkým přes Labe udělaným, s domem obecním kamenným při fortně, v němž rozličného obilí mnoho kop strychův nashromážděno bylo, [s krá]my masnými a tři čtvrti mě[sta k do]konalé zkáze a do gruntu přivedeno jest. A týž lid nepřátelský nočního času zase od města zpátkem ku Praze se obrátil.

A co tak koliv mnohých a velice platných věcí od mnoha násobních let a časův ve velké světnici radní z pamětí lidských zůstávalo a složeno bylo, to vše tím ohněm v niveč obráceno jest.

Leta Páně 1634, 14. dne měsíce Augusti opěty týž lid nepřátelský kurfiřšta saského k městu Nymburgku přitáhše v dobývání se ho vydal a ve čtyrech místech zdi městské dvoje od veliké střelby rozbořivše a brány městské roztloukše 16. dne téhož měsíce, to jest v středu po památce Na nebe vzetí blahoslavené P. Marie třetím šturmem mocně města dobyl a opanoval; a tu hned jak lid JMC, též lid obojího mužského i ženského pohlaví, nenušetřujíc mladosti ani starosti na pořád mordoval, do obnažení těl svlékal, mnohé knytloval, aby o svých věcech pověděli, mučil i dřel, chrám Páně zloupil, z něho kalichy, vornáty, privilegia od JMti císařův a králův Českých tomuto městu nadaná v témž chrámě Páně schovaná vyvzal a jiné věci k službám Božím a církevním, antyfonáře a graduale nákladné, náležející; zvonovinu slitou, tři zvony celé, mědi mnoho množství centnýřův, kterouž věž před ohněm pobita byla, dobytek i obilí, slady na sladovnách, a co jen peníz platil[o], vše pobral a preč odvézti dal, a mimo lid JMC branný, který v městě zastihl sousedův a měšťanův i jiného lidu domácího, tak jakž níže zejména položeni jsou, že jen toliko dvaceti dva sousedův živých opatrováním Božím zachováno bylo, s ukrutným nešlechetným tyranstvím vymordoval a pozůstalé sousedy k dokonalé chudobě a žebrotě přivedl a o všecko jmění připravil.

Zmordováni:

Ze stavu rytířského: p. Václav Linhart z Nayenpergku s pannou Hedvikou, dcerou, p. Mikuláš Zajíček z Hoštálkovic s Frydrychem, synem, p. Jetřich Kanč z Domosnic s svým služebníkem.

Z radních pánův: p. Jan Bittovec, purgmistr, p. Samuel Rathouzský, p. Pavel Šubhart, p. Jan Pšenička, p. Jakub Chládek, p. Jakub Dvorský, písař radní.

[Ze starších obecn]ních: p. Václav Táborský, p. Jan Městecký, p. Jiří Náchodský, p. Jiří Fryč, p. Ondřej Horský, Rychtář městský, p. Pavel Strom.

Z sousedův: Ondřej Sekera; Tobiáš Šremer, Symeon Šnek, Michal Maur, jirchář, Melichar Klösl, Valentin Liška, Jiřík Špryngl, Vít Vorel, Řehoř Čížek, Jakub Rezek, Matěj Horský, Danyel Pincerna, Jan Slavík, Jan Bohdanecký, Václav Benácký, řezník, Jan Sláma, Václav [Sosna],[1]) Jan Luňák, Matěj Havránek, Jan Zvěřina, servus, Matouš Dlabač, Jan starší Mecnar, Cyprian Theofilakt, Matěj Kviz, Adam Hradištský, Václav Pískolhotský, Michal Muldner, p. Mikuláš Rousek, Václav Jelínek, Jakub Černohorský, Matěj Cáhlovský, Mikulaš Hradecký, Havel Svoboda, Jan Horáček, Václav Voháňka, Martin Brodský, P. Jiří Šedivý, Řehoř Vesecký, Martin Plíšek, Václav Benátský, sladovník, Samuel Bitovec, Ambrož Dvořák, [Jan Paša], Jan Botiček, Jiří Ždánský, Jan Čížek, David Vichens, Jan Kotyza, Pavel Pleskonoš, Václav Rychter, Jiřík Halík, Jan Benát-ký jinak Roučka, Václav Vojáček, Matouš Krátkej.

Z městských synův a mládencův: Kundrat, Matěj, Danyel, Václav, bratří Sedlářové, Matouš starší Mělnický,

[1]) Na tomto místě, jakož i při následujících jménech jest original porušen (vždy nahoře ve sloupci) a jména doplněna na základě zápisků o městě Nymburce † MUDra. J. *Dlabače*, kdež podobný seznam (také v knihách městských se nacházející) jest zapsán.

„Památek arch. a místop.“ Dále zaslán všem pánům, kteří provádějí Soupis památek uměleckých a historických, dotaz, jestli při provádění soupisu získali některé umělecké neb archaeologické předměty, se žádostí, aby také oznámili, kde by podobné věci koupí nebo za výměnu mohly býti získány. — Metropolitní kapitola Hnězdenská oznámila na žádost Archaeologické komise, že jest ochotna „Missal sv. Vojtěcha“, který v pokladech svých chová, propůjčiti delegátovi České Akademie ke kopirování a fotografování. — Vysoké c. k. ministerstvo osvěty a vyučování svolilo k tomu, aby „kodex Vyšehradský“ byl od Arch. komise publikován. — Pan Václav *Diviš-Čistecký*, přednosta stanice v Pardubicích, podal zprávu o starožitnostech nalezených v Rokytně u Sezemic. Usneseno, aby pahorek na návsi v Rokytně byl od delegáta Arch. komise ohledán a po případě na náklad komise prozkoumán. Veledůst. opat kláštera Strahovského Sigmund *Starý* věnoval 50 zl. na Soupis památek polit. okresu Milevského. — Slavné obecní zastupitelstvo města Roudnice poskytlo 200 zl. na Soupis památek okresu Roudnického a členové obecního zastupitelstva Roudnického subskribovali 25 výtisků tohoto Soupisu. — Pan Augustin *Fodermayer*, soukromník ve Vídni, daroval 50 zl. na Soupis památek okresu Plzeňského. — Okresní hospodářská záložna v Sedlčanech věnovala 20 zl. na Soupis památek okresu Sedlčanského. — Slavné okresní zastupitelstvo v Bechyni věnovalo 50 zl. na Soupis památek polit. okresu Milevského a objednalo zatím 10 výtisků tohoto soupisu. — Oznámeno, že vyšel Soupis památek okresu Sedlčanského. Krámská jeho cena ustanovena na 2 zl. 40 kr. — Pan prof. *Píč* oznámil, že se konstituoval redakční odbor pro zpracování praehistorické mapy Čech, v němž zasedají pánové Dr. J. *Woldřich*, prof. *Smolík* a prof. *Píč*. Komise tato připravuje k tisku praehistorickou mapu Čech.

Achaeologický sbor Musea království Českého konal řádnou schůzi dne 11. prosince 1897 a 28. března 1898. Ve schůzi prvé promluvil jednatel Dr. Píč o mohylách v lese Atlase u Řepče a o mohylách v Hemerách u Bechyně, oboje na panství J. J. knížete z Paarů, kteréž v tomto sešitě Památek popsány jsou; prof. Koula vykládal o keramice lékárnické ze XVII. století; velice zajímavá kollekce této keramiky dostala se do sbírek musejních darováním obou lékáren vystavených r. 1891 a 1895; Dr. Zíbrt předložil obraz Nejsvětější Trojice v podobě tří obličejů na jedné hlavě vyobrazené, kterýžto obraz pro sbírky musejní z Moravy získal. V druhé schůzi pojednal jednatel o vyložených předmětech z hrobů se skrčenými kostrami u Bylan, kdež p. správec Ant. Formánek minulého podzimu opět řadu hrobů odkryl a nalezené předměty sbírkám musejním věnoval. Dále promluvil o vyložených a ředitelem cukrovaru p. J. Felcmanem darovaných předmětech z pohřebiště u Noutonic, kde mezi skrčenými kostrami nalezeny tři kostry z doby císařství římského, pak o nálezech ze sidliště Přemyšlenského, kdež pan řed. Felcman jménem Archaeologické komise zkoumání provedl. Pan J. Waněk, ředitel cukrovaru v Radimi, zaslal nálezy ze sidlišť z doby hrobů Bylanských u Plaňan, z doby císařství římského v Radimi a z pozdní doby slovanské od hradiště Radimského; velice zajímavý byl kelímek na tavení bronzu v podobě lžíce. Pan Dr. B. Matějka promluvil o vyložených ze dřeva řezaných předmětech, které z kostelních inventářů byvše vyřaděny, v poslední době sbírkám musejním byly zaslány. Mezi došlými publikacemi poutalo pozornost vydání evangelia t. zv. Miroslavova ze XII. století, které srbský král Alexandr v klášteře Chilandarském na Athosu darem obdržel, skvostně publikovati dal a výtisk jeden musejní knihovně darem zaslal.

Darem přibylo celkem během r. 1897 do sbírky archaeologie praehistorické:

P. T. p. Černý Ant. ve Slivenci 6 sovitých kroužků ze Slivence.
„ „ Felcman Jan, řed. cukrovaru ve Zvolenèvsi, nádobku zdobenou, jehlici, sponu, pinzetu, oštěpy a j. ze žárového hrobu v Lisovicích, jehlice, náramky, řetízek a nádobky z hrobů se skrč. kostrami a kotouče, hřeben a střepy ze sidliště u Slatiny, zlatou cetku závěsnou, stříbrnou záponku, sponu v podobě zajíčka, nádoby a j. ze žárových hrobů u Slatiny.
„ „ Formánek Antonín, správce velkostatku v Bylanech, 15 větších, 6 menších záušnic a jant. korálů z kostrových hrobů u Liblice blíž Č. Brodu, dále br. knofliky z řemení dvojího tvaru, vždy po 8 stejných, br. kroužky, jehlice, žel. nože, uzdy a j., jakož přes 100 nádob z pohřebiště se skrč. kostrami u Bylan.
„ „ Haman V., učitel v Olbramovicích, kam. mlat z Olbramovic.
„ „ Hátle Fr., říd. uč. ve Smidarech, zámeček z Loučné Hory.
„ „ Hellich Jan, lékárník v Poděbradech, střepy z kulturních jam, pak nákrčníky z jantarových a skleněných perel, sovité záušnice a denary Boleslava II z kostrových hrobů na nádraží Libickém.
„ „ Hellich B., Dr., střepy a pazourky ze sidliště u Dobřan.
„ „ Houfek V., správce cukrovaru ve Vysočanech, prostřednictvím archaeol. komise dvě popelnice, spony, jehlice, cetky závěsné ze žárových hrobů u Vysočan.
„ „ Jedlička M., inženýr zeměděl. rady král. Českého, v Radovesicích, nádobku nal. tamže.
„ pp. Kašpar, Kalous a Diviš-Čistecký ryt. ze Šerlinku, v Pardubicích, prostřednictvím archaeol. komise: jehlice a korale jantarové z hrobů se skrč. kostrami u Mikulovic na Pardubicku.
„ p. Kindl J., úředník orientálních drah v Soluni, nádobu, kopí a sponu, nál. v Macedonii.
„ „ Kratochvíl K., říd. učitel v Libodřicích, br. palstav z Libodřic.
„ „ Křepek Jos., stavbyvedoucí na Král. Vinohradech, kam. sekyrku, nádoby, kopí, ostruhy, náramek br. a jiné předměty nal. na Vinohradech při stavbě elektr. dráhy.
„ „ Lambauer K. v Ervěnicích 2 nádoby.
„ „ Linek Jos., inž. zem. výboru král. Českého v Praze, část železn. meče nal. u Kamýka.
„ „ Matiegka Jindř., MUDr., měst. lékař v Praze, střepy ozdobné z cihelen Litoměřických.
„ „ Mladějovský Fr., horní inženýr v Zákolanech, kamenné kladivo nal. u Votvovic.
„ „ Morávek Fr., statkář v Předměřicích, nádobu, br. náramek a kruh na nohy z hrobu gallského u Předměřic.
„ „ Neumann Em., učitel v Řeporyjích, střepy, kam. mlat, nože a j. z Libšic, Únětic, Černého Vola a j.

P. T. p. Nováček Vojtěch, Dr., adj. zem. arch. král. Českého v Praze, nádobu nalezenou v Nebovidech.
„ vdp. Opp Jos., vikář v Peruci, náramek br. z Veltěže, br. jehlici, 5 nádob, kam. předměty ze Slavětína.
„ p. Plešinger Jos. v Lobkovicích nádobu nal. tamtéž.
„ „ Průcha E., učitel v Bernarticích, jantarové perly, 4 br. náramky a zlaté nitě nal. u Křenovic.
„ „ Pudil J. ředitel staveb na Kr. Vinohradech, zlomky srpků a br. slitek z Rydče, br. jehlice z Hostomic, Bíliny a j.
„ „ Rálek J., mlynář ve Chvalech, střepy z Chval.
„ „ Siebr, studující v Praze, mlat z parohu ze Zdic.
„ sl. ředitelství státních drah v Praze žel. meč a oštěp a 3 placaté kroužky z latèn. hrobu u Hořelic.
„ dp. P. Šittler Ed., provisor arcib. semináře v Praze, br. jehlici, koral smaltový z Orlicka.
„ p. Tichý Jos., nájemce dvora v Jenšovicích, 12 br. nádobek, dvě štítové spony, 6 br. kruhů krčních, dva válcovitě spirálové a dva štítové náramky, 4 prsteny, kroužky, knoflíky, kování, polospracované předměty z hromadného nálezu u Jenšovic.
„ „ Vyskočil Josef, nájemce dvora v Radovesicích, nádobku nalez. u Štičan.
„ „ Waněk Jan, ředitel velkostatku v Radimi, střepy, kost. nástroje a přesleny ze sídliště pod Pičhorou, střepy ze starších sídlišť u Broučkova a Cerhynek, pak jant. koral ze Žabonos.
„ „ Velz T. v Krči, střepy s píchaným orn. z Krče.
„ „ Zahrádka Ed., soukromník v Slaném, br. dýku ze Slanské Hory.
„ „ Zahradník Fr., učitel v Čelakovicích, střepy s volutou a j. ze sídliště u Čelakovic.
„ velesl. zemský výbor král. Českého v Praze: br. oštěpy a dláto s tulejkou z nálezu u Zbraslavi.
„ „ Zvěřina Jos., kníž. arcib. rada v Praze, lignitový náramek z Lužice (Luschitz) u Bíliny, br. náušnici a náramek z Mnichovského Týnce (Steinteinitz) a kus br. jehlice z Libčevsi.

Mohyla v Březovci u Rataj. Březovec jest les, rozkládající se při pravém břehu říčky Smutné a patřící k revíru Zběšickému a k velkostatku Bechyňskému, náležejícímu J. J. Karlu knížeti z Paarů. V mohylách těchto zkoumal jsem již r. 1873 a zprávu o svém badání uveřejnil jsem v Památkách r. 1874, na str. 133. a 134., kamž laskavého čtenáře poukazuji.

Z četných hrobů Březoveckých zbyl jenom jeden velký, neporušený, v němž jsem dne 9. srpna t. r. kopati počal. Výška mohyly této obnášela 1·57 m. a ochoz měřil 76 m. Celá mohyla složena byla z kamene hrubého, tvaru rozmanitého, jaký se právě v blízké říčce Smutné, kamž jej vody přinesly, nalézá a jejž ve všech hrobech okolních spatřujeme.

Při východní straně objevil se brzy, v hloubce 40 cm. popel a uhlí, nalézající se v jámě, mající 70 cm. hloubky, 1·10 m. délky a 0·80 m. šířky. Jáma obložena byla pískovcem a křemenem. V popelu a uhlí objevovaly se střepy z hrubých nádob, ze šedé, žluté, červené a černé hlíny, nepálené. Některý střep byl tuhovou glasurou natřen. Kamení a země byly do červena spáleny. Asi 30 cm. k západu od této jámy narazili dělníci na jámu menší, měřící 65 cm. v hloubce, 47 cm. v šířce a 85 cm. v délce. Jáma tato naplněna byla, jako předešlá, popelem a uhlím. Od ní asi 20 cm. dále na západ nalézala se v hloubce 95 cm. nádoba tvaru baňkovitého, hrubá, z červené hlíny urobená. Seděla mezi dvěma kameny, hrubými, na kamenu plochém, byla však kořínky stromův, až do ní vniknuvšími, rozmačkána. Pod ní ležel velký křemen a pod ním vrstva popela, uhlí a do červena spálená země.

Odtud 23 cm. dále na západ objevila se opět popelnice téhož tvaru a téže velikosti, obložená velkými kameny, aby jí před zničením chránily. Avšak i tato byla kořeny stromů rozdrcena. Pod ní ležel opět kámen a pod tím ku straně východní v hloubce 1·35 m. velká vrstva popela, s uhlím smíšená, a v něm malé střepinky z hrubých popelnic a jiných nádob. Hned vedle objevily se čtyři malé

Ornament baňaté nádoby z mohyly v Březovci.

jamky naplněné popelem, uhlím a střepinami drobnými a to v hloubce toliko 50 cm. Zdá se, že tyto jamky vykopávány byly v různých dobách a to po spálení nějaké mrtvoly a že popel z této mrtvoly vsypán byl do takovýchto jamek a že k němu přiházeny byly střepinky z popelnic aneb z jiných nádob.

Asi 10 cm. odtud na západ narazili jsme v hloubce 80 cm. opět na popel, nalézající se v jamce, se všech stran hrubšími kameny obložené. Pod popelem spočíval větší křemen. Vrstva popela byla 15 cm. silná. V ní nalezeny opět zbytky hrubé nádoby, z hnědé hlíny vyrobené, 26 cm. západně od této jamky přišli jsme opět na veliké kameny a to v hloubce 72 cm. Při dalším pátrání nabyli jsme přesvědčení, že tyto kameny chránily opět jámu, popelem a spečenou hlinou naplněnou. Jáma tato byla 8 cm. hluboká, 82 cm. dlouhá a 27 cm. široká. Při spálené hlíně nalezeny opět střípky hrubých, nepálených nádob a při západní straně kámen, do červena spálený. Pod tímto kamenem, 3 cm. hluboko nalezena *polovička železného kroužku*, jehož průměr obnášel 3 cm. a síla 4 mm. Vedle tohoto kroužku nalézala se rozmačkaná popelnice, vyrobená z hlíny šedé, tvaru šálkovitého, s pěkným *jitrocelovým ornamentem*. List jitrocelový vybíhá ze závitky tříkroužkové na stranu levou a druhý na stranu pravou, kde se jejich špičky jiných listů opět dotýkají. Listy jsou velice jemně pracovány. Půda pěkného ornamentu tohoto jest vyčárkována. Ornament vinul se hned nade dnem (pod) kolem celé nádoby. Od této popelnice ku straně východní ve vzdálenosti 20 cm. a v hloubce 1·19 m. spočívala velká nádoba, chráněná sice též velkými kameny, avšak opět rozdrcená. Pod ní byla vrstva popela a uhlí a v ní hořejší část — rukojeti — železného nože, 3 cm. dlouhá a nahoře tolik též široká. Od ní 1·30 m.

sev.-vých. v hloubce 0·92 m. spočívala nádoba miskovitá, jejíž dno, poněkud zachované, měřilo v průměru 8 cm. a výška obruby měla 3 cm. Byla velice poškozena a mohly jenom jednotlivé částky býti zachovány. Hned vedle ní k východu nalézala se popelnice druhá a k západu třetí. Pod nimi byla vždy vrstva popela.

Všecky tyto památky nalézaly se ve středu mohyly, která náleží, jako všecky Březovecké, době Hallstattské a která byla zároveň žárovištěm. *J. K. Hraše.*

Žárové mohyly na Bezinkách u Bechyně. Bezinky slouží bývalá myslivna a nyní hájovna a lesní revír, patřící klášteru praemonstrátskému v Milevsku a rozkládající se nad levým břehem říčky Smutné, tudy od Milévska k Bechyni, kde pod zámkem s Lužnicí se slučuje, pospíchající. V lese tomto rozkládalo se dříve k šedesáti hrobů, o nichž jsem v Památkách [1]) již dříve zprávu byl podal. Z těchto hrobů byly všecky, až na tři prozkoumány a památky v nich nalezené v museu národním uloženy. Ze zbývajících prozkoumal jsem v letošních prázdninách dvě.

Práci započal jsem dne 3. srpna t. r. v mohyle, od ostatních 130 m. vzdálené. Mohyla tato, vynikajíc svojí výškou — 1·75 m. — a rozlohou — 85 m. v ochozu — oprávňovala k doměnce, že v lůně jejím nalézají se četné a vzácné památky. Doměnka ta však se nesplnila. Než přistupme k popisu jejího složení. Kolem celého hrobu vinul se věnec, z různého kamene se skládající. Byl 0·80 m. silný a 0·95 m. vysoký. V kruhu tom nasypána byla země až k temeni mohyly a v zemi té objevovaly se porůznu kousky uhlí a úlomky hrubých, nepálených nádob, všelikých okras prostých. Kovová nějaká památka aneb celá nádoba ve velikém tom hrobu se nenalezla.

Za to však zajímavější a obsahem bohatější byl hrob druhý, zdvihající se na pravé straně při samé cestě z hájovny do Srlína vedoucí. Výška její měřila 1·05 m. a ochoz měl 28 m. Celý hrob složen byl z různého kamene: žuly, pískovce, křemene a slepence, jaký v blízké Smutné, kamž ze vzdálených končin častými přívaly byl snesen a přivalen, spatřujeme. Mnohé kameny byly pravé balvany a byly zapuštěny 0·60 m. hluboko v zemi rostlé.

Při straně západní narazili dělníci brzy na velký kámen žulový, 0·50 m. vysoký. Po opatrném jeho odstranění nalezen pod ním bronzový náramek, 2 cm. široký, otevřený, 6 cm. v průměru měřící a na zevní straně pěti podélnými vroubky zdobený, z nichž prvý, třetí a pátý nade druhý a čtvrtý značně vyčnívají. Výběžky náramku jsou tupé. Pod tímto náramkem ležela nepálená kůstka holení, patřící dle dobrozdání MUDra. Vojt. Fischera z Náchoda, který kopání byl přítomen, dítěti asi 4letému. Pod kůstkou byla nepatrná hrstka modrého, ze spálených kostí pocházejícího popela. Asi 12 cm. západně od tohoto náramku narazili dělníci opět na hrubý, prvému co do velikosti a váhy úplně se podobající kámen, po jehož vyzdvižení objevila se silná vrstva popela a v popelu opět náramek, spočívající na kosti loketní a tato na malém, plochém kameni. Když jsem kámen ten vyzdvihl, nalezl jsem pod ním opět popel a v něm pěkně urovnané kostičky z dětského tělíčka. Náramek zhotoven z tenkého, kulatého, 2 mm. silného bronzu, jest oválnitý, otevřený, též tupě zakončený, měří 7 cm. a jest po svém obvodu jemně rýhován. Asi 15 cm. od tohoto nálezu ku straně jihovýchodní objevila se opět vrstva popela a drobounké kostičky. Na jedné z nich a to na kostičce loketní nalezen opět oválovitý náramek, 14 mm. široký, otevřený, měřící v průměru 6 cm, hladce vybíhající a na vnější straně třemi podélnými vroubky opatřený, na nichž opět jemné rýhy se spatřují. Nad tímto náramkem spočívaly kostičky lebeční, které jsouce spojeny se zemí, mohly býti částečně vyňaty a zachovány. Nádoba nenalezena žádná; toliko tu a tam roztroušeny byly úlomky různých, hrubých a nepálených nádob z hlíny šedé, žluté, hnědé a hlinou červenou aneb tuhou natřené. Pokud z úlomků těch souditi možno, byly nádoby ty tvaru baňkovitého a neměly žádných okras. Pozorujíce složení celého hrobu, přicházíme k tomuto úsudku: Po skončeném spálení mrtvoly dítěte sebrány kostičky a složeny ve způsobě polohy tělíčka dítěte tak, jakoby kostru tvořily. Na holenní kost levé nové nožky položen náramek široký, na loketní kost levé ruky náramek tenký, kulatý a na kost pravé ručky náramek široký. Jiných památek v hrobu tom nebylo.

Hledíce ke složení hrobu i k památkám v něm uchovaným, nabýváme jasného přesvědčení, že hroby Bezinské patří době bronzové, v níž užívání železa nebylo ještě známo, a že srovnávají se úplně s mohylami Hemerskými,[2]) prof. J. L. Píčem r. 1895 zevrubně a s velkými výsledky prozkoumanými, jakož i s mohylami Kbelskými,[3]) Vltavotýnskými a Čelakovskými.[4])

Jelikož podobných památek z mohyl Bezinských má naše museum ode mne již několik, daroval jsem památky, tuto popsané, museu města Náchoda, jehož sl. zastupitelstvu, zvláště pak jeho slov. starostovi panu Janu Tichému za poskytnutou podporu ke kopání tuto vřele děkuji. Zároveň děkuji slav. ředitelství velkostatku kláštera Milevského za povolení ku prozkoumání hrobů Bezinských.

J. K. Hraše.

Nové předhistorické nálezy v severovýchodních Čechách. Bohatým nalezištěm předhistorických starožitností jsou severovýchodní Čechy, neboť osídleny byly husté již v době neolithické a odtud nepřetržitě až po naši dobu. Nemine roku, aby nestal se v kraji tomto nějaký nový nález. Z lonského roku zaznamenáváme některé, pokud o nich jsme zvěděli. Na poli zvaném Panském u vesnice *Chlumu*, známé bitvou, kterou r. 1866 rozhodnuta byla válka Rakousko-Pruská, nalezeny byly četné kamenné nástroje nedodělané a přelámané, vývrtky z nich, množství pazourkových nožíků, pazourkový nukleus, kámen na tření obilí, přesleny, hliněné korále, rozbitá tkalcovská hliněná závaží kuželovitého tvaru, a jedno z bílé hlíny, podobné zploštěné kouli, jež na obou polech vytlačený má mělký důlek. Zvláště zajímavy jsou však korále z bílé hlíny zhotovené, jaké známy jsou z neolithického hrobu u Velvar.[1]) Na témž poli nalezen byl dále malý bronzový kroužek silně patinovaný a kus bronzové slitiny. Předměty ty zakoupilo historické museum v Hradci Král. Chlum a sousední vesnice Čistěves náležejí vůbec k nejpřednějším nalezištím kamenných nástrojů v Čechách.

U *Lochenic* v železniční probírce, kde objevena byla již dříve osada neolithická, nalezly se velká stříbrná spona

[1]) Památky arch. a místop VI. r. 1865, str. 311 a r. 1871 až 1873, str. 133—134.

[2]) Památky arch. a místop Díl XVII. seš. 1. str. 13.
[3]) Tamže XVI.
[4]) Tamže XVII., str. 9.
[1]) J. Smolík, Kamenný hrob u Velvar. Pam. archaeol. XV. 218

Římská, zdobená na pátce vlnicí a vlčími zuby,[2]) velký střep z nádoby rovněž rázu Římského s vytlačeným meandrem, zlomek Latènského náramku se šnekovitou polokoulí a malá tuhovaná nádobka, kofliku podobná. Nádobku tuto, sponu a zlomek náramku získalo historické museum v Hradci Král., onen střep pak chová ve své sbírce konservator pan Šnajdr.

V srpnu vykopána byla v cihelně p. Jana Jarkovského u *Hořenic* při dobývání hlíny kostra, při níž nalezen byl bronzový náramek, který zakoupilo museum v Hradci Král., a železný hrot od kopí, který byl pohozen. Náramek je otevřený, rázu Latènského, je složen z hrbolků, na jednom konci ulomen a seškrabáním patiny valně porušen.

V lese, zvaném Na čápích, půl hodiny severně od *Častalovic*, na stráni sklánějící se k řece Albě, vykopávány byly loni na podzim pařezy. Pod jedním pařezem stoletého kmene objeven byl hromadný nález bronzový, sestávající ze tří celtů s úšky, z polovice jednoho celtu, dvou broušených srpků, šípu, dvou malých kousků a jednoho velkého, asi 300 gr. těžkého kusu bronzové slitiny. Celty, srpek a bronzová slitina dostaly se do měst. musea v Kostelci n. O., druhý srpek pak a šíp jsou v rukou Leop. hr. Šternberka ml.

Z *Velké* a *Malé Skalice* a okolí řídící učitel pan V. Pultr ve Rtyni získal několik nádob a hojné střepů z pohřebišť rázu Lužicko-Slezského.

V *Hradci Král.* přestavován byl loni dům č. p. 150. na Velkém náměstí a letos kopány byly v něm sklepy. Při tom vedle různých starožitností středověkých nalezena byla v poslední vrstvě sekyrka z hadce a vývrtek z mlatu. Na jiných místech nalezly se zlomky ze dvou bronzových nádob, dva velké přesleny ze žluté a tři malé z tmavé hlíny, jeden přeslen z hnědého skla, tři hliněné kuličky a čtyři kostěné brusle.

V *Nepasicích* na hřbitově evangelickém uhodil letos hrobník při kopání hrobu na nádobu typu Lužicko-Slezského, podobnou prý velké míse. Nádobu rozbil, střepy naházel do hrobu a jen jeden z nich svisle ryhovaný dostal se do musea Královéhradeckého. V Nepasicích je rozsáhlé pohřebiště na konci vsi při silnici Třebechovické, z něhož některé nádoby chovají se v tamní škole, a jež zasluhovalo by, aby podrobně bylo prozkoumáno. V téže škole uloženy jsou ještě dvě zlámané bronzové jehlice, bronzová esovitá záušnice, stříbrem platovaná, jež vykopány byly v Nepasicích, a kamenná sekerka, jež nalezena byla při vykopání starého dubu v Blešně. *L. Domečka.*

Náhrobní kameny z kostela sv. Jana Křt. v Jindř. Hradci. Při opravě kostela sv. Jana Křt. v Jindř. Hradci a přiléhající k němu kaple sv. Mikuláše r. 1893 byly četné kameny náhrobní z dlažby vyzdviženy a dílem do zdí kostelních uvnitř zazděny, dílem na dvoře chudobince sv. Jana Křt. uloženy. Na dvoře tom nalezli jsme jich ještě loni 16, kdežto některé zcela vyšlapané náhrobní desky byly již prodány a odvezeny. Nejstarší náhrobní kámen, který klademe do XIV. stol., je z červeného mramoru, bez nápisu, a vytesány jsou na něm pouze štít ku pravé straně nakloněný a kolem něho gotické ozdoby. Jeden z náhrobních kamenů je úplně vyšlapaný a dva naprosto nečitelné. Na jiném vyšlapaném kamenu lze aspoň rozeznati znak Zelendarů z Prošovic, ruku ve štítě tři péra pštrosí držící a tutéž ruku v klenotu. Snad odpočíval pod ním Jan Zelendar z Prošovic, který byl na Hradci hejtmanem od r. 1570—1599 a zemřel r. 1600.[1]) Podobně na jedné ještě desce lze spatřiti pouze znak, v jehož štítě i klenotu nalézá se lovčí trubka. Je to znak Hložků ze Žampachu, z nichž Jan a Karel r. 1572 připomínají se při dvoře pana Adama z Hradce. Na dvou náhrobních kamenech dá se čísti již jen několik slov. Na jednom: . . . Petra a Pavla umřela urozená . . . Uprostřed vytesán je znak, jehož klenot tvoří dva slonové choboty a mezi nimi kůň, ve štítu pak podél rozděleném v pravé polovici vidíme koně, v levé tři hvězdy. Na druhém kamenu čtou se slova: „Letha Páně 157 . . . . .“ a vytesán je znak měšťanské rodiny Straků z Ehrensteinu. Na ostatních devíti náhrobních kamenech, částečně poškozených, jsou tyto nápisy:

1. Letha Páně 1589 v sobotu po svatém Havle umřela jest slovutná a poctivá paní Kateřina Straková, jejížto duši Pane Buože rač v své ochraně míti.

Uprostřed vytesána je ženská postava v tehdejším kroji.

2. Letha Páně 1589 v pondělí masopustní umřel jest urozený pan Petr Rausndorf z Plakvic a tuto pochován jest, jehož duši Pán Buoh rač milostiv býti.[2])

3. Letha Páně 1585 v auterý masopustní umřel jest urozený pan Petr Ges . . ., jehožto duši Pán Buoh rač milostiv býti.

Znak je setřený.

4. Letha 1570 v neděli po sv. Janu Křtiteli umřel jest urozenej vladyka pan Křištof Lhotský ze Zásmuk . . . tuto pochován jest. Duší . . . .[3])

Znak vladyk Lhotských ze Zásmuk.

5. Letha 1619 dne 12. Junii 13ou hodinou usnula v Kristu panna Alžběta, dcera urozeného pana Jana Straky z Ehrensteina, a tuto tělo její odpočívá.

Uprostřed na levo znak Strakovský, na pravo podoba dítěte.

6. Anno domini . . . . . dominica ante Pascham obiit famosus vir dominus Johannes de Zasmuk etc. hic sepultus.[4])

7. Anno etc. 1579 den 17 Tag Februarii ist in Gott entschlaffen der ehrenfeste Herr Georg Thunckl, gewester Bürger und des Raths allhie, dem Gott genedig sein welle. Amen. atd.

Uprostřed vytesáno je domovní znamení v pěkném renaissančním rámci.

8. Im 1592isten ist gestorben und den 6. September wort begraben die ehrenhaft Fraw Anna Ellerin, nach ihren vorigen Hauswirth Tunklin atd.

---

[1]) Jiná menší Římská spona nalezena byla přede dvěma lety na poli za živností č. p. 36. v Rosnicích. Na témž poli dříve již nalezeny byly prostá měděná sekyrka u kostry, zlomek kamenné sekyrky, jiné kamenné nástroje, přesleny, nádoby Lužicko-Slezské a jiné různé předhistorické předměty.

[1]) V rukopise „Historia collegii Novodomensis“, uložené v archivě Jindřichohradeckém, praví se sice, že hejtman Jan Zelendar z Prošovic nesměl býti pochován ve vlastní hrobce v kostele sv. Jana Křt., poněvadž klonil se k podobojím. (Srov. též Fr. Tischra ml. pojednání: Purkrabí, hejtmani a vrchní na Hradci. Ohlas od Než. XXVII. č. 23.) Možná však, že později Zelendar přece v kostele sv. Jana byl pochován anebo že kámen s jeho znakem pouze označoval hrobku, kterou za živa dal si zříditi.

[2]) Petr Rausndorf z Plakvic byl štolmistrem u pana Adama z Hradce.

[3]) Byl úředníkem na Hradci Jindř. za pana Jáchyma z Hradce.

[4]) R. 1554 připomíná se ve službách pánů z Rožmberka Jan ze Zásmuk a r. 1570 Anna Zásmucká z Bytné, vdova po Janovi ze Zásmuk.

Pod tím písmena M a F a po obou stranách vytesané růžice.

9. Anno 1693 den 23. April ist in Gott verschieden Anna Berin. Gott atd.[5])

Z popsaných náhrobních kamenů je náhrobní kámen Jiří Thunkla z červeného mramoru a Anny Ellerové z bílého mramoru, ostatní pak ze žuly.

Nápisy na náhrobních deskách Jiří Thunkla a Anny Ellerové jsou ve švabachu vytesány, nápis na náhrobní desce Anny Berové v latinské majuskuli a ostatní nápisy v gotické minuskuli.

V srpnu letošního roku byly konečně všecky tyto náhrobní kameny z dosavadního místa vyzdviženy a do vnější stěny kostela sv. Jana zazděny, kdežto šest nejvíce setřených bylo prodáno. Stalo se tak k nařízení okr. hejtmanství v Jindř. Hradci, jež sobě vymohl tamní musejní odbor.

L. Domečka.

Relikviář z druhé polovice XIV. stol. V Chrudimi, v arciděkanském chrámu Páně „Nanebevzetí Panny Marie" uhodilo se r. 1896 při bourání oltáře z hrubých cihel složeného na *relikviář*, pocházející z doby, kdy oltář ten založen a vysvěcen byl. Voskový obal má podobu hranole dole do válce uplácaného, s tupými hranami, jest 8·5 cm. dlouhý, 6 cm. široký a 5·5 cm. vysoký, váží 373 gr. V jednom rohu jest vosk odprýsknutý a na místě tom pozorovati lze uvnitř olověnou destičku, na které uloženy as sv. ostatky, jak to obyčejně bývá. Důležity jsou na voskovém obalu otisky dvou pečetí, už dosti sešlé a dílem vydrobené. Jedna z nich v podobě mandorly vytlačena na ploše vrchní nebo spíše zapuštěna do obalu, jest 6 cm. vysoká a 4 cm. v největší šířce. Vidíme tam biskupa v celé postavě, který žehná pravicí, drže berlu v ruce levé, dole v pravém poli jest štítek, na němž, jak se zdá, dvě příční břevna; po každé straně jest sloupek a půda mřížkovaná. Nad biskupem jest gotická kaplička s obrazem „Zvěstování Panny Marie"; Maria klečí majíc ruce sepjaté k straně pravé a z anděla zbyla jen ruka k straně levé. Opis kolem nedosti zachovalý přispěním p. archiváře Václava Šulce čte se: S. FRIS · HERM . . NI · DEI · GRA · EPI · NARETENEN · (= Sigillum fratris Hermani dei gratia episcopi Naretenensis). Z toho plyne, že oltář ten svého času vysvěcoval Heřman, biskup Nazaretský jako světící biskup pražský (1359—1370). — Druhá pečeť kulatá (3·5 cm. v prům.) nalézá se na tloušti obalu a jest ještě více sešlá. Pozorují se na ní poprsí Matky boží s dítětem, obrácené k straně pravé; kolem hlavy má paprsky a pět hvězdiček, nad levým uchem obroučku (gloriolu); pozadí (půda) jest drobně mřížkované. Z opisu zbylo: ✣ S. MAR · V · SECRET ..... (Sanctae Mariae Virginis sekretum .....?). Tento vzácný relikviář jest majetkem arciděkanského chrámu Páně v Chrudimi, a byl k žádosti podepsaného od vys. důst. p. P. Waltera, tamějšího arciděkana, zapůjčen sbírkám Musea král. Českého, kde v oddělení středověkém mezi církevními starožitnostmi jest vyložen.

Josef Smolík.

Kde stával filiální klášter „Teslínský" benediktinů Ostrovských? neb kde se nachází místo bývalého filiálního kláštera „Teslínského" u sv. Jana Kř., založeného ku konci XI. století benediktiny Ostrovskými, jemuž Přemysl Otakar II. r. 1200 ves Čechlíci daroval? Maje za to, že vědomost o tomto místě i širším kruhům naším bude vítána, naznačím je zde. Vyhledejme na mapě generálního štábu severozápadně od Rožmitála oba padrťské rybníky a zastavme se na západním obřeží hořejšího rybníka tam, kde se dva průseky jeden směrem od severovýchodu, druhý od severozápadu křižují. Nuže ve východním úhlu jich nacházejí se rozvaliny *kostela* onoho benediktinského kláštera a to blízko průseku, který má směr od severozápadu k jihovýchodu, právě nad slabounkým záhybem, jejž břeh do rybníka činí. Zdejší les jmenuje se *Teslíny*, a jeden z vrcholků celého toho površí, jež se na západní straně obou rybníků od severu k jihu táhne, jmenuje se *Teslín* (700 m.). — Ještě před desíti lety, když mne stařenka vedla tam ke „kostelíčku", viděl jsem jeho *polozříceninu* a to uprostřed malé mýti; byla to zeď sice už jen asi pět metrů vysoká, ale dokola ještě skoro celá, a měře délku půdy ode vchodu k apsidě (na východ), napočítal jsem asi 72 kroků. Nedaleko pod apsidou, tedy v stranu k rybníku, nalezl jsem dvě hráze, hořejší a dolejší; patrně býval tu rybníček nad rybníčkem. Když pak jsem předloni kostelíček ten opět navštívit přišel, nalezl jsme z jeho zdí už jen malý zbytek a to v presbyteři na straně evangelia; všecko ostatní bylo už jen pouhá rozvalina bujnou vegetací porostlá, a také obou hrází nebylo viděti, poněvadž vše vůkol bylo mlázím porostlé. Ku konci podotýkám ještě to, že cizímu poutníku není snadno, nynější rozvaliny ihned nalézti, ba i z domácích lidí zná je už jen málokdo! Když jsem předloni se strany kolvínské k nim putoval, ani sekáči, kteří jim zcela na blízku pracovali a jež jsem žádal, aby mně nejkratší cestu k nim ukázali, neměli o nich ani nejmenší vědomosti!

Jan Lego.

Nákladem Anny Berové opravena byla renaissanční kamenná křižová vedoucí ke kostelu sv. Jakuba v Jindř.

Literatura.

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu vydává Královský český archiv zemský IX. 1595—1599, v Praze 1897, 4°, 816.

Roku 1594 dobyt byl od Turků Rab, roku následujícího Jager samým sultánem, který nad to zvítězil v krvavé bitvě u Keresteše, kníže sedmihradské Sigmund Batory vyjednával s císařem o postoupení Sedmihradska za knížectví Opavské a Ratiborské a tak v době kruté války turecké v Uhrách král Rudolf nevěděl lepší pomoci než od království Českého a na sněmích r. 1595, 1596, 1597, 1598 i 1599 proposice královské o pomoc peněžitou i vojenskou na odražení nepřítele všeho křesťanstva zaujímaly přední a nejdůležitější místo, a sněmy zemské i generální daly se pohnouti opravdu k nebývalé pomoci jak na penězích, tak i na hotovosti po všecka léta. Vedle této přední politické záležitosti měly záležitosti domácí podřízenější místo. Za to proskakují i na sněmu i mimo sněm protivy náboženské, živené hlavně usilovnou snahou arcibiskupa o upevnění a rozšíření víry katolické. Vedle artikulí sněmovních podán hojný materiál listinový na objasnění jednání sněmovního. Ku konci připojen obsah, seznam osob a míst a rejstřík věcný.

Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Nákladem domestikálního fondu království Českého vydává komise k tomu zřízená při Královské české společnosti nauk. Redaktor Josef Kalousek. Díl XVI. V Praze 1897, 4°, 613.

Nový díl monumentální publikace vydávané nákladem zemským přináší důležitý a cenný příspěvek k době krále Vladislava, podávaje jednak dopisy pana Viléma z Pernštýna z let 1480 až 1520, jednak i listinář téhož v dějinách českých tak vynikajícího pána. Zemský archivář, pan F. Dvorský, snesl největší část no-

vého materiálu listinného hlavně z kodexu Pernštýnského v musec Františkovu v Brně, z kodexu někdy panství v Brandýse nad Orlicí patřícího a nyní v zemském museu chovaného, pak z kodexu Pernštýnského v archivu města Brna i jiných menších; vedle listin nových uvedeny jsou výtahy z listin již Palackým a jinými tištěných. Listiny samy týkají se jednak statků pana Viléma Pernštýna v Čechách a na Moravě, pak věcí rodinných a konečně i veřejných. „Listiny a listy předkládají nám svědectví o veřejné jeho činnosti úřední, politické, jak při králích Vladislavovi a Matyášovi byl oblíben, jaké milosti mu činili, a jakým zase pan Vilém byl pomocným peněžníkem pokladnám královským, jak knížata, králové i císařové hledali jeho rady, pomoci. Vedle politické jeho prozíravosti poznáváme jeho náboženskou snášelivost, jak hájí, brání Bratry České, podporuje kláštery, zřizuje náboženská nadání; vidíme, jak zakládá ústavy humanitní, veliké závody hospodářské, zřizuje stavby monumentální, zaráží nové hory i dobývá v starých dolech; jakou k lidu svému poddanému jeví laskavost atd.“ Ku konci přidán jest rejstřík písemností a rejstřík jmen osobních a místních.

Václav Hollar: **Doplňky ku G. Partheyovu popisnému seznamu jeho rytin.** Jako výsledek studijní cesty r. 1897 za podpory slavného sněmu království Českého do Londýna a Windsoru podniknuté, předkládá F. A. Borovský, kustos umělecko průmyslového musea, t. č. správce „Hollarea“. Praha 1898. Zvláštní otisk sněmovní zprávy. 8°, IV a 72 stran.

Zajisté vzácny jsou případy v české literatuře odborné, že pod skromným titulem úřední zprávy byla vydána práce tak význačně vědecká, jako tento spisek; účel jeho vysvítá z titulu a z krátké předmluvy, ze kteréž patrno, že autor připojil k výsledku studijní cesty do Londýna a do Windsoru i poznámky sebrané při dřívějších cestách do Bruselu, Berlína, Drážďan, Mnichova a do Vídně, kdež hlavní sbírky rytin Hollarových se chovají; zároveň poukázáno tu na bohatství a vynikající důležitost našeho „Hollarea“, o jehož vhodné úpravě se právě jedná. Vlastní obsah knížky tvoří stručné poznámky o jednotlivých rytinách, uspořádané dle čísel ve známé knize Partheyové „Wentzel Hollar“ r. 1853 vydané, při čemž celkové roztřídění veškerého díla Hollarova ponecháno bylo tak, jak bylo od jmenovaného obdivovatele umění Hollarova stanoveno. Avšak ve všech jednotlivostech podrobil nynější správce Hollarea záslužný spis Partheyův příkladnou pílí a věcnou znalostí, kterouž on jediný mezi badateli tohoto odboru honositi se může, tak důkladné revisi, že činnost našeho největšího rytce mnohem přesněji a správněji poznáváme. Zvláště v trojím směru znamená práce p. F. A. Borovského znamenitý pokrok:

1. Stanoví přesněji seznam četných prací Hollarových tím, že jednak celou řadu rytin našemu mistru dříve přisouzených prohlásil za práci jiných rytců, jednak tím, že zařadil do kusého staršího seznamu nemalý počet Partheyovi neznámých listů, jež podrobně popsal.

2. Zvláště si všímal rozdílnosti ve stavech otisků, což při velkém počtu listů a jejich roztroušenosti jest velice nesnadné; Parthey ve svém díle k této tak důležité stránce posuzování hodnoty rytin vůbec nebral zřetele.

3. V mnohých případech stanovil blíže účel, k jakému původně která rytina sloužila, a seznamuje nás zvláště s jmény knih, k nimž rytiny připojeny byly jako titulní listy a illustrace.

Vedle toho zavdala však práce zkušenému znalci příležitost k rozmanitým podrobnějším studiím. Tak na př. zabývá se při poznámce k č. 132. monogramem Hollarovým, při č. 1420 jeho otcovským i mateřským erbem; velmi často stanoví jména skutečných původců některých rytin Hollarovi chybně připisovaných; seznamuje nás se čtyřmi novými pohledy na Prahu a okolí, jež náležejí k nejprvnějším pracím mistrovým; při pohledech na Prahu také velice zajímá postup různých stavů (na příklad při č. 706.); opravuje chybné udání Partheyovo, jenž Prahu neznal docela dobře, při pojmenování pohledů na město v pozadí rytin, kdež často Praha se vyskytuje, ale na jména jiných měst přeškrtána byla. Podobných podrobností dalo by se ještě několik vytknouti. Celá knížka jest sepsána takovou pilností, nevšední odbornou znalostí a skromností, že i poznámky blíže neodůvodněné a na subjektivním názoru spisovatele založené s plnou důvěrou přijímáme. Bylo by si tedy jenom přáti, aby nutné přepracování seznamu Hollarových rytin a umělcova životopisu vyšlo z péra téhož odborníka, jehož dlouholetou zkušenost a lásku k věci v našich poměrech nelze ničím nahraditi. *B. M.*

Práce uměleckého zámečníka a kováře od století jedenáctého až na naši dobu. Napsal Ladislav Haněl, ředitel c. k. odborné školy pro umělecké zámečnictví v Hradci Králové 1897, 8°, 110 stran s 49 obrázky.

Městské průmyslové museum pro severovýchodní část král. Českého v Hradci Králové připojilo ku své řadě „Pojednání“ pátý sešit, kterýmž zároveň platně obohatilo posavadní naši nevelkou literaturu umělecko-historickou; neboť nejen látka spisu, nýbrž i osoba spisovatele jest pro tento případ velice vhodně volena. Jest patrno, jakých výhod pro poznání umělecko-průmyslových odborů, jako zámečnictví a kovářství, zlatnictví, hrnčířství a kamnářství, truhlářství a pod., vešlo by z toho, kdyby osobnosti, jež jejich povolání vede ku podrobné technické znalosti dotyčného odboru, o něm samy také písemně pojednaly, jako se při tomto spisku dělo. Pan autor vytkl si v něm za hlavní úkol, aby šířil znalost různých slohů hlavně mezi uměleckými zámečníky; není však nejmenší pochybnosti, že každý, kdo se studiem tohoto odboru umělecko-průmyslového v jakémkoli úmyslu zabývá, pročte tuto knihu s dobrým prospěchem. Knížka rozvržena jest na dvě hlavní části, část všeobecně slohovou a část pojednávající o jednotlivých pracech zvláště. Látka probírá se po obé kráte chronologicky a kryje se proto místy. V druhé části pojednává se ve zvláštních odstavcích o zámku, klíči, závěsu, o štítku klíčovém, o přítuze, kruhu a klepadle, o kříži a o mříži. S velkým podivením jest, že nebyl věnován samostatný odstavec jedné z nejznamenitějších prací uměl. zámečníka a kováře, totiž celkovému rozvrhu kovaných dveří, které přeci i na tvar zde popisovaných jednotlivostí měly pro všechny časy rozhodující vliv. Neméně překvapuje, že závěsným zámkům přisouzena byla úloha zcela podřízená, jelikož prý nebývají, až na sporé výminky, umělecky zdobeny, kteréžto tvrzení sotva se dá srovnati s pravdou. Skutečně však litovati jest, že nebylo více přihlíženo k domácím pracím, kteréž co do hodnoty umělecké zajisté se vyrovnají vídeňským, solnohradským, rakouským, mnichovským, norimberským a würzburským památkám zde vyobrazeným. Zvláště ale ani slovem se nestala zmínka o krásných kovaných dveřích na Karlštejně o proslavené mříži tamější, o dveřích křivoklátských, o sanktuární věžičce chované u sv. Víta a o podobných vzácných pracech gotických; též ani ve slovné části nebylo použito pravých pokladů tohoto odboru, uložených v Museu král. Českého, v Městském museu pražském a ve zdejším museu uměl.-průmyslovém. Pan autor několikráte poznamenává, že mu nikterak neběží o vysvětlení technologické části, a přece každý čtenář, nechť praktik anebo theoretik, bude mu povděčen za to, že tolik třebas vedlejších poznámek o různých technikách svému spisu připojil. Referentu aspoň zdá se, že tyto vysvětlivky, podané od povolaného odborníka, jsou nejcennější části spisu a nemůže jinak než vysloviti přání, aby právě této stránce činnosti uměl. zámečníka a kováře byla věnována v serii „Pojednání“ Musea královéhradeckého nová zvláštní práce téhož odborníka, doplňující systematicky první, o slohu pojednávající část. Tím také přispělo by se k dalšímu ustálení se skutečně krásně propracované terminologie odborné, kterouž tento spis chvalně se vyznamenává a kteráž jej učiní velice užitečnou příruční knihou pro každého, kdo o uměleckém zámečnictví a kovářství psáti nebo pojednati chce. *B. M.*

Записки императорскаго Одесскаго общества исторіи и древностей, Одесса 1897. Т. XX.

Nový díl Zápisek Oděské společnosti historicko-archaeologické obsahuje vedle řady zajímavých pojednání a materialií historických staf praehistorickou „k otázce o původu zlatnických předmětů uměleckých tak zvaného slohu gotského“ od von Šterna. Staf týká se předmětů nalezených v kamenné hrobce blíž Kerče, kdež pochovány byly dvě kostry, kostra bojovníka s mečem železným, jehož rukověť zakončena byla zlatým kováním, objímajícím chalcedonový kámen, pak šperky zlaté mužské i ženské téhož typu a zdobené červeným sklem neb kameny, jak je shledáváme v kultuře tak zvané merovejské. Mezi šperky těmi nalézala se také čelenka z tenké pásky zlaté, na které otištěna jest min e Galeria Maximiana, tedy z let 293—311; jelikož pak na Galeria vyřčeno bylo od Konstantina prokletí, nemůže se předpokládati delší oběh otištěné mince, a padá tudíž datování hrobu do konce III. neb na počátek IV. století. Gotové jmenují se na Černém moři poprvé r. 238, ale mince Pantikapaiské sahají až do r. 366, po kterémž roce teprve panství Bosporské a Cherson padly za oběť Germanům, a uvedený hrob nemůže tudíž

přičítán býti Gotům, jakož i technika zlatnické práce poukazuje na motivy předoasiatské a řecké.

Jar. Palliardi: **Die neolithischen Ansiedelungen** mit bemalter Keramik in Mähren und Niederösterreich, aus den Mittheilungen der praehistorischen Commission der k. Akademie der Wissenschaften. Bd. I. Wien 1897. Tb. IV., V.

Pan spisovatel v uvedené publikaci podal především zprávu o neolitickém nalezišti ve Znojmě, kde mimo jiné vyskytla se dosti hojně keramika malovaná, u nás v Čechách dosud v té podobě neznámá, na Moravě však více zastoupená jako u Mařatic, Holubic, Horákova, u Obřan. Pojednávaje o keramice rázu neolitického na Moravě p. spisovatel dělí tuto na pět období a klade do období prvého kulovité nádoby s pupíčky, do druhého období klade keramiku s píchanou ozdobou, která i u nás hojně je zastoupena, do třetího období klade keramiku s ozdobnými páskami, trojhrany a j., jaké u nás na př. na Řivnáči jsou zastoupeny, do čtvrtého období klade keramiku ďubkovanou, proužkami neb pupíky ozdobenou, do pátého období pak keramiku zvoncovitou pásovitě zdobenou. Moravskou keramiku malovanou klade za období druhé, ale před období třetí, a dovozuje, že technika malování nádob dostala se na Moravu z Uher (Lengyelu).

Dr. J. N. Woldřich, **Über die Gliederung der anthropozoischen Formationsgruppe Mittel-Europas** mit Rücksicht auf die Kulturstufen des Menschen, Sitzungsberichte der königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften Prag 1896.

J. N. Woldřich: O přechodních dobách předhistorických, Časopis Společ. přátel starožitností, Praha 1896.

Chvalně o českou praehistorii zasloužilý pan spisovatel podává na základě dlouholetého badání svého souborný přehled především roztřídění doby diluvialní a zároveň i palaeolitické, podává dále třídění doby neolitické i kovové, vytýkaje jednotlivé přechody a dokládaje jednotlivé fase nalezišti českými.

Dr. J. Matiegka, **Zkoumání kostí a lebek českých** v kostnicích venkovských. Rozpravy České Akademie třída II., č. 42. V Praze 1886.

Pan spisovatel měřil z kostnice Mělnické 156 lebek, z kostnice v Třebivlicích 80 lebek a z kostnice v Budyni 50 lebek a třídí lebky tyto na dva typy krátkolebé, z nichž prvý (Libčanský) 48·3%, typ druhý (Hradský) 12·2% obsahuje, kdežto typ třetí, středolebý (Žalovský) 2% čítá; ostatních 37·5% vykazují typy smíšené. Ženské lebky jsou poněkud kulatější, poněkud nižší, s obličejem o málo vyšším a poměrně vyššími očnicemi. Dále poukazuje autor na změnu, která se během doby s lebkami v Čechách udála, tak že průměrný na př. index šířky v prvé době křesťanské obnášel 76·97, v XVI. století 80·77, v nové době 83·19; lebka stala se kratší a nižší, při tom značně širší a tím i kulatější. Porovnav potom moderní lebky české s modernimi lebkami sousedních zemí praví autor (p. 27): „České lebky velmi se podobají bavorským, méně již středoněmeckým . . . Češi netvoří ovšem v anthropologickém schematu zvláštní skupinu, nýbrž pouze — ale to dozajista — určitý stupeň v stupnici národů evropských, a to nikoliv dle kvality, nýbrž dle kvantitativní hodnoty charakterů.“

Baron Alfred de Loë, **Fouille d'un cimetière** au premier âge du fer a Biez. (Brabant. Bruxelles.) 1898.

Pobřebiště se žárovými hroby v Biezu náleží se na sídlišti neolitickém a obsahuje pohřby uložené vždy v jednotlivé popelnici buď prostě do země postavené nab i kamenem obložené, neb i pohřby prostě bez popelnic, kde spálené kosti pouze kamenem obloženy; v některých popelnicích nalezeny na pohřbu vlastním malé nádobky naplněné [illegible] spálenými kůstkami. Pohřebiště toto zajímavo jest [illegible] 40m, že tam nalezeny nádoby podobné [illegible] Dobřichova, s ornamentem [illegible] uprostřed, pak nádoby ryhami [illegible] tb. XXI. 25., XVI. 6., XVII [illegible]

Dr. J. [illegible] de la Haut-Ba- [illegible] zprávu o pro- [illegible] jednak z mladší doby bronzové, hlavně však z doby Hallstattské. Zají[illegible] poměr způsobu pochovávání; v starší době Hallstatt[illegible] z 21 pohřbů nalezeno 7 kostrových, 14 žárových pohřbů, [illegible] době ze 17 pohřbů bylo 13 kostrových a pouze 4 žárové, [illegible] mladší doby bronzové jsou menší a z kamene, z doby Ha[illegible] větší a z hlíny. Z četných nálezů tvoří novinku malovan[illegible] ryhované nádoby, které upomínají na Würtembersko a [illegible] spony, pasy bronzové, spínadla pasů, oštěpy, náramek [illegible] dobný náramku nalezenému v Hemerách (tb. V. č. 10—1[illegible] Dr. Naue klade na rozhraní mladší doby bronzové a Ha[illegible] a j. Připojeny jsou i některé zajímavé úvahy o nalezen[illegible] měcích.

J. L. Červenka: **Mince a mincovnictví markrabství Mo[illegible]** v Brně 1897, 8° 107, tb. I—III.

Přehled tento mincovnictví moravského, většinou již v Časopise mus. spol. Olomúckého, obsahuje dobu [illegible] zastoupenou hlavně mincemi barbarskými známými pod[illegible] duhových misek, pojednává pak o denárech, brakteatech i tolarech na Moravě ražených a jedná v dodatku [illegible] biskupství Olomouckého.

Sborník okresu Hlineckého, část II. Přírodní poměry od [illegible] kery, Zemědělské poměry napsali J. Střítežský, [illegible] a Fr. Vohralík s 2 mapami. Nákladem výboru ná[illegible] výstavy v Hlinsku, okresního zastupitelstva hlin[illegible] občanské záložny v Hlinsku. 1898.

Storočná pamiatka narodenia Štefana Moysesa, vydal knih[illegible] nakladatel'ský spolok, Turčiansky sv. Martin 1897.

Slavnostní sborník obsahuje vzletně Svetozarem [illegible] Vajanským psaný životopis vlasteneckého biskupa slo[illegible] dále Črty z doby Moysesovskej, jež napsal Ján Franc[illegible] řeči biskupa Moysesa v shromáždění matičném a něk[illegible] jeho, a končí vzletným doslovem z péra Hviezdoslava.

Justina V. Práška **Dějiny starověkých národů východních** seš 1. a 2.

Prvé dva sešity dějin starověkých p. J. Práška dějiny zemí Mezopotamských a první dobu dějin aeg[illegible] celé dílo vyjíti má v 15 sešitech. Dějiny starých výcho[illegible] rodů jsou nad obyčej zajímavy již proto, že v zemích chodních byla kolébka vzdělanosti všelidské; p. spisovat[illegible] své konal studia dlouholetá a můžeme uvítati výsled[illegible] jeho s upřímným povděkem.

Josef Leder, **Dějiny obce Malína**, nákladem obce Malín[illegible] Kutná 1897. 8°, str. 126.

Malín stal se v poslední době zajímavým tím, [illegible] narech Boleslava knížete nalezen nápis civitas Malín, c[illegible] o tom, že v Malíně za Boleslava denary raženy byly. Malín hlavním místem údělu byl, buď že již tehdy „hory na stříbro) v této krajině otevřeny byly. Dějiny Malín[illegible] zejí od všeobecného stavu země na úsvitu dějin, přecháze[illegible] tému datu, kde Malín jmenován u Kozmy oppidum, uvá[illegible] poddanství klášteru Sedleckému a vypálení Malína od[illegible] Horských 1412; následující odstavec pojednává o děj[illegible] r. 1620, a čtvrtý odstavec sáhá do r. 1848. Následují[illegible] o vnitřních poměrech obce, o poměrech poddanských, c[illegible] školských a připojen seznam rodáků Malínských.

II. zpráva Musejní společnosti pro okres Humpolecký [illegible] v Humpolci 1898, obsahuje vedle zprávy dva dop[illegible] Havlíčka z r. 1839, pak J. Mančala pokračování [illegible] podání z okresu Humpoleckého.

A. J. Bernard, **Obrázky z pravěku země České**. Česká [illegible] zábavy a poučení, vydává ústřední spolek českýc[illegible] sorů č. V., str. 244 a rejstřík.

Kniha právě vydaná poskytuje žactvu středních [illegible] nými obrázky opatřený přehled geologie české se zvlá[illegible] telem na rostlinstvo a zvířenu, končí pak dobou osu[illegible] české — usídlením se člověka v naší vlasti, kdež podá[illegible] obrys o člověku diluvialném, hlavně podle výzkumů mo[illegible] a o člověku praehistorickém připojeny povšechné črty.

[illegible] a Archaeol. Sboru Musea král. Českého. — Knihtiskárna J. Otty v [illegible]

Expedice Památek jest v domě musejním u p. *Boleslava Schnabla*, kde vydávají se knihy Matice České. Tam prodávají se Památky archaeologické:

		zakladatelům Matice České	jiným osobám v krámské ceně
ročník 1895	za	2 zl. — kr.	3 zl. — kr.
„ 1894	„	2 „ — „	3 „ — „
„ 1893	„	2 „ — „	3 „ — „
„ 1892	„	2 „ — „	3 „ — „
„ 1891	„	2 „ — „	3 „ — „
„ 1890	„	2 „ — „	3 „ — „
„ 1889	„	2 „ — „	3 „ — „
„ 1888	„	2 „ — „	3 „ — „
„ 1887	„	2 „ — „	3 „ — „
„ 1886	„	2 „ — „	3 „ — „
„ 1885	„	2 „ — „	3 „ — „
„ 1884	„	2 „ — „	3 „ — „
„ 1883	„	2 „ — „	3 „ — „
„ 1882	„	2 „ — „	3 „ — „
„ 1881	„	2 „ — „	3 „ — „
„ 1880	„	2 „ — „	3 „ — „
1½ ročníku 1878 a 1879 (6 sešitů)	„	3 „ — „	4 „ 50 „
ročník 1877	„	2 „ 50 „	4 „ — „
„ 1876	„	3 „ — „	4 „ 50 „
„ 1875	„	1 „ 50 „	2 „ — „
„ 1873	„	2 „ — „	3 „ — „
„ 1872	„	2 „ — „	3 „ — „
„ 1869	„	2 „ — „	3 „ — „
„ 1868	„	2 „ — „	3 „ — „
„ 1864 (u I. L. Kobra)	„	3 „ — „	3 „ — „
„ 1861	„	1 „ 50 „	3 „ — „

Pozvání k předplacení

na

„Památky archaeologické a místopisné".

Komisa archaeologická a Sbor archaeologický usnesly se na tom, aby se vydávaly „Památky archaeologické a místopisné" i dále ve čtvrtletních sešitech. Předplacení přijímá se nyní na 4 sešity na rok 1988 a obnáší 3 zl. pro členy Musea král. Českého, členy „Historického spolku a klubu v Praze", archaeol. spolků „Vocela" v Kutné Hoře, „Včely Čáslavské", městského musea Mladoboleslavského a Slanského, pak „odboru archaeologického" literarního spolku v Plzni, společností přátel starožitností českých, Musejního spolku Olomouckého a Brněnského, jakož i pro zakladatele Matice. Snížené ceny starších ročníků dle svrchu uvedeného seznamu platí rovněž pro členy uvedených tuto společnosti. — Krámská cena za řečené čtyři sešity jest 4 zl.

Rukopisy buďtež laskavě zasílány redaktoru dru. **Jos. L. Píčovi**, c. k. professoru v Praze, Sokolská ulice č. n. 8—II.

Knihtiskárna J. Otty v Praze.

PAMÁTKY

ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Organ Archaeologické komise při České Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a Archaeologického sboru Musea království Českého.

Redaktor:

Dr. **Josef Lad. Píč.**

Dílu XVIII. sešit III.-IV. Roku 1898.

OBSAH:

Stříbrné roucho pro sochu Madony v Dolním Ročově. Sdělil Dr. Bohumil Matějka. (Tab. XII.) (S vyobr.) Str. 119.

Loretánský poklad v Praze na Hradčanech. Popisují Ed. Šittler a dr. A. Podlaha. (Tab. XIII.—XIX.) (S vyobr.) Str. 134.

Praehistorické lebky v Čechách. (Ze sbírky Musea království Českého): Praehistorie a kraniologie. Napsal Dr. J. L. Píč. Praehistorické lebky v Čechách. Spracoval Dr. Bob. Hellich. Str. 139.

Archaeologický výzkum ve středních Čechách 1897—1898. (Tab. XXI.—XXV.) (S 5 vyobr.) Str. 210.

Archeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí. Předsevzatý J. Felcmanem. (Tab. XXVI. a XXVII.) (S 5 vyobr.) Str. 227.

Sídliště u Dobřan. Popisuje J. K. Hraše. (Tab. XXVIII.) Str. 251.

Nálezy praehistorické v Řeporyjích a okolí. Zkoumal J. Nesměrák, napsal Em. Neuman. (Tab. XXIX.) (S vyobr.) Str. 254.

Starý zvon ve filialním kostele v Červené Třemešné. Popisuje ředitel Vilém Dokoupil v Hořicích. (S vyobr.) Str. 257.

Kamna z pol. 15. stol. s vyobrazením husitských bojovníků a jejich vozů. Popisuje Dr. Bohumil Matějka. (S vyobr.) Str. 260.

Erbovní rody v Kasejovicích. Příspěvek rodo a místopisný. Podává Jos. Siblík. Str. 263.

Zprávy a drobnosti: Z Archaeologické komise České Akademie. Str. 267. — Archaeologický sbor musea království Českého. Str. 267. — K dějinám kostela sv. Mikuláše v Praze na Malé Straně. Str. 269. — Kšaft malíře Bartoloměje Šprangera. Str. 271. — Obrazy Českých panovníků v zámku Jindřichohradeckém. Str. 273. — Protokol sepsaný o ohledání „kamenného muže“ u Klobuk. Str. 276. — nálezy předhistorické v severovýchodních Čechách. Strana 177. — Mistr Petr. Str. 279. — Literatura. Str. 280.

V PRAZE.

Nákladem Archaeologické komise při České Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a Archaeologického sboru Musea království Českého.

V komisi knihkupectví Fr. Řivnáče v Praze.

1898.

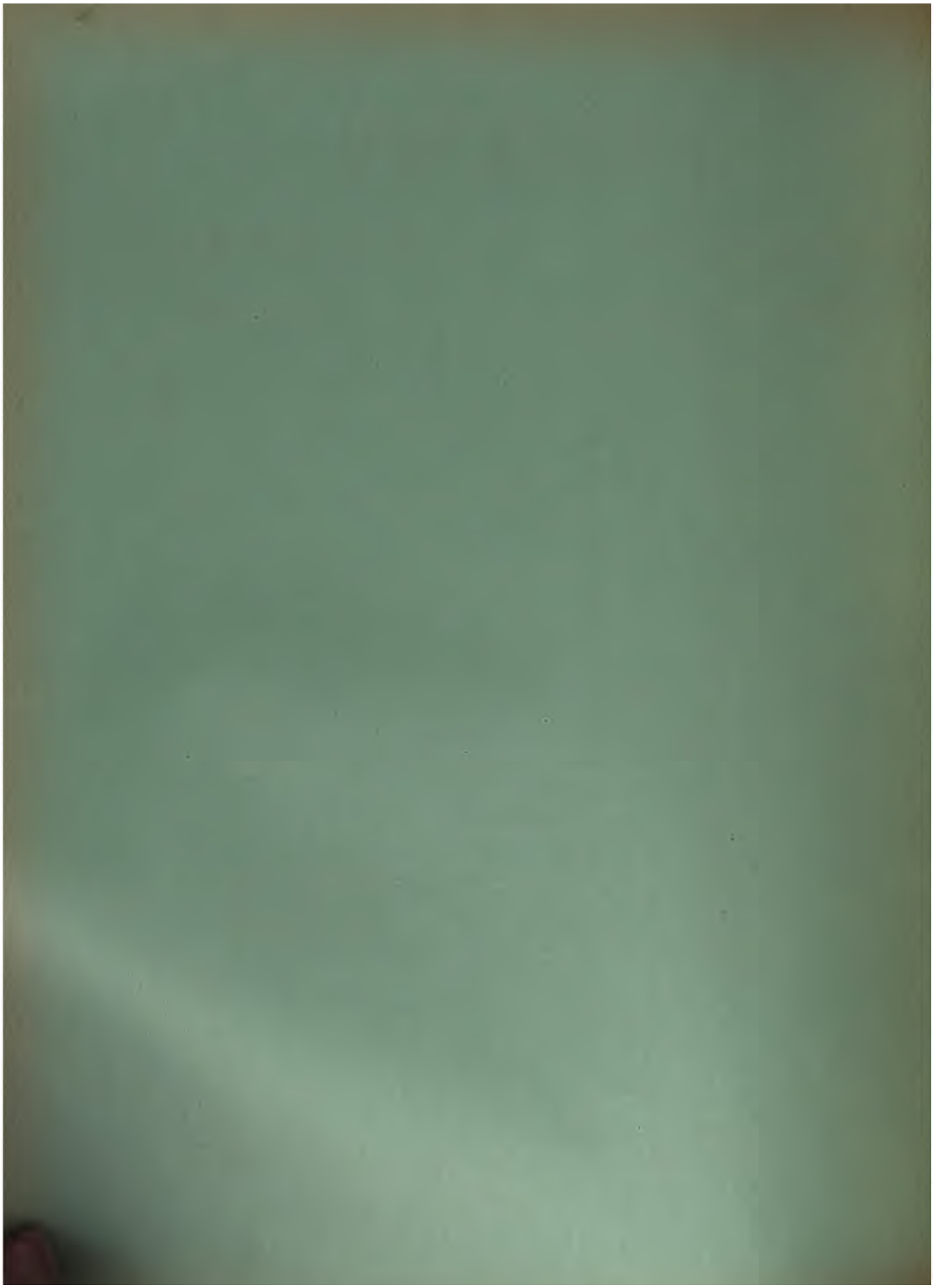

PAMÁTKY

ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Organ Archaeologické komise při České Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a Archaeologického sboru Musea království Českého.

Redaktor dr. **Josef Lad. Píč.**

Dílu XVIII. Roku 1898. Sešit III.—IV.

Stříbrné roucho pro sochu Madonny v Dolním Ročově.

Sdělil dr. *Bohumil Matějka.*

(Tab. XII.)

Mezi nejvzácnější památky umělecké, jež podařilo se v poslední době získati pro sbírky Musea království Českého aspoň k dočasnému vystavování, náleží znamenité ze stříbra tepané roucho pro kamennou sochu Panny Marie v Dolním Ročově a podobné menší roucho pro Ježíška téže sochy. Příležitost získati tak drahocenné dílo domácího původu trvale pro naše veřejné sbírky, jest ovšem velice řídká, pročež tím více vítati musíme vlastenecké smýšlení oněch, kteří aspoň zapůjčením tak vynikající památky napomáhají našemu přednímu ústavu národnímu, aby důstojně plniti mohl nesnadný úkol representovati slavnou minulost našeho království před českou veřejností a před celou cizinou.

Majitel zapůjčeného roucha, vysocedůstojný konvent poustevníků řádu sv. Augustina v Dolním Ročově osvědčil za vedení veledůstojných pánů p. provinciála P. Alipia Tondra a p. převora P. Antonína Vonáska již podporováním soupisných prací svou opravdovou lásku ku českým památkám historickým a uměleckým, nyní znova potvrzenou a doloženou i tím, že z hlavního chrámu téhož řádu, z kostela sv. Tomáše na Malé Straně, zapůjčena byla proslavená veledíla P. P. Rubense obrazárně Společnosti vlasteneckých přátel umění v Praze.

Kéž by vzorný tento příklad nalezl v českých vlastech hojného napodobení.

V XVI. díle Památek archaeologických na str. 549 podali jsme při zprávě o opukových sochách ze 14. stol. v klášteře ročovském chovaných též popis sochy Madonny, u lidu ode dávna veliké úcty požívající; a jako celý klášter založen byl od člena rodu Kolovratského a pak jako jeho poutní socha vždy velké přízni jmenovaného rodu se těšila, tak i toto roucho bylo věnováno některým pánem z Kolovratů, o čemž svědčí znak na jeho středu vytepaný. Celou lícní stranu roucha (tab. XII.) pokrývá bohatá výzdoba z prolamovaného a dovedně tepaného stříbrného plechu. Pletivo stuh skládaných do rozmanitých křivek tvoří jaksi pevnější kostru výzdobné plochy, jejíž veškerou vybývající část vyplňují drobné, více nebo méně stylisované motivy rostlinné, festony a kytice, růže, karafiáty a jiné květy, akanthové listy, úponky a rozviliny, konečně i vásy a malé draperie, vše velmi jemně tepané a ciselované. Tato rostlinná dekorace liší se od stuhové i v barevném dojmu tím, že její povrch není vyleštěn, nýbrž je drsným, čímž mezi lesklými stuhami působí svým klidným tónem.

Zelená aksamitová podložka zvyšuje skvělý dojem prolamovaného drahého kovu, kdežto spodní silný, měděný plech zamezuje, aby slabé a tenké jeho části byly ohybány nebo polámány, což by při značné velikosti díla (výška 1·20 m., šířka dolejší 1·05 m.) snadno se stalo. Proto jen několik drobností na dolejším okraji se porouchalo, kdežto náhrdelník utvořený z velkých barevných skel již více poškozený docela se sejmul. Roucho je nahoře na pravé straně výkrojeno, aby při

odívání sochy nepřekáželo tělo Ježíškovo, pro kteréž jest určen jiný menší pláštík (viz obr.), 0·40 m. vysoký a 0·67 m. široký. V celkovém rozvrhu i v provedení podrobností podobá se úplně většímu plášti. Obě práce jsou na dolejším okraji a místy i mezi ozdobami označeny malostranským znamením dle jeho letopočtu 1723

Pláštík pro sošku Ježíška v klášteře ročovském.
(Ze stříbra tepal po r. 1723 malostranský stříbrník Leopold Lichtenschopf.)

stanoviti se dá doba jejich vzniku, a značkou kterouž se na svém díle zvěčnil mistr, malostranský stříbrník *Leopold Lichtenschopf* (též Lichtenschoff nebo Lichtenschofft psaný).

Popsaná stříbrná roucha jsou jednou z nečetných větších prací zlatnických, které jako náhodou, snad přičiněním mocných příznivců, přetrvaly neblahou dobu prvních desetiletí našeho věku, kdy cena drahého kovu stala se většině podobných prací osudnou. Náhrobek sv. Jana Nep. v chrámě sv. Víta na hradě jest jediným pomníkem, dle něhož učiniti si můžeme představu o bohatosti a skvělosti výzdoby, kterouž honositi se mohl nejeden český chrám. V XVII. dílu Památek archaeologických na str. 143 měli jsme příležitost pojednati o skupině velkých stříbrných soch, které zdobily kdysi kostel sv. Tomáše v Praze a od téhož mistra Leopolda Lichtenschopfa zhotoveny byly. — Několik poznámek životopisných o něm podali jsme na svrchu zmíněném místě; tyto zprávy zde rozmnožiti můžeme výpisky z účetní knihy bratrstva malostranských zlatníků a stříbrníků z let 1710—1775, chované pod č. 78 v archivu Gremia zlatníků v Praze. Dle jejího udání složil Leopold Lichtenschopf 3. května r. 1711 jako tovaryš do společné pokladny 1·30 zl. Teprve 9. listopadu roku 1714 zapsán byl jako mistr a zaplatil ještě

3. února r. 1716 za toto povýšení na mistra 3·30 zl. V roce 1730 dluhoval do pokladny 26·50 zl. K r. 1734 se připomíná, že při závěrce účtů za minulý rok shledán v pokladně schodek 91·27 zl., o čemž p. Lichtenschopf ještě má dáti vysvětlení. Vedle Leopolda Lichtenschopfa jmenuje se v téže knize r. 1716 ještě tovaryš Vavřinec a v letech 1737—1742 učedník František téhož jména. Podle visitačních tabelí z r. 1726 (chovaných v zemském archivu), v nichž jest náš mistr zapsán na str. 21., bydlel ve svém vlastním domě „u dvou zlatých sluncí" v Nerudově ulici na Menším městě Pražském, koupeném r. 1721 za 3200 zl. Tamtéž měl i svou dílnu, ve které tři tovaryše zaměstnal a ročně 1000 zl. vydělal. Udání toto jest proto zajímavé, že v celé tehdejší Praze jen dva zlatníci přihlašují větší roční výdělek a sice *Josef Koksel* na Linhardském náměstí, jenž vydělává ročně 1500 zl. a zaměstnává 4 tovaryše, a *František Schöller* v Nerudově ulici, jenž přiznává roční příjem 1200 zl. Ostatní počtem velmi četní zlatníci a stříbrníci vydělávají s jedním nebo dvěma tovaryši 200 až 600 zl. ročně.

Není pochybnosti o tom, že by se životopisné tyto zprávy o Leopoldu Lichtenschopfovi snadno doplniti daly výpisky z knih měšťanských, kontraktních a závětních v městském archivu, jak jsme jich částečně použili i ve svrchu citovaném článku. Pro dějiny výtvarných umění však ještě důležitější by bylo nalezení dalších prací tohoto znamenitého mistra. Prozatím podařilo se to jen na Lounsku, kdež při sbírání látky pro Soupis památek tohoto okresu vyskytly se ještě tři předměty označené ve značkách písmeny L L. a sice:

Pěkná paprsková monstrance z r. 1723 ve farním kostele vinařickém, s dovedně tepaným stuhovým a rostlinným ornamentem a s andělskými hlavičkami. Vinařice jsou od Ročova jen asi hodinu cesty vzdálené a byly v minulém věku přiděleny faře ročovské, pročež snadno si vysvětlíme okolnost, že týž mistr pracoval pro oba kostely. Zdali jednoduchý kalich farního kostela v Panenském Týnci pochází též od Leopolda Lichtenschopfa, nechceme vzhledem k různosti značek (viz Soupis, str. 84) a ranním letopočtu (1708) tvrditi; avšak nemůžeme o tom pochybovati při krásném kování mišálu v klášteře ročovském. Nemilou náhodou byl tento přehlédnut při českém vydání Soupisu a teprve do německého překladu vřaděn, pročež jej zde stručně popíšeme. Obě desky nového mišálu jsou opatřeny bohatým kováním, jež sejmuto bylo z vazby starší knihy téhož obsahu. Rohy jsou zdobeny hlavičkami andílků, oba větší středy tvoří reliefní obrazy Madonny ročovské (na přední desce) a sv. Augustina (na zadní desce) v bohatých rámech barokních; dvě sponky nesou drobné stuhové pletivo. Velmi pečlivě provedená práce jest označena těmitéž značkami jako roucho a pochází asi z téže doby.

Bylo by si přáti, aby zprávy o tomto zajímavém mistrovi a seznam jeho prací došel brzy hojného doplnění.

Loretánský poklad v Praze na Hradčanech.

Popisují *Ed. Šittler* a Dr. *A. Podlaha.*

(Pokračování.)

IV. **Tabulový obraz Madonny s Jezulátkem.**

(Tab. XIII.)

Olejová malba na dřevě 40 cm. šir., 53 cm. vys. Postavy poprsní. Madonna láskyplně shlíží na synáčka svého, jejž před sebou drží. Tvář její nadmíru jest sličná, vyznamenávajíc se ušlechtile jemnými formami. Čelo, téměř hlavy, jakož i pravá část tváře pokryty jsou průhledným závojem, jenž po plavých, jemně zkadeřených, dolů na ramena rozpuštěných vlasech splývá. Oči dolů obrácené jsou přivřeny; kolem půvabných úst pohrává blahý úsměv mateřského štěstí. Celá tvář Madonny nakloněna k levé straně nad hlavinku Božského dítka. Hrdlo a část ňader Madonny zakrývá jemná průhledná rouška, u krku vzorkovanou krajkou zakončená, dole pak k spodnímu tmavočervenému, žlutou vroubkovanou šňůrkou lemovanému šatu přišitá. S ramenou splývá plášť tmavozelený. Pravá (jedině viditelná) ruka Madonny přidržuje Jezulátko na prsíčkách pod paždím. Rozkošně naivní buclatá tvář Jezulátka s pootevřenými ústy vyhlíží zvědavě k pravé straně ven z obrazu. Plavé kučery pokrývají líbeznou tuto hlavinku, kolem níž rozložena jemná fosforeskující svatozář. Tílko dítka jest zúplna nahé. Levá buclatá ručka opřena jest nenuceně o zídku (jejíž svrchní plocha tvoří dolejší popředí obrazu), držíc zrnko zeleného vína, jehož bohatý hrozen před ní leží. Z druhé ručky viditelno jest pouze ramínko; ručku tu musíme si patrně mysliti jakožto vzadu opřenou o tělo Bohorodičky. Kolorit obrazu jest velice šťavnatý a jemný; zejména inkarnát podán jest velice jemně. Celkem jest obraz dosti dobře zachován, až na to, že v pravé třetině obrazu jde shora dolů jemná trhlina, vzniklá patrně při narovnávání zborcené desky obrazu, že dále v levé dolejší partii (na rouchu

P. Marie) malá část jest opryskána, a že konečně tmavo zelené pozadí pokryto jest skvrnami plesnivinou způsobenými.

Obraz signován není. V seznamech Loretánských uvádí se jakožto originál *Albrechta Dürera*,[1]) jenž prý původně chován byl v umělecké komoře císaře Rudolfa II.[2]) Netřeba ovšem připomínati, že autorství Dürerovo při tomto obraze jest více než pochybno. Nemáť ráz jeho s uměním velikého německého malíře nic společného.[3]) Více známek shledati lze pro příbuznost tohoto obrazu s uměním nizozemského malíře *Adriaena van Utrechta* (nar. 1599, zemř. 1653), jehož mistrovství v malování ovoce i na obraze našem se jeví. Skutečně také vyskytují se v pozdějších inventářích zámecké galerie Pražské zmínky, jež by opravňovaly tradici o původu tohoto obrazu ze sbírek zámeckých. Čteme v inventáři z r. 1718 záznam: „299. Adrian von Vtrecht. Orig.: Unsere Liebe Frau sambt dem kindlein Jesu“;[4]) v inventáři z r. 1737 záznam: „385. Unser Liebe Frau sambt dem kindlein Jesu. umb und umb (?) mit früchten. Mahler: Adrian von Utrecht“.

Obr. 3. **Bursa drahokamy a smaltem pokrytá.**

[1]) Viz *Dvořákův* „Seznam pokladnice u Panny Marie Loretánské v Praze na Hradčanech“ čís. 140.

[2]) Současný seznam Rudolfinské sbírky Pražské bohužel se nezachoval; toliko pozdější inventáře zámeckých sbírek Pražských jsou v místodržitelském archivě. Srvn. *Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des allerhöchsten Kaiserhauses X.* (1889) str. CXXXI. a násl., kde inventáře ty jsou otištěny. Nizozemský malíř Karel von Mander († 1606) ve své stručné zprávě o galerii Rudolfově obrazu tohoto neuvádí. Srv. *Neuwirth*, Rudolf II. als Dürer-Sammler.

[3]) Srv. na př. jeho Madonnu s kosatcem v Pražské gallerii Nebo Madonnu s nakrojenou hruškou v cís. galerii Vídeňské a j. Viz *M. Thausing*, Dürer, 330, 326, 291 a j.

[4]) Jahrb. der kunsthist. Samml. X, CXXXVI.

Fototyp. K. Bellmanna v Praze.

Phototyp. K. Bellmanna v Praze.

Loretánský poklad v Praze: Kalich drahokamy a smaltem pokrytý.

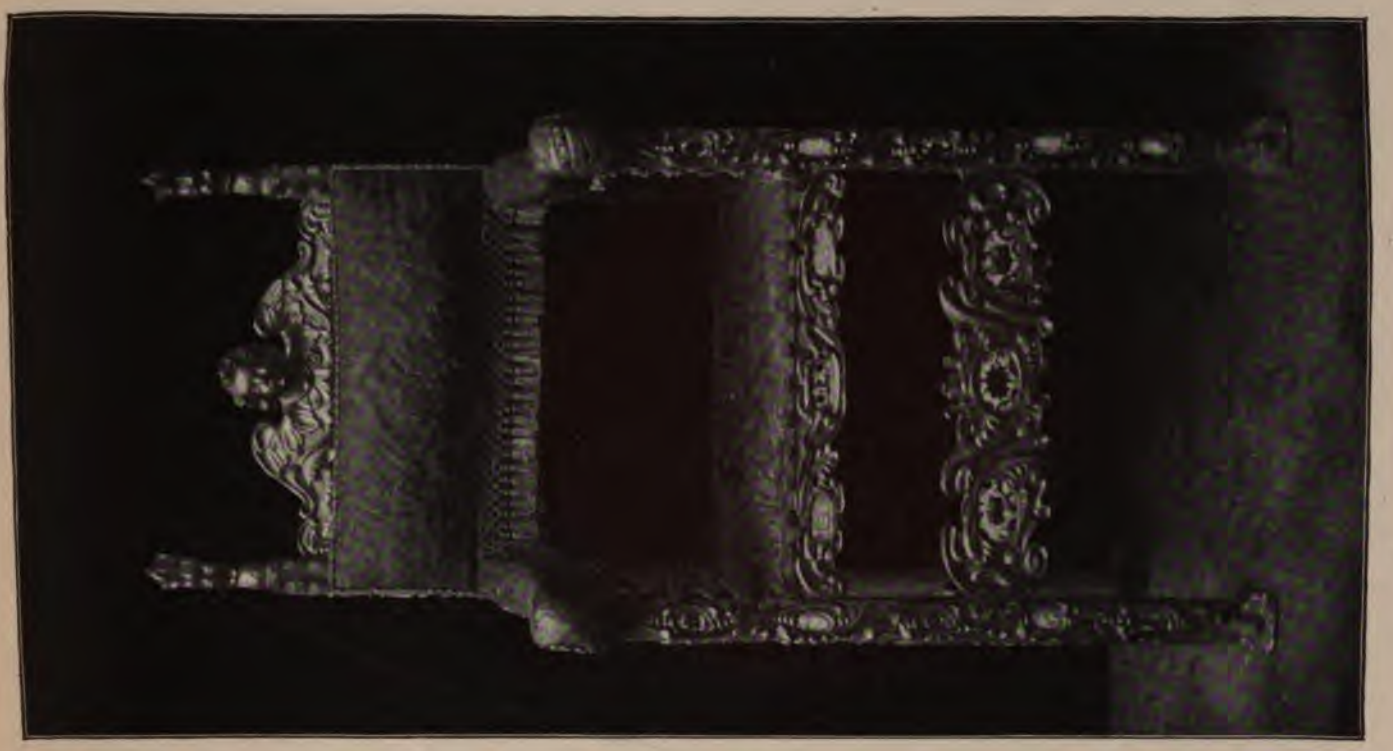

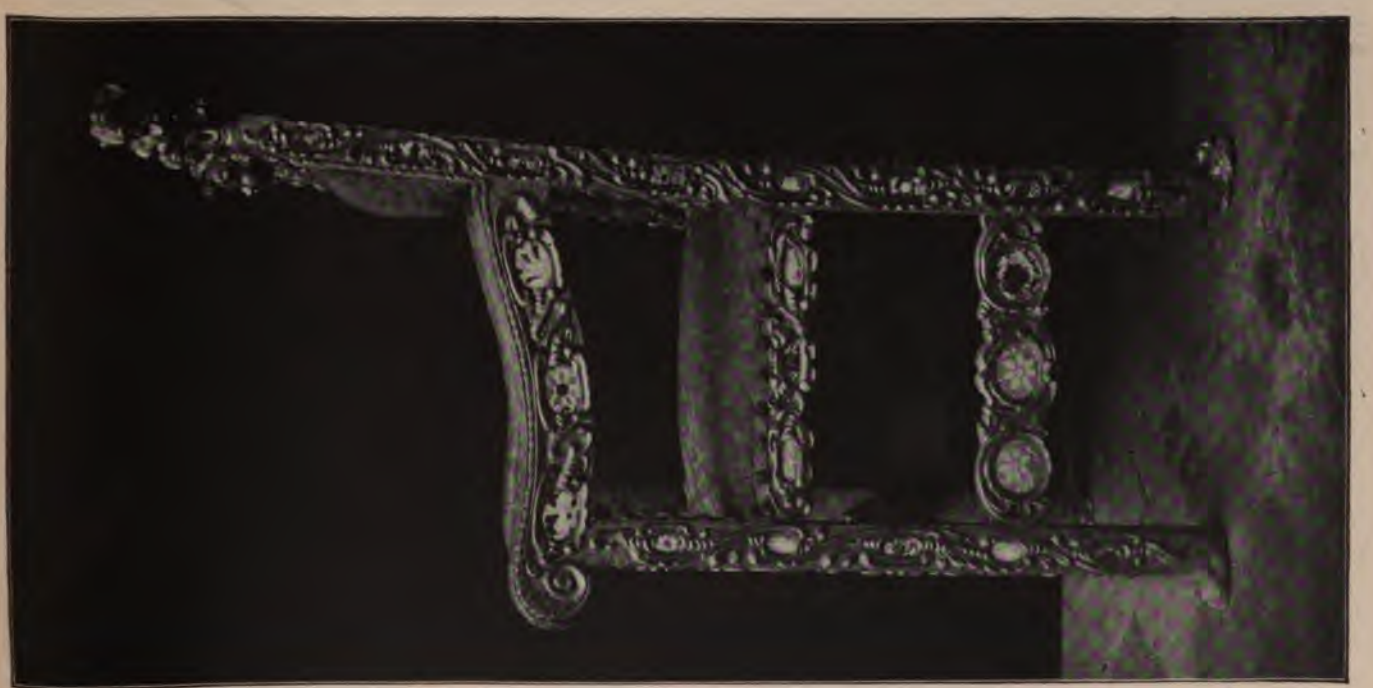

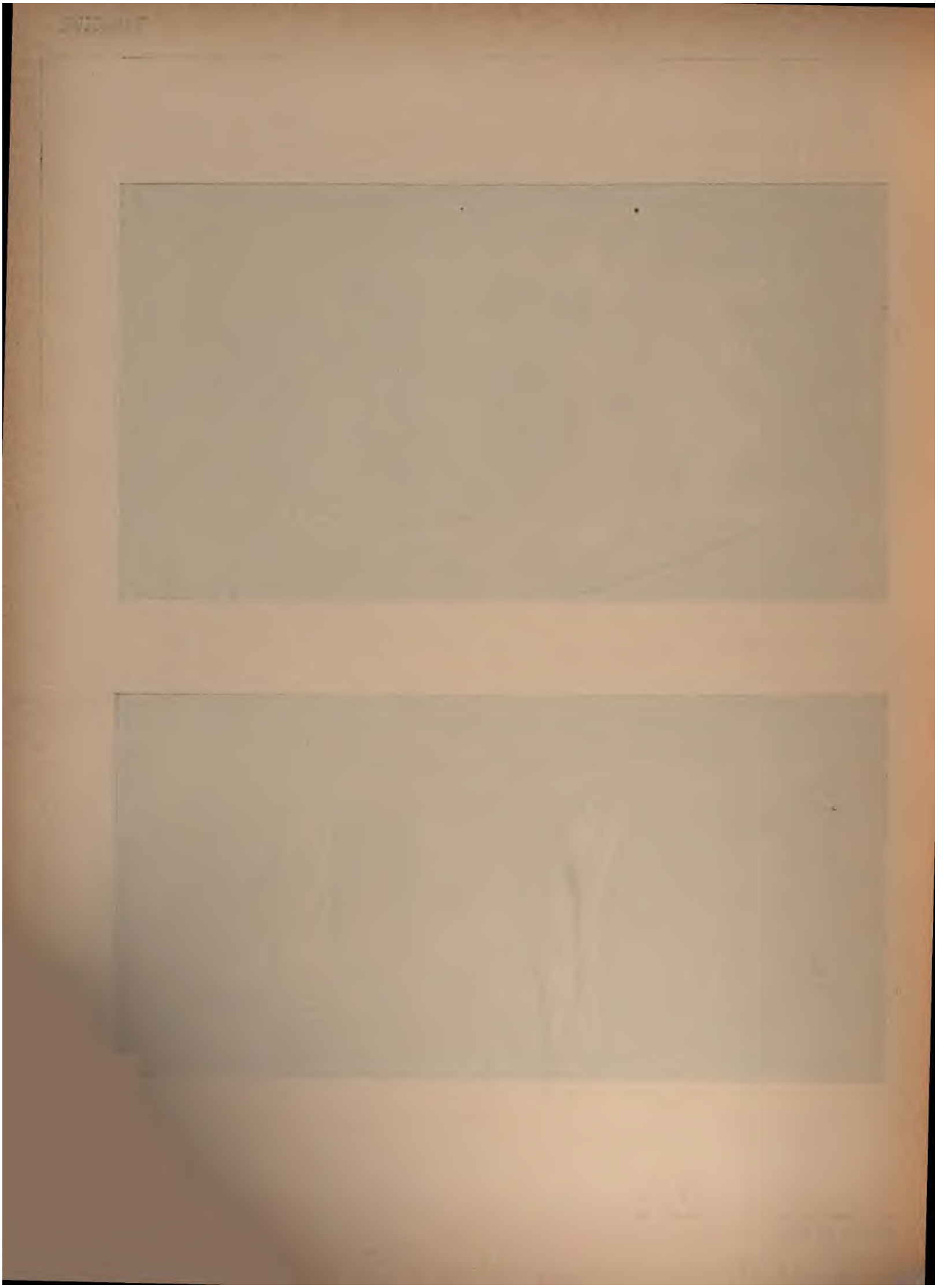

V. **Vazba misálu.** (Tab. XIV.)

Nádhernou vazbou, oslňující zářnou souhrou barev a zlata různě odstíněného, opatřen jest misál v Antverpách r. 1696 tištěný. Tmavomodrý samet, jímž desky povlečeny, ozdoben jest stilisovaným vzorem rostlinným zlatou nití a cetkami vyšitým. Tu a tam jsou markantnější rysy oživeny jednotlivými granátky a stříbrnými pukličkami na způsob perel. Uprostřed desky ozdobné kování: uprostřed osmihranného nepravidelného rámce granátového na pozadí z pestrých emailovaných květin monogram I H S. V rozích rovněž kování emailem a drahokamy okrášlené. Zadní deska táž jako přední; toliko ve středu spatřuje se místo monogramu Kristova monogram marianský. Hřbet rozdělen jest v šest obdélníkových polí vyplněných čtyřlistými růžicemi a jemným listovím; vyšívání toto provedeno jest týmž způsobem jako vyšívání na deskách. Spony posázeny jsou řadami granátův. Rozměry misálu jsou: výška 37 cm., šířka 24 cm.

VI. **Kalich a bursa drahokamy a smaltem pokryté.** (Tab. XV. a obr. 3.).

Kalich tento jest stříbrný, pozlacený, 25 cm. vysoký. Profilace jeho jest jednoduchá, za to tím bohatější jest výzdoba jeho povrchu. Jestiť noha, a z valné části i kupa jeho téměř cele drahokamy a smaltem pokryta. Z drahokamů převládá zejména tmavorudý granát český: jím obroubeny jsou veškery obrysy kalichu, a zároveň i celý jeho povrch v jednotlivá ornamentální pole jest jím rozčleněn. Pole tato vyplněna jsou jemným stilisovaným vzorem rostlinným z jemného kovového drátu hojně různobarevným emailem vyplňovaného. Nádhera těchto plošek zvýšena drahokamy (hlavně ametisty) a perlami do nich porůznu zasazenými. Pyšné toto dílo vzniklo na sklonku století XVII.

Podobným způsobem okráślena jest ke kalichu tomuto patřící *bursa* (viz obr. 3.). Jest to stříbrná pozlacená deska měřící 20·5 cm². Podél stran jejích obíhá na způsob rámce dvojí souvislá řada čtvercových granátů; prostředkem tohoto rámce jdou střídavě šestipaprskové hvězdice a šestilupenné růžice granátové, spojené vespolek stříbrným filigránovým ornamentem rostlinným, jenž místy vyplněn jest plochým emailem světlozeleným, lazurovým a světlemodrým. Kolem středu obíhá dvojí kruh rovněž z nepřetržité řady granátů vytvořený. Od kruhu vnějšího jdou ke středům rámce do dvou cípů vybíhající ramena kříže, cele granáty posázená. Rohové výplně ozdobeny jsou filigránovými vkusně se vinoucími stonky a jemnými emailovými lístky a kvítky, nad nimiž dominuje uprostřed šestipaprsková hvězda granátová s dvěma šestilupennými, rovněž granátovými růžicemi po stranách. Mezi oběma zmíněnými soustřednými kruhy jdou z menšího kruhu k většímu hrotité paprsky střídavě rovné a plamenovitě zprohýbané; rovné vyplněny emailem modrým, prohnuté hnědým. Ve vnitřním kruhu na pozadí pokrytém filigránovým, z části emailovaným ornamentem rostlinným jest monogram Kristův z granátův sestavený.

VII. **Křeslo pontifikální.** (Tab. XVI.)

Při tomto objektu, z konce XVII. stol. pocházejícím, jest zajímava zejména raffinovaná ornamentace vyřezávaných a pozlacených částí malými výplněmi pestře na dřevě samém tak malovanými, aby z povzdálí činily dojem plošek emailovaných. Jinak křeslo toto ani v celku ani v částech příliš nevyniká; nejzdařilejší jest řezána část nejhořejší okřídlenou andílčí hlavou ozdobená. K pokrytí vycpaných částí křesla užito pěkné vzorkovaného zeleného damašku.

VIII. **Skříň zříceninovým mramorem vyzdobená.** (Tab. XVII.)

Skříň tato poutá pozornost naši ne tak vkusností celkovou, jako spíše apartností svojí výzdoby a některými pěknými jednotlivostmi. Dlátu řezbářskému ponechána tu úloha velice malá: pouze skrovná ornamentace nejhlavnějších profilů a výběžků okrajních byla mu svěřena. A hlavním motivem řezbářské této výzdoby jsou různě formované karyatidy podané v profilu i en face a v barokní tvary listové vybíhající. Největší část černě natřené plochy vyhrazena býti musila k umístění malých tabulek šedého leštěného mramoru, jehož hnědé žilování v části spodní činí dojem fantastických ruin. Destičky ty zasazeny jsou ve zlacené vlnitě vroubkované rámečky. Jimi docíleno výzdoby sice okázalé, nicméně dosti jednotvárné; ba na některých místech (zejména v partiích okrajových) byly obdélné a čtvercové mramorové destičky umístěny zcela nevhodně. Vkusnou formou vyznamenává se jemné zlacené kování skříně; zejména štítky klíčové otvory zdobící při vší své nehledané prostotě velmi se povedly. K otázce, kdy asi skříň tato byla zhotovena, odpovídají nám tvary její samy velice výmluvně: jest to druhá pol. XVII. stol.

IX. **Jesle.** (Tab. XVIII.)

Jesličky tyto, upravené jako bohatý domácí oltářík, vynikají zejména vkusností drobné stříbrné svojí ornamentace.

Hlavní struktura zhotovena z ebenového dřeva a ze stříbra. Střed má po obou stranách stříbrné vkusné

sloupky korintské, jejichž drsněný dřík v dolejší třetině ozdoben hlavinkou andílčí a prsténcem, v hořejší pak části ovinut kosmo zlacenou větévkou listovou. Sloupky tyto nesou půlkruhový pás markantním ornamentem oživený a uprostřed malým klenákem přerušený. V kapličce tak utvořené stojí na podlaze slonovinou a vzácnými dřevy vykládané umístěna skupina stříbrných sošek, představující klanění se pastýřův Jesulátku. Celková komposice skupinky této jest zdařilá; za to však detailní provedení jednotlivých sošek dosti má nedostatkův. Po obou stranách středu rozvinuje se architektura oltářiku dále: jsou to pilastry vkusně ornamentovaným stříbrným plechem vyložené a dílem na vkusných krakorcích spočívající, dále pak na samých krajích dva páry štíhlých sloupků podobně upravených, jako zmíněné již sloupky vnitřní. Celá stavba spočívá na profilovaném, vkusnými prořezávanými ornamenty stříbrnými posázeném podstavci, po jehož předním hořejším okraji jde zábradlíčko uprostřed přerušené. Zábradlí to skládá se ze sloupků karyatidových, jejichž součásti tvoří ženský maskaron, nad ní lví hlava a nejvýše mušlovitá ozdoba. V nároží zábradlíčka oživena vásami s kyticemi hravé filigranské práce stříbrné. Bohatě upraven svršek ušlechtilé stavby. Na hlavicích sloupků a na krakorci středního oblouku spočívá široká římsa ozdobená stříbrnými ornamenty na zlacené zrněné půdě. Tu umístěny také po obou stranách středu hladké štítky s vyrytými znaky (na jednom běžící pes a tři hvězdy, jakož i písmena MFBEFVOGHVM, na druhém kolmo uprostřed dva šachovnicové pruhy a zkratky SCBEHVS). Jsou to znaky barona z Mollartu a manželky jeho, kteří patrně předmět tento pokladnici Loretánské věnovali.[5]) Na obou okrajích svrchní plochy této římsy umístěno jest po dvou vásach podobné práce jako vásy na dolejším zábradlí. Z plochy střední zvedá se na stupňovitém podstavci jiná menší kaplička, jejíž střední hlavní část na dvou sloupcích festonky věnčených spočívá a překlenuta jest vkusně vyzdobeným obloukem jehož výplně pěkným stříbrným ornamentem jsou opatřeny, a do jehož otvoru zavěšeny dva vkusné festonky. Po obou stranách přidružují se menší křídla s výklenky polokruhově zakončenými a ornamenty stříbrnými vyzdobenými. Ve střední části umístěna pěkná Pietà na střišce její pak soška z mrtvých vstavšího Spasitele.

Celek jest 89 cm. vys.; podstavec měří v předu 44 cm., po stranách 25 cm.

Ušlechtilá tato práce vznikla v druhé pol. XVII. stol. a vyšla snad z dílny Augšpurské, o čemž svědčí puncy na několika místech umístěné, jež ukazují značku Augšpurskou[6]) a zkratku mistrova jména A L.

X. **Relikviář z ebenového dřeva a stříbra.**

(Tab. XIX.)

Rámcovitý střed s obrazem obstoupen po obou stranách stříbrnými kanelovanými sloupky. Nad hořejší prostě profilovanou římsou obdélníkový střed s velikým oblým kamenem, a nad tím v trojúhelníkovém římsovaném štítku ze stříbra tepaný symbol Ducha sv. Nejvýše stříbrný ornament volutový. Po obou stranách středu splývají festonky. Stupňový podstavec ozdoben vedle jiných ozdob také hlavinkou andílčí a karyatidou ženskou; na nejnižším stupni v rozích umístěny malé sošky lvů.

Ačkoliv jednotlivosti většinou obhrouble jsou provedeny, přece celek působí dosti obstojně.

Výška tohoto relikviáře obnáší 42 cm.

Praehistorické lebky v Čechách.

(Ze sbírky Musea království Českého.)

Od té doby, co zahájen byl archaeologický výzkum ve středních Čechách společnou prací *A. Formánka*, správce v Bylanech, *J. Hellicha*, lékárníka v Poděbradech, Dr. *J. L. Píče*, professora v Praze, † *V. Požareckého*, ředitele cukrovaru v Litovli a *J. Waňka*, ředitele velkostatku v Radimi, a archaeologický výzkum „Údolí Svatojiřského a okolí“ *J. Felcmanem*, ředitelem cukrovaru ve Zvoleňovsi, hromadil se ve sbírkách zemského musea, kamž všechny nálezy dodávány, i spolu na světlo vynesený material lebečný, jejž mi nynější kustos sbírek archaeologických prof. Dr. J. L. Píč k odbornému a souhrnému prozkoumání odevzdal. Nepatrná jen část lebek náleží k starším sbírkám musea a něco lebek přibylo zakoupením praehistorické sbírky *Bergrovy* zemským výborem království Českého. Lebky ze staršího materialu měřeny byly již jednou p. *Matiegkou* a *Niederlem*. Zejména se to týče Želenických a z části Podbabských.

Sbírka lebek různých dob nebyla by nikdy tak bohatou, kdyby všichni svrchu jmenovaní pánové při svých archaeologických výzkumech také zvláštní péči k sebrání a zachování i neúhledného materialu lebečného nebyli věnovali.

Dr. *B. H.*

[5]) Dvořák, Seznam pokl. Loret., str. 25.—26.

[6]) Může to býti však i značka *Bergenská* v Norvéžsku, jejíž punc z r. 1699 podobá se do jisté míry značce Augšpurské a vyskytá se ve spojení se značkou mistrovou AL; kdežto mezi zlatníky Augšpurskými značka AL dosud známa není. Srovnej Dr. *M. Rosenberg*, Der Goldschmiede Merkzeichen str. 497 čís. 2466 a str. 498 čís. 2479.

Fototyp. K. Bellmanna v Praze.

Loretánský poklad v Praze: Skříň zříceninovým mramorem vyzdobená.

Fototyp. K. Bellmanna v Praze

Loretánský poklad v Praze: Jesle.

Loretánský poklad: Relikviář z ebenového dřeva a stříbra.

Praehistorie a kraniologie.

Napsal Dr. *J. L. Píč.*

První, kdož o zemi české z vlastního názoru psali, byli Ibrahim-ibn-Jakub v konci X. a Dětmar Merseburský počátkem XI. století; všechny ostatní starší zprávy o Čechách nespočívají na vlastním poznání a mají nepoměrně menší, přibližnou pouze cenu, nejzávažnější ještě tam, kde pojednává se o válečném tažení proti Marobudovi u Velleja Patercula, neb při výkladě jména Bojhaemum u Tacita. Když pak na starší zprávy historické při starších dějinách českých tak málo lze spoléhati, musí pro starší dějiny Čech v prvé řadě přijíti k platnosti svědectví těch, kdož někdy v Čechách žili a v hrobech a sídlištích zůstavili svědectví přímé a positivné, a tak stává se pro starší dějiny české až do doby Boleslavů praehistorie hlavním, chroniky pouze vedlejším a pomocným pramenem dějepisným.

Naši historikové toto přímé a jedině spolehlivé svědectví o starších dějinách českých neuznávají, že jest to svědectví němé, ač právě historikům v prvé řadě povinnost připadá, učiniti toto svědectví němé svědectvím mluvícím. Když jsem se za účelem tímto historickým odhodlal řešiti archaeologii českou, přišel jsem k poznání, že prvou podmínkou jest získati pověřeného, t. j. vlastní rukou vykopaného materialu a nalezl jsem v této trudné práci přátel neocenitelných: naše archaeologické sdružení P. T. pp. A. Formánka, J. Felcmana, J. Hellicha, V. Požareckého, J. Waňka a mé osobnosti neúmornou prací vykonalo divy a učinilo ze sbírek našeho musea sbírku prvého řádu, které i každému laiku na rozum dává, že jedná se o něco zcela vážného a nikoliv o pouhou libůstku.

Prokopav se se svými přáteli zemi českou, postavil jsem již v prvém „Výzkumu“ r. 1893 principielní otázku, co jest v archaeologii národnost a co pouhá moda čili kultura podle zásady, že každý národ, který postupem času do Čech přišel, objevil se na novém dějišti jako zvláštní typus fysický, se zvláštním obřadem náboženským neboli pohřebním a zvláštní svou kulturou; kde tyto tři momenty spojené vystupují, tam lze pravděpodobně mluviti o nové národnosti, která během času čili při delším osídlení mnohé změny prodělati mohla; a ačkoliv pozdějším zkoumáním mnohé se doplnilo, zůstaly přece hlavní výsledky již tohoto prvého pokusu v platnosti.

Podle tohoto svědectví archaeologického zjištěno pro dobu, o které žádné zprávy historické se nezachovaly, především obyvatelstvo doby diluvialné, současné se sobem v sídlišti u Lubné, na Jenerálce a j., pak dvojí současné obyvatelstvo předhistorické, v severních Čechách pokolení skrčených koster, v jižních Čechách pokolení kamenných mohyl. Na úsvitě dějin stojí Bojové, zastoupení v archaeologii české kostrovými hroby s kulturou gallskou čili latèneskou pouze v Čechách severních, stopy Markomanů, kteří poprvé na Rýně, pak na horním Mohanu se upomínají, hledal jsem původně v typu hrobů Citolibských, upomínajícím na kulturu na horním Mohanu tehdy rozšířenou, a když se ukázalo, že kultura tato z Pomohaní k nám přišla jako moda, omezil jsem Markomany jako vojenskou družinu na pouhé Marobudum, lokalisované na Stradonicích u Berouna. S pokolením Bojů jest současné ještě pokolení skrčených koster v severních Čechách a pokolení jihočeských kamenných mohyl a křižuje se s nimi nové pokolení popelnicových hrobů typu slezského a lužického v severovýchodní části Čech, které modou, snad jen místně, přijalo kulturu provincialnou římskou. Doba knížecí označena jest zprvu žárovými hroby mnohdy mohylovými, v době křesťanské hroby kostrovými s kulturou typu hradištného; na počátku této doby knížecí objevují se místné kostrové hroby s kulturou merovejskou.

Při posuzování typu někdejšího obyvatelstva v Čechách jest zkoumání obmezeno přirozeně jen na případy, kde kostrový material se zachoval, tak že jen v některých případech tuto charakteristiku někdejšího obyvatelstva v úvahu vzíti lze.

Z doby diluvialné bezpečně pověřených koster, resp. lebek není.

Z pokolení skrčených koster zachován slušný počet lebek, v samé musejní sbírce 54 kusy. Původně z tohoto pokolení skrčených koster znám byl pouze dlouholebý typus pentagonalní s vysedlým nepoměrně occiputem (jak se měřením ukázalo, výškou rozdílný); v jamách Radimských, v hrobech M.-Čičovických vyskytl se úzký dlouhý a vysoký typus lebečný rovněž s vysedlým occiputem, a konečně objevil se v pohřebišti Dřínovském rázu Únětického, v ojedinělém hrobě u Broučkova a v popelovité jámě u Radimi poměrně pozdního období typus krátkolebý. Bylo tudíž otázkou, zdali pokolení skrčených koster snad několikerým proudem do Čech severních vniklo. Bral jsem pak v té příčině v úvahu především keramiku nejstarší, která zvláště charakterisuje pokolení skrčených koster a která tak snadno dovozem získána býti nemohla.

Nejstarší hroby skrčených koster označeny jsou keramikou dvojího druhu, předně hrncovitými amforami

a poháry se šňůrovou ozdobou, a za druhé poháry zvoncovitými s pásovitě tlačenou ozdobou; mimo to vyskytá se v nejstarších sídlištích keramika kulovitá zdobená pupíky, píchanými páskami, volutou a j., která zejména na středním Porýní v hrobech se vyskytá, a konečně nádobami spodu kulovitého a válcovitého hrdla s pěknou ozdobou, jež pro hroby se skrčenými kostrami v Braniborsku, Meklenbursku a Pomořanech jsou význačné, kdežto zvoncovité poháry jsou význačné v prvé řadě pro dolmeny západofrancouzské a pak arci i dále k východu se tlačí, šňůrová ozdoba pak dlouhým pruhem podél moře od dnešního Holandska až po Novgorod je rozšířena a dvěma pruhy k jihu se šíří, na jedné straně podél Labe do Durynska a do Čech, pak z Pomořan a Prus poněkud k jihu. Jihovýchod Evropy charakterisován jest naproti tomu v nejstarší (neolitické) době keramikou malovanou, která pak do Haliče, Uher, ano i na Moravu vniká.

V českých hrobech se skrčenými kostrami nejčastěji se vyskytá keramika se šňůrovou ozdobou, která přímo na blízké Durynsko ukazuje jako na východiště nejstaršího obyvatelstva země české; bohužel však, že lebečný material durynský, zejména v Jeně čestně zastoupený, následkem smrti prof. Klopfleische, který nedošel k publikaci svých nálezů, není dostatečně označen, aby k pracem srovnávacím sloužiti mohl. Nahrazuje poněkud tento nedostatek okolnost závažná, že vedle převládající keramiky šňůrové též i ostatní tři druhy nejstarší keramiky v Čechách se vyskytující již i v Durynsku jsou zastoupeny. Pokud jsem pak příležitost měl pozorovati lebečný material jinde, shledal jsem, že na Rýně středním typ pentagonalní a úzký dlouhý na př. na pohřebišti ve Wormsu pospolu vystupuje a rovněž ve Francii typy pentagonalný, úzký dlouhý i brachycefalný ojediněle i smíšeně nejstarší dobu charakterisují, tak že na př. v dolmenu Ourrony z 22 lebek bylo 17 pentagonalných, 2 dlouhé úzké, 3 krátké a rovněž i z jeskyně belgické Scaloignieux všecky tři typy se vyskytly, kdežto na Pobaltí pouze na dva typy se pamatují; v krajinách černomořských naproti tomu nejstarší lebky mají ráz valně jiný, tak že ze značného materialu, který jsem viděl, pouze jedna lebka poněkud porovnati se dala s našimi.

Celkový úsudek o nejstarší době pokolení skrčených koster byl by tedy na základě uvedeném ten, že pokolení to již v nejstarší době nebylo nikde jednolité, že vlivy keramické postupem se mísily, a v té formě smísení, jaká již v Durynsku se objevuje, i do kotliny české vnikly, patrně tehdy, kdy smísení to v Durynsku již bylo uskutečněno.

Pokolení skrčených koster již v prvních počátcích bylo osedlé a provozovalo chov dobytka a orbu, a mohutné vrstvy popelovité svědčí, že dlouho na jednom místě sedělo; přirozeně tedy, že během času i různé proměny kulturní se obyvatelstva toho dotknouti musely. První tyto vlivy dostaly se k nám do Čech z jihozápadu: z jezerních staveb švýcarských a terramar severoitalských přišly nové motivy keramické, přišly první formy bronzové, až i domácí výroba bronzů se vyvinula. Odkud pozdější keramika tuhovaná a geometricky zdobená keramika do Čech vnikla, zdali též od jihozápadu, neb i odjinud, nelze s plnou určitostí stanoviti, možná proto, že bylo vlivů několik; za to keramika hrobů Bylanských rozhodně ukazuje k hornímu Mohanu. Hroby Bylanské jsou ostatně i jinak velmi poučné: poukazují zajisté k tomu, že pokolení skrčených koster dočkalo se invase pokolení gallských hrobů a mimo to že patrně pod vlivem pokolení hrobů žárových mění obřad pohřební v spalování, přečkávajíc takto novou invasi, i myslím, že není zcela bezdůvodný náhled, pronesený nejnověji p. V. Schmidtem, že sporadické vyskytání se skrčených koster na pohřebištích první doby křesťanské sluší přičísti pozůstatkům právě pokolení původního skrčených koster, což bych podepsal zejména proto, že v prvé době křesťanské, tedy v historickém pokolení českém, vyskytá se ještě značné procento lebek, které souhlasí s lebkami původního obyvatelstva skrčených koster, které tudíž jako usedlé a rolnické somaticky přežilo všechny historické a národní změny, které se postupem času udály na půdě naší.

Současně s pokolením skrčených koster ve středních a severních Čechách žilo v jihozápadních Čechách pokolení kamenných mohyl vykazující již v nejstarších hrobech vedle spalování, potom ovládajícího, i sporadické pohřbívání; ale u nás nenalezena dosud ani jediná zachovaná kostra a rovněž dál na západě, odkud k nám obyvatelstvo toto vniklo, není materialu takového, s kterým by se pracovati mohlo. Tolik jenom dovedeme povědětí, že obyvatelstvo to zmizelo od nás buď před neb na počátku doby císařství římského, neboť z doby této nalezeno na území kamenných mohyl pouze několik sporadických předmětů a mincí, a není tu stopy po osídlení až teprve v mohylách z poslední české doby pohanské.

Obyvatelstvo latèneské čili gallské vniklo k nám s novým obřadem pohřebním, pochovávajíc své mrtvé ještě směrem s-j., ale v poloze rovné a v pouhé zemi, vniklo k nám s novou, úplně vyvinutou kulturou bronzovou a železnou, jejíž počátek zachytiti se nám dosud nepovedlo, a kterou méně správně jmenujeme kulturou latèneskou, správněji kulturou gallskou, neboť objevuje se všude tam, kde vystupují historičtí Gallové, u nás tedy historičtí Bojové, lid bojovný a patrně panující u nás nad pokolením skrčených koster. Bojové tito

označeni jsou jednotným obřadem pohřebním, jakož i jednolitou kulturou, ale jsou lebečného typu nestejného, majíce lebky tu oválné, dlouhé a nízké, tu krátké, i u nás, i ve Francii i v Italii, tak že posledně ve Francii vysloven názor, že Gallové nejsou národem, nýbrž že je to moda, což arci jen do jisté míry platí, neboť historičtí národové, ano již i předhistoričtí nejsou jednotného typu. Naopak u nás v Čechách musíme toto pokolení s kulturou gallskou považovati za národ, přesně označený ritem pohřebním, svéráznou kulturou a typem lebečným odchylným od pokolení předcházejícího i od pokolení následujících. Do Čech vniklo toto pokolení při samém vzniku kultury gallské označené sponou duchcovského typu, v stejnou tedy dobu, jako vnikli Bojové do Italie, a mizí u nás v době, kdy přichází do mody užívání skleněných náramků, řetězů pasových a spona s přehnutou a na obloučeк připevněnou patkou, kteráž jest charakteristická pro dobu zboření Alesie jakož i pro hroby družiny Ariovistovy.

Několik lebek nalezeno i na hradisti Stradonickém, tak význačném pro pozdní dobu latèneskou čili gallskou a přechod její do kultury provincialní římské. Hradiště Stradonické u Berouna začíná — mimo několik bludných spon starších — v době, kdy pokolení koster gallských z Čech mizí, vykazuje ve sponách veliké bohatství spon z Alesie známých, chová různé tvary přechodní ve značném množství a končí — vyjímaje několik spon pozdních provincialných — před sponou háčkovou, jež v polovici prvého století po Kr. začíná. Jsem pak dnes více než kdy jindy přesvědčen, že Stradonice jsou záhadným sídlem krále Marobuda, jeho vojenské družiny, jakož i kupců hlavně z nespokojené Gallie přišlých; jelikož pak Svévové v té době vesměs své mrtvé spalovali, hroby družiny Ariovistovy, ku které též družina markomanská patřila, rovněž hroby žárovými se vyznačují, mohli bychom pravděpodobně lebky stradonické přičísti spíše oněm kupcům neb jiným lidem z říše římské, o čemž nás snad poučí měření těchto lebek.

Hroby kostrové typu merovejského jsou u nás oasou, a nejedná se patrně o obyvatelstvo osedlé, neboť dle mého vědomí nalezen pouze jediný hrob dětský v cukrovaru Zvoleněveském. Okolnost tato napadla mi již při zkoumání pohřebiště Podbabského, kdež mi hlavně s historického stanoviska tanulo na mysli, že by hroby ty mohly býti pozůstatkem nějaké historicky neznámé invase nejbližšího kmene germanského, totiž Allemanů. Když pak jeden z nejlepších znatelů této doby, baron de Baye, se vyslovil, že ozdoby v těchto hrobech u nás nalezené hlásí se ke skupině francké této kultury, a když jsem skutečně potom i v Bavorsku i v zemích Allemanů nalezl typy ozdob ano i lebek odchylné, za to pak nalezl shodu dosti značnou i ozdob i lebek v zemích původně franckých, nezbylo mi než přijati s baronem de Baye hroby tyto za stopy po kupcích franckých v Čechách, o nichž v dějinách činí se zmínka, tím více, jelikož hroby tyto z-v. položené i ritem pohřebním i kulturou i typem lebek od předchozího obyvatelstva se liší a tedy opět zvláštní národnost representují.

Poslední fasi kostrových hrobů jsou hroby křesťanské, tedy historicky české. Jako hroby nejpozdější jeví přirozeně stopy obyvatelstva předchozího v Čechách osedlého, tak že zejména stopy pokolení skrčených koster téměř na jednu třetinu odhadnouti by se daly, na důkaz, že pokolení rolnické, dlouho osedlé, tak snadno nezmizí, naopak přetrvá i největší převraty v zemi, o čemž již svrchu bylo podotknuto. Nového rázu jsou v hrobech těchto nejčetněji zastoupené lebky typu Libického, poněkud typu Podbabskému se podobající, jen že více do mesocephalie zabíhající; vedle nich vyskytá se typ bachratých brachycephalů, jako na pohřebišti v Žabonosích byl tak četně zastoupen, a konečně typ menších, téměř kulatých lebek, jako na př. v Uherci mezi lebkami typu Libického se vyskytl. Nepřihlížíme-li tedy k tomu, co ze staré doby se zachovalo z pokolení skrčeného, shledáváme, že i to, co v hrobech křesťanských novým typem se objevuje, není jednotným typem. Nebyli tedy naši historičtí Čechové, nehledě již ani k původnímu a patrně dle dokladu hrobů Bylanských assimilovanému pokolení, lidem typu jednotného. Nedá se také říci, že by brachycephalie, která v hrobech křesťanských jednou třetinou je zastoupena, dala se odvoditi ze sporadicky vystupujících krátkých lebek skrčených koster neb pokolení latèneského, neboť mezi oběma jsou jisté rozdíly; mimo to vyskýtají se vedle nejvíce rozšířeného typu Libického oba druhy brachycephalních lebek v pozdních slovanských hrobech i jinde, jako na př. typ Uherecké lebky v Radojevu a Radojevicích v Poznaňsku a rovněž ve Výmaru (kde slovanský živel mezi VIII.—XI. stoletím údolí Unstruty opanoval); lebky typu Žabonoského viděl jsem z Radojeva v Poznaňsku a od Erfurtu rovněž v údolí Unstruty, a obdobný typ známý z Radimi (pod lípou) viděl jsem z okolí Výmaru na Unstrutě a z Kratzeburku v Meklenbursku, tak že tyto krátkolebé české lebky nestojí ojediněle. O pleti poučují nás vedle historických zpráv tmavě kaštanové vlasy lebky v Radimi pod lípou v celém účesu vykopané a černé vlasy z hrobu u Tušovic; rovněž tmavé vlasy známe z pohřebiště u Kaldusu v zemi Cholmské v záp. Prusích a z mohyly u Leubingenu v Durynsku.

Hroby tyto doby křesťanské charakterisovány jsou nádobami na kruhu robenými a vlnicí i jinak zdobenými, a rovněž s-ovitě zakončenými kroužky, tedy tak

zvaným typem hradištným, který svého času učený Virchow prohlásil za jediné charakteristikon slovanských národů. Předchůdce mají tyto kostrové hroby v pohřbech žárových, zachovaných v jižních Čechách dosti hojně ve větších skupinách mohylek hliněných a celkem chudých, ve středních a severních Čechách intensivní kulturou patrně rozrušených. Jelikož pak i historické prameny svědčí, že staří Slované od prvého vystoupení svého mrtvé své spalovali až do doby křesťanské, jelikož i pro poslední dobu pohanskou v typu hradištném v Čechách i jinde v zemích slovanských spalování shledáváme, musíme přirozeně předky našich Čechů před dobou typu hradištného hledati v žárových hrobech, i vedl jsem v obou výzkumech důkaz, že žárové hroby typu lužického a slezského a rovněž i žárové hroby z doby císařství římského jsou české. O spojitosti hrobu lužicko-srbského typu a hrobů žárových z doby císařství římského nebylo dosud vysloveno pochybnosti a není třeba důkazu. O slovanskosti hrobů z doby císařství římského založil jsem důkaz svůj především na nepřetržité vrstvě Michelské, která z doby císařství římského až do pozdní doby knížecí jeví nepřetržené osídlení, pak na hrobech Dobřichovských, které svědčí o usedlém lidu, jenž měl spojení obchodní k Rýnu, kdežto Markomané pro tu dobu historicky v Čechách uvádění měli spojení na Dunaj. Největší potíž v pravidelném dokazování činila arci Virchowova these o typu hradištném. Poukázal arci již Dr. Much k hrobům na Birgelsteině u Solnohradu, kde poprvé prototyp nádob typu hradištného objeven. Nereagoval jsem z počátku na tyto hroby Birgelsteinské, neboť jsem měl nejednu pochybnost; když však v Solní komoře objeveny nové hroby téhož rázu Hegrem a Chlingensbergem, nebylo pochybnosti více, že typus nádob zvaných dle Virchowa typem hradištným není pro Slovany typickým, nýbrž že jest pouhou modou, podobně jako byla modou kultura provincialní římská, a moda tato hradištná že nějakou cestou přišla do zemí slovanských z domoviny své, ze Solné komory, nebo jak bych dnes, naleznuv celé pohřebiště s podobnými nádobami i ze Solurnu v okolí Bozenu v museu Insbruckém, řekl, z krajin noricko-rhetických. Jednalo se pouze o přechody z kultury provincialní římské do kultury hradištné, a ty konečně dnes také nalezeny.

Dle starého učení archaeologického následovala na kulturu doby císařství římského kultura tak zvaná merovejská a na tu kultura křesťanská, u nás tedy hradištná. Kultura merovejská, charakterisovaná v nádobách ornamentem vtlačeným, nepronikla u nás celou zemí ani v keramice, ani v ozdobách jiných, tak že museli jsme čekati na čirou náhodu, až domnělý hiatus se nějakým nálezem rozluští. Náhoda konečně se naskytla. Přítel J. Hellich nalezl letos na jaře v sídlišti „na Horkách“ u Opolan střepy nádoby technikou poukazující k nádobám na Třebické, ale s ozdobou vtlačenou trojúhelníčky v kroužek sestavenými, neb kosočtverce plastické vytvořujícími. Jiný střep nalezen tamtéž s ozdobou lámaného ryhování, jako na Třebické (Výzkum tab. XXI. č. 6 a j.), ale zároveň s několikanásobnou vlnicí robenou již způsobem hradištným.

Na druhé straně nalezl jsem v museu Teplickém ze sídlišť typu hradištného ze Zobrušan a Března střepy z nádob typu hradištného, rovněž se vtlačeným v různých vzorcích ornamentem, který odpovídá rovněž způsobu doby merovejské, o čemž co nevidět podrobněji promluvím. Zde stačí podotknouti, že není více pochybnosti, že pohřebiště na Třebické některými svými nádobami sáhá o něco dále, než jsme dosud myslili, tedy až do doby tak zv. merovejské, jen že se nám nepodařilo nalézti jeden z posledních vzorců ozdoby, abychom byli mohli již tehdy s určitostí zjistiti, že pohřebiště na Třebické sáhá až do té doby, kterou v Braniborsku a Hannoversku nazývají dobou stěhování národů, a za druhé, že nádoby typu hradištného v téže asi době t. zv. stěhování národů nejen k nám, ale i do krajin Baltických přešly a tak kulturu provincialnou římskou vystřídaly.

Tak můžeme dnes s úplnou přesností hroby české v Čechách z doby křesťanské posunouti hodně nazpět do minulosti, aniž bychom arci při spalování mrtvol o předkřesťanském typu slovanském určitějších dokladů získali. Nicméně i tu je zřejmo, že kdykoliv v Čechách objeví se nový ritus pohřební spolu s novou kulturou, objeví se také typická zvláštnost lebečná, z čehož plyne především, že v Čechách od prvého osídlení až po dnešní den nebydlel jeden národ nepřetržitě, nýbrž několik národů po sobě, z nich pak že pokolení skrčených koster přečkalo všechny bouře až do opanování země od lidu českého, a za druhé, že v jednotlivých dobách není sice jednotný typus lebečný, přes to ale pro každou dobu něco zvláštního; zvláštnosti tyto i obměny objasní právě podrobné měření lebek.

* * *

Praehistorické lebky v Čechách.

Spracoval Dr. *Boh. Hellich.*

Poznámky ku měření lebek.

Při měření lebek českých tanulo mi na mysli, abych je vždy co nejsprávněji a nejvhodněji měřil, a pak abych použil všech měr, kterými měřeny byly lebky ze střední Evropy se zřetelem na srovnání našich lebek s okolními cizozemskými a po případě i českými, pokud byly jiným způsobem měřeny. Samozřejmo jest, že tím počet měr se nad obyčej rozmnožil. Byl jsem nucen sáhnouti k měrám nezvyklým, jen jedním autorem používaným, na př. k některým měrám *Hölderovým*, ostatně velmi důležitým. Při té příležitosti jsem se přesvědčil, že při porovnávání různých lebek lze s prospěchem toliko jen jedné a té samé míry použíti, a že zejména tak zvané pomocné míry vedou k odchylným výsledkům. Zároveň jsem dospěl k náhledu, že opravování měr běžných, ať již libovolné aneb i v pravdě opravněné, se přečasto ku porovnávání se starším materialem nehodí a že vady tím povstalé bývají i neúpravitelné. Záhy zanechal jsem běžného zvyku přímo bráti míru z lebek a přistoupil jsem arci k pracnému sestrojování obrysů přímočárných těch nejdůležitějších ploch lebečných v rozměrech přirozených. V první řadě nakreslil jsem plochu medianní, jako nejdůležitější, pak kolmé plochy na tuto jdoucí jednak tak zvanou maximalní délkou od glabelly až k occiputu, jednak délkou mezi metopionem a occiputem, a konečně transversalní plochu jdoucí auriculare kolmo na medianní plochu a na maximalní délku. Z ploch medialní plochu řezajících nakreslil jsem jen polovici a sice zpravidla při celých lebkách levou a teprve v druhé řadě, pakli levá strana lebky nebyla změřitelna, okreslil jsem pravou polovici.

K sestrojení těchto výkresů použil jsem co možná nejdokonalejších ocelových měřítek, jako kružidel a i posuvného měřítka. Body, jichž vzdálenost měla se odměřiti, byly naznačeny na lebce znamínky, aby při opětném nasazování míry, což jest při sestavování výkresu řádného naprosto nezbytné, hroty vždy jednoho a toho samého bodu se dotkly. Hroty posuvného měřítka dlužno na body lebečné nasaditi přesně a volně, zejména při důležitých měrách jako při maximalní délce, jelikož s jistým násilím vzatá míra roztahuje nožky u každého posuvného měřítka a pak naměří se méně. Vada půl milimetru má již za následek v mnohém nesprávný výkres. Správné naměření maximalní délky, základní to míry při sestrojení výkresu, úplně skontroluje výška bregma-basionová. Jest to však míra, která se na lebce těžce béře a proto při differenci, pakli výkres výškou kontrolujeme, přesvědčme se opětovně, zdali jsme výšku dobře vzali.

Sestrojování výkresů podobných při měření lebek není nové, bylo často užíváno a myslím, že k tomu každý vždy sáhne, komu běží o velmi správné měření a kdo nelení práce. Správný výkres takto sestrojený nenahradí ani výkres camerou lucidou sestrojený ani fotografie a odměňuje námahu sestrojením způsobenou tím, že umožňuje hravým způsobem vzetí těch nejdůležitějších a jinak nejobtížnějších měr, jako výšek úhlů a p., že kontroluje chyby při odečítání měr a ku vzetí měr tehdáž, když lebky změřené nemáme více po ruce. Výhody ze zdárných takto vyhotovených výkresů lebečných jsou nevyvážitelné.

Vykreslení obvodů ploch nesetkává se s žádnými velkými obtížemi, máme-li dobrých přístrojů; obtížnější však jest projektování postranních bodů lebečných do medianní plochy. K tomu především slouží velmi složité a drahé příslušné projekční přístroje. Mají velikou výhodu, že si může naznačiti každý libovolný počet těchto bodů poměrně snadným způsobem. Při menším počtu těchto bodů projekčních pomůžeme si jiným lacinějším způsobem. Položíme si na stůl pod pravým úhlem síťkovaně rastrirovanou projekční plochu (papír) a postavíme, vlastně podložíme lebku na tuto plochu tím způsobem, aby maximalní délka lebky běžela parallelně s podélnými čarami projekční plochy a plocha maximalní délky s projekční plochou samou. Přiměřeně veliká a správná pravoúhelná pravítka pravou polohu lebky zkontrolují. Jak se lebka podloží, to musí zůstaveno býti důvtipu jednoho každého, a jest to zejména z počátku, než se nabude zručnosti, ta nejobtížnější práce. Body, které mají býti projektovány, naznačí se předem na lebce a přenesou se pomocí pravoúhelných pravítek na projekční plochu. Ku každému bodu přiloží se pravítko vždy dvakráte, jednou rovnoběžně s maximalní délkou a jednou kolmo na ni. Síťkování v pravém úhlu projekční plochy usnadňuje nám správné přikládání pravítek trojhranných. Nikdo se nespolehej na odměření pouhým okem, chybí se zpravidla. Pak se kružítkem odměří vzdálenost projekčních bodů od skutečných a přenese stranou. Při této příležitosti naznačíme si kružítkem a sice tužkou obvod plochy maximalní délky na lebce tím, že jedeme při určité výšce po projekční ploše tužkou podél lebky od glabelly až k occiputu. Přenesení bodů z projekční plochy do výkresu jest pak jednoduchá měřická úloha.

Míry na obvodu medianní plochy uvádím následující: nasion, glabella, metopion, bregma, vertex, obelion, extremum occiput, inion, opisthion, basion a hormion, dále na obličeji acanthion, prosthion a dentale. Z projekčních bodů uvádím jen auriculare, dále orbitale, obě k určení německé horizontaly, condylion basilare k určení francouzské horizontaly a konečně euryon jako bod maximalní šířky a tuber parietale.

Na výkresu medianní plochy mohou se všechny míry i úhly s bezpečností odměřovati, až na transversalní. Ty dlužno bráti přímo s lebky samé. Je-li však lebka z polovice jen zachovalá, a je-li možno polovici těchto měr naměřiti, pak i tyto míry na celo doplněné nejsou nikdy úplně správné a dlužno jich vždy jen s reservou užívati. Míry ty poznamenány vždy v tabulkách znaménkem $—_2$. Při necelých lebkách mohou se některé body chybějící, zejména basialní, na př. basion z konfigurace lebky samé přibližně na výkresu stanoviti. Chyba takové umělé míry nikdy není tak veliká, jako když tu míru jen pouhým okem odhadneme, a snad

i menší, když i na lebce celé posuvným měřítkem odhadnouti chceme. Jedná se v tom případě zpravidla jen o výšky, při nichž jest nemožno měřítkem určitých bodů na lebce se dotýkati. Měříme pak jen tehdy správně, pakli měřítko kolmo na plochu medianní přiložíme. Zde kontrola přímo okem i při značné zručnosti nedostačuje. Měření těchto výšek ze správného výkresu jest však nepoměrně lehké a jisté.

Měření úhlů na lebkách má tutéž důležitost jako vypočítávání indexů z různých linearních měr, na př. jest úhel, jejž tvoří glabella, euryon (max. šířka) a occiput totožný ve významu s indexem délko-šířkovým, avšak jen tenkráte, když vzdálenost od euryonu té strany, kterou měříme, čítá právě polovici maximalní šířky. Při přímém měření tohoto úhlu na jedné straně lebky dopouštíme se po případě téže chyby jako při změření jen poloviny maximalní šířky. Při asymetrii lebky jest ta chyba nutna. Při vší svědomitosti a zručnosti bývají chyby zde tak veliké, že na př. maximalní šířka z polovice změřená většinou bývá k nepotřebě. Z té příčiny jsem také od rekonstrukce maximalní šířky z onoho úhlu vždy upustil. Při sestrojení úhlů, při nichž roli hraje maximalní šířka, použil jsem vždy jen skutečnou její polovici.

Při volbě měr řídil jsem se většinou dle frankfurtské shody, jelikož okolní cizozemské a domácí lebky jsou tak zpravidla měřeny. V některých měrách mezi německou a francouzskou methodou jest tak veliký rozdíl, že resultaty obou měr ani mezi sebou se nedají srovnávati. Na příklad velmi důležitou mírou jest index orbitalní, kde výška očnice jest redukována na šířku. Šířka očnice dle francouzské methody jest však o mnoho, až 5 milimetrů kratší šířky dle německé methody, která měří šířku středu okraje orbitalního a hlavně na vnitřní a často i na zevnější straně uměle tužkou doplňovaného. Tak veliký rozdíl má velmi důležitý vliv na indexy očnice, tak že se stává, že někdy až o 10 jednotek od sebe se liší. Veliká část našich českých lebek starých i moderních měřená *Matiegkou* a *Niederlem* vykazuje indexy očnic dle francouzské methody a jak se tyto nápadně od mnou měřených liší, znázorňuji na přiložené tabulce. Tam jsou srovnávané lebky starokřesťanské mnou měřené s Matiegkovými, dále z moderních lebek starobavorské Rankeho s Mělnickými Matiegky.

Lebky	měřil	naleziště	chamaeconchie						meso-		hypsiconchie						
			65—	67·5 -	70—	72·5--	75—	77·5—	80—	82·5—	85—	87·5—	90—	92·5—	95—	97·5—	100--
staro-křesťanské	Hellich	z Poděbradska	—	2	4	9	2	9	3	—	1	1	—	—	1	—	—
„	„	ze Slanska	1	—	2	4	3	4	1	—	2	2	—	—	1	—	—
„	„	ze Žabonos	1	1	2	2	8	5	3	4	5	—	—	1	—	—	—
„	Matiegka	z Levého Hradce	—	—	1	—	1	5	9	2	6	7	4	1	1	—	1
„	„	z Lovosic	—	—	—	—	—	—	1	1	3	2	—	—	—	—	—
„	„	z Čáslavi	—	—	—	—	—	4	1	5	1	1	2	—	—	—	—
moderní	„	z Mělníka	—	—	—	1	7	6	15	19	30	26	28	13	9	1	1
„	Ranke	Starobavorů	—	1	2	—	8	15	18	18	34	25	12	7	3	4	4

Mezi starokřesťanskými lebkami jest rozdíl velmi nápadný. Aby se přibližně kryly resultáty obého měření, museli bychom *Matiegkovy* indexy o 3 kolumny na levo pošinouti. Mezi lebkami moderními na první pohled není rozdílu a poněvadž nemůžeme předpokládati, že by u českých lebek během asi 6—8 století oči se tak přeměnily, pak musíme indexy Mělnických lebek rovněž o 3 kolumny zpět pošinouti. Pak budou lebky Mělnické odpovídati správněji staročeským a lišiti se od bavorských. Rozdíl ten p. *Matiegkovi* ušel.

Tabulka takto opravená následuje:

Lebky	měřil	naleziště	chamaeconchie						meso		hypsiconchie						
			65—	67·5—	70—	72·5—	75—	77·5—	80—	82·5—	85—	87·5—	90—	92·5—	95—	97·5—	100—
staro-křesťanské	Hellich	z Poděbradska	—	2	4	9	2	9	3	—	1						
„	„	ze Slanska	1	—	2	4	3	4	1	—	2						
„	„	ze Žabonos	1	1	2	2	8	5	3	3							
„	Matiegka	z Levého Hradce	—	1	5	9	2	6	7	3							
„	„	z Lovosic	—	—	—	1	1	3	2								
„	„	z Čáslavi	—	—	4	1	5	1									
moderní	„	z Mělníka	1	7	6	15		6						1			
„	Ranke	Starobavorů	—	1	2	—											

Německé horizontaly (orale-auriculare) použil jsem vždy ku stanovení maximalní délky, t. j. ku stanovení bodu occiputalního. Lebka postavila se do horizontaly německé a pravítkem pravoúhelným určil se nejvyčnělejší bod occiputu v medianní čáře. V té samé poloze zaznamenal se i nejvyčnělejší bod glabelly. Tím získal jsem pro bod occiputalní již ne libovolnou, nýbrž jaksi určitou polohu při každé lebce. Vzdálenost pak glabelly od bodu occiputalního u všech mnou měřených lebek bez výjimky byla skutečnou délkou největší. Kraniologická konference v Berlíně žádá, by maximalní délka byla vzata vždy parallelně s horizontalou německou, což však jest tu i tam nemožné, jelikož při differenci již kolem 5° ať pod neb nad occiputalním bodem nemusí se maximalní délka trefiti. U lebek mnou změřených kolísá však úhel, jejž německá horizontala s maximalní délkou tvoří 14°, jak přiložená tabulka naznačuje.

Úhel horizontaly německé s maximalní délkou	−7·5—5	−5—2·5	−2·5—0	+0—2·5	+2·5—5	+5—7·5
Lebky skrčených koster . . .	1	5	17	12	5	—
„ latènské	—	2	4	2	—	—
„ merovejské	—	2	5	6	4	1
„ starokřesťanské	—	5	29	38	19	2
Souhrnem	1	14	55	58	28	3

Výkresy mých lebek sestrojeny nejsou na horizontale německé, nýbrž *na délce maximalní*, která jest k sestrojení výkresu nejvhodnější. Dle nápadného parallelismu různých obvodů lebečných do sebe na jednom kartoně nakreslených na základě téže roviny zdá se, že i poloha lebky v rovině maximalní ležící jest nejpřirozenější. Výšky pak počítány jsou také jen kolmo na maximalní výšku a ne, jak žádá frankfurtská shoda, na německou horizontalu. Podobně měří výšky také *Török* a difference ve výškách jest tak nepatrná, že i při úhlu 5° obnáší sotva jeden milimetr.

Jestliže dva po sobě jednu a tu samou lebku měří, nenaměří zpravidla stejně. Rozdíly jsou značnější, zejména při obtížnějších měrách. Vyvoláno jest to také tím, že volba polohy bodů na lebce na pohled jasně určitá bývá vždy subjektivní a tudíž i nestejná. Již z té příčiny, že sami při měření nuceni jsme k jednomu a témuž bodu se vrátiti, nezbývá než všechny body si na lebce naznačiti. Při určování polohy bodů řídím se vždy tím, co bod ten znamenati má, a pak samozřejmě odpadnou anomality při poloze bodů způsobené výběžky kosti, na př. při bregma, aneb i vloženými Wormskými kostkami jako u lambda. Řídím se v těchto případech lebečnými švy. Podobně i atypické exostosy nesmí se při měření spolu bráti.

Aby bylo každému jasno a určito, jakých měr užívám a co jsem měřil, upotřebuji k označení názvů jednotlivých bodů značek v. *Törökových*. Také i ve významu se většinou podle něho řídím. Přikládám zde seznam bodů použitých, jich význam a jich značky.

Body v ploše medianní na lebce:

1. Nasion = na (Topinard), medianní bod ve švu nasofrontalním čili nosního kořene.

2. Glabella = gl, nejvyčnělejší bod glabelly v poloze horizontaly německé.

3. Metopion = mo (Broca), medianní bod čáry mezi čelními hrboly.

4. Bregma = br (Broca), bod, ve kterém sagittalní šev protíná coronarní.

5. Vertex = v, nejvyšší bod lebky, která postavena jest do plochy maximalní délky.

6. Obelion = ob (Broca), bod zadní části sagittalního švu, tam kde jest nejjednodušší a kde se nalézají foramina parietalia.

7. Lambda = la (Broca), bod, ve kterém sagittalní šev protíná lambdoidní.

8. Extremum occiput = Eo, nejvyčnělejší bod occiputu, když lebka postavena do roviny německé horizontaly (auriculare-orbitale).

9. Inion = in (Broca), střední bod protuberantiae occipitalis internae, projektovaný na venek. Zpravidla neodpovídá protuberanci zevnější a leží níže. Bod tento náleží k bodům, které honosí se svou velmi rozmarnou polohou, závisící na libovolném odhadu pozorovatele, a tím také všechny horizontaly tímto bodem procházející jako *Törökovy* (radius fixus) na významu tratí.

10. Opisthion = op (Broca), zadní medianní bod okraje otvoru týlního.

11. Basion = ba (Broca), přední medianní bod okraje otvoru týlního (foramen magnum).

12. Hormion = ho (v. Török), přední a spodní medianní bod tělesa basilarního kosti occipitalné.

Body laterální a bilaterální na lbi:

13. Euryon = eu (v. Török), bod maximalní šířky.

14. Asterion = ast (Broca), styk kostí parietalní, occipitalní a temporalní.

15. Auriculare = au (v. Török), střední bod předního kraje sluchového otvoru. *Camperův* obličejový úhel počítá asi s tímto bodem, avšak projektuje jej do středu ušního otvoru. Německá horizontala dle frankfurtské shody má auriculare ve středu hořejního kraje. Rozdíl ve výšce obou těchto bodů obnášívá více než 5 milimetrů.

16. Mastoidale = ms (v. Török), nejvyčnělejší bod na konci výběžku mastoidalního.

17. Frontotemporale = ft (v. Török), bod nejmenší šířky čelové.

18. Stephanion = stp (Broca), bod, kde čára temporalní spodní protíná coronalní šev. Vzdálenost obou těchto bodů určuje zpravidla největší šířku čela.

19. Sphenion = sp (v. Török), bod, ve kterém se kost parietalní se sphenoidalní stýkají.

20. Tuber frontale, střední bod = tuf

21. Tuber parietale = tup.

Medianní body části obličejové:

22. Acanthion = ak (v. Török), nejvyčnělejší bod spinae nasalis anterior.

23. Staphylion = st (v. Török), nejvyčnělejší bod spinae nasalis posterior.

24. Prosthion = pr (v. Török — point alvéolair, Broca), nejspodnější bod alveolarního kraje svrchní čelisti.

25. Dentale = de (v. Török), střední bod konečný svrchních středních zubů.

26. Gnathion = gn (v. Török), spodní střední bod kraje spodní čelisti.

Lateralní (bilateralní) body části obličejové:

27. Zygomaxillare = zm (v. Török), spodní bod švu zygomaxillarního.

28. Jugale = jg (Point jugal Broca), bod v úhlu kosti jařmové, jež tvoří processus frontales a temporales mezi sebou.

29. Zygion = zy (v. Török), bod, kde největší šířka mezi oblouky jařmovými se nalézá.

30. Ectoorbitale = eor, body největší vzdálenosti zevnějších krajů orbit.

31. Interorbitale = ior, body největší vzdálenosti vnitřních krajů orbit.

32. Orbitale = or, nejnižší bod spodního orbitalního kraje, důležitého pro horizontalu německou.

33. Condylion basilare = cob, nejnižší bod výběžků condylardních kosti occipitalné, když se nalézá lebka v poloze francouzské horizontaly.

Při volbě měr řídil jsem se kromě výše udaných zásad také tou, aby zevnější tvar lebky v té míře, jak se nám význačným býti zdá, co možno nejlépe vyjádřen byl číslicemi. Bohužel že však zevnější tvar lebky nezávisí jedině na délce neb šířce jednotlivých kostí, z kterých leb jest složena, nýbrž na klenbě jejich, tak že body změrné bývají víc umělé než přirozené. Umělé však body podléhají vždy více méně libovůli měřiče.

S ohledem na všechny tyto směry při volbě měr vzrostl mi počet jich na 73 a počet pak indexů na 27. Z měr jsou jen 3 oblouky, 31 linearních, nejvíce diametralních měr, 16 kolmic a výšek a 23 úhlů. K vůli jasnějšímu přehledu jsou míry číslovány.

a) Oblouk:

1. horizontalní, objem lebky,

2. sagittalní od nasionu až ku opisthionu,

3. transversalní od lišty vysedlé nad auriculare jedné strany přes vrchol lebky ku liště téže druhé strany.

b) Míry linearní:

4. gb—Eo, délka maximalní,

5. mo—Eo, délka od metopionu až k occiputu,

6. pr—Eo, vzdálenost prosthionu od occiputu,

7. a 8. na—br a br—la, sekanty kostí frontalní a parietalní,

9. a 10. na—ba a na—op, vzdálenost nosního kořenu od otvoru týlního,

11. eu—eu, maximalní šířka lebky,

12. a 13. ft—ft a stp—stp, nejmenší a největší šířka čela,

14. a 15. au—au a ms—ms, basalní šířky,

16. ba—ho, délka tělce basalního kosti occipitalné,

17. a 18. délka a šířka tylního otvoru velikého,

19. ba—pr, vzdálenost svrchní čelisti od foramen magnum,

20. ma—pr, výška svrchního obličeje,

21., 22. a 23., šířky svrchního obličeje, maxillarní jugalní a zygialní,

24. a 25. maximalní šířka a výška orbity. Měřeno dle frankfurtské shody od kraje orbitalního ku kraji,

26. úhel maximalní šířky orbity s horizontalní,

27. a 28. výška (na—ak) a maximalní šířka nosu,

29. a 30. délka (pr—st) a maximalní šířka tvrdého patra,

31. gn—na, výška celého obličeje,

32. a 33. míry spodní čelisti: šířka (dole mezi úhlem) a výška (tato jen ku svrchnímu kraji alveolarních processů,

34. ba—br, výška basion-bregmatica. Užívá se na místo Virchowovy absolutní výšky lebečné (ba—V), avšak neprávem. U jistých lebek liší se obě tyto míry značně od sebe. Zpravidla pak jest u dolichokephalů basion bregmatický diametr delší než u brachykephalů.

35.—41. Kolmice spuštěné s vrcholu lebky (vertex) na pr (pr V, výška to normy frontalní), na au (au V, výška auricularní), na ba, (ba V, v. absolutní, Virchow), na op (op V, výška to, která jest po větší výšky ba V). Udává-li se však z těchto dvou výšek vždy jen ta největší, sluje ta výška Bär-Eckerová. Kollmann takto své merovejské lebky měří. Chybí-li ba V u rozbitých lebek, pak užívám zpravidla op V k vypočtení indexů výškových. Index takový v tabulce jest poznámenán: $-_0$. Dále jsou uvedeny ještě výšky occiputu (Eo V), bodu maximalní šířky (eu V) a inionu (in V).

42.—48. Kolmice z occiputu na br, eu, ob, in, op, ba a au. Velmi zajímavé a poučné míry, zejména když jsou redukovány na maximalní délku. Takového indexu z maximalní šířky a délky použil doposud s prospěchem Hölder. (100 eu—Eo : gb—Eo) a naznačuje tím vystouplost occiputu.

Jelikož všechny tyto kolmice sestrojeny jsou, když lebka postavena do polohy roviny gb—Eo, znamenají poslední kolmici jen projekční body do maximalní délky.

49. a 50. la—in a (la—in) Eo; první jest sekanta occiputu, druhá kolmice z occiputalního bodu na ni, tedy šířka a výška occiputu. Index obou těchto měr udává dosti dobře vyčnělost occiputu, a mnohem lépe než index occiputalní Hölderův, jenž spočívá na bodu umělém (eu) a velmi pohyblivém.

51. eu—ba, kolmice z maximalné šířky na basion. *Hölderem* zavedená míra, jenže index počítá z délky, kdežto správněji jest jej vypočítati z výšky.

Úhly:

52. Profilový úhel dle frankfurtské shody, založený na německé horizontale. Úhel tento nepatrně differuje s úhlem dle francouzské shody, jelikož německou horizontalu vedu středem zevnějšího otvoru ušního a ne svrchním krajem jeho.

53. Camperův úhel, přímku ak—au protíná čelo-dentale.

54. nasion—basion—prosthion. Úhel obličeje.

55., 56. a 57. Úhly dle francouzské šablony vesměs jen basalné or—op—ba. Úhel *Doubentonův* udává poměr otvoru týlního k orbitě. Úhel na—op—ba a na—ba—op úhly Broca-ové, z nichž prvý uzavřen jest délkou foramina (ba—op) a vzdálenosti op—na, druhý opět ba—op a vzdálenost ba—na.

58., 59. a 60. úhly, jež tvoří maximalní délka s horizontalou německou, francouzskou a délkou otvoru týlního (foramen magnum).

61. a 62. = úhly klenby čela v medianní ploše; prvý od nasionu, druhý jen od glabelly. Poslední udává ustouplost čela lépe než prvý.

63. = úhel klenby temene s vrcholem ve V.

64. = úhel předního zúžení lebky s vrcholem v na v medianní ploše.

65. a 66 = úhly, jež tvoří maximalní délka jednak s basionem, jednak s bodem maximalní šířky jedné strany.

67., 68. a 69. = úhly, jež tvoří maximalní šířka s basionem, s vertexem a occiputem.

70. a 71. = úhly occiputu v medianní ploše.

72. = úhel, vyjadřující klenbu kosti occipitalní.

73. = úhel, jejž tvoří strana lebky v aurikulo-transversalní ploše od lišty vyčnělé nad auriculem až k maximalní šířce.

Indexy:

74. = šířko-délkový.

75. = výško-délkový (Virchowova absolutní výška).

76. = výšky normy frontalní s délkou.

77. = nejmenší šířky čela s délkou.

78. = mastoidalní šířky s délkou.

79. výšky bodu maximalní šířky s délkou (Hölder).

80. = vzdálenosti maximalní šířky od occiputu s délkou (Hölder).

81. = aurikularní výšky s délkou. Mají-li se tyto indexy s prospěchem s indexy dle frankfurtské shody srovnávati, dlužno jest je asi o 5 jednotek snížiti za příčinou rozdílu v auriculare. Prvé vézí ve středu otvoru ušního, druhé však ve středu svrchního kraje.

82., 83., 84., 85. a 86. = indexy jako č. 74., 75., 76., 77., 78. a 81., avšak s maximalní šířkou. O indexu auricularním platí totéž jako u č. 81.

87. = výšky bodu maximalní šířky (viz č. 51.) s výškou absolutní (ba V).

88., 89., 90. a 91. = indexy obličejové a sice prvé dva svrchního: maxillarní a zygialní, druhé dva obličeje celého.

92. a 93. = orbity (maximalní šířka a výška) a nosu.

94. = index occiputu. 100 kolmice z Eo na la—in: la—in.

95. = index čela, nejmenší šířky s největší 100 ft—ft: stp—stp.

96. = index velkého otvoru týlního.

97. = basalní dle Rankeho.

98. = basion, bregmatická výška s délkou.

99. a 100. = indexy Hölderovy: jugularní šířka obličeje s délkou a výška obličeje s délkou. Index náš dlužno asi o 5 jednotek zvýšiti, jelikož Hölder počítá výšku obličeje jen ku foramen incisivum místo ku prosthionu.

Pohlaví jest v tabulkách a i v popisech jednotlivých lebek dle běžného odhadu určeno a udáváno. Jelikož však z vlastní zkušenosti na živých i mrtvých mám velmi špatný názor o vědecké hodnotě takového určování, nekladu žádné váhy na to a také lebky dle pohlaví mezi sebou neporovnávám. Kde rozdíly pohlavní jsou nápadné a zdají se skutečnosti odpovídati, to v textu připomenu.

Ku snadnějšímu srovnávání různých měr mezi sebou používám zvláštní methody, která se mi zdá býti nejpřehlednější. Seřaďují míry lebek různých skupin do řádek o stupnicích čítající 2·5 jednotek. Vycházeje od rozdělení indexů šířko-délkového dle frankfurtské shody ve stupnice o 5 jednotkách, rozdělil jsem tyto jen na polovic. Těch stupnic o 2·5 jednotkách pak používám u všech měr. Upustil jsem také od dosavad běžného udávání průměrných měr a používám na místo nich jen maxim, t. j. ve kterých stupnicích se největší počet měr kupí, a kolik takových maxim při jedné a téže míře se vyskytuje. Takové srovnávání jest rozhodně přirozenější a udává zároveň všechny zvláštnosti různých celků lebečných spíše ku platnosti než střední míry.

O materialu lebečném vůbec.

Lebky, jež uloženy jsou v zemi, podléhají úrazům ve dvojím směru: jednak v zemi samé zvětráním, hnitím, ano i tlaku nad nimi ležící země, jednak mechanickému úrazu při vykopání. Čím starší lebky, tím víc jsou vysazeny zkáze. Velmi staré kosti bývají někdy úplně ve prach rozpadlé, aneb tak zetlelé, že jen na průřezech hlíny odchylně zbarveně a určitě ohraničené skvrny naznačují jen polohu kosti. Někdy bývají jen části lebek a povrch kosti tak ohnilé a rozpadlé. Lebky mírně zetlelé a rozmočené dají se těžko zachrániti, rozpadávají se při vysušení na povrchu, a jen jsou-li prosyceny rozpustnými silikaty, pak ztvrdnou na světlo vyneseny a usušeny. Takové lebky rády trpívají tlakem svrchní přikrývky a bývají nejen již v zemi rozstouplé, nýbrž i v jednotlivých kostech zohýbané a zdeformované. Tímto tlakem nalezl jsem lebky, které se pohromadě udržely, různě oploštělé, stočené, v délce prodloužené a v šířce rozšířené. Při mírném oploštění jednostranném může lebka nabýti vzezření umělé deformace.

Značné deformace lebeční tlakem způsobené činí lebky k měření nezpůsobilé, mírné stočení aneb sražení lebek, zjevné zejména na různě rozstouplé basis dá se s prospěchem napraviti při sestrojení výkresu. Zejména při natáhlé délce lebečné jest to snadné.

Poměrně častá asymetrie nejstarších lebek jest po většině tlakem v zemi vyvozena.

Zdá se mi, že uchování nejstarších lebek závisí také od jakosti rozpadlé horniny, ve které lebky uloženy jsou. Tak ze zkušenosti vlastní vím, že hlíny v okolí Plzně a Dobřan žádnou praehistorickou kost neuchovají. V neolithickém sídlišti Dobřanském nenalezena kostička, a zuby koňské byly až na tvrdou zubovinu úplně zetlelé. Pan Franc, sekretář plzeňského městského musea, nenalezl i v kamenných mohylách kostí uchovalých, leda jen kousků, které obstály z té příčiny, že byly patinou bronzovou prosáklé. Ostatní vše kostěné bylo až na zubní sklovinu úplně zetlelé nalezeno.

Z těchto příčin jest také material lebečný z dob praehistorických vzácnější než z mladších dob, nehledě ani k tomu, že pro křehkost svou bývá při vykopání mnohem snadněji poškozen než jiný. K získání nejstaršího materialu jest tedy nutno sebrati vše, i rozbité lebky, neb i ty dají se slepiti tak, aby k potřebě byly.

Naše tabulky lebek skrčených koster i latènských ukazují velmi jasně, jak neúplný a porušený material to. Celých lebek jest velmi skrovný počet. Material musejní, který jest nad obyčej četný, nebyl by nikdy tak zmohutněl, kdyby se bylo při nynějších archaeologických vykopávkách k rozbitým lebkám nepřihlíželo.. Bohužel, že rozbité lebky trpí kromě jiného nejvíce tím, že se všechny úlomky neseberou.

Rozbité lebky nutno zase slepiti. Jest to úloha poměrně snadná, ale jen při určité zkušenosti a při odborných vědomostech o lebce. Nabyl jsme vlastních zkušeností, které mně umožnily sebe rozbitější lebku slepiti. Veškeré kosti musí býti napřed umyty a zejména na krajích, které mají k sobě úplně přiléhati, velmi dobře vyčištěny. Stane-li

se, že kraje úlomkové pokryty jsou hlinou silikaty ztvrdlou, pak nezbývá zde jiného než hlínu odškrábati. Všechna lepidla hodí se k tomu. Lebka musí býti najednou slepena a sice dokud jest ještě lepidlo podajné a neztuhlé. Za touž příčinou jsou lepidla studená jako syndetikon ve výhodě. Aby však při neztuhlém lepidlu slepené kousky lebečné zůstávaly pohromadě, spájel jsem je ještě pečetním rozpáleným voskem, jenž rychle utuhne, na okamžik ihned a dobře drží, vyplní velmi správně všechny nedostatky, díry, chybějící celé kousky nahradí, ano i lze pro jeho plastičnost ve stavu měkkém i chybějící části na lebce, pokud jich rozměry jsou okolím určitě dány, vymodelovati. Zbytečný vosk se snadno ve stavu ztuhlém s povrchu oškrábe a když se slepení lebky nepodaří, což ostatně při značně rozbité lebce zpravidla na poprvé se stane, velmi snadno odmočí. Výhodně se také pečetního vosku používá v tom případě, kde dovede pro svou plastičnost a rychlé ztuhnutí dáti dobrý podklad jemným aneb nedostatečným slepeninám.

Material novější jak starokřesťanský tak i moderní bývá v jednotlivých nálezištích hojnější a pak není zapotřebí k rozbitým lebkám přihlížeti.

A. Lebky koster skrčených.

Všech jest celkem 54, z nichž poslední jest však durynkská. K tomu přistupují ještě 3 hostomické lebky. Lebky nejsou stejné a vykazují 4 typy neb aspoň jich stopy, které rozloženy jsou nestejně po krajích, v kterých kostry skrčených přicházejí. Jen 2 typy jsou v převaze a ty také rozhodují, ostatní dva typy tyto přibarvují.

Co do stáří obsahují značnou dobu a sice od nejstarších bronzů a snad i neolithu až do doby železné latènské.

Rozdělil jsem celé území koster skrčených v jednotlivé oblasti, jako: Kolínsko, Slansko, Pražsko, Žatecko a Chrudimsko. Oblasti tyto nemají s nynějším rozdělením politickým nic společného.

I. *Kolínsko.**) Naleziště: Broučkov u Kouřimě (Vaněk), Radim u Kolína (Vaněk), Kutná Hora, Kouty u Poděbrad (J. Hellich) a Bylany u Českého Brodu (Formánek).

1. *Broučkov.* Velmi lehká veliká lebka ovoidní. ♀. Krátký meso- a hypsikephal. Čelo úzké, basis rovněž velmi úzká. Maximalní šířka v zadní třetině délky a nad polovinou výšky lebečné. Occiput oploštělý. Obličej chybí.

2. *Radim 1.* Těžký oval. ♂. Hyperdolicho- a hypsikephal. Čelo i basis široké. Maximalní šířka před zadní třetinou délky a ve druhé třetině výšky lebečné. Occiput protáhlý. Chamaeconchie. Obličej svrchní střední výšky a šířky.

3. *Radim 2.* Oval. ♀. Jen pravá polovice lebky uchovaná. Maximalní šířka chybí. Dle úhlu stranice lebečné lebka má úzkou spodinu. Dle aurikularní výšky řadí se lebka k nízkým. Maximalní šířka téměř v polovině lebečné délky. Occiput protáhlý. Obličej chybí.

4. *Radim 3.* Veliký oval. ♂. Dolicho- a orthokephal. Čelo úzké. Basis velmi široká. Největší šířka za polovinou délky a v polovině lebečné výšky. Occiput značně protáhlý. Obličej široký. Značná chamaeconchie a leptorrhinie.

5. *Radim 4.* Dětská lebka ovalní. Hyperdolicho- a a hypsikephalie. Obličej i basis chybí. Čelo široké. Max. šířka před druhou třetinou délky a ve svrchní třetině výšky lebečné. Occiput protáhlý. Obličej chybí.

6. *Radim 5.* Dlouhý ovoid. ♀. Dolicho- a orthokephal. Čelo úzké, basis velmi široká. Maximalní šířka těsně pod polovinou délky a ve svrchní třetině výšky. Occiput nepatrně vyčnělý. Obličej široký. Mesoconchie a platyrrhinie.

7. *Radim 6.* Krátký ovoid. ♀. Hyperbrachy- a hypsikephal. Čelo úzké, basis velmi úzká. Max. šířka v zadní třetině délky a asi v polovici lebečné výšky. Occiput úplně oploštělý (typ Disentis). Obličej střední. Mírná chamaeconchie a leptorrhinie.

8. *Radim 7.* Dětská lebka rozbitá, asi dítě matky č. 6. a v jednom hrobu společně s ní nalezena. Krátký ovoid. Hyperbrachy- a hypsikephal. Čelo úzké, basis asi také úzká (chybí). Max. šířka v zadní třetině délky a ve spodní třetině výšky lebečné. Occiput něco protáhlejší. Obličej rozbit a zbytky nosu poukazují až na exentrickou hyperplatyrrhinii.

9. *Radim 8.* Štíhlý, těžký oval. ♂. Obličej z jedné strany rozbitý. Hyperdolicho- s mírný hypsikephal. Čelo úzké, basis velmi úzká. Maximalní šířka za polovinou délky a v polovině výšky lebečné. Occiput velmi protáhlý. Obličej široký. Mesoconchie a leptorrhinie.

Radimské lebky vesměs nalézají se v jednotlivých, daleko od sebe odlehlých hrobech, tak že snad i jich stáří jest nestejné. K těmto lebkám přiřaďují i Broučkovskou pro blízkost jejího naleziště. Z převážné většiny vykazují lebky Radimské znaky příbuzenské, jsou kříženci nejméně dvou typů, ale jsou také smíšeny ještě s 3. a 4. typem, jim vlastně cizím, t. j. s hyperbrachykephalií a nízkou dolicho- až hyperdolichokephalií.

Z 9 lebek Radimských, čítáme-li s nimi Broučkovskou, jsou tři hyperdolicho-, dvě dolicho-, dvě meso- a dvě hyperbrachykephalie.

Lebky českých skrčených jsou vlastně dlouholebé a tvoří ještě k tomu dvě skupiny a s lebkami přechodními, které jsou na počet nejslabší. Prvá menší skupina kupí se v krátké hyperdolichokephalii (ind. 67·5 až 70·0), větší druhá kolem 75·0, tak že již z polovice těchto lebek čítá se ke dlouhé mesokephalii. Nepatrná část lebek tvoří přechod mezi prvou a druhou skupinou, za druhou skupinou nalézá se však ještě kratších lebek, jež jednak hraničí na brachykephalii a do ní přechází. K hyperbrachykephalii Radimských vůbec nestává přechodu.

Radimská hyperbrachykephalie jest tedy ojedinělým zjevem mezi skrčenými mnou popsanými. Přihlížíme-li však k tomu, že *Virchow* před lety popsal jako skrčenou brachykephala (ind. 82·7)*) z Trmic u Ústí n. L., že jedna Dřínovská rovněž skrčená vykazuje index 81·2 a že mezi českými skrčenými jest ještě několik lebek, jež vysokým svým indexem kloní se již ku brachykephalii, pak musíme uznati, že v Čechách v době koster skrčených brachy- a i hyperbrachykephalie žila,

*) Lebky nalezeny při společném archaeologickém výzkumu středních Čech prof. Dra. Píče, ředitele Vaňka, J. Hellicha a správce Formánka.

*) Verhandl. d. Berl. Gesellsch. f. Anthrop. 1889.

která s dolichokephalními skrčenými mísila a křižovala. Hyperbrachykephalii u Radimi vykazuje matka s dítětem, které pohromadě v jednom hrobě nalezeny byly, snad jako cizinka mezi skrčenými, která po způsobě skrčených pochována byla. Broučkovská lebka jest však kříženec této hyperbrachykephalie s lebkou dolichomesokephalní druhé skupiny.

Podobné příklady vlivu neb smíšení se lidu brachykephalního s dlouholebci skrčenými objevuje se také v sousedních zemích.

Index výško-délkový lebek Radimských rovněž jest různý. Hyperbrachykephalní jsou velmi vysoké, hyperdolichokephalní jsou u skrčených zpravidla rovněž vysoké, podobně i lebky druhé skupiny Radimské hyperdolichokephalické jsou vysoké (ind. kolem 77·0), avšak dolichokephalní jsou nižší (pod 75·0) a výška jedné z nich (R. 3.) klesne docela pod 72·5.*) O tak nízkém výškodélkovém indexu lebek koster skrčených jest z 57 jen 11, tedy v 19·3%. Čtyry z nich jsou Bylanské, tedy dosti blízci sousedé Radimských. Také těch snížených pod 75·0 jest mezi skrčenými jen 29·8%, těch vysokých nad 75·0 však 50·9%. U Radimských setkáváme se ještě tedy s něčím novým, co nám opět může charakterisovati nový typ lebečný. Tento typ v Čechách v době skrčených není vlastně domovem, stává se však v době latènské a ještě více u merovejců a nevymizí více ani u starokřesťanů.

Nízké lebky u skrčených popisuje ještě *Kučera* **) z Chabřec u Loun v Čechách. Odjinud pak známy jsou z Moravy, Horního Povislí a z Haliče rovněž z nejstarších hrobů, kde však jsou daleko četnější než v Čechách. Současně tedy se staršími skrčenými našimi bydlel ten lid na východ od Čech, ale i tam ne samostatně. Lid o nízkém indexu výškovém až do 72·5 objevuje se mezi popisovanými skrčenými v Čechách ve 19%, v době latèneské v 42%, v době merovejské s 61% a v době starokřesťanské opět jen s 30%. V poslední době zdají se býti roztroušeny po celých Čechách.

Dle indexu výško-šířkového rozpadají se Radimské lebky ve dvě ohraničené skupiny: jedny jsou užší než obnáší jich lebečná výška, druhé pak širší. Do druhé skupiny řadí se tři a sice: R. 1., R. 4 a R. 8., tedy vesměs hyperdolichokephalní. Také dolichokephalní R. 5. má index nad 100·0. Ve skupině prvé jsou hyperbrachykephalní, mesokephalní Broučkovská a R. 3., která jest velmi nízká. Tento nad obyčej vysoký index výško-šířkový, pokud se nalézá u skrčených českých vůbec, charakterisuje 1. skupinu skrčených, sestávající z hyperdolichokephalie, a mizí znenáhla u všech mladších českých lebek. V době latèneské jsou ty největší indexy nad 110·0 ještě v malém procentu zastoupeny, v době starokřesťaské již chlubí se jím jen jediná lebka Libická.

Další zvláštností lebek českých skrčených jest, že z polovice mají čela úzká a z polovice mají čela široká. Jedná se zde o index nejmenší šířky čela s největší šířkou lebeční, při čemž index do 70·0 svědčí pro úzké čelo, nad 70·0 pro široké.***) Radimské lebky jsou úzkých čel, z nichž hyperbrachykephalové nejužších. Poněkud širší čelo vyskytuje se u R. 1. a R. 4., proto však přece nedosahují maxima čel širokých, které kolísá mezi 72·5—75·0. Úzká čela Radimských lebek souhlasí asi s polovinou lebek českých latèneských, s nadpolovinou merovejských a téměř se všemi starokřesťanskými.

Index šířky mastoidalní, to jest šířky basalní z maximalní šířky lebečné pohybuje se kolem 80·0 u Radimských, kromě hyperbrachykephalů a Broučkovské, u nichž klesá pod 70·0. Index 80·0 a více pak již i pro skrčené české velmi vysoký nalézá se hojněji u latèneských, mizí již u merovejských a mezi starokřesťanskými v malém počtu jen u Libických. Přihlížíme-li k tomu, že Radim jest v blízkosti Libice, musíme doznati, že index tento, jak se zdá, se v Čechách místně uchovává od nejstarších dob až do doby starokřesťanské.

Jak dalece jest tato široká basis u lebek Radimských cizí pro Čechy, nedá se dobře stopovati, jelikož mastoidalní šířka bývá málokdy uvedena. Pokud ji *Virchow* udává, neobjevuje ani vlastních latèneských; Würtemberské merovejské (Hölder) však vykazují ji ve 22·3%.

Všechny obličejové indexy lebek Radimských jsou mírné chamaeprosopní a neposkytují nic zvláštního. Ta chamaeprosopie udržuje se převahou u všech lebek českých a jen od doby merovejské poněkud ustupuje leptoprosopii.

Index orbity točí se při rozhraní chamae- a mesoconchie (80·0). Jen R. 3. má orbitu nápadně nízkou (71·1). Nízké orbity jsou pro většinu českých skrčených charakteristické, maximum jich kolísá však mezi 75 až 77·5 a vyznačují v tomtéž poměru i ostatní lebky české, kromě merovejských, u nichž se nalézají téměř jen vysoké orbity. Jest to charakter vůbec českých lebek a Zuckerkandl je má za charakter slovanských lebek.

Leptorrhinní jest jen R. 3., v čemž nápadně souhlasí mezi českými lebkami s většinou merovejských. R. 5. jest platyrrhinní a upomíná tím na většinu českých starokřesťanských, zejména na Poděbradsku. Mesorrhinie hyperbrachykephala Radimského jest u starokřesťanů českých po platyrrhinii nejčetnější.

Broučkovská lebka, která Radimským místně jest nejbližší, nemá nic společného s Radimskými dolichokephaly, za to však jest zde nápadná shoda s hyperbrachykephalií. Obě jsou ženské, mají společnou výšku, čelo i basis. Dále má i oploštělý occiput, ba index délky, ač od sebe značně rozdílný (78·5—87·5) blíží se již ku brachykephalii. Zkrátka Broučkovská lebka vypadá jako Radimský hyperbrachykephal.

Máme-li podati souhrnný úsudek náš o lebkách Radimských, dlužno napřed předeslati z našeho později následujícího rozboru, jaký lid v Čechách za doby koster skrčených žil. Nalezli jsme 4 typy, z nichž první dva a sice:

1. typ, vysocí hyperdolichokephalové, a
2. typ, vysocí dolicho- a mesokephalové byli vlastní čeští skrčení, kdežto ostatní dva typy a sice:
3. typ, vysocí hyperbrachykephalové a
4. typ, nízcí hyperdolichokephalové se s prvými dvěma typy mísily a křižovaly asi jako jich sousedi.

*) Dle indexu auric. výšky s délkou řadí se k ní také R. 2.
**) *Kučera:* Český Lid, IV. r. p. 449.
***) Meze tyto vytknul jsem dle souhrnného úsudku z měr českých lebek.

Radimské lebky náležejí rozhodně k typu prvnímu, k vysokým hyperdolichokephalům, kteří smíšeni jsou se 3. typem s hyperbrachykephalií a zkříženi se 4., t. j. s nízkou hyperdolichokephalií. Broučkovská lebka jest kříženec spíše 2. typu se 3.

Z dalších lebek na Kolínsku jsou:

10. *Kutná Hora.* Těžká, veliká, ovoidní lebka. ♂. Dolicho- a orthokephal. Čelo úzké, basis prostředně široká (75·0). Maximalní šířka nalézá se před polovinou délky a asi v polovině lebečné výšky. Occiput protáhlý. Obličej široký. Hypsiconchie.

11. *Kouty u Poděbrad.* Dlouhý oval. ♂. Hyperdolicho- a hypsikephal. Čelo velmi široké, basis opět velmi úzká. Maximalní šířka za polovinou délky a nad polovinou výšky lebečné. Occiput málo vyčnělý. Obličej chybí.

Kutnohorská lebka řadí se svou dolichokephalií do druhé skupiny lebek skrčených, kteráž skupina jest na lebky nejbohatší a má také zřejmě ovoidní tvar, jenž následkem zúženého čela a protáhlého occiputu při pohledu se zhora nabývá tvaru protáhlého pentagonu. Tento tvar jest pro tuto skupinu charakteristickým, jelikož jest nejčetnější, jako pro skupinu prvou, hyperdolichokephalii tvar ovalní. Výška její blíží se již k maximum výšky lebek skrčených. Šířka čela spadá do maxima skupiny úzkých čel, šířka pak basis do maxima všech skrčených; maximum to, které udržuje se také u všech českých lebek.

Index svrchního obličeje (Virchow) jest až excentricky široký (79·4) a tvoří se 3 jinými malou skupinu a dobře ohraničenou širokých obličejů, která se ještě víc isolována udržuje u merovejských a u starokřesťanských jen na Poděbradsku. Dle indexu jařmového náleží rovněž k nejširším obličejům, tam však skupinu osamělou více netvoří.

Také orbita jest excentricky vysoká, jaká u skrčených opět tvoří samostatnou skupinku, která udržuje se jen u merovejských lebek. V starokřesťanských lebkách takové očnice najdeme jen na Kolínsku a Poděbradsku a to v malém počtu. Odkud se ta očnice vzala, těžko rozhodnouti, ona patrně přísluší několika typům a jest již v nejstarších dobách kolem Čech rozstříknuta. Je u skrčených na Moravě, v Uhrách, v Horním Povislí a v Haliči u vysokých a nízkých lebek, ano i v mohylách Bavorských (Fischen). Velmi hojná maxima má tato vysoká orbita u nynějších Němců Tyrolských a Bavorských, ale i u Čechů zdá se býti četná.

S Radimskými nemá nic společného.

Koutská lebka náleží do skupiny prvé velmi vysokolebých hyperdolichokephalů, basis jich jest však úzká, čímž liší se od Radimských.

Místně těmto nejbližší lebky jsou Bylanské.

12. *Bylany u Čes. Brodu. 1.* Prodloužený oval. ♀. Meso- a mírný hypsikephal. Čelo široké. Basis mírně úzká (72·7). Maximalní šířka před polovinou délky a v polovině výšky lebečné. Occiput velmi protáhlý. Obličej střední šířky. Orbita téměř hypsiconchní. Leptorrhinie.

13. *Bylany 2.* Lehký ovoid. ♂. Meso- a orthokephal. Čelo velmi úzké. Basis úzká. Maximalní šířka téměř v polovici délky a nad spodní třetinou výšky lebečné. Occiput velmi protáhlý. Obličej chybí.

14. *Bylany 3.* Krátký ovoid. ♂. Meso- a orthokephal. Čelo úzké. Basis mírně úzká. Maximalní šířka před polovinou délky a pod polovinou výšky lebečné. Occiput mírně protáhlý. Obličej široký. Chamaeconchie. Leptorrhinie.

15. *Bylany 4.* Oval protáhlý. ♀. Dolicho- a orthokephal. Čelo a basis široké. Maximalní šířka v zadní třetině délky a nad spodní třetinou lebečné výšky. Occiput velmi protáhlý. Spodní obličej široký v maxille i jařmu. Mírná chamaeconchie a téměř mesorrhinie.

16. *Bylany 5.* Těžký dlouhý oval. ♂. Hyperdolichochamaekephalie. Čelo velmi široké, basis víc úzká. Maximalní šířka v polovině délky a nad polovinou výšky lebečné. Occiput velmi protáhlý. Obličej celý i svrchní široký. Chamaeconchie a platyrrhinie.

Bylanské lebky jsou již jiného rázu než Radimské. Tři z nich jsou mesokephalní, poslední dvě dolicho- až hyperdolichokephalní. Výšku mají rozhodně nižší a právě ty nejdelší jsou také nejnižší. Ani ta nejvyšší B. 1. o indexu výško-délkovém 73·4 nedosahuje maxima skrčených, jež sedí nad 75·0—77·5. Dle výšky basion-bregmatické jsou však ještě nižší než dle výšky absolutní Virchowovy. Bylanské lebky jsou důkazem zároveň, jak veliký rozdíl se dostaví ve výškách, měřeno-li různými methodami. Stůjž zde tabulka indexů výško-délkových u lebek z Kolínska a výšek: Virchowovy, Bär-Eckerovy, dle níž měří Kohlmann a basion-bregmatické.

Výška	Broučkov	Radim 1.	2. "	3. "	4. "	5. "	6. "	7. "	8. "	Kutná Hora	Kouty	Bylany 1.	2 "	3. "	4. "	5. "
basion-vertex Virchow	77·9	76·6	—	71·1	—	74·6	77·6	—	75·6	—	—	73·4	70·4	72·1	72·3	67·9
basion-opisthion vertex Bär-Ecker	82·0	76·6	—	71·8	77·7	74·6	78·4	82·8	75·6	74·6	79·8	75·6	73·5	72·6	75·5	—
basion-bregma	76·3	75·0	—	71·3	—	76·5	78·4	—	76·7	—	—	71·8	70·2	71·2	72·1	68·5

Mesokephalie prvních tří Bylanských lebek řadila by tyto lebky do prvé skupiny skrčených českých, t. j. do druhého typu, avšak svou nízkou výškou se od nich liší. Také jich index výško-šířkový klesá daleko pod 100·0, tak že i v tomto mezi skrčenými v Čechách vlastního postavení zaujímají. Tímto indexem upomínají již mnoho na řadu českých latèneských lebek. Týž index dochovává se houfně i do starokřesťanských

dob, a právě v tom samém území, zejména na Poděbradsku a na Kolínsku. Jest to týž index téměř, jenž mezi nejstaršími neolithickými lebkami v Horním Povislí a v haličském Povislí jest ve většině.

Dvě Bylanské, a to 2. a 3. souhlasí v indexu čelovém s Radimskými, ostatní jsou čela širokého. Spodinu mají užší, pod maximem skrčených (75·0—77·5).

Obličejové indexy u prvních tří neliší se valně od Radimských, u dolichokephalních však index maxillarní svrchního obličeje jest až excentricky vysoký. Svrchní čelist jest nápadně široká. Index tento tvoří vůbec u skrčených osamělou malou skupinku, která se udržuje ještě u českých merovejských a pak u starokřesťanských Libických. Orbity jsou chamaeconchní až na B. 1., u kteréž se vyskytuje mesoconchie. Nos jest leptorrhinní, jen B. 5. má platyrrhinii.

Z těchto úvah soudím, že *v Bylanech žil tehdáž lid prvého a druhého typu skrčených pohromadě, zkřížený a snížený však typem čtvrtým.* Zároveň nelze popříti, že lebky Bylanské ve mnohém směru upomínají na české lebky latèneské, které teprve později v Čechách se vyskytují. Nápadno jest jich uložení v Bylanech. Jednotlivé hroby leží totiž mezi hroby, které spadají do doby latèneské, a kde pochovávány mrtvoly rovněž skrčeně. Bohužel, že se z těchto latèneských hrobů neuchovala ani jedna lebka. Kdyby při našich lebkách vykopány nebyly milodary, svědčící jen o době bronzové, pak mohli bychom souditi, že patří již lidu latèneskému, jenž dochovával ještě starší zvyk pochovávati skrčeně.

Na Kolínsku v době skrčených koster jest typ prvý lebečný v převaze, jen jest více smíšen s 3. typem, ale značně zkřižován se 4. typem.

II. *Slansko.* Lebky sem spadající jsou nalezeny vesměs při archaeologických výzkumech p. ředitelem Feicmanem. Naleziště, kupící se kolem údolí Svatojiřského u Slaného, jsou: Osluchov (3 lebky), Neprobilice (3), Holubice (1), Zlončice (1), Slanská Hora (2), Dřínov (3) a Knovíz (1).

17. *Osluchov* 1. Těžká, ovoidní lebka. ♂ Meso- a mírný hypsikephal. čela širokého (v maximum) a basis rovněž široká. Největší šířka před zadní třetinou délky a v polovině výšky lebečné. Occiput mírně vystouplý. Obličej leptoprosopní. Značná chamaeconchie a leptorrhinie.

18. *Osluchov* 2. Těžká, ovoidní. ♀ Dolicho- a hypsikephal. Čelo a basis široké. Maximalní šířka před zadní třetinou délky o něco pod polovinou délky lebečné. Occiput značně protáhlý. Obličej mírně leptoprosopní. Chamaeconchie a mesorrhinie.

19. *Osluchov* 3. Lehký ovál. ♂. Dolicho- a orthokephal. Čelo velmi úzké. Basis chybí. Maximalní šířka za polovinou délky a pod horní třetinou výšky lebečné. Occiput značně protáhlý. Obličej úzký. Orbita mesoconchní. Značná leptorrhinie.

Osluchovské lebky jsou různého indexu délkového, ale v jádru svém patří do 2. skupiny skrčených, t. j. dolicho- a mesokephalů. O. 3. nalézá se právě v maximum a O. 1. tíhne ku brachykephalii, kdežto O. 2. ku hyperdolichokephalii, O. 1. a O. 2. jsou velmi vysoké, v maximum skrčených, O. 3. patří sice k nízkým, ale její nízkost jest ještě u skrčených běžná, tak že vliv nízkých lebek jest vyloučen. Index výško-šířkový točí se kolem 100 0. Čelem řadí se do skupiny širokých. Mírně úzké čelo Osl. 3 podmíněno neobyčejnou šířkou lebky. Spodiny jsou široké a řadí se v maximum u skrčených. Lebky jsou v zadní třetině nejširší, jen u O. 3. blíží se maximalní šířkou ku polovici délky. Occiputy jsou vytáhlé. Obličejů jsou vesměs širokých a tím také souhlasí s obličejem nejobyčejnějším u všech českých lebek. Ostatně jest úzký obličej u skrčených vzácností. Dvě první mají oči nízké (v maximum u skrčených), jen O. 3. jest mesoconchní, která u skrčených jest celkem nezvyklá. Ta nabývá půdy teprve u merovejských českých, ač není ani tam tak veliká jako u cizích merovejských. I v nose neliší se od českých všech lebek.

20. *Neprobilice* 1. Těžký, veliký ovoid. ♂. Frontalní šev srostlý, ale znalý. Dolicho- a hypsikephal. Čelo široké, basis prostředně široká. Maximalní šířka v zadní třetině délky a ve svrchní třetině výšky lebečné. Occiput rozhodně oploštělý. Obličej nad obyčej úzký. Orbita značně chamaeconchní a nos leptorrhinní.

21. *Neprobilice* 2. Lehká, ovoidní. ♀. Dolicho- a orthokephal. Čelo i basis široké. Největší šířka před zadní třetinou délky a v druhé třetině výšky lebečné. Occiput značně protáhlý. Obličej chybí.

22. *Neprobilice.* 3. Necelá dětská lebka, levá polovice chybí a i obličej neúplný. Značný hypsikephal. Maximalní šířka nalézá se asi před zadní třetinou délky a pod polovinou lebečné výšky. Occiput mírně vytáhlý. Nos leptorrhinní.

Neprobilické lebky můžeme považovati za křížence 1. a 2. typu, u nichž však 2. typ rozhodně převládá. Jsou hypsikephalní, jen N. 2. jest orthokephalická, v maximum čel širokých a také i v maximum spodin širokých. Maximalní šířky jsou vzadu a tudíž jich ovoidní tvar lebečný. Orbita u N. 1. jest nízká. Tak úzký obličej, jaký má tato lebka, jest nejen u skrčených excentrický, ale i také z ostatních českých lebek velmi vzácný.

23. *Holubice.* Lehká, ovoidní, v pravo rozbitá lebka. ♀. Meso- a hypsikephal. Čelo velmi úzké. Basis chybí. Maximalní šířka před zadní třetinou délky a nad svrchní třetinou výšky lebečné. Occiput velmi prodloužený. Obličej prostředně široký. Orbita 80·0, tedy na rozhraní mesoconchie, nos platyrrhinní.

Dle zevnějšího tvaru dlužno tuto lebku zařaditi do 2. skupiny skrčených, ač již do brachykephalné tíhne. Zdali stojí pod vlivem hyperbrachykephalním, těžko rozhodnouti, jelikož jednak není celá, basis jí chybí, jednak má occiput velmi prodloužený, jenž v takové délce jest i u brachykephalů starokřesťanských vzácností.

24. *Zlončice.**) Těžká lebka tvaru více ovalního. ♂. Hyperdolicho- a orthokephal. Čelo široké, basis velmi široká. Maximalní šířka před polovinou délky a pod polovinou výšky lebečné. Occiput velmi protáhlý. V čelisti svrchní obličej úzký, v jařmu široký. Orbita nízká, nos leptorrhinní.

Náleží do 1. skupiny skrčených hyperdolichokephalů, liší se však od nich tím, že jest ve výšce sražena. Podobných lebek, jak jsme u Radimských a Bylanských seznali, jest v Čechách mezi skrčenými několik a samy o sobě tvoří malou skupinku, která zprostředkuje přechod k nízkým hyperdolichokephalům na východě

*) Ze starého musejního materialu, dle udání skrčená.

Čech se vyskytujícím, patrné to zkřížení vysokých a nízkých hyperdolichokephalů, t. j. 4. typu.

25. *Slanská Hora* 1. Poměrně lehká, ovoidní, episthion chybí. ♂. Dolicho- a orthokephal. Čelo i basis široké. Maximalní šířka nalézá se daleko před polovicí délky a pod polovicí výšky lebečné. Occiput protáhlý. Obličej již široký. Značná chamaeconchie a leptorrhinie.

26. *Slanská Hora* 2. Dětská a ještě necelá lebka. Pravá strana i s basí chybí. Tvář skorem ovalní. Meso- a hypsikephal. Čelo úzké (?). Maximalní šířka před zadní třetinou délky a pod polovicí výšky (?) lebečné. Obličej široký. Očnice hypsiconchní, nos mesorrhinní.

Též i lebky ze Slanské Hory řadí se délkou i tvarem mezi 2. skupinu skrčených a tíhnou k hypsikephalii. Čelem řadí se v maximum 2. skupiny, basí v maximum všech skrčených, podobně i obličejem. Orbitu má starší lebka také nízkou, ba ani nos neodchyluje se od maxima skrčených.

27. *Dřínov* 1. Úzký oval. ♂. Dolicho- a orthokephal. Čelo úzké. Basis velmi úzká. Maximalní šířka před poločkou délky a pod polovicí výšky lebečné. Occiput velmi protáhlý. Obličej chybí. Orbita nízká.

28. *Dřínov* 2. Ovoid. ♂. Brachy- a hypsikephal. Čelo již úzké, basis úzká. Největší šířka před polovinou délky lebečné a pod polovinou výšky. Occiput značně oploštělý. Obličej víc široký. Velmi nízká chamaeconchie. Hyperplatyrrhinie.

29. *Dřínov* 3. Oval úzký. ♂. Meso- a orthokephal. Čelo úzké, basis úzká. Největší šířka daleko před polovinou délky a v druhé třetině výšky lebečné. Occiput rovněž oploštělý. Chamaeconchie a platyrrhinie.

Dřínovské lebky vyznačují se mezi skrčenými tím, že mezi sebou mají také jednu brachykephalii, kdežto ostatní dvě řadí se 2. typu skrčených. Jsou poměrně nízké, ale ne tak jako Bylanské.

Čelem svým jsou ve skupině čel úzkých a základnic rovněž úzkých. Zvláště D. 1. má až excentricky úzkou základnici. Oploštělým occiputem upomínají D. 2. a 3. na Radimskou hyperbrachykephalii. D. 2. jest mezi skrčenými jediná lebka, která jest zkrácena až do brachykephalie. Basis po většině mají s Radimskou onou souhlasně širokou. Jen výška jest nepatrná, která při zkřížení s hyperbrachykephalií musila by zůstati vysoká. Snad se zde jedná o zkřížení tří typů: 2., 3. a 4., ve kterém jen 2. má převahu.

30. *Knovíz.* Lehká ovoidní lebka, které basis chybí. ♂ Meso- a mírný chamaekephal (?). Čelo již široké, basis však velmi úzká. Maximalní šířka v zadní třetině délky a ve svrchní třetině výšky lebečné. Occiput nepatrně protáhlý. Svrchní obličej v čelisti úzký, v jařmu široký. Značná chamaeconchie a platyrrhinie.

Lebka Knovízská představuje dosti čistý typ druhý skrčených.

Lebkou Knovízskou končí řada lebek skrčených z území Slanského, jichž jest celkem 14. Srovnáváme-li lebky z Kolínska s těmito lebkami, tu zaráží nás již na první pohled nápadný rozdíl mezi nimi. Ten dominující typ 1. u lebek z Kolínska zde napořád ustupuje 2. typu skrčených, ba můžeme říci, že v době skrčených *na Slansku žil lid výhradně typu druhého.* Typ te[r]
jenž na Kolínsku skrovně a spíše jen zkřižováním
něný vystupuje, ukazuje se zde kompaktnější,
jak vším právem souditi můžeme. Zde není

smíšenina ani intensita vlivů jiných typů lebečných, jako tam, kde bychom mohli směle mluviti docela o smíšenině všech 4 typů. Z té příčiny hodí se nám lebky ze Slanska ku přesnějšímu označení 2. typu českých skrčených a tím i také ku význačnějšímu ohraničení ostatních typů, tak jako Radimské lebky nám posloužily ku posouzení 1. typu.

Nemám v úmyslu vyhlásiti ani Radimské ani kterékoliv ze Slanska za prototypy lebek 1. neb 2. typu, jsa toho přesvědčení, že jich pro stálé vzájemné křižování a míšení nemožno nalézti; mluvím-li však přece o typu, chci tím naznačiti a spolu stanoviti v typu obrys ideální lebky, jenž by shrnul v sobě co možná největší počet znaků, které lebkám na první pohled mezi sebou souhlasícím v uzavřených territoriích společny jsou. Čím větší rozloha onoho territoria, čím jednolitější ráz lebek v něm, tím jasněji pak vystoupí obraz onoho ideálního typu. Rozstříknutí po okolních krajích a zemích lebek tomuto typu se blížících může nás poučiti o rozšíření se geografickém jednotlivých typů lebečných. Tak na př. 4. typ skrčených českých dá se stopovati na východ od Čech a 3. typ dá se jen tušiti na jihu.

Druhý typ skrčených označen jest indexem šířko-délkovým, jenž kupí se kolem rozhraní dolicho- a mesokephalie a kolísá mezi 72·5—77·5. Nižší indexy mohou již býti podmíněny křížením s hyperdolicho-, vyšší opět s hyperbrachykephalií. Výšku vykazují menší než 1. typ a index výško-délkový kupí se podobně jako index šířko-délkový kolem 75·0. Dolichokephalní jsou zpravidla orthokephalické, mesokephalní však hypsikephalické. Moment tento poukazuje k tomu, že hypsikephalní hyperdolichokephalové skrčení jsou ve skutečnosti docela jiným typem, jejž nazývám *prvním.*

U lebek 2. typu sledujeme zcela jasně přirozený zákon, že dimense lebečné u jistých druhů lebek jsou ve vzájemné korrelaci, která se i při přeměňování lebek udržuje aneb se i dostavuje u nových druhů, které křížením se z původních různých typů během časů zassimilovaly v jeden typ. S tímto se shledáváme již u českých starokřesťanských a ještě lépe u moderních. Čím delší lebka jednoho typu, tím nižší a užší jest, čím kratší, tím vyšší a širší. Jiné seskupení těchto dimensí určuje nový typ. Tak jest prvý typ vůči typu druhému neobyčejně dlouhý, vysoký a úzký, čtvrtý typ nadobyčej dlouhý, nízký a široký, třetí typ konečně velmi krátký, velmi vysoký a mírně široký. Dle toho může býti tedy v brachykephalii typ velmi krátký, nízký a velmi široký, jenž v Čechách není, ale domovem zdá se býti v jihozápadu Evropy. Toto poslední seskupení v dimensích docílí se však křížením nízkých dolichokephalů s vysokými brachykephaly, s [illegible] seskupením se ve skutečnosti setkáváme [illegible] Tyrolanů v určitých jen [illegible] křížence po větš[illegible] jen [illegible] indexech [illegible] nalézá se mezi [illegible] 75·0 (dle [illegible] obok mezi 75·0 [illegible] pro poroz-

příslušnych tak často zanedbávána bývá. Jest tak významná, že by se měla aspoň přibližně udati i tam, kde u lebek, zejména praehistorických, tak ráda basis chybívá. Výška aurikularní ji nahradí. Celkem se mnoho nezmýlíme, pakli absolutní výšku Virchowovu počítáme tam, kde basion chybí, asi od polovice vyčnívající části processu mastoidního a index její s délkou pak nám přibližně asi zařadí lebku do příslušné skupiny.

Při srovnávání různých lebek dostačí nám vytčení indexů udávajících korrelaci těch tří dimensí lebečných, ale jen tam, kde se v křížení různých typů lebečných jakž takž vyznáváme; slučovati však lebky vzdálené a nám neznámé dle shody přibližné stejných korrelací bude vždy odvážné, nepřistoupí-li k tomu ještě jiné shodné známky.

Podobně vidíme také při indexu výško-šířkovém. Točí se u 2. typu kolem 100·0, u prvého nad 105·0 a více, u 3. a 4., které mají téměř stejný index, klesá pod 97·5.

Dalším znakem 2. typu jest jeho zevnější tvar při pohledu se shora. Tvoří ovoid v předu zúžený. Mají čelo proti šířce úzké a maximalní šířka ustupuje do zadní třetiny délky, a ne jako u 1. a 4. typu, kde maximalní šířka stojí téměř v polovici délky lebečné. Také tím ovalní tvar obou typů lebek. Je-li zároveň u ovoidních tvarů occiput protáhlý, dostaneme pentagon s okulacenými rohy. Basis mají úzkou. Lebky bývají těžké, hrubých tvarů, s kořenem nosu zejména u mužských lebek zapadlým a obočím vysedlým. Čelo jest více vystouplé než u 1. typu. Úhel glabella-metopion-bregma má své maximum u 2. typu kolem 140°, u 1. typu kolem 130°.

III. *Pražsko.* Zde opět nabývají lebky jiného rázu, a to ještě i dle toho, nalézají-li se na levém anebo na pravém břehu Vltavy. Naleziště zde jsou sporá, avšak s dosti velkými nekropolemi. Malé Čičovice (4 lebky), Velké Čičovice (1), Libšice (1) na levém břehu a Přemyšlení (6) na pravém. Lebky vykopal ponejvíce pan prof. Dr. Píč, část větší Přemyšlenských pochodí z nálezu Dra. Ryznera v Roztokách.

a) Levý břeh Vltavy.

31. *Malé Čičovice* 1. Dlouhý, těžký ovál. ♂. Hyperdolicho- a orthokephal. Čelo i spodina široké. Maximalní šířka před zadní třetinou délky a téměř ve svrchní třetině výšky lebečné. Occiput velmi protáhlý. Obličej široký. Nízká chamaeconchie a mesorrhinie.

32. *Malé Čičovice* 2. Lebka necelá. Dlouhý oval. ♂? Hyperdolichokephal a hypsikephal. Čelo částečně rozbité ukazuje na široké. Basis chybí. Maximalní šířka asi v zadní třetině délky a pod svrchní třetinou lebečné výšky. Occiput velmi protáhlý. Obličej chybí celý.

33. *Malé Čičovice* 3. Úzce ovalní, lehká, necelá leb asi ženy. Hyperdolicho- a hypsikephal. Čelo široké. Basis chybí. Maximalní šířka v zadní třetině délky a nad polovicí lebečné výšky. Occiput protáhlý, méně však než u dvou předešlých. Obličej chybí.

34. *Malé Čičovice* 4. Úzký, těžký oval, snad mužská leb. Meso- a hypsikephal. Čelo úzké. Basis chybí. Maximalní šířka před třetinou zadní délky a pod svrchní třetinou výšky lebečné. Occiput rovněž protáhlý. Obličej chybí.

35. *Velké Čičovice.* Lehká ovoidní lebka velmi mladé ženy. Meso- a hypsikephal. Čelo není celé a ukazuje na úzké. Basis chybí. Maximalní šířka v zadní třetině délky a ve druhé třetině výšky lebečné. Occiput rovněž protáhlý. Mírná chamaeconchie. Obličeje není ani polovice uchovalá.

36. *Libšice.* Těžký oval. ♂. Dolicho- a orthokephal. Čelo i basis velmi široké. Maximalní šířka daleko před zadní třetinou délky a také pod polovinou lebečné výšky. Occiput mírně protáhlý. Obličej široký. Chamaeconchie a mesorrhinie.

Lebky z Malých Čičovic řadí se zřejmě do 1. skupiny skrčených a upomínají tudíž na Radimské lebky, zejména Čičovická 1. má s Radimskou 1. velkou podobu, jest jen o něco kratší, nižší a také basis má užší. Co do své výšky řadí se s R. 4. a s Bylanskými mezi nejnižší lebky ze skrčených českých, tak že patrně i zde vliv nízkých lebek působil. Čelem patří do skupiny čel širokých a šířka její základnice nalézá se v maximum skrčených. Obličej jest pro skrčené výminečně široký jako u Bylanské 4. Mnohem čistší hyperdolichokephalové zdají se býti M. Č. 2. a 3., jež nejsou celé. M. Č. 4. povstala asi zkřížením 1. a 2. typu. Lebka z Vel. Čičovic, ač dětská, patří zřejmě do 2. skupiny skrčených. Lebky Malo-Čičovické jsou z hromadného pohřebiště a souhlasí poměrně víc mezi sebou než Radimské, které z jednotlivých od sebe vzdálených hrobů pocházejí. Lebka z Velikých Čičovic byla náhodou vyorána. Lebka Libšická jest kříženec 1. a 2. typu.

b) Pravý břeh Vltavy.

Sem se řadí jen Přemyšlenské lebky, z nichž pět prvních ze sbírky D. *Ryznera* v Roztokách udány jsou asi jako skrčené. Šestou lebku vykopal prof. Dr. Píč sám. Lebka ta, ač mladá, souhlasí dosti dobře s ostatními, tak že s velikou pravděpodobností je můžeme směle za skrčené vyhlásiti a to tím spíše, že z hrobů latèneských, které se v těchže místech spolu nacházejí, objeveny lebky rázu skrčeným českým úplně neznámého.

37. *Přemyšlení 1.* Těžký, krátký ovoid. ♂. Meso- a hypsikephal. Čelo úzké, spodina však široká. Maximalní šířka před zadní třetinou délky a nad první třetinou lebečné výšky. Occiput velmi protáhlý. Obličej jest prostředně široký. Očnice nad obyčej nízká 68·2. Leptorrhinie.

38. *Přemyšlení 2.* Dlouhý lehký ovoid. ♂. Dolicho- a orthokephal. Čelo již široké, basis skorem široká. Maximalní šířka tentokráte za zadní třetinou délky a v polovině výšky lebečné. Occiput rovněž protáhlý. Obličej mírně široký. Chamaeconchie značná, leptorrhinie.

39. *Přemyšlení 3.* Lehký ovoid. ♀. Dolicho- a hypsikephal. Čelo velmi úzké, basis rovněž úzká. Maximalní šířka před zadní třetinou délky a pod polovinou výšky lebečné. Occiput nepatrně protáhlý. Obličej prostředně široký. Mesoconchie a hyperplatyrrhinie.

40. *Přemyšlení 4.* Těžký ovoid ♂. Hyperdolicho- a orthokephal. Čelo široké. Basis rovněž značně široká. Max. šířka před zadní třetinou délky a ve spodní třetině výšky lebečné. Occiput značně protáhlý. Obličej mírně široký Hypsiconchie a ještě leptorrhinie.

41. *Přemyšlení 5.* Dítě malé. Ovoid. Dolicho- a hypsikephal. Čelo mírně úzké, basis velmi úzká. Maximalní šířka v zadní třetině délky a pod polovinou výšky. Occiput velmi protáhlý. Obličej prostředně široký. Hypsiconchie, leptorrhinie.

42. *Přemyšlení 6.* Ovoid. ♂. Dolicho- a hypsikephal. Čelo úzké. Basis velmi úzká. Maximalní šířka před zadní

třetinou délky a ve svrchní třetině lebeční výšky. Occiput méně protáhlý. Obličej skorem úzký. Mírná ještě chamaeconchie a mesorrhinie.

Není žádné pochybnosti, že tyto všechny lebky jsou mezi sebou velmi příbuzny. Řadí se do 2. skupiny skrčených s charakteristickým ovoidním téměř pentagonalním tvarem. Jsou většinou dolichokephalní, jen Př. 1. jest krátký mesokephal, klonící se ku brachykephalii a Př. 4. hyperdolichokephal. Výška kupí se jednak kolem 75·0, jednak jest velmi vysoká. Nejvyšší jest Př. 1. (79·7). Rovná se tato právě co do výše i délky Broučkovské a liší se od ní svou šířkou spodiny, čímž také podmíněno, že její maximalní šířka sklesne tak dolů. Též i occiput jest jiný a zde neobyčejně protáhlý. Vliv brachykephalie na tuto lebku není již tak přímý jako na Broučkovskou. Uvážíme-li dále, že rovněž širokou basis má Př. 4. leb hyperdolichokephalická a poměrně nízká, vede nás to k tomu, že široká basis těchto pochází od nízkých asi hyperdolichokephalů. Vyskytuje se tedy u Př. 1. vliv dvojího typu, u Př. 4. ale jen jednoho a zase těch sousedů našich skrčených.

Společnou známkou všech jest pentagonalní tvar při pohledu se zhora, vyvolaný jednak značně protáhlým occiputem, a max. šířkou do zadu pošinutou. Nejnápadnější však jest důsledně nízké umístění max. šířky pod polovici výše lebečné, ač jich basis šířku Radimských daleko nedosahuje. Jedinou výjimku tvoří Př. 6., u které jest také basis výstředně úzká. Čelem po většině náležejí do skupiny úzkých. Očnice jsou z polovice nízkých a z polovice již nad 80·0. Vliv kulatých očnic jest tedy u Přemyšlenských větší než u Slanských. Čelo jest jako u Slanských zpět ustouplé.

Po levém břehu kolem Prahy v době skrčených usazen byl lid typu prvého a jen z mála pomíšený druhým, blíží se tedy k Radimským a snad i s nimi souvisí. Postrádáme však u nich, že nejsou jako Radimské 4. typem smíšeny. Mezi nimi však Šárecká lebka, Drem. Grégrem popsaná, jest nízká. Na sever od Čičovických již v nížinách polabských nad Roudnicí lebky Bechlínské*) jsou vysocí ovalní hyperdolichokephalové. Na západ od Čičovických a Bechlínských žil 2. typ, tak jako i na východ na druhém břehu řeky v Přemyšlení nalézá se 2. typ. Zdá se tedy, jako kdyby lid 1. typu na sever od Prahy v době koster skrčených vklínoval se mezi lid 2. typu. Severní zástupci 1. typu jsou vysocí, jižní však jsou změněni značně typem 4.

IV. *Žatecko* a *Teplicko.* Myslím si prozatím pod touto oblastí celou krajinu na sever od Slanské oblasti a prostírající se až i do Teplicka, ale zdá se mi, že Teplicko představuje přece jen novou oblast s charakteristickými lebkami skrčených, soudě dle lebek Hostomických. Krajiny tyto na praehistorické nálezy přebohaté, jsou nám v Praze méně známy a jsou také posud jen nahodile prozkoumávány. Naleziště na Žatecku jsou: Strupčice (3 lebky), Bečov (3) a Pětipsy (2). Lebky vesměs náležejí ku staršímu materialu musejnímu. Lebky Strupčické poslány byly do musea p. inž. Pudilem,**) Pětipeské p. Hodkem.*) O všech těchto lebkách činěna v Památkách poznámka, že jsou skrčených. O Bečovských však se to nedalo zjistit přesně. Mohly by býti latèneské, jelikož zde a zejména na Teplicku skrčení přecházejí přímo v latènskou dobu.

43. *Strupčice 1.* Těžká ovoidní leb. ♂. Dolicho- a hypsikephal. Čelo úzké, podobně basis úzká. Maximalní šířka v zadní třetině délky a pod svrchní třetinou výšky lebečné. Occiput značně protáhlý. Obličej prostředně široký. Značná chamaeconchie.

44. *Strupčice 2.* Těžký oval. ♂. Uchovalá jen svrchní část lebky, která jest ještě za živobytí trepanována na dvou místech. V levo na spánku čelní kosti za hrbolem čelním nalézá se otvor hruškovitý 4·5 cm. dlouhý a 3 cm. široký se špičkou do zadu obrácenou, jenž má kraje ostré a nerovné. Otvor coronarní šev nepřesahuje. Druhá ale jen začatá kost neprorážející a zhojená trepanace umístěna jest v pravo téměř u bregma přes coronarní šev z polovice do čelní, z polovice do parietalní kosti zasáhající. Jizva jest ovalní, 4 cm. dlouhá 3 široká.

Dolicho- a hypsikephal.**) Čelo široké, basis chybí. Maximalní šířka před zadní třetinou délky a v polovině výšky lebečné. Occiput málo protáhlý. Obličej celý chybí.

45. *Strupčice 3.* Těžká ovalní leb. ♂. jen calva. Rovněž trepanována.***) Otvor uprostřed pravé kosti parietalní, ovalní, šikmě položený (osa bregma asterion), 5 cm. dlouhý, 3·25 cm. široký.

Hyperdolicho- a značný chamaekephal.†) Čelo široké, basis chybí. Maximalní šířka před zadní třetinou a pod polovicí výšky. Occiput velmi protáhlý. Celý obličej chybí.

Ze Strupčických lebek patří: Str. 1. k typu druhému. Délka, výška i ovoidní tvar, obličej a orbita pro to svědčí. Basis jest arci poněkud úzká, ostatní jako u Přemyšlenských. Druhé dvě však rozhodně náležejí k typu prvému skrčených. Str. 2. má výšku přiměřenou, ale Str. 3. jest úzká a upomíná na úzké dolichokephaly, o kterých jsme již u Zlončické se pronesli, že stojí asi pod vlivem nízkých hyperdolichokephalů. Z okolí Loun z Chrabřece, tedy poměrně v blízkosti Strupčic, popsal *Kučera* ††) lebky koster skrčených, mezi nimiž dvě také nízké lebky se nalézají, a sice dvě ze tří, u nichž je výška zaznamenána. Zdá se tedy, že v tom území severních Čech nízcí dolichokephalové v době koster skrčených jsou poměrně hojně zastoupeni jako kolem Radimi. Připomínám zde, že lebka Mostecká, považovaná za diluvialní, jest rovněž nízká.

46. *Bečov 1.* Těžký ovoid. ♂. Dolicho- a orthokephal. Velmi úzké čelo, basis rovněž úzká. Maximalní šířka v zadní třetině délky a ve svrchní třetině lebečné výšky. Occiput nad obyčej protáhlý. Obličej široký. Mírná mesoconchie a mesorrhinie.

47. *Bečov 2.* Lehká rozbitá leb. ♀. Dlouhý oval. Hyperdolichokephal a dle výšky vertex-opisthion hypsikephal. Čelo nezměřitelné. Basis chybí. Maximalní šířka asi v zadní

*) Jelinek: Mittheilungen der anthrop. Gesellsch. Wien. Jahrg. XIV., pag. 194.

**) Památky, díl X. 1876. p. 431.

*) Památky díl X. 1876, p 594.

**) Když se výšce aurikularní přidá 12 mm. a tím přibližně udá výška Virchowova, dostane se jistě hypsikephalie 75·1.

***) Trepanace obou těchto Strupčických lebek popsána již Kopernickim.

†) Výška Virchowova podobně jako u Strupčické 2. uměle odhadnuta.

††) Český lid. Roč. IV.

třetině délky a nad polovinou výšky lebečné. Occiput protáhlý. Obličej celý chybí.

48. *Bečov 3.* Rozbitá silná ovoidní leb. ♂. Meso- a orthokephal.*) Čelo úzké. Basis chybí. Maximalní šířka v zadní třetině délky a asi ve spodní třetině výšky. Occiput oploštělý. Obličej chybí.

Bečovské lebky jsou taktéž promíšeny, Bečovská 2. řadí se ku 2. typu.

49. *Pětipsy 1.* Těžký ovoid. ♂. Meso- a hypsikephal. Úzké čelo. Basis široká. Maximalní šířka za polovinou délky a pod polovinou výšky lebečné. Occiput protáhlý. Obličej velmi široký. Očnice mesoconchní a nos leptorrhinní.

50. *Pětipsy 2.* Mladá ženská leb. Ovoid. Meso- a hypsikephal. Čelo již široké. Basis rovněž široká. Maximalní šířka daleko za polovinou délky a v horní třetině výšky lebečné. Occiput velmi protáhlý. Obličej prostředně široký. Orbita velmi nízká, nos úzký.

Ze všech lebek ze Žatecka právě popsaných jsou obě Pětipeské skrčeným vlastně nejvzdálenější, zejména až ku brachykephalii klonící se k mesokephalii. Jich zevnější ovoidní tvar i šířka spodiny řadí je ku 2. typu a celkem nápadně upomínají na Hostomickou 1., která však má nepoměrně úzkou basis.

V museum Teplickém nalézají se tři lebky skrčených z Hostomic, které jsem s laskavým dovolením představenstva musea na místě přeměřil. Jen jedna dětská lebka byla celá, ostatní dvě rozbité bez obličeje a spodiny. Náležejí již do oblasti teplické.

55. *Hostomice 1.* Dítě. Ovoidní lebka. Dolicho- a chamaekephal. Úzké čelo, zejména však basis úzká. Svrchní i spodní obličej úzký Chamaekonchie a platyrrhinie.

56. *Hostomice 2.* Oval ♂. Meso- a chamaekephalie. Čelo široké. Basis a obličej chybí.

57. *Hostomice 3.* Ovoid. Dítě. Meso- a orthokephalie Čelo velmi úzké. Ostatní chybí.

Lebky ze Žatecka, pokud nám naznačuje Pražský musejní material, spadají dobře do rámce lebek skrčených a jsou směšeninou 1. a 2. typu. Druhý typ nezdá se již míti převahy. Všechny jsou vysoké, jen jedna a sice Bečovská 3. kloní se ku chamaekephalii, která poukazuje na 4. typ. Lebky z Teplicka, severo-východně od Žatecka, poukazují však na jinou směšeninu. Zde pojednou nízké lebky mají převahu, ač tvarem svým více na typ 2. upomínají. Hostomické lebky jsou vesměs nápadně nízké, z Chrabřece u Loun jsou ze tří dvě nízké a z Blažimi**) jsou obě značně chamaekephalické. Délka všech těchto lebek jest poměrně malá, indexem šířko-délkovým odpovídají jen 2. typu (mezi 72·5 a 77·5), tak že s pravděpodobností možno souditi zde na zkřížení se typu 2. a 4. a ne-li ještě se 3., přihlížíme ku Trmické lebce, Virchowem***) popsané, s indexem 82·7. Kromě toho jsou lebky Hostomické tak nápadně a souhlasně široké, indexu výško-šířkového tak nízkého, že předčí v tomto i Bylanské. Dále souhlasí i s hyperbrachykephalem Radimským, neb s tímto má Hostomická 1. i podobně úzké čelo a basis. Obličej Hostomické jest velmi nízký, nižší jest u Radimského hyperbrachy-kephala a liší se tím značně od Bylanských. Nesmíme arci zapomenouti, že u Hostomické lebky jedná se o dítě, u něhož obličej sám sebou ještě vyvinut není.

Žatecké lebky mají také své zvláštnosti territorialní. Mají většinou zevnější tvar Slanských lebek, t. j. 2. typu, jsouce celkem vyšší, a jich maximalní šířka padá do polovice neb pod polovici lebečné výšky jako u Slanských a Radimských, ne však jako u Přemyšlenských. Samy jsou dosti široké a mají i basis širokou. Obličej jich široký souhlasí s většinou skrčených 2. typu. Přemyšlenské honosí se již úzkým obličejem, jenž u některých Slanských a pak pozdějších českých merovejských se také objevuje.

Hostomické lebky ve společnosti s lebkami z Chrabřece u Loun a pak s lebkami z Blažimi tvoří asi novou territorialní skupinu, která přechází sice v Žateckou, ale od této se liší nápadně převahou nízkých lebek.

VI. *Chrudimsko.* Z východních Čech mám k disposici dosavad jen 3 lebky z Chrudimi, jež Lüssnerem*) do zem. musea darovány a jako skrčené udány.

51. *Chrudim 1.* Těžký, mírný ovoid. ♂. Dolicho- a orthokephal. Čelo široké. Basis velmi úzká. Maxim. šířka nalézá se v zadní třetině délky a pod polovinou výšky lebečné. Occiput velmi protáhlý. Obličej prostředně široký. Orbita chamaeconchní a nos mesorrhinní.

52. *Chrudim 2.* Těžký oval. Leb necelá. ♂. Hyperdolicho- a mesokephal. Čelo i basis široké. Maximalní šířka za polovinou délky a v polovině výšky lebečné. Occiput protáhlý. Obličej mírně široký. Orbita velmi nízká, nos mesorrhinní.

53. *Chrudim 3.* Lehký oval. ♀. Meso- a hypsikephal. Čelo i basis úzké. Maximalní šířka před polovinou délky a za spodní třetinou výšky lebečné. Occiput velmi protáhlý. Obličej úzký. Orbita velmi nízká. Hyperplatyrrhinie.

Z Chrudimských lebek, které dle zevního pohledu řadí se k 2. typu, kloní se dvě více ku typu 1. Výšku mají vesměs přiměřenou. V mnohém upomínají na své nejbližší sousedy Radimské a sice na jich hyperdolichoano i hyperbrachykephaly. Brzo některá z lebek Chrudimských souhlasí s prvými, brzo s druhými. Jest zde úzká a široká jich basis, souhlasící vzdálenost maximalní šířky od occiputu. Úhel čelní (ua-mo-br) a indexy výško-délkový a výško-šířkový leží uprostřed nich, V ostatním souhlasí míry lebek Chrudimských s typem 2.

Ku konci dovolím si zařaditi sem jednu durynskou lebku z *Pretschu* (Halle), rovněž skrčenou, která jest umístěna v tabuli však mezi našimi skrčenými pod č. 54. Jest mužská, těžká, veliká, hyperdolicho- a hypsikephalická a velmi úzká. Čelo má velmi široké, basis chybí. Maximalní šířka nalézá se před polovinou délky a pod spodní třetinou lebečné výšky, což ostatně ukazuje také na velmi širokou basis. Occiput jest mírně protáhlý. Obličej svrchní i celý široký. Chamaeconchie a již mesorrhinie.

*) Výška rovněž jen odhadnuta.
**) Čituji dle Niederleho: Český lid. III. roč.
***) Verhandlungen d. berl. Gesellschaftf. Anthropol.

*) Památky, III. díl p. 235

Povšechný přehled.

Dle indexu šířko-délkového rozpadají se veškeré lebky českých skrčených ve tři dříve již námi naznačené skupiny, které zároveň určují nám i tři typy lebečné. Prvé dvě skupiny jsou charakterisovány jen svými maximy, jelikož přecházejí do sebe, třetí však na počet nejskrovnější (dvě lebky) tvoří osamocenou skupinu. První má maximum v hyperdolichokephalii (67·5—70·0), druhá v dolicho- a mesokephalii (72·5 až 77·5), třetí patří až do hyperbrachykephalie (nad 85·0). Mezi prvou a druhou skupinou jest bohatý přechod, avšak i také druhá přechází znenáhla do brachykephalie, aniž by dosáhla však hyperbrachykephalie. Tato poslední jest ostatně tak nepatrně zastoupena, že tento typ lebeční považován býti musí jako cizí mezi českými skrčenými.

Přiložená tabulka znázorňuje poměry indexu šířko-délkového u všech českých skrčených, tedy i již jinde v literatuře uveřejněných.*)

Index šířko-délkový. 100 eu-eu : gb-Eo	60·0—	62·5—	65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—	82·5—	85·0—	87·5—
České skrčené (Hellich)			3	10	8	12	10	6	1		1	1
České skrčené ostatní	1	1	1	6	6	8	8	2		1		
Úhrnem	1	1	4	16	14	20	18	8	1	1	1	1
% zastoupení				18·6%		44·2%					2·1%	

Zde vychází zřejmě na jevo, že jádrem českých skrčených jest vlastně jen 2. typ, t. j. dolicho-mesokephalové, jenž jest v maximum zastoupen 44·2%, oproti druhému, který to přivádí jen na 18·6%.

Ačkoliv, jak jsme se v předu přesvědčili, v jednotlivých územích vystupují jednak hyperdolichokephalové, jednak opět dolicho-mesokephalové dosti samostatně, přece jsou vždy tak mezi sebou pomíšeni, že na obapolné křížení se obou typů nutně souditi musíme. Již sám dosti značný přechod mezi maximem prvého a druhého typu v indexu šířko-délkovém k tomu poukazuje. Typy ty jsou však charakterisovány i svým zevnějším tvarem lebek. Lebky typu prvého jsou na první pohled ovalní, typu druhého, ovoidní s čelem úzkým. Maximalní šířka lebečná kupí se u prvních kolem poloviny délky, u druhého však ustupuje k zadní třetině délky, čímž se zároveň záhlaví zdá širším a čelo opět užším. Lebky prvého typu bývají protáhlejší, štíhlejší, stejnoměrně zakulacené, bez vyčnívajících hrbolů čelních i parietalních, lebky druhého typu hřmotnější, hranatější, s vystouplejšími zejména parietalními hrboly. Maximalní šířka lebek těchto nejen že ustupuje do zadu, nýbrž i tu také stoupá nahoru a tím pak všim docílí se přečasto tvaru pentagonalního v normě parietalné.

Index výško-délkový jest jeden z nejdůležitějších rozlišujících znaků lebečných, jakkoliv na první pohled nezdá se jím býti. U našich skrčených jest právě zdánlivé jen indiferentním.

Výška jich pohybuje se jen v ortho- a hypsikephalii, t. j. od 70·0 nahoru.

Dle mých zkušeností na českých lebkách lze rozeznávati vůbec lebky nízké a vysoké a hranice mezi nimi půlí právě orthokephalii, tedy do 72·5 jsou nízké, nad 72·5 vysoké. Z 55 českých skrčených jest 44 vysokých nad 72·5, t. j. 79·6%, a jen 11 nízkých pod 72·5 (20·4%). Ty nízké lebky u českých skrčených, jelikož přecházejí znenáhla do vysokých, nebyly by tak nápadny, kdyby podobně nízké a i nižší neobjevovaly se houfně v pozdější době latènské a merovejské v Čechách a současně v zemích severovýchodně od Čech ležících. Skrčení o nízkých lebkách v Čechách vystupují jen jednotlivě v různých territoriích, převahou však jen ve dvou asi na Teplicku a na Kolínsku, kde opět nejvíce v Bylanech jsou zastoupeny. Z toho jde nepochybně na jevo, že čeští skrčení, kteří jsou o vysokých lebkách, křížili se s novým 4. typem a sice nízkolebečným, jenž snad s nimi tou dobou sousedil.

Jinak jsou čeští skrčení jen vysokolebeční. Jich maximum pohybuje se mezi indexy 72·5—77·5, kde jich jest na 60%. Mezi ostatními 20% s indexem nad 77·5 nalézají se obě hyperbrachykephalní lebky z Radimi a pak i lebky, o nichž se dá s velikou pravděpodobností souditi, že zkřížením se s brachykephalií zkráceny a zvýšeny byly (Broučkovské, Pětipeské), také snad s 3. typem, jelikož z té doby jiného v Čechách neznáme.

Touto eliminací cizích vlivů na výšku lebek skrčených dostaneme výšku vlastních skrčených českých, jež se hlásí k 1. a 2. typu. Výška jest jednolita, pohybující se jen v maximum indexů mezi 72·5—77·5, úkaz to, jenž se u všech pozdějších českých lebek více nedostaví.

V této jednolivosti indexů výško-délkových 1. a 2. typu skrčených leží skryt zcela zřejmý rozdíl mezi oběma typy. Srovnáme-li jen indexy výško-délkové s indexy šířko-délkovými, objeví se nám, že lebky 1. typu jsou při své hyperdolichokephalii rovněž tak vysoké a ne-li vyšší, jak kratší lebky 2. typu. Jsou však také z té příčiny neobyčejně úzké. To srovnání lebek skrčených dle obou vytčených indexů jest v následující tabulce v levo znázorněno, kdežto v pravo jsou tyto lebky seřaděny dle indexu výško-šířkového.

---

*) Seznam již uveřejněných skrčených jest sestaven a doplněn dle Niederleho v Českém lidu roč. III.

Lebky skrčených v Čechách		Index výško-délkový. 100 V-ba:gb-Eo								Index výško-šířkový. 100 V-ba:eu-eu											
		65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—	82·5—	87·5—	90·0—	92·5—	95·0—	97·5—	100·0—	102·5—	105·0—	107·5—	110·5—	112·5—	115·0—
Index šířko-délkový. 100 eu-eu:gb-Eo	65·0—		16			2 9										16				9	2
	67·5—			31 40 45	24 32 52	47 54	5 33									31 45	24 40	52	33 5	32 47 54	
	70·0—			15	6 38	18 44 36	20								38 15	6	20 36	18	44		
	72·5—		55	4	10 19 21 25 27	39 41 42 43 46 51	11					55	51	4 19 25 43	10 21 46 27	39 41 42				11	
	75·0—	56		13 14 57	34 48 30 29 12	26 53	35			56	57	13 14	30 29 12		26 34 53		35				
	77·5—				23	17	1 37 49 50				37	1 23		17 49	50						
	80·0—82·5—				28										28						
	85·0—								8			8									
	87·5—						7			7											
	Suma	1	2	8	17	16	10		1	2	2	6	4	6	11	7	5	2	3	5	1

Při physiologickém zkrácení lebky očekávali bychom, že lebka doplní se do šířky a výšky, čili čím lebka kratší, tím širší a vyšší. Kdyby všechny naše skrčené byly jednoho typu a jen lišily se značně v délce, musili by, srovnány v naší tabulce dle indexu šířko- a výško-délkového tvořiti šikmý sloupec od levé ruky dolů a na pravo, jak je to viděti zřejmě na tabulce ve výško-šířkovém, kde jest však sloupec opačně od prava na levo skloněný. Náš sloupec v indexu výško-délkovém zůstává na pohled kolmým a sice jen z té příčiny, že všichni téměř hyperdolichokephalové a částečně i dlouzí dolichokephalové vlastně v onom případě měli by býti pošinuti více na levo. Jsou hyperdolichokephalové naši oproti své délce nad obyčej vysocí, ba skorem vyšší než lebky 2. typu (dolicho- a mesokephalové mezi 72·5—77·5). V indexu výško-šířkovém jsou totiž lebky opět nápadně úzké, tak že vybočují ze šikmého sloupce, pošinuty jsouce víc na pravo. Následkem toho také jest sloupec šikmější, než by vlastně býti měl. Hyperdolichokephalové 1. typu dlouzí, vysocí a úzcí jsou vlastně lebky rozměrů excentrických a proto při dalším zkřižování v Čechách více se neudrželi. Již v latènské době znenáhla mizejí a v době starokřesťanské není po nich stopy, avšak ten zvláštní jim poměr všech tří dimensí lebečných mezi sebou dá se přece až do starokřesťanské doby stopovati, ač v poměrech poněkud přeměněných.

Podobně jako lebky 1. typu přimykají se na tabulce v indexu výško-délkovém ku 2. typu z pravé strany, tak lnou lebky 4. typu k jádru lebek skrčených v levo. V tabulce v pravo pak všechny tři typy se svými přechody tvoří již zřejmě označené skupiny seřaděné zdánlivě v sloupec neobyčejně šikmý. Zatím však má zde každá skupina svůj sloupec, jenž ku předcházejícímu sloupci od leva se jen přikládá, avšak jej nedoplňuje. Třetí typ, t. j. hyperbrachykephalové mají v tabulkách arci své zvláštní umístění.

Index výško-šířkový, jenž nejlépe znázorňuje, jak jest lebka v normě frontalní úzká, jest u skrčených českých dosti divoký a rozstříkne se mezi ind. 87·5 až 117·5. Celkem se rozpadá na 4 skupiny, které odpovídají asi našim 4 typům. Mezi skupinami jsou však přechody velké, tak že hranice některých skupin jsou nezřetelné. První a třetí typ jako typy výstřední, hyperdolichokephalové a hyperbrachykephalové, mají ohraničené skupiny, prvý o nejvyšších indexech s maximem mezi 112·5—115·0, třetí o nejnižších od 87·5—90·0. Skupiny druhého a čtvrtého typu, dolicho-mesokephalové a nízcí hyperdolichokephalové splývají mezi sebou, s maximem značným mezi 100·0—102·5, které však náleží typu druhému. Lebky čtvrtého typu osazují celou tuto skupinu v levo a kryjí, se jako na př. Hostomické s širokými indexy hyperbrachykephalů.

Tak nízké indexy u nízkých našich skrčených, zejména Hostomických, překvapují celkem, a sice proto, že u našich nejnižších merovejských lebek, jsou velikou vzácností. Mezi latènci jsou hojnější, avšak jen u brachykephalů. O Hostomických lebkách vyslovili jsme již dříve své podezření, že by mohli býti zkrácení brachykephaly.

Bylanské jsou také v sousedí s hyperbrachykephalií Radimskou. V bavorských nalezištích z doby merovejské ve Feldaffigu a Reichenhallu přicházejí lebky o podobných indexech, jsou však také většinou brachykephalní. Chybili bychom tedy, kdybychom ty nízké indexy dle našich Hostomických a Bylanských lebek přisouditi chtěli čtvrtému typu. Maximum jeho zdá se ležeti asi nad 97·5.

V pravo v tabulce předcházející jsou poměry tohoto indexu znázorněny a zároveň porovnání s indexem šířko-délkovým, ve kterém, jak již předem připomenuto bylo, se všechny čtyry skupiny, odpovídající asi našim 4 typům skrčených mnohem lépe obrazí než v indexu výško-délkovém.

Poměry indexů výško-délkových a výško-šířkových u skrčených srovnány s poměry těchže indexů u jiných českých lebek poskytuje nám tabulka III. č. 1. a 2. V nich zároveň zřejmo, jak pošinují se maxima jednotlivých typů lebečných v různých obdobích a jak v době starokřesťanské*) původní maxima skrčených počínají splývati dohromady a se assimilovati.

Korrelat tří dimensí lebečných. Dle našich zkušeností při srovnávání lebek českých různých dob, dále i cizozemských, jak později ukážeme, jest vzájemný poměr mezi třemi dimensemi lebečnými, t. j. délkou, šířkou a výškou u typických skupin ustálený. Při zkřížení se různých typů lebečných assimilují se tyto korrelaty dimensialní v určitém poměru tak, že původní korrelaty v assimilovaném korrelatu zůstávají více méně naznačeny, a sice v opačném poměru dle toho, čím více typů a čím intensivněji bylo křižováno, t. j. při četném a stálém křižování se stopy původních typů více stírají. Stopy ty ukazují se zřejmě ne u jednotlivých, nýbrž u většího počtu k sobě náležejících lebek, nejlépe však z jednoho a jednodobého naleziště, a vyjádřeny bývají v dotyčných indexech maximy. Vykazuje-li některý index dvě neb tři maxima, udávají nám tyto křížení dvou až tří druhů různých lebek. Vypočítávání a udávání jen středních hodnot u řady lebek kalí na dobro pohled do vývoje těch řad. Za ton příčinou jsem ve své práci upustil od vypočítávání zbytečných indexů středních.

Hodnoty z assimilovaného korrelatu dimensialního stojí mezi hodnotami z původních korrelatů. Dlouhá, vysoká a úzká lebka zkřížena s krátkou, vysokou a širokou stává se kratší a širší při stejné výšce, s dlouhou, nízkou a širokou zůstává dlouhou, sníží se však a sešíří. Toto můžeme již theoreticky předpokládati a ve skutečnosti nalézáme u českých lebek toho zřejmé doklady. Vidíme to již u skrčených.

V tabuli III. čís. 3. v indexu výško-šířkovém udávají jednotlivá čísla řadové číslo lebek. Relativně největší čísla v řadě skrčených udávají maxima jednotlivá. Maximum 1. typu jest 4, druhého 11, třetího a čtvrtého v levo nejzazší 2. Číselné maximum 6 jest však jen konglomerat různě vysokých lebek. Jest zde Broučkovská, velmi vysoký kříženec druhého a třetího typu, jelikož co kříženec s prvním musela by býti daleko užší.
[illegible] asi v podobném poměru, na pohled zevní
[illegible] zkrácený však třetím. Když přijímáme
[illegible] ebek zkřížení druhého a čtvrtého typu,
[illegible] sud nevysvětlitelná jejich šířka, kterou
[illegible] Hostomické a která jest vlastní jen,
[illegible] ypu. Snad proto jsou obě také tak

[illegible] se v dlouholebé a krátkolebé. Mezi
[illegible] bky z Kolínska (naleziště: Žabo-
[illegible], a proto také mezi nimi jsou

Křižováním mizejí výstřední hodnoty dimensialní, a proto také zdá se, že vymizel skrčenými z Čech 1 typ, jenž má délku i šířku výstřední. Ve skutečnosti však upomínají některé lebky svým přibližným korrelatem a svým stejně výlučným postavením v době starokřesťanské (lebky Libické) na tyto, podobně jako jiné lebky starokřesťanské poukazují na jiné typy lebek skrčených, tak že můžeme bezpečně souditi, že lebky skrčených dochovaly se do doby starokřesťanské a nynější. Zkrátka lid skrčených nepřestává v Čechách, ač změněn, dosud žíti. Lebkám ubývá na výstředních délkách a šířkách. Hyperdolicho- a dolichokephalie u skrčených zastoupená 61·1% klesne v době starokřesťanské na 25·5% a v době nynější na 1%. Úzke lebky s indexem výško-šířkovým nad 105·0 v době skrčených v 27% seschnou se na 4·7% v době starokřesťanské a v nynější době i lebky s indexem nad 95·0, které se za skrčených i starokřesťanských objevovaly v 53%, klesnou jen asi na 10%.

Brachykephalie, jež v době skrčených zastoupena 5·6%, v době latènské již 28·0% stoupá v době starokřesťanské sotva na 34%, stojí však v době nynější na 88%, i v místech, kde starokřesťanské to sotva na 34% přivedly. Od doby starokřesťanské až do doby nynější zajisté že do Čech žádná nová brachykephalie se nepřistěhovala; dostavilo se to jenom křížením již tou dobou v Čechách usedlé brachykephalie. Ty změny, které doznávají lebky zkřížených až do doby starokřesťanské v Čechách, jsou úplně analogické změnám, které předělaly starokřesťanské na moderní. Brachykephalové během času zkrátí každou dolicho- a mesokephalii v brachykephalii. Kosmických neb kulturních vlivů není zapotřebí k vysvětlení tohoto zjevu tak všeobecného ve střední Evropě.

Indexy z různých výšek lebečných. Uvedli jsme v indexu výško-délkovém výšku Virchowovu, t. j. basion-vertex. *Kohlmann**) při měření bavorských merovejců uvádí výšku Bär-Eckerovu, t. j. největší ať od basionu neb posthionu. Rodíl mezi výškou basionovou neb posthionovou, ač celkem nepatrný, stoupne přece u některých našich skrčených až na 8 milimetrů. Nápadno jest u skrčených českých, že indexy výško-délkové z Bär-Eckerovy výšky vypočítané udávají menší počet nízkých lebek do indexu 72·5. Nízkých lebek u skrčených dle Virchowova měření jest 14·3%, dle Bär-Eckerova jen 2·2%, u latènských 36·4% klesne jen na 35·7% u merovejských 61·9% na 52·4% a u starokřesťanských 30·2% až na 12·7%. Nízké skrčené, merovejské a starokřesťanské české lebky jevily by dle toho jakousi příbuznost mezi sebou.

Rozdíl mezi výškou Virchowovou a Bär-Eckerovou dá se vyjádřiti též úhlem, jejž tvoří osa otvoru týlního ba-op s maximalní délkou (gb-eo). Maximum u skrčených leží až do 5°, u merovejských však od 5° až do 10°, u starokřesťanských opět od 2·5°—5°.

Výška basion-bregmatická, kterou měří Francouzi a u nás *Niederle* a *Matiegka*, jest opět nízkým lebkám na prospěch a zvyšuje u skrčených 14·3% na 19·4%, u latènských 36·4% na 37·5%, u starokřesťanských 30·2% na 36·3% a jen u merovejských sníží 61·9% na 58·3%.

*) Anthropologie und Urgeschichte Bayerns III.

velmi širokou spodinou honosí. Hyperbrachykephal skrčených má tak úzkou basis, jaká ani v brachykephalei starokřesťanské není obyčejem. Dále sbírá se u skrčených malá skupinka o 3 lebkách, z nichž dvě pocházejí z Kolínska (Broučkov, Kouty) a jichž index klesá pod 67·5. Lebky o tak úzké basis objeví se pak z části u merovejských a starokřesťanských, avšak jen na Kolínsku.

Basalní index (*100.na-ba : ms-ms*) uváděn jest *Rankem**) a udává dosti dobré charakteristikon pro české skrčené. (Viz tab. III. č. 12.) Ona dlouholebost a zároveň úzkost lebek rozhoduje, že indexy dosahují neobyčejných hodnot vysokých, ač skupina velmi vysokých hodnot při indexu výško-šířkovém (viz tab. III. č. 3) zde naznačena není. Celkem jest tento index velmi roztříštěn, ani ne tak u skrčených jako u ostatních českých lebek pozdějších dob.

U skrčených soustředí se maximum mezi 100·0 až 102·5, dále se tvoří širší ale méně četnější maximum mezi 92·5—95·0. Obě jsou naznačena v Latènu a starokřesťanu, u merovejských jen vedlejší o nízkých indexech. Lebky dle typů seřaděné jsou tentokráte roztříštěny, poněvadž indexy jsou ovládány jednak délkou lebečnou a jednak mastoidalní šířkou. Čím delší lebka a užší basis, tím vyšší index.

Indexy určující místo maximalní šířky na lebce. Jeden index udává vzdálenost maxim. šířky od occiputu redukovanou na délku lebky a druhý kolmou její vzdálenost od basionu redukovanou však na výšku. Indexy tyto zavedl *Hölder*,**) jenže obě vzdálenosti redukoval na délku lebečnou. Prvé jest správné, druhé méně vhodné, poněvadž se jedná jen o výšku. Za touž příčinou jsem index změnil. Index prvý udává tvar lebky v normě parietalné, neb maxim. šířka v polovici délky předpokládá asi ovalní tvar, do zadu pak pošinuta asi ovoidní; druhý index pak pomáhá určovat šíři spodiny, neb čím výše leží maximalní šířka, tím užší jest spodina a naopak. *Hölder* zamýšlel prvým svým indexem zachytiti vystouplost occiputu lebečného, jak se mu to však zdařilo, dosvědčí naše tabulka occiputalních indexů (č. 15). Pochybená to myšlénka již z té příčiny, že maximalní šířka ráda mění své místo, aniž by byla v jakém poměru k occiputu.

Prvý index vzdálenosti šířky z délky (viz tab. III. č. 13) kolísá u skrčených mezi 35·0—47·5 a zdá se býti všude asi stejnoměrně zastoupen; ve skutečnosti se jedná však o dvě skupiny mezi 35·0—37·5 a mezi 42·5—45·0, které do sebe přecházejí. Jsou to skupiny, z nichž prvá o nižších indexech nabývá vrchu v latènu, druhá o vyšších pak mezi merovejci. V době starokřesťanské mají indexy tyto velký význam territorialní.

Hyperbrachykephalové skrčení mají nízké indexy, latènští brachykephalové rovněž, ale starokřesťanští vysoké. První a čtvrtý typ má rád vysoké indexy, blížící se ku polovici, druhý pak nízké, blížící se ku zadní třetině délky lebečné. Bylanské, radimské, ano i čičovická 1. jsou o číslech nad 40·0.

Druhý index výšky maximalní šířky z výšky lebečné (viz tab. III. č. 14) rozpadá se u skrčených na dvě velké skupiny. Maximum prvé nalézá se mezi 45·0 až 47·5, druhé skupiny mezi 60·0—67·5. V této skupině jsou nejčistší representanti typu 2., jako neprobilické, dřínovské, holubická, pětipeské, jsou zde však po většině malo-čičovické a z části hyperdolichokephalové radimští; ve druhé skupině, která v poměru k ostatním českým lebkám ještě dosti vysoká čísla vykazuje, jsou právě v maximum hyperbrachykephalové, přemyšlenské. Ostatní radimské osazují vyšších, bylanské pak nižších čísel maxima. Nízké lebky nalézají se vesměs ve skupině nižších indexů.

Přísluší tedy vysoký index nad 60·0 typu druhému, pod 50·0 typu čtvrtému a třetímu, a mezi nimi asi umístěny jsou indexy typu prvého, ač právě u skrčených těch indexů již téměř nenalézáme.

V době latènské jest druhá skupina vyšších indexů daleko bohatší, v době merovejské opět naopak prvá. V době starokřesťanské nabývají vrchu indexy nízké kromě lebek na Poděbradsku.

Index occiputalní. (Tab. III. č. 15.) Bych nahradil *Hölderův* index, jenž měl určovati vystouplost occiputu, sáhl jsem k indexu, který, jak se mi zdá, mnohem lépe účelu svému vyhovuje. Spustím z bodu Eo kolmici na diametr la-in a dostávám tak výšku a basis occiputu. Index udává pak výšku redukovanou na basis occiputu. Můžeme nyní směle považovati čísla do 15·0 za occiputy oploštělé, nad 15·0 vystouplé. Jsem si úplně vědom, že cíl indexem vytknutý není zplna dosažen jednak proto, že inion měl by býti nahrazen zevní protuberancí occipitalní (inion leží zpravidla pod ní), jednak že lambda bývá klenbou occiputu s sebou strženo. Vůbec jest velmi nesnadno basis klenby occiputu o nějaké fixní body na lebce opříti.

U skrčených jsou nejobyčejnější indexy vysoké s maximem mezi 17·5—20·0. K lebkám s occiputem oploštělým řadí se částečně radimské, neprobilické, dřínovské, Knovíz, Kouty, Kutná Hora a Osluchov 1. Hyperbrachykephal radimský a brachykephal dřínovský mají záhlaví tak ploché, že index jich klesá pod 10·0. Zdá se, že všechny tři typy 1., 2. a 4. mají vystouplé occiputy. V latènu vystupuje ještě jedno poboční maximum velmi oploštělých occiputů mezi 7·5—12·5, kde však ponejvíce zastoupena jest brachykephalie. Nejnižší indexy jsou již occiputy typu Disentis. U merovejců neklesá index pod 15·0 a tříští se ve dvě maxima mezi 15·0—17·5 a mezi 20·0—22·5. Maximum vyšších indexů téměř výhradně naplňují jen nízké lebky. Jelikož u merovejských českých dle vší pravděpodobnosti jedná se o zkřížení typu 4. s 2., náleží pak 2. typu indexy nižší, které točily by se kolem 15·0—17·5. Tomu nasvědčují lebky starokřesťanské z Poděbradska, které se poměrně nejvíce 2. typu skrčených podobají a které totéž maximum mají. Ano i sousední brachykephalové žabonoští udržují tentýž protáhlý occiput. Zdá se, jakoby occiput na křižování poměrně nejvíce reagoval.

Index occiputu jde však nahraditi úhly, a sice v medianní ploše úhlem lambda-occiput-inion (viz tab. III. č. 16), anebo obelion-occiput-opisthion (viz č. 17), pak transversalním úhlem euryon-occiput euryon (viz č. 18). Vrcholem všech těchto úhlů jest occiput, jen body basalní se mění. Ačkoliv úhly ty poskytují přibližně stejný celkový resultat, přece v jednotlivostech různí se da-

*) Anthrop. und Urgesch. Bayerns II. III.
**) V. Hölder: Zusammenst. der Württemb. Schaedelformen.

zygomaxillarní) zm-zm, malarní (tu jsem neměřil) a zygialní (Zy-zy). Malarní šířkou nahražuji jugalní (jg-jg) jen z ohledu na míry *Hölderovy*, srovnávám však u indexů svrchního i celého obličeje výšky obličejové se šířkami maxillarní a zygialní. Oba indexy jak u svrchního tak i u celého obličeje bývají tak různé, že často jedna a táž lebka může býti dle shody frankfurtské v maxille úzkolící a v jařmu širokolící. Jeden index druhého ani z daleka nahraditi nedovede, rovněž jako indexy celého obličeje nenahradí svrchního obličeje. Bohužel, že celých obličejů jest pomálu.

Ze skrovného počtu celých obličejů u skrčených dá se stanoviti arci přibližně, že se jich maxillarní indexy (tab. III., č. 22.) ve tři na počet stejné skupiny rozpadají. První kolísá mezi 112·5—117·5, tedy jsou lebky leptoprosopní; druhé skupiny náleží již do chamaeprosopie mezi ind. 120·0—127·5, třetí mezi 130·0—140·0. Mezi těmi nejširšími obličeji nalézá se jedna radimská č. 5., dvě bylanské, čičovická 1, kutnohorská a pětipeská 1. Ostatní kolínské jsou vesměs ve 2. skupině i s hyperbrachykephalem. Leptoprosopní jsou: neprobilická 1, brachykephalní Dřínov 2, dvě přemyšlenské, knovízská a Chrudim 3. Tytéž skupiny nalezneme opět u starokřesťanských. Ony široké obličeje objevují se také u merovejských.

Zygialní index (tab. III., č. 23.) celého obličeje rozpadá se u skrčených jen ve 2 skupiny, leptoprosopní s maximem mezi 87·5—90·0 a chamaeprosopní s maximem mezi 92·5—95·0. V jařmových kostech vyhlíží celý obličej u skrčených poměrně užší než ve svrchní čelisti. Lebky třetí skupiny přecházejícího indexu nalézají se zde vesměs ve skupině druhé. Tam lebky prvé a druhé skupiny jsou zde mezi sebou promíchány v prvé a i ve druhé. Merovejské se tentokráte vymykají ze souhlasu se skrčenými, jsouce daleko nižších indexů s maximem mezi 87·5—90·0, a jen 2 lebky odpovídají, avšak druhému maximu skrčených. Latènci zdánlivě souhlasí se skrčenými. Starokřesťané jsou víc leptoprosopní než chamaeprosopní a skokem přecházejí jen z části v nadobyčej široké obličeje.

Maxillarní index svrchního obličeje (100. na-pr.: zm-zm, tab. III., č. 24.) u skrčených nekolísá tak mnoho jako předešlé a rozprostírá se ponejvíce mezi 65·0—77·5 s maximem mezi 70·0—72·5. Malá skupinka o čtyřech lebkách (m.-čičovická 1., pětipeská 1. a dvě bylanské 4. a 5.) má indexy mezi 80·0—82·5. To jsou opět lebky se širokým celým obličejem, které jsme již byli poznali. Také i zde těmto odpovídají některé lebky z doby merovejské a starokřesťanské.

Ona zdánlivá jednolitost tohoto indexu mizí však
v terri ní lebek. Hyperdolichokepha-
lick/ í dvojí index: spořejší chamae-
p" jší nad 75·0. Radimské jsou
ve druhé, kutnohorská jest
anské středního (mezi bylan-
myšlenské a chrudimské již
Žatecké se shodují se slan-

v čtvrtého typu mají
" již s českými
určitě svrchní

obličeje vyšší. Dlouholebí starokřesťané kloní se více k obličejům úzkým, krátkolebí však širším.

Index zygialní svrchního obličeje (tab. III., č. 25.) kolísá neméně, jen mezi 50·0—57·5 s maximem právě uprostřed (52·5—55·0). Ony široké tváře naznačeny jsou u skrčených již jen jednou bylanskou lebkou. Radimský hyperbrachykephal má poměrně nejužší obličej a s ním souhlasí po většině latènské, kdežto merovejci více s ostatními skrčenými. Starokřesťanské na Poděbradsku opírají se opět o skrčené, kdežto ostatní jsou již tváře užší.

*Hölder**) zavedl dva indexy obličejové a sice výšku a malarní šířku svrchního obličeje redukovanou na délku lebečnou. Jelikož tak měřeny jsou jen lebky württemberské, které s našimi lebkami jakousi shodu na jevo dávají, uvádím také i tyto indexy. Bohužel, že se naše míry poněkud rozcházejí. On měří šířku tváře malarní, já jugalní, on výšku tváře od foramen incissivum k nasionu, já pak všeobecně od processu alveolarního k nasionu. Prvá míra liší se celkem nepatrně, druhá však značně, tak že nutno při srovnávání obou jednu přibližně zkorrigovati.

Index z šířky jugalní (tab. II., č. 26.) prostírá se kompaktně mezi 55·0—65·0, s maximem však k nižším indexům (mezi 57·5—60·0). Kromě toho tvoří se malá skupinka o indexu k 50·0, kde vedle dětských lebek nalézá se zároveň Strupčice 1, Dřínov a 3 Přemyšlení 6. Tak nízké indexy udržují se z části jen s přechodem do vyšších u merovejských a dlouholebých křesťanských. Hyperbrachykephal radimský má index nad 65·0. Latènci souhlasí opět s vyššími indexy skrčených nad 60·0, merovejci zase s nižšími pod 62·5. Dlouholebí starokřesťané odpovídají skrčeným, krátkolebí pak z polovice pošinují se daleko do nejvyšších až do 75·0.

Index z výšky svrchního obličeje (tab. III., č. 27.) má u skrčených kompaktní a bohaté maximum jen mezi 35·0—40·0 s přechodem dosti náhlým ale do nižších indexů. Tato tendence skrčených ku širším indexům nedosahuje u lebek mladších dob té intensity více, však přibývá jim od latènských počínaje na indexech nad 40·0, arci z větší části jen u krátkolebých. Starokřesťanské zase souhlasí více jen se skrčenými.

Úhly obličejové uvádím tři, z nichž jedenkaždý má své zvláštnosti: *úhel profilový*, udaný frankfurtskou shodou a v Německu dosti užívaný, t. j. úhel, jejž tvoří německá horizontala, jdoucí body orbitale a auriculare, s výškou obličejovou (masion-prosthion), pověstný *úhel Camperův*, t. j. úhel, jejž tvoří čára acanthion-auriculare (střed ucha) s čarou dentale-čelo (zpravidla glabella, zřídka kdy metopion) a *úhel nasion-prosthion-basion*.

Úhel profilový (tab. III. č. 28.) uvádím za příčinou porovnávání našich lebek s německými dle frankfurtské shody měřenými a poněvadž naše auriculare jde přibližně středem zevnějšího otvoru ušního, německé pak středním bodem svrchního jeho kraje, nutno naše úhly asi o 3 jednotky snížiti.

U skrčených nalézá se maximum tohoto úhlu mezi 85·0—90·0, které pak přechází znenáhla do vyšších úhlů. Úhly pod 85·0° jsou vzácné a nalézám tam: bylanskou 5., osluchovskou 1. a chrudimskou 3. Zů-

*) Již citováno.

skupiny, jednak hodnot nejnižších a jednak nejvyšších. Merovejské dělí se rovněž v podobné skupiny, ale střednějších hodnot než u latènských. Starokřesťanské celkově odpovídají nejlépe skrčeným a jen v jednotlivých territoriích pak naznačeny jsou téměř všechny skupiny.

Index orbity, t. j. maximalní výšky z maximalní délky (tab. III., č. 38.) jest jeden z nejdůležitějších u lebek skrčených, ano i všech českých. Bohužel, že nesjednocené a i libovolné měření maximalné šířky orbity, čímž se až 5 *mm* rozdílu při délce kolem 40 *mm* dosáhne, považlivě obrožuje srovnávání těchto měr. My jsme ve stati „o měření lebek" znázornili tuto disharmonii v indexech orbitalních.

Orbitalní index u skrčených rozkládá se široce mezi 62·5—90·0 s hlavním a četným maximem mezi 72·5—77·5. Pobočné malé skupiny nalézají se pak v mesoconchii (82·5—85·0) a v hypsiconchii (87·5—90·0). Meso- a hypsiconchní jsou různé lebky: radimské 5. a 8., Osluchov 3., Kouty, Holubice, Pětipsy 1., slanská 2. a 3 přemyšlenské. Z nich dvě děti. To svědčí patrně o křižování se skrčených, hlavně o nízkých orbitách, s lebkami o vysokých orbitách. U skrčených nelze ani řádně zjistiti, kterému typu vysoké orbity náležejí. Třetí typ zdá se býti vlastníkem orbit mesoconchních. U latěnců aspoň s nimi souhlasí brachykephalové. Merovejci mají vesměs vyšší orbity, jich indexy začínají indexem 77·5 a jen 2 z nich jsou nižších orbit. Starokřesťané mají opět orbity po většině nízké, a jen část kolínských krátkolebých honosí se z části meso- a hypsiconchií. U ostatních jsou vysoké orbity celkem vzácné. Poděbradské mají maximum dvojí, jedno (72·5—75·0) souhlasí se skrčenými, druhé (77·5—80·0) upomínající spíše na merovejské, z čehož bychom mohli souditi, pojímáme-li příbuzenství mezi českými skrčenými a starokřesťanskými, že chamaeconchie starokřesťanská pochází od skrčených. Jelikož ale poděbradské mají největší podobu se 2. typem skrčených, pak by chamaeconchie přináležela v první řadě typu druhému skrčených. Jaký poměr stává mezi chamae, meso- a hypsiconchii u českých lebek, podává nám následující přehled.

	Chamae-	Meso-conchie	Hypsi-
Skrčení	72·5%	22·5%	5·0%
Latènci	72·7%	18·2%	9·6%
Merovejci	35·3%	41·2%	23·5%
Starokřesťané dlouholebí	73·0%	15·9%	11·1%
Starokřesťané krátkolebí	59·4%	21·8%	18·8%

Úhel, jejž tvoří maximalní šířka orbity se šířkou horizontalní (tab. III., č. 39.), přenesl jsem na jeho doplněk do 90°, na úhel s vertikalou za příčinou, abych mohl naše lebky srovnávati s bavorskými, Rankem měřenými, jenž toho právě úhlu používá. Úhel ten však nezdá se mi býti úplně spolehlivým, jelikož jeho určování jest vždy jen subjektivné. Dle úhlu tohoto rozpadají se skrčení ve dvě skorem stejně mocné a do sebe přecházející skupiny s maximy mezi 67·5—70·0 a 72·5—77·5. Nízké lebky skrčených nalézají se v přechodu těch maxim, a tomu odpovídají i nízké lebky poděbradských starokřesťanů, kdežto merovejci mají úhel ostřejší. Meso- a hypsiconchní skrčení nalézají se jen z většiny v druhé skupině větších úhlů. Merovejci posinují své maximum však do chamae- a mesoconchie. Hyperbrachykephal skrčený řadí se v první skupinu, které jen menší část brachykephalie starokřesťanské odpovídá. Merovejské celkem kloní se k menším úhlům, starokřesťanské však podobně jako skrčené k úhlům větším.

Index nosní (tab. III., č. 40.) jest podobně jako index oční u skrčených široce rozložen mezi 40·0—65·0 s dvěma stejnými maximy mezi 45·0—47·5 a 50·0—52·5. Jsou tedy nízké indexy zde obyčejnější. Nízké indexy odpovídající prvému maximu nalézáme ještě u merovejských. S druhým maximem zase shodují se maxima latènských a poděbradsko-kolínských starokřesťanů. Skrčený hyperbrachykephal má nízký index, latènská brachykephalie opět vyšší a skrčená brachykephalní dřínovská 2. docela ještě vyšší (nad 57·5). Všem těmto indexům odpovídá zároveň starokřesťanská brachykephalie. Index orbity nezdá se býti v žádném poměru s indexem nosním.

Roztřídění indexů nosních dle frankfurtské shody poskytuje poněkud odchylný obrazec (tab. III., č. 41.). Z leptorrhinie, která jest u skrčených nejčetnéji zastoupena, jde to po souměrných stupních dolů až do hyperplatyrrhinie, která čítá nejméně lebek. U latènských jest dominující mesorrhinie, u merovejských jako u skrčených leptorrhinie a u starokřesťanských meso- a platyrrhinie. Do doby starokřesťanské ubývá nejen leptorrhinie, ale i také platyrrhinie, která mezi skrčenými vůbec byla slabě zastoupena.

Zastoupení různých nosů v procentech u českých lebek:

	Lepto-	meso-	platy-rrhinie	hyperplaty-
Skrčení	36·8%	26·3%	21·1%	15·8%
Latènci	20·0%	50·0%	30·0%	
Merovejci	46·7%	33·3%	13·3%	6·7%
Starokřesťané dlouholebí	19·7%	35·7%	35·7%	8·9%
„ krátkolebí	36·0%	28·0%	28·0%	8·0%

Zbývá nám ještě přehlédnouti material lebek českých již uveřejněný do doby skrčených a snad i starších spadající. Material tento jest ku většímu porovnávání po většině nedostatečně změřen; jediný index šířko-délkový jest všeobecně udáván, a výška již u pranepatrné části.

K nejstarším lebkám českým počítá se mostecká která řadívá se až do diluvia. Ta jest nízká s čelen silně ustouplým. Index čelní (100 ft-ft : stp-stp) (Quatrefage udává míry) obnáší 76·0. Jest to čelo v předu úzk u skrčených celkem již neobvyklé. Přibližně taková n léza se u radimské 5. a 7. (hyperbrachykephal), u hol bické a ze Slanské Hory, u dvou bylanských, u strap cké 1., bečovské 1. a hostomické. Bylanské jsou níz u radimských jest křížení s nízkými rovněž známé, čelový index, jak pro skrčené výstřední, u nich se př v těch krajích dochovává. Jeví tedy mostecká vz svým nedostatečným měrám jistou příbuznost se skr nými a řadila by se asi do typu 4.

Náš material skrčených naznačuje sám již, že v kra jině mostecké a v okolí tou dobou žil lid o nízkých lebkách a starý material poměrně četný, z části pokud jest z těchto krajin, to skvěle potvrzuje. Hostomické jsou vesměs nízké, z Chrabřece u Loun*) ze 3, u nich

*) Kučera. Český lid. IV.

výška udána, dvě nízké, z Blažimi*) jen nízké. Tolik nízkých na tak ohraničeném území nevyskytuje se nikde v Čechách mezi skrčenými. Za tímto územím řadí se teprve Kolínsko a jednotlivé nízké lebky nalézají se pak všude jinde.

Jedna z nízkých lebek z Chrabřece prozrazuje i šířku 4 typu, kdežto druhá nízká má vysoký index vysokých hyperdolichokephalů. Jest patrno, že se v Chrabřeci při nejmenším prvý typ se čtvrtým křižuje. Táž lebka z Chrabřece má i čelní index (100 ft-ft : stp-stp) 77·0, tedy tak nízký, že také odpovídá čtvrtému typu. Indexy orbitalní jsou u všech lebek chrabřeckých chamaeconchní, když se opraví a o 5 sníží, jelikož jsou měřeny dle francouzské šablony.

O blažimských lebkách kromě indexu šířko-délkového a výško-délkového ničeho nevím.

Dr. Grégr**) popisuje lebku ze Šárky u Prahy, bezpochyby také skrčenou, která rozměrovými indexy (70·4—71·5—101·5) kloní se také víc ke 4. typu.

Slupská lebka, Jelínkem***) popsaná, s indexy 73·1 75·2—111·5 náleží 1. typu. Čelo i basis jsou široké.

Skrčené z Bechlína†) Kopernickým měřené jsou hyperdolichokephalní a, soudě dle přiložených výkresů, i vysoké, čímž by se hodily ku prvému typu. Ostatně i další indexy čela i základnice tomu nasvědčují. Zdá se z ostatních nálezů, že v nížině roudnické v době skrčených koster bydlil lid typu prvého, na vysoké pak západní planině lid 2. typu.

Radimský hyperbrachykephal nalézá svou oporu v skrčeném *trmickém* brachykephalu (82·7), jejž Virchow popisuje. To zkrácení lebek z Teplicka, Žatecka a Slanska se tím vysvětluje, neb tím jest soudobost brachykephalů se dlouholebými v době koster skrčených nejen v Radimi, ale i také na Teplicku konstatována. Zdali obě lebky k jednomu a témuž typu náležejí, nevím.

U většiny skrčených, již uveřejněných, jest znám jen index šířko-délkový a přehled jeho všech těchto lebek udán jest ve druhé řádce tabulky příslušné a souhlasí velmi dobře s přehledem námi popsaných lebek.

Cizozemské skrčené i jiné starší a soudobé lebky.

Chceme-li lid českých skrčených pokud možno správně posouditi, musíme nutně obrátiti svou pozornost ke skrčeným nejbližšího okolí Čech, dále i ku vzdálenějším v Evropě se objevujícím, a porovnati je s jinými soudobými neb i staršími lebkami. Jako v Čechách u skrčených nalézáme territorialní rozdíly, tak můžeme bezpečně předpokládati, že lebky skrčených ze vzdálených míst se budou od sebe lišiti. Avšak takové srovnávání naráží dosud na velké obtíže, jednak že material uveřejněný a po literatuře odborné i neodborné příliš roztříštěný stává se nedostupným, jednak že i dosti důležitý material nebývá vědecky dobře využitkován. Srovnávám tedy jen to, co mi bylo dostupné, ač vědom jsem si, že material nemám úplný.

V Čechách na jihozápadě skrčených, kteří zaujali celý severovýchod, soustředěni ponejvíce kolem Labe, Vltavy a Ohře a žili zde od doby mladší doby neolithické až po dobu železnou, sídlil aspoň od doby bronzové soudobý lid kamenných mohyl, o němž však nemáme žádných přímých zpráv, jelikož se jeho kosti na naše doby jednak nedochovaly, jednak i z té příčiny, že mrtvoly po většině pálili. Z analogie bavorských kamenných mohyl mohli bychom tušiti, že se jedná zde o brachykephalní lid.

V tehdejších dobách lid v Evropě sídlící obýval krajiny v jednotlivých uzavřených a od sebe namnoze i vzdálených territoriích, tak že pak v nich utvářely se když ne typy aspoň souhlasící skupiny lebečné, jak jsme to již pozorovali mezi českými skrčenými. Lid takových skupin může býti jedněch lebek, jako na př. v Přemyšlení, aneb smíšeninou dvou i tří typů lebek, jako na Radimi. Pamětihodné však jest, že takové rázovité skupiny pak udržují se v témže kraji, ač do jisté míry poměněny, až do našich dob. Tato houževnatost daných typů lebečných vyjádřena námi v předešlé stati. Stálost dimensialní korrelace vede nás nejen nyní a tím více pak v dobách praehistorických na stopy jednolitého lidu, na stopy, kde sídlil, jak se rozlézal a mísil a křižoval s jinými. To jest také cílem naším při srovnávání českých lebek s cizími. Srovnávání dití se musí od místa k místu, má-li se se zdárným výsledkem setkati, což arci jest dnes ještě jen pouhým přáním. Srovnávání velmi sobě vzdálených lebek, pak pronášení soudu i o jich příbuznosti ze zdánlivě shodných znaků jest vždy povážlivé.

Nejbližší nám skrčené jsou moravské na Znojemsku, *Palliardim**) popsané, vzdálenější již dolnorakouské a ještě víc Lengyelské v Uhrách. Na moravské sousedí dosti vzdálení skrčení v Povislí horním a pak ještě dále na východ v haličském Podolí. V Německu pak přicházejí skrčení na severu a severozápadu Čech rovněž roztroušeni a stopují se podél pobřeží mořského od baltického moře až do Francie. Po tak rozsáhlém území mění skrčení obyčeje své a jsou i různé kultury.

Moravské lebky skrčených z Vrbovce a Oblekovic liší se od českých, vlastně doplňují se. Jsou tam jen hyperdolicho- a dolichokephalové. Druhý typ, v Čechách tak rozšířený, zdá se, že chybí. O třetím není stopy. Zbývá jen prvý a čtvrtý. Většinou spočívá v hyperdolichokephalii (56·6%). Tak zvané diluvialní lebky *Makovského***) neliší se od skrčených v indexu šířko-délkovém. Ze 6 znojemských lebek jsou dvě nízké s indexy 72·5 nepřesahujícími. *Makovského* jedna jest rovněž nízká. V indexu výškošířkovém rovnají se maximum skrčených (mezi 100·0–102·5) a chybí jim jak široké tak i úzké lebky česk. skrčených. V indexu čelním (100 ft-ft : eu-eu) kolísají lebky z Vrbovce po většině mezi 70·0—75·0, sho-

*) Woldřich, citováno dle Niedrleho. Český lid. III.
**) Živa. 1858.
***) Mittheilungen d. anthrop. Gesellsch., Wien. X.
†) Jelinek: Mittheilungen. Wien. XIV.

*) Palliardi: Výzkumy předhistorické na jihozápadní Moravě II. Hroby se skrčenými kostrami. Olomouc, 1894.
**) Mittheilungen. Wien XII. 1891. Lebky tyto od moravských autorů prohlášeny za neolithické.

dují se více se skupinou širokých čel českých a leží uprostřed dvou skupin lebek z Oblekovic, které pak odpovídají oběma skupinám českým. Vrbovické lebky tím připadají nám jako kříženci lebek s úzkým a širokým čelem. Čtyry vrbovecké mají očnice chamaeconchní do 77·5, tři pak meso- a jen 2 hypsiconchní. V očnicích liší se od českých tak dalece, že chamaeconchie jest v menšině. Ani index nosní nevymýká se z rámce českých, jen že většina (5 proti 4) nosů má indexy nad 50·0.

Můžeme tedy směle tvrditi, že moravští skrčení z okolí Znojma jsou kříženci prvého a čtvrtého typu, mezi nimiž má však prvý typ převahu. Druhý typ, jádro to českých skrčených, na Moravě dosud stopovati se nedá. Znojemsko hraničí na jihovýchodní Čechy, kam skrčení, tuším, více nesáhají. Ještě nejvíce opírají se o české radimské, kde však nastává již křížení všech 4 typů.

Z dolnorakouských skrčených známy jsou mi jen 4 lebky: tři z Weikersdorfu*) a jedna z Pittenu.**) Dvě z nich (Weikersdorf, Pitten) jsou krátce dolichokephalní, jedna krátce mesokephalní a jedna krátce brachykephalní. Dvé weikersdorfské jsou orthokephalní, tedy vysoké, z nichž jedna jest široká (index výškošířkový 91·8), druhá úzká (102·8). Weikersdorfský brachykephal má čelo velmi úzké (index 100 ft-ft : eu-eu 58 4), jako radimský hyperbrachykephal, podobně i dolichokephal (s ind. 65·3), pittenský pak dolichokephal čelo široké (72·5).

Jak možno z nuzného materialu posouditi, jsou dolnorakouští skrčení kříženci prvého a třetího typu. Druhý typ jim opět chybí a po čtvrtém není stopy. Podivuhodné jest, že dolnorakouští skrčení jeví menší příbuznost s moravskými, ač jsou jim bližší než radimští, s kterými je váže čtvrtý typ. Radimské a dolnorakouské dělí však široké pole jihočeských mohyl kamenných. Zde mimovolně dere se na mysl, zda území jihočeských mohyl kamenných není sídlo krátkolebého lidu typu třetího. Soudobé aspoň v mladších dobách jsou, kamenné mohyly české pak jsou i souhlasné s bavorskými, kde *Naue****) dvě lebky brachykephalní nalezl, které *Virchow* popsal.

Na dolnorakouské nejblíže hraničí a také s nimi souhlasí uherští skrčení z Lengyelu, jež popsal Virchow.†) Jest jich celkem 5, z nichž dvě hyperdolichokephalní, jedna krátce dolichokephalní a dvě krátce mesokephalní. Jsou vesměs vysoké s indexem výškodélkovým nad 75·0 a také úzké s indexem výškošířkovým nad 100·0, č. 2. dolichokephalní má docela excentricky vysoký index jako prvý typ našich skrčených (na př. radimská 2.). Auriculovýškový index lengyelských lebek odbočuje od obyčejných indexů českých skrčených jest vysoký nad 62·5 a blíží se celkem k indexům 3. typu. Čelo třídí se v úzké a široké, jako u skrčených českých, avšak [illegible]

z nich (č. 2. a 5.) mají tak široká čela, jak jediná česká (Kouty) a pak durynská z Pretschu. Č. 5. jest ještě chamaeconchní, č. 3. a 4. hypsiconchní s indexem nad 90·0, který u českých skrčených přichází, ale jest velmi vzácný. Kutnohorská a dvě přemyšlenské jen vykazují přibližně tak vysoký index. Indexy nosní, jen u dvou známé, pohybují se v mezích maxima českých skrčených. Jedna mesokephalní leb má zygialní index svrchního obličeje v maximum českých skrčených (52·7). Také maxillarní index svrchního obličeje kolísá v indexech českým skrčeným obvyklých mezi 67·5—77·5. Index maxillarní celého obličeje u oněch tří souhlasí s dvěma prvními maximy českých skrčených, dvě mezi 112·5 až 115·0 a jedna mezi 120·0—122·5, podobně i zygialní index, jejž vykazuje jen č. 5., nalézá se mezi 87·5—90·0.

Jsou tedy lengyelské lebky podobně jako dolnorakouské kříženci prvého a třetího typu. Třetí typ jest arci jen naznačen zkrácením lebek do krátké mesokephalie, tak že ani index výškošířkový není tak sražen jako u dolnorakouských, kde třetí typ má rozhodně větší vliv. Všechny téměř indexy lengyelských lebek svědčí o veliké příbuznosti s našimi skrčenými a jelikož u nich rovněž jako u dolnorakouských 2. a 4. typ se nevyskytuje, pak poukazovaly by vysoké indexy auriculovýškové a široká čela jako na charakteristické známky 1. typu.

Severně nad Karpaty v horním Povislí*) s nalezišti Gorenice, Czojovice a Zbojeczko, dále ještě východněji v haličském Podolí**) (s nalezištěm u Liczkovce, Zaścianic, Bilecz, Swierkowic, Gleboczky, Borczowic, Dzwynogradu a Monasterky) nalézají se skrčení, jednak v kurhanech, jednak ve skříňkových hrobech doby neolithické i bronzové a asi soudobé s našimi. Posoudím tyto lebky pohromadě, jelikož se od sebe valně neliší. Ač odděleny od uherských skrčených Karpaty, přece ukazují něco společného s nimi, totiž vliv brachy- až hyperbrachykephalie.

Dle indexu šířko-délkového vykazují tato dvě od sebe vzdálená území v 12% hyperdolicho-, ve 40% dolicho-, ve 32% meso-, v 16% brachy- a hyperbrachykephalii. Oběma chybí krátká dolicho- a dlouhá mesokephalie, která u našich skrčených charakterisuje 2. typ. V horním Povislí jest brachykephalie arci jen naznačena skrácením lebek do krátké mesokephalie, avšak v Podolí vystupuje již určitěji a najdou se jak v kurhanech tak i ve skříňkových hrobech smíšené s dlouholebými. Jedině v Gleboczce nalézá se vyhradně brachykephalie.

Dlouholebé gorenické lebky z horního Povislí jsou velmi nízké, index výško-délkový padá pod 67·5, ostatní z Povislí pak vysoké, v Podolí haličském jsou však všude lebky vysoké promíchány nízkými a sice ve 40%. Nau[illegible] také, že i přechod znenáhlý z nízkých [illegible] chybí. Přechod znenáhlý jest u mo[illegible] vyvinutý. Dále shodují se vysoké [illegible] úplně s dolnorakouskými a lengyel[illegible] výšku může arci vedle I. typu spolu-

*) Dvě lebky popsány Luschanem, jedna Zo[illegible]
**) Pitten u Wiener-Neustadtu, popisuje [illegible]
***) Naue: Die Hügelgräber. 1887.
†) Virchow: Verhandlungen der [illegible] Virchow: Verhandlungen der berl. archaeol. Anthropologie.
Vosinsky: Das praehistorische [illegible] Wiadomości antrop. krajowej. III. IV.

působiti i vliv III. typu, o čemž zde rozhoduje index výško-šířkový, jenž právě u podolských mluví pro oba typy.

Index výško-šířkový jest z většiny prostřední, nízký, u podolských mezi 92·5—102, u všech pak v Povislí ještě o něco nižší. V Podolí jsou ještě velmi široké lebky, jež již svou šířkou souhlasí s radimským hyperbrachykephalem, a pak velmi úzké lebky upomínající na 1. typ. Auriculo-výškový index známý jest jen u lebek Povislí a jest vedle nízkého (do 57·5) vysoký (od 62·5 nahoru) jak u lengyelských, čímž se od našich skrčených podstatně liší.

Nad obyčej nízké indexy výško-délkové jak z absolutní tak i z auricularní výšky gorenických lebek odpovídají mezi českými lebkami jen nízkým latènům. Jen nápadný rozdíl mezi nízkými a vysokými auriculovýškovými indexy poviselských a lengyelských lebek vyrůstají šmahem indexy severních a severozápadních německých skrčených a i lebek švýcarských z kolových staveb, kde však i nízké i vysoké spolu přicházejí.

Dle indexu čelního lebky z Povislí řadí se k širokolovým. Spodinu mají tytéž lebky velmi širokou nad 105·0, u většiny českých neobvyklou. Indexy orbitalní jsou u malého počtu lebek známy a jsou z polovice jednak chamaeconchní, jednak již hypsiconchní. Zde opět dvě protivy se křižují. Nejhojnější jest leptorrhinie, tak meso- a nejméně zastoupena jest platyrrhinie. Obličejové míry nejsou udány.

V horním Povislí i v haličském Podolí nalézáme době neolithické a bronzové lid smíšený i zkřížený ze 3 typů a sice z prvého, čtvrtého a třetího. V Povislí jest 1. a 3. v převaze, v Podolí 3. a 4. Prvým a třetím typem nejblíže stojí tyto lebky dolnorakouským uherským lebkám, čtvrtým pak moravským.

Dále máme skrčené ještě v Pomořanech s naleništěmi Lebehn, Glassow, Czasekow a Oberfier a v severozápadním Německu s naleništěmi Neu-Brandenburg, Tangermünde a Pretsch.*)

Dle indexu šířko-délkového jsou lebky lebehnské krácené. Ze třech jsou dvě krátko-mesokephalní a jedna pak krátce dolichokephalní. Ostatní pomořanské hlásí se k hyperdolichokephalii. Neu-Brandenburg má dvě lebky krátce dolichokephalické, v Tangermünde nalezen jeden dlouhý dolichokephal a dva mesokephalové, pretschská jest dolichokephalická. Dle indexu výško-délkového jsou po většině mírně vysoké mezi 72·5—75·0. Vyšší indexy jsou aspoň naznačeny a sice na Pomořansku intensivněji. Nízká jest jen jediná lebka z Neu-Brandenburgu (69·2). Pomořanské lebky mají vesměs vysoké indexy výško šířkové nad 105·0 a jen jediná dolichokephalická lebehnská má index pod 95·0. Neubrandenburská a tangermündeská jsou pod 100·0 a jen pretschská jest opět neobyčejně úzká. V indexu auriculovýškovém jeví se stejně vysoké s českými a nižšími polskými. Jsou úzkočelné vyjma pretschské. Orbitu mají z většiny chamaeconchní a pak jen hypsiconchní. Nos více meso- a platyrrhinní. Pretschská jest chamaeprosopní.

Pomořanské lebky skrčených liší se od lebek horního Povislí tím, že jim nízké lebky chybějí, za to však vykazují střední indexy, jako kdyby nízké s vysokými byly zkřižovány. Vysoké lebky zůstávají dominující a řídí i šířku lebek na svůj prospěch. Jsou tedy asi kříženci prvého, třetího a z části jen 4. typu. Ještě i tyto lebky s českými skrčenými nejeví veliké shody. Tato dostavuje se teprve u západoněmeckých a totiž vystupováním dolicho- mesokephalie, charakterisující náš druhý typ. Platí to zejména o lebkách Neu-brandenburských. Lebky ty však jsou sníženy a sešířeny IV. typem. Ostatně jest dotyčný material tak nepatrný a zároveň tak různý, že zápas všech 4 typů jako v Čechách v době koster skrčených tam odůvodněn se býti zdá.

V Bavorsku ve Fischen vykopány v kamenných mohylách (doba bronzová) dvě lebky, které Virchow slepil a změřil.*) Obě jsou brachykephalní (80·0 a 82·7) index šířko-délkový prvé 74·1, index výško-šířkový 92·4, ind. auric. 62·6, ind. čelní 64·7, ind. bas. 71·3 zyg. ind. svrchního obličeje 66·7, orbita 88·8, nos 45·4. Lebka č. 1. jest v poměru k naší radimské jen brachykephalní a také i nižší a širší. Nízkým jest zejména index auriculo-výškový. Čelo i basis jsou téměř stejně úzké. Obličej nad obyčej široký. Orbita hypsiconchní a nos leptorrhinní. V mozkovnici souhlasí dosti dobře se 3. typem, ale v obličeji se mnoho liší.

V Grödenu nalezena nejstarší tyrolská lebka a popsána Tappeinerem,**) která jest hyperbrachykephalická a souhlasí v rozměrech s naší radimskou až na basis, která jest velmi široká. Ind. šíř.-dél. 85·0, ind. výš.-délkový 76·1, ind. šíř.-výš. 89·5, ind. auric.-výšk. 64·4, ind. bas. 74·5.

Všechny tedy tři lebky radimská, fischenská i grödenská mohou náležeti k typu třetímu.

Dále objeveny lebky z doby neolithické a bronzové v kolových švýcarských stavbách. Lebky ty z různých nalezišť popisuje Virchow.***) Lublaňské lebky †) z kolových staveb připínají se na švýcarské.

Co do indexu šířko-výškového rozpadají se švýcarské lebky ve tři isolované skupiny, dlouholebé, středo- a krátkolebé. Lublaňské lebky jsou víc mesokephalické. Hyperdolichokephalie jest zastoupena v 5·2%, dolicho- v 31·6%, meso- ve 42·1% a brachykephalie v 21·1%. Jest to dosud největší procento brachykephalů u nejstarších lebek střední Evropy. Hyperbrachykephalie tam chybí. Indexy výškodélkové kolísají mezi 72·5—75·0, tedy nejnižší z vysokých lebek. Z 11 lebek jsou jen dvě nízké a jedna jen hypsikephalická. Maximum indexu výško-šířkového nalézá se mezi 92·5—97·5. Jen jedna klesá s indexem pod 90·0 a dvě jsou nad 100·0. To, co my zoveme 1. typem, zde není. Lebky jsou vůči

Veškeré tyto lebky popisuje Virchow v berlínských lungen der anthropol. Gesellschatt. Pretschská nalézá ajším zem. museum a jest popisována p. č. 54. skrčených.

*) Naue: Die Hügelgräber zwischen Ammer- und Staffelsee. Stuttgart 1887.

**) Wiener Mittheil. IV. Cituje Zuckerkandel.

***) Berl. Verhandlungen d. anthr. Gesellsch. 1876.

†) Luschan: Wiener Mittheil. 1881.

našim skrčeným poměrně nižší a širší. Indexy auriculovýškové pohybují se v mezích našich skrčených mezi 57·5—65·0. Čela kupí se ve dvou skupinách čel velmi úzkých mezi 65·0—67·5 a málo širokých mezi 70·0 až 72·5 a liší se podstatně tím od našich skrčených. Indexy orbitalní neklesnou pod 77·5, ale také nestoupnou nad 85·5. Chamaeconchie našich skrčených tam chybí. Zdá se, že jest zde rozšířena ponejvíce meso- a platyrrhinie.

Lebky z kolových staveb švýcarských i lublaňských jsou našim skrčeným celkem cizí. Zdali lebky brachykephalní jsou typu třetího, jest těžko rozhodnouti, jelikož jen jedna schaffisská lebka vykazuje dostatečný počet měr a ta jest jen brachykephalická (84·0), jest poměrně nižší (ind. 72·8) a širší (ind. 86·6). Čelo jest úzké (ind. 66·2).

Zbývá nám ještě povšimnouti si lebek francouzských. Paleo- a neolithické lebky ty jsou, ač vzdáleny, pro nás velmi důležité již pro sousedství se zeměmi, s kterými jsme byli vždy od nejstarších dob ve styku. Míry uvádím dle *Quatrefage.**) Týž rozděluje nejstarší lebky na tři rasy, z nichž nejstarší jest canstadtská,**) pak cromagnonská a nejmladší furfoozská.

Canstadtské jsou hyperdolicho- až dlouze mesokephalní. Cromagnonské jen již dolicho- až mesokephalové s maximem v dolichokephalii; furfoozské brachykephalní s maximem mezi 82·5—85·0. Prvé výšku nevykazují,***) druhé jsou z většiny nízké pod ind. 72·5 (maximum mezi 70·0—72·5), třetí pak samozřejmé, z větší části hypsikephalické. U nich indexy výško-délkové neklesají pod 72·5. Indexy výško-šířkové u druhé rasy neklesají pod 92·5 a nestoupají nad 100·0, u třetí leží mezi 87·5—97·5.

Čelo (ind. 100 ft-ft : eu-eu) u rasy prvé jest široké (nad 72·5). U cromagnonské kolísá mezi ind. 62·5 až 77·5 jednak s maximem úzkých čel mezi 65·0—67·5 a s maximem širokých čel mezi 70·0—72·5. Toto poslední jest mocnější. Vznikla tedy čela těchto lebek zajisté křížením se dvou typů, jednoho úzkočelného, druhého širokočelného. Jelikož ta široká čela z rasy canstadtské jsou nám známa, pak vlastně cromagnonské, jako nové ve Francii rase přináležela čela úzká. Čela třetí rasy jsou exklusivně úzká s maximem mezi 65·0—67·5.

U druhé rasy jsou orbity většinou chamaeconchní, u třetí meso- a hypsiconchní vzdor tomu, že orbity měřeny jsou dle francouzské methody a tudíž samo sebou vyšších indexů než naše. U druhé rasy nestoupá index nosní přes 50·0, a zůstává v mesorrhinii, u třetí rasy stává se i platyrrhinní.

Jak dalece jest stáří Quatrefageových ras oprávněno, nemohu posouditi; spisovatel se však tam snaží dokázati, že všechny tři rasy jsou až do dnešních dob zachované. Mezi canstadtskou rasou a ostatními jest hiatus. Jsou prvé považovány za diluvialní. Od neolithu se lid ve Francii sice nově mísil a měnil, nikdy však zcela nevyměnil. Naleziště chovají rasy jednak čisté, jednak pomíšené. Ohraničení ras řídí se u prvních dvou canstadtské a cromagnonské přesně dle shody zevnějšího tvaru lebečného, u třetí furfoozské rozhoduje již jen brachykephalie, neb jinak nevíme, jak se mohla nagy-sapská (Uhry) lebka dostati mezi vzory lebek furfoozských.

Ono typické označování jednotlivých ras *Quatrefagem* jest nápadně jednolité, tak že se zdá, že nesouhlasící lebky vůbec ze skupin rasovitých lebek byly vyloučeny, nanejvýše že by to bylo omluvitelné jen stářím jich, kdy isolované bydlení po dlouhé doby zkřížení se různých typů překážky kladlo. V Čechách v době koster skrčených bylo křížení se lebek rozhodně intensivnější, ač i zde jednotlivá pohřebiště vykazují na první pohled lebky jednoho typu.

Pro nás mají francouzské lebky tu zajímavost jednak, že lebky, jako jest mostecká, jež my přibližně asi ku čtvrtému typu přiřaditi můžeme, jsou ve Francii a ve Švýcarsku co nejstarší lebky známy, jednak že cromagnonská rasa v zevní podobě, jež se blíží pentagonu, rovná se našemu druhému typu, liší se však naprosto od něho nepatrnou výškou s ind. pod 72·5, a jednak že i tam a sice ve větším množství přichází brachykephalická rasa, která nám náš třetí typ připomíná.

V tabulce následující sestavil jsem nejstarší lebky brachykephalické, mezi něž j em zařadil i jednu českou latènskou (Letky 2.), abych znázornil, jak mezi sebou souhlasí a zdali možno je přibližně k jednomu typu přiřaditi. Zde shledáváme, že se dají aspoň dle dimensialních indexů rozdělili ve 4 skupiny: v poměrně nízké a široké (Schaffis, Solutré, Châlons sur Marne č. 13., Gröden a Nagy Sap), v nízké a úzké (Fischen), ve vysoké a široké (Radim) a ve vysoké a úzké (Furfooz, La Touchère a Letky). Vidíme naznačeno, kterak ti nízcí a širocí brachykephalové táhnou se z jižní Francie přes Alpy až do Uher, a že severněji ve Francii položené jsou vysoké a úzké. Nápadno také jest, že česká latènská (Letky 2.) upomíná na francouzské. Kdybychom obě tyto skupiny povýšili na typy brachykephalní, pak by se odchylné lebky radimské a fischenské vysvětliti daly skřížením obou typů, kde při prvé rozhoduje skupina vysokých, u druhé skupina nízkých lebek. Naleziště těch lebek by tomu také nasvědčovala.

Rase cromagnonské, a sice lebkám s úzkým čelem odpovídaly by u našich skrčených asi dvě bylanské č. 2. a 3., radimská 3. a hostomická 1. Ty všechny jsou do 72·5 nízké s čelem úzkým. Mezi cizozemskými skrčenými, námi vytčenými není vlastně ani jediného dolichokephala s ind[illegible]ovým pod 72·5 a s ind. čelním pod 70·0[illegible] lebek z kolových staveb, tak [illegible], že cromagnonská r[illegible] nikde nebyla rozšířena.

[illegible] dal s rasou [illegible] k domně- [illegible] hlavních dimen- [illegible] nedostatečné [illegible] této jsou [illegible] agnonské [illegible] čelem

*) Quatrefages et Hamy: Crania Ethnica. Paris.

**) Canstadtská zase jest po celé Evropě rozptýlena. N[illegible] ziště jsou: Canstadt (Württembersko), Equisheim, Most (C[illegible] Neanderthal (Švýcary), Staengenaes (Skandinavie), D[illegible] Clichy (Francie) a D'Olmo (Italie).

***) Soudě dle výkresu, jsou velmi nízké.

řené. Lebky se řadí do doby neolithické až i do bronzové. Zde ustupuje dolichokephalie mesokephalii, která je nejčetnější, a pak brachykephalii. Poměr v procentech vyjádřený jest tento: 22·7% — 45·5% — 31·8%. Co do indexu výško-délkového jsou vesměs vysoké s maximem mezi 75·0—77·5 a jen jediná lebka klesá pod 72·5. V indexu výško-šířkovém jest nejčetnější maximum mezi 95·0—97·5, pak s indexem nad 100·0 a konečně nejméně lebek jest pod 90·0.

Indexy auriculo-výškové rozpadají se ve 3 skupiny: nejmocnější mezi 62·5—65·0 a dvě menší, přibližně stejně četné mezi 57·5—60·0 a 70·0—72·5. Ty vysoké indexy nad 62·5 souhlasí nyní jen s lengyelskými, s většinou lebek z horního Povislí, pak částečně se švýcarskými z kolových staveb a českými. Čela se nerozpadají ve skupiny úzkých a širokých, nýbrž zůstávají poměrně širokými s maximem od 67·5—72·5, vzdor té brachykephalie, která se tam vyskytuje. Orbity jsou vesměs jednak meso-, jednak hypsiconchní, nosy leptorrhinní. Od našeho 2. typu se liší délkou, výškou aurikularní, čelem a zejména vysokou orbitou. Nápadným zůstává však jistý souhlas kavkazských lebek s východními ve střední Evropě námi vytčenými.

Doslov ku skrčeným.

V době koster skrčených v Čechách žil lid *křížený i smíšený ze čtyř typů*, z nichž dva jsou hyperdolichokephalní, vysoký a nízký, jeden dolicho- a mesokephalní a jeden brachy- a snad i hyperbrachykephalní. Čistých zástupců těchto typů nestává, jelikož v Čechách shledáváme se mezi skrčenými s lidem pohromadě bydlícím a v různých stupních mezi sebou kříženým a smíšeným. Téměř každé větší naleziště, zejména pak jednotlivá území, ve kterých vždy několik nalezišť se nalézá, má svůj vlastní ráz jednak seskupením kříženců jednoho směru, jednak smíšeninou různých kříženců. Celkový dojem ze všech lebek z území jednotlivých, jakož i z nálezišť podává nám podnět ku vytčení jednotlivých víc idealních typů, jejichž znaky vyhledávány jsou z největšího počtu souhlasných známek. Jest samozřejmo, že charakteristika jednotlivých typů, která jest v základech s velikou pravděpodobností opodstatněna, při dalším zkoumání nejstarších lebek českých v detailech může býti zdokonalována a neb i poměněna.

Všechny čtyři typy, které označuji jen číslicemi, nejsou stejné důležitosti pro lid koster skrčených v Čechách. Zde lid se skládá vlastně jen ze dvou typů, z prvého a druhého, z nichž druhý jest četnější prvého. Oba tyto typy, spolubydlením mezi sebou různě zkříženy, vykazují ještě jiné zřetelně charakterisované křížence ostatních dvou typů, třetího a čtvrtého, které jen asi jako sousedé s prvým a druhým typem se mísí a křižují. Týž zjev v Čechách sám sebou přirozený konstatován jest francouzskými anthropology i u lidu neolithického ve Francii.

Charakteristika všech 4 typů, pokud nám to české lebky skrčených naznačují, bude samozřejmě u prvého a druhého dokonalejší než u typu třetího a čtvrtého.

	I.	II.	III.	IV.
100 eu-eu : gb-Eo:	67·5—70·0	72·5—77·5	85·0—	65·0—70·0
100 ba-V : gb-Eo:	75·0—80·0	72·5—77·5	77·5—80·0	—70·0
100 ba-V : eu-eu:	110·0–115·0	97·5–107·5	87·5—90·0	–100.0
100 ft-ft : eu-eu :	72·5—77·5	65·0—70·0	62·5—65·7	75·0—80·0
100 ms-ms : eu-eu:	77·5—	72·5—77·5	—70·0	77·5—
100 (la-in) Eo : la-in	20·0—	12·5—17·5	—70·5	—17·5 20·0—
100 na-pr : zm-zm	—75·0	67·5—75·0	—72·5	—70·0
index orbitalní:	—77·5	—77·5	77·5—	80·0—
„ nasální:	—47·5	50·0—	—50·0	—47·5
úhel profilový:	—87·5	85·0—90·0	87·5—	—87·5

I. typ jest hyperdolichokephalický, vysoký a úzký, s čelem širším, ustouplejším a occiputem vystouplým. V normě parietalné má lebka tvar ovalní s maximalní šířkou ku středu lebky se blížící. Basis jest široká. Parietalní hrbole oploštělé. Obličej je široký, orbita mírně nízká a nos úzký.

II. typ jest dolicho- a mesokephalní, méně vysoký a také širší. Čelo úzké, strmé, occiput oploštělejší a přece do špičky vybíhající. Maximalní šířka ustupuje do zadu a lebka dostává ze shora tvar ovoidní, až pentagonalní. Basis jest úzká a tím stoupá také maximalní šířka až i nad polovinu výšky lebečné. Parietalní hrbole bývají zpravidla vyčnělé, podobně i frontalní, takže lebka jest až hranatá. Kořen nosu bývá vpadlý a obočí vyčnělé. Obličej celkem užší, orbita vždy nízká, nos meso- až platyrrhinní.

III. typ. Hyperbrachykephal vysoký a poměrně úzký. Čelo strmé a velmi úzké. Basis rovněž úzká. Maximalní šířka v zadní třetině délky a nad polovinou výšky lebečné. Occiput oploštělý. Při pohledu ze shora krátký ovoid. Obličej široký, orbita mírně chamaeconchní a nos úzký.

IV. typ. Hyperdolichokephal, nízký a široký, s čelem ustouplým, širokým, podobně basis široká. Maximalní šířka kolem polovice délky lebečné poblíž spodiny. Parietalní hrbole oploštělé. Occiput vysedlý. Při pohledu ze shora leb zpravidla ovalní a ze strany stejnoměrně sklenutá. Obličej široký; orbita vysoká, nos úzký.

Prvý a druhý typ jest v Čechách v území skrčených všude domovem, avšak převahu má na Kolínsku a Poděbradsku, pak po levém břehu Vltavy a Labe od Prahy počínaje. Druhý typ koncentruje se nejvíce na Slansku, jinak jest však všude dosti hojně rozstříknut. Vliv třetího typu vyskytuje se zřejmě v Radimi, pak na Slansku (Dřínov, Holubice) a v severních Čechách v Žatecku a Teplicku, tak jakoby dorážel na skrčené, jednak od severu a jednak od jihu. Vliv jeho jest slabší vlivu typu čtvrtého. Tento jest nejmocnější v Radimi, kde se křižuje s prvým typem, v Bylanech, kde s druhým, a pak v Žatecku a Teplicku, kde se zdá býti poměrně četně rozšířen. Mostecká lebka, za diluvialní udávaná, svým tvarem blíží se nápadně čtvrtému typu. Kdyby její pověst byla pravdiva, pak by se tentokráte nedala pro své ohromné stáří využiti na prospěch nízkých vyško-délkových indexů tamějších lebek skrčených.

Naši skrčení obývali, jak se zdá, jednotlivě isolovaná sídliště a neb několik pohromadě shluklých sídlišť, ale opět ostrůvkovitě isolovaných, čím se ta častá rá-

zovitost jednotlivých sidlišť i ostrůvků s dostatek vysvětluje. Ženské lebky, jen pokud se daly zřejmě určiti, souhlasí s mužskými a jen v Radimi nalezen mezi dolichokephaly případ hyperbrachykephalické ženy s dítětem stejného tvaru lebečného, která patrně byla cizinkou mezi lidem domácím. Ona representuje zajisté lid zcela jiného rázu; zdali jest to však vzor čistého typu, nechci tvrditi, neb hyperbrachykephalie i ve Francii v neolithické době, kde jest víc domovem než u nás, jest jen ve 4·7% zastoupena. Dřínovský brachykephal jest již jen značně zkrácený kříženec 2. a 3. typu, jakých se v době starokřesťanské u krátkolebého lidu v Žabonosích s dostatek znáti naučíme.

Pravého zástupce typu 4. mezi skrčenými v Čechách neznám.

Srovnáváme-li nyní naše skrčené z cizozemskými skrčenými, tu shledáváme již na první pohled nápadný rozdíl v indexu šířko délkovému.

Celé jádro našich skrčených, *druhý typ to*, jest nad Alpami a na východě všude slabě zastoupen, jak následující seřadění nás poučuje:

Index výško-delkový:	—72·5	72·5—77·5	77·5—
Skrčené české	38·2%	45·5%	16·4%
„ moravské	88·9%	11·1%	
„ rakousko-uherské .	22·2%	33·3%	44·5%
„ polské	50·0%	12·5%	37·5%
„ pomořanské	50·0%	16·7%	33·3%
„ sev.-záp. německé .	28·6%	57·1%	14·3%
N. lebky z Châlons sur Marne	7·4%	51·0%	40·7%

S českými souhlasí rakousko-uherské lebky, západní německé a jen již. francouzské. Rakousko-uherské a francouzské se vylučují již proto, že index ten podmíněn jest křížením se s brachykephaly tam vysokým procentem zastoupenými. Horno-rakouské i uherské ve výšce souhlasí s českými, ne však francouzské. Zbývá tedy jedině severozápadní Německo, kam náš 2. typ směřuje. Kromě toho české a severozápadní německé ze všech lebek chlubí se nejmenším procentem brachykephalie, až na moravské, kde po ní ani stopy není. Již z toho skromného materialu, jenž mi ze severozápadního Německa stojí k disposici, lze seznati, že *lebky skrčených v Durynsku a Braniborsku jsou našim skrčeným nejpříbuznější.* Tam můžeme jedině sledovati náš 2. typ. Na západě Čech v Bavorsku soudobých hrobů s kostrami skrčenými dosud neznám.

První typ jest všude mezi skrčenými roztroušen a zdá se býti také původním lidem skrčených aspoň pro východní skrčené. Neb všude se mísí a křižuje s jiným lidem a nemá, pokud mi známo, nikde mezi skrčenými svého výlučného stanoviště. Pravdě podobno jest, že jde až do západních skrčených, do Gallie, jelikož pohřebiště Chalonské sur Marne v nepatrné arci části chová také úzké a vysoké lebky, které na první náš typ poukazují. Také jsou západní neolithické (gallské) lebky kratší než východní. Čítají dle *Salmona* *) ze 688 jen 5·2% lebek hyperdolichokephalických, kdežto mezi východními skrčenými (119 lebek) nalézám jich 25·2%. Gallští hyperdolichokephalové jsou po celé Gallii rozstrikuti a mísí se pak na určitých místech s brachykephalií.

*) Salmon: Denombrement des crânes neolithiques de la Gaule.

Třetí typ náš spočívá vlastně v hyperbrachykephalii, která jest zastoupena mezi českými skrčenými jen ve 3·6%, a objevuje se ještě jen u východních skrčených v haličském Podolí v 8·3% (také jen dvě lebky) a v neolithu gallském ve 4·8%. Všude jest vzácná. Z toho můžeme směle souditi, že hyperbrachykephalie neolithická jest vlastně jen výstředním representantem třetího typu a že spíše můžeme souditi jen brachykephalii. Ale ani tato není v neolithu hojna. Dosahuje u českých skrčených jen 1·8%, u moravských chybí, u dolnorakouských a uherských čítá 11·1%, v Polsku 8·3%, v Německu opět chybí, a v Gallii 16·6%, asi přibližné to množství jako v míšeném nalezišti severofrancouzském Chalons sur Marne (18·5%). Jelikož nikde brachykephalie nevystupuje samostatné a mísí se vždy s dolichokephalií, najdeme také všude tam kříženců zkrácených nad index 77·5, krátkých to mesokephalů. Ti i bez brachykephalie naznačují nám aspoň vliv brachykephalie. Nalézá se mezi českými skrčenými v 10·9%, na Moravě zase chybí, v Dolních Rakousích a v Uhrách ve 33·3%, v Polsku ve 20·8%, v Pomořansku ve 33·3%, v severozápadním Německu jen ve 14·3%, a v Gallii v 21·1%. Chalons sur Marne má 22·2%. Úhrnné procento veškeré brachykephalie jest udáno v tabulce na str. 202.

Ač ještě nyní veškerou brachykephalii shrnuji pod typem třetím, nejsem toho mínění, že by představovala nám jednotlivý typ z jednoho místa vycházející, ba naopak myslím, jak již v předešlé stati naznačeno bylo, že se zde jedná při nejmenším o dva podtypy: nízké, široké a vysoké, úzké, které však pro nedostatek materialu nelze přesně stanoviti.

Nepopíratelno jest, že brachykephalie kupí se v nejstarších dobách na jihozápadě, na jihu a i na jihovýchodě Čech. Též i jednotlivé nálezy lebek, jako v Uhrách nagy-sapská, za diluvialní? považovaná, grödenská (Tyroly), neolitická a dvou fischenských z kamenných mohyl bavorských, tedy poměrně z nich nejmladších, zdají se poukazovati na prastaré sídliště brachykephalie v alpinských a bezprostředně sousedících krajinách. Jest to také sídlo, odkudž, jak již *Rankem**) proneseno, vychází moderní středoevropská brachykephalie. *Ranke* se zmiňuje, že v Badensku v předřímských hrobech brachykephalové se nalézají. *Virchow* považuje brachykephaly za nejstarší lid v kolových stavbách švýcarských. Ku konci pak doby neolithické dostaví se teprve dolichokephalové, k nimž se v době latèneské nová brachykephalie přidruží.

Nejvíce ještě jest zastoupena, lepe řečeno zkoncentrována na určitá místa brachykephalie ve Francii. Tvoří tam dvojí centra, z nichž *Hervé***) severovýchodní nazval belgickým, jihovýchodní allobrogským. Dle souhlasných názorů autorů francouzských přišla brachykephalie do Francie v době neolithu z východu a sice dle *Hervého* jednak severní cestou z Belgie, jednak jižní z alpinských krajin. *Broca* je zval Kelty, *Hervé* jim dává jméno Ligury. Toto východiště ze zemí alpin-

*) Ranke J.: Anthrop. und Urgesch. Bayerns II, III.
**) Hervé: Les brachykephales neolithiques. Revue mensuelle de l'école d'anthropol. 1895.

ských a i zaalpinských jest i pro nás dosti důležité, jelikož s dostatek by vysvětlilo českou, dolnorakouskou a uherskou brachykephalii mezi skrčenými a i vrhalo světlo na brachykephalii mohyl kamenných v Bavorsku a snad i českých, o nichž ani nemáme dokladů, jaký lid v sobě chovají. Ty brachykephalie jsou však různé a tříští se asi na jižní nízkou a severní vysokou.

Hervé *) domnívá se, že ti brachykephalové přináležejí mongoloidní rase asiatské, kteří táhli jižní cestou po Dunaji do Evropy na západ. V tom případě by se týž proud musel rozděliti i na severní nad Karpaty, aby vysvětlil polskou neolithickou brachykephalii. Zvýšení neb snížení brachykephalie vysvětlilo by se po případě křížením příslušných lebek. Ostatně jest brachykephalie po celé severní Evropě v době neolithické roztříštěna. V Pomořansku označuje ji zkrácená mesokephalie. Na skandinavském poloostrově objevuje se přímo v hrobech neolithických. Má býti také i tato s onou totožná? a nebo jest severní proud brachykephalie původu severního, jak se tvrdívá? Podobné otázky dají se dnes bohužel zodpověděti jen domněnkami. Nápadno zůstává vždy, že Čechy s Moravou a severní Německo nad nimi v době neolithu a bronzu poměrně nejméně těch brachykephalů ukazují.

Náš čtvrtý typ, nízcí a širocí hyperdolichokephalové, dochází k nám do Čech mezi skrčené od východu přes Moravu a cestou nad Karpaty. V Podolí haličském jest těch lebek poměrně nejvíce a v našich přehledech na tab. IV. č. 2. jest zcela jasno, kterak se tam nízkolebý lid mísí s vysokolebým. Ty nízké lebky dají se sledovati v témž severním proudu nad Karpaty od východu, jako výše zmínění brachykephalové, s tím však rozdílem, že tito zdají se přestávati asi na Visle, oni teprve v Čechách. Zdali nízké lebky Žatecka a Teplicka v Čechách souvisí přímo s východním proudem lebek nízkých, nedá se tak snadno určiti, jelikož již braniborské lebky dle našich přehledů vykazují nízké lebky a kříženec snížené. Pakli lebky v germanském museu v Jeně z Oldislebenu a z Romstedtu, které jsou nízké (indexy výškodélkové 69·4—67·9) patří ke skrčeným, pak i v Durynsku jsou nízké lebky s vysokými pomíšeny a proud ten by mohl táhnouti přes Durynsko dále na západ.

V staré Galii mají dolichokephalové po většině nízké lebky, zejména jež *Quatrefages* rasou cromagnonskou zove. Ty všechny téměř mají index výškodélkový pod 70·0. Lebky chalonské jsou nízké i vysoké, ač již do mesokephalie skrácené.

*) Hervé: L'éthnogenie des populations françaises. Rev. mens. d. l'anthropol. 1896.

Salmon *) rozeznává ve Francii dva typy neolithických dlouholebců, z nichž prvý starší z doby quaternární přechází do neolithu a souhlasí asi s cromagnonskou rasou, druhý mladší s occiputem méně vysedlým, s čelem rovněž úzkým, typ to t. zv. „neolithický dolichokephal", přijde do Francie toutéž cestou ze severovýchodu, ale později jak brachykephalní typ. Brachykephalie gallská přestává houfně vystupovati v Belgii, dále na východ se již jen jednotlivě nalézá. Na druhé straně Rýnu na východě jest vše pomíšeno a ne takové, jak to typy gallské, přicházející ze severovýchodu vyžadují. Rýn činí rozhraní, od kterého jak na západ tak na východ lebky nabývají jiného rázu u lidu, jejž váže soudobost a poměrně i společná kultura skrčených. Porýnsko jako kdyby bylo uzlem proudů východních a západních, kde se vše křižuje a přemílá.

Možno, že křížením se různých těchto proudů lze odůvodniti to seskupování se čel v úzká a široká u našich i okolních skrčených, to seskupování tak nápadné a našim typům v Čechách tak těžce se přimykající, když na západě v Gallii jest tolik úzkých čel. To vše může býti starší neolithu. Nápadno jest také zejména v středním Porýní a pak dále na východ houfné objevování se čela širokého, to jest přibližně v zemích, kde Quatrefageová rasa canstadtská jaksi zkoncentrována se nalézá.

Naše skrčené v porovnání s ostatními českými lebkami naznačují velmi jasně příbuznost se starokřesťanskými lebkami a zřejmě dokazují, že lid ten od neolithu až do nejmladších dob v Čechách bydleti nepřestal. Částečně to napovídá i způsob skrčeně pohřbívati, který se udržuje v Čechách arci jen porůzně ještě v době římské ano i ve staro-křesťanské. Doklady toho jsou nálezy archeologické mého bratra p. J. Hellicha, lékárníka v Poděbradech: nález skrčené kostry v jámě s římskou keramikou u Opolan a staro-křesťanská pohřebiště v Libici.

O stáří a posloupnosti jednotlivých typů skrčených v Čechách touto dobou jest těžko sobě úsudek utvořiti.

V dalších statích o latènských, merovejských a starokřesťanských českých lebkách uvidíme, kterak novou dobou kulturní vždy nového lidu do Čech přibylo, tak že již v době starokřesťanské počítati musíme s konglomeratem typů lebečných, v němž jednotlivé elementy původních typů již těžko se hledají. Stálým křižováním a assimilací lebek povstávají i nové podtypy významu více territorialního, jež se při známosti okolí, starších lebek a jich proudů s velikou pravděpodobností v prvky rozložiti dají. Při dostatečném materialu jsou i moderní lebky takového rozboru schopny.

*) Salmon: Types craniens neolithiques. Revue mensuelle de l'école d'anthropologie 1896.

Lebky kos

(Les crânes des

	Naleziště	Pohlaví	Oblouky (courbes)																Foramen magnum			Obličej	
			horizontální	na—op	transversální	gb—Eo	mo—Eo	pr—Eo	na—br	br—la	na—ba	na—op	eu—eu	ft—ft	stp—stp	au—au	ms—ms	ho—ba	ba—op	latum	ba—pr	na—pr	zm—zm
			1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
1.	Broučkov	♀	522	386	341	183·5	184	—	117	112·5	101	140	144	94	115	98	90	23	40	—	—	—	—
2.	Radim 1.	♂,♀,♂	512	381	308	192	187	—	105	126	109	147	127	91	108·5	101	104·5	31·5	42	30	—	72?	102
3.	„ 2.		—	—	—	199	194	—	112	123	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4.	„ 3.	♂,♀	525	365	318	190	184·5	199·5	112	113	111	148·5	138	91	113·5	112	116·5	30	40	32	99·5	72·5	96·5
5.	„ 4.	dítě	485	375	324	179	181	—	110	124·5	—	132	124	89·5	109	—	—	—	—	—	—	—	—
6.	„ 5.	♀	490	349	295	177	170·5	199·5	108	111·5	100	134	128	88	116	107	103	30	39	32·5	95	65·5	92
7.	„ 6.	♀	500	353	332	171·5	167	170·5	112·5	104	98	132	150	94·5	123	108	103	24·5	35	27	90·5	64·5	92
8.	„ 7.	dítě	458	335	314	154	157·5	—	92	109	—	119	134·5	89*	100*	—	—	—	—	—	—	—	75*
9.	„ 8.	♀	508	380	310	193	189	203	114	123	115	153	127	94	110	98	98	23	42	31	100	68·5	92*
10.	Kutná Hora	♂	501	404	337	199	196·5	209	117·5	128·5	—	146·5	148	97	113	109	111	—	—	—	—	71·5	90
11.	Kouty	♂	520	392	324	188	188·5	—	121	117	—	146	131	105	1..0	92*	86*	—	—	—	—	—	—
12.	Bylany 1.	♀	519	366	314	182·5	181	197·5	104·5	117	101	135·5	139	103	122	105	101	29·5	37	29	90	67·5	98·5
13.	„ 2.	♂,♀,♂	509	364	314	181	178	—	110·5	117	99	132	137	90	115	101·5	97	28	33·5	28·5	—	—	—
14.	„ 3.	♀,♂,♂	532	383	322	191·5	185	197	115	116	102·5	138·5	147·5	93	118·5	106·5	105	25·5	38·5	31	87	75	100*
15.	„ 4.	♀	523	380	310	188	189	197·5	111·5	120	104	146	135	102	121	103·5	102	27·5	43·5	28·5	96	74	91
16.	„ 5.	♂,♂	541?	—	320	193	187	210	114	111	114	—	127	96	115	—	94	25	—	—	115	70	86
17.	Osluchov 1.	♂,♀,♂	503	363	312	175·5	182·5	192	110	121	100	132·5	136	100	114	112	107	27·5	35·5	27	97	63	90
18.	„ 2.	♂,♀,♂	503	375	315	179	181·5	189	109·5	118·5	98	131·5	127	94	116	101	98	26·5	35	26	93	64	90
19.	„ 3.	♂,♀,♂	—	390	340	195	192	198·5	124	122	102·5	138	145	100	125	113	—	26	37	—	95	68·5	92
20.	Neprobilice 1.	♂,♀,♂	510	392	323	188	187	192	112	129	103·5	141	136	102	115	104	102	24·5	34	30	93·5	64	104
21.	„ 2.	♀,♂,♂	502	363	315	180	180	—	109	118	103	141	132	96	112	102	102	25	39	—	—	—	—
22.	„ 3.	dítě	—	357	—	161·5	170	175	108	109	—	120	—	—	—	—	—	—	—	—	—	55·5	—
23.	Holubice	♀	495	368	—	178	178·5	191	103	115	95·5	133	141	92·5	117	—	—	18	38	—	92	65	98
24.	Zlončice	♂	519	373	315	192	185·5	205	107	101	—	152	133	102	116	114	111·5	—	—	33	—	76	110*
25.	Slanská Hora 1.	♂,♂	518	—	322	186	184	192	116	120	101·5	—	139	102*	126*	111	106	28	—	—	90	73	102*
26.	„ „ 2.	dítě	510*	365	—	174·5	177	176	112	125	—	129·5	123*	82·5	116*	—	—	—	—	—	—	54	72·5
27.	Dřínov 1.	♂,♂,♂	528*	390	308*	187	187	—	111	117	—	—	139	94*	112*	94*	90*	—	—	—	—	—	86*
28.	„ 2.	♂,♂,♂	512	361	320	176	172·5	191·5	111	105	101	135·5	143	99	122	100·5	104*	24·5	35·5	29	97	67·5	96*
29.	„ 3.	♂,♂,♂	522*	—	302*	184	184·5	200·5	117	118·5	107·5	—	140	94*	116*	98*	104*	26	—	30	103	61	82*
30.	Knovíz	dítě	518	—	325	182	185	192	120	117	—	—	139	98	120	88	92	—	—	—	—	59	91
31.	Malé Číčovice 1.	♂,♂,♂	530	389	322	190	196·5	203	112	128	105	140·5	131	100	121	104	100	23·5	37·5	—	102	68	85
32.	„ „ 2.	♂,♂,♂	488	—	310	181·5	181	—	—	113	—	—	124	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
33.	„ „ 3.	♀	—	360	—	175	175·5	—	100	118	—	133	121	92	—	—	—	—	—	—	—	—	—
34.	„ „ 4.	♂	480	376	322	183·5	185	—	116	110	—	137	138	92	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35.	Velké Číčovice	♀	485	360	—	174·5	172·5	184·5	106	104	98	129	131	—	—	—	—	19·5	35	—	86·5	62	—
36.	Libšice	♂	512	375	305	182	187	191	113	117	101	134	130	98	120	106	107	25·5	36	29	93	71·5	93·5
37.	Přemyšlení 1.	♂,♂,♂	494	367	313	174·5	177	183·5	113	108·5	93·5	129	137	91	101	102	105·5	22·5	36	30	87	62	90·5
38.	„ 2.	♀,♂,♂	513	380	313	185	184·5	196	114	118·5	100	132	134	96·5	119	106	100	25·5	34·5	27	91·5	67·5	95
39.	„ 3.	♀,♂,♂	512	388	321	183·5	185·5	195	110	119	96·5	132	133	90	109	108	95	21	36·5	28	94·5	65·5	94
40.	„ 4.	♂,♂,♂	478	356	290	175	178	177·5	98	116	95	133	118·5	87·5	106	99	92·5	21	39	27	80·5	59	83
41.	„ 5.	dítě	467	350	285	167·5	171	171·5	95	110	—	119	122	85	98·5	80	76·5	—	—	—	—	48	68·5
42.	„ 6.	♂	482	374	314	176·5	183·5	181·5	112	110	94·5	134	130	86	105	91·5	89	20	40·5	28·5	88	57	83
43.	Strupčice 1.	♂,♂,♂	515	401	330	183·5	182·5	193	120	112	95	129	142	95	120	99	97	25	34	29	89·5	69·5	93
44.	„ 2.	♂,♂,♂	511	385	—	184·5	187	—	119	123	—	139	130	96	108	—	—	—	—	—	—	—	—
45.	„ 3.	♂,♂,♂	525	—	—	192·5	193·5	—	119	114	—	—	131·5	98	114	—	—	—	—	—	—	—	—
46.	Bedov 1.	♂,♂,♂	519	384	320	188	194	197	113·5	124	103	145	139	92	116·5	104	99·5	—	44	—	95·5	64	85
47.	„ 2.	♂,♂,♂	516	392	—	191	190	—	114	124	—	147	131	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
48.	„ 3.	♂,♂,♂	518	—	—	186	182	—	117	121	—	—	140	102	116	—	—	—	—	—	—	—	—
49.	Přítluky 1.	♂,♂,♂	498	355	299	173·5	174·5	190	112	97	99	132	135	98	116	103	102	22	35·5	—	94	69	85
50.	„ 2.	♂,♂,♂ ♀	497	357	325	176·5	180·5	188·5	108	111	100·5	137	138	97	115·5	98·5	106·5	27·5	40·5	29	95	63	90
51.	Chrudim 1.	♂,♂,♂	537	396	328	192·5	190	205	120	116·5	—	143	141	107	126	110·5	113	—	—	—	—	72·5	101
52.	„ 2.	♂,♂,♂	528	—	321	186·5	190	205·5	116	124	—	—	133·5	98	115	111·5	105	—	—	—	—	70	96
53.	„ 3.	♀,♂,♂	507	382	322	178·5	180	191·5	109	124	94·5	128	135	98·5	111	103	98	26	36	28	91·5	61	93
54.	Protsch (Duryňské)	♂	528	379	—	187·5	185·5	186·5	109·5	117·5	—	142	127	102	—	—	—	—	—	—	—	66·5	88*
55.	Hostomice 1.	dítě				174					90		130	88	108		90		33	25		52	80
56.	„ 2.	♀				183?					—		140	103	126		—		—	—		—	—
57.	„ 3.	dítě				170					—		130	77	110		—		—	—		—	—

Poznámka: *— z polovice vzata míra. — ?— přibližně vzata míra.

skrčených.

ettes accroupis.)

Čís. I.

Orbita			Nos		Patro		Spodní čelist				Kolmice z V. (vertex) na							Kolmice z Eo na								
maxim. šířka	výška	úhel max. šířky s osou vertikální	výška	šířka	délka	šířka	gn—na	go—go	výška	ba—br	pr	an	ba	op	Eo	eu	in	br	eu	ob	in	op	ba	au	la—in	Kolmice z Eo na la—in
24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	35.	36.	37.	38.	39.	40.	41.	42.	43.	44.	45.	46.	47.	48.	49.	50.
–	—	—	—	—	—	—	—	102	31·5	140	—	125·5	143	150·5	84·5	64	128	112	63	28	13	49	88	95	76	11
2·5	32	68	—	—	—	—	—	—	—	144	167?	125·5	147	146	87	46	125·5	124	76	31	17	51	93	103	68	12·5
–	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	128	—	—	80·5	—	109·5	119	92	23	18	—	—	101	66	11
5	32	70	52·5	23	—	47	121	99	33	135·5	161·5	121	135	136·5	82	67	113	118	81·5	32·5	11	46	86	95	68	12
–	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	125	—	139	84·5	41·5	111	107	66	19	14	52	—	95	61	9
9	32	73	49	25·5	51	38	115	92	32	135·5	149	117·5	132	129·5	71·5	48·5	108·5	106	81	26	15	51	90	101	61	8·5
1·5	33	69·5	48	21*	53	36	114	84·5	32	135·5	162	121·5	133	133·5	90·5	73	112·5	102	61	23·5	2	34	69	73	63·5	4·5
–	—	—	26·5?	19·5	40	31·5	—	—	—	—	—	114	—	127·5	82·5	80	118·5	107	42·5	17	18	36	—	73	58	8·5
0·5	33·5	77·5	48	22*	54	39	116	90	35	148	162	123·5	146	145	85	74·5	118	122	88	26·5	10	46	88	108	61	11
9	34·5	69	51	—	—	39	122	94	36	—	172	131	—	149·5	90	77·5	136	124	85	32	15	56	—	106	78	10·5
–	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	123	—	150	90	55	124	113	102	26	7	45	—	92	70	7·5
0·5	34	75·5	51	24	49	42·5	119	96	41	131	152	115	134	138	76	72	115·5	116	77	27·5	17·5	56·5	94	97	65	11
–	—	—	—	—	—	—	—	97	25·5	127	—	117·5	127·5	133	81	79	115	112·5	82·5	21	18	51	84	91	62·5	12
3·5	32·5	72	55	22	—	—	121·5	84	30·5	136·5	166·5	121	138	139	82	79	119	115·5	83·5	18	12	56·5	95	95	65	9·5
4·5	34·5	74·5	50	23·5	56	39	121·5	106	30·5	135·5	168	117	136	142	87	87	122·5	120·5	72	38	13·5	47	90	98	69	12
2·5	32	72	50	27	56	36	114	91	33	131·5	159	118	131	—	80	61	117	113	95	29	22	—	82	106	72	16
0·5	30·5	71·5	48	24	60	37·5	—	—	—	136	161	119	135·5	135	86·5	75	119·5	123	70	37	18	44	80	86·5	70	8·5
0·5	31	69·5	51	26	57	40	109	98	32·5	137	162	123·5	137·5	141	87	74	118	118	79	28	10	50	84	95	63	14·5
1	34·5	66·5	52	21	—	42	—	—	—	144	174	131·5	144·5	143·5	93	57	128	116	87	20	20	55	92	92	72	12
4	32	76	51	26	50	41	118	103·5	35	141·5	169	127	146	147·5	94	50·5	121	119	70	29	3	47	87	88·5	63	4·5
–	—	—	—	—	—	—	—	—	—	131	—	121	132	133	86	47	111	119	68	35	12	41	80	89	63	11
–	—	—	45·5	21	44·5	38	—	—	—	—	153·5	126·5	—	132	89·5	71	100	108	65	27	9	48	—	86	62	9·5
2·5	34	69	48	26	48	42·5	—	—	—	130	156	118	130·5	136	81	44	115	114	73	28	16	51	88	90	68	13·5
2·5	32	66·5	57·5	26	66	46*	—	—	—	—	175	124	—	140	90·5	76	114	119	102	34	11	40·5	—	97	79·5	14·5
2	31	67	53	24·5	52	47	—	—	—	139·5	169	125	138	—	87	76·5	—	115	79	27·5	—	—	88	90·5	—	—
6	31	72·5	38·5	21	38·5	33	98	67	25·5	—	146	—	—	134	81	49	113·5	106	65	17·5	23	49	—	—	66·5	13
9	29·5	69·5	—	—	—	—	—	105	33	—	—	121·5	—	139	84	40·5	123·5	119	85	26·5	18	62	—	93	76	14·5
6	30·5	80	46·5	27·5	54	40	108·5	96	33	131·5	154	119	131	138	81	77	119	105	79	22·5	7	47·5	82·5	85	71·5	7
1	30	75	47·5	28	—	40	—	—	—	137	156	119	136	—	88	45	110	113	79·5	25	2	—	88	94·5	54·5	4
1·5	30·5	78·5	40	22	46	43	105	81	30	—	158	128	134?	—	85	52	122	101	67	5	20	—	—	99	60	7
3·5	31·5	70	50	24	—	37	115	—	32	141	164	124	137	138	88·5	55	120	127	78	37	17·5	52	90	98	68	14
–	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	122·5	135·5?	141·5	87·5	56	115	117	71	34	13	40	—	91	65	13·5
–	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	123·5	136·5?	135·5	82	61	113	116	68	26	15	49	—	95	66	12
–	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	120	133?	140	90	56	124	114	77	35	14	48	—	91	75	14
8·5	30	72	—	—	—	—	—	—	—	131	—	128	139·5	134	78·5	50	112·5	110	64	25	14	51	85	91	76	13·5
1	31·5	74·5	49	26	57	40	—	—	—	137	170	123	138	136	88·5	78	113·5	115·5	73	34	6	49	85·5	89·5	57	8·5
4	30	74·5	45	22	44·5	37	106	95	30	132	162	122·5	135	139	90	81·5	120·5	108	66	32	19	50	86	89	71	14·5
4	32	74	51·5	24	49	42	—	—	—	135	161·5	118·5	136·5	138·5	84	69·5	121	106	61	25	26	58	92	94·5	62	11·5
0·5	33	72·5	46	29	—	37	—	—	—	138	166	123·5	128·5	142·5	91·5	78	131	107	75	28	20	54	90	101	81	10·5
8	33·5	70·5	43	21·5	52	37·5	—	—	—	127	152	113·5	123·5	130	81	87	115·5	116	72	33	17	42	81	90	68	12·5
4·5	30·5	74·5	35	17	46	29	—	—	—	—	132·5	110·5	—	126	76	68·5	112·5	107	62	29	16	52	—	92	61	13·5
7·5	29	73·5	41	21	39·5	34	95	84·5	26·5	135	158	122	133·5	136	93	45	113·5	112	65	30	7	44	85	94	63	8·5
3	30·5	67·5	53·5	23	58	39	—	—	—	139	173	128	139·5?	147	94·5	58·5	120	115	67	27	18	60	94	94	68	11
–	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	126·5	138·5?	144	83·5	74	117·5	107	78	26	10	53	—	—	61	7
–	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	124·5	136·5?	—	87·5	81	124	118	80	29	18	—	—	98·5	79	16
0	30	69·5	48	21·5	—	37·5	—	—	36	125·5	167	122	141	142	92	47	125·5	127	72	31	21	46	90	99	77	18
–	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	147·5	81	77·5	119	118	—	27	18	54	—	98	67	11·5
	—	—	—	—	—	—	—	105	42	—	—	129·5	—	—	88	90	118·5	114	64	27	7	—	—	93·5	63	6·5
1	34·5	75	57	23·5	58	40	118	—	36	137	162	117	134·5	132·5	80·5	73·5	105	108	77	32	8	46	82	88·5	66	11
9·5	28	64	45·5	21	53	40	110	96·5	33	139·5	161	126·5	141	136	87·5	52·5	114	116·5	77·5	29	4	40	80·5	85	69	13·5
3	32	67·5	51	31·5	63·5	46·5	—	—	—	—	168	122	137?	145	85·5	79	125·5	105·5	71·5	26·5	17	55	—	99	77	13·5
4	28·5	68	51	25·5	58	43	—	—	—	—	173	129·5	144·5?	—	93·5	81	128·5	122·5	87·5	28	9·5	—	—	101·5	64	10
9·5	28·5	72	44	26	53	36	100·5	87	29	135	160	121·5	136·5	138	87·5	84·5	128	119	77·5	119·5	25	52·5	88	91·5	72	14
0·5	31	75·5	48·5	21·5	—	40	—	—	31	—	162	—	—	144·5	85·5	93·5	116	121	57·5	34·5	10·5	49	—	—	66	12
0	29·5		36	20						121		96?	—													
–	—		—	—						—		—	123?													
–	—		—	—						—		—	120?													

*) Index au-V:gb-Eo českých lebek za příčinou srovnávání s indexem cizích lebek o 3 snížený.

Archaeologický výzkum ve středních Čechách,

který r. 1897—98 společnou prací podnikli *Ant. Formánek*, správce v Bylanech, *Jan Hellich*, lékárník v Poděbradech, Dr. *J. L. Píč*, profesor v Praze, a *Jan Waněk*, řed. velkostatku v Radimi.

Píše Dr. *J. L. Píč*.

Sidliště „na Skřipci" u Plaňan.

Proti Plaňanskému cukrovaru zvedá se na levém břehu Výravky pozvolně stráň, na které jest rozlehlý panský pozemek; kde bylo na podzim oráno parním pluhem pro řepu, při čemž objevila se černá místa, jež prozrazovala stopy starého sidliště. Když p. ředitel Waněk k orání dohlédl a popelovitá tato místa uviděl, dal před jarním osetím místa ta ohledati, a když se objevilo, že naleziště je zajímavé, pozval mne ku kopání. Ohledali jsme tedy společně nově objevené sidliště a další kopání řídil p. řed. Waněk. Výsledek pak jest tento:

Při mém příjezdu bylo několik jam otevřeno. Jedna, v které se nalézal právě dělník, byla 2·70 m. v průměru a přes 1 m. hluboká. Pod ornicí, na vrchu jámy ležela vrstva opálené hlíny z mazanice, a v popelovité vrstvě pod mazanicí vyskýtaly se vedle hrubých střepů s proužkou nalepenou a prstem dubkovanou střepy odpovídající mladší keramice z hrobů Bylanských, jakož jsem se vlastníma rukama přesvědčil. Byly tu především střepy z mísek tuhovaných, na vnitřní straně zdobené vzorci trojúhelníkovými vtlačeným tuhováním provedenými (tb. XXI. č. 15., 20. a XXII. č. 3., 5.), okraj tuhované mísky k plochému celkem dnu kolmo postavený s krátkým slabě prohnutým hrdélkem (tb. XXI. č. 12.), jiný podobný v prohnutí hrdélka tuhované lesklými čarami zdobený (tb. XXI. č. 19.) a jiný podobný s tuhováním a lomenými páskami ryhovanými s malým dulíčkem v úhlu (tb. XXI. č. 21). Jiný druh střepů měl pod hrdélkem tuhovanými čarami zdobeným ozdobu tečkovaně píchanou (neb lépe se vtlačenými tečkami) v liniích lomených (tb. XXII. č. 8.), jako jsme na pohřebišti Bylanském nalezli. (Výzkum roku 1897, tb. XX. č. 1.), neb s tečkami čtyřhrannými v lomené linii (jako č. 15., 28.), kterážto ozdoba co do techniky provedení patrně s ozdobou meandru v době císařství římského souvisí. S mladší Bylanskou keramikou souvisí i okraj větší tuhované mísy s páskami ryh (tb. XXI. č. 5.), kusy šálků s přečnívajícími a vyhraněnými úšky (tb. XXII. č. 20) a j. Novinkou byly střepy velké nádoby (tb. XXI. č. 2.) se třemi obvodovými proužkami, na kterých provedeny místo dulíčků zářezy, od pásek těch pak po baňatosti provedeny trojúhelníky vždy ze čtyř plastických žebírek, na druhém pak podobném střepu (č. 10.) jsou pásky ze vtlačených linií.

V sousední jámě asi stejně prostorné nalezeno rovněž množství střepů, z nichž slepeny především dvě nádoby téměř celé, které jsou pro sidliště toto velice charakteristické; jsou to na tab. XXI. nádoby č. 6. a 11., ve spodní části baňaté až do kulovitosti, s úzkým dnem, konicky zužujícím se dosti vysokým hrdlem a ohrnutým okrajem. Obě zdobeny jsou na hrdle ryhováním, č. 6. zcela jemným a hustým v jednotlivých páskách shora dolů, kdežto u č. 11. ryhování je řídké a za to kolem každé pásky o čtyřech ryhách na obou stranách provedena řada dulíčků; pod hrdlem u obou nádob provedeny jsou trojúhelníky vnitř ryhováním plněné, u č. 6. mezi trojúhelníky provedeno po třech dulíčkách, kdežto u č. 11. dulíčkové píchání vedeno podél celých trojúhelníků a nad to ve vrcholu každého trojúhelníku provedena charakteristická dulíčkovaná růžice, která se v této jámě opakovala i o sobě na stř. č. 3. a do jisté míry i na jiných nádobách. Z téže jámy vybrán byl střep nádoby s rovnou stěnou, na které kolmo stál pupík tvaru obdélníkového, jehož zevnější strana poněkud vykrojena, jako při nádobách hrubých lužického typu shledáváme; do téhož okruhu sluší počítati část šálku se dnem polokulovitě do vnitř vtlačeným. Nevím určitě, zda v této nebo v předešlé jámě nalezena byla puklička (tb. XXI. č. 7.) z tak zvané čepicovité nádoby spolu s č. 4., 8., 13., 21.

Obr. 1. Spona ze sidliště na Skřipci.

V jiné jámě nalezen tuhovaný střep na tab. XXII. č. 10., s dvěma krátkými plastickými žebérky shora dolů, jaký zejména pro nádoby ze štyrských mohyl u Wiesu (Much Atlas, tb. XLIV. č. 8.) je charakteristický a jaký u nás nedávno též v nalezišti Klučenickém na Sedlčansku spolu s kouskem br. srpku a koralem s modrými kulatými očky se vyskytl. V téže jámě nalezen střep č. 27. na povrchu širšími žebírky ze vnitř vytlačenými, jednou i dulíčky zdobený.

Mnohem pozdějšímu období náleží nádobka na tab. XXII. č. 1. vyobrazená, která spolu se sponou luko-

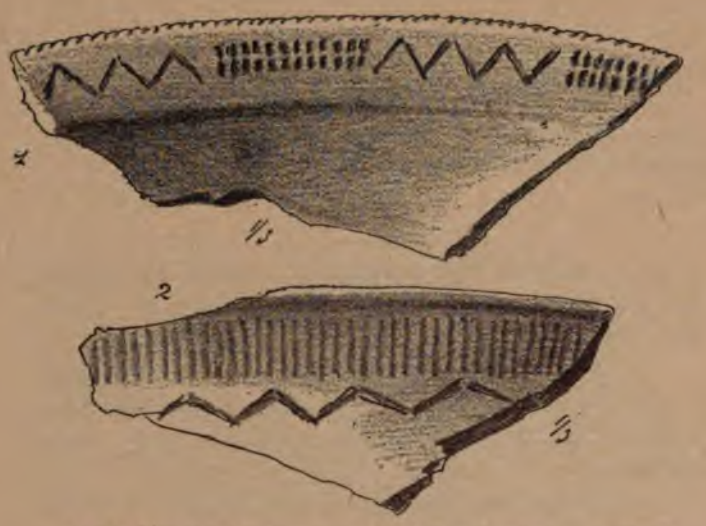

Ob. 2. Ozdobné střepy ze sídliště na Skřipci u Plaňan.

vitou (viz. obr. 1.) nalezena byla; obě hlásí se ke kultuře provinciální římské v pozdějším období pohřebiště na na Třebické; spona jest dvojdílná s ostře vyhraněným obloučkem, nádobka pak hlásí se do období, které v Německu dobou stěhování se národů nazýváno bývá. V téže jámě nalezena i část tuhovaného šálku č. 17. s branou ostře vyčnívající a v hraně samé malými důlíčky zdobenou, kterážto ozdoba u nás v obdobném tvaru v popelnicových hrobech v Ředici a Svijanech (sbírky musejní) se vyskytla a potom ve vyvinutější formě pro období tak zvané merovejské v keramice je význačnou. Bylo nalezeno ještě několik nádobek z doby provinciální římské, zdobených pouze pupíčky, pak spona jiná dvojdílná s obloučkem na povrchu vroubkováním zdobeným, spolu s hladkými střepy bez ozdob, ale o bližší okolnosti uložení jich nelze s plnou určitostí mluviti.

V jedné jámě na okraji sídliště nalezeny střepy staršího rázu s ozdobou, jaká se spolu s tak zvanými zvoncovitými nádobami vyskytá. Ozdoba ta u jedněch střepů sestává z lomené linie vtlačené střídavě se skupinami ze dvou řad teček podlouhlých, jen že ze střepu zachovaného bychom ne na mísku, ale spíše na hrdlo větší nádoby baňaté souditi mohli. Z jiné nádoby zachovala se část hrdla zevně pod okrajem řadou vtlačených krátkých linií a pod nimi lomenou, rovněž vtlačenou linií zdobená.

Vykazuje tudíž dosavadní kopání na sídlišti Plaňanském „na Skřipci“ trojí osídlení: jedno z doby nejstarší, nepatrnými zbytky zastoupené, druhé z doby hrobů Bylanských a Zárybnických, nejčetněji zastoupené, a třetí z doby dvojdílných spon provincialně římských. Důležita pro archaeologii naši je okolnost, že obě nádobky na tab. XXI. č. 6. a 11. vyskytly se pohromadě se střepy rázu Bylanského, neboť nádobky ty v pohřebišti Lysovickém, prozkoumaném p. ředitelem J. Felcmanem, datovány jsou ostruhou téže formy, jaká se na Třebické vyskytla a někam do konce II. století počítati se může, čímž opětně podán jest důkaz, že keramika hrobů Bylanských, která jest v souvislosti s keramikou na horním Mohanu, k mladší době Hallstattské počítanou, až na rozhraní našeho letopočtu, po případě až do počátku našeho letopočtu sáhá.

Hromadný nález bronzů u Strahovské brány.

Když bourány byly hradby u Strahovské brány 1897 a odbírána i půda před branou, přišli dělníci odvážejíce hlínu původní na různé nálezy, jednak jámy s keramikou neolitickou, potom ale i na bronzy. Do musea přinesli dělníci čtyry bronzové náramky otevřené, jejichž tvar známe z hrobů se skrčenými kostrami; dále přinesli dvě spirály br. z dvojitého drátu rovněž pro skrčené hroby typické, jehlici s hlavicí v podobě výválku hluboce ryhovaného, pak tři zlomky náramku plochého se třemi podélnymi žebérky na povrchu a zlomek přazky. Všechny bronzy uvedené až na náramek s podélnými žebérky mají patinu zrnitou, vzhledu nehezkého, kdežto zmíněný náramek má patinu obvyklou, jakoby docela v jiném ústředí byl ležel, a tudíž pochybnost vzbuzuje, zdali k celému nálezu náleží.

Hroby se skrčenými kostrami u Cerhýnek.

Na jaře r. 1898 objevily se při orání parním pluhem na poli ke hnížecímu Lichtenšteinskému dvoru v Cerhýnkách patřícímu tmavé skvrny, které prozrazovaly sídelné jámy. Pan ředitel Waněk objeviv nové sídliště jal se ihned zkoumati, které době sídliště to náleží, a tu shledáno období dosti pozdní kulturních jam, neboť vedle střepů hrubých s nalepenou proužkou prstem důbkovanou, nalezeny hojně střepy tuhované

Obr. 3. Z hrobu se skrčenou kostrou u Cerhýnek.

m. archaeol. XVIII.

Sídliště na Skřipci u Plaňan.

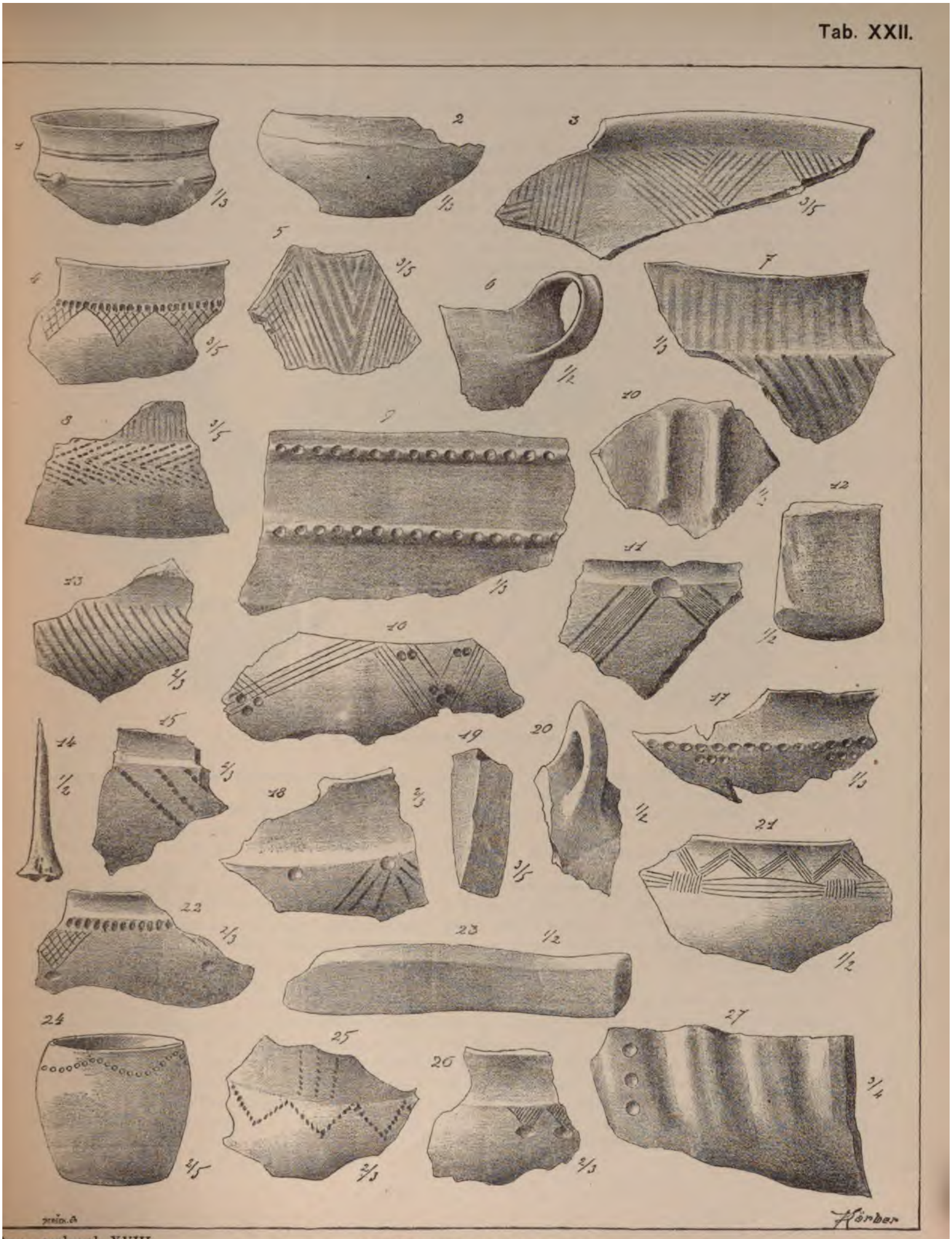

Pam. archaeol. XVIII.

Sídliště na Skřipci u Plaňan.

vybírá se písek na stavby kutnohorské. Terrain sám je málo jen nad inundací povýšen. První hrob nalezen hned na počátku písečníku, při samé silnici k N. Kolínu vedoucí, a sestával z několika nádobek, z nichž zachovaly se tři, z nichž dvě téměř celé mi p. Vášou a p. svrávcem školy po tom pro sbírky musejní odevzdány byly: jest to nádobka tuhovaná č. 2. podobná oněm, jež p. uč. Řepka přinesl, jen že větší, a nádobka č. 3., která na pozdní keramiku popelovitých jam upomíná; třetí nádobku necelou ponechal jsem p. Vášovi. Hrob podle vypravování p. Váši a p. uč. Řepky nalezen byl v prostém písku asi 0·70 m. pod povrchem. Druhý hrob, z něhož pocházely nádobky č. 1., 4. byl asi 4 m. dále do pole a byl podobně uložen; bylo rovněž několik nádobek, z nichž však zachovaly se pouze dvě uvedené. Při této vzdálenosti jednotlivých hrobů bylo zřejmo, že soustavné kopání pohřebiště je marné; zkusil jsem tedy na okraji písečníku na různých místech, zdali bych náhodou nepřišel na hrob, a když namáhání to zůstalo marným, smluvil jsem se s p. Vášou, aby mne telegraficky uvědomil, kdyby náhodou ještě nějaký hrob nalezl. úplně byly rozrušeny. Podle úlomků sebraných od dělníků bylo možno dobře rozpoznati úlomky hrdélek z nádobek podobných, jako vyskytly se u St. Kolína, s nimiž jsou tedy stejnorodé a současné; z milodarů vyskytla se pouze železná jehlička s malou kulatou hlavičkou. Zkusili jsme s p. ředitelem J. Waňkem, zdali bychom nenalezli dalších hrobů, ale pátrání naše zůstalo marné. Jsou tedy i „na Viselci" hroby, ne-li ojedinělé, tedy alespoň velmi řídce rozložené a nemnohé, a jelikož podobná situace vyskytla se i v Holešovicích, v továrně Umrathově, a v současných hrobech v Poboři, zdá se, že těchto hrobů s přechodní keramikou na jednotlivých pohřebištích bude vůbec nemnoho.

Žárové hroby z doby císařství římského u Vysočan.

Již r. 1855 nalezl p. správce Frost (Pam. I. 336) v mezi u silnice k Brandýsu vedoucí nádobu a v ní železné věci „rezem silně strávené". R. 1888 nalezen v cihelně p. z Istlerů (Pam. XIV. 318) opět hrob se sponami provinciálně římskými, se sponami t. zv. vendickými, železným udidlem a j. Na podzim roku 1897

Obr. 5. Dva žárové hroby u St. Kolína.

Dodatkem k prvému hrobu obdrželo zemské museum darem p. učitele V. Kohouta br. sponu typu uherského, sestávající z br. kotouče, z kterého vybíhá oblouček prohnutý, z toho pak spirala na příč postavená a z té vychází jehla zpět ke kotouči, tvar to, který v železných zlomcích i u Bylan se vyskytl.

Žárový hrob u Radimi.

Malý kousek nad popelovitými jamami, které jsme při silnici k Chotusicům vedoucí r. 1891 kopali, v poloze řečené „na Viselci" nalezli dělníci, jdouce po kulturních stopách, hrob sestávají asi z 8 nádobek, které uloženy byly mělce v štěrkovité půdě a následkem toho dal pan Al. Houfek, správce cukrovaru Vysočanského, při odvážení řepy skopati na silnici s pole nový vjezd, a při té příležitosti nalezeny dva žárové hroby, patrně v téže poloze jako r. 1855. V každém z obou hrobů, jež asi 1·5 m. od sebe vzdáleny byly, nalezena popelnice bez ozdob typu Pičhory u Dobřichova. V prvé tuhované nalezeny pouze spálené kosti bez milodarů. V druhé popelnici barvy hnědé na spálených kostech nalezeny tři spony bronzové, z nichž dvě celé s háčkem k zachycení tetivy mají obloučeк úzký s uzlíkem, třetí jest tvaru t. zv. norického. Dále nalezeno pět závěsek pasových s tyčinkami, tři jehlice br. s kulatou hlavičkou, pak kování z poháru v hoření části v podobě ohnuté proužky plechové, v dolejší v podobě sto-

jáku. Mimo to nalezeny železné nůžky. Nález tento ohlásil p. správce Houfek archaeologické komisi při České Akademii, kteráž vyslala referenta svého na místo nálezu; po ohledání situace p. správce Al. Houfek odevzdal nalezené věci archaeol. komisi a slíbil ochotně svou podporu k dalšímu zkoumání pro jarní, resp. letní období.

Pohřebiště u Bylan.

Minulého roku na podzim nechal p. správce A. Formánek orati parním pluhem na parcele sousedící (směrem k Hradišti Přistoupimskému) se znamenitým pohřebištěm v XVII. dílu Památek uveřejněným a při orání tom objeveno pokračování pohřebiště pro českou archaeologii tak veledůležitého. Pan správce A. Formánek i tentokráte věnoval veškerou péči nově odkrytým hrobům, pozval mne laskavě ke kopání, tak že jsem buď já, neb musejní laborant V. Landa, častěji i p. ředitel J. Waněk, mnohdy i všichni společně byli přítomni odkrývání hrobů. Za tuto laskavost, jakož i za vzácnou obětavost a přízeň, s jakou veškeré vydobyté předměty p. správce Formánek věnoval sbírkám našeho vlasteneckého musea, zasluhuje co největší uznání a dík.

Nově objevená část pohřebiště vykazuje ráz podobný jako část již dříve prozkoumaná, jen že hroby z pozdního období jsou v převaze, žárové pohřby jsou častější a nejstarší partie hrobů s keramikou neolitickou je takořka výjimkou. V jednotlivostech popisují se hroby, jejichž obsah dosud restaurovaný vyobrazen na tab. XXIII.—XXIV., jak následuje:

Hrob č. 1. byl vynesen na povrch parním pluhem hned podle meze, tedy v sousedství prvé části pohřebiště: na brázdě ležely kůstky spáleného těla v popelovité vrstvě, střepy rozrušené nádobky, na vrchu ležela kulatá řehtačka hliněná velikosti vlašského ořechu, a vyhrabána bronzová ozdoba sestávající z kruhu náhrdelního, zavřeného, na povrchu skupinami ryh zdobeného, dva náramky, z nichž jeden má konce v malou kuličku zakončené, druhý má konce uražené, konečně dva kruhy br. uzavřené a bez okras k ozdobě nohou.

Hrob č. 2. byl směrem s-j. 4·40 m. dlouhý, 3 m. široký, na 1 m. hluboký; pohřeb přikryt byl černou mastnou hlínou. První kostra silně zetlelá nalezena v jižní polovici hrobu, téměř uprostřed šířky hrobové, hlavou k jihu, nohy v pravém úhlu ohnuté ke straně severní; u nohou nalezen železný nožík s řapíkem, ve hřbetě oblý. Druhá kostra ještě více zetlelá ležela podle jižního okraje hrobu, tak že asi 0·50 m. od rohu j-z. nalezena zetlelá valně lebka, žebra zetlelá nalezena rovněž při jižním okraji a stopy kostí patrně z nohou před nimi do středu hrobu, tak že kostra ležela patrně směrem z-v. s nohami silně zataženými. V samém rohu jihozápadním nalezena nádobka baňatá se spálenými kostmi patrně ze žárového pohřbu. Popel a uhlíky nalezeny též v severní polovici hrobu.

Z darů pohřebních vytknouti sluší především při jižním okraji hrobu a sice směrem k východnímu rohu zbytky zbroje koňské a sice především dvě železná udidla ze dvou článků v tyčinkách drátem ovinutých se dvěma kroužky pro řemení, jako na přiložené tab. XXIII. č. 18. vyobrazena jsou; jedno z udidel leželo rovně, druhé ohnuté. Mezi oběma udidly vyskytly se čtyři ozdobné knoflíky z bílého kovu na povrchu v dlouhý osten vybíhající, na spodní části vyduté s oblým proužkem přes vydutinu na zachycení řemene; podobné, poněkud ještě ozdobnější knoflíky nalezeny při prvém kopání v hrobě č. 34. a jsou charakteristické pro t. zv. pozdní dobu Hallstattskou. Stejné čtyry knoflíky nalezeny byly kousek dále i zdá se, že po čtyrech na jednom řemeni byly umístěny. Podle těchto ozdob nalezeny byly čtyry větší kroužky z bílého kovu, poněkud vyhraněné (č. 10.) a šest kroužků menších, patrně rovněž k ozdobě řemení příslušící. V téže poloze vyskytly se tři tyčinky z bílého kovu a jeden železný, jež vyobrazeny pod č. 15.; jsou vprostřed do čtyřhran vyhraněné s otvorem obdélníkovým uprostřed a vybíhají na obou stranách ve válečky; v otvoru jednoho pozorovati lze zbytky dřeva, které tu patrně někdy procházelo; jeden ležel mezi většími kroužky, dva mezi uzdou a ozdobnými knoflíky, čtvrtý opodál; o účelu těchto předmětů z tohoto nálezu nelze utvořiti si určité představy a analogie z cizích museí mi nepřipadá. — Mimo tyto předměty při severní straně hrobu nalezeny tři železné jehličky s kulatou hlavičkou, spiralová plocha ze železného drátu svinutá, jako se při prvním kopání několikráte vyskytla, a malý bronzový kroužek.

Nádob nalezeno v hrobě přes dvacet. V rohu j-z. stála veliká nádoba baňatá s kolmým hrdlem a vodorovně přehnutým okrajem, jako téměř v každém hrobě v stejné poloze se vyskytala; před ní stála podobná nádoba menší, obě tíhou země smáčknuté a rozpraskané, jež dosud sestaveny nebyly, ale jsou podobny oněm v Památkách XVII. tb. XLV. č. 12., 17. vyobrazeným. Podle druhé nádoby, do vnitř hrobu nalezena nádoba baňatá valně rozrušená. Asi 40 cm. dále při západním okraji nalezeny dvě větší mísky tuhované podle sebe, a asi 30 cm. dále ke středu hrobu rovněž dvě tuhované mísky silně rozmočené, tak že nebylo možno je vybrati. Na protějším východním okraji hrobu nalezeny mísy ve třech skupinách podle sebe. V první

skupině nalezena pod rozrušenou mísou tuhovanou mísa druhá rovněž tuhovaná a skvostně zdobená (tab. XXIV. č. 8.) tak sice, že na přehnutém okraji v šesti skupinách provedena lomená páska na příč ryhované, na vnitřním pak sklonu provedeno ryhováním šest trojúhelníků, z nichž každý jiným vkusným ryhováním vyplněn; trojúhelníky tyto postaveny jsou střídavě k ozdobě na přehnutém okraji. V druhé sousední skupině byly opět dvě tuhované mísy rovněž s úzkým dnem a mírně vyklenutým sklonem, na vnitřní straně pak pod okrajem zachovaly se podobně provedené ryhované trojúhelníky (č. 16.). Ve třetí skupině byly dvě malé mísky tuhované, z nichž vrchní úplně rozrušené, spodní opět mělkým ryhováním zdobená (č. 14.), tak že základnou ke dnu provedeno hvězdovitě sedm trojúhelníků vnitř ryhováním vyplněných, a mezery mezi rozbíhajícími se vrcholy těchto trojúhelníků vyplněny ryhováním vyplněnými trojúhelníky obráceně základnou k okraji postavenými. Uprostřed hrobu bylo pět malých miskovitých šálků tuhovaných na sobě na maliuké kousky rozdrobených, a v půlkruhu podobně tři malé mísky rozdrobené. Jižně od těchto malých nádobek, v popelišti svrchu uvedeném a střepy stejnými (rozrušenými nádobkami) promíchaném byla nádobka ve spodní části se zploštělou baňatostí, kolmým, při otvoru ven vyhnutým okrajem a velkým okraj silně přečnívajícím úškem (č. 11.). Směrem s-z. od středních nádobek byla miska žlutě natřená s plochým dnem a slabě prohnutým, kolmě postaveným okrajem (č. 4.). Dále k západnímu okraji byly dvě rozrušené mísky tuhované, pak blíže k okraji západnímu malá miska tuhovaná opět dvojí soustavou vždy šesti trojúhelníků zdobená (č. 6.), tak že jedna skupina šesti trojúhelníků stojí základnami ke dnu a hvězdovitě se rozbíhá, druhá skupina pak stojí základnami k okraji a vyplňuje mezery mezi předešlými trojúhelníky. Dále k severní straně nalezeno konečně několik tuhovaných mis rozrušených; na 50 cm. od okraje severního byl hrob prázdný, totiž pouze onou černou, patrně z bahna pocházející hlinou vyplněný.

Hrob č. 3. položen byl rovněž směrem s-j. 4·70 m. v délce a 3·70 m. v šíři. Z pohřbu nalezeny pouze dvě kosti rourkové šikmo proti sobě postavené v části jihovýchodní. Mezi větší kostí a jižním okrajem hrobu nalezena koňská zbroj sestávající ze dvou udidel tyčinkových drátem ovinutých; u jednoho udidla jsou po obou stranách kroužky pro řemení, kdežto u druhého udidla je kroužek pouze na jedné straně, na druhé straně pak jest tyčinka s přehnutou plochou destičkou (č. 17.) na místě kroužku. Dále nalezeno ve dvou skupinách po čtyrech polokulovitých knoflících s dvěma křížem se protínajícími páskami na spodní části k provlečení řemení, pak tři železné kroužky větší a tři bronzové kroužky menší.

Nádob rozrušených následkem účinku černé mastné země, kterou hrob byl zasypán, nalezeno nejprve podle jihovýchodního okraje hrobu šest a sice: nádobka hrubá, nádobka hrncovitá červeně natřená, dvě mísy tuhované na sobě, obě úplně zetlelé, nádoba hrncovitá červeně natřená a hrnec červený s přečnívajícím širokým uchem na čtyrech nožkách postavený, pod jehož hrdlem volně ležela na stěnu baňatosti přilébajíc půlměsíčková forma hliněná z kulatého proužku hlíny na obou stranách přehnutá a vypálená. Ke středu hrobu, podle druhé rourkové kosti byly nádobky tři: miska tuhovaná ornamentovaná, malá nádobka baňatá s kolmým okrajem a tuhovaná mísa bez ozdob. V severozápadním cípu hrobu byla malá miska tuhovaná, tuhovaný šálek s přečnívajícím úškem, malá místička barvy šedé a mělká miska tuhovaná.

Hrob č. 4. byl s-j. 2·85 m. dlouhý, v-z. 1·90 m. široký a na 1 m. hluboký; pohřeb zasypán černou prstí. Při východním okraji hrobu, na 70 cm. od rohu j-v. nalezena zetlelá lebka, z ostatní kostry nezbyly stopy. Za hlavou, rovněž při stěně nalezena tuhovaná nádobka rozpadlá, v samém rohu j-v. velká nádoba ve střepích, jež roztroušeny byly dále podle východního okraje hrobu. V j-z. rohu hrobu nalezena sličná nádoba (tb. XXIV. č. 3.) s úzkým dnem, silně vyvinutou baňatostí a slabě konickým, vně ohrnutým okrajem; na červeném povlaku nádoby provedeny pod samým okrajem hnědě malované tečky, na hrdle pak týmž způsobem trojúhelníky úhlem k okraji obrácené a vnitř čarami vyvyplněné, pod hrdlem pak střídavě rovněž trojúhelníky obrácené, úhlem k baňatosti, vnitř menšími trojúhelníky plněné. V nádobě té nalezena malá miska barvy červené s okrajem do vnitř zahnutým.

Při severním okraji hrobu nalezeny kůstky spáleného těla, a za nimi směrem ke středu hrobu osm nádobek: v polokruhu kolem spálených kostí byla tuhovaná nádobka hrncovitá, pak miska baňatá vně tuhovaná, vnitř červená, dále mísovitá nádoba červená, a miska tuhovaná. Za prvými třemi nádobkami byla železná uzda s dvěma kroužky pro řemení, pak dále ke středu hrobu jaksi novou řadou miska barvy červené, dvě mísky tuhované a nejdále ke středu miska vnitř červená, zevně pak tuhovaná; všechny nádoby byly rozrušeny, tak že jen dvě z nich na polovic sestaveny. Prostřední část hrobu byla úplně prázdna předmětů.

Hrob č. 5. byl s-j. 4·30 m., z-v. 2·30 m., 1 m. do hloubky. V polovici jižního okraje nalezena skrčená kostra hlavou k západu, nohami k východu; lebka zcela zetlelá byla obrácena obličejem k jihu, kolena

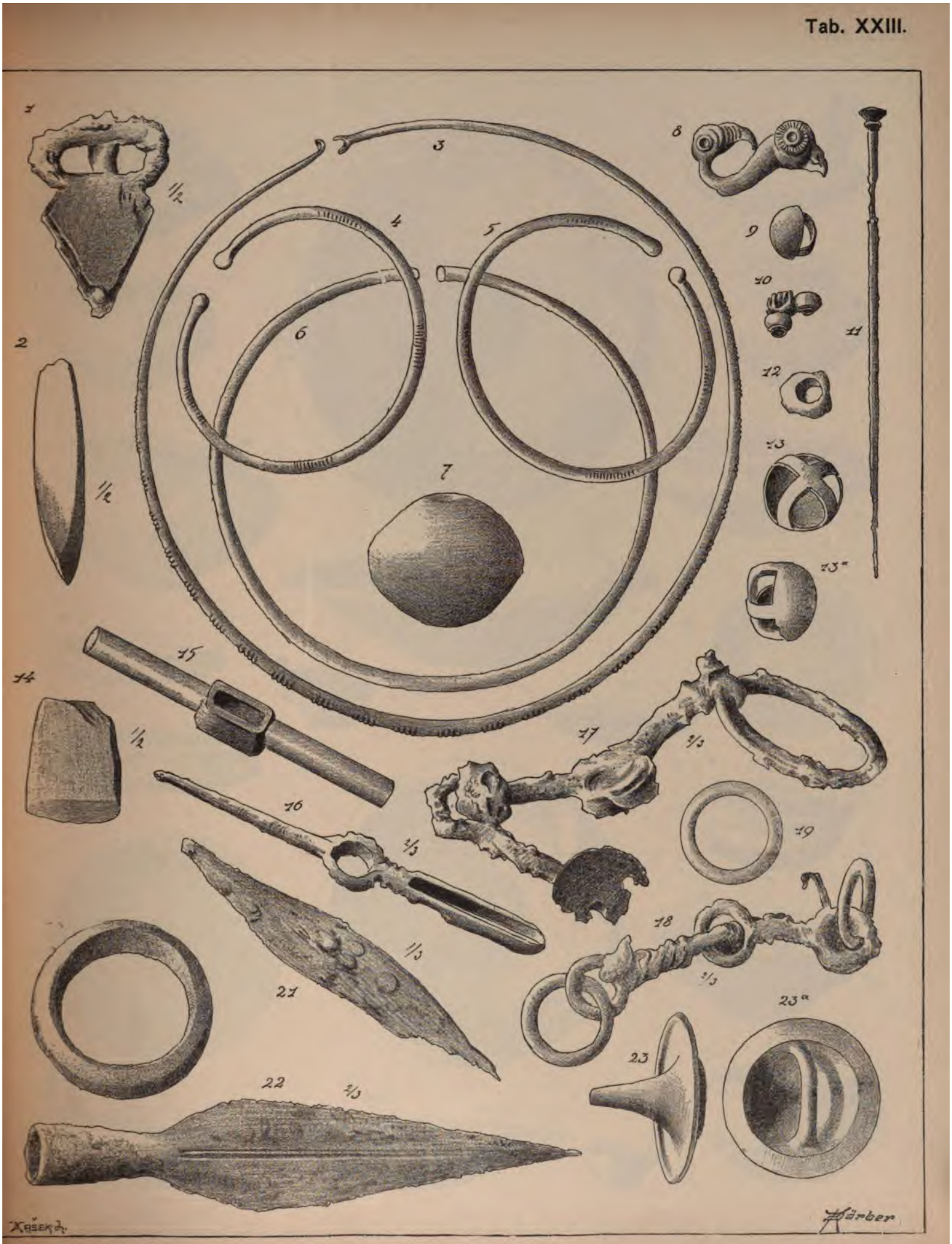

Hroby se skrčenými kostrami a spálenými těly u Bylan.

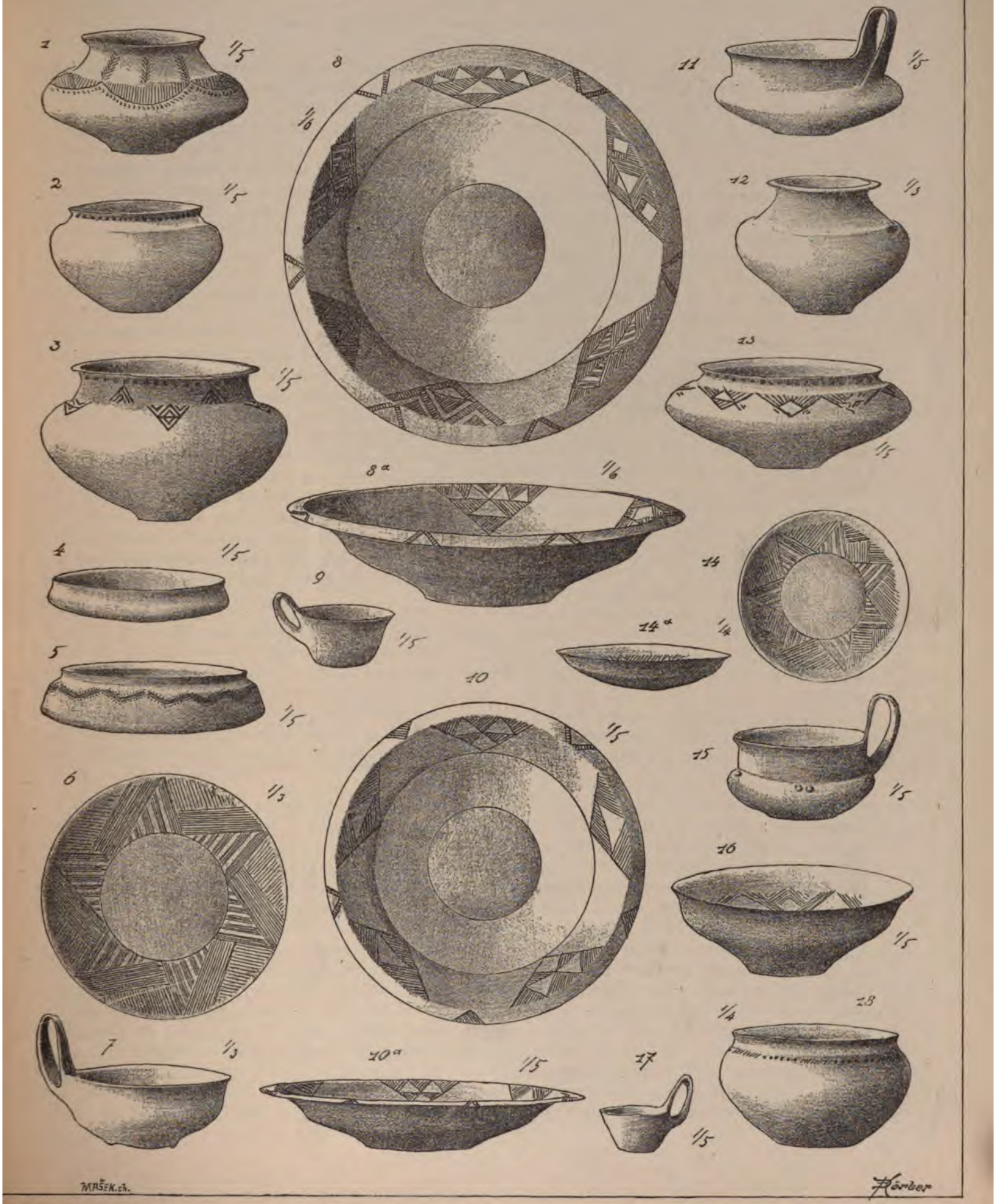

Pam. archaeol. XVIII.

Hroby se skrčenými kostrami a spálenými těly u Bylan.

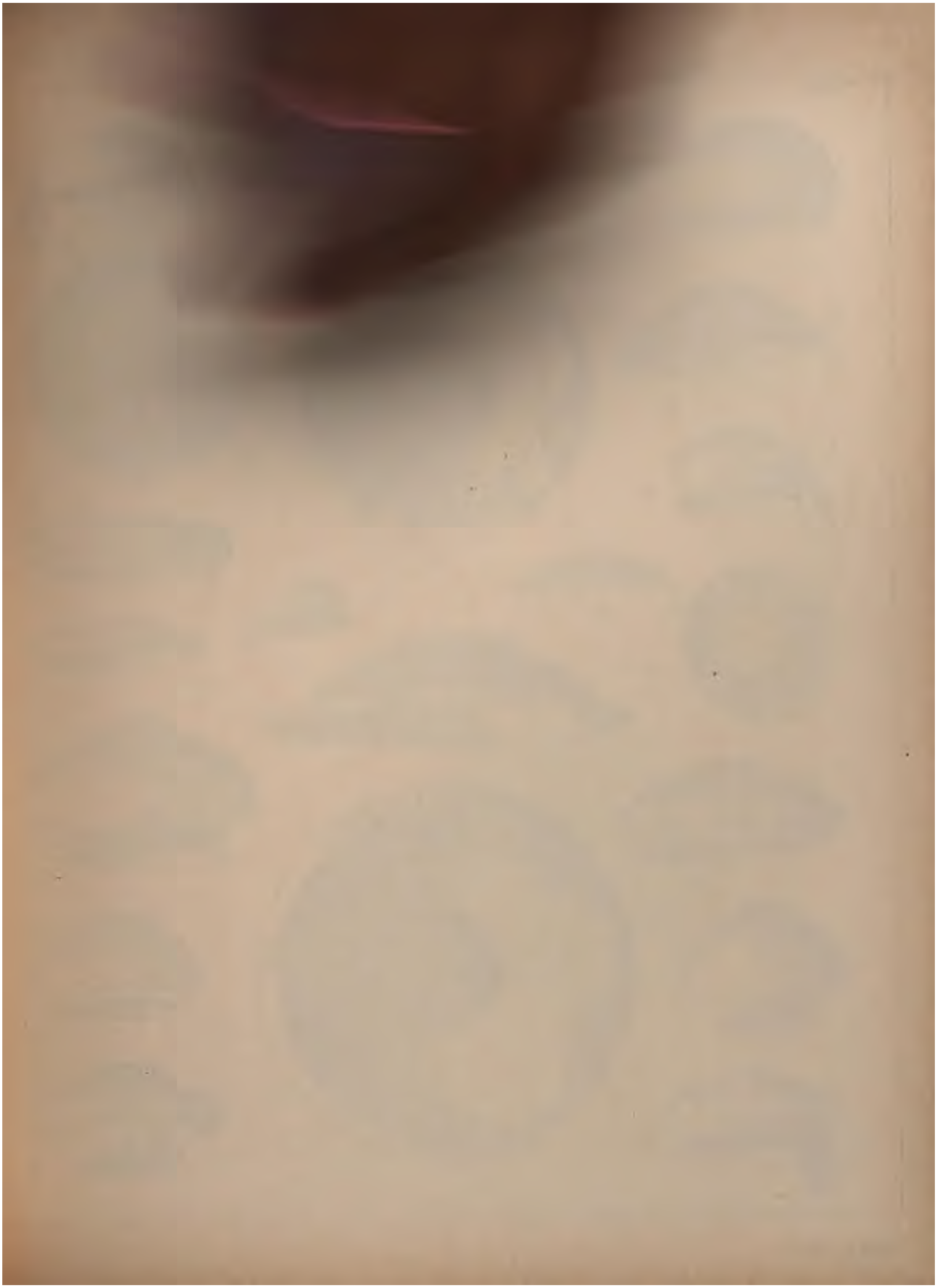

silně zatažených nohou dotýkala se jižního okraje hrobu, z rukou zbyly pouze ramenní kosti podle těla položené. Mezi nohami kostry a j-v. rohem hrobu ležely 4 větší a 4 menší br. kroužky, patrně ze řemení. V j-z. rohu byla velká nádoba baňatá s kolmým hrdlem a vodorovně přehnutým okrajem tíhou hlíny smáčknutá, v ní pak malý šálek tuhovaný; při ní na okraji j. byla malá tuhovaná míska, k severní straně pak baňatá nádobka bez úška s krátkým, poloobloučkovitě prohnutým hrdélkem, barvy červené, pod okrajem hnědě malovanými puntíky zdobená (tb. XXIV. č. 2.), za ní pak druhá veliká nádoba baňatá s kolmým, při okraji vodorovně přehnutým hrdlem; za ní pak menší nádobka baňatá barvy červené. Do vnitř hrobu bylo několik nádobek ve skupině a sice několik malých šálků tuhovaných, malý šálek tuhovaný s vysokým úškem (tb. XXIV. č. 7.), pak nádobka barvy červené, silně v baňatosti stlačená, s nízkým poloobloučkovitě prohnutým hrdélkem, pod okrajem hnědými puntíky, pod hrdlem rovněž hnědě barevnými trojúhelníky, různými vzorci plněnými, zdobená (tb. XXIV. č. 13.). Podle této nádobky stála druhá nádoba baňatá, též červená, s podobně utvořeným hrdlem, ve hraně pod hrdlem střídavě hustými krátkými ryhami a vtlačenými body zdobená (č. 18.). Dále ke středu nalezeny čtyry tuhované mísky a za nimi, proti polovici kostry ležel železný nůž s řapem ve hřbetě poloobloukovitě prohnutý.

Střed hrobu byl opět úplně prázdný. V severovýchodním cípu pak nalezeny spálené kůstky druhého pohřbu, několik mis tuhovaných a nádob zcela rozmačkaných; v stejné pak šířce hrobu, směrem k okraji západnímu, nalezena asi ve středu nádobka barvy červené, nádobka džbánečkovitá, opět nádobka barvy červené a dvě rozrušené mísky tuhované. Při severní straně hrob na 50 cm. byl prázdný.

Hrob č. 6. byl s-j. 2·80 m., z-v. 2·50 m., 1 m. do hloubky. Téměř středem hrobu (t. něco málo ve východní polovici hrobu) ležela kostra hlavou k j. s nohami slabě zahnutými k severu; na pánvi kostry ležely dva železné kroužky. Z nádob nalezena o samotě v jv. cípu tuhovaná mísa rozrušená, ostatní nádoby, počtem 19, byly po celé západní polovici hrobu. V rohu jz. stála míska tuhovaná s vysokým uchem, pak tuhovaný šálek s přečnívajícím uchem; před nimi, ku středu, ležel železný nůž s řapem ve hřbetě prohnutý. Dále nalezeny nádoby vesměs rozrušené, parallelně s kostrou: míska tuhovaná, nádobka baňatá, nádobka barvy červené a v ní tuhovaný šálek s úškem, dále nádobka tuhovaná, míska tuhovaná, dvě červené nádobky baňaté, míska tuhovaná, míska tuhovaná s přečnívajícím uchem (tb. XXIV. č. 9.), pak ve dvou řadách podél severního okraje hrobu mísa s kolmými okraji, tuhovaná míska, dvě malé tuhované mísky na sobě, tuhovaný šálek s úškem, konečně tuhovaná míska, dvě nádobky baňaté s vysokým hrdlem a tuhovaná mísa. Z nádob těch slepena dosud pouze jedna.

Hrob č. 7. byl 4 m. směrem s-j., 2·70 m. směrem z-v. 0·75 m. do hloubky. Při jihovýchodním okraji hrobu nalezeno něco valně zetlelých kostí, z nichž nedala se více poloha přesně určiti; nejspíše pohřbena byla kostra směrem s-j. V prodloužené ose kostry, při jižním okraji nalezen jednoduchý br. kroužek, dále pak při témž okraji nádoba barvy červené zcela rozrušená. Ve středu hrobu nalezena nádoba baňatá s vysokým hrdlem, pak nádobka šedá na nožce duté. V severozápadním cípu hrobu byla dvě kulatá chrastítka hliněná, patrno tudíž, že v hrobě pochováno děcko.

Hrob č. 8. byl směrem s-j. 2·80 m., směrem z-v. 1·90 m., do hloubky 1 m. Při východní stěně hrobu nalezeno něco spálených kostí, část spálených kostí byla uložena v rozrušené nádobce v těchže místech. Při severním okraji nalezeny dva kulaté uzavřené nárámky, pak ku straně západní červeně barvená mísa a blíže ní mísa tuhovaná. Ve středu hrobu kolem pohřbu byla nádobka hrnečkovitá červené barvy, dále blíže nádobky s pohřbem jiná nádobka tmavá rozrušená, dále pak nádobka tuhovaná, dvě mísky tuhované za sebou, při okraji západním mísa tuhovaná a nádobka tuhovaná. V rohu j-z. konečně nalezena obvyklá veliká nádoba baňatá s kolmým válcovitým hrdlem a vodorovně přehnutým okrajem a v ní malý šálek tuhovaný s úškem (tb. XXIV. č. 17.), vedle ní pak krásná míska s kolmým okrajem, tuhovaná, zevně na okraji s ozdobou trojúhelníků plněných drobnými rytými kličkami, která bohužel celá slepiti se nedala.

Hrob č. 9. byl směrem s-j. 4·20 m., směrem z-v. 3·30 m., do hloubky 1 m. Pohřby v tomto hrobě byly patrně dva, neboť nalezeny při jižním okraji nepravidelně složené kosti, v severní polovici hrobu středem položena byla kostra druhá s-j., rovněž valně zetlelá. V jihovýchodním cípu hrobu nalezeny dvě železné uzdy, jedna s dvěma kroužky pro řemení, druhá na jedné straně s kroužkem, na druhé straně s háčkem. Podle nalezeny dva železné kroužky a nádobka barvy červené. V j-z. cípu hrobu nalezena obvyklá velká baňatá nádoba a v ní tuhovaný šálek s úškem a odtud v západní polovici hrobu směrem s-j. řada nádob: velká nádoba rozrušená, tuhovaná mísa, dvě tuhované mísy na sobě, rozrušená mísa, dvě tuhované mísky na sobě, nádobka rozrušená, mísa tuhovaná, nádoba tuhovaná, tuhovaná mísa, nádoba mískovitá barvy červené, tuhovaná míska, dvě nádobky barvy červené, pak při severní straně ná-

dobka červená u nohou kostry, podle nádobka baňatá a v rohu s-z. dvě nádobky barvy červené. Ve východní polovici hrobu při hlavě druhé kostry byly dvě mísy rozrušené na sobě. Dosud slepeny dvě nádoby na polovici.

Hrob č. 10., valně rozoraný, byl směrem s-j. 2·50 m., směrem z-v. 2 m., do hlouby 0·50 m. Téměř v polovici východní strany pohřbu nalezeny spálené kůstky žárového pohřbu na zemi, při nich pak zlomky náramků br. V j-v. rohu byla veliká mísa a při ní nádobka šedá, v rohu j-z. velká baňatá nádoba s válcovitým kolmým hrdlem a vodorovným okrajem jako obvykle; byla parním pluhem zasažena a silně rozorána. Ku středu hrobu byl malý hrnec práce hrubé.

Hrob č. 11. byl směrem s-j. 3·80 m., směrem z-v. 2·50 m., do hloubky 0·75 m. Pohřeb v hrobě tom zjištěn nebyl, patrně že kostra úplně v černé nanesené hlíně zetlela. Při severním okraji nalezena tenká br. jehlička s kulatou hlavičkou, rádlem pak na povrch vynesena byla železná uzda zakončená dvěma kroužky. Nádoby nalezeny více při západní straně a sice poblíž jehlice br. tuhovana mísa vnitř čtyřmi šrafirovanými trojúhelníky zdobená, podle ní zcela rozrušená nádoba, dále směrem s-j. nádobka barvy červené a podle rozrušená zcela nádoba, dále malá míska tuhovaná a podle ní dvě kulatá chrastítka hliněná (jako na tb. XXIII. č. 7.), dále mísa červená s kolmým okrajem, ve kterém zevně naneseny barvou tmavou trojúhelníky nevyplněné kolem do kola, dále nádobka tuhovaná a konečně nádoba barvy červené.

Hrob č. 12. byl směrem s-j. 3 m., směrem z-v. 2·25 m., do hlouhky 1·50 m. Poblíže jižního okraje hrobu nalezena rourková kost směrem z-v. snad jediný pozůstatek kostrového pohřbu, v rohu pak s-v. nalezeny spálené kosti druhého pohřbu a při nich dvě železná udidla. V j-z. rohu nalezena obvyklá velká baňatá nádoba s válcovitým hrdlem a vodorovně přehnutým okrajem, vedle ní pak baňatá nádobka barvy žluté s kuželovitým hrdlem, na němž tmavou barvou naneseny v intervalech dvojité čáry shora dolů, pod hrdlem pak provedeny barvou trojúhelníky, vnitř v menší trojúhelníky plněné i světlé na podobu šachovnice rozdělené; podle ní byla malá míska tuhovaná.. V jihovýchodním rohu byly dvě mísy tuhované, z nichž jedna ryhováním zdobená, ale rozrušená, podle ní tuhovaná nádobka baňatá, dvě malé mísky tuhované a baňatá nádobka tuhovaná. Odtud nádobky rozloženy byly směrem diagonálným: nádobka barvy červené, dvě malé tuhované mísky na sobě, dále pak tuhovaná míska, malá nádobka červená, tuhovaná míska se stopami šrafirování, pak malá tuhovaná nádobka a něco dále mísa tuhovaná a nádobka baňatá tuhovaná.

Hrob č. 13. byl směrem s-j. 3 m., směrem z-v. 2 m., do hloubky 0·70 m. Poblíž východního okraje hrobu ležela zetlelá kostra na zádech, rovně, směrem s-j.; na pravé noze nalezen br. kruh uzavřený (tab. XXIII. čis. 6.); podle stehenních kostí ležely dva otevřené náramky bronzové, zakončené v malé kuličky (č. 4.), patrně na konci zetlelých rukou, polohu krku označoval kruh nákrční na jedné straně v očko, na druhé v háček k zapínání zakončený (čís. 3.); podle pravé stehenní kosti leželo kulaté hliněné chrastítko a dvě podobná uložena v j-v. rohu hrobu, a dvě uložena podle pravé ruky. V jižní části hrobu uložena při východní stěně míska červená, v j-z. konci hrobu pak především za hlavou kostry dvě tuhované mísy na sobě vnitř čtyřmi šrafirovanými trojúhelníky zdobené, podle malá míska tuhovaná, v rohu obvyklá nádoba baňatá s válcovitým hrdlem, pak tři mísky tuhované. V severozápadní části hrobu, k západu od pravé stehenní kosti byla nádobka rozrušená, tuhovaná míska, dvě nádoby rozrušené a tři mísovité nádoby s přečnívajícím uchem.

Poblíž hrobu na zoraném poli bylo znáti černé místo v průměru 1 : 80 m., stopa to popelovité jámy sáhající do 80 cm. hloubky, v které nalezen neolitický pohár a pazourkový nožík.

Mimo tyto prostorné hroby nalezeny rozorané hroby žárové uprostřed ostatních hrobů:

14. Uprostřed pole vyskytl se žárový hrob hned pod ornicí, tak že hlubokým oráním vynesen na povrch; mezi spálenými kůstkami leželo tu na povrchu zoraného pole železné kopí s tulejí (tb. XXIII. č. 22.), žel. nůž a žel. předmět podobný pinzetě, pak něco střepů z nádoby pohřební.

15. Deset kroků dále ležel na povrchu druhý žárový hrob; vyskytly se tu spálené kůstky z mrtvoly dětské, něco střepů z pohřební nádobky, hlavička žel. jehličky, část spony bronzové, s hlavičkou obloučku profilovanou v podobě sovi hlavy a přehnutou patkou vytvářenou v podobě ptačí hlavy (č. 8.), tvar, který pro jižní Německo je zvláště charakteristický, pak ozdůbka sestávající ze dvou kuliček br., které br. drátem jsou opleteny, jako u br. náramků latèneských se vyskýtá.

16. Asi sto kroků odtud nalezen žárový pohřeb dětský v malé nádobce barvy žluté, co do tvaru a techniky zcela totožné s hroby kostrovými; baňatá nádobka má nízké poloobloučkovitě vykrojené hrdélko a úzké dno. V nádobce polorozrušené viděti lze mimo kůstky

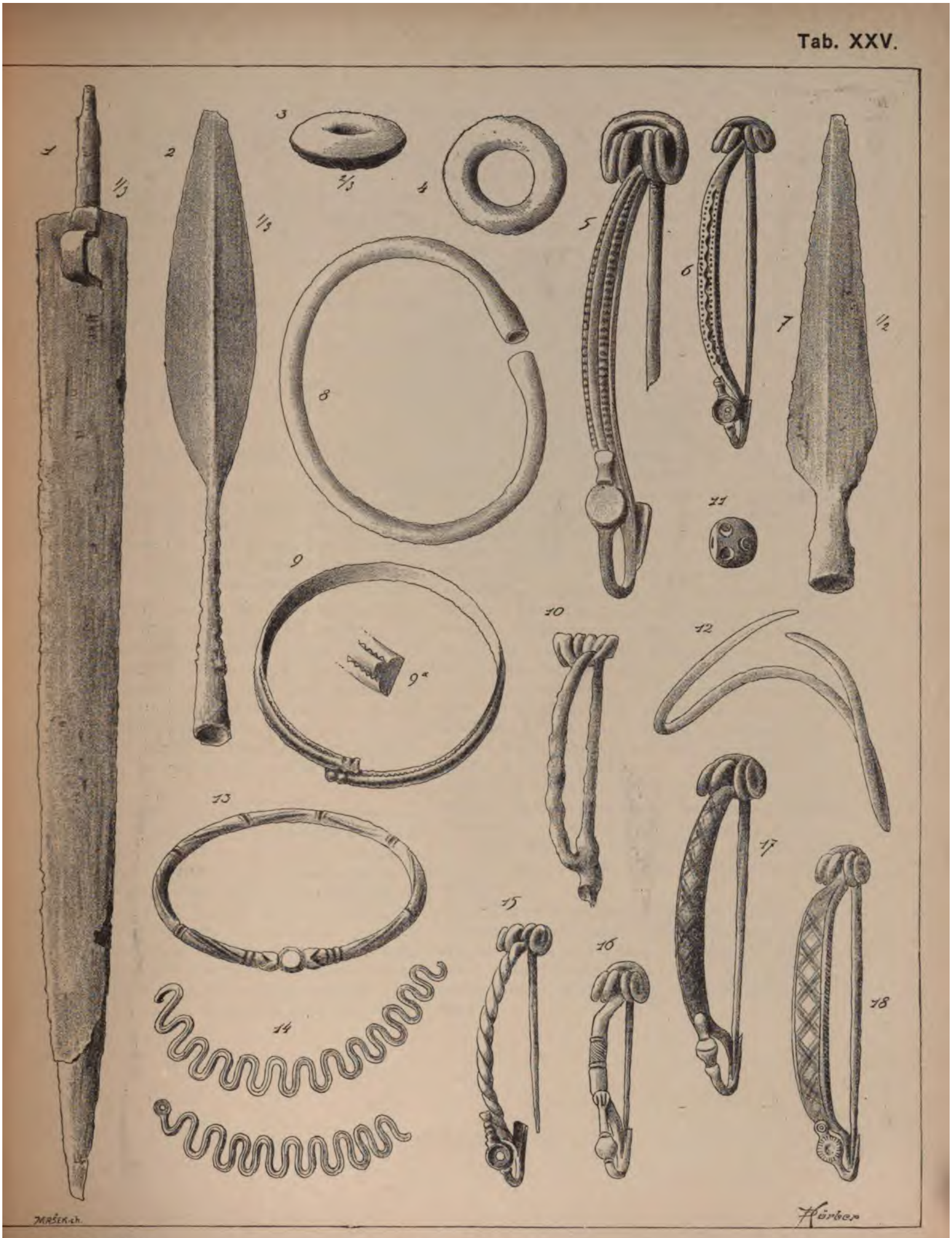

Pam. archaeol. XVIII.

Z kostrových hrobů v Letkách.

spálené br. náhrdelník, náramky a kruh na nohy jako z hrobu č. 13. známe.

17. Na pokraji pole nalezen vyoraný žárový hrobek: kůstky spálené z těla dětského, střepy nádoby pohřební, modrý korál s bílými očky valně zvětralý.

18. V rozoraném hrobečku nalezeny tři kamenné klínky a pazourkový nožík.

19. V rozrušené nádobě hnědočervené barvy červené byly spálené kůstky.

20. Mezi spálenými kůstkami a střepy nalezen železný nožík.

21. Na povrchu vyoraný žárový hrobek s kůstkami a střípky.

Latènské hroby v Letkách. (Tab. XXV.)

Letos na jaře podniknuty v továrně na hliněné zboží pp. Dvořáka a Fischera v Letkách nové odkopávky nad silnicí a při té příležitosti nalezeny nové čtyry hroby, jejichž nález mi pány majiteli ohlášen a obsah hrobů sbírkám našeho musea odevzdán, začež oběma pánům buďtež vysloveny plné uznání a upřímný dík.

První kostra nalezena hned při silnici a svalena při odkopávce hlíny. Ležela v obvyklé poloze s-j. Při kostře svalením hlíny rozmetané nalezen železný meč valně rozrušený a při něm železný kroužek (č. 4), pak oštěp žel. s tulejí (č. 7.) a velká spona, jejíž oblouk rozdělen ve tři podélná žebérka, z nichž dvě zevnější pěkně jsou vroubkována, patka přehnutá je ve sploštělou kuličku rozšířena, žlábek na zachycení jehly, nyní zlomené, je malý (čís. 5.); spona ta jest velmi vkusná.

Současně odkopávána hlína poblíž obytného stavení, kde první hroby objeveny byly při sobě pravidelně položeny. Asi 15 kroků od těchto hrobů objevila se při odkopávce nová kostra, která při mém příchodu na polo byla odkryta. Kostra ležela v pravidelné poloze, hlavou k jihu, nohami k severu, měřila až ke kolenům 95 cm.; dolení část nohou byla odkopána. Na rukou podle těla položených byly dva úzké náramky s konci přes sebe položenými, středem povrchu provedeno podél vypouklé žebérko po obou stranách lomenou ryhou vkusně zdobené (č. 9.). Na prostřed prsou, pod krkem, nalezena železná spona latènská tvaru jednoduchého (č. 10.), na pravé kyčelní kosti pak ležela skvostná bronzová spona č. 6. na povrchu obloučku středem hřebénkovitě (kolmě) postavenou a vlnitě zohýbanou proužkou, a po obou stranách tečkovitým píchánim zdobená, patka pak rozšířena v destičku někdy emailem nyní vypadaným zdobenou; spona ta patří mezi nejhezčí v Čechách nalezené. Jiná spona (č. 17.) nalezena při odkopávce, neznámo v jaké poloze, s obloučkem oble na povrchu mírně vyklenutým a zdobeným ve vypouklé části ryhami dvojitými na příč vedenými, tak že tvoří se malé kosočtverce.

Asi tři neděle na to byl jsem pozván do Letek k nálezu nové kostry, kterou jsem odkrýval společně s p. řed. Felcmanem. Kostra ležela nedaleko posledně nalezené kostry při odkopávce první, blíže tedy ke skupině prvních hrobů, a sice hlavou k severu, nohami k jihu. Na ramenou kostry nalezeno po dvou sponách, a sice po jedné malé sponě (č. 16.) v tenkém oblém obloučku malou rýhovanou páskou zdobené, s přehnutou patkou v kuličku a pak poněkud zobákovitě zdobenou, dále spona (č. 15.) s obloučkem krouceným, s patkou v destičku pro emailovou ozdobu rozšířenou, a spona (č. 18.) s obloučkem plochým na povrchu slabě rýhovaným a patkou rovněž v destičku rozšířenou. Na levé ruce kostry nalezen skvostný náramek uzavřený s emailovým očkem kulatým a sličným vroubkováním a dále i rýhováním zdobený (č. 13.), na pravém rameni nalezen tenký náramek bez ozdob, snad tlakem hlíny neobvykle prohnutý, na ruce pak polovice náramku z drátu **s**-ovitě zohýbaného (č. 14.). Na nohou patami k sobě přiléhajících nenalezeno ničeho. Nad nohami kostry, tedy takřka v klíně kostry podle pánve ženské nalezena kostra malého děcka, kterému jako ozdoba přidána druhá polovice **s**-ovitě zohýbaného náramku (č. 14.) a pak malý korál skleněný očky zdobený (č. 11.). Patrně byla tu matka se svým děckem pochována.

Krátce na to nalezena čtvrtá kostra, při které nalezen latènský meč v plechové pochvě se známou proužkou prohnutou na zachycení řemene opatřenou (č. 1.), pak listový oštěp s dlouhou tulejí (č. 2.), a tři čočkovité ozdoby pasu z dutého plechu ve středu dírkou opatřené.

Archaeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí.

Předsevzatý *Janem Felcmanem*, řed. cukrovaru ve Zvoleněvsi.

(Pokračování.)

Slovanský hřbitůvek u Žižic z prvních dob křesťanství.

Napsal *Václav Schmidt*.

Na polích mezi obcemi Žižicemi a Zvoleněvsí po obou stranách okresní silnice, pokud sáhají pozemky předem jmenované osady, dle zpráv tamějších rolníků není již od let předvěky hrob žádnou novinkou, neboť přečasto již uhozeno při hlubší orbě na závady kamenné, při jichž odstraňování nalezeny kostry lidské; avšak nikdo tomu nevěnoval zvláštní pozornosti. R. 1884 otevřen byl za účelem opatření materiálu pro stavbu školy kamenný lom na pozemku pana Antonína Procházky, rolníka v Žižicích, čís. par. 123., a nepochybně již v té době uhozeno v místech těch na hroby. Když pak stavbou nové silnice Žižicko-Zvoleněvské r. 1894 lom rozšířen a od té doby stabilně se zde lámati počalo, upoutaly hroby na sebe pozornost. Loni konečně nalezli lamači při odkopávání t. zv. odkryvky na malé prostoře, dle jich sdělení, 6 hrobů s kostrami, při nichž nalezli nádoby typu hradišťového a některé zajímavé okrasy. Z těch zobrazena nádoba pod č. 1. na tab. XXVI. a stříbrná ozdobná perla na téže tab. pod čís. 16. Tu teprv dostala se zpráva na veřejnost a umožněno bylo snahou p. ředitele J. Felcmana, po předcházejícím ochotném svolení ke kopání p. Ant. Procházkou jakožto majitelem pozemku, pohřebiště prozkoumati. Předesláno budiž ještě, že dotyčné pole as 10 minut od obce Žižické vzdálené a k jižní straně položené je v těch místech mírně povýšeno, majíc sklon k východu; na západní straně hraničí s kotlinou, kde se říká „v Rostelích“, k níž pojí se jiná poloha zvaná „Bardony“.*) Pole má ornici nehlubokou, písčitou, pod ní pak přímo sáhají zvětralé vrstvy kamenouhelného pískovce, do něhož zapuštěna byla dna 18 prokopaných *hrobů*, jichž seřadění jak co do směru tak i co do vzdálenosti jednoho od druhého jeví jisté nepravidelnosti. Ač se zřetele pustit nesmíme, že nám bylo možno jen část pohřebiště, snad polovici, prozkoumati, tu přece na první pohled na situační plánek padá do očí, že hroby č. 1., 9., 5., 12. a 13. leží v protilehlém směru s ostatními, což jest v přímém odporu s panujícím v této době obyčejem pochovávati ve směru od západu k východu; menší abnormity vykazují hroby č. 6., 10. a 14. s odchylkou k severu, jakož i hroby č. 7., 11. a 15. s odchylkou k jihu. Kromě toho nelze pozorovati, že by hroby kopány byly bývaly v uspořádaných řadách, nýbrž spíše dle volby pohřbívajících. Také vnitřní rozměry hrobové byly nestejné, poněvadž nebráno majiteli pohřebiště ohledu ani na stáří pohřbených osob ani na spodek půdy, jejž bylo prokopati; tak na př. dětský hrob č. 1. byl pouze 70 cm. hluboký, kdežto č. 4. taktéž s kostrou dítěte vykazoval hloubku 130 cm; hrob č. 2., v němž pochována dospělá osoba, byl nadbytečně prostranný a 130 cm. hluboký, kdežto hroby č. 5., 9., 12., 13. taktéž dospělých osob byly bezmála o polovici mělčí a těsné.

*) Místní pověst vypravuje, že Rostel a Bardon byli generálové, kteří v jisté bitvě, neznámé doby, v těch místech padli a zde pochováni jsou.

Kostry.

Poloha koster v hrobech, pokud se týče směru, viditelna je na plánku, kde hlava tečkou označena jest. 9 koster pochováno bylo v poloze pravidelné na zádech zpříma, s končetinami souběžně ve směru hrobu uloženými, výminečně u dvou koster ležely ruce v klíně, ve dvou hrobech dětských byly výjimky v poloze, v jednom (č. 8.) ležela kostra dítěte od rohu do rohu na příč, v druhém (č. 4.) se dvěma kostrami dětskými, jež pochovány v protilehlých směrech, 4 kostry nalezli jsme v poloze skrčené nanejvýš nepravidelné a podivné. U většiny koster, skrčené vyjímajíc, nalezeny hojné zbytky po prknech, jichž na tomto hřbitůvku nikoli k rakvím, nýbrž jen k obložení mrtvoly po stranách a vrchnímu krytí použito bylo. Kamenného obložení a vůbec kamene, mimo u koster skrčených, neshledali jsme v žádném hrobě, ač dělníci v lomě zaměstnaní tvrdili, že některé jimi odkryté hroby opukovým kamenem vyloženy byly. Z 18 prokopaných hrobů náleželo 10 dětem útlého věku, 3 hroby osobám jinošského stáří, ostatní osobám věku pokročilejšího.

Na *milodary* jsou hroby Žižické dosti bohaty a sice jak co do rozdělení jich ve většině hrobů, tak i co do rozmanitosti samé. Vyjímajíc kostry skrčené, shledány pouze dva hroby prázdné, či lépe řečeno, neuchovalo se v nich nic, co by zub času nebyl zničil. Nalezené předměty hrobové sestávají:

1. *z dřevěných vědérců* s železnými obroučky a držadly pravidelně u nohou koster postavených, z nichž nalezeny ve 3 hrobech vždy po jednom;

2. *z hliněných na kruhu hotovených nádob* typu hradišťového, vlnicí neb rytými páskami ozdobených. Takových nalezeno v 6 hrobech po jedné, v jednom hrobě dvé, tedy v 7 případech šestkrát u nohou, jednou u hlavy, jednou ve společnosti zbytků z dřevěného vědérce Kromě toho nalezena v jednom hrobě zcela nízká, slánce podobná nádobka spolu s dětskou hračkou, taktéž hrneček představující;

3. *z nástrojů a potřeb železných.* Tyto sestávají hlavně z krátkých nožíků s dřevěnou rukojetí v pouzdře dřevěném, jež podle polohy v hrobech nošeny nepochybně po levé straně za pasem, nalezeny pak také ve

společnosti náhrdelníků, z čehož by se dalo vyvodit, že i ženami nošeny byly. U jedné z koster nalezeny i jiné předměty denní potřeby, jako je křesadlo s příslušenstvím, brouskem a břitvou;

4. *z ozdob náhrdelních náušnic a záušnic.* První sestávají hlavně ze skleněných korálků soudečkovité formy s hlubokými ryhami, z korálků menších v sloupeček spojených, jakož i z jemných perliček, velikosti sotva hrachového zrna; konečně byly zde korálky kulaté z hmoty sklovité neznámého původu. Kromě toho nalezeny jednotlivé kulaté perly ze skla temného s barevnými kliky, s drátěným úškem k navléknutí; konečně pak kovové perly původu orientálního, z nichž jmenovitě jedna stříbrná vyniká bohatou ozdobou filigranní na povrchu. Záušnička domácího původu s sovitým zakončením a to bronzová nalezena toliko jedna v hrobě č. 1., naproti tomu vyskytly se náušničky jiného tvaru, kroužkovité se závěsky ozdobnými, jemně pracované z bronzu i stříbra, nepochybně ozdoby importované. Nákrční ozdoby nalezeny v 8 hrobech, náušnice ve dvou případech, z nichž v jednom hrobě čtyři, v druhém jedna; konečně, jak již uvedeno, záušnice pouze jedna s sovitým zakončením nalezena byla.

Krátký pohled do jednotlivých hrobů. (Tb. XXVI.)

Hrob č. 1. 70 cm. hluboký, kryl mrtvolu dítěte uloženou mezi prkna. U chodidel stála nádoba vlnicí zdobená, obr. č. 2. Podle pravé ručky na stehenní kosti nalezen *železný nožík* s dřevěnou rukojetí v dřevěné pochvě, vše ve stavu již rozrušeném; na jedné straně lpí část hrubého tkaniva, obr. čís. 27. Pod krkem kostry vězely *3 skleněné korálky* z temně modrého a bezbarvého skla, kulaté, zvíci hrachu, obr. č. 11.; po levé straně hlavy konečně nalezli jsme *náušničku s sovitým zakončením.*

Hrob č. 2., 2·3 m. dl., 1 m. šir, 1·3 hluboký s kostrou staršího muže v prkenném obložení, jehož zbytky po obou podélných i příčných stranách hrobu byly patrny. V tomto hrobě ukázalo se, že použito ku pochování pouhých prken a nikoli rakve, proto nebude od místa o tom několik slov. Jak již z počátku uvedeno, jsou hroby Žižické méně více zapuštěny do zvětralého pískovce, jejž bylo nutno původně prokopati, aby hrob náležité hloubky dosáhl; proto také většina koster kryta pískem pomíchaným vrchní tmavou prstí, součástí to dnešní ornice. V hrobě tomto pozorována ta zvláštní okolnost, že v hloubce, při níž zbytky po prknech se jeviti počaly, ukázalo se, že prostora mezi těmito a mezi stěnami hrobu vyplněna *pouze temnou prstí*, kdežto vnitřní prostora, kostru v sobě uzavírající, naplněna byla *pouze čistým pískem*, obé co nejmarkantněji od sebe se lišilo. Kdyby byl vyhozený materiál z hrobu sloužil původně k pouhému zasypání rakve, po našem způsobu aspoň přibližně zhotovené, tedy hřeby, byť i jen dřevěnými sbité, v níž nebožtík až do hrobu dopraven, pak by bylo bývalo separování vrchní prstí a spodního písku nejen zcela bezúčelným, ale i v hrobě nemožným, proto dlužno jinde příčinu shora dotčeného úkazu hledati. Vlastní lůžko nebožtíka, pokud se týče prkenného pažení, upraveno dle všeho teprv v hrobě samém a to před pohřbem; postavena za tím účelem podélná i příčná prkna na dno hrobové; aby pak se při ukládání mrtvoly nesesula, vyplněna prostora mezi nimi a mezi stěnami hrobovými, vyhozeným materiálem z hrobu (k čemuž v tomto hrobě použito výhradně vrchní temné prsti) a tento upěchován. Do takto připravené příhrádky položena pak na prostou zem mrtvola (*pod* kostrou nenalezli jsme na tomto hřbitůvku nikde zbytky dřeva) přidány některé předměty, pokud již s výzdobou mrtvého těla nesouvisely (vědérce dřevěné, hliněné nádobky), načež pokryt prknem vrchním a pak teprv materiálem z hrobu vykopaným zasypán. Když ještě dodáme, že vrchní prkno na kostře uchováno v částech značných, jakož i že zbytky prkna po levé straně kostry přesahovaly aspoň o 7 cm. prkno příčné, pak nelze v tomto případě za to míti, že použito ku pohřbu rakve po způsobu moderním zhotovené.

Asi v polovici hloubky hrobu tohoto vykopán úlomek lidské lebeční kosti a ještě část kosti jiné, což však s kostrou, jak se pak ukázalo, nemělo žádné souvislosti. U kostry v úplně pravidelné poloze nalezeny tyto předměty: 1. u pravého chodidla *zbytky známého dřevěného vědérce se železnými obroučky* asi 20 cm. v průměru, s držadlem háčky opatřeným a k tomu příslušná oka, 2. u levého chodidla malá *nádobka vlnitými páskami zdobená*, obr. čís. 23., postavena do dolejší, ulomené části větší nádoby, na dně kroužkem znamenané, jež jako taková již původně sem dána byla. Obě nádoby, jak samozřejmo, vyplněny byly stejným materiálem, jímž hrob zasypán byl. Ve spodním střepu neshledáno mimo toto ničeho; když pak malá nádobka vyprazdňována byla, ukázaly se vrchem *zbytky jemné tkaniny*, obr. 30., pak *křehké lupínky nazelenalé, odloupléé patině bronzové podobné*, jakož i další stopy zmíněné tkaniny. Vzdor nejopatrnějšímu dalšímu vyprazdňování nádoby nedopídili jsme se ničeho určitého. Asi v jedné třetině od shora lpí uvedená již hmota zelená v nakloněném směru na stěnách nádobky po způsobu škraloupu na tekutinách, níže pomíchána byla pískem, pouze na dně usazena je as na 3 mm. zvýši jako plišti podobný, zelený, utuhlý prášek. Když ve zdejší cukrovarnické laboratoři podrobena byla zkoušce chemické, ukázalo se, že obsahuje jako hlavní součást měď, nepatrné množství cínu a pouhé sledy zinku a železa. Vzhledem ku prvním dvěma součástem přisouditi dlužno dotyčné zbytky *bronzu*, ostatní jako pouhé původní příměsky (nečistoty) mědi možno vysvětliti. V jakém stavu se však původně zbytky tyto do nádobky dostaly, není snadno se zřetelem k jich dnešní podobě určiti. *Pro roztavený stav* tohoto kovu, než do nádobky přišel, zamlouvá se přesně ohraničený, na vnitřní stěně nádobky uchycený škraloup, pak usazenina na dně, dále část nádoby druhé, do níž prvá za jakýmsi ochranným účelem postavena byla. Kdybychom tedy doplnili tyto okolnosti tím, že snad jako upomínka na někdejší ritus spalování nebožtíku jisté věci, bronzové v oběť dány tím způsobem, že v ohnivzdorné nádobě roztaveny a nad to i nadbytečné přepáleny byvše, do připravené nádobky přelity byly; tato pak s přídavkem jemné tkaniny, o jejímž významu ku konci dovolím si zmínku učiniti, do hrobu dána byla — měli bychom záhadu tuto vysvětlenu. Proti tomu mohlo

*

by se namítati, že hrneček tenkých stěn a nikoli z nejlepšího materiálu zhotovený byl by žárem roztaveného kovu popraskal a pak další okolnost, že by kov do nádobky přelitý tvořil dosti silnou kompaktní masu, jež by po nabytých zkušenostech u mnohem starších bronzů nebyla se mohla naskrze okysličiti a na pouhé lupínky a prášek rozpadnouti. Náhledy tyto odporují však skutečnému stavu věci, který nesmí zůstat nepovšimnut. Menší nádobka postavená ve spodní část nádoby větší svědčí, jak již dříve uvedeno, o opatrnostním opatření; k čemuž ještě dodáno budiž, že je možným do podobné nádobky roztopený kov bez pohromy přeliti, když tato do jisté míry zahřáta byla, čemuž by nasvědčovalo na vnitřní stěně spodní nádoby uchovalé začazení. Dále jsme uvedli, že kov byl nepochybně *přepálen*, tedy předem již okysličen do té míry, že pak v propustném materiálu, jaky je písek, jímž hrob z větší části vyplněn byl, mohla další oxydace rušivého svého účinku dosáhnouti na takový stupeň, v jakém jsme vše shledali. V hrobě tom jsme dále nalezli: 3. u levé ruky v hromádku spečených několik železných předmětů, obalených vrstvičkou černých zbytků organických, jež nepochybně v jakémsi váčku po levé straně za pasem noseny byly. Jsou pak to: *a) nůž zavírák* či spíše *břitva*. Mezi střenkami kovovými vězí želko (čepel) nepevněné na nýtku, u špičky vyčnívá ze střenek jakýsi nástavek, pomocí jehož nepochybně se želko otvíralo, obr. č. 29., *b) ocílka* známého již odjinud tvaru, obr. č. 24., *c) pazourek*, *d) šidélko* s dřevěnou násadou, obr. č. 26., *e) kamenný brousek*, obr. č. 31., *f) nožík* jako v hrobě č. 1. popsaný se řapem 120 mm. dl.; 4. Objeven na prsou kostry druhý nožík onomu podobný, jen že kratší.

Hrob č. 3. choval tělesné pozůstatky dítěte útlého věku, pochovaného mezi prkny. Za hlavou kostry stála *nádobka*, jejíž vrchní část pro neobyčejnou mělkost hrobu byla uorána. Pod bradou vězel nákrčník, jenž sestával: 1. *ze dvou kulatých perel skleněných*, jedna s barevnými klky, druhá modrá, obě mají vsazená očka ze železného drátu k navléknutí, obr. č. 14. a 15.; 3. z jednoho *korálku kostěného* s vyrytou okrasou trojúhelníků, obr. č. 17.; 3. *z rolničky* zhotovené ze železného plechu, sestávající ze dvou spojených polokoulí.

Hrob č. 4. s naskrze téměř rozpadlými dvěma kostrami dětskými v protilehlých směrech pochovaných. Ve vrchních vrstvách hrobu vyskytl se střep vlnicí zdobený. Na dně hrobovém u východní strany nalezeny *dvě nádobky*, z nichž jedna co úhledný hrneček s křížkem na dně, obr. č. 4., druhá láhvovitého tvaru z velmi chatrného materiálu, obr. č. 10. Obě jsou vlnicemi ozdobeny. Kromě toho nalezeny v tomto hrobě dvě rozpadlé *kovové perly*, jedna k východní, jedna k západní straně hrobové.

Hrob č. 5. obsahoval kostru starší osoby skrčenou zvláštním způsobem, ve směru jihoseverním; trup ležel rovně na zádech, hlava skleslá na prsou ležela temenem vzhůru, nohy musely být původně, než sklesly, na levou stranu, kde se levé koleno dotýkalo ramenní kosti, ohnuty a zvednuty vzhůru, zkrátka bychom takovou polohu naznačili: „*skrčený člověk položen na záda*“. Kostra obrovnána byla opukovým kamenem, jakož i hojně takový na kostru nakladen byl. Milodarů nebylo.

Hrob č. 6. v rozměrech: 2 m. dlouhý, 0·8 m. šir., 1·1 m. hl. s kostrou mladého individua, nejspíše ženy, mezi prkny pochovaného. U levého chodidla stál *hrnek s třemi ryhami pod hrdlem*, obr. č. 6., uprostřed hrudníku po levé straně páteře ležel *železný nožík*, jenž měří se řapem 13 cm., nepochybně tedy za pasem nošen byl. Okolo rozsypané lebky pozorovali jsme temnou vrstvičku po nějaké org. látce, snad silného roucha, do něhož vrchní část mrtvoly zahalena byla.

Hrob č. 7. s kostrou mladého děvčete, 2 m. dl., 80 cm. šir., 1·10 m. hl. Za pasem nalezen *nožík železný* podobný předešlému, jen že kratší. *Náhrdelník* obr. č. 11., 12. sestával z různého druhu korálů a perel; jsou zde zastoupeny: korálky skleněné soudečkovitého tvaru, korálkové sloupečky, zcela malé perličky velikosti hrachového zrna, pak korálky ze sklovité látky kulaté i ryhované, konečně je tu dutá cetka kovová čtyřboká. To, co pozorováno ve příčině zasypání prken hrobových v hrobě č. 2., shledáno i zde, toliko s tím rozdílem, že kostra zasypána temnou prstí, prostor pak mezi prkny a stěnou hrobovou bílým pískem.

Hrob č. 8. V hloubce 80 cm. nalezena kostra dospělejšího dítěte pochovaná ve směru poněkud odchylném s hrobem samým, neboť kostra ležela od pravého rohu hořejšího k levému rohu dolejšímu, jako by se byla posunula. Pažení prkenné bylo možno dobře rozeznati Milodarů zde nenalezeno.

Hrob č. 9. Pod hromadou opukových kamenů mezi utuhlou zemí, v níž nalezeno hojně zbytků zvířecích (mezi nimi lebka psí, čelist prasete, kost dobytčí a j.), ležela *kostra skrčence* pokročilého stáří ve směru s.-j. v poloze prapodivné, neboť nalezen byl v posici, jaké nabude skrčený člověk na břicho či lépe na prsa vržený, následkem toho trčela pánev vzhůru, nohy a ruce byly vezpod a nejnížeji hlava temenem dolů, čelistmi vzhůru. Kostra byla dobře uchována, bez milodarů.

V hrobě č. 10. pochováno v hloubce 110 cm. dítě v útlém věku, u jehož chodidel nalezeny *zbytky okůvku* či *vědérce dřevěného* s pozůstatky tří *železných obroučků* a *držadla* obloukovitého. Kostra, téměř celá rozpadlá, ležela v poloze z.-v. s odchylkou k severu. *Nákrčník* sestával z korálků skleněných soudečkovitého tvaru, jako v hrobě č. 7., pak z korálků kulatých z hmoty sklovité, obr. č. 21. Kromě toho nalezena u hlavy *náušnička stříbrná* cizího původu, jemné filigranní práce. Tato sestává z otevřeného, tenkého, drátěného kroužku, zajisté v uchu navlečeného, opatřeného závěskou podlouhlou ve formě sloupečku, jehož polovice z 12 malounkých, na sebe postavených perliček sestávajíc, do obvodu kroužku sahá, kdežto druhá polovice, tímtéž způsobem sestrojená, z obvodku ven vyčnívá; mimo to jsou konce sloupečku opatřeny vystouplou ozdůbkou; kromě toho je kroužek sám u otvoru a na protilehlé straně ozdůbkami přepásán, obr. č. 7.

Hrob č. 11. choval v hloubi nitra svého, 1 m. pod povrchem, taktéž dětskou kostru, okolo níž, hlavně pak vrchem, nalezli jsme hojné zbytky po prknech. Také v této posmrtné schránce zjištěny okolnosti, jaké již v hrobě č. 2. uvedeny byly, že totiž prostora mezi prkny a stěnami hrobovými markantně lišila se od ostat-

n. archaeol. XVIII.

Hroby kostrové z prvé doby křesťanské u Žižic.

ního postoru, jsouc jinak zbarveným materiálem vyplněna. Šířka prkenného bednění obnášela 30 cm., délka prken 1·9 m. Na krku kostry objevený *nákrčník*, obr. č. 21., sestával, tak jako v hrobě č. 7. a 10., z korálků skleněných s ryhami, pak sklovitých kulaté formy. Pod rozpadlou lebkou nalezli jsme *čtyři náušničky kroužkovité se závěšky*, tvaru jako v hrobě č. 10, jenže bronzových, obr. č. 9. U korálků skleněných, najmě pak u oněch tvaru soudečkovitého budiž na tomto místě vzpomenuto ještě jedné zvláštní okolnosti. Korálky tyto obsahují v dírkách, jimiž procházela šňůrka k navléknutí, spečenou hmotu zelenavou, v jejímž středu zde i onde uchovala se vlákna i jednotlivé praménky šňůrky. Při zkoumání hmoty této chemickým způsobem ukázalo se, že obsahuje měď, na základě čehož můžeme souditi, že buď šňůrka sestávala z měděného drátu, jenž opleten byl vlákny, aneb že korálky procházely tenounké rourky měděné nebo bronzové.

Hrob č. 12. V hloubce 70 cm. ležela kostra staršího člověka v poloze skrčené, nepravidelné ve směru s.-j., trup položen byl na záda, nohy v kolenou přibližně do pravého úhlu ohnuty, levá přes pravou přesahujíc, ruce ku hlavě zvednuty, lebka skleslá na prsou. Na kostře (nikoli okolo ní) nakladena hromada kamene opuky. Ostatně ničeho nenalezeno. Kostra, ležíc ve vrstvě hlinité, byla dobře zachována.

Těsně vedle tohoto hrobu uhozeno na *hrob č. 13.* taktéž se skrčenou kostrou osoby věku pokročilého ve směru od j. k s., neméně dobře zachovalou jako v předešlém hrobě; nohy byly v kolenou silně ohnuty a po způsobu koster typu Únětického na sobě složeny a silně k hrudi vyzvednuty, páteř byla mírně ohnuta ku straně levé, lebka k západu nakloněna, ruce spočívaly v klíně. Nohy zatíženy byly těžkým valounem čedičovým, na hlavě a trupu nakladena hromada kamenů, jako v předešlém hrobě. Milodarů zde nebylo.

Hrob č. 14. na nejkrajnějším konci k západu neposkytnul kromě zjištění zcela normálně pochované kostry dospělého individua v prosté zemi v hloubce 60 cm. ničeho pamětihodného.

Hrob č. 15. kryl kostru dítěte beze stop prken. U chodidel vyzvedli jsme *nízkou nádobku v podobě sánky*, obr. č. 8., důlky při okraji zdobenou, pod koleny mezi kostmi holenními *dětskou hračku ve formě malého hrnečku*, obr. č. 28.

Hrob č. 16. s kostrou dítěte 3—4letého, velmi zetlelou, v normální poloze pochovanou, *s dvěma skleněnými korálky* pod krčkem, z těch jeden soudečkovitý, druhý jakési šnekovité formy, obr. č. 18. Stopy po zetlelých prknech. Hloubka hrobu 80 cm.

V hrobě č. 17. nalezena kostra dítěte as 6letého, u jejíž chodidel stál *hrnek*, obr. č. 3. Pod krčkem nalezeny *dvě duté perly bronzové s příslušnými úšky k navlečení*, obr. č. 19., a u levé ruky *železný nožík*, původně v dřevěné pochvě vězící s takovoutéž rukojetí. Mlčením nelze ještě pominouti vrstvičku téměř 1 cm. silnou, temně hnědou od zetlelých org. látek, snad kožní pocházející, již nalezli jsme na pravé straně lebky a z části i pod ní. Tento hrob byl 1·2 m. hluboký. Stop po prkně v hojnosti zde bylo.

Hrob č. 18. byl hluboký 1 m. a pochován zde muž pokročilého věku v normální poloze. U levého chodidla poměrně dosti zachované kostry nalezena objemnější *nádoba vlnicí zdobená*, obr. č. 5. Také zde byly stopy po zetlelém dřevě nalezeny.

Jámy a ohniště.

Na připojeném plánku v místech označených Ia. a Ib. uhozeno na dvě jámy, z nichž první, nehluboká, obsahovala v utuhlé zemi smíšené popelem zvířecí kosti, vesměs rozpoltěné, a několik bezvýznamných střepů z hliněných nádob; druhá přes 1 m. hluboká kuželovité formy s kyprým popelovitým obsahem, neposkytla taktéž ničeho pamětihodného. Kromě toho uhozeno mezi hroby (viz plánek O) přímo pod ornicí na ohniště kulatého tvaru as 0·8 m. v průměru se spodní do červena vypálenou vrstvou s kusy formované hlíny taktéž vypálené, neznámého účelu, se zvířecími kostmi a střepy typu Slanské Hory. Jest velmi pravděpodobno, že hřbitůvek Žižický založen na části sídliště do starší doby sáhajícího.

K závěrce.

Hřbitůvek Žižický, ač původně zajisté nevelký, který mimo to snad jen asi polovicí svých hrobů soustavného probadání došel, poskytuje přece v nejednom ohledu zajímavosti i důležitosti. Na tomto pohřebišti je opětně dokázáno, že téměř každé nové naleziště z doby předhistorické poskytuje také svých novot, zvláštností a nového poučení. Žižické hroby jsou zajímavy nejen poměrným velkým množstvím milodarů, ale i některými novými předměty, jako jsou kroužkovité náušničky se závěškami, na nichž, jmenovitě pak na kovových perlách s filigranními ozdůbkami, shledáváme vzácné importy z dalekého orientu práce arabské. Kromě toho zasluhuje zvláštní pozornosti nožík v podobě břitvy, jakož i kovové zbytky v nádobce z hrobu č. 2., o nichž tam podrobněji vše uvedeno. Zajímavou je dále pozorovaná na tomto pohřebišti okolnost ve příčině upotřebení prken k obložení mrtvol místo skutečných rakví.

Co zvláštnost s důležitostí spojenou lze uvésti na tomto hřbitůvku objevení čtyř hrobů se skrčenými kostrami, náležejícími vesměs osobám věku velmi pokročilého. Záhadné uložení těchto koster, jaké upomíná na ritus doby hluboko nazpět položené, na slovanském tomto hřbitůvku z prvních dob křesťanství, jakož i na jiných do této periody spadajících, musí zajisté u každého přítele kulturních dějin zvláštní zájem vzbuditi. Z dosavadních případů, kde na hroby tohoto druhu na slovanských pohřebištích (Želenice, Libice) uhozeno bylo, bylo lze pozorovati zvláštní okolnosti, jež i na Žižickém hřbitůvku souhlasí: 1. Jsou hroby tyto umístěny odděleně od druhých, jako v Libici, nebo v nejkrajnějších řadách, jako v Želenicích, nebo konečně docela v rohu pohřebiště v Žižicích. 2. Uchováván v těchto hrobech obyčej obkládati kostru kamenem, nechť již kolem ní postaveným neb na ni nakladeným. 3. Skrčení těchto koster bývalo předsevzato velmi různým způsobem, nějakým určitým pravidlem se neřídíc,

což platí i o směru kostry, pokud se týče hlavy. 4. Nenalezeno nikde u koster těchto milodarů ani nejmenších přídatků hrobových. Z toho dají se odvoditi různé domněnky. Příslušníci hrobů těchto byli zajisté od ostatních majitelů pohřebiště méně ceněni, když na hřbitovech postranní místa jim vykazována. Jiná a různá úprava těchto hrobů a nestejný jich směr značily by pochovávání dle jistého, ne již ustáleného, tedy již jenom traditionálního zvyku. Uložení koster v poloze skrčené, jakožto nejvýznačnější odchylkou od panujícího ritu ostatních hrobů, značí zcela jiný obřad, poukazuje na jinou víru, ba na jiný snad původ. Nechť již je tu příčina jakákoli, tolik je jisto, že na hřbitůvku Žižickém jsou tyto protivy hrobů s kostrami skrčenými nými pohřby, nebude se příliš odchylovati od části prvé, lomem na zmar přišlé, — tu jsou to jedině předměty hrobové, jež nás na stopu přivésti mají. Jak známo, jsou přídavky hrobové v této periodě přežitky z doby pohanské, jež mizejí postupem času přísným zakročováním církve i knížat panujících. Čím četněji tedy zastoupeny jsou milodary v hrobech a čím více hrobů jimi obmyšleno, tím více nazpět mohli bychom posunouti jich stáří. Hřbitůvek Žižický, jenž, po odečtení skrčenců, vykazuje pouze 2 hroby prázdné, hlásí se tedy touto cestou do periody starší. Přihlížíme-li dále k jednotlivým milodarům, tu shledáváme, že skvostná stříbrná perla arabského původu (obr. č. 16. na tab. XXVI.) dobře snáší se s podobnými, jakých na-

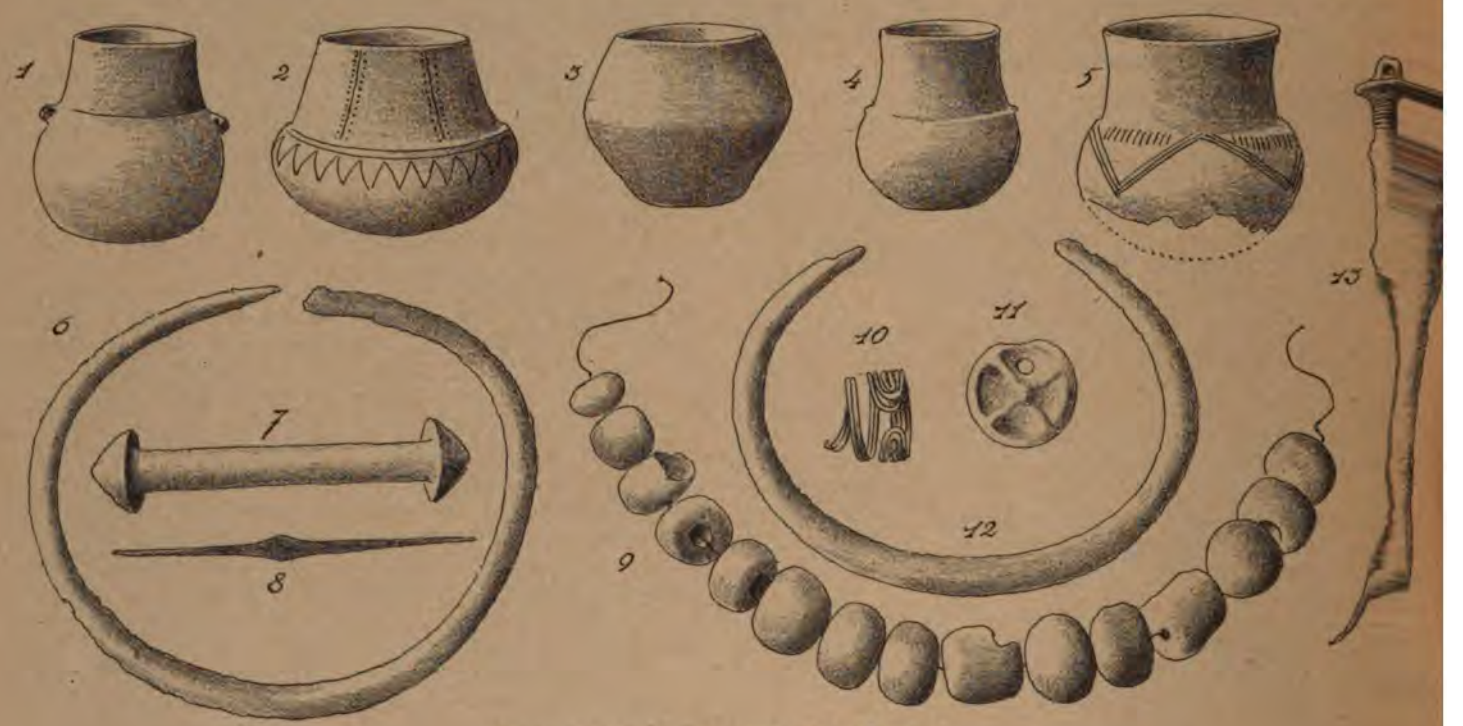

Hroby se skrčenými kostrami u Želenic.

vůči ostatním příliš nápadnými, vybízejíce k vážným úvahám, než aby pominuty býti mohly pouhými domněnkami, že jsou úkazy nahodilými, že snad přináležejí osobám nemocným, sebevrahům, odsouzencům atd. Uvážíme-li dále, že v hrobech tohoto druhu nenalezeny dosud žádné milodary ani vůbec přídatky jakéhokoli i nejnepatrnějšího druhu, což svědčí buď o naprosté chudobě nebo opovrženosti pohřbených, tu nepředcházejíce budoucnosti, která nám snad ještě více světla v této věci poskytne, přestáváme na tom, že hroby tyto náležely jednotlivcům, žijícím v jakémsi područí mezi ostatním zde usedlým obyvatelstvem, snad jako poslední potomci staršího obyvatelstva.

Zbývá nám ještě doložiti několik slov o přibližném určení stáří hřbitůvku. Podotkli jsme již dříve, že tento jen asi polovicí prozkoumání došel, tak že celkový ráz nelze s naprostou určitostí dovoditi. Pokud týče se výsledku této části, jež v hlavních rysech, aspoň pravidelnalezeno bylo v dvojitém hrobě Kolínském (viz Památky XV. 715., tab. LI. č. 8. a 9.), jenž datován do staršího doby knížecí. Ač ne sice totožná, přece však téhož původu nalezena kovová perla s filigranní ozdobou také na pohřebišti Uhereckém, datovaným denárem Vratislava II. (1061—1086) (Památky XV. 434),*) tu přece přihlížejíce dále k perlám podobným, pocházejícím z pokladu Čistěveského (Památky XVII. 255, tab. XXXV.), kdež nalezeny spolu s knížecími denáry z X. století, jakož i když uvážíme, že náušničky kroužkovité se závěskami, jakých nalezeno v mohylách v Oboře u Jarohněvic na Moravě, kde datovány jsou Drem. Wankelem do 8—9 stol. (viz časopis Olom. musea 1890 st. 17.),

*) Po ukončení tohoto popisu shledal jsem ve sbírkách městského musea slanského z téhož pohřebiště mimo celou kolekci sovitých záušniček také denár Břetislava I. (1037—1055), čímž by stáří tohoto hřbitovu o několik roků nazpět posunuto býti mohlo.

v základní formě podobají se oněm na Žižickém pohřebišti získaným, tu položili bychom dobu používání hřbitůvku tohoto nejdále do II. polovice X. století.

K této periodě hlásí se i jemné tkanivo nalezené v nádobce hrobu č. II., jež zcela podobá se t. zv. *šatečkům*, jichž používalo se v X. století v Čechách co platidla, o němž se Ibrahim Ben Jakub, kterýž koncem X. století vlastí naší cestoval, zmiňuje.

Hroby se skrčenými kostrami u Želenic.

Na podzim r. 1897 dal pan Ed. Nebeský, rolník v Želenicích, na poli svém číslo parc. 182a. dobývati písek; zaměstnaní zde dva dělníci, brzy po započetí práce uhodili na hrob kamenem obložený, v němž nalezli u kostry skrčené nádobku a bronzové jehlice; pracujíce pak bez dohledu — jelikož zaměstnateli bylo v tu dobu dlíti dva dni mimo domov — a lákáni jsouce nadějí, že naleznou věcí drahocenných, pustili vlastní účel své práce úplně se zřetele a jali se pátrati po dalších hrobech, což se jim také podařilo a sice u větší míře, než sami očekávali. Tak rozkopali po dvoudenní práci 12—14 hrobů (o určitém počtu hrobů se údaje jich rozcházely), vybravše a zachovavše z nich ovšem jen to, co jim při tom šťastnou náhodou do rukou přišlo. Když se majitel pozemku, p. Nebeský, vrátil, byli nepovolaní badatelé již s prací hotovi a nedalo se pro pokročilou roční dobu na nalezišti nic podniknouti. Později odevzdal nám p. Nebeský veškeré předměty, pokud jich dělníci nalezli, s nevšední ochotou pro zemské museum.

K ohledání naleziště došlo počátkem března 1898, při čemž seznáno, že dotyčné pole leží asi na dostřel za obcí Želenickou k jihovýchodu u křižovatek, tam kde stará cesta od Želenic ku Knovízi vedoucí, protíná polní cestu od Podlešína k Brandýsku směřující, jsouc o něco níže položeno než známé české pohřebiště z doby Spytihněva II., asi 300 kroků odtud vzdálené. Stával prý na místě druhdy kříž; proto říkají dosud v těch místech „u křížku“. Pole má nehlubokou ornici a nestejný, většinou štěrkovitý, z drobných oblázků a písku sestávající spodek; místy jíl a jílovitá, temně zbarvená mastnice pod ornici dosahuje. Pokud se zjistiti dalo na místě samém, jakož i na základě výpovědi dělníků při kopání hrobů súčastněných, zaujímalo pohřebiště plochu nevelkou, as 10 kroků dlouhou, 6 kroků širokou, na níž hroby položeny byly těsně vedle sebe ve 3 řadách, vykopány byvše do štěrkovitého spodku a uvnitř plochými kameny hlavně opukou (pro niž není daleko) obloženy. Kostry v poloze skrčené ležely od j. k s. Po delším hledání podařilo se nám objeviti ušetřené ještě poslední dva hroby. První 80 cm. hluboký náležel mladému individuu v stáří asi 8—10 let, jehož kostra, v stejném směru s ostatními, totiž od j. k s. jsouc položena, byla téměř na dobro rozpadlá a ležela silně skrčená na pravém boku. U kolen nalezli jsme rozpadlý hrneček, jehož slepenou část, rytými obrazci zdobenou, představuje obr. č. 5. Blíže ramenní kosti ležela přelomená bronzová jehlička s úškem známého Únětického tvaru, u hlavy pak nepatrné zbytky bronzové náušničky. Kostra zasypána byla štěrkem, původně ze spodu vykopaným; vrch hrobu kryt byl plochými kameny, jež sáhaly až pod ornici; tolikéž pak byly i stěny hrobu uvnitř kamením plochým, kolmo postaveným, obloženy. Druhý hrob, těsně vedle prvního položený, zbudován byl tímtéž způsobem; avšak skrčená kostra dospělého člověka, neméně rozrušená, jako předešlá ležela ve směru, jaký pro pohřbívání v periodě Únětické nebyl zvykem, totiž *od západu k východu*, tedy abnormita. Také ležela kostra mělčeji předešlé, jakož i pozorovali jsme, že táhne se těsně kolem ní hnědý proužek zcela zetlelé látky organické, tak jako by byla bývala v nějakém obalu pochována. Milodarů zde nebylo. Hrob tento byl na nejkrajněším rohu pohřebiště přímo u cesty. Mimochodem budiž zde připomenuto, že na sousedním křesťanském pohřebišti z XI. věku nalezeny byly v krajních řadách hrobů také skrčené kostry za zcela stejných okolností, jako tento druhý hrob na pohřebišti Únětického typu a mimovolně tane nám na mysli možné příbuzenstvo těchto starších hrobů s nejmladšími ojedinělými potomky v skrčené poloze na sousedním slovanském pohřebišti pochovanými.

Sluší ještě uvésti, že brzy po příchodu nalezli jsme na nalezišti pohozenou jehličkou s úškem, důkaz to, že dělníci s nevalnou pozorností si při kopání počínali. Konečně zbývá ještě zmíniti se o předmětech, jež před námi z hrobů vykopány byly; jsou pak to následující:

1. *Šest nádobek* hliněných vesměs známého tvaru Únětického, obr. č. 1—5. Z těch pozoruhodna je nádobka č. 2. svou rytou ozdobou sestávající z trojúhelníků obepínajících nejvydutější její část a z kolmic na hrdle vroubených tečkami píchanými.

2. Z kovu jsou zastoupeny především *2 zlaté náušničky* známého Únětického tvaru obr. č. 10. Z bronzu nalezeno:

a) *dva massivní otevřené náramky*, elipsovitého tvaru s vytaženými konci, obr. č. 12.;

b) *tenčí náramky kruhovité* ze silného, bronzového drátu, obr. č. 6.;

c) *osm jehlic* vesměs s úšky na plochých hlavicích mimo jeden úlomek, obr. č. 13.;

d) *dvě tenounká dvoustranná šidelka*, obr. č. 8.;

e) *plochá závěška s dírkou k navléknutí opatřená*, velikosti asi haléře, na jedné straně viděti plastické znamení ne dosti určité, v podobě kříže, druhá strana je hladká, obr. č. 11.;

f) váleček 40 mm. dlouhý, na obou koncích kuželovitými hlavičkami opatřený, jehož účel s určitostí ovšem doložiti nelze. Přihlíží-li se ku tvaru, dá se o něm říci tolik, že samostatný nástroj nepředstavuje ani předmět denní potřeby; nepochybně bude pouhou součástí výstroje, co zakončení řemene. Konec řemene přehnut totiž kolem válečku a prošitím upevněn, udržuje řemen v svislé poloze, aby se nemohl hroutiti a tudíž i neotřepati, hlavičky pak válečku brání, aby tento ze řemene nevypadl, tedy ozdoba i praktický účel, obr. č. 7. Tyto dva posledně jmenované předměty budou tuším pro hroby typu Únětického novum.

4. *Jantarové korálky*, obr. č. 9.

Pohřebiště u Netovic. (Tab. XXVII.)

Sděluje *Václav Schmidt.*

Nález dvou bronzových jehlic neobyčejné velikosti na poli rolníka p. Ant. Suka v Netovicích zavdal nám již r. 1893 podnět ke kopání na tomto nalezišti. Nepříliš uspokojivý tehdejší výsledek uveřejněn v tomto časopise XVI. 78. Počátkem září 1898 zavolal nás do Netovic tamější statkář p. Antonín Danda se zprávou, že vyoral na svém poli starožitnosti, zaslav nám zároveň na důkaz toho nádobku džbánkovitou a bronzový náramek. Zavedené kopání mělo tentokráte dobrého úspěchu. Pole jmenovaného p. Dandy číslo parc. 83. leží nedaleko od obce, k jižní straně pod „Svatojanským vrškem“, proti uhelnému dolu „Humboldt“ a přiléhá k poli dotčeného p. Suka, jsouc pouze mezí odděleno. Jak se později zjistilo, souvisí nálezy na obou polích s pohřebištěm stejného rázu, ač jednotlivé hroby ojediněle byly rozloženy. Dvacet centimetrů hluboká ornice sestává z jemného navátého písku, který i pod touto do hloubky 50—80 cm. uložen jsa, v hrubý štěrkovitý spodek přichází. Zde tedy oráno letos dvěma páry potahů do hloubky 40 cm., při čemž vyhodil pluh na několika místech opukové kamení, ze vzdálenější polohy sem dopravené, mezi nímž i svrchu vzpomenutá nádobka a bronzový náramek vytrženy byvše, pozornost majitele pozemku*) na se upoutaly a nám byly zároveň vodítkem ku nalezení dalších velmi zajímavých hrobů.

Hroby,

jichž nalezeno celkem pouze šest, byly dvojího druhu:

I. *hroby čtyřstěnné*, podobající se svými značnými rozměry hrobům Bylanským, umístěny byly souběžně podle sebe. Délka každého obnášela 4 m., šíře 3·5 m. a 2·2 m. hloubka pod povrchem 80—105 cm., dle toho, jak bylo možno na původní spodek se dokopati; směr ZV. Oba vyplněny těsně rovnanou opukou rozmanité kladenou, tak, jak to nacházíme v hrobech se skrčenými kostrami, spodek jednoho byl tímto kamením na většině dlážděn; spáry mezi kamením vyplněny utuhlou, temně zbarvenou prstí.

II. Čtyři *hroby okrouhlé*, mající v průměru 1·2 až 1·5 cm. a zapuštěny do stejné hloubky jako předešlé. Výplň sestávala ve dvou případech z kamene jaksi kupovitě rovnaného, v jednom shledány, snad jen co označení, pouze dva kameny a konečně v jednom chyběl kámen úplně. Jak již zpředu uvedeno, neměly hroby pravidelné souvislosti v rozloze. Jeden z okrouhlých hrobů dotýkal se bezmála obou hrobů čtyřstěnných, ostatní tři byly od nich 15, 20 až 30 kroků v různých směrech vzdáleny.

*) Panu A. Dandovi vyslovujeme zároveň na tomto místě zasloužené díky za ochotu ve příčině bezodkladného oznámení nálezu, jakož i za vydatou součinnost a podporu při kopání jím.

Pohřby

v hrobech Netovických sestávaly ve čtyřech případech ze zbytků těl spálených vedle zbytků nepálených, dva výhradně ze zbytků těl spálených; obou těchto pozůstatků bylo nepoměrně málo. Ač nám na základě vlastní zkušenosti nemůže býti neznámo, že kostry v našich starších hrobech bývají do té míry rozpadlé, že jich jen z nepatrných fragmentů stopovati a mnohdy pouze z přítomných milodarů si domysliti lze, možno tudíž předpokládati, že i v Netovických hrobech, jmenovitě v čtyřstěnných a to vzhledem k jich nadbytečné prostoře *celé* kostry vedle těl spálených pochovány býti mohly: tu přece nebylo nám možno, vzdor soustředěné pozornosti, tuto okolnost s naprostou určitostí potvrditi, tím méně tedy možno něco bližšího *o poloze* koster uvésti. Při tom ovšem také padá na váhu, že obojí způsob pohřbívání nalezen však také v hrobech okrouhlých, tedy poměrně málo prostranných, a to těsně vedle sebe, ba v jednotlivých případech nalezeny kosti spálené i nepálené v úplném styku, což by na pouhé *částečné* spálení jedné a téže mrtvoly upomínalo. Nechť však vykonáno pohřbení tím neb oním způsobem, tolik je o hrobech Netovických zjištěno, že náležejí přechodnímu ritu pohřebnímu. Spálených kostí bylo oproti poměru nepálených málo, spíše bylo možno zjistiti přimíchaného popelu, což značilo by snad nedosti pečlivé sebrání zbytků po vykonaném spálení.

Skrovný počet nalezených hrobů a nedosti jasné rozpoznání okolnosti v nich brání učiniti si určitého pojmu, jak používáno jmenovitě prostorných čtyřstěnných hrobů co do časového období. Že pro jeden pohřeb budovány nebyly, je samozřejmo, že by pak kryly současné pohřby hromadné, pro to tím méně máme důvodu: spíše by hroby tyto za rodinná pohřebiště s postupným pochováváním považovány býti mohly. Tolik ve příčině hrobů čtyřstěnných; hroby okrouhlé zamlouvaly by se pro pohřby jednotlivé s částečným spalováním.

Milodary

vyskytly se na různých místech hrobů buď u spálených zbytků neb u části koster nespálených, většinou až na dnu hrobovém, výminečně také ve výplni hrobové mezi kamením nebo popelem a sestávají: *a) ze třinácti hliněných nádob rukodílných* původně většinou tuhovaných a povrchu hlazeného, až na jednu s drsným povrchem,

Pam. archaeol. XVIII.

Hroby se spálenými a kostrovými pohřby u Netovic.

méně více dokonale vypálených. Tvar celku jest ušlechtilý, většinou převládají nádoby na nožce, pak džbánečky s rozevřenými hrdly, širokými úšky a rohatými pupky, amfory jakož i menší baňaté nádobky k typu Únětickému se hlásící; *b*) *ze zbraní, nástrojů a okras bronzových* nalezeny: 1 dýka, 1 břitva, 5 náramků, 4 jehlice, 5 pukliček, 1 srp, 1 spirálka. *c*) *z 1 prstenu ze zlatého drátu svinutého*; *d*) *z dvou zbytků předmětů železných* a konečně z hrudy spečené ze železných a bronzových předmětů, z různých úlomků bronzových a jednoho korálku podobného kostěného předmětu. Velká většina kovových předmětů nese zřejmé stopy původní zkázy, jsouc na mnoze násilím přelámána, zohybána i jinak zkažena. Jedna část kovových předmětů, jak již uvedeno, vzala pak za své ohněm slita jsouc v beztvárnou hrudu, ale ani tato nezůstala celá. Snad i tato část nádob také podobným způsobem za své vzala.

Podrobnější přehled.

Hrob č. I. Na dně okrouhlé jámy 120 cm. v průměru, 60 cm. hluboké, kamenem vyplněné, nalezen uprostřed *kruhový náramek bronzový uzamčený*, obr. č. 8., s vývalkem, jímž spojení obou konců v celek jaksi naznačeno. Náramek navlečen byl na patinovaném zbytku vřetenní kosti. O něco výše u stěny hrobové k západní straně nalezli jsme hromádku popelu se zbytky nedopálených kostí a uhlíků, při tom *6 úlomků plochého bronzu*, z nichž jeden zdá se býti součástí nějaké nádobky, a konečně až na úrovni půdy *2 kousky železných předmětů*, jeden z nich zbytkům nějaké sponky ne nepodobný. Při tom leželo několik bezvýznamných střepů z nádob k sobě nenáležících a tolikéž i nožka.

Hrob č. II. okrouhlý, 130 cm. v průměru, 70 cm. hluboký, vyplněn byl kupovitě rovnanými kameny ploché opuky. Původní uložení utrpělo orbou. Uprostřed mezi uvolněným kamením nalezeny zbytky tří nádob, k nimž většina součástí již dříve na povrchu sebrána byla, tak že tyto výše než na spodní hrobové úrovni nacházeti se musely; jsou to: *amforka* 16 cm. vysoká, jejíž baňatá spodní část vtlačenými žlábky zdobena jest (obr. č. 5.), pak *nádobka na nožce* 18 cm. vys. s úškem a páskem ze svislých ryh pod okrajem (obr. č. 3.), konečně *úhledný džbáneček* 14 cm. vysoký (obr. č. 1.). Na dně hrobu k západní straně nalezeny temnější vrstvy s popelovitým obsahem, uhlíky a něco spálených kůstek. Z tohoto hrobu pochází také otevřený bronzový náramek obr. č. 19., jejž pluh na povrch vynesl.

Hrob č. III. Těsně při předešlém hrobu stopováno pod ornicí kamení, jež vedlo k odkrytí hrobu čtyřstěnného, jehož délka byla 4 m., šíře 2·2 m. Kromě jedné části v rohu k západní straně vyplněn byl celý různě kladeným kamením až na štěrkovitý spodek 70—80 cm. hluboko. As v jedné třetině hrobu od východní strany nalezli jsme pod kamením mezi tmavou prstí pohromadě tyto předměty: *a*) *hoření část bronzové jehlice* s plochou, okrouhlou hlavicí (obr. č. 1.); *b*) rozlomenou *bronzovou jehlici* s plochou, knoflíku podobnou hlavicí, zdobenou koncentrickými kruhy a kruhovitým ornamentem. Ze středu spodní strany vybíhá ohnutý osten, úškem opatřený, jehož část na jiném místě tohoto hrobu jsme nalezli (obr. č. 15., 15a); *c*) *bronzovou spirálku* s násilně ulomenou součástí, již jsme nenalezli a nelze tudíž určiti, zdali předmět tento tvořil kdysi polovici známého z jihočeských mohyl prstenu nebo snad hlavici nějaké jehlice (obr. č. 20); *d*) *pět* nepatrných *bronzových pukliček* dírkami opatřených nepochybně k upevnění na oděv jako ozdoba (obr. č. 16.); *e*) kroužkovitý předmět, snad *kostěný korálek*; *f*) spečená hrouda *bronzu a železa*. Spodek ukazuje formu nádoby, v níž byly tyto kovy, zajisté chybějící součásti nalezených předmětů a některé snad i celé, roztopeny. Slitina není celá, nýbrž jen střední její část se tří stran urážena. Těchto předmětů dotýkaly se některé součásti kostry, čímž měděnkou naskrz zbarveny jsou; jsou to: část kosti lopateční, pak úlomky kosti vřetenní i loketní spolučásti kosti ramenní. Byla-li v tomto místě původně celá kostra, musila míti ruce vzhůru a leželi na zádech, an by jinak styk těchto měděnkou konservovaných částí možným nebyl. Asi půl metru blíže ku severní stěně hrobové, docela osamocený nalezli jsme *prsten* (obr. č. 10.) *svinutý z dvojitého zlatého drátu*. As o jeden metr výše nad právě uvedenou hromádkou předmětů uhozeno na dvě součásti kostí stehenních, jichž polohu nebylo lze zjistiti, jelikož zvednutím většího kamene, pod nímž ležely, posunuty byly a rozpadly se; pod těmito nepálenými zbytky shledali jsme popel, uhlíky i kalcinované zbytky kostí. Jen as o píď výše vyčuhovaly zpod velkého balvanu střepy z nádob a dal se tudíž opětný nález očekávati. Po opatrném vyzvednutí kamene ukázaly se již také mezi temnou, uhlíky a některými zbytky nedopálených kostí smíšenou vrstvou bronzy; byly to opět pohromadě uložené tyto věci: 1. *bronzová dýka* 20 cm. dlouhá s dvěma nýtky s neobyčejně prodlouženou špicí a vyvstalým žebrem uprostřed (obr. č. 12.); 2. *bronzový dvojbřitý nůž s kulatým ostřím*, t. zv. břitva, s kroužkovitým okem na konci držadla (obr. č. 17.). Na tomto nástroji je zúmyslně rozsekané ostří nějakým jiným nástrojem zcela patrné, neboť jinak jsou tyto dva předměty znamenitě uchované. 3. *Dolejší část bronzového srpu* (obr. č. 14.). 4. Polovice *bronzového náramku otevřeného*, skupinami ryh zdobeného. Těsně kolem této skupiny bronzu

nalezeny dílem celé, dílem rozpadlé následující nádoby, a sice: 1. *nádoba na nožce* silných stěn 16 cm. vysoká (obr. 2.); 3. *nádoba džbánovitá* 18 cm. vysoká, podobná tvarem podobné z hrobu č. I. s rytými ozdobami kol vyčnívajících pupíků v baňaté části jakož i pod hrdlem ve formě souběžných krokví (obr. č. 4.); 3. a 4. dvě malé nádobky, z nichž obr. č. 6. se třemi úšky při okraji vězela v nádobce druhé. Spodní nádobka byla v dolejší části prázdna, ve vrchní nalezena byla mezi popelem zkamenělá lasturka a nepatrná hliněná míska. 5. *Baňatá nádobka* s dvěma úšky a důlkovaným páskem pod okrajem (obr. č. 8.) hlásí se s oběma předešlými k typu Únětickému.

V dalším postupu odkrývání hrobů as půl metru výše nad popsanou skupinou, poněkud již k severní stěně hrobové uhozeno na černou, uhlíky a popelem promíchanou vrstvu, v níž se i některé spálené kůstky objevily; při tom nalezeny tři rozpadlé nádoby, z nichž sestaveno: *t. zv. krajáč s hrubým nehlazeným povrchem*, pak *část jiné nádoby* nepochybně na nožce a konečně zbytky *menší nádobky s úškem*. V levém rohu hrobovém k jižní straně as u prostřed hloubky výplně hrobové v temné vrstvě nalezena *jehlice s roztepaným a v hlavici svinutým koncem*, dolejší část je ulomena (obr. č. 13.) a *otevřený náramek* s rytými skupinami ozdob (obr. č. 20). O něco dále k severní stěně hrobové ležela osamocena *špice jehlice*, jejíž druhá část na jiném místě se nalezla, jak již dříve uvedeno bylo. Konečně v samém k severozápadu obráceném rohu hrobovém nalezli jsme rozpadlou lebku, o jejíž poloze nelze více říci, nežli že temenem k západu směřovala.

Hrob č. IV. od hrobu předešlého 3 m. k severu položený, svými rozměry i úpravou sliboval hojnou kořist; avšak vydal nejméně. Délka obnášela 4 m., šíře 1·5 m. dno zapadlo ku středu poněkud hlouběji a sice až na 1·05 m. Celá tato prostora vyplněna byla plochými kameny opuky různými směry narovnanými jako v předešlém; dno bylo ponejvíce dlážděno. Počnouce s rozebíráním od východní strany, nalezli jsme asi v jedné třetině blíže k severní stěně mezi kamením (nikoli na dně) dvě části lebečních kostí, asi 1 m. výše, pod balvanem pískovcového složení, stopy kostí stehenních, poblíže západní stěny taktéž malý zbytek rourovité kosti stehenní blíže dna hrobového, konečně až téměř v rohu k jihozápadní straně ležel *bronzový otevřený náramek* (obr. č. 9.). Jiného jsme zde nenalezli, tolikéž nebylo zde zjevných stop po pohřbu spáleném.

Hrob č. V. V polovici vzdálenosti mezi hrobem č. 1. a 3. Pod ornicí vyzvednuty dva na plocho uložené kameny, pod nimiž shledáno něco popelu se zbytky několika nedopálených kůstek a mezi tím plochý úlomek bronzový, snad součást nějaké nádobky.

Hrob č. VI., od hrobu č. III. 20 kroků k jihozápadu položený. V okrouhlé jámě 80 cm. hluboko nalezena hromada popelu a hojných pozůstatků spálených kostí. Zdá se, že tu celá hranice pohřební byla zakopána. Uprostřed stála *baňatá popelnice* s tímtéž obsahem 12 cm. vysoká s úzkým, rovně seříznutým okrajem.

Tím vyčerpány hroby, pokud jich nalézti možno bylo. Když jsme průkopy táhnouce po hrobech pátrali, nalezeny asi 10 m. od hrobu č. IV. k severu pod ornicí roztahané střepy tří různých nádob. Jedna část těchto zbytků náleží patrně malé nádobce na nožce, jiná s červeným povrchem má známou proužku prstem důlkovanou. Zdali i tyto k rozrušenému pohřbu přičísti dlužno, nedovedu vyložiti.

Závěrka.

Zvláštní úprava a používání hrobů Netovických, pokud se týče hrobů čtyřstěnných, jež toto pohřebiště charakterisují, jsou tak jako na pohřebišti Bylanském zjevem novým. Od kosterných hrobů starších (se skrčenými kostrami) liší se, nehledě k milodarům, svými dvoj- i trojnásobnými rozměry. Zbytky koster, nechť tyto již původně celé vedle spálených nebo jen co části sem pochovány, dokazují používání obojího způsobu pohřbívání, tedy patrný přechod. Pro zdejší krajinu nejsou hroby tohoto druhu již zcela novým úkazem, setkali jsme se s hrobem zcela podobným již r. 1893 u Osluchova, který obsahoval vedle celých koster, a to již rovně pochovaných, také pohřby žárové. (Viz Památky XVI. str. 75. Záhadná mohyla u Osluchova.)

Pokud týče se inventáře hrobů Netovických, tu postačuje již pouhý pohled na předměty zobrazené na tab. XXVII., abychom poznali v nich věrný obraz kultury našich jihočeských mohyl, hlavně pak ráz mohyl u Kbel a Řepče, tak že bychom, kdyby dovolovala to úprava hrobů, mohli míti za to, že jihočeská kultura mohylová má u Netovic, tak jako u Dobré, své nejseverněji položené zástupce. Avšak hroby Netovické jsou ploché a upomínají na zbytek rytu v severní polovici Čech v hrobech se skrčenými kostrami se vyskytnuvší. Na tyto poslednější poukazvval by i zlatý šperk, ač poněkud ve změněné formě, jakož i tvar malých nádobek. A proto možno ve příčině Netovických hrobů pronésti úsudek toho smyslu, že kultura jihočeských mohyl pronikajíc k severu přijata byla od staršího obyvatelstva v severní polovici Čech u Netovic usedlého, které s touto přijalo částečně i nový způsob pohřbívání. Přechod tohoto nového ritu, totiž od pohřbívání celých těl ku spalování, jeví se u Netovic v hrobech obého druhu a sice jak

v okrouhlých tak čtyřstěnných. Zajímavy zůstanou zajisté Netovické hroby i tím, že vedle bronzu starších forem vyskytuje se již také železo, jež v hrobě č. I. nalezeno při zbytcích spáleného těla, vedle zbytku nepáleného s bronzovým náramkem.

Drobné zprávy.

Žárový hrob u Želenic. Na poli číslo parcely 181. u Želenic, jež hraničí s hrobovým polem se skrčenými kostrami (viz Památky 227) a pouze polní cestou oddělено jest, dal majitel jeho přímo u cesty as 50 kroků směrem jižním od vzpomenuté hrobové skupiny na jaře 1898 dobývati písek, při čemž dělníci uhodili na několik hliněných nádob, jež neopatrností rozbili a pohodili, a ježto pak práce na čas zastavena a jáma otevřena jsouc přístupnou zůstala, tu po čase někteří zvědavci vydobyli a roznesli odtud ještě hojně dalších součástí nádob. Zpráva o tom velmi pozdě nás došla a tak vypravil jsem se na naleziště teprv koncem srpna 1898, kde shledal jsem, jak následuje. Do hloubky 80 cm až na štěrkovity spodek byla původně vykopána jáma 1·5 m. široká za účelem žárového pohřbu. Uprostřed ležela hromádka spálených kostí na prosté zemi, mezi nimiž nalezli jsme zbytky *milodarů ze železa*; jest to čepel nožíku s obloukovitě zahnutým ostřím, pak zlomky jakýchsi rovnoběžných železných tyčinek. Okolo rozestaveno bylo původně 5—6, snad i více nádob, jak z pozůstalých zbytků souditi se dalo. Podotknouti dlužno, že při našem příchodu zbyla z celého pohřbu již jen menší polovice, ostatní bylo již odkopáno a také tato zbylá část valně poškozena. Pohřeb zavalen byl kamenným balvanem, který měl, jak samozřejmo, zhoubný vliv na nádoby. Pokud jsem zbytky těchto, dílem pohozené na místě, dílem již po obci sehnati mohl, byly tu nádoby dvojího druhu, jedny tuhované, z nichž vynikají zbytky silně baňaté veliké nádoby s přímým hrdlem a vodorovně vyhrnutým okrajem, jež se dobře snášejí s podobnými nádobami z pohřebiště Bylanského, jakož i zbytky rozměrné mísy. Druhý druh nádob byl červeného povrchu, na němž jako ozdoba zříti lze *barvené černé pruhy.*

Pohřeb byl zcela osamocen, neboť vzdor usilovnému kopání všemi směry i na větší vzdálenost ničeho nenalezeno.

Hroby z prvních dob křesťanství u Hřivic.

Dle zprávy řídícího učitele pana Jana Nejedlého z Hřivic, okres Lounský, uhozeno při stavbě nové silnice u Hřivic r. 1897 v hloubce as tří čtvrtí metru na kostrové hroby, jichž směr byl od západu k východu a v nichž nalezeny kostry zpříma na zádech položené. Vykopáno takto 11 hrobů a shledáno, že v osmi bylo po jedné, ve třech pak po dvou kostrách nad sebou pochováno. Kostry byly u hlav obloženy kamením, jedna z nich měla velký kámen pod hlavou. Milodarů obsahovaly hroby málo; nalezeny, dle téže zprávy, ve všech hrobech pouze 3 s-ovité záušničky bronzové a zbytky železných obroučeк a držadlo od dřevěného vědérce. Dvě z těchto záušnic a zbytky železné získal svrchu uvedený p. řídící Nejedlý a zasílá je pro sbírky zemského musea. Na místě, kde na hroby uhozeno, vedla vozová cesta a říkávali vždy jedoucí, že to v těch místech „dují“. Není vyloučena možnost, že na přilehlém pozemku p. Švestky z Touchovic má pohřebiště ještě své pokračování.

Nález u Starých Ouholic. Vystoupíme-li z údolí Vltavina západním směrem od Starých Ouholic zalesněným vrchem vzhůru, dospějeme na polohu nad okolní krajinu mírně povýšenou, lesem vroubenou, jež nese v mapě generálního štábu pojmenování „na horách“. Zde u polní cesty na poli číslo parc. 338., jež jest majetkem pana prof. Fiedlera z Chrudimi, vyorána byla počátkem srpna 1898 lidská kostra, která, jak se později ukázalo, obložena byla kamením. Oráč, jenž na kostru narazil, přivolal k nálezu kde koho viděl, a ti rozkopavše hrob, roznesli nejen veškeré zbytky kostry, ale i kámen, jímž byla obložena, tak že, když jsme na učiněné vyzvání p. prof. Fiedlera prostřednictvím pana prof. J. L. Píče za příčinou ohledání naleziště na místo se dostavili, nalezli jsme hrob úplně prázdný. Ouholický rolník pan L. Cibulka uchoval z kostry úlomek lebky, z níž bylo možno zjistiti aspoň tolik, že v dotčeném hrobě pochováno bylo dítě. Zavedené kopání okolo hrobu mělo pouze výsledek ten, že nalezeny poblíž k západní straně v hloubi as 0·5 m. střepy hliněné, zbytky to as čtyř, pěti různých nízkých nádob se zvířecími kostmi a pak i vrstva popelovitá. Jeden ze střepů nese stopy okrasy jemným jehlovitým rydlem provedené, jaké připisujeme době latènské, jiné jsou tuhovány zevně s vnitřními stěnami červenými.

Okolní půda na celé této poloze je kamenitá, ornice mělká a celý dojem nálezu je ten, že na místě jeho sídlela po krátkou dobu osamocená rodina, jež zde pochovala jednoho ze svých členů.

Hromadný nález bronzů v Tachlovicích.

Píše *Jan Felcman*, ředitel cukrovaru.

V roce 1891 prohlubovala se na pozemku obce Tachlovické (okres Smíchovský) č. parc. 542, nedaleko bývalého pivovaru, používaného dílem co cesty, dílem co vodoteče, malá vodní nádržka a uhozeno ve hloubce as 1·5 m. na různé bronzové předměty, které jsem pro naše zemské museum získal.

*

Poloha naleziště nevyznačuje se ničím, co by ji jako místo pro nálezy ze starých dob charakterisovalo, ani nenese žádného specielního pojmenování, říká se tam krátce „u pivovaru“; celé místo pak je tak všední, že by nikomu nenapadlo hledati zde předměty praehistorické vůbec, tím méně pak tak skvostný hromadný nález bronzů.

Při odkopávání země ve hloubce jednoho metru uhozeno zde v různých místech na kosti zvířecí, hlavně to na zuby koňské a kančí; v téže vrstvě nalezena též hliněná, na kruhu robená poklička, spadající stářím svým as do 13. věku. Zbytky kostí, aniž tato poklice nemají nijakou souvislost s nálezem bronzovým, nýbrž dlužno za to míti, že tyto předměty byly sem se svahovitého okolního pastviště splaveny.

Bronzový nález sestává z následujících předmětů:

Bronzová jehlice obr. č. 1. 220 mm. dl., jejíž konec jest roztepán a jednoduše v hlavici svinut.

Bronzová jehlice obr. č. 2. taktéž 220 mm. dl., jejíž hořejší část ku hlavici jest vyvalkem rozšířena; tento pak sám sestává jaksi ze dvou, od sebe oddělených částí čárkovitě ozdobených zářezky, z hořejší pak části vystupuje krátká u vrchu rozšířená hlavice.

Bronzová jehlice č. 3. pouze 150 mm. dl. a tak jako jehlice č. 1. s hlavicí povstalou svinutím na plocho roztepaného jednoho konce jehlice.

Bronzová sekyrka (obr. č. 4.) typu uherského (fogoš). Typ těchto předmětů jest u nás velmi řídkým a proto tím větší důležitosti nabývá tento artefakt v hromadném nálezu Tachlovickém. Sekyrka vybíhá z tuleje ve směru poněkud obloukovitém, při čemž se zároveň ztenčuje a konečně v rozšířený zakulacený břit ukončuje. Strany sekyrky od tuleje sesílené, poznenáhlu u konce břitu vybíhají. Délka sekerky od tuleje k břitu obnáší 210 mm.; tulej sama jest 65 mm. dlouhá a na obou stranách vyvýšeným páskem ve formě obruby zakončena, tvořic jaksi uprostřed celého předmětu část křížovou; mimo to vybíhají uprostřed na zevnější straně tuleje pupíky, jež dílem za okrasu slouží, dílem tulejku samou sesilují; otvor tuleje, do něhož násada zasazována byla, jest u obou konců stejný a měří 20 mm. Na druhé straně tulejky v protilehlém směru sekerky vystupuje 50 mm. dlouhý krk, který zakončen jest kulatým knoflíkem 65 mm. průměru, na němž vyčnívá v špičku končící pupík.

Sekyrka postrádá okras úplně, jest velmi dobře uchována a pěknou patinou kryta. Podobná sekyrka, jen nepatrně od této se lišící, nalezena před čtyřmi roky v Kněževsi (okres Smíchovský) na poli statkáře p. Stanislava Kubra a dostala se od téhož darem do sbírek našeho zemského musea, tak že chová jmenované museum dva exempláře těchto rázovitých artefaktů. Poněkud více formou se lišící dlátovité sekerky rázu čistě uherského byly taktéž u nás v Čechách nalezeny a sice v hromadném nálezu bronzů u Křtěnova (viz Památky archaeolog. XIV.) V Uhrách vyskytují se sekerky tyto a sice obou forem častěji. Přihlížíme-li k celkové formě jakož i k velikosti těchto předmětů, možno míti za to, že nepochybně nebyly výhradně ani co zbraň ani co nástroj používány, nýbrž že tvořily jakýsi symbolický odznak pohlavárů kmenů předhistorických. Již ta okolnost, že otvor tuleje měří pouze 20 mm., do něhož jen zcela slabé topůrko či násada dřevěná vsunuta býti mohla, poukazuje k tomu, že dotyčné sekyrky nesloužily k obyčejným potřebám, jakož i že nebyly předmětem denní potřeby.

Čepel bronzové dýky obr. č. 5. Tato jest dvoubřitá, bez okras, 130 mm. dlouhá, uprostřed 25 mm. široká a rozšiřuje se k hořejší části, kde nalézají se dva otvory pro nýty, jimiž k jilci připevněna byla; břity jsou úzké a uprostřed nich je čepel poněkud silnější.

Úlomek bronzového náramku obr. č. 6. s průměrem 40 mm. ve světlosti, průřez kovu jest elipsovitý, povrch hladky, bez všelikých okras.

Bronzový náramek obr. č. 7., mající průměr 42 mm., jest takořka v kruh sevřený, průřez kovů tvoří kruhovy úsek ⌓, povrch jest hladký a taktéž bez okras.

Bronzový náramek obr. č. 8. s průměrem 50 mm. ve světlosti, tvoří bez mála krub, povrch ozdoben jest na čtyrech místech po obvodu ryhovanými čárkami.

Bronzový náramek (nezobrazený) předešlému podobný, poněkud zploštělý a více otevřený, má 60 mm. vnitřního průměru se srpovitým průřezem kovu (⌓); povrch ozdoben jest na obvodu úhloměrně vrytými čárkami. Konečně

bronzový dvojsečný meč obr. č. 9, 9*a* 9*b*, jest znamenitě uchovaný a tvoří jediný bronzový celek až na špičku, jež byla při vyzvednutí ulomena. Celková délka meče obnáší 670 mm., délka čepele samotné, která v průřezu má formu lupenovitou (obr. 9*a*) 550 mm., od prostředka ku špičce jest poněkud ohnuta do formy šavlovité. Jilec, jehož sloupek má průřez plochého osmihranu, objímá čepel v podobě obloukovitého pláště, nahoře pak rozšiřuje se ve formě velkého elipsovitého, do špičky vybíhajícího plochého knoflíku, jenž má 60 mm. největšího průměru; ze středu knoflíku vystupuje 20 mm. vysoký pupík. Plášť jilce jest po celém obvodu zdoben rytými kroužky, podobně i celý sloupek na plochách hran krášlen je takovými kroužky a rozdělen rytými vodorovnými přímkami na pět od sebe se lišících dílů. Plochá hlava knoflíku, jakož i vyčnívající pupík (č. 9*b*) jest vrytými, nad sebou položenými obloučky a kroužky symetricky a velmi vkusně ornamentován. Délka jilce, pokud se týče oné části, jež v ruce držena bývala, měří 100 mm. a zdá se, že meče tohoto bylo používáno hlavně k bodání, ač přihlížíme-li také k poněkud obloukovité ohnuté čepeli, nelze upříti, že jej i jako sečné zbraně použito býti mohlo. Břity meče jsou velice ostré a zdá se, že byl v době, kdy do lůna země se dostal, k boji připraven.

V bezprostřední blízkosti u uvedených předmětů bronzových nalezen byl také úlomek hliněné, v rukou hnětené nádobky, která jest baňatá směrem ke dnu a měří v největším průměru as 50 mm. Úlomek nádobky této nevykazuje žádných okras a také nepodává správného obrazu co do formy tak, že je nesnadno rozhodnouti, zdali nádobka s nálezem bronzů souvisí, či snad tak, jako z předu uvedená poklička — ovšem co předmět daleko starší — pouze náhodou na toto místo se dostala.

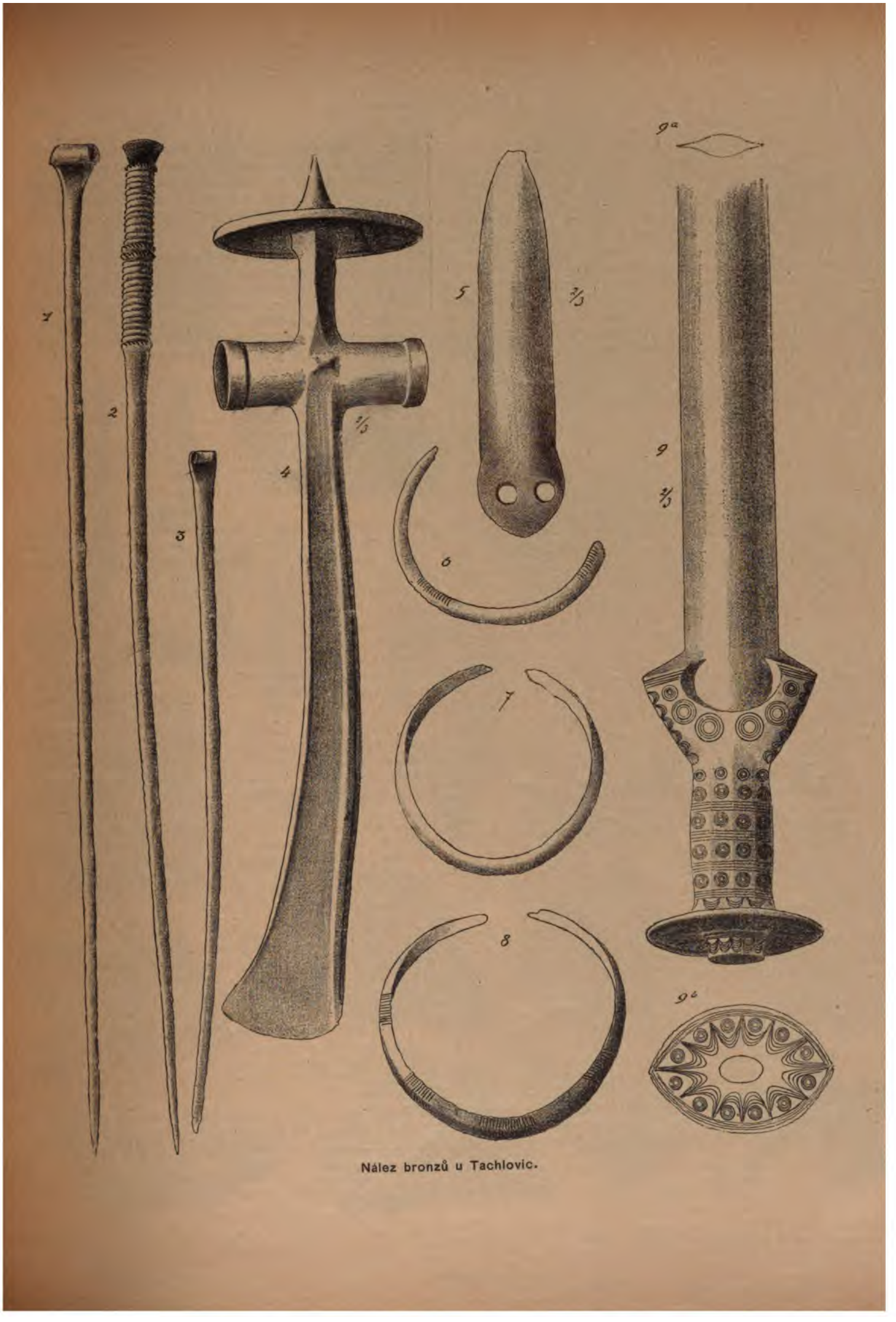

Nález bronzů u Tachlovic.

Úvaha.

Posoudíme-li veškeré shora uvedené předměty bronzové v celku, možno takořka s určitostí tvrditi, že nález byl výzbrojem, náležícím bojovníku jednomu a s ohledem na přítomnost sekerky rázu uherského snad pohlaváru. Výzbroj jest úplná, neb nalézáme mimo meč také dýku a sekerku; kromě toho tři jehlice ku sepnutí oděvu a z okrasných předmětů 4 náramky. Výzbroj uložena byla bojovníkem do země nepochybně na místo dočasného úkrytu, aniž by se byl majitel pro ni více vrátil.

Rozvrhneme li veškeré bronzové předměty ve skupiny dle stáří a porovnáme jich s nálezy jinými, shledáme, že jehlice č. 2. jest rázu staršího oproti jehlicím č. 1. a 3., kteréžto tvary vyskytují se v mladší době hallštattské, naproti tomu sekyrka rázu uherského, jakož i bronzový meč o vlastním stáří nálezu samého rozhodují, tak že možno vřaditi celý nález do mladší doby bronzové u nás v Čechách se vyskytující.

Význačnými částmi celého nálezu a pravými jeho skvosty jsou, jak samozřejmo, meč a sekyrka. Co se prvního týče, poukazuji čtenáře ku porovnání nálezu tohoto na článek prof. Smolíka „O bronzových mečích a dýkách“ v Památkách, díl XI., jakož i na „Archaeologický výzkum ve středních Čechách Dra. J. L. Píče v témž časopisu v díle XVI. uveřejněný.

Sidliště u Dobřan.

Popisuje *J. K. Hraše.*

(Tab. XXVIII.)

Na východní straně král. ústavu pro choromyslné v Dobřanech u Plzně rozkládají se pozemky, obci Dobřanské patřící a ústavu ku pěstování zeleniny loňského roku pronajaté. Aby půda pro zeleninu náležitě mohla býti upravena, dal ředitel téhož ústavu pan MUDr. Jan Hraše nemocnými téhož ústavu v zemi hluboko rýti a kopati, zemi přehazovati a s jinou míchati. Při takovémto přerývání a převracení půdy přicházeli dělníci na neobyčejně černou, popelovitou a spálenou půdu, v níž se zároveň různé střepy, pazourkové a hadcové nástroje objevovaly. Z počátku nevěnovali dělníci úkazu tomu žádné pozornosti; když však kamenné přístroje čím dále tím více se objevovaly, oznámili úkaz ten nejprve p. Dru. Hellichovi, primáři téhož ústavu, a pak p. řediteli Hrašovi. Oba jmenovaní pánové věnovali pracem dělníků nyní větší pozornost, byli často přítomni a poznavše, že jedná se zde o kulturní jámy neznámého posud sídliště některého předhistorického národa, uložili dělníkům, aby při práci byli velice pozorlivi a aby sebe menší a nepatrnější nález ústavu ihned odevzdali. Tímto způsobem zachránili oba pánové velké množství pazourkových nožíků, pilek, kusy pazourku, na němž jeví se stopy, jak nožíky a pilky z něho štípali, velké brusy z pískovce, dláta, sekerky a brousky z hadce, různé střepy z pěkných nádob a kosti zvířecí. Velkou část těchto nálezů odeslal p. Dr. Hellich našemu národnímu museu.

Zároveň podal mi p. Dr. J. Hraše o sídlišti tom zprávu a žádal mne, abych do Dobřan přijel a sídliště to shlédl a v něm zkoumal. Na milé toto pozvání p. ředitele a příbuzného svého odebral jsem se ku konci m. srpna 1897 do ústavu pro choromyslné v Dobřanech a shlédl hned druhého dne krajinu, v níž sídliště to se nalézá. Pozemek se sídlištěm rozkládá se, jak již praveno, na straně východní od ústavu v rovině a zaujímá několik korců výsevku. Při shlédnutí zpozoroval jsem, provázen jsa p. ředitelem i primářem p. Dr. Hellichem, že jam popelovitých bylo již mnoho prokopáno. Dosvědčovaly to velké, černé vrstvy země, od ostatní nápadně se lišící. Z nálezů již vykopaných a zachovaných poznal jsem, že nalézají se zde střepy různých nádob, z nichž mnohé jsou hrubé, velké, s uchy poloobloukovými, jiné malé z nádobek kulatého dna, tu prostě pupíky neb volutou neb lomeným pásem zdobených, jiné pak se známou ozdobou v páskách píchanou, jiné s páskami reliefními neb liniemi vtlačenými; ukázky vyobrazeny jsou ze sbírky musea král. Českého.

Dále shledal jsem, že nalezeny byly přečetné nožíky a pilky, vyrobené z pazourku, mnoho sekerek, dlát, brousků a kladiv, z hadce zhotovených, kusy nespracovaného pazourku i hadce, kosti zvířecí, z nichž nejvíce zachovaly se zuby dobytka vepřového a hovězího, a konečně veliké brusy z pískovce, na nichž se brousily a upravovaly nástroje hadcové a pazourkové.

Dohlížeje nyní sám ku práci, poznal jsem, že jámy sídliště Dobřanského jsou buď podlouhlé a s rovnými stěnami, buď kotlovité. Délka jich obnášela 2—5 m., šířka 1—2 m. a hloubka 1—1·8 m. V některých jamách byla půda hlínou vymazána a silně do červena vypálena, v některých byly i stěny hlínou vymazány. V jamách těch nalézala se pod malou vrstvou 0·7—9 cm prsti nejprve země popelovitá, pak uhlí, střepy a různé kamenné nástroje a přístroje, o nichž obšírněji pojednám, dále strusy ze železné rudy, povstalé velkým žárem ze železitého kamene, který se v místech těch hojně objevuje. Spodní část jámy byla do červena vždy vypálena.

Přikročím k popisu památek, mnou v jamách těchto objevených. Jsou to nejprve jemné nástroje, z pazourku vyrobené: nožíky, z nichž mnohý velmi ušlechtilou má formu, dále pilky, vynikající jemnými a ostrými zoubky. Nožíků našel jsem 36, pilek 12 a kusů pazourku, z něhož se tyto nástroje loupaly, 7.

Nástroje z hadce zhotovené: sekerky počtem 15, dláta, brousky, kladiva, z nichž některá byla buď při shotovování aneb při práci poškozena a jiná jako nedohotovena. Pěkné, velké kladivo (mlat) s nepatrným poškozením nalezeno bylo toliko jedno.

Dále nalezeno 10 velkých brusů z jemného pískovce, na nichž kamenné nástroje broušením ku potřebě se upravovaly. Největší a nejpěknější z nich jest 52 cm. dlouhý

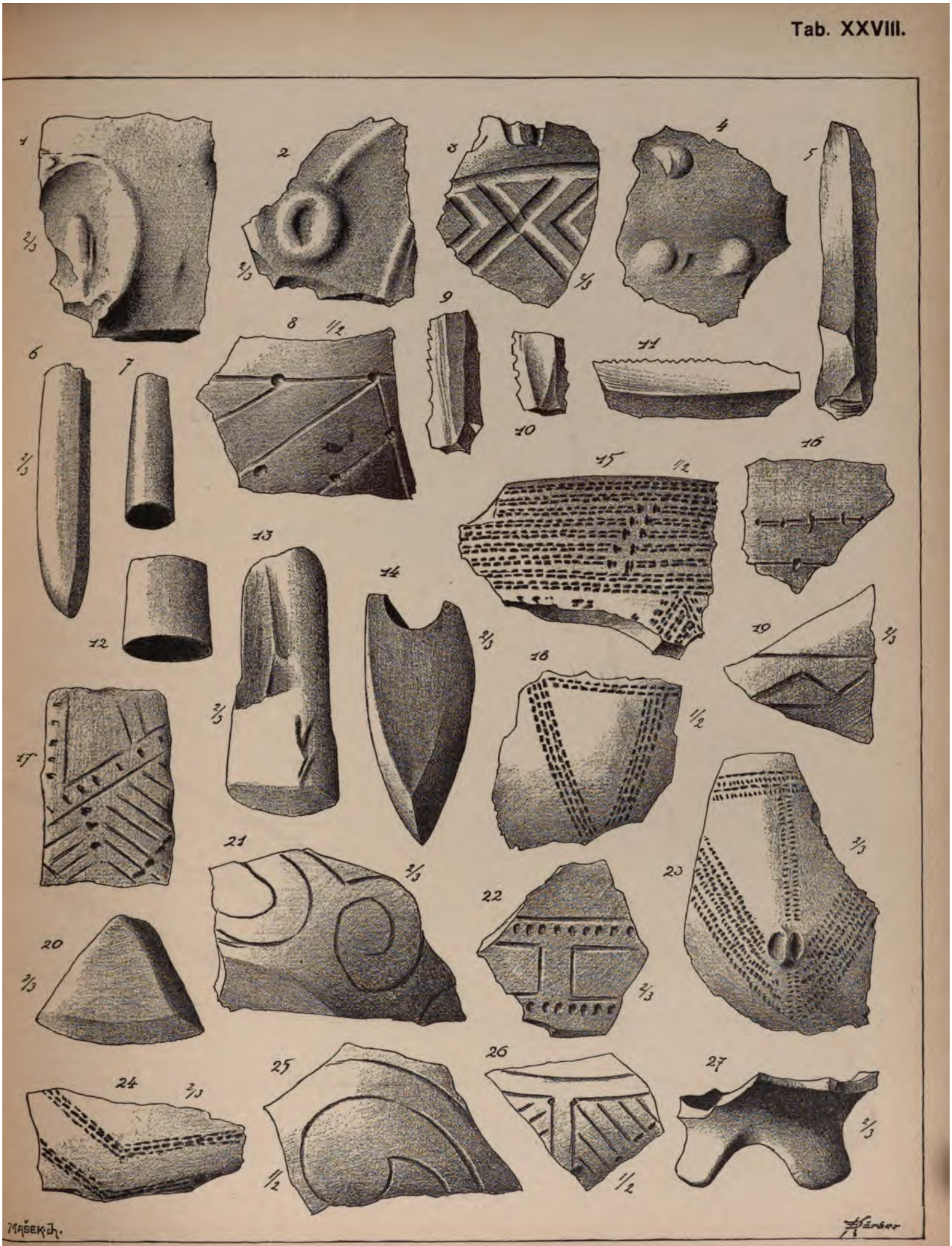

Pam. archaeol. XVIII.

Sídliště u Dobřan.

a 25 cm. široký a hojným upotřebováním 5·4 cm. vybroušený a prohloubený.

Vedle těchto nástrojů a přístrojů nalezen toliko jeden přeslen ze šedé hlíny vyrobený. Kostí zvířecích nalezeno, jak již sděleno, mnoho. Větší část jich zetlelá a spálená.

Celkem můžeme říci, že nové naleziště u Dobřan řadí se k známým dosud z okolí Plzeňského sidlištím u Kyšic a Štáhlavic a souvisí s nejstaršími sidlišti ve středních Čechách.

Veškery mnou nalezené památky odevzdány městskému museu v Náchodě a to ze dvou příčin: Velkou část podobných a stejných nálezů odeslal p. Dr. Hellich národnímu museu a byly by mu nálezy jenom hojnými duplikáty a triplikáty, a dále poskytla mi obec města Náchoda k tomuto badání značnější podporu, začež jí tuto, zejména jejímu starostovi, slovutnému p. J. Tichému děkuji. Tytéž díky vzdávám slovutným pp. Drům. Janu E. Hrašovi, řediteli ústavu, a p. Hellichovi, primáři téhož ústavu, kteří mne při práci svojí radou laskavě byli podporovali.

Hroby s kostrami u Dobřan. Když jsem těchto kulturních jamách badal, dozvěděl jsem se, že za městem Dobřany, směrem severovýchodním pod vesnicí Šlovicemi nalézají se hroby s kostrami. Odebrav se na místo, nalezl jsem tam dělníka, jménem Jana Štulce, který dobýváním štěrku se zaměstnával; týž sdělil mi následující: Pole patří p. poštmistrovi Albrechtovi, který štěrk na silnice dodává. Kopám zde již několik roků. Hnedle jak jsem začal kopati, přicházel jsem na kostry. Ležely všecky nohama k východu. Toliko jedna kostra seděla, jakoby na bobku. Na hlavách měla některá kostra zelený (bronzový) kroužek, od něhož i lebka byla zelená. Na rukou měly kostry ty zelené (bronzové) kruhy. O naleziští dověděl se p. baron Koller, c. a kr. rytmistr v Dobřanech. Ten přišel, prohlédl si všecko, popsal si to a vyžádal si všecky věci, které jsem byl vykopal. Věci ty, jichž bylo hodně, poslal prý do Vídně. Všech koster, které jsem vykopal, bylo přes 30. Všecky ležely, jak již praveno, k východu, jenom jedna seděla.

Nálezy praehistorické v Řeporyjích a okolí.

Zkoumal *J. Nesměrák*, napsal *Em. Neuman.*

(Tab. XXIX.)

Okolí řeporyjské je nálezy pravěkými velmi bohato. Již P. Krolmus, jehož osobnost a činnost sběratelskou starci řeporyjští z pobytu jeho zde ještě dobře pamatují, na kláštеřišti zdejším a blízkém jemu sidlišti, jež obé dle vypravování osadníků a názvu polohy té „na Manouškách" za manskou tvrz považoval, jakož i na blízké Krtni četné ovšem jen jednotlivé artefakty praehistorické nacházíval. Od let těch naleziště zdejší, vyjímaje menší objevy žárovišť v Ořechu a Zbuzanech, bývalým nájemcem dvora p. J. Rožánkem učiněných, zůstávala zajímavá pohřebiště okolní zapomenuta. Teprve když jednak průmyslem vápenickým četné lomy zdejší vznikly, jednak v samých Řeporyjích poblíže dráhy dvě veliké cihelny založeny byly, nacházívají se opětně nejen významné nálezy jeskynní, ale i četné stopy sidlišť s kulturními jamami i hroby předvěké. Jich rozsah i obsah nadepsaní od r. 1895 pečlivě sledujíce v následujícím stručném, ale přesném popise podávají.

Jámy obytné v Řeporyjích. V hliništi cihelny p. Štěpánkovy na jihovýchodním konci Řeporyj nalezeno a prozkoumáno bylo velmi mnoho jam obytných. Jsouce tvaru ponejvíce kotlového mají v průměru 2 m. hloubky a 1·8 m. šířky. Největší jáma měřila 3·3 m. výšky a 2·1 m. šířky; nejméně dosud shledáno o 1·8 m. šíře a 1·7 m. výše. Jam všech ve 4 skupinách dosud nalezeno 234. Obyčejný inventář jejich je tento: Na spodu ohniště z několika kamenů složeného bývají zbytky dřevěného uhlí, hrubě otlučené kameny nejspíš co nástroje sloužící, a střepy nádob ponejvíce bez ozdob a bez uch. Střepy nádob vesměs v ruce robených jsou ornamentem nehty neb prsty vtlačeným ozdobené. V některých jamách nalezeny střepy s ornamentem píchaným a jiné s pupíky. Hojné jsou i kosti skotu, koně, ovce, jelena, srnce a prasete divokého. Ve dvou jamách nejhlubších nalezeny na ohništi opálené kosti lidské, části lebky s kostmi skotu cicvárem obalené, pazourkový nástroj, a malá hrubá nádobka z černé hlíny bahnité v ruce hnětená.

Většina jam jest ve spodní polovině zanesena diluvialní blinou žlutou, teprve v polovici horní jest hlína kulturní, která jeví množství střepů a kostí jmenované zvířeny domácí. Průřez jam zřetelně ukazuje, že zbytky svrchních polovin pocházejí z pozdnějšího osídlení než z vrstev spodních.

Nádobka z hrobu u Řeporyj.

Kámen na ohništi jest většinou diabas neb vápenec obé hojně v blízkosti se nalézající. Nástroje ze spodních vrstev jam bývají z hrubě otlučeného křemence, který v náplavu štěrkovém pod hlinami diluvialními se nalézá, mimo to vyskytují se drobné nožíky pazourkové. Nástroje v polovině svrchní bývají ponejvíce ze zelenokamenu. Jsou to malé hlazené sekerky, kladiva někdy i vrtaná a dlátka a špičky z černé břidly. Z kostěných nástrojů ve vrstvách těch vyskytují se občas kratší i delší jehlice kostěné, nástroje dubkovací podobné oněm z kulturních jam Černo-Volských a jednou nalezeno i žebro v pěknou pilku upravené.

Z nádob zřídka celých, vyjímaje již zmíněné, nalezena v malé jámě, bezpochyby hrobu skrčence v sedě pochovaného, baňatá nádoba s hrdlem tvarem i ozdobou vzácná, v textu vyobrazená. Ostatní nádoby dle zbytků střepů byly rozměrů větších, asi nádoby zásobné, poněvadž i četné

jámy prázné, nebo artefakty chudé co jámy zásobní považovati sluší. Zajímavy jsou: úlomek hrdla poháru motouzovým ornamentem ozdobený, pak střepy vně i vnitř spirálovitým rytým ornamentem ozdobené, střep ozdobou svou neolithickým nádobám z Kostelíku podobné, a jiný ornamentací svou živě ozdoby střepů z Blat lublaňských připomínající. Konečně téměř na svrchu vrstev nalezeno několik celých a více úlomků pískovcových neb vápencových drtidel.

Jámy popelovité v Ořechu. Na mírném úboči témže jako pokračováním sídliště tohoto táhnou se v poli velkostatku ořešského jámy popelovité. Z pěti prozkoumaných jam tvaru kotlového, naplněných šedým popelem, pochází množství střepů nádobek tuhovaných. Některé z nich byly i rýhováním a malým tečkováním zdobeny. Dále vykopány dva nástroje z břidly napolo vypálené, takže částečně červené barvy jsou. Pravděpodobně byly to nože na škrabání koži, neboť otlučeny jsou způsobem u nástrojů pazourkových obvyklým. Jeden z nich jest i na straně podélné obroušen. Mimo to nalezeno na povrchu jam několik roztlučených drtidel, část rozbitého kamenného kladiva a několik kostí zvířecích.

Sídliště u Ořechu. Za silnicí na protějším poli témuž velkostatku patřícím pode vsí k severovýchodu kopáno na různých místech i nalezeny stopy po sídlištích. V hloubi as $^3/_4$ m. nalézá se vrstva kulturní plná roztříštěných kostí nejvíce lesní zvěřeny, a celé spousty střepin nádob v ruce i na kruhu hnětených. Ornamentovány jsou hrubými čarami a dubkováním asi dřevem dělaným. Jsou z hlíny slídnaté šedé; okraje mají ucha. Také nalezeno zde mnoho rozbitých nástrojů kamenných. Roku 1891 vyorán zde proužek bronzového plechu, který však nevědomostí ztracen.

Hroby těnské v Řeporyjích. Upozorněni ochotou p. Šmidta, majitele kruhové cihelny na opačném severozápadním konci Řeporyj, vykopali jsme r. 1896 4 hroby. Kostry ležely ve směru od severu k jihu v hloubce $2^1/_2$ m. v žlutce v poloze rovné s hlavou nepatrně k pravému rameni skloněnou. Hlava byla k jihu a okolo ní položeno několik kamenů. Také nad ní v hlíně uloženo po různu několik kamenů. U nohou nalezeno vždy po jedné nádobě bez okras, bohužel vždy rozbity. *V 1. hrobu* pochována žena. Na ruce kostry nalezen železný náramek, v hrobě pak bronzová spona rytá rázu Duchcovského, hlíněné vřeténko a železný rovný nožík. *V 2. hrobě* těl ženy byl 1 bronzový náramek a spona bronzová, obé rovněž rázu těnského. *V 3. hrobu* také ženy byly 2 silné náramky bronzové hladké s rytými hlavicemi, bronzová spona, jež v prostředku na plíšku tenkovém měla vloženy do kruhu tři kaménky emailové vyblédlé tak, že červenému mramoru se podobaly. Rovněž i na konci čiška, kam jehla zapadala, přidělán je zýtkem tří kamének kulatý velikosti čočky. *Ve 4. hrobu*, kde pohřben muž, nalezena kostra po boku se železným mečem rázu těnského 90 cm. dlouhým v pochvě železné, vše úplně rozrušeno. Na pochvě meče nalézal se železný kroužek závěsný. Meč jest na konci, kde jílec se nasazoval, prosté do špičky vykován a rukověť byla tedy na něj nasazována. Na prsou kostry nalezena velká hrubá železná spouka z drátu 9 mm. silného, též rozrušená. — Dva nové hroby objeveny loni. *Pátý hrob* obsahoval 2 náramky bronzové, 2 sponky podobné oněm z hrobů předcházejících a emailem jako v hrobě třetím. Dále nalezen také 1 náramek z vlnitého kličkovitě pletoného drátu bronzového podobný oněm z pokladu Duchcovského, s jehož rázem i vše zdejší se srovnává. *Hrob šestý* později vykopán v nepřítomnosti naší a bronzové předměty z něho prodány obchodníku p. R. Mikšovi v Praze. Jelikož v místech těch přestalo se kopati, další hroby dosud nenalezeny.

Těnský hrob v Třebonicích. Na zahradě p. Stříbrného, rolníka v Třebonicích, přišli při odkopávání hlíny na hrob rázu Duchcovského. Nepozornosti dělníků byl rozkopán a nádoby počtem tři v něm obsažené rozbity. Podařilo se však z hrobu toho získati 2 náramky bronzové, 1 malou sponku, a 1 jehlici rovnou s čtyřhranou hlavicí řezanou. Střepy nádob byly z hlíny šedé, bez ozdob, v ruce hněteny. Dle svědectví lidí starších nalezeno v obci zdejší dříve více hrobů podobných.

Žárovíště v Řeporyjích. V cihelně Štěpánkově, kde nacházejí se v předu uvedené jámy kulturní, nalezeno také šest roztroušených žárovišť. Tato nalézala se v hloubce nejvýše $^3/_4$ m. pod ornicí. V nich našly se z nástrojů: 4 kostěná dlátka, nedohotovené dvojité kladivo z velkého parohu jelena, s čtverhranou hrubě vydlabanou děrou, dále několik klínků (sekyrek), kladivo kamenné s vrtanou děrou, bronzový srp, a kamenný noži podobný nástroj. Železná sekerka odtud pochodící je 7 cm. dlouhá a velikostí, tvarem i způsobem vykování kamenným podobna; také ucho u ní schází. Mimo to nalezeno množství opálených kostí zvířecích i lidských, jednou též i lidská lebka rozbitá. Nádoby celé se nenašly. Střepiny, jichž bylo mnoho, jsou z hlíny červené, šedé, z tuhy, některé i z bílé hlíny kamnářské. Zhotoveny jsou většinou bez kruhu a okraje jich vtlačovaným ornamentem neb hrubými čarami zdobeny.

Žárovíště v Ořechu. Na zahradě starosty p. Jeníčka, kde v letech 50. nalézány s nádobami (lužickými) kroužky měděné i bronzové, nalézá se žárovíště, ve kterém námi nalezeno několik kamenných klínků a jelena rozbitá nádoba značných rozměrů. Jest z červené hlíny, šikou čarami hrubými ornamentována, okraj jest rovný.

Pece na tavení železa v Zadní Kopanině. Celá obec Z. Kopanina i veškeré zahrady a pole k obci přiléhající chovají nehluboko ohromné množství škvárů železných na polo vyčerpaných. V zahradách pp. Koutného, Jirasa a Volfa nalezeny kobky (vršičky), jež obsahovaly plcky. V žlutce vykopána jáma, v profilu uděláním vymazána pak do výše 2·20 m. konická roura bílou hlínou s pískem smíšenou. U dna nasazeny malé rourky z téže směsiny. Vše vypálením podobá se šamotu. Pece byly od severu přístupny. Ruda a vápenec byly asi házeny vrchem do nich (v jedné to tak nalezeno). Nástrojů a kadlubů nebylo nalezeno. Jen četné střepiny s vlnicí slovanskou svědčí o pohanské době kutišť českých. Celek činí dojem buti, v níchž po továrensku se železo vyrábělo, které však náhle byly opuštěny a snad vyloupeny.

Za to v téže obci u p. Kaliny při kopání sklepů přišlo se na vrstvu červené jemné hlíny a v ní na množství střepin mís a podobného nádobí bílého a červené i tmavozelně polévaného. Také četné úlomky kachlíků červených nepolévaných i zelně polévaných nalezeny. Nepolévané jsou čtvercové uprostřed s kruhem, v němž pěkně modelované poprsí ženy (kroj asi starodávný) se nalézá. Jiný podélný jest dvě postavy rytíře a rytířky proti sobě s biretem a krunem. Jeden (zelený) úlomek má v rozích žaludy za ozdobu.

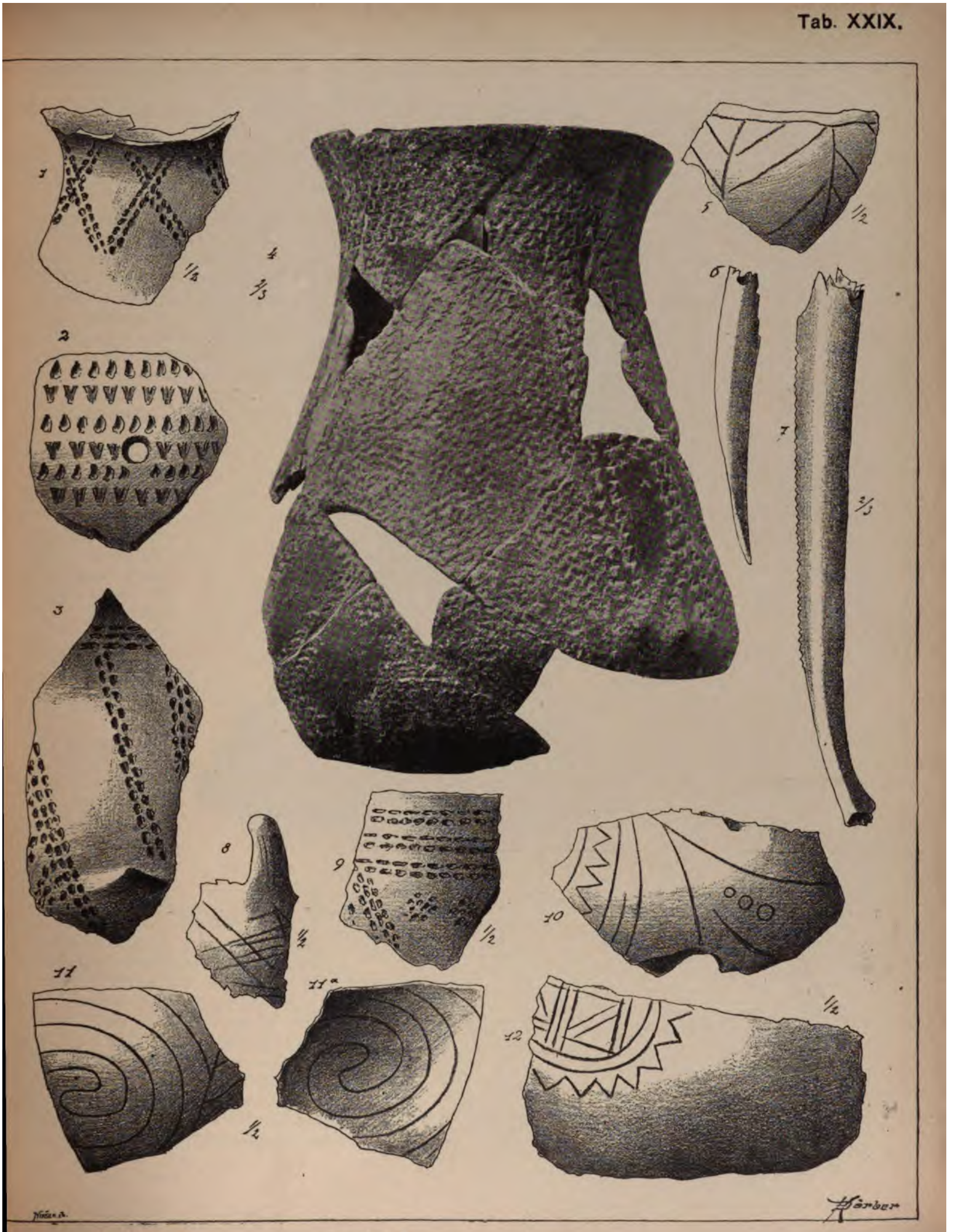

Sídliště u Řeporyj (okr. Smíchovský).

nahoře i dole lemovaný dvěma tenkými válečky, nesoucí uprostřed 3½ cm. široký nápis z inicialek renaissančních tohoto znění: RVF MICH AN IN ZEIT DER NOT SPRICHT DER HER SO WIL ICH DICH ERETEN VND DV SOLT MICH PREISEN —, kterýž nápis se kolkolem pláště vine.

Hoření pod čepcem ležící pole pláště tvoří 6 cm široký vlys s mělce modelovaným figurálním reliefem silně antikisovaným: Apollo hraje na housle, zvířata různá se k němu ze všech stran sbíhají; bokem k tomu postavy Adama s Evou (?), — kteréž motivy se šestkráte opakují. Práce tato je velice jemná a v komposici i v provedení ušlechtilá.

Nízký čepec je zdoben osmnácti mělce traktovanými 9 cm dlouhými listy akantovými římského rázu vrcholy ke středu čepce směřujícími.

Koruna, 14 cm vysoká, je složena ze dvou rovnoběžně založených ušních ramen a třetího tato v pravém úhlu prostupujícího; každé ze šesti čel ramenních je zdobeno kartušovitou náplňkou se dvěma nad sebou položenými květy, na níž silně vypuklé poprsíčko genia spočívá.

Kamna z pol. 15. stol. s vyobrazením husitských bojovníků a jejich vozů.

Popisuje Dr. *Bohumil Matějka.*

Během r. 1898 musejní sbírka kachlíků vzrostla takovou měrou, že velká vitrina, o kterouž doposud se dělila s nádobami středověkými, musela jí býti vykázána docela. Při této příležitosti došlo i k vystavení všech dříve uložených zlomků kachlových, pokud vůbec něčím zajímavým vykázati se mohou. Vedle znamenité skupiny polévaných kachlů z kamen označených znakem moravského arcibiskupa Liechtensteina a letopočtem 1683, které nedaleko Kroměříže získati podařilo se kustodovi panu prof. Janu Koulovi, budí naši pozornost z letošních přírůstků nejvíce zlomek na pohled nepatrný. Vd. pan P. Edvard Šittler, farář na Žižkově odevzdal totiž jako dar p. řídícího učitele Emanuela Hrubého v Jankově u Votic, kus kachlíku nalezeného v řečené obci, na místech bývalé tvrze, na němž jsou vyobrazeny zbrojnoši s cepy a kušemi táhnoucí do boje. Zajímavý tento nález a dar stal se tím důležitějším, že doplniti se dal jinými zlomky z dřívějších dob v museu chovanými, jejichž význam teprve nyní plně vystupuje. Podáváme vyobrazení všech čtyř kusů na stránce 261; první pochází v Červených Ostradovic, druhý z Chrudimi, kdež bezpochyby i ostatní dva nalezeny byly. Na velikém chrudimském kuse jest zobrazeno Vzkříšení Páně; ostatní zdají se býti částmi válečných výjevů. Na všech opakují se typické postavy bojovníků, kteří jsou zvláště cepy a válečným vozem označeni jako husité. Hlavy jejich jsou pokryty velikými, ozubenými klobouky, bezpochyby železnými, za něž je zastrčeno vysoké péro, a zahaleny v kukle lemující tváře i bradu a splývající jako široké límce přes ramena. Tělo jest oděno buď pouze opásanou sukní s těsnými rukávci anebo prsním plátem a pasy; nohavice jsou těsné, botky dlouhé, špičaté. Bojovník na voze má zřejmě i rukavici. Jako praví husité jsou vyzbrojeni cepem, a sice hladkým anebo hřeby okovaným, palcátem těžkým jako kyje, pak samostříly a šipy, mečem a payézou, vše typického tvaru 15. stol. Nejzajímavějším jest však válečný vůz zobrazený na zlomku čtvrtém; ačkoli tu není celý a zvláště předek se záhadným upravením voje chybí, zdá se nám při úplném nedostatku současných vyobrazení, jejichž český původ dokázati by se dal, velice důležitým, ba jediným. Bojovný vůz tento podobá se v zásadě velice vozům vyobrazeným v rukopise č. 3062 vídeňské dvorní knihovny, které zvěčnělý Dr. Hugo Toman ve svém „Husitském válečnictví“ reprodukuje a na str. 204. prohlašuje „za nejstarší dosud známý, relativně pravdivý obraz vozového šiku husitského. Dle tohoto výkresu vypadaly vozy krajní již jako obdélné truhly s kolmými stěnami bez lišní. Pod vozem visí prkno se střílnami. Je-li nákres vozů podaný *spolehlivý*, panoval tento obyčej patrně jen *někde a někdy*, poněvadž až do konce století v řádech vozových vždy o armatuře s prkny visutými se mluví“.

Tomuto výkladu v příčině spolehlivosti vyobrazení, místa a doby užívání jeho tvaru odporuje do jisté míry nález náš. Jako na vídeňské miniatuře není také na našem zlomku vyobrazen pouhý nákladný vůz, prostě fasuněk zvaný, který visutými prkny zařízen byl na vůz bojovný, jakými dle mínění Dra. Tomana zvláště „v první době Žižkově byly dokonce jen zcela obyčejné selské vozy nákladní, ba částečně i pouze vozy řebřinové, jak to jinak ani býti nemohlo“. Vůz zde zobrazený podobá se spíše jakémusi předku našeho vozu prkeného, korba zvaného, tvoře spíše obdélnou truhlu s pevnými stěnami bez lišní, na stejných kolech; stupátkem a otvorem uprostřed podobá se i v detailu vozu, jehož tvar Dr. Hugo Toman klade do doby okolo r. 1500 (viz téhož obrázek na str. 204.) Jako vlastnost tam nevytknutá přistupuje na našem obrázku zcela patrné silné okování spodního okraje velkými hřeby.

Souhlasnost celkového tvaru některých podrobností na vyobrazeních původem tak různých, jako jest vídeňská miniatura a náš kachlík, zdá se nám býti dostatečným důkazem, že nákres vozu takového *jest spolehlivý*; původ kachlů, střední Čechy, dosvědčuje nám užívání tohoto tvaru *v Čechách*; doba vzniku těchto kachlíků, dle slohových známek jistě 15. stol., a sice mnohem spíše jeho polovice než jeho konec, klade i tento tvar vozu do doby kolem *r. 1450*, podobně jako vídeňský rukopis z téže doby pocházející.

Ačkoli kusy tyto nepocházejí z jediného naležiště, není přece pochyby, že pocházejí ze společné dílny, jak celá faktura a podobnost všech podrobností dokazuje. Byla jimi bezpochyby zdobena celá kamna. Nemusí nikoho překvapovati, že prostý kamnář 15. stol. zvolil si ku výzdobě svého díla takovou látku, kterou by někdo nazvati mohl

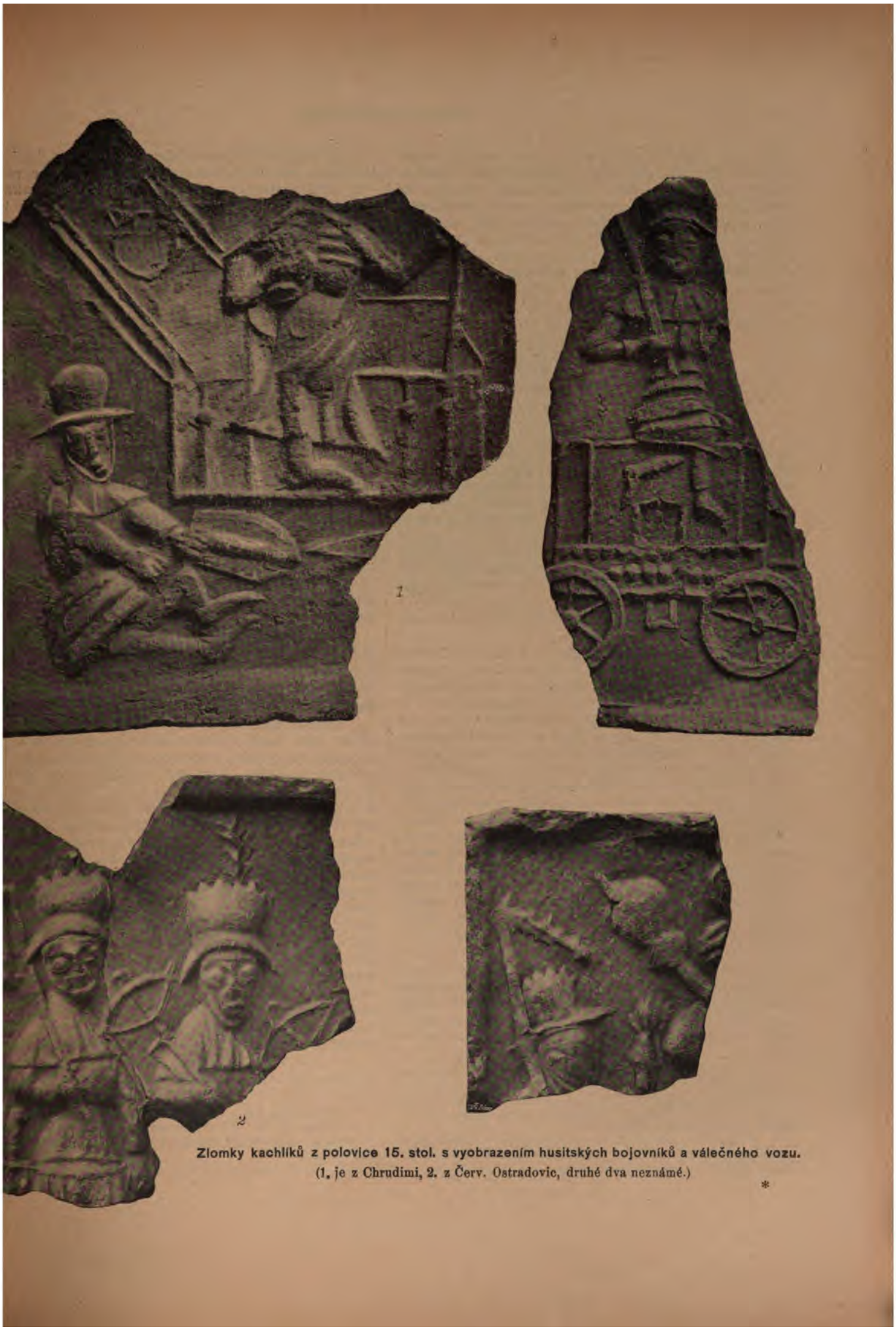

Zlomky kachlíků z polovice 15. stol. s vyobrazením husitských bojovníků a válečného vozu.
(1. je z Chrudimi, 2. z Červ. Ostradovic, druhé dva neznámé.)

historickou, jež však není než vzata ze současného života. A z tohoto čerpali svou látku k výzdobě kamen středověcí mistři právě tak často jako z písma svatého. Vedle velmi četných výjevů ze života Spasitelova a obrazů světců známe z 15. století celou velkou řadu rytířů na koni, zápasících anebo bavících se, pak šašky, hráče (někdy se rvoucí), ba i hrnčíře při svém díle a pod. Proč by tedy kamnář 15. stol. byl nezobrazil též zajímavý život vojenský.

Bylo by velice žádoucí, aby objeveny byly další kusy téže serie, což snad venkovským museím brzy se podaří.

V Městském museu pražském nalézá se dle laskavého sdělení p. ředitele Břetislava Jelínka pod invent. č. 9782 dobře zachovalý kachlík nalezený v Praze, s vozotajem na koni a celým vozem, na němž sedí cepník; jelikož tento kachlík jest pro tuto dobu za příčinou stěhování sbírek nepřístupným, podáme vyobrazení jeho dodatečně.

Erbovní rody v Kasejovicích.

Příspěvek rodo- a místopisný.[1])

Podává *Jos. Siblík.*

Málo se najde městeček, která by od erbovních rodů, vladyk byla tak četně vyhledávána a za místa pobytu volívána jako v XVI. a zač. XVII. st. městečko Kasejovice.

Pátráme-li po příčinách tohoto úkazu v písemných památkách kasejovických, docházíme ku zřídlu, z něhož zjev ten odvoditi lze.

Jsou to dvě privilegia daná Kasejovickým p. Václavem Zmrzlíkem ze Svojšína a Adamem starším ze Sternberka, založená a opřená o nejstarší privilegium urozeného pana Protivy z Kasejehovic z r. 1308.

Budiž mi dovoleno k plnému pochopení uvésti tu z nich nejstručnější výtah.

Urozený pan Václav Zmrzlík ze Svojšína na Lnářích a Kasejovicích, aby městečko mohlo k zvelebení přijíti a poddaní snáze se živiti mohli, listem svým daným v outerý po květné neděli r. 1564,[2]) dává měšťanům milost, že mohou v soudech a přech svých podle obyčeje a zvyklosti města Písku na věčné časy se říditi a před rady jeho milosti císařské nad appellacími zřízené na hradě Pražském v pochybnostech a napravování ortelu se utíkati a odvolávati, když by se domnívali, že jim ubliženo bylo. Také jim propůjčuje svobodu, že mohou grunt svůj prodati a jiným svobodným člověkem osaditi a sami s manželkou, dítkami i statkem z městečka volně se odebrati, kam by se jim líbilo beze vší jeho a budoucích překážky. Krámy masné, lázeň, váhu v rathause i s platem z nich, rybníčky a haltýře dává jim k věčnému užívání. Pivovaru a lihovaru mají volně užívati a piva bílá i stará k užitku svému vařiti. Roboty nedělali, místo ní platili robotské po osmi groších českých vedle starších platů z dědin, luk a domův (mnohem menších než v Blatné).

Adam starší ze Sternberka na Blatné a na Lnářích, děd nezletilých dítek Zdeňka ze Sternberka, v privilegiu pod datem 1576 v sobotu po památce sv. Vavřince[3]) všecky tyto svobody potvrzuje a svoluje ještě, aby kopaniny, louky atd., kterých připlanili a přikopali, si ponechali, a aby takové svobodně od domův svých jak své vlastní odprodati směli, ovšem jen k městečku.

Není divu, že svobody tyto poskytující tolik příznivých podmínek k příjemnému bydlu a obživení lákaly vladyky a rodiny erbovní, aby v Kasejovicích se usazovali, a to tím spíše, že Kasejovice také svou blízkou polohou přede všemi jinými se k tomu hodily. Obce Hradiště, Nedřev, Pole, Kádov, Bezděkov, Chanovice, Řesanice, Polanka, Oselec, Kotouň, Kladrubce, Dožice, St. Smolívec, Lnáře, Thorovice — tenkrát sídla rodů erbovních — obklopují sotva na hodinu toto městečko.

Nejstarší zápis, jenž uvádí nám jméno vladycké, pojí se k r. 1427, kdy panoše *Jakub z Nedřeva* za pětmecítma kop grošů stříbrných rázu pražského kupuje dům s dědinou, lukami, s nábytkem od Váně, manželky jeho Petrušky a syna Jana z Kasejovic.[4])

Urozený vladyka pan *Jindřich ze Sobušic* byl majetníkem dvou domů v Kasejovicích, z nichž jeden l. 1525 na sv. Jana, miláčka páně, prodal Houškovi za 32 kopy a 3 groše a druhý, který měl od Pikkarda l. 1531, za 30 kop a 2 groše.[5])

Z rodů, jež později sídlo své tu měly, jmenovati slušť rod *Řesanských z Kádova.*[6]) Vladyka *Václav* Řesanský z Kádova uvádí se, jak léta 1561 v pátek před sv. Trojicí kupuje porostlinu „v Boučku“ za 3 kopy míš. bez platu ouročního od Ondřeje Kordičky a Víta Vávrovic, sousedů ze vsi Oujezda. Není pochyby, že již předkové jeho v Kasejovicích dům drželi, neboť l. 1584 ve středu po neděli Exaudi prodává *Mikuláš* Řesanský z Kádova a na Nedřevě, jak domnívám se, bratr předešlého, dům neb grunt se vším „jakož předkové pána Mikuláše užívali“, za 200 kop míš. urozenému pánu *Janu Srbickému ze Zálezl.*

Jak podařilo se mi zjistiti, jest to 2. a 3. dům nad radnicí, nyní čís. 100 a 101. Týž tu v Kasejovicích již bydlel, neb jiný dům měl, jak vysvítá ze zápisu z r. 1582, v němž jest smlouvačem se sídlem v Kasejovicích.

V l. 1559 seznamujeme se s novým jménem. Jan Muchek z Bukova na Thorovicích urazil služebníka Václava Zmrzlíka

---

[1]) Časopis přátel starož. V. 23. Viz čl. Příspěvky rodopisné ode mne.

[2]) Svědkové uváděni: Zdeněk Sternberk a na Blatné, vladyka Zikmund Korbel z Bukové a v Blatné, Václav Běšín a na Bělčicích, Václav Tržkota z Ploskovec.

[3]) Svědkové: Šebestian Chval Řepický ze Sudoměře a na Kbelnici, Mikuláš Strojetický ze Strojetic a na Jindřichovicích, Jan Stěnovský z Kádova a v Blatné.

[4]) Formatus Liber Civilis Kasejovitz 1417 str. 62.

[5]) Též, str. 64. Týž r. 1508 ustanoven Václavem Zmrzlíkem ze Svojšína, když Orlík vyhořel, tamže purkrabím (Sedláček — Prachensko).

[6]) Manual kasejovický od r. 1556—1707.

ze Svojšína na Lnářích *Jana Bohuše z Hradiště*, „na ten čas obyvatele městečka Kasejovic“. Rozepře ta srovnána ve středu před sv. Tomášem skrze prostředníky na ten způsob, že pan Muchek prohlašuje, že má pana Jana Bohuše za tak dobrého i otce jeho, jak jej jiní páni a dobří lidé měli a mají.[7]) Jan Bohuše, jsa majitelem domu a sedmi kusů dědin a luk mnohých, rozhojnil ještě značně toto své jmění přikupováním polí „u Boučku“ a „v Kačerovce“, které ale již v l. 1574 a 1576 opět odprodává. V témž r. 1576 v úterý po sv. Jakubu apoštolu páně prodává posléze i svůj dům se vším příslušenstvím, kromě sadu, jenž slove „panský“, a planiny „v Boučku“ panu *Janu Zikmundovi Chrtovi ze Rtína* za 300 kop míš., vymiňuje si v domě byt až do sv. Martina. Podmínky připověděli si splniti jako na dobré lidi a stav rytířský náleží.[8]) Zdá se, že i dále v Kasejovicích jistý majetek měl a tu se zdržoval, neboť připomíná se v l. 1582 jako svědek.[9]) Dům pana Chrta, od pana Bohuše koupený, nacházel se blíž kostela na místech staré tvrzky, na níž purkrabí kasejovští do r. 1463 sídlívali a kde nyní jsou čís. 199, 200 a 201.

Při smlouvě kupní jako svědek vedle urozeného pana Lipalta Častolara z Dlouhé vsi a na Kotouni uvádí se *Jindřich Mladota z Jilmanic* a v Kasehovicích; byl tudíž v městečku také usazen.

Léta 1550 v sobotu před sv. Maří Magdalenou urozený pan *Krištof Žampach z Vobory* i s paní Kateřinou dům svůj, který tu v Kasejovicích měli, prodali Jiříkovi, řezníku Zabranskému, za 133 kop míš.[10]) Týž dům l. 1582 v pondělí po početí P. Marie s povolením pana Volfa Novohradského z Kolovrat a na Lnářích kupuje *Jan Hubka z Černčic* a v Kasejovicích, od vnuků zmíněného Jiříka Zabranského Jana a Jakuba Sládka.[11]) Jan Hubka byl jeho milosti císaře vejběrčím posudního v kraji Prachenském a tu se zdržoval.[12]) Jako dobrý hospodář nedal si ujíti příležitosti, aby zboží své, pokud se tak státi mohlo pro něho s prospěchem, nerozmnožil. Již koupě zmíněná svědčí o tom. Jan Sládek totiž, maje na domě spravedlnosti 64 kop míš., prodal je panu Hubkovi za 40 kop a jeden strich žita; Jakub svých 78 kop míš. prodal za 50 kop. Od Vavřince Smedary koupil všecky jeho penize 32 kopy míš. na domu Jiřího Chrápala za 15 kop. Zajisté i dům, který koupil od Václava Špačka za 46 kop míš. nekoupil se škodou svou. V nutných potřebách vypomáhá spoluobčanům, ovšem s užitkem vlastním. Hnojí, oře, osévá, aby s hospodářem o úrodu se dělil.[13])

Zemřel l. 1586 v pátek před sv. Mikulášem, zanechav vdovu Maruši, a pochován v chrámu kasejovském.[14]) Po něm připomíná se *Joachim Krištof Hubka z Černčic*; zdali také byl výběrčím posudním, není známo. L. 1618 ve středu po památce sv. Matěje s povolením pana Jaroslava Volfa ze Sternberka na Lnářích, Bělčicích a Kladrubcích prodává tento urozený a statečný rytíř z Černčic a v Konotopě dům svůj v městě Kasejovicích (po řezníku Zabranském!) beze všech závad a dluhův se vším příslušenstvím, lukami, dědinami, porostlinami i se vším osením Václavu Vorlíčkovi, sousedu kasejovskému, za 305 kop míš.[15]) Jest to dům „Vorlovic“, nyní číslo 27. — Zdá se, že rod Hubkův, než v Kasejovicích se osadil, byl ve vsi Chloumku, půl hodiny vzdálené, neboť léta 1556 Petr Hubka z Chloumku prodal dědinu za 3 kopy 15 grošů.[16])

Také urozený pan *Volf Novohradský z Kolovrat a na Lnářích* měl v Kasejovicích dům, kterého se mu dostalo právem odúmrtním. Pavel Šmejkal a manželka jeho Anna zemřeli bez dědicův, a ježto přirozených přátel krevních na gruntech vrchnosti neměli, připadl dle privilegia panu Volfovi. Avšak již l. 1582 prodal jej Jiřímu Nevželskému, sousedu v Kasejovicích.[17])

Podobá se, že urozená paní *Eliška Ježovská z Doupova* v Kasejovicích se zdržovala, neboť kupuje l. 1582 od slovutného Jana Hladíka, řezníka, a Jakuba Kuchaře, sousedů města Kasejovic, dědinu „v Boučku“ nad silnicí k Budislavicům za 20 kop bez platu.[18])

Urozená paní *Kateřina Častolarová z Machovic* se též v Kasejovicích usadila, koupivši tu l. 1583 v outerý po rozeslání sv. apoštolů dům se vším příslušenstvím, lukami a dědinami od Bartoloměje Strýčka za 350 kop míš.[19])

Po její smrti dožádaly se pozůstalé dcery panny *Anna*, *Bohunka* a *Kateřina*, vlastní sestry Častolárek Dlouhoveských z Dlouhé Vsi l. 1589 šacunku na dům, kterého po dobré paměti paní mateři své v užívání byly a jej v držení svém měly a to od práva trojího s dědinami, lukami a příslušenstvím. Dům vyšacovaný v sumě 230 kop míš. ujal sousedu Jiří Zemánek a hned jej zaplatil.[20]) Ale již od jeho syna Jana l. 1611 v pátek, den památný sv. Šimona a Judy, koupil jej tak, jak z poručení urozeného pana Joachima Novohradského z Kolovrat odhadnutý byl, totiž za 400 kop míš. urozený pan *Pavel Horčice z Prostého* se vším příslušenstvím a obilím na zimu osetým. Ve smlouvě zavazuje se Pavel Horčice platiti všecky platy od starodávna nařízené, jak císařské, tak panské, aneb které by kolív více podle sněmovního snešení nařízeny byly a přikázány, jakož i desátky správci církevnímu; mimo to pomůcky podle pořádku a žoldu, který se v městě Kasejovicích zachovává, konati. Za stejných podmínek může jej on neb dědic jeho prodati buď pánu neb komukoliv.[21])

V l. 1612—1616 uvádí se na témž domě, nejspíše syn jeho, *Jan Jiří Horčice z Prostého*.[22]) Později r. 1640 prodal dům ten z poručení Jiříka Vratislava z Mitrovic Jakub Franta, hejtman panství Lnářského, Adamovi Netáhlovi. Václav Netáhlo prodává r. 1685 spáleniště obci za 30 kop.[23]) Jest to místo, na němž stojí nyní městská radnice čís. 97.

Také *Albrecht Vojíř z Vocedělic* dům svůj, který tu v městě Kasejovicích má a který slove „včelinovský“, s dědinami, lukami, se vším obilím, ozimí i jaří, což na poli osetého jest, prodává l. 1574 (1576) v pondělí po božím nanebevstoupení urozenému *Petru staršímu Věžovskému z Lub* za 320 kop míš.[24])

---

[7]) Formatus Liber Civilis Kaseiovitz.
[8]) Manual kasejovský od r. 1556.
[9]) Též.
[10]) Formatus Liber Civilis Kaseiovitz. Str. 81.
[11]) Manual kasejovský od r. 1556.
[12]) Náhrobní kámen po straně, kde evangelium se čte.
[13]) Manual.
[14]) Náhrobní kámen.
[15]) Manual kasejovský.
[16]) Formatus. Str. 81.
[17]) Manual kasejovský.
[18]) Též.
[19]) Též.
[20]) Manual kasejovský.
[21]) Týž.
[22]) Týž.
[23]) Týž.
[24]) Týž.

Do Kasejovic uchýlil se též *Bořivoj Záborský z Brloha*, nejstarší to syn Mikuláše Záborského z Brloha, kterého tytulář z r. 1589 nazývá pánem Kotouně. Bořivoj po smrti otce svého, koupiv velice zadlužený statek Kotouň, neudržel se na něm — neboť jmenuje se tam r. 1617 Jan Vilém Kokořovec z Kokořova[25]) — a koupil si r. 1619 16. ledna od pana Maturina dům, neznámo kde a za jakou cenu, ježto list utržen.[26])

Jako překvapuje nás velký počet erbovních rodin v Kasejovicích se usadivších před bitvou bělohorskou, tak opět zarází nás náhlé jich zaniknutí po ní. Přísným prováděním reformace katolické po potlačení vzpoury českých stavů Ferdinandem II. zastrašení, opouštějí rody ty po většině protestantské Kasejovice, stěhují se raději do ciziny, než by víry otců svých se zřekli. Kdy který rod tak učinil, o tom záznamy mlčí, nebyloť v pohnutých těch dobách buď nic aneb velmi málo a to teprve po několika letech do knih městských zapisováno.

Posledním byl rytíř Krištof Hubka z Černčic, jenž uživ prodloužení lhůty, o půl roku daného šlechtě Ferdinandem II. prodává stateček a stěhuje se r. 1628.

Než Kasejovickým svobody jejich také okleštěny. Jan Jiří Vratislav z Mitrovic, pán na Lnářích, privilegiem daným 12. listopadu 1661[27]) mění je tak, že zbývají jim z nich jen povinnosti, jež rozmnožují se o roboty s potahem a osobní, o platy z masných krámů. Užívání bezplatné sladovny a pivovaru se zrušuje. Tak dolehla robota i na ně.

Zprávy a drobnosti.

Z Archaeologické komise České Akademie. Ve schůzích Archaeologické komise, které se konaly dne 25. května a 16. června, vyřízeny tyto věci. Za příčinou vydání Codexu Vyšehradského od Archaeologické komise mají se konati potřebné k tomu přípravy a zkoušky. Pan bibliothekář *Patera*, skriptor Dr. *Zíbrt* a ředitel *Kruis* se uvolili, že budou osobně nápomocni, aby potřebné zkoušky v atelieru pana J. Vilíma mohly býti provedeny. — Z praesidia oznámeno, že hrabě Josef z *Herbersteina* daroval 25 zl. na Soupis památek okresu Roudnického, že rolnická záložna podřipská v Roudnici věnovala k témuž účelu 100 zl., že c. k. okresní školní rada v Sedlčanech objednala 45 výtisků Soupisu památek okresu Sedlčanského a že hospodářská okresní záložna v Sedlčanech objednala 30 výtisků téhož Soupisu. — Prof. Janu Fr. *Hruškovi*, který předložil zprávu o svých dosavadních přípravných pracích pro Soupis lidového podání na Chodsku, povolena subvence 150 zl. za účelem dalšího soustavného studia pro vydání Soupisu lidových památek a lidového podání z Chodska. — Pan Jan *Vyhlídal* podal zprávu o výsledcích svého studia zvykosloví a staveb jakož i kroje lidu českého v Slezsku. — Pánům Ferdinandu *Vaňkovi* a Dru. Karlu *Hostašovi* svěřeno provedení Soupisu památek politického okresu Sušického. Panu Ant. *Cechnerovi* a *Domečkovi* svěřeno provedení Soupisu okresu Královéhradeckého (soudní okresy Královéhradecký, Hořický a Nechanický). — Praesidiu dána byla plná moc, aby s přihlášenými uchazeči vyjednalo případ od případu ceny za výkresy pro Soupisy památek. — Archaeologická společnost francouzská zaslala pozvání k archaeologickému kongresu v Bourges, konanému ve dnech 6.—12. července. Dru. Bohumilu *Matějkovi* povolena podpora 150 zl., aby se v kongresu tom súčastnil. — Po návrhu praesidia schváleno, aby soupis památek zasílán byl všem akademiím rakouským. — Konečně schválena závěrka účetní za rok 1897 a vyřízen rozpočet na rok 1898. — Soupisu Památek vydán politický okres Roudnický, Sedlčanský a Milevský; k tisku připraven jest politický okres Klatovský a Budějovický.

Archaeologický sbor Musea král. Českého konal schůze dne 14. října, 11. a 29. listopadu. Ve schůzi dne 14. října vykládal jednatel Dr. Píč o nálezech na hradišti Stradonickém, které z pozůstalosti po † Dr. Bergrovi od sl. zemského výboru zakoupeny a v museu vyloženy byly. Pan prof. J. Koula poukázal na důležitost zbytků staré architektury z některých monumentalných budov v poslední době renovovaných i na příhodnou chvíli, ze zbytků restaurovaných, jakož i z odlitků sestaviti přehled vývoje naší architektury, jakožto nutné součásti historického oddělení musea našeho a navrhl, aby archaeol. sbor požádal slavný zemský výbor o zapůjčení některé budovy na výstavišti, kde by prozatím tyto architektonické památky ukládány a pak seřaděny býti mohly.

Ve schůzi dne 11. listopadu jednatel především podal zprávu, že na základě návrhu p. prof. Kouly učiněno bylo podání k zemskému výboru o propůjčení některé budovy na výstavišti; podání to bylo příznivě vyřízeno a vykázána budova retrospektivní výstavy na prozatímné uložení a uspořádání českých památek architektonických. Dále promluvil Dr. J. L. Píč o prozkoumaných posledně mohylách na Chlumu u Podhoře, ku kterémuž zkoumání pan opat Strahovský S. Starý povolení udělil; p. řed. J. Felcman hovořil o pohřebišti se skrčenými kostrami u Netovic a o pohřebišti z první křesťanské doby u Žižic a prof. J. Koula promluvil o nově pro sbírky získaném terrakotovém renaissančním portale z Pardubic.

V sezení dne 29. listopadu podána zpráva, že museum národopisné a komité výstavy architektů a inženýrů žádají též o část budovy retrospektivní na výstavišti, která archaeologickému sboru zadána byla na prozatímní pořádání památek architektonických, i usneseno navrhnouti oběma korporacím, aby společně použili na určitou dobu severní křídlo retrosp. výstavy, a sice jen k uložení výstavních předmětů. Pan ředitel J. Felcman přednesl stížnost, že vymohl si u Kamýka od majitele půdy dovolení na prozkoumání nového pohřebiště se skrčenými kostrami, ale než ku zkoumání přikročil, kustos národopisného musea p. Jíra najal dělníky a nechal bez dovolení a bez dozoru totéž pohřebiště kopati, přijížděje, aby nalezené předměty dělníkům

---

[25]) Sedláček — Hrady a zámky — Prachensko.
[26]) Manual kasejovský.

[27]) Svědkové: František Ignác hrabě z Rozdražova a na Blatné, Rudolf Václav Vrábský Tluksa z Vrábí, pán na Drahenicích, Uzenicích, Dešenicích a Hostišovicích.

odkoupil. Aby se takovému loupeživému devastování našich starožitností učinila přítrž ustanoveno, aby společně s archaeologickou komisí při akademii podány byly sněmu zemskému a místodržitelství odůvodněné návrhy a žádosti. Pak promluvil Dr. J. Píč o latènském nálezu z N. Bydžova, pan ředitel J. Felcman o hromadném nálezu bronzů u Tachlovic a Dr. Boh. Matějka o kachlích s vyobrazením husitských vozů.

K dějinám kostela sv. Mikuláše v Praze na Malé Straně. V XVII. svazku Památek archaeologických na str. 17.—24. otiskl pan prof. K. B. Mádl několik zajímavých zpráv, kterými vhodně doplňuje „velmi neurovnané, necelé a nejisté dějiny“ jmenovaného chrámu; při této příležitosti poukazuje k tomu, že „dosud ještě nevíme, proč ode dne položení základního kamene r. 1673 (6. září) až do r. 1704 vlastní stavba kostela sv. Mikuláše nepokračovala, ač-li první datum se nevztahuje k založení domu professního, který r. 1690 dokonán“.

Odpověď na tuto otázku nalezli jsme v rukopise nadepsaném „Vestigia rotae in aquilam commutatae...“, chovaném v archivu kláštera Ročovského. V těchto dějinách rodu Kolovratského, které P. Valentinus Weydner r. 1732 po dlouholeté práci dopsal, věnována jest na str. 596—605 zvláštní stať Václavu Františku hr. z Kolovrat, osobě vysoce zajímavé pro poznání ducha v polovici 17. století v Čechách vládnoucího.

Týž vstoupil r. 1650 do řádu tovaryšstva Ježíšova a věnoval ve své závěti veškeré své ohromné, zděděné bohatství na stavbu professního domu a kostela na Malé Straně; poslán byv na studie do Říma zemřel tam mlád r. 1659. Z prodeje zanechaných statků sebralo se 50 tisíc rýnských, které tovaryšstvo odevzdalo Františku Karlu hr. Libštejnskému z Kolovrat s tou podmínkou, aby po dvacet následujících let tovaryšstvu vyplácel ročně čtyry tisíce, to jest celkem 80 tisíc počínaje rokem 1670, kteréžto peníze vynaložiti se měly celé na stavbu professního domu a chrámu; 20. února r. 1694 skutečně poslední splátka vyrovnána byla.

Teprve po uzavření této úmluvy přistoupilo se ke skutečné stavbě a sice položil císař Leopold I. dne 6. září r. 1673 osobně základní kámen k vystavění *kostela sv. Mikuláše a professního domu.*

Na tomto kameni byl vyryt nápis:

D. O. M. A.
Primum hoc saxum
in frabricam
Templi Novi Divo NICOLAO Myrensi Episcopi Sacri
nec non
Domus Professae Pragensis Societatis Jesu
auspiciis
Augustissimi Romanorum Imperatoris Hung.ae et Boh.ae Regis
Ferdinandi II.
fundatae
a Divis
Ferdinando III. et Leopoldo I.
Ejusdem in Imperio et regnis Successoribus
spatiis ampliatae
Post superatas multiplices XLVIII annorum tum temporum
animorum difficultates beneficentia
Illustrissimae familiae Kolowratianae
inchoandam
Dum pro secundis nuptiis cum serenissima Claudia Felicitate
archiduce
Tyrolensi celebrandis Graecium Styriae peteret
Et ex occasione ad Bohemiae Regni sui metropolim Pragam
diverteret
AVgVsta LeopoLDI ManVs IntVLIt
die Sexta Septembris.

P. Valentinus Weydner vypravuje pak o průběhu stavby dále:

„Povstala pak z velice hluboko založených základů ohromné massy stavba *domu* (rozuměj professního) o pěti patrech, kteréžto stavby dovršení stalo se portálem v průčelí hledícím na Vlašské náměstí proti paláci knížete Lichtensteinského, odpovídajícím velkolepostí svou bohatosti celé stavby, na kterémžto portále vytesán byl uprostřed znak císařský, v pravo Waldštýnský a v levo Kolovratský a sice s nápisy: Hac auspice, haec fundavit, ista aedificavit (t. j. aquila).“

„Jakmile se přestalo pracovati na dokončené stavbě domu professního, přiložena ruka k nové basilice Mikulášské, což zaznamenal probošt Pražský Vilém Frölich dopisem ze dne 6. dubna 1703; v tomto oznamuje hr. Norbertu Leopoldu Libsteinskému z Kolovrat, že právě v tomto témdni položili základy *basiliky Kolowratské*, kterážto stavba asi snadno pohltí ročně 7—8 tisíc. Zbývá však z peněz Václavem z Kolovrat věnovaných asi 9—10 tisíc; i praví, že nemůže rozumným způsobem nadíti se celého ostatku od Jeho Excellencí aniž jiné nečleny rodiny Kolovratské připustiti k dílu, při čemž by bylo obávati se urážky urozeného rodu. Žádá proto o radu, zdali by snad jednotliví Kolovratové podle svého jmění nechtěli hraditi náklad, aby pod znakem a jménem jediného tohoto rodu celé dílo se postavilo. I odpověděl p. hrabě, že Jezovité se uchýlili ve znacích na domě professním od zámyslů věnovatele hr. Václava, který si výslovně přál, aby portál zdobily znaky jeho rodiny; ostatně že prostředky byly tak veliké, že mohly stačiti na stavbu jak professního domu tak chrámu.“

„Postupovala čile do výše stavba kostela, jejíž přední část s hrdým a nákladným průčelím, kdež právě poslední ruka se přikládá, dal jmenovaný hrabě Norbert Leop. nad hlavním portálem ozdobiti znakem a jménem svého zemřelého otce. Tento František Karel hr. Kolovrat, zesnulý r. 1700, zanechal testamentárně 1000 zl. na výzdobu kaple sv. Anny v budoucím chrámě sv. Mikuláše, v kteréžto kapli budiž zřízena krypta rodu Kolovratského. Syn a dědic jeho dal tuto kaplí, která jest první při vstupu do kostela v pravo, ozdobiti uměleckou malbou na klenbě ve fresku předním umělcem p. Janem Jakubem Steinfelsem, občanem a malířem Malostranským, a dal pokrýti kryptu mramorovou deskou se znakem a nápisem:

SEPVLTVRA DOM. LIBSTEINSKYORVM SAC. ROM. IMP. COMITVM A KOLOWRAT 1715.“

Z těchto zpráv seznáváme, že

1. nelze pochybovati o věrohodnosti starého podání, dle něhož již r. 1673 položen byl základní kámen ku stavbě Mikulášského *kostela*, což nápisem pamětným přímo je dokázáno. Slavnostním tímto aktem sice zahájena byla stavba kostela i professního domu však ve skutečnosti se pracovalo prozatím jenom na stavbě domu, kdežto ke kostelu ani základy položeny nebyly. Teprve když po dlouhých letech dostavěn byl professní dům úplně, přistoupilo se ku stavbě kostela a sice v prvním témdni měsíce dubna 1703.

2. Západní průčelí professního domu ozdobeno bylo portálem, jehož znaky připomínaly první nadání malostranského domu Albrechtem z Waldsteina, vévodou friedlandským r. 1626 a bohatá věnování Václava i Františka Karla z Kolovrat.

3. Průčelí kostela, na němž zároveň s přední částí chrámu se stavělo nejdříve, bylo teprve po r. 1715, avšak před r. 1732 dohotoveno, kdežto kaple sv. Anny k němu přiléhající již r. 1715 vyzdobena byla malbami. —

V příčině maleb nástěnných v kostele Svatomikulášském dospěl p. prof. K. B. Mádl k tomuto závěru: „Dvacet let asi minulo od vymalování veliké kopule mikulášské (to jest F. X. Palkem r. 1753). Od té doby zůstávaly klenby kostela na dále prázdné, až r. 1760 počal J. Hager s výzdobou hlavní klenby. Buď však práce jeho nenalezla obliby u objednavatelů, anebo nebylo ještě dosti peněz na pokračování a tak zůstaly stropy hlavní lodě a pobočných kaplí dalších deset let bez maleb, které nyní Kraker celé provedl.“

Tomuto mínění však odporují listiny p. prof. Mádlem citované, dle nichž Palko provedl malbu v kopuli r. 1752 až 1753, Hager klenbu nad kruchtou prý r. 1760 a Kraker klenbu nad lodí roku ihned následujícího, t. j. 1761, tedy vše během 9 let. Velký letopočet na vítězném oblouku dokonce již svědčí k r. 1760.

Dále nebude lze srovnati s pravdou, že „sluší mu (Krakerovi) připsati také *všechny* nástěnné malby v kaplích, co dosud známo nebylo“, jelikož jednak uvedený doklad mluví jen o „6 untercapellen“, kdežto u sv. Mikuláše jest osm takových kaplí a jelikož skutečně malby v šesti kaplích východních provedením podobají se velice hlavní malbě klenbové, kdežto se liší od fresek v obou nejzápadnějších kaplích sv. Barbory a Anny tak značně, že nemohou pocházeti od téhož mistra, to jest od Krakera.

P. Fr. Ekert při popise kostela Svatomikulášského v díle „Posvátná místa“ na str. 63. praví, že fresky v kapli sv. Barbory provedl Josef Kramolín, člen řádu tovaryšstva Ježíšova. Týž zhotovil bezpochyby také malby v kapli sv. Anny, jimiž r. 1771 nahrazeny byly starší práce Jana Jakuba Steinfelse; jsou podnes označeny chronogramem:

sanCtae Del VIRGInIs
honorIbVs saCrVM.

Dr. Bohumil Matějka.

Kšaft malíře Bartoloměje Šprangera. Špranger rodák byl antwerpský; nar. 1546. Učil se malovati v Harlémě, v Paříži a nejvíc v Italii; tu stal se malířem Pia V. papeže; od Maxmiliana císaře volán do Vídně 1575, odtud dostal se k císaři Rudolfovi do Prahy. Ten r. 1595 dal mu šlechtictví. Maloval jen pro císaře. Umřel prý r. 1625, ale tento kšaft je již z r. 1611. Dlabačův Künstlerlexicon uvádí a zná Šprangerových 18 obrazů mythologických, allegorických, chrámových, podobiznových a 35 kompos- un.ělců rytých.

Kšaft Šprangerův jest psán v archiv
č. 2176 fol. A 23. Zní něco skráce

Ve jménu božím Amen. Já B
cis. J. M. služebník, komorní mal
Pražského, vyznávám ..., že sem
kterak člověku na tomto p
jako smrt, ale nic nejistšíh
aby mne ten nejistý ča
veného přistihnouti
učinil ...

Jest má konečná vůle, aby po smrti mé všickni moji dluhové přede všemi věcmi zaplaceny a potomně následující odkazové vypraveni byli. Jako předně kšaftuji chudým lidem 50 tolarů. K kostelu u sv. Matěje, kde pohřeb svůj máme, též 50 tol. Faráři u sv. Mikuláše zde na Maly Straně 10 tol. Do špitála malostranského též 50 tol. Jakubovi Millerovi, zlatníku v Prešpurce, a dětem jeho 100 tol. Paní Kristině Millerovy, Jana Salmusa knihaře manželce, která od někdy my nejmilejší manželky vychována jest a pro její věrné dobré chování odkazuji tři sta tol. Myho milýho panna švagra Jana Rebenika pozůstalýmu synu Matoušovi, kterýž nyní na učení jest (pán Bůh rač mu dáti dlouhy zdraví) odkazuji všecky latinsky a řecky knihy, které můj švagr Mikuláš Miller po sobě zanechal. Panně Juliáně, dotčeného Rebenika dceři, odkazuji 50 tol. Hadriana z Brandigems dětem, jichž buď mnoho nebo málo, odkazuji všeho 50 tol. Jana Bartoloměje, J. M. C. sedláře, manželce Barboře Millerovy odkazuji 25 tol. Pana Abrahama Morsellys manželce Johanně de Bock 25 tol. Panně Kateřině, někdy Barbory z Boks pozůstalé dceři 25 tol. Hendrichovi de Bock 25 tol. Někdy Matouše Šprangera bratra myho nejstaršt dceři Kateřině Halewyn aneb, kdyby ona toho nedočkala, dědicům jejím (poněvadž sem viděl, jak jest ona Kateřina otce svého jakožto bratra myho v jeho prodloužilé nemoci opatrovala a tolikýž jak upřímně ona ješ.ě s chudými svými sestrami a přátely mými, item jak velikou práci s někdy sestry my dětmi jměla a ještě má) má jakožto přední odkaz dáno býti 50 tol. Bratra myho Kwirina manželce Alžbětě, švagrovy my, odkazuji (protože jest mně hospodářství my dobře a věrně schraňovala a opatrovala) 150 tol. Někdy paní matky my sestry Kláry synu Bartoloměj ovi Snoys odkazuji 25 tol., však dědicové jeho, kdyby bez dětí a přirozených dědiců přede mnou umřel, takových 25 tol. žádati moci nebudou. Toho dotčeného Bartol. Snoys vlastní sestře Marii, řádným dětem jejím 50 tol. Valentinovi Prunnegkovi písaři odkazuji 15 tol. Zuzaně služebnici my, kteráž za dlouhý čas u mne byla a sprostna jest, odkazuji z křesťanské lásky 30 tol. Pana Linharta Wehe, řím. cís. J. M. registratora a taxatora při apellacích, manželce Sabině, rozené Ssenaurové, poněvadž on Wehe mně přátelství prokázal a v rozličných mých věcech nápomocen byl, odkazuji 15 tol. Potom po všem ustanovuji za myho pravyho ... dědice všeho statku myho, mohovitého i nemohovitého, stálýho i běžnýho, ... což by ho po zaplacení dluhů mých a vypravení odkazů, též nákladů na pohřeb zbylo, k těm penězům, kteréž při chvalitebných dskách tohoto království Česk. tak i komoře česky pojištěny mám, rovně týž toho všeho, což mně v J. M. C. calambtu služby mé dlužni budou, totižto myho milýho bratra Quirina Ssprangera, vedle něho a s ním někdy též myho bratra Mathouše, jako i mé milé sestry Anny pozůstalé děti, tak a na ten způsob, kdyžby ... bratr Quirin
... živobytím přečkal, povinen bude (jakož mně, že to
... chce, ústy i rukou připověděl) dětem co nejdříve
... smrti mé psáti, jim o smrti mé znáti dáti a sem do
... povolati, a mezi tím pozůstalost mou spravovati, a
... rti mé v domě mém zůstati tak dlouho, až by dědicové
... aneb plnomocník jejich sem přijel. Potom má Quirin
... okoj v dotč. domě mém dáti a svůj stůl míti, též
... emi a líháním tak dlouho, a ... by statek můj pořádně
... rovny díly rozdělen byl ... Quirin jeden třetí díl
... otčenyho bratra a se ... stry děti ostatní 2 díly
... mají ... Jestli žeb ... by můj bratr Quirin přede

s obrazy, které zdědily Marie Karolina hr. Trautmansdorfová, Anna Lucie hr. Šternberková, Františka Marie hr. Götzová a bratr její Antonín hr. Lichtenštein-Kastelkorn, Leopold sv. pán z Pětikostelí a Marie Polyxena hr. Götzová? Pátrali jsme po nich na četných zámcích a pátrání naše nezůstalo beze všeho výsledku. Celkem nalezli jsme dva díly, jeden v zámku v České Olešné, druhý v zámku Častalovickém.

Na chodbě zámku v České Olešné na Moravě visí 6 obrazů prvních knížat Českých s těmito nápisy:

1. Czechius ex Illyria seu Croa oriundus anno DCXXXIX. primum hanc regionem Boh. venit.

2. Crocus defuncto Czechio in ducem ac gubernatorem populi elegitur.

3. Libussa, filia Croci, aliquot annos absque coadjutore gubernavit populum.

4. Przemysl, agricola de villa Stadicz, mirabili erectus est presagio in ducem Bohemiae.

5. Nezamysl, secundus dux Bohemiae, patre suo Przemysl defuncto successit in ducatu.

6. Mnata, tertius Bohemiae dux.

Dle seznamu výše zmíněného měly na Telč dostati se právě uvedené obrazy a mimo ně ještě obrazy Vojena, Křesomysla, Neklana, Hostivíta, Bořivoje a Štilfrída. Díl Telečský však dle účtů za zhotovení kopií jeho, v archivě Jindřichohradeckém chovaných, rozdělen byl na polovici mezi Antonína hr. Lichtenšteina a sestru jeho Františku Marii hr. Götzovou. Obrazy Čecha, Kroka, Libuše, Přemysla, Nezamysla a Mnaty připadly nepochybně Ant. hr. Lichtensteinovi a převezeny byly na zámek jeho Telečský, ostatních pak šest obrazů dostalo se Františce Marii hr. Götzové.

Že obrazy Olešenské pocházejí skutečně z Hradce Jindřichova, dosvědčuji dále jejich rozměry. Ve zlatém sále Jindřichohradeckém, jak jsme se již zmínili, zachovaly se na stěnách začazené stopy po rámech obrazů Českých panovníků, jež na nich byly rozvěšeny. Dle nich zjistili jsme, že největší výška obrazů byla 2·18 *cm* a nejmenší 2·13 *cm*, největší šířka pak 1·23 *cm* a nejmenší 1·16 *cm* a že rámce měly šířku 10—14 *cm*. Obrazy Olešenské jsou 2·16 *cm* vysoké a 1·17 *cm* široké a rámy mají šířku 10 *cm*. Z toho je patrno, že podle nich i co do rozměrů věrně provedeny byly kopie pro zámek Jindřichohradecký.

Co se týče umělecké ceny obrazů Olešenských, je velmi nepatrná. Poněvadž lid si představoval a představuje dosud předky své jako muže statné a silné, namaloval též malíř první česká knížata jako hranaté siláky a neučinil čestnou výjimku ani s Libuší, všecky pak oděl v kroje smyšlené a fantastické.

Obrazy Olešenské nalézaly se, jak [illegible] dnili, nepochybně na zámku Telečském, [illegible] staly na zámek v České Olešné, [illegible] hr. z Trautmansdorfu koupila s [illegible] a mezi dědici Jindřichohra [illegible] níků uvádí se též Marie [illegible] ta zdědila obrazy jiné, [illegible] Olešenském.

Jiný díl obrazů [illegible] zlatý sál v zámku [illegible] Častalovickém [illegible] ty připadly [illegible] staly na [illegible]

malíř Resch zhotovil jejich kopie. Odtud převezeny byly asi do Žirovnice a z Žirovnice do Častalovic, které Adolf Vratislav hr. ze Šternberka, manžel Anny Lucie, koupil r. 1694. Jest ovšem i možno, že sem z Jindř. Hradce byly přímo dopraveny.

Celkem zdědila Anna Lucie ze Šternberka 12 podobizen Českých králů, jak jsou v seznamu v archivě Jindřichohradeckém chovaném uvedeny, a všecky s výjimkou jedné zachovaly se v zámku Častalovickém. Podle nápisů jsou to podobizny králů Ladislava, Jiří z Poděbrad, Vladislava II., Ludvíka, Ferdinanda I., Rudolfa II., Matyáše, Ferdinanda II., Ferdinanda III. a Leopolda I. Jedna z podobizen je bez nápisu a představuje asi Maxmiliana II. Mimo to zmíněný seznam při díle Šternberském uvádí ještě obraz 12., totiž Ferdinanda IV., který jsme však v Častalovickém zámku nenalezli.

Deset z obrazů Častalovických představují postavy Českých králů v životní velikosti a pouze na jednom, asi polovice tak velkém jako jsou ostatní, zobrazen je císař Leopold I.

Co do rozměrů liší se obrazy Častalovické jen málo od rozměrů, jaké mají obrazy Českých knížat v zámku Olešenském a jaké ukazují začazené obrysy rámů na stěnách zlatého sálu v zámku Jindřichohradeckém. O nějaký centimetr jsou širší a vyšší, podobizna pak krále Jiří je zase o málo nižší. Z toho plyne jen tolik, že kopie obrazů Častalovických, zhotovené pro zámek Jindřichohradecký, co do velikosti byly ostatním obrazům ve zlatém sále visícím přizpůsobeny.

Obrazy Častalovické jsou ještě úplně zachovány, cenou uměleckou daleko vynikají nad obrazy Olešenské a jsou, jak za to máme, skutečnými portréty.[7])

Po ostatních obrazech Českých panovníků, jež po rozdělení statků Slavatovských ze zámku Jindřichohradeckého byly odvezeny, bude nutno ještě pátrati. Náhodou snad i z nich některé časem budou objeveny.

Napsal *L. Domečka.*

Protokol sepsaný o ohledání „kamenného muže" u Klobuk. Za přítomnosti p. J. Felcmana, ředitele cukrovaru, p. Boh. Zapa, ředitele cukrovaru v Klobukách, p. V. Sajbice, účetního cukrovaru v Klobukách, a dr. J. L. Píče, profesora, učinili dva dělníci při západní podélné a severní příčné straně kamenného muže průkopy i shledáno, jak následuje: na vrchu ornice 28—30 cm. mocná; pod ní 40 cm. hl. bílý písek zvětralé spodní skály dvakráte pruhem žlouťlým prostoupený; pod ním písek s kousky pískovce, velikosti pěsti až hlavy prostoupený, při straně severní v mohutnosti

[7]) Na zámku Častalovickém jsou ještě jiné obrazy, které na sem dostaly z Jindř. Hradce. Při povrchním jen prohlédnutí zjistili jsme ještě podobizny Viléma Slavaty oděného v roucho rytíře zlatého rouna, choti jeho Lucie Otilie a Jáchyma z Hradce. Tytéž podobizny Viléma Slavaty a choti jeho visí na Rožmberské chodbě v zámku Jindřichohradeckém a v citovaném článku p. Salaby připomínají se v V. dílu. Tento díl připadl Anně Lucii ze Šternberka a nikoli Fr. Ant. a Ter. Frant. Marii z Lichtensteinu-Kastelkornu. Dále nutno opraviti, že těmto dvěma dědičkám dostal se I. díl, II. díl Marii Josefě Slavatové provdané za [illegible]mana Jakuba Černína, III. díl Janu Leopoldovi svob. pánu [illegible]ostelí a IV. díl Marii Karolině hrab. Trautmansdorfové, Markétě hr. Windischgrätzové a Marii Pol. hr. Götzové. [illegible]oho obraz na dřevě představující dva mladé pány Hra[illegible]achariáše a Jáchyma) nalézá se dosud na zámku Červené

30 cm., při straně západní 20 cm.; situace byla úplně totožná s útvarem, jaký v lomu při silnici se vyskýtá.

Kámen sáhal od ornice 70 cm. do hloubky, postaven byl na volně položeném kameni opukovém i jiném, jeden kámen „v podezdívce" podle stojatého kamene již byl podobný kamenu samému, snad byl úlomkem z kamene samého; spodní tyto kameny r. 1852 sem nakladené byly 20 cm. mocné, a pod nimi byla spodní skála bílého pískovce, uhlíky prostoupeného, který motykou se kopati dá, jako ve skále při silnici. Táž situace shledána již r. 1893 při kopání, které provedl p. ředitel Zap a p. účetní Sajbic, kteří vedli průkopy ku čtyrem stranám od kamene, aby zjistili, zdali nějaké stopy lidské činnosti podle kamene se vyskytají čili nic; podruhé pak, když p. ředitel Felcman r. 1897 učinil průkop v malé vzdálenosti od kamene.

Na kameně samém viděti 30 cm. od povrchu ornice pruh, který svědčiti by mohl, že někdy až sem země sáhala; otázka, zdali kámen dříve 9 30 cm. hloub zasazen byl do země, dá se zodpověděti okolností, že 6. února 1852 následkem vlhka se kámen naklonil, znovu postaven kámen obložen jest, což by nebylo možno, kdyby místo dnešních 70 cm. celý 1 m. do země byl sáhal, neboť v 90 cm. pod povrchem, tedy 20 cm. pod kamenem shledána měkká sice, ale netknutá skála bílá jemnozrná, tak že jest spíše pravděpodobno, že kolem kamene více země v kopeček nahromaděno bylo.

Shledáno tedy, že spodní skála, sestávající z jemného pískovce kamenouhelného, ve vrchní části zvětralého, nemá nic společného s kamenem slepencovým kolmo postaveným. Dodati sluší, že směrem od „kamenného muže" ve vzdálenosti více než 500 kroků vyskýtá se žlutý pískovec, na povrchu pak tu a tam viděti jest menší kameny drobnějšího zrna, barvou dosti podobné „kamennému muži," kterému nejpříbuznější jest kámen v lomu Pálečském. V Klobukách, 14. září 1898. Zapisoval Dr. J. L. Píč. Spolustvrzují J. Felcman, Boh. Zap, V. Sajbic.

Nálezy předhistorické v severovýchodních Čechách. Několik pohřebišť popelnicových typu lužicko-slezského objeveno bylo již dříve v severovýchodních Čechách, ale stále nová se objevují, dokazujíce, že slovanská kolonisace v době, do které se kladou, byla podle Labe, Orlice a jejich přítoků dosti hustá. Tentokráte podáváme zprávu o pěti dosud neznámých popelnicových pohřebištích.

Na panském poli zvaném „Bílým kopcem" u *Jeníkovic* (okr. královéhradecký) nalézá se popelnicové pohřebiště, z něhož bylo již dříve několik nádob dobyto. Loni pak p. Fr. Dokonal, účetní v Podzámčí u Opočna, vykopal na poli tom velkou nádobu, jež později byla rozbita a v níž uloženo bylo několik menších nádob, nádobka s ouškem a dvě misky, jež dosud u sebe chová. Jedna z misek je tuhována a čárkovaným ornamentem zdobena.

V katastru obce *Roudnice* (okr. nechanický) as 2 km. jihovýchodně od Bohárny, pod lesíkem Habrem, prostírá se pole, jež náleží poslanci p. Formánkovi v Hradci Král. Na poli tom pod ornicí nachází se při orání hojně popela a v něm střepiny nádob i celé nádoby. Dva zlomky hladkého bronzového náramku, rovněž tu vyoraného, má pan posl. Formánek.

Na mírném návrší severně od *Praskačky* (okr. královéhradecký) v místech, kde trať severozápadní dráhy silnici k Vlčkovicům protíná, otevřen byl písečník, z něhož dobylo se již hojně střepin nádob pohřebních, jež uloženy jsou v tamní škole.[1])

V údolí labském pod návrším, na kterém rozkládá se vesnice *Čibuz* (okr. královéhradecký), vyoral rolník pan Fabian ze Skalice r. 1896 množství střepin na poli patřícím k faře čibuzské. Jedna popelnice s vysokým konickým hrdlem a oušky, značně poškozená, a rýhované střepy z jiné nádoby chovají se ve škole čibuzské.[2]) Bronzové drátky v jedné nádobě nalezené byly pohozeny.

Jiné pohřebiště popelnicové rozkládá se u blízké *Malé Skalice* (okr. královéhradecký) při stezníku, který od trati, zvané Pardědubem, vede k Lochenicům a objeveno bylo již r. 1886. Některé střepy odtud má říd. učitel p. V. Pultr v Sendražicích, zcela malou pak nádobku, na témž místě nalezenou, daroval hist. museu v Hradci Král.

Týž kopal v zahradě statku otce svého č. p. 10. ve *Velké Skalici* (okr. královéhradecký) a nalezl tu v popelišti střepy z nádob, jejichž dna mají značku kříže, a mimo to bronzovou S-ovitou záušnici a svinutý kroužek bronzového drátu, jež věnoval hist. museu v Hradci Král. Bylo tu nepochybně sídliště v době knížecí.

V *Třebechovicích* r. 1880 a 1882 prokopáno bylo pohřebiště lužicko-slezské na místě zvaném „Na obci". Po letech z místa toho vybírán písek dále, při čemž objeveny byly četné popelem naplněné jámy, z nichž některé ve stěnách písečníku dosud jsou patrny. Mimo uhlí, kosti zvířecí a kostěné šídlo, uložené v hist. museu královéhradeckém, nenalezlo se, jak lidé vypravují, ničeho v této osadě, která vedle pohřebiště se rozkládala.

V Třebechovicích dále nalezeno bylo na břehu Dědiny kamenné dlátko a jiné v blízkém lese Osíku. Uloženy jsou v měšťanské škole třebechovické. Jiný nedodělaný kamenný nástroj, rozlomený v místě, kde byl provrtán, nalezen byl v *Malšovicích* u Hradce Král.

U dvora Ameriky nedaleko vesnice *Vestce* (okr. jaroměřský) na pozemcích čís. parc. 194 a 172 byla osada neolitická, neboť vyskytují se tu jámy popelem naplněné a v nich kamenné nástroje, většinou nedodělané a rozlámané. Devět jich uloženo v hist. museu královéhradeckém.

U *Hořenic* (okr. jaroměřský) v cihelně p. Jana Jarchovského odkryt byl loni jeden hrob latènský s bronzovým náramkem a železným hrotem,[3]) letos pak dalších šest hrobů. Jak kostry v nich ležely a různé milodary u nich, nedalo se zjistiti, poněvadž žádný znalec přítomen nebyl. Dělníci zachovali hlavně jen bronzové a částečně železné věci a hladké střípky z jedné nádoby. Dosavadní kořist z hrobů hořenických je dosti bohata. Museum v Jaroměři získalo bronzový náramek z polokoulí a meč, a historické museum v Hradci Král. pět zlomků náramků z polokoulí složených, otevřený zlomený náramek se silně vystupujícími hrbolky otevřený hladký, plochý náramek, vroubkovaný náramek, zlomený oblý náramek a zlomky dvou náramků podobných, fibuli bez jehly a kroužek, vesměs z bronzu, lignitový kruh, meč zlomený na pět kusů se známkami dřevěné pochvy ve rzi, dlouhý a krátký hrot kopí, jiný zlomený široký hrot kopí,

---

[1]) V téže škole nalézají se též dvě nádoby z neznámého, před léty objeveného pohřebiště popelnicového v Podulšanech.

[2]) V sousedství pohřebiště toho je trať zvaná „Na staré vsi", kde nalezeny byly střepy ze středověkých nádob, jedna celá gotická ostruha a přeslen, kusy vypáleného jílu a železa, popela a dřevěného uhlí.

[3]) Pam. arch. XVIII. 121.

*

jehož tulej byla ke dřevu připevněna dvěma zachovanými bronzovými hřeby, zbytky puklice štítové a četné úlomky železné, o nichž nesnadno říci lze, z čeho pocházejí, ježto rzí značně jsou poškozeny. Ze střípků podařilo se konservatoru p. Šnajdrovi sestaviti část mísy.

V *Jaroměři* na Pražském předměstí pod tak zv. Vinicí při kopání základů k domu p. Dvořáka nalezeno přes dvacet koster a při nich tři stříbrné záušnice. Jedna s S-ovitým koncem uložena je v museu jaroměřském, druhá podobná a třetí s ulomeným koncem v hist. museu královéhradeckém.

Ve *Výravě* (okr. královéhradecký) nalezena byla letos zlatá náušnice filigranové arabské práce, podobná náušnicím čistěveským,[4]) v *Lochenicích* (okr. královéhradecký) bronzový hrot a v lese zvaném „U sedmi pramenů“ nad *Mlázovicemi* (okr. hořický) bronzová hřivna při koncích vroubkovaná. Uložena jest v museu hořickém, zlatá náušnice pak a bronzový hrot v hist. museu královéhradeckém.

L. Domečka.

Mistr Petr. V manuálu přípisů města Chlumce n. C. z r. 1614 zapsána jest na druhém listě tato stará paměť: „Tento kostel Chlumecký dělán a stavěn jest k rozkazu a nákladem urozeného pána, pana Jana z Pernštejna a na Helfenšteině, dědičného pána města tohoto, a dodělán letha od narození syna Božího 1443 za ouředníka ty časy Thomáše Štěchovského, Zachaře z Plotišť, Jiříka Myslivce, tehdáž hospodáře města, a dostavěl jej mistr Petr, který po dostavění jest umřel a tu také pochován jest. Pán Bůh všemohoucí rač se smilovati nad jeho duší!“

Kdo byl tento mistr Petr? Je-li to nějaký dosud neznámý stavitel nebo je-li totožným s některým stavitelem známým téhož jména, těžko jest rozhodnouti. Nejspíše ještě lze za to míti, že týž mistr Petr stavěl vodní věž v Hradci Králové. „Staré letopisy české“ vypravují totiž, že r. 1431 shořela v Hradci Král. „věž vodní mistrova Petrova“ a V. V. Tomek soudí,[1]) že mistr Petr, dle něhož se věž ta nazývala, byl ten, který ji krátce před tím vystavěl a že dle znění oné zprávy byl nejspíše ještě r. 1431 živ nebo aspoň jméno jeho v živé paměti zůstávalo.

Na počátku posledního desítiletí 14. století setkáváme se sice ve východních Čechách s mistrem Petrem Lutkou, měšťanem Nového Města Pražského, který r. 1392 dostavěl špitálský kostel ve Skutči a nepochybně stavěl i kostel v Kočí u Chrudimi.[2]) Pochybujeme však, že mistr Petr Lutka je totožným s mistrem Petrem, stavitelem kostela Chlumeckého a vodní věže v Hradci Král., který r. 1443 zemřel. Kdyby tomu tak bylo, pak by Petr Lutka byl dosáhl věku velmi vysokého.

L. Domečka.

---

[4]) Náušnice ve Výravě nalezené podobny jsou na vyobrazení čistěveských šperků v Pam. arch XVII. na tab. XXXV. v první řadě náušnici první, třetí a čtvrté.

[1]) Místopisné paměti města Hradce Král. 21.

[2]) Dr. Jos. Neuwirth, Geschichte der bildenden Kunst in Böhmen, 547—549, 596—598. Petr Lutka mimo uvedené stavby kostelní ve východních Čechách provedl dle smlouvy ze dne 23. února 1389 stavbu věže při klášteře Johanitském v Praze a dle smlouvy ze dne 25. července 1391 stavěl kostel v Medonostu dle vzoru kostela v Libiši, patrně díla jeho před tím dokončeného.

Literatura.

Slanský Obzor, ročenka Musejního spolku v Slaném VI. 1898, redaktor Ant. Ctibor. Cena 60 kr.

Studie Dr. Fr. X. Jiříka o *malíři Josefu Navrátilovi*, rodáku slanském, se 4 obrázky a seznamem jeho prací. — Zpráva Josefa Petrse o *Václavu Kněžoveském* a jeho pamětech, obsahujících leta 1578—1620 a otištěných zde dle rukopisu c. k. universitní knihovny pražské (sign. 54 A 61). — Referát Fr. Housera o založení a otevření *Veřejné knihovny* ve Slaném. — V místních zprávách městských, obecních a okresních činí se opětovná zmínka o podporování musejí, knihoven a výstav. — Zvláštní staf jest věnována *Městskému museu* upravenému nyní v nových místnostech, z nichž první vyhražena jest praehistorii, historii a cechům, sbírce numismatické a sfragistické, druhá památkám národopisným s bohatou sbírkou keramickou a sbírkou vyšívaných prací, třetí modelům slanských staveb selských; zde jsou vystaveny též památky z r. 1848, zbraně z různých dob i míst, památky věhlasných rodáků ze Slanska a publikace Slanska se týkající; následuje seznam přírůstků. — V zajímavém článku nadepsaném *Okresní museum v Slaném* rozvinuje JUC. Alb. Maysl podrobný program na přeměnu slanského městského musea v museum okresu Slanského a rozšíření jeho působnosti též na obory přírodovědecké, statistické, zemědělské, průmyslové, obchodní a j. jest žádoucí, aby tato snaha, ohlašující se již v minulém ročníku *Obzoru* nalezla v rozhodujících kruzích zaslouženého souhlasu, aby došlo brzy k jejímu uskutečnění. — Z ostatního obsahu vyjímáme referát o zdařilé oslavě stého výročí narození Fr. Palackého ve Slaném, jejíž hlavní částí byla přednáška univ. prof. T. G. Masaryka: Palackého odkaz, zpráva o památných kamenech z doby předhistorické na Slansku s vyobrazeními kamenů u Jemník a u Kamenomostu, zprávu o statku Zvoleněvsi r. 1675 a o ruském pomníku z r. 1813 na slanském hřbitově. *M.*

Leopold Čihák, **Paměti král. horního města Jílového a jeho zlatých dolů.** S 18 vyobrazeními a mapkou, 1898.

V pěkně upraveném spise obsahujícím 426 a XVIII. str., pojednává spisovatel v prvém oddílu o jméně města, o počátcích jeho hornictví a o praehistorických nálezech; II., III., IV. a V. oddílu líčí příběhy místní do r. 1422, do Bělohorské bitvy, do konce 17. stol. a v 18. stol., při čemž valnou převahu mají bohaté zprávy o hornictví po všechna staletí zde prováděném. Každému odstavci připojen jest stručný seznam památek historických a archaeologických v městě se nalézajících. Po podrobném vypsání jílovských událostí v 19. stol. pojednává se o radních domech města Jílového, o kostele sv. Vojtěcha, o škole, o hřbitovním kostele Božího těla, o lázni městské, o kapli sv.-Václavské z r. 1737, o bývalém klášteře minoritském a konečně o okolí města. V těchto statích dosvědčuje spisovatel lásku i porozumění pro naše památky a zavděčil se zajisté i širšímu kruhu odborníků svým rozborem sporné otázky o stáří různých částí farního kostela, jenž svou lodí a věží nad kněžištěm sahá až do románské doby, jakož i popisem i vyobrazením známého, velkého, skládacího oltáře ze 16. stol., o němž dovozuje, že nepochází z kostela sv. Jindřicha na Novém městě Pražském, jak často se tvrdívá, nýbrž ze zbořeného kostela sv. Václava na Menším městě Pražském, odkudž již r. 1630 do Jílového převezen byl. Oltář ten byl r. 1887 opraven. Jak tato oprava dopadla dozvíme se ze slov: „Malíř pan Zapletal nevžil se v úkol svůj a tak se stalo, že obrazy jeho mají jiný charakter než původné“. Kdy konečně dojdeme k tomu, aby opravy tak důležitých památek svěřovány byly jen umělecky vzdělaným restauratérům obrazů?! Také v popisech ostatního zařízení kostelního a různých jiných jednotlivostí přináší pěkný spis mnoho zajímavého. *M.*

Vlastivědy moravské, vydané Musejním spolkem v Brně, vyšel seš. 9.—13.

Sešitem tímto ukončen Vlastivědy dílu I. svazek I.: *Přírodní poměry Moravy.* Obsah: Dr. Fr. Šujan: Vodopis. Prof. Jan Wimmer: O podnebí. Prof. V. Spitzner: Květena Moravy. Dr. Fr. Dvorský: Fauna Moravská. Prof. J. Klvaňa: Krajinný ráz Moravy. — Příště vyjde z topografie II. část Brněnská od ředitele Fr. Slavíka.

Nákladem Archaeol. komise při České Akademii a Archaeol. Sboru Musea král. Českého. — Knihtiskárna J. Otty v Praze.

krátké plamenné paprsky stříbrné, velikými i malými démanty bohatě posázené. Mimo to vybíhá přímo odtud několik delších paprsků. Za nimi jest souvislý kruh zlatých obláčků oživených andílčími hlavinkami; nejvýše spočívá na obláčcích těch celá postava Hospodina, jenž dolů jest nakloněn pravici pozdviženu maje k žehnání. Nad vážnou, stařeckou jeho hlavou s vysokým čelem spočívá trojhranný diadém. Pod postavou Hospodinovou vznáší se zlatá, bíle smaltovaná holubice. Z oblaků na všechny strany vyzařují paprsky různé šíře, délky i různých směrů, posázené jednou až třemi řadami démantů.

Monstrance tato jest 89·5 cm. vys., 72 cm. šir. a váží 12 kg. Zhotovena jest z pozlaceného stříbra a posázena neméně než 6222 démanty.

Nápis vzadu na noze monstrance hlásá jména zhotovitelů jejích. Čteme tam na nakloněné hladké ploše vyryta tato slova:

Durch Matthiam Stegner und
Johann Khünifchbaurn Inventiert vnd gemacht Inn Wienn
1699.

Vedle tohoto nápisu spatřujeme punc se značkou Vídeňskou a punc s literami $_{K}{}^{I}{}_{B}$

Zlatník Jan Bapt. Khünischbauer (Känischbauer), šlechtic z Hohenrredu, nar. 1668 v Dol. Rakousích; zemřel jakožto dvorní zlatník roku 1739. V klášteře Klosterneuburském chová se jiné jeho výborné dílo, rovněž monstrance, jež však monstrance Loretánské ani zdaleka nedostihuje a komposicí svou zcela od ní se různí.*)

O dějinách vzniku monstrance Loretánské zachovalo se nám dosti zevrubných zpráv. Velkodušná a nesmírně štědrá dobrodějka svatyně Loretánské, *Ludmila Eva Františka hraběnka z Kolovrat* rozená Hyserlová z Chodu ustanovila v závěti své ze dne 20. dubna r. 1695 především, aby pro svatyni Loretánskou, kterouž učinila universální dědičkou svého jmění, pořízena byla monstrance, jež šperky jejími měla býti ozdobena.**)

Patron svatyně Loretánské, *Václav Ferdinand hrabě z Lobkovic*, obdržel o smrti hraběnky z Kolovrat, macechy své, zprávu v Madridě, kdež tehdáž meškal jakožto císařský vyslanec. Obdržev pak i zprávu o poslední vůli její, neváhal vyplniti ihned co nejvěrněji veškerá ustanovení milované své macechy, především pak ustanovení v příčině monstrance pro svatyni Loretánskou. Dalť vrchnímu regentu panství svých, Jindřichu Vendelinu Froidevalovi z Kaltenthalu, rozkaz, aby odebral se do Vídně a tam řídě se radou a dobrým zdáním Filipa hr. z Dietrichsteina s Vídeňským dvorním klenotníkem *Matyášem Stegnerem* o zhotovení monstrance vyjednával a smlouvu s ním uzavřel. Sám pak hr. Lobkovic psal hr. Dietrichsteinovi z Madridu dne 1. března 1696, a v dopisu svém udával, jakým způsobem by monstrance provedena býti měla. M. Stegnerovi bylo dle zvláštní specifikace dne 1. června 1699 odevzdáno 6568 démantů, jež dohromady vážily 786$^{1}/_{8}$ karatu a vesměs z majetku zesnulé hraběnky Kolovratové pocházely. Stegner užil z této bohaté zásoby ku ozdobě monstrance 6137 kůsů ve váze 753$^{3}/_{8}$ kar. a přidal k tomu ještě démant 1$^{3}/_{4}$karatový, tak že monstrance celkem čítala 6138 kusů*) démantů, jež vážily 755$^{1}/_{8}$ karatu. Zbylých 431 démantů, jež vážily 32$^{3}/_{4}$ karatu, přijal Stegner na srážku svého účtu. Účet jeho zněl na 3005 zl. 34 kr. Veškery démanty na monstranci byly ceněny na 46.080 zl.; nejdrahocennější z nich na 3000 zl. Patronu Loretánské svatyně nebylo popřáno pokochati se pohledem na krásné dílo; zemřelť na zpáteční cestě ze Španěl v Italii dne 8. října r. 1697. Do Prahy přivezla monstranci teprve r. 1699 vdova jeho Marie Žofie hr. z Lobkovic roz. hr. Dietrichsteinová z Vídně v průvodu pěti jízdných vojáků, jejž jí válečná rada k ochraně byla přidala.**) Roku 1882 byla monstrance pečlivě obnovena c. k. dvorním klenotníkem V. Rummlem, jenž pod nápis původců monstrance připojil nápis: „Renovirt von W. Rummel, k. k. Hofjuwelier in Prag 1882.“

XII. **Antependium s ozdobami ze stříbra tepanými.** (Tab. XXX.)

Antependium jest 2·12 m. dlouhé a 0·95 m. široké v dubovém, jednoduše profilovaném rámci. Deska prkenná povléknuta jest červenou hedvábnou látkou rostlinným motivem ozdobenou. Na ní jsou k desce přibity ozdoby ze stříbra tepané. Nejvýše čtyři stylisované ornamenty rostlinné, z nichž vždy dva a dva stejné symetricky po obou stranách středu jsou rozloženy. Níže uprostřed jakožto hlavní ozdoba ellipsovitý relief představující „Seslání Ducha sv.“, kolem něhož barokně zprohýbané stuhy v dekor rostlinný přecházející. Po obou

*) Srovn. *Drexler-List*, „Goldschmiedearbeiten in dem Regul. Chorherrenstifte Klosterneuburg“. Text na str. 13., tab. XXVIII. b.

**) „Und demnach die göttliche Majestät im hochwürdigsten Sacramente des Altars allermöglichster Ehr würdig, als will ich, dass nach meinem Tode der Loretto-Kapelle eine *Monstranz* verschafft und mit meinen Kleinodien und meinem Wappen geziert werde, die allzeit ohne Veränderung alldorten also geziert bleiben soll.“

*) Při opravě roku 1882 konané napočítáno bylo však 6222 démantů.

**) Srovn. *Max Dvořák*, Maria Loretto am Hradschin zu Prag 57, 62—65; *týž*, Seznam pokladnice u Panny Marie Loretánské v Praze na Hradčanech, 39—40.

Loretánský poklad v Praze: Monstrance diamantová.

Fotolyp. K. Bellmanna v Praze.

Poklad Loretánský v Praze: Noha monstrance diamantové.

hým rámcem organicky spojených po vásičce s kyticí pěkně barevně smaltovanou. Od středu jde v pozadí slunce paprsků, na nichž spatřují se dvě celé andělské postavy a několik andílčích hlavinek v obláčcích. Na okraji nohy slabými tečkami vypuncován nápis:

GMACHT WORDEN PEI FRANZ MICHAEL REDTLMEIR IN PRAG * ANNO 1748.*)

Obr. 5. Miska ze stříbra tepaná.

XIV. Monstrance s věncem hlohovým.
(Obr. 4.)

Zlatá tato monstrance jest 57 cm. vys. a 26 cm. šir. Noha oválová, vkusně profilovaná, ozdobena jest na hořejší straně zpředu a po stranách na smaltu malovanými obrázky (1. Obětování P. Marie, 2. Zvěstování P. M., 3. Obřezání Páně); vzadu jest tepaný relief P. Marie Loretánské. Nodus má podobu trojboké barokní vásy, jejíž boky nahoře uprostřed andílčími hlavinkami jsou ozdobeny. Nad tímto nodem jest nodus jiný, jenž má tvar zploštělého sferoidu. Z toho nodu vyrůstá dole vydutý a prstencem zdobený stvol rytbou akanthových listů okrašlený. Stvol tento nese ellipsovitý, hlazeným topasem pokrytý střed, obklopený nejdříve věncem perlovým, dále věncem malých plméнků a posléze širokou plochou tepanou, z níž vybíhají řídké symetricky rozložené paprsky na všechny strany.

Na tepané té ploše spatřujeme v rozvilinovém dekoru rostlinném poprsní postavy Boha Otce, pod nímž holubice se vznáší a několika světců a světic; jsou to zejména: sv. Anna s P. Marií a Ježíškem, naproti sv. Josef, níže sv. Alžběta se sv. Janem, naproti Zachariáš, nejdoleji P. Maria se sepjatýma rukama. Krajními paprsky propleten jest hlohový věnec, jehož lístky jsou z tmavozeleného smaltu a plody zastupují zde veliké červené korály s malými perličkami nahoře. Nejvýše vyniká dvojitý kříž ametysty posázený. V zadu pod lunulou patrny jsou dvě puncované skupinky drobných písmen: $^{P\,W}_{V}$ a $^{W}_{V\,P}$, mimo to pak nápis: HER GOTT STEHE MIR BEY FRVE VND SPAET BIS ALL MEIN THUN EIN ENDE HAT ZV GROSER LOB GOTTES VND EHRE DIESE MONSTRANZEN GESHENKETH.

XV. Miska ze stříbra tepaná.
(Obr. 5.)

Miska tato jest okrouhlá, mírně prohloubená, 16 cm. v průměru měřící. Na okraji akanthové rozviliny listové, v prohloubeném středu žena na drnu pod keřem sedící s nahým dítkem v klíně. U nohou jejích sedí nahý hošík, po straně stojí dvě malé dítky se objímající. Značka Augšpurská a punc s písmenami I L, t. j. nepochybně Augšpurský zlatník *Jan Lautterer* († 1718).**)

*) Srvn. *Max Dvořák*, Seznam pokladnice, str. 34., kdež udává r. 1728 místo 1748. — O Redelmayerovi srvn. *Pam. arch.* XVII. (1896) sl. 145.

*) Snad značka *Petra Wintera* († 1702), zlatníka v Augšpurku. Srovnej Rosenberg, Der Goldschmiede Merkzeichen str. 67.

**) Téže značky užívali také Jan Linker († 1708) a Jakub Luz († 1747). Srv. Rosenberg, o. c. 81.

Loretánský poklad v Praze: Antipendium s ozdobami ze stříbra tepanými.
(Zhotovil zlatník *Jiří Zeller* na poč. XVIII. stol.)

Fototyp. K. Bellmanna v Praze.

Poklad Loretánský v Praze: Monstrance Redelmayerova.

Praehistorické lebky v Čechách.

Spracoval Dr. *Boh. Hellich.*

B. Lebky z doby latènské.

Archaeologické nálezy z doby latènské jsou v Čechách velmi hojné, a území, ve kterém se nalézají, kryje se úplně s územím koster skrčených resp. neolithu. Ačkoliv jsou pohřebiště latènská v Čechách poměrně hustě roztroušena, jest přece lebečného materialu na mále, jelikož v latènských pohřebištích bývají zpravidla jednotlivé hroby daleko od sebe vzdáleny. Kolikráte jen hraje náhoda, když se v rozsáhlém latènském pohřebišti hrob nalezne. České zemské museum chová 29 lebek a ty nejsou celkem tak zachovalé jako lebky skrčených. U dvanácti chybí spodiny, tak že výška lebečná vzata byla jednak od opisthionu, jednak byla přibližně vypočtena. Také se mi zdá, jako by lebky latènské částečně byly méně uchovalé a zetlelejší než lebky koster skrčených. Na př. v Bylanech nalezeny kostry skrčené z doby již železné úplně rozpadlé, kdežto kostry z doby starší byly uchovalé. Oba druhy hrobů promíšeny byly v jedné a téže zemi uloženy. Snad dá se zetlení mladších koster vysvětliti jen jinou úpravou hrobu.*) Z veliké části pocházejí latènské lebky z nálezů, kde při kopání jim méně péče věnováno bylo, tak že namnoze již rozbité a necelé do musejních sbírek odevzdány byly.

Lebky latènské můžeme si roztříditi dle území, v kterých nalezeny byly, jako lebky koster skrčených. Ta území se úplně kryjí. Nejbohatší nálezy lebek latènských objevují se na Pražsku a na Kolínsku, t. j. ve středních Čechách v Povltaví a Polabí. V druhé řadě stojí Teplicko a Žatecko, t. j. Poohří, kdežto Slansko a Roudnicko, na skrčené velmi bohaté, zdá se býti na latènské kostry poměrně nejchudší.

Po většině jsou lebky latènské musejního materialu příslušnými nálezy ověřeny. O stradonických lebkách, došlých do musea sbírkou *Bergrovou*, nelze s určitostí tvrditi, že by dobou náležely ku stradonickému latènskému hradišti. Jelikož však na nich napsáno „Stradonice“ jako naleziště, můžeme je sem zařaditi s velikou pravdě podobností. Jsou také rázu jednolitého, jako z jednoho pohřebiště pocházejícího a neliší se od ostatních lebek latènských.

Již na první pohled celkový liší se lebky latènské od lebek koster skrčených a činí dojem, jako kdyby dobou latènskou do Čech přibyl nový lid, jenž zaujal území skrčených a s lidem skrčených v Čechách ještě usazených se mnoho nestýkal a zejména nekřižoval. Podivu hodným způsobem tou dobou vymizí v Čechách kostry skrčené, až na velmi nepatrnou část. Z charakteru českých lebek starokřesťanských, které z části nápadně souhlasí se skrčenými, dlužno však za to míti, že lid skrčených během doby latènské z Čech nevymizel, ale že zaměnil jen způsob svého pohřbívání snad v pálení. Tou dobou dosud udržuje se ještě na jihu a západu v Čechách lid kamenných mohyl a od severu vniká do Čech nová kultura lužického typu. Lid této kultury již pálí své mrtvoly.

*) Připomínám zde jen mimochodem, abych znázornil jednu z umělých příčin zetlelosti koster, hrob se zdánlivě uchovalou nataženou kostrou z doby římské, jenž v musejních sbírkách ve skříni uložen jest. Hrob tento dal p. ředitel *Felcman* dovedným způsobem podkopati a zemi netknutou i s kostrou v ní uloženou do skříně dřevěné vpraviti. Lebka kostry této, zdánlivě celá, má záhlaví úplně zetlelé od vrstvy vápna, na níž spočívala.

Podrobný popis českých lebek latènských.

V této stati jest 33 lebek latènských v Čechách nalezených popsáno, 29 lebek ze sbírky zemského musea, 4 ze sbírky teplického musea.

1. *Kolínsko a Poděbradsko* čítá 7 nalezišť: Churanice u Českého Brodu (1 leb.), Opolánky u Poděbrad (2), Křinec (2), Ohrada (1) u Kolína a Zabrdovice (1) u Nymburka.

1. Churanice. Leb mužská, ovální. Nízký a prostředně široký dolichokephal s čelem velmi úzkým, ustouplým. Výška od opisthionu vzata. Maximalní šířka asi v polovici. Occiput mírně vysedlý.

2. a 3. Opolánky č. 1. a 2. Obě asi mužské. Prvá ovoidní, druhá ovalní. Obě hyperdolicho-kephalické, prvá typu prvého, druhá snížena a sešířena. Čela široká, zejména u druhé, které jest však strmé. Maximalní šířka za polovici délky lebečné, u prvé však velmi nízko, u druhé opět velmi vysoko. Occiput u druhé protáhlý. Obě lebky nám podávají příklad kříženců prvého a čtvrtého typu. Vykopány p. *J. Hellichem* s náramky puklicovitými.

4. a 5. Křinec č. 1. a 2. Obě asi mužské. Č. 1. ovoidní, vysoký, prostředně široký brachykephal s čelem i basí úzkou, č. 2. ovalní, mírně vysoký, velmi úzký hyperdolichokephal s čelem širokým. Maximalní šířka jest u obou kolem polovice délky a vysoko. U prvé occiput sploštělý, u druhé něco protáhlý. Prvá řadí se k třetímu, druhá k prvému typu. Z nálezu p. *Stiftra*, lékárníka v Křinci.

6. Ohrada. (Nalezena prof. *Píčem.*) Leb s occiputem rozbitým, jejž jsem dle uchovalé části klenby domodeloval. Velmi nízký, široký dolichokephal, ovoidního tvaru a čela úzkého a ustouplého. Maximalní šířka v zadu. Occiput nepatrně vyčnělý. Chamaeconchie.

7. Zabrdovice. (Nalezl prof. *Vávra.*) Těžká, ovoidní mužská leb. Mírně vysoký, prostředně široký a již značně zkrácený mesokephal s čelem úzkým, ustouplým. Maximalní šířka vzadu a vysoko. Occiput mírně oploštělý. Značná chamaeconchie.

8. Kostomlaty. Ovoidní nízký, prostředně široký hyperdolichokephal, rázu více ženského. Čelo strmé, široké. Maximalní šířka vzadu a vysoko. Occiput velmi protáhlý.

Kolínsko-poděbradské latènské lebky jsou očividnou směsí lebek hyperdolicho- a brachykephali-

ckých. Prvé jsou ve značné většině, polovina všech lebek a z ostatních ještě dvě jsou jen krátce dolichokephalické. Srovnáme-li nyní lebky tyto se skrčenými téhož území co do indexu šířko-délkového, uvidíme ihned nápadný rozdíl mezi nimi. U latènců ustupuje do pozadí pro skrčené charakteristická dolichomesokephalie.

Index 100 eu-eu : gb-Eo

	65·0	67·5	70·0	72·5	75·0	77·5	80·0	82·5	85·0
Skrčení:	3	2	2	2	3	1		1	1
Latènci:	3	1		2		1	1		

Ještě nápadnější rozdíl máme však v indexu výško-délkovém. Řekli jsme o bylanských a radimských skrčených, že jsou skříženy s nízkým čtvrtým typem, latènské jsou však ještě nižší, jak následující srovnávající tabulka naznačuje.

Index V-ba : gb-Eo

	65·0	67·5	70·0	72·5	75·0	77·5	80·0	82·5
Skrčení:		1	4	3	2	3		1
Latènci:	1	2	1	3			1	

Odpočítáme-li jim brachykephaly, z nichž jeden má index 80·3, druhý krátký mesokephal 73·3, pak zbude většina nízkých lebek, které by se řadily k typu, jejž jsme čtvrtým nazvali.

V indexu výško-šířkovém probleskuje dosti zřetelně, kterak latènci jsou širší skrčených, a že hyperdolichokephalové latènští jsou smíšeninou prvého a čtvrtého typu. Opolanská 1. a křinecká 2. řadí se ku prvému typu.

Index V-ba : eu-eu :

	87·5	90·0	92·5	95·0	97·5	100·0	102·5	105·0	110·0	112·5	115·0
Skrčení:	1	—	3	1	2	2	1	—	1	2	1
Latènci:	—	—	1	1	2	1	—	—	2	—	—

Brachykephalové aneb do krátké mesokephalie zkrácené lebky mají samy sebou nízké indexy a výško šířkový index latènského nízkého čtvrtého typu kolísá tedy mezi 97·5 až 100·0.

Latènci mají čela z polovice úzká pod indexem 70·0 a z polovice široká nad 72·5, za to však jsou čela z části strmější než u skrčených.

Úhel gb-mo-br:

	122·5	125·0	127·5	130·0	132·5	135·0	137·5	140·0	142·5
Skrčení:	—	—	1	1	5	3	1	5	—
Latènci:	1	1	2	—	1	—	2	—	1

Čela nejustouplejší mají jen leb churanická, opolanská 2. a ohradská.

Index orbitalní vykazují jen tři lebky latènské; u dvou z nich jest velmi nízký, kdežto skrčení z téhož území mají z daleké většiny velmi vysoké a skrčeným českým celkem neobvyklé indexy.

Celkem můžeme náš úsudek o latènských lebkách na Kolínsku a Poděbradsku shrnouti v tom, že lebky ty nemají mnoho společného s lebkami tamějšími jim předcházejícími z doby koster skrčených, a že, ač v elementech svých se mnoho mezi sebou srovnávají, přece ve svém způsobě smíšení a skřižování od skrčených se liší, tak že těžko za to míti, že lid latènský do Kolínska a Poděbradska vniklý s lidem skrčených, který tam nalezl, se nápadně mísil. Že v těchto krajinách však lid skrčených latèny přečkal, dokazují zřejmě tamější lebky starokřesťanské.

2. Pražsko. 7 nalezišť: Letky, 4 lebky (vyk. Píč), Stradonice 7 lebek (6 z *Bergrovy sbírky*), Záběhlice u Prahy (vyk. prof. Píč) jedna leb, Řeporyje u Prahy, dvě lebky (vyk. p. účetní Nesměrák), Hořelice (1 leb, vyk. p. Landou), Přemyšlení u Roztok (p. Dr. Ryzner) 2 lebky, Nehvizdy 1 leb (p. řed. Vaněk).

9.—12. Letky č. 1—4. Vesměs mužské lebky z jednoho pohřebiště, co do délky pomíchané, dvě dolichokephalní, jedna meso- a jedna docela hyperbrachykephalní. Lebky jsou vesměs vysoké nad indexem výško-délkovým 72·5. Indexy výško-šířkové jsou hodnot prostředních kolem 100·0. Č. 3. a 4. mají velmi úzké čelo mírně ustouplé, basis jen mírně úzkou. Occiputy u krátkých jsou oploštělé, u dlouhých lebek protáhlé (indexy mezi 17·5—20·0).

13.—19. Stradonice 1.—7. Zdali lebky tyto jsou skutečně latènské, nemáme bezpečných zpráv. Nalezeny jsou vesměs na stradonickém hradišti a přešly koupí sbírky *Bergrovy* do musea, až na lebku č. 1., která již dávno v museum se nalézala. Lebky patří rozhodně k sobě, jsou jednolitého rázu, pohlaví smíšeného a dvě dětské. Dvě jsou mesokephalní, ostatní pak mírně brachykephalní. Výška lebečná jest u brachykephalů dvojí, nízká a vysoká. Mesokephalové jsou jen nízké a č. 3. docela chamaekephalická (67·0). Patrně jedná se zde o zkrácení dlouhé a nízké lebky do brachykephalie a o vliv této lebky i na brachykephalii. Index výško-šířkový jest celkem nižší než index tentýž u leteckých lebek. Čelo jest také užší, basis jednak z většiny úzká, jednak z menšiny široká. Maximalní šířka nalézá se u všech v polovici neb před polovicí délky a asi v polovici výšky lebečné. U leteckých dere se maximalní šířka víc do zadu a do výše. To rovněž poukazuje u stradonických lebek na křížení se s nízkou, dlouhou lebkou. Occiput jest u všech protáhlý. Orbita jest vesměs vysoká a nos úzký. Celkem odpovídají lebky stradonické křížencům 3. a snad 4. typu. V dimensích lebečných upomínají nám lebky skrčených z Hostomic (Teplicko), liší se však od nich orbitou a nosem. U hostomických objevuje se chamaeconchie a platyrrhinie. Soudil bych o stradonických lebkách, že jsou latènské, ale territorialně dlouho tam dominující brachykephalií vesměs v brachykephalii zkrácené.

20. Záběhlice. Vysoký, velmi úzký brachykephal s čelem mírně strmým a velmi úzkým, s basis širokou, s maximální šířkou vzadu a nahoře a s occiputem oploštělým. Orbita mírně chamaeconchní (77·9), nos již mesorrhinní. Kříženec asi 1. a 3. typu. Blíží se skrčeným.

21.—22. Řeporyje. 1.—2. Nízké, mírně široké (ind. kolem 100·0) dolichokephalické lebky. Čelo méně strmé s indexem kolem 70·0. Široká i úzká basis. Maximalní šířka v polovici délky a výšky lebečné. Occiput u č. 1. protáhlý, u č. 2. oploštělý. Orbity jsou značně chamaeconchní a nosy leptorrhinní. Kříženci asi 2. a 4. typu, poslední převládá.

23. Hořelice. Velmi nízký a široký brachykephal s čelem víc strmým a velmi úzkým. Basis rovněž úzká. Maximalní šířka vzadu a nahoře. Occiput velmi oploštělý. Mesoconchie. Radimský skrčený to hyperbrachykephal snížený a prodloužený, snad 4. typem (?). Letecky hyperbrachykephal (viz č. 10.) jest velmi vysoký, bohužel však rozbitý, tak že bližší jeho srovnání s tímto a radimskym jest nemožné.

24.—25. Přemyšlení. 1.—2. Pocházejí bezpochyby z hrobů latènských na Přemyšlení, kde na témže místě se i skrčení nalézají. Tvar těchto lebek je nutně k latèncům zařaďuje. Č. 1. mohlo by býti téměř vzorem 4. typu, v době latènské do Čech vniklého. Č. 2. jest již spíše skřižováno. Jsou to hyperdolichokephalové, nápadně nízcí, mírně širocí s čelem širokym a značně ustouplým, tak že až na cannstattskou rasu upomínají. Úhel gb-mo-br u přemyšlenské 140°, u neanderthalské asi 147°. Lebky přemyšlenské jsou velmi defektní bez basi, tak že jich výška musila býti jen přibližně určena. Č. 2. nalézá se již v orthokephalii, jest tedy vyšší a odchyluje se od prvé i v basi, jelikož její maximalní šířka stoupá nápadně vzhůru. U č. 1 jest čelo i basis široká. Occiput u obou oploštělý. Oproti neanderthalské lebce mají přední část lebky značně prodlouženou a maximalní šířka lebky spadá víc za polovici délky.

26. Nehvizdy. Nízký, mírně úzký hyperdolichokephal s čelem mírně strmým a velmi širokým, s basí rovněž širokou. Maximalní šířka blíží se ku polovici délky a jest v polovici výšky lebečné. Occiput protáhlý. Orbita značně chamaeconchní, nos mesorrhinní.

Na Pražsku, srovnáme-li latènce se skrčenými, přibude latèncům brachykephalie, která jest zde zastoupena pojednou 44·4% (počítám v to i mesokephalii krátkou od ind. 77·5 nahoru), u skrčených však jen v 9·1%. Na tom vysokém procentu krátkolebců mezi latény nemají Stradonice žádnou účast. Za to chybějí latèncům střední indexy našeho druhého typu od 72·5 až 77·5, kterých jest na Pražsku v době skrčených 54·5%, mezi latènci jen 11·1%. Kromě toho jsou latènští hyperdolichokephalové na Pražsku delší než skrčení, podobně jak to pozorováno bylo na latèncích kolínsko-poděbradských.

Index 100 eu eu : gb-Eo:

	65·0	67·5	70·0	72·5	75·0	77·5	80·0	82·5	85·0
Skrčení na Pražsku:	—	4	2	3	2	1	—	—	—
Latènci na Pražsku:	1	3	2	1	1	2	5	—	1

V indexu výško-délkovém dostavují se také podobné rozdíly. Mezi latènci navzdor tomu, že mezi nimi objevuje se tak vysoké procento brachykephalů, kteří již sami sebou vysocí jsou, nalézá se vyšší procento nízkých lebek do 72·5 (38·9% proti 25·0% u skrčených). Také tak nízká chamaekephalie latènců u skrčených nepřichází.

Index V-ba : gb-Eo	65·0	67·5	70·0	72·5	75·0	77·5	80·0
Skrčení:	—	1	2	1	7	1	—
Latènci:	2	1	4	3	3	2	3

Nejnápadnější rozdíl jest mezi latènci a skrčenými v indexu výško-šířkovém, jak příslušný přehled ukazuje. Latènci jsou vesměs širší.

Index V-ba : eu-eu:

	82·5	85·0	87·5	90·0	92·5	95·0	97·5	100·0	102·5	105·0	107·5	110·0
Skrčení:	—	—	—	1	—	1	—	1	5	2	—	1
Latènci:	1	1	1	—	2	4	3	3	2	—	—	—

V indexu 100 ft-ft : eu-eu jsou latènci se skrčenými přibližně stejní, až na to, že první mají naznačena ještě širší čela. Ve strmosti čela liší se však latènci od skrčených tím, že mají čela ustouplejší.

Úhel gb-mo-br:

	120°	122·5°	125°	127·5°	130°	132·5°	135°	137·5°	140°	142·5°
Skrčení:	1	2	1	3	1	2	1	1	—	—
Latènci:	—	1	1	1	4	3	5	—	2	1

Latènci na Pražsku shodují se v ustouplosti čela se skrčenými na Kolínsku a Poděbradsku.

V očnicích jeví se rozdíl, avšak není tak do očí bijící. Chamaeconchie jest jako u skrčených, tak i u latènců domovem, jen že u latènců značná chamaeconchie jest jen ku meso- a hypsiconchii přimíšena, kdežto u skrčených přechází chamae- a mesoconchie znenáhla do sebe. Hypsiconchie v obou případech vystupuje samostatně.

Index orbity:

	67·5	70·0	72·5	75·0	77·5	80·0	82·5	85·0	87·5	90·0	92·5
Skrčení:	1	—	2	1	2	1	—	—	2	—	—
Latènci:	1	2	1	—	2	3	—	—	—	1	1

Nosem se mnoho neliší, u obou kolísá index nosní kolem 50·0; skrčení vykazují kromě toho jednotlivou výstřední platyrrhinii, latènci naopak zase výstřední leptorrhinii.

3. *Slansko.* Odtud známo mi jen jedno naleziště Pchery s 2 lebkami, které p. řed. *Felcman* vykopal.

27.—28. Pchery. 1. a 2. Prvá jest mírně vysoký a široký mesokephal s čelem širokým, ustouplým a s basí velmi úzkou. Maximalní šířka tlačí se do zadu a velmi vysoko. Occiput jest nepatrně protáhlý. Značné chamaeconchie (63·4). Druhá lebka jest dětská a asi pathologická, velmi úzký a vysoký hyperdolichokephal (ind. 65·1—75·7?—119·6?).

4. *Žatecko a Teplicko.* Pět lebek mi přístupných ze dvou nalezišť: Libčeves s jednou a Dlouhý Újezd u Mostu se 4 lebkami. Prvá chová se v musejních sbírkách, ostatní v teplickém museu.

29. Libčeves. Mírně vysoký a široký brachykephal s čelem úzkým a strmým a s basí širokou. Maximalní šířka v zadní třetině délky a nad polovicí výšky lebečné. Occiput protáhlý. Očnice mesoconchní a nos platyrrhinní.

30.—33. Dlouhý Újezd.*) 1.—4. Dvě z nich jsou dlouhé, dvě krátké, prvé velmi nízké, druhé poměrné

*) Lebky z pohřebiště velmi bohatého v Dlouhém Újezdě leží nezmontované, roztouplé a plny země tak, jak byly vykopány, ve sbírkách teplického musea a mně bylo dovoleno z nich vzíti míry. Učinil jsem to arci jen nedostatečně, ba i výšku jsem musil jen uměle odhadovat. Mnoho pak lebek v témž stavu, jak jsem je viděl, nedalo se vůbec změřit. Změřil jsem vše, co jsem na místě mohl.

vyšší, ale proto přece vůči své brachykephalii nízké. Šířka u všech lebek jest nepatrná až na hyperdolichokephala, jenž však na svou délku jest také široký. Čelo u hyperdolichokephala střední šířky (70·6), u ostatních velmi úzké, basis vesměs úzká. Jen lebka č. 3. vykazuje mesoconchii.

V jakém vzájemném poměru stojí zde skrčení a latènci, vysvítá z následujících přehledů.*)

Index 100 eu-eu:gb-Eo:

	65·0	67·5	70·0	72·5	75·0	77·5	80·0	82·5	85·0
Skrčení:	—	2	1	3	3	2	—	—	—
Latènci:	1	—	1	—	—	1	—	1	1

Index 100 V-ba:gb-Eo:

	62·5	65·0	67·5	70·0	72·5	75·0	77·5
Skrčení:	—	1	—	2	2	4	1
Latènci:	1	—	1	1	1	1	—

Index 100 V-ba:eu-eu:

	85·0	87·5	90·0	92·5	95·0	97·5	100·0	102·5	105·0	107·5	110·0	112·5
Skrčení:	—	1	1	1	—	2	2	—	—	—	1	1
Latènci:	1	—	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—

Index 100 ft-ft:eu-eu:	57·5	60·0	62·5	65·0	67·5	70·0	72·5
Skrčení:	1	—	—	2	2	1	4
Latènci:	—	—	2	1	—	1	—

V délce latèncům chybí délka našeho 2. typu, jest tam jako všude zastoupena dolicho- a brachykephalie, ve výšce jsou rozhodně nižší a souhlasí v tom se skrčenými z Hostomic, v šířce pak jsou velmi širocí, avšak v souhlasu s hostomickými lebkami, v čele konečně také užší, nejdou však více s hostomickými. Příbuznost a sice veliká mezi hostomickými skrčenými a latènskými z Dlouhé Újezda jest zřejmá, s ostatními skrčenými tam příbuznost nestává. Shodují se tedy do jisté míry latènci se skrčenými na Žatecku a Teplicku víc jako na Kolínsku a Poděbradsku.

Povšechný přehled lebek latènských.**)

Srovnáme-li celkový přehled *indexů šířko-délkových* u českých latènců s přehledem skrčených, tu vidíme nápadný rozdíl mezi nimi. Skrčení jsou kříženci různých typů, latènci však jen míšenci dvou typů, aspoň na první pohled. U skrčených jednotlivá maxima indexů přecházejí znenáhla do sebe, u latènců rozpadají se téměř ve dvě isolované skupiny. U latènců jedná se jen o velmi dlouhé lebky a pak jen o krátké. Můžeme směle říci, že hyperdolichokephalie zde se míší s brachykephalií. Novotou pro latènce jest brachykephalie, která čítajíc u skrčených jen 5·2%, skočí zde na 33·3%. Dolicho-mesokephalie (72·5—77·5), náš 2. typ, jenž u skrčených zastoupen byl ve 48·2%, sklesne u latènců na 15·2%. Zbývá tedy na dlouhé lebky (index do 72·5) u skrčených 46·6%, u latènců však 51·5%. Hyperdolichokephalů (do 70·0) mají skrčení jen 22·4%, latènci ale 27·3%. Jsou tedy i delších lebek než skrčení. Celkový vzájemný poměr těchto indexů u latènců jeví se také i v jednotlivých územích, jak jsme ve specialní části znamenali. Latènci jsou již dle tohoto indexu samého jiné směsěniny, jiný lid, jenž se skrčenými nezdá se býti v žádném spojenství.

Index výško-délkový luští latènskou hyperdolichokephalii a brachykephalii. Nízkých s indexem do 72·5 jest u latènců téměř polovina, 45·5%, u skrčených však jen čtvrtina 24·6%. Chamaekephalů (do 70·0) u latènců 24·2%, oproti 8·8% u skrčených, orthokephalů (70·0 až 75·0) u prvých 39·4%, u druhých již 45·6% a hypsikephalů (nad 75·0) tam 36·4%, zde zase 45·6%. Latènské lebky naproti skrčeným jsou rozhodně nižší.

Z dlouholebých latènců do 72·5 jest 61·5% nízkých (8 lebek ze 13), u skrčených však jen 20·0% (4 ze 20). Hyperdolichokephalové skrčení jsou z 80% vysocí, a ti odpovídají našemu *prvému typu*, u latènců jsou však z 61·5% nízcí a ti opět hlásí se ke *čtvrtému typu*. Z toho můžeme bezpečně souditi, *že skrčení hyperdolichokephalové jsou prvý typ částečně skřížený se čtvrtým typem, latènci však čtvrtý typ z části smíšený a skřížený s prvým.*

Z krátkolebých, od 77·5 počínaje, tedy již od krátké mesokephalie jsou u skrčených z 8 lebek 2 s indexem od 72·5—75·0, ostatních šest hypsikephalních, u latènců 4 docela do 72·5 (dvě z nich chamaekephalní), dále dvě do 75·0 a 9 hypsikephalních. *U krátkolebých skrčených objevuje se jen brachykephalie hypsikephalní, u latènců však vedle brachykephalie hypsikephalní také i chamaekephalní.* Tato poslední činí dojem, jako kdyby s latènci v Čechách objevil se ještě *pátý typ*. Sem řadí se lebky: hořelická, stradonická č. 2. a 3. a dlouhoújezdská č. 1.

Rozdíl v indexu výško-šířkovém mezi dlouho- a krátkolebými skrčenými a latènci znázorní následující seřadění:

---

*) Musím zde upozorniti na to, že snížení lebek z Teplicka a Žatecka může býti dvojí, jednak čtvrtým typem, jednak francouzskou nízkou dolichokephalií, s níž styk českých skrčených, jak později odůvodníme, není nepravděpodobný.

**) K tomuto přehledu dlužno na pomoc vzíti tab. III. ze stati o českých skrčených, kde všechny české lebky praehistorické jsou v jednotlivých mírách mezi sebou srovnávány. Jelikož však během zpracování této stati o latèncích a současném tisku předešlé stati o skrčených pět lebek bylo z lebek latènských jednak co pochybných, jednak co mezi latènské nepatřících vynecháno, změnila se přiměřeně čísla v jednotlivých řádkách, která změna však na celkový výsledek, jak srovnáním na jevo zřejmě vychází, žádného vlivu nemá. Omylem byla mezi latènci uváděna také jedna lebka z Vedrovic na Moravě, pocházející ze sbírky *Bergrovy*, která však při bližším vyšetření udána jest co skrčená. Jelikož však ta lebka jest brachykephalní s indexem 81·9, pak i na Moravě v době koster skrčených byli brachykephalové domovem. Kdo však srovná naši tabulku IV., kde cizozemské skrčené srovnávány jsou s českými a vyhledá si tam moravské lebky, uvidí na první pohled, že brachykephalen z okolí brněnského, u skrčených z okolí Znojma nenaléza ani zdánlivého ohlasu. Že brachykephalové také na Moravě mezi skrčenými se najdou, není nepravděpodobné, jelikož všude v okolí Moravy brachykephalové aspoň ve stopách se objevují. Konečně se ani tento brachykepbal našich celkových nálezů o skrčených ve střední Evropě nedotýká. Míry této lebky v indexech jsou: d. 81·9, v. 77·8, š. 95·0, au. v. 71·3, čelo 65·0, orbita 80·0, nos 46·9. Oblič. svrch. 78·6 a 55·6, occiput 16·7, vzdálenost maximální šířky 45·4 a 38·9. Úhel čela 135·5°.

Index V-ba : eu-eu

Index eu-eu : gb-Eo:		80·0	82·5	85·0	87·5	90·0	92·5	95·0	97·5	100·0	102·5	105·0	107·5	110·0	112·5	115·0	117·5
Skrčení	do 72·5:	—	—	—	—	—	1	1	—	2	3	4	1	2	3	1	—
	od 77·5:	—	—	—	—	1	—	1	5	2	3	—	—	2	—	—	—
Latènci	do 72·5:	—	—	—	—	2	2	—	3	2	—	—	—	—	—	—	1
	od 77·5:	1	1	2	1	2	3	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—

Dlouholebí skrčení honosí se indexem výško-šířkovým od 100·0 nahoru, latènci od 102·5 dolů. Při tom obé skupiny rozpadají se ve dvě vedlejší o nižších a vyšších indexech. U skrčených ty vyšší, t. j. od 110·0 nahoru odpovídají prvému typu, nižší jsou již kříženci, u latènců klesají vyšší k 97·5, nižší až ku 90·0, které teprve mohou býti asi indexy přináležejícími ku čtvrtému typu. Vyšší indexy by platily křížencům. Podobně rozpadají se tyto indexy u krátkolebých. Vlastní indexy brachykephalů hypsikephalních dlužno hledati asi jen u latènců mezi 90·0—97·5, jelikož vyšší indexy u skrčených podmíněny jsou patrně křížením se s užšími lebkami, u brachykephalů chamaekephalních umístěny jsou, jak skupina těchto lebek naznačuje, mezi 80·0—90·0.

Ve Francii v neolithickém pohřebišti v Châlons sur Marne krátkolebé rozpadají se rovněž ve dvě naše skupiny a skupina brachykephalů chamaekephalních jest větší. Tato shoda ve brachykephalech mohla by poukazovati na jakýsi styk francouzských neolithických lebek s pozdějšími latènskými v Čechách.

Následující tabulka podává přehled českých latènských lebek rozeskupených dle indexu šířko-délkového, kterak se chovají k indexům výško-délkovému, výško-šířkovému a čelnímu, a zároveň znázorňuje vše, co předem o latènských lebkách zaznamenáno bylo. Dlužno však při tom tuto tabulku srovnati ještě s podobnou tabulkou skrčených na str. 177. t. dílu „Památek".

| Index šířko-délkový 100 eu-eu : gb-Eo | Lebky latènské: Index výško-délkový 100 ba-V : gb-Eo | | | | | | | | Index výško šířkový 100 ba-V : eu-eu | | | | | | | |

nízcí s 60·0%. Tento poměr neodpovídá vlivu typu čtvrtého, ktery má čela široká. Nízké dlouholebé s čelem úzkým jsou lebky francouzské z doby neolithické.

V druhém indexu čela se šířkou lebky jsou skrčení v 66·7% čel úzkých do indexu 72 5, latènci však ve 84·6%. Z dlouholebých skrčených má 27·8%, z latènských 27·3% čela úzká. Z dolichokephalů skrčených (mezi 70·0—75·0) mají 60%, z latènců 83·3% čela úzká. U skrčených rozpadá se dolichokephalie na skupiny čel úzkých a čel širokých, které do sebe nepřecházejí, u latènců jsou čela skorem výhradně úzká. Zde latènci opět poukazují na něco cizího, čtvrtému typu nepříslušného při čistě dolichokephalických lebkách. Aby nám tento rozdíl byl zcela jasným, pohleďme na tabulku předešlou a v indexu čelním uvidíme, že *hyperdolichokephalie latènská má čela jen široká, dolichokephalie naopak čela úzká.* Na tabulce té vedle přehledu indexu čelního u latènských lebek přiřaděn jest přehled téhož indexu u skrčených.*) Tam zřejmo také, že hyperdolichokephalie jest čela širokého, dolichokephalie však víc než z polovice čela úzkého, v čemž se shoduje s latènskou dolichokephalií. I v mesokephalii se ten rozdíl v čelech vyskytuje, tak že můžeme nyní směle tvrditi, že našemu *druhému typu skrčených patří též čela široká.* Tím také opravujeme udání naše na str. 204., kde druhému typu přičítána jen čela úzká. Nedá se popříti, že tím ohrožen jest náš druhý typ; mohl by býti jen křížencem. U skrčených dolichokephalů s čelem úzkým jedná se jen o vysoké lebky, jsou mezi nimi jen dvě nízké, a sice radimská 3. a hostomická 1., a proto nelze tak snadno říci, že náš druhý typ složen byl vlastně ze dvou typů, že však úzká čela patří francouzskému typu, proto i *vliv francouzských neolithických lebek na naše skrčené není vyloučen.* U latènců dolichokephalové s úzkým čelem jsou jen samí nízcí a tudíž s naším druhým typem skrčených nemají nic společného. *Ony odpovídají skutečně neolithickému typu francouzskému, t. j. nízkým dolichokephalům s čelem úzkým. Jest to tedy pro lid latènský v Čechách nový typ, a sice pořadem šestý.*

Krátkolebí skrčení i latènci mají vesměs čela úzká a mezi nimi nízcí latènští brachykephalové (typ pátý) čela poměrně nejužší. Lebky tyto nalézám mezi skrčenými nejvíce na severu Čech, v Žatecku a Teplicku, a z vlastní zkušenosti vím, že do dnešního dne tamější lid vykazuje takových nápadných lebek brachykephalických, krátce vejčitého tvaru s velmi úzkou špičkou do předu obrácenou. Jak jsou lebky tyto vysoké, neměl jsem příležitost na mrtvolách změřiti.

Index čelní, a sice minimalní šířky čela s maximalní. (100 ft-ft : stp-stp.)

Přehledy tohoto indexu se u skrčených i latènců zdán[illegible] nalézá se maximum mezi 80 ni do ind. 72·5 mají 70·6% 82·5, latènci však 80·0%, 77·5) opět 55·6% nižších ici 69·2%.

*) stati o skrčených v předvynechán, donášíme jej o.

Přihlížíme-li nyní současně k indexům šířko-délkovým, shledáme se zase s těmitéž rozdílnými poměry mezi skrčenými a latènci, jaké jsme konstatovali při indexu minimalní šířky čela z maximalní šířky lebky (100 ft ft : eu-eu), ač celkové přehledy obou zdánlivě mezi sebou souhlasí. Ostatně oba tyto indexy naznačují přibližně stejnou věc.

Úhel čelní gb-mo-br.

V celkovém přehledu opět se tyto úhly u skrčených a latènců zdánlivě shodují. U obou jsou dlouholebé a krátkolebé lebky promíchány. Skrčení mají maximum roztáhlé mezi 127·5—142·5°, u latènců však koncentruje se mezi úhly 130·0° a 137·5°.

Ve skutečnosti, přihlížíme-li zejména k délce lebek, jsou poměry velmi složité. My si je můžeme rozděliti na úhly strmé do 132·5° a na úhly ustouplé nad 37·5°. To rozdělení platí však jen pro hyperdolicho- a dolichokephalii pro skrčené i latènce.

Úhly strmější jsou četnější a přechody mezi úhly strmými a ustouplými jsou u skrčených hojnější než u latènců. Ustouplé úhly jdou u skrčených dále do mesokephalie, kde jsou četné pojednou jako v hyperdolichokephalii. Dolichokephalie má jich velmi málo. U latènců úhly ustouplé mizí dolichokephalií. Chybí jim tedy naprosto mesokephalie s ustouplými úhly.

Strmé úhly do 132·5° mají u skrčených v stejném množství asi hyperdolicho-, dolicho- a mesokephalové, z latènců hyperdolicho- a pak jen brachykephalové.

Dolichokephalie latènská a ještě více brachykephalie má čelo středních úhlů mezi 130·0—137·5°. Ty samé úhly vykazují mezi skrčenými radimští hyperbrachykephalové, kdežto latènský hyperbrachykephal (Letky č. 2.) má čelní úhel nad 140·0°.

U skrčených jsou tedy strmé a ustouplé úhly, které do sebe přecházejí, u Latènců pak střední, k nimž se v hyperdolichokephalii druží úhly strmé i ustouplé, v brachykephalii pak jen strmé. (Viz. tab. na str. násl.)

Dle territoriálního rozdělení našli jsme v úhlech čelních značnějších rozdílů a to se vysvětluje tím, že na Kolínsku a Poděbradsku dlouholebí skrčení mají čela ustouplejší, latènci však strmější, na Pražsku opět dlouholebí skrčení strmější a latènští zase ustouplejší. U krátkolebých skrčených na Kolínsku souhlasí čela s dlouholebými. V době latènské však dostavily se pojednou u krátkolebých vedle ustouplých čel také i strmá, která skrčení v těch samých territoriích nemají. Ta samá čela vykazují ale také dlouholebci latènští na Kolínsku a pak i mezi skrčenými na Pražsku, lebka čičovická č. 1., libšická, dvě přemyšlenské č. 5. a 6. Byl by to jeden z málo zjevů, jenž by poukazoval k tomu, že snad mezi skrčenými a latènci přece bylo styků.

Přehled úhlů čelních dle territorií.

		Úhel gb-mo-br:									
		120·0	122·5	125·0	127·5	130·0	132·5	135·0	137·5	140·0	142·5
Skrčení	Kolínsko	—	—	—	1	1	5	3	1	5	1
	Pražsko	1	2	1	3	1	2	1	1	—	1
Latènci	Kolínsko	—	1	1	2	—	1	—	2	—	1
	Pražsko	—	1	1	1	4	3	5	—	2	1

Index šířko-délkový 100 eu-eu : gb-Eo	Skrčení čeští: úhel glabella-metopion-bregma gb-mo-br 117·5—	120·0—	122·5—	125·0—	127·5—	130·0—	132·5—	135·0—	137·5—	140·0—	142·5—	145·0—	Latènci čeští: 117·5—	120·0—	122·5—	125·0—	127·5—	130·0—	132·5—	135·0—	137·5—	140·0—	142·5—	145·0—
65·0—	.	.	1	.	3	1	1	1	1	2	.	.	.	.	.	.	1	1	.	.	1	2	.	.
67·5—	.	.	1	.	2	2	2	1	1	1	.	.	.	.	1	1	.	1	.	.	.	1	.	.
70·0—	.	1	.	.	2	2	.	1	1	1	.	.	.	.	.	.	.	1	2	.	.	.	.	.
72·5—	1	.	1	2	.	2	2	2	.	1	.	1	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	1	.
75·0—	.	.	.	1	1	1	3	.	3	1	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.
77·5—	.	.	.	.	2	1	2	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	1	2	.	.	.	.
80·0—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	1	1	.	1	2	3	.	.	.	.
82·5—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.
85·0—	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
87·5—	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.

Přehled úhlů čelních dle territorií a délky lebeční. Dlouholebí do index 72·5, krátkolebí od ind. 77·5.

		Úhel gb-mo-br: 120·0	122·5	125·0	127·5	130·0	132·5	135·0	137·5	140·0	142·5
Skrčení											
Kolínsko	dlouholebí	—	—	—	1	1	1	1	—	2	—
	krátkolebí	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—
Pražsko	dlouholebí	1	1	—	1	1	—	1	—	—	—
	krátkolebí	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Latènci											
Kolínsko	dlouholebí	—	1	1	1	—	—	—	1	—	—
	krátkolebí	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—
Pražsko	dlouholebí	—	—	—	—	2	1	1	—	2	—
	krátkolebí	—	1	1	—	1	—	4	—	—	—

Index minimalní šířky čela ze šířky zygialní obličeje (100 ft ft : zy-zy). Zařaďuji nově tento index, jelikož nám poskytuje možnost české lebky s francouzskými co do obličeje mezi sebou srovnávat. Francouzi jej jmenují indexem obličejovým a uvádějí vedle něho hlavní index obličejový takový, jaký v Německu nikdo neměří a ševykazuje. Výšku obličeje místo od nasionu k prosthionu měří od ophryonu (t. j. střední bod minimalní šířky čela) k prosthionu a redukují jej na šířku zygialní. Místo v Německu obvyklé maxillarní šířky užívají šířky jugularní.

Skrčení v tom indexu seskupují se v dvě skupiny, jedné široké o nižších indexech mezi 70·0—77·5 však s maximem nad 75·0 a druhé malé nad 80·0 a výše, V maximum skupiny široké o nízkých indexech dominují vedle dolicho-mesokephalů, druhého to typu, dlouholebí, kteří kromě toho tvoří ještě jednu skupinku v indexech 70·0—72·5. Hyperbrachykephalové skrčení umístěni jsou právě ve středu široké skupiny mezi oběma úzko- a širokolícími dlouholebci. Ta malá skupina velmi širokolících skrčených o indexu nad 80·0 chová mezi sebou čičovickou leb č. 1., dvě dřínovské č. 2. a 3., osluchovskou 1., bylanskou 1., pětipeskou 2. a knovízskou. Jsou tedy většinou jen lebky severně nad Prahou nalezené, kdežto lebky z Kolínska mají ponejvíce právě nejnižší indexy.

Latèncům nyní ta skupina o vysokých indexech téměř chybí a ostatní lebky jeví tendenci k indexům nízkým. Ač velká část latènských lebek tento index nevykazuje, přece ze zbytku vychází na jevo, že latènští dlouholebci se rozpadají podobně ve dvě skupiny o nižších a vyšších indexech jako skrčení, mezi nimiž největší část krátkolebých umístěna jest, tedy právě tam, kde skrčení hyperbrachykephalové se nalézají.

V neolithickém pohřebišti francouzském v Châlons sur Marne odpovídají krátkolebí v indexech těchto našim skrčeným i latènským, z dlouholebých zdá se tam býti však jen zastoupena skupina o vysokých indexech nad 77·5. Velmi vysoké indexy jim chybějí.

	Index 100 ft-ft : zy-zy: 65·0	67·5	70·0	72·5	75·0	77·5	80·0	82·5	85·0	87·5	90·0
Skrčení čeští:	1	—	5	6	11	4	5	1	—	1	1
Latènci čeští:	—	—	3	3	3	2	1	1	—	—	—
Neol. z Châlonsu:	1	2	3	5	5	5	—	—	—	—	—

Index basalní z délky a šířky lebečné. (*100 ms-ms : gb-Eo a 100 ms-ms : eu-eu*). V indexu z délky rozdíl mezi skrčenými a latènci spočívá jen v tom, že skrčení ukazují více indexů nízkých, latènci opět vysokých, a sice jsou hyperdolichokephalové skrčení o indexech nižších, latènští však vyšších, což znamená, že celkem skrčení mají basis užší a latènci pak širší. Rozdíl však není značný, jelikož z větší části se indexy obou kryjí. Krátkolebí skrčení mají basis podobně širokou jak latènští a vykazují oba vysoké indexy. Latènští pak chamaekephaličtí krátkolebci vykazují již užší basis.

V indexech basalních ze šířky jest rozdíl patrnější. Indexy skrčených kolísají mezi 62·5—85·0 a kupí se ve tři maxima mezi 62·5—65·0, mezi 67·5—70·0 a mezi 75·0—77·5. Maxima tato jsou progresivně četnější, poslední nejčetnější. Na maximum nejužší základnice participuje koutská lebka, na prostředním hyperbrachykephal a na nejširší basi hyperdolichokephalové a částečně dolicho- a mesokephalové. U latènců počínají indexy teprve od 67·5 a dosahují hned mezi 70·0—72·5 maxima. Dlouholebí i krátkolebí rozpadají se ve dvě zřetelně isolované skupiny o nižších a vyšších indexech a všechny 4 skupiny alternují tak, že skupina krátko-

*

lebých o nízkých indexech řadu počíná a skupina dlouholebých o vysokých indexech končí. To se děje u dlouholebých bez ohledu na jich výšku, u krátkolebých však nízcí mají basis nejužší. To svědčí patrně o obapolném křižování a sice zejména dlouholebců. Pamětihodné však zde vždy zůstane, že latènští nízcí brachykephalové mají rovněž tak úzkou basis jako vysoký radimský skrčený hyperbrachykephal, ti nízcí brachykephalové, kteří dobou latènskou v Čechách jsou noví.

Indexy určující polohu maximalní šířky lebečné (100 eu-Eo : gb-Eo a 100 eu-ba : ba-V).

Celkový přehled indexu vzdálenosti maximalné šířky od occiputu z délky lebečné u latènců liší se od skrčených tím, že jich maximum mezi 37·5—42·5 spadá mezi obě mohutná a v sebe splývající a mezi 35·0—45·0 se rozprostírající maxima skrčených. U skrčených rozpadají se lebky, které mají jednak maximum lebečné šířky v zadní třetině, jednak před polovicí délky lebečné, latènci pak mají většinou maximalní šířku umístěnou zrovna uprostřed mezi oběma druhy lebek u skrčených. Toto ve středu umístěné maximum latènských lebek zaviňují převahou jen *krátkolebí*, kdežto dlouholebí chovají se rovněž jako dlouholebí skrčení a mají též dvě maxima skrčených, z nichž druhé, totiž ve kterém se maximalní šířka blíží ku polovici lebečné délky, jest mocnější. U latènců z dlouholebých jsou to většinou úzké lebky, které mají menší indexy, a podobně i nízcí krátkolebí řadí se v křídle maxima o nižších indexech. U skrčených naopak ty nižší dlouholebé patří do maxima vyšších indexů. To by celkem naznačovalo, že snížení u lebek skrčených jest původu jiného než u lebek latènských.

Velikého významu nabývá tento index teprve u starokřesťanských českých lebek, kde skupina lebek o nízkých indexech chybí aneb jest slabě zastoupena vyjma Poděbradsko a Kolínsko.

Index výšky max. šířky z výšky lebečné, určující její výšku, jest u latènců celkem nižší než u skrčených. Jinak rozpadá se jako u skrčených ve dvě velmi rozložité skupiny o nižších a vyšších indexech s tím rozdílem, že obě skupiny počínají daleko s nižšími indexy než u skrčených. Rozdíl jest značný, o 7·5 jednotek. Starokřesťanským českým při předešlém indexu naznačeným chybějí opět ty vyšší indexy. Většina dlouholebých latènců nalézá se ve vyšších, krátkolebých naopak v nižších indexech.

Index occiputalní [100 (la-in) Eo : la-in] čili index vzdálenosti Eo od tetivy lambda—inion z téže tetivy. U latènců má tento index všechny hodnoty, ba u jednotlivých lebek jest větší než u skrčených. Jinak vykazuje u latènců největší maximum mezi 17·5—20·0 jako skrčených. U latènců mohutní ještě maximum nej-

nižších in
proti
dex
D

Dlouholebí latènci mají occiputy
většiny oploštělé. Největší in-
krátkolebé lebky ze Stradonic.
ké až na poděbradské kloní
kých u latènců českých, ze-
ává.
dexy occiputalní s ohledem
viz následující tabulku), že
é mají occiputy vytáhlé
4. typ) naopak oplo-

štělé, dolichokephalie skrčených má většinou indexy protáhlé, latènci obojí, protáhlé i oploštělé. Dolicho-mesokephalie skrčených má idexy obojí, avšak víc protáhlých; podobně i zkrácená mesokephalie od 77·5, u skrčených přiřaduje se více ku protáhlejším occiputům, kdežto brachykephalie latènská i s hyperbrachykephalií skrčenou i latènskou po většině vykazuje oploštělé occiputy.

Úhel la-Eo-in udává stejnou hodnotu s indexem occiputalním, jenže vyjadřuje ji o mnohem přesněji, tak že skupina lebek s oploštělými occiputy, vykazující ty největší úhly stojí isolována. Z latènců mají oploštělý occiput vedle brachykephalů též nízcí dlouholebí, u skrčených naopak část vysokých dlouholebců. Tak oploštělý occiput nalézá se jen z části u krátkolebých starokřesťanů z Kolínska a pak u některých dlouhých lebek z Poděbradska. Zdá se, že tak oploštělý occiput jest jen brachykephalům vlastní a u dlouholebců přichází jen křížením s nimi.

Přihlížíme-li u tohoto úhlu opět k délce lebečné, tu skrčení zdají se míti vesměs úhly malé do 150°, nicméně vidíme v nich rozdíly. Hyperdolichokephalové mají úhly do 150° dvojí: menší do 140° a větší nad ně, dolichokephalie úhly téměř výhradně větší mezi 140°—150° a mesokephalie úhly střední mezi 135°—145°. Brachy- i hyperbrachykephalie nad 150°.

Hyperdolichokephalie latènská má rovněž dvojí úhly: z největší části ty nejmenší do 140° a pak již ty největší přes 150° (těm patří obě přemyšlenské lebky). Dolichokephalie jest rovněž dvojí, do index. 72·5 o menších úhlech do 145°, od indexu 72·5 nahoru o větších nad 145°. Dolicho-mesokephalii (mezi ind. 72·5—77·5) chybí vůbec malé úhly do 145°. Brachykephalie od ind. 77·5 má opět úhly malé do 145° a úhly velké nad 145°. Brachykephalie skrčených souhlasí tedy jen s latènskou o velikých úhlech. Celkem tedy skrčení mají úhly velké nad 145° 28·3%, latènci pak 50·0%.

Úhel ob-Ep-op naznačuje klenbu occiputu omezenou obelionem a opisthionem. Seskupení lebek dle tohoto indexu jest poněkud rozdílné, lebky kupí se víc dobromady než při předešlém úhlu a tvoří u latènců dvě skupiny: prvou mezi 107·5°—110·0°, méně četnou, a druhou mezi 112·5°—115·0. V poslední skupině zastoupena jest poměrně největší část dlouholebců. Krátkolebí jsou roztříštěni po celé rozloze úhlů, skupina však krátkolebých o velikých hodnotách z předešlého úhlu udržuje se přece, ale tentokráte bez lebek dlouholebých, které vykazují occiputy sklenutější. V poměru ke skrčeným postrádají latènci, až na onu malou skupinu krátkolebých, celkem lebky s occiputem oploštělým nad úhel 115·0° a mají nepatrný počet lebek s occiputem o úhlu mezi 110·0°—112·5°, kde u skrčených udržuje se ještě maximum tohoto úhlu.

Úhel eu-Eo-eu, určující klenbu occiputu v rovině horizontalní a omezenou s obou stran lebky bodem maximalní šířky.

Celkový přehled podává rozprostření úhlu tohoto u latènců mezi 75°—102·5°, u skrčených však již od 65·0°. Nejmenší úhly u latènců chybí.

Dlouholebí u skrčených rozloženi jsou po celé šířce přehledu a jen hyperbrachykephal radimský stojí isolován na nejzazším křídle největších úhlů. Hlavní

část dolicho- a mesokephalie (index 72·5—77·5) kupí se mezi 80°—85° a přispívá ku tvoření se hlavního maxima skrčených. U latènců však jsou lebky nehustěji seřaděny mezi 80·0°—95·0°, tak že dlužno latènské lebky již z tohoto přehledu považovati za nosiče tupějších úhlů occiputalních.

Mnohem jasněji se nám poměr mezi lebkami latènskými a skrčenými objeví na tabulce následující, kde srovnány jsou lebky i dle indexu šířko-délkového. Tam vidíme, že hyperdolichokephalie skrčených tříští se na dvě skupiny malých a velkých úhlů, hyperdolichokephalie latènská souhlasí se skupinou velkých úhlů, které jsou vlastně střední (mezi 77·5°—82·5°). Tyto úhly vlastně má z většiny převážně dolicho- i mesokephalie u skrčených a jen dolichokephalie honosí se ještě úhly tupšími nad 87·5°, jako vykazuje latènská dolichokephalie i brachykephalie. Tedy mají skrčení hyperdolicho- i dolichokephalii o různých úhlech, a jen ty části o tupějších úhlech obou souhlasí s latènci a také tam objevují se jen takové lebky.

			Index occiputalní 100 Eo (la-in) : la-in									Úhel occiputalní la-Eo-in									Úhel occiputalní eu-Eo-eu														
			5·0—	7·5—	10·0—	12·5—	15·0—	17·5—	20·0—	22·5—	25·0—	120°—	125°—	130°—	135°—	140°—	145°—	150°—	155°—	160°—	165°—	65·0°—	67·5°—	70·0°—	72·5°—	75·0°—	77·5°—	80·0°—	82·5°—	85·0°—	87·5°—	90·0°—	92·5°—	95·0°—	97·5°—	100·0°—	102·5°—
Lebky skrčených	Index šířko délkový 100 eu-eu : gb-Eo	65·0—	.	.	.	.	.	2	1	.	.	.	.	1	1	1	2	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		67·5—	.	.	1	1	2	4	2	.	.	.	.	2	2	3	2	.	.	.	.	1	.	2	.	.	1	1	1	1	.	.	.	1	.	.	.
		70·0—	1	.	.	2	1	2	1	2	.	.	.	1	1	3	2	.	1	.	.	.	.	1	.	2	.	.	2	.	.	2	1	.	.	.	.
		72·5—	.	.	1	3	3	2	1	.	.	.	1	1	1	5	2	1	.	.	.	.	.	1	.	1	2	3	1	1	2	.	1	.	.	.	.
		75·0—	1	.	2	1	1	5	.	.	.	.	.	1	3	2	1	.	1	1	.	.	.	.	.	1	1	2	4	1	.	1	1	.	.	.	.
		77·5—	.	.	1	1	1	2	1	.	.	.	.	1	2	3	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2	1	2	.	.	1	.	.	.	.
		80·0—	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.
		82·5—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		85·0—	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
		87·5—	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.
Lebky latènské		65·0—	.	1	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	1	.	.	.	.	1	.
		67·5—	.	.	1	.	.	1	1	.	.	.	.	.	3	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	1	.	2	1	.	.	.	.	.	.	.	.
		70·0—	.	.	.	.	.	3	.	.	.	.	.	1	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	1	.	.	.	.	.
		72·5—	.	.	2	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.
		75·0—	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.	1	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2	.	.	.	.	.	.	.
		77·5—	.	1	.	.	1	.	.	1	.	.	.	1	.	1	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.	.	.	.
		80·0—	1	2	1	1	1	1	.	.	.	.	.	.	1	1	1	.	2	.	1	.	.	.	.	.	.	1	.	1	2	2	1	1	.	.	.
		82·5—	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.
		85·0—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		87·5—	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.

Úhel occipitalní kosti la in ho. Celá occipitalní kost jest u latènců našich velmi málo uchovalá, nicméně přehled celkový naznačuje, že dlouholebí honosí se středními úhly, krátkolebí pak dvojími: jednak malými pod 95·0°, jednak velkými nad 100·0°. Skrčení krátkolebí mají úhly nejmenší, souhlasí tedy s prvou skupinou latènských krátkolebců. Z nízkých brachykephalů latènských vykazuje jen jedna leb tento úhel, stradonická 2., ale nalézá se ve skupině širších úhlů. V této skupině největších úhlů nalézají se jen lebky stradonické a odpovídá jim v tom velmi nepatrná část krátkolebých neb zkrácených lebek starokřesťanských.

Indexy výšky normy obličejové (V-pr) *z délky a šířky lebečné.*

Index 100 pr-V : gb-Eo vykazuje rovněž velmi málo lebek latènských a rozložení v celkovém přehledu řídí se dle indexu výško-délkového. Dlouholebí stojí v křídle nízkých indexů pod 90·0, krátkolebí v křídle vysokých nad 92·5. Indexy krátkolebých latènců odpovídají celkem indexu skrčeného hyperbrachykephala a částečně jsou vyšší, jakých indexů již skrčení nevykazují.

Index 100 pr-V : eu-eu podává u latènců již velmi smíšené vzezření. Rozkládá se oproti skrčeným na menším prostoru. Skrčení mezi ind. 107·5—132·5, latènci jen mezi 110·0—127·5. Dlouholebí i krátkolebí rozpadají se ve skupiny menších a větších indexů, krátkolebé okupují jednak nejnižší a střední, dlouholebé střední a nejvyšší a všechny čtyry skupiny alternují.

Index tento jest veledůležitý již vůči výšce obličejové a proto také srovnání jeho se šířko-délkovým indexem nebude od místa. Hyperdolichokephalové skrčení i latènští jsou jedněch indexů, těch nejvyšších. Dolichokephalie u latènců již jest naznačena jako dvojí: o nízkých indexech asi do 115·0 chybí skrčeným, druhá o indexech mezi 117·5—125·0, jest oběma společná. Dolichomesokephalie (72·5—77·5) u skrčených má nízké indexy do 115·0 skorem z polovice, druhá polovice splývá ve středních indexech s dolichokephalií. Indexy nízké latènci opět nemají, ty objeví se teprve v brachykephalii s tendencí se státi vyššími až do ind. 122·5, kdežto u skrčených krátká mesokephalie souhlasí v indexech s dolichokephalií skrčených.

Indexy obličejové jsou u latènců také málo uchovalé.

Index 100 pr-na : zm-zm. Dlouholebí z latènců stojí vesměs v křídle indexu pod 70·0, krátkolebí mají všechny indexy, největší však jich část vyšší a nízcí brachykephalové ty nejvyšší nad 80·0. Ty nejvyšší indexy má však také malá skupina u skrčených, mezi kterými nalézá se čičovická jedna a dvě bylanské. Jsou to obli-

čeje s velmi širokými svrchními čelistmi, skrčený hyperbrachykephal má čelist užší.

Index 100 pr-na : zy-zy. Dlouholebí latènci mají indexy pod 52·5, krátkolebí nad 52·5 s maximem mezi 55·0—57·5. Oproti skrčeným mají dlouholebí latènci rozhodně užší obličeje, krátkolebí pak v šířce obličeje odpovídají asi většině skrčených a nesouhlasí v tom s krátkolebými starokřesťanskými, kteří mají užší obličeje.

Index 100 gn-na : zm-zm jest jen u 6 lebek zachovalý a lebky ty souhlasí v indexech středních u skrčených. Jsou tam dlouhé i krátké lebky pohromadě. Krátkých jest většina. Dlouhé mají nižší, krátké vyšší indexy.

Index gn-na : zy zy jest podobně jako předešlý chudý. Lebky latènské rozloženy jsou shodně se skrčenými ve dvě tytéž skupiny o nižších a vyšších indexech. Ve skupině nižších indexů nalézají se dlouholebí, ve skupině vyšších krátkolebí z většiny. V prvé skupině u skrčených umístěn jest také hyperbrachykephal.

Index 100 jg-jg : gb-Eo, t. j. šířky bijugalní z délky lebečné kolísá u skrčených jen mezi ind. 57·5—65·0 s maximem mezi 62·5—65·0, kde jest většina krátkolebých. Ti odpovídají v indexu tomto přibližně radimskému skrčenému hyperbrachykephalu. Dlouholebé latènské neklesají pod ind. 60·0 a souhlasí v tom jen s menšinou skrčených dlouholebců. Dvě stradonické 2. a 4. mají mezi latènci indexy nejnižší.

Index 100 pr-na : gb-Eo, t. j. výšky svrchního obličeje z délky lebečné neodpovídá také indexu skrčených. U latènců rozpadá se ve dvě skupiny, v jednu mohutnější s maximem mezi 35·0—37·5 a menší mezi 40·0 až 42·5. Poslední skupina indexů skrčeným chybí naprosto. U latènců sestává z většiny z krátkolebých s nízkými brachykephaly mezi sebou. Prvá skupina má křídlo o nižších indexech z dlouholebých, křídlo o vyšších z krátkolebých sestaveno. Zábrdovická krátkolebá lebka má nejnižší index. U latènců jsou dlouholebí i krátkolebí dvojího indexu: vyššího a nižšího, tak jako jsme to poznali již u několika měr. Tentokráte však krátké lebky s nízkými indexy počínají řadu.

Úhel profilový, na-pr > or-au. Celkový přehled ukazuje, že latènské lebky honosí se nejraději vysokými profilovými úhly nad 87·5° s maximem mezi 87·5—90·0°. Maxima, jak přirozeno, súčastňují se ponejvíce krátkolebé, a ostatní z krátkolebých tíhnou jen k úhlům menším. Z dlouholebých mají jen 3 tento úhel, dvě z nich střední hodnoty, jedna, a sice letecký dolichokephal č. 3., vůbec nejmenší úhel. Od skrčených liší se latènci jen svým maximem, a zajímavé jest, že největší část krátkolebých latènců má týž úhel profilový jako skrčený brachykephal.

Úhel Camperův u latènců oproti úhlu u skrčených jest shrnut mezi 75·0—80·0°, kde umístěné nacházíme všechny krátkolebé. Dlouholebí pak mají úhly jednak menší úhlu 75·0 a nebo větší nad 80·0°. Něco podobného, totiž rozpadnutí se dlouholebých ve dvě skupiny, objevuje se však i u skrčených.

Úhel na-ba-pr rozpadá se u latènců ve dvě skupiny mezi 70·0—72·5° a mezi 75·0—80·0°. V obou skupinách nalézají se dlouholebí i krátkolebí. Skrčení mají své hlavní maximum právě uprostřed mezi oběma skupinami latènských. Skrčený hyperbrachykephal souhlasí tentokráte se skupinou latènských o vyšších úhlech.

Při *úhlech Daubentonově* (or-ba-op) a *Brocových* (na-op-ba a na-ba-op) souhlasí na pohled a v celkovém přehledu latènské lebky se skrčenými. Při Daubentonově úhlu mají krátkolebí latènští úhly obdobné úhlům skrčených dlouholebců, kdežto úhly krátkolebých skrčených kupí se kolem 0. Podobně chovají se krátkolebí při úhlech Brocových.

Úhel německé horizontály s maximální délkou lebky (or-au > gb-Eo). I zde krátkolebí latènci drží se víc při 0°, oproti skrčeným, kteří mají úhel positivní, t. j. k čelu obrácený. Dlouholebí souhlasí se skrčenými.

Úhel německé horizontály s francouzskou (or-au > pr-cob). Latènci zde srovnávají se celkem se skrčenými, se slabou tendencí k nižším úhlům, kdežto skrčení jeví ji ku vyšším. Krátkolebí u obou po většině zaujímají střední úhly a dlouholebí rozpadají se ve dvě skupiny, u latènců zejména isolované, o nižších a vyšších úhlech.

Úhel maximální délky lebečné s podélnou osou otvoru týlního (gb-Eo > ba-op). Tentokráte krátkolebí u latènců dělí se ve dvě skupiny, z nichž levá menší vykazuje úhly negativné vysoké mezi —12·5—10·0°, jaké u skrčených jen naznačeny jsou. Pravá skupina již při 0° odpovídá skorem hyperbrachykephalu skrčenému. U dlouholebých prozrazují se také dvě skupiny, z nichž mohutnější levá, mezi krátkolebými ležící, jest velmi bohatá a má v poměru k téže skupině u dlouholebých skrčených o něco vyšší negativní úhly.

Index otvoru týlního (foram. magnum). Latènské lebky tentokráte liší se značně od skrčených. Mají rozhodně vyšší indexy, t. j. kulatější otvory týlní. Stanovíme-li hranici úzkých a širokých otvorů indexem 87·5, pak mají skrčení úzkých otvorů mezi ind. 65·0—87·5 široce rozložených 91·7%, latènci jen 50°. Ostatní latènci kupí se jen mezi ind. 87·5—92·5. I úzkým otvorům u latènců scházejí indexy 75·0—80·0, které u skrčených poměrně dosti bohatě jsou zastoupeny a kde se asi nalézají skrčení brachykephalové. Tím odpovídají přibližně z latènských brachykephalů dvě letecké lebky č. 2. a 4. Lebka kostomlatecká, letecká 3. a pcherská 1. mají ty nejnižší indexy a odpovídají samostatně skupině u skrčených, mezi nimiž většinu mají dlouholebci. Ve skupině širokých otvorů s indexem nad 87·5 umístěni jsou ostatní krátkolebí latènští a s nimi řeporyjský nízký dolichokephal. U skrčených odpovídají těmto jen dva dolichokephalové a oba vysocí (koutská a neprobylická 1.). Ty široké otvory týlní zůstávají i u starokřesťanských českých lebek vzácnými. V moderních lebkách vykazují je četněji Starobavoři.

Index orbitalní. Tento index charakterisuje latènce jako lid převahou o vysokých orbitách nad ind. 77·5. U skrčených jest lebek s tak vysokou orbitou jen 38·5%, u latènců však 62·5%. Z našich latènců vykazují vysoké orbitalní indexy jen krátkolebí, což jest důkazem, že brachykephalům dosavadním v Čechách přísluší dotyčné vysoké orbitalní indexy nad 77·5. Zdali však podobné indexy dlouholebí latènci mají, nelze s naprostou jistotou popírati, jelikož jen dvě lebky z nich vykazují orbitalní indexy, které jsou velmi nízké, pod 72·5. Jest to letská lebka č. 3. a řeporyjská 1.

Že dlouholebci mají též vysoké orbitalní indexy, dokazují nejen naši skrčení, ale také Merovejci. Že se nízké orbity u dlouholebých latènců opírají o skrčené,

jest samozřejmé, ale nemusí to býti právě české, jelikož i východoevropští skrčení a i galské neolithické lebky mají také tak nízké indexy orbitalní.

Dolichokephalie latènská udává jen nízké indexy a brachykephalie částečně. Viz tabulku přiloženou, kde i nosy jsou seřaděny dle indexů šířko-délkových.

Úhel maximalní šířky orbity s vertikalou lebečnou neliší se v rozměrech od skrčených, má však své maximum omezeno jen na úhel 70·0—72·5°. Také i zde to maximum tvoří jen krátkolebí.

Index nosní pohybuje se u latènců oproti skrčeným jen v úzkých mezích, mezi indexy 42·5—55·0. Indexů nad 50·0 jest malá většina. Široké nosy skrčených nad 55·0 u latènců se neobjevují.

Následující seřadění znázorňuje procentualní zastoupení nosů dle běžného roztřídění u skrčených a latènských českých:

	Lepto-	meso-	platy-	hyperplaty-rrhinie
Skrčení	38·2%	29·4%	14·7%	17·7%
Latènci	28·6%	42·9%	28·5%	—

U skrčených dominuje leptorrhinie a mizí s hyperplatyrrhinií, u latènců vedení má jen mesorrhinie.

	Index šířko-délkový 100 eu-eu : gb-Eo	Index orbitalis 62·5–	65·0–	67·5–	70·0–	72·5–	75·0–	77·5–	80·0–	82·5–	85·0–	87·5–	90·0–	92·5–	Index nasalis 40·0–	42·5–	45·0–	47·5–	50·0–	52·5–	55·0–	57·5–	60·0–	62·5–
Lebky skrčených	65·0–	.	.	.	.	.	2	.	.	1	.	.	.	.	.	.	1	.	.	2	1	.	.	.	.
	67·5–	1	.	.	1	.	2	.	.	.	.	1	.	.	.	1	1	1	2	1	.	.	.	.
	70·0–	.	.	.	.	2	2	1	1	.	.	.	.	.	.	.	2	.	3	1	.	.	.	.
	72·5–	.	.	.	2	3	2	1	1	1	.	2	.	.	1	2	1	2	1	.	1	.	1	1
	75·0–	.	.	.	1	3	.	1	.	1	1	.	.	.	1	.	1	.	.	1	1	2	.	.
	77·5–	.	.	1	1	.	1	.	1	1	.	.	.	.	1	.	1	1	1	1	.	.	.	.
	80·0–	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.
	82·5–	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	85·0–	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	87·5–	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Lebky latènské	65·0–	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	67·5–	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.
	70·0–	.	.	.	2	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.	.
	72·5–	.	.	.	.	2	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.	.	.	.	.
	75·0–	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.
	77·5–	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.
	80·0–	.	.	.	.	.	.	3	2	.	.	.	1	1	.	.	1	2	1	1	.	.	.	.	.
	82·5–	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
	85·0–	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	87·5–	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

Latènské lebky cizozemské a soudobé.

Cizozemských latènských lebek, které by zcela odpovídaly českým, jest málo. V první řadě jest to švýcarské původní naleziště La Tène, které dalo celé kultuře této jmeno. Odtud dochovala se nám řada různě uchovalých lebek, jež popsal *Virchow.**) Z moravských soudobých lebek našel jsem v literatuře 3 lebky: dvě Rybešovické**) a jednu z Kyjova.***)

Německý latèn pozdní jest již více soudobý s českou kulturou římskou a myslím, že nebude na škodu, pakli i tyto v úvahu zabereme. Uvádím jednu lebku z Schöngeissingu†) z Horn. Bavor, tři z Westeregeln††) v Sasku, 3 z Biblis-Wattenheimu*) z rýnského Hessenska a 3 z Borkenhagenu**) v Pomořanech.

Skorem za soudobé s latènskými můžeme pokládati i lebky hallstadtské, které arci náležejí jiné stejnojmenné kultuře. Lebek jest celkem 9 na počet a popsány jsou *Zuckerkandlem,****) *Virchowem* a *Hochstettrem.* K těmto druží se lebky moravské z jeskyně Býčí skála, *Wanklem* nalezené. Velká část těchto lebek leží ve Vídeňském museu a snad není ani popsána.

Vlastní latènské lebky†) jsou podobnou směsěninou jako naše, ač poněkud rozdílné. Třídí se na dolicho-, meso- a brachykephaly. Všechny tři skupiny stojí zde isolované, jako kdyby jednalo se v La Tènu o směsěninu trojího lidu. Mesokephalie, která udržuje se zde jen mezi indexem 75·0—77·5, českým latèncům chybí.

*) Virchow: Berliner Verhandl. 1877 a 1883.

**) Wankl: Wien. anthrob. Mittheilungen. 1873 III. p. 75. Jedna lebka řadí se do doby železné, druhá do bronzové.

***) Virchow: Berliner Verhandl. 1890. p. 171. Leb z doby bronzové.

†) Virchow: Berliner Verhandl. 1894. Leb z doby bronzové.

††) Virchow: Berliner Verhandl. 1894. Lebky z doby latènské a římské.

*) Virchow: Berliner Verhandl. 1890. p. 162. Lebky z doby latènské.

**) Schumann: Berliner Verhandlung. 1893. Lebky z doby římské.

***) Zuckerkandl: Wiener anthr. Mittheil. 1883. III.

†) Mezi těmito lebkami náléžá se 11 lebek z La Tènu, 1 z Cornaux a 1 z Heppenheimu.

Dlouholebé lebky postrádají úplně hyperdolichokephalie, která v Čechách jest tak mohutně zastoupena. Také i dolichokephalie omezuje se na index 70·0—72·5. Všechny tři skupiny jsou stejně třetinou zastoupeny.

V indexu výško-délkovém jsou z 71·4% vysoké nad ind. 72·5. Vysoké jsou brachykephalové a z pololovice asi dolicho- a mesokephalové. Nízké pod ind. 70·0 neklesají. Index výško-šířkový u brachykephalů stojí mezi 90·0—95·0 u dolicho- a mesokephalů nad 97·5 a u jedné dolichokephalické nad 106·0.

Náš index auriculo-výškový musí býti snížen přibližně o 3 jednotky, pakli jej s indexy *Virchowovými* srovnávati chceme, jelikož naše auriculare jde středem ucha, *Virchowovo* svrchním krajem. Indexy tyto v La Tènu kolísají mezi 60·0—67·5 s maximem mezi 60·0 až 62·5. Brachykephalové mají větší, dolicho- a mesokephalové menší. České z části dosti značné jsou ve výšce nižší.

Index čelní (100 ft-ft:eu-eu) jest v La Tènu malý: pod 70·0 až na jednu dolichokephalickou leb. Tento malý index jest ve většině zastoupen u českých latěnců, kde jest to však podmíněno brachykephalií, kdežto zde súčastněna jest dolicho- i mesokephalie. Lebky v La Tènu mají patrně čela gallská.

Základnici dle indexu 100 ms-ms:eu-eu mají vlastní latěnci širší. Do indexu 75·0 čítá se na 75·0% lebek, u latěnců českých jen 57·1%. Latěnci čeští rozpadají se na skupiny s úzkou a širokou basis, v La Tènu lebky vykazují jen tu úzkou basis, neb i ty se širokou basis nedostanou se přes index 80·0.

Indexy obličejové lebky z La Tènu bohužel nevykazují. Jen jeden brachykephal má index zygialní svrchního obličeje 50·0.

Orbitalní index u vlastních latěnských jest jen u 4 lebek znám. Tři z nich mají index nad 80·0, jeden brachykephal pak pod 75·0. Jsou tedy i zde nízké orbity naznačeny. Nosní index vykazují jen dvě lebky, jedna značnou leptorrhinii, druhá platyrrhinii.

Vlastní lebky latěnské neposkytují v mírách nic nového, co bychom u českých latěnců nebyli poznali, a přece nesrovnávají se s našimi. Již ta zvláštní smíšenina lebek dle indexu šířko-délkového. U nás máme smíšeninu a kříženec dlouho- a krátkolebých, zde však jak se zdá jen smíšeninu dlouholebých, krátkolebých a ještě středolebých. Ty skupiny nepřecházejí mezi sebou, což zdá se vylučovati jejich skřížení. Tato podivuhodná smíšenina vysvětlována tím, že se v La Tènu asi jedná o pohřebiště válečné. Nápadné vždy zůstane, že čeští latěnští hyperdolichokephalové v La Tènu úplně chybí. Dále v poměru k našim chybí jim lebky příliš nízké i vysoké, příliš úzké a široké, široká čela a široká basis. V očnicích a v nosu jakž takž se s našimi zdají shodovati. Ze všeho toho můžeme směle souditi, že [illegible] latěnský jest do jisté míry s La Tènem totožný, českému jest víc nového při- z La Tènu a to, co jest přimíšeno, Čechách. Ten lid, co jest v La Tènu se do Čech v době latěnské jistě ne- ani lid latěnský není pro tu dobu zbrž kombinací jako náš, ač jinou. ném to naznačují, kterých zase

Moravské lebky z Rybešovic a z Kyjova jsou dlouholebé, jedna z Rybešovic (?) hyperdolichokephalická, ostatní dvě dolichokephalické. Rybešovický hyperdolichokephal jest chamaekephal, dolichokephal však hypsikephal. Prvý s indexem výško-šířkovým nad 97·5, druhý však nad 110·0. Obě mají čela úzká pod ind. 67·5, podobně i kyjovská arci jen pod 72·5. Index oční a nosní vykazuje jen kyjovská, v levo mírnou chamae-, v pravo však hypsiconchii a pak leptorrhinii. Moravské lebky přimykají se tedy zcela na moravské skrčence ze Znojemska.

Německé lebky poskytují dle naleziště svého různé charaktery. Schöngeisingská jest hyperdolichokephalická. Ostatní míry až na čelo, které jest široké, nejsou udány.

Ze tří borkenhagenských jsou dvě značně dolichokephalické, třetí zkrácena do krátké mesokephalie. Výška dolichokephalických točí se kolem ind. 72·5, jsou poměrně nízké, mesokephal jest již hypsikephalický. Index výško-šířkový jest u všech tří mírně vysoký mezi 97·5—105·0. I dle auricularní výšky patří k nízkým pod indexem 62·5. Dále mají vesměs velmi úzká čela, index (100 ft-ft:eu-eu) pod 67·5, index maxillarní svrchního obličeje nad 77·5. Hyperdolichokepbal má orbitu velmi úzkou, brachykephal opět hypsiconchní. Mesorrhinie jest u obou. Borkenhagenské lebky nezdají se rovněž vymykati z rámce skrčených lebek pomořanských.

Westeregelnské a biblis-wattenheimské lebky jsou již jen brachy- až hyperbrachykephalické. Výšku lebky vykazují jen prvé a jest jedna z nich indexu nízkého pod 72·5, druhé dvě pak vysokého nad 75·0. Index výško-šířkový jest rovněž přiměřeně nízký a mezi 87·5 až 95·0 kolísající. Dle indexu auriculovýškového jsou obojí jak westeregelnské, tak i biblis-wattenheimské z většiny nízké pod 62·5, hyperbrachykephalové vysoké až nad 70·0. Čela mají různá a sice dle naleziště, prvé víc čela široká od ind. 67·5 počínaje, druhé čela víc úzká, z většiny daleko pod 72·5. Míry orbity a nosu nejsou udány. Lebky tyto činí svou výlučnou a tak značnou krátkolebostí výjimku od známých nám poměrů a mně dosud není známo, zdali by se daly ve spojení uvésti jako všechny ostatní lebky se starším domorodým lidem. Možno, že se jedná o přistěhovalce.

Ku předešlým se také hlásí lebky elbingské,*) které jsou rovněž po většině krátkolebé, nízké i vysoké a široké. Jen jedna z nich brachykephalická má index výško-šířkový nad 105·0, patří tedy k úzkým. Indexem auriculo-výškovým se také neliší. U jedné jen známa orbita, která jest značně chamaeconchní. Táž má také nos velmi úzký.

Lebek hallstadtských shledal jsem celkem 12. Jsou dolichokephalní a jen jedna řadí se do dlouhé mesokephalie pod ind. 77·5. Z třetiny jsou nízké pod ind. 72·5, a vysoké index 77·5 nepřekročují. Dle indexu výško-šířkového rozpadají se ve dvě skupiny: dvou-

*) Virchow popisuje 4 lebky z okolí Elbingu ze tří různých nalezišť. Jsou z doby pozdní římské. Berlin. anthropol. Verhandl. 1877.

třetinovou s indexy mezi 95·0 až 100·0 a jednotřetinovou s indexy nad 102·5. Tři vykazují čelní indexy točící se kolem 72·5, jedna má jen index velmi nízký. Můžeme říci, že hallstattské lebky jsou čel víc úzkých než širokých. Zygialní index svrchního obličeje u dvou jest nad 50·0. Celkem hallstattské lebky nesouhlasí s lebkami z La Tènu.

Přehled všech mimočeských lebek v různých mírách přináší tabulka následující, kde za příčinou porovnání uvedeny jsou míry i českých latènských lebek.

Doslov k lebkám latènským.

V době latènské v Čechách v území, kde usazen a bezpochyby i dosud sídlil lid skrčených, objeví se pojednou nový lid, jenž co do svých elementů s lidem skrčených souhlasí, avšak ve smíšenině a v kvantitě své od skrčených se naprosto liší.

Tomu novému lidu v Čechách přimíšeny jsou zároveň i nové elementy, které tu nebyly aneb nám proběhly nepoznány.

Srovnávací tabulka lebek z doby laténské, římské a hallstattské.

1.

	Index šířkodélkový 100 eu-eu:gb-Eo											Index výško-délkový 100 V-ba:gb-Eo									Index výško šířkový 100 V-ba:eu-eu													
	65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—	82·5—	85·0—	87·5—	90·0—	62·5—	65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—	82·5—	80·0—	82·5—	85·0—	87·5—	90·0—	92·5—	95·0—	97·5—	100·0—	102·5—	105·0—	107·5—	110·0—	112·5—
Lebky latènské české	4	5	4	3	2	4	8	1	1	.	.	1	3	4	7	6	6	2	4	.	1	.	2	2	3	3	5	7	3	3	.	.	2	1
„ z La Tènu	.	.	4	.	4	.	4	1	.	.	.	.		.	2	2	4	.	.	.	.	.	.	.	2	1	.	2	1	.	1	.	.	.
„ moravské[1])	.	1	1	1		.	.		.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.
„ německé dlouholebé[2])	.	2	1		.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	1	.	.	.	.
„ „ krátkolebé[2])	.	.	.	.	1	1	5	1	.	1	1	.	.	.	2	1	1	.	1	1	.	1	.	1	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.
„ hallstattské	.	.	4	6	1	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	3	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3	1	.	2	.	.	.	.

4. 5. 6.

	Index auriculo-výškový z délky 100 V-au:gb-Eo											Index čelní 100 ft-ft:eu-eu									Index basalní 100 ms-ms:eu-eu								
	50·0—	52·5—	55·0—	57·5—	60·0—	62·5—	65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—	57·5—	60·0—	62·5—	65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—	62·5—	65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—	82·5—
Lebky latènské české	.	.	2	6	8	6	4	3	.	.	.	.	.	3	8	6	4	4	1	3	1	.	.	3	6	4	3	3	2	1
„ z La Tènu	.	.	1	.	6	4	2	.	.	.	.	.	1	.	5	4	.	1	.	.	.	1	1	1	2	1	1	1	.	.
„ moravské[1])	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
„ německé dlouholebé[2])	.	.	1	.	2	.	.	.	.	.	.	.	.	1	2	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
„ „ krátkolebé[3])	.	.	.		.	5	2	.	.	.	1	1	.	.	1	1	2	.	1	.	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.
„ hallstattské	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.

7. 8. 9.

	Index facialní 100 na-pr:zy-zy						Index orbity												Index nosu					
	45·0—	47·5—	50·0—	52·5—	55·0—	57·5—	62·5—	65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—	82·5—	85·0—	87·5—	90·0—	92·5—	95·0—	42·5—	45·0—	47·5—	50·0—	52·5—	55·0—
Lebky latènské české	.	.	5	3	3	2	1	1	.	2	2	.	3	5	.	.	.	1	1	.	1	2	3	5	2	.
„ z La Tènu	1	.	.	.	.	.	.	.	.		1	.	.	1	.	.	.	1	.	1	1	.	.	.	.	1
„ moravské[1])	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
„ německé dlouholebé[2])	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	1	1	.	.
„ „ krátkolebé[3])	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
„ hallstattské	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.

[1]) Rybešovice, dvě lebky, jedna z doby železné, druhá z bronzové. Kyjov jedna leb z doby bronzové.
[2]) Schöngeissing, jedna lebka bronz. Borkenhagen, tři lebky latènské.
[3]) Westernegeln, tři lebky z doby latènské a římské z II. stol. po Kr. Biblis-Wattenheim, tři lebky latènské. Elbing, čtyři lebky (2 Elbing, 1 Baumgart, 1 Cadinen) z doby pozdní římské.

U skrčených poznali jsme celkem čtyry typy, z nich dva svým vystupováním zřejmým a pak počtem vyšinuly se na dva základní typy lidu skrčeného v Čechách. Jsou to vysocí a úzcí hyperdolichokephalové (náš prvý typ) a poměrně vysocí a úzcí dolicho-mesokephalové (mezi ind. 72·5—77·5), náš to druhý typ. Právě tento druhý typ při bližším vyšetření latènských českých lebek ukázal se jako kříženec, ač pro Čechy samé typem sice poněkud měnivým býti nepřestává. Ostatní dva typy třetí a čtvrtý jevily se již jen jako cizí příměsenina k lidu skrčených v Čechách. Tyto dva typy hrají opět u latènských důležitější roli, jen že třetí typ, brachy- až hyperbrachykephalové námi již dříve z nedostatku materialu nepřesně a jen přibližně vytčený rozpadá se vlastně ve dva: na jednu vysokou brachykephalii, jíž titul třetího českého typu ponecháváme, a na jednu nízkou brachykephalii, pátý to již typ. Vedle hyperdolichokephalie ukázala se mezi latènci co typ také dolichokephalie, nízká s čelem velmi úzkým, která jest nápadně podobná neolithické dolichokephalii francouzské tak zv. typu baumes-chaudskému, tedy již šestý to typ český. Druhý český typ skrčených, dolicho-mesokephalové vysocí, chybí latèncům naprosto a zároveň jest nápadno, že v těch místech, kde tento typ u skrčených jest nejrozšířenější, t. j. na Slansku, latènci jsou opět nejméně četní. Brachykephalie objevuje se sice mezi skrčenými, ale ta brachykephalie, ač, jak se souditi dá, jest mezi typy skrčených nejmladší (kdo ví, zdali s latènci není soudobá), přece nedovede vysvětliti to pojednou houfné vystupování brachykephalie v latènu, která kromě toho jest i pomíchána s brachykephalií nízkou skrčeným neznámou. Jenom lebky ze severních Čech, z Teplicka a Žatecka, činí zde výjimku, mám na mysli zejména hostomické lebky, které i co nízké brachykephalie latènským lebkám se podobají.

Tedy ta zvláštní smíšenina latènského lidu v Čechách ze tří typů: z třetího, čtvrtého a prvého, které všechny jsou nám ze skrčených známé, a konečně i pátého, nízkých to brachykephalů, a šestého nízkých dolichokephalů, dále to hojné vystupování třetího a čtvrtého typu mezi skrčenými právě podružných, nutí nás samo latènce za nový lid do Čech přistěhovalý považovati, jenž asi se starším lidem v Čechách, t. j. se skrčenými, velmi nepatrného styku měl.

Tím postaveni jsme opět před novou záhadu, kam poděl se lid skrčený v Čechách? Že lid ten z Čech nezmizel, že na dále v Čechách žil, toho důkazem patrným jsou přečetné shody lebek starokřesťanských se skrčenými, jak srovnávací tabulka praehistorických lebek č. 3. to naznačuje. Ale nehledě ani k těmto shodám, výmluvným jest pro styk lidu skrčeného se starokřesťanským, dochovalý až do dob starokřesťanských způsob pohřbívati mrtvoly skrčeně.

Objevují se arci takové hroby jen sporadicky. Záhadu, že skrčený lid z Čech vymizel, možno rozluštiti jen tím, že přeměnil vlivem cizím svůj způsob pohřbívání skrčeně ve spalování mrtvol. V hrobech žárových lužického typu a římské doby dlužno asi hledati lid skrčených. V jámě s římskou kulturou v Opolanech u Poděbrad, jak jsme již v předešlé stati oznámili, nalezena kostra skrčená. Pro hroby typu lužického nemáme dosud podobného dokladu.

Nastává otázka, odkud přišel lid latènský do Čech? Odpověď není tak nesnadná, ač material soudobý v Evropě jest velmi kusý. Archeologie poukazuje na proud západní a craniologie také povšechně s tímto proudem souhlasí. Uvésti však místo, odkud latèn do Čech vnikl, kde počal, jest otázka craniologicky dosud neluštitelná, rovněž jako archeologie sama na to odpověděti nedovede. O švýcarských lebkách z La Tène jsme se již zmínili, jak daleké jsou českým latèncům. Jsou jiné smíšeniny, chybí jim hyperdolichokephalie, mají téměř výlučně úzká čela. Lebky ty hodí se více na lebky francouzské, ale i pak jich smíšenina poukazuje na zvláštní sebránku.

Pravé francouzské lebky, jež by našim latèncům i stářím odpovídaly, nejsou mi známy. Jiné lebky z cizozemska, ať již latènské neb z doby pozdější římské, nepřispívají nijak k vysvětlení původu našich latènců, jelikož namnoze zdají se souhlasiti s dřevnějšími obyvateli tamtéž, ač na př. u moravských a dlouholebých německých zarážeti nás mohou jich výhradně úzká čela, zejména moravským neolithickým lebkám nezvyklá. Hallstattské lebky jsou jistě jiného rázu, ne-li dokonce jiného typu. Material jest zde příliš kusý a nedostatečně změřený.

Nízcí latènští hyperdolichokephalové s čelem širokým, náš čtvrtý typ, příčí se proudu západnímu latènců a poukazují rozhodně na východ. Tato okolnost ztěžuje vysvětlení původu latènců, jelikož české latènské lebky jsou původu jednak západního, jednak ale východního. To znamená, že ač kultura latènská připomíná jen původ západní, lid této kultury v Čechách se tím neřídí a že se zde mísí lid západní s lidem východním. Děje se to v Čechách a neb mimo Čechy?

Kolem Čech jsou latènské lebky aneb jim příbližné soudobé víc jednostranné smíšeniny, buď dlouholebé, buď krátkolebé, v Čechách však jest obé pohromadě. V poměru k českým lebkám latènským jsou lebky naleziště La Tènu přece jenom jednostranné, západním lebkám mnohem bližší, vzdor tomu, že jsou podivuhodnou smíšeninou, neboť východní lebky jim chybějí.

Nedá se popříti, že v lidu latènské kultury hrají velikou roli brachykephalové, vystupující zde ve velkém množství. Brachykephalie objevuje se však v tomtéž množství v určitých krajích, zejména v severozápadních staré Gallie v době neolithu, a proto také mohla by býti brachykephalie česká v La Tènu původu západního, nesmíme však zapomenouti, že v pozdní době, latènské a zejména v době císařství římského může se také jednati o brachykephalii jižní, a to tím spíše, že v Německu ve Westeregeln a Biblis-Wattenheimu a konečně i v Elbingu jest brachykephalie v té době železné osamocená. V neolithu francouzském mísí se všude s dolichokephalií a zdá se nanejvýše, že jen v Belgii jest samostatnější.

Jisto jest, že latènská kultura soustředí se v určitých územích na určitém typu lidu jednak domorodého, jednak přistěhovalého, jednak i z obou smíšeného. To předpokládá, že v dřevních dobách lid smíšený z typů různých ve svých elementech se do jisté míry separoval, ať byl již jedné kultury aneb i jedné národnosti. Ve francouzských nalezištích neolithických, blízko sebe se nalézajících, na př. v centru belgickém, nalézáme po-

hřebiště chovající jednou z většiny brachykephaly, podruhé dolichokephaly a konečně smíšence. Podobně konstatovali jsme mezi českými skrčenými naleziště i území jednoho typu aneb druhého, anebo jich smíšeninu. Takové poměry udržují se v Čechách i do doby starokřesťanské, a my nalézáme na př. v Libici u Poděbrad v pohřebištích jen dlouholebé a v Radimi, v Kouřimi, v Žabonosích, v osadách Libici poměrně blízkých, krátkolebé, v době, kdy tam vládl jeden jazyk, t. j.: český. V moderních lebkách českých zdá se býti křížení se dolichokephalů s brachykephaly na prospěch posledních dovršeno.

O proudění lebek, zejména o proudu západním a východním, poučuje nás tabela, ve které naznačeno jest percentualní zastoupení lebek skrčených i latènských a soudobých větších území ve hlavních indexech.

Ve svrchní tabelce rozděleny jsou lebky na pět skupin dle území: české, východní, západní skrčené a české a cizozemské latènské. Poslední skupina jest arci nejdivočejší. Index šířko-délkový roztříděn dvakráte, jednou dle běžné šablony, jednou dle našeho rozdělení: na dlouholebé do ind. 72·5, dolicho-mesokephaly 72·5—77·5, krátkolebé od ind. 77·5—85·0 a hyperbrachykephaly. Mnoho-li v dolichomesokophalii patří dolichokephalii udává 9. sloupec. Toto druhé rozdělení opírá se o přirozené rozdělení českých lebek.

Podobně dvojí roztřídění uvedeno i při ind. výško-délkovém — jednak na chamae-, ortho- a hypsikephaly, jednak opět jen na nízké do indexu 72·5 a vysoké nad tento index. Rozdělení toto dělí orthokephalii na dvě části a třetí sloupec pak udává, jaké procento lebek jest v první polovici orthokephalie (ind. 70·0—72·5) mezi dlouholebými súčastněno. Index výško-šířkový, opíraje se rovněž o české lebky, roztřiďuji na 4 skupiny, t. j. do indexu 90·0, mezi indexem 90·0—97·5, dále mezi 97·5—105·0 a konečně nad indexem 105·0. Index čelní, t. j. nejmenší šířky čela se šířkou lebky, třídím jen na úzká a široká čela, prvá do indexu 70·0, druhá nad index 70·0.

Spodní tabulka podává přehled týž u neolithických francouzských lebek (staré Gallie) dle přehledu *Salmonova*. Týž uvádí však u lebek jen indexy šířko-délkové a jelikož přehled všech francouzských lebek jest přibližně s přehledem lebek neolithických západních (starogallských) v naší svrchní tabulce uveřejněných shodný, dovolil jsem si ty ostatní indexy, jako výško-délkový, výško-šířkový a čelní doplniti z lebek švýcarských palafitových (z doby neolithu a bronzu) a z lebek châlonských (sur Marne), které poslední v souhrnném počtu *Salamonově* nejsou obsaženy. Francouzské lebky třídím v centra přirozená, vzatá z přehledné karty *Salamonovy*. Ta jsou: 1. centrum belgické (*Hervé*), severovýchod Francie s Belgií, 2. centrum allobrogské (Hervé) jihovýchod Francie, 3. centrum švýcarské, Švýcary a krajiny kolem v území staré Gallie, 4. centrum severozápadní, poloostrov normandský a 5. zbyvající střed, západ a jihozápad Francie. Švýcarské palafitové lebky náležejí do centra švýcarského, lebky châlonské do centra belgického.

I.

Lebky	Index šířko-délkový 100 eu-eu : gb-Eo									Index výško-délkový 100 V-ba : gb-Eo			Index výško-šířk. 100 V-ba : eu-eu			Index čelní 100 ft-ft : eu-eu	
	hyperdolichok. — 70·0	dolichokeph. 70·0—75·0	mesokeph. 75·0—80·0	brachykeph. 80·0—85·0	hyperbrachyk. 85·0—	— 72·5	72·5—77·5	77·5—85·0	mesokeph. 75·0—77·5	chamaekeph. —70·0	orthokeph. 70·0—75·0	hypsikeph. 75·0—	nízké —72·5	vysoké 72·5—	70·0—72·5	—90·0	90·0—97·5	97·5—105·0	105·0—	úzká čela —70·0	široká čela 70·0—
	%					%				%			%			%				%	
skrčených českých	23·2	37·5	34·0	1·8	3·9	37·5	44·7	14·3	21·5	5·4	46·4	48·2	21·4	78·6	16·1	3·8	23·1	46·2	26·9	52·7	47·3
„ východních . .	25·4	42·9	23·8	4·7	3·2	52·4	18·2	22·2	6·3	12·2	36·6	51·2	26·8	73·2	14·6	5·0	27·5	37·5	30·5	39·5	60·5
neolithické západní (staré Gallie)	4·3	24·0	42·1	19·6	—	15·2	50·0	34·8	36·9	3·6	64·3	32·1	25·0	75·0	21·4	17·1	41·5	37·6	4·8	71·7	28·3
latènců českých	27·3	21·2	18·2	27·3	6·0	39·4	15·2	39·4	6·1	24·2	39·4	36·4	45·4	54·6	21·2	15·6	34·4	40·6	9·4	56·7	43·3
cizích soudobých (latènců, římských a hallstattských	7·7	40·4	21·4	26·2	4·9	30·9	30·9	33·3	14·3	8·1	46·0	45·9	35·1	64·9	27·0	8·7	39·1	43·5	18·7	70·4	29·6

II.

Neolithické lebky francouzské (staré Gallie).

centrum belgické	2·2	28·7	41·4	22·0	5·7	11·6	38·0	44·7	5·7	—	52·9	47·1	29·4	70·6	29·4	23·5	17·6	47·1	11·8	87·5	12·5
„ allobrogské . . .	7·8	51·4	30·2	6·7	3·9	29·6	49·2	17·3	3·9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ švýcarské	8·5	29·7	36·6	19·7	5·6	26·8	28·2	39·4	5·6	12·5	75·0	12·5	25·0	75·0	12·5	12·5	62·5	25·0	—	42·9	57·1
„ severo-západní . .	26·9	23·1	30·8	19·2	—	38·4	30·8	30·8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Francie střední a západní .	7·9	65·8	26·3	—	—	34·2	60·5	5·3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dohromady	5·5	36·6	36·7	16·4	4·7	20·2	40·8	34·3	4·7	4·0	60·0	36·0	28·0	72·0	24·0	20·0	32·0	40·6	8·0	77·4	22·6

Index šířko-délkový.

Hyperdolichokephalové jsou nejčetněji zastoupeni u českých latènců ve 27·3%, pak skrčených východních ve 25·4% a u českých skrčených ve 23·2%, nejméně mezi cizími latènskými a soudobými jen v 7·1% a mezi neolithickými západními ve 4·3%. Veškeré neolithické francouzské lebky mají totéž procento (5·5%), jinak však jsou hyperdolichokephalové rozděleni po jednotlivých centrech. V severozápadním, a sice nejvíce v Morbihanu čítají 26·9%, v belgickém jen 2·2%, v ostatních pak kolem 8%.

Připočteme-li k hyperdolichokephalům ještě první polovici dolichokephalie do indexu 72·5, obdržíme největší procento tentokráte u východních skrčených (52·4%), u latènců českých již jen 39·4%, u skrčených českých 37·5%, u cizích latènskych a soudobých 30·9% a u neolithických západních jen 15·2%. Příbytek dlouhých lebek ku hyperdolichokephalii jest různý a stoupá nápadně jen u skrčených východních, které jsou také jedny z nejdelších lebek.

Index šířko-délkový u hyperdolichokephalů nesvědčí pro příbuznost těchto lebek, poněvadž máme hyperdolichokephalické lebky nízké a vysoké. Musíme zde vziti ještě index výško-délkový ku pomoci a tu dostaneme mezi dlouhými lebkami do indexu 72·5, nízkých do ind. 72·5 u skrčených českých 26·7%, u východních 42·1%, u latènců českých 65·5%, u cizích a soudobých 50·0%. Francouzské neolithické lebky toho indexu nevykazují. Jsou tedy nejnižší latènci a soudobé, pak skrčení východní. Ty nízké lebky mezi skrčenými východními jsou výlučně jen moravské a polské, *táhnou tedy nízcí hyperdolichokephalové, t. j. náš 4. typ, od východu na západ. Na severu a na jihu od Čech a snad i ve Francii (?) jsou tito jen vysocí řadící se k našemu 1. typu.*

Vysocí hyperdolichokephalové jsou roztříštěni po celém území skrčených a, jak jsme v předešlé stati pravili, snad i ti vlastní skrčení.

Dolichokephalie (index 70·0—75·0) má veliký význam jen ve Francii. V celé jihozápadní Francii, allobrogské centrum nevyjímaje, stoupá procento jich na 50·0. Celá řada hrobů francouzských sestává z lebek těchto indexů, na př. pověstné pohřebiště Beaumes Chaudes, k nimž z mnohých přiměšují se brachykephalové, a jelikož řada hrobů vykazuje také mesokephalii, dělá tato dojem, jako kdyby byli jen kříženci dolicho- a brachykephalů. Châlonské pohřebiště zdá se složeno býti z kříženců, ve kterých však dolichokephalie převládá. Tito francouzští dolichokephalové tvoří zvláštní typ, jejž *Quatrefages* nazval cromagnonský,*) nyní však zove se baumes-chaudeský, jenž jest našemu druhému typu v mnohém podoben, liší se však od něho nízkou výškou a větší délkou.

Pro nás důležitější jest přehled *dolicho-mesokephalů* (mezi ind. 72·5—77·5). Ti jsou nejčetněji zastoupeni v neolithických západních (45·0%), v českých skrčených (44·7%), v latèncích cizích (30·9%), pak teprve ve východních skrčených (18·2%) a nejméně u českých latènců.

*) Cromagnonský typ není čistý a jest skřížen poněkud brachykephalií.

V této skupině jest u skrčených českých dolichokephalie zastoupena ve 24·1%, mesokephalie ve 21·5%, u skrčených východních prvá v 15·9%, druhá klesne však na 6·3%, u západních (gallských) skrčených prvá v 13·1%, druhá však vystoupne až na 36·9%. U latènců všech jest dolichokephalie o něco mocnější než mesokephalie. Vidíme tedy i zde mezi skrčenými českými a gallskými nápadnou shodu připomínající nám jakousi příbuznost mezi nimi v tom, že vliv brachykephalie u obou jest značný, ač vlastní brachykephalie jest u českých velmi nepatrně vyvinuta oproti francouzské.

Z českých skrčených jest 24·0% nízkých do indexu 72·5, z východních 16·7%, ze západních neolithických 33·3%, z českých latènců však 60·0% a z cizích jen 16·7%.

U skrčených a neolithických mesokephalů jest index výško délkový již povšechně vysoký, vlivem patrné brachykephalie, jejíž i nízké indexy točí se kolem 72·5, leč vysoké procento nízkých lebek u českých Latènců podléhá dosud vlivu nízké hyperdolichokephalie, jest celkem však nespolehlivé pro nepatrný počet lebek dotyčných. Francouzské lebky z Châlonsu jsou dokonalí kříženci z dolicho- a brachykephalie a jako takoví mají indexy výško-délkové poměrně vyšší. Švýcarské palafitové lebky, které se dle indexu šířko-délkového rozpadají na samostatné skupiny dolicho-, meso- a brachykephalů, jeví ve výšce poměry, které poukazují na zvláštní směseninu typů. Dolichokephalové, pokud vykazují výšku, jsou jen vysocí, mesokephalové však z polovice vysocí a z polovice nízcí.

Mesokephalie nevystupuje nikde jako samostatný typ. Buď připínají se lebky k dolicho- nebo ku brachykephalii. Ba ani ve Francii v centru belgickém, kde vyskytuje se poměrně největší procento mesokephalů, jednotlivá pohřebiště nechovají výlučně mesokephaly. Mesokephalové v době neolithické, bronzové a počátkem železné v krajinách evropských, námi dotčených, jsou jen kříženci.

Brachykephalie. Čistá brachykephalie jest u skrčených českých a východních nepatrně vyvinuta. U západních neolithických lebek, pak u latènských dostupuje 20—30%. Ve všech francouzských neolithických lebkách klesá procento jich na 16·4%. V jednotlivých centrech jest jich kolem 20% až na centrum allobrogské, kde dosahují jen 6·7%. V centrum a v západní Francii vůbec nejsou.

Aby se dostalo správnější procento krátkolebých, dlužno ku brachykephalii připočísti i krátkou mesokephalii od ind. 77·5, která vlastně ku brachykephalii náleží. Takto čítaných brachykephalů jest nejvíce mezi českými latènci, 39·6% a zároveň při tom můžeme postihnouti velmi nápadný skok mezi dolicho- a brachykephalií. Dále největší procento jich mají lebky francouzské neolithické, na 34·8% (ze všech 34·3%). Mezi nimi jest nejvíce krátkolebců v centru belgickém a švýcarském. V allobrogském centru ani tentokráte počet jich valně nevzroste. Jest to centrum vlastně dolichokephalické. V severozápadním centru jest departement finistèrský brachykephalický, morbihanský však tří typů, t. j. hyperdolichokephalů, dolichokephalů a brachykephalů. První jsou nejčetnější.

	Index šířko-délkový:								
	62·5	65·0	67·5	70·0	72·5	75·0	77·5	80·0	82·5
Finistère	—	—	1	1	1	2	2	2	2
Morbihan	1	2	3	2	2	2	1	1	—

Mezi skrčenými mají východní víc brachykephalů než čeští, cizí latènské a soudobé liší se od českých latènců tím, že lebky střední délky jsou stejným procentem zastoupeny jako krátké i dlouhé. *Dobou železnou přibývá tedy na úkor dolichokephalie téměř všude krátkolebých.*

S *hyperbrachykephalií* jsme dosud ve svých úvahách nepočítali, a vším právem, neboť se všude objevuje jen v pranepatrném množství. Maximalně v 6·0% v neolithu švýcarském a v neolithu centra belgického. Všude však bez výjimky, na vzdor tomu, že jest nepatrná, vystupuje samostatně, bez přechodních lebek ku brachykephalií, jejíž maximum vlastně nalézá se mezi indexy 80·0—82·5. V centru belgickém, ano i v samé Belgii není nikde tato hyperbrachykephalie značná, nemá také tak vysokých indexů nad 90·0, ač tu i tam v jednotlivých nalezištích, zejména kříženců, zkracuje značně brachykephalii, na př. ve Francii jižní, kdežto ve Švýcarsku vůbec chybí. Nejvíce jich čítá departement ariègský v Pyrenejích. Zdá se býti tedy velmi pravděpodobné, *že tato hyperbrachykephalie vychází z jihozápadu a roztřišťuje se po Francii a severovýchodně po Evropě.* Zdali jest také tou dobou na jihu Evropy, nevím, ale v moderních lebkách tyrolských, ještě více v rakouských a českých nabývá vrchu. V Čechách počíná i dosti samostatně vystupovati již v době starokřesťanské (Žabonosy, Levý Hradec). V nynějších tureckých lebkách dle *Weisbacha* má též své samostatné postavení. Zdali všechny tyto lebky mezi sebou souvisí, jest těžko posouditi. Výšky u starokřesťanských i moderních jsou různé, vysoké nad index 77·5 a nižší pod 75·0, avšak větší část jest rozhodně nižších, ač by se dle indexu šířko-délkového spíše očekávati dal vyšší index.

Index výško-délkový.

Již ono běžné trojí seskupení tohoto indexu v chamae-, ortho- a hypsikephalii poskytuje zajímavých resultátů. Skrčení čeští a východní jsou z polovice hypsikephaličtí, čeští z druhé téměř polovice orthokephaličtí, u východních však zmahá se již na úkor orthokephalie hypsikephalie. Neolithické francouzské jsou však téměř ze dvou třetin orthokephalické. Chamaekephalie u nich jest v podruží jako u českých skrčených. U latènců českých dosáhne chamaekephalie najednou čtvrtiny všech lebek a hypsikephalie klesne pod orthokephalii. Cizí latènské a soudobé lebky přestávají opět býti chamaekephalické na prospěch jen orthokephalie. Blíží se tedy co do výšky českým skrčeným.

Rozdělíme-li si však tento index ve dvě skupiny, v nízké pod ind. 72·5 a vysoké nad 72·5, jsou české a východní skrčené ze 4 pětin vysoké, prvé vyšší. Podobně i neolithické západní a cizí latènské (30—70%), kdežto české latènské jsou z polovice nízké a vysoké. Při tomto rozdělení přibude chamaekephalickým lebkám do indexu 70·0 z orthokephalie u skrčených českých a východních jen asi 15%, ostatním francouzským neolithickým a latènům českým nad 21% a latènským soudobým docela 27%. Všechny tři poslední skupiny lebek mají asi společně četnější orthokephalii do 72·5 oproti skrčeným a jeví tím také jakousi příbuznost, jenže u neolithických francouzských naproti této nízké orthokephalii stojí 33% vysoké orthokephalie nad index 72·5. Latènci a jim soudobé mají jí jen 19%. Francouzské neolithické lebky opět souhlasí s latènci cizími v chamaekephalii, která jest u obou nepatrná. Francouzské neolithické, r. gallské lebky centra belgického postrádají chamaekephalie a jsou z polovice ortho- a hypsikephalické a rovnají se ve výšce asi našim skrčeným, lebek centra švýcarského však jest 75% ortho- a 12·5% jednak chamae- a hypsikephalických. Souhlasí v chamaekephalii s východními skrčenými s tím rozdílem, že chamaekephalie skrčených patří hyperdolichokephalům, chamaekephalie neolithická švýcarského centra jen dolichokephalům. Švýcarské centrum má celkem nižší lebky než belgické. Lebky ty v rozdělení našem na nízké do indexu 72·5 a vysoké nad ind. 72·5 se opět srovnají a čítají obě centra na 70% vysokých, avšak jen zdánlivě, jelikož to malé procento hypsikephalie u švýcarského centra mezi vysokými lebkami nepřichází k platnosti. Lebky châlonské, které nám centrum belgické zastupují, jsou vlastně nízké jako švýcarské, z polovice však smíšeny s hypsikephalií. *Právě dolichomesokephalie mezi ind. 72·5—77·5, tedy lebky délky našeho 2. typu, jsou tam rovněž stejné výšky, tedy hypsikephalické.*

V přiložené tabulce č. 2. pravá skupina châlonských lebek to naznačuje; v levo nalézá se skupina lebek nízkých, klonící se k brachykephalii. Lebky rasy cromagnonské (Quatrefages) v tabulce č. 2. jsou vůbec jen nízké, jsou však jen z části zástupci dolichokephalie francouzské typu baumes-chaudského, jelikož jsou z většiny skříženy a zkráceny do mesokephalie. I to jest na vzdor tomu nepatrnému počtu lebek na tabulce zřetelné. Patrně jsou křížení s nízkou brachykephalií.

Index šířko-délkový 100 eu-eu:gb-Eo	Rasa cromagnonská						Châlons sur Marne					
	Index výško-délkový 100 ba-br:gb-Eo											
	65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—
70·0—	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.
72·5—	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	2	.
75·0—	.	.	3	1	.	.	.	.	1	1	3	1
77·5—	.	.	.	.	.	.	.	.	3	1	.	2
80·0—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.
82·5—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.

Index výško-šířkový. Rozdělený ve čtyry skupiny naznačuje tento index různé šířky lebečné, z nichž čtvrtá nad ind. 105·0 odpovídá nejlépe prvému typu. U skrčených českých a východních jest lebek v této skupině na 30%, u cizích latènských klesá na 18% a u latènských českých a neolithických francouzských jest nepatrné. Belgické centrum vykazuje jich na 10%, švýcarské však žádné. Později v době železné ve Švýcarsku opět jsou. Dále tabulka naznačuje, že skrčení čeští i východní oproti ostatním jsou značně užší. Nelépe jest to znáti na prvních dvou skupinách do indexu 90·0 a do 97·5, z čehož stále jen vyplývá, že francouzské neolithické lebky mnohem blíže stojí latènským než skrčené.

Index čelní (*100 ft-ft : eu-eu*) skýtá důležitý doklad pro proudění lebek do dob, o nichž se jedná. Jsou zde úzká do ind. 70·0 a široká čela nad tento index, jež se protínají v různých krajinách. Opět neolith francouzský a cizí latènci souhlasí dohromady, mají na 70% čel úzkých, skrčení a latènci čeští mají téměř z polovice čel úzkých i širokých (prvých o něco více), u skrčených východních mají však převahu značnou čela široká (60%). Châlonské lebky mají téměř z 90% čela úzká, švýcarské palafitové opět z 60% čela široká. Nelze tedy popírati proud úzkých čel od západu na východ a širokých čel od východu na západ. V Čechách a ve Švýcarsku v době neolithické se oba proudy srážejí a sice tak, že ve Švýcarsku mají nepatrnou většinu široká, v Čechách úzká čela. V latènské době vliv úzkých čel jest v Čechách ještě větší. Ve východní skrčené vnikají úzká čela jen ve 40%.

Shrneme-li naše výzkumy v jedno s ohledem na typy lebečné a jich rozšíření, dostaneme následující obraz.

1. Hyperdolichokephalie vysoká a úzká, čela širokého t. j. český 1. typ. Rozšířen po celém území koster skrčených od severozápadního pobřeží Francie až po Balt již v době neolithické.

2. Hyperdolichokephalie nízká a široká, čela širokého a ustouplého. Odpovídají českému 4. typu. Rozšíření na východě nad Karpaty na Moravě až do Čech v neolithu, v Čechách pak hlavně v době latènské. Diluviální (?) lebky rasy canstadtské nápadně podobají se tomuto typu.

3. Dolichokephalie úzká, široká s čelem úzkým. Ve Francii v době neolithu známa co typ baumes-chaudský. Typ tento arci proměněný šíří svůj vliv směrem východním již v době neolithické, v době však latènské a římské, smíšený a zkřížený jinými typy starogallskými, rozšiřuje se určitě na východ po Německu a snad i v Čechách. (Tři lebky latènské: č. 1. churanická, č. 6. ohradecká a 32. dlouhoúperdská č. 3. odpovídají úplně tomuto typu.)

4. Dolicho-mesokephalie (index 72·5—77·5) vysoká, mírně široká s čelem víc úzkým. Český druhý typ. Nejrozšířenější mezi skrčenými jen v Čechách, v době latènské zmizí z jeviště a v době starokřesťanské opět se objeví. Na Slansku má své zvláštní území, kde přechází nepatrně ve brachykephalii. Další jeho rozšíření mezi skrčenými dá se jen tušiti na severozápad od Čech, ale zřejmých dokladů pro to není. Tato jeho isolace vrhá jej v podezření, že jest křížencem. Vznik takového křížence v Čechách jest nemožný, a zkřížení by se musilo státi před dobou skrčených v Čechách. Úkaz však, že ve Francii v belgickém centru v neolithickém pohřebišti v Châlons sur Marne objevují se četně lebky úplně podobného rázu, svědčila by, že tento typ jest vlastně kříženec francouzské nízké neolithické dolichokephalie (č. 3.), vysoké, úzké hyperdolichokephalie (č. 1.) a vysoké brachykephalie (teprve následující číslo 5.), poněkud snížené, ale značně zkrácené to lebky s čelem míšeným, úzkým i širokým. Tím by se také osvětliti dal onen všeobecný proud vlivu západních lebek na východ již v době neolithické. Jelikož keramika českých skrčených v Čechách nemá s centrem belgickým ve Francii nic společného, za to však s neolithem durynským, pak bychom byli nuceni vznik zkřížení tohoto klásti před dobu kultury koster skrčených, a jelikož vniknutí brachykephalie do Francie kladou Francouzi teprve koncem doby neolithické, pak by celá doba kultury skrčených v Čechách musila býti daleko mladší neolithu francouzského.

Další typy řadí se ku brachykephalii, které ve stati o skrčených shrnuli jsme v český třetí typ, a jenž během této stati rozpadá se také na pátý a snad i ještě na hyperbrachykephalický.

5. Brachykephalie vysoká, typ český třetí. Lebky tohoto typu potloukají se ponejvíce v severní Evropě mezi skrčenými, a jsou také v Dolním Rakousku a v Lengyelu. Vystupují i v severní Francii v neolithu, ale tam mísí se již s nízkou brachykephalií. V Čechách přechází do Latènu ve větším množství, ale i zde smíšen s nízkou brachykephalií.

6. Brachykephalie nízká, český pátý typ objevující se v Čechách teprve dobou latènskou ve spojení s předešlým. Zdá se, že jest na jihu Evropy rozšířen a šíří se na sever a východ, z jihu a západu, již v době snad neolithické.

Oba tyto typy dosud málo prozkoumány jsou ještě v neolithu na východě ve Francii, zejména však v Belgii. Zdali styká se tato brachykephalie také s jakousi severní, jest tou dobou těžko říci.

7. Hyperbrachykephalie. Již v neolithu objevuje se všude roztroušena a isolována od ostatních lebek, bez zřejmých přechodů, tak že dělá dojem samostatného typu. V neolithu francouzském zdá se vycházeti z jihu. V Čechách jest mezi skrčenými i v Latènu, avšak vzácná. V době starokřesťanské a moderní počne se všude vyskytovati ve větším množství, ale nejvíce v určitých krajinách Tyrolska.

C. Lebky z doby římského císařství.

Po době latènské v době císařství římského lid v Čechách vesměs pálil své mrtvé. Lid ten jest kultury dvojí, jednak lužického typu, jednak kultury římské. Jak jest kultura římská po Čechách roztažena, nedá se dosud s jistotou stanoviti, avšak dle mapy *Píčovy*,*) zdá se, že opět to známé nám území skrčených a latènců zaujímá. O lidu této nové kultury v Čechách nevíme mnoho, craniologicky vlastně ničeho. Od doby latènské až do doby starokřesťanské, až na nepatrnou a místně velmi omezenou dobu merovejskou, nenalézáme více koster v hrobech českých, jakkoliv archaeologické nálezy po celou tu dobu o značné populaci v celém nám již známém území Čech svědčí. Do té doby spadá také invase nového lidu do Čech, lidu československého, jehož první stopy v Čechách ztrácejí se nám v žárových pohřebištích. Zdali dobou císařství římského nový lid do Čech přišel, jest nanejvýš pochybno a zdá se spíše, že lid v Čechách z dob dřívějších usazený změnil kul-

*) Archaeologický výzkum ve středních Čechách. Tab. II.

turu svou na novou. Zdali to byl lid skrčených i lid latènský, mohou rozsouditi jen lebky staročeské, a my jsme měli několikráte příležitost nadhoditi, že právě lid skrčených v starokřesťanských lebkách obrážeti se zdá. Vedle žárových hrobů z doby římského císařství nalézají se poručnu i kostrové hroby, které upomínají svým způsobem pohřbívání jednak na skrčené, jednak na latènce. Hrob v Opolanech u Poděbrad v jámě kulturní rázu římského s kostrou skrčenou svědčí pro prvé a tři hroby s kostrami nataženými v Noutonicích pro druhé. Z prvého hrobu máme lebku úplně dochovanou,*) z druhých hrobů však jen jednu kostru celou s lebkou, jejíž záhlaví jest však zetleté.**)

1. Opolany. Leb ovoidní, mužská. Středně široký meso- a orthokephal s čelem úzkým, ustouplým. Basis úzká. Maximalní šířka v zadu a velmi vysoko. Occiput značně protáhlý. Svrchní obličej široký. Ještě mesoconchie a leptorrhinie.

Lebka ta řadí se do druhého typu skrčených dle všech dimensí lebečných. Má také úzkou basis a čelo. Tak ustouplé čelo nalézá se u skrčených českých, ne však u latènců při délce, jakou leb ta má. Míry occiputalní upomínají rovněž jen na skrčené. Orbita zde nerozhoduje, ale nos tíhne opět víc ku skrčeným. My můžeme směle říci, že leb ta od skrčených typu druhého se neliší.

2. Noutonice. Leb mužská. Jelikož u lebky této záhlaví zetlelá byla, vzata délka lebky arci jen přibližně a proto jsou všecky míry s touto délkou kombinované jen přibližné. Leb jest hyperbrachykephalická, nízká (73·4 ?) a široká. Čelo velmi úzké, basis opět široká. Svrchní obličej jest dole široký, nahoře však úzký. Nízká orbita a úzký nos.

Tak nízký hyperbrachykephal lze dle našich nálezů jen v latènu nalézti.

Obě tedy lebky dle způsobu pohřbu odpovídají zcela lebkám lidu dřívějšího téhož způsobu pohřbívání. Tím arci jest jen možnost dokázána, *že lid v Čechách dříve usedlý z dob skrčených i z doby latènské do doby římské přešel, a že tu i tam svůj způsob pohřbívání vedle nového pálení ještě uchoval.* Víc ty lebky nemluví.

D. Lebky merovejské.

České lebky merovejské padají asi do VI. století po Kr. a tvoří nepatrnou oasu v té pustině, která na nás ve smyslu kraniologickém zeje od doby latènské až do doby starokřesťanské, tedy nejméně celých šest století. Čeští merovejci, historicky řádně ani nezvěstní, žili v úzkém kruhu na levo od Labe mezi Ohří a Vltavou u Prahy ve středu takřka bývalého území skrčených i latènců. Hroby jejich jsou celkem velmi vzácné, mají však pohřebiště velikolepé v Podbabě u Prahy, kterému co do množství hrobů snad nevyrovná se ani jedno pohřebiště v Čechách ze starší doby. Musejní sbírky čítají 19 lebek z tohoto pohřebiště, z nichž 8 bylo již jednou *Niederlem****) popsáno. Aby i tyto lebky byly s ostatními v úvahu vzaty, musily býti arci znovu přeměřeny, jelikož popis *Niederlův* uskrovňuje se jen na malém počtu měr. Kromě těchto chová museum ještě 4 lebky ze tří stanovišť, po jedné z Michle u Prahy (Píč) a z Uherce u Loun a dvě z Vinařic (Felcman) u Slaného.

Jelikož lebky Podbabské co do množství pro české merovejce jedině jsou rozhodujícími, upouštím tentokráte od specialného popisu lebek, jenž ostatně v tabulkách lebečných měr č. 5. a 6. jest úplně obsažen, a přistupuji ihned k popisu povšechnému. Ostatní 4 lebky, které od Podbabských se valně neliší, budou zahrnuty v něm, arci s příslušnou poznámkou, pakli v jednotlivých mírách zvláštního postavení zaujmou.

Index šířko-délkový. 100 eu-eu:gb-Eo.

Dle indexu tohoto blíží se merovejské české lebky více skrčeným, pak ku latènským. Jich maximum spadá ve skrčenou dolicho-mesokephalii (72·5—77·5), která se prodlužuje ještě jen ve směru dolicho- a hyperdolichokephalie. Latènská i skrčených hyperdolichokephalie a brachykephalie jim chybí. Hyperdolichokephalie jest jen vyššími indexy nepatrně zastoupena a činí znenáhlý přechod do maxima. Dlouholebých do ind. 72·5 jest 30·4%, dolicho-mesokephalních (72·5 až 77·5) 60·9% a krátkolebých nad ind. 77·5 jen 8·7%. V tomto procentualním zastoupení srovnávají se jen s neolithickými lebkami střední a západní Francie (viz tabulky na str. 317). Hyperdolichokephalů jest 13·0%, dolichokephalů 43·5%, mesokephalů 39·1% a brachykephalů 4·4%. I tentokráte souhlasí přibližně se všemi gallskými. Od českých skrčených se liší malým procentem hyperdolichokephalie a chyběním hyperbrachykephalie. S latènskými českými vůbec nejsou v souhlasu. Třebichovická 1. jest hyperdolicho-, 2. mesokephalické, ostatní dvě Michelská a Uherecká dolichokephalické.

Index výško-šířkový. 100 V-ba:gb Eo.

Lebky merovejské jsou převahou nízké do ind. 72·5 a zaujímají tím výjimečné postavení mezi všemi českými praehistorickými lebkami. Merovejci mají nízkých lebek 61·9%, latènci 41·2%, starokřesťané 30·2% a skrčení jen 14·3%. Z orthokephalie (mezi ind. 70·0 až 72·5) súčastňuje se na nízkých lebkách veliké procento 34·8%. Chamaekephalických jest 30·4%, orthokephalických 47·8% a hypsikephalických jen 21·8%. Ve výšce lebeční blíží se jen českým latènským, liší se však od nich malým procentem hypsikephalie a vysokým procentem nízké orthokephalie.

Index výško-šířkový. 100 V-ba:eu-eu.

Maximum tohoto indexu spočívá mezi ind. 97·5 až 100·0 a souhlasí úplně s maximem latènských, kdežto maximum skrčených jest o stupnici vyšší. Širokých lebek do indexu 90·0 jest jen 5·0%, mezi indexem 90·0—97·5 již 20·0%, mezi 97·5—105·0 ale 65·0% a nad 105·0 opět jen 10·0%. Takovým percentualním roz-

---

*) Vykopal p. Jan Hellich.

**) Vykopal p. řid. Felcman. Celá kostra jest ve sbírkách musejních vystavena.

***) Niederle: Die neuentdeckten Gräber von Podbaba. Mittheilung. der anthropol. Gesellsch. in Wien. Bd. XXII. 1892. L. H. Haškovec popsal 6 lebek z nich v „Sitzungsber. d. köng. böhm. Gesellsch. der Wissensch. in Prag. 1890.

dělením nenalézají ohlasu ani u českých skrčených ani u českých latènců, ba ani u francouzských lebek neolithických.

Dosavadní srovnání indexů měr dimensialních neposkytuje nám dostatečných výsledků, abychom posoudili, co jsou merovejské lebky, ale víme, že v indexu délkovém a šířkovém blíží se ku skrčeným a sice ku 2. typu, indexem výškovým však latèncům.

Index auriculo-výškový z délky a šířky lebečné. 100 au-V:gb-Eo a 100 au-V:eu-eu.

Merovejci jsou celkem nižších indexů prvých (100 au-V:gb-Eo) než latènci i skrčení, nepřesahují (až na dvě) ani index 67·5, jejž jsme byli určili jako hranici mezi nízkými a vysokými indexy, a srovnávají se vlastně se skupinou nízkých indexů u skrčených, i v maximum, ne však se skupinou nízkou latènských, která má maximum o stupnici nižší. Nového však mají merovejci přece a sice 26·1% nízkých indexů pod 62·5, jichž jest jak u skrčených tak i u latènských jen na 6%. Tyto nízké indexy u starokřesťanských lebek objeví se jen na Poděbradsku.

Při indexu ze šířky (100 au-V:eu-eu) setkáváme se přibližně s těmi samými poměry. Merovejci zase souhlasí jen s nižší skupinou indexů tentokráte do ind. 90·0 u skrčených i latènských lebek. Maximum mají své vlastní, spadající mezi ind. 85·0—90·0, o stupnici níže než u skrčených a latènských. Nízké indexy pod 85·0 jsou se skrčenými dohromady ze všech českých lebek praehistorických nejméně vyvinuty, asi 12%. Velikou roli hrají tyto indexy mezi starokřesťanskými lebkami, kde dosáhnou mezi dlouholebými 33% a mezi krátkolebými docela 67·3%.

Indexy minimalní šířky čela z délky a šířky lebky a ze šířky obličeje.

Index čelní z délky lebečné 100 ft-ft:gb-Eo. I zde jsou čeští merovejci o nižších indexech než skrčení i latènci. Jest to tím nápadnější, že se jedná jak u skrčených tak i u merovejců o stejně dlouhé lebky a že jich délka se k modifikaci tohoto indexu nepřičiňuje. Nízkých indexů do 52·5 mají merovejci na 65·2%, skrčení 57·7% a latènci 47·6%. Mezi starokřesťany pak ustupuje to úzké čelo širšímu. Maximum merovejských úzkých čel spadá dohromady s maximem úzkých čel skrčených, kdežto latènská úzká čela kloní se ještě k nižším indexům.

Index čelní ze šířky lebečné. 100 ft-ft:eu-eu. Merovejská čela rozpadají se rovněž nápadným způsobem na isolované skupiny úzkých a širokých čel, jako u skrčených a latènců. Úzkých čel do ind. 70·0 jest u merovejců 60·0%, u latènců českých 56·7% a u skrčených jen 52·7%. Maximum těchto nízkých indexů spočívá u skrčených i u latènců mezi ind. 65·0—67·5, u lebek merovejských však mezi indexem 67·5—70·0. Jsou tedy čela úzkočelných merovejců o něco širší než čela ostatních starších českých lebek. Maximum širokočelných merovejců, nalézající se mezi indexem 72·5—75·0, souhlasí úplně se skrčenými, avšak jen z polovice s lebkami latènskými, u nichž ta druhá polovice má čela nad obyčej široká, t. j. nad ind. 77·5. *Úzkými čely blíží se čeští merovejci francouzským neolithickým lebkám.*

Nežli v posuzování dalších měr u merovejců pokročíme, dlužno, abychom na základě již posouzených měr ohlédli se po elementech, z jakých se české merovejské lebky skládají. K tomu jsou nám však nápomocny tabulky těch samých měr, sestavené však s ohledem na index šířkodélkový lebek. Tabulku tuto dlužno srovnati také s tabulkami podobných měr u lebek skrčených a latènských předem uveřejněných. Jen za příčinou srovnávání dodány jsou k této tabulce měr lebek merovejských také míry lebek châlonských neolithických, jež jsou merovejským tam podřaděny.

			1.								2.									3.							4.							5.						6.					
Lebky			Ind. výško-délkový 100 V-ba:gb-Eo								Index výško-šířkový 100 V-ba:eu-eu									Index auriculo-výškový z délky leb 100 au-V:gb-Eo							Index auriculo-výškový ze šířky lebeč. 100 au-V:eu-eu							Index čelní z délky 100 ft-ft:gb-Eo							Index čelní ze šířky 100 ft-ft:eu-eu					
			65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—	82·5—	87·5—	90·0—	92·5—	95·0—	97·5—	100·0—	102·5—	105·0—	107·5—	110·0—	57·5—	60·0—	62·5—	65·0—	67·5—	70·0—	80·0—	82·5—	85·0—	87·5—	90·0—	92·5—	42·5—	45·0—	47·5—	50·0—	52·5—	55·0—	60·0—	62·5—	65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—
české merovejské	Index šířko-délkový 100 eu-eu:gb-Eo	67·5—	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.	1	2	.	.			.	.	1	2	.	.	.		1	2	.	.			.	1	1	1	.
		70·0—	1	2	1	.	.	.	.	.	.	1	.	.	3	.	.	.	.	.	.	2	2	.	.	.	.	.	2	1	1	.	.		1	2	1	.	.		.	.	1	.	2	1
		72·5—	.	.	3	1	2	.	.	.	.	.	1	3	.	1	1	.	.	.	.	.	2	2	4	.	.	.	3	3	.	.	1	.	2	2	1	.	.	.	3	2	1	.	.
		75·0—	.	1	3	2	.	1	.	1	1	.	1	1	2	1	1	.	.	1	.	1	2	3	1	1	1	1	3	2	.	1	.	.	2	1	3	2	.	.	2	.	3	1	1	1
		77·5—	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.
		80·0—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.
francouzské neolithické z Châlons s. M.	Index šířko-délkový 100 eu-eu:gb-Eo	70·0—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.
		72·5—	.	.	2	.	2	.	.	.	1	.	.	.	1	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3	.	.	.	.	1	2	1	.	.	1
		75·0—	.	.	1	1	2	1	.	.	.	.	1	.	2	2	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2	1	2	.	.	1	1	3	1	.	.
		77·5—	.	.	2	1	1	2	.	.	1	1	1	.	.	2	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3	3	4	.	1	4	.	1	1	.	.
		80·0—	.	.	.	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	2	1	.	2	1	1	.	.	.
		82·5—	.	.	.	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.	.	.	.

V indexu výškodélkovém*) dostáváme u merovejců českých tři skupiny:

a) skupinu mezi indexy šířko-délkovými 65·0 až 72·5 o nejnižších indexech výško-délkových. Není u skrčených ani u latènců českých;

*) Viz tab. str. 327, č. 1.

b) skupinu mezi 72·5—77·5 o střední výši. Chybí rovněž u obou;

c) skupinu mezi 75·0—80·0 o nejvyšších indexech. Jest naznačena jen v krátké mesokephalii skrčených.

Dolicho-mesokephalie má tedy dvě výšky: střední a vysokou. Jen ta vysoká část jest rovněž naznačena u skrčených, které se však kloní k nižším indexům. V neolithu châlonském jsou však zastoupeny nízké i vyšší indexy. Rovněž tam vyniká souhlasně skupina sub *c*).

V indexu výško-šířkovém*) mají merovejci mohutné jádro, čítající třetinu lebek mezi indexem 97·5—100·0, jehož součástnují se lebky co do délky od ind. 70·0 až 77·5. Stejně dlouhé latènské lebky těch indexů postrádají a u skrčených je má jen krátká dolichokephalie (72·5—75·0). Ostatní indexy merovejců jsou roztříštěny a sice ponejvíce v dolicho-mesokephalii (sub *b*) ve směru jak nižších tak i vyšších indexů. V Châlonsu jsou dvě skupiny těchto indexů, vyšší a nižší; první skupina od 97·5 počínajíc zahrnuje v sobě delší lebky, druhá pod 97·5 kratší lebky. Merovejské české lebky souhlasí po většině jen s prvou skupinou châlonských i co do délky lebek.

Máme tedy v českých merovejcích skupinu dolicho-mesokephalických lebek upomínající částečně jen na náš druhý typ skrčených, která však co do výšky i šířky souhlasí s většinou lebek châlonských. Kromě toho mají naši merovejci *skupinu dlouhých lebek (ind. 67·5 až 72·5), která jest nová pro Čechy* a chybí v Châlonsu, kdežto châlonské lebky mají skupinu krátkých lebek, která není u merovejců.

V čelním indexu ze šířky*) lebečné rozpadají se, jak řečeno, merovejci čeští v čela úzká a široká. Široká čela patří, jak na tabulce v č. 6. zřejmo, oné skupině dlouhých a nízkých lebek (sub *a*), úzká čela souhlasí nápadně se stejně dlouhými lebkami ze Châlonsu. V indexu z délky**) kryje se dolicho-mesokephalie châlonská rovněž s merovejskou, dolichokephalie merovejská se skrčených. Uvedli jsme při indexu auriculovýškovém z délky lebeční o indexech nízkých pod 62·5, že jsou merovejským jaksi vlastní. Ty indexy patří opět oné dlouholebé skupině (sub *a*).

Úhel čelní gb-mo-br. Čela merovejců co do klenby souhlasí opět jen se skrčenými, až na skupinu lebek, které mají čela ustouplá nad úhel 140·0°. Úhly, jež kolísají mezi 127·5° až 140·0°, rozpadají se na čela strmější a ustouplejší. Obě skupiny merovejských lebek participují na onom rozpadnutí čel a sice skupina dlouholebých (mezi 67·5—72·5) má docela čela jednak nejstrmější a jednak nejustouplejší a souhlasí se skupinami podobných lebek u skrčených.

*Index čelní 100 ft . ft : stp . stp.****)

Na první pohled při povšechném přehledu opírají se merovejci opět víc o latènské lebky než o skrčené. Indexy českých lebek kolísají mezi ind. 77·5—90·0 a rozpadají se jen u latènců a merovejců zřejmě ve dvě skupiny nižších a vyšších indexů. U latènců jest maximum nižších indexů mezi 80·0—85·0, vyšších mezi 87·5—90·0. U merovejců pošinují se obě maxima o něco níže, tedy mezi 77·5—82·5 a mezi 85·0—87·5. U skrčených jsou hlavně nižší indexy zastoupeny.

Hyperdolichokephalie skrčených má čela široká mezi ind. 82·5—87·5. Latènci a merovejci naznačují však čela ještě širší, merovejci pak ještě užší, která však již patří skupině dolichokephalické. Úzká čela pod ind. 80·0 vyvinuta jsou u dolicho-mesokephalie skrčených a merovejců, kde však čela široká nad ind. 85·0 mají již jen merovejci.

Merovejci srovnávají se s latènci jen v širokých čelech hyperdolichokephalie, a liší se tím od skrčených a zároveň stejně širokými čely v dolicho-mesokephalii. Dolicho-mesokephalie châlonská souhlasí nejlépe jen s merovejskou, u skrčených i s tou tendencí k úzkým čelům. Châlonská krátká mesokephalie s velmi úzkými čely jest českým lebkám cizí a náleží ohlasu tam i v brachykephalii, kteréžto brachykephalie latènská má čela širší, ale i ta se v Châlonsu vyskytá.

*Index čelní ze šířky zygialní obličeje (100 ft-ft : zy-zy).**)

Přimyká se arci jen na pohled zase víc latèncům než skrčeným. Mezi skrčenými, latènci a merovejci českými vládnou v tomto indexu, jenž srovnává maximální šířku čela se zygialní šířkou svrchního obličeje, zvláštní poměry, které dlužno si již s ohledem na obličejové míry podrobněji prohlednouti. Index tento jest také důležitý tím, že nám umožňuje porovnání českých lebek s francouzskými s ohledem na obličej, neb Francouzi právě tohoto indexu u Němců neobvyklého používají.

Hyperdolichokephalové skrčení mají dvoje indexy do 75·0 a nad 77·5. Jediná latènská lebka té délky řadí se do větších indexů, podobně jako merovejští dolichokephalové, jichž indexy však počínají již od 75·0. U skrčené dolichokephalie jest však totéž. Souhlasí tedy dlouholebí merovejci do ind. 75·0 s největší částí stejně dlouhých lebek skrčených. Nízké indexy, které vykazují z latènců jen dolichokephalové, objevují se také u všech skrčených dlouholebých do ind. 75·0 a chybějí u merovejců.

Skrčení mesokephalové mají indexy střední (72·5 až 77·5) a vysoké (nad 77·5), latènci a merovejští jsou indexů středních.

Dolicho-mesokephalové (72·5—77·5) merovejští souhlasí s větší částí stejně dlouhých lebek châlonských, kdežto druhá část má nízké indexy (pod 72·5), které nalezli jsme jednak u latènských, jednak i skrčených lebek, ale delších. V té samé délce jsou však i také u merovejců českých naznačeny. (Viz tabulku.)

*Index basální čili bimastoidalní šířky z délky a šířky lebeční. 100 ms-ms : gb-Eo a 100 ms-ms : eu-eu.**)

Index z délky u merovejců má maximum mezi 55·0—60·0, t. j. ukazuje na lebky poměrně se širokou basis. Širokou basis nad ind. 55·0 mají merovejci 65·0%, latènci 60·5%, a skrčení jen 41·1%, ale u merovejců objevuje se tato basis jen u dlouholebých do ind. 77·5, u skrčených a dlouholebců i krátkolebců, u latènských pak jen u krátkolebých. Nedá se popříti, že v indexu tomto spolupůsobí délka lebky a proto také u zkráce-

*) Viz tab. 6.
**) Viz tab. cit. č. 5.
***) Viz tab. na str. 331.

*) Viz tab. na str. 331.

Lebky	Index šířko-délkový 100 eu-eu:g-Eo		Index čela ze zygialní šířky obličeje 100 ft-ft:zy-zy											Index čelní 100 ft-ft:stp-stp										Index mastoidální 100 ms-ms:eu-eu									Index basalní 100 na-ba:ms-ms												
			65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—	82·5—	85·0—	87·5—	90·0—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—	82·5—	85·0—	87·5—	90·0—	62·5—	65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—	82·5—	85·0—	82·5—	85·0—	87·5—	90·0—	92·5—	95·0—	97·5—	100·0—	102·5—	105·0—	107·5—	110·0—	112·5—	115·0—	117·5—	120·0—
českých skrčených		65·0—	.	.	2	.	.	1			.	.	.	.	.	.	.	.	2	1	.	.	.	.	.	.	1	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	1	.
		67·5—	.	.	1	1	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	1	3	2	2	1	.	.	.	1	.	.	1	3	2	1	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.
		70·0—	.	.	1	1	5	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	3	2	2	1	1	.	.	.	.	1	3	3	.	2	.	.	.	.	.	.	1	1	4	.	1	1	.	.	.	.
		72·5—	.	.	1	.	4	2	.	.	.	.	.	2	.	.	2	5	3	2	1	1	.	2	.	2	2	.	3	3	.	1	1	.	.	.	.	1	1	3	1	1	1	.	.	.	.
		75·0—	.	.	.	2	.	.	2	.	.	1	.	2	.	.	2	3	2	2	1	.	.	2	.	.	2	2	2	.	1	1	.	.	.	.	.	.	1	1	3	1	1	.	.	.	.	.
		77·5—	.	.	.	1	2	.	2	.	.	.	.	1	.	.	1	2	1	1	.	1	1	1	.	.	.	.	2	1	3	1	.	.	.	.	1	.	2	1	1	1	.	.	.	.	.	.
		80·0—	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.
		82·5—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		85·0—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		87·5—	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
českých latènců		65·0—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	2	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		67·5—	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2	.	2	.	.	.	.	.	.	1	.	.	2	1	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		70·0—	.	.	2	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	1	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.
		72·5—	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		75·0—	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.	.	.	.
		77·5—	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1	2	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.
		80·0—	.	.	.	3	1	1	1	.	.	.	.	.	.	1	1	4	1	.	.	.	.	.	.	1	1	1	2	1	.	.	.	.	.	.	.	2	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.
		82·5—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		85·0—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
českých merovejců		67·5—	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	2	.	.	.	.	.	.	1	1	1	.	.	.	.	.	.	.	2	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		70·0—	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.	.	1	.	1	.	.	1	.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.
		72·5—	.	.	.	1	3	.	.	.	.	.	.	.	1	1	1	2	1	2	.	.	.	.	1	.	1	.	1	1	1	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		75·0—	1	.	2	3	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3	1	1	2	1	.	.	.	.	1	.	4	.	.	.	1	.	.	.	.	1	1	.	.	1	.	1	.	.	.	.
		77·5—	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		80·0—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
francouské neolithické ze Châlonsu s. M.		67·5—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		70·0—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		72·5—	1	.	.	2	1	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		75·0—	.	.	2	1	2	1	.	.	.	.	.	.	.	1	2	3	2	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		77·5—	.	2	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1	3	2	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		80·0	.	.	.	2	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	2	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		82·5—	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

ných lebek širší basalní indexy, nicméně však jsou merovejští dolicho-mesokephalové o širší basi než skrčení.

Index ze šířky lebečné uvádí vlastně pravou šířku basis, ač ten právě roztříštěuje se zcela zřetelně na skupiny o úzké basi do indexu 75·0 a široké nad index 75·0. Širokých basí jest u merovejců 65·0%, u skrčených 52·5% a u latènců jen 42·9%. Širokou basis mají hyperdolichokephalové u skrčených, latènců a merovejských, dolichokephalové u skrčených a merovejských, mesokephalové u skrčených a merovejských a brachykephalové u latènských. Úzkou basis mají opět dolicho-mesokephalové (72·5—77·5) a brachykephalové skrčených, dolichokephalové a krátkolebé (od ind. 77·5) latènští a dolichokephalové merovejští.

Aplikujeme-li tyto poměry na typy námi vytčené, mají hyperdolichokephalové vysocí (1. typ) i nízcí (4. typ) širokou basis, dolichokephalové nízcí (6. typ) úzkou, dolicho-mesokephalové vysocí (2. typ) úzkou, brachykephalové vysocí (3. typ) asi úzkou a širocí (5. typ) širokou. Skrčení a merovejci mají však i dolichokephalii se širokou basis, a *merovejci ještě i dolicho-mesokephalii, což jest pro české lebky opět něco nového.* Zvláštní postavení zaujímá malá skupina krátkých mesokephalů (77·5—80·0) u skrčených o široké basis, která arci připíná se na dolicho-mesokephalii merovejskou se širokou basis.

*Index basalní 100 na-ba : ms-ms.**) Tento index rozpadá se také na skupinu nižších do ind. 100·0 a na skupinu vyšších nad ind. 100·0. Hyperdolichokephalové skrčení (—70·0) mají vysoké indexy, hyperdolichokephalové (—72·5) latènští a merovejští souhlasí spolu a vykazují opět nižší indexy. Dolichokephalie u skrčených má dvojí indexy, z větší části vyšší a z menší části nižší. S tou menší částí o nižších indexech souhlasí celá dolichokephalie merovejská. Dolicho-mesokephalie merovejská vykazuje rovněž jen krátké indexy oproti skrčeným. Jsou tedy merovejci nízkých indexů a souhlasí v tom s hyperdolichokephalií latènskou a jen s malou částí dolichokephalie skrčených.

*Indexy určující polohu maximalní šířky.***)

Index vzdálenosti maximalní šířky od occiputu z délky lebečné. 100 eu Eo : gb-Eo.

Indexy tyto dlužno rozděliti na vyšší, t. j. maximalní šířka nalézá se před 4 desítinami délky od occiputu počítaje, a neb na nižší, t. j. maximalní šířka nalézá se za 4 desítinami délky lebečné. Merovejci mají 40·9% nízkých indexů, skrčení 44·9% a latènci 53·3%. U merovejců blíží se tedy maximalní šířka nejvíce ku středu lebky.

Hyperdolichokephalie skrčených i latènců má téměř z polovice indexů nízkých i vysokých, merovejská však jen téměř nízké. Dlouholebí (do ind. 72·5) u skrčených mají většinu o vysokých indexech, u latènců přibližně stejně vysoké i nízké, u merovejců jsou většinou jen vysoké. Dolichokephalie (70·0—75·0) u skrčených a latènců má obojí indexy asi v počtu stejném, merovejci většinu vysokých; dolicho-mesokephalie (72·5—77·5) u skrčených v stejném množství obojí, kdežto u merovejských jsou vysoké indexy opět mocnější. Připadají tedy vysoké indexy u merovejců lebkám dlouhým od ind. 70·0—77·5.

Württemberské merovejské lebky, které rovněž tento index vykazují, mají indexy jen vysoké a souhlasí co do délky lebečné úplné s českými.

Index vzdálenosti maximalní šířky od basionu z výšky lebečné. 100 eu ba : V-ba. Také i tento index rozpadá se ve vyšší a nižší indexy, jenže skupiny nízkých a vysokých indexů u různých lebek jsou hodnoty různé. Skupiny obě u skrčených a merovejců jsou přibližně stejné, obě skupiny u latènců jsou však o nižších hodnotách, jak velká srovnávací tabulka II. pod. č. 14. to naznačuje. V této tabulce vychází na jevo, že indexy asi do 55·0 rozpadají se dále v čelní pobočni malé skupinky, ve kterých merovejské lebky zdají se víc odpovídati latènským než skrčeným, to však jest jen zdánlivé, neb ve skutečnosti odpovídají jen skrčeným. Nahlédneme jen z té příčiny do srovnávací tabulky indexů těchto s ohledem na délku lebečnou. Tam postřehneme, že hlavní část merovejských lebek dlouhých do ind. 77·5 a o nižších indexech odpovídá stejné skupině u skrčených, kdežto nejnižší indexy merovejské (pod ind. 40·0) opírají se jednak o hyperdolichokephalii skrčeným i latèncům společnou, jednak o brachykephalii jen latènskou. Vysoké indexy souhlasí opět jen se skrčenými a ne s latènci, kteří mají vysoké indexy opět u hyperdolicho- a brachykephalie.

Württemberské merovejské lebky přimykají se zcela k velké skupině středních indexů českých merovejských lebek. České merovejské lebky mají tedy oproti württemberským něco cizího, co jest však jednak skrčeným a jednak latènským českým společno.

Index a úhly occiputalní naznačují u merovejských lebek to nové, že lebky ty oproti skrčeným a latèncům *mají occiputy protáhlejší.*

*Index occiputalní, 100 (la-in) Eo : la-in,**) kolísá u merovejských mezi ind. 15·0—22·5, u skrčených počne však již od ind. 10·0 a u latènců docela od ind. 7·5 a přestává ind. 20·0. Maximum skrčených i latènců jest mezi 17·5—20·0, u merovejců však mezi 20·0 až 27·5. U merovejských i ty protáhlé occiputy rozpadají se ještě v menší část méně protáhlejších s maximem pobočním mezi 15·0—17·5. Nízké indexy pod 15·0, které největšího vývinu nabývají mezi latènci, merovejcům chybějí a opět nejvyšší indexy nad 22·5 jsou nejlépe naznačeny u merovejců.

Přihlížíme-li nyní k výšce lebečné, tu shledáme, že lebky nízké do ind. 72·5 mají u merovejců vesměs vystouplejší occiputy, podobně i nízké skrčené; nízcí latènci však mají jednak oploštělé, jednak vystouplé occiputy bez ohledu na délku lebečnou. *U laténské nízké dolichokephalie oploštělé occiputy jsou tedy pro české prachistorické lebky novinkou.*

Vzhledem na délku lebečnou vykazují hyperdolichokephalové vysocí u skrčených nazvíce nižší indexy occiputalní pod 20·0, nízcí vysoké nad 20·0, latènští pak vysocí mají nízké, nízcí jednak velmi nízké a jednak vysoké. Dolichokephalie skrčená i latènská má obojí indexy, merovejská jen vysoké a také ty nejvyšší vůbec. Dolicho-mesokephalie (72·5—77·5) u skrčených i mero-

*) Viz tabulku na str. 331.
**) Viz tabulku na str. 335.

*) Viz tab. na str. 241.

	Index šířko-délkový 100 eu-eu : gb-Eo	Indexy vzdálenosti maximalní šířky lebečné	od occiputu 100 eu-Eo: gb-Eo									od basionu 100 eu-ba: V-ba																	
			27·5—	30·0—	32·5—	35·0—	37·5—	40·0—	42·5—	45·0—	47·5—	25·0—	27·5—	30·0—	32·5—	35·0—	37·5—	40·0—	42·5—	45·0—	47·5—	50·0—	52·5—	55·0—	57·5—	60·0—	62·5—	65·0—	67·5—	70·0—
Lebky skrčených koster		65·0—	.	.	.	.	1	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.	1	.
		67·5—	.	.	.	1	2	3	.	1	.	.	1	.	1	.	.	.	.	2	2	.	1	1	.	2	.	.	.	1
		70·0—	.	.	1	1	.	3	1	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	2	1	.	.	.	.	1	1	.	.
		72·5—	.	.	.	4	2	1	4	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	2	1	2	.	.	.	1	3	1	1
		75·0—	.	.	1	3	.	2	3	1	.	.	.	.	.	.	1	1	.	1	1	.	.	.	.	1	3	1	.	.
		77·5—	.	.	1	.	2	1	2	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2	1	1	.	.	.	.	1	1	.	.	1
		80·0—	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		82·5—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		85·0—	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		87·5—	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Lebky latènců českých		65·0—	.	.	.	.	1	1	1	1	.	1	.	.	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	1	.	.
		67·5—	.	.	.	1	2	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	1	.	.	.	.
		70·0—	1	.	.	1	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.
		72·5—	.	.	.	1	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.
		75·0—	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.
		77·5—	.	.	1	.	2	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.
		80·0—	.	.	.	2	2	3	1	1	.	.	1	1	.	2	.	1	1	.	.	.	.	.	.	2	.	.	.	.
		82·5—	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.
		85·0—	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.
Lebky merovejců českých		67·5—	.	.	1	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	1	.
		70·0—	.	.	.	.	.	2	1	1	.	.	1	.	1	.	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		72·5—	.	.	.	2	2	1	1	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.	1	.	.	.	1	1	1	.
		75·0—	.	.	.	1	1	1	2	1	1	.	1	1	.	.	.	1	2	.	2	.	.	.	.	.	1	.	.	.
		77·5—	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.
		80·0—	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Lebky merovejců württemberských		70·0—	.	.	.	.	.	.	2	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		72·5—	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
		75·0—	.	.	.	.	.	1	3	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.
		77·5—	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

vejců souhlasí opět mezi sebou co do indexů occiputalních, nízkým lebkám příslušejí vysoké indexy, které u merovejců arci jsou hojnější a o něco i vyšší.

Úhel la-Eo-in. Míra tato odpovídá celkem indexu předcházejícímu a jest jen rozloženější a hodnot obrácených. Velkým indexům odpovídají menší úhly. Zde vystupuje u skrčených a latènců isolovaná skupina velmi velikých úhlů nad 152·5°, které merovejcům chybějí. U merovejců nejčetnější jsou úhly nízké s maximem mezi 132·5°—135·0°, a úhly ty končí 137·5°. Skupina úhlů vyšších, vlastně středních merovejců odpovídá již maximu úhlů skrčených.

Mezi nízkými occiputalními úhly nalézají se u merovejců vesměs nízké lebky a sice délky od ind. 67·5 až 77·5. *Nejčetněji objevují se v dolichokephalii, a právě tato skupina merovejských úhlů occiputalních chybí skrčeným i latèncům.*

Úhel ob-Eo-op jest u merovejců rozhodně nejostřejší, neb v 71·4% lebek nestoupnou indexy pod 110·0°, tam, kde teprve počíná maximum skrčených (mezi 110·0° až 115·0). Latènci mají maximum vyšších úhlů ještě dále (112·5°—115·0°) a poboční o nižších úhlech, které jen částečně souhlasí s merovejskými.

Nízké lebky dlouhé od ind. 70·0—77·5 mají vesměs ostré úhly, nejdelší lebky nejostřejší. U latènců mají nízké lebky té samé délky rovněž ostré úhly a nejkratší z nich nejostřejší, kdežto skrčené nízké mají tentokráte jen úhly vysoké nad 110·0°.

Dolichokephalie merovejců má tedy nejostřejší úhly a tvoří skupinu, jaká ani u skrčených ani u latènců se nevyskytuje.

Úhel eu-Eo-eu. V celkovém přehledu souhlasí merovejci v úhlu tom více s latènci než se skrčenými. I ve různé fluktuaci jednotlivých skupin jsou shodní až na úhly nejvyšší, které u latènců jsou hojněji zastoupeny jak u merovejců. Děje se to však vlivem brachykephalů, kteří merovejcům chybějí.

Nejnižší úhly do 75·0° má jediná hyperdolichokephalie skrčených, u merovejců kloní se k tak nízkým úhlům jen dolicho-mesokephalie (72·5—77·5). Mesokephalie merovejská čítá nejvyšší úhly nad 87·5°, které jsou také domovem u dolichokephalie skrčených, u brachykephalie latènské. Ostatní úhly, jichž jest většina, jsou střední a ponejvíce koncentrovány u merovejců a skrčených v dolicho-mesokephalii. Úhly nízkých lebek u skrčených i u latènců soustředí se na středních mezi 77·5—90·0°, u merovejských však jak ve vyšších tak i v nižších.

Württemberským lebkám merovejským dá se z měr *Hölderových* úhel tento vypočítati. Lebky ty souhlasí

jen se středními úhly českých merovejských arci jen v dolicho-mesokephalii, avšak s tím nápadným rozdílem, že lebky württemberské jsou vysoké a lebky české nízké. České vysoké lebky mají ponejvíce menší úhly, z části ale také ty vyšší.

Úhel kosti occiputalní la-in-ho. Skrčení vykazují tento úhel ve dvou oddělených skupinách, mezi 90·0° až 92·5° a pak mezi 97·5°—102·5°. Maximum merovejských úhlů jest střední mezi oběma skupinami a sice mezi 95·0°—100·0°. Dále dostaví se zde ještě větší úhly, jež více souhlasí s latènskými než se skrčenými. Merovejské mesokephalické lebky kupí se ve skupinu úhlů 92·5°—97·5°, které souhlasí s podobnou skupinou u skrčených. Druhou skupinu merovejskou u dlouholebých do ind. 72·5 nemají víc skrčení, za to však opírá se tato opět o podobnou latènskou. Ve skupině prvé nalézá se většina vysokých lebek jako u skrčených, ve skupině druhé jen nízké lebky podobně jako u latènců.

Index výšky normy facialní z délky a šířky lebečné. 100 pr-V : gb-Eo a 100 pr-V : eu-eu.

Při indexu z délky srovnávají se v celkovém přehledu merovejci s dlouholebými latènci a pak jen s větší částí skrčených. Indexy merovejců přestávají ind. 90·0. Brachykephalie latènská a částečně i dolichokephalie skrčených má vyšší indexy.

Dlouholebí do ind. 72·5 souhlasí v indexech těchto s částí skrčených, kdežto dolicho-mesokephalní mají vyšší indexy než skrčení. S latènci nejsou merovejci v souhlasu.

V indexu ze šířky panuje týž poměr mezi skrčenými a merovejci s tím rozdílem, že souhlasné indexy mezi nimi jsou hodnoty střední.

*Indexy obličejové.**)

Indexy výšky celého obličeje z maxillarní šířky. 100 gn-na : zm zm. Ony tři ze skrčených nám známé skupiny tohoto indexu jsou i u merovejců přesně naznačeny. Nejslabší jest o indexech nejvyšších, t. j. se svrchní čelistí poměrně nejnižší.

Index výšky celého obličeje ze zygialní šířky. Merovejci v tomto indexu odchylují se od starších českých lebek tím, že mají ve většině velmi nízké indexy do 87·5, jaké ani u skrčených ani u latènců nejsou obvyklé. Dále jest ne nepatrně zastoupena skupina nejvyšších indexů skrčených i latènců. Merovejci jsou celkem obličeje nahoře velmi úzkého, avšak mísí se také s obličeji nahoře širokými. Vysoké indexy zde nejsou ve spojení se skupinou nejvyšších indexů předešlých, t. j. maxillarních.

Index výšky svrchního obličeje z maxillarní šířky. 100 na-pr : zm zm. Merovejci zde rozpadají se ve tři skupiny různých indexů. Největší část má střední indexy, dále udržuje se skupina těch dole nejnižších obličejů a skupina roztáhlá nízkých do ind. 70·0. Celkem dlužno merovejce české pokládati většinou za lid v čelisti se širokým obličejem, který u skrčených byl více obvyklým než u latènských. Tam se jím po většině jen brachykephalie chlubí. Merovejské vysoké lebky směřují víc k obličejům úzkým.

*) Viz tabul. č. 3. a na tab. na str. 339.

Index výšky svrchního obličeje ze zygialní šířky. 100 na-pr : zy-zy. Zde souhlasí téměř všechny lebky mezi sebou, ale s malými rozdíly. Indexy, které jsou všem společné, kolísají jen mezi 50·0—57·5. Nad indexem 57·5 nalézá se již jen malá skupina nahoře nejširších obličejů, která nejintensivněji jen u merovejců naznačena jest. Ve společných indexech tíhnou skrčení i merovejci k indexům vysokým, latènci k nízkým. Maximum skrčených nalézá se však mezi 52·5—55·0, merovejců mezi 55·0—57·5, u latènců pak mezi 50·0—52·5.

S ohledem na délku lebečnou rovnají se delší lebky merovejské co do obličeje stejným skrčeným a kratší (mesokephalické) jsou již spíše merovejcům vlastní s užším obličejem, jaký mají teprve delší lebky latènské.

*Index výšky svrchního obličeje z jugularní šířky. 100 na-pr : jg-jg.**)

Tento index svou hodnotou umístěn jest mezi indexy maxillarními a indexy zygialními a kloní se více co do charakteru k zygialnímu, jelikož rovněž v něm jako u tohoto nevystupuje již skupina lebek s obličeji dole nejširšími, s nimiž konstantně v maxillarních indexech se shledáváme. Indexy tyto se také neliší valně od indexů zygialních; u skrčených spočívá hlavní rozdíl v tom, že mesokephalie má jugularní indexy značně menší než zygialní, dále že dolichokephalická skupina o nízkých indexech stane se v jugularních ještě víc isolovanější. Merovejci souhlasí tentokráte úplně se skrčenými; francouzské lebky ze Châlonsu sur Marne jsou podobně v úplném souhlasu se skrčenými, pokud jsou stejné délky. Dolicho-mesokephalie (72·5—77·5) rozpadá se rovněž jako u skrčených ve dvě skupiny od sebe oddělené v indexech jednak nižších a jednak vyšších. Prvá skupina jest také mohutnější.

Württemberské merovejské lebky, u nichž jsem z měr *Hölderem* daných týž index vypočítal, srovnávají se opět zcela s našimi merovejskými, ba i těm vybíhavým indexům našich merovejců odpovídají; naznačují však o mnohem lépe než české, kterak jsou to obličeje smíšené při nejmenším ze dvou, t. j. úzkého mezi ind. 60·0—62·5 a širokého (70·0—72·5). Prvá skupina společná při dolicho-mesokephalii skrčeným i latěncům jest podobně nejmohutnější.

Hölderovy indexy obličejové nejsou bezvýznamné a již *v indexu 100 na-pr : gb-Eo* prozrazují všecky lebky

*) Index tento, jejž dovolují udané míry lebek châlonských z francouzského neolithického naleziště vypočísti a tím také obličej francouzských lebek s našimi přímo srovnávati, u českých skrčených nebyl uveden. Donáším jej tedy zde. Čísla řadová znamenají lebku v pořadí v tabulkách měr skrčených uváděných. Scházející řadová čísla patří lebkám, které indexu tohoto nevykazují 100 na-pr : jg-jg: 2.—63·1, 4.—60·4, 6.—60·9, 7.—57·6, 9.—59·1, 10.—63·8, 12.—60·4, 14.—55·9, 15.—64·3, 16.—63·7, 17.—57·8, 19.—57·1, 20.—53·3, 23.—61·3, 24.—63·3, 25.—61·9, 26.—61·7, 28.—66·2, 29.—66·3, 30.—57·8, 36.—63·3, 37.—57·7, 38.—64·9, 39.—61·2, 40.—60·5, 41.—55·8, 42.—60·0, 43.—65·9, 46.—58·9, 49.—63·9, 50.—60·6, 51.—61·4, 52.—68·6, 53.—58·1, 54.—60·4. Z těch samých důvodů donáším zde druhý index francouzského měření a sice index nejmenší šířky čela ze zygialní šířky obličeje (100 ft-ft : zy-zy): 2.—72·4, 4.—65·9, 6.—72·1, 7.—73·8, 9.—72·3, 10.—75·8, 12.—81·6, 14.—73·8, 15.—76·7, 16.—78·7, 17.—81·9, 18.—76·4, 20.—74·7, 23.—74·6, 24.—74·5, 25.—77·4, 27.—79·7, 28.—82·5, 29.—81·0, 30.—87·5, 31.—80·6, 36.—76·9, 37.—75·8, 38.—75·4, 39.—72·3, 40.—78·5, 41.—90·4, 42.—79·2, 43.—78·2, 46.—76·4, 49.—75·6, 50.—82·2, 51.—75·9, 52.—70·3, 53.—73·6.

Indexy obličejové.

| | | | Celý obličej | | |

svou zvláštnost. Všem jest jak skrčeným, latènským, merovejským tak i châlonským společno jedno a to samé maximum mezi ind. 35·0—37·5, skrčení pak mají nejvíce lebek ještě do indexu 40·0 a ještě lebky o nízkých indexech, latènští skupinu opět isolovanou mezi 40·0 až 42·5 (po většině krátkolebí v ní) a merovejci zůstávají na společném maximu s tendencí k vyšším indexům jako skrčení. Lebky châlonské podobají se skrčeným, chybějí jim však nízké indexy pod 35·0. Württemberské, jež opět musily býti v řadě opraveny za příčinou srovnání (o 2·5 jednotek), odpovídají českým merovejským.

U skrčených nízké indexy má jen dolicho-mesokephalie, která má ještě nižší i vyšší indexy, u latènců nejvyšší indexy patří brachykephalii. Merovejci koketují v dolichokephalii s nízkými indexy dolicho-mesokephalie skrčených a se širšími indexy v mesokephalii. Jádro merovejců odpovídá opět skupině dolicho-mesokephalie skrčených o indexech vyšších.

Württemberské co do rozlohy těchto indexy neliší se od českých merovejských.

Index 100 jg-jg : gb Eo jest podobně charakteristický. I zde mají latènci výjimečné postavení, vykazují po většině jen vysoké indexy, kdežto merovejské drží se víc se skrčenými a jen dolichokephalie skrčených o vysokých indexech zdá se jim chyběti. Indexy hlavního jádra lebek merovejských, t. j. dolicho-mesokephalického pohybují se jen mezi 57·5—65·0, u skrčených však jest dolicho-mesokephalie o nižších indexech mezi 50·0—57·5 stejně mocná jako o vyšších. Mezi châlonskými lebkami vyniká téměř jedině mesokephalie, která má také jen ty vyšší indexy. Skrovná brachykephalie chalonská kloní se k ještě vyšším indexům nad 62·5 a takový index jest taky u jediné brachykephalické lebky mezi českými merovejci naznačen. Souhlasí tedy čeští merovejci v tomto indexu částečně se skrčenými českými, částečně s châlonskými z Francie a jádro jejich jest všem třem lebkám společné. S latènci českými nemají merovejci čeští nic společného. Württemberské musí býti opět z důvodu výše udaného korrigovány a pak souhlasí úplně s českými merovejci.

Viz tabulku následující ku srovnání českých merovejců co do indexů obličejových a s ohledem na délku lebek s českými skrčenými, latènci pak francouzskými châlonskými z neolithu a württemberskými merovejci.

Úhly obličejové.

Úhel profilový (na-pr > or-au) u našich lebek jest vesměs o tři stupně snížený za příčinou porovnání s německými lebkami, jelikož já vedu horizontalu německou středem ucha a Němci svrchním krajem otvoru ušního.

Čeští merovejci rozpadají se v tomto úhlu na tři samostatné skupiny, co by poukazovalo na smíšeninu lidu. Skupiny ty mají svá maxima mezi 80·0—82·5, mezi 85·0—87·5 a mezi 90·0—92·5. Skupina menších úhlů jest nejchudší, k té se také jednotlivé lebky u skrčených a latènců hlásí. Skupina střední jest celkem nejmohutnější a odpovídá také maximu skrčených, u nichž tato skupina se skupinou další o největších úhlech splývá dohromady. Latènci mají také jen střední úhly, jenže maximum jich spadá mezi 87·5—90·0.

Skupina úhlů největších nad 92 5 patří jak u merovejců tak i skrčených dolicho-mesokephalii. Tytéž lebky mají všechny úhly, také i ty nejmenší, které u latènců dostavují se teprve v brachykephalii, o kterou se zkrácení mesokephalové skrčených opírají.

Württemberským lebkám chybějí úhly velké nad 90·0°, malé úhly pod 85·0° mají pak v stejném množství jako naši merovejci zastoupeny.

Úhel Camperův (ak-au > de-frons) merovejců souhlasí tentokráte s latènským, neb u obou největší počet kolísá mezi úhlem 75·0—80·0°, u skrčených však mezi 72·5°—82·5°. Rozdíl mezi latènskými a merovejskými jest však přece značný, úhly ty u latènských jsou u krátkolebých, u druhých však u dlouholebých.

Úhel tento, pokud se koncentruje u merovejských na mesokephalii, doznává velmi nepatrného ohlasu u téchže lebek skrčených. Kolísá mezi 75·0—80·0°. Skupina těchto úhlů jest u merovejců vlastně v mesokephalii do ind. 77·5, u skrčených v mesokephalii nad ind. 77·5 a u latènců již jen v brachykephalii.

Úhel na-pr-ba, pokud jest u merovejců českých zastoupen, objevuje se také u skrčených jen s tím rozdílem, že merovejská dolicho-mesokephalie, která u skrčených tříští se do dvou skupin o úhlech mezi 70·0° až 75·0° a mezi 77·5°—82·5°, má obě tyto skupiny v sebe splývající.

Úhly Daubentonův a Brocovy (or-op-ba, na-op-ba, na-ba-op) merovejských lebek kryjí se s úhly skrčených jen s rozdílem v mesokephalii do ind. 75·0, kde lebky merovejské oproti lebkám skrčeným v úhlu Daubentonově a Brocově I. mají menší úhly, v úhlu Brocově II. však větší úhly.

Úhly lebečných horizontal, a sice maximalní délky lebečné s horizontalou německou (gb-Eo > or-au), horrizontaly německé s francouzskou (or au > pr-cob) a maximalní délky s osou foram. mag. (gb-Eo > ba-op).

Úhel gb-Eo > or-au dle povšechného přehledu souhlasí téměř u všech dosud uvedených lebek českých. Dolicho-mesokephalie merovejců kloní se k úhlům positivnějším, kterých skrčení nemají. Těch lebek jest však málo.

Při úhlu or-au > pr-cob chybí merovejcům velmi četná skupina vysokych úhlů nad 10·0° u lebek dlouholebých do ind. 72·5.

Při úhlu gb-Eo > ba-op isoluje se opět u merovejců malá skupina lebek dlouholebých do ind. 72·5 o vysokých negativních úhlech nad 7·5°, která skupina u skrčených také naznačena jest. Latènci tentokráte mají svou zvláštní skupinu hyperdolichokephalů mezi negativními úhly 7·5°—2·5°, kterou nenacházíme u skrčených a merovejců.

V povšechném přehledu nalézají se maxima při úhlu 3. jen v úhlech negativních a sice u skrčených mezi 2·5°—0, u latènců mezi 7·5°—0 a u merovejců mezi 10·0°—7·5°; při úhlu 2. jest maximum u skrčených a latènců mezi 10·0°—12·5°, u merovejců pak mezi 7·5°—5·0°; při úhlu 1. opět souhlasí maximum u skrčených s latènskými a sice mezi negat. 2·5—0, u merovejců však mezi posit. 0—2·5°.

Index otvoru týlního (foram. magni) jest opět velmi zajímavý. V povšechném přehledu roztahuje se stejnoměrně u skrčených mezi 65·0—90·0, latènci mají obsazeny ty nejnižší a pak ty nejvyšší indexy z nich, u merovejců rozpadají se však indexy ve tři isolované

Ú. šířko-délkový 100 eu-eu : gb-Eo	Úhel profilový	Úhel Camperův	Úhel na-op-ba	Úhel Daubentonův or-op-ba	Úhel Broców I. na-op-ba	Úhel Broców II. na-ba-op
80·0—						
82·5						
85·0—						
87·5 —						
90·0—						
92·5—						
95·0—						
70 0—						
72 5—						
75 0—						
77 5—						
80·0—						
82·5—						
85·0—						
65·0						
67·5—						
70·0—						
72 5—						
75·0—						
77·5—						
80·0—						
82·5—						
5·0—						
2·5—						
0						
2·5—						
5·0—						
7·5—						
10 0—						
12·5—						
5·0—						
7·5—						
10·0—						
12·5—						
15 0—						
17·5—						
20 0—						
22·5—						
145·0—						
147·5—						
150·0—						
152·5—						
155 0—						
157·5—						
160·0—						
162·5—						
165·0—						

| Úhel šířko-délkový 100 eu-eu : gb-Eo | Lebky české skrčené | | | | | |

České lebky			Úhly horizontál: maxim. délka s německou gb-Eo>or-au							Úhly horizontál: německá s francouzskou or-au>pr:cob							Úhly horizontál: maximální délka s osou foram. magni											Index foram. magni											Index orbitalis*)											Index nasalis										
			7·5—	5·0—	2·5—	0	2·5—	5·0—		0	2·5—	5·0—	7·5—	10·0—	12·5—	15·0—	17·5—	15·0—	12·5—	10·0—	7·5—	5·0—	2·5—	0	2·5—	5·0—		65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—	82·5—	85·0—	87·5—	90·0—		62·5—	65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—	82·5—	85·0—	87·5—	90·0—	92·5—		40·0—	42·5—	45·0—	47·5—	50·0—	52·5—	55·0—	57·5—	60·0—	62·5—
	latèneč	skrčených																																																							
			65·0—			1																		2																																	
			67·5—			2																		1																																	
			70·0—			1																		1																																	
			72·5—			2																		1																																	
			75·0—			1																		1																																	
			77·5—			1																		1																																	
			80·0—			1																		1																																	
			82·5—																																																						
			85·0—																																																						
			87·5—																																																						
			65·0—			1																																																				
			67·5—																																																						
			70·0—			1																																																			
			72·5—			1																																																			
			75·0—																																																						
			77·5—			1																																																			
			80·0—			1																																																			
			82·5—																																																						
			85·0—																																																						
			87·5—																																																						
	merovejců	Index šířko-délkový, 100 eu-eu:gb-Eo	67·5—			1		1					1							1			1																																			
			70·0—				1	1					1		1					1		1		1																																		
			72·5—			2	1	1					1									1																																			
			75·0—		1	2	3	1	1				1	2	1		1			2	2			1																																		
			77·5—		1																																																			
			80·0—				1																																																		
	Lebky neolith. z Châlons s. M.		72·5—																																																					
			75·0—																																																						
			77·5—																																																						
			80·0—																																																						

*) Indexy chalonských lebek jsou počítány z měr dle francouzské methody vzatých a aby se s našimi porovnati daly, dlužno je pošinouti snad o 3 kolumny zpět. Pak ale chalonské lebky jako naše skrčené byly většinou chamaeconchní. Dále musíme ještě připomenouti, že tak značný rozdíl mezi německými a francouzskými platí po nejvíce jen pro chamaeconchii, kdežto v hypsiconchii jest rozdíl nepatrný, přibližně asi 2·5 jednotky. Mesoconchie s indexem 80·0 začala by tedy u chalonských lebek čarou tečkovanou, jak v tabulce příslušně naznačeno.

skupiny, které umístěny jsou mezi skupinami latènských indexů. Tedy indexy latènců a merovejských, které jsou samy o sobě různé, teprve dohromady souhlasí s indexy skrčených.

Hyperdolichokephalie má u skrčených a latènců jednak ty nejnižší a jednak ty nejvyšší indexy, u merovejců kloní se jen k těm prvnějším. Dolichokephalie a dolicho-mesokephalie vykazuje mohutné jádro lebek o středních indexech, které také u merovejců jest naznačeno. Brachykephalie latènská honosí se indexy nejvyššími; kdežto střední indexy u skrčených tíhnou víc k nižším indexům, kloní se indexy merovejců víc k vysokým.

Châlonští dolicho-mesokephalové opírají se opět o české skrčené, ba i také jich mesokephalie z jedné strany upomíná na skrčené, z druhé pak na latènce. Mesokephalové českých merovejců opírají se i zde víc o brachykephalii latènskou.

U skrčených jsou nízké lebky do ind. 72·5 mezi indexy nízkými, u latènců většinou mezi vysokými, u merovejských pak nízcí mezi nízkými a středními

Index orbity dělí se u českých starších lebek ve dvě přirozené skupiny asi o nízkých indexech do 77·5 a vysokých nad 77·5. Těch nízkých, chamaeconchních indexů jest u skrčených na 62·5%, u latènců již na 37·5%, u merovejských však jen 12·5%. Nízké indexy mají u skrčených lebky všech délek až na hyperbrachykephaly, u latènců dolichokephalie a pak krátká mesokephalie (77·5—80·0), kdežto brachykephalie odpovídá jednak a sice z většiny orbitě skrčeného hyperbrachykephala, jednak má indexy velmi vysoké nad 90·0. U merovejců kloní se jen mesokephalie k nízkým indexům, hypsiconchní jsou pak jen hyperdolicho- a dolichokephalické lebky. Ostatně tato hypsiconchie objevuje se i u skrčených. Hlavní jádro a sice mesoconchních lebek (mezi ind. 77·5—85·0) spočívá jen v dolicho-mesokephalii merovejské, která u skrčených dolicho-mesokefalických, na počet sice chudých lebek se vyskytuje.

Na kolik se týče úhlu, jejž tvoří maximalní šířka orbity s vertikalou, tu rozpadají se lebky na orbity šikmé do 72·5° a na orbity poměrně horizontalnější nad 72·5°. U skrčených jsou obě tyto skupiny skorem v rovnováze, a sice šikmých jest na 57·5%, u latènců již 69·2%, u merovejců ale 76·5%. Mají merovejci nejšikmější oči, neb maximum jich šikmých očnic padá mezi 67·5°—70·0°, u latènců ale mezi 70·0°—72·5°. Ty horizontalnější očnice mají mezi skrčenými ponejvíce mesoconchní lebky, u merovejců však také, tak *že skupina lebek dolicho-mesokephalických a mesoconchních zdá se býti skrčeným i merovejcům českým společná.*

Châlonské neolithické lebky vykazují indexy orbitalní jen vysoké a ty rozpadají se na ohraničené dvě skupiny na orbity mesoconchní (mezi 77·5—82·5) a hypsiconchní. Zde jen mesokephalie se tak tříští. Zajímavý jest také souhlas s českými skrčenými, ač zkrácená mesokephalie a brachykephalie u obou má inde orbitalní nízké, kdežto hyperbrachykephalie skrčer jest mesoconchní.

Index nosní rozpadá se u českých lebek vzato ve dvě skupiny: na nízké nosy do ind na široké nosy nad ind. 50·0. Úzkých nosů jes čených 51·3%, u latènců 46·1%, u merovejců 66·7%. Châlonské lebky mají 53·3% úzkých nosů, přibližně jako naši skrčení. Ve skutečnosti utváří se však v detailech skupiny podružnější, z nich zejména nápadny jsou skupinky středních indexů mezi 50·0—52·5. Tyto střední indexy mají u skrčených dlouholebé do ind. 72·5, kromě nízkých. Dále jsou u latènců i merovejců obvyklé. Vysoké indexy nad 52·5 jsou již jen skrčeným u dolicho-mesokephalie vlastní, ale ozývají se ještě u merovejců. Brachykephalie latènská má nosy mesorrhinní.

Dle běžného schematu mají merovejci poměrně nejužší nosy. Leptorrhinních jest 46·7%.

Cizozemské merovejské lebky.

Material, o který se zde opírám, jest vlastně jen jihoněmecký; scházejí mi francouzské a uherské merovejské lebky. Nejsevernéji položeny jsou lebky z Alsheimu (Porýní hessenské), nejzápadněji würtemberské, pokud je v. *Hölder* uvádí, a nejjižněji igelské v Tyrolsku. Ostatní jsou již jen jihobavorské a ty rozpadají se ve tři skupiny, které jsou samy o sobě charakterisované. Západní skupina přiřaďuje se přímo k würtemberským lebkám. Naleziště Nordendorf poblíž Donauwörthu jest již smíšené jednak z lebek skupiny würtemberské, jednak skupiny lebek z okolí Mnichova. Také sem zařaďuji naleziště Aufhofen, jež leží v okolí Mnichova. Tvoří oasu würtemberských lebek ve skupině mnichovské. Mnichovská skupina má naleziště: Ephenhausen, Gauting, Feldaffing, Oberhaching, Seefeld a Freising. Třetí skupina jest jižní, rozložená po úpatí alpském s nalezišti: Schongau, Murnau, Brückmühl, Fridolfing a Reichenhall. Skupinu tuto charakterisuje brachykephalie, zde poměrně nejhojněji zastoupená. Alsheimské naleziště konečně tvoří čtvrtou severní skupinu jihoněmeckých lebek merovejských, která vykazuje lebky jen nízké, kdežto würtemberské lebky jsou vysoké, mnichovské nízké a vysoké.

Jihobavorské lebky dohromady mají na 53·4% vysokých lebek do ind. 72·5. Od okolí Mnichova směrem čistě západním přibývá vysokých lebek; v Nordendorfě jest jich 62·5%, v Aufhofenu 75·0%, ve Würtembersku kolem Esslingen 88·9%. Směrem severozápadním k Alsheimu, snad i severním přibývá nízkých lebek, neb Alsheim čítá jich na 90·0%. Některá naleziště z okolí mnichovského mají rovněž značný počet nízkých lebek, jako Gauting 88·8% a Ephenhausen 66·6%. Velká naleziště skupiny jižní mají opět většinu vysokých, jako Murnau 66·7% a Reichenhall 61·5%.

Co do indexu [illegible] jest v Jihobavorsku nejvíce lebek [illegible]ských (72·5—77·5) na 45·7%. Čistá [illegible]kephalie jsou celkem s[illegible]phalie jest jen 7·1% [illegible]ordendorfu vystupuje [illegible] a v Gautingu v 5·9%. [illegible]kephalie 41·7%, brachy[illegible]phalii, která ukazuje [illegible]·6%. Brachykephalie [illegible] 26·7%, [illegible] 11·6% a [illegible] 7·5—80·0)

překročuje jen v Nordendorfu polovici mesokephalie celé, v Reichenhallu činí polovici a všude jinde již pod polovici. Brachykephalie zkracuje lebky v Reichenhallu, v Murnau, v Nordendorfu a ve Feldaffingu. V Alsheimu objevuje se také brachykephalie, avšak tam jest jen přimíšena, bez vlivu na dlouholebé lebky.

Vůbec mezi merovejskými jihoněmeckými dlouholebými lebkami nejeví se veliký vliv křížením se s brachykephalií, kromě ve Feldaffingu, kde rozpadají se lebky na isolovanou skupinu dolichokephalie (70·0—72·5) a mesokephalie, které pak znenáhla přecházejí až do hyperbrachykephalie, kde brachykephalie chybí, tam klesá ihned index šířko-délkový pod 77·5. Příklady toho jsou naleziště Gauting, Ephenhausen, Aufhofen, Fridolfing, Alsheim, kterému jest jedna brachykephalická leb jen přimíšena, a würtemberské lebky. Lebky všech těchto nalezišť kromě würtemberských a aufhofenských jsou až na jednotlivé lebky nízké do ind. 72·5. My můžeme tedy směle říci, *že jádro merovejských lebek, kromě würtemberských, které jest dlouholebé mezi ind. 67·5—77·5, jest jen nízké a sice spadá jich maximum mezi index výško-délkový 67·5—70·0.* V Nordendorfě, kde se lebky vysoké s nízkými víc mísí než křižují, rozpadají se lebky ve dvě isolované skupiny nízkých (mezi 67·5—70·0) a vysokých (72·5—77·5).

Hyperdolichokephalie (avšak do ind. 72·5) jest dvojí: jednak vysoká (mezi ind. 70·0—77·5, jen u würtemberské skupiny, jednak nízká mezi indexem 62·5 až 70·0 jen u jihobavorských lebek i s alsheimskými dohromady. U vysoké hyperdolichokephalie spadá maximum mezi ind. šířko-délkový 67·5—70·0, u druhé však mezi 70·0—72·5, tak že se zde vlastně jedná již jen o dolichokephalii, která přechází do hyperdolichokephalie. Vysoká hyperdolichokephalie má index výško-šířkový velmi vysoký s maximem mezi 102·5—105·0; týž index klesá u nízké dolichokephalie daleko pod 100·0 přibližně s maximem mezi 90·0—92·5, a jest nepatrnější ve skupině mnichovské a lebek alsheimských.

Dolicho-mesokephalie (mezi 72·5—77·5) jest rovněž dvojí: nízká do ind. 70·0 a vysoká mezi ind. 72·5 až 77·5. Ve skupině würtemberské přichází nízká jen ve smíšeném nalezišti nordendofském, chybí alpské skupině, alsheimským lebkám a jest vlastně jen vyvinuta ve skupině mnichovské. Její index výško-šířkový jest kolísavý pod ind. 97·5, a závislý nápadně od hyperdolichokephalických lebek. Kde jsou tyto lebky vysoké, jako ve skupině würtemberské, tam jest vyšší, kde nízké, jako ve mnichovské, tam jest opět nápadně nízký.

Vysoká dolicho-mesokephalie objevuje se ve skupině würtemberské, alpské i mnichovské a její index výško-šířkový zůstává rovněž nad ind. 100·0 výsokým jen u skupiny würtemberské, jako kdyby opíral se o indexy tamější vysoké hyperdolichokephalie. V ostatních skupinách indexy výško-šířkové klesají pod 100·0 a více a splývají dohromady s indexy nízké dolichomesokephalie. Vše dělá dojem, jako kdyby se zde jednalo o kříženec dlouholebých velmi nízkých do ind. 70·0 a ještě delších vysokých lebek nad ind. 72·5, prvé o indexu výško-šířkovém pod ind. 92·5 a druhé nad ind. 100·0.

Ti nízcí dlouholebci jsou, jak jsme se právě byli zmínili, dolichokephalové s maximem mezi ind. 70·0 až 72·5, avšak skupina mnichovská poukazuje ještě na mesokephalii mezi ind. 75·0—77·5, rovněž tak nízkou. Zdali se zde jedná o nový typ a neb jen o zkrácenou dolichokephalii, jest prozatím těžko rozhodnouti; zůstává však vždy nápadno, proč je ostatní skupiny a zejména alsheimské lebky ani naznačeny nemají.

Zbývá nám ještě zmíniti se o brachykephalii, která na merovejské lebky, ač mezi nimi jest v dosti malém počtu zastoupena, veliký vliv má a jak se zdá, jejich zkrácení do mesokephalie způsobila. Brachykephalie merovejská, čítáme-li i k ní krátkou mesokephalii od ind. 77·5, jest dvojí: nízká i vysoká. Jsou-li obě samostatné, jest těžko říci, zejména o nízké, která by mohla vzniknout vlivem nízkých dlouholebců. Obě však jsou dle zkušeností našich z doby latènské oprávněny. Přihlížíme-li, kde se nízká brachykephalie objevuje, pak nás zaráží, že jest to naleziště reichenhallské, to naleziště, kde lebek dlouholebých nízkých jest právě nejméně. Reichenhall čítá jen jediného hyperdolichokephala nízkého mezi ind. 70·0—72·5, pak dolichokephalii, která jest však již nad ind. 72·5 vysoká, kdežto ostatní lebky mesokephalické strženy jsou již nízkou brachykephalií k sobě. Vysoká nad ind. 77·5 brachykephalie stojí tam isolována bez vlivu na mesokephalii. Ve Feldaffingu, kde jest brachykephalie nejmohutnější a také o něco vyšší (do ind. 75·0), doplňuje tato spíše nízkou brachykephalii než onu vysokou z Reichenhallu. Ve Feldaffingu vysoká dolicho-mesokephalie přitahuje k sobě ještě kratší lebky, kdežto dolichokephalie nad obyčej nízká do ind. 65·0 stojí zcela isolována. Zbývá ještě murnavské stanoviště, kde se brachykephalie nalézá. Tam vyskytuje se jen mesokephalie o vysokých indexech výško-délkových nad 75·0, táhne tedy tato zkrácena mesokephalie k oné vysoké brachykephalii reichenhallské.

Přihlédneme-li dále k lokalisaci jednotlivých nalezišť, tu shledáváme, že vysoká brachykephalie dere se do merovejských lebek od jihozápadu (Murnau) a pak zase od jihovýchodu (Reichenhall), kdežto nízká brachykephalie zdá se do Bavor jen od jihu pronikati, patrně jen po Innu. Od západu přes Würtembersko vnikají do Bavor lebky vysoké, hyperdolichokephalické i dolichomesokephalické, lebky pak nízké dolichokephalické táhnou se severnější cestou do středu Bavorska, kde se již mísí se všemi proudy. Alsheimské lebky jsou vzorem této nízké dolichokephalie, která však v některých nalezištích (Nordendorf, Murnau, Gauting) dostává vrchu teprve mezi kratšími lebkami mezi ind. 72·5—75·0.

České merovejské lebky jsou kombinace vysoké dolicho mesokephalie würtemberské) a nízké alsheim-*

*) Bystrý zrak *Kollmannův* povšiml si mezi jihobavorskými merovejci zvláštního *typu mesokephalního*, jenž spadá dohromady s naší dolichokephalií středně vysokou (mezi indexem výško-délkovým 72·5—75·0) a středně širokou (mezi indexem šířko-výškovým 97·5—100·0), která se objevuje u merovejských lebek českých, skupiny alpské a mnichovské a leží vlastně uprostřed dolicho-mesokephalie nízké a vysoké, a kterou my navazujeme české lebky na francouzské kříženec z neolithu z Châlonsu s. Marne. *Kollmann* rozeznává u jihobavorských merovejců jen 3 typy a jich mišence: dolichokephaly, brachykephaly a mesokephaly. Dle

*

ské dolichokephalie. Zároveň objevuje se zde i nízká dolicho-mesokephalie, ta již jen v Čechách, asi vzniklá křížením se obou prve jmenovaných lebek. Vliv nízké brachykephalie českým merovejským lebkám zdá se naprosto chyběti a nanejvýše se může mluviti o *naznačené vysoké brachykephalii.*

V indexu výško-šířkovém nápadny jsou lebky široké pod ind. 90 0, které se nejvíce objevují ve skupině mnichovské. Lebky ty jsou převahou meso- a brachykephalické a patří výlučně jen lebkám feldaffingským a reichenhallským. Jedná se zde o naši již vytčenou nízkou mesokephalii ve Feldaffingu a nízkou brachykephalii, ku které náleží také Alsheimská brachykephalická lebka. V Gautingu jest naznačena také táž široká a nízká mesokephalie, podobně jako mezi českými merovejci. Nízké dolichokephalii patrně příslušejí indexy vyšší mezi 90·0 až 97·5. Tím však upadá nízká mesokephalie v podezření, jako kdyby její zkrácenost a širokost ovládána byla nízkou brachykephalií. Alsheimské lebky, které vzorem jsou nízké dolichokephalie, tuto šířku velikou neznají. *Českým lebkám merovejským přibyl by ještě 4. element, totiž nízká brachykephalie, z kterých se skládají.*

V indexu auriculo-výškovém z délky (100 V-au: gb-Eo) vyznamenávají se merovejské přede všemi ostatními lebkami nízkým indexem do 62·5, jenž náleží všem nízkým lebkám, tedy nízké dolichokephalii, meso- a i brachykephalii. Následkem toho skupina würtemberská jich nemá a alsheimské lebky nemají opět lebek vysokého indexu. Reichenhallské lebky mají míchané indexy, jako murnavské, jen vysoké však nordendorfské, nízké pak feldaffingské. České lebky mají většinou vysoké indexy až na nízké do ind. 70 0 dolichokephalické lebky. Nízký tento index nezávisí tedy jen od nízkosti lebky, nýbrž i od toho, že auriculare u těchto lebek zdá se výše ležeti než u jiných.

Index čelní (100 ft.-ft.: eu.-eu) jest u merovejských lebek nejméně udáván, jen würtemberské a reichenhallské jej vykazují. Würtemberské mají čela široká i úzká, úzká zejména dolichokephalické lebky, z reichenhallských lebek naopak opět dlouholebí mají vesměs široká a krátkolebí úzká čela. U českých lebek jsou opět široká čela jako u reichenhallských dlouholebých, úzká pak u dolicho-mesokephalie a brachykephalie. Z toho nutno souditi, *že české merovejské lebky nejsou téhož východiště co jihoněmecké, nevyjímaje ani würtemberské, jimž se částečně blíží.* Většina českých lebek oproti jiho-německým jest úzkočelná, a tudíž i také tím vysvětluje se ona veliká podobnost merovejských lebek českých s českými skrčenými a zejména s francouzskými.

Jihoněmecké merovejské lebky vykazují po většině indexy obličejové a umožňují nám tím srovnávání jich ku českým lebkám vůbec.

Index výšky celého obličeje ze zygialní šířky obličeje (100 na-gn: zy-zy) jest u merovejců v povšechném přehledu dvojí: nízký do 85·0 a vysoký nad 85·0 Výlučně nízký jen index mají lebky reichenhallské a igelské, naznačený tento index nalézá se u lebek murnauských, nordendorfských a českých. U starších českých lebek jest také jen naznačen u skrčených a ozývá se pak jen na Kolínsku a Poděbradsku mezi starokřesťany českými.

To omezení úzkých indexů na reichenhallské a tyrolské lebky jest tak podivuhodno, že snad jedná se zde o omyl a že ty míry vlastně mu nepatří. Nechci z té příčiny žádných dedukcí z tohoto podezřelého zjevu vésti, ač ty indexy možny jsou. Mám zaznamenáno, že středověké slovanské lebky v Havelbergu podobně nízký index vykazují.

Vysoké indexy nad 85 0 jihobavorských lebek souhlasí jen přibližně s českými merovejskými, které jsou rozhodně nižšími, nalézá se totiž maximum českých merovejců mezi ind. 85 0—87·5, jihobavorských pak mezi 87·5—90 0. Vysoké indexy českých nad 92·5 mají z jihobavorských lebek jen ty, které svým nalezištěm směřují ku západu, t. j. nordendorfské, freisingská a ephenhausenská. Všechny tyto lebky jihobavorské jsou mesokephalní a vysoké.

V indexu výšky celého obličeje ze šířky maxillarní (100 na.-gn.: zm.-zm.) souhlasí jihobavorské lebky opět s českými merovejci, s tím rozdílem, že netvoří více ony námi vylíčené dvě skupiny nižších a vyšších indexů mezi 112 5—127·5. Alsheimské lebky mají téměř tytéž indexy, jenže kloní se více k nízkým. U jihobavorských objevuje se však ještě skupina dosti četná indexů nad 130·0, s kterými se shledáváme ve větším množství jen u českých skrčených. Ostatně se tlukou tyto indexy u všech téměř lebek, arci pak již jen jednotlivě.

V indexech svrchního obličeje jest index ze šířky maxillarní opět instruktivnější než ze šířky zygialní. V indexu maxillarním rozpadají se merovejské lebky na dvě skupiny o indexech nízkých do 72·5 a o indexech vysokých nad 72·5. Od posledních odbočuje ještě malá skupinka indexů nejvyšších nad 80·0, která ostatně u všech merovejských lebek se objevuje. Indexy vysoké nad 72·5 jsou celkem četnější a mají největší převahu mezi lebkami českými a u skupiny alpské. U alsheimských lebek rozhodují nízké indexy.

Lebky dlouhé do indexu 72·5 mají vysoké jen indexy, u alsheimských lebky dolichokephalní nízké, u českých vysoké, dolicho-mesokephalie českých jednak vysoké,*) jednak nízké. Brachykephalie zdá se míti vesměs vysoké.

Index svrchního obličeje ze šířky zygialní nezdá se míti velikého významu a u většiny lebek merovejských kolísá mezi 50·0—57·5 podobně jako u skrčených a latènských. Merovejské lebky však mají ještě indexy nižší pod 50·0, které se objevují u skrčených také v dolicho-mesokephalii, pak ale také vyšší nad 57·5 a ty příslušejí jednak dlouholebým, jednak krátkolebým lebkám. Prvé jsou u lebek českých a skupiny alpské, druhé u brachykephalie latènské české a naznačeny jsou také u merovejců ve skupině würtemberské, t. j. v Nordendorfu.

Index orbitalní jest u merovejců vesměs vysoký nad ind. 77·5, rozpadá se však ve skupinu mesoconchní

našich názorů jest dolichokephalie i brachykephalie tam dvojí, nízká i vysoká a mesokephalie jsou jen kříženci východiště gallského. *Kollmann*: Schädeln aus alten Grabstätten Bayerns. Beiträge zur Anthropologie und Urgeschichte Bayerns. I. Band. p. 176.

*) Indexy *Kollmannovy* mesokephalie.

(mezi ind. 77·5—85·0) a skupinu hypsiconchní (nad ind. 85·0). Hypsiconchie objevuje se ponejvíce jen u dlouholebých až do ind. 77·5, u alsheimských však dolicho-mesokephalie má indexy až nad 90·0, kdežto mesoconchie vyskytuje se v dolicho-mesokephalii a v brachykephalii. Chamaeconchii pod indexem 77·5 nalezám u českých v mesokephalii, trousí se však i ve skupině alpské a mnichovské. Celkem jen u dlouholebých. Vůbec české merovejské lebky nejvíce ze všech merovejských opírají se o chamaeconchii českých skrčených.

Index nosní u merovejských pohybuje se z většiny daleké pod ind. 52·5. Vysoký index nasalní nad 52·5, jenž charakteristický jest pro část dolicho-mesokephalie našich skrčených, nalézám jen u českých merovejských lebek podobně v dolicho mesokephalii, u alsheimských lebek však již jen v dolichokephalii. Tyto nosní vysoké indexy u dolichokephalie nalézají ohlasu u českých merovejských a u skupiny alpské, ač již nejsou tak vysoké jako u alsheimských lebek.

Ku srovnání měr lebek merovejských viz následující tabulky a tabulky při příslušných indexech při líčení měr českých merovejských lebek.

Doslov k lebkám merovejským.

Merovejské lebky, arci pokud je známo, jsou na základě nabytých zkušeností kříženci různých typů, dle nalezišť a i territorií se měnících. Složeny jsou z elementů, jež známe z doby skrčených i latènců zejména v okolních krajinách. Nových elementů nestává, avšak nových kombinací, ale ani ty nejsou nejen jednotlivým nalezištím, nýbrž i také territoriím společné. Nejvíce se liší ode všech merovejských lebky skupiny würtemberské, kde praevalují vysoké dlouholebé lebky, kdežto v ostatních skupinách naopak nízké. Krátkolebé jsou všude zastoupeny, avšak ne tak ve vlastní brachykephalii od ind. 80·0 nahoru jako ve zkrácení do mesokephalie lebek dlouhých. Hyperdolichokephalů u všech námi uvedených lebek merovejských jest 7·3%, dolichokephalů 40·8%, mesokephalů 43·0%, brachykephalů 7·8% a hyperbrachykephalů jen 1·1%*). Dle našeho rozdělení jest dlouholebých do ind. 72·5 jen 26·3%, dolicho-mesokephalů (72·5—77·5) 50·3%, krátkolebých od ind. 77·5—85·0 opět jen 22·3% a hyperbrachykephalů 1·1%. Dlouhá mesokephalie (ind. 75·0—77·5) jest dvakráte tak mocná než krátká (ind. 77·5—80·0). Jsou tedy merovejské lebky převahou dlouholebé a to mohutné číslo dlouhé mesokephalie, které čítá 28·5% všech lebek, nesvědčí pro typičnost mesokephalie merovejců**) jako spíše pro křížence dlouholebých lebek s krátkolebými. Důkazem zřejmým toho jsou jednotlivá naleziště merovejských lebek, v kterých se brachykephalie neobjevuje. Tam, jako v Aufhofen, Fridolfingu, v Gautingu, v Alsheimu stoupá v počtu nápadně jen dolichokephalie. I Feldaffing jest zde příkladem, poněvadž zde mohutná brachy- až hyperbrachykephalie i se svými křížení smíšeny jsou jen s dolichokephalií. Připomeneme-li si nyní, že dle našich zkušeností jádro brachykephalických lebek vlastně mezi ind. 77·5—82·5 hledati dlužno, jádro dolichokephalie mezi ind. 70·0—72·5, pak ta dlouhá mesokephalie, vlastně i naše dolicho-mesokephalie shoduje se úplně se středními indexy jich kříženců.

Křižování u merovejců mezi dolicho- a brachykephalií dělo se patrně v místech, kde se merovejci objevují, sic by se nedala vysvětliti naleziště bez brachykephalů, kdežto o druhém typu skrčených můžeme opět směle tvrditi, že již co kříženci do Čech přišli.*)

Dolichokephalie merovejská jest dvojí, jednak vysoká a jednak nízká.**)

Dolichokephalie vysoká charakterisuje lebky skupiny würtemberské, kde křižována s vysokou brachykephalií dává vznik i vysokým mesokephalním křížencům. Její index délkový kulminuje mezi ind. 67·5 až 72·5, index výško-délkový mezi ind. 72·5—77·5, index výško šířkový o 102·5—105·0 a svrchního obličeje ve tváři úzkého pod ind. (1·0 na-pr: zy-zy) 50·0. Čelní index bohužel zůstal mi neznámý. Lebky tyto jsou známé v Německu asi pod jménem *typu hohberského* (His a Rütimeyer),***) jenž však jest rozšířen na jich vysoké kříženec zkrácené do dolichomesokephalie. Tyto kříženec popisuje *v. Hölder* jako typ germanský, *Kollmann* jako dolichokephaly úzkolící. Také nesou název porýnský typ řadových hrobů. Jelikož všechny tyto názvy německé odvozeny jsou jen z lebek merovejských bez ohledu na možné kříženec, nekryje se vlastně ani jediný s typem námi právě vytčeným, ač v celku charakteristika *Kollmannova* mu nejblíže stojí.

Porovnáváme-li nyní tento typ s našimi typy z dob koster skrčených a latènských, tu shledáme, že tento typ nejvíce se přibližuje ku typu prvnímu, t. j. k vysokým hyperdolichokephalům, jenž však by byl do dolichokephalie již zkrácen a také sešířen. To jest však změna při udržení se tohoto typu z doby neolithické až do doby merovejské při křižování všeobecném, jakému se svými různými spoluobyvateli vysazen byl, nejen vysvětlitelná ale i přirozená. Ta poměrně nepatrná změna jest zároveň dokladem, jak jednotlivé typy lebečné po dlouhou dobu, po nejméně jedno tisíciletí svou charakteristiku uchovaly.

Tento typ ozývá se nejvíce, jak již řečeno, ve skupině lebek würtemberských, ale i také mezi lebkami českými a reichenhallskými, ano i v Gautingu.†)

Druhým typem merovejským jest dolichokephalie nízká. Již jsme se předem zmínili, že alsheimské lebky jsou téměř čistým příkladem tohoto typu. Kulminace

*) Kollmann čítá v jihobavorských lebkách merovejských 43·1% dolicho- a 9·9% brachykephalů.

**) To platí i typu mesokephalickému Kollmannovu.

*) Nejkrásnějším příkladem takového místního křížení dolichekephalie s brachykephalií jsou lebky staré Gallie z doby neolithické srovnané dle naší methody dle indexu šířko délkového a dle jednotlivých nalezišť.

**) Kollmann udává co typ merovejský jen jednu dolichokephalii, ač sobě dobře vědom, že má před sebou lebky z polovice nízké do indexu výško-šířkového 70·0 a z polovice vysoké. Z nízkých odděluje a za zvláštní povšimnutí hodné vyhlašuje tři velmi nízké, poměrně široké a dlouhé lebky *formy neanderthaloidní*. To jsou právě vzory lebek pro náš *čtvrtý typ*.

***) Hohberský typ Hisa a Rütimeyera má však mezi sebou také nízké lebky.

†) Naleziště aufhofenské s vysokými dolichokephaly uprostřed skupiny lebek mnichovských vysvětluje, proč v Gautingu vysoké lebky se nalézají.

Všecky přehled lidí merovejských lebek.

Lebky merovejské	Index šířko-délkový 100 eu-eu:gb-Eo										Index výško-délkový 100 V-ba:gb-Eo							
	65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—	82·5—	85·0—	87·0—	62·5—	65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—
české	.	3	4	6	8	1	1	.	.	.	.	2	3	8	3	2	2	1
skupiny würtemberské: Würtemberské	.	.	2	2	4	1	.	.	.	.	.	.	1	.	3	3	1	1
skupiny würtemberské: Aufhofen	.	2	2	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	1	1	.
skupiny würtemberské: Nordendorf	1	2	2	9	4	5	2	1	.	.	.	.	5	1	6	4	.	.
skupiny würtemberské: Augsburg	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny alpské: Schongau	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny alpské: Murnau	.	.	3	4	6	5	2	.	.	.	.	1	2	1	5	3	.	.
skupiny alpské: Brückenmühl	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny alpské: Fridolfing	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.
skupiny alpské: Reichenhall	.	2	4	4	6	6	4	1	.	.	.	.	2	3	4	2	2	.
tyrolské (Igels)	.	.	.	1	3	1	.	.	.	.	.		2	.	1	.	.	.
skupiny mnichovské: Ephenhausen	.	.	.	1	2	2	.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	.	.
skupiny mnichovské: Gauting	.	1	6	4	5	1	.	.	.	.	.	1	3	4	.	1	.	.
skupiny mnichovské: Feldaffing	.	.	4	1	4	2	1	1	1	1	2	.	1	2	4	1	.	.
skupiny mnichovské: Oberhaching	.	.	.	1	2	2	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.
skupiny mnichovské: Seefeld	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny mnichovské: Freising	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.
Alsheimské	.	1	5	4	4	.	1	.	.	.	1	1	6	1	1	.	.	.
Součet	1	12	34	39	51	26	11	3	1	1	3	7	26	23	28	18	6	2

Lebky merovejské	Index výško-šířkový 100 V-ba:eu-eu												Ind. auriculo-výškový 100 V-au:gb-Eo								Index čelní 100 ft-ft:eu-eu						
	82·5—	85·0—	87·5—	90·0—	92·5—	95·0—	97·5—	100·0—	102·5—	105·0—	107·5—	110·0—	52·5—	55·0—	57·5—	60·0—	62·5—	65·0—	67·5—	70·0—	60·0—	62·5—	65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—
české	.	.	1	1	1	3	8	3	2	1	.	1	1	1	9	11	.	.	.	1	.	2	4	8	3	4	2
skupiny würtemberské: Würtemberské	.	.	.	.	.	3	.	2	3	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	2	2	3	1	.
skupiny würtemberské: Aufhofen	.	.	.	.	.	.	.	1	3	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny würtemberské: Nordendorf	.	.	.	1	5	4	.	1	4	.	.	1	.	.	.	1	4	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.
skupiny würtemberské: Augsburg	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny alpské: Schongau	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny alpské: Murnau	.	.	1	.	1	5	5	.	.	.	.	.	.	.	1	1	1	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny alpské: Brückenmühl	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.
skupiny alpské: Fridolfing	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny alpské: Reichenhall	1	.	1	1	4	1	1	1	2	.	.	.	.	2	3	2	4	1	1	.	1	2	1	1	5	4	.
tyrolské (Igels)	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	2	1	.	.	.	.	.	1	.	1	1	.	.
skupiny mnichovské: Ephenhausen	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny mnichovské: Gauting	.	.	1	1	2	1	1	3	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny mnichovské: Feldaffing	2	2	1	1	.	2	2	.	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny mnichovské: Oberhaching	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny mnichovské: Seefeld	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny mnichovské: Freising	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Alsheimské	1	2	.	3	1	2	3	.	.	.	.	.	.	5	6	3	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.
Součet	4	2	5	11	16	26	20	11	14	1	1	2	1	12	22	18	10	3	2	2	2	5	9	12	12	9	2

Lebky merovejské	Index zygialní celého obličeje 100 na-gn:zy-zy												Index maxillarní svrch. obličeje 100 na-pr:zm-zm									Ind. zygialní svrch. obličeje 100 na-pr:zy-zy						
	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—	82·5—	85·0—	87·5—	90·5—	92·5—	95·0—	97·5—	100·0—	102·5—	62·5—	65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—	82·5—	85·0—	45·0—	47·5—	50·0—	52·5—	55·0—	57·5—	60·0—
české	.	.	.	1	1	4	1	.	2	.	.	.	.	1	1	2	1	3	4	1	.	3	.	1	.	3	3	5	3	.
skupiny würtemberské: Würtemberské	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny würtemberské: Aufhofen	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny würtemberské: Nordendorf	.	.	.	1	.	.	2	.	.	1	.	.	1	.	.	.	2	1	.	.	.	.	1	.	1	.	1	.	.	2	.
skupiny würtemberské: Augsburg	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny alpské: Schongau	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny alpské: Murnau	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2	.	.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	.	.
skupiny alpské: Brückenmühl	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny alpské: Fridolfing	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
skupiny alpské: Reichenhall	1	1	1	.	2	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	1	.	2	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
tyrolské (Igels)	2	.	.	1		.	.	.	.						.		.	2	.	.	1	.		.	.	.	2	1	.	.	.
skupiny mnichovské: Ephenhausen	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny mnichovské: Gauting	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
skupiny mnichovské: Feldaffing	.	.	.	.	.	1	1	2	.	.	.	.	.	.	.	.	2	1	.	.	.	1	.	.	.	1	.	2	1	.	.	.
skupiny mnichovské: Oberhaching	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny mnichovské: Seefeld	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny mnichovské: Freising	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.
Alsheimské	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	2	3	3	2	.	2	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Součet	3	1	1	3	4	6	5	2	3	2	.	.	1	1	3	5	8	13	8	4	5	5	1	1	3	4	10	8	5	2

Lebky merovejské	Index orbitalis													Index nasalis								
	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—	82·5—	85·0—	87·5—	90·0—	92·5—	95·0—	97·5—	100·0—	37·5—	40·0—	42·5—	45·0—	47·5—	50·0—	52·5—	55·0—	57·5—
české	1	.	1	4	3	3	2	2	.	.	.	.	.		1	2	5	2	3	.	1	1
skupiny würtemberské: Würtemberské	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny würtemberské: Aufhofen	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2	.	.	.	.	.	.
skupiny würtemberské: Nordendorf	.	.	.	.	1	.	2	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny würtemberské: Augsburg	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny alpské: Schongau	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny alpské: Murnau	.	.	.	1	.	.	2	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.
skupiny alpské: Brückenmühl	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny alpské: Fridolfing	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny alpské: Reichenhall	.	.	.	1	2	.	3	1	.	.	.	.	.	1	1	2	.	1	1	.	.	.
tyrolské (Igels)	.	.	.	.	1	.	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1	1	1	.	.	.
skupiny mnichovské: Ephenhausen	.	.	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.
skupiny mnichovské: Gauting	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
skupiny mnichovské: Feldaffing	.	.	1	2	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2	2	.	.	.	.	.
skupiny mnichovské: Oberhaching	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny mnichovské: Seefeld	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.
skupiny mnichovské: Freising	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Alsheimské	.	.	.	4	1	2	1	3	3	1	.	.	.	.	2	1	.	6	3	2	.	.
Součet	1	.	4	8	12	6	10	6	5	3	1	.	1	1	5	11	9	11	8	2	1	.

Srovnávací tabulka měr lebek merovejských s ohledem na délku lebečnou.

Lebky merovejské	Index šířko-délkový 100 eu-eu : gb-Eo	Index výško-délkový 100 V-ba : gb-Eo										Index výško-šířkový 100 V-ba : eu-eu												Ind. auriculo-výšk. 100 V-au : gb-Eo							Index čelní 100 ft-ft : eu-eu						
		62·5—	65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—	82·5—		82·5—	85·0—	87·5—	90·0—	92·5—	95·0—	97·5—	100·0—	102·5—	105·0—	107·5—	110·0—	55·0—	57·5—	60·0—	62·5—	65·0—	67·5—	70·0—	60·0—	62·5—	65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—
české	67·5—	.	1	.	1	.	.	.	.	.		.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.	1	2	.	.	.	.	.	.	.	1	1	1	.
	70·0—	.	1	2	1	.	.	.	.	.		.	.	.	1	.	.	3	.	.	.	.	.	.	.	2	2	.	.	.	.	.	.	1	.	2	1
	72·5—	.	.	.	3	1	2	.	.	.		.	.	.	.	.	1	3	.	1	1	.	.	.	.	.	2	4	.	.	.	.	3	2	1	.	.
	75·0—	.	.	1	3	2	.	1	.	.		.	.	1	.	1	1	2	1	1	.	.	1	.	1	2	3	1	1	.	2	.	3	1	1	1	1
	77·5—	.	.	.	.	.	.	1	.	.		.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
	80·0—	.	.	.	.	.	.	.	.	.		.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny würtemberské	65·0—	.	.	.	.	1	.	.	.	.		.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	67·5—	.	.	.	1	1	1	.	.	.		.	.	.	.	.	.	.	.	3	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	70·0—	.	.	.	1	2	1	1	.	.		.	.	.	.	.	.	.	1	3	.	1	.	.	.	.	1	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.
	72·5—	.	.	6	.	1	2	.	.	.		.	.	.	.	3	3	.	1	2	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.
	75·0—	.	.	.	.	2	2	1	.	.		.	.	.	.	.	2	.	2	1	.	.	.	.	.	1	3	.	.	.	1	1	1	.	.	.	.
	77·5—	.	.	.	.	1	2	.	1	.		.	.	.	.	1	2	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.
	80·0—	.	.	.	.	2	.	.	.	.		.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny alpské	67·5—	.	.	.	1	.	.	.	.	.		.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.
	70·0—	.	1	2	.	1	1	.	.	.		.	.	.	.	1	1	1	.	1	.	.	.	.	1	1	1	.	.	.	.	.	.	1	1	.
	72·5—	.	1	.	2	3	.	.	.	.		.	.	1	.	.	2	1	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.	1	.
	75·0—	.	.	.	1	2	2	.	.	.		.	.	.	.	1	1	3	.	.	.	.	.	.	1	2	.	1	.	.	.	.	.	2	1	.
	77·5—	.	.	1	1	2	2	.	.	.		.	.	1	1	3	2	1	.	.	.	.	.	.	2	.	2	.	.	.	1	.	1	1	1	.
	80·0—	.	.	1	.	.	.	1	.	.		1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	1	.	1	.	.	1	.	.	.
	82·5—	.	.	.	.	.	.	1	.	.		.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
skupiny mnichovské	67·5—	.	1	.	.	.	.	.	.	.		.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	70·0—	1	1	1	1	.	.	.	.	.		.	1	.	1	.	.	.	2	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	72·5—	.	.	4	1	1	.	.	.	.		.	.	.	1	1	3	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	75·0—	1	2	.	.	3	1	.	.	.		1	.	1	.	1	1	3	.	.	.	.	.	.	1	1	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.
	77·5—	.	.	1	.	.	1	.	.	.		.	.	1	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	80·0—	.	.	.	1	1	1	.	.	.		.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	82·5—	.	.	.	1	.	.	.	.	.		.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	85·0—	.	.	.	.	.	.	.	.	.		.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	87·5—	.	.	.	.	.	.	.	.	.		1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
alsheimské	67·5—	.	.	1	.	.	.	.	.	.		.	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	70·0—	1	1	3	.	.	.	.	.	.		.	.	.	1	1	1	1	.	.	.	.	.	.	2	3	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	72·5—	.	.	1	1	1	.	.	.	.		.	.	.	2	.	1	1	.	.	.	.	.	.	1	1	2	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
	75·0—	.	.	.	.	.	.	.	.	.		.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	77·5—	.	.	.	.	.	.	.	.	.		.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	80·0—	.	.	1	.	.	.	.	.	.		1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

Lebky merovejské	Index šířko-délkový 100 eu-eu : gb-Eo	Ind. facialis maxill. 100 na-pr : zm-zm										Ind. facial. zygil. 100 na-pr : zy zy							Index orbitalis																Index nasalis									
		62·5—	65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—	82·5—	85·0—	45·0—	47·5—	50·0—	52·5—	55·0—	57·5—	60·0—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—	82·5—	85·0—	87·5—	90·0—	92·5—	95·0—	97·5—	100·0—	37·5—	40·0—	42·5—	45·0—	47·5—	50·0—	52·5—	55·0—	57·5—
české	67·5—	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2	.	.	.	.	.
	70·0—	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.
	72·5—	1	.	1	.	1	1	.	.	.	.	1	.	.	1	.	2	.	.	.	.	1	1	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	2	.	.	1
	75·0—	.	1	1	1	1	2	.	.	2	.	.	.	3	1	3	.	.	1	.	1	1	2	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	1	3	1	.	.	1	.
	77·5—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	80·0—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny würtemberské	65·0—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	67·5—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	70·0—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	72·5—	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.
	75·0—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.	.	.	.	.
	77·5—	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	80·0—	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny alpské	67·5—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.
	70·0—	.	.	.	.	1	1	.	.	1	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.	.	.
	72·5—	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	75·0—	.	.	.	.	2	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.	.	.	.	.	1	1	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	1	.	.	.
	77·5—	.	1	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	2	.	.	.	.	.	.
	80·0—	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	82·5—	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
skupiny mnichovské	67·5—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	70·0—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	72·5—	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	2	1	.	.	.	.
	75·0—	.	.	.	1	1	.	1	1	.	.	.	1	.	1	.	1	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	1	.	.	.	.	.	1	2	1	.	.	.	.
	77·5—	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	2	1	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.
	80·0—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	82·5—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	85·0—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	87·5—	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.
alsheimské	67·5—	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	2	3	.	.
	70·0—	.	1	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2	1	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	2	.	.
	72·5—	.	.	1	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.	.	.
	75·0—	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	2	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.
	77·5—	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	80·0—	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.

jeho indexu šířko-délkového jest mezi ind. 70·0—72·5, indexu výško délkového mezi ind. 65·0—70·0, indexu výško-šířkového mezi 90·0—95·0 a více snad, indexu auriculo-výškového z délky lebečné mezi 55·0—60·0, čelního (100 ft-ft: eu-eu) mezi 70·0—75·0, obličeje v čelisti svrchní nad ind. 72·5, v jařmu nad ind. 55·0, očnice v ind. nad 80·0 a nosu asi pod ind. 47·5. Typ tento jest nízký, poměrně široký, s čelem širokým, s obličejem širokým, s očnicí meso- až hypsiconchní a nosu štíhlého. Můžeme ještě k tomu dodati, že čelo jest značně ustouplé a occiput velmi protáhlý.

Tento typ blíží se k typu, jejž *His* a *Rütimeyer* zovou „sionský", *Ecker* „Hügelgräberform", Francouzi „merovejským tvarem" a *Kollmann* širokolícím dolichokephalem. V dimensialních rozměrech, v tváři, v čele souhlasí náš typ se sionským, ale v detailech ne. *His a Rütimeyer* popisují occiput okulacený, očnice nízké a nos krátký. Arci mohou ty nápadné nesrovnalosti vyrovnány býti užitím stejně znějících výrazů při jich různém pojmu, na př. nos může býti krátkým, ale štíhlým, tedy leptorrhinního indexu.

Připomeneme-li si nyní charakteristiku typu čtvrtého skrčených, kterou jsme podali na str. 204, shledáme, že se nápadně kryje s charakteristikou této merovejské dolichokephalie nízké, ač tato vzata byla čistě z měr merovejských lebek. Tam bylo i konstatováno, že occiputalní indexy jsou dvojí: do ind. 17·5 a nad ind. 20·0, což vrhá světlo poněkud na onu differenci v popisu typu sionského *Hisem* a *Rütimeyerem*. Na str. 185. zmiňují se o oploštělých occiputech při nízké dolichokephalii, která dostavuje se ponejvíce u lebek latènských. Změny, které mezi onou charakteristikou nízkých skrčených a touto merovejských nalézáme, spočívají opět v tom samém jako při dolichokephalii vysoké, merovejské. Lebky dolichokephalické nízké staly se poměrně kratšími a širšími.

Během popisu latènských lebek doznal však náš čtvrtý typ z doby skrčených opravy v tom smyslu, že dlužno rozeznávati dvojí nízké dolichokephalické lebky, a sice náš čtvrtý typ, t. j. hyperdolichokephalii nízkou a pak šestý typ, t. j. nízkou dolichokephalii fracouzskou, s čelem velmi úzkým, která co do zevního tvaru podobna jest druhému typu skrčených českých a liší se od ní jen svou nízkostí. Z té příčiny jest nutno při nízké merovejské dolichokephalii i zřetel ku francouzské dolichokephalii obrátiti, jak dalece se tato při kombinaci lebek merovejských účastní.

My jsme skutečně konstatovali, že úzká francouzská čela objevují se u českých merovejských lebek, která mimo jiné míry nejvíce většině těchto lebek vtiskují podobu našeho druhého typu skrčených, o němž jsme se rovněž byli vyslovili, že jest asi původu francouzského. Bohužel že jihobavorské merovejské lebky nevykazují míry čelní, až na lebky reichenhallské, které kromě brachykephalie vesměs honosí se širokými čely. Úzká francouzská čela mají kromě českých merovejců ještě würtemberské lebky, které jsou však vysoké. Jediná z nich nízká č. 10 má čelo široké. Ze 14 lebek úzkočelných českých merovejců jest 5 lebek nízkých. Nalezli jsme také u českých merovejců skupinu dolichomesokephalických lebek, která souhlasila co do rozměrů dimensialních s částí našich skrčených a chalonských neolithických lebek. Na tuto dolicho-mesokephalii (index výško-délkový mezi 70·0—72·5, index výško-šířkový mezi 95·0—100·0) připíná se u českych merovejských i ještě poněkud vyšší dolichokephalie nízká, jako kdyby se tam jednalo o dvě nízké dolichokephalie. Podobná dolicho-mesokephalie hraje ještě důležitou roli v lebkách skupiny alpské, kde se však váže i na nízkou brachykephalii.

Druhá část dolicho-mesokephalie a sice vysoká (ind. výško-délkový 75·0—80·0) objevuje se u lebek českych, würtemberské a alpské skupiny, kde však navazuje na brachykephalii vysokou a odpovídá podobné i francouzské neolithické ze Châlonsu*).

Vůbec při podrobném zkoumání vychází na jevo, kterak celá tak četná dolicho-mesokephalie merovejská dle nalezišť a dle četného zastoupení lebek typům jednotlivým přiléhajících se mění, tak že nemůže býti ani pochyby, že se zde jedná o křížence typů dotyčných.

Dále súčastňuje se při kombinaci merovejských lebek brachykephalie, ač v míře zdánlivě slabé. Nalezli jsme v popisu měr lebek merovejských dosti značné množství podstatných důvodů, že krátkou mesokephalii merovejských lebek mezi ind. 77·5—80·0 dlužno přičísti ku brachykephalii. Tato krátká mesokephalie u merovejských lebek vůbec vzhledem ku převážné většině dolichokephalů v nich hraje arci roli podružnou, velmi intensivních brachykephalických kříženců, a opírá se v jednotlivých nalezištích o skutečnou brachy- ano až i hyperbrachykephalii aneb vystupuje co taková isolovaně bez brachykephalie. To by zároveň svědčilo o tom, že lid merovejský přibyl již brachykephalií zkrácen do svých nalezišť. Vedle toho hlásají však lebky merovejské skupiny alpské a i naležiště feldaffingské skupiny mnichovské svědectví, že křižování se merovejců již usídlených s brachykephalií se dělo.**) Autorové němečtí sami to praví, že přistěhovalý lid merovejský do jižního Bavorska brachykephaly našel. Mluví ostatně pro to i lebky brachykephalické, které *Naue* v kamenných mohylách v Bavořích našel. Dostáváme tedy pro styk dolichokephalického lidu merovejského s brachykephalií dvojí dobu a sice před merovejskou a při nejmenším počátek doby merovejské. V druhé době, jak jsme se již dříve byli zmínili, zdá se, že brachykephalie se drala do Bavorska z jihu.

Brachykephalie merovejská jest dvojí: vysoká, která souhlasí s naším 3. typem skrčených, a nízká, náš to pátý typ. Obě brachykephalie, pokud jsou to křížení mesokephaličtí, nalézáme při indexu výško-délkovém mezi sebou křižované zejména ve skupině würtemberské a alpské. Poměrně však čistou vysokou brachykephalii u lebek českých a reichenhallských, při indexu výško-šířkovém však čistou vysokou u lebek českých a skupiny würtemberské, nízká brachykephalie v indexu výško-délkovém jeví se nejvíce u skupiny alpské a mnichovské, přiměřena jest lebkám alsheimským a naznačena v krátké mesokephalii u lebek českých. V indexu výško-šířkovém mají ji aneb ji jen v mesokephalii naznačují všechny lebky merovejské. Skupina

*) Kollmannův typ mesokephalický u merovejců.

**) Kollmann nalézá, že brachykephalie merovejská jihobavorská náleží výhradně ženským lebkám.

Lebky koster laténs

	Naleziště.	Pohlaví	Oblouky (courbes) horisontalní	Oblouky (courbes) na—op	Oblouky (courbes) transversalní	gb—Eo	mo—Eo	pr—Eo	na—br	br—la	na—ba	na—op	eu—eu	ft—ft	stp—stp	au—au	ms—ms	ho—ba	Foramen magnum ba—op	Foramen magnum latum	ba—pr
			1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.
1.	Churanice	♂	501	350	—	183·5	174·5	—	105	111·5	—	140	134	88·5	110	—	—	—	—	—	—
2.	Opolánky 1.	♂	533	—	320	195	192	—	116·5	133·5	—	—	130	96	107	115	—	—	—	—	—
3.	„ 2.	♂	504*	—	306*	185	187	—	—	118·5	—	130?	126	102*	112*	102	101	—	—	—	—
4.	Křinec 1.	♂	522	—	336	174	176	190	—	120·5	—	—	144	98	128	106	106	—	—	—	—
5.	„ 2.	♂	526	382	—	190	187·5	—	110	120	—	140	126	98	—	—	—	—	—	—	—
6.	Ohrada	♂	526	—	326	192	185	—	117·5	110	—	139	143	99·5	119	—	—	—	—	—	—
7.	Zábrdovice	♂	524	373	324	187	182	193	106	112	107	136	146	102	120	111	105	24·5	36	32	94
8.	Kostomlaty	♀	532	382	307	192	193	—	111	115·5	103	142	133·5	97	116	109·5	111	24·5	41	28	—
9.	Letky 1.	♂	518	372	306	183	184·5	—	106	121	—	140	131	96	122	—	—	—	—	—	—
10.	„ 2.	♂	480	357	310	164·5	160	—	—	107	—	—	144	—	141	109	—	27·5	40	29·5	—
11.	„ 3.	♂	521	376	323	188	182	195	102	101	104	139	146	96·5	116	113	108	28·5	39·5	27	92·5
12.	„ 4.	♂	494	363	314	171	172	—	107	110	97	127	136·5	90*	104*	103	103	27	35	28	—
13.	Stradonice 1.	dítě	—	289	—	170·5	173	182	116·5	115	—	—	137*	96	118*	—	—	—	—	—	—
14.	„ 2.	♀	511	373	330	178	177	190	118	114	93	127	145	93	115	106	101	22	34	30	88
15.	„ 3.	♀	515	363	321	182	180	—	116	111	—	130	141	96	120	102	100	—	—	26	—
16.	„ 4.	♀	508	365	312	180	183	190	108	115	97	132	136	93	116	98	98	25	36	30	91
17.	„ 5.	♀	496	362	320	173	170	188	115	105	102	135	140	93	116	109	109	22	37	32·5	90
18.	„ 6.	♀	531	379	333	180	182	200	116	116	100	132	145	98*	125	104	105	24	35	32	98
19.	„ 7.	dítě	490	349	—	170	172	—	99	117	—	125	136?	90	110	—	—	—	—	—	—
20.	Záběhlice	♂	510	351	306*	175	173·5	191	108	113	108	141	140	97	117	106*	108*	25·5	35	31	104·5
21.	Řeporyje 1.	♂	512	368	300*	189	183	203	113	114	110	142	136	94	116	116	108	26	35	32	102
22.	„ 2.	♂	527	—	324*	190	188	195	121	120	—	—	139	100	124	110*	110*	—	—	—	—
23.	Hořelice	♂	541	—	340	188	181·5	—	—	121	116	—	155	101	121	115·5	111	—	—	—	—
24.	Přemýšlení 1.	♂	534	—	—	200	195	—	121	122	—	—	130	101·5	115	—	—	—	—	—	—
25.	„ 2.	♂	564	—	—	206	200·5	—	121·5	130	—	—	142	—	—	—	—	—	—	—	—
26.	Nehvizdy	♂	513	382	313	188	189	200	110	122	100	137	127	101*	112*	110	104	26	38	29	99
27.	Pchery 1.	♂	502	368	312	177	178	—	105	112	97	134	137	100	109	97·5	95	25	38	27	—
28.	„ 2.	dítě	478	—	306	172	177	—	110	119	—	—	112	85	102	—	—	—	—	—	—
29.	Libčeves	♂	480	334	307	164	166·5	182.5	103	97	95	127·5	137	92	112	97	107	22·5	34·5	31	94·5
30.	Dlouhý Újezd 1.	♂	—	—	—	175?	—	—	—	—	—	—	138	87	—	—	—	—	—	—	—
31.	„ „ 2.	♂	—	—	—	193	—	—	—	—	—	—	136	96	116	—	101	—	—	—	—
32.	„ „ 3.	♂	—	—	—	188	—	—	—	—	—	—	133	—	—	—	95	—	—	—	—
33.	„ „ 4.	♂	—	—	—	177	—	—	—	—	—	—	152	97	126	—	111	—	—	—	—

Lebky koster z doby říms

1.	Opolany	♂	525	375	330	185	183	198·5	110	117	101	142	143	99	124	104	104	25	45	32	90
2.	Noutonice	♂	—	—	—	177?	—	—	115	—	—	—	151	97	123	—	118?	—	—	—	—

Lebky koster merovejsk

1.	Podbaba 1.	♂	517	381	318	184·5	180	203	112·5	117·5	104	142	141	96	118	111	101	25	39	31	100
2.	„ 2.	dítě	506	371	303	184·5	186	188·5	103	124	88·5	128	133·5	92	111	102	87	18	40	29	84·5
3.	„ 3.	♀	501	374	310	180	181	199·5	112	112	—	125	133	89	110	109	103	—	—	—	—
4.	„ 4.	♀	527	374	322	186	187·5	197·5	110	119·5	—	136	140	105	122	103	108	—	—	—	—
5.	„ 5.	♀	508	364	297	182·5	180	193·5	106	112·5	101	137	133	95	116·5	109	107	27·5	37	29·5	94·5
6.	„ 6.	♀	533	392	322	195	192·5	—	116	121·5	101	144	140	105	119·5	104	104	26	46	34	—
7.	„ 7.	♀	512	366	—	178·5	180·5	194	109	113	—	127	137·5	95·5	120	—	—	—	—	—	—
8.	„ 8.	♀	512	360	—	181	176·5	184·5	111	102·5	92·5	132	140	96	122	—	—	24	40	27	82·5
9.	„ 9.	♀	557	402	322	203	195	219·5	123	117	107	145	142	102·5	125	112	113·5	30	42	—	100
10.	„ 10.	♀	517	374	308	186	188	195	107	112	98·5	132	132	97	119	109·5	105	25	35	29·5	90·5
11.	„ 11.	♀	502	368	310	181	178	194·5	113	105	96	130	136·5	97	112	109·5	105	26	36	30	91
12.	„ 12.	♀	497	366	303	177·5	174·5	—	107·5	115·5	94	130	131	—	117	102	102·5	26	38·5	—	—
13.	„ 13.	♀?	488	347	311	174·5	166·5	193	106·5	104	—	127	—	—	116·5	107	105	—	—	—	—
14.	„ 14.	♀	498	361	—	178·5	173	—	109·5	107·5	—	—	—	—	118	—	—	—	—	—	—
15.	„ 15.	♀	530	390	304	195	192·5	—	115	123	—	—	—	—	122	100	102	27	37·5	28	—
16.	„ 16.	♀	509	367	291	181·5	180·5	193	106	109·5	—	—	—	—	120	100	103	—	—	—	—
17.	„ 17.	♀	508	381	302	184·5	181	202·5	112·5	—	—	—	—	—	116	97·5	98	—	—	—	—
18.	„ 18.	♀	495	—	301	167·5	172	—	104	—	—	—	—	—	117	98	95·5	—	—	—	—
19.	„ 19.	♀	468	369	331	170·5	161·5	186·5	111	—	—	—	—	—	113	102·5	110·5	26	35	29	—
20.	Michle	♂	562	407	337	205	205	—	—	—	—	—	—	—	131	107	103	—	—	—	—
21.	Uherec	♀	535	384	322	191·5	190	198	—	—	—	—	—	—	119·5	96	94	—	—	—	—
22.	Vinařice 1.	♂	519	380	316	182	180·5	—	—	—	—	—	—	—	126	110	106	29	37·5	—	—
23.	„ 2.	♂	540	—	322	197·5	194	—	—	—	—	—	—	—	114	109	111	—	—	—	—

Poznámka: *) = z polovice vzatá míra. — ? —

Lebky koster laténských. (L

	Naleziště.	Pohlaví	Úhly																						
			Profilový úhel na-pr < or-au	Camperův úhel ak-au < de-frons	na-pr-ba	Daubentonův or-op-ba	Brocův úhel na-op-ba	Brocův úhel na-ba-op	gb-Eo < or-au	gb-Eo < cob-pr	gb-Eo < ba-op	na-mo-br	gb-mo-br	mo-V-ob	br-na-ba	gb-ba-Eo	gb-eu-Eo	eu-ba-eu	eu-V-eu	eu-Eo-eu	la-Eo-in	ob-Eo-op	la-in-ho	Stranice lebečné s mediální plochou
			52.	53.	54.	55.	56.	57.	58.	59.	60.	61.	62.	63.	64.	65.	66.	67.	68.	69.	70.	71.	72.	73.
1.	Churanice	♂	—	—	—	—	—	—	—	—	—	134·5	144·5	130·5	—	—	107	—	88	81	145	112	—	—
2.	Opolánky 1.	♂	—	—	—	—	—	—	-1	—	—	130	137·5	124	—	—	105·5	—	62	100	—	—	—	2
3.	„ 2.	♂	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	123	129·5	—	—	111	—	102	77	137·5	114	—	3·5
4.	Křinec 1.	♂	92 ?	77	—	—	—	—	-3·5	—	—	—	132·5	120·5	—	—	99·5	—	108	90	167	—	—	12·5
5.	„ 2.	♂	—	—	—	—	—	—	—	—	—	121·5	128·5	135·5	—	—	110·5	—	102	82	147	112·5	—	—
6.	Ohrada	♂	—	—	—	—	—	—	—	—	—	130·5	138	130·5	—	—	106	—	87	85	156	107·5	—	6·5
7.	Zábrdovice	♂	92	79·5	76	5	14	162·5	-0·5	12·5	-4	133	134	129	76·5	123·5	104	86·5	101	84	142	108·5	93	10·5
8.	Kostomlaty	♀	—	—	—	—	14	161	—	—	-4	120	127	131·5	77	124·5	109	84	94	82	135·5	109	95	3·5
9.	Letky 1.	♂	—	—	—	—	—	—	—	—	—	126	131	131·5	—	—	106	—	105	90	141·5	112·5	—	3·5
10.	„ 2.	♂	—	—	—	—	—	—	—	—	-11	—	143	125·5	—	116	97	98	88	92·5	161·5	129·5	89	8
11.	„ 3.	♂	80	80·5	78	12	20·5	152	-3	10	3	130·5	133·5	134	79·5	120	103·5	81	103	85	138	114	96·5	11·5
12.	„ 4.	♂	—	—	—	—	18	155	—	—	—	127	135	121·5	84	123	103	74	108	84	157	114	89	10
13.	Stradonice 1.	dítě	—	—	—	—	—	—	—	—	-1·5	121·5	124·5	124	—	—	102	—	83	85	—	—	—	—
14.	„ 2.	♀	91	77·5	71	-4	8	169	-1	12·5	12·5	129	136	129	77	122·5	101	105	86	88	158	109	103	9
15.	„ 3.	♀	—	—	—	—	10	—	—	—	-7	127	135	130	—	—	103	—	89	91	129·5	101	—	10
16.	„ 4.	♀	91	79	74·5	0	11·5	165	1·5	11·5	-7	123	128	128·5	78	122	104	97	86	86	127·5	106	103	10
17.	„ 5.	♀	92	78	77·5	11	24	148	-0·5	7	2	127	135	125	80	110	101	89	88	92	148	125·5	103	7·5
18.	„ 6.	♀	86	75	70	4	16	158	1·5	12	-4	121	126	125	78	119	102	92	82	88	136	113	11·5	9
19.	„ 7.	dítě	—	—	—	—	—	—	—	—	—	125	131	122	—	—	102	—	90	82	142	111·5	—	—
20.	Záběhlice	♂	85·5	76	76	6	23	156	-0·5	5·5	-2	128·5	135·5	131	80	114	100	79	102	96	158	121	83	—
21.	Řeporyje 1.	♂	91	73	65·5	9·5	18	156	-2·5	4·5	-3	130	134·5	130	73·5	120	108	100	80	78	134·5	113·5	102	7
22.	„ 2.	♂	96·5	76·5	—	—	—	—	-1	—	—	127·5	132	132	—	—	104	—	98	91	146	—	—	3
23.	Hořelice	♂	—	—	—	—	—	—	-1	—	—	128·5	134	128·5	—	—	119	—	80	94	—	—	—	10
24.	Přemýšlení 1.	♂	—	—	—	—	—	—	1·5	—	—	132	140	128	—	—	109·7	—	112	89	158	—	—	1·5
25.	„ 2.	♂	—	—	—	—	—	—	—	—	—	134	141	130	—	—	109	—	99	84	157	—	—	7
26.	Nehvizdy	♂	88	74	72	3	12	163	0	5·5	-6·5	124	132	128	81·5	130	109·5	88	82	81	136·5	106	95	2·5
27.	Pchery 1.	♂	—	—	—	2·5	8	171	-3·5	—	-11	126	133·5	125	80·5	124	104	83	99	87	147	108·5	91·5	12
28.	„ 2.	dítě	—	—	—	—	—	—	—	—	—	124	130	120	—	—	113	—	87	76·5	144	—	—	6
29.	Libčeves	♂	88	76	71·5	6·5	17.5	157	0	7·5	-1·5	125·5	128	130·5	79	118	99	88	101	93	139	113·5	95	9·5
30.	Dlouhý Újezd 1.	♂	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
31.	„ „ 2.	♂	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
32.	„ „ 3.	♂	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
33.	„ „ 4.	♂	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Lebky koster z doby římské. (Les

1.	Opolany	♂	91	74	77·5	8·5	19	152	0	6	-1	134	138	130	81·5	117	103	78	102	87	138·5	117	100	13
2.	Noutonice	♂	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Lebky koster merovejských. (L

1.	Podbaba 1.	♂	86	78·5	72	3	14·5	161	0·5	7·5	-9	134	140·5	124·5	81·5	115·5	101·5	113	67	97·5	146	120	93·5	8
2.	„ 2.	dítě	95·5	82	73·5	-3	7	170·5	0·5	15	-8	126	132	125	81·5	135	107	112	82	79	124	98·5	100	17
3.	„ 3.	♀	84	72·5	—	—	—	—	-1·5	—	—	123	129	127·5	—	—	105·5	—	110·5	85	131·5	103	—	3
4.	„ 4.	♀	89	78	—	—	—	—	2·5	—	—	122·5	128	129·5	—	—	105	—	89	83·5	137	108·5	—	12
5.	„ 5.	♀	90	76·5	75·5	5	14·5	160·5	-0·5	8·5	-4	131·5	137	129	76·5	122·5	106	71	109	86	132	108·5	97·5	3
6.	„ 6.	♀	—	—	—	—	16·5	156	—	—	1·5	131·5	139·5	128·5	78·5	124	106	102	71	88	132	106	101	3·5
7.	„ 7.	♀	91·5	76·5	—	—	—	—	0	—	—	124	128	128	—	—	106	—	90	76	128	108·5	—	7·5
8.	„ 8.	♀	93	77	72·5?	-4·5	9·5	166·5	6?	18·5	-9·5	124·5	132	128	72	126	102·5	109	82	90	135·5	108·5	92·5	11
9.	„ 9.	♀	89·5	76	72	9·5	19·5	153	-1	8·5	-0·5	133·5	139·5	127·5	75·5	121	108·5	80	89	84·5	132	105·5	95	2·5
10.	„ 10.	♀	90	77	75	2·5	13·5	162	3·5	11·5	-5	123	126·5	129	78	124	106·5	105	72	85	119	101	98	1·5
11.	„ 11.	♀	90	77	73	4·5	14	161·5	-1	12	-7	128·5	135	127	77·5	121·5	105	116	84	84	126·5	109·5	98·5	4
12.	„ 12.	♀	—	—	—	—	13	162	—	—	-10·5	130	135·5	127·5	79	118·5	105	74	105	88·5	132·5	106·5	105·5	6
13.	„ 13.	♀?	90	76·5	—	—	—	—	-4·5	—	—	140	144·5	128	—	—	103	—	91	85·5	142	105·5	96	8
14.	„ 14.	♀	—	—	—	—	—	—	—	—	—	132·5	139	131·5	—	—	106	—	94	86·5	147·5	115	—	10
15.	„ 15.	♀	—	—	—	—	9·5	167	—	—	-9·5	126	132	131·5	73·5	129	109	95	100	84	134	113	99·5	11
16.	„ 16.	♀	94·5	79	—	—	—	—	1	—	—	129·5	136	134	—	—	106	—	86	82	132·5	106·5	—	14·5
17.	„ 17.	♀	84	71	—	—	—	—	1·5	—	—	129·5	134·5	132·5	—	—	106	—	79	82	130	103·5	—	13
18.	„ 18.	♀	—	—	—	—	—	—	1·5	—	—	118	118	135·5	—	—	100·5	—	90	90	141·5	—	103·5	7
19.	„ 19.	♀	94	75	75	6	14	161	-5	5·5	-7	119·5	156	117·5	82	126·5	103	103·5	73	93	146	125·5	104·5	0
20.	Michle	♀	—	—	—	—	—	—	—	—	—	122	129·5	130·5	—	—	111·5	—	65	75·5	133·5	104	95·5	13
21.	Uherec	♀	94·5	74	78·5	—	—	—	4	—	—	131	134	124	—	—	107	—	74	76	141·5	130	—	15
22.	Vinařice 1.	♂	98	79·5	76·5	11	21	151·5	-2	9·5	0	124	134·5	124	83·5	113·5	105·5	72	105	71	143·5	120	95	8
23.	„ 2.	♂	95·5	84	—	—	—	—	3	—	—	127	134	130	—	—	109	—	79	81	143·5	—	—	4

es des squelettes de la periode Latène.)

Hpdloes																										
100 pr-V:gb-Eo	100 ft-ft:gb-Eo	100 ms-ms-gb-Eo	100 ba-eu:gb-Eo	100 Eo-eu:gb-Eo	100 au-V:gb-Eo	Ind. výško šířkový 100 ba-V:eu-eu	100 pr-V:eu-eu	100 ft-ft:eu-eu	100 ms-ms:eu-eu	100 au-V:eu-eu	100 eu-ba:ba-V	100 na-pr:zm-zm	100 na-pr:zy-zy	100 na-gn:zm-zm	100 na-gn:zy-zy	Index orbitalis	Index nasalis	Index occiputu 100(la-in) Eo:la-in	Index čela 100 ft-ft:stp-stp	Ind. foram. mag.	100 na-ba:ms-ms	100 ba-br:gb-Eo	100 jg-jg:gb-Eo	100 na-pr:gb-Eo	100 ft-ft:zy-zy	100 na-pr:jg-jg
76.	77.	78.	79.	80.	81.	82.	83.	84.	85.	86.	87.	88.	89.	90.	91.	92.	93.	94.	95.	96.	97.	98.	99.	100.	101.	102.
—	48·2	—	32·1	43·1	69·8	99·6?	—	66·0	—	—	46·9	—	—	—	—	—	—	15·8	80·5	—	—	—	—	—	—	—
—	49·2	—	18·9?	43·1	66·2	110·0?	—	73·8	—	99·2	25·9	—	—	—	—	—	—	—	89·7	—	—	—	—	—	—	—
—	55·1	54·6	43·2	42·4	63·2	103·9°	—	80·9	80·2	92·9	60·8	—	—	—	—	—	—	18·5	91·8	—	—	—	—	—	—	—
98·8	56·3	60·9	51·2	40·2	74·7	97·2°	119·4	68·1	73·6	90·3	62·5	76·6	55·8	—	—	79·5?	52·9	5·8	76·6	—	—	—	64·4	40·8	75·9	64·3
—	56·6	—	43·7	46·8	—	111·9	—	77·8	—	—	65·9	—	—	—	—	—	—	14·8	—	—	—	—	—	—	—	—
91·9	49·7	—	48·2	36·7	65·9	89·5	118·9	66·8	—	88·5	42·2	77·6	—	—	—	72·6	52·0	10·6	80·2	—	—	—	61·5	40·4	—	62·7
89·3	54·5	56·2	42·5	32·6	64·9	93·8	114·4	69·9	71·9	83·2	58·0	66·9	50·9	113·6	87·8	65·2	49·1	15·1	85·0	88·9	101·9	73·3	63·1	37·2	75·3	58·5
—	50·5	57·8	39·1	36·9	61·9	99·6	—	72·7	83·1	89·1	56·0	—	—	—	—	—	—	20·4	83·6	68·3	92·8	69·8	—	—	—	—
—	52·5	—	46·9	35·5	65·9	103·6	—	73·3	—	91·9	63·9	—	—	—	—	—	—	17·9	78·7	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	41·3	31·7	70·8	92·7	—	—	—	80·2	50·9	—	—	—	—	—	—	7·7	—	73·8	—	—	—	—	—	—
88·8	51·3	57·4	44·7	43·5	65·9	96·9	114·4	66·1	73·9	83·8	59·4	67·4	50·7	—	—	70·8	50·0	18·6	83·1	68·4	96·3	73·4	63·8	36·9	70·9	57·5
—	52·6	60·2	51·8	38·6	68·4	100·7	—	65·9	75·4	85·6	64·5	—	—	—	—	—	—	9·3	86·5	80·0	91·3	78·9	—	—	—	—
90·9	56·3	—	33·7?	43·4	70·4	97·8?	113·1	70·1	—	87·6	42·9	—	—	—	—	93·7	50·0	—	81·4	—	—	—	—	35·5	—	—
91·6	52·2	56·7	29·8	51·7	67·9	89·7	112·4	64·1	69·7	83·4	40·8	81·4	56·0	125·6	94·4	83·7	34·0	9·3	80·9	88·2	92·6	71·3	59·6	39·3	74·4	66·0
—	52·7	54·9	28·0?	49·6	62·6	86·5	—	68·1	70·9	80·9	41·8	—	—	—	—	—	—	24·7	80·0	—	—	—	—	—	—	—
93·3	51·7	54·4	32·8	53·7	66·1	95·5	123·5	68·4	72·1	87·5	45·4	73·9	52·8	—	—	80·0	50·0	25·8	80·1	85·0	110·2	72·2	58·9	36·1	75·6	61·3
94·2	53·8	63·0	40·4	47·9	71·7	101·6	116·4	66·4	77·9	87·9	49·3	76·6	56·3	123·4	90·6	78·6	45·3	14·1	80·2	87·8	93·6	82·1	64·2	41·6	72·7	64·9
93·9	54·4	58·3	31·1	53·2	68·3	95·0	121·6	70·5	75·5	88·5	40·3	73·0	58·9	—	—	82·2	48·0	18·6	78·4	91·4	95·2	76·7	64·4	40·6	79·0*	62·9
—	52·9	—	36·5	57·4	—	94·1	—	66·2	—	—	48·4	—	—	—	—	—	—	16·3	81·8	—	—	—	—	—	—	—
89·1	55·4	61·7	48·0	35·4	69·7	97·9	111·4	69·3	77·1	87·1	61·3	71·1	53·3	123·3	92·5	77·9	48·9	10·2	82·9	88·6	100·0	79·4	63·4	36·6	80·8	57·7
80·9	49·6	57·1	29·9	56·3	69·3	98·5	112·5	69·1	79·3	94·3	42·2	68·0	51·5	—	—	72·1	45·3	19·5	81·0	91·4	101·9	70·4	61·4	36·0	71·2	58·6
88·4	52·6	50·0	41·6?	48·9	64·2	100·0	120·9	71·9	68·3	87·8	56·8	72·3	51·8	121·8	87·9	73·3	43·9	10·5	80·7	—	—	—	62·6	38·4	70·9	61·3
93·1	53·7	59·0	26·1?	36·4	67·6	84·5?	112·9	65·2	71·6	81·9	37·4	89·6	58·1	—	—	80·7	—	8·9	83·5	—	—	—	—	42·0	74·3	70·5
—	50·7	—	22·2?	40·5	63·2	97·3?	—	78·1	—	97·3	34·9	—	—	—	—	—	—	9·3	88·3	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	45·2?	39·8	65·0	—	—	—	—	94·4	60·8	—	—	—	—	—	—	10·1	—	—	—	—	—	—	—	—
86·2	53·7	55·3	36·2	39·9	63·3	104·6	125·6	78·1	80·6	92·2	50·4	68·4	50·8	121·1	89·8	68·6	50·9	19·7	90·2	84·7	96·2	71·9	60·1	34·6	78·9*	57·5
—	56·5	53·7	46·9	41·2	70·9	97·4	—	72·9	69·3	91·6	62·2	—	—	—	—	63·4	—	15·0	91·7	71·5	102·1	73·4	63·3	—	82·6	—
—	49·4	—	35·2?	39·5	69·8	119·6?	—	75·9	—	107·1	48·5	—	—	—	—	—	—	15·6	83·3	—	—	—	—	—	—	—
97·9	56·1	65·3	43·3	39·6	75·3	91·9	117·2	67·2	78·1	90·1	56·3	72·7	52·9	—	—	82·1	52·7	17·5	82·1	89·8	88·8	77·1	62·2	32·0	77·9	61·2
—	49·7	—	—	—	67·4	91·3	—	63·0	—	85·5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	49·2	52·3	—	—	61·1	97·8	—	70·6	74·3	87·2	—	—	—	—	—	—	—	—	82·8	—	—	—	—	—	—	—
—	—	50.5	—	—	—	90·9	—	—	71·4	—	—	—	—	—	—	82·2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	54·8	62·7	—	—	64·4	86·8	—	63·8	73·0	73·5	—	—	—	—	—	—	—	—	76·9	—	—	—	—	—	—	—

des squelettes de la periode de l'empire romain.)

	87·6	53·5	56·2	45·9	40·5	65·9	98·5	113·3	69·2	72·7	85·3	60·3	76·7	53·9	—	—	84·5	39·6	18·2	79·8	71·1	97·1	75·1	60·0	37·3	77·3	62·2
?	85·9	58·4	69·5	—	—	66·7	86·1?	100·7?	64·2	81·5	78·1?	—	72·7	49·3	119·2	80·8	75·0	40·0	—	78·9	—	—	—	68·9	40·7	66·4	59·0

es des squelettes de la periode mérovingiene.)

90·1	52·0	54·7	23·6	46·1	66·6	101·4	119·1	68·1	71·6	87·6	30·4	84·1	55·6	142·0	93·9	80·2	44·4	14·8	81·4	79·5	103·5	76·2	50·7	40·4	72·2	79·1
84·0	49·8	47·2	25·7	46·6	63·9	91·8	114·3	64·9	65·2	88·4	39·6	72·7	55·3	—	—	86·7	48·8	25·0	82·9	72·5	101·6	68·0	53·4	32·2	85·6	60·4
87·8	49·5	57·2	46·9	42·5	65·8	97·4°	118·8	66·9	77·4	89·1	65·3	62·9	54·0	111·9	87·3	82·1	58·4	22·2	80·9	—	—	—	57·8	35·0	75·1	61·5
84·4	56·5	57·2	32·5	39·2	64·2	98·2°	112·1	75·0	77·1	86·1	49·1	67·4	—	126·2	—	84·2	56·1	18·7	86·1	—	—	—	58·6	33·9	—	57·8
81·9	52·5	58·6	45·2	35·8	65·2	97·7	116·5	71·4	80·5	89·5	63·0	64·5	46·9	116·4	84·6	78·6	51·5	21·5	81·5	78·7	94·4	70·4	61·9	33·2	73·1	53·9
—	53·8	53·3	21·0	41·0	62·3	99·3	—	75·0	74·3	86·8	29·5	—	—	—	—	—	—	21·9	87·9	73·9	97·1	70·8	—	—	—	—
89·1	53·5	—	37·3	47·6	66·9	95·6°	115·6	69·5	—	86·9	43·0	70·9	52·4	—	—	89·4	46·5	22·1	79·5	—	—	—	61·1	37·3	75·8	60·6
87·9	53·0	—	27·6	43·4	61·9	87·9	113·6	68·6	—	80·0	40·7	82·9	56·1	—	—	—	—	19·4	78·5	67·5	—	67·9	60·8	39·8	73·8	66·4
84·5	50·5	55·4	33·9	34·2	61·8	102·4	120·8	72.2	79·9	88·4	54·5	78·9	56·2	—	—	87·8	46·6	21·6	82·0	—	93·4	70·2	56·6	37·2	76·8	65·3
85·2	52·2	56·5	26·3	40·9	61·5	98·5	120·1	73·5	79·5	86·7	34·6	75·0	53·1	124·4	88·2	78·6	50·5	28·9	81·5	84·3	93·8	69·1	58·6	36·3	76·4	61·9
87·8	48·1	58·0	35·4	35·9	65·7	98·2	116·5	63·7	76·9	87·2	47·8	76·7	50·8	122·7	81·2	71·8	46·9	24·3	77·7	83·3	91·4	72·7	58·6	36·5	66·9	62·3
—	51·3	57·7	49·9	37·7	65·1	99·2	—	69·5	78·2	87·4	68·1	—	—	—	—	—	—	18·4	77·8	—	91·7	72·4	—	—	—	—
83·7	51·6	60·2	40·2	34·1	66·8	100·0	106·6	65·7	76·6	86·1	51·3	—	—	127·6	85·2	80·7	—	16·7	84·5	—	—	—	61·9	36·1	70·3	—
—	50·7	—	38·4	37·5	65·3	102·6	—	68·0	—	87·1	46·5	—	—	—	—	—	—	14·3	85·3	—	—	—	—	—	—	—
—	50·0	52·3	45·1	37·7	58·9	95·9	—	72·8	76·1	85·8	68·5	—	—	—	—	—	—	19·4	86·3	74·7	94·6	64·9	—	—	—	—
88·2	48·3	56·7	30·3	43·2	63·6	93·1°	117·2	64·1	75·4	84·6	43·3	76·9	56·0	—	—	80·5	42·2	20·1	87·5	—	—	—	59·5	38·6	70·0	64·8
86·7	48·2	53·1	38·5	37·1	63·1	97·8°	117·6	65·4	72·1	85·7	53·1	74·2	58·2	—	—	86·6	50·5	21·9	73·1	—	—	—	58·5	37·3	75·1	63·9
—	55·5	56·9	21·5	41·8	66·3	—	—	68·1	69·9	81·3	—	—	—	—	—	82·9	—	17·2	79·5	—	—	—	65·7	—	78·1	—
96·8	53·3	64·8	23·5	41·9	76·5	110·8	127·8	70·0	85·0	100·4	27·8	68·9	50·8	115·6	85·2	77·6	49·5	15·2	86·7	82·9	88·7	82·1	61·6	36·4	74·6	59·0
—	51·5	50·2	30·9	44·4	63·1	98·3°	—	72·6	71·5	90·6	44·9	—	—	—	—	—	—	20·6	86·4	—	—	—	—	—	—	—
87·7	43·8	48·6	31·9	46·9	62·7	105·7°	120·0	65·7	67·1	85·7	41·2	76·1	58·3	—	—	83·1	43·2	17·4	76·9	—	—	—	63·3	36·5	76·7*	68·6
92·6	55·8	58·2	57·1	52·7	67·9	104·3	122·1	74·3	76·8	89·5	64·6	74·9	54·0	119·3	86·0	75·0	47·1	16·2	83·2	89·3	97·6	79·7	62·9	40·4	74·6	64·2
85·6	48·4	56·2	—	41·0	62·3	—	122·9	69·9	80·4	89·1	—	84·6	59·2	135·2	94·6	78·8	45·3	15·3	86·1	—	—	—	56·7	38·7	74·2	59·8

alpská a mnichovská docela hlásají, že této nízké brachykephalii příslušejí ty nejnižší indexy výško-šířkové pod ind. 90·0. Ostatně tak nízký index tluče se jen u lebek skupiny mnichovské až do dolichokephalie a vzhledem k tomu, že alsheimské lebky indexů tak nízkých až na jedinou lebku mezi nimi a to právě brachykephalickou nevykazují, musíme souditi i na značný vliv této brachykephalie zvláště na lebky jihobavorské. Soudil bych z té příčiny, že křížení s touto nízkou brachykephalií musí nutně spadati do druhé doby styku lebek merovejských s brachykephalií, t. j. do doby merovejské. Uvážíme-li nyní, že vedle alsheimského brachykephala i lebky české tyto indexy*) naznačeny mají a že skupině würtemberské naprosto chybějí, můžeme souditi ještě na druhou cestu, kudy se tato nízká brachykephalie do merovejských lebek vkrádala, t. j. na cestu severozápadní, cestu, která jest ze situace doby koster skrčených již v neolithu možna a oprávněna.

Hlavní jádro všech lebek merovejských, vyjma lebky skupiny würtemberské, jest nízká dolichokephalie s čelem širokým, t. j. náš čtvrtý typ z doby skrčených. Proti ztotožnění tohoto typu s typem tím samým z doby latènské vyskytují se však jakési námitky. Po té výstřední hyperdolichokephalii lebek latènských u merovejců není ani stopy. U latènců jsou occiputy z části oploštělé, t. j. co francouzští autorové na tak zv. „neolithických dolichokephalech“ přišlých do Francie nepozdněji, tedy po příchodu brachykephalie cestou severovýchodní vidí. Merovejské lebky však, soudě dle českých a souhlasného výroku autorů německých, mají naopak occiputy velmi protáhlé. Tato otázka zůstává prozatím z nedostatku dalšího vhodného materiálu nerozřešena. Na omluvu těchto differencí dlužno však podotknouti, že latènské lebky, ač s merovejskými stejných elementů, praesentují se nám co lebky zvláštní kombinace, která s merovejskou, jak jsme se tolikráte při popisu povšechném lebek merovejských přesvědčili, nemá ničeho společného a která tím také nutně musí býti jiného východiště než merovejská.

Že se s největší pravděpodobností jedná o totožnosti čtvrtého typu, který jsme v době koster skrčených po střední Evropě sledovali, s merovejskou široko-čelní nízkou dolichokephalií, jest svědectvím nápadně souhlasný nízký index auriculo-výškový z délky lebečné pod ind. 60·0.

Dlužno dále poznamenati, že týž typ, jenž merovejské lebky z většiny charakterisuje, udržuje se do dnešního dne v krajinách těch a v zemích, kde Germani od počátků historických v Evropě usazeni byli a doposud ještě jsou, zkrácený i do brachykephalie přeměněný patrně jen zkřižováním. Tak i na brachykephalii jest korrelace dimensialní tohoto původního typu znatelna.

Merovejské lebky jsou tedy jen kombinací nám již z dřívějších, ve střední Evropě známých typů, ve které zvláště a z většiny čtvrtý typ, t. j. nízcí, široko-čelní dolichokephalové dominují a kteří do krajin jihoněmeckých přicházejí v době merovejské ze severu. Lid tento sám sebou původu východoevropského, soudíme-li ze situace, jaké jsme nabyli při stopování typu tohoto v Evropě v době koster skrčených, a snad již ve svých dřívějších sídlech s okolím zkřížený a poněkud změněný, prodíral se již v neolithu směrem západním severní Evropou nad Karpaty a zarážel se, pak jsme již ve stati o skrčených se byli zmínili, až v Čechách. V Čechách samých lze však tou dobou konstatovati nový proud nízkých dolichokephalů ze severu, o němž se s jistotou nedalo tvrditi, zdali byl totožný s proudem východním. Proud severní dá se dosti zřetelně stopovati na sever od Čech. Jest tedy zcela možno ze situace merovejských lebek, že tento typ, jenž zde zdá se přicházeti ze severu, dral se do severozápadní Evropy dvojí cestou, t. j. jednou jižnější nad Karpaty a jednou severnější. Vylíčiti dráhu tohoto severnějšího proudu arci není mi možno, přijímám jej pouze, jelikož mi nejsou dostatečně známy tamější soudobé poměry a zejména severoevropských poloostrovů a ostrovů, ale úkaz, že pomořanští skrčení vykazují jen vysoké lebky, pošinut by byl tento směr zcela určitě nad souvislou pevninu evropskou až po Balt. Mohli bychom také zde si domysliti, že východní proud nízkých širokočelních dolichokephalů proražen byl snad před dobou skrčených, po případě i zahájením doby skrčených rovněž od východu vyšedším jádrem skrčených, t. j. vysokou dolichokephalií, která severní část nízké dolichokephalie zatlačila na severní poloostrovy a ostrovy evropské a snad i na severozápad Evropy samé, a oddělila jej od proudu jižnějšího, který by před Čechy skutečně končil.*)

Střední proud vysoké dolichokephalie (našeho prvního typu) musil by tehdáž proniknouti až do nejzazšího severozápadního koutu Francie, do departementu morbihanského, kde v neolithu skutečně se nalézá. Týž pak by se nutně křižoval v celé severovýchodní Francii s tamější nízkou úzkočelnou dolichokephalií (se šestým typem).

Pro severní část nízké, širokočelní dolichokephalie, vlastně konec severního proudu tohoto typu, zbývaly by jen nejsevernější krajiny evropské, jelikož celé pobřeží severní Evropy a částečně i poloostrovy a ostrovy její osazeny byly skrčenými. Tudíž také i krajiny mezi Rýnem a Labem, kam, jestliže béřeme v úvahu lebky nynějších Frýzů, u nichž zejména *Virchow* konstatoval nápadně nízké lebky, ještě nejspíše klásti mohli původní sídliště tohoto nízkolebečného typu. Avšak o neolithických lebkách frýzských mně samému vůbec nic známo není; ale vzhledem k okolnosti, že tou dobou při souhlasné kultuře koster skrčených v sousedních východních krajích pomořanských nalézáme jen vysoké lebky, připustil bych tam smíšeninu vysokých a nízkých lebek, asi jakou jsme shledali nad Karpaty. Smíšenina tato byla by však v odporu s nynějšími lebkami frýzskými, které mají na 50% nízkých lebek (do indexu výško-délkového 70·0), jelikož nynější Bavoři z Ebrachu přivedli to jen na 30%, u nichž z bavorských lebek poměrně nejvíce nízkých dlouholebců se nalézá, vzdor tomu, že v merovejské době tamější skupina mnichov-

*) Indexy výško-šířkové pod 90·0 mají i četné skrčené cizozemské, ale i tam po většině patří této nízké brachykephalii.

*) J. Ranke uvádí o typu vysokém dolichokephalickém germanských lebek, že jest mladší druhého typu dolichokephalického, avšak nízkého, což se s naším náhledem asi srovnává.

ská čítala jich také na 50%. Nynější starobavoři čítají ji jich jen 6%.

To poměrně čisté jádro nízkých lebek nynějších Frýzů neudrželo by se z doby neolithické až po nynější dobu, již vzhledem k tomu, že v době neolithické mělo na východě i na západě jinolebečné na ně dorážející sousedy, kteří se ve svých původních sídlištích uchovali i přes dobu merovejskou, a nedalo by vysvětliti, že toto jako vzdor své kritické situaci ještě výbojně sousedy své ohrožovalo, kdyby se neopíralo o severnější nízkou širokočelní dolichokephalii v místech, kde ničím ohrožována nebyla.

Z jižního proudu nízké širokočelní dolichokephalie námi nad Karpaty a na Moravě v době koster skrčených konstatovaného, ale již s vysokou dolichokephalií promíšeného a jenž, jak se zdá, v těchto dobách i svého tam zakončení dosáhnul, nedá se vysvětliti to houfné objevování se nízké dolichokephalie v latènu a zejména ono čisté objevení se této dolichokephalie v krajinách merovejců, i kdybychom připustili, že jižní východní proud těchto v době koster skrčených až do Durynsku zalétal.*)

*) Naráženo zde na nízké lebky z Oldislebenu a Romstedtu v Jenajském germánském museu chované z doby koster skrčených datované.

Tím severním proudem této nízké dolichokephalie vysvětloval by se přirozeněji vzájemný styk všech tří dolichokephalních typů severní Evropy, t. j. vysoké, (první náš typ), nízké úzko-čelní (šestý typ) a nízké širokočelní (čtvrtý typ); podivuhodné promítání se těchto typů podél Rýna a v různých dobách tlačení se a rozprostírání se typu čtvrtého směrem jižním, na př. jako do severozápadní staré Gallie, a v době merovejské stěhování se části jeho severně kolem Würtemberka do jižního Bavorska. Možná, že se nám celá situace mnohem lépe objasní při rozboru českých lebek starokřesťanských a při srovnávání jich se soudobými severoevropskými, východními a pak moderními.

*Jelikož české merovejské lebky jsou kombinací čtvrtého typu a kříženců francouzských ze severovýchodní Francie, čímž se liší od jihobavorských, alsheimských a würtemberských merovejců, nutno za to míti, že čeští merovejci přišli někde ze severo-východu Francie do Čech**), odtud, kde ta kombinace mohla povstati, s čímž také archaeologické výzkumy souhlasí (viz str. 145.).

*) Prof. Niederle má české lebky merovejské za čistý typ dolichokephalů řadových hrobů a ztotožňuje je se zbytkem Markomanů v Čechách. Jeho typická lebka č. 5. (naše číslo 9.) jest přechodní tvar asi kříženec francouzské a vysoké dolichokephalie. Čís. 19. jest lebka Niederlem jako uměle deformována popsána. Viz Niederle, Die neuentdeckten Gräber von Podbaba. Mittheil. d. Anthrop. Gesellsch. in Wien. XXII. 1892, p. 9.

Nález mincí z XIII. stol. v Strmilově.

Tab. XXXII.

Napsal *Josef Smolík.*

Strmilov (Strymilov), starobylý městys v jihovýchodních Čechách, náležel s nadalekým Kunžakem a okolím až do druhé polovice XIII. stol. k Moravě, a sice do kraje jamnického. [1])

Manželka Jindřicha Vítkovce, zakladatele Hradce (Jindřichova), který se v listinách uvádí v letech 1205—1237, darovala újezd strmilovský a děbolínský řádu německých rytířů, jimž též duchovní správa v Hradci od Jindřicha svěřena byla. V době té se už Strmilov připomíná jako trhová ves,[2]) a náležel k ní nynější hřbitovní kostel sv. Ondřeje, čtvrt hodiny jižně položený, zbudovaný původně ve slohu romanském, jak dosud zachovaná apsida o mohutných zdech tomu nasvědčuje. [3])

Kolem tohoto hřbitova vedla z Kunžaku do Strmilova stará stezka přes pole, kterou majitel těchto před málo lety jako více nepotřebnou zrušil. Když pak loňského roku zde dobývány brambory, uhodilo se dne 7. října právě v místě, kudy se někdy stará stezka brala, na „poklad" uložený v hliněné nádobě. Tato vzala ihned za své a „poklad" dělným lidem brzy rozebraný dostal se po částech do rozličných rukou v Strmilově a okolí. Vypravuje se, že mincí těch bylo 3000—4000, avšak počet jich za takových okolností vůbec stanoviti nelze.

Správu Musea král. Českého uvědomil o nálezu tom záhy p. Fr. Kubák, majitel tkalcovny v Strmilově, a byv za to požádán získal pro sbírky musejní 868 mincí, za kteroužto ochotu vysloveny mu zasloužené díky.

K tomu přibylo 5 kousků od p. V. Martinka, obchodníka tamtéž, a jeden od p. J. Kořana, ředitele kanceláře České Akademie v Praze, tak že zemské Museum z nálezu toho má 874 mince.

Zásluhou p. Čermáka ml., obchodníka v Strmilově, získal p. Dr. Josef Novák, prof. v Jindřichově Hradci, pro tamější sbírky 223 kousky, a navštíviv Strmilov prohlédl a zaznamenal si u rozličných majitelů ještě 611 mincí. K mé žádosti p. Dr. Josef Novák velice ochotně se mnou sdělil počet kusů každého typu v Jindřichově Hradci a Strmilově, a laskavě mi zapůjčil k vyobrazení ony typy, jichž zemské Museum nemá, jak dále u každého čísla zvlášť jest poznamenáno. Tím se stalo, že článek tento probírá 1708 mincí z nálezu strmilovského, což jedině bylo možná účinným přispěním p. Dr. Jos. Nováka, jemuž za vše upřímné díky vzdávám.

Mezi těmito 1708 mincemi jest jediný brakteat, 1213 kousků *hranatých* a ostatní jsou *okrouhlé*, tak že pocházejí nejen z rozličných mincoven, nýbrž náležejí rozličným zemím. A poněvadž se více nežli dvojnásobný počet mincí hranatých

[1]) A. Sedláček, O starodávném rozdělení Moravy na kraje. Čas. Mat. Morav. XV. 123.
[2]) Emler, Reg. II. 710.
[3]) Bližší o tom: Ludvík Domečka, Osídlení krajiny jindřichohradecké a novobystřické.

sešel s okrouhlými v Strmilově svého času v jedné ruce, mám za to, že někdejší jich majitel byl v užším styku a spojení s místy, kde ony hranaté mince obíhaly, nežli s místy, kde raženy byly ostatní mince okrouhlé. Další důsledky tohoto mínění byly by zajisté důležity, kdybychom věděli, kterým zemím a panovníkům mince ty — nechť hranaté, nechť okrouhlé — *určitě* přináležejí. Tomu však, bohužel, tak není, neboť kromě jediného typu okrouhlého jsou všechny mince — *němé*. Mimo to málo která z nich byla na ten čas vůbec známa, tak že nález strmilovský na světlo vynesl celou řadu nových typů, o jichž příslušnosti dosud nic určitého se říci nemůže.

Jako v každém větším nálezu shledány i zde vedle mincí rozmanitých typů, které v počtu hojnějším tvořily jeho jádro, též cizí příměsky, jež se náhodou sem dostaly. Takové ojedinělé kousky dodávají celému nálezu nejen pestrosti, nýbrž — jsou-li to mince známé — pomáhají alespoň přibližně stanoviti dobu ostatních mincí neznámých. —

Na přiložené tabulce XXXII. vyobrazuju všechny *typy a důležitější odchylky* oněch 1708 mincí strmilovských, podávám jejich *popis*, *váhu* a těch, kterých jsem měl po ruce více exemplářů — též *jakost.*[4])

Poněvadž, jak už praveno, mince hranaté byly v nálezu tom v počtu mnohem větším nežli okrouhlé, pojednávám o nich nejdříve seřadiv je dle množství kusů každého typu a sice v pořádku od většího počtu k menšímu. Kdybychom *celý* nález měli v rukou, znamenalo by takové seřadění jednotlivých typů, že ten typ jest poměrně *nejmladší*, který shledán na *největším* počtu mincí, a tak sestupně mohli bychom každý typ na menším počtu mincí přicházející pokládati za *starší*. Zdali můžeme tak souditi při tomto nálezu, který známe pouze *z části*, určitě nevím. Srovnám-li však jedno s druhým, zejména že mince strmilovské nejen do zemského Musea, nýbrž i do sbírky jindřichohradecké a jinam dostaly se nepřebrané, mám za to, že řídíce se tímto pravidlem nepochybíme.

a) Mince hranaté.

Všechny tyto němé mince jsou zřetelněji raženy pouze na jedné straně, která se pokládá za *líc*, kdežto obraz na druhé straně (*rubu*) jest zřídka kdy znatelný, nýbrž zpravidla mdlý, necelý a všelijak porušený. Příčina toho jest, že na straně lícní kolem obrazu vyražen široký obvodek *vypouklý*, jenž na straně rubní jest *dutý*, čímž se stalo, že obraz zde jest jakoby rozkouskovaný nehledíc ani k tomu, že rubní kolek už sám o sobě byl mělce vyrytý. Mimo to jsou zpravidla buď po jedné nebo po obou stranách mince patrny stopy prázdného kolku čtvercového (Vierschlag), který jest tak význačný zejména pro bavorské mince XIII. stol.

Některé jiné zvláštnosti uvádím dále při dotyčných číslech.

Poněvadž se hranaté mince téhož typu ve váze rozcházejí, nebylo by nic platno uváděti váhu každého kousku zvlášť, z kteréž příčiny zaznamenávám dále *průměrnou* váhu všech mincí každého typu, které jsem měl po ruce.

Hranaté mince popisují se takto:

1. *Líc.* Ve vypouklém, hladkém obvodku, za nímž při okraji patrny zbytky zoubkovaného okruží, jsou hořejší polovice dvou dravců — orla a jakéhos čtvernožce — obráceny k sobě držíce společně trojlístek, nahoře jest pětilistá růžice a dole cimbuří, na některých dosti neúhledné.

Rub. V obvodku křížky vyplněném kráčí jakés čtyřnohé zvíře s dlouhým krkem k straně pravé. — Váha 0·778 gr., jakost 0·696. — (*M.* 161, *H.* 42. *R.* 129.[5])

2. *Líc.* Orel s rozpjatými křídly obrací hlavu k levé straně; na prsou má půlměsíčky (peří naznačující) a u krku po kroužku.

Rub. Dvě zvířata, každé o dvou nohách, splývajíce dole v jedno tělo do lilie formované jsou k sobě zády obrácená a hledí na sebe; mezi jich těly a hlavami po růžici. — Váha 0·735 gr., jakost 0·690. — (*M.* 108, *H.* 12, *R* 95.)

3. *Líc* jako číslo 2.; na některých za hlavou orlice dvě kuličky.

Rub. Dvě zvířata jako č. 2.; avšak mají jiné hlavy, mezi nimiž pětilistá růžice, která se též vidí dole pod zvířetem buď levým nebo pravým; mezi těly nachází se křížek někdy s rameny na koncích širšími, jindy obyčejný. Na líci i rubu bývají při samém okraji stopy zoubkovaného obvodku. — Váha 0·714 gr.; jakost 0 735. — (*M.* 20, *H.* 20.)

Podobná zvířata jako zde na rubu č. 2. a 3. spatřujeme nikoli zřídka na mincích starších i mladších. Tak na př. v nálezu reichenhallském v Horních Bavorech, kde mezi těly zvířat těch nacházela se lidská hlavička (Obermayr; Historische Nachricht von Bayerischen Münzen); nález ten se klade do XI. a XII. století. Na rakouských mincích v témže seskupení vidíme taková zvířata za panování Otakara II. (1251—1276); mezi nimi bývá buď rakouský štítek nebo hvězdička[6]) a na malých mincích uherských podobně, ovšem bez tohoto štítku, z doby krále Štěpána V. (1270—1272); (Jac. Rupp: Numi Hungariae T. VIII. 218, 219, 220.)

4. *Líc.* V hladkém, vypouklém obvodku, za nímž část po obou stranách zoubkovaného okolku, stojí věž s cimbuřím na oblouku, v němž růžice buď o pěti nebo o šesti listech; po každé straně věže vznáší se orel nohama k obvodku obrácený a hlavou k věži.

Rub. Čtyřnohé zvíře v levo jdoucí hledí za sebe; mezi hlavou a pozdviženým ohonem hvězdička menší nežli jiné hvězdy okraj vyplňující. — Váha 0 763 gr., jakost 0·710. — (*M.* 100, *H.* 21, *R.* 62.)

5. *Líc* a *rub* jako č. 4. *Obol* téhož rázu bez zoubkovaného okolku na líci a hvězdovitého okraje na rubu. — Váha 0·383 gr. — (*M.* 3.)

6. *Líc.* Hlava zpříma mezi dvěma spojenými křídly, z jichž středu vystupuje kříž. Za hladkým, dutým obvodkem věnec koleček se středem a zoubkovaný okraj.

Rub. Pod obloukem, na němž cimbuří mezi dvěma vížkami, kráčí lev s pozdviženým ohonem k straně pravé ohlížeje se za sebe; při okraji perličkový obvodek. — Váha 0 702 gr., jakost 0·780. — (*M.* 31, *H.* 9, *R.* 38.)

7. *Líc.* Hlava zpříma mezi dvěma spojenými křídly, z jichž středu vystupuje patriarchalní kříž; dolejší břevno jest bakulaté, a na každé straně hlavy kulička; ostatní jako číslo 6.

---

[4]) Pan vrchní báňský rada *J. Hrabák* podjal se této práce se zvláštní ochotou, za kterouž mu skládám veřejně upřímné díky.

[5]) *Zkratky: M* = Museum zemské; *H* = Jindřicho-Hradecké; *R* = po různu. Číslo u každé této zkratky udává počet kusů v potyčném místě.

[6]) Luschin, Numism. Zeitsch. Wien, B. VI. VII., T. IV., 59; B. VIII. T. IV. 224.

Rub jako číslo 6.; zpravidla málo znatelný. — Váha 0·633 gr., jakost 0·662. — (*M.* 30, *H.* 4. *R.* 11.)

8. *Líc.* Po stranách kříže na pěkně vroubkovaném sloupku, stojícím nad obloukem nahoru otevřeným jsou zvířata dvě, v pravo totiž orel s křídly mírně roztaženými na kříž hledící, a v levo vlk, celým tělem k tomuto obrácený. Orel mívá měsíček na prsou. Za hladkým, vypouklým obvodkem stopy zoubkovaného okruží.

Rub. Lev v pravo jdoucí a zpříma hledící má ohon pod levou zadní nohou přes tělo otočený; při okraji křížky. — Váha 0·768 gr., jakost 0 668. — (*M.* 49, *H.* 8, *R.* 37.)

Tuto minci popsal a vyobrazil H. Ph. Cappe [7]) přípsav ji Otovi IV. Brunšvickému, který jako vzdorocísař Filipa Švábského od r. 1198 vládl s tímto současně až do jeho smrti 1208 a dále sám do r. 1212 († 1218.)

9. *Líc.* Orel a vlk po stranách kříže jako číslo 8.; avšak kříž jest na sloupku hladkém.

Rub jako č. 8. — Váha 0·788 gr., jakost 0·766. — (*M.* 44, *H.* 11, *R.* 24.)

O této odchylce se Cappe nezmiňuje, z čehož soudíme, že ji neznal. Na všechen způsob náleží s předcházející mincí do téže doby. Budiž zde podotknuto, že z císařů německých vybíjeli první mince bez opisů Filip (1198 až 1208) a shora uvedený Ota IV. a sice vedle jiných s opisy a brakteatů.

10. *Líc.* Na kohoutím těle orlí hlava s parohy k straně pravé; levé křídlo přilehá k tělu a pravé jest nataženo v před. Za hladkým, vypouklým obvodkem patrny zbytky zoubkovaného okruží.

Rub. Lev k pravé straně obrácený drží meč v přední pravé noze; při okraji věnec hvězdiček. — Váha 0·793 gr., jakost 0·694. — (*M.* 45, *H.* 11, *R.* 35.)

11. *Líc.* Jezdec se sokolem na levé ruce v loktě ohnuté cválá k straně pravé; na levé straně splývá mu roucho dolů vedle nohy, na níž patrný bodec ostruhy.

Rub. Jednorožec v levo jdoucí otáčí hlavu zpět; za dutým obvodkem hvězdičky. — Váha 0·780 gr.. jakost 0·690. — (*M.* 23, *H.* 8, *R.* 14.)

Jezdec se sokolem na lov se ubírající představuje přímo kulturní moment, který tím více našeho povšimnutí zasluhuje, poněvadž se — pokud známo — líčení to vyskytlo *poprvé* na denarech českého vévody Bořivoje II. (1100—1107, 1117—1120), tedy hned v první čtvrti XII. stol. [8]) Na mincích pozdějších setkáváme se s obrazem tím nejednou, na př. na denarech braniborského Albrechta II. (hraběte 1186—1205, markrabí 1205—1220), [9]) zejména však na mincích shora jmenovaného Oty IV., které se nejen svým lícem, nýbrž i rubem srovnávají s tímto č. 11., třeba Cappe maje po ruce exempláře na rubu nedosti znatelné měl jednorožce za koně s korunkou, a na jiném místě za koně, nad jehož hlavou vznáší se orel, [10]) ačkoli z porovnání jeho dvou vyobrazení s naším číslem 11. plyne, že tu i tam jest to mince téhož typu. Obraz jednorožce přichází na rakouských solidech z druhé polovice XIII. stol. častěji, obyčejně už s rakouským břevnem. [11])

12. *Líc.* V obvodku hladkém a vypouklém, za nímž okruží s kuličkami a stopy zoubkovaného okraje, dvouhlavý orel zpříma s rozpjatými křídly; na prsou má křížek.

Rub méně znatelný. Lev jdoucí k levé straně; v obvodku hvězdičky. — Váží 0·813 gr. — (*M.* 3, *H.* 2, *R.* 1.)

Cappe (viz poznámku 10., tab. XXII. 368.) připisuje takový solidus též císaři Otovi IV., o němž nahoře bližší poznamenáno. Jiný, na němž dvouhlavý orel s tečkovanými prsy, vyskytl se v nálezu ve Füssen (Bavorsko); obvodek byl hladký a vydutý, a za ním kuličky jako na tomto č. 12., obraz na rubu nebyl znatelný. [12])

13. *Líc.* Orel s rozpjatými křídly obrací hlavu k straně pravé; za vypouklým, hladkým obvodkem jest věnec hvězdiček a při okraji zoubkované okruží.

Rub málo znatelný. Jelen obrácený k levé straně, hledí za sebe; při okraji stopy zoubkovaného obvodku. — Váží 0·62 a 0·78 gr. — (*M.* 2.)

Podobnou minci popisuje a vyobrazuje Luschin. [13])

b) Mince okrouhlé.

U porovnání s předešlými jsou tyto mince s malou výjimkou menšího střížku a pečlivěji provedeny. Na některých z nich pozorovati lze rovněž hladký, vypouklý obvodek, který jest však zpravidla užší a na druhé straně (vyjma č. 32.—34.) jen nepatrně vydutý, tak že obraz zde jest zřetelnější nežli na předcházejících; na jiných tohoto vypouklého obvodku vůbec není. Nápadno jest, že 13 typů (od č. 23. do č. 35.) zastoupeno zde 4mi exemplary jednou (č. 23.), po dvou třikrát (č. 30., 31. a 35.) a po jediném kuse devětkrát. Patrně jsou to větším dílem cizí příměsky, třeba poměrně ostatních starší, jež se náhodou sem dostaly.

Okrouhlé mince popisují se takto:

14. *Líc.* Orel s rozpjatými křídly, měsíčkem na prsou a hlavou k levé straně obrácenou vznáší se mezi dvěma věžmi nad kučeravou hlavou zpříma hledící; hladký obvodek jest mírně vypouklý.

Rub. Okřídlený lev zpříma hledící kráčí k straně pravé; hříva na prsou jest zvláště vyznačena. — Váha 0 52 až 0·629 gr. jakost 0·502. — (*M.* 118, *H.* 28, *R.* 70.)

15. *Líc* jako č. 14. s nepatrnými odchylkami.

Rub. Okřídlený lev zpříma hledící kráčí k straně levé. Váha 0·47—0·54 gr. — (*M.* 4.)

16. *Líc.* V perlovitém obvodku poprsí zpříma s náhlavcem; po každé straně krku a dole po kuličce, při okraji zoubkované okruží. Opis. ✣ WADIZLAVS

Rub. Poprsí anděla zpříma hledícího s mečem v pravici k straně levé obrácené v obvodku hladkém, za nímž okruží perlovité. Anděl má hlavu buď kučeravou nebo s hladkým vlasem; na meči jest patrný žlábek. — Váha 0·678—0·772 gr.; jakost 0·718. — (*M.* 47, *H.* 19, *R.* 34.)

17. *Líc.* V perlovitém obvodku poprsí zpříma jako č. 16.; při okraji perlovité okruží. Opis ✣ WAD . . . AVS

---

[7]) Die Münzen der deutschen Kaiser B. I. T. XIX. 319.
[8]) Jos. Smolík „Památky" XI. tab. V. 4. z nálezu němčického.
[9]) E. Bahrfeldt, Das Münzwesen der Mark Brandenburg T. VII. 174*b*.
[10]) Cappe, Die Münzen der deutschen Kaiser B. I. T. XIX. 307; X. 159.
[11]) Luschin, Numism. Zeitsch. Wien B. V. T. VI. 10, B. VI. VII. T. III. 12.—14. a j.
[12]) Numism. Zeitsch. Wien, B. II. T. IV. 18.
[13]) Numism. Zeitsch. Wien, B. V. T. VI. 21.

Rub. V hladkém obvodku kříž, nad každým jeho koncem jest kulička, a vždy mezi dvěma kuličkami hvězdička; při okraji jest věnec kroužků se středem, a za ním zoubkované okruží. *Obol* k čís. 16. — Váží 0·35 gr. — (*H.* 1.)

Mince tohoto typu byly v nálezu tom vůbec jediny s opisem a dosud úplně neznámy. Poněvadž v prvních desítiletích XIII. věku žili *tři* Vladislavové z rodu Přemyslova, zapotřebí na základě zpráv historických vyhledati z nich toho, jemuž mince ty přináležejí. Znám jest totiž:

1. *Vladislav, syn krále Vladislava* (II.) a bratr Přemysla Otakara I., který od 22. června do 6. prosince r. 1197 byl vévodou českým jako Vladislav III. a postoupiv trůnu jmenovanému bratrovi stal se markrabím moravským († r. 1222).

2. *Vladislav, syn krále Přemysla Otakara I.* a mladší bratr Václava (jako krále I.). Narodil se r. 1207 a zemřel dle jedněch r. 1225 (Emler, Prameny II. 254.), dle jiných r. 1227, a pochován v klášteře opatovickém (Emler, Prameny III. 472.). Markrabím moravským stal se r. 1224 jako jinoch 17letý, tak že, „jak se zdá, vlastně vládl na Moravě jeho otec“ (poznamenal Dudík v V. dílu „Dějiny Moravy“ str. 118.).

3. *Vladislav, starší syn krále Václava I.* a bratr Přemysla Otakara II., stal se markrabím r. 1246 a zemřel 3. ledna r. 1247.

O těchto posledních dvou Vladislavech „Dějiny Moravy“ nic bližšího nám nepovídají, zajisté proto, že vládli příliš krátce. Naproti tomu se o Vladislavovi, synu krále Vladislava (II.), dočítáme nejedné důležité zprávy, jako na příklad že byl zakladatelem prvního na Moravě cisterciackého kláštera na Velehradě r. 1201, kteréž založení potvrdil Přemysl Otakar I. r. 1202; že povýšil Bzenec na město 3. ledna r. 1214; zvláště však že byl na Moravě tvůrcem přeměn dle německého práva provedených. Olomoucký nekrolog zaznamenává jeho úmrtí ke dni 21. srpna r. 1222; pochován byl na Velehradě. [14])

Z uvedených dokladů historických vážím přesvědčení, že mince strmilovské s opisem WADIZLAVS náležejí tomuto Vladislavovi (někdy vévodovi českému toho jména III.) *jako markrabí moravskému, Vladislavu I.*, jinak *Jindřich* nazvanému. Že tyto mince nepocházejí z doby, kdy v Čechách asi po 6 měsících vévodil, prozrazují to samy tím, že na nich schází slovíčko DVX na líci, a S. WENCEZLAVS na rubu, nehledíce ani k jich fabrice, která se zcela liší od denarů mitkovských. [15])

18. *Líc.* Na oblouku poprsí zpřímá s náhlavcem, držící v každé ruce liliové žezlo, nad nímž jest kulička; pod obloukem malé cimbuří a tři kuličky. Kolem všeho jest první obvodek perlovitý a druhý za ním hladký.

Rub. Lev kráčí k straně pravé; za úzkým, hladkým obvodkem jest věnec půlměsíčků nebo podkůvek dolů otevřených. — Váha 0·67—0·78 gr., jakost 0·883. — (*M.* 161, *H.* 42, *R.* 219.)

Drobné odchylky na líci záležejí v tom, že oblouk pod poprsím jest perličkový a ono samo má na prsou buď dvě až čtyři kuličky, též plášť pod krkem stažený bývá řasnatější.

19. *Líc.* Na oblouku, v němž kulička, poprsí jako č. 18. v hladkém obvodku.

Rub. Lev jako č. 18. v hladkém obvodku. *Obol* ku č. 18. — (*M.* 2, *H.* 1.)

20. *Líc.* Na cimbuří po krajích zubovitém a otevřenou branou mezi dvěma kuličkami opatřeném stojí štíhlá věž mezi dvěma orly, zády k sobě obrácenými a k ní hledícími; vše v obvodku hladkém.

Rub. Kolem dvou soustředních kruhů tři lilie, jedna od druhé hvězdičkou oddělená; střed každé lilie vyplňuje klínek. Za prvním úzkým obvodkem zoubkovaným jest druhý širší, v němž kroužky se středem. — Váha 0·651—0·87 gr., jakost 0·450. — (*M.* 9, *H.* 3, *R.* 22.)

21. *Líc.* Věž mezi dvěma orly — jako č. 20. — stojí na cimbuří po každé straně obloukem s kuličkou zakončeném, v němž brána se třemi kuličkami do trojúhelníku položenými. Orlové jsou delšího těla nežli na č. 20.

Rub jako č. 20., avšak bez hvězdiček mezi liliemi. — Váha 0·651—0·73. — (*M.* 10.) — Jiná odchylka tohoto čísla záleží v tom, že v bráně se nachází hvězdička. — Váha 0·52, 0·60 gr. — (*M.* 2.)

22. *Líc.* Kříž mezi dvěma polovicemi lvů, od sebe odvrácených a zpříma hledících, vystupuje z oblouku, v němž hvězdička; vše v hladkém obvodku.

Rub. Jelen ve skoku k straně levé; za úzkým, hladkým obvodkem druhý širší, s hvězdičkami. — Váha 0·52—0·61 gr. (*M.* 6, *H.* 3, *R.* 1.)

23. *Líc.* V hladkém obvodku cválá jezdec k straně pravé; na prsou má prázdný štít a za sebou prapor.

Rub. V zoubkovaném obvodku mírně vypouklém poprsí zpříma drží v pravé ruce lilii a v levé praporeček. — Váží 0·58—0·74. — (*M.* 4.)

24. *Líc.* V hladkém obvodku strom (palma), pod nímž dva lvové od sebe odvrácení a zpříma hledící.

Rub. V úzkém, hladkém obvodku, za nímž zoubkované okruží, slabé stopy orla k pravé straně hledícího; kolem něho nejasné črty (štítu?). Váha 0·67 gr. — (*H.* 1.)

25. *Líc.* V obvodku mírně vypouklém hlava zpříma s náhlavcem mezi dvěma vížkami; nad ní dvě orlí hlavičky od sebe odvrácené.

Rub. V úzkém obvodku lev k pravé straně jdoucí a zpříma hledící. — Váha 0·58 gr. — (*M.* 1.)

26. *Líc.* V obvodku dvojnásob zoubkovaném hrad s branou, v níž kříž, a s dvěma věžmi po stranách, mezi nimiž orel s rozpjatými křídly a hlavou v levo obrácenou; po stranách každé vížky po kroužku s tečkou.

Rub. Dva lvové zpříma hledící a zády k sobě obrácení jako by se vznášeli nad branou se vchodem hlavním a dvěma pobočními; v každém z nich jest po kroužku. Za úzkým obvodkem hladkým jest druhý širší, v němž kroužky s tečkou uprostřed. — Váha 0·72 gr. — (*M.* 1.)

27. *Líc* jako č. 26., jenže v bráně místo křížku jest kulička a po stranách vížek není kroužků.

Rub. Dva lvové jako č. 26. jen trochu dále od sebe; dole v každém oblouku po kuličce. *Obol* k č. 26. — Váha 0·33 gr. — (*H.* 1.)

28. *Líc.* Kučeravá hlava zpříma v dvojnásobném kruhu, kterého se po stranách dotýkají dvě vížky, mezi nimiž rostoucí orel s rozpjatými křídly, hledící k straně pravé; obvodek jest hladký a vydutý.

---

[14]) Dudík, Dějiny Moravy V. 22., 110., 111., 115.

[15]) Jos. Smolík, „Památky“ XI. 592, tab. XXV. V nálezu mitkovském vůbec žádných denarů Vladislava III. nebylo; též odjinud zjištěny nejsou.

Rub. V dvojnásobném obvodku, perlovitém a hladkém, kráčí lev k straně pravé (korunovaný?); přední noha pravá jest mezi dvěma kroužky a třetí kroužek za krkem. — Váha 0·58 gr. — (*M.* 1.)

29. *Líc.* V dvojnásobném mírně vypouklém obvodku korunované poprsí zpříma drží v pravé ruce žlábkovaný meč a v levé državu.

Rub. V hladkém, úzkém obvodku, za nímž druhý hustě kuličkami vyplněný, jest vejčitý štít se šesti vodorovnými břevny; dole po každé straně jsou tři kuličky. — Váha 0·57 gr. — (*M.* 1.) — Mince ta připisuje se uherskému králi Ondřeji II. (1205—1235.)[16])

30. *Líc.* V hladkém úzkém obvodku korunovaná hlava mezi dvěma kroužky pod obloukem, po jehož každé straně úzká vížka a nad ním třetí též mezi dvěma kroužky.

Rub. V úzkém zoubkovaném obvodku, za nímž okruží, vyplněné hvězdičkami a kroužky, jež se střídají, úhledný portál s křížem mezi dvěma vížkami. — Váha 0·53 gr. — (*H.* 2.)

31. *Líc.* V oblouku dolů rozšířeném mezi dvěma kuličkami hlava zpříma, buď kučeravá aneb s náhlavcem zpředu perlovitým; po každé straně na oblouku vížka s cimbuřím a uprostřed širší věž o 4 oknech mezi dvěma kuličkami; to vše v obvodku perlovitém, za nímž druhý hladký.

Rub. V perlovitém obvodku, za nímž širší, vyplněný kroužky, jest dole zpředu otevřená brána, od které se na obě strany táhne hradba; na každém její konci stojí věž o dvou oknech vedle sebe, zakončená nahoře kuličkou; obě věže jsou spojeny štítem v podobě dvojnásobné krokve, ozdobeným lilií; pod štítem kulaté okno. — Váha 0·65 gr. (*M.* 1, *H.* 1.)

32. *Líc.* V širším, hladkém a vypouklém obvodku, za nímž okruží hvězdičkami hustě posázené, poprsí zpříma s mitrou drží v pravé ruce berlu a v levé klíč.

Rub porušený a málo znatelný. Poprsí zpříma až po pás drží v pravici trojdílný praporec a v levici žezlo (?); praporec sahá do okruží při okraji, vyplněného kuličkami.— Váha 0·85 gr. — (*H.* 1.) Střížek není docela okrouhlý, nýbrž jakoby ostříhaný a trochu hranatý.

33. *Líc.* V obvodku hladkém, za nímž okruží s kuličkami, jezdec s mečem v pravici o rameno opřeným ku straně levé.

Rub velmi porušený. Orel s rozpjatými křídly, jak se zdá, obrací hlavu k straně levé. Kolem jest obvodek hladký, za ním druhý s kuličkami (nebo hvězdičkami) a třetí zoubkovaný. — Váha 0·58 gr. — (*H.* 1.)

34. *Líc.* V širším, vypouklém a hladkém obvodku, za nímž okruží zoubkované, poprsí zpříma s kučeravou hlavou; v pravé ruce drží palmu a v levé klíč (nebo knihu, což nelze na trochu setřeném jediném exempláři rozeznati).

Rub velice porušený. Dlouhý, hladký kříž, po jehož každé straně neznatelný předmět. — Váha 0·60 gr. — (*H.* 1.)

35. *Brakteat.* V dvojnásobném, hladkém obvodku vyrůstá orlice s rozpjatými křídly hledíc k straně pravé; pod ní oblouk, v němž křížek. — Váha 0·59 gr. — (*H.* 2.)

Ty a takové mince byly v nálezu strmilovském. Ze všech nejdůležitější a pro určení doby, do které všechny ostatní spadají, *vůdčí* jest mince Vladislava jinak Jindřicha, markrabí moravského č. 16. Nebyla zde ojedinělá, jako snad cizí příměsek, nýbrž ve 100 kusech, jako mince *domácí*, poněvadž — jak zpředu už připomenuto — Strmilov toho času nepatřil k Čechám, nýbrž k Moravě. Každá mince domácí dostane se však zpravidla do kteréhokoli místa země, v níž byla ražena, kratší cestou a proto dříve nežli mince cizí, z čehož jde, že všechny ostatní mince strmilovské jsou vůbec buď starší, buď současné s panováním Vladislava na Moravě do r. 1222. Úsudek ten podporují především tři typy mincí hranatých a jeden okrouhlý, jež byly už dříve známy a určitým panovníkům přiděleny. Jsou to č. 8., 11. a 12., které — jak na svém místě poznamenáno — přikládají se císaři Otovi IV. do let 1197—1112, a č. 29. uherskému králi Ondřeji II., jenž panoval v l. 1205—1235. Takto určená není žádná z ostatních mincí; jak dalece se v některých kusech srovnávají s jinými už známými, budiž zde stručně pověděno.

Pokud se týče úpravy, provedení a fabriky mincí *hranatých*, jest o tom všem na ten čas ustálen asi tento náhled. Na mincích bavorských XIII. stol. (po případě i rakouských) jsou patrny stopy čtyřhranného prázdného kolku. Na líci mívají širší, hladký, dosti vypouklý obvodek, a za ním při okraji druhý buď zoubkovaný nebo perlovitý; někdy mezi oběma obvodky jest ještě třetí, vyplněný kuličkami. Na rubu jest ovšem onen vypouklý líční obvodek dutý, a za ním buď pětilisté růžice, buď hvězdičky o pěti nebo šesti paprscích. Tato „fabrika" pokládá se za charakteristickou pro bavorské mince zejména rázu řezenského, který v rozličných jiných mincovnách německých po dlouhou dobu byl napodoben.[17])

Prohlédneme-li si strmilovské mince na tab. XXXII., shledáme, že č. 1. až 13. dobře vyhovuje podmínkám, za kterými je pokládati můžeme za mince napodobené řezenským, nechť svého času vybíjeny byly v kterékoli mincovně říše německé. Tímto pravděpodobným zjištěním původu strmilovských mincí hranatých nebyla by však ještě stanovena doba, do které přináležejí, poněvadž mince rázu řezenského vzaly svůj počátek asi v polovici XI. stol. (1056), vybíjeny byly v Řezně asi do r. 1231 a nejen napodobeny jinde současně, nýbrž až do konce XIII. stol., neli dále. Dobu tu sice přesně neurčuje, avšak znamenitě omezuje moravská mince č. 16., která o celém nálezu rozhoduje. Z pouhé „fabriky" můžeme poznati původ němých mincí, avšak co do určení času, kdy byly raženy, může se mýliti i sebe lepší znalec, aniž by se mu to vykládati mohlo ve zlé. Tak na př. zde vyobrazené č. 13., už dříve známé, má všechny známky napodobeného typu řezenského; původ jeho byl správně určen, avšak pravděpodobně přiděleno teprv Ludvíkovi IV. Bavorskému, který panoval v letech 1294—1347.[18])

A což mám říci o celé řadě mincí *okrouhlých*? Že náležejí s ostatními nejvýše do r. 1222, bylo už opakováno, ale které zemi a kterému panovníku? Kdybychom mohli souditi dle obrazů, provedení a fabriky, řekli bychom, že č. 14. (15.) a č. 18. (19.) pocházejí nejen z téže neznámé mincovny, nýbrž kolky k nim že zhotovil týž řezáč, jenž kráčejícího lva přední nohu buď pravou (č. 14., 18., 19.) nebo levou (č. 15.) vylíčil tak jakoby byla v koleně zlomená a nahoru vyzvednutá. Totéž pozorujeme při čísle 25. a 28., která i svým lícem zdají se prozrazovati společný původ. A při-

[16]) Jacob Rupp: Numi Hungariae, Tab. V. 143.

[17]) Luschin, Numism. Zeitsch. Wien, B V. 122 atd.

[18]) Viz poznámku 17. p. 136., tab. VI. 12.

béřeme-li na porovnání některé z minci *hranatých*, vidíme na rubu č 4, 5., 6, 8. (9.) a 12. totéž „skreslení“ přední nohy levé nebo pravé, tak že se zdá, jako by taková představa lva svého času byla všeobecnou v rozličných mincovnách německých. — Z ostatních minci neznámých mohou as k sobě náležeti č. 30. a 31., třeba na první minci byla pod obloukem hlava korunovaná a na druhé bez koruny.

Jedna z nejstarších minci strmilovského nálezu jest as č. 32., jež se zde vyskytla v jediném exempláři. Pochází bezprostředně z mincovny řezenské, dokud byla společnou tamějším biskupům a vévodům bavorským, což poprsí biskupa na jedné a vévody na druhé straně dostatečně prozrazuje. Mince biskupa Hartwicha II. (1155—1164) mají ještě opisy, avšak mince jeho nástupců jsou němé. Č. 33. přikládá se *přibližně* bavorskému vévodovi Ludvíku a biskupu Kunratu II. (1183—1185) [19]) O něco mladší jest as mince řezenského rázu č. 34., málo zachovalá zvlášť na straně rubní; něco určitějšího o ní říci nemůžeme právě tak, jako o jediném v celém nálezu brakteatu č. 35.

Oboly v německé minci XIII. věku nejsou žádnou vzácností.[20]) V nálezu strmilovském vyskytly se tři typy v počtu skrovném, totiž č. 5. (3), 19 (3) a 27. (1). Mnohem větší těchto všech důležitost má pro nás obol č. 17. Zpředu bylo už pověděno, že markrabí Vladislav-Jindřich byl velikým přítelem řádů německých, jež na Moravě se zálibou zaváděl. Obol čís. 17. tomu nasvědčuje, že též své mince hleděl přizpůsobiti německým. Neboť oboly v Čechách, t. j. mince váhy as poloviční denaru, s nímž se shodovaly líčením aspoň po straně jedné, ne-li po obou stranách, známe z dob Boleslavů, s nimiž zmizely, a objevivše se opět za Břetislava II. a Bořivoje II. nejsou dále známy v době denarové. Ani v nálezu mítkovském, jehož největší počet denarů spadá do téže doby, kdy Vladislav byl markrabím na Moravě, nebyl shledán obol ani jediný. Zavedl tedy Vladislav po způsobu německém nový druh mince na Moravě. Že obol č. 17. srovnává se líčením pouze po jedné straně s č. 16. (poprsí), toho příčinu vidíme v nedostatečné dovednosti tehdejšího rytce kolku, aby na tak malém poli vypodobil poprsí anděla s mečem; proto je nahradil pouze křížkem. Kdo zná na obolech a *ještě menších* mincích Bořivoje II. výtečně provedené poprsí po jedné a jezdce na koni po druhé straně, přisvědčí, že umění rytecké v mincovnách knížecích v XIII. století velice sešlo.

Abychom s jakousi pravděpodobností mohli usouditi, *kdo* poklad strmilovský zakopal a *kdy*, uvažujme takto. Zde bylo pojednáno as o 1700 mincích, z nichž se k našemu účelu hodí ovšem pouze ty, které se vyskytly v počtu větším jako jádro pokladu. Sem náleží především sedm typů hranatých: č. 1., 2., 4., 6., 8., 10. a 11. se 4mi odchylkami: č. 3., 5., 7. a 9. Tyto typy byly zde zastoupeny v počtu 332 sestupně až 45; ostatní dva typy č. 12. a 13 (v počtu 6, 2) pokládáme za příměsky, po případě za mince starší. Z minci okrouhlých klademe sem pouze typy čtyři, totiž č. 14., 16., 18. a 20. s tolikéž odchylkami: č. 15., 17., 19. a 21., jež byly zde shledány v počtu 220 až 46. Všech ostatních 14 typů máme za mince nahodilé, nechť současné, nechť starší. Mezi těmito všemi mincemi, jež tvořily jádro nálezu, v počtu více než 1600 kusů jest pouze 101 kus (č. 16. a 17.) původu moravského a všeckny ostatní jsou německé, a byly tedy z říše německé sem přineseny. Že by někdejší jich majitel také 101 minci mor. v něm. říši byl získal a do Strmilova přinesl — to ovšem as nikdo tvrditi nebude. Pak ale nezbývá nežli uznati, že někdejší majitel tohoto pokladu alespoň po nějakou dobu se v Strmilově zdržoval a v čase tom k svým německým mincím tyto moravské přidal. Aby *domácí* člověk v Strmilově usedlý měl tak rozsáhlý obchod s říší německou, že by si zachoval 3000 až 4000 minci — jmění ve XIII. stol. velmi značné — tomu víry přiložiti nemůžeme, nýbrž máme spíše za to, že to byl

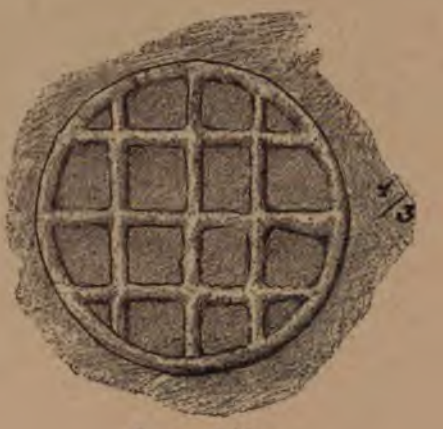

Dno nádobky.

člověk *cizí*. A tu nám tane na mysli zpředu už uvedený řád německých rytířů, kterému se darem dostalo od manželky Jindřicha Vítkovce, zakladatele Hradce, újezdu strmilovského a děbolínského. Jak se ta nábožná paní jmenovala a kterého roku oba ty újezdy v majetek dotyčného řádu postoupila, o tom všem ničehož se neví, nýbrž se zachovala pouze příliš hubená zpráva o výměně těchto újezdů za zboží jiné. Vítek z Hradce totiž, syn Jindřichův, v listině ze dne 1. prosince r. 1255 zmiňuje se o tom, že jeho matka svého času darovala řádu německých rytířů jmenované újezdy, které výměnou ku svému panství nyní připojuje.[21]) Jak zpředu uvedeno, připomíná se Vítkův otec Jindřich v letech 1205—1237 jako muž svéprávný. Není tedy možnost vyloučena, že by řád německých rytířů jmenovaný újezd strmilovský byl dostal v prvních dvou desítiletích XIII. věku Za řádem tím, zde jako jinde, přicházeli němečtí kolonisti, z nichž zámožnější byli vždy vítanějšími atd. Takovou kombinací — nikoli nemožnou — byla by jen dotvrzena zpředu vyslovená domněnka, že poklad strmilovský zakopal člověk *cizí*. Nechť tomu však jakkoli, tolik pokládáme za jisto, že se tak stalo za panování markrabí Vladislava, kteréhož mince při úplné němotě všech ostatních v celém nálezu považujeme za nejmladší; tedy *nejvýše* r. 1222 ražené.

Nádoba, ve které poklad uložen byl, vzala za své, avšak některé střepy s dýnkem dostaly se do musea v Jindř. Hradci. P. Prof. Dr. Josef Novák vyhověv laskavě mému přání zaslal mi nákres vypouklého obrazu na zevnější straně dýnka, který představuje „mřížový kruh“ zde výše vyobrazený.

[19]) Schratz, Numism. Zeitsch Wien, XXII. p. 25. T. IV. 26.
[20]) Cappe, viz poznámku 7., je popisuje na rozličných místech.
[21]) Emler, Reg. IV. 718.

Monstrance sedlecká.

(Tab. XXXIII.)

Napsal dr. K. *Chytil.*

Přes veškeru nepřízeň časů zachovalo se v Čechách i na Moravě značné množství monstrancí gotického slohu a to namnoze větších rozměrů, skvostnějšího a nákladnějšího provedení, než v jiných zemích. Jest tu celá řada těchto monstrancí, architektonicky vyvinutých a článkovaných, v celku navzájem si příbuzných, ale v jednotlivostech se různících. Mnohé rozdíly nasvědčují tomu, že nevznikla řada tato náhle, v době určité a krátké, nýbrž že máme zde výtvory, jež povstaly prodlením času. Jest zajisté důležito vymeziti tuto prostoru časovou konstatováním, kdy mohl vzniknouti první a kdy poslední článek.

Pořizování monstrancí souvisí se zavedením kultu „Božího těla", svěcení dotyčného svátku a pořádání průvodů okázalých, zakládání kaplí, oltářů a bratrstev „Božího Těla".[1])

Bulou papeže Urbana IV. nařízeno ctění Božího Těla všeobecně a processí o svátku tom zavedeno Janem XXII. r. 1317. Roku 1320 konáno slavnostně v Senru, roku 1330 v Chartres, celkem však ujímají se průvody ty v jiných zemích jen postupně a znenáhla.

Svěcení svátku Božího těla (Festum Corporis Christi) jest v Čechách rozšířeno po celé století XIV., na jehož počátcích (kol r. 1320)[2]) poprvé se dá konstatovati. Určité zprávy o průvodech ve dni Božího těla pořádaných (processio cum corpore Dominico), vyskytují se však teprve v době arcibiskupa Jana z Jenštejna; ale již před tím bylo obvyklé vystavování Božího těla na oltáři náležitě k tomu upraveném a „processio" s monstrancí bylo dalším stupněm ve vývoji kultu. Pro tyto průvody bylo třeba monstrancí zvláštního tvaru a způsobu, totiž schránek, jež jsou zároveň stojací i přenosné; jako přenosné schránky musily míti, měla-li je nésti osoba jediná, přiměřeně upravený stojan, tak aby bylo možno v rukou jej držeti. Známý tvar gotických monstrancí jest důsledkem používání jich o průvodech.

K nejznámějším a nejznamenitějším monstrancím českým patří monstrance nekdejšího kláštera sedleckého.

Bohatý klášter cistercienský v Sedlci byl jedním z předních míst, kde se konaly okázalé průvody s Božím tělem za nesmírného účastenství okolního obyvatelstva. Stalo se to za přímého spolupůsobení arcibiskupa Jana z Jenštejna, který spolu s Václavem, biskupem Nikopolským, a ostatními jeho bratřími založil listem ze dne 30. března 1389 v Sedlci bratrství Božího hrobu. Boží hrob zřízen byl v tamním kostele sv. Filipa a Jakuba, jenž sloužil lidu obecnímu a světskému (ecclesia communis), kdežto obrovský chrám, dosud stojící, byl chrámem klášterním.[3])

Listinou vystavenou v Praze 9. listopadu 1389 se uvádí, že v ohradě kláštera sedleckého, v kostele a na oltáři na způsob hrobu Božího zřízeném, „nějaká monstrance s božím drahým tělem jest vystavena, k níž to lidé z obzvláštní pobožnosti přicházeli a ji všelijakou uctivost prokazovati přivykli", i ukládá arcibiskup Jan těm, „kteří by koliv před svrchu jmenovanou monstrancí a božím drahým tělem" vykonali pobožnost, polehčení 40denní v uloženém jím pokání.[4])

---

[1]) Viz Heider, Gothische Monstranz zu Sedletz in Böhmen v Mittelarterl. Kunstdenkmale des öst. Kaiserstaates I. 1858, St. 55. Weiss. Mittheilungen der CC. I. 206 Otte Handbuch der chr. Arch. V. vyd. I. 240. Kraus J. X., Geschichte der christlichen Kunst 1897, II. 1. 472.

[2]) Neuwirth, Geschichte der bild. Künste in Böhmen vom Tode Wenzels III., I. 147, a násl. jedná obšírně o svěcení Božího Těla v Čechách.

[3]) Výtahy listin, týkajících se bratrství a oltáře, nacházejí se ve starých rukopisných sbírkách někdejšího archivu klášterního. Jedna: „Memoriae et antiquitates monasterii Sedlecensis" v přepisu Josefa Hořického, zlatníka kutnohorského, založeném na rukopisu z r. 1679, nalézá se v knihovně městského musea v Chrudimi. Jiný obšírnější sborník „Memoriae Miscellaneae Monasterii B. V. M. de Sedlecz" založil r. 1702 opat sedlecký Jindřich IV. (Snopek). O kostele sv. Filipa a Jakuba důležité zprávy podal Tadra, Mittheilungen des CC. XII. 1886, CXLIV. Sborník Snopkův dán mi byl k použití ochotou pana prof. dra. J. Čelakovského. Označuji jej zkratkou „Sn."; rukopis chrudimský „Chr." Joannes Archiepiscopus Pragensis, cum Wenceslao Nicopoliensi episcopo et fratribus suis carnalibus tamquam primi fundatores instituunt Fraternitatem sepulcri domini in porta monasterii Sedlecensis cum decantandis missis, scilicet diebus dominicis, de Resurrectione domini; feriis quintis de Corpore Christi, et feriis sextis de sancta cruce et passione Christi, decernendo ut pie singulis confratribus decedentibus exequias, nec non singulis annis eorum anniversaria peragant (Chr. 132.; Sn. 304.).

[4]) Překlad výtahu u Kapihorského (str. 4.). Chr. 95 a 133. Sn. 304. Znění souhlasí téměř doslovně se zněním listu Václava patriarchy antiochenského, daného na Vyšehradě 8. října 1398. (Chr. 142. Sn. 307.)

O průvodech jest zde první zmínka v listu arcibiskupa Jana 17. března 1395 na Horách Kutných daném, jímž udílí odpustky „chodícím na procesí, když se s monstrancí a Božím tělem v klášteře sedleckém chodí“.[5])

Roku 1395, 16. dubna, vydal papež Bonifác IX., zajisté přičiněním arcibiskupovým, bullu, kterou se udílejí odpustky věřícím, kteří kaplí Filipa a Jakuba, kdež v jakési arše a v místě, božím hrobem zvaném, Boží tělo se chová, zbožně navštíví a ku zachování kaple přispějí.[6])

Obsah této bully stvrzen svědectvím vydaným 24. května 1395 od Vojslava, plebána milčínského, vikáře papežského a arcibiskupského.

V těchto listinách obsaženy jsou hlavní momenty k uctění Božího těla v klášteře sedleckém se vztahující. Léta následující mohla jen ku povznesení kultu přispěti, jemuž však záhy potom učinily přítrž bouře husitské. R. 1421 obořili Husité klášter. Dle zprávy Kapihorského „z nádobí posvátného, šatstva kněžského, mešního a ozdob kostelních něco do Jihlavy a něco do Klosterneuburku před tím vyvezeno a tam zachováno bylo. Ostatek zakopáno a od loupežníkův rozebráno“.

Po válkách husitských staral se o zvelebení kláštera opat Pavel a jmenovitě též opat Theodorich. Tento uveden byl v opatství roku 1454 v pátek po sv. Petru v okovech (2. srpna) a první mši svou sloužil v neděli dne 4. srpna pod širým nebem v bráně u oltáře Božího těla.[7]) Zajisté že on se postaral o to, aby stará privilegia kláštera byla znovu zajištěna, a tak jmenovitě k žádosti jeho listinou ze dne 10. pros. 1454 vydanou stvrdil Václav z Krumlova, děkan kostela pražského, administrátor arcibiskupství, že viděl a četl přepis listu papežského v příčině odpustků papežem Bonifácem klášteru sedleckému povolených, Vojslavem, plebánem milčínským, vikářem stolice arcibiskupské pořízený, kterýžto přepis k žádosti Theodoricha, opata sedleckého, obávajícího se, aby stářím nebyl zničen neb poškozen, obnovuje a zřizuje.

Ctění Božího těla takto v klášteře sedleckém znovu zavedeno a ač na ten čas není podrobnějších zpráv, můžeme se domnívati, že opět nabylo značného rozšíření, ježto právě na sklonku století XVI. kultus tento vůbec znovu se povznesl. O opatření monstrance pro klášter sedlecký po roku 1454 se nedočítáme, ač Kapihorský uvádí mnohé případy, ve kterých opatové dali pro svou neb klášterní potřebu nákladně něco pořídíti.[8]) Tak Pavel opat r. 1438 dal udělati nákladně korunu, „kteráž se až posavad spatřuje“. Opat Jakub „Starý pivo“, jenž nastoupil r. 1553, nalezl v kostnici pod oltářem 10.000 dukátův a dal za ně udělati zvon, ornáty, berlu a korunu.

Až do vpádu Pasovských těšil se klášter sedlecký pokoji, pak nastává doba neklidná, v níž klášter častěji byl ohrožen. Naposled r. 1645 od Švédů byl vydrancován a z pohrom, které jej stihly, zotavil se teprve za Jindřicha VI. (Snopka), jenž jmění klášterní rozmnožil a budovy klášterní i kostelní do pořádku uvedl. Nejprve upraviti dal kostel sv. Filipa a Jakuba a pak roku 1700 přistoupil k velikému podniku, ku znovuzřízení velikého kostela, jenž dotud od války husitské ležel ve zříceninách.[9]) Tehdy zvláštní náhodou nalezena monstrance. Roku 1702 kat kutnohorský šel střílet ptáky ručnicí k velikému chrámu; rána, kteráž platila ptákům, vletěla do štítu kostelního a odrazila kus malty. Když zde cosi se zalesklo, místo ohledáno a nalezena monstrance ve zvláštním výklenku zazděná. Za odměnu dostával kat kutnohorský až do roku 1764 od kláštera ročně vůz sena a vůz otavy.

Kdy monstrance zazděna, ze zpráv kronikářských určitě nevysvítá. Stejně jest pravděpodobno, že se to stalo ať v bouřích husitských či před válkou třicetiletou. V obou dobách poklady klášterní byly ohroženy. Kapihorský líčí v době druhé historii monstrance od sv. Barbory, kterou kacíři ortelovali, sekerami sekali a tak zohavenou do Prahy vezli. Do téže doby spadá událost o pokladu kostelním, jejž nějaký Václav Vítův, tehdejší rychtář malínský, uloupil, potomně opat ten poklad od něho vyzdvihl „a v místo bezpečnější schovati poručil, kdež až do léta 1625 zůstával“. Z toho spíše by se dalo soudit, že zazdění monstrance tehdáž se nestalo, ano bylo dosti času, opatřiti poklady jinak. Ostatně i doba od r. 1625 až po čas míru po roku 1648 není tak dlouhá, že by byla mohla zazděná monstrance přijíti v úplné zapomenutí. Tak hledíme-li pouze ku zprávám historickým, tu spíše z toho, co zamlčují, než dle toho, co sdělují, souditi lze, že ukrytí monstrance stalo se před válkou husitskou a že tato jest dílem doby předhusitské.

---

[5]) Joannes archiepiscopus etc. concedit universis Christi fidelibus vere poenitentibus, qui in die Pascha, vel quocunque alio die processioni, quae fieri solet cum corpore Christi de capella et sepulchro Domini infra septa monasterii Sedlecensis, exeundo, et redeundo interfuerint, 40 dierum indulgentias. (Cnr. 139. Sn. 305.)

[6]) Bulla papežská ze dne 16. dubna 1395 nachází se dle sdělení prof. Čelakovského v archivu vorlickém.

[7]) Primam suam missam cantauit dominica Inventionis Sancti Stephani martyris sub dio in porta in altari Corporis Christi (Sn. 47.).

[8]) Kapihorsky, Hystorya klásstera Sedleckého. 1630.

[9]) Dne 31. března 1700 uzavřel opat a konvent smlouvu (českou) se stavitelem Pavlem Ignácem Bayerem o znovuzřízení chrámu. O stavbě té hodlám pojednati při jiné příležitosti.

Monstrance sedlecká, 96 *cm.* vysoká, vážící 18 hřiven stříbra, vyniká bohatým architektonickým sestavením hoření partie 30 *cm* široké; průměr čtyrlaločné nohy měří 23 *cm.* Na noze znázorněny jsou v architektonické obrubě symboly evangelistů, jež tím, že půda jest odebrána, vystupují v mírném reliefu. Odznaky lev, orel,

Pouzdro na monstranci sedleckou.

anděl, vůl hotově jsou provedeny a peřestá křídla se vzletem rýsována. Na noze spočívá čtyrstranný nástavek tvaru architektonického, s pilířky na nároží a výplněmi prolamovanými v podobě okenních kružeb. Dřík jest prostý čtyrhranný, opatřený uprostřed sploštělým šestidílným ořechem; na něm uprostřed nasazeny jsou šestilisté růžice, mezi nimiž umístěno jest šest čtyrlístků nesoucích stříbrné písmeny, gotické minuskule na modré emailové půdě, písmeny ty tvoří slovo IhϴSVS. Hoření část spočívá na osmistranné podloze, nahoru se šířící, na jejíž hranách nasazeny jsou prolamované lilie. Celá basis hoření části obroubena jest vlysem z lilií dolů obrácených; také válce, kryjící lunulu (tato v podobě okřídlené hlavy andělské z XVIII. st.) spjat jest liliovitou obrubou. Nad lunulou nese se osmistěnný hranol prolamovaný s pilířky a obloučkovými štítky a nad ním vypíná se kuple s osmistranným věžovitým krovem, jehož stěny jsou plny. Kuple jest zevně opatřena vypjatými obloučky; uvnitř nachází se soška panny Marie. Nad kulovatou bání věžky pní Ukřižovaný, po stranách jeho stojí Marie a Jan. Soška Madonny s děckem, na levo gotickým způsobem vybočená, jest vyborná; hoření skupina však slabší.

Po stranách jest po dvou pilířích, zakončených fiálami a mezi nimi baldachin, vybíhající rovněž ve fiály.[10]) Pod baldachiny jsou klečící postavy andělů, řásným rouchem oděných; rozložitá, mistrně provedená křídla tvoří nad nimi jakýsi kryt; anděl na levo drží kopí, na pravo hůl s houbou. Pilíře fiál spojeny jsou s baldachinem dole stěnami prolamovanými ve tvaru oken s trojbokým štítem, nahoře oblouky osazenými na spodní straně lilií. Pospod bočních křídel visí dolů trojhran s liliovitým ozubím, zakončený dole růžicí. Veškeré architektonické součástky jsou pilně, do detailu provedeny, a ozdoby liliovité jsou vesměs plasticky modelovány, nikoliv snad z plochy vykrajovány.

Zajímavý jest i futrál monstance, o kožené noze, v hořejší části ze dřeva řezaný. Přiléhaje ku gotickému tvaru monstrance vybíhá v šiškovité tvary; na plochách vyřezány jsou ornamenty ve tvaru boltců a ve střední části nacházíme květy po způsobu XVII. st. stylisované, s nádechem lidového umění: totiž pivoňkový květ, karafiát a zvonek z předu, tulipán v zadu. Tak na pouzdře tomto slučují se tvary gotické s barokními a s lidovou ornamentikou. Pouzdro bylo zhotoveno patrně brzo po r. 1702.[11])

I kdyby se nedostávalo pražádných dat historických, ze slohu díla musili bychom souditi, že vzniklo v době přesné gotiky, na sklonku století XIV. neb počátku stol. XV.

Kromě B. Gruebra a Braniše,[12]) kteří dílo to připisují době vladislavské, srovnávali se tuším dosud všichni badatelé v tom, že původ monstrance sedlecké sluší klásti do doby předhusitské.

---

[10]) Na výkresu Kutinově (Album Společnosti přátel starožitností) kromě jiných nesprávností výška fiál nesprávně jest podána a tím celý dojem porušen.

[11]) Monstrance i pouzdro vystaveny byly v historickém oddělení výstavy architektů a inženýrů r. 1898. Výbor historického oddělení dal k reprodukování monstrance ochotně svolení.

[12]) Braniš, Dějiny umění středověkého v Čechách II. 1893, str. 168.

Popisy místní, jmenovitě pojednání Benešovo [13]) soudí na dobu před rokem 1421; Heider (l. c.), klade ji do počátku století XV. a dle něho se řídí německé příruční knihy. Neuwirth (l. c. str. 157) zdá se sdíleti tento náhled.

Povšimněmež si ještě jednou dat historických.

Na základě sběhu událostí úplně jest vyloučena doba mezi rokem 1421 až 1454, kdy opět ctění Božího těla v Sedleci obnoveno; tato monstrance mohla zhotovena býti buď před touto mezerou časovou a nebo po ní. Pro kterou z period dlužno se rozhodnouti, vyplyne ještě jasněji z ohledání tvarů a techniky, neboť obé se změnilo prodlením času, od počátku do druhé poloviny XV. věku.

Grueber (Die Kunst des Mittelalters in Böhmen IV. 180) soudí, že „monstrance tato má sice starobylý vzhled, avšak o nic více než miniatury kol roku 1480 provedené, s jichž okrajovými ozdobami lupení (Laubwerke) ve stříbře tepané (sic!) nápadně souhlasí. Tvrzení tomu s dobrým svědomím se mohu opříti, neboť fakticky neznám miniatur z doby kol roku 1480, jež s ozdobami monstrance té by souhlasily.

Zrovna u této monstrance nenacházíme oněch střihaných a tepaných ozdob, jež skutečně souhlasí s miniaturami kol roku 1490 (kancionály kutnohorské ve Vídni) provedenými a jež nacházíme na monstrancích bohdanečské, hostomické, mělnické, malesické a sobotecké.

Z těchto přesně lze datovati monstranci malesickou,[14]) která pořízena byla z odkazu měšťanky plzeňské Anny Šefránkové z Poutnova, r. 1503 učiněného. Porovnáme-li obě monstrance, znamenáme celou řadu patrných rozdílů.

Noha monstrance malesické jest šestilaločná a stejně jako ořech její ozdobena plasticky vystupujícími žilkami, jež navzájem se protínajíce tvoří gotické obrazce; dřík jest šestihranný, ozdobený rytými arkaturami, veškeré obruby nohy, ořechu, spodního i hořeního prstenu složeny jsou z proutků, pro pozdní gotiku charakteristických.

Stavba hoření části s lunulou jest úzká, štíhlá a lehká; tato hoření část trojdílná, opřena jest charakteristickými lupeny, lehce rozčeřenými, jež prostředkují přechod od dříku.

Nad válcem lunuly umístěn baldachin z vypjatých oblouků (oslích hřbetů) složený a nad tímto vypíná se věžka průzračná z tenkých sloupků a ramének sestávající. Podobně konstruovány jsou obě poboční věžičky, po jichž bocích nacházejí se štíhlé, plné fiály, z nichž vnitřní (mezi střední a poboční věžkou) jsou téměř stejné výšky jako poboční věžka, zevní sáhají jen tam, kde krov věžky počíná. Pod pobočními věžkami a v nich samých umístěny jsou figurky; menší figurky stojí před pilířky vnitřních i zevních fiál.

To vše má sice za náklad tvary architektonické, ale forma a technika jest čistě zlatnická, kdežto monstrance sedlecká jest myšlena a stavěna čistě stavitelsky, ať tak dím lapidárně. Mezi ní a mezi monstrancí malesickou jest takový rozdíl jako mezi architektonickými formami domu svatovítského a oněmi tvary, v nichž provedena jsou sanktuaria vzniklá po r. 1500.

Proměna tvarů pokračuje však ještě dále. Můžeme ji sledovati opět na díle datovaném, monstranci v Březníku na Moravě z roku 1522.[15]) Ze všech moravských monstrancí jest tato českým pracím nejpříbuznější, konstruktivně i technicky. Pouzdro lunuly jest jako v českých válcové, kdežto některé z moravských mají desku okrouhlou, (Velká Byteš z roku 1473, Jevíčko, Uherské Hradiště), čtverstrannou (Šatov z r. 1524, neb obdélnou a horem zaokrouhlenou (Tišnov z r. 1520). Monstrance březnická jest větší malesické, ale proporce má stejné; jest stejně konstruována, ale tvary jsou ještě volnější. Krov pobočních věžek a baldachinů složen jest z tvarů spirálovitě stočených, některé fiálky mají tvar zahnutých rohů a malé figurky zevních pilířků postaveny jsou na odstávající dříky motouzovitě točené. Ve skupině českých monstrancí nacházíme tyto tvary u velké monstrance hostomické, bohdanečské,[16]) a sobotecké,[17]) které dlužno zařaditi již do doby kol roku 1520. Nápadně shodny jsou jmenovitě monstrance hostomická a sobotecká, jež souhlasí spolu i v provedení figurálních částí, jmenovitě postav nahých andílků držících znamení Kristova umučení, pojatých již zcela v duchu renaissančním.

O málo starší a době malesické monstrance bližší jsou monstrance kostela mělnického a rakovnická.[18]) Tak vesměs tato přední díla stříbrnického umění přináležejí počátku století XVI. Do století XV. z velkých stříbrných monstrancí českých zasáhá jen monstrance v Ústí nad Labem, která je ryzejších forem architekto-

---

[13]) Beneš Fr. a Veselský P. M. Fresky ve veliké síni bývalého cist. kláštera v Sedlci. Hora Kutná 1868.

[14]) Viz Výběr uměl. průmysl. předmětů z retrospektivní výstavy r. 1891. L. 36.

[15]) Kirchliche Ausstellung des Mähr. Gewerbe-Museums. Brünn 1884—85. Nro. 10. Březník leží na Třebíčsku.

[16]) Koula, Památky uměl. průmyslu v Čechách. Sv. VIII List XII.

[17]) Method XVI., str. 10. Mikolášek, Gotická monstrance v děkanském chrámu v Sobotce.

[18]) Památky X. 282. Beneš, Rakovník. Monstrance tato má pozdější nápis z r. 1651; též monstrance sobotecká má pozdější dedikaci z r. 1590. S dobou vzniku nápisy tyto nesouvisí.

*

nických, nicméně i zde hlásí se pozdní gotika, tak že ji lze klásti do posledních desítiletí XV. věku.

Všechny tyto monstrance rozvinují se do šířky a v architektonickém řešení vycházejí z jednoho principu; na jiném základě stavěna jest monstrance u svatého Jakuba v Kutné Hoře, která stojí mimo tuto skupinu. Co se architektonické přesnosti a zřetelnosti týče, stojí sedlecká monstrance na prvém místě a jest, ať tak dím, pratypem toho druhu. Co do architektury a detailů souhlasí s příbuznými pracemi z druhé poloviny stol. XIV. Ku srovnání služiž jmenovitě ostensorium pražského popokladu svatovítského, opatřené odznakem Parléřovským. Máme zde podobné architektonické tvary, pilířky, fiály, lilie, místy oblouk vypjatý, plný krov vížky, tytéž motivy, účelně a s pozoruměním na zlatnickou praci aplikované. Použití motivů architektonických jde později dále než zde; tak pojí se u některých prací k pilířům a fiálám podoby dráčků, jež napodobují chrliče, které takto se stávají pouhým dekorativním motivem, u zlatnické práce bezúčelným. Toho zde není.

Figurální část ukazuje k době Václavově; jmenovitě postavy andělů v širokém rouchu, s rozestřenými křídly, jakéž nacházíme v illuminovaných rukopisech, kol r. 1400 zhotovených.

O bližších okolnostech vzniku celého díla mohou býti vysloveny jen domněnky. Zajisté nesáhá před rok 1389, kdy vystupují Jan z Jenštejna, a biskup nikopolský Václav s ostatními bratry jako zakladatelé bratrství. Okázale ctění Božího těla v Sedleci bylo další pohnutkou; zvláště významným byl rok 1395, rok vydání bully papežské. O Janu z Jenštejna víme, že ctění Božího těla fedroval, a rovněž i biskup Václav. Roku 1390 25. ledna daroval Václav biskup Nikopolský dominikánskému klášteru v Plzni monstranci pro Tělo Boží.[19])

Není pravdě nepodobno, že monstrance sedlecká zhotovena byla v těchto létech za direktního spoluučastenství arcibiskupa Jana z Jenštejna, jenž se roku 1396 vzdal a roku 1400 zemřel, a Václava, biskupa Nikopolského.

[19]) Strnad, Listář královského města Plzně 177. Václav biskup v Nicopoli, kněz Jan bratr jeho a urození Pešík a Otík z Komarova darují klášteru sv. Ducha v Plzni monstranci (monstranciam unam pro corpore Christi etc.)

Psalterium z roku 1515.

(Tab. XXXIV. a XXXV.)

Popisuje *F. A. Borovský.*

První tištěná kniha, jménem tiskařovým a letopočtem označená, jest tak zvané *Mohučské Psalterium čili Breviarium*[1]), dokončené a vydané 14. srpna r. 1457 Janem Fustem a Petrem Schöfferem z Gernsheimu. O breviáři tomto a pozdějších jeho vydáních množství knih a článků napsáno, výsledek pak podrobných studií a četných literárních sporů jest, že kniha tato vytištěna jest veskrze typy Janem Gutenbergem samým pořízenými; není pochyby, že tak nádherný a veskrz umělecky dokonalý tisk o 175 foliových listech pergamenových vyžadoval práce několikaleté. Gutenberg rozešel se s Fustem roku 1456 a již roku následujícího vydána tato kniha, jež by i v našich poměrech dnešních
oby jednoho roku na kresbu, řez a lití písmen
vyžadovala. Gutenberg, společníky svými
zničený, nemohl hájiti autorského práva
bivým mužům Fustovi a zeti jeho Schöf-
ohledu na pravého původce vytiskli

"m" či „Psalmorum codex" obyčejně se
lmy, nýbrž i hymny, chvalozpěvy,
íž jest „breviarium".

si na konec díla: „ . . . est consumatus (totiž psalmorum codex) per Johannem fust Ciuem moguntinum Et Petrum Schoffer de Gernszheim". Vydání tohoto zachovalo se 9 exemplářů, z nichž jediný úplný chová se ve dvorní knihovně ve Vídni, kam dostal se ze zámku Amraského a původně byl v knihovně Matyáše Corvina.

Po druhé vydán žaltář tento r. 1459 (pro klášter benediktinský v Mohuči; tohoto vydání zachovalo se asi 11 exemplářů), po třetí (opět pro benediktiny) roku 1490, po čtvrté r. 1502 (vlastně II. vydání psalteria z r. 1457), po páté r. 1515 (vlastně III. vydání psalteria z r. 1457) a konečně po šesté r. 1516 (opět pro benediktiny). Poslední dvě vydání uspořádal již syn Petrův, Jan Schöffer (tisknul 1503—1531 v Mohuči).

Všecka tato vydání, zvláště první tři, jsou v každém ohledu dokonalá umělecká díla, podnes nepředstižená. Ve vydání z r. 1457 vůbec poprvé vyskytují se initialy do textu vtištěné a to v barvě červené a modré; do té doby a dlouho ještě potom vpisovaly nebo malovaly se initialy, pro něž vynechávalo se v tiscích místo;

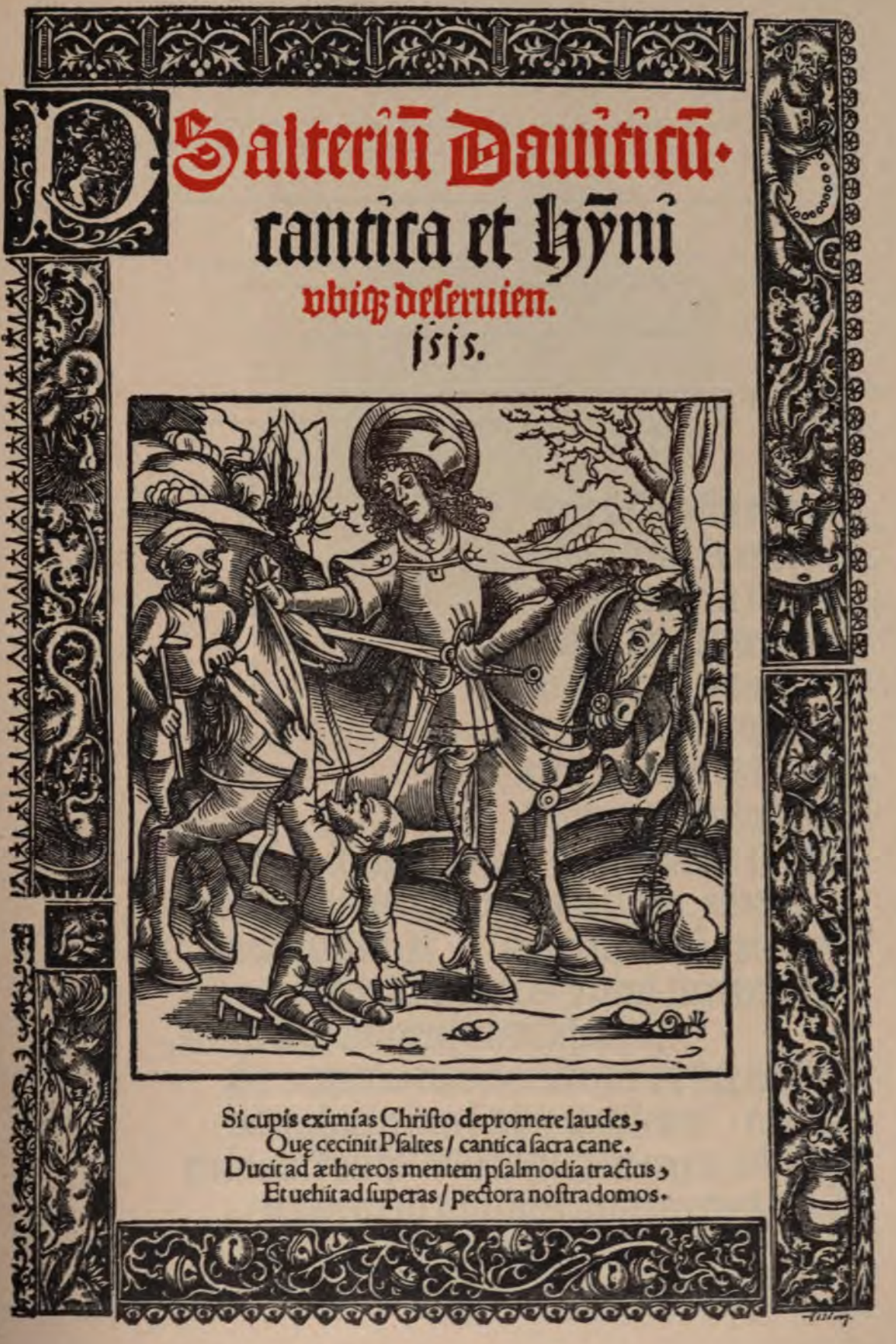

. archaeol. XVIII.

Titulní list psalteria z roku 1515.

Fo LXVI

Ps. CLX.

Dixit dñs dño meo:
sede a dextris meis.
Donec ponã inimi
cos tuos: scabellum
pedum tuorum.
Virgã virtutis tue
emittet dñs ex syon:
dominare in media
tui ẽũ principiũ in die [inimicorũ tuorũ.
virtutis tue in splendoribs sctõrũ: ex vtero.
Iurauit dñs et [ante lucif erũ genui te
nõ penitebit eũ: tu es sacerdos in eternum
secundũ ordinem melchisedech.
Dñs a dextris tuis: confregit in die ire sue
Iudicabit in natõnibs implebit [reges.
ruinas: conq̃ssabit capita in terra mltorũ.
De torrente in via bibet: ꝓpterea exaltabit
ca put. Gloria patri et filio.

archaeol. XVIII.

Iniciálka z psalteria z roku 1515.

tím více vyniká tisk veskrz i s initialami v tisku provedený a to dokonce ve třech barvách.[2])

Nemáme úmyslu popisovati všecka tato vydání, mnohokráte popsaná, chceme jen podrobněji všimnouti si vydání z roku 1515, dosud téměř neznámého, jehož výborně zachovaný exemplář máme po ruce.

Brunet i Graesse[3]) uvádějí sice toto vydání, jest však patrno, že žádného exempláře neviděli. Citují jen popis jeho dle dražebního seznamu sbírky Trossovy, prodané v Paříži v listopadu r. 1856. Exemplář sbírky této byl však neúplný, scházel mu titulní list. Ostatně ani neshoduje se popis tohoto exempláře s výtiskem pařížským a naším, takže buď jest to zcela jiné vydání žaltáře, nebo Trossův popis není správný. Kam dostal se exemplář Trossův, nepodařilo se mi vypátrati.

Jediný známý exemplář psalteria z r. 1515 chová se ve veřejné knihovně Versaillské v Paříži, a M. Pellechet v katalogu inkunabulí knihovny této[4]) správně jej popisuje, i shoduje se s výtiskem naším úplně. — Tento exemplář pařížský pochází z majetku známého bibliographa J. P. A. Madden-a, jenž popsal jej již zběžně r. 1874[5]) a knihovně Versailské daroval. Tento popis cituje pak A. von der Linde ve svém „Breviarium Moguntinum“[6]) i F. W. E. Roth ve spisu o rodině Schöffrově.[7])

Popis Pellechetovy jest sice správný, ale stručný, proto následuje popis podrobnější našeho exempláře, by vydání toto dokonaleji srovnáváno býti mohlo s kterýmkoliv jiným vydáním této přední památky knihtiskařské.

Obsah: 4 listy neoznačené; listy řadem označené fol. I.—XCIX. (omylem vytištěno jest CXIX[8]); číslo fol. LXV omylem vynecháno, takže jest prvních číslovaných listů pouze 98) a I.—XX. (hymnarius o sobě číslovaný). Písmo gotické, červené a černé; záhlaví veskrz na rubu listů; initialy a ozdobné rámce. Sign. 1—4; a—q (a a r jsou po 8, q má pouze 4 listy), A—D (první a poslední po 4, B a C po 6 listech). Celé listy 0·285:0·21 m.; sazba se záhlavím (27+1 řádka) 0·214:0·14 m.

Text celý tištěn jest malými missálovými typy (Missale z r. 1483) s červenými versálkami a červenými (nebo v hymnariu aspoň z části červenými) rubrikami.[9]) Záhlaví (na rubech listů) jsou červená, foliování je černé; závorky v textu červené. Nadpisy jednotlivých oddílů, zvláště hymnaria tištěny jsou veskrz velkými typy psalteria (z r. 1457).

Initial z prvního vydání psalteria (1457), veskrze pouze červeně vytištěných, užito:
velkých: D na fol. XX., XXVII.v° a LVI.;
E na fol. XLV.v°;
malých: C na fol. LIV. a v hymnariu fol. I.
M na fol. LXXIII.
mimo to S černě tištěné, na fol. XXXV. s obrázkem uvnitř místo ornamentu, jinak totožné s oním na fol. LXX. exempláře psalteria z r. 1457 v Drážďanech.

Ostatní ornamentálně ozdobené initialy jsou v kovu řezané, ve čtvercích, bílé v černé půdě, dvojí velikosti: 28×28 mm. a 18×19 mm. a užito jest jich většinou v hymnariu. Mají ráz a výzdobu pozdní gotickou a jsou skoro veskrz vyzdobeny motivy rostlinnými. Pokud mohl jsem zjistiti, užito bylo týchž initial Schöffrem již ve vydání Tita Livia „Romische Historie“ r. 1514.

Linky notové vždy 3 černé, jedna červená, tištěné. Noty vepsány nejsou.

Vodová značka gotické p a pětilistá růžice:

List 1. (viz obraz ve skutečných rozměrech na tab. XXXIV.) Psalteriū Dauiticū || cantica et hymni ||

---

[2]) Vyobrazení některých stránek vydání z r. 1457 nalezne čtenář v *Druckschriften* des 15. bis 18. Jhdrts. Berlin. Reichsdruckerei 1884—1887 fol., listy 61.—63. — *Falkenstein Dr. Karl* Geschichte der Buchdruckerkunst. Leipzig. 1840 při str. 123. (ozdobné initiály). — *Bibliographica*. London 1895—1897. 3 díly, 8°. Díl I. při str. 320. a jinde.

[3]) *J. Ch. Brunet*, Manuel du libraire, 9 dílů. Paris. 1860—1880, tome IV. col. 938. — *J. G. Th. Graese*, Trésor de livres rares et précieux, 7 dílů. Dresde. 1859—1896, tome V. str. 489.

[4]) *M. Pellechet*, Bibliothèque publique de Versailles. Catalogue des incunables et des livres imprimés de MD. a MDXX. Paris. 1889, str. 255.

[5]) *J. P. A. Madden*, Lettres d'un bibliographe. 6 series. Versailles. 1868—1886, III. série (1874), str. 76.

[6]) *Antonius von der Linde*, Das Breviarium Moguntinum. Wiesbaden. 1884. — str. 49.

[7]) *F. W. E. Roth*, Die Mainzer Buchdruckerfamilie Schöffer während des XVI. Jahrhunderts. Leipzig. 1892. — str. 104. — Roth však mohl již znáti popis M. Pellechet-ovy v katalogu Versaillském, i nebyl by pak zajisté vřadil vydání toto mezi „nepravé nebo pochybné tisky Jana Schöffera“.

[8]) *Pellechet* l. c. nesprávně uvádí listů 118, nepovšimnula si chyby tiskové CXIX místo XCIX, ač jinak vynechání šifry 65 jí neušlo.

[9]) Jak prováděl se několikabarevný tisk v prvních výrobcích knihtiskařských, není dosud nepochybně zjištěno Nejnověji pokusil se o vysvětlení *Russel Martineau* v „*Biblioghraphica*“, díl I. str. 308—323 (Londýn 1895).

ubiqe deseruien̄. || 1515. || Obrázek v dřevorytině: sv. Martin na koni, an dělí se o plášť s mrzákem žebrákem v předu klečícím; v levo druhý žebrák, v pozadí krajina.[10]) Pod tím latinkou čtyřverší: Si cupis exemias ..... pectora nostra domos. Celek orámován ornamentálnými, do kovu řezanými lištami s bílou kresbou v černém poli. Rub prázdný.

Listy 2.—4. dvousloupcové.

List 2. Záhlaví Index libri. || ¶ (červeně:) Sequit̄ tabula psal- || morum scd'm ordinē al- || phabeti. Et priwo in A ||

List 3., šestý řádek z dola ¶ (červeně:) Sequitur nunc || tabula hymnorꝫ. ||

Rub listu 4. prázdný.

List 5. Čtyřřádčí notové. ¶ (červeně:) Incipit Psalteriū scd'm vsum romanū Psal. (černě:) I. || Místo initialy dřevorytina (v. 65, š. 44 mm.): V hluboké krajině, v níž v levo nahoře hrad, klečí David na harfu hrající, v pravém hořejším rohu v oblacích poprsí Boha Otce. Initiala (červená) B (černě:) Eatus vir qui non abijt in || consilio impiorum, ꝛ in via || peccatorū atd. Celá stránka orámovaná podobně jako stránka první.

List 68. (Fo. LXIIII.) končí: (červeně:) || G (černě:) loria patri ꝛ filio ꝛ spiritui sancto. || Rub prázdný.

List 100. (Fo. XCVII.) rub: záhlaví (červeně:) Letania.

List 103. (Fo. I. Hymnaria) (červeně:) Hymnarius || In (černě:) Aduentu dn̄i vedle menším písmem hořejší řádka černá, dolejší červená: Ad vespas || Hymnus. || Notová řádka; menší červená initiala z psalteria z r. 1457 C (černě:) Onditor alme syderꝫ eſna lux cre || notová řádka, dētiū: xp̄e redēptor atd.

List 122. (Hymnarius Fo. XX.) explicit (červeně:) Impressum in nobili vrbe (černě:) Maguntin̄ (červeně:) huius artis || (černě:) jmp̄ssorie (červeně:) inuētrice prima: (černě:) per (červeně:) Johannē || Schöffer (černě: Anno salutis. (červeně:) MCCCCC || XV (černě:) Kalend' || (červeně:) Marc̄.

Missály, breviaria, žaltáře directoria, agendy a pod. pro arcidioecesi pražskou, tudíž pro celé Čechy, tiskly se ve století XV. téměř výhradně v cizině, jmenovitě v Lipsku a Norimberku. Exempláře těchto knih jsou řídké a vzácné, přece však zachováno jest jich dosti v domácích našich veřejných sbírkách, najmě v knihovně musea království Českého, c. k. veřejné a universitní knihovně Pražské a j. a jest žádoucím, aby brzy pořízen byl vědecký, bibliografický jejich soupis. Mimo tyto, pro potřeby arcidioecese Pražské upravené knihy liturgické užívalo se u nás též takových, které hodily se pro obecnou potřebu ve chrámech římsko-katolických a označeny pak bývaly „Missale (a pod.) secundum consuetudinem romanae curiae" nebo „ubique deserviens", k takovým pak na konec připojovaly se rukopisně modlitby k patronům českým.

Nejstarší z tištěných missálů dioecese Pražské vytištěn byl v Plzni r. 1479[11]); následující dva v Lipsku Konradem Kachelofenem r. 1497 a 1498; čtvrtý tištěn jest v Norimberku Jiřím Stuchsem ze Sulzbachu taktéž r. 1498. Tento posledně jmenovaný jest nad jiné vzácný, ani Hain,[12]) ani Copinger,[13]) ani Weale[14]) vydání tohoto neznají.

Nejstarší žaltář jazykem českým vydán byl v Praze r. 1847. Není to však „breviarium" k účelům dioecese Pražské, nýbrž pouze překlad 150 žalmů, k němuž na konci připojeno jest dvanácte písní.

---

[10]) Obrázku sv. Martina v různé velikosti Schöffer velmi zhusta užíval ve svých liturgických knihách, tak v „Directorium misse" z r. 1506 a 1508, v „Missale Maguntin̄" z r. 1507 a 1513 v „Breviarum Magunt." z roku 1509. — Bohužel nenalezl jsem v Pražských knihovnách žádný z těchto tisků, abych je byl mohl srovnati.

[11]) Missál tento jest i co do řezu typů i co do celkové úpravy velice zajímavý a nad jiné jasný důkaz samostatné školy knihtiskařské v Plzni. Jednou ze zvláštností jeho jest, že obsáhlejší rubriky jsou sice červeně tištěny, menší rubriky však pouze červenou barvou vepsány. — Missálu tohoto známy jsou dosud pouze dva výtisky, oba v Praze: v c. k. veř. knihovně (chybí pouze canonový obraz) a v knihovně Musea král. českého (velmi neúplný). Srov. článek V. Hankův v Časopisu českého museum, 1852. III. str. 113.

[12]) *Hain Lud.*, Repertorium bibliographicum. Stuttgart 1826—1838. 4 díly, 8°.

[13]) *Copinger W. A.*, Supplement to Hains's Repertorium bibliographicum. London (dosud vyšly 2 díly), 8°.

[14]) *Weale W. H. Jacobus*, Catalogus missalium ritus latini. Londoni. 1886. — 8°.

Zprávy a drobnosti.

Dr. Josef Emler

narozen 10. ledna 1836, zemřel 10. února 1899.

Stojíme nad rovem muže vzácného, jehož jméno těsně spojeno s naším dějepisectvím za posledního čtvrt století! Na fakultě a v archivu městském byla veliká škola theoretická i praktická pro celou mladší generaci historickou, v archivu a historickém spolku byla veliká vědecká dílna, z které vyšly Desky zemské, Regesta, Fontes, Libri erectionum, v archivu po dvacet let nalezala se redakce Čas. čes. musea, z archivu po dvacet let neunavný jednatel řídil i agendu našeho zemského musea! Rozsáhlá to činnost muže, který s řídkou nezištností a obětavostí veškerou sílu pracovní věnoval české vědě a české národní věci s výsledkem velikým! Nám zejména blízkým byl, že po více než dvacet let předsedal v intimním jaksi kroužku Archaeologického Sboru, že Památky archaeologické energií svou udržel i v dobách nejtrudnějších. — Vděčná budiž mu paměť!

Antonín Rybička

* 30. X. 1812. † 25. I. 1899.

Odešel k otcům Nestor spisovatelů českých, od něhož i v každém díle Památek nalezneme příspěvky z oboru kulturní historie a pomocných věd historických. Až do posledního dechu Svého byl činným na roli národního písemnictví — v rodné zemi nalezl posledního odpočinku. Lehká budiž mu země!

Martin Kolář

* 18. VI. 1836. † 15. V. 1898.

V Táboře dokonal život svůj svědomitý pracovník na poli dějin českých, a to dříve, než mohl dokončiti životní svůj úkol: dějiny české heraldiky a dějiny města Tábora, k nimž po celý život sbíral látku, nečekanou smrtí nedovedeny bohužel ku konci. I v Památkách uveřejněny jeho některé práce genealogické. Pokoj budiž popelu jeho!

Z Archaeologické komise České Akademie. Ve schůzích Archaeologické komise, které se konaly dne 16. prosince 1898 a dne 24. ledna 1899, vyřízeny tyto věci. — Z praesidia oznámeno, že rada král. hl. města Prahy usnesla se po návrhu finanční komise, aby na vydání Soupisu historických a uměleckých památek města Prahy poskytnut byl České Akademii příspěvek 10.000 zl., splatný ve čtyřech lhůtách ročních po 2500 zl. rokem 1899 počínajíc a aby obec Pražská, pokud se týče městská komise soupisná, v soupisné komisi české Akademie zastoupena byla svým delegátem. K uvážení nabídky obce Pražské svolána ihned zvláštní komise pro Soupis památek města Prahy: pp. Hlávka, kustos Borovský, ředitel dr. Chytil, prof. Koula, prof. Mádl, prof. Píč a architekt Wiehl a pozváni do ní také delegati obce Pražské: pp. Dr. Chytil, architekt Kříženecký a inženýr Herain. Po návrhu této komise odpověděno radě král. hlavního města Prahy, že Archaeologická komise přijímá s vděčností nabídnutou subvenci, že však pro nákladnost celého podniku bude moci jen část úkolu svého v Praze provésti, tak že ku provedení díla celého potřebí bude další podpory. Zároveň požádána rada městská, aby do soupisné komise České Akademie vyslala některého člena rady městské, aby o intencích Archaeologické komise a o postupu práce bezprostředně byla informována. — Do tisku dán Soupis památek okresu Mělnického a pan Dr. Chytil oznámil, že jest hotov se Soupisem okresu Chrudimského. — Krámská cena Soupisu Roudnického ustanovena na 3 zl. 70 kr. a Soupisu Milevského na 3 zl. 40 kr. — Ku provedení soupisu povoleny paušály: pro politický okres Karlínský 250 zl., Mělnický 200 zl. a Sušický 300 zl. Panu Dru Antonínu Podlahovi svěřeno provedení Soupisu památek okresu Rokycanského a Příbramského, pro okres první poskytnut paušal 200 zl. a pro okres Příbramský 250 zl. Soupis památek politických okresů Žižkovského, Vinohradského a Českobrodského svěřen pp. Dru Antonínu Podlahovi a Eduardu Šittlerovi a pro okresy tyto povoleny paušály po 200 zl. Pan Dr. Chytil požádán za provedení Soupisu památek polit. okresu Pardubického a vyměřen mu k tomu paušal 300 zl. Panu prof. Barešovi svěřeno provedení Soupisu památek okresu Mladoboleslavského a prof. Šimákovi Soupisu památek okresu Mnichovohradišťského. — Úmluva s posavadním kresličem pro Soupis památek, který dostával určitý plat měsíční, byla rozvázána a praesidiu dána plná moc, aby výkresy

pro jednotlivé okresy případ od případu od rozličných kresličů podle potřeby opatřovalo. — Okresní výbor v Sedlci zakoupil 15 výtisků Soupisu památek okresu Sedlčanského. Pan Em. Leminger učinil 24. října 1898 návrh, aby k ohledání fresek ve hřbitovním kostelíčku uhlířsko-janovickém vyslán byl znalec od Archaeologické komise. Pan Dr. Bohumil Matějka, jenž k úkolu tomu byl požádán, ohledav freska na místě, poradil hned representantům města, kterými cestami a prostředky mohli by se o důstojnou restauraci fresek postarati a podávaje Archaeologické komisi podrobnou zprávu doporučil, aby všemi prostředky, které jsou Archaeologické komisi k disposici, ujala se této skutečně cenné památky. Městské radě v Uhlířských Janovicích dobré zdání Dr. B. Matějky zasláno a slíbena jí všemožná mravní podpora. — Usneseno, aby knihovně král. hlavního města Prahy dáváno bylo po jednom výtisku Soupisu památek. Knihovně města Prahy dodáno bylo tudíž, posavadních 5 svazků, za které došlo vřelé poděkování. Dále schválen návrh praesidia, aby referentům o soupisech poskytován byl honorář po 25 zl. za jeden soupis a to jak za text slovný tak za část obrazovou. — Konečně p. Dr. Chytil podal písemnou zprávu o účastenství svém v zastoupení Archaeologické komise při sjezdu českých archaeologů v Kutné Hoře, což vzato na vědomost.

Ku článku Dra. B. Hellicha „Předhistorické lebky v Čechách". Ohledně rozdílu mezi šířkou očnic dle německé a dle francouzské methody a jejího vlivu na inndex očnicový (str. 151.) dovoluji si poukázati na str. 25. své práce v „Rozpravách Č. Akad. Tř. II. R. V. č. 42." uveřejněné, v které mělnické lebky popsány jsou a kde jsem onen rozdíl zřejmě vytknul a ocenil.

Dr. *J. Matiegka.*

Literatura.

Buchwald Conrad, **Adriaen de Vries.** Mit 8 Tafeln. (Beiträge zur Kunstgeschichte. Neue Folge. XXV.) Leipzig. E. A. Seemann. 1899. 8°. 119 str.

Do nedávna nebylo téměř podrobnějších zpráv ve veškeré literatuře umění o zajímavém tomto a vynikajícím umělci doby Rudolfinské. První souvislé vyličení a ocenění činnosti jeho, jmenovitě za pobytu v Praze a vůbec za doby, kdy byl ve službě Rudolfa II., podal Dr. *Albert Ilg* v Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des allerh. Kaiserhauses, I. díl, Vídeň 1883, str. 118—148; o jeho dílech v bronzu ulitých a ve Švédsku chovaných, pojednal J. Böttiger ve spise Bronsarbeten af Adrian de Vries i Sverge. Stockholm. 1884. — Buchwaldovi přede vším jiným podařil se důkaz, že sochaře Adriaena de Vries nelze stotožniti s malířem A. (Abrahamem nebo Adrianem) de Vriesem, což ovšem Ilg učinil a to aniž by si byl při častých svých návštěvách Prahy prohlédnul epitafní obraz B. Sprangerův pro rodinu Michala Peterle z Annaberku. Byl by sám poznal, že není na něm těch dvou malovaných andílků, jež de Vriesovi připisuje. Přisvědčuji úplně Buchwaldovi, že zpráva van Manderova o dvou andělích, jež by byl Adriaen de Vries k tomuto obrazu Sprangerovu přičinil, může se vztahovati pouze na vedlejší plastickou přízdobu tohoto epitafu (ne oltáře!). Podobně opatrně vede si Buchholz i v jiných svých vývodech, na př. o Laokoonovi z r. 1620 a o Býku farnesském z r. 1614, jež Ilg klade oba do doby pobytu de Vriesova v Italii v letech 1580—1590 atd. Nás ovšem zajímají hlavně ony části spisu Buchwaldova, jež týkají se činnosti umělcovy pro Rudolfa II. a v Čechách vůbec; ovšem nelze šíře rozepsati se zde ani o této části, jen upozorniti jsme chtěli na knihu, jednající spolu o jedné z nejzajímavějších dob uměleckého ruchu v Čechách. Zpomenuto jest také jediného díla Adr. de Vriesova v Praze chovaného, bronzového to koně, jejž Umělecko-průmyslové museum r. 1887 v Londýně koupilo, a obraz jeho jest připojen. Také konstatování, že Vries nezůčastnil se prací na A. Collinově královském náhrobku v domě Svatovítském a konečně, že tak zvaná Krocinova kašna na Staroměstském rynku stávavší není dílem jeho (!), ač nám se zbytečným zdá, je pro cizí badatele o památkách našich zcela místné. *F. A. B.*

Fr. Westberg, **Ibrahim's-ibn-Jakub's** Reisebericht über die Slavenlande aus dem J. 965. Записки имп. академіи наукъ VIII. série, t. III. N. 4. С.-Петербургъ. 1898. 8°. 183.

Od r. 1875, kde dr. Goeje nalezl u al-Bekriho citat o slovanských zemích podle zprávy žida Ibrahima, probírána celá řada otázek historických, souvisících s cestou žida Ibrahima. Pan spisovatel podává přehled publikací větších i menších, které od té doby v této příčině vyšly, rozebírá na to jednotlivé sporné otázky a činí sám nové konjektury, podává na to přehled cestopisu Ibrahimova podle barona Rosena, pojednává pak opět o některých sporných otázkách a v dodatku dotýká se některých sporných otázek historických buď s předmětem souvislých neb současných.

Práce p. Westberga rozpadá se vlastně v řadu drobných statí a vyniká rafinovanou vynalezavostí v kombinaci a interpretaci nejen Ibrahima ale historických pramenů vůbec, myslím až do nejkrajnější krajnosti docházející. Pokud se Čech týče vykládá autor především (96), že říše Boleslavova podle názoru Ibrahimova rozpadá se neboli sestává ze tří částí, jež jsou: Brâga, Bûîma a Trkûa a jelikož jméno Brâga a Trkûa jsou bez přívlastku medina, míní, že znamenají ne města a oblasti (podobně i Beniamin de Tudela, že místo Čechy užívá Praha) a vykládá, Praha = Čechy, Krakov = Malopolsko + Slezsko. Zbývá Bûîma, kterou W. vykládá na Moravu + Slovensko a opírá se o Einhardovy anualy 791. (per Beehaimos, via qua venerant, reverti praecepit), kdež spíše Palackému (I. 117.) přisvědčiti lze, že tu Čechy poprvé tímto jménem uvedeny, pak o zprávu Dětmarovu Boemi regnante Znetepulco duce, kdež bychom též Palackému (I. 158.) přisvědčili, že místo Boemi čísti se má Moravi; a rovněž třetí důvod, že výkladem Buima na Moravu spíše by se dala vysvětliti tmavá pleť obyvatelstva blízkosti kočovníků na středním Dunaji nemá velké opory, neboť u Radimi a Tušovic nalezeny v hrobech vlasy černé v českých již hrobech. Naproti tomu připouští W. (97), že ve zprávě Ibrahimově: a ve městě Praze zhotovují sedla, uzdy a štíty . . a ve zprávě . . v zemi Buima zhotovují lehké šátečky . . slovo Praha a Buima se kryje. V dalším dovozuje, že Velké Chorvatsko Const. Porphyrogenety znamená Čechy, Moravu a Slovensko, a téhož Velké Srbsko podle jména Boiki, že znamená Halič a Malopolsko čili prameny Visly a Dněstru, a jelikož Const. uvádí že sousedí s Franky, že k Velkosrbsku náleželi i Srbi míšenští. Do jisté míry souvisí s touto dedukcí i jiná exkurse o listu, kterýž psal žid Abu-Jusuf Chasdai ibn Šaprut kolem r. 960 chasarskému chanu Josifovi, kdež výraz král Gebalimský, t. j. al-saklab (slovanský) Garkavi (103) vykládá na Chorvaty, jelikož gabalim značí horu; W. naproti tomu trefně podotýká, že řada: král ašknaz-ský (německý), král Gebalim-ský, t. j. al saklab, král Konstantinopolský a jiní dá se nejlépe vyložiti na říši Boleslava = Velké neboli Bílé Chorvatsko. Podobně i řada jiných exkursí autorových nepostrádá zajímavosti. Dr. *Pič.*

Vlastivěda moravská. I. Země a lid. Vydává Musejní spolek v Brně. Brno 1898. 8°. 407.

První díl velice záslužné a dlouho musejním spolkem v Brně připravované Vlastivědy moravské dokončen jest a obsahuje přírodní poměry Moravy. Zastoupeno je tu pojednání o zeměpisné poloze Moravy, o mapách Moravy od prof. Dr. Kameníčka, o geologických poměrech na Moravě od prof. J. Klvaně, o horopisu od prof. J. Hladíka a vodopisu od prof. Dr. J. Šujana, o ponebí od prof. J. Wimmra, o květeně, od V. Spitznera, o fauně od Dr. Fr. Dvorského a končí povšechnou charakteristikou země z pera prof. J. Klvaně. V textu umístěno hojně obrázků a mapy. Druhý díl obsahovati bude topografii Brněnska.

Nákladem Archaeol. komise při České Akademii a Archaeol. Sboru Musea král. Českého. — Knihtiskárna J. Otty v Praze.

PAMÁTKY

ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Organ Archaeologické komise při České Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a Archaeologického sboru Musea království Českého.

Redaktor dr. **Josef Lad. Píč.**

Dílu XVIII. Roku 1899. Sešit VI.—VII.

K otázce o původu typu hradištného.

Píše Dr. *J. L. Píč.*

Na jaře minulého roku zkoumal p. J. Hellich na starých Badrech u Opolánek blíž Poděbrad řadu jam kulturních na poli p. Němce, jež při dobývání štěrku odkryty byly. Většina jam obsahovala odpadky z doby hradištné čili z české doby knížecí, jedna jáma z doby hradištné vyhloubena byla do jámy již dříve používané se střepy první doby císařství římského čili z počátku našeho letopočtu, v jedné jámě 3·80 v průměru a 1·30 do hloubky s kulatým zpodem nalezeny však střepy, jaké se nám dosud v Čechách nevyskytly.

Střepy objevené (obr. 1.) hlásí se technikou hrnčířskou ku keramice z pohřebiště na Třebické u Dobřichova známé, ale ozdobu mají odchylnou, t. vtlačením řezaného kolku vytvořenou. Z ozdob těch nejvíce významná vyskytá se na střepu č. 1. v podobě malých koleček, v nichž vtlačením sedmi koncentricky postavených trojúhelníčků povstalo osm ramének kolem středního kulatého bodu souměrně postavených; každé kolečko bylo asi zvlášť vytlačeno týmž kolkem, neboť nestejně veliké vtlačené trojúhelníčky opakují se v každém kolečku v jiném postavení. Druhá ozdoba na střepu tom v podobě malého polooblouček se základnou podobá se poněkud hrubší o něco ozdobě na jednom střepu z Třebické (Výzkum 1893 tb. XXII. č. 18.). Na střepu č. 2. vtlačeny jsou vždy dva proti sobě stojící trojúhelníky, s tečkami ve středu vtlačených trojúhelníků, v hořejší řadě v takovém postavení, že mezi řadami trojúhelníků povstanou kosočtverečky ve výši původního povrchu nádoby; dolejší řada trojúhelníčků je obráceně položena. Na střepích č. 3. a 4. vtlačeny jsou kolkem řady vždy dvou koncentrických kroužků s bodem ve středu do úrovně povrchu sáhajícím, kteroužto ozdobu známe rovněž z Třebické (Výzkum 1893 XXI. 25. tb. XXII. 31.) a z obdobné vrstvy v Michli (ib. XXXVIII. vrstva II. 1. 2.). Druhý motiv poloobloučkovitý na střepu č 3. vyskytl se rovněž na Třebické (ib. XXII. 1. 28. 33.) i v Michli (ib. č. 1.), jen že tuto poloobloučky v jiném sestavení jsou vtlačeny; dolejší ozdoba na střepu č. 4. jest u nás nová.

Když jsem tyto nově nalezené střepy ukazoval p. řediteli J. Waňkovi, sdělil mi týž, že střep s podobně vytlačenými kolečky jako na střepu č. 1. u Opolánek, nalezen byl též u samé Třebické (obr. 2.) na poli, kde předloni nalezena popelnice poměrně nízká a široká v téže podobě jako i na Třebické se vyskytly (na př. tb. XVI. 10.) a v Německu již době t. zv. stěhování národů přičítány bývají.

Oběma těmito nálezy bylo především zjištěno, že pohřebiště na Třebické a jeho doba je o jeden ornament bohatší, a sice o ornament velice důležitý, neboť kolkem vtlačená ozdoba je již charakteristickou pro dobu tak zv. merovejskou a ukazuje v území žárových hrobů, kam kultura merovejská nepronikla, na soudobost, neboli jinak řečeno, dokazuje, že keramika žá-

rových hrobů z doby císařství římského mezi Labem a Vislou se vyskytající, dočkala se té doby, v které na západě Labe vystupuje již kultura t. zv. doby merovejské. Co do tvaru blížily se nádoby s nově nalezeným ornamentem oněm nízkým a širokým tvarům nádob buď prostě baňatých neb v baňatosti vyhraněných, s dosti zřejmě vyznačeným hrdlem, jaké i z Třebické u Dobřichova známe; analogii téhož tvaru prostě baňatých nádob s touže vtlačenou ozdobou kolečkovitou mohl bych uvésti z Brandenburska z pohřebiště Butzowského (kraj Westhavelland) obr. 3.[1]) a podobnou z pohřebiště u města Brandenburka.[2])

Obr. 1. Střepy ze sidliště u Bader.

O prázdninách minulého roku navštívil jsem s p. Dr. B. Hellichem, na cestě do Německa, nově uspořádané museum v Teplicích, abych si především prohlédl nálezy z laténského pohřebiště u Vel. Újezda. Když pak jsem dále prohlížel i nálezy ze sidlišť typu hradištného, shledal jsem na střepech typu hradištného ze sidliště u Zabrušan vedle obvyklé vlnice a j. běžných, též ornament v několikanásobné lomené linii rýhovaný, jaký se u nás u Třeboule[3]) a v hradišti Libickém (musejní sbírky) vyskytl, pak ozdobu vtlačeného kolečka s tečkou uprostřed, a konečně i ozdobu vtlačených kosočtverců tak seřaděných, že mezi vtlačenými kosočtverci utvořeny kosočtverce do úrovně povrchu nádoby vyvstávající, jejichž vzorec jsem podle otisku tehdy učiněného, když mi musejní správou teplickou fotografie povoleny nebyly, nakreslití dal (obr. 4. č. 1.; č 2. nevypadl na výkresu zcela správně). Podobně vtlačené kosočtverce vyskytly se i na sidlišti typu hradištného u Března, jež také v Teplickém museu vyloženy jsou.

Tato ozdoba vtlačených a naopak zase do úrovně povrchu nádoby vyvstávajících kosočtverců na nádobách typu hradištného může se co do provedení srovnati s ozdobou na střepu z Opolánek na obr. 1. č. 2., neboť rozdíl proti sobě postavených trojúhelníků vtlačených a kosočtverců vtlačených značí pouze variant ornamentu při stejné technice. Při pohledu na tuto shodnost techniky ornamentu na nádobách typu Třebické u Dobřichova a na nádobách typu hradištného rozbřesklo se mi konečně v hlavě, že nalezen tak dlouho hledaný bod, kde keramika naše z doby císařství římského v posledním období svém vystřídána byla

[1]) Voss. & Stimming, Alterth. d. Mark Brand. Berlin 1886. VI. tb. 5 č. 31.

[2]) ib. VI. tb. 8. č. 1.

[3]) Archaeolog. výzkum ve středních Čechách. Praha 1897 tb. XLIV. č. 4.

novou modou keramiky t. zv. hradištné, což mi arci již dříve napadnouti mohlo, neboť jsem znal i ony nádoby typu pohřebiště na Třebické se vtlačenou kolkem ozdobou, i střepy typu hradištného z Pobaltí s touže kolkem vtlačenou ozdobou; vadilo mi přirozeně, že jsme tuto kolkem vtlačenou ozdobu nenalezli do té doby v Čechách ani v keramice z doby císařství římského ani v keramice typu hradištného.

ozdoba vyskytla se v Bukovci i na střepech typu hradištného (obr. 5. č. 1. 3.) a sice ve dvou variantech, ale v obdobném kolkem vtlačování, u č. 4. je vtlačený kroužek s tečkou kombinován s vlnicí; i střepy s lomeně rýhovanými liniemi jako u Třeboule a v Libici byly zastoupeny.[5])

Řadu podobných střepů nalezl jsem i v museu ve Zvěříně. Na obr. 6. č. 1. 2. vyobrazena ze starého

Obr. 2. Střep se vtlačenou ozdobou z Třebické u Dobřichova.

Obr. 4. Střepy hradištné se vtlačenou ozdobou ze sídliště u Zabrušan.

Obr. 3. Popelnice z pohřebiště Butzowského v Braniborsku.

Obr. 5. Střepy hradištné se vtlačenou ozdobou z hradiště Bukoveckého (Alt-Lübeck).

Srovnávaje své zápisy cestovní i literaturu příslušnou, uvádím v prvé řadě z musea v Bukovci (Lübecku) nálezy ze starého hradiště Bukoveckého (Alt-Lübeck), kteréž leží na vtoku potoka Schwartau do Travy v úplné nížině, na podobu asi hradiště Libického. Ku keramice pohřebiště na Třebické hlásil by se do jisté míry střep na obr. 5. č. 2. s kolečkem ze vtlačených sedmi koncentrických trojúhelníčků.[4]) Táž Meklenburka[6]) ozdoba v několikanásobné linii lomené a na obr. č. 1. malé kolečko se vtlačenymi kolkem koncentrickými trojúhelníčky; z Bobzina nalézá se v témže museu celá nádobka, jež zdobena jest pod slabě vyznače-

[4]) conf. K. Klug, Alt-Lübeck, Zeitschr. d. Vereins für Lübeckische Geschichte und Alterthumskunde, Lübeck, 1858, Hett 2. Tf. 3. n. 15., Dr. K. Freund, Die praehist. Abtheilung des Museums zu Lübeck, Festschrift z. XXVIII. Versammlung d. deutschen Anthropologischen Gesellschaft, Lübeck 1897. Tf. XIII. 8

[5]) Klug, Alt-Lübeck, Zeitschr. Tf. 3. 13.

[6]) Obrázky vzaty na porovnání z Dra R. Beltze, Wendische Alterthümer, Jahrb. d. Vereins für meklenburgische Alterthumskunde, Schwerin 1893, LVIII. 198.200.

ným hrdlem dvěma řadami dvojnásobné vlnice a mezi těmi řadami jsou vtlačeny trojúhelníčky křížovitě.[7]) Jiné střepy s ozdobou kolkem vtlačenou vyznačuje na obr. 7. č. 2. z hradiště Gaartzu, č. 4. z Friedrichsruhe a č. 3. již na podobu Teplických nálezů s kosočtverečky střep z hradiště u Laage. Podobnou ozdobu se vtlačenými a v kolečko seřaděnými trojúhelníčky zaznamenal jsem r. 1897 ve sbírce musejní v Neu-Brandenburce z Hopfenwallu a r. 1892 ozdobu trojúhelníčků do kříže seřaděných v museu Gdanském z Mehlken ; v obou případech jedná se o střepy typu hradištného a ozdobu kolkem vtlačenou.

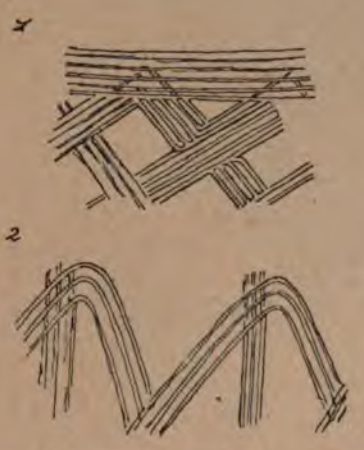

Obr. 6. Střepy hradištné ze starého Meklenburka.

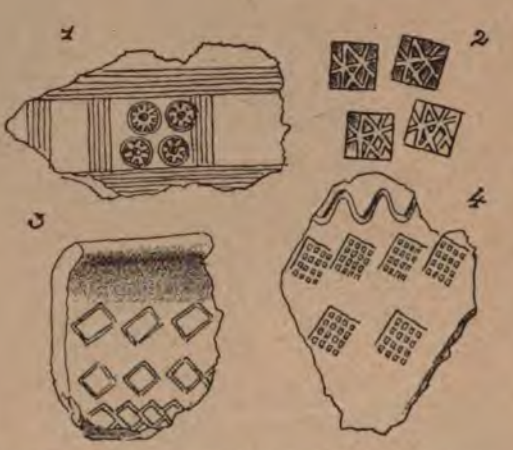

Obr. 7. Střepy hradištné se vtlačenou ozdobou. 1. ze st. Meklenburka, 2. z Gaartzu, 3. z Laage, 4. z Friedrichsruhe.

Již Dr. Belz poznamenal zcela správně,[8]) že tento způsob kolkem vtlačeného ornamentu lze odvoditi pouze vlivem germanské keramiky z doby t. zv. merovejské. V řadových hrobech s kulturou merovejskou vyskytají se totiž dosti zhusta nádobky, jejichž charakteristikou je právě kolkem vtlačený ornament, jako na př. v museu v Ulmu ze Sindelfingen (kolečka vtlačená spolu s vlnicí) z pohřebiště z Selzenu, Niederstotzingen, u Darmstadtu[9]) a j.

Než i v žárových hrobech severogermanských vyskytá se na nádobách kolkem vtlačený ornament, jako na př. v Hannoversku na pohřebišti u Wehden (kraj Stade), kdež vyskytla se na velkém pohřebišti žárovém, datovaném pozdními sponami provincialně římskými, popelnice jedna se vtlačeným kolečkem o sedmi koncentrických trojúhelnících, druhá se vtlačenými koncentrickými kroužky.[10]) Na rozsáhlém rovněž pohřebišti žárovém u Perlbergu (kr. Stade), kteréž datováno je rovněž pozdní sponou provincialně římskou s třemi knoflíčky (spona to pro Salonu zejména charakteristická) a mincí císaře Gratiana († 383), rovněž popelnice se vtlačeným kolečkem z koncentricky postavených trojúhelníčků.[11]) Na velkém rovněž žárovém pohřebišti u Issendorfu (kr. Stade) datovaném mincí cís. Konstantina (324—337) a sponami merovejskými jednak podoby naší spony Vinařické, jednak Podbabské, rovněž nalezeny popelnice se vtlačeným kolečkem s trojúhelníčky křížem postavenými.[12])

Jdeme-li o něco dále na sever, nalezneme v Šlesviku na pohřebišti u Borgstedtu na řece Ejdoře blíž Rendsburku[13]) ze stejného období se sponami na přechodu od spony prov. římské s knoflíčky ku sponě s hlavicí destičkovou s knoflíčky rovněž popelnice s ornamentem vtlačeného kolkem kolečka vyplněného vtlačenými trojúhelníky neb i jinak.

Kde tento kolkem vtlačený drobný ornament povstal a jak se vyvinul a rozšířil, není úplně jasné. Konstatovati možno, že již na nádobách pohřebiště u Villanovy a Certosy drobný kolkem vtlačený ornament se vyskytá v různých tvarech, v tom počtu i ve tvaru koncentrických kroužků i kolečka křížkovitě trojúhelníčky neb i jinak vyplněného.[14]) O něco později vyskytla se těmto kroužkům se vtlačenými trojúhelníčky obdobná růžice, užívaná na místě jména továrníka, na nádobách z doby císařství římského, vynikajících svým lesklým červeným povrchem (terra sigillata), na př. z Autunu ve Francii.[15]) Jest však nade vši pochybnost,

[7]) ib. str. 195.

[8]) ib. str. 193.

[9]) Lindenschmit, Alterth. d. heidnischen Vorzeit I. IV. tb. 1. 7. 10.

[10]) Reimers & Müller, Alterh. d. Prov. Hannover, Hannover, 1893, tb. XV. č. 127. 125. Dvě nádobky podobné byly nalezeny i v pruské provincii saské, jedna z Oberröblingen nalézá se v prov. museu v Halle, druhá z Westdorfu u Ascheslebenu nalézá se v Berlinském museu (dle laskavého sdělení p. majora Förtsche). Vyobrazeny jsou na tab.: Vor- u. Frühgeschichtliche Gegenstände aus der Provinz Sachsen. 1898. Fränkischmerovingische Funde č. 10. 11.

[11]) Reimers tb. XXI. č. 201.

[12]) ibidem tb. XXIII. č. 222.

[13]) Mestorf, Urnenfriedhöfe in Schleswig-Holstein, Hamburg 1886, tb. X. 6. 19.

[14]) Montelius, la civilisation primitive en Italie, Stockholm 1895. tb. 95. č. 2. 7. tb. 103. č. 14.

[15]) A. Vaissier, Les poteries estampilées dans l'ancienne Séquanie, Besançon 1882, tb. II. 33.

že tento ornament je konečně zvláště význačný pro keramiku t. zv. doby merovejské na západ od Labe a sice ve dvou rozdílných skupinách. Vlastní doba merovejská označena jest pohřby kostrovými, ozdobami původu černomořského, jež zaneseny byly Gothy do Evropy a u nás na pohřebišti Podbabském jsou zastoupeny, pak drobnými ozdobami na nádobách kolkem dosti husté podle sebe vtlačenými; tato skupina zastoupena jest v jižním Německu, ve Francii a velmi četně v Belgii.[16]) Druhá skupina s hroby žárovými a popelnicemi většími baňatými, často se silně zakulaceným dnem a ozdobami rovněž kolkem vtlačenými, zastoupena jest především v uvedených svrchu hrobech hannoverských a v hrobech západní části dnešního Holštýnska. Keramika této skupiny přešla s Anglosasy v polovici V. století do Anglie a vyskytá se tu na pohřebištích anglosaských v hrobech se spalováním, vyskytajících se mezi pohřby již kostrovými, jako na př. na pohřebišti Frilfordském (Berks), u Sanctonu (Yorkshire), u Marstonu (Nordhamptonshire), u Sleafordu[17]) a j.

Avšak ani nádoby na kruhu robené, bezuché, s ovaleným okrajem, nejsou původu Zálabského. Dnes jest zajisté nade vši pochybnost, že nádoby typu hradištného i tvarem, i ornamentem jednoduché i několikanásobné vlnice, i technikou, tedy celým vývojem svým patří kultuře provincialně římské v Noriku a Rhaetii, jakož doložiti lze z pohřebišť: na Birgelsteině u Salcburka,[18]) nejdéle známého, ale až do nejnovější doby příliš ojedinělého, z mohyly u Winklarnu v Dolních Rakousích[19]) datované mincí cís. Hadriana z r. 119, z hrobů žárových u Reichenhallu,[20]) datovaných mincí cís. Antonina Pia (138—161); dále jsou podobné popelnice ze žárových hrobů u Salurnu a Naga v museu Insbruckém a, jak mi řečeno bylo, z okolí Rivy v museu Tridentském,[21]) ano i v museu ve Veroně a Parmě viděl jsem některé nádoby upomínající na tento typus.

Vlnice jako ornament primitivný známa jest již ze starších dob a mohla konečně vzniknouti na různých místech zcela samostatně. Většího rozšíření doznala, možná že podle vzoru jednoduše malované keramiky řecké, v době pozdní latèneské ve formě tuhované čáry vlnité, a v době císařství římského vyskytá se i na nádobách jiného rázu než svrchu uvedené, nejčastěji mezi Dunajem a mořem Jaderským i jinde, a sice jako vlnitá čára rytá, a přechází pak v témž provedení i na keramiku germanských hrobů řadových z doby stěhování národů, jakož jsem na jiném místě již podrobněji vyložil.[22]) Tvar nádob Birgelsteinských, Winklarnských a j. upomíná na pozdní tvary latèneské, zachovává výrobu na kruhu, ale hmotou a zbarvením hlíny se liší. Ale ani tento tvar a technika nádob nezmizí pádem říše římské, nýbrž přejde na dobu t. zv. merovejskou, kdež nejbližší a nejpříbuznější tvary s oněmi z Birgelsteina, Winklarnu a j. objeví se zejména na pohřebišti Kesthelyském na Blatenském jezeře,[23]) dvě podobné nádobky viděl jsem na výstavě Norimberské roku 1897 z hrobů u Thalmässingu, pak v museu Norimberském z hrobů u Pfahlheimu.

Keramika hradištná vyvinula se tedy co do tvaru, ornamentu i techniky v krajinách, o kterých s plnou jistotou povědeti můžeme, že nebyly osídleny od Slovanů, neboť v Noriku po zmizení gallských Taurisků zůstali illyrští Norikové, v Rhaetii Rhetové, obojí pak pořímaněni, a v době stěhování národů jedná se o historicky známé germanské kmeny. Keramika hradištná není tedy původu slovanského, nýbrž dostala se k Slovanům jako nová moda, i jest důležitou otázkou, kde a kdy se tak stalo. Dosti určitou odpověď na otázku časového ohraničení podává kolkem vtlačený ornament, charakteristický pro kulturu merovejskou a vyskytující se v Polabí jak na nádobách z pozdní doby císařství římského, tak i na nádobách typu hradištného, jakož výše uvedeno bylo. Sluší v té příčině pak především uvésti, že v jedné popelnici na Perlbergu u Hannoveru nalezena mince cís. Gratiana († 383), v jedné pak popelnici u Issendorfu, rovněž v Hannoversku, byla mince císaře Konstantina (324—337); jelikož pak uvedené žárové hroby v Hannoversku považovati můžeme za hroby historických Sasů, kteří své nebožtíky páliti pře-

---

[16]) D. van Bastelaer, Les vases de formes purement franques et leurs ornaments a la roulette, Bruxelles, 1892 tb. VI č. 106—112.

[17]) Archaeologia XLII. 2. tb. XXIII. 1. 3., XXIV. 3., XXV. 1. 3.; XLV. 2. tb. XXXIII. 1. 4.; XLVIII. 2. tb. XXV. 10; L. 2. XXV. 8. 10; Kemblovo Horae ferales, kde jsou na tab. XXX. XXXI. vyobrazeny podobné nádoby z Norfolku, Suffolku, Cambridgeshiru a Yorkshiru, nemám po ruce. Rolleston, Researches and Excavations carried on in an ancient cemetery at Frildorf, Archaeologia XLII. 2. 432 uvádí podobné popelnice se spálenými těly z kostrových jinak pohřebišť anglo-saských z hrabství: Warwickshire, Nottinghamshire, Derbyshire, Northamtonshire, Yorkshire, Linkolnshire, Gloucestershire, Oxfordshire, Norfolk, Suffolk, Redfordshire, Cambridgeshire, isle of Wigt.

[18]) Much, Praehistorischer Atlas, XCIII č. 1—10.

[19]) F. Heger, Ausgrabungen u. Forschungen bei Amstetten in Niederösterreich, Mitth. d. praeh. Commis. Wien 1893, 168 (40), fig. 46. 47.

[20]) Dr. M. Chlingensperg, Die römischen Brandgräber bei Reichenhall, Braunschweig 1896, Tf. I. 1—12. II. 2. 5.

[21]) Dle laskavého sdělení kustoda musea Insbruckého; v Tridentu jsem se do musea nedostal, ačkoliv jsem až i k podestovi žádati došel — neměli prý klíče.

[22]) Archaeologický výzkum v středních Čechách 1897, 74. 75.

[23]) Dr. Lipp, Die Gräberfelder von Kesthely, 1885, p. 27.

[24]) Archaeol. výzkum 1893, tb. XVIII. 4. 10.

stali teprve za Karla Velikého, neznačí nalezené mince konec oněch velmi rozsáhlých pohřebišť. V Anglii nalezené popelnice označují hroby pohanských ještě Anglosasů z doby anglosaského vpádu do Britannie v polovici V. věku (v kostrových hrobech anglosaských se nádoby nevyskytují) a do V. věku můžeme klásti konec pohřebiště na Třebické u Dobřichova a podobných pohřebišť. Můžeme tedy kolkem vtlačenou drobnou ozdobu na nádobách považovati za ornament vyskytající se na nádobách především germanských z doby plus-minus mezi r. 400—500 po Kr.

Obr. 8. Spona prov. římská a střepy typu hradištného ze sídelné jámy u Klobuk.

První vlivy nové mody na východ od Labe můžeme stopovati již v době pohřebiště na Třebické u Dobřichova, neboť popelnice nízké a široké, tvaru již téměř mísovitého, vyskytají se v této přechodní době nejen na východ Labe, ale i mezi Labem a Rýnem, na pohřebišti ve Fohrde dokonce i se vtlačeným kolečkem z trojúhelníčků. Rovněž i nádoby s podlouhlými, zevnitř vytlačenými hrboly jeví vliv keramiky hannoverské z doby stěhování národů. K tomu konečně sluší připočísti nejvýznačnější kolkem vtlačený drobný ornament kolečkový, vyskytnuvší se jak na Třebické tak i u Opolánek a rovněž i v Braniborsku, který právě značí dobu přechodu ku vnikání mody nádob hradištného typu, když i tyto nádoby objevují se s touže ozdobou kolkem vtlačenou. Charakteristické v té příčině jsou též dvě nádoby z Třebické, které zhotoveny jsou bez kruhu hrnčířského, ale z bělavé hlíny, upomínající na nádoby typu hradištného a zdobené několikanásobnou vlnicí shora dolů vedenou.

Tyto vlivy keramické ukazují zřejmě, že při pádu říše římské obchodní cesty, které z krajin Zálabských vedly do říše římské, ještě po nějakou dobu jevily svůj vliv kulturní a umožnily i vniknutí keramiky norickorhaetické, jež podle svědectví nádobek u Thalmässingu a Pfalheimu v středních Francích právě v době merovejské vyskytá se na severu Dunaje, do zemí na východ od Labe, přibravši na té cestě nový motiv ornamentu kolkem vtlačeného. Myslím tedy, že bude dosti odůvodněno, když řekneme, že v době, kdy padnou provincie římské do rukou barbarů, kdy průmysl římský provincialný poznenáhlu ochabne a vznikne kultura t. zv. merovejská, tedy v pátém století, a sice spíše v druhé jeho polovici, po případě kolem r. 500, zaniká na východě Labe i ona moda, která povstala pod vlivem římských provincií, a začíná nová moda, která v provinciích římských vzala sice svůj původ, ale do krajin Zálabských vnikla přes země germanské mezi Labem a Rýnem. Nevím, je-li to náhoda neb je-li opravdová spojitost, ale zmínky zasluhuje přece, že loni na podzim, když jsme odkopávali „Kamenného muže“ u Klobuk, dělníci na druhé straně silnice prokopávajíce sídliště z doby hradištné, nalezli v jedné sídelné jámě se střepy hradištnými spolu sponu provincialně římskou (obr. 8.), která u nás na pohřebišti na Třebické u Dobřichova několikráte se vyskytla a pro pozdní dobu provincialně římskou je charakteristická. Spona tato mohla i náhodou dostati se mezi střepy hradištné, ale není také nemožné, že spona tato pozdní mohla býti v užívání ještě v době, kdy již hradištná keramika do Čech vnikla.

Nová moda keramická rozšířila se mezi Slovany tak nápadně, že stala se pro ně typickou a sice v celém prostranství od Labe až do pořící horní Volhy, od Baltu až po Balkan. Jestli Slované sami něco nového k této keramice přičinili, bylo by to nanejvýše vytváření okraje, jehož motivy dány jsou arci již v keramice římské, hlavně pak hojné používání hřebene k vytvoření ornamentu, a sice, jak mi vyložil hrnčíř r. 1897 na trhu v Baňaluce, který nádoby čistého typu hradištného dosud dělá a prodává, tak, že hřeben šikmo se přiloží na měkkou ještě nádobu slabě se točící, aby vytvořila se vlnice několikanásobná, neb že do slabě se pohybující nádoby hřebenem se bodá, aby vytvořily se řady bodů vtlačených, pro hradištné nádoby rovněž charakteristické.

Mluvíme-li o nádobách hradištného typu, můžeme tedy říci, že nádoby ty v jistém období, podle nového počítání po r. 500, pro Slovany jsou charakteristické,

ano přímo typické, nemůžeme však přisvědčiti učenému Dru Virchowovi, jehož zásluhy o německou archaeologii tím arci nebudou zkráceny, že by tato keramika byla bývala přinesena slovanskými kmeny někde z východu na Polabí, neboť vznik této keramiky svědčí o pochodu opačném. Naopak bychom mohli s větší pravděpodobností říci, že veliké rozšíření typické této keramiky mezi všemi téměř Slovany svědčí spíše o tom, že keramika tato u Slovanů se již ujala, než rozešli se do tak velikého prostranství.

Dr. Virchow a Dr. Hostmann založili svou thesi, že hradištný typus nádob označuje na Polabí dobu slovanskou, to, co předchází, že však značí dobu svevskou, na líčení starých zeměpisců Plinia, Tacita a Jornanda, podle nichž Svevové sáhali až po Vislu. Líčení to mělo by váhy, kdyby zeměpisci ti do krajin mezi Labe a Vislu byli přišli, neb kdyby Římané o těchto stranách byli měli takovou známost, jako o krajinách mezi Labem a Rýnem. Při nahodilém líčení zeměpisců měl však spíše veden býti důkaz archaeologický, zdali především keramika, jako výrobek domácí, mezi Labem a Vislou v několika stoletích před Kristem a v prvních stoletích po Kristu souvisí s keramikou Svevů za doby Caesarovy na Mohanu osedlých, za doby Tacitovy dále k Hercynskému lesu a k Labi posunutých, neb zdali při novém posunutí nějakým vlivem se vytvořiti mohla. Zahrnoval zajisté i Caesar jménem Gallie tak mnohé národní momenty, které gallskými nebyly, a tím více je přirozené, že i Tacitova Svevie Zálabská musí viseti ve vzduchu, zejména, když i Strabon (VII. 1. 3.) hlavní sílu Svevů mezi Rýn a Labe klade a o Hermundurech a Longobardech podotýká, že z východní strany Labe zatlačeni byli. Důkaz archaeologický arci je nemožný, neboť na středním Mohanu, kde za Caesara a Strabona byl střed Svevie, a rovněž u Svevů Hermundurů na př. keramika Zálabská typu žárových hrobů lužicko-slezských a keramika z doby císařství římského typu hrobů Dobřichovských vůbec doložiti se nedá, čímž i rozdíl mezi Svevy historicky známými a krajinami zálabskými je dosvědčen. Naopak zase, je-li keramika hradištná typická pro Slovany a je-li keramika tato pouhou modou z provincií Norika a Rhaetie, přes svobodnou Germanii do Zálabí kolem r. 500 vniklou, tedy v této teprve době od Slovanů a sice na Zálabí přijatou, můžeme keramiku hradištnou považovati pouze za pozdní slovanskou i musíme předchozí době slovanské přisouditi nějakou starší keramiku slovanskou. Jelikož pak známe moment, kdy keramika hradištná do Zálabí vniká, můžeme s plnou téměř určitostí říci, že nová keramika v době drobného ornamentu kolkem vtlačeného vystřídá keramiku z doby císařství římského typu hrobů Dobřichovských, která v Zálabí je charakteristickou pro I.—V. století po Kr., vystřídavší rovněž jako moda starší keramiku hrobů lužicko-slezského typu.

Shrneme tyto vývody k vůli přehlednosti ještě jednou: keramiku hradištnou (i co do ornamentu i co do techniky) nevymyslili ani Slované, aniž ji přinesli do Evropy, resp. do Zálabí. Naopak, keramika tato jest i co do tvaru i co do techniky i co do ornamentu původu provincialně římského v Noriku a Rhaetii, vyskytá se v době stěhování národů na severu Dunaje a vnikne v době kolkem vtlačeného drobného ornamentu (plus-minus 500 po Kr.) do Zálabí, cestou, kterou týž ornament si již proklestil proniknuv do keramiky typu Dobřichovského. Zde na Labi ujala se nová keramika jako moda a charakterisuje pozdní dobu slovanskou, kdežto starší keramikou slovanskou jest ona, kterou nová moda v těchto krajinách vystřídala, totiž keramika typu Dobřichovského a před tou keramika lužicko-slezská.

Těmito vývody potvrzuje se znovu svědectví znamenitého sidliště Michelského,[25]) na kterém zjištěno bylo nepřetržité osídlení z doby hrobů na Třebické u Dobřichova až po dobu pozdní hradištnou s tím pouze rozdílem, že v Michli po době hrobů Dobřichovských následovalo období celkem chudé, patrně následkem zmizení kulturního ústředí provincialně římského na Dunaji a na Rýně, v kterémž vyskytla se keramika hrubá, s ornamentem rovněž vtlačeným a poněkud upomínajícím na ornamentalní motivy keramiky Dobřichovské. Nové doklady ukázaly však, že doba přechodní na sidlišti u Michle není všeobecně tak dlouhá a chudá, neboť dle vší pravděpodobnosti dotýkaly se časově poslední tvary keramiky hrobů Dobřichovských s prvními tvary keramiky hradištné.

Doložiti novou keramiku hradištnou, po případě přechod k ní celým pohřebištěm se nám na Kouřimsku dosud nepodařilo, ač po několik let s velikým úsilím se o to pokoušíme. Věděl bych pak z této přechodní doby, neboli z první doby hradištné, jediný doklad z mohylek u Chrdebí na Čáslavsku, kde v mohylce 4. nalezeny střepy typu hradištného s vlnicí i s řadami teček, pak střep, na kterém provedeny dvakrát paralelně trojité rýhy a mezi nimi skupiny trojitých ryh napříč, upomínající na ornament na Třebické, pak střep se

Obr. 9. Střep se vtlačenou ozdobou z mohyl u Chrdebí.

[25]) Výzkum 1893 tab. XXXVIII.

vtlačeným kolečkem z trojúhelníčků koncentricky postavených.[26]) Skupin mohylových z doby hradištného typu zachovala se i v severních i v jižních Čechách, zejména v lesích, celá řada, ač není jasno, zdali pohřbívání v mohylkách, kde pohřeb velmi chudý kladen na úroveň země a nad pohřbem nasypána mohyla, bylo jediným způsobem pohřbívání, neb zdali vedle toho bylo v užívání i pohřbívání v zemi. Pohřbívání v mohylách z doby starší, z doby lužicko-slezského typu, dovedl bych u nás doložiti pouze z lesa u Nadslaví blíže Jičína, kdež jsem sám dvě podobné mohylky rozkopal,[27]) kdežto v sousedních skupinách mohylových, rozkopaných p. hrabětem Šlikem, nalezena již nádobka typu hradištného. V sousedství Čech jsou z doby lužicko-slezského typu zejména četné mohyly v pořící dolní Černé Elstery v Lužici[28]) známy, kdežto převážná většina pohřebišť v době lužicko-slezského typu i u nás i na Moravě i na severu Čech vykazuje pohřbívání pod úrovní země. Než i otázku tuto, doufám, že se nám podaří rozluštiti nějakým novým nálezem, možná že poblíže Dobřichova.

Vedle hradištné keramiky udává se obyčejně jako zvláštní příznak slovanskosti ozdoba v podobě kroužků na konci roztepaných a sovitě zakončených. Kroužky tyto, nejnověji záušnicemi zvané, vyskytají se skutečně v témž širokém prostoru jako keramika hradištná a charakterisují hroby slovanského lidu. Otázka o vzniku těchto záušnic dosud rozřešena nebyla, jakkoliv různé domněnky byly vysloveny. Povedlo se nám sice zjistiti, že vedle sovitě zakončených záušnic vyskytají se též jednoduše na konci zakroucené záušničky, jež bychom za starší tvar záušnic považovati mohli, ale ani tu daleko nedojdeme. Hlavní okolnost, kterou doložiti můžeme, jest ta, že záušnice tyto pravidlem nošeny byly na vlasech buď přímo, neb na proužku plátna neb kože připevněné, a zvláštnost tato vyskytá se především u Slovanů — vždyť do dneška srbská děvčata zdobí své havraní vlasy drobnými stříbrnými penízky. Jinak motiv roztepaného a jednoduše zakrouceného konce kruhu vyskytá se již na bronzových kruzích nákrčních (i na bronzových jehlicích je podobné zakončení), a podobně je sovité zakončení arci neroztepané charakteristické pro obloučky na cistách bronzových pozdní doby Hallstattské[29]) a na nožích nordických páté doby bronzové dle Montelia.[30]) Zdali z těchto motivů slovanské záušnice se vyvinuly, neb samostatně povstaly, nedá se ničím doložiti; jedině to bych dovedl pověděti, že roztepané a sovitě zakončené kroužky jsou v museu v Mohuči z doby ještě římské (Goldische Sammlung) a z doby merovejské z hrobů u Pufflingen, a rovněž sovitě zakončený kroužek je z hrobů doby merovejské u Aischgrundu v germanském museu v Norimberce. Jsou-li tyto kroužky zaneseny na západ z krajin slovanských neb ukazují li na původ neslovanský, podobně jako keramika hradištná, pro nedostatek dalších dokladů dnes rozluštiti nelze.

[26]) Památky archaeol. XII. tb. XVI. 4.—7.

[27]) Památky archaeol. XIV.

[28]) Wagner, Die Tempel und Pyramiden der Urbewohner auf dem rechten Elbeufer unweit dem Ausfluss der schwarzen Elster, Leipzig 1828.

[29]) Montelius, La civilisation primitive en Italie. Stokholm, 1895, na tab. 49. č. 19. 20. tab. 48. č. 8. (na tab. 109 sovitě zakončené br tyčince na zavěšení nádob); Marchesetti, Scavi nella necropoli di S. Lucia, Trieste 1893, tab. XXV. 3; Sacken, D. Grabfeld v. Hallstatt, tb. XX. 3. XXIII. 7; Much, Kunsthistorischer Atlas, Wien, 1889, tb. L. 14. 21 Hampel, Alterth. d. Bronzezeit in Ungarn, Budapest. 1890, tb. LXVII. 1. CV.

[30]) Montelius, Les temps préhist. en Suede. Paris, 1895, 125, conf. S. Müller, Nordische Alterthumskunde, Strassburg, 1897, I. 259 etc.

Nové prsteny sbírek musea král. Českého.

Píše a kresli *J. Koula.*

Sbírky historické archaeologie musea král. Českého rozmnoženy byly v posledním roce velmi podstatně, což pro rozkvět tohoto celkem chudého oddělení mnoho váží.

Tak byl získán pro uvedené sbírky překrásný terracottový portálek z Pardubic, zdobený bohatě ornamenty a znakem Pernštýnským pocházející asi z poloviny 16. stol., tak dostala se sem řada vzácných církevních památek z různých kostelů českých a privátního majetku spolupůsobením církevního oddělení, které tím veleslibně svou činnost zahájilo, tak přišla sem celá kolekce krásných česko-slovanských majolik 17. a 18. století, znamenitá stará vyšívání slovenská a valašská a tak konečně zařaděna byla velká sbírka prstenů českých, zakoupená z pozůstalosti drá. Štěpána Bergera čítající 76 prstenů, jež doplní stávající vzácnou musejní sbírku prstenů znamenitě.

Sbírka musejní neimponovala dříve a nepřekvapuje ani nyní svou velikostí, množstvím, jest ale jedinou, kde snesen jest značný počet českých prstenů všech dob, tak že mluviti tu lze o soustavném přehledu vývoje toho druhu památek u nás, a zejména doby starší,

od 10. věku počínaje, mají tu své skvostné, převzácné zástupce.

Z původní sbírky uvádíme zejména zlatý prsten bohatě řezaný, s Kristovou hlavou a jinými vypuklými ozdobami, nalezený na Smíchově a darovaný panem F. Haškem; dále prsten zlatý s nápisem ZVENIZLAVA, nalezený v parku Kostomlatském; veliky zlatý prsten se znakem havrana na gotickém štítě a s minuskulovým opisem: Girzi z Roztok, nalezený ve Zbečně u Křivoklátu. Pak tři další prsteny s majuskulovými nápisy, rovněž jako předešlý z 14. věku a dva písmenové prsteny pražské, svinuté z minuskulových písmen, charakterisující stol. 15.

Řada renaissančních prstenů, z nichž slušĺ poznamenati čtyři zlaté, které zazděny byly v jednom domě v Homně u Pcher, jež daroval V. Hanka, rozmnožena byla dalšími, z majetku prof. J. Kouly, snesenými během delší doby z Prahy a okolí. Od téhož přišlo sem i několik prstenů z konce 17. stol. a barokních z prvé polovice století 18.

Čís. 2. Čís. 4. Čís. 3. Čís. 5.

Prsteny pečetní.

Sbírka prstenů dra. Št. Bergera, jíž jest nyní sbírka doplněna, obsahovala celé množství méně cenného zboží, než byla tu i hojnost krásných jednotlivostí a zejména pak několik převzácných unikátů českých, pro které bylo nutno sbírku stůj co stůj získati.

Z těchto dlužno uvésti na prvém místě prsten gotický z konce 14. století, nalezený poblíže Karlštejna, na stráni Plešivce nad zahradami. Dle vyobrazení (č. 1.), kteréž současně podáváme, jest to zlatý kroužek na slabší prstenový prst k navléknutí, na 0·5 cm. široký, na jehož zevní straně čteme v minuskulích „buoh da“ a na vnitřní straně „dieveczka dobra bude lepsy“. Písmo není bezvadně ryto, snad vnitřní oblá plocha způsobovala rytci nesnáz. Myšlénkově nápis připíná docela k nápisům na pověstném pasu královny Elišky, čtvrté manželky Karlovy, chovaném v Hradci Králové a překrásným ostruhám honosným s českými nápisy ve sbírkách dvorního musea vídeňského (viz „Památky“ díl XV. str. 617.) a dle toho soudě, klademe prsten v 15. věk.

Č. 1. Prsten gotický.

Z prstenů doby renaissanční vynikají dva překrásné pečetní prsteny zlaté, s řezanými znaky. Vyobrazení těchže lépe mluví, než dlouhý popis (č. 2. a 3.). Jednodušší z nich nemá ornamentální výzdoby. Znak s lukem a šípem, nad nímž jsou písmena K. M. Z. D., svědčí pánu českému Karlu Mráckému z Dubé, jenž žil ve druhé polovině 16. století.

Druhý prsten, formy poněkud ozdobnější, vyznamenává se překráně řezaným znakem pánů z Křenovic. Jsou tu dvě na příč položená kostkovaná břevna a nad znakem písmena R. K. Z.

Písmenu Z dostalo se nesprávně místa na konci, mělo by tu státi: R. Z. K.

Současně s těmito prsteny pečetními přinášíme v obraze ještě dva jiné (č. 4. 5.), stříbrné, jichž znaky nezdařilo se dosud určiti. Pocházejí, jako předchozí zlaté, asi z poloviny 16. věku; ačkoliv tvar štítků ukazoval by spíše k starší době. U nás udržují se ale stopy středověkých forem o několik desetiletí déle v užívání, než v Německu. Rozhodující značkou pro jejich stáří zůstává ornamentika oblouku prstenového, kteráž vykazuje již čistě renaissanční tvary.

Honosných renaissančních prstenů s kameny nalézal se ve sbírce Bergerově značný počet. Pět bylo stříbrných, typické formy, s prolomeným ornamentem na oblouku, asi z let kol r. 1600, dalších pět, zlatých, neslo ráz z konce 17. věku; mají zasazené kameny v sevření, chatonu, na gallerii, kteráž naplněna jest v obloučcích černým a bílým emailem.

Vynikající místo mezi všemi renaissančními příslušelo ale dvěma zlatým prstenům, kteréž v illustraci jsou připojeny. Prvý, nevšedně ušlechtilé formy, ozdoben jest bílým a černým emailem na sevření i oblouku a třemi kameny (čís. 6.). Po stranách sedí po routičce,

Čís. 6. Renaissanční prsten s diamantem.

u prostřed pak krásný, do čtyrbokého jehlanu broušený diamant, tedy tvaru pro dobu renaissanční vzácně typického a hledaného.

Druhý prsten byl snad kdysi emailován na čtyř chlopních sevření, nyní je čistě zlatý, zasazen tu jest jen kousek prostého křemene, asi památka ze svaté země či od jinud (čís. 7.).

Čís. 7. Renaissanční prsten s křemenem.

Roztomilou, zajímavou formou vyznačuje se dále zlatý prsten ručičkový, z doby prvé poloviny 17. stol. Skládá se ze tří prstenců, z nichž každý jinak ornamentován. Krajní opatřeny jsou ručičkama, které při spojení zapadnou v sebe, při čemž se vše v jediný dosti hladký celek spojí (obr. č. 8.).

Čís. 8. Prsten růčičkový.

Z barokních prstenců sbírky Bergerovy přinášíme v illustraci dva (č. 9. a 10., celkem bylo jich tu 5);

Čís. 9. a 10. Prsteny barokní.

prvý pro typickou formu slohovou, druhý, že patří ke skupině českých okras s motivy svatojanskými z dob svatořečení téhož světce.

Malý ten prstének má zasazenou část karneolu, vedle dvou zelených kaménků, vybroušenou ve tvar jazyku.

Ve sbírce uvedené bylo i několik prstenců z doby empirové, s velikými typickými předky, kde pod sklem nalézá se tu silhouetta, tu celá úprava se zlomeným sloupem a kotvou, tu figurky u sloupu stojící, tu amorka mezi růžemi sedícího, vypouštějícího okřídlená srdéčka.

Konečně nalézal se ve sbírce Bergrově i prsten hrubší filigranové práce, jejž jsem měl za nevynikající starší zboží z Orientu (čís. 11.). Teprve když prsten

Čís. 11. Prsten orientalního rázu dle domnění z mohyly u Lichocevsi.

byl v sbírku musejní zařaděn a vyložen, uviděl ho Dr. Píč a ihned mu napadlo, zdali by snad to nebyl onen prsten, který své doby nalézal se ve sbírce páně Strassernově v Ruzíni a dle udání Dr. Bergra pocházel z mohyly u Lichocevsi; když sbírka Ruzínská prodána byla do Litoměřic, koupil odtud Dra. Berger br. mlat nordického typu z okolí Klecan (který dnes úplně zmizel) a onen prsten z Lichocevsi, jakož sdělil Dru. Píčovi. Prsten Lichoceveský ve sbírce praehistorické po Bergrovi nenalezen, za to objevil se v Bergrově sbírce prsténků; a jakkoliv dotazy učiněné ve příčině agnoskování prstenu nevedly dosud k cíli, přece Dr. Píč je toho přesvědčení, že paměť jej neklame.

Prsten jest stříbrný; oblouk sestává ze tří drátů, z nichž prostřední jest jednoduchý a oba krajní ze dvou praménků stočené. Všechny ty dráty jsou na vnitřní stranu kulaté přední desce z hruba rozkuty. Deska uvedená má cípečkatou obrubu a tvoří s přiletovanou 6 mm. vysokou pásečkou sevření pro konicky vybroušený kříšťál, který nyní v něm sedí na křivo. Na cípkách desky sedí kolkolem po shluku čtyř perliček, což celku dodává bohatý zjev. Hrubé, vlastně spíše neřemeslné provedení ukazuje k tomu, že prsten byl proveden nejspíše zde co napodobení orientalního originalu v tvaru i technice.

Archaeologická vycházka do východních Čech.

Píše *Jan Felcman.*

Žárové hroby typu slezského u Rosic blíže Pardubic.

Žárové hroby této periody u Rosic jsou již dlouho známé, neb již při stavbě dráhy Severozápadní spojující Rosice u Pardubic přes Chrudim s Jihlavou, bylo na ně uhozeno, ač tenkráte se těmto památkám nevěnovalo takové piety, jako by to bylo dnes. Později byla tato trať dráhy přeložena jiným, nyní stávajícím

směrem a tím zůstala stará trať se spodní stavbou úplně opuštěna. Před 4 roky, když se stavěla Rosicko-Pardubická raffinerie, tu odebírala tato ku srovnání dvora část této železniční hráze (těleso dráhy) a tu v tomto náspu uhozeno na zbytky popelnic a různých nádob, co důkaz, že při nasypávání tělesa dráhy vybírány byly z postranních, nyní utvořených příkopů železničních též různé hroby pod původním terrainem uložené a takto v násypu pomíchány. Z této periody dostalo se také něco nádob a popelnic laskavostí pana Beniese, co majitele Rosicko-Pardubické raffinerie, do našeho českého zemského musea, neboť při odkopávce hloubeno též na některých místech pod původní terrain. V různých dřívějších letech zkoumali toto dosti rozsáhlé pole popelnicové různí archaeologové, jako c. k. konservator p. Schneider, p. inspektor Diviš Čistecký ze Šerlingu pro museum města Pardubic; avšak povždy jen sporadicky, tak že dnes výsledky tohoto archaeolog. badání nejsou nikde pohromadě, nýbrž roztroušené na různých místech, tak v museu zemském, v museu Pardubickém, v soukromé sbírce p. L. Schneidra a jinde. Při mé archaeolog. vycházce do východních Čech dohodli jsme se s p. insp. Divišem Čisteckým ze Šerlingu, přednostou stanice v Pardubicích, učiniti pokus zbytky tohoto popelnicového pole prozkoumati a shodli jsme se kopati na poli p. Josefa Topiče z Rosic. Pole toto nese čís. parc. 303. a má pojmenování na Žďárách, leží vedle a parallelně u bývalého tělesa dráhy nyní odvezeného, majíc rozlohu as 2 měr. Kopání šlo dosti rychle, jelikož zde máme co činiti s jemným pískem, který sáhá do značné hloubky. Ač veliká plocha na tomto pozemku byla pečlivě prokopána, nebyly výsledky takové, jaké jsem očekával, nalezeny celkem tři hroby a pak zbytky žárovišť, které sáhaly do příkopu železničního a které již dříve za své vzaly, a to právě při vyhlubování a při stavbě železničního náspu.

Popis hrobů.

Hrob č. 1. Na hrob tento uhozeno ve vzdálenosti 40 metrů od stávajícího strážního domku a pozůstával z menší popelnice obsahující zbytky spáleného těla.

Obr. 1. Žárový hrob u Rosic.

Popelnice přikryta byla plochou mísovitou nádobou. Na straně popelnice nalezen spodek uvedené mísovité nádoby, který, jak se zdá, pluhem odříznut byl. Po druhé straně popelnice nalezena malá mísovitá nádobka, jakož i jedna menší pouze ve třepech. Materiál všech těchto nádob byl tak zetlelý, že nebylo možno je udržet. Milodarů v tomto hrobě nebylo, hrob pak uložen byl v hloubce 45 cm. pod ornicí.

Hrob č. 2. vzdálen od hrobu č. 1. pouze as $2\frac{1}{2}$ metru a pozůstával z velké popelnice mající průměr 550 mm. a 220 mm. výšky a končící v přiměřené 250 mm. široké dno. Popelnice obsahovala zbytky spáleného těla a byla přikryta odpovídající velikosti její mísovitou nádobou s dvěma uchy. Materiál, z kterého obě nádoby byly vyrobeny, byl velice špatný, tak že jen s velkým namáháním podařilo se mně tyto nádoby udržet. Na levé straně popelnice, as v prostředku výšky popelnice samé, nalezena nádobka miskovitá bez veškerých okras, mající 65 mm. výšky a 68 mm. v průměru.

Obr. 2. Bronzy ze žárového hrobu u Rosic.

Hrob uložen 40 cm. pod ornicí a lze jen mělké orbě co děkovat, že hrob tento nebyl již dříve rozmetán. Milodarů nenalezeno.

Hrob č. 3. vzdálen od hrobu č. 1. as 6 m. blíže ku strážnímu domku, pozůstával z popelnice mající průměr nahoře 340 mm. a 180 mm. výšky, v níž uloženy zbytky spáleného těla s lebečními kostmi při povrchu. Popelnice byla přikryta mísovitou nádobou opatřenou dvěma uchy, jejíž dno krášleno jest v 9. části rozděleným přímočárným ryhováním. V popelnici samé takřka na povrchu nalezen úlomek bronzové štítové jehlice, upomínající na formu jehlic vyskytujících se hojně v období Hallstattském. Vedle popelnice až takořka u samého dna na straně východní nalezen bronzový knoflík s úškem, elipsovitý, mající průměr 40 a 45 mm., dále 2 malé nádobky, jedna tvaru popelnicovitého, druhá tvaru mískovitého, zhotovená z vypáleného do červena materiálu.

Hrob tento uložen v hloubce 40 cm.

Při dalším kopání směrem od strážního domku k Rosicům ve vzdálenosti 52 m. uhozeno na značné žároviště obsahující zbytky dřevěného uhlí a roztroušených střepů; nedaleko tohoto pak nalezena osamocená nádobka bez veškerých zbytků spáleného těla, tak že se zdá, jako by tato nádobka, jsouc od hrobů dřívějších dosti vzdálena, tvořila osamocení nenáležející k žádnému hrobu, aneb že pluhem sem zavlečena byla. Okolo celého žároviště byla značná plocha prokopána, aniž bylo možno na další hroby uhoditi.

Uvedené tři odkryté hroby tvoří nepatrnou část velkého pohřebiště Rosického a mohu konstatovati, že rozloha jeho zaujímala celý podélní příkop tělesa bývalé dráhy v délce aspoň 80 metrů, dále pak spodek tělesa dráhy samé přiléhající až ku kraji lesíka, což potvrzuje nález žároviště na druhé straně tělesa bývalé dráhy. Ač pak ještě na původním terrainu tělesa dráhy provedly se zkoušky kopáním, nebyla práce korunována výsledky.

Hroby Dražkovické u Pardubic
(tab. XXXVI.—XXXVIII.).

Hroby Dražkovické jsou již známy, neboť horlivý badatel a ctitel našich praehistorických památek pan Václav Diviš Čistecký ze Šerlingu, inspektor a přednosta stanice v Pardubicích, badal a prozkoumal část rozlehlého pohřebiště Dražkovického v r. 1884, uveřejnil výsledky badání a popsal tyto v Archaeologických Památkách dílu XIII. ročník 1885 strana 33.

Jak z jeho publikace vidno, padá pohřebiště Dražkovické do dvou period a sice do doby starší, hlásící se do doby našich žárových hrobů typu slezského, a do doby mladší přechodní z doby pohanské do křesťanské s hroby řadovými se železnými předměty a bronzovými záušničkami esovitě zakončenými.

Když jsem r. 1898 podnikl malý archaeolog. výlet do východních Čech, požádal mne kustos našich archaeologických sbírek zemského českého musea p. Dr. Píč, abych opatřil expedici různých nádob a artefaktů z pohřebiště Dražkovického, které byl p. Kabrhel, statkář v Dražkovicích, našemu zemskému museu daroval.

Při této příležitosti bylo mi možno nejen místo naleziště hrobů Dražkovických seznat, nýbrž i laskavostí p. Kabrhela, který v r. 1889 pohřebiště to prokopal, obdržeti jeho velice pečlivě a svědomitě sestavené poznámky o prokopání uvedeného pohřebiště. Jelikož nyní veškeré nádoby, které se zachovaly, a různé předměty p. Kabrhelem z pohřebiště Dražkovického jsou v držení našeho musea, má tato stať tvořiti jakési pokračování výzkumu hrobů Dražkovických v Památkách dílu XIII. p. Divišem uveřejněného.

Bohužel, že nebylo možno veškeré z pohřebiště vydobyté nádoby zachovat, neb částečně špatný materiál, z kterého nádoby pracovány byly, jakož i dlouhé leženi, ač co nejpečlivěji p. Kabrhelem uloženy byly, tomu byly na závadu; proto přece na tabulkách XXXVI., XXXVII., XXXVIII. vyobrazené nádoby a předměty podají nám rázovitost celého pohřebiště.

Popis pohřebiště.

Pohřebiště samé nalézalo se na čísle parc. 408., náležejícím p. Josefu Kučerovi, rolníku z Dražkovic, a poloha tohoto pole nazývá se „Bránecký“. Dnes jest toto pole vlastně vybraná pískovna, z které po mnoha roků byl ku stavebním účelům písek vybírán.

Jak nahoře uvedeno, stávala zde pohřebiště dvě a sice tak, že kostrové hroby sousedily takořka souvisle s popelnicovými hroby, jak to situační plánek naznačuje.

Též dlužno podotknout, že nalezena též osamocená kostra v poloze skrčené; do jaké periody tuto dlužno vřaditi, těžko říci; jelikož žádných milodarů nenalezeno, není vyloučeno, že kostra tato přináleží ku pohřbům řadovým a že zde výjimečně ritus pohřební v poloze skrčené až do doby křesťanské zachován byl, jak toho důkaz na pohřebišti Želenickém, Libickém a Žižickém jsme byli nalezli.

Hroby žárové uloženy v hlouoce od 50 do 75 cm., ač i některé nádobky nalezly se velice na povrchu, jen as 10 cm. pod ornicí, tak že, jak zcela zřejmo, následkem orby buď rozmetány neb silně poškozeny byly. Pohřby byly jednotné, též i dvojité, tak že nalezneme na pohřebišti v jednom hrobě dvě vedle sebe stojící popelnice se spálenými zbytky těl, a byly místy v men-

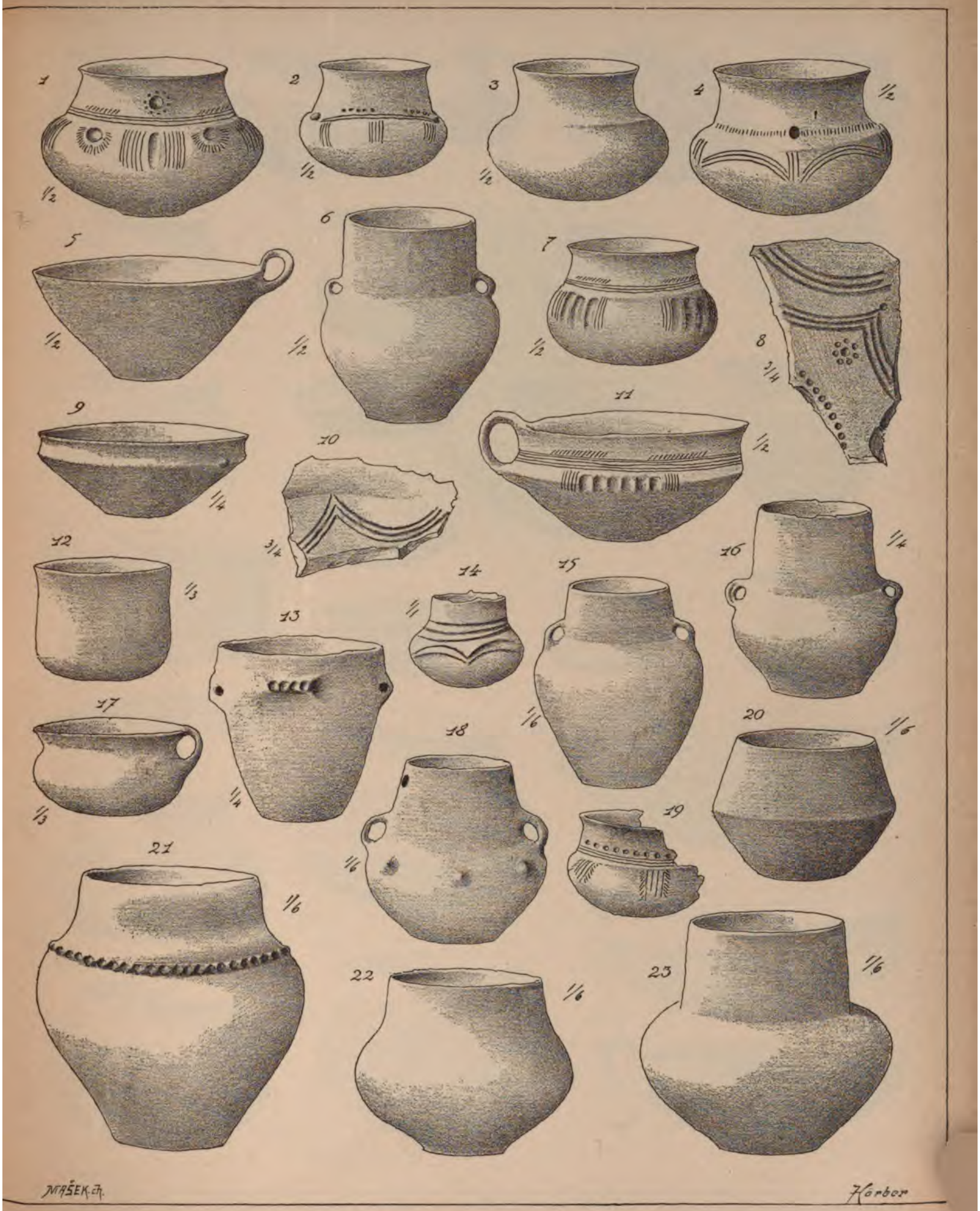

Nádoby ze žárových hrobů u Dražkovic.

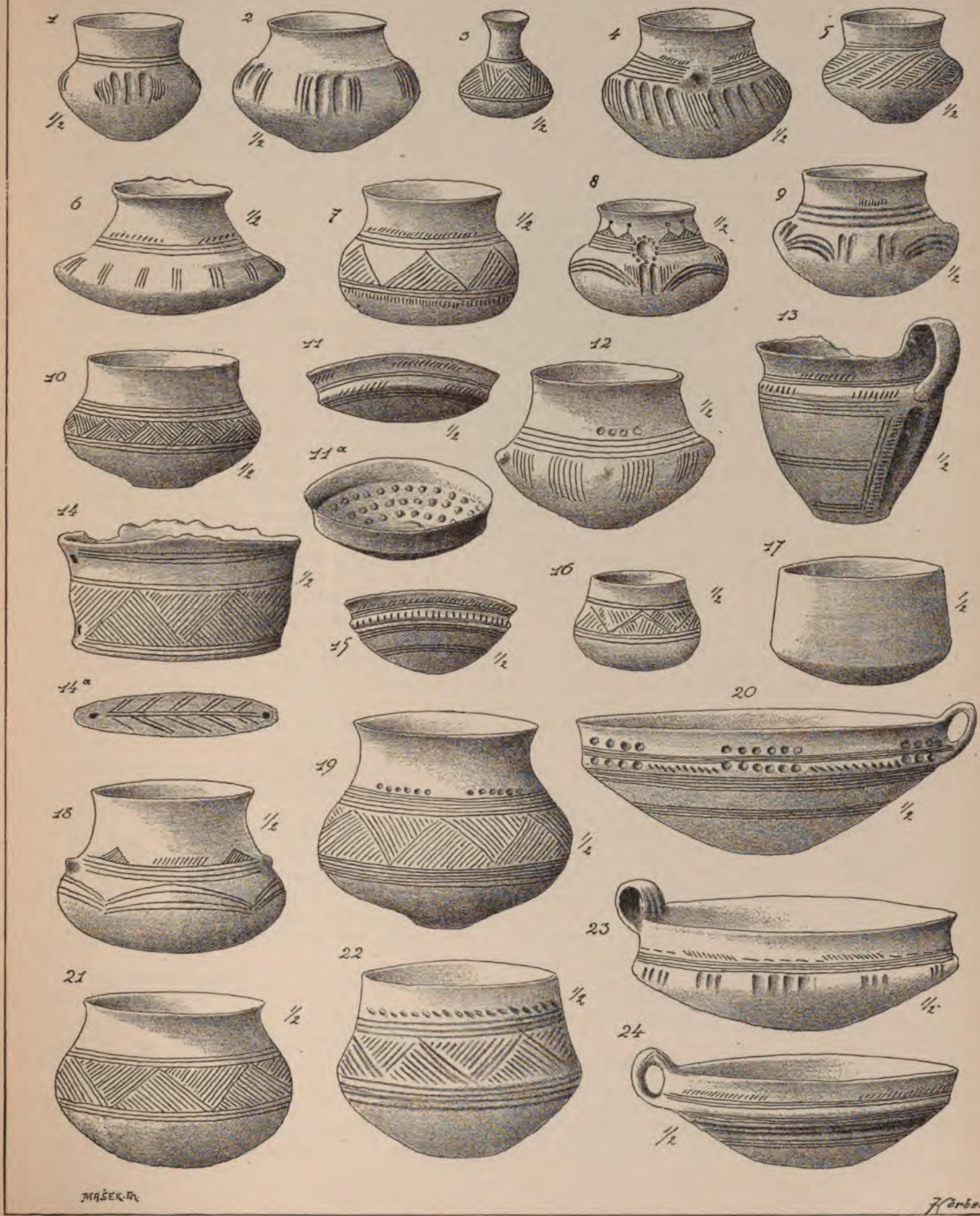

Nádoby ze žárových hrobů u Dražkovic.

ších skupinách pohromadě, ale též i několik metrů od sebe vzdálené.

Jelikož jednotlivé nádoby z hrobů nebyly číslovány a tím nebylo možno určiti, ku kterému hrobu přináležejí, obmezím se při popisu na charakteristické formy nádob na přiložených tabulkách vyznačených, aby aspoň tímto způsobem nám podán byl obraz sestavení skupin hrobových a použitých forem.

Hrob č. 1. Hrob tento pozůstával z popelnice *a* tvaru vyznačeného na tabulce č. XXXVI., obr. č. 23., v které uloženy zbytky spáleného těla, uvnitř na vrchu nalezena bronzová jehlice tab. XXXVIII. č. 6. Popelnice, která vykazovala poněkud nakloněnou polohu, byla přikryta velkou hliněnou poklicí úplně plochou, as 1 cm. silnou.

Podle popelnice *a* na straně jižní byla postavena malá nádobka č. 2. odpovídající tvaru tab. XXXVI. č. 2. a nad touto obrácena dnem nahoru mísovitá nádoba č. 3., tab. XXXVI. č. 9. Na severovýchod od popelnice *a* nelezena jiná popelnice *b* a sice menší, tvaru na tab. XXXVI. č. 22., která taktéž přikryta byla hliněnou větší poklicí, tak že tato sáhala několik centimetrů přes okraj. Uvnitř popelnice nalezeny mimo spálené kosti kousky bronzového drátu, snad zbytek od náušniček nebo prstenů. Od popelnice *b* na východ nalezena malá nádobka č. 4. osudíčko, tvaru tab. XXXVII. č. 16. Ostatně vykazuje hrob tento následující další hrobové nádoby.

Č. 5. Malá nádobka tvaru tab. XXXVII. č. 8., která byla přiklopena mískovitou nádobou s úškem tvaru tab. XXXVIII. č. 20.

Č. 6. Větší nádobka do červena pálená tvaru tab. XXXVII. č. 2.

Č. 7. Mísovitá nádoba bez ucha, horizontálně položená, v které nalézala se malá nádobka tvaru tab. XXXVII. č. 14.

Č. 8. a *9.—10.* Mísovitá nádoba tvaru tab. XXXVII. č. 23. s uchem, do které položena o něco menší mísovitá nádoba bez ucha, a do této konečně vložena malinká nádobka č. 10. tvaru tab XXXVII. č. 3.

Č. 12. Nádobka malá na stranu položená, tuhovaná, sličného tvaru a pěkně zdobená tvaru tab. XXXVII., č. 12.

Č. 11. Hrubě pracovaná nádoba tvaru květináče s pupíky, tab. XXXVI. č. 13.

Č. 13. Nádobka sličného tvaru bez okras, na jejíchž stranách lnuly zbytky mísovité nádobky silně poškozené.

Č. 14. Mísovitá velká nádoba silně poškozená, vlastně zbytky střepů.

Č. 15. Hrubě pracovaný květináč menšího druhu bez okras a pupíku, tvaru tab. XXXVIII. č. 27.

Č. 16. Mísovitá nádoba bez ucha, silně poškozená.

Č. 17. Malá míska s úškem tvaru tab. XXXVIII. č. 18.

Č. 18. a *19.* Menší nádobky rozmačkané, aniž by z pozůstalých střepů byl mohl tvar být určen.

Konečně na okraji skupiny nalezena popelnice *c* která obsahovala zbytky spálených kostí; popelnice byla však rozmačkána, aniž bylo možno tvar konstatovati. Uvedená skupina tvoří jaksi v první řadě dvojitý pohřeb, neb popelnice *a* a *b* jsou umístěny vedle sebe, naproti tomu popelnice *c* jest již na periferii skupin nádob, tak že dlužno za to míti, že pohřeb třetí s popelnicí *c* jest pohřeb pro sebe, a že snad některé nádoby, jako č. 8., 9., 10., 6. a 11. k tomu náležejí.

Hrob č. 2. uložený 40 cm. pod povrchem pozůstával z popelnice *a* tvaru tab. XXXVIII. č. 23., obsahující zbytky spáleného těla, na nichž nahoře nalezena jehlička bronzová, tab. XXXVIII. č. 4. Popelnice přikryta byla plochou poklicí č. 1. z hlíny uhnětenou, jejíž jedna strana krášlena byla píchanými kruhy ve 4 řadách. Po straně popelnice *a* nalézala se převrácená mísovitá nádoba č. 2. mající 250 mm. v průměru a vykazující 40 mm. výšky; tvar její na tab. XXXVI. č. 7. Nedaleko uvedené nádoby mísovité nalezena nádoba č. 3. tvaru květináče, v kterém uložena byla menší míska a v této konečně dvě malé oblé mískovité nádobky č. 5. a 6.

Hrob č. 3. pozůstával z popelnice *a* tvaru tab. XXXVI. č. 20., která obsahovala zbytky spáleného těla. Popelnice byla přikryta mísovitou nádobou, jejíž spodek ode dna krášlen byl paprskovitým ryhováním. Podle popelnice rozestaveny nádoby.

1. skupina. Květináč z hrubé hlíny pracovaný s pupíky obsahoval uvnitř jednu malou tuhovanou mísku s úškem tvaru tab. XXXVII. č. 24. a v této opětně podobnou mísku s úškem tvaru tab. XXXVI. č. 5.; květináč sám byl pak přikryt mísovitou nádobou. Od květináče směrem k jihu nalézala se mísovitá nádoba č. 2. tuhovaná s uchem tvaru tab. XXXVI. č. 11., byla však následkem tlaku ve střepech. Směrem západním od popelnice byla nádoba č. 3. tvaru tab. XXXVI. č. 18., směrem severovýchodním byla pak velká nádoba č. 4. tvaru tab. XXXVIII. č. 19. s malými úšky a pěkně krášlená, která pokryta byla mísovitou nádobou s úzkým dnem, krášlenou paprskovitým ryhováním uvnitř mísky samé. Konečně č. 5. úlomek hrubě pracovaného květináče s pupíky.

Hrob č. 4. nalézal se pod povrchem 70 cm. a pozůstával z popelnice *a* tvaru obyčejného bez veškerých okras obsahující zbytky spálených kostí; nahoře nad těmito nalezen úlomek bronzového náramku plochého. Popelnice pokryta byla mísovitou nádobou bez ucha,

byla však silně popraskána. U mísovité nádoby, kryt jsa popelnicí, nalezen úlomek bronz. náramku téhož tvaru jako úlomek nalézající se v popelnici samé, tak že se zdá, že oba kousky pocházely z jednoho a téhož náramku. Vedle popelnice nalézala se sličná nádobka č. 1. krášlená tvaru tab. XXXVII. č. 9. a vedle této nádobka větší č. 2. tvaru tab. XXXVI. č. 4. V této poslední nádobce nalezeno mezi pískem něco dřevěného uhlí, jakož i úlomek tenkého bronzového drátku.

Hrob č. 5. jest *dvojitý* a pozůstával z jedné větší popelnice *a* a menší *b*, které obsahovaly zbytky spáleného těla. Popelnice *a* byla zetlelá a nedala se zachovat; popelnice *b* vykazuje tvar obyčejný bez okras. Podle popelnice *a* v písku nalezena bronzová jehlice tab. XXXVIII. č. 8. s postranním úškem. Jelikož popelnice byla rozpadlá, není vyloučena možnost, že jehlice tato se původně nalézala nad pohřbem v popelnici samé. Č. 1. byla mísovitá nádoba, č. 2. nádoba hrubá, květináč s pupíky, č. 3. sličná nádobka krášlená tab. XXXVII. č. 10. a konečně č. 4. dvě malé nádobky vložené do sebe, tvaru tab. XXXVI. č. 3. a 14.

Hrob č. 6. jednoduchý, nalézající se 60 cm. pod povrchem, sestával z velké popelnice *a* se zbytky kostí spálených, dále pak rozestaveny různé nádoby takto: Č. 1. nádobka 45 mm. vysoká, 70 mm. průměru, tvaru tab. XXXVII. č. 7. rytými trojhrany krášlená. Č. 2. mísovitá nádoba 130 mm. průměru, 45 mm. vysoká bez ucha, tuhovaná a z jemné plavené hlíny spracovaná. Č. 3. nádobka prostřední 115 mm. průměru, 65 mm. vysoká, tvaru tab. XXXVII. č. 17. bez okras. Č. 4. nádobka 80 mm. průměru, 45 mm. vysoká, tvaru osudíčka, provedená z jemné hlíny a trojúhelníky krášlená. Č. 5. mísovitá velká nádoba s dnem nahoru obrácená, mající v průměru 285 mm. a 95 mm. výšky, bez ucha. Č. 6. skupina pozůstávající z květináče č. 6., z hrubé hlíny pracovaného se 4 pupíky, mající 150 mm. v průměru nahoře, 100 mm. dno a 150 mm. výšky. V tomto květináči umístěna šikmo mísovitá nádoba s uchem tvaru tab. XXXVIII. č. 22. a v této pak malý šáleček č. 8., okrášlený, tvaru tab. XXXVI. č. 17. Č. 9. květináč jako č. 6. s pupíky, v němž zastrčena míska č. 10. s uchem. Č. 11. mísovitá nádoba zevně i uvnitř tuhovaná a pěkně krášlená, tvaru tab. XXXVII. č. 20.

Hrob č. 7. Jednoduchý hrob, který pozůstával z malé, pěkně krášlené popelničky tvaru tab. XXXVII. č. 1., která obsahovala zbytky spálených kostí; popelnice pak přikryta byla koflíkovitou nádobou větší s visutým uchem, tak že popelnička takořka úplně byla krytou. Vzhledem k malé popelničce patřil tento pohřeb zajisté děcku.

Načrtnuv takto několik skupin hrobů dle poznámek p. Kabrhela, ač množství tím vyčerpáno nebylo, neb pohřebiště samo vykazovalo daleko víc hrobů, než jak jsem ony popsal. Seznáno, že zde co činiti máme s hroby jednoduchými a též dvojitými, totiž kde jeden hrob obsahoval dvě popelnice, tedy zbytky dvou spálených těl, snad matky a dítěte, či snad dvou najednou zemřelých. Dle skizzovaných skupin hrobů seznáváme hroby s nepatrným množstvím nádobek obětních, ale zase obráceně, jako dvojitý hrob č. 1., kde okolo popelnic rozestaveny okolní nádoby různých forem v hojném počtu, což by poukazovalo buď na vznešenost osoby samé nebo velkého pokrevního příbuzenstva.

V připojených třech tabulkách jsou vyznačeny jen typické formy nádob tohoto pohřebiště i sestavena ukázka jich krášlení, což pro badání archaeologické i stanovení kultury těchto obyvatelů zůstává směrodajným. Co do rozlohy hrobů samých a uspořádání nádobek okolo popelnice nelze stanoviti žádné pravidlo; uspořádání stalo se zajisté jen dle okolnosti a nahodile, bez veškerého předepsaného snad pravidla; proto se nedá souditi, že by uspořádání mělo nějakého významu pohřebního ritu. Též poloha hrobů vzhledem ku směru, na pohřebišti Dražkovickém nepodává žádného úplného světla, zdali v tomto ohledu šetřeno snad nějakých pravidel, ač se o takovéto pravidelnosti při pohřebišti Měnickém soudí. V dosud prozkoumaných pohřebištích typu slezského bylo všeobecně konstatováno, že ukládání kostí do popelnice dělo se postupně od nohou ku hlavě, tak že při přehlížení obsahu popelnice povždy najdeme lebeční kosti nahoře. Zdali toto pravidlo také na pohřebišti Dražkovickém stávalo, nemohu tvrdit, jelikož jsem sám pohřebiště nezkoumal a poznámky pana Kabrhela o této okolnosti zpráv nepodávají. Milodary bronzové neb šperky, pokud jsem z poznámek zjistiti mohl, souhlasí takřka výhradně s jinými pohřebišti. Bronzové předměty, jako jehlice, náušnice atd., umístěny byly na povrchu v popelnici, ač máme ku př. na pohřebišti Měnickém případy, že ku př. náramky nalezeny uprostřed kostí spálených, což by dotvrzovalo náhled, že tělo spálené se všemi okrasami opět postupně ukládáno bylo do popelnice a tím že končetiny rukou s náramky přišly do prostřed. Uložení těl dorostlých na pohřebišti Dražkovickém dělo se povždy do zvláštní nádoby — popelnice mající tvar tab. XXXVI. č. 22. neb tab. XXXVII. č. 23., kdežto pro uložení zbytků těl dětí použito popelnic menších tvaru ušlechtilého a třebas i krášleného, a nebyl ani jediný případ konstatován, že by spálené tělo bylo přišlo do květináče, jako nalezeno na pohřebišti Měnickém. Jen jediný případ jsem z poznámek konstatoval, že část kostí nalezena mimo popelnici na prosté půdě, snad že obsah popelnice nestačil. Žarovišť ku spalování těl bylo na pohřebišti konstatováno několik, ač nemohl

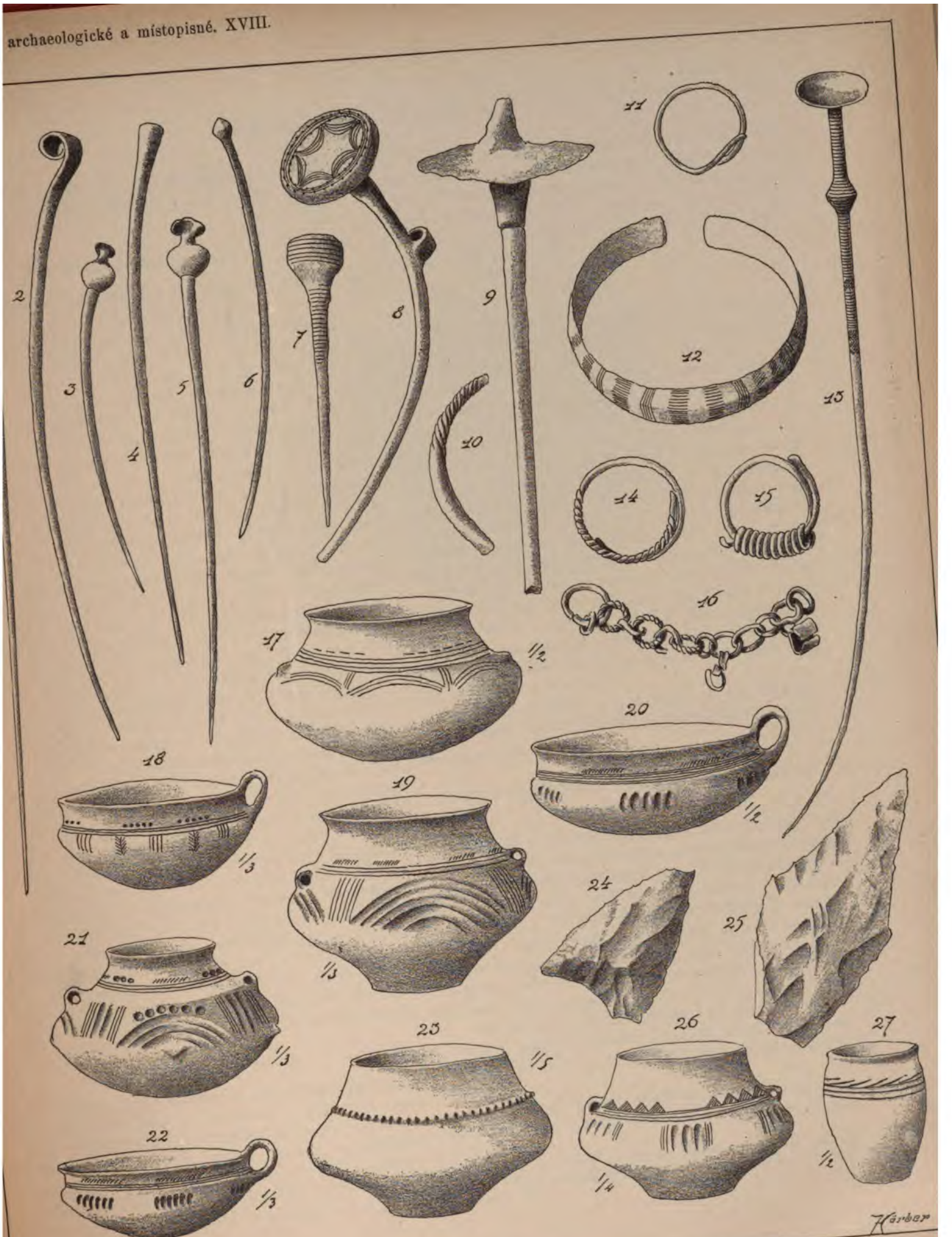

Předměty a nádoby ze žárových hrobů u Dražkovic.

jsem seznati, jak tyto s jednotlivými hroby souvisí; ostatně nemá tato okolnost pro nás žádné velké důležitosti.

Keramika hrobů Dražkovických.

Přiložené tabulky XXXVI., XXXVII. a XXXVIII. podávají nám rázovitost keramiky celého pohřebiště; porovnáme-li vypodobněné typické nádoby s jinými podobnými pohřebišti, jako Svijany, Měník, Dobrá Voda u Hořic atd., seznáme, aniž bych se chtěl popisem nádob zabývati, že charakter, okrašlovací forma a velikost jsou, až na nepatrné výjimky ty samé. Mimo popelnice většinou bez okras nalézáme obětní nádoby různé velikosti s různými okrasami, menší nádobky jemně pracované, tak zv. osudí, velké a malé obětní mísky s uchy i bez uch, pěkné šálečky, nádoby koflíkovité, jakož i mohutné nádoby s rovným neb šikmým kuželem a uchy, — též láhvovité nádoby, jakož i velice malé nádoby dětské, řehtačky atd., což vše poskytuje nám keramika uvedeného pohřebiště. Zajímavá jest vaničkovitá nádobka tab. XXXVII. č. 14., jejíž dno jest pěkně okrášleno, nádobka pak sama opatřena jest u hořeního kraje dvěma dírkami, tak že mohla býti tkanivem k nošení upravena. Při každé skupině hrobů, kde více nádob obětních umístěno, nalézáme hrubě spracovaný květináč a i toto pohřebiště oplývalo velkým množstvím těchto nádob. Veškeré nádoby jsou ručně pracovány, tedy bez hrnčířského kruhu. Popelnice jsou bez okras, mají podobu dvojitého skomoleného kužele a jsou robeny z dobré jemné jílovité hlíny, pálení jest nestejné a tímže se různí i zevnější barva. Nádoby obětní, nechť již ve formě jakékoliv, jsou spracované z nejjemnější hlíny a jsou hladké, barvy přirozené nebo tuhované, okrasy jejich jsou buď ryté nebo i plasticky provedené. V okolí pohřebiště nalézá se výtečná hlína cihlářská a i jíly, tak že byla surovina k výrobkům keramickým po ruce. Naproti tomu tvoří květináče veliký rozdíl oproti uvedeným nádobám, upracování jest hrubé, upotřebený materiál míchaný s pískem tvoří vypálenou hmotu velice poresní a tím také tyto nádoby v zemi jsou silně poškozeny a většinou ve střepech. Květináče nalezeny buď s uchy neb i pouze s malými pupíky.

Předměty z bronzu.

Jako na jiných podobných pohřebištích jest celkem bronzových předmětů u porovnání s rozsáhlostí pohřebiště dosti poskrovnu. Bronzové předměty jsou s větší části v kadlubu ulity, některé prsténky a náušničky z tepaného drátu vytvořeny. Nejhojněji jsou zastoupeny jehlice neb úlomky těchto (tab. XXXVIII.) v různých známých formách; dále nalezen náramek tab. XXXVIII. č. 12., jakož i náušničky tab. XXXIII. č. 15, dále bronzové prsténky jednoduše svinuté tab. XXXVIII. č. 11. a 14. a konečně bronzový řetízek č. 16., dosti zetlelý, který nepochybně na rukou nošen byl. Čtenář zajisté z vyobrazení formu jehlic sám sezná, aniž by bylo třeba tyto podrobně popisovati.

Různé.

Mezi předměty, které pan Kabrhel pro naše zemské museum odevzdal, nalézaly se též dva pazourkové, pěkně provedené šípy tab. XXXVIII. č. 24. a 25. a jeden pěkný pazourkový nůž. Dle udání p. Kabrhela nalezeny tyto předměty v zemi poblíže nádob skupiny hrobové; není tedy vyloučena možnost, že i tyto předměty co milodary slouti mohou. Naproti tomu vyčetl jsem z poznámek pana Kabrhela, že již dříve na okolních polích cihelny p. Kašpara v Mikulovicích, která nejsou od naleziště hrobů popelnicových vzdálena, nalezeny kusy pazourků, pazourkové odpadky a i některé pazourkové předměty; proto je zde možnost, k níž bych se i já více klonil, že nalezené předměty pazourkové nesouvisí s pohřebištěm, nýbrž že tyto na místě pohřebiště se nalézaly, než tam hroby ukládány byly. Pokud z množství popelnic a z množství nádob a různých předmětů nalezených lze souditi, patří pohřebiště Dražkovické k pohřebišti velkému a zdá se, že bylo snad ještě větší než pohřebiště u Měníka.

Ku konci vzdávám p. Kabrhelovi ml. za jeho převzácnou péči, jakou pohřebišti Dražkovickému věnoval, zasloužený dík.

Hroby se skrčenými kostrami v Mikulovicích u Pardubic.

Hliniště p. stavitele Kašpara u Mikulovic bylo již dříve známo co naleziště hrobů předhistorických, aneb dle zprávy Archaeolog. sboru musea království Českého ze dne 11. prosince 1897 byly p. stavitelem Kašparem, Kalousem a p. Divišem Čisteckým ze Šerlingu museu darovány různé předměty z hrobů tohoto hliniště, zvláště bronzové jehlice s úškem typu Únětického, tak že tímto typickým artefaktem stanoveno bylo, že zde co činiti máme s hroby s kostrami skrčenými.

Při mé archaeologické vycházce do východních Čech upozornil mne p. inspektor Diviš Čistecký ze Šerlingu na toto hliniště; proto neváhal jsem místo naleziště ohledat.*)

Cihelna p. Kašpara obsahuje velké spousty hlíny cihlářské a tu uhozeno před několika roky na straně

*) Majitel cihelny p. stavitel Kašpar s nevšední ochotou povolil badání archaeologické; protož jemu touto cestou vzdávám svůj dík.

k obci Mikulovické na kostrové hroby do cihlářské hlíny zapuštěné v hloubce as 1 m. pod ornicí, z kterýchžto hrobů, jak nahoře uvedeno, darované předměty pocházejí. Při mém příchodu do hliniště nalezl jsem dva hroby z hlíny vyčnívající, které jsem prozkoumal a o kterých tímto zprávu podávám.

Hrob č. 1. nalézal se v hloubce 1350 mm. pod ornicí a obsahoval kostru skrčenou, na pravém boku položenou, patřící osobě středního stáří již dospělé, mužského pohlaví; směr kostry byl od jihu k severu, obličej pak na východ, hrob samotný byl vykopán skrz ornici až do hlíny cihlářské a nevykazoval pražádné obložení kamenem; kostra byla tedy bez veškerého obložení uložena do prosté země. U kostry a sice u ruky nalezen úlomek pazourkové pilky 45 mm. dlouhý, tak že celá původní pilka mohla měřiti as 90 mm. Vedle kostry, za zády, nalézala se malá nádobka v ruce hnětená a tuhovaná, vykazující přibližně formu hrobových nádobek skrčených koster. Jiných milodarů hrob nevykazoval.

Hrob č. 2. as 2 m. od prvního v témž směru vzdálený, byl uložen v hlíně cihlářské v téže hloubce 1350 mm. pod ornicí; kostra skrčená, na pravém boku uložená, směr kostry od jihozápadu k severovýchodu, obličej pak jihovýchodně, tudíž kostra tato vykazovala směr poněkud jiný a obložení hrobu kamením *nestávalo*. Co do milodarů nalezena pod bradou lebky malá nádobka v ruce hnětená, tuhovaná; avšak z velmi špatného materiálu provedená a úplně zetlelá, tak že nebylo tu samou možno zachovat. U ruky pak nalezen malý kousek nepravidelného pazourku.

V obou hrobech nenalezeny vůbec žádné předměty z bronzu. Nedaleko uvedených dvou hrobů pátralo se dále v různých směrech do pole; bohužel neuhodilo se nikde na další hroby, neb již ta okolnost, že zde co činiti máme s hroby bez veškerého obložení kamenem, stěžuje valně hledání dalších hrobů. Hroby dříve nalezené byly dosti vzdálené od hrobů nyní prozkoumaných, tak že dlužno za to míti, že hroby tyto netvoří souvislost s hroby dříve odkrytými; není také vyloučena možnost, že hroby dříve nalezené, vykazující jantary a bronzovou jehličku s úškem, tvořily samostatné pohřebiště oproti hrobům nyní nalezeným, kde nalezeny milodary pouze pazourkové a nádobky, z čehož možno souditi, že v cihelně Mikulovické nalézají se dvě pohřebiště s kostrami skrčenými, spadající dle zevnějšku a formy nádobek do typu Únětického. Charakteristické jest, že při obou skupinách hrobů, každé, třeba i nepatrné obkládání, které obzvláště při podobných hrobech ve středních Čechách jest tak charakteristickým, zde úplně odpadá. Zdali snad tuto okolnost chudoba na kámen v okolí Mikulovic podmiňuje, je těžko posoudit, ač to není vyloučeno. Další badání archaeologické ve východních Čechách zajisté i v tomto směru nám podá více světla, neb pakli vezmeme nejnovější mapu díla „Čechy předhistorické“ od Dra. Píče do ruky, seznáme, že právě východní Čechy dosud velmi málo hrobů se skrčenými kostrami co praobyvateli naší vlasti vykazují; proto musí býti tím větší snahou naší i v této části naší vlasti každou stopu našich „skrčených“ prozkoumati a tak konečně naši praehistorii doplniti. Jsem přesvědčen, že se to našim strážcům praehistorických památek z východních Čech zajisté podaří.

Mohyly na Chlumù u Podboře.

Píše Dr. *J. L. Píč.*

Tab. XXXIX. XL.

Asi půl hodiny od Opořan směrem s.-z. vypíná se kopec Chlum, na jehož s.-v. svahu rozkládá se v lese větší skupina mohyl, před lety již p. ředitelem Hrašem na polovici prokopaná, kterouž jsem před několika lety s p. prof. A. Haškovcem ohledal a do mapy zanesl. Když jsem o prázdninách r. 1898 Bechyňské mohyly kopal, bylo mi ohlášeno, že na mohylách na Chlumu je právě paseka. Zajel jsem tedy následující neděli na Chlum a přijel jsem právě v čas, neboť sedláci již se chystali dobývati z mohyl na pasece kamení. Na mou dost bylo p. lesním Švagrem s uznání hodnou ochotou ní zakázáno, a když veledůstojný pan opat Stra- J. Starý své svolení ku prozkoumání mohyl ve sbírek musejních laskavě udělil, zajel jsem s laborantem musejním V. Landou ku prozkoumání mohyl i vzpomínám vděčně hostinného přijetí v domě pana lesního.

Na pasece upoutaly mou pozornost především dvě obrovské mohyly, zejména že mohlo se přikročiti k úplnému jich prokopání. Začal jsem s oběma současně, postaviv ku každé mohyle 12 lidí; u jedné vedl jsem dozor sám, u druhé laborant Landa.

Mohyla 1. byla 19 m. v průměru, 2·50 cm. zvýší, na povrchu byla proláklá. Mohyla tato sestávala z pěti pohřbů podle sebe na úrovni a ze dvou chudých pohřbů pod povrchem. Každý pohřeb na úrovni vykazoval pěkně složený kužel kamenný a mezery mezi kuželi byly vyplněny hlinou, která nasypána byla ve větším

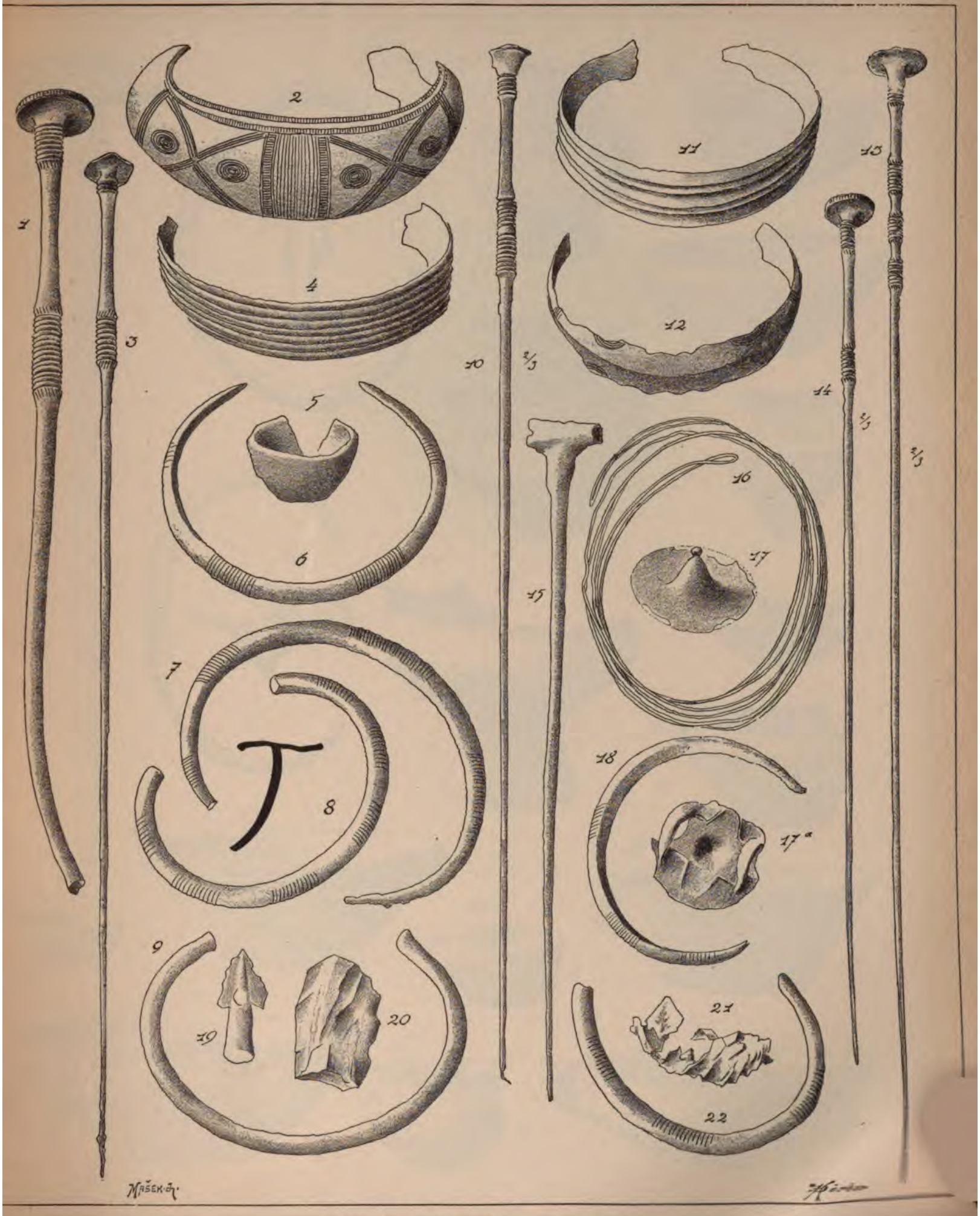

Předměty z mohyl na Chlumu u Podboře.

Předměty z mohyl na Chlumu u Podbořc.

množství, patrně proto, aby později přibylé pohřby srovnány byly s předchozími v mohylu jednotnou, což patrně svědčí o rodinném pohřbu.

Na prvý pohřeb přišli jsme při straně západní hned v prvním kamení, které jsem považoval ještě za věnec. Na 2 m. od okraje nalezena nejprve 0·50 m. nad úrovní v pouhé hlíně na kameni postavená pěkná nádobka na nožce, barvy šedé, s dvěma úšky, zdobená dvojitými trojúhelníkovými ryhami a s ryhou vždy mezi trojúhelníky úhlem ke dnu obrácenými (tb. XL. č. 6.). Podle této nádobky stál hrnec hrubý s dvěma úšky úplně rozrušený a šálek s úškem barvy hnědé (tb. XL. č. 20.). Při odstraňování kamene nalezen nejprve široký náramek se 7 vroubky na povrchu (tb. XXXIX. č. 4.), který dělníci lopatou rozkopli, pak tenký náramek na povrchu ve skupinách ryhovaný (tb. XXXIX. č. 18.), pak kus náramku vroubkovaného s tupým koncem. Asi o 30 m. dále na spálených kostech vlastního pohřbu nalezeny dvě jehlice s plochými hlavičkami silně porušenými a pod hlavičkou a na slabě vyznačeném výválku ryhované (tb. XXXIX. č. 10, 14.) a při nich náramek spirálový z dvojitého zlatého drátu (tb. XXXIX. č. 16.).

Druhý pohřeb nalezen rovněž při okraji na s.-z. straně asi 0·5 m. nad úrovní. Pod malým kuželem 4 m. v průměru nalezen opět spálený pohřeb a v něm jehlice bronzová s příčnou rourkovou hlavičkou v podobě T (tb. XXXIX. č. 15.), pak malý náramek s přeloženými konci do kulata zatočený, svědčící o útlé mladé ručce, malá dýka br. valně porouchaná, pak malá mískovitá nádobka se slabě prohnutým krčkem pod okrajem (tb. XL. č. 12.) a kus stavené bronze.

Třetí kužel kamenný nalezen při okraji jižním beze vší stopy pohřbu.

Čtvrtý kužel při straně j.-v. obsahoval spálený pohřeb se čtyřmi ozdobnými knoflíky z pasu, na povrchu s kuželovitou vyvýšeninou zakončenou malou kuličkou, na spodní části s dvěma podlouhlými úšky k prostrčení skrze řemen (tb. XXXIX. č. 17.), pak dvě hlavičky ozdobných br. hřebíčků.

Pátý mohutný kužel, sáhající skorem až k povrchu mohyly, rozdělil se při dalším kopání ve dva kužele. Vlastní pohřeb patrně že rozrušen byl od sedláků, dobývavších tu kámen, neboť dokopavše se až k jámě vyhloubené nenalezli jsme nejmenší po něm stopy; vyskytnuvší se v kamení beztvárný kousek železa mohl patřiti k tomuto pohřbu, ale mohl se dostati také sem při pozdějším urovnávání mohyly v době, kdy čtvrtý nejmladší pohřeb k mohyle byl připojen.

Pod povrchem mohyly nalezeno skládané kamení na způsob vrchních pohřbů nejprve při západní straně a pak dále ku středu mohyly; v prvém nalezeno pouze trochu popelovité země, v druhém pouze střep bez ozdob.

Mohyla č. 2. byla 12 m. v průměru a 1·80 zvýší, s kamenným věncem po okraji; uvnitř mohyly nalezeny na úrovni čtyry kamenné kužele, téměř stejně daleko od okraje.

V prvním kuželi při jižní straně nalezen spálený pohřeb na úrovni s kůstkami na ploše asi 80 cm. uloženými, na nichž nalezena žárem stavená na polo dýka br., dva malé hřebíčky s hlavičkami patrně z ozdoby pasové, malý kousek br. jehličky a kroužek.

Druhý kužel proti západní straně dotýkal se v dolejší části kužele prvého. Pod pěkně kladeným kamením nalezen žárový pohřeb se značným množstvím kostí, patrně následkem nedostatečného spálení, neboť nalezeny celé obratle, značné kusy rourkových kostí a j. Předměty při pohřbu tom nenalezeny žádné.

Třetí kužel při východní straně byl rovněž pečlivě srovnán, ale nenalezen ani pohřeb ani předměty z něho pocházející.

Čtvrtý kužel při straně severní kryl opět žárový pohřeb. Na spálených kůstkách nalezeno šest malých šípů původně asi okřídlených s tulejkami (tb. XL. č. 4.), pak dutý předmět bronzový (tb. XL. č. 5.) jakoby z rukojeti nějaké dýky pocházející, dvě jehlice zlomené, z nichž jedna s plochou hlavičkou, dva náramky tenké ve skupinách ryhované (tb. XL. č. 3.), zlomek jiného náramku, kousky slité bronze; podle pohřbu nalezena úhledná nádobka mískovitá, pod slabě prohnutým hrdlem skupinami kratších a delších ryh zdobená (tb. XL. č. 7.) a nádoba hrubá rozrušená.

Při středu mohyly, mezi kuželi prvým, třetím a čtvrtým nalezen 1·20 m. nad úrovní, tedy 60 cm. pod povrchem horní pohřeb žárový pod nepatrným množstvím kamene, v němž nalezen malý šálek s úškem, zdobený podobně jako nádobka z hrobu čtvrtého (tb. XL. č. 16.) a pod ní malá nádobka bez ozdob a bez úška (tb. XL. č. 14.). Asi 1 m. dále, téměř již nad prvým kuželem nalezeny pod několika kameny dva skvostně patinované náramky stejně silné až ke koncům a s několika vroubky při koncích, na způsob téměř již latèneských náramků; pohřeb při nich nenalezen.

Mohyla 3. byla 8 m. v průměru a 0·50 m. zvýší; byla tedy zcela nízká a rozplizlá. Mohylku tuto, ležící podle mohyly prvé směrem s.-z., dal jsem kopati na zkoušku od dvou dělníků, přebytečných potom při kopání prvé mohyly. Nalezen žárový pohřeb dorostlé osoby, neboť zbytky silných kostí byly uloženy na prostoře přes 1 m. dlouhé. Na počátku pohřbu nalezeny dvě mísky tuhované na sobě položené, jemné a úplně rozmočené. Na obou okrajích pohřbu směrem s.-j. ležely dvě dlouhé jehlice br., polámané a zpřehýbané, tak že jedna ležela hlavicí k jižní straně, hlavice druhé položena ve středu délky jehlice na kosti, z čehož plyne, že jehlice již rozlámané položeny byly do hrobu; obě jehlice mají širokou, plochou a na okraji vroubkovanou hlavici, pak tři krátké a jeden delší výválek vroubkováním a pěkným ryhováním zdobené (tb. XL. č. 1.). Na prostřed pohřbu, uprostřed mezi oběma jehlicemi byly dva náramky žárem silně porušené; jsou duté vnitř, na povrch vypouklé a ryhováním pěkně zdobené, tak že příčnými ryhami utvořena dvě obdélníková pole diagonálními čarami a koncentrickými kolečky zdobená (tb. XXXIX. č. 2.). Na konci pohřbu byl červený šálek rozpadlý.

Prokopáno ještě několik malých mohylek na pasece; v mnohých nalezen žárový pohřeb bez darů pohřebních, v jiných nenalezeno vůbec nic. Obrátil jsem se tedy k mohylkám v lese, pokud tomu kultura lesní dovolovala, a tu prokopána především

mohyla 4. mající v průměru 12 m., na 1·50 m. zvýší, s věncem z nesouvislých (ojedinělých) kamenů.

Hned na počátku kopání objeven při jižní straně v hlinité vrstvě střep hrubý s nalepenou proužkou dubkovanou, jaký v severních Čechách pro kulturní vrstvy je charakteristický. Při východní straně udeřeno na obsáhlý kužel kamenný a hned pod prvými kameny nalezeno popeliště a hned na to spálené kůstky na plochých kamenech uložené. Sám kužel byl založen tak, že nejprve do kruhu postaveno velikých balvanů, které uzavíraly vlastní pohřeb, a na to narovnáno do kužele kamení. Ve vrchním kamení kužele nalezen střep na hraně pod hrdlem slabě ryhovaný (tb. XL. č. 10.). Ve vlastní pohřební prostoře nalezeno postupem od východu: kus pazourkového nožíku při straně j.-v. (tb. XXXIX. č. 20.), dále ku středu pěkná amforka s dvěma úšky a střídavě dvěma pupíky pod hrdlem, v baňatosti pak šrafirovanými trojúhelníky zdobená (tb. XL. č. 9.), pak miska na nožce bez ozdob. Dále ku středu nalezen malý br. kroužek, pak vlastní pohřeb spálených kostí na ploských kamenech, pak ku straně severní br. šíp, který se rozdrtil, kousek pukličky bronzové a něco stavené bronze; ojedinělé spálené kůstky vyskytly se též sem tam roztroušené.

Druhý kužel objevil se při j.-v. straně na $1^1/_2$ m. od prvého opět se spáleným pohřbem na plochých kamenech. Ve spálených kůstkách nalezeny kousky br. kroužku, zlatý plíšek zmačkaný (tb. XXXIX. č. 21.) a na straně pod vrchními kameny nalezen kousek bronzu jakoby z okraje bronzové nádoby.

Třetí kužel nalezen při straně severozápadní s kostmi spálenými porůznu roztroušenými; mezi kůstkami nalezen br. šíp okřídlený s tulejkou (tb. XXXIX. č. 19.).

Mohyla 5. byla 10 m. v průměru a 1·80 zvýší. Při j.-z. straně hned při okraji nalezen pod prvými kameny dětský pohřeb spálený v hromádce; podle stála nádobka barvy tmavé na nožce, bez ozdob (tb. XL. č. 11.), dále bronzová jehlice s plochou hlavičkou a slabým, ryhovaným vývalkem (tb. XXXIX. č. 3.), proti středu jehlice ležel tenký náramek ve skupinách ryhovaný (tb. XXXIX. č. 6.), otevřenou částí k jehlici obrácený, dále zlomená jehlice s plochou hlavičkou a s ryhováním pod hlavičkou a ve vývalku (tb. XXXIX. č. 1.), pak třetí jehlice rovněž s plochou hlavičkou a malými třemi vývalky (tb. XXXIX. č. 13.) a při ní podobným způsobem položený druhý náramek tenký (tb. XXXIX. č. 18.), pak proti hlavičce prvé jehlice dva náramky tenké, rovněž ve skupinách ryhované (tb. XXXIX. č. 7. a 8.), konci přes sebe položené, tedy patrně ozdob více, než mrtvola nosila.

Ve vlastním kuželi, asi 1 m. nad úrovní, nalezena polo zachovaná lebka lidská, nad ní dvě rourkové kosti z ruky a šikmo podle lebky dvě rourkové kosti z nohy, vše v kameni, bez dalších darů pohřebních.

Na úrovni, téměř pod zbytky kostí nepravidelně složených, nalezeny na spodních kamenech podle sebe dvakrát dva náramky na sobě, vždy jeden širší se třemi ostrými žebírky a tupými konci (tb. XXXIX. č. 11.) a druhý tenký hladký; v náramcích vězely kousky rourkových kostí zelení silně prostoupené, svědčící o pohřbu kostrovém. Směrem jižním byly ještě dva náramky, jeden širší, ve středu vyhraněný a obloučkovým ryhováním zdobený (tb. XXXIX. č. 12.), druhý tenký zlomený bez ozdob. K západní straně od prvých náramků byla nádobka miskovitá se slabě vykrojeným hrdlem (tb. XL. č. 18.), k východní straně nádobka hrnečkovitá s úškem bez ozdob (tb. XL. č. 19.) a opodál rovněž nádobka šálkovitá s úškem (tb. XL. č. 17.); jiných předmětů, z kterých by se souditi dalo na polohu kostry, nenalezeno. Konečně při severním okraji nalezena pěkná jehlice s plochou hlavičkou a slabě ryhovaným vývalkem, aniž by se zjistiti dalo, zdali tu byl nový pohřeb.

Prokopány ještě dvě malé mohylky, v kterých mimo několik střepů nenalezeno ničeho.

Celkem svým skupina mohylová na Chlumu řadí se mezi starší mohyly jihočeské, s výjimkou malé mohylky č. 3., kterou bychom do mladší doby bronzové zařaditi mohli, a mimo třetí pohřeb v mohyle prvé, kde ozdobné knoflíky ke kultuře zemí alpských či tak zvané Hollstattské se hlásí. Významné jsou mohylky tyto zejména tím, že tu nade vši pochybnost zjištěno společné pochování postupným nasýpáním mohyly při nově přidaných pohřbech, jakož i současností pohřbů kostrových a žárových v mohylách.

Loretánský poklad v Praze na Hradčanech.

Popisují *Ed. Šittler* a Dr. *A. Podlaha.*

(Dokončení.)

XV. **Monstrance t. zv. „Valdštýnská“.**

(Tab. XLI.)

Monstrance tato, 84·5 cm. vys. a 40 cm. šir., zhotovena jest z pozlaceného stříbra a jest drahokamy bohatě posázena. Noha pokryta jest vkusným dekorem páskovým a mušlovým, mezi nímž na přední straně nalézá se na ellipsovité destičce malovaný obrázek P. Marie Loretánské, a na zadní straně na podobné destičce malovaný dvojznak donátorky, hraběnky Markéty z Valdštýna, rozené hr. Černínovy z Chudenic. Z prostřed nohy zvedá se oblá část, jakožto počátek stvolu. Zakončena jest osmihranným profilovaným článkem, na němž stojí ciselovaná soška patriarchy Abrahama, která tu zastupuje vlastní stvol monstrance. Abraham jest tu znázorněn jako stařec s dlouhým vousem, jenž má turban na hlavě a dlouhou, až k zemi splývající řízou jest oděn. Uprostřed nohou jeho vyrůstá lístkový kmen, jenž pod prsoma ve dví se dělí; každou ze dvou větvic drží patriarcha svýma rukama.

Fotolyp. K. Bellmanna v Praze.

Loretánský poklad v Praze: Monstrance t. zv. „Valdštýnská“.

Fototyp. K. Bellmanna v Praze.

Loretánský poklad v Praze: Monstrance perlová.

Fototyp. K. Bellmanna v Praze.

Loretánský poklad v Praze: Korunky.

Větvice ty pnou se výše a zakončeny jsou velikými květy; na jednom z těchto květů jest tepaná, drobná postava sv. Anny, na druhém sv. Jachyma. Svaté tyto postavičky nalézají se s obou stran střední oválovité části a jsou znázorněny se sepjatýma rukama, jako by nejsv. Svátost adorovali. Kolkolem střední části vinou se útlé větvice s lístky i květy, jakož i pásky posázené drahokamy; pásky tyto splétají se nahoře ve veliký monogram marianský. Pod střední částí mezi oběma zmíněnými květy jest umístěn na smaltu malovaný a drahokamy obklopený obrázek, představující v malém měřítku obraz na hlavním oltáři kostela Loretánského se nalézající. Pozadí monstrance tvoří věnec paprsků. Lunula posázena jest hojnými drahokamy. Monstrance tato pochází z r. 1718. [1])

XVI. **Monstrance perlová.**
(Tab. XLII.)

Monstrance tato, z arabského zlata provedená, jest 51 cm. vys. (i s křížkem). Jest to prolamovaná, tepaná práce, při níž užito ušlechtilého rozvilinového motivu. Noha oválová, 17 cm. podél a 13 cm. na příč měřící, ozdobena jest uprostřed rozvilin střídavě velikými kruhovými, malinkými lupénky, olemovanými perlami (celkem tři) a bíle emailovanými růžicemi, uprostřed nichž ve zlatě jsou osazeny diamanty; v zadu jest na noze místo perly ženská drobná hlavinka, pěkně ciselovaná a velmi ušlechtile pracovaná. Z prostředka nohy vystupuje prolamovaná a perlou napřed ozdobená část, na níž stojí útlounký, vejcovitě vypouklý a dole v krátký stvol protáhlý nodus, do jehož přední strany zasazena jest veliká, nepravidelná perla, hrubě konturovanými rozvilinami obklopená. Schránka na Sanctissimum jest srdcovitá a obklopena jest souvislou řadou drobnějších perel. Kolem střední části rozložena jest bohatá prolamovaná plocha ornamentální. Základní její kostru tvoří velmi ušlechtile vinuté (ač poněkud veliké) listoví. V tomto listoví rozloženo jest nejblíže u střední schránky šest velikých, kruhových, malými emailovanými lupénky ozdobených perel; při dolejším konci střední schránky umístěny jsou pod sebou dvě perly podlouhlé, na okraji podobně ozdobené. Se zmíněnými perlami střídají se kolkolem střední schránky emailované růžice s drahokamem uprostřed. Od těchto růžic vybíhají po každé straně tři prohnuté větvice, jež ozdobeny jsou drobnými, místy černě emailovanými lístky a čtyřmi bíle emailovanými a démantem uprostřed okrášlenými růžičkami. Větvice tyto spočívají na rozvilinovém lupení, jež na jejich koncích o něco je přesahuje a nese vždy po jedné veliké perle, jež na něm je zavěšena (celkem šest perel). Nejvýš nahoře jest umístěn veliký křížek na veliké perle nasazený a podobnými lístky a růžicemi posázený, jako zmíněné větvice; tam, kde ramena jeho se křižují, umístěna kruhová perla s lupénkovou obrubou. Monstrance tato pochází z r. 1680. Jest to dar hraběnky Eleonory Nosticové, roz. Lobkovicové. [2])

[1]) Srvn. *Seznam pokladnice u Panny Marie Loretánské v Praze* str. 28. a 29., čís. 13.

XVII. **Ozdobné korunky na sousoší P. Marie s Jesulátkem.**
(Tab. XLIII.)

V pokladnici chová se několik pěkně pracovaných korun; vždy dvě a dvě jsou v celku stejným způsobem provedeny, ale v nestejném měřítku, jelikož větší určena jest pro sochu P. Marie a menší pro sošku Ježíškovu. Podáváme tu popis oněch korun, jež na tb. XLIII. jsou zobrazeny.

1. *Koruna* (25·5 cm. vys., 11·5 cm. šir.), jejíž dolejší obruč ozdobena jest při obou okrajích pásem perel, mezi nimiž jest řada diamantů osazených ve stříbrných, na způsob poupat zformovaných lůžkách. Z této obruče vyrůstá nahoře osm barokních listů, z nichž vždy čtyři a čtyři střídavě různé jsou formy; tři přední z nich ozdobeny jsou drahokamy. Obě postranice, jakož i pás střední, jež sametový klobouk obklopují, jsou okrášleny šňůrkami perlovými v monogram Marianský a růžice spletenými. Ke koruně této náleží menší *korunka* 19·5 cm. vys. a 7·5 cm. šir. (na tb. stranou pod korunou větší zobrazená), stejné celkem úpravy.

2. *Koruna*, 31 cm. vys., dol. prům. 11 cm., z pozlaceného stříbra, posázená hojně křišťály a topasy. Dolejší obruč ozdobena jest řadou velikých křišťálů, mezi nimiž v předu umístěn smaragd. Nad obručí spatřujeme barokní lupeny, z nichž pět předních nese po jednom velkém drahokamu; lupen střední ozdoben jest srdcovitou záhnědou. Hořejší stranice a střední pás ozdobeny jsou vinoucími se řadami křišťálů, vsazených do kovových rámců. Značka Malostranská s letopočtem 1723 a punc zlatníkův **LL**, t. j. *Leopold Lichtenschopf*. Menší *korunka* jest podobně formována a rovněž tak označena; toliko drahokamy jsou na ní poněkud jinak rozloženy.

3. *Koruna*, 30 cm. vys., dol. prům. 10·5 cm. Dolejší obruč posázena jest sedmi stejně pracovanými zlatými, z části různobarevně smaltovanými vkusnými skvosty, uprostřed nichž osazeny jsou drahokamy s dvěma perlami po stranách. Z obroučky vyrůstá osm lupenů v před zahnutých, střídavě větších a menších; pět předních listů ozdobeno jest připevněnými zlatými ornamenty různobarevným smaltem, drahokamy i perlami okrášlenými. Na předním lupenu smaltovaná složka písmen **VALB** (?). Za řadou těchto vkusných listů

[2]) *Seznam pokl.* str. 35., čís. 79.

*

nalézají se dva veliké vyduté lupeny, obě strany sametového klobouku kryjící, a v předu rovněž skvosty posázené. Středem pak přepnut jest plát, jehož přední strana podobně jest vyzdobena, a jenž nejvýše nese jablko, do něhož vsazen jest uprostřed veliký křišťál, ze kterého vybíhá čtvero mírně smaltovaných větvicovitých lupénků; do jablka tohoto zasazen nahoře kříž v předu křišťálovými destičkami, vzadu vkusně provedenými, smaltovanými kvítky ozdobený. Na zadním lupenu značky nedosti zřetelné, z nich jedna, jak se zdá, obsahuje písmeno P, a druhá písmena $\frac{IB}{B}$.

Menší *korunka*, 22 cm. vys., 8 cm. dol. prům., jest zcela stejně aranžována, a to v celku i v detailech, toliko poněkud odchylná jest ornamentace hořejších partií. Jablko ozdobeno jest smaltovou kyticí se čtyřmi perlami, a na zadní straně vsazeného do něho křížku jsou drobně emailované nástroje umučení Páně.

XVIII. **Noha monstrance.**
(Obr. 6.)

Na jedné z hojných monstrancí pokladu Loretánského pozoruhodna jest toliko noha, pokrytá dosti dobře tepanými ornamenty (skupinky květin, ovoce, hroznů a snopů, mušle). Viz obr. 6.

Obr. 6. Noha monstrance.

XIX. **Roucha pro sochu P. Marie, prošívaná hebounkým pletivem slaměným.**
(Tab. XLIV. a XLV.)

Velice zajímavá jsou tato roucha nejen vyšívacím materiálem, nýbrž i vkusnou, ještě renaissanční stilisací svou. Z konce XVII. stol.[3])

XX. **Kasule ozdobně vyšívané.**
(Tab. XLVI.)

1. *Kasule* ze zarůžovělého, zlatým ornamentem protkávaného brokátu. Střední pruh (125 cm. dlouhý, 25 cm. šir.) zhotoven jest z červeného aksamitu a ozdoben reliefovým vyšíváním rostlinným, jež provedeno jest zlatem, perlami a drahokamy. Obzvlášť bohatě proveden jest monogram Marianský v hořejší třetině ornamentu umístěný. (Druhá pol. XVII. stol.)

2. *Kasule* ze stříbrného a světle modrého brokátu, listy a kvítky ozdobeného. Střed 23 cm. šir. zhotoven jest z červeného aksamitu a pokryt krásným, mírně vypuklým zlatým vyšíváním rostlinným. (Počátek století XVIII.)

XXI. **Pluviál bohatě vyšívaný.**
(Tab. XLVII.)

Pluviál tento zhotoven jest z látky bílé, pestrými květy pošité (vyšívání přeneseno bylo v novější době na novou látku). Pás 31 cm. šir. jest z červeného atlasu a pošit jest zlatým barokním ornamentem, rovněž tak i kappa. Přeska pěkně komponovaná ozdobena jest uprostřed andílčí hlavou. Konec XVII. stol.

XXII. **Relikviář ze dřeva řezaný.**
(Obr. 7.)

Na skříních druhé síně pokladu Loretánského stojí dva veliké, ze dřeva řezané relikviáře, dobře komponované z rozvilinového listoví (viz obr. 7.). Druhá pol. XVII. stol.

Obr. 7. Relikviář dřevěný.

[3]) Srvn. *Seznam pokladnice* str. 25., čís. 29.

Poklad Loretánský v Praze: Roucho pro sochu P. Marie prošívané pletivem slaměným.

Poklad Loretánský v Praze: Roucho slaměným pletivem vyšívané.

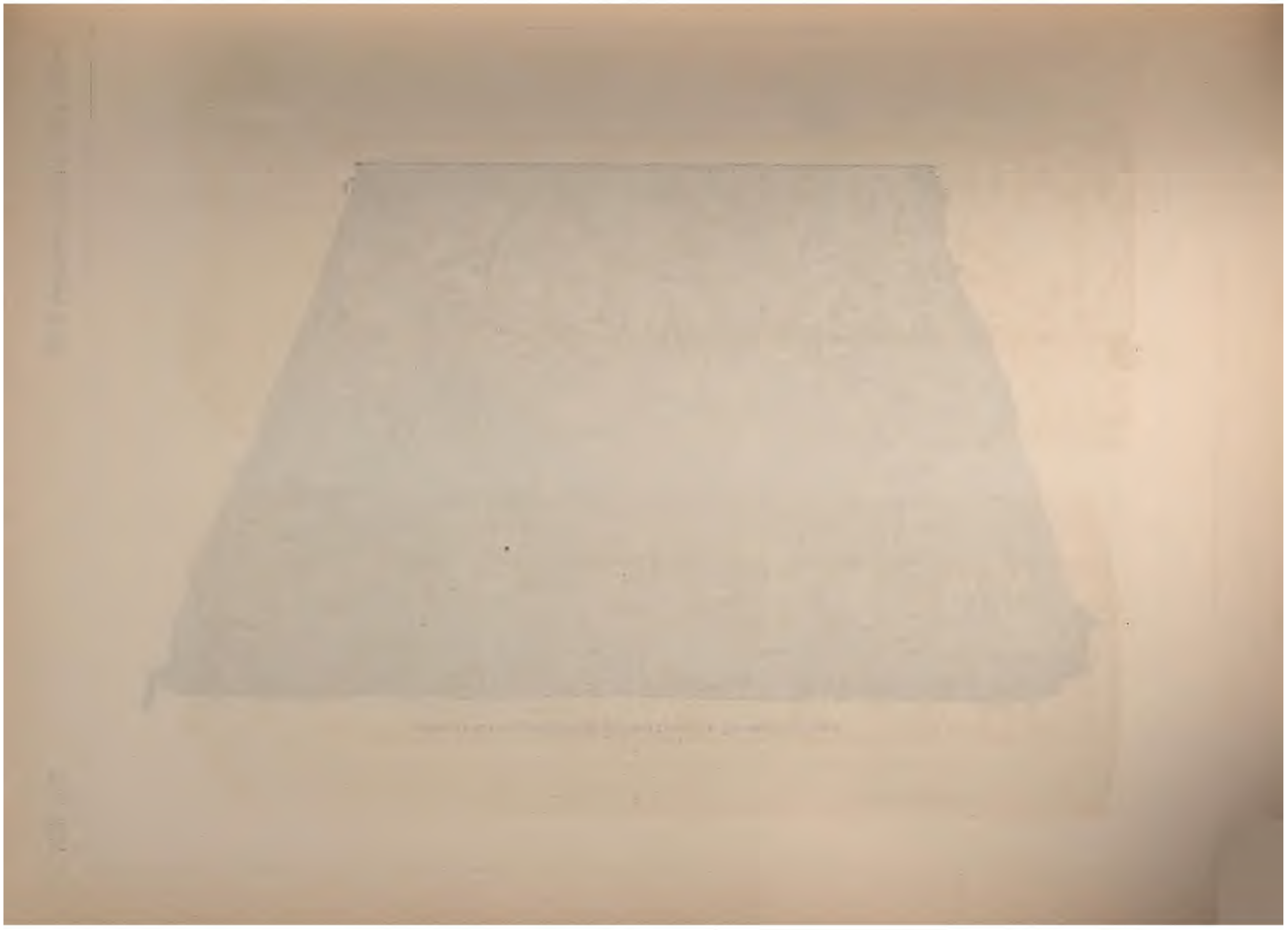

Poklad Loretánský v Praze: Kasule ozdobně vyšívané.

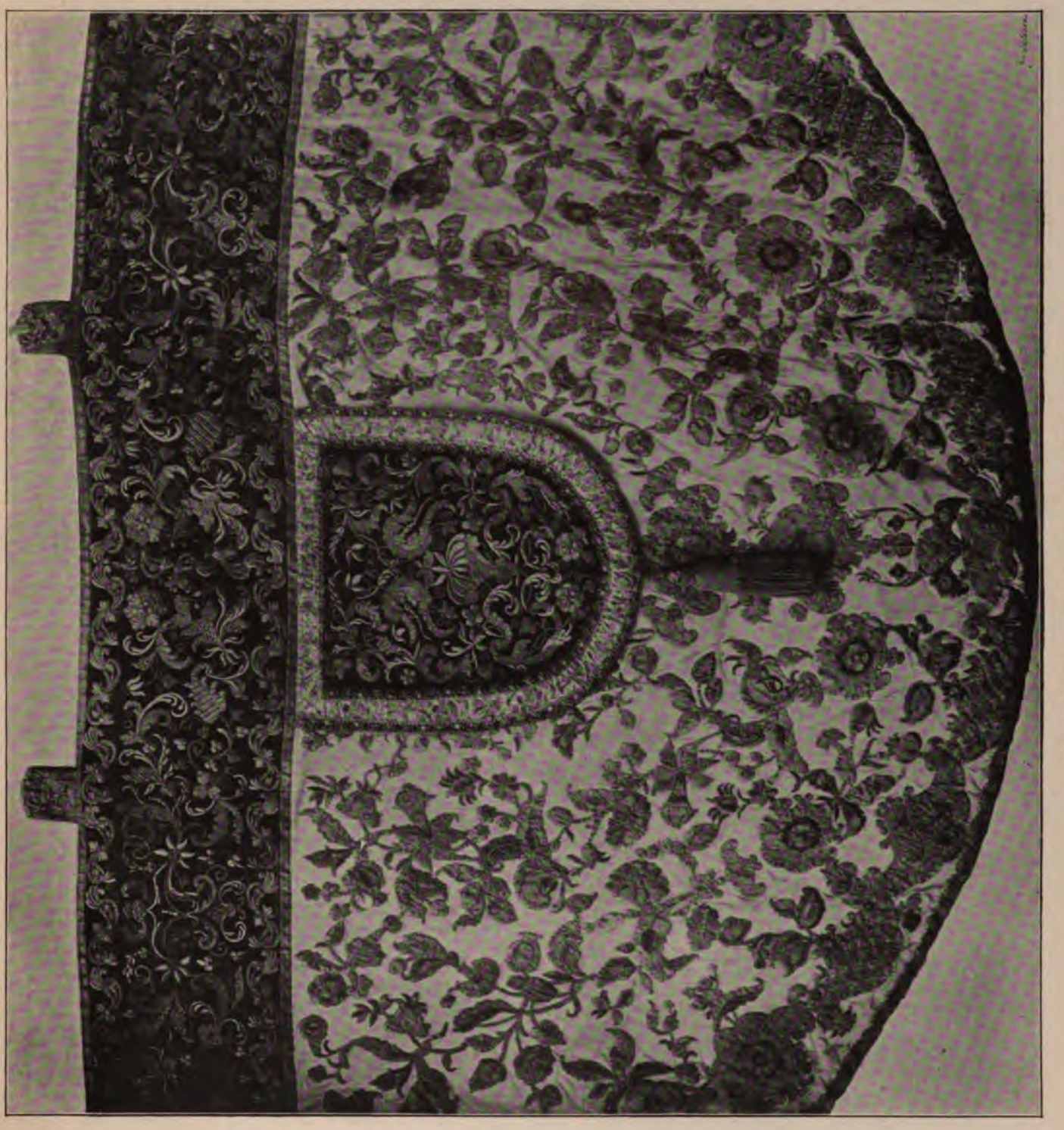

Poklad Loretánský v Praze: Pluviál bohatě vyšívaný.

Praehistorické lebky v Čechách.

Spracoval Dr. *Boh. Hellich.*

Lebky koster starokřesťanů z X.—XIII. století.

Mezi dobou latènskou a křesťanskou v Čechách až na malou oasu jak místní tak i dobovou merovejské epochy nemáme vlastně žádných osteologických zbytků lidu, jenž v Čechách tou dobou bydlel. A přece jest to doba velmi důležitá. Znamená příchod nových kultur do Čech, t. j. lužického i slezského typu, patrně i nového lidu, jelikož s novými kulturami přišel také nový způsob pohřbívání mrtvol, t. j. pálení. Tou dobou přišli určitě do Čech Češi, aby se zde trvale usídlili, ještě co pohani, kteří mrtvol svých rovněž pálili. Po celou tu dobu od skrčených a latènců až do pokřesťanění veškerého lidu v Čechách, asi již jen jazyka československého, nenalézá se více u nás kostrových hrobů, kromě merovejských, omezených na krátkou, asi střední dobu celé té doby a na určité stanoviště podél levého pobřeží dolního Povltaví a kromě jednotlivých kostrových hrobů co zbytků dřevnějších v Čechách panovavších způsobů pohřbívání z doby koster skrčených a z doby latènské, jak jsme se ve stati o kostrách z doby císařství římského byli již zmínili.

Po době lidu skrčeného a po době latènské se v Čechách ráz archaeologický úplně změnil. Lid kamenných mohyl, osazený od dávných dob na jihu a jihozápadě Čech, již před dovršením doby skrčených a latènské na severovýchodě Čech jako kdyby beze stopy vymizel, a území jeho zdá se býti po drahnou dobu vůbec neosídleno.

Sem v pozdějších dobách asi přibližně v místech jižní skupiny kamenných mohyl nacházíme mohyly žárové, velmi chudé, které již připisujeme Slovanům v Čechách a které jsou obdobné roztroušeným pozdějším mohylám žárovým ve středních Čechách, nejvíce pak ještě nakupených na nejzazším severovýchodu Čech. V Polabí až za Kolín, v Povltaví až pod Prahu a v Pohří, v místech tedy největšího rozšíření koster skrčených, nalézáme aspoň počátkem té doby kulturu doby císařství římského v hrobech žárových a sídlištích se svým nejintensivnějším jádrem asi na Kolínsku, kde se však mísí již s jádrem lužického typu. Žárové hroby lužického typu zdají se vůbec omezeny býti na severovýchod Čech, jsouce na nejzazších svých hranicích východních a severních pomíchány žárovými hroby slezského typu. Počátek vnikání typu lužického a slezského do Čech, z nichž poslední zdá se býti ještě starším prvého, padá zajisté do posledních dob skrčených a latènců, kdežto první žárové mohyly dle všeho jsou původu velmi pozdního.

V druhé polovici této velké doby nacházíme ještě žárové hroby t. zv. hradištského typu po celých Čechách roztroušeny, přináležející zajisté jen k době československé pohanské. Národnostní assimilační proces na prospěch československého jazyka zdá se býti tou dobou po celých Čechách již obydlených dovršen, tak že v době 9. a 10. století, kdy do Čech křesťanství zavítalo a tam se utvrzovalo, kdy pohanský způsob spalování mrtvol přešel v pohřbívání mrtvol natažené, po celé naší vlasti asi hlaholil jeden jazyk. Z těch prvních dob starokřesťanských v Čechách asi od 9. až do 13. století náleží náš nový material kraniologický. Bohužel však ponejvíce jen opět z míst již z dřívějšího osídlení nám známých.

Máme-li nyní na zřeteli přehled právě námi nastíněný o archaeologické situaci v době po skrčených a po latènské až do doby starokřesťanské v Čechách, tu vidíme, co vše nám při všeobecném způsobě páliti mrtvoly uchází na materialu kraniologickém, v dobách pro nás vlastně nejinteressantnějších a nejdůležitějších, kdy jedná se o určitém, již historicky zvěstném osazení Čech slovanským národem. Pakliže na paměti máme námi vytčenou shodu jisté části lebek skrčených se starokřesťanskými v Čechách, z čehož jde na jevo, že lid skrčených se zde až do starokřesťanských dob dochoval a patrně počeštil, uvážíme-li dále, že lid ten, ať již z jakékoliv příčiny ve vlastním dřevnějším území svou starou kulturu za kulturu typu římského přejal a zejména způsob dřívějšího pohřbívání mrtvol skrčeně za spalování zaměnil, což by mohlo také příchod nového lidu do Čech znamenati, máme-li dále na zřeteli, že do Čech východních tou dobou vnikaly nové kultury, t. j. lužického a slezského rázu, a že tím opět možny nové a různé invase lidu do Čech, a konečně pomyslíme-li, že první české slovanské mohyly také zvláštního postavení mají: pak uznáme, s jakým as možným konglomeratem různých lebek v materiale českých lebek starokřesťanských setkati se můžeme. O anthropologicky jednolité, národně české lebce již v době starokřesťanské nemůže býti ani řeči, a ve skutečnosti také v tom materiálu neexistuje, a nanejvýše můžeme jen od studia elementů lebečných tohoto konglomeratu čekati, že nám dá nahlédnouti do vnitra svého složení a tak poskytne příležitost ku zodpovědění četných otázek pro náš národ veledůležitých.

Jest známo, že jisté příznaky ve physiognomii plemene patří ku stálým, charakteristickým a všeobecným, kterým však na lebkách přečasto neodpovídá ona tak jasná jednolitost ve příznacích physických. Lebky tu pojednou vykazují kraniologický konglomerat, ba i nahodí se, že domnělý physiognomický ráz jednoho typu plemenného přeložen na jiný typ lebečný. Moderní lebky ve své zjevné přeměně jsou přečasto toho dokladem. Ve physiognomii plemenné patrně spolu obrážejí se nám psychické korrelaty, spočívající v obyčejích, zvycích a chování se plemenném, dle kterých poznáme na první pohled zevnější příslušníky jednoho plemene, ač ve skutečnosti vlastně narážíme na konglomerat různých typů, z nichž asi jeden každý v dřívějších dobách i různého physiognomického rázu byl. To obojí, physický i physiognomický ráz nynějších plemen, jak sám *Virchow*

zaznamenal, nejde vždy ruku v ruce pohromadě. Úsudky jednak z historických dokladů, jednak z nynějšího lidu jednoho národa, zejména v Evropě na physický charakter, resp. na kraniologický ráz toho lidu narážejí stále na takový odpor, že sám *Virchow*, ten dřívější horlivý zastánce kraniologických studií, spustil se myšlenky na další její úspěchy. Mám za to však, že neprávem.

Faktum jest, že nynější kraniologický směr, dedukující z daného nazpět do neznámého, zabředl na bezcestí. Vada tohoto směru spočívá dle mého náhledu v tom, že se směr ve kraniologické vědě výlučně jen přírodozpytně závislým činil na směru historickém. Bylo to arci pro počátek vědy kraniologické správné, avšak nyní, když povšechná orientace již pokročilou jest, dlužno nutně směr obrátiti v opačný, čistě přírodovědecký.

Nejdůležitější otázky jsou: objasniti spor, točící se kolem krátkolebosti, která nyní v Čechách se vyskytuje, zdali staří Čechové byli krátkolebí nebo dlouholebí, jaká jest původní slovanská lebka vůbec, a odkud brachykephalie přišla sem do Čech, nehledě ku brachykephalii, která již v latěnu houfněji sem zavítala, a která jest v podstatě také jiná než starokřesťanská. Nečekám rozluštění všech těchto otázek od našich starokřesťanských lebek, jelikož ty nám povědí při podrobné známosti dřevnějších českých lebek, co jest v starokřesťanském materialu zbylého z dřevnějších dob a pak co jest pro ně v Čechách nového, ale kladu daleko větší váhu na srovnání českého lebečného materialu s materialem okolním po případě celé Evropy. Dalek jsem toho také po výše zmíněné situaci archaeologické od dob skrčených a latěnských až po dobu starokřesťanskou vše pro české lebky nové vyhlásiti za specielně československé, ač jsem toho přesvědčení, že lid, jehož lebky nám k disposici stojí, tou dobou hovořil již jen česky, tedy že v tom smyslu máme před sebou lebky výhradně jen českého národa.

Assimilace národnostní všech cizích živlů v Čechách tou dobou byla asi na prospěch českého národa, snad lépe řečeno slovanských národů dovršena, nikterak však assimilace physická, jak nás o tom starokřesťanské lebky české skutečně přesvědčí, ba ta i po naše doby není ještě ukončena, jakkoliv od doby křesťanské v Čechách úžasným krokem lebky české mění se v dominující brachykephalii, která ještě v době starokřesťanské hrála roli slabší oproti dolicho- a mesokephalii. Takový převrat z dominující dlouholebosti do takřka výhradné krátkolebosti za doby křesťanské během jednoho tisíciletí objevuje se nejen v Čechách, ale i v sousedním Bavorsku, dále v Polsku a na Rusi slovanské. Jak možno za takových okolností soudit z moderních lebek na vlastní prvotní lebku národa nyní výhradně krátkolebého, jako se až doposud tak děje, zodpoví nám sám sebou ten obrovský rozdíl mezi českými lebkami starokřesťanskými a mezi lebkami z doby nynější.

Již naše studium na starších českých lebkách skrčených, latěnských a merovejských o jednotlivých typech lebečných je skládajících poukazovalo, jak směle můžeme mluviti jen o jediné příčině měnění se původních typů, t. j. o různém křížení jich mezi sebou. Koho naše dosavadní studium na lebkách českých zajímá, ten také najde plno dokladů pro dávno tušenou a autory tvrzenou stálost jednotlivých typů lebečných, která se ve křížencích z nich povstalých zračí jednak ve smíšenině jednotlivých, z plna uchovalých příznaků typů zkřížených, jednak v přiměřených výsledcích z jedněch a těch samých příznaků, avšak o různých hodnotách v sebe splynutých. Můžeme zde sledovati příznaky, které se neudrží a rychle křížením zacházejí, příznaky, které se neobyčejně snadno vyměňují, ztrácejí z jedné lebky na druhou, jsou stále, ale zároveň přebíhající, a příznaky, které se nejen těžce mění, ale čím dál, tím více půdy nabývají a vše na sebe strhují. Mezi prvé zacházející příznaky dle našich zkušeností náleží rozhodně výstřední dlouholebost a úzkolebost, do posledních trvalých a se šířících krátkolebost a s ní souvisící poměrná širokolebost.

Tento poslední zjev, t. j. zkrácení lebek dlouholebých až do brachykephalie vzhledem k tomu nápadnému rozdílu mezi staršími, převahou dlouholebými lebkami a moderními téměř již úplně zkrácenými v určitých územích ve střední Evropě, jako na př. v Bavorsku a v Čechách, uskutečnivší se poměrně v krátké době asi během 8. století, zdá se býti tak podivuhodným, že ku vysvětlení jeho uchylují se někteří autoři ještě ku mimořádným, víc problematickým příčinám nežli ku prostému křižování, jako na př. ku vlivu alpského klimatu, k němuž dochází *J. Ranke* ve svých úvahách o bavorských lebkách, která příčina však již rozhodně neplatí pro nynější brachykephalii českou ano i ruskou, a dále ku vlivu vzmáhající se vzdělanosti, s kterou příčinou se také tu i tam zcela neoprávněně a bez hlubšího podkladu zápolí.*)

Celkem stačí ku vysvětlení tohoto zkrácení jediné prosté křížení dlouholebců s krátkolebci a právě naše starokřesťanské lebky jsou příkladem zjevným pro mísení se jich jaksi teprve v počátcích. Nalézáme jednotlivá naleziště dlouho- a středolebců, pak naleziště krátkolebců a naleziště kříženců. Setkáváme se zde zároveň se zjevem neméně podivuhodným, že při tom moderním zkřížení udává krátkolebci méně významní a z počátku slabší a politicky nic neznamenající dlouholebce. Týž zjev jest pro severní Slovany téměř všeobecným a jelikož i jižní Slované jsou nyní z daleké většiny krátkolebci, vznikl vůbec spor v posledních dobách, zdali slovanská původní lebka, jak se dříve všeobecně za to mělo, byla krátkolebá. To zkrácení ostatně neobjevuje se jen u Slovanů, ale i také vesměs u jižních Němců, o nichž se právě z vážných a kompetentních stran tvrdí, že jsou v poslední době t. zv. keltickou lebkou zkráceny, a pro nejbližší sousedství s jižními Němci poukazuje se na to, že i česká lebka a západních Slovanů vůbec toutéž keltickou lebkou mohla by býti zkrácena. Keltická lebka

*) Význam tohoto výlučně kulturního vlivu, pronášeného přímo jako spolupůsobícího na moderní zkrácení lebek národů vzdělaných, jest přemrštěný, jelikož veliká kapacita lebečná, na kterou jedině kulturní vliv má namířeno, a jejíž zvětšení u jednotlivců budiž oprávněno a myslitelno, u množství spočívá na místní zcela přirozené kombinaci zvláště vysokých typů. Křížení dlouhých, vysokých lebek s krátkými a vysokými, které jsou samozřejmě ještě širší prvých, musí nutně dosáhnouti vyšší kapacity než křížení dlouhých a nízkých lebek s témitéž krátkolebci. Prvá kombinace nalézá se na př. u Čechů, u Württemberčanů, druhá u Bavorů a Francouzů. Rusové mají poměrně menší kapacitu než Čechové, jelikož u nich jest dlouhý typ zkřížen s brachykephalií poměrně užší než u Čechů.

původní jest však rovněž sporná. Spor se vede opět mezi dlouholebostí a krátkolebostí, a také o název.

Do záhad těchto vrhnouti může světlo jedině přehled všech lebek evropských od nejstarších dob až do nejnovějších, vytčení jich typů, porovnání jich mezi sebou s ohledem na jich příbuznost a na jich territorialní rozšíření a na jich křížení mezi sebou a na vznikání nových typů, povstavších křížením. To vyžaduje však srovnání původního materialu lebečného mezi sebou v mírách jen shodných bez ohledu na abstrahované popisy již vytčených typů, jelikož tyto jsou z různých stanovisek, z různého měření lebek a kolikráte jen z povrchního a vždy více osobního dojmu vyvozeny. Při srovnání užiti dlužno jen měr všem společných. Dosavadní material lebečný zpracován jest však bez vzájemné shody, při libovolném výběru měr jednotlivých, vzdor šablonám a internationalním shodám, tak že počet všem lebkám společných měr jest velmi nepatrný.

Touto ideou při popisu českých lebek všem, pokud možno užívaným, neb aspoň dle mého náhledu nejdůležitější měrám vyhověti, nesla se od počátku již má práce. Jsa toho přesvědčení, že při tak pestrém osidlování Čech od nejstarších dob až do nynějších a při podrobném prohloubení se do charakteru českých lebek nabudu jasnějšího a vlastního názoru o typech lebečných v Čechách se vyskytujících a jich příbuznosti k sobě a tak vlastního základu ku porovnání s cizozemskými lebkami nejen z ohledu na jich příbuznost, ale i také na jich territorialní rozšíření, podrobil jsem mně dostupný cizozemský material lebečný příslušnému upravení, aby s našimi lebkami srovnávány býti mohly. Při tomto upravování cizího materialu docílil jsem toliko 6 indexů: šířky z délky, výšky z délky, výšky ze šířky, čela ze šířky, šířky obličeje ze šířky a očnice, které jsou téměř všem společné. K srovnávání použito dosud materialu alpského, Německa a Ruska a částečně i balkanského. Veškerý material použitý dostoupil až na 8 tisíc lebek. Uznávám rád, že šest indexů k tak důležitému srovnání jest málo, avšak uvážíme-li, že dosud ku všeobecnému porovnávání dostačovalo použití jednoho indexu výškodélkového, znamená to přece jen pokrok, když možno lebky při nejmenším aspoň ve 3 kardinalních dimensialních měrách srovnávati.

Výška obličeje svrchního jest tak různě měřena, že nebylo možno jiné míry obličejové, než index šířky jařmové ze šířky lebeční použiti. Index orbitalní jest rovněž méně spolehlivý pro značný rozdíl mezi šířkou orbitalní německou a francouzskou.

Orbity lebek ruských, francouzských a částečně českých měřeny jsou dle francouzské methody, německé a mé dle německé methody. Za takových okolností jest celkový výsledek práce srovnávací jen dalším pokusem vniknouti do tajna kraniologie evropské.

Přehled českých starokřesťanských lebek.

Starokřesťanských lebek měřím já 133. Počet tento doplňuje se materialem Dr. S. *Matiegkou* měřeným na 271. V směru territorialném doplňuje se musejní material s materialem *Matiegk*ovým, tak že nutno bylo při přehledu starokřesťanských českých lebek jeho spolu použiti. Vykazuje však jen 10 indexů s našimi společných. *Matiegka* uvádí ve svých mírách výšku basionbregmatickou a proto také užívám této míry u lebek mnou měřených, pokud je ve výšce mezi sebou srovnávám. V tabulkách měr jsou některé méně vyznačené míry oproti měrám lebek skrčených latènských a merovejských vypuštěny.

Při roztřídění lebek starokřesťanských v territoria přidržuji se v celku téhož rozdělení, které jsem uváděl při skrčených a latènských. Kolínsko-poděbradské rozvádím ve dvě, kolínské a poděbradské, řídě se jen dle nutnosti ze zřejmého různého charakteru lebek obou těchto území teprve v době starokřesťanské. Nová territoria umístěna jsou tam, odkud nám jednak lebečný material skrčených i latènců, ač ti tam zasáhali, neznám zůstal (severo-východ Čech, Mladoboleslavsko a t. zv. staročeské Zalabí), jednak kam skrčení a latènci snad ani nevnikli, t. j. na jih český.

Seznam jednotlivých nalezišť roztříděných zároveň po territoriích následuje:

I. Poděbradsko. Vykopaniny J. Hellicha, lékárníka v Poděbradech. Lebky pocházejí jen z nížiny poděbradské po obou stranách řeky Labe. Nalezišť 7.

Libice. a) Pohřebiště u cukrovaru, starší a částečně s kostrami skrčenými. Lebky tohoto pohřebiště upomínají mnoho na lebky skrčených. Celkem 19 lebek, z nichž č. 19 jest lebka ojedinělá z libického hradiště. (Viz Památky XVII. p. 672.)

b) Pohřebiště u nádraží. Mladší předešlého. Lebky skrčených chybějí. Jeden hrob jest datován denáry Boleslava II. 9 lebek.

Opolánky. Starokřesťanské hroby a pod nimi latènské. Dvě lebky.

Hradiště u Veltrub. Staré pohřebiště přeřízla nynější regulace Labe. Dvě lebky, které byly po několika letech z Labe vyloveny.

Kluky. Pohřebiště. Uchovaná jedna lebka.

Velim (na Houbí). Pohřebiště. Tři Lebky.

Cerhenice. 3 lebky, snad nejmladší, ne-li docela ze 7leté války. Vykopal p. řed. Vaněk.

Poslední tři naleziště leží po levé straně Labe, předcházející vesměs po pravé. Lebky skorem jen dolicho- a mesokephalní.

II. *Severovýchodní část Čech, staročeské Zalabí.* Vykopaniny od různých osob.

Řepov u Mladé Boleslavi. 7 lebek. Lebky měřeny také *Matiegkou.* (Český lid III. 1894, p. 75.)

Jaroměř. Dvě lebky z pohřebiště na „Ptákách" vykopané p. *Lüssnerem.* Měří také Matiegka. (Český lid III.)

Hradsko u Kokořína. 6 lebek. Měří *Matiegka* (Crania bohemica 1891.)

Hrádek u Jičína. Jedna lebka. Měří Matiegka. (Cran. boh.)

Libčany. 8 lebek. Měří Matiegka (Cran. boh.)

Naleziště Řepov a Jaroměř mají lebky většinou dolicho- a mesokephalní, Hradsko, Hrádek a Libčany opět jen brachykephalické.

III. *Pražsko.* Měří *Matiegka* až na dvě lebky z Libšic, které jsou také mnou měřeny. Lebky z většiny dolicho- a mesokephalické, na Levém Hradci, však smíšeny s brachykephalií.

Na Hrádku v Praze. 6 lebek. (Cran. boh.).

Levý Hradec u Roztok. 49 lebek. (Crania boh. a Český lid.)

Žalov. 6 lebek. (Cran. boh.)

Libšice. 6 lebek. (Cran. boh.) Dvě z nich přináležející k materialu musejnímu změřil ještě jednou já.

Podbaba. Cihelna Juliska. Pohřebiště. Vykopal Píč.

Vysoký Újezd. 1 lebka.

Stodůlky. 4 lebky. (Cran. boh.)

Čičovice. 1 lebka. Vykopal *Krolmus.*

IV. *Slansko.* Z většiny vykopaniny p. ředitele *Felcmana* Většinou převážnou dlouhé lebky.

Humeny. Jedna lebka. (Památky XVI. p. 366.)

Budeč. Staré pohřebiště. Dvě lebky. (Památky XVI. p. 365.)

Roudnice. Jedna lebka. Ze staršího musejního materialu.

Želenice. Staré pohřebiště. (Památky XVI. p. 1.) Měřeny také *Matiegkou* (viz tamtéž p. 29).

Uherec. Staré pohřebiště. Částečně vykopal prof. Píč. Celkem 14 lebek, z nichž 10 měřil já, čtyry Matiegka. (Památky XVI. p. 482. a Český lid III. p. 65) Zde ku dlouhým lebkám přimíšeny jsou krátkolebé.

V. *Kolínsko.* Kolem Kouřimě jednak výlučně, jednak převahou brachykephalní lebky. Z většiny vykopaniny p. řed. Waňka.

Přebuz. Pohřebiště. Jedna lebka dlouholebá.

Kouřim. Pohřebiště. 4 lebky brachykephalní.

Radim. Hromadný hrob. 4 lebky, až na jednu brachykephalní.

Žabonosy. Staré pohřebiště poblíž kostela romanského. 44 lebek z daleké většiny brachykephalní.

Hrádek u Čáslavi. Vykopal p. Kl. Čermák. 22 lebek z většiny dlouholebých, z nichž 17 přeměřil *Matiegka* (Cran. bohem.) a 5 *Virchow.* (Verhandl. Berl. Anthrop. Gesellsch. 1889.)

VI. Český jih. Territorium neurčité. Zařaďuji sem prozatím tři naleziště s lebkami vesměs dlouholebými na jihozápadu Čech pod Berounkou.

Sušice. Staré pohřebiště. Vykopal a změřil pan prof. Woldřich (viz Matiegka: Cran. bohem.) 4 lebky.

Meňany. 2 lebky. (Cran. bohem.)

Tušovice. Staré pohřebiště. Vykopal Landa; čtyry lebky.

Index šířko-výškový (*100 eu. eu.* : *gb. Eo.*) jest u starokřesťanských lebek široce rozložený, poukazuje na smíšeninu různých typů lebečných a kupí se nejvíce v mesokephalii a tam zejména v dlouhé (mezi ind. 75·0—77·5), kde jest lebek 20·6%. Skrčení měli 21·5% lebek v této délce, latènci však jen 6·1%.

Ostatní rozložení procentualní lebek českých starokřesťanských vzhledem ku skrčeným a latènským lebkám znázorněno jest ve dvou následujících přehledech.

	Hyper-dolicho-keph.	Dolicho-keph.	Meso-keph.	Brachy-keph.	Hyper-brachy-keph.
Skrčení:	22·2%	38·9%	33·3%	1·9%	3·7%
Latènci:	27·3%	21·2%	18·2%	27·3%	6·0%
Starokřesťané:	4·1%	23·9%	38·4%	20·7%	12·9%

Dále jest dlouhých lebek do

	index. —72·5	72·5—75·0	75·0—77·5	77·5—80·0	80·0—85·0	85·0—
u skrčen.:	37·5%	23·2%	21·5%	12·2%	1·9%	3·7%
u latènců:	39·5%	9·1%	6·1%	12·2%	27·3%	6·0%
u starokř.:	11·5%	16·6%	20·6%	17·7%	20·7%	12·9%

V prvním seskupení jsou tedy skrčení nejvíc dolichokephalické, latènci hyperdolicho- a brachykephalické a starokřesťanské mesokephalické.

V druhém seskupení jsou starokřesťanské tím zajímavé, že kupí se ve dvojí maximum a sice v dlouhou mesokephalii (75·0—77·5) a v brachykephalii (80·0—85·0), což znamená, že jich mesokephalie tíhne víc ku dolichokephalií než ku brachykephalii. Dle toho jednalo by se u starokřesťanských lebek v Čechách *o mísení se lidu dolichomesokephalického (72·5—77·5) s brachykephaly.* Avšak i brachykephalie starokřesťanská v Čechách má svá dvě centra a sice v dlouhé brachykephalii (80·0—82·5) s 12·5% lebek a pak v hyperbrachykephalii (85·0—) rovněž s 12·0%, kdežto počet krátce brachykephalických lebek (82·5—85·0) klesá na 8·2%.

Tedy již dle indexu šířkodélkového může se u starokřesťanů českých jednati *vedle samotné dolichomesokephalie ještě o samostatnou brachykephalii (ind. 80·0 až 82·5) a pak o hyperbrachykephalii.* Ta dolichomesokephalie (72·5—77·5) jest v stejném počtu zastoupena již mezi skrčenými, brachykephalie (80·0—82·5) jest mohutnější již jen u latènců a hyperbrachykephalie jest opět jen u starokřesťanů největší.

Dle territorialního rozprostření starokřesťanských lebek a zejména dle jednotlivých nalezišť tyto poměry již ze všeobecného přehledu lebek starokřesťanských námi naznačeného vystupují mnohem zřetelněji.

Na Poděbradsku chybí brachykephalie vůbec, nicméně však zastoupena jest ve 30% krátká mesokephalie (77·5—80·0), která vlastně poukazuje k tomu, že jsou lebky ty zkráceny brachykephalií. Arci objevuje se brachykephalie převahou velikou v nejbližším sousedství na Kolínsku. Na Poděbradsku rozpadají se lebky ve dvě skupiny, které representují obě pohřebiště libická. Starší pohřebiště u továrny čítá lebky hyperdolichokephalické až i brachykephalické s jádrem hlavním v dolichomesokephalii, mladší pohřebiště v nádraží však již jen mesokephalické. Delší lebky naznačeny jsou již jen jednou. Lebky z Opolánek, z Hradiště souhlasí s těmi nejdelšími z prvých, lebky z Kluk a Velimi opět s druhými kratšími. Libické od továrny blíží se ve svém složení skrčeným tamějším ni na hyperbrachykephalii, libické od nádraží však jsou již skrčeným cizí. Jelikož i jiné míry lebek z libického pohřebiště od továrny souhlasí s tamějšími skrčenými, můžeme s bezpečností za to míti, že v době starokřesťanské na Libici žili ještě s jinými potomci starých skrčených. Tou dobou, jak historicky zjištěno, byla Libice česká. Dle druhého libického mladšího, denáry Boleslava II. datovaného pohřebiště žil již dobou Boleslava neb po něm na Libici jiný lid, v němž potomci starých skrčených zmizeli. Takovou změnu v obyvatelstvu jednoho města nelze sobě myslíti bez katastrofy,

která ostatně jest v historii naznačena, t. j. vyhubení Slavníkovců Vršovci na Libici za vlády ještě Boleslava II.

Na Boleslavsku shledáváme se podobně s dvojími lebkami, ale jinými než na Poděbradsku. Řepovské jsou dolichokephalické, ostatní všechny tíhnou ku brachykephalii aneb jsou brachykephalické, jako hradské aneb i také hyperbrachykephalické, jako libčanské. Dle tohoto arci kusého materialu již naznačeno jest, *že snad naraz*íme *na území ohraničené na severu Mladou Boleslaví na západě Litoměřicemi, Mělníkem, do něhož na jihu vklíněna dolicho- a mesokephalie Poděbradskem, na jádro čisté brachy- a hyperbrachykephalie v době starokřesťanské.* Hranice východní tohoto jádra z nedostatku tamějšího materialu nejsou zjistitelné.

Na Pražsku převládají opět dlouholebci. Dolichomesokephalie v nich má převahu, jest jich skorem na 50%. Lebky hyperdolichokephalické a dolichokephalické do ind. 72·5 najdeme jen na Hrádku v Praze, na Levém Hradci a Žalově. Brachykephalie vystupuje na Levém Hradci a ve Stodůlkách, v Libšicích naznačena jen zkrácenou mesokephalií, hyperbrachykephalie nalézá se isolována jen mezi lebkami levohradeckými. Té odpovídá i čičovická. Na Pražsku stojí v popředí pohřebiště levohradecké, jež jest po kraniologické stránce takového složení, jakého my doposud nepoznali. Jest to smíšenina a kříženina různých dlouho- a krátkolebců, tak že jejich šířkodélkový index kolísá mezi ind. 60·0—92·5. Podobně kombinovaná naleziště jsou již jen Žabonosy u Plaňan a pak Hrádek Čáslavský, ale všechna opět různí se od sebe charakteristickým způsobem. Levý Hradec tíhne víc ku dolichokephalii s 67·3% dlouholebých, Žabonosy opět ku brachykephalii jen s 34·1% dlouholebých, kdežto na Hrádku Čáslavském dominuje dolicho- a mesokephalie s 66·7% pomíšena rovněž asi s hyperbrachykephalií.

Přihlédneme-li nyní k analyse jednotlivých nalezišť na Pražsku, shledáme zastoupenou na Hrádku v Praze hyperdolichokephalii s mesokephalií, na Levém Hradci kromě již zmíněné hyperbrachykephalie zkříženinu dolicho- až brachykephalie s jediným a nejmohutnějším jádrem ve dlouhé mesokephalii (75 6—77 5), v Žalově dolichomesokephalii (72 5—77·5), v Libšicích krátkou dolichokephalii (72·5—75 0) a krátkou mesokephalii (77·5—80 0), Vysoký Újezd, Podbaba (Juliska) a Stodůlky mají dolichomesokephalické lebky, poslední však ještě brachykephalické.

Na Slansku zastoupena v Želenici výhradně dolichomesokephalie. V Uherci k ní přistupuje brachy- a hyperbrachykephalie a ozývá se jen jednou lebkou i hyperdolichokephalie. Ostatní jednotlivé lebky z různých nalezišť kolísají mezi ind. 72·5—80·0. Rozhoduje tedy na celém Slansku jen dolichomesokephalie, která tam, kde k ní přistupuje brachykephalie, jako v Uherci,*) krátí se do krátké mesokephalie.

Na Litoměřicku setkáváme se s lebkami co do indexu šířko-délkového rázu staršího libického pohřebiště (u továrny). Převahu má mesokephalie, která se opírá v Lovosicích o brachykephalii dosti hojnou a v Litoměřicích o hyperbrachykephalii. V obou těchto nalezištích nachází se dolichokephalie.

Kolínsko i s pohřebištěm hradeckým u Čáslavi hlásí se s převážnou většinou ku krátkolebým. Kouřim a Radim jsou vůbec brachy- a hyperbrachykephalické, Žabonosy a Čáslav mají již lebky smíšeny s dlouholebými až do dolichokephalie. V Žabonosích leží hlavní jádro (10 lebek ze 44) mezi ind. 82·5—85·0, pobočné z 8 lebek mezi ind. 77·5—80·0. Zde v největším poměrně počtu shledáváme se s lebkami nad ind. 90·0, V Čáslavi spadá hlavní jádro mezi ind. 75·0—77·5, a lebky excesivně krátké jim vůbec chybějí. Jest tedy Kolínsko obdobné onomu hnízdu brachykephalickému v severovýchodních Čechách, odděleno však od něho dlouholebým Poděbradskem.

Sušice jest mesokephalická, Měňany dolichomesokephalické a Tušovice dolichokephalické. Vzdor tomu malému materialu z jihu českého nápadným jest, že zde chybí brachykephalie. Připustíme-li tedy, že před dobou slovanskou v Čechách jih byl neobydlen a že osidlován byl před křesťanskou dobou novou invasí lidu, pak by aspoň měňanské a tušovické lebky původem svým mohly poukazovat na lebky sousedního Pražska, kde podobně dlouhých lebek jest s dostatek.

Z tohoto přehledu všech nalezišť starokřesťanských lebek v Čechách vychází na jevo, že všude tam, kde skrčení žili, najdeme hyperdolicho- a dolichokephalii zastoupenou, dále že dolichomesokephalie, která sice i mezi skrčenými hojně vystupovala, počíná se v době starokřesťanské nejen intensivněji, ale i také zcela samostatně objevovat a že vůbec vždy jest vlastním a hlavním jádrem starokřesťanských lebek, až na ona naleziště, kde jen brachykephalie se nalézá, a konečně že stává krajů isolovaných v Čechách tou dobou, které zdají se jen výhradně brachy- až hyperbrachykephalií osazeny býti.

Následující tabulka podává přehled procentualního zastoupení různě dlouhých lebek v jednotlivých territoriích:

	hyperdolichok. —·72·5	dol.-mesok. 72·5—80·0	brachyk. 80·0—85·0	hyperbrchk. 85·0·—
Poděbradsko:	25·7%	69·2%	5·1%	—
Zálabí:	12·0%	28·0%	40·0%	20 0%
Pražsko:	15·1%	60 3%	17·8%	6·8%
Slansko:	4·2%	70·8%	16·7%	8 3%
Litoměřicko:	20·0%	46·7%	20 0%	13·3%
Kolínsko:	2·7%	41.9%	31·1%	24·3%
Jih:	11·1%	88 9%	—	—

Index výško-délkový (*výška basion-bregma*) *100 ba. br.*: *gb. Eo.*

Hlavní jádro tohoto indexu mezi ind. 72·5—75·0 čítá 63 lebek z 192, t. j. 32·8%. Následující percentuální poměry panují v indexu tom:

	chamaek. —.70·0	orthok. 70·0—75·0	hypsik. 75·0—	nízké —72·5	vysoké 72·5—	70·0—72·5
Skrčení:	5·4%	46·4%	48·2%	21·4%	78·6%	16·1%
Latènci:	24·2%	39·4%	36·4%	45·4%	54·6%	21·2%
Merovejci:	23·8%	52·4%	23·8%	61·9%	38·1%	38·1%
Starokřest.:	15·6%	52·1%	32·3%	34·9%	65·1%	19·3%

*) Brachykephalické lebky uherecké mnou popisované jsou vesměs ženské.

Chamaekephalie starokřesťanská jest o $^2/_3$ značnější než skrčená, ale opět o $^1/_3$ menší než latènská a merovejská. Orthokephalie jest u starokřesťanů nejmohutnější, čítá víc než polovici všech lebek, hypsikephalie pak u starokřesťanů vzdor té mohutné brachy- a hyperbrachykephalii, klesá na 32·3%, kdežto u skrčených i dlouholebých stoupá dále na 48·2%. Vychází tedy určitě na jevo, že *starokřesťanské lebky jsou oproti skrčeným nižší, oproti latènským a merovejským vyšší.*

Mnoho-li jest lebek nízkých do ind. 72·5 zastoupeno mezi českými lebkami vzhledem k indexu šířkodélkovému, znázorňuje následující seřadění:

	Nízké lebky do ind. 72·5 ze všech	Nízké lebky do ind. 72·5 z dlouhých do ind. 72·5	z dlouhých 72·5—80·0	z dlouhých nad 80·0—
u skrčených:	18·8%	25·0%	16·7%	—
u latènců:	42·4%	53·8%	50·0%	25·0%
u merovejců:	63·6%	100·0%	46·7%	—
u starokřesťanů:	32·9%	54·2%	38·1%	13·3%

Z českých lebek nejnižší jsou merovejské a nás interessující dolichomesokephalie (72·5—80·0) u starokřesťanů čítá nízkých na 38·1%. Zajímavo jest dále, že vezmeme-li v úvahu chamaekephalii, t. j. lebky nízké do ind. 70·6, dostaneme u dlouhých lebek do ind. 72·5 tuto ve vysokém procentu zastoupenou v první řadě u merovejských (66·7%), pak u starokřesťanských (40·0%), teprve u latènců (28·6%) a nejméně u skrčených (5·0%). Ze středolebých (ind. 72·5—80·0) jest chamaekephalních nejvíce u latènců (22·2%), pak u starokřesťanů (16·7%), konečně u merovejců 6·7% a skrčených 6·2%.

Co do nízkosti lebek v dolichokephalii poukazují starokřesťanské lebky víc na merovejce než na latènce, u středolebých opět víc na latènce.

Chamaekephalie u krátkolebých českých lebek od ind. 80·0 počínaje jest jen po jedné lebce u latènců a u starokřesťanů zastoupena. Jinak jest brachykephalie buď orthokephalická (70·0—75·0), buď hypsikephalická (nad ind. 75·0). Skrčení čítají ze tří krátkolebých lebek jen jednu orthokephalii, latènci 2 z 11, t. j. 18·2% a starokřesťané 20 ze 60, t. j. 33·3%. Jest tedy starokřesťanská brachykephalie poměrně nižší než latènská.

Dle territorialního rozdělení nízké lebky do ind. 72·5 objevují se jednak výlučně, jednak ve většině u starokřesťanů na Poděbradsku (4 lebky ze 7), na Slansku (vůbec jen jedna lebka) a na Pražsku (4 lebky), ostatní jsou již vysoké nad ind. 72·5, tak na Poděbradsku 3 ze 7, na severovýchodě 3 ze 4, na Litoměřicku 2 ze 3, na Kolínsku a na jihu dohromady 3. Hnízdí tedy nízká dolichokephalie hlavně na Pražsku a Poděbradsku a trousí se dále na sever, kdežto vysoká dolichokephalie obsazeno má Poděbradsko, Litoměřicko a severovýchod, t. j. především tak zvané Zálabí. Mezi skrčenými nalezeny nízcí dolichokephalové nejvíce na Pražsku, ale také na Poděbradsku a Teplicku, mezi latènci opět nejvíce na Pražsku, pak Teplicku a nejméně na Poděbradsku. Vysocí dolichokephalové zejména z doby skrčených, najdou se všude hojně a jelikož v době starokřesťanské nacházejí se zejména v Zálabí, kde skrčení dle našeho dosavadního materialu kromě Poděbradska zjištěni nejsou. Prozatím by bylo umístění vysokých dolichokephalů v Zálabí novým pro Čechy zjevem.

Naleziště, v kterých se nízká i vysoká dolichokephalie nalézá, jsou: libická pohřebiště, Řepov, Litoměřice, jen nízká: Cerhenice, Levý Hradec, Uherec, jen vysoká: Opolánky, Lovosice, Čáslav a Tušovice.

Středně dlouhé lebky starokřesťanské (ind. 72·5 až 80·0) jsou nízké i vysoké a často přecházejí do sebe. Nízkých do ind. 72·5 jest, jak již podotčeno, 41·2%, vysokých 58·8%. V některých nalezištích patří ty lebky výhradně do dolichomesokephalie (72·5—77·5), jinde do mesokephalie (75·0—80·0). Dolichomesokephalických lebek jest 91 a z nich nízkých jen 25 (27·5%), mesokephalních 88, z nich nízkých 30 (34·1%). U skrčených v dolichomesokephalii jest nízkých 23·1%, v mesokephalii 21·1%, u latènců 75·0% a 50·0%, u merovejců 53·8% a 50·0%. *Blíží se tedy starokřesťanská dolichomesokephalie i mesokephalie ve svém složení víc ku skrčeným.*

Dle territorialního rozdělení objevuje se největší počet nízkých středolebců na Slansku (50·0%), potom na Pražsku (40·0%), všude jinde jest jen asi $^1/_3$ nízkých. V jednotlivých nalezištích narážíme na ten překvapující zjev, že nízké střední lebky ovládány jsou jednak dolichokephalií a jednak brachykephalií a že tam v nalezištích, kde mocná jest dolichokephalie, aneb kde tam převládá, pošinuty jsou nízké lebky do dolichomesokephalie; tam však, kde má převahu brachykephalie, sešoupnuty jsou lebky do mesokephalie. Jedinou výjimku zdají se tvořiti libická obě pohřebiště, ale to by se mohlo vysvětliti tím, že hraničí s kolínskou brachykephalií na jihu a na zálabský ostrov brachykephalický na severu, kde všude jest nízká brachykephalie zastoupena.

Středolebé vysoké lebky nad ind. 72·5 umístěny jsou především v Zálabí i s Poděbradskem výlučně jen v mesokephalii a v menšině v mesokephalii jsou ještě v Levém Hradci, Želenici a na Kolínsku, kdežto Pražsko, Slansko, Lovosice, Kolínsko, Tušovice mají vysoké lebky v dolichokephalii buď ve většině, buď jedině v ní. Jediné pohřebiště libické u továrny činí výjimku tím, že má veliký počet vysokých lebek v dolichomesokephalii asi jako Levý Hradec.

Zbývá nám ještě se zmíniti o brachy- a hyperbrachykephalii. Ta jest také nízká a vysoká, a jelikož brachykephalické lebky již samy sebou jsou vyšší než dolichokephalické, dlužno hraniční index výško-délkový mezi vysokými a nízkými přeložiti z 72·5 na 75·0. Za takového rozdělení čítají krátkolebí starokřesťané 40·0% nízkých lebek a 60·0% vysokých. Z nízkých lebek připadá na čistou brachykephalii (80·0—85·0) 77·3%, z vysokých však jen 58·8%. Nízcí a vysocí brachykephalové jsou vesměs v těch stanovištích, kde se nalézají, mezi sebou pomícháni.

Tento povšechný přehled k řádnému porozumění starokřesťanské brachy- a hyperbrachykephalie nestačí. Rozpadá se tento v jednotlivých nalezištích zejména výlučně neb většinou brachykephalických na první pohled na ohraničené skupiny, které při povšechném přehledu splývají v jedno. Příčina toho vězí již ve značně všestranném zkřížení se brachykephalů, a my jsme již měli příležitost na jeden podobný zjev poukázat při nízké mesokephalii, kterak lebky tam zdají se býti ve svém indexu šířkodélkovém z dolichomesokephalie sraženy do mesokephalie jen křížením se nízké brachykephalie.

Skupiny brachykephalní odvozené z libčanského a žabonoského pohřebiště jsou tři: mesobrachykephalie (ind. 77·5—82·5), brachyhyperbrachykephalie (ind. 82·5—87·5) a hyperbrachykephalie nad ind. 87·5 a i nad ind. 90·0. Prvá mesobrachykephalie jest většinou vysoká do ind. 75·0, druhá brachyhyperbrachykephalie vysoká nad ind. 77·5 a třetí hyperbrachykephalie jest střední výšky asi mezi 72·5—77·5. Při tak malém materialu starokřesťanském, jaký máme k disposici, jest těžko říci, zdali se zde jedná o brachykephalické typy neb jen skupiny křížen ců.

Brachykephaly starokřesťanské můžeme bezpečně ze starších lebek českých jen s latènskými brachykephaly srovnávat a ty jsou převahou vysocí brachykephalové (80·5—82·5), tvoří vlastně čtvrtou skupinu brachykephalních českých lebek, která v době starokřesťanské ani zastoupena býti se nezdá. Tato latènská brachykephalie objevuje se ponejvíce na Pražsku, tam, kde starokřesťanská brachykephalie kloní se víc ke skupině nízké mesobrachykephalie. Vysoká mesokephalie starokřesťanská, charakteristická pro Zálabí, na Poděbradsku přimyká se tam naznačené vysoké brachykephalii, avšak tato byla tam naznačena již dříve v době latènské.

K jejímu vysvětlení nelze tedy jen ledabylo poukázat na sousední kolínskou brachykephalii v době starokřesťanské, již i také z toho důvodu, že tam sídlí odchylná brachykephalie.

V následující tabulce jest opět percentualní přehled lebečných výšek po territoriích v Čechách.*)

	Chamaek.	Orthok.	Hypsik.	Nízké do 72·5	Nízké 70·0—72·5
Poděbradsko	25·8%	48·4%	25·8%	45·1%	19·3%
Zálabí	5·9%	58·8%	35·3%	29·4%	23·5%
Pražsko	16·3%	55·1%	28·6%	42·9%	26·6%
Slansko	26·1%	56·5%	17·4%	47·8%	21·7%
Litoměřicko	25·0%	33·3%	14·7%	33·3%	8·3%
Kolínsko	5·6%	49·1%	45·3%	20·8%	15·2%
Jih	11·1%	66·6%	22·3%	22·2%	11·1%

Chamaekephalie vykazuje nejvíce Poděbradsko, Slansko a Litoměřicko, tedy kromě Pražska ve starém území skrčených a latènců. Tato chamaekephalie starokřesťanská mohla by upomínati na chamaekephalii latènskou, ta však v době latènské v takém seskupení a pak ani v takých územích se neobjevuje. Není tam, kde bychom ji nejvíce hledali, na Pražsku, a jest opět tam, kde nejméně, jako na Slansku.

Index výško-šířkový (100 V-ba : eu-eu). K vypočtení tohoto indexu u lebek námi popisovaných použito vesměs jen výšky absolutní Virch. (V-ba). Index tento u autorů často zanedbávaný má k posouzení českých a jiných lebek neobyčejné důležitosti, jelikož jednotlivé skupiny lebek reagují mnohem citlivěji na něho než na index výško-délkový. Zároveň naznačuje nejlépe daleko sáhající křížení se různých typů. My také pomocí tohoto indexu můžeme přistoupiti k definitivnímu ohraničení jednotlivých typů lebečných mezi starokřesťany, které arci předcházejícími indexy naznačovány byly.

*) Počítáno ze všech lebek, které vykazují index výško-délkový.

V povšechném přehledu vykazuje index tento roztřídění ve čtyry skupiny, jakého jsme při starších českých lebkách použili, 19·5% širokých lebek do ind. výško-šířkového 90·0, 43·3% širokých mezi ind. 90·0 až 97·5, 32·6% mezi ind. 97·5—105·0 a jen 4·6% nad ind. 105·0.

V poměru se staršími lebkami českými jest:

širokých do	90·0	90·0—97·5	97·5—105·0	105·0—
ze skrčených:	3·7%	22·2%	46·3%	27·8%
z latènců:	18·2%	33·3%	39·4%	9·1%
z merovejců:	9·1%	54·5%	32·8%	4·6%
ze starokřesťanů:	19·5%	43·3%	32·6%	4·6%

Nejužší lebky jsou rozhodně skrčení; latènci, merovejci a starokřesťané jsou si v šířce asi stejní, jen s tím rozdílem, že u merovejců jest nejvíce lebek širokých mezi ind. 90·0—97·5, starokřesťané opět mají ještě jednou tolik nejširších lebek jak merovejci. Nejužší lebky vykazují ve větším počtu jen skrčení, neb již u latènců procento jich nápadně klesá a klesne u merovejců a starokřesťanů pod 5%. Výstředně úzké lebky poslední skupiny, jichž úzkost charakterisuje vysokou hyperdolichokephalii, t. j. náš 1. typ, jsou vlastně domovem v Čechách jen u skrčených, kde jich index výško-šířkový počíná teprve č. 110·00, objeví se v latènu již jen naznačeny, kde je po většině nízká hyperdolichokephalie nahrazuje, mizejí u merovejců a vyrojí se opět v menším počtu sice, ale také poněkud změněné, avšak v dobře ohraničené skupině starokřesťanských lebek. Skupina ta, zkrácena z hyperdolichokephalie do dolichokephalie a sešířena mezi indexy výško-šířkové 102·5 až 110·0, odpovídající asi našemu 1. typu skrčených, nachází se také nejčetnější tam, kde typ byl nejčetnější v době skrčených, t. j. na Pražsku a Poděbradsku. Objevuje se mezi starokřesťany všude na Poděbradsku, v Zálabí, v Řepově, na Litoměřicku, v Lovosicích, na Slansku, v Želenici, ba i na Kolínsku v Žabonosích a v Čáslavi.

Již v době koster skrčených v Čechách mísí se tato vysoká a úzká hyperdolichokephalie s nižší a širší, která však teprve v době latènců a merovejců vystupuje určitěji a četněji. U skrčených neklesne šířka tohoto nízkého lebečného tvaru pod index výško-šířkový 97·5, podobně ale neklesá pod tento index i hyperdolichokephalie do ind. šířko-délkového 72·5 u starokřesťanů, ať jest nízká neb vysoká. Mezi nízkými českými skrčenými činí jedině hostomické lebky výjimku tím, že mají šířku pod ind. v.-š. 97·5, blíží se tedy víc ku jisté latènské a merovejské hyperdolichokephalii. S těmito arci jen v hyperdolichokephalii souhlasí také řepovské lebky starokřesťanské. Řepovská široká hyperdolichokephalie nemusí však poukazovati na přímý styk s Hostomicemi, t. j. s Teplickem z dob skrčených, poněvadž tam v Zálabí v dosti blízkém okolí, v Bydžově, jim předcházejí dlouho- a širokolebí latènci.*) Ostatně tato široká nízká lebka navazuje stále i u těch nejstarších lebek na lebky nízké, avšak kratší, na dolichoaž i mesokephalické, které charakterisují vůbec německé

*) Z bydžovských latènských hrobů chovány jsou v musejních sbírkách nezměřitelné úlomky lebek, které lebky soudíc ze zbytků s určitosti náležejí k typu širokých nízkých lebek latènských z Přemyšlení.

merovejské lebky, a jest u dolichomesokephalie starokřesťanské české již všeobecnější. Tím luští se nám 4. typ známý od skrčených a latènských ve dva, jeden užší a druhý širší a kratší, jejichž representanty dají se až do dob starokřesťanských stopovati. Širší nízký dlouholebý typ navazuje na nízkou merovejskou lebku.

Dlouhé lebky do ind. š.-d. 72·5 shlukují se v indexu výško-šířkovém mezi starokřesťanskými lebkami v tak zřetelně isolovanou skupinu jako u skrčených, že příbuznost jich obapolná na první pohled zjevnou býti se zdá. Sem do této skupiny spadá zároveň s vysokou hyperdolichokephalií také ta nízká a sice poměrně úzká s indexem výško-šířkovým kolísajícím mezi 97·5—105·0 na rozdíl od oné širší, která má ind. v.-š. pod 97·5. Většina české starokřesťanské hyperdolichokephalie do ind. 72·5 jest nízká pod ind. v.-d. 72·5, t. j. 56·2%.*)

Starokřesťanské lebky střední délky mezi ind. š.-d. 72·5—80·0 jsou z většiny, t. j. o 65% vysoké nad ind. v.-d. 72·5. U nízkých lebek index výško-šířkový kolísá mezi 85·0—102·5 s maximem mezi 92·5—95·0, u vysokých lebek jen mezi 90·0—112·5 s maximem mezi 97·5—100·0. Starokřesťanské lebky střední délky jsou tedy po většině nejen vysoké ale i úzké. Z dlouhých starokřesťanských lebek do ind. š.-d. 72·5 bylo nízkých něco přes 50%. Nízké ve středolebých klesnou však na 35%.

Středně dlouhé lebky rozpadají se vůbec v jednotlivých nalezištích, zejména v těch, která jsou na lebky bohatší, zpravidla na přesně ohraničené skupiny jak nízkých tak vysokých lebek. Ale i ty skupiny nízkých i vysokých lebek tříští se v pobočné skupiny tentokráte buď delši nebo kratší tak, že delší kolísají mezi indexem š.-d. 72·5—77·5, kratší mezi ind. 75·0—80·0, t. j. v naši dolichomesokephalii a v mesokephalii. Jelikož takto roztříštěné skupinky přimykají se vždy k jiným skupinám delších neb kratších lebek, vysvítá z toho, že zjev tento jest vlastně výsledek křižování a lebky těchto skupinek že jsou jen kříženci ve směru lebek, s kterými se křižují. Poznání různých výsledků křižováním vzniklých jest nám pak klíčem k rozluštění lebek moderních tak značně již změněných.

Nízké dolicho-mesokephalické lebky (ind. š.-d. 72·5—77·5) přimykají se na nízkou dolichokephalii, vysoké pak mesokephalické lebky (ind. š.-d. 75·0—80·0) zase na vysokou brachykephalii, což o obou svědčí, že jsou asi kříženci. Podobně jako index šířko-délkový charakterisuje je také index výško-šířkový co kříženec, který kolísá u nízkých mezi 87·5—95·0, u vysokých mezi 97·5—102·5. V nalezištích, kde původní skupiny lebek se mísí a křižují, najdeme tyto skupinky kříženců mezi původními skupinami.

Nízké široké (87·5—95·0) mesokephaly (75·0—85·0) nacházíme na Poděbradsku (obě libická pohřebiště), na Kolínsku (Žabonosy), na Pražsku (Levý Hradec) ve větších skupinkách, jinak jen jednotlivě také na Slansku, v Čáslavi a Sušici, nízké užší (92·5—100·0) dolichomesokephaly (72·5—77·5) hlavně na Pražsku (Žalov, Levý Hradec) a na Slansku (Želenice, Uherec). Tato poslední skupina lebek souhlasí do jisté míry s českými merovejskými z Podbaby u Prahy, a uvážíme-li, že rozšíření merovejců v Čechách spadá do téhož území: do Pražska a Slanska, pak arci souvislost jich s merovejci českými jest pravděpodobná.

Matiegka poukázal na to, že lebky želenické a žalovské jsou germanského rázu.

V Žabonosích, v nalezišti to tak výlučně vysokých lebek, překvapuje ta nízká široká mesokephalie, která ostatně jest tam přesně ohraničena, jest však shodná se sousedící libickou nízkou mesokephalií obou pohřebišť. Nejnižší mesokephalové jsou ve Stodůlkách a lebky ty nepatří k nejširším. I na Levém Hradci se tyto nejnižší lebky ozývají.

Pokud starokřesťanské české lebky střední délky chlubí se výško-šířkovými indexy nad 102·5, jsou zcela patrně závislé na vysoké a úzké hyperdolicho-, resp. i dolichokephalii, t. j. na 1. typu a jsou také jen vysoké. Jsou to opět kříženci s prvním typem, u nichž se charakteristická úzkost lebečná na vzdor té krátkosti udržuje. Nacházíme je také v místech, kde právě tací skrčení dle našich zkušeností žili, nejvíce pak na Poděbradsku a sice v pohřebišti libickém u továrny.

Podobně nalézají se jednotlivé lebky, pokud jsou střední délky (ind. š.-d. 72·5—80·0), jen nízké a nápadně široké. Jejich index výško-šířkový klesá pod 87·5. Nalézají se v Litoměřicku, na Slansku, na Pražsku a také na jihu. Svou nízkostí a šířkou upomínají tyto lebky na podobné lebky střední délky latènské a merovejské v Čechách. Lebky ty, které jdou mezi českými starokřesťany i do brachykephalie, neopírají se o nízkou hyperdolicho- nebo dolichokephalii, nýbrž o nízkou brachykephalii, která v českém i cizozemském latènu jest domovem.

Vysoké lebky střední délky rozeznávají se rovněž dvojí jako nízké, t. j. delší mezi ind. š. d. 72·5—77·5 a kratší mezi 75·0—80·0. Delší kolísají v indexu výško-šířkovém od 97·5—105·0, kratší jen od 95·0—102·5. Obě tyto skupiny v jednotlivých nalezištích vystupují samostatně neb splývají i dohromady. Lebky těchto skupin jsou mezi starokřesťanskými českými lebkami nejčetnější. Všech lebek středních indexů š.-d. (72·5 až 80·0) jest mezi starokřesťany 54·9% a z těch 28·9% mají tyto dvě skupiny. Z těch procent připadá na délku (72·5—75·0) 7·6%, na délku (75·0—77·5) 24·2% a konečně na nejkratší (77·5—80·0) jen 7·1%. Hlavní jádro těchto lebek spočívá vlastně v dlouhé mesokephalii (75·0—77·5).

Z těchto dvou skupin vysokých dolichomesokephalů a vysokých mesokephalů jest prvá skupina dolichomesokephalická původní typ lebečný, druhá však mesokephalická kříženci zkrácení brachykephalií. Hlavní důvod pro tento náhled spočívá v tom, že mesokephalie objeví se jen tam, kde jest ve spojení s brachykephalií aneb kde tam jest brachykephalie aspoň naznačena; jinak stávají se tyto lebky delšími, ano i přimykají se víc ku dolichokephalii. Srovnání těchto lebek zejména s cizozemskými, ku kterému později přistoupíme, to zřejmě dotvrzuje. V Čechách v době starokřesťanské jsou lebky brachykephalií tak proniknuty, že původní tento vysoký dolichomesokephalický typ sám o sobě poněkud zkráceným se býti jeví. Vzdor tomu však territoria, jako Pražsko a Kolínsko v nalezištích: Levý Hradec,

*) Počítáno jen z těch lebek, které vykazují všechny tři hlavní dimensialní indexy.

Žabonosy a Čáslav, ač jsou zřejmě a zejména Kolínsko brachykephalií míšeny, poukazují ve smíšenině lebek víc ku dolichomesokephalii než ku mesokephalii. Na Levém Hradci jest krátce mesokephalických lebek (77·5 až 80·0) nejméně, v Čáslavi v mezích skupiny námi vytčené vlastně žádné, poněvadž nepatrný počet lebek vysokých této délky jsou širší (ind. v.-š. klesá pod 95·0) a opírá se zřetelně o ještě širší brachykephalii. V Žabonosích jest pak celá tato skupina lebek od ostatních isolována a dolichomesokephalie v ní krátí se do mesokephalie a i do brachykephalie při stejné šířce dolichomesokephalie, tedy ve stejném smyslu, jako se nám v libickém pohřebišti zkrátila vysoká dolichokephalie (1. typ) až do mesokephalie.

Na Poděbradsku v době starokřesťanské objevuje se dolichomesokephalie i mesokephalie. Prvá jest víc rozšířena a zejména v pohřebišti libickém u továrny, kde i tam k lebkám přimíšená brachykephalie jest bez zřejmého vlivu na ni, kdežto na pohřebišti libickém u nádraží objeví se již jen mesokephalie. V zálabském sporém materialu jest zastoupena dosud jen mesokephalie, na Litoměřicku opět dolicho-mesokephalie, na Slansku víc mesokephalie s pohřebištěm želenickým v čele, neb merovejský nízký typ jest tam v malé menšině. V Uherci vystupuje skorem jen merovejský typ smíšen s brachykephalií, a mesokephalie vysoká jest jen jednou lebkou zastoupena. Na Pražsku má jen Levý Hradec vysokou mesokephalii a to ještě slabou, jináč dominuje dolichomesokephalie. O Kolínsku jsme se již zmínili, při čemž dlužno ještě podotknouti, že čáslavské lebky připomínají víc levohradecké než žabonoské. Na jihu nacházíme opět jen dolichomesokephalii.

Vysoká dolicho-mesokephalie, ať již změněna do mesokephalie, jest v českých starokřesťanských lebkách nejrozšířenějším typem a vlastním jádrem jejich a jako takový udržuje toto jádro u všech slovanských soudobých lebek, aneb i soudobých lebek tam, kde bychom mohli Slovany tušit. Tento typ lebečný jest pro slovanská území tím, co jest merovejská nízká dolicho kephalie pro německá území.

Stopujeme-li tuto vysokou dolichomesokephalii i mesokephalii zpět na starších českých lebkách, setkáme se s ní již u merovejců v 23·8%, u latènců jen v 9·1%, u skrčených však ve 37·7%. U skrčených spočívá její hlavní váha však ne jako u starokřesťanských v délce (75·0—77·5), nýbrž v délce (72·5—75·0), a zkracuje se rovněž, ale ve dvou směrech, jednak v lebky mesokephalické šířky pod ind. 95·0 a jednak šířky nad 97·5. První skupina širokých a zkrácených lebek mezi skrčenými opírá se o hyperbrachykephalii radimskou, ty lebky jsou i mezi starokřesťany četné; skupina však druhých lebek mezi skrčenými, t. j. užších a zkrácených do mesokephalie jest mezi skrčenými četnější než prvá, opírá se o dřínovskou brachykephalii a objeví se mezi starokřesťany v Žabonosích v nám již shora známé skupině vysoké dolichomesokephalie zkrácené až do brachykephalie, jest naznačena na Poděbradsku a sice opět v libickém pohřebišti u továrny, a pak v Zálabí, na př. v Jaroměři, ne však v pobřebištích výlučně brachykephalických, jako jsou libčanské a hradské.

Tito dolichomesokephalové zdají se býti zkráceni brachykephalií, která mezi skrčenými českými jest vzácná, avšak ve větším množství vystoupí teprve v českém latènu a sice jen na Pražsku ve Stradonicích, v Letkách a v Záběhlicích. Zajímavé jest, že tato brachykephalie (ind. š.-d. 80·0—82·5, ind. v.-š. 97·5—102·5) v cizích, latèncům asi soudobých lebkách chybí a že jest vlastně výhradně česká. Taková dlouhá brachykephalie nalézá se jen v nalezišti La Tène, tam však jest širší mezi ind. v.-š. 90·0—95·0.

Zbývá nám již jen brachykephalii starokřesťanskou vyšetřiti s ohledem na index výško-šířkový a její seskupení. Celkem stávají se starokřesťanští krátkolebci vyššími a širšími. Index výško-šířkový neklesne pod ind. 80·0 a nepřestoupí při vysokých lebkách ind. 105·0, při nízkých index 90·0. Nízkých jest jen 11·9%, z nichž jen v brachykephalii (80·0—85·0) nalézá se na 80%. Všech širokých lebek do ind. v.-š. 90·0 jest 47·5% (připadá z nich na nízké 11·9%), mezi indexem v.-š. 90·0—97·5 již 45·8% a mezi ind. 97·5—105·0 jen 6·7%. U latènců, kde také brachykephalie jest hojněji zastoupena, čítají široké do ind. 90·0 33·3%, mezi ind. 90·0—97·5 41·7% a mezi 97·5—105·0 tentokráte 25·0%. Oproti starokřesťanům jsou čeští latènci očividně užší, a sice ponejvíce proto, že jim chybí naprosto starokřesťanská široká hyperbrachykephalie nad ind. š.-d. 90·0. Jejich maximum leží mezi ind. v.-š. 92·5 až 100·0 a co takové udržuje se ještě u starokřesťanských českých lebek a pražských ze XVI. stol. pošinuto však mezi ind. v.-š. 90·0—97·5 a moderních mělnických teprve mezi ind. v.-š. 87·5—95·0. Tato očividná shoda v brachykephalii u českých lebek v přibližně stejném territorium a různého stáří od starých dob do nejmladších a přibližně i stejného seskupení ukazuje nám při nejmenším, jak se české lebky během doby aspoň v indexu výško-šířkovém mění. Process tento jest pomalý, hledíme-li k tomu, že rozdíl mezi starokřesťanskými a lebkami pražskými ze XVI. století není žádný. Užší kraj maxima rozeklaného v brachykephalii náleží asi typu, širší pak jen křížencům se širokým typem.

Maximum brachykephalů českých od doby latènské až do doby nynější:

Index výško-šířkový:	— 87·5	— 90·0	— 92·5	— 95·0	— 97·5
Latènci:	—	—	2	1	2
Starokřesťané IX.—XIII. stol.:	—	11	6	12	—
Praha XVI. stol.:	—	3	1	2	—
Mělník (moderní):	31	22	29	—	—

Seskupení starokřesťanských českých brachykephalů v charakteristické skupiny, snad i typy, jest následující:

Nízká brachy- a hyperbrachykephalie nehraje ve starokřesťanských lebkách velikou roli a po většině připíná se na nízkou širokou mesokephalii, a její index výško-šířkový vůbec nepřestoupí ind. 90·0, ale také neklesá pod ind. 80·0. Nicméně jest zde ale naznačena jen několika lebkami (5 z 211), která v délce kupí se na rozhraní hyperbrachykephalie (82·5—85·0) při ind. výško-šířkovém 82·5—87·5. Tato nízká, široká a krátká brachykephalie objeví se jen v našich smíšených nalezištích, t. j. v Levém Hradci, v Žabonosích a Čáslavi, a stane se poměrně nápadně hojnou teprve v moder-

ních českých lebkách a sice nejvíce na Mělníku a v Třebivlicích. Stopujeme-li ji zpět do starších českých lebek, shledáme se s ní arci jen naznačenou v českém latènu a v Německu v Elbingu u Gdanska z pozdní doby římské.

Ostatní české krátkolebé starokřesťanské lebky jsou již vesměs vysoké nad ind. v.-d. 72·5; jich ind. výško-šířkový kolísá mezi ind. 80·0—102·5. My jsme se již při úvaze o indexu výško-délkovém zmínili, že naše rozdělení lebek na nízké a vysoké pod i nad ind. 72·5 při krátkolebých lebkách více nestačí, jelikož krátkolebci sami sebou jsou vysocí a z té příčiny dlužno jejich výšku rozštěpiti na další dvě skupiny a sice od ind. 72·5—77·5 a nad 77·5.

Mimochodem podotýkáme, že tato nápadná výška pohybující se již v hypsikephalii a turrikephalii (Virchow) objevuje se, však nepatrně zastoupena, i v naší dolichomesokephalii a pak i v dolichomesokephalii úzké, jest neobyčejně hojná v úzké mesokephalii merovejské a skrčené, v hyperdolichokephalii úzké skrčené a brachykephalii latènské. K této vysoké dolichomesokephalii u starokřesťanů vrátíme se ještě jednou při povšechném srovnávání našich lebek s cizozemskými, při čemž nebude bezvýznamnou.

Vysoká brachykephalie rozpadá se u starokřesťanských českých lebek ve tři přirozené skupiny, v nichž všechny tři dimensialní indexy hrají roli. První nejčetnější skupina jest brachykephalie (80·0—85·0) právě z třetiny asi s nápadně vysokými lebkami nad ind. v.-d. 77·5 a poměrné úzká mezi ind. š.-v. 95·0—100·0. V povšechném přehledu starokřesťanských českých lebek přimyká se tato brachykephalie přímo na mesokephalii, s tím však případným rozdílem, že v mesokephalii pomalu přestávají ty hypsikephalické lebky. Samostatnou, četnou a úplně isolovanou potkáváme jen na Kolínsku v Žabonosích, kde jest její maximum mezi ind. š.-d. 82·5—85·0 a mezi ind. v.-š. 95·0—97·5.

V tom, že právě lebkám těmto na Kolínsku prodlouží se index výško-šířkový jen v krátké brachykephalii (80·0—82·5) přes ind. v.-š. 97·5 až do 100·0, splývají tyto lebky také s úzkou hypsikephalickou brachykephalií latènskou, o které jsme se při líčení maxima rozeklaného v českých lebkách brachykephalických v indexu výško-šířkovém zmínili. Tyto lebky latènské udržují se také nezměněny do doby starokřesťanské, kde více nehrají žádnou samostatnou význačnou roli, ale svým vlivem, t. j. zkřížením se starokřesťanskou širší brachykephalií spolupůsobí asi na udržení se toho rozeklaného, arci již sešířeného maxima starokřesťanského. Těmto latènským lebkám odpovídají ještě dvě lebky při nezměněném výško-šířkovém indexu z mělnických moderních lebek, u kterých se také to rozeklané maximum uchovalo. Lebky ty jsou rovněž hypsikephalní, krátce brachykephalní (82·5—85·0) a stojí úplně isolovány ode všech ostatních. Máme zde zřejmý příklad značného vlivu na české lebky až do našich dob, vycházejícího od jednoho ze starších typů z dob latènských, jenž zdánlivě vymizel, ale přece dosud jednotlivě v excentrických lebkách se udržuje a přibližně v tomtéž území, kde původně se nacházel. Na severu a na dálném severovýchodu a východu od Čech, pokud mi znám všude odtud lebečný material, ta lebka neexistuje.

Druhá skupina krátkolebých českých starokřesťanů jest kratší a širší a také poměrně nižší než prvá skupina. Pohybuje se jádrem svým mezi ind. š.-d. 82·5 až 87·5, tedy částečně v hyperbrachykephalii, v šířce pak mezi ind. š.-v. 85·0—92·5. Chová v sobě hypsikephalních lebek asi ze čtvrtiny. Tato skupina vystupuje samostatně v Zálabí (Hradsko a Libčany), na Slansku (Uherec), méně četnější jest na Kolínsku (v Žabonosích), ač i tam isolována, a naznačena jest jen v Čáslavi a na Pražsku na Levém Hradci. Krátkolebé lebky uherecké souhlasí tedy ponejvíce s lebkami hradeckými a libčanskými a nepatrně jen s žabonoskými.

Třetí skupina sestává z lebek nejkratších a nejširších a i zde poměrně vysokých. Skupina tato kolísá v délce pod ind. š.-d. 90·0 s hlavním snad jádrem mezi 90·0—92·5, v šířce mezi ind. v.-š. 80·0—87·5 Jsou skorem všechny ještě velmi vysoké, nad index v.-d. 75·0, tedy v hypsikephalii. Hlavní sídlo jich jest jen na Kolínsku, zejména v Žabonosích (v Čáslavi chybějí) a soudě jen z indexu šířko-délkového mohou býti i dosti hojné na Pražsku v Levém Hradci, kde tvoří 5 lebek isolovanou skupinu, u kterých bohužel nemohla býti výška změřena. Krolmusova lebka z Čičovic k nim také náleží. Tato podivuhodná skupina lebek, českým lebkám cize přicházející, soudě dle dosavadního materialu starokřesťanských lebek, omezena jest jen na Pražsko a Kolínsko a udržuje se tam do pozdějších dob, neb jednu takovou lebku změřil Doc. *Matiegka* mezi pražskými lebkami ze XVI. století. V moderních lebkách hojně vystoupí jen v žamberských lebkách.

Tisky dobrovické v žitavské knihovně z let 1609—1616.

Píše *F. Bareš.*

Tabulka XLVIII.

Žitava, pohraničné město v Lužici, bylo po r. 1620 nejbližším útočištěm českých exulantů; její obyvatelstvo dosud vědomo jest sobě českého původu, ač potomci odložili jména svých českých předků a z Novotných stali se Neumannové, jak hojně dokladů podává žitavský historik † Christ. Ad. Peschek. Do nedávna, ještě l. 1830 konaly se v „českém kostele“ bohoslužby jazykem českým, obrazy českých kazatelů visí dosud v museu, a knihy českých exulantů chovají se v proslulé žitavské knihovně: museum i knihovna umístěny jsou v bývalém českém kostele. Nejpamátnější to knihovna českých exulantů, kteří opustili vlast s holí a knihou v ruce, v chudobě, zůstavivše doma maje-

HONORES

POLITIORE DOCTRINA ET VIRTVTE

SPECTATISSIMO Dno. GEORGIO Moravecio Poggebradeno, inclytæ Reipublicæ Melnicensis ProtoNotario meritissimo, fædus matrimoniale cum lectissimâ, pudicissimâq; Dnâ. LIDUMILA, ab obitu Dni. Sixti Dvorsky, olim Melnicii honoribus multis clari, relictâ Viduâ fælicitèr, 24. Iunii, Anni 1612. ferienti scriptum, & honoris, moris, amoris, imò gratitudinis contestandæ nomine ipsa nuptiarum die oblati.

Excusi in Illustri Dobrovicensium Officinâ Anno M. DC XII.

Pjsně Modlitebnij/

za wěcy Tělu y Dussy potřebné/ k Zpjwánj/ yak w Chrámě Páně/ tak Doma w čas přjhodný/ k němuž gednakaždá obzwlásstně přislussij/ Cžeským Razykem sebrané a složené:

Od

Matěge Moráwka Melnického/ Měsstěnjna w Městě Poděbradech nad Labem/ ꝛc. Létha Páně/ 1610.

k Kolocen: w 3. Kap: ꝟ. 16.

Slowo Krystowo přebýwegž w wás hogně/ we wssj maudrosti/ včjce a napomjnagjce sebe wespolek w Zialmjch/ w Chwalách a w Pjsničkách Duchownjch/ s milostj zpjwagjc w srdcých swých Pánu.

¶ Wytisstěné w Impressý wysoce Vrozeného Pána/ Pana Henyka z Waldsstegna/ ꝛc. na Zámku Dobrowicy.

Tisky z r. 1610 a 1612.

tek, jenž dán byl na pospas jisté zkáze nebo rukám cizím; kniha byla jim jedinou potěchou, s ní vracely se upomínky na ztracenou vlast. — Nedočkali se splnění svých nadějí, nevrátili se, i knihy jejich tu zůstaly a pak při kostele českém byly uloženy. Mnohé z nich jsou ceny nemalé; jmenuji, komu by nebylo známo, jen boleslavské prvotisky: 1. Spis dosti činící z víry (apologia); 2. kniehu, kteráž slove pastýř nebo ermáš; 3. Kázánie o stanovenie na biskupstvie svatého Matiěje místo Gidasse; 4. Nový zákon — z let 1518—23 — Z bohemik uvádím ještě: Husovu Postillu 1564; Plácela z Elbingu historii židovskou; J. Kocína z Kocinetu Hist. církevní; Rodovského z Hustířan O turecké obřízce; Obranu mírnou a slušnou Kancionálu, kterýž Dr. W. Šturm zhaněl 1588; Zlatou bullu císaře Karla IV.; Jana ml. z Čenkova Jesulus explicatus 1618; 35 důvodů od Mart. z Dražova; Cruppius: Postremus luctus Bohemiae; Stránský: Jádro všech modliteb. — Sepsanie duovoduov . . . o klaněnie . . . před svátostí Tiela a krve Božie a to pod zpusobem pohádky . . . Dokonáno toto vytisknutí v Bielé leta Krysta narozeného 1530.

Zevrubnější zmínku činím jen o knížce vytištěné (většinou) na zámku Heníka z Valdštejna v Dobrovici, ježto dosud jiných z této tiskárny jsem v rukou neměl. Tisk jest zřetelný, písmo úhledné, mluva správná bez tiskových chyb — typografická úprava dokonalá. I obsah zajímavý: jest to sbírka, almanach básní latinských, českých i německých, sepsaných ke dnům radostným i žalostným, k svatebním veselím, úmrtím, od kněží, učitelů, vzdělanců kraje Boleslavského (v letech 1602—1616) i od škol v Boleslavi, Dobrovici, Nymburce, Mělníce — latinské básně!

Ať to bylo svatební veselí nebo úmrtí, v této veliké rodině vlastenecké a básnické, nebo v rodině některého velmože a jich příznivce, přátelský kroužek tento byl vždy pohromadě se svými básnickými projevy a výlevy; některé básně psány jsou ve formě rozmluv, čímž nabývají dramatické barvitosti a živosti, latinské mají formu staroklassického disticha.

Hned na listu prvém vytištěn jest:

Winss křestianský
kupoctivosti snia
tku Swatebniho sslechetnému
Mládency Thomássovy Wlasskovi Do-
brovickému Geho: Milo: Wysoce Urozeného
Pána P. Henyka z Waldssteyna na Dobrowiczy,
Kunstberce a Chotěšicých Služeb-
níku a nad Stříbrem komor-
níku ženichovi: A
Poctiwe a mrawy Cztnostnými
skwějícý se Panně Dorotě Dcerce Ny
kodema Autraty mlinaře pod Nauzovem
Gegí milo: Wysoce urozené Paní Paní Maryje
Waldssteynské rozené z Lobkovic a na Dobrovicy
služebnicy Nevěstě, kterýžto sňatek
konal se na zámku dobrovickém
Měsyce Rzijna Leta
1604 na znamení wděčnosti Lásky kře-
sťanské učiněný. Ode mne
Jakuba Akantidesa Bakkaláře
Dobrovického
Wytištěný w Starém Městě Pra-
ském u Daniela Sedlčanskébo.

Jest to báseň sepsaná veršem a rýmem, jenž počíná rájem, kdež postavil Bůh Adama a hned mu dal družku života:

„Spůsobil to, že měl Adam sen,
k jeho boku jednu žebru vyňal ven,
z kteréž podle své božské milosti
učinil krásnou panenku v rychlosti,
nazvav ji Evou hned Adamovi dal"

a proto i v tom našem světě

podle toho svatého nařízení
každý pobožný v světě stav svůj mění:
aby v zármutku měl své potěšení,
a v těžkém kříži bídě polehčení.
Neboť vždycky lehčejší bývá ten kříž,
jehožto věrně dva spolu nesou tíž.

Tento „Winš křesťanský" oplývá příklady z písma svatého a citáty, aby oslavil manželství, a končí jadrným zbožným přáním snoubencům.

Na straně třetí novým manželům jiný přítel, kněz, dává toto napomenutí:

Alfonsius Arragonský Král
Czasto za Přislowij miwal:
Že to Manželstwí w pokoji
bez swaru a různic stojí:
kde jest Muž slepý Tobiass,
žena němý Zachariáš.
Totiž kdy muž nedostatky
Při Ženě vidí a zmatky
Při domě swém někdy býti
nehledí se hned zlobiti,
Ale to y jiné wida:
Yako maudrý v čas přehlídá.
Žena když za zuby miwa
jazyk svůj a newyliiwa
rzečí spurnych proti Muži
Ta bývá při celé Kůži.
Protož wy manželé nowí
snažte se býti takowí,
jakž tento Král slawný radí.
Nechť se hryzou, kdo chtí, wadí.

K. Zikmund Třebenický,
kaplan na Dobrovicy.

III.

Třetí ve sbírce jsou: „Písně modlitební . . . od Matěje Morávka měštěnína v m. Poděbradech n. Labem 1 P.1610.. Vytištěné v impressý vysoce urozeného pána, pana Henyka z Waldssteyna na zámku Dobrovicy." Titulní list ozdoben jest bordurou a rytinou vyobrazující sv. Trojici: Bůh otec v podobě světa krále, Duch sv. v podobě holubice a „slovo" zobrazené dvěma evangelisty Páně po stranách. (Vyobr. 1.)

IV.

Čtvrtá jest „Acclamatio tristissima honestis. et pietiss. matronae Johannae Daubravnicenae, conjugis reverendi et doctissimi viri Dni Georgii Posthumi, verbi divini et sacramentorum Mierzini Moravorum dispensatoris vigilantissimi († 9. Mai 1614) a docentibus et discentibus in schola Teutobrodensi consecrata."

M. Vict. Wrbenský [1])
Muldatineus verbi divini
Teuto-Brode minister.

Excussum cum facultate in officina typografica generosi baronis de Waldssteyn in arce Dobrovicz.

[1]) Leta 1605 správcem školy v Hradci Králové. ČČM. 1845, 634.

VI.

„Rythmy České z Veršův Latinských: Kteréž jsou činěné byli Ku Poctivosti Sňatku Svatebního: Ctihodnému Knězy Janovi Bezdězskému, tč. v Měst. Kopydlně: Též šlechetné Vdové Paní Dorotě Ssudové: Manželce někdy Kněze Jana Ssuda z Semanina . . . . na znamení vděčnosti připsané a dedykované ode mne Jakuba Akantydesa tč. Správce školy Dobrovické, Vytištěné Léta Páně 1605.

Úvod k čtenáři křesťanskému. Dialog, v němž 3 osoby: autor, ženich a nevěsta rozmlouvání činí.

VIII.

L. 1599 Christophorus Mathebaeus Bohdanecensis, [2]) Rector Scholae Nymburgensium, napsal latinskou báseň na počest hejtmana a gubernatora piscinarum na panství Pardubickém.

X.

Věneček svatební (corona recenti Hymenaeo) uvitý k sňatku Isaiáše Gigenia Planického, ženicha, [3]) a Sofie, dcerky Jiřího Tessacia Mošovského, děkana ve Slaném, 22. července 1602 ve Slaném slavenému — od Jak. Akanthida, kollegy u sv. Mikuláše v Menším městě Pražském. Hymenaeus jest vypraven dramaticky: Praefatio. Sponsus Apollinem et Musas salutat. — Responsio Apollinis. — Reponsio Musarum. — Na konec chronodistichon.

XV.

„Naenia funebris in obitum generosae ac magnae Dn. Dn. Mariae Valdssteinianae a Lobkovitz oc. generosi Dn Dn Ignatii a Valdsstain in Dobrovicio, Kunstbergk & Chotiessicis; territorii Neo-Boleslaviensis Praefecti &c, mellitissimae conjugi . . . quae post partum die 12. intra horas 8. & 9. Cal. Novembris Anno 1606 ex hac vita in vitam aeternam cum pia omnium valedictione mirigavit: moris & honoris ergo posita. Pragae, excudebat Paulus Sessius A. 1606.“ Ke sbírce přispěli básněmi v latinských distichách: 1. M. Joannes Campanus Vodnianus; 2. Jakub Akanthis. Ludi rector Dobrovicensis; 3. Martin Plagelus Vodnianus; 4. Jac. Chrastinus Luneus succentor schol. Dobrov. 5. Teutsche Grabschrift reimweise gestellt von Sebest Humrich Pharmacopol. Aulae Dni Henicii a Valdsstein in Dobrowicz.

XXIV.

„Honores ku sňatku Jiřího Morávka [4]) Poděbradského i předního písaře mělnického, „politiore doctrina et virtute spectatissimo domino — — (vyobr. 2.) s Ludmilou, vdovou po měšťanu mělnickém Sixtovi Dvorském, 24. m. Junii 1612, latinskou řečí sepsané a vytištěné „in illustri Dobrovicensium officina Anno 1612“. S ozdobnou rytinkou na titulním listě. Ke sbírce přispěli: 1. M. Joannes Pelargus Vodnianus [5]), notarius rei publicae Neoboleslaviensis; 2. J. Steinmetz, počta laureautus caesareus; 3. Georgius Benedictus, civis Melnicensis; 4. Mat. [6]) Prussak Taborenus, civis Melnicensis; 5. J. Burjan Corsius, syndicus Melnicensis (česky). 6. V. Ssud, civis Melnicensis, 7. Georgius Schworzauer Prachaticensis, Rector scholae Melnicensis; 8. Georg Knobelius Czaslaviensis, collega scholae Melnicensis; 9. Natanael Ursinus Melnicensis; 10. Jonas Pelargus Vodnianus, civis Dicasterii Notarius Reipublicae Neobol.; 11. Georg Vosicenus; 12. ad sponsum et sponsam Andreas M. Impressor Dobrovický; 13. Dan. Claudianus Beronaeus, alumnus lycei Melnicensis; 14. Melchior Veressius, kněz dobrovický.

Z této řady vybrali jsme verše dobrovického impressora:

Ad sponsum et sponsam.

Jako lilium v pokoji
Nechť pak kdekolivěk stojí,
Když jen okýnko odhradí,
Větříček v ně zavadí,
Sladkou vůní, kterouž mívá,
Všecek pokoj naplňává,
Tak manželská dobrá pověst
Jak nejsladší vůně jest,
Kterážto dům, ba y sycе
Po Městě všecky Ulice
Naplňuje, když̌to jiní
o nich dobrou zmínku činí,
Že se pěkně a manželsky
snášejí po časy všecky.
Té Manželské upřímnosti
Víry, Lásky a svornosti
Pane Girzí v této době
Vinšuji Vám, y sám sobě.

Andreas M. Impressor Dobrovický.

XXVI.

Justa Funebria /nobilibus et eruditis juvenibus *Ssudis* a *Semanina*/ *Eliae* artium Philosophiae Baccalaureo /et *Danieli* Neoboleslaviae sub vexillo palladis militanti, fratribus germanis /quorum ille 1608/ Hic 18. Nov. 1607 Nimburgi in Albi placide obiit Memoriae et pietatis nomine exsoluta/ Pragae 1608.

1. Ad Eliam Ssudum decan. Nymburgensis M. Joan. Campanus; 2. Ad Eliam Ssudum: M. Christ. Mathaebeus. [7]) 3. Ad parentem mortuorum: M. Steph. Prunerus; [8]) 4. Ad Eliam pastorem Nymburgae: M. Procopius Paeonius; [9]) 5. J. Zeletavinus, civis Neoboleslaviensis; 6. Prosopaeia morientis ad patrem: Jacobus Grassius Rostenburg, Scholae Neoboleslaviensis Rector; 7. Schola Nymburgensis: Petrus Fradelius, ejusdem rector; 8. Jac. Verbetius, ejusdem scholae alumnus; 9. Matias Rutenus, ejusdem scholae alumnus; 10. Mat. Mazánek, ejusdem scholae alumnus; 11. Joh. Vodiczka Reginohradecensis, ejusdem scholae alumnus; 12. Jac. Parvus Trebovius, ejusdem scholae alumnus; 13. Týž rektor končí latinskou prosou.

XXVII.

Anagrammata viris, fidei sinceritate, docendi dexteritate conspicuis Dn. Jacobo Hrabaeo Dobrsinensi Neoboleslaviae, Sigismundo Crinito Misaeno Dobrovitie, Venceslao Slovatio Rožďalovitii, Eliae Jacobi Chrudimensi Besnae, Thobiae Musconidi Alboaquensi Bosinii, Danieli Straminidi Bohdaceno Vtelnae, Jacobo Acanthido Miti Konicii, ecclesiasticis

[2]) L. 1605 rektor šk. v Chrudimi; povolán do kolleje Karlovy ČČM. 1845, 635.
[3]) Syn děkana boleslavského Havla Terrigeny.
[4]) L. 1608 při škole v Dobrovici, ČČM. 1845, 634.
[5]) Leta 1600—1607 při škole sv. Jindřicha v Praze, ČČM. 1845, 626.
[6]) L. 1608 Borussius předním správcem školy v Mělníce. Dvorský, Paměti 404.
[7]) Dvorský, Paměti 307, praeceptor v domě Sam. Radešínského.
[8]) Dvorský, Paměti 454, professorem v kolleji Karlově, l. 1608 písařem v m. Kolíně.
[9]) Dvorský, Paměti 304, 459, 501, při škole v N. Brodě, 1608 „vysoce učený kollega“ rektora Bacháčka 1610 Medicinae Professor.

dignissimis, dn. Patribus Patronisque suis honoratissimis ... oblata a Georgio Menicky Poggebradeno, Scholae Dobrovicensis praesside: Excusa typis Valdsteynianis a 1610.

XXVIII.

Applausus Gratulativus Natali faustissimo magnifici ac generosi heroïs D. D. *Ignatii a Valdsstein* in *Dobrovicio*, Kunsberko et Chotiessicio, baronis hereditarii ... artium liberalium Maecenatis 26. Martii A. 1609 solenniter celebrato scriptus, adjectis aliquot anagrammatibus a Georgio Melnický Poggebradeno Scholarcha Dobrovicensi. Druhé Anagramma: Sacerdos Sigismundus Crinitus; 3. Anagramma. Reinhard Lisviteius a Lisvite Aulae Magister; 4. Anagramma. Henricus Cvasejovský a Cvasejova, Arcis Capitaneus; 5. Anagramma. Vinc. Fineius a Finestein; 6. Anagramma. Nic. Stropinius a Stropin.

XIX.

Lacrimae, quas in obitu virtute et doctrina spectatissimi *Dni Mathiae Morávek* Melniceni, civis Poggebradii, multis honoribus clari .. Pragae 1610. Mezi jinými též elegie latinská v distichách od *J. Zieletavina*, a jiná od *J. Hosia. Jonas Pelargus Vodnianus* za touž příčinou synovi Matiášovu Jiřímu Mělnickému Poděbradskému.

Na konec latinské básně žáků školy dobrovické: 1. Elias Machacii Czaslavensis; 2. Mathias Fabricii Ronovi; 3. Thomas Kadovský a Felczova; 4. Venceslaus Nicolaides.

XXX.

Obitui Nobilitate vera ornatissimi Dn. Sebastiani Humrichii Lypsensis, in Aula Dobrovicensi Pharmacopolae dignissimi scriptum et tumulo 21. Dec. Anni 1608 affixum.

XXXI.

Viro literatissimo, viro ornatissimo Dno Jakobo Hubatzek Telczeno inclytae Neoboleslaviensis Reipublicae Civi dignissimo &c cum pudicissima venustissimaque Virgine Sibylla &c Reverendi S. D. Sigismundi Criniti Miseni, Ecclesiarchae Dobrovicensis filia suavissima matrimoniale foedus XI Novembris Anni 1609 feliciter ferienti Schola Dobrovicensis gratulabatur. Pragae. Typis Pauli Sessii 1609.

Optima quaeque placent studioque parantur avito,
contra stant nullo deteriora loco.
— — — — — —
Quod pulchrum charum est, quivis magis appetit illud
hocque frui vetita, seu datur Arte, cupit
non exhausta animum deterrent aera, nec obstat
inde licet partae diminuantur opes.
In pretio sic pulchra vigent; sic ordine miro
prensantur multis hic et ubique modis,
Sic tua, quam ducis, quia formae munere praestat.
— — — — — —
— — — — — —
Nobile vincendi genus est patientia; Victor,
Qui simili ronchos excipit arte, placet.

Georgius Melnický Poggebrad,
Scholae Dobrovicensis Praeses.

Básně žáků školy dobrovické: Mathias Fabricius Ronovius, Elias Machacii Czaslavinus, V. Nicolaides Przelucenus.

Všechny tyto hymenaie, nenie, anagrammata ... in coronam contextae sebrány v knížku, jež končí se dílem hvězdářským[10]) ozdobeným zdařilými obrazci, a historickou zprávou o příjezdu císaře Matyáše do Prahy a jeho korunování na království.

Básnický tento vínek, ušlechtilý dárek nejosvícenějších mužů kraje Boleslavského, onoho, jenž znal se k víře pod obojí, věnován byl, jak se na titulním listě píše, Ant. Kořílovi, měšťanu boleslavskému; jak se dostala do knihovny žitavské, neznámo, zajisté způsobem nahoře vyloženým, odkud půjčena do Boleslavi a přinesena do domu někdy Kořilovského, po staletích, jako host z cizí země a věků dávno minulých, kdež bývala někdy milým, váženým členem rodiny.[11])

[10]) Bavora Rodovského z H. z l. 1573, téhož praktyky dvě a turecká obřízka.

[11]) Rukou některého exulanta(?) jest místy psáno na př.: Nuže Adame, příteli šetříž, aby tě nepoznali. — Pane Bože náš milý, uslyš nás, učiň s námi milosrdenství — —.

Zprávy o malířích a illuminatorech pražských doby jagellonské 1471-1526.

Památce Ant. Rybičky Skuteckého připisuje dr. *J. V. Šimák.*[*])

Doba jagellonská, především vláda Vladislava II. těžce bývá odsuzována a zas nemálo velebena. Dějepisec vidí v ní zmatek, rozklad, počátky konce, přítel umění obrodu, rozvoj, zlatý věk.

A rozpor ten přece není záhadou.

Doby velikých myšlénkových otřesů, doby toužící po očistě srdce, zanícené pro vnitřní zdokonalení, při nichž síla národa roste a mohutní, nekoří se kráse. Kult uměn jen za míru a klidu prospívá, široký jich rozvoj dítkem je moci, bohatství, nádhery. Ale klid zhusta značí i stagnaci, a s přepychem plíží se rozmařilost, mravní úpadek. A tak výpuk umění vrhá často za sebou i stíny morové. Nejohnivější květy nad močály rostou.

Bylo by protimluvem, říci, že u nás úpadek státní za Vladislava II. přivodil rozkvět umění. Však nějaké souvislosti přece nelze popříti.

Rozháranost veřejných poměrů způsobena byla ponížením moci královské. Ale na místo královo v popředí moci vyšinula se oligarchie stavovská, vzmohutnělá šlechta, bohatá města. Toť doba zpupné vlády panské, doba hrdých patriciů, doba pýchy a slávy pražské.

Stavové zápasí spolu o vliv a moc a lesk, vrstva nad vrstvu vynáší se bohatstvím, třída hledí třídu zastíniti nádherou. Co pyšný velmož v paláci svém, to zámožný měšťanin menší měrou provádí ve svém příbytku.

*) Vřele díky vyslovuji p. archiváři prof. JUDru. Jaromíru Čelakovskému, zejména pak adjunktu archivnímu panu JUDru. Ph. Josefu Teigovi za ochotu převzácnou a laskavé přispění ve všem, kdykoli o pomoc a radu jsem požádal.

Vkus jemní, záliba a smysl pro umění šíří se i do kruhů řemeslnických. Ne již král a osoby dvoru blízké, ale demokratické korporace, cechy, bratrstva i jednotliví měšťané dávají iniciativu k dílům, jež jsou pýchou českého umění. —

O předních památkách a jménech vladislavské periody dobře již jsme zpraveni, dík nemnoha badatelům. Ale na těch často přestáváme a ostatek vyplníme všeobecnými řeními a theoriemi. V generalisování zhusta se přehání, zde však spíše umenšuje. Mimo nadání. Skutečnost byla snad skvělejší nežli naše domnění. —

Probíraje se za vědeckou prací knihami archivu král. hlav. města Prahy, všímal jsem si vedle vlastního úkolu, zprvu z pouhé záliby nežli z úmyslu, též zápisů o umělcích pražských i venkovských. Ale kdež by mi bylo přišlo na mysl, že úryvky ty nepatrné a jen mimochodem vypisované, vzrostou v obsáhlou snůšku, a že, seberu-li je v jednotu, objeví se *k osmdesáti jménům*, z nichž, i když vyloučíme osoby z let dřívějších i pozdějších a jména nejistá, přece zbude *15 illuminatorů* a ke *40 malířům*, namnoze dosud neznámým, kteří v Praze přebývali v *jediné době jagellonské!*

O illuminatorech doby jagellonské vydal skvostné dílo dr. Karel Chytil: „Vývoj miniaturního malířství českého za doby králů rodu jallegonského. Praha 1896.“ Zprávy jeho podařilo se mi dotvrditi a doplniti; užil jsem jich poznovu, kde souvislost textu žádala. Ty poznamenány jsou vedle citace písmenem Ch.

Omezil jsem se na léta 1471—1526, ježto doba ta svůj celek tvoří, ovšem, namítla-li se mi kde poznámka mimo ten obvod časový, zapsán je též.

Vyčerpal jsem všechen materiál pražský, knihy všech tří měst Pražských z těch let a mnohé ještě před tím a potom. Ale není tím řečeno, že sebrána jsou všechna data do posledního. Jednak ohromnost látky, jednak nedostatek, ježto mnohé knihy jsou ztraceny, anobrž i neúplnost zápisů vinu nesou. Jak věděti, že Drastník a Beneš malíř, Vávra Humpa a Laurin illuminator jsou týmiž osobam, dokud neobjeví se zápis, kde čteš obojí jméno pohromadě? Ale pak nemožno pro několik jmen pročítati se zase zpět, a dle rejstříku hledati nesnadno, neb jsou kusy a leckde jich není.

Přece však domnívám se, že smím aspoň soupis jmen vydati za *úplný*, byť i jen poměrně. Snad nalezne se více nových dat, ale jmen mnoho nepřibude. I to je tuším výsledek dosti uspokojivý.

* * *

Ambrož malíř (*Brož malíř*, *Ambrosius pictor.*) (1452—1462) připomíná se od r. 1452 v knize bratrstva malířského*) jako malíř provinilý proti řádům cechovním. Měl roku 1461 dům v St. M. P. proti klášteru svatého Klimenta, řečený „Darmopichův“ vedle Ježka zlatníka. Jiný dům prodal Václavu túlaři.

R. 1461, 8. července malíř vypůjčil si 40 kop na 2 léta od Brože od sv. Haštala; že pak neplatil a r. 1464 ještě 33 kopy 40 gr. dlužen ostával, věřitel měl jej ku placení. Učinili spolu na konec 18. září smlouvu takovou: malíř Brožovi splnil hned 1 kopu a slíbil splatiti 12 k. o sv. Martině, 7 k. o sv. Jiří příštím, 13 k. 40 gr. o sv. Vítě; kdyby dlužník neplatil, věřitel má právo sáhnouti na jeho dům; kdyby Ambrož malíř prodal dům dříve, než Brože spokojí, Broži má býti placeno z peněz trhovních přede všemi jinými. (2141—65 b, 320 b, 423 b).*)

Na témž domě malíř r. 1461, 12. prosince zajistil dluh 10 k 40 gr. Janovi od růžového kříže a ženě jeho Dorotě. (2141—322 b), a roku 1462 25. března summu 9 k. bez 8 gr., již půjčil mu Jan, maršálek pánův staroměstských. K zápisu tomuto připojena výminka: jestliže by co svrchupsanému maršálkovi otdělal, to aby sobě srazil (2141—328 b).

Roku 1476 byl Ambrož již nebožtíkem; však vdova po něm *Regina* dům proti svatému Klimentu ještě drží (2103—137).

Augustin malíř a řezbář (*Augustinus pictor ac sculptor ymaginum*) (1479—1507) přijal 16. března roku 1479 právo městské v St. M. P. maje rukojmí Ondřeje kožišníka a Petra Slováka malíře (986—217). Ale nezakoupil se tu, anobrž r. 1494, 16. února stal se měšťanem novoměstským (2089—V 22) V N. M. koupil s manželkou svou *Kateřinou* 25. srpna r. 1496 dům v osadě sv. Jindřicha vedle Jana túlaře od kněze Jiřího Měčína za 29 kop (2090 A 25, B 27) a potom 1499, 2. dubna dům jiný za $23^1/_2$ k. č. na roky od Martina Dejmka v příkopě vedle domu téhož Dejmka (2090—116).

Tento dům držel pět let. Roku 1504 prodal jej za $20^1/_2$ k. č. Mikuláši koudelníkovi. Na penězích u koudelníka pojišťuje téhož roku 27. října dluh 2 k. Janu Žamberskému, zlatotepci (2079—101). Naposledy Augustin připomíná se r. 1507 (2090—314).

Bartoš illuminator (1495) byl syn Jana z Kačice, notáře od mostu v St. M. P., maje mladšího bratra Zachariáše a sestru Anežku. Když otec umřel, Bartoš jménem sourozenců prodal r. 1495 12. května dům otcovský Bohuslavu sladovníkovi od žlutého jelena za 50 k. gč. Přijal pak díl bratrův k sobě a postavil za rukojmě v té spravedlnosti Matěje illuminatora a Martina pergameníka (2107—83 b).

T. r. 28. listopadu zaplatil 5 kop za sestru svou, jimiž povinnována byla Havlu provazníku (94—123 b, Ch).

Žil potom Bartoš asi mimo Prahu, neboť není o něm nikde zmínky v knihových zápisech.

Bartoš malíř (*Bartoloměj malíř*) (1511—1539) žil počátkem XVI. věku v St. M. P. R. 1511, 4. listop. ručí zde za Ambrože sklenáře (986—243 a).

Potom však přebýval v Menším městě, kdež právo přijal a se zakoupil. Od Mikuláše Dětského z Liboslavě zjednal si Bartoš r. 1519 20. ledna trhem dům tamže na rynku, ležící mezi uličkou, kteráž jde vedle zdi krchovní, a domem Valentina pasíře (2211—O 3 a).

Sumu trhovní značnou 96 k. míš. Bartoš zaplatil téhož roku na dva terminy. Svědčí to, že neměl nedostatku. Ještě výmluvněji dokazují zámožnost jeho koupě potomní, jimiž rozmnožoval své jmění.

Přikoupil r. 1523 6. srpna vinici 1 korec míry za 38 k. míš. od Jana řezníka, 1526 12. května vinici 2 korce i s břehem za 53 k. míš. od Marty vdovy Bradavičkovy, 1527 7. června vinici 2 korce i s polem za 58 kop míš.

---

*) Patera und Tadra: Das Buch der prager Malerzeche Prag 1878 pag. 73, 82.

*) Číslo první (kde jich několik, tedy i cifra po středníku) v dokladech značí signaturu knihy pražského archivu městského, číslice za čárkou list. —

od Jiříka soukenníka z Obory, všechny ležící na Bruskách, blízko sebe.

Prodav pak roku 1528 vinici nejprve koupenou, zaokrouhlil viničné své pozemky roku 1531 jiným kusem 3 korce míry, jež postoupil mu za 48 kop míš. Ondřej malíř (2007—200 a, 230 b, 258 b, 324).

R. 1525 dluhoval Bartoš 42 ½ k. míš. Bartoši zlatotepci staroměstskému, patrně za dílo (1242 H 10 b). Manželka Bartošova sluje Barbora.

Naposled zmínka o malíři r. 1539 (2007—324).

Beneš Drastník malíř (*Beneš Drašník, Drasník, Beneš m., Benedict m., Benessius, Benedictus pictor*) (1459—1487).

Již r. 1459 najdeš v knize novoměstské (č. 2094 fol. B 12) zmínku o městištích Drastníkových v ulici Nekázané. Nestál-li dům malířův tam již tehda, Beneš pořídil stavení jeho v letech nejbližších; r. 1465 zápisy sousedův domu se dotýkají (2086, F 22, O 1). Byl naproti kostelu sv. Jindřicha.

Ten dům Drastník prodal 12. listopadu 1481 slovut. Jiříkovi Mihulovi z Kostelce za 200 k., zjednav si hned týž den náhradu v domě jiném, v ulici Křížalově (= Panská) za 100 k. od slovut. Jana z Lutic (2088, G 2, 2089 A 11). Již v roce, 28. list. 1482, naskytl se malíři kupec i na tento dům v panu Jindřichu Mičanovi z Roztok a Klinštejna s chotí jeho Marianou z Dubče, jižto zaplatili Beneši sumou trhovní 130 k. gr. p. (2088, J 19).

Sice Drastník opatřil se před tím již 3. září 1482 obydlím, koupiv dům nárožní na Koňském trhu (ležící vedle Šimona z Kuřího a proti sladovně Duchka Košíka) od Martina bečváře, řečeného Pukas, za 86 k. gr. na roky (2088 H 25, 2089 A 11), ale ani toho statku dlouho nedržel a postoupil ho r. 1483, 23. října za 120 k. Vítu Říčnákovi ze Záběhlic, jenž až po smrti malířově peníze doplatil (2088 M 2, 2089 E 7, G 117, L 13).

Také některé vinice kupoval Drastník a prodával, až na konec všech se zbyl. Roku 1474, 5. února koupil dva korce vinic nad Michlí za 24 kop od Jakuba Pechance, ale v červenci je vrátil za touž sumu (2004, B 5, 10).

Roku 1476, 8. ledna Beneš prodal z dřívějšího svého zboží vinici nad Michlí v míře 5 strychů za 70 kop, než již za rok vykoupil ji zpět za 103 k. na jisté terminy. Prve však nežli sumu plnou vykladl, postoupil pozemek 5. února 1478 za 92 k. bečváři Duchkovi Mříkovi (2004 D 4, E 2, F 4).

Jinou vinici v týchž polohách 4 korce mistr koupil r. 1476 za 72 kop míš. od Jakuba z Michle, roku 1477, 4. červenee dva strychy za 22 k. od Řehoře od sv. Kateřiny (tamže D 9, E 6).

Plat, vycházející z těch vinic ve 2 kopách míš., prodal Drastník na dvakráte, r. 1478 a 1481, uroz. panně Anně z Hrušova za 25 k. (tamže F 11, H 1). Naposled pak prodal i vinice, 1482 29. června 2 korce Jakubovi ze zeleného domu za 7 k. a 1483 17. listop. Matěji kováři ze St. M. společně s Brožem Bažantem 4 korce za 16 k. (2004, J 9, H 12).

Ve veřejném působení Beneš jen jednou vystupuje, byl roku 1480 rychtářem v N. M. P. (Tomek, Dějepis Prahy IX. 292).

Ze soukromého života Benešova jen několikrát zpráva se vyskytá. Roku 1704 stal se poručníkem závěti Petra perníkáře (2094, E 46). — 1477 Matěj Chlupatý platí malíři 2 kopy (2087, O8). — 1479, 31. března Beneš malíř s manželkou vypůjčili si 20 k. od poručníků sirotků neb. Václava měštěnína N. M. P., kterýchž peněz měli užívati do let zrostlých těch dětí a potom vrátiti (2088, A 16).

Beneš Drastník žil ještě 13. listop. 1486, ale 30. říj. roku 1487 žena jeho jmenuje se již vdovou (2089 E 7, G 117).

Slula *Žofka*, což někdy *Ofka* psávali, jednou, ač patrně chybou, *Zosna*. Chotě svého, jemuž dala syna *Jana*, přežila o mnoho let.

Koupila si roku 1496, 1. února od Jana Pávka dům v ulici Růžené, jejž až roku 1507 prodala Martinu Lososovi tkalci. Dále jméno Žofie Drasnice se nevyskytá (2089 Y 33, 2091 E 15, 2090 B 26).

Jan Drastník, syn Benešův byl sklenářem. Roku 1493 22. srpna přijal v N. M. právo městské (2089 V 8).

Na senném trhu, na městišti, kteréž mu konšelé postoupili, vystavěl si nový dům. Ten prodal roku 1494 za 46 kop Martinu Dymačovi nádenníku (2089 X 12). — Potom je zmínka o něm, an kupuje dům r. 1511 (2091 M 29), ale r. 1514 byl Jan již nebožtíkem. Někdy před tím dům jeho vyhořel a spáleniště koupil Václav krejčí.

Po Janovi zůstala vdova *Dorota* a ta 30. října 1514 spáleniště postoupila vdově po Václavovi Dorotě maléřce (2092—55).

Blažek ze Srbče malíř roku 1459 dne 10. února činí kšaft:

„Ve jméno Pána Ježíše Krista Amen. *Já Blažek ze Srbče malíř*, měštěnín Nového města Pražského, ačkoli etc. v tom poručenstvie duom muoj s městištěm, kteréž leží v Uopatovicích mezi domy Janovým Camprlovým a Janovým Královým, kožišníky, dvuor poplužní a dědiny v Srbči za městem Slaným, dědictvie, kteréž na mne spravedlivě přísluší po dobré paměti Klimentovi otci mém, ježto nynie pan Vilém Ilburg z Ilburgu drží mi proti spravedlnosti, i veškeren jiný statek muoj, kdež by koli mohl shledán a optán býti, odkazuji, oddávám a mocně poručiem poctivé ženě *Mandě*, manželce mé milé, ke jmění, k držení a ku dědickému vladařství beze všech odpor a překážek přátel mých i všelikterakých jiných lidí. Sigilla Venceslai Myslík Judicis, Georgii Maynuškonis et Johannis Vrchodecký consulum“ (2094 B 8).

Filip maléř r. 1523, 22. ledna přijal právo v St. M. P. (534 A 13).

Gangolf malíř roku 1525 dlužen byl 11 k. 44 gr. Bartoši zlatotepci v St. M. P. Čti v kšaftu Bartošově, psaném 10. srpna (2142 H 10).

Hanušek malíř r. 1454 19. října přijal právo v St. M. P. (986, 202). — Roku 1487, 7. května Hanuš malíř ohlásil před pány v St. M. P., že vydal synu svému *Jarošovi* zlatotepci díl jeho otcovský. Ostatek jmění svého, zahradu ležící na Malé Straně, malíř zapisuje po smrti své manželce své *Markétě* (2106 — 200).

Hanuš maléř r. 1525 24. listopadu přihlásil se za měštěnína v St. M. P. (534 B 9).

Havel illuminator (1496—1504) žil v St. M. P. r. 1496. Tehda 6. října *Kateřina* manželka jeho prodala dům řečený „v díře“, blíž kostela sv. Linharta ležící, za 27 kop Martinovi ševci, řečenému Pečeně (2107, 114). — Roku 1504 5. května Kateřina, *vdova* po Havlu illuminatoru, koupila dům v N. M. P. proti klášteru sv. Kateřiny vedle ulice Keřské za 10 k. č. na roky, a hned prodala za 3½ k.

*

hotových Blaženi ševci. Peníze pak doplácel nový manžel Kateřinin Jakub do r. 1507 (2090—380).

Jakub pisař a illuminator Jacobus scriptor ac ill. (1464—1495) koupil r. 1464, 4. ledna dům v N. M. P. s městištěm, ležící na Rybníčku vedle Václava nádennika a Václava sedláka, od Marty vdovy po Maříkovi bečváři za 11 k. gr. č. (2086 C 9).

Dále nečteme o něm zápisů, až k 5. březnu r. 1495, kdy prodal vinici $1^1/_2$ strychu, z níž ke kostelu sv. Havla 6 grošů platilo se, Mikuláši Smekovi, měšťanu staroměstskému (2004 S 27).

Jakub malíř (1460—1472), syn nebožt. Klementa sladovníka z N. M. P., r. 1472, 6. června ohlásil před právem, že otčím jeho, Václav řečený Kamarét, a máti Markéta vydali mu díl otcovský $6^1/_2$ k., podle zápisu učiněného 24. července r. 1460 (2087 B 23).

Jakub malíř (1465—1483), snad identický s předešlým (sluj „z dláženi" na rozdíl od jiných) přebýval v N. M. P. za let krále Jiřího. Měl s manželkou svou *Magdalenou* dům v ulici „na dláženi" (= Hybernská).

Roku 1465 je poručníkem statku zbylého po neb. Janu maliři, spolu s Janem Chalupou, a tu koupil 26. ledna dům po Janovi, též na dláženi v N. M. P., za 30 k., svůj pak prodal 1. února Václavu Medvědovi za 20 k. (2086 E 9, G 7). Jako poručníka kolikráte shlédneme jej v letech 1465—69 (2086, G 12, H 14, M 21). Také Jan snovař, r. 1474 umiraje, volil si Jakuba za poručníka (2094 F 1).

Žil Jakub ještě r. 1483, 11. října, však 19. listopadu 1485 je zmínka o něm o mrtvém (2088 L 26, 2089 C 3).

Syn jeho byl *Martin* maléř. Roku 1488 zapsal dům zděděný po otci po smrti své manželce *Dorotě* a dceři *Regině* (2089 J 14, K 19). Umřel as deset let potom. Roku 1498 Dorota, vdaná již za Václava ševce, platí dluhy Václavu sládkovi 2 k. 40 gr. (2079—64).

Ještě r. 1511 sluje maléřkou z dláženi (102—102).

Jakub Sekule malíř (1491—1514?) byl syn Štěpána sklenáře, řečeného Sekule z N. M. P., a Barbory manželky jeho. — Roku 1491, kdy poprvé jméno jeho se namítá, byl již oženěn s *Kateřinou*.

Od Řehoře pasíře koupil r. 1491 dům (2089 S 24, T 29, Y 7) na splátky po 18 k. míš., potom matka Barbora postoupila mu domu otcovského ležícího na Koňském trhu (2089 T 18) za 30 k. míš.

První dům Sekule prodal roku 1493, 17. srpna Janu Buškovi pasíři a Dorotě choti jeho na roky za 90 k. míš.; doplatek vzal až r. 1499 od druhého muže Dorotina, Brikcího (2089 J 29, X 3, Y 7, 2090 C 9).

Po otci Jakub měl též vinici v pěti korcích, ležící „v Konstancí". Tuto s matkou prodal r. 1492, 21. srpna za 67 kop míš. Janu kameníkovi, měšťanu N. M. P. (2004 S 29).

Na to koupil r. 1498, 2. května vinici, ležící na vinici královské, řečené Pytlíkovské, od Mikuláše sklenáře za 17 k. míš. Z vinice té vycházel úrok 30 gr. králi. — Ručiv pak za Krajčmara z Koňského trhu a zaplativ zaň, když v dluzích umřel, Sekule zveden byl právem na vinici $4^1/_2$ korce výměry, kteráž ležela za Špitálskem (2005 A 30, O 10). Asi r. 1506 vypůjčil se malíř od Václava tkalcovníka peníze na list. Potom byl o to soud (1046—34).

Kdy Jakub zemřel, není známo. Však r. 1515 10. [illegible] Kateřina, vdova Sekulova a již Václava nožíře manželka, úmluvy činí s Bartošem a Janem Žamberským, zlatotepci o terminy dluhů 15 a 3 k. po neb. muži svém. Doplatila r. 1518. Snad tedy umřel Sekule v době po poslední splátce, asi r. 1514 (2079—142).

Jakub malíř r. 1514, 30. března přijal právo v Starém M. P. Rukojmím měl Severina kramáře, nakladatele bible dobré paměti (986—244). Nepovíme, stěhuje-li se to Jakub Stěhule čili přibývá osoba nová.

Jan malíř v Novém M. P. zemřel před rokem 1465 ustanoviv za poručníky statku svého Jana Chalupu a Jakuba malíře.

Ti roku 1465, 26. ledna postoupili dům nebožtíkův „v Sedmihradech" vedle domu Kabátnice ležící, Petrovi Píčkovi, kuchaři královskému; druhý dům v N. M., neznámé polohy, ležící mezi domem Beneše ševce a Říhy kováře, koupil sám Jakub malíř (2086 E 9).

Nebožtíku dlužen byl mistr Mikuláš z Tábora 30 kop, i zajistil je poručníkům na domě svém na Florenci. Zaplatil však r. 1466, 28. června (2086 G 12, H 14).

Jan malíř (1457—1469) z příkopů v Novém M. P. měl r. 1457 dům s městištěm pustým v příkopě mezi špitálem a domem Rájovým, na nějž připovídal se pro dluhy Jan Gebhart kupec staroměstský (2085 E 2). — Na tom domě Jan r. 1463, 10. března zapsal nový dluh svůj 6 kop, jejž půjčil mu Mařík, vrátný králův, tak že Mařík ihned v dům se uvázal, a malíř tu jen v komoře horní přebýval. Nemoha pak zaplatiti, Jan postoupil domu věřiteli svému za 12 kop hotově položených 1. února 1469 (2086 A 11, M 8).

Janek malíř, manžel Kateřinin, jen r. 1463 připomíná se, 26. října koupili si manželé dům s městištěm v Novém M. P., ležící mezi domem Bětiným a Petra koláře, za 9 k. hotových od Kateřiny Košíkovy; k tomu gruntu pak 14. listopadu přijednali sousední kus městiště s půl studnicí za 4 kopy od Svatoše tkalce. Studni opravovati mají oba sousedé společným nákladem, zeď s levé ruky, jdúc do domu, má býti Jankova (2086 B 20, 28).

Jan malíř roku 1478, 5. března přijal měšťanství v Starém M. P. maje rukojměmi Jana Cholpického a Mikuláše od hroznu (986—216).

Jiný *Jan malíř* roku 1491, 17. února, předstoupil se Štěpánem sladovníkem a Šimonem malířem před radu staroměstskou, žádaje o právo městské (986—226).

Divno, že jiných zpráv o těchto třech není zapsáno; co o nich víme, nehodí se nikomu z malířů lépe povědomých.

Jan maléř z domu podkomořího roku 1502 byl cechmistrem řemesla malířského (2107—225).

Jan malíř v Starém M. P. vyznal roku 1500, 7. května před právem, že dlužen jest Janu Žamberskému $7^1/_2$ kopy a 15 grošů míš., a ty mu pojišťuje na dílu svém, jejž má na domě ležícím vedle Hájka. Zaplatil pak r. 1504 (2079—75).

Ani o těch dvou neznámo, kdo jsou.

Jan Mikuš z Hradce Králové, znamenitý potom illuminator (viz o něm dílo Chytilovo), roku 1461 23. dubna podnikl zkoušku bakalářskou na pražské universitě (Monumenta Univers. II. 75).

Jan Bruncvík, malíř novoměstský (1465—1488), pojal za choť *Zuzanu*, vdovu po Pavlovi malíři. Po sňatku 1465, 7. listopadu spolčili se vším svým statkem, čímž paní přinesla manželu svému dům na N. M., ležící mezi Janem sládkem řezníkem a Janem sítařem (2086 F 23, N 9).

Prodluživ se malíř prodal dům svůj r. 1482 19. března Havlu mečíři za 111 k. na roky (2088 G 20 K 24). A již 29. dubna věřitelé Jakub a Hájka řezníci (těm dluhoval 5 kop), Jilek Ryba konvář, Štěpán písař starý, Petr Benda pekař (dluh 1 k. 51 gr.) zabavili pro sebe všecky budoucí splátky Havlovy. Také Štěpán sklenář konšel, jenž ručil za Bruncvíka u Rachely židovky, teprve r. 1488, 30. dubna dostal zpět peníze své.

Jan Lankaš (1474—1509), malíř, syn Mikulášův, ze Starého M. P., roku 1474 byl v cechu malířstva pražského (Das Buch d. P. M. str. 87.).

Ze starších zápisů shledali jsme jen tolik, že roku 1484 prodal zahradu na Pohořelci, roku 1490 ručil za Bartoše kožešníka, an přijímal právo městské (986—225 b) a 1492, 12. dubna s chotí svou Annou smlouval se s Janem Žamberským zlatotepcem. Dluhoval mu $62\frac{1}{2}$ k. míš., i sjednal se Žamberským jisté lhůty. Však ještě r. 1509 nedoplatil 16 k., i dával se s věřitelem 11. ledna v nové jednání (*94*—92, 155).

Zatím malíř stal se roku 1495, 20. ledna i měšťanem novoměstským, ač-li není to osoba jiná téhož jména (2089 X 26).

Roku 1492 maloval archu do kostela svatého Jindřicha v N. M. P., za niž osada vyplatila mu 250 kop č. (2079 II. 15).

V letech potomních Lankaš byl starším bratrstva malířského a tu zachoval se v úřadě svém velmi nečestně, jakož svědčí zápis tento: R. 1502, 7. prosince Jan z domu podkomořího maléř a Jindřich sklenář, cechmistři přísežní i jiní všichni mistři řemesla maléřského i sklenářského, osobně stojiece před pány v radě, oznámili sú, že jakož Jan řeč. Lankaš maléř, maje sobě svěřenú truhlici s pečetí cechovní i s jinými věcmi ode všeho řemesla, vylámav tu jistú truhlici zastavil jest pečeť v židech, i jestli že by židé nebo kdo jiný, pokudž ta pečeť tam v židech byla, jaký list měl buď na dluh aneb načkoli, že by byl pod túž pečetí udělán, že oni tak na své přísahy pravie a v tom se ohlašují, že žádnému nic povinni nejsú, ani čiem chtie povinni býti (*2107*—225 a).

Jan maléř roku 1513, 9. července koupil pro sebe a choť svou *Annu* dům v Starém M. P., ležící za dvorem královým blíž fortny, od Alžběty vdovy. Doplácí roku 1517 (2108—126).

Sotva je to Jan Lankaš.

Jan maléř (1505—1523) z Malé Strany koupil roku 1505, 23. října od Ondřeje pasíře v Menším M. P. dům v ulici jdouc pod valy na pravé ruce, ležící vedle Petra nádenníka a dvorem Martina řezníka: Zaplatil 43 k. míš. — V ten dům rychtář uvedl r. 1508 Vavřince jircháře ze Zelené hory, měšťana novoměstského, patrně pro dluhy (2211 H 4, J 11).

Jiný dům měl Jan malíř roku 1513 v témže Menším M. P. pod stupni jdúc na hrad pražský po levé ruce, vedle Matouše truhláře, a ten prodal 16. prosince roku 1518 Linhartu krejčímu za 85 k. míš. (2211 L 29, N 30).

Roku 1523 dluhoval 70 gr. Jakubu Harovníkovi ze St. M. P. (2142 E 16).

Ženat byl s *Martou*, dcerou Martina malíře.

Jan maléř z Budějovic dlužen byl 7 kop míš. staroměstskému zlatotepci Bartošovi, jakž poznamenal Bartoš ve své závěti 10. srpna 1525 (2142 H 11).

Jan Sestránek malíř přihlásil se r. 1528, 2. července za měšťana v Novém M. P. (554. IV. 24).

Jan Dačický malíř přijal právo v Starém M. P. roku 1545, 18. listopadu (534 D 15).

Jiřík illuminator (1487—1499) byl syn Pavla písaře pánů staroměstských a manželky jeho Marty. Nejspíše z dědictví po otci měl dům v Starém M. P. na louži, vedle domu „u růžového kříže“, jejž prodal r. 1487, 19. října Petrovi mistru kuchařskému za 30 kop na roky. První peníze vycházely matce jeho (2106 166).

Sám pro sebe a choť svou *Markétu* Jiří již prve byl koupil r. 1486, 2. března dům v témže městě, blíž kostela svatého Ducha ležící, za 25 kop gr. pr. na roky od Jana Pěkného, svícníka (2106—174., Chyt.).

V domě přebývali dvanácte let.

Roku 1498, 24. dubna illuminator zhostil se stavení, jež ujala nyní Jana matka Jana Nastojte za 24 k. g. č. (2107—142).

R. 1499, 5. května poslední zpráva o Jiříkovi.

Jiří malíř (1487—1493) držel v posledních letech XV. věku 3 domy v Menším M. P., a to dva vedle sebe v ulici Strahovské, jdouc ke bráně, na levé ruce vedle Matěje Sušila (r. 1487, 2211 B 25, 30, C 19) a třetí v ulici konec mosta vedle Mikuláše Ráje a Jana šrotéře.

Tento dům prodal r. 1487, 23. srpna Ondřeji tesařníkovi za 29 k. gr. č.; druhý v ulici Strahovské r. 1489, 27. dubna Martinu Ctiborovi tkalci za 31 kopu a třetí sousední r. 1493, 30. července Václavu řezníkovi za 73 kopy (2211 B 26, C 19, D 21).

Současně měl *Jiřík malíř* dům v Starém M. P. Kupuje tu 3. dubna 1487 od Sigmunda malíře dům ve farnosti týnské vedle domu zádušního a domu (ze zadu) řečeného „u holubů“ a platí zaň 20 kop gr. praž. po lhůtách do r. 1489 (2106—197, 302).

Matka Jiříkova slula *Kateřina*. S manželkou *Janou* měl děti *Jana*, *Duchka*, *Lidmilu*. Roku 1491 děti zdědily 40 kop gr. míš. odkazem urozené panny Lidmily z Knovíze (94—83 a).

Jiřík umřel r. 1496. Matce své závětí poručil 40 kop míš. z dílu svého za práci umění malířského u Sigmunda malíře. Všeho však paní nedostala. Sigmund dokazoval, že může jí doplatiti jen 17 k. a 13 gr., i položil je 23. července a matka Jiříkova tím se spokojila (94—97).

Ostatní jmění připadlo vdově a sirotkům nezletilým. Paní Jana prodala pak dům roku 1497, 7. září bakaláři Petrovi z Hořepníka za 35 k. gr. č. (2107—131).

Jiřík Vodička malíř (1500—1509) přijal 28. června r. 1500 právo městské v Novém M. P.

Téhož roku a dne koupil s manželkou Kateřinou dům v příkopě (? in specu), ležící mezi domem Neřádovým a Bartošovým, od Martina Koukola za 25 k. gr. č. (2090—188). Statek svůj manželé rozmnožili r. 1508, 4. července polem a viničkou v $1\frac{1}{2}$ strychu míry, prostírající se za Svinskou branou. Dali za ně Jeronymu Sirůčkovi 18 kop míš. Však prodali pozemky ty po roce, 1509, 10. září Anně Fučíkově za 19 k. míš. (2006—9, 43).

Roku 1503 byl Vodička poručníkem kšaftu Marty pilařky (2090—372), r. 1505 půjčovala mu Anička, kuchařka p. Vratislavova z Mníšku $4\frac{1}{2}$ k. na půl léta (2079—102), ale zaplatil jí až po roce.

Jonáš illuminator (1465—1511) r. 1465, 30. října koupil s manželkou svou *Annou* dům, v Novém M. P. proti zdi městské stojící, vedle domu Ondřeje vinaře a Žiláka za

21 k. gr. od Mathy (2086—21). Tu žil ještě roku 1511 (2088 E 14, G. 27, 2108—5).

Lukáš Pirovský malíř přijal 4. března 1528 právo městské v Starém M. P. Rukojmí jeho: Linhart zlatník. (534 C. 3.)

Ludvík malíř, Němec rodem, roku 1524, 4. prosince svadil se s mnichem u sv. Františka o náboženství; za to uvězněn jest v šatlavě, ztrestán pranýřem a pak z města vyveden. (Bartoš: Kronika str. 76.)

Martin, řečený Loudek, illuminator (1493—1495), měštěnín Starého M. P., uveden jest r. 1493, 12. března u vinici 9 strychů míry držící, v cípě pod vinicí královskou, jižto postoupil mu Petr Uhřík z osady svatohaštalské.

Nějaký grunt viničný „na Vodovce" 5 korců Martin přikoupil r. 1494, 24. června od Václava Roztockého za 51 kop míš. (?) a zase prodal vinici 5 str. 1495 25. února za 7 kop Ondřeji kožišníkovi (2004 R 19. S 13, S 25).

Martin Mládek illuminator (1504—1534). Některé zprávy o něm znamenej v příloze díla Chytilova.

Martin illuminator, syn Matějův, byl z venkova, jak se podobá. Roku 1504, 18. září koupil si dům v St. M P. na starém uhelném trhu (= Kozí náměstí) za 25 k. č. od Magdaleny vdovy po Janu Bělinském (2107—254, Ch). Tehda byl ještě stavu panického a měl otce u sebe.

Když pak otec umřel, roku 1509 Martin oženil se s *Eliškou* a 19. dubna smlouvou učinil manželku svou plnou hromáždnicí všeho statku (2108—35 Ch).

Náhoda zachovala nám paměť o díle, kteréž Martin tehda prováděl. Obvinilť jej Jan Křivoústý před právem rychtářským z dluhu 4½ k., jež Martin porozdílně od jeho manželky si byl vypůjčoval. Rychtáři první i druhý Martina odsoudili, ale Martin odvolal se k radě konšelské a tu 25. února 1508 dostal za právo. Provedlť svědomím, že manželka žalobníkova „nepuojčila mu 4¼ kopy, než 4 k. gr. míš. že sú mu dány od *psanie listuov s karaktery*, kteréž jest jemu Janovi a nebožtíku Jiříkovi synu Janovu psáti a malovati musil" — „a ½ kopu že mu puojčil nebožtík Jiřík, to že neodpírá, ale že Jiřík vzal od něho zase knihy, jenž slovů Životové svatých".

Páni rozhodli, že Martinovi 4 kopy náležejí, a Jan že při ztrácí. Chtěl-li by pak kdo, komuž statek nebožtíka Jiříka připadl, Martina ze zbylé ½ kopy viniti, právo mu se nezavírá (1128 II. A 17).

Ještě r. 1511 Martin přebýval v Starém M. P. (2108, 68, 86), ale potom nejspíše dům prodal, ač nevíme, kdy a komu, a přestěhoval se do Města Nového.

Tenkráte umřela mu choť Eliška, i oženil se vdovec po druhé s *Martou*. Společně manželé koupili r. 1514, 27. března dům v cípku ulice Křížalovy (= Panské), podle domu Smetanova, za 23 kop gr. č. od Markéty Vojkovy. Sumu spláceli po lhůtách do r. 1518 (2092—23, Ch). — Marta byla blízkou příbuznou Reginy dcery Hlouškovy, provdané za Šimka, souseda staroměstského, i dědila po ní. Učinilať 15. září r. 1520 Regina závěť, poručila šaty ložní i choděcí, nádobí cínové i jiné všecky věci své Martinovi a Martě. Jen z peněz, kteréž ukázala na dluzích u Lidmily, manželky Mikuláše řezníka, Martin měl dáti Janu bratrovi jejímu 20 kop, ostatek rozdati chudým; kdyby zemřel Jan, dědí těch 20 kop po něm jeho dítě a její nevěsta Anna, a kdyby i ty umřely, sám Martin s Martou 2142 B 6). Po smrti Reginině byl odkaz 25. září Martinu vydán (534 III. 25; 554 III. 17). — Jinou spravedlnost 6 kop přijal Martin v l. 1518—20 vzdáním Anežky vdovy po Václavu zlatníku (2092—209).

Martin sám r. 1516—1529 spravoval spolu s Bohuslavem kožišníkem pozůstalost neb Anny Vydunky (2092 147; 534 III. 10, 11; 554 III. 4, 7).

Roku 1523 Martin byl vdovcem podruhé, snad již delší čas. Oženil se tehdy po třetí s paní *Markétou*, vdovou po Janu Mládkovi, měšťanu novoměstském (1129—269).*)

Sňatkem tím s bohatou vdovou Martin rázem postoupil do předních řad měšťanstva. Markéta byla z rodiny erbovní z Květoně, bratr její Jan byl zetěm proslulého zvonaře Bartoloměje ze Široké ulice (2142 B 9). První manžel Markétin Jan Mládek býval roku 1510—1517, 1519 konšelem (Tomek D. P. IX. 292—295) a držitelem znamenitého jmění. Náležel mu dům v Novém M. P., ležící před novou věží vedle Jakuba Sáka a Duchka kožišníka, zahrada za branou Horskou v položení někdy Mrdalovském, mimo Prahu pak ves Točna u Zbraslavi, dvůr poplužní Hostašovice. Na tom všem bylo 200 kop dluhů zapsáno.

Vdova postoupila novému choti svému nejprve svůj díl 26. září r. 1524 (2110—56, Ch), načež Martin illuminator ujal se všeho statku po neb. Janovi. Přejal ovšem i nemalé závazky a zaneprázdnění. Bylo mu slíbiti, že dům bude opravovati, čtyři děti Mládkovy vychovávati a v letech dospělých náležitě je vybývati. Mateři Mládkově staré měl vydati 50 kop a pastorkyni své Kateřině 60 kop (2098—203, 2103 Ch).**)

Maje statek i manželku po Mládkovi, Martin sluje náměstkem jeho (1047 C 10), Martinem z domu Mládkova, a zhusta i *Martinem Mládkem* samým.

Nabyv bohatství, nabyl záhy hodností. Již r. 1524 stal se obecním starším v N. M. ze čtvrti Jindřišské, jímž zůstal do své smrti (994—26, 29, 91; 1047 I 8; 2142 K 18; 2007—420), veda při tom počet zádušní kostela sv. Jindřicha a špitálu sv. Bartoloměje (2093—85, 101).

V bouřných pohnutích obce Pražské stál při straně Jana Paška z Vratu, starokališnické a oligarchické, proti straně Jana Hlavsy z Liboslavě, smýšlející po lutheransku. Činnějí však nikde nevystupuje. Podepsal známé snesení Paškovců 9. února r. 1525 učiněné proti náboženským odchylkám, když Pašek dosáhl vrchu (994—101).

Vlna úspěchu vítězné strany vynesla Martina mezi konšely rady obou pražských měst, od r. 1518 spojených v jedno. V řadě konšelů, zvolených 22. ledna roku 1527, Martin Mládek illuminator zapsán je na místě předposledním (2110—290; Bartoš, Kronika 290)

Téhož roku stal se členem úřadu šestipanského (994—32). Konšelem zůstal i v letech potomních po pádu Paškově (2098—237; 99—265; 9—307).

V těch letech Martin asi již odložil štětec, provozuje živnost sladovnickou (2007—420; 534 B 4).

V domácím životě svém měl Mládek kolik soudů s nedobrými sousedy. Hned r. 1524 žaloval Pavla Vyzrala, že zaplavuje mu zahradu vodou a že proryl naň cizí hrázi. Pavel bránil se. Má prý právo pouštěti vodu skrze zahradu Martinovu, jakž umluveno bylo již s předchůdcem Martino-

*) Roku 1523, 28. května Markéta Mládkova a již Martina illuminatora obvinila Holého z Modřan, že zabil ve Dvorcích Jana Knížete, poddaného sirotka jejich. Ale Holý vyvedl se z nářku přísahou.

** R. 1530 Jiří Farář, nožíř, kvituje Martina illuminatora z dílu ženy své Anny, dcery Mládkovy (554 III. 77).

vým, Janem Mládkem, a Martin starý ten vodotok zahradil, čímž jemu způsobil škodu větší. Martin popíral, že Mládek svolil k té úmluvě. Oba vedli svědky. Právo rozhodlo dne 12. února, že voda případní ze zahrady Pavlovy má míti tok skrze zahradu Martinovu, ale pro vodu boční mají oba sousedé společně učiniti odtok na mezi prostřed obou gruntů, a tu struhu na společný groš vymetati a vyčišťovati (2007—115).

Ne lépe Martinu zvedlo se ve při se Šebestianem Kroupou. Ten pouštěl mu na dvůr vodu s přístřešku své dílny. Také bylo povinnosti jeho, aby spravoval záchod, jež oba měli společný. Cihelná trouba prevétu měla dřevěnou podporu, a ta byla tak chatrna, že Martinu, jenž pod ní stolici měl, byla nebezpečnou. Tehdy 8. list. roku 1527 páni rozhodli, že přístřešek je Martinův, a tedy že voda má odpad míti na jeho dvůr. Záchod aby oba společně dali vyčistiti, a pak že Kroupa povinen jest nápravou (2153—321).

Roku 1526 Martin vystavěv ve svém domě pokoj nový podle pivovaru Jakuba Sáka, ujednal se sousedem, 10. listopadu smlouvu, že místo dosavadních dvou žlabů na svých zdech pořídí si jeden žlab společný obojím nákladem. Okno nad tím žlabem, které Martin nově vystavěl, Jakub nemá zastavovati, Martin pak opatří žlab dřevem nebo cihlami, aby voda neprosakovala (2155—64 b).

Od zámožného souseda mnozí uvěřovali si zboží i peníze a pak neplatili. Roku 1525 jednal Mládek s Janem jednorukým vinopalem o dluh 17 kop, až Jan zaplatil r. 1527 (99—209). Roku 1526 24. října připověděl se na čtvrt šrotéřskou v haldě Kozlovské, zůstalou po neb. Liškovi šrotéři pro dluh $5\frac{1}{2}$ k. (2155—63). Roku 1527, 17. ledna zabavil šrotéři Janu Karasovi čtvrt, kterou měl na faře sv. Štěpána, pro dluh 2 k. 20 gr., ač-li dlužník nezaplatí do 4 neděl po Hromnicích (2155—68). Roku 1509 zabavil koně Jana Sáka pro dluh 8 kop 22 gr. míš. (554 II. 5). Roku 1530 9. února Jan Čuba platí dluh jemu za Jana Bažanta v sumě 3 kop gr. č.; týž rok 10. prosince Blažek z Letňan vydal Martinovi zápis na dluh $17\frac{1}{2}$ k., jež teprve roku 1534 věřiteli vráceny (2098—486).

Z porůzných drobných zmínek o Martinu illuminatoru vytčeny budte tyto: r. 1524 Martin staví se rukojmím za nové měšťany: Mikuláše Stejskala kamenníka, Jiříka Ročka zedníka, Jana Čecha, Václava Hadoše sladovníka (Ch; 534 B 3—5); roku 1525, 19. dubna svědčí ve při Jana Opice z Třebska (1047 J 8); r. 1528 vykonává závětní poručení Jana faráře svatojilského, (2142 M 17); r. 1530, 27. srpna zastupuje v soudě Markétu Tlačilovou; roku 1533, 10. září Tomáš sladovník činí jej poručníkem kšaftu (2007—420).

Kolem r. 1530 umřela Martinovi třetí manželka. Oženil se tedy po čtvrté s *Alžbětou*, ale s ní v manželství dlouho nepobyl. Roku 1534 leže v nemoci a cítě smrt povolal k sobě 4. července přátele své Václava z Pernštorfu od Zlaté husy a Jiříka Hada, a před nimi odkázal všechen statek svůj paní Alžbětě. Některý den potom dokonal. Ústní ten kšaft Martina illuminatora stvrzen byl 27. srpna (2142 Q 1).

Martin malíř malostranský (1475—1505) r. 1475 ujal za 26 k. dům (nyní č. 207) od Michala Sobka (Tomek, Základy, M. Str. 52.), ležící v ulici Strahovské (Nerudova) a ten 21. srpna 1481 směnil s Jakubem Křečkem kožišníkem za dům (č. 52) v ulici Mostecké po levé ruce (2080—358). Tento dům prodal roku 1483, 4. února Ondřeji šenkéři za 50 k., a když po roce trh byl zrušen, Václavu Vláškovi ševci za 40 kop 22. června roku 1484 (2211 A 14, A 26).

Jiný dům držel Martin, kterýž dotýkal se hřbitova u kostela Matky Boží konec mosta, a ten 5. ledna r. 1486 postoupil Štěpánu kožišníkovi za $83\frac{1}{2}$ kopy (2211 A 14, B 8).

K letům 1497—1501 tu i tam objeví se zmínka o třetím domě Martinově, položeném pod stupni kamennými, vedle Augustina kramáře (2211 E 21, F 30).

Dcera malířova Marta provdána byla za Jana malíře z M. Strany. Zmínka o ní r. 1505, 23. října (2211, H 4).

Martin malíř (1482—1501) přijal 22. ledna 1482 právo v Starém M. P. (986—222) a zakoupil se tu r. 1484 20. ledna. Měl dům v ulici Nožířské (= Karlova), vedle Doroty Labutské, za nějž byl položil 17 kop gr. čes. (2106—171).

Dále zvíš jen o Martinovi, co měl vinic. Roku 1484, 29. července směnil vinici svou za jinou $8\frac{1}{2}$ korce „na Hoře Paničkově“ s Vláškem, r. 1487 prodal od ní 2 strychy za 5 k. Duchkovi Rečkovi, rukavičníku (2004 J 12, L 7). Jinou vinici 2 strychy ležící vedle potůčku, který od Košíř teče, malíř smluvil s Matějem kovářem malostranským roku 1497, nevíme, zač a hned prodal ji za 16 kop míš. Jakubu mydláři a Martinu Pikhartovi (2004 M 7).

Pak pustil viničku táhnoucí se pod královskou vinicí Pytlíkovskou Michalu sklenáři 2. května r. 1498 za 6 k. míš. a 1501 11. list. 2 korce vinic „pod vodovkou“ od jiné své vinice Janu Klatovskému ze Smíchova za 20 kop míš. Věžka na rozhraní příslušeti má Martinovi a stezka podle ní buď svobodna nahoru i dolů (2005 A 30, H 7).

Martin malíř staroměstský (1488—1498?) byl syn Jakuba maléře z dláždění.

Matěj illuminator (1498—1524?) r. 1498, 23. ledna koupil vinici 2 strychy míry, ležící „na království“ na Bílé hoře od Duchka Votavy za 10 k. míš. Roku 1499 v květnu koupil za 35 k. tamže vinici větší od Zikmunda z Lestkova, měštěnína Většího M. P. (2005 A 24, D 2).

Vinice ty později prodával. Roku 1503 učinil s ním trh o 2 strychy Jakub Břekovec, dav prodavači $16\frac{1}{2}$ kopy míš., r. 1505 Jiří Kapr ze Starého M. P. koupil od Matěje 5 korců za 56 kop míš., jež doplatil mu roku 1509 (2005 M 4, O 3).

Snad též Matěj illuminator, jenž 19. května r. 1522 prodal vinici „v Mezihoří“ za 40 kop míš. Janu z ulice Flašnéřské (2007, 57) a 1524, 5 dubna svědčil proti Jakubu Věžickému ve při s Petrem illuminatorem, byl Matějem naším (1047, B 14). Jistoty zde ovšem není.

Matěj illuminator od Hory (Kutny) svědčí r. 1526 31. července, co viděl a slyšel z okna, jak Jiřík Rak lál manželce Mikuláše Šorfa (1047 P 17).

Písař poznamenal o něm „od Hory“, to je snad důkazem, že bylo potřebí osobu Matějovu rozlišiti od jiné současné téhož jména.

Matěj malíř malostranský (*Mathias pictor*) (1456 až 1466) roku 1456, 8. dubna prodal svůj dům s městištěm, ležící v rámech soukennických, Sigmundovi soukenníku za 11 k. (2080—132). Potom týž rok zakoupil dům na náměstí malostranském (nyní č. 258) od Jana Ručky za 28 kop. Však již roku 1466 pustil majetek ten Ambroži nožíři. (Tomek, Základy, M. Strana str. 11; 2080—197.)

Matěj malíř staroměstský (*Mathias pictor*) (1472 až 1488) roku 1472, 27. února přijal právo ve Větším M. P.

maje rukojmím Sigmunda malíře (986—212). Měl dům proti klášteru sv. Klimenta, koupený 10. července od Jiřího hokynáře za 40 kop (2103—137; 2106—29, 50, 108), zahradu blíž kláštera Strahovského, kterou koupil r. 1481 za 6 kop gr. č. od Tomše (2004 H 6) a vinici „na králově hoře", jižto prodal r. 1476 Petru malíři (2004 D 4).

Roku 1473—82 vyskýtá se mezi hospodáři zadušními kostela sv. Jiljí (2141—118; 94—51).

Roku 1477 ručí za Jana Žamberského zlatotepce (986—215).

Manželka jeho byla paní *Marta*.

Žil ještě r. 1488 v prosinci (986—217).

Matěj z Loun roku 1478, 9. prosince koupil dům v osadě sv. Jiljí v Starém M. P. za 27½ kopy od Petra Slováka malíře (2106—27). Deset let potom přijal tu právo městské r. 1488, 11. prosince (986—217).

Sice není psáno, které byl živnosti, ale poněvadž rukojmové jeho Matěj i Sigmund, oba jsou malíři, lze i Matěje z Loun za malíře položiti.

Matěj Hasík malíř (1500—1521, *Mathias H. pictor*) bydlil nejdříve v Menším M. P.*) Tu měl dva domy, první v ulici Strahovské (Nerudova) vedle Václava Boha a Matěje Sušila a ten prodal r. 1500, 16. ledna za 17 kop Bohuslavu Bernartovi, kamenníku (2211 F 15), druhý (r. 1502—5) v téže ulici, a ten postoupil r. 1511, 7. října ve 130 k. míš. Janovi provazníku (2211 F 34, K 5, K 28).

Zhošťoval se majetku na Malé Straně, neboť mínil se osaditi na druhém břehů vltavském, v hlučnějším Novém Městě. Tu 9 října r. 1511 přihlásil se o právo městské a současně zakoupil, získav od vladyky Mikuláše z Robús grunt na Koňském trhu vedle Matěje Křižka za 40 kop. Sem přestěhoval se s manželkou svou *Kateřinou* (2091 N 28).

Z manželství toho narodili se malíři tři synové, *Jakub*, *Václav*, *Krištof* a dcera *Žofie*. Nejstarší syn zašel někam do světa, Václav oddal se umění otcovu, a Krištof bydlil s ním.

Roku 1514, 7. srpna Matěj koupil pro sebe a Žofku — manželka tenkráte nebyla snad již na živě — dům v Starém M. P. za klášterem sv. Jakuba od Marty vdovy za 30 kop gr. č., a 26. srpna přijat jest za měšťana od konšelů staroměstských (986—44). Než již 13. listopadu Hasík zbyl se toho jmění. Dostalo se za 32 k Gabrielovi písaři (2108—146, 151).

Sic ještě jednou malíř kupoval dům v Novém M. na příkopě pod malými domky r. 1517 od Jana Trepky. Trh učinil ve 40 k. čes., ale dříve než splatil plný počet kop, prodal stavení se vším gruntem 13. srpna r. 1519 Beneši ručníkáři se ziskem 3 kop (2092—187; 2093—15).

V těch dobách byl hospodářem zádušním kostela sv. Štěpána (2079—143) a roku 1517 starším obecním (1046—137, 139).

R. 1519, 28. srpna Hasík napsal poslední pořízení své a dal zapsati v knihy. Kšaft ten obnovil později r. 1521 7. srpna, však vše téměř v témž rozumu i slově. První zápis zní:

Nejprve oznámil, co se dotýče Jakuba syna jeho, jestliže jest živ, kdežkoli jest, tomu aby byl [dán] duom jeho, v kterém bydlí, a on má toho domu platce býti vždy při sv. Jiří každého roku po pěti kopách míš. až do vyplacení sumy čtyřiceti a jedné kopy míš. konečného; a ten duom aby Václav, syn jeho, spravoval i také na roky svrchu dotčené platil až do příchoze Jakuba bratra svého, a když by koli on Jakub přišel, tehdy aby ihned Václav jemu toho domu postúpil. Pakli by ho buoh neuchoval Jakuba od smrti, tehdy ten duom i jiný veškeu statek, movitý i nemovitý, aby na předpsaného Václava a Kryštofa bratří a syny jeho připadl plným právem bez všelikých lidí odporu a překážky. A kdyžkolivěk on Jakub by přišel, tehdy aby jemu předkem se dvě lože šatuov dáno bylo a k tomu kožich liščí nejlepší, a o ostatek svrchků všech aby se na rovný díl všichni rozdělili.

Dále oznámil, co se diela dotýče, to aby bylo doděláno a komuž jest koli co dlužen, to aby bylo bez odpornosti zaplaceno.

O synech jeho čti dále při jméně Václavově.

Matěj malíř r. 1526 byl v díle u Petra illuminatora (1047 R 19).

Matheus illuminator (1494—1496) r. 1494, 19. dubna koupil dům na Starém uhelném trhu (Kozí nám.) za 57½ k. gr., od Jana Zajíčka (2107—59). Jeho manželka Magdalena byla dcerou Erazima z Črmník, měšťana a konšela St. M. P. Roku 1495 17. září spolčili se oba svým majetkem (2107—89); Majdaleně připadl z podílu otcovského nápad na vinici řeč. Kantorce, však pustila ji bratru svému Janu z Črmník 11. února roku 1495 za 100 kop (94—118 a).

Mistr Matheus umřel koncem toho roku, 6. ledna r. 1496 zpráva o něm již nebožtíkovi.

Všechny zprávy o illuminatorovi nalezneme otištěny v příloze spisu Chytilova, v němž i nemalá kapitola pojednává o díle znamenitého toho umělce.

Připojuji však poznámku. Jméno illuminatorovo vyskýtá se jen v latinských zápisech, tedy latině Mathaeus. To předkové naši té doby překládali obojace, *Matěj* i *Matouš* současně. Ježto nelze zatím rozhodnouti, které z těch jmen přísluší našemu umělci, ponechal jsem jméno ve znění latinském, následuje i v tom Chytila.

Matúš maléř z Hradce Králové dlužen byl staropražskému zlatotepci Bartošovi 10 kop. Peníze ty zaplatila zaň Markéta šrotéřka ze St. M. P. odkazem svým učiněným 14. května roku 1519. A k tomu odkázala Matoušovi konev největší a 2 mísy též největší, vše cínové, a měděnici (8—42).

Matouš malíř z Vysokého Mýta r. 1549, 23. ledna přijal právo městské v Starém M. P. (534 E 6).

Mikuláš malíř. Vdova po něm Markéta prodala dne 9. března roku 1462 dům na Malostranském náměstí ležící, vedle Matěje malíře a Jakuba od pěti kostelů, Janu Ryšlanovi řezníku (2080—169).

Michal malíř koupil r. 1473 dům č. 278 v Mostecké ulici na Malé Straně od Michala Sobka malíře za 39 k. a prodal 1475 za 40 k. Matěji ševci. Jiný dům č. 1. na rynku tamže koupil od Jana sítaře a roku 1476 postoupil Sigmundu z Hořemířic za 30 k. (Tomek, Zákl. M. str. 50).

Michal malíř 17. října roku 1471 přihlásil se za měšťana v Starém M. P. Rukojmí měl Jana Škodu a Václava od žáby (986—212). Jiných zpráv o něm není.

Michal Sobek malíř (1462—1497) přebýval v letech 1462—1490 v Menším M. P. Z hojných zápisů o něm

*) Roku 1505, 28. března Jan kožišník činí poručníky nad svým statkem Jana Černéholesa a *Matěje Hasíka malíře* (2211 H 1).

lze souditi, že byl více obchodníkem než umělcem; koupilť v těch letech po sobě neméně než 14 domů malostranských, jichž zase dovedl se brzy zbaviti s výdělkem.

Roku 1462 koupil dům na náměstí č. 259 za 10 k., r. 1463 vyměnil za č. 274 s výdělkem 2 kop, za druhý dům zaplatiti měl 30 k., však téhož roku sfrejmarčil stavení za 32 k; získav dům č. 47., prodal jej za touž sumu, potom koupil pustý dům č. 257 za $6^1/_2$ k., vyzdvihl tu stavení a prodal r. 1467 za 15 k. — Roku 1466 trží dům v Mostecké ulici č. 45 za 36 kop, roku 1467 prodává. Roku 1467 zjednal si č. 258 za 17 k.; r. 1471 vyzískal prodejem jeho 14 k. Roku 1468 ujímá č. 259 v rynku, jejž již prvé držel, za 13 k., téhož roku sprostí se ho za stejné peníze. Roku 1471 koupil dům č. 278 za 21 k., r. 1473 utržil zaň 39 k.; č. 37 koupil a prodal téhož roku 1474 za 14 k. beze zisku, č. 1 se ziskem 10 k., č. 207 koupil r. 1475 za 23 k., kupec Martin malíř zaplatil mu však téhož roku 26 kop. — Roku 1476 Sobek koupí a trhem č. 17 (ve Valdštejnské ulici) získal 1 k., — potom r. 1477 koupil za 28 k. č. 43, jež postoupil roku 1478 za 34 k. (Tomek, Zákl. míst. M. Strana, str. 2, 10, 11, 13, 17, 19, 25, 29, 31, 43, 50, 52).

Roku 1479 malíř dostal od konšelů městiště v rynku, vyzdvihl na něm dům (č. 2 d) a ten prodal r. 1489 Martinu rychtáři za 62 k. (2211 C 18). Tohoto pak roku kupuje dům v rynku za domem Bartoše apatekáře za 50 k., a prodává ve čtrnácti dnech Janovi ševci za 75 k. (2211 C 19, 24).

Také roku 1482 koupil vinici vedle brány Strahovské na pravé straně, a vedle zdi, za 2 k., aby tu dům postavil (2211 A 6).

Zisk, jejžto spočísti lze z těchto trhů, dal Michalu Sobkovi 81 k.

Roku 1490 Sobek přestěhoval se na Staré M. 5. ledna přijal tu právo městské (986—225), 26. ledna koupil si dům v ulici Nožířské mezi Brožkem a Petrem tkadlcem za 18 k. od Duchka Rečka, rukavičníka (2106—271).

Prodav ten dům malíř ujal trhem dne 3. listopadu r. 1490 dům v Novém M. vedle Drába bečváře za 40 k. míš. od Michala soustružníka jinak puškaře, a téhož dne stal se tu měšťanem (2089 Q 20, T 10). Po třech letech odkoupil mu statek ten za 50 k. Jan šenkéř roku 1493, 9. února (2089 T 19).

Sobek potom opatřil si byt na Židovské zahradě, získav tu grunt vedle Jana Skákalíka a Macákové za 70 k. míš. od Kateřiny vdovy Albovy. Se sousedem Skákalíkem smluvil se o společné užívání a opravování jeho studnice (2089 T 25). Ale ani toho majetku Sobek nedržel déle roku. Již 22. září r. 1494 vyskytl se mu naň kupec Viktorin zedník i sjednali o dům, nezaplacený dosud Albové, trhové peníze 78 k. míš. (2089 X 11).

Na ten dům malíř sice byl učinil zápis choti *Dorotě* a dětem svým *Janovi* a *Regině*, nejstarší syn *Vít* vzal již otcovský díl 7. května r. 1494 (2079—34, 2089 V 29). Ale manželka i dcera ve dvou letech umřely. Učinil proto Sobek roku 1496, 16. března jiné ústní pořízení o statku svém v radě konšelské; odkázal 30 k., jež zbývaly mu zatím ještě na domě prodaném Viktorinovi, synu Janovi, a kdyby ten umřel před lety dospělými, peníze nechť připadnou bratru jeho Vítovi, a kdyby i ten smrtí sešel, tehdy poručníci Jan Rozvoda a Blažej Karas s radou konšelskou mají sumu obrátiti na záduší neb na skutky milosrdné pro spásu jeho a jeho předků (2090—A 5).

Naposled objevuje se malíř Michal Sobek roku 1497 (2090 B 2).

Michal malíř (1526 –1533) žil v Starém M. P. r. 1526 (1047 R 20). Roku 1530, 30. listopadu učinil tuto smlouvu s Pavlem Mělnickým illuminatorem: „Kdež jest byl povinovat mistr Michal panu Pavlovi illuminatorovi 39 k. gr. č., a ty jemu má takto platce býti: Najprve *tabuli, kterúž má dodělati do velikonoci* najprv příští, ta jemu panu Pavlovi na závdavek toho dluhu daná býti má, v čemž by pány mistry maléři pošacována byla, a potom od vánoc najprv příštích v rok 3 kopy gr. č., a tak při každých vánocech pořád zběhlých platce býti má po 3 k. gr. Jestliže by pak kterému roku dosti neučinil, tehdy se má u vězení zde v Praze postaviti na ratholuz a odtud nevycházeti, leč by tu sumu 3 kop položil a dal. Pakli by, jeho mistra Michala, Pán Buoh od smrti neuchoval, tehda k statku jeho, kterýž by po něm zuostal, má pan Pavel svrchupsaný zde neb u Hory a kdežkoli své sumy má, postíhati přede všemi jinými věřiteli. A tomu všemu [slíbil] dostiučiniti jako dobrý (2134—44 b).

Ale přes ten slib Michal Pavlovi zmíněné tabule nedával. V kšaftu svém roku 1533 učiněném Pavel zavazuje Michala, aby v náhradu díla toho řádně obnovil obraz Matky Boží na škole týnské.

Z dluhu tenkráte zbývalo u Michala 39 k. Ty dle závěti měl nyní spláceti na světlo v kapli bratrstva malířského v kostele týnském, leč by chtěl některou sumu si oddělati obnovením olivetu v téže kapli (2142 P 8).

Ondřej malíř [1498—1519 (1525?) *Ondráček, Andreas pictor*] *od Matky boží sněžné* z Nového M. P., bratr Jiříkův, zeť Jiříka Pardubského z Pardubic (2079—63), koupil sobě a manželce své Dorotě r. 1498, 23. července vinici nad Košíři „na hladomři", mající 2 strychy míry, za 15 kop míš. od Blažka Sípavého. K té r. 1499, 25. listop. přikoupil tamže vinici pod 1 strych od Jana Pitusného za 5 k. míš. (2005—B 16, E 7.) Tu však prodal r. 1503 15. prosince za 2 k. Václavu krejčímu z dláždění v Novém M. P.

Zákupem 29. května 1503 stal se Ondřej majitelem domu v Růžové ulici, jejž postoupil mu za 23 k. gr. č. poručník Barbory Kroupové, ale zbyl se ho po roce, 5. května r. 1504, trhem v $23^1/_2$ k. Petrovi tobolečníku (2090—329, 381).

Později r. 1510 malíř ujal grunt v Starém Městě vedle domu „u červených štítů" blíž kostela sv. Ducha za 25 k. gr. č. od Tomáše Poledne. Než r. 1519 vrátil dům zase Tomášovi (2108, 626).

R. 1511 4. list. Ondřej ručil za Ambrože sklenáře, jenž skládal slib měšťanský v Starém M. P. (986—243). Po r. 1519 se nepřipomíná, ačli není *Ondráčkem malířem*, jenž r. 1525 bydlil v domě „pod zlatými kříži" a dluhoval Bartoši zlatotepci 40 k. gr. míš. a 16 zl. uher. (2142 H. 10) — jináče zmínka ta příslušela by Ondřeji Němci.

Jiný *Ondřej malíř* přijal r. 1514, 21. října měšťanství v Novém M. P. (2092—54).

Ondřej malíř (1522—1539) hlásí se o právo městské v Starém M. P. r. 1522 22. ledna (534 A 11). Byl nejspíše rodem Němec; všichni, kdož za jeho rukojemství hlásí se potom o přijetí k městu, jmény jsou rozhodně Nečechy:

1527 Mik. Rauš, 1533 Zywold Pamhau, 1537 Mik. Cajgar, 1542 Jan Arnolt, 1545 Volf Kaldofar (534 B 14, C 11, D 3, D 10 D 13). — Manželka jeho sluje *Marta*.

R. 1530, 16. května Ondřej koupil vinici ve 3 stryších míry, a kus roviny, ležící na Brusce vedle Bartoše maléře, od Marty vdovy po Jiříkovi soukenníku z Obory za 70 kop. Po půl létě pak prodal vinici 1. února 1531 sousedu malířovi za 48 k. míš., rovinu však běžící až za potok Brusnici si zůstavil, však tak, že nemá ji prodati bez vůle Bartošovy. — Poslední kvitanci Ondřej dává r. 1539 (2007 — 302, 324).

Pavel Mělnický illuminator. Dílo jeho umělecké po zásluze ocenil Chytil ve „Vývoji“, kdež i položil obšírnější sepsání o životě umělcově. K tomu přičiňujeme jen některé nově shledané zprávy.

Illuminator byl původem z Mělníka, odkudž jméno má. V Praze žil v letech 1492—1533. Hned v prvním čase má dům v Starém M. P. v ulici Nožířské (= Karlova), řečený „u havířů“, vedle velikého domu p. Jiřího Samuele z Hrádku, potom Otlovského. Ten dům Pavel prodal 28. března r. 1506 Václavu Tonišovi za 42½ k. gr. č. (2107 — 280, 284). R. 1509 půjčuje Václavu varhaníkovi 23 k. gr. č. (94—158), r. 1513 přejímá pro dluhy dům po Valentinu illuminatorovi v Platnéřské ulici, a stěhuje se do farnosti P. Marie na Louži.

Záduší tohoto r. 1521 byl úředníkem (534 III. 43). Již od časů dřívějších účastnil se správy městské jako přísežný starší obecní čtvrti sv.-Mikulášské r. 1518—1528. Jako mírný kališník náležel ke straně mistra Paška z Vratu (2142 A 13, D 17, H 10, M 6, 10; 994—27).

Sestra Pavlova *Voršila* provdána byla za Václava Fresera, ostrožníka, jenž měl v sousedství dům v Platnéřské ulici. Od bratra dostala vši výpravu a 20 zl. uherských věnem. Švakři z počátku dobře se snášeli, Pavel ostrožníkovi pomáhal půjčkami (roku 1522 sumou 6½ k. 8 gr. č. (kn. č. 99—140), potom 21 kopou (2110—111), ale došlo ke svárům, neboť Freser byl muž surový a ženu svou týral. Konečně zbil ji, a když utíkala, honil ji s kyjem a udeřil kamenem. Voršila uchýlila se k bratrovi, a tu manžel se jí zřekl a nechtěl nic z majetku jejího jí vydati.

Pavel hleděl manžely smířiti, ale nepovedlo se mu Chtěl aspoň r. 1525 vysouditi něco pro sestru, však bez výsledku.

Freser zatím provdal dceru, a učiniv se zetěm svým Janem krejčím smlouvu, aby ho ve všem opatroval, postoupil mu dům. Ale zeť smlouvy nezdržel a s tchánem zle nakládal. Tu slitoval se Pavel nad švakrem, a zapomenuv na dřívější příkoří sestřino, pozval Fresera, aby s ním jedl a pil v domě jeho až do smrti. To doklad, krom jiných, že illuminátor byl nejen umělcem znamenitým, ale i člověkem srdečné mysli. Freser poslechl pozvání a žil u Pavla po 2 neděle, i uzdravil se a zotavil. Potom však zas odešel jinam a umřel asi r. 1527 (1047 M 17, 2110—111).

Mistr r. 1526 kupuje sobě a sestře, kteráž ho již nepustila, dům blíž Týna (2110—166). V něm trávil konec života, tu přispívaje sousedům službami (534 B 6, 7. ručí r. 1525, 2142 L 5 svědčí r. 1526) tu půjčkami (1530 [illegible] mauri, 2134—44). Radě St. M. l. 1532 dluhoval [illegible] kop, jichž před smrti svou již nedoplatil (2134—100). [illegible] r. 1533 zanechav po sobě pěkné dědictví [illegible] památku čestnou mezi umělci.

[illegible] u Chytila v příloze str. 64.

Pavel malíř měl v době krále Jiřího dům na Novém M. P. v Opatovicích vedle nároží Marty Zpěváčkovy (2087 A 4.) O rodinných poměrech jeho zvídáme ze závěti, učiněné 17. prosince r. 1462.

Ve jméno svaté a nerozdielné Trojice amen. Já *Pavel maléř*, spoluměštěnín Nového Města Pražského, ačkoliv etc. toto mé činím poslední poručenstvie.

Najprvé: *Martě, Uršule a Jiříkovi*, dětem mým i s tiem dietětem, kteréž *Zuzana* manželka má v životě nese, ač jemu Pán Buoh na svět přijíti pomuože, 30 k. gr. hotových peněz na rovny rozdiel odkazuji. Pakli by ty děti všecky zemřely, tehda dva diely těch peněz, jim odkázaných, na Zuzanu matku jich spadneta, a třetí diel na *Jana* otce mého.

Toho poručenstvie činím Zuzanu manželku mú najvyšší poručnici, a otec muoj aby jie byl pomocen, aby ten statek dietkám nebyl roztržen. Kteréžto Zuzaně s dětmi našimi duom s městištěm, kteryž leží mezi domy Václava Myslíka a Martina Vratil[a], i vešken jiný statek muoj movitý i nemovitý odkazuji a mocně porúčiem na rovný rozdiel s takovým nápadem, jakož nahoře psáno stojí.

Též jestliže by Zuzana vdova jsúci umřela, diel jejie na děti naše má spadnúti; pakli by se vdala, vdaj se na svuoj diel, a páni konšelé opatřte děti, jakožto nejvyššie poručníci v tomto městě.

Toho na svědectvie opatrných mužuov Matěje Alba rychtáře, Jana Tatrmana a Petra Peniezka, konšeluov svrchupsaného Nového Města Pražského [pečeti] k mé prosbě jsú přivěšeny.

Jenž psán a dán v pátek po sv. Lucii l. b. 1462. (2094 C 22).

Vdova Zuzana provdala se r. 1465 za malíře Jana Bruncvíka a 7. listopadu postoupila mu svého majetku (2086 F 23).

Petr Lexa illuminator (1505—1533) r. 1505 přijat byl do bratrstva malířského (srv. Chytil, Vývoj. str. 65) a měl dům v Novém M. na Koňském trhu (2091 B 29). Následujícího roku oženil se s *Kateřinou*, dcerou neb. Bartoše Vlka, souseda novoměstského, a ta postoupila mu 16. července 1506 všechen svůj nápad po otci (2091 D 5).

R. 1507, 22. června Lexa koupil nový dům, též na Koňském trhu, ležící vedle Petra Kapouna, od Kříže kloboučníka, ale týž dům vyměnil za jiné stavení, sousedíci s prvním domem svým na témže náměstí, s Valentinem Čejkou (Ch. — 2091 E 20). Na obou domech r. 1507, 13. července zapsal dluh svůj 20 k. č. povinný Václavu kabátníkovi; tomu zaplatil r. 1508 (2079—113).

Petrovi samu r. 1507 povinna je sousedka Hrušková půl druhou kopou (106—8).

R. 1510 Petr přijednal si pole a vinici 1 strychu míry na 16 k. míš. (2006—42), potom r. 1520 vinici 7 strychů za 130 k. míš. ležící „v Názovkách“ od Petra od bab (2007—400). K této přikoupil r. 1525 tři strychy za 50 k. m. od Žofie Vovsové, a hned obě vinice postoupil Jiřímu Vlkovi, příbuznému své ženy, za 180 k. (2007—142).

Množilo se tedy jmění mistrovo, a jistě i zákazek přibývalo. Pracoval pak o díle i s tovaryšem, snad i s několika (1047 R 19).

Jinde čteme jméno illuminatorovo při řízeních soukromých. R. 1510 a 1511 pořizuje si smlouvu se sousedem svým Janem Čápem. Čáp dovolil, aby Petr vystavěl svým nákladem zeď na jeho gruntě, a žlab na ni položiti, za to

Petr dopouští, aby Jakub vsaditi mohl své trámy do té zdi, kdyby potřeba kázala (2091 — K 10, N 8). Podobně dohodl se Petr s pozdějším nástupcem Janovým, Bartošem, r. 1522 (2155—38).

R. 1513 Petr jedná s druhým sousedem Janem Rumpalem o žlab cihelný Rumpalův mezi staveními; Rumpal dovolil Petrovi žlabu užívati (2191 Q 27).

Přátelským úsluhám illuminator se nevyhýbal. R. 1512 zastupuje u práva nemocnou Martu Mládkovou (2006—168), r. 1514 v červnu spolu s Jiříkem Vlkem ujal se poručnictví nad Václavem a Fridrichem, sirotků po bakaláři Janu z Jelení, sousedu svém. V té povinnosti zůstával i po smrti Vlkově, až do r. 1528. Jako poručník jich soudí se r. 1524—1525 s Jakubem Věžickým (2092—35; 2006—87; 1047 B 14; 2098—191, 247; 534 III 81, 82; 99—278; 554 III 51). R. 1528 ručil ve 40 k. s Vlkem za Jakuba bakaláře berounského (554 I 25, III 79).

R. 1423—24 Petr illuminator čte se mezi staršími obecními (994—25, 26).

V potomních letech, pokud zprávy jdou, Lexa upadal v nesnáze peněžní. Lze souditi, že tenkrát již jen jeden dům držel. R. 1526 soudil se s Uršilou Vlkovou, vdovou po neb. Jakubu, snad o peníze půjčené.*) Z nedostatku nevybavilo jej dědictví po Petru mlynáři, jež očekával, a pro něž kšaft nebožtíkův naříkal r. 1529, 25. listop. před právem. Bylo mu spokojiti se místo všeho odkazem 5 kop a přídavkem nad to 3 kop (2098—385).

Zadlužilť se mistr zatím v 25 kopách u pana Jiříka z Kopric a choti jeho Markéty z Chrastu. Peníze zajistil 24. května 1531 na svém domě. Úroky, útratami a dalšími výpůjčkami vzrostla suma za půl léta na 72 kopy, a tu 14. prosince již Petr dům svůj věřiteli postoupil, vyhradiv si právo výkupu do půl roku. Ale zatím potřeboval nových peněz; vystavil r. 1531 Kopricovi list na 75 k. — Lhůta procházela, a Petr neměl čím vyrovnati se.

I vypůjčil se illuminator v červnu r. 1533 od Kašpara Šnobla z Pliknštejna 105 k. do času sv. Havla (16. října) a Koprice spokojil. Ovšem druhému věřiteli musil hned zase domu vyproštěného postoupiti zástavou. Jen byt si tu vyhradil. — Aby zas dostál povinnosti Šnoblovi, Lexa uvěřil si po třetí 110 k. od Petra železníka, a že Petr právo své pustil Kateřině Truhličkové, Lexa, sotva že dům vyručil od Šnobla, postoupil stavení Kateřině 30. října 1533.

Ale tenkráte zapověděli konšelé Petrovi, že nemá dále na ten dům se dlužiti a komu tu peníze zavazovati.

Hledal proto Lexa rukojmí, a když ti zaplatili, uvázali se v dům dlužníkův. R. 1534 zveden jest naň Jan Živnůstka (2098—424, 463, 563, 768, 806, 828).

Podobá se, že mistr přišel tu o větší část jmění. Do další doby jeho života zprávy naše nesáhají.

Petr Slovák (1474—1483) malíř v Starém M. P. podepsal r. 1474, 10 března svatební smlouvu s *Gertrudou*, vdovou po Mikuláši Otrokovi. Paní zapsala manželu všechen svůj majetek, dva domy vedle sebe ležící v osadě sv. Jiljí a jiné zboží, krom 100 kop, jež vyhradila si k volnému poručení. Budou-li děti z manželství tohoto, mají míti v dědictví stejný podíl s mateří. Petr nechť nekšaftuje o jmění tom bez vědomí choti své (2141—208).

Mezi měšťany Petr dal zapsati se 5. srpna r. 1477 (986—215).

Zboží své malíř rozmnožil r. 1476 o vinici 1 strychu míry „na králově hoře“, kterouž stržil za 3 k. 20 gr. od Matěje malíře, a 1483 o vinici 2 strychů od Ondřeje kožišníka za 26 k. gr. č., a pole 2 strychů od Matěje Halérka za 16 k., vše hotově zaplacených (2004 D 4, J 5). — Před tím zbavil se r. 1478, 9. prosince jednoho z obou domů svých prodejem Matěji z Loun za 27½ k. (2106—27).

Umřel Petr Slovák asi náhle. R. 1483, 2. září byl již čas nebožtíkem. Poněvadž manželka Kedruta smrtí jej předešla, malíř odkázal vše zboží své službě církevní. Jen matce své *Martě* poručil sumu nějakou, jež vyplacena ji byla 13. března 1484 (94—29). Marta již dříve jmění své byla zůstavila Jakubu od 3 králů z Malé Strany (2211 A 21).

Dům Slovákův dostal se klášteru sv. Anny, a když hospodáři zádušní jej prodali r. 1485, vynesl pannám 40 k. gr. p. (2106—162).

Z jiné pak pozůstalosti poručníci nebožtíkovi, Jan Žamberský zlatotepec a Bartoš od kalichů, koupili pro spásu duše Petrovy a jeho předků plat 75 gr. roční stálý na chmelnici Lukáše krejčího v N. M. P. za 20 kop, a plat postoupili špitálu sv. Alžběty pod Vyšehradem a chudým v tom špitále r. 1491, 1. září (2004 M 3).

Prokop malíř v Starém M. P. je snad identický s Prokopem Kuncovým, jenž k roku 1445 připomíná se v knize bratrstva malířského (Das Buch der Prager Malerzeche pag. 72).

Roku 1454 ručí za Hanuška malíře, roku 1458 (986 202) 25. května zapisuje dluh 11 kop, povinný Václavu Zdimírovu a Janu Tuškovi, protonotáři St. M. P., na domě svém ležícím vedle Jana sládka (2141—297).

Racek maléř v Hradci Králové r. 1525 povinen byl 12 k. 22 gr. Bartošovi zlatotepci ze St. M. P. (2142 H 10).

Řehoř malíř z Hor Kuten, syn Michala plavce z Podskalí, 24. května r. 1482 přijal městské právo v Novém M. P. (2088 H 10).

Sigmund malíř (1462—1502) r. 1462, 24. července přijat jest za souseda do Starého M. P. (986—208). Měl tu dva domy, jeden v koutě vedle domu radního (94—137), druhý ve farnosti týnské vedle domu zádušního a (ze zadu) domu řečeného „u holubů“; tento pak pustil r. 1486 Jiříkovi malíři, s nímž společně dílo provozoval (2106—197; 94—97).

V Týně byl roku 1470—1474 hospodářem zádušním (2141—93, 94, 208), r. 1487—1496 čteme jeho jméno mezi úředníky kostela sv. Valentina (94—39, 137).

---

*) Výpovědi svědků 27. června: Kateřina kuchařka od pí. Uršily Vlkové ... svědčila: Když jest přišel k nám Petr illuminator, prosil ho nebožtík Jiřík Vlk, řka jemu: Milaj synu, ponech mě, ať pojiem. A tehdáž měli spolu nejakú smlúvu dělati. Tehdy jest Petr nechtěl čakati, než popadl jakous ceduli na stole, běžal s ní pryč. A on pan Jiřík Vlk z toho se velmi rozhněval a řekl mu: Milaj synu, co mi děláš? — a ten hněv byl jemu příčinou k smrti, neb by byl ještě mohl živ býti dlouho A on Petr běžev pryč, tam zuostal a zase nepřišel.

Jana, manželka Šimona šindeláře ... svědčila takto: To mi jest vědomo, kterúž jest ceduli dal Petr illuminator panu Jiříkovi Vlkovi, tu mu jest zase z knih vzal. A nebožtík Vlk prosil ho řka: Milaj synu, nech ji tu, a ponech mě maličko ať pojiem a posilím se. A on nechtěl. A on podruhé řekl mu nebožtík: Nech mi jie maličko. A on nechtěl, než vzav ji, šel s ní předse domuov.

Matěj maléř etc. svědčil: Když jsem byl u Petra illuminatora, že jest mne posílal nejednú, ale mnohokrát k nebožtíku Vlkovi s cedulkami, a někdy bez cedulek, aby mu puojčil, někdy kopu, někdy 20 gr. bílých a někdy 5 bílých, jakž potřeboval (1047 R 19).

Roku 1469 jest starším cechu malířského (D. d. p. M. 83).

Porůznu zmínky o něm z let 1477—1488, kdy ručí za nové měšťany (986—212, 215, 217, 223, 226).

Asi r. 1478 oženil se s *Martou* vdovou, 16. května t. r. manželé spolčují se vším jměním svým (2106—12). V letech 1496—1502 Sigmund zemřel, odkázav manželce své dům vedle radnice. Martu jako vdovu znamenáš poprvé 2. ledna r. 1503 (2107—226). Roku 1508, 9. srpna paní činila pořízení o svém statku. Dům zdědila Dorota, dcera její z prvního manželství, má však odtud vydati dětem svým Viktorinovi a Lidmile po 25 k., a dětem sestry své Anny, kteráž v Kolíně byla, Sigmundovi, Václavovi, Adamovi, též po 25 k. (2108—18a).

Stanislav malíř (1502—1514) s manželkou *Helenou* r. 1502, 23. srpna koupil si dům na Malé Straně v ulici jdouc k bráně Strahovské (Nerudově) po levé straně vedle Roubíčka ševce a Václava řezníka za 67 k. míš. od Bohuslava zedníka (2211 F 38, G 10). Roku 1504 prodal dům paní Elšce z Hořan za 81 k. (2211 G 18).

Žil potom v příbytku cizím, až roku 1510 3. října zakoupil se v Starém M. P., zjednav si od Jana Horčice dům v Podžidí (= uličky mezi hřbitovem židovským a nám. Svatojanským), v ulici pod školou židovskou za 60 k. (2108—68). 10. října přijal právo měšťanské (986—241).

O svatém Duše r. 1514 Helena je vdovou.

Šícha malíř roku 1445 byl starším bratrstva malířského (D. Buch der p. M. 72). Žil ještě roku 1454 (986—202).

Šimon malíř, syn Jana Penízka provaznika ze Starého M. P., r. 1479 dělí se o pozůstalost otcovu s příbuznými. Starší bratr jeho Sigmund dostal dům v St. M. ležící proti dvoru královu, z něhož vyplatiti má matce Barboře 20 k. gr. č., Šimonovi též 20 k., sestře Voršile 7 k., a šatů perných s jedno lože (2141—257).

„Šimon malíř z Rokycan r. 1488, 29. ledna přijal měšťanství v Starém M. P. (986—224).

Šimon malíř r. 1499, 6. dubna přijímán jest za souseda v Novém M. P. (2090 C 17).

Je velmi věrojatno, že z těchto tří malířů jsou dvěma Popelka a Láb později připomínaní; ale dokázati toho na ten čas nelze. I pak zbylo by provésti, kdo kým.

Šimon Popelka, malíř od mostu (1477—1517?). První zpráva o něm byla by k roku 1477, ač-li t. r. nejmenovaný „malíř od mostu“ (2004 E 8, G 4) je naším Popelkou.

Sic jinak výslovně čteme jméno jeho až roku 1501 (2079—77), kdy byl již usedlým měšťanem staroměstským.

Téhož roku 18. února malíř smlouvu činí s Janem Žamberským, zlatotepcem, u něhož vázne sumou $122\frac{1}{2}$ k. 14 gr. míš.

Má platiti pololetně po 10 kopách, počínaje příštím sv. Havlem. „Jestli pak že by na který rok peněz hotových nadepsaný Šimon neměl a měl dielo jaké hotové a udělané, tehdy Jan Žamberský má to dielo vzíti v té sumě vedle mistruov maléřských schvalenie.“ Zemře-li Šimon prve, než zaplatí, manželka jeho *Marta* ručí statkem svým za dluh beze všeho odporu, znovu však nad tu sumu Šimon nemá se dlužiti bez vědomí manželčina, aniž má Žamberský mu věřiti; pakli by přes to věřil, aby věřil na své právo.

„Dále, jestliže by v tom čase často dotčenému Šimonovi jaké dielo znamenité se nahodilo, tehdáž z toho diela aby dal Janovi Žamberskému do dvaceti, třiceti, čtyřiceti aneb padesáti kop, aneb což by mohl najviec, aby dluhu spieš odbyl mezi těmi roky“ (94—169).

Roku 1511 Popelka byl starším mistrem bratrstva malířského (Chytil, Vývoj str. 64). Umřel asi před r. 1517; platí t. r. manželka jeho již sama.

Šimon Láb malíř (1503—1502) žil v Novém M. P. Za manželku měl *Kateřinu*, kteráž nejspíše byla dcerou Michala ševce. Postoupilť Michal r. 1503 Šimonovi peníze své na domě na Koňském trhu, jejž byl prodal Václavu kuchynníkovi (2090—300), a r. 1504, 23. října vzdal mu i dům svůj v ulici Široké u Panny Marie na písku (P. M. Sněžné). Za to malíř slíbil Michala opatřiti a chovati jako otce až do smrti.

Sousední dům na Široké ulici náležel Šimonovi již dříve před tím, neznámo však od které doby. Obou těch domů Láb brzy potom se sprostil, prodav dům někdy Michalův roku 1507 Janovi Trepkovi krejčímu za $11\frac{1}{2}$ k. (2091 E 19, H 29) a druhý Pavlu Beranovi konváři r. 1510 17. prosince za $45\frac{1}{2}$ k. (2091 M 2).

Zatím koupil si dům v téže ulici vedle Machny kramářky od Jana Ušáka za $47\frac{1}{2}$ k. gr. p. Teprve nyní přijal v N. M. měšťanství (2090—293).

Dlouho tu však Lábovi nepobývali. Šimon prodal nejspíš i tento dům a přistěhoval se i do Menšího M. P. a tu spravoval dům Viléma p. Černína z Chudenic. Roznemohl se malíř, roku 1512 o středopostí (18. března) leže na smrtelné posteli, činil závěť ústně před panem Černínem, kn. Martinem převorem od sv. Tomáše a sousedem Alexiem Kačičkou. Odkázal vše jmění své manželce, pominuv sestry v Krumlově, která prý dosti má. Jen uložil Kateřině, aby splatila dluhy a pamatovala na chudé záduší kaple sv. Doroty (kde?) (2211 L 7).

Den úmrtí Šimona Lába není znám.

Vdova Kateřina žila v Menším M. P. ještě r. 1525 (2079—153; 2142 H 11).

Štěpán malíř roku 1454, 17. srpna stal se sousedem staroměstským (986—202). Jedenácte let potom vedl jako starší bratrstvo malířské (D. Buch d. p. M. 82.)

Byl přítelem Kateřiny vdovy po Václavu maltéři, r. 1460 ručil za ni ve 3 kopách a $\frac{1}{2}$ k. jí půjčil (2141—308); r. 1460 zastupuje ji před právem (2141—419).

Toclar malíř z Kadaně dlužen byl r. 1515 malostranskému zlatníku Ambrožovi 1 k. míš. (2211—M 4).

Václav Lipský illuminator (1487—1521). Jeho otec Mikuláš, soused novoměstský, zemřel r. 1487, odkázav synu svému, tehda již dospělému v letech i umění, 40 k. míš. a polovinu svrchků. Dědic dohodl se potom s matkou svou Markétou a hospodářem svým Šimonem, a 19. listopadu přijal od nich svůj díl (2089 G 25).

Před tím nehrubě dlouho, 18. května, byl koupil vinici, ležící mezi cestami do Košíř, $1\frac{1}{2}$ strychu za 15 k. m. od vdovy po Valentinu illuminatorovi (2004 M 1).

Oženiv se s *Magdalenou*, koupil r. 1494, 29. července dům v N. M. na příkopě od Matesa vinopala za 82 kopy, a téhož dne přijal právo městské. (2089 X 7).

Gruntu toho však navrátil předešlému držiteli (2089 Y 12, 2090 A 1).

Krom toho držel více než 20 let dům na Senném trhu proti loužím, kdež i stále bydlil. O jiném jmění jeho nevíme. Sice r. 1489 kupoval dům v Starém M. P. proti dvoru královu, vedle uličky, která přebíhá k sv. Jakubu, a

R. 1502, 18. října byl otec Humpův, starý Ziga, ještě na živě; vyplácí synovi 5 kop gr. pr. (2090—300), ale r. 1505, 4. března byl již mrtev. Tu smlouvají se děti jeho s macechou Dorotou: sjednali pořízení takové, že paní vydala Vavřinci a sestře jeho Uršile po 5 k. č. rozdílně, a za to ponechala si všechen statek ostatní s jejich svolením (2091 B 5). Když potom Dorota umírala, odkázala závětí r. 1507, 23. září učiněnou druhé sestře Vavřincově Kateřině 220 kop a dům, v němž bydlila; kdyby pak dědička zemřela, mají nápad po ní Vavřinec, Voršila a vlastní syn Dorotin Řehoř. Peníze, které měla vdova mezi lidmi, poručila všem těm dětem a vlastní dceři Barboře (2095 II. D 17).

Téhož roku 1507, 3. srpna manželé Humpovi přestěhovali se do ulice Platnéřské, do domu nově koupeného za 30 k. od Urbana kožišníka (Ch; 2108—6). Dům příslušel k farnosti svatomikulášské, r. 1509—10 Vávra illuminator dal voliti se od osadních za hospodáře kostelního (94—101, 102). Ve dvou letech pak prodal grunt svůj za 60 kop r. 1512, 22. března Ondřeji Radovi ševci (2108—94).

R. 1513 10. ledna Vavřinec zjednal si nový dům v ulici proti Ludvíkové vedle domu „u bílého kříže“ za 30 k. od Jana kožišníka, křtěného žida (2108—113).

V letech potomních illuminator opustil Staré M., přijal r. 1513 právo v Novém M. (2091 R 12), a tu bydlil skoro deset let. Není však znám zápis, že by zde kdes dům kupoval. V čase tom umřela mu první manželka i pojal druhou *Lidmilu*.

Až zase r. 1522 Vavřinec trží dům v Starém M. v téže ulici Platnéřské, ležící vedle Šimona platnéře, a přebývá tu. Smlouvu činí o 75 k. gr. pr. (Ch; 2109—254). Se Šimonem sousedem r. 1528 manželé soudili se o vyčišťování společného prevétu; platnéři bylo nésti polovic nákladu (2153—383). K majetku svému Laurin r. 1525 přidružil vinici 3 strychů v míře, ležící za Strahovem pod Bílou horou, za niž vyplatil Prokopu Knejzlíkovi 9 k. míš. hotových, a jinou vinici ve dvou stryších, položenou za branou Koňskou. Za tu položil hotově 21 k. míš. Jakubu hlásnému (2007—142, 172). Všechny ty trhy svědčí o nemalé zámožnosti mistrově. Ovšem nevytěžil jmění všecko svým uměním. V potomních letech odložil štětec a provozoval kupectví. Sluje r. 1526 *kramářem*, říkali mu také „tlustý illuminator“.

Manželce Vávrově Lidmile r. 1525 kdos ukradl kožich pošitý harasem, lvové neb hřebíčkové barvy, podšitý králíky s vobojkem a výložky liščími. Uptala se paní, že Kateřina Knejzlíkova kožich zastavila v Židech, i pohnala ji. Soud trval přes rok, ale na konec Lidmila odmrštěna jest 15. list. 1526 nemajíc dosti důkazů (1047 N 8, R 17; 1128 I. A 7).

R. 1528, 30. září Vavřinec je těžce nemocen, že neopouští lože. Prodal tehdy skrze plnomocníky vinici svou za Strahovem za 10 k. Jiřímu Kováři (2007—262). Sic r. 1529 zase pozdravil se, ale r. 1530 roznemohl se a to smrtelně. Dne 10. října učinil kšaft a skonal některý čas potom.

Manželka s dítkami zdědila všecko jmění a stala se poručnicí jich, majíc k ruce pomocné přátele nebožtíkovy Havla Podkoteckého a Jana kolečníka z domu Obrázkova (2142 N 10).

Paní Lidmila provdala se potom za Jeronyma bakaláře (2155—177). Umřela však již r. 1532, nejspíše v prosinci. Závětí sepsanou 29. září (prohlášena byla 19. prosince) odkázala dům a vinici svému manželu (2142 P 7).

Sirotka Vavřincova *Jana*, jemuž připadlo z nápadu po matce všeho jen 20 kop, ujal se poručník Jan kolečník. Slíbil, že hocha dochová, a když dospěje let rozumných, dědictví mu vyplatí. Zápis jeho poznamenán v knihy 13. květ. roku 1533. Roku 1539 poručník závazku svému dostál (2134—130).

Drobné zmínky o Vavřincovi v kn. 2007—212; 2142 D 6; 534 A 10.

Kutnohorské příspěvky k dějinám českého obchodu.

Napsal *Josef Šimek*.

Hory Kutny neležely u obchodních cest, nebyly u křižovatky silnic, nejsou u splavné řeky, nebyly vhodny pro dopravu a skladiska — vždyť všude na horách to jde do vrchu — a přec zaujímaly dík bohatství stříbra a přízni králů českých i v dějinách obchodu vedle Prahy v dobách své slávy první místo. Svobody dávané předním městům královským platívaly vždy i Horníkům. Král Jan dávaje městu Písku důležitou privilej obchodní, poroučí r. 1327, aby kupci z Rakous brali se na Budějovice do kraje Plzeňského aneb zkrze Prachatice ku Praze neb k Horám,[1]) roku 1338 přiznává měšťanům kutnohorským táž práva v Praze v koupi a prodeji zboží jako Pražanům.[2]) Karel IV., jenž Prahu a Hory nazývá „výborným a vznešeným městem, nejmilejším a líbezným, jež ctnostmi a vyspělostí občanů a lidnatostí nad jiné obce vyniká«,[3]) osvobodil horské obchodníky r. 1359 cla ze zboží frankfurtského (mimo ně jen Prahu, Sulzbach a Vratislav), a roku 1370 zakazuje přivážení cizího vína do Čech, vyňal však obyvatele Hor, Budějovic a Písku.[4]) Václav IV. nařizuje r. 1394, aby zboží z Kolína do Čáslavi neb obráceně vezené nikoli přes Malín, nýbrž přes Hory se vezlo.[5])

Horští obchodníci s pražskými uzavřeli roku 1410 smlouvu o svobodném provozování kupectví v městech obou na vzájem, ale i za hranicemi daleko byli známi a měli dobré spojení.

Tu přišly války husitské, mnoho změnily, zničily, obchodování Čech s okolními zeměmi na čas zastavily a pře-

[1]) Dr. Čelakovský, Práva m. II 242.
[2]) Tamtéž 443.
[3]) Viz Maj. Carol. z r. 1348 čl. X.
[4]) Tomek, D. Prahy II. 394. 400.
[5]) Dr. Čelakovský, Práva m. II. 853. 854.

rušily. I Horám uškodily; tím jasem, kterým zářily do válek husitských, nikdy se nezastkvěly, nicméně podržely dobré a zvučné své jméno, svá privilegia, ano i spojení s cizinou na čas přerušené, znova se navázalo. Z této doby — totiž 15. a 16. věku — sebrány jsou zprávy, jež podáváme, odpovídajíce k celé řadě otázek týkajících se obchodování horského zvlášť a tím i českého.

Látku k obchodování poskytovali především domácí řemeslníci a »hospodáři«; oni byli seřaděni v cechy[6]) a prodávali své výrobky v malém, sami majíce krámy v domech svých neb domech obecních, zvláště na velké radnici aneb v boudách; »hospodáři« prodávali většinou na ryncích čili trzích. Trhy i ulice dle toho měly tudíž své názvy. Čteme v starých zápisech o *rudném* trhu (1486), z něhož ulicí na rynk dolního města se šlo (1444), o trhu, kde *nádobí* prodávají (1486), o trhu *masném*, jenž sáhal až ke kouřimské bráně (1486, 1507), o trhu *masném* neb *pivním* (1429), o *obilním* trhu, na němž stál pranéř 1448, 1486), a r. 1444 masné krámy, o *koňském* trhu, ještě roku 1469 Russmark zvaném, na němž od roku 1489 stály masné krámy, jež postavili pp. na místo domů od Martina Vrbíka za 100 kop a od Václ. Tkalce za 40 kop koupených, o *rybném* trhu, kterýž byl proti Vlašskému dvoru (1489) a sáhal až k vysokému kostelu (1543), také tu stával pranéř (1433); čteme dále o *hovězím* trhu, (1512), o *senném* trhu, na němž stál dům Udidlovský (1521), o *ovesném* trhu, od něhož se šlo vzhůru ke kouřimské bráně (1450, 1457), dále o trhu *hrnčířském* (1529), o *holzmarku* (1494) na Cechu, proti kostelu sv. Jiří (1443), o *prkenném* trhu (1474,) není-li totožným s předešlým; dále uvádí se *solný* trh (1449), jenž ležel pod melhúzem (1474), *kurný* trh (1452), *proutěný* trh (1453) a *olovný* trh (1444).

Z ulic náležejí sem *hokynářská* ulice (1506 jmenovaná), *prutná* (1493) za kouřimskou branou ležící, *senná* na Cechu (1493), ulice, »*kde ptáky prodávají*« (1466), a ty ovšem, které dle řemeslníků, již své krámky neb stánky tamtéž měli jmenované, *masařská* (1446) jdouc ke kolínské bráně, *řeznická* (1518), *provazní* (1484) u klášterské brány, *ševcovská* (1456), čili ulice *k ševcům* (1487) blíže vys. kostela, ulice »mezi *zámečníky*« (1488), jdouc z »Talmarku« k vys. kostelu, mezi *pekaři* (1490), jdouc k bráně klášterské, ulice *reflířská* (1451), *soukenničí* (1477) u svatého Bartoloměje.

Z výpisku těchto prostých, vybraných z topografické části starodávných Hor jest patrno bohatství a výběr obchodování, jež bylo tak mocné, že celé ulice a trhy dle něho se nazývaly.

Naznačíme nyní místa určitěji, pokud prameny mluví, kde ty ony věci se prodávaly.

Ryby solené, či herinky prodávány směly býti pouze v tak zvaném *undrláku*, kdež prodávali herinkářky odvádějíce plat jistý k obci; tu sedali ve stolicích a ve 4 nedělích losovaly o místa (1525),[7]) a jen ve zvláštních případnostech dovoleno někomu i v domě. R. 1552 dovoleno Janu Žlutičkovi truhláři na přímluvu pánů zřízených rad KM nad appellacími od pp. šepmistrů, obecních a starších, aby v domě, který jest *u* undrláku, slané zboží prodávati směl; když pak r. 1556 otevřela krámek podobný Salomena, žena jeho, zakázáno jí.

Ale od r. 1557 zkrze ortel appellační též v domech prodávati se mohly ryby a tu ustanoveno: herink přivezený složí se v undrlaku, undrláčník jej vybední a shlédne; je-li herink příjemný a dobrý, zcejchuje tunu a propustí, je-li shnilý, nepropustí k prodeji; za to platí se fišmistrům, mimo to z tuny 2 gr. bílé k obci, undrláčník obdrží od vybedňování a přehlídky 1 gr. O příjmech těchto vedl písař fišmistrův a undrlačník registra. Byl-li vezen herink od brány, musil branný od brány až k undrláku s ním. Zaměstnaní v undrláku musili i němčiny znalí býti; Mathes zedník roku 1554 jen proto v undrláku úřad dostal, že německy uměl.

O krámech kramářských pohromadě stojících, z nichž brala kapitula vyšehradská 20 hřiven ročního platu, jakž byla obdařena proboštem svým Janem, synem Václava II., roku 1321,[8]) nečteme v pramenech 15. a 16. století ničeho.

Chléb prodával se *v chlebnicích* čili *v chlebných krámech*. Pekaři kotce si kupovali neb i dědičně drželi, ale ti, co seděli v předních, více prodávali než ti, co v zadních. I stěžoval 1559 Lukeš pekař, jak jiní pekaři ve dne v noci pekoucí v prvních kotcích vše prodají a též všecky ulice okolo rynku hokyněmi osázeli a v dědičných prvních kotcích prodají za 20 tolarů »než já sedíce na zadních za 2 bílé groše«.

Arcikníže Ferdinand, k němuž se Lukeš s touto stížností obrátil, doporučoval jej milosti šepmistrů.[9]) Že valněji v předu krámů se prodávalo, ukazuje, že přední pekaři chtěli z krámů svých dávati 1 groš bílý týdně, tedy 52 gr. ročně, kdežto ze zadních do roka 8 grošů. R. 1561 stěžují si všichni majitelé zadních krámů, že nemohou nic odbýt, a »když pecen chleba napekou, že celý den druhdy i dva nad tím sedí, než prodají", kdežto z předních jen pořád nosí a prodávají. Lukeš Vodička stěžoval tedy opět až k císaři 1561, ale ničeho nedosáhl, neboť šepmistři po dlouhých úradách nechali krámy koupené těm, kteří si je koupili. Roku 1565 mincmistr spory ustavičné tím chtěl srovnati, že mimo přední dvéře dal i zadní udělati. Že spory nepřestaly, ukazuje však konečné rozřešení sedání, tím totiž, že od roku 1573 uloženo pekařům sedati dle losu v kotcích napřed, uprostřed nebo v zadu. Prodávání chleba té doby jen na řečené kotce bylo obmezeno, tak že rychtář neměl dovoliti zvláště na rynku, pod loubími, v domech a ulicích, kudy se jezdí, chléb prodávati (1572). —

Maso prodávalo se *v krámech masných*. Stály původně na obilním trhu (r. 1444), později přestěhovány na koňský trh (od r. 1489), ač v další době neostalo jen při nich; jmenujíť se r. 1561 masné krámy před domem p. Bočka staršího Dohalického z Dohalic a obecní. Krámy masné před domem Bočkovým měly býti odstraněny, ale Boček velice jich bránil a obrátiv se na místodržící, dosáhl 1570 toho, že směl je postaviti a »aby něco bytelného postavil«,

[6]) K r. 1555 jmenují se tyto cechy: řezníci, pekaři, nákladníci (piv), kováři, krejčí s kráječi, postřihači a rajtíři spojení, soukennící, tkalci, kramáři se šmajdéři a uzdáři spojení, váčkáři s toboláři a rukavičkáři spojení, zlatníci s konváři spojení, kožešníci, střelci se šípaři spojení, zámečníci s mečíři a sedláři spojení, truhláři s bednáři a koláři spojení, šenkýři, kloboučnici, ševci, koželuzi, provazníci s lojovníky a olejníky spojení hrnčíři, koláčníci, soustružníci s vochláři spojení, tandlíři s perkytláři spojení, bradýři a lazebníci.

[7]) Lib. sent. H. 6.
[8]) Tomek, D. Prahy I. 410.
[9]) Archiv kutn. č. 1417.

přenechán mu z krámů těch plat obecný až do svatého Jana 1572.

Roku 1575 dovídáme se, že byly masné krámy dvojí, dolení a horní, a o hodech vánočních poručeno, aby se dolní opustily a prodávalo se jen v horních. Ale řezníci ani mincmistra ani pánů poslechnouti nechtěli; když pak dva řezníci pro vzpouru do vězení se dostali, volali i ostatní »pojďme také do vězení, zavřeme krámy a neprodávejme« a srotili se u váhy a kdyby nebylo svátků, byla by snad povstala z toho i bouře. I vzati všichni řezníci do císařského trestání a střídavě zavíráni.

V radnici byly rozsáhlé kotce pro *soukenníky* a j., na něž byli šepmistři pyšni, tak že na př. r. 1569 prováděli též jimi členy dvorské kanceláře. Bohužel, že bližších zpráv o nich dopátrati jsme se nemohli.

Obyčejné a pravidelné trhy městské bývaly na Horách každé středy a pátku a na ty dni směli i židé trvati na Horách, jindy nikoliv; opětovná prohláška stala se r. 1560.

O pátcích bývaly konány prohlášky obecní, a ty začínaly slovy: »Šepmistři a rada oznamovati ráčí, že...« [10]) Na jeden z těchto dnů vykládali též koželuzi kůže, aby ševci mohli si vybrati; která kůže nebyla po třikrát koupena, ta směla být prodána ven. Když však koželuzi tohoto starodávného pravidla nedbajíce kůže ven prodávali, tak že nastala i drahota obuvi, byly z toho r. 1557 třenice. Trh byl přístupen pro překupníky dle nařízení šepmistrů z roku 1575, až praporec na trhu vztyčen. Mimo uvedené dny tržní také v neděli i svátek, kde mnoho lidu do města vešlo, obchodováno a tu bývalo bud a krámů tolik, že »rynk byl docela zaměstnán«, a proto r. 1570 nařízeno, aby boudy jen den stály. Pro rybáře platil jen pátek. Veletovských jako poddaných bylo povinností ryby z Labe na Hory nositi, ale oni častěji do Kolína s nimi zacházeli; za to dostalo se jim domluvy i trestu (1573).

O trhových dnech celé řady *překupníků* čekaly na venkovany vezoucí plodiny a j. věci na trh, s těmi smlouvaly a uzavíraly koupě, než k tržišti se došlo, placení cla takto se vyhýbajíce. Proti tomu vydávána častá nařízení a docházelo k hojným trestům.

R. 1531 vzati do vězení překupníci másla, medu, sýra, zvěře a hub pro neposlušnost. Roku 1557 stěžováno, že zádavu a drahotu činí, po vsech vše vydrancují a obci poplatek pak schází, a když se na trh něco přinese, že chtí »před každým předek držeti« a tím drahotu činí; i nařízeno, aby ve středu a v pátek o dnech tržních ničeho nepřekupovali, sic že jim bude pobráno. Dříví kupovati chodili překupníci i jiní na Pach za bránu (1560), i musil branný od čáslavské brány choditi na Pach, aby se tam přesvědčil, není-li tam dříví, prodávalo-li se tam, vybíral clo tam na místě (1568)

Roku 1560 překupníci skupovali obilí a pšenici až k dolu „Oslu“ vybíhajíce, tak že drahota povstala, i rozkázáno, aby branní za město vycházeli a tu clo vybírali od každého, kdo by prodával. Roku 1570 Martin Špicfous překupoval sýr, máslo a slepice a voze do Prahy dodával do císařské kuchyně; téhož roku Jan od Vorlů a jiný od Kašků překupovali a vyváželi svině, i pohrozeno jim, že budou jim, bude-li se opakovati, pobrány a do špitála dány. Poněvadž pak pohrůžky nepůsobily, dostala se Anna Soběhrdka do šatlavy, neboť ji chytil rychtář, když překoupila 4 hrnce másla, ač před tím nedávno za 11 tolarů másla skoupila. Smělým překupníkem byl Matěj Koželuh, jenž v bráně sedě chytal sedláky a překupoval máslo, sýr a jablka. Pro tyto a podobné věci dostávalo se překupníkům častých domluv ano i trestání. K domluvě svoláno r. 1573 celkem 50 překupníků a překupnic, roku 1575 napočítáno 150 překupnic, r. 1581 spočítáno rychtářem 28 usedlých překupníků a 64 neusedlých.

Jinou svízel činili *podomní obchodníci*, většinou židé. R. 1529 stěžovali si cechmistři kramářští, že se po domech prodává šafrán, kmenty, kůže, stuhy a jiné, kdežto oni pavují, a to že jsou židi. R. 1568 židi napomenuti, aby „nehauzírovali“, loketní zboží na lokty, koření a jiné na loty neprodávali, a rychtáři poručeno, aby je zatkl, jakmile shledá, že přes dni sváteční neb přes noc na míru neb váhu dávají. Podobný obchod zařizovali okolní zemané i sedláci sami, dávajíce nositi po hospodách na prodej husy, jiné ptáky, ryby a pod.

Střediskem obchodu malého byl *rynk;* poskytoval zajisté obraz velmi pestrý za dní trhových. Tu scházeli se řemeslníci, kteří nabízeli své tovary, se sousedy, kteří zásoby obilin vyprodávali, a s venkovany, kteří na trh přinášeli potraviny. Máslo prodáváno v hrncích, [11]) tu seděli před domem Bartošovským „v srdci města“ perkytlářky, prodávající košile, plátna a havířské perkytle a platící z místa 2 groše k obci (1577), tu seděli lojovnice blizko radnice a prodávaly „krancle“. Sedati se nesmělo dle nařízení z r. 1561 do ulic a rynku dále než na $^5/_4$ lokte. Blíže radnice sedali též sousedé prodávajíce mouku, jejíž sklady měli v radnici samé. Když r. 1560 chtěl rychtář zjednati na rynku místo a odstěhovati sousedy ty do chlebnic, ohradili se znamenitě, ukazujíce, že je do chlebnic daleko ze skladu, že je v chlebnicích tma, že by se mouka nerozeznala, že v chlebnicích zápach... I dovoleno jim pány i nadále u zdi krbcovského a srnovského domu, ale aby za čtvrt léta 4 den. dávali, z krup a hrachu v undrláku prodávaných pak 2 gr. Ku sbírání těchto dávek ustanoven Jakub bakalář.

Pod podloubím stály krámky s ptáky, knihami a j. věcmi a že šel důchod z krámků těch k obci, nedovolili páni podloubí zastavěti (1568).

Největší ruch panoval v městě o *jarmarce*. Pro obchodníky z dalekého okolí shromážděných stavěny boudy, jež si obchodníci najímali, aby je potom vždy o jarmarce zase osadili; roku 1561 Eliaš Vokál hlásí se o boudu po † šmukýři z Prahy. Boudy stavěla obec svými zřízenci, již od obchodníků si směli za to drobný peníz vybrati. R. 1573 svěřeno stavění bud Koktovi a Undrláčníkovi, ti však vybírali 3—4—6 gr. alb.; i naříkali kramáři, že platí pánům i těmto a „že tak nikde nešacují jako zde“. Poněvadž vedle toho Kokta „rozdírá ústa neuctivě a odpovídá až hanba mluviti a druhý panskou boudu za 1 kopu prodal“, dáni byli oba za kládu.

Obchodníci odváděli jarmarečné poslu panskému neb i písaři (1560), ungelt od kupců kadaňských, litoměřických a j. náležel králi a posílal proň svého úředníka na Hory (r. 1527). [12]) Odkud se na Hory vozilo, uvádíme ovšem na

[10]) Roku 1552 takto uvozenou prohášku čteme v L. Mem. o potrestání přísném škůdců zahrad.

[11]) Máslo na trzích nesměli kupovati koláčníci, nýbrž měli si je opatřovati po vsích a u zemanů; nedělo-li se, dostali domluvu, jako 1557 Štěpán koláčník. Také vyzýváni občas, aby dávali za peníze koláče „slušný flek“.

[12]) Archiv kutnoh. č. 443.

místé jiném, zde jen vzpomínáme těch, kteří jmenovitě se uvádějí, že na jarmark výrobky své vezli, byl to Matoušek knihař z Prahy (1563)[13]), Mach Holiaš a Jiřík Mužík, kožešníci z Hradce, kteří na cestě na Hory oloupeni byli od loupežníků a škůdců zemských na Železných Horách, a Josef žid z Bydžova, jenž s plátnem přijížděl (1556).

Prodávajícím prohlíženy pilně míry, váhy i věci. 1560 o jarmarce (Dicit I. f. 4) nalezeny u kupce Matesa od tří oslů, žida Judy z Kolína, Vlacha Jakuba z Rejna Kolína a Petra Vlacha krátké lokty a když tvrdili, že jsou lokty pražské míry, změřeny a shledáno, že jsou o dobré stéblo kratší i platili pokuty 1 kopu. Roku 1582 Melichu zlatníkovi z Chrudimě sebráno na jarmarce 12 lžic pro lehkost. Na jarmark táhli lidé ničemní a zlí. Roku 1577 chycen Pavel kejklíř, jenž utekl z Poděbrad z vězení, kdež se podkopal; uměl hrát falešně v karty, a „tref sobě skládati uměl". Při výslechu oznámil, že mnozí na jarmarky s falešnou hrou jdou, jsou ustrojeni jako zemani v aksamitových pěkných šatech premovaných se stříbrnými kordy a birety aksamitové mají, takovým že jest Židek Pavel a Jan Škoda.

Lehkých ženštin[14]) sešlo se k jednomu jarmarku r. 1577 sedmnáct a tři z nich měly u fortničky pokojíček; přišly z Brna, Příbrami, Prahy, Zbraslavic, Lhotky, Chotěboře, Želiva a j. Z těch dostaly 4 pardus, 1 cích, 10 prostě z města vyvedeno.

Jinak postaráno bylo o jarmarce o jistotu a obyčejnou městskou policii rozmnožili ponocní a žoldnéři, také cechy vydávaly posílky (1556).

Rormeistr měl nařízeno pouštěti do kašen hojnost vody.

Kteraké bylo *spojení obchodní horských* kramářů a prodavačů vůbec a kupců (tak slouli tehda velkokupci a bylo jich na Horách mnoho) s cizími i se zahraničnými kupci a kramáři, ukazuje následující soupis, kterýž po testamentárních údajích, po upomínkách o dluhy a pod. sestavili jsme dle věcí.

Ryby živé i solené. Živé ryby zasílány byly na Hory z rybníků okolních panství. Ondrák řezník vzal od pana z Pernštejna r. 1503 deset džberů ryb,[15]) Jan z Litoměřic přivezl r. 1532 „losos" na Hory, Václav Chlupatý z Páchu vzal ryby od Petra purkrabí chlumeckého za 24 kopy 11 gr. (1505,[16]) Václav Slánský vzal ryby od Hynka hejtmana poděbradského r. 1506 za 7 kop 2 groše,[17]) Václav Haken vzal 13 džberů kaprů (po 1 k. a 30 gr.) a mimo to drůbeže džber sumou za 21 kop 35 gr., r. 1579 od Karla Myšky ze Žlunic a na Hrádku nad Podousy. „Herink" koupil Šimon Hubáček od purkmistra frankfurtského Klauzvinca (1525) a dluhoval mu zaň 106 zl. rýnských.[18])

Zboží koloniální brali kramáři hlavně z Prahy, z Norimberka, Augsburka, Salzpurka a Krakova. Kateřina Kurková (1571) dlužna byla Dittrichovi kupci Normberskému 33 tol. a 26 grošů miš. za věci krámské. Jan Chyzdera, po jehož smrti pí. Anna z Vilemovce vdova dále obchod vedla, bral věci krámské od Pavla Pilgramera (1570), Hanuše a Volfa Edra, bratří ze Salzpurka (1562) a dluhoval jim 237 zl. r., z Augsburku pak bral věci od Hanuše Estereichra, Herbsta, Tomáše Mona (dluh 689 zl.) a Davida (dluh 323 zl. 50 kr.). Jan čili Hans Troj (písař horský píše Jan Hanstroj aneb pouze Hanstroj), jenž byl kupcem bavorským na Horách usadilým a agentem kupců Tichtlů a Ebmera z Norimberka,[19]) zprostředkoval spojení obchodní s domovinou, sám pak obchodoval s Pavlem Kaufmanem z Krakova (1516), jemuž dluhoval 520 kop,[20]) a Michalem Karyjem, kupcem na Starém Městě Pražském, jemuž byl 1180 kop dlužen (1518).[21]) Pavel Kramář bral věci též od Hanuše z Normberka jako Jan Chyzdera, a konaje poslední vůli (1543) oznámil, že dluhuje Hanuši 95 kop gr., „ty na domě ukazuje a věří, že mu křivdy neučiní pro jeho syna a on Volf (Hanuš) zase jemu dlužen, třikrát pro něho jezdil do Olomouce, do kláštera Naumburka a Vídně a pokládá si za tu práci 50 zlatých rýnských. Mimo to bral Pavel věci krámské i od Lidla z Jihlavy. Anna Kmochová (1559) byla dlužna za věci krámské Faltinu kupci „z Lipského" 50 kop.[22]) Faltin Pitner kramář bral věci od Pavla Meisingera z Normberka (1572) a Jorg. Kellnera z Normberka (1566), jemuž dlužen byl 220 rýnských,[23]) Václav apatekář (1482) bral věci od Kašpara Kinzla ze Chba, Mandalena apatekářka (1543) od Hanuše Hausdorfa z Normberka. Šimon kramář (1525) bral věci z Normberka, Salzpurka a Štýru.

Perník a vosk bral Jan Plsák od Bartoše pernikáře 1504 z Jičína.[24])

Věci ozdobné brala Anna Šmajdeřka od Lukáše Kankáře ze Svídnice a Šimona z Boleslavě (1544); dovoz jí zprostředkoval Eliaš forman.

Vlny koupil Zikm. Kozel z Riesenthalu za 545 kop 54 gr. 3½ d. od Jiř. Voděradského z Hrušova a na Suchdole (1580).

Rozsáhlý obchod *se zbraněmi* vedl Burian Veltrubský z Veltrub; kšaftuje (1530) ohlašoval, že dal Hansfailovi kupci z Norimberka ve Vídni usadilému na sklad 69 ručnic čtyřpídních samých zapalovacích po 12 šilincích, 2 ručnice krátké zapalovací španielské po 5 fl. r., 19 šavlí po 1 fl. r., u Haustadlera ve Vídni měl 50 šavlic a tesáků po 20 gr.[25]) Konal časté cesty do Normberka a vedl obchod i s koňmi.

Železo kupovala sama obec k obecní váze, odkudž každý železo kupovati byl povinen; bylo tu železo cáhlovské, moravské a děvínské, podobně glit a olovo. Jednotlivci směli prodávati drobnější věci železné, jako „hřebíky, cvečky, plechy i radlice a malé německé šíny". Správce váhy vedl o všem účty.

Stříbro bylo v Hoře ovšem doma a docházelo spracování u zlatníků domácích, jichž byla slušná řada,[26]) nicméně jezdili na Hory zvlášť na jarmarky cizí zlatníci, zvláště z Prahy, z Chrudimě (Melichar 1582) a j.

Nežli pojednáme o dalším předmětě obchodování, zmíníme se o *karbanu*, jejž zvláště zlatníci užívali, aby věci od zlata a stříbra vyprodali. Byl to druh naší věcné loterie, k němuž bylo potřebí panského dovolení. Roku 1571 dovolili páni zlatníku Šimonovi karban vybírati do 50 kop. Následujícího roku zase mu dovolen karban, ale bylo naň

---

[13]) Po jarmarce bil se s Ondř. Oxenem a zvolal „pojď, udělám ti vlašský kousek".
[14]) Jinak měly tyto stálé sídlo na Horách: u Šaldů, Mečířů, V radosti, Na Baště, Na Hoblíku.
[15]) L. flav. maj. G. 4.
[16]) L. flav. maj. G. 24.
[17]) Tamtéž H. 2.
[18]) L. test.
[19]) Dačický (Rezek) I. 53.
[20]) Archiv kutn. č. 179.
[21]) Archiv kutn. č. 189.
[22]) Archiv kutn. č. 1432.
[23]) Archiv kutn. č. 2034.
[24]) Lib. flav. maj. G. 17.
[25]) L. test. G. 32.
[26]) Viz o nich náš článek v Arch. Památkách.

stěžováno, že chce již ve čtvrtek (po neděli Gaudete) vydávati karban, ale že ho ještě nemá, a že některé staré věci, kterých dobýti chce, vkládati hodlá a některé drahé zápony že teprv dělá. I zavolán na radnici, kdež ujišťoval, že bude vše dobře, nicméně musil registra přinésti i věci; snesl vše v malé truhličce. Byly tu drahé i staré věci a měl 70 kop vybráno. Poručili mu tudíž páni, aby drahých věcí nechal, a raději koflíků lžic a j. menších věcí nadělal, aby více se podělití mohlo a nikdo nestěžoval. K „pošacování" pak povoláni přiseżní zlatníci, aby po čem co poznamenali. 1579 dopřáno bylo zlatníku Mikuláši karbanu vybírati od stříbra až do 100 kop a na 1 cedulku po 1 groši vybírati.

Mimo zlatníky i jiní s karbanem šli. 1577 Václav Vilémovský, konvář na Tarmarce, o němž Dačický kratochvilně praví, že „stařeček byl a rád pálené pil", poslal s karbanem do Hradce Jana Rotleba a dovolil 10 gr. denně utráceti, ale ten z rejstříku vytrhl 2 listy, aby mohl utratit víc, z čehož potom měl ovšem nepříjemnost.

Že se při oznamování karbanu troubilo po městě, dovídáme se z potrestání trubače Volfa r. 1577, jenž zatroubil při té příležitosti synu p. hofmistra Jírovi tak do ucha, že „voslechl," začež vsazen za kládu.

Sůl vožena z Bavor přes Prachatice do Písku a odtud dál ku Praze neb na Hory, jak čteme v listu Jiřího krále k Janovi z Rožmberka (1461).[27]) Sůl kupovali obecní hospodáři (obecní to zřízenci); skládali do komory solní v radnici a prodávali ji vážnému, jenž úřad ten od obce najatý měl a ten sůl rozprodával za nařízenou cenu veda o tom registra. Týdně odváděl hospodářům peníze. Šel tedy ze soli mnohý užitek k obci. Týž vážný, jak již shora bylo naznačeno, prodával železo, olovo a glit, sám pod dohledem obce tyto věci si opatřuje, proto bylo nepříjemno šepmistrům slyšeti, že Jakub z váhy dluhoval do mince za olovo, do Jihlavy za železo (1572). Na nepěkné šalby přišli páni u Albrechta Supa, jenž (1555) celé vozy přímo pro sebe kupoval nedávaje skládati ji v solné komoře a cenu soli zvýšil i chtěli již páni váhu a prodej soli mu vzít a obci přivlastnit, ale když dal 30 kop pokuty, prodával zase dále.

Řečená váha obecní stála v jedné klenuté spodní místnosti velké radnice. R. 1546 přikázáno kupcům a kramářům, aby doma a ve sklepích neváżili ani krámských ani kupeckých věcí na těžkou váhu, nýbrž aby k váze obecní šli, aby důchod obecní nescházel a to pod trestem; z téhož důvodu nedovolili páni (1554), aby postranní váhy na centnýře a kameny byly udělány. V této místnosti „obecní váhy" visely spravedlivé míry, dle nichž měli konváři nové hotoviti a r. 1581 nové a správné míry opět tam zavěšeny a šenkýřům bylo poručeno, aby si je důkladně prohlédli, neboť byly žalováni z podvodu, že dna nádobám vyrážejí a výše posazují. Již r. 1558 shledáno, že v mnohých hospodách měli dvojí míru, na menší vydávali, na větší přijímali. U Pýšů měli korec o 6 věrtelích, u Bakalářů větší a menší, u Svobody o 6 věrtelích s vrchy, u Kurvy mateře věrtel i čtvrtce malé. Roku 1560 mlynáři Jan Novomlýnský a jiní dva pokutováni pro malé míry vězením a penězi. Pokuta obnášela 5 kop a pp. řekli, že do pokuty 5 kop nikoho za falešníka neprohlašují; kdyby falešníky opravdu byli, jinak že by se k nim zachovali. Falešná závaží byla 1570 nalezena též u Zuzany Kačicové kramářky, jež kořeni prodávala, ale měla malé loty.

Víno pili horníci domácí i cizí; z vína šenkování šel pánům ungelt, i vymlouval se marně Ctibor z B . . . (nečitelno), že má majestát a dle něho že smí šenkovat víno na Hrádku (1558) a neplatit ungeltu; také nedovoleno Sigmundu Loreckému z Ylkouše (1560), jenž býval v císařských službách a zase jich čekal, aby neplatě ungeltu 30 beček vína rozprodati směl, jež mu někteří páni a stavu rytířského darovali a on na Hory si svezl. Důvod, který ve své suplikaci uvádí,[28]) „poněvadž jest chudý jonák a tu utrácí", na šepmistry neúčinkoval.

Který peníz a jak z vína vybírán, osvětluje nám podrobná instrukce z r. 1559, již tuto uvádíme:

„Instrukcí vydaná od pp. šepmistrů a rady na Horách Kutnách pp. obecních a soudců panu Petrovi Bernáškovi a p. Jak. Bakalářovi, jak se při vybírání peníze z žejdlíka vína chovati mají: 1. Do register nových aby všecka vína popsána a s registry prvnějšími srovnána byla, která mají nákladníci v sklepích, co starých, co nových aneb kde jinde; a co více vín do města povezou, to vše bude k tomu poznamenati a pp., kteří ten peníz vybírati mají, aby měli jedna registra a písař šrotýřský druhá a v těch obojích registrech aby se zapisovalo, co kde vín přivezou a co jich vyšenkují. A to vybírání aby hned začalo od Nového roku minulého,[29]) t. j. Dominiky: In excelso throno a což prve vína vydáno a sázeno bylo před novým rokem, to aby k prvějšímu počtu vyupomínáno bylo.

2. Když by které víno šenkovati se mělo, každý nákladník aby prve oznámil pánům voleným k tomu, že víno saditi ponese a ukázal, kterou nádobu načne, tu nádobu aby ti páni poznamenali a vrch přetáhna papírem aby sekrety svými spečetili a když ji vyšenkovují, též ti páni aby pohleděli, ta-li je nádoba vyšenkovaná. Po vyšenkování ten peníz obci náležitý aby dal bez odtahu to jest z nádoby z desítky 1 kopu 15 grošů a který by nedal, aby jiné žádné sázeno nebylo.

3. Kdyžby víno sadit se přineslo k pp. šepmistrům, tehdy každý pan šepmistr má se zeptati, okázali-li tu nádobu přísežným k tomu zřízeným. Jestliže by neokázali, tehdy aby sázeno nebylo, pakliby přísežných doma nebylo, aby nákladník obmeškán šenkem nebyl, bude moci pan šepmistr služebníka na ten čas poslati, aby ukázáno bylo, kterou nádobu šenkovati chce a ta nádoba aby poznamenána byla od služebníka a potom přísežným k tomu voleným oznámeno.

4. Kdyby osoby zvolené na pp. šepmistry vznesli, že některé osoby jim, což náleží dáti, zanedbává a odtahuje, tomu aby pan šepmistr vína nesadil, leč se prve, což zadržel, urovná a vyplní.

5. Kdyžby vína uherská stahovati se měla, aby těm osobám oznámili a bez jich vědomí aby žádných nestahovali.

6. Vína uherská zvlášť aby popisována byla.

7. Ti páni aby každého $^1/_4$ leta, což se v kterém vyšenkuje, a z těch vín peněz sejde, počet učinili a zupomínajíc všecky peníze v $^1/_4$létě přišlé na rathouze skládali.

8. Jestliže by který nákladník vína některá nehodná vinopalům aneb ven z města prodati chtěl, toho bez vědomosti

[27]) Archiv český V. 286.

[28]) Archiv kutn č. 1487.

[29]) Nařízení toto vydáno r. 1559 Circumded. f. 2.

těch pánů, až by oni prve ty nádoby, jsou-li plné a není-li z nich co vyšenkováno, shlédli, aby žádný nečinil, a jestliže by z nich co vyšenkoval, z toho též co by přišlo aby dal a oni též aby taková vína zapisovali a počet činili.

9. Jestliže by na rozkaz pánů šepmistrů a pánů (obecních) z téhož důchodu sirotku kterému jaké peníze vydali, o tom bez prodlení aby písařům oznámili, aby oni do register sirotčích takové vydání zapsali a tudy aby z potomních spletků sešlo a podruhé potom se nedávalo.« —

Roku 1572 rozhodli se šepmistři, že sami koupí víno, že je svážeti i prodávati budou, [30]) i pořízeno 5 sudů a Pavel Pilgram určen jeti pro víno do Uher. Shlédněme jeho účet![31]) Cesta vedla Pilgrama do Ettenburka (Šopproně) a když skládal účet, čítal zlatý po 60 kopách, tolar po 70 kr., kopu po 60 gr., groš po 7 den. alb. Přijal od šepmistrů 600 kop a 50 kop, na útratu 25 kop. Vydal: koupí sudu vína (= 15 věder) v Ettenburce od Ondřeje Karklera, vědro po $2^1/_2$ zl. a nadto dáno o 1 tolar více . . . 16 kop 34 g., koupí 3 sudu vína (= $37^1/_2$ věd) od Tom Krašnera 44 kop 45 gr. a t. d., celkem za víno vydal 528 kop 38 gr. a 1 denár. Mimo to měl zvláštní vydání:

Martinu, měštěnínu ettenburskému, který formanům ukazuje, kde vína nakládati mají . .	1 k.		
za flastry		15 gr.	
Beneši Blažkovi za 2 fůry	15 k.		
Adamovi a Varbašovi z Prahy . . .	25 k.		
Beneši formanovi z Prahy	27 k.	30 gr.	
Co jsem ve Vídni od zvexlování starých tolarů 900 na každý po 2 d. nadávku přidati musil	3 k.	13 gr.	
Od změřování sudů	1 k.	12 gr.	
Útrata na cestě	5 k.	35 gr.	
V Ettenburku od pondělí do soboty .	6 k.	6 gr.	3 den.
Nová voj a kování koní		21 gr.	3 den.
V jednom městě 4 míle od Ettenburku za noc		51 gr.	3 den.
U Vídně za 2 dny protrávil	3 k.		
V Holeprunu za snídaní		25 gr.	5 den.
V Enzersdorfu přes noc	1 k.		
V Moravských Budějovicích přes noc		50 gr.	
V Jihlavi přes noc		40 gr.	
V Habru přes noc		36 gr.	

Páni šepmistři dodati musili 2 kopy a 39 grošů.

Z roku 1574 zachovala se registra vinná,[32]) z nichž vidno, že „v pondělí, po 3 králích uh. vína přivezena k obci od Vavř. Stola a Jana Kostky koupená.

Ondřej syn Bartla z Jihlavy přivezl na 2 vozech	59	věder
Matěj Hekrle „ „	30	„
Gregor šafář Martina z Opatova „	29	„
Jiřík z Markvartic „	$25^1/_2$	„
	$143^1/_2$	věder

Dáno od V. Stolara Bartlovi prve 50 kop, nyní se jeho synu od fury 25 gr. vyručilo a k tomu hotových peněz 34 kop přidalo. Jiným formanům od vědra po 1 kopě zaplaceno jest. A tak jim všem od té fury jest z rathouzu dáno 118 kop 30 gr.“ V pondělí před nastolením svatého Petra přivezli formani $136^3/_4$ věder (Matěj Hekr z Brtnice byl též mezi formany). Z těch vín uherských vyšenkovaných byl příjem 161 kop. Z těch peněz do mince na vexl Sigmundovi písaři 21 kop, Maternovi úrok 9 kop, 11 kop Janu Veverinovi primasovi na útraty do Prahy a na obecné potřeby.

K prodeji vína obecního 1574 určen byl Kašpar Fifek a přijal je od pánů v lochu a počal prodávati, 1576 lochy i dolní světnice v radnici pro prodej či šenk vína byly opraveny.

Mimo to však točeno bylo víno různé a voženo z daleka od jinud. R. 1572 přivezl na př. pro Krist. Dittricha forman Jan Pilz od Pavla Mensingera, kupce normberského, 11 sudů vína. Ondrášek šenkýř byl dlužen za víno Valentovi do Litoměřic (1506), Volf šenkýř vozil si víno z Evančic. —

Šrotýři musili přítomni býti vytahování vína prodaného ze sklepa neb nakládání jeho s vozu na vůz a vybirali z vína clo. 1570 povoleny jim 4 gr. z bečky.

Piva cizí točila se na Horách tato: z Hradce Králové, z Prahy, ze Svídnice (hořské). 1579 přivezl Petr Forman od Václava od Zlaté Štiky v Praze na Starém Městě několik sudů. Z cizích zvláště však pilo se brodské (českobrodské); bylo dobré, ale drahé, proto 1578 šenkovati je pro drahotu bylo zapovězeno, vždyť prý v Brodě samém po 36 gr. je sázejí. Kdo by je z nákladníků vzal, zaplatí pokuty 5 kop, přijde na dvě neděle do vězení a nesmí čtvrt léta vařit. Proto ovšem piva brodská na Hory voziti a tu píti se nepřestala, ale napjetí trvalo i dále. Čteme k roku 1582, jak Brodští skrze posly žádají do Hor, aby sud piva jejich po 45 gr. sázen byl, že bude pivo dobré, domácím sázejí prý po 50 grošich, ale horníkům „pro ušetření přátelství“ sleví pět grošů. Starší šenkýřští však odvětili, že po pivech nic není, lepší že jsou páchovská (domácí), formani že chtí od sudu několik grošů, sudy že se menší, nevymývají se, a pivo že zasmrádá.

Páni uslyševše to a chtíce přece dobré pivo brodské míti, rozhodli, že se bude po 40 grošich vystavovati, že sami pro piva do Brodu zajížděti a tu pivo vybírati budou. Jak cena piva Brodského stoupala, z toho vidno, že sázeno bylo 1581 po 36 gr., 1582 po 40—45 gr, 1583 po $1^1/_2$ kopě vystavováno.

Na Horách bylo mnoho pivovarův, v nichž „nákladníci piva vaření“ pracovali a piva vařili. R. 1555 určeno, že má várka piva obsahovati 14 sudů, a ustanoveno, z kolika korců pšenice se má vařiti; na výstavku měl se dáti sud piva po 20 gr., zadního po 40 gr. a mláto po 20 gr., za sud pánům náležely 4 gr. Přes toto určité nařízení opakují se stížnosti do nákladníků, jednou, že vaří řídká piva, že přirážejí 20 gr. na sudu (1556, poněvadž prý byla pšenice dražší), jindy, že ničemné a nehodné pivo dělají, že várku mají na 15 až 18 sudů místo na 14, že mají sudy »na strych brodský« a podobně.

Z piva platil se ungelt, jen lorecké bylo ungeltu zbaveno a kdo je šenkoval, neplatil ungeltu; tak aspoň tvrdil 1558 Václav Podhrádský z Vlčí Hory, jenž držel Lorec po Zdislavovi Zvířetickém z Vartemberka. Naříká, že ti, co od něho pivo berou, že mají pojednou platiti ungelt „mimo zvyklost a předešlá léta“ z jeho piva, jako by přespolní bylo. Pozoruje, že páni nechtí ungelt sleviti, sliboval varného 6 grošů a nabízel, „aby Lorec pod šos sloul a desk aby prázden byl“. Páni však ani těmito ani následujícími

[30]) Tak bývala v Kolíně již roku 1504 (Winter K. obr. II. 450).

[31]) Arch. kutn. 4542.

[32]) Arch. kutn. č. 2693.

nabídkami pohnouti se nedali a když opětně žádal, za neslušné je prohlásili.

K těmto dávkám, poněvadž dluh obecní pořád větší byl, ustanovena ze sudu piva domácího r. 1560 šenkýřům daň po 1 gr. a páni obecní, ač neradi, „neb lid většinou na domácím pivě přestává“, přece z bídy do času k této dani svolili.

Z cen domácího piva uvádíme, že byl sázen žejdlík starého 1578 po 2 d., žejdlík hořského 1578 po 1½ d. Sud domácího 1581 po 36 gr.

Spotřeba *bitného dobytka* byla na Horách při velké populaci města značná a jest patrna již z poznámek o masných krámech. Zde všimněme si ještě, odkud byl dobytek na Hory dodáván. Žáček kupoval voly a krávy (1510, 1511) od Anny z Rýzenberka,[33]) z Olomouce dal voly hnáti na Hory r. 1560 Pavel Vranovský,[34]) z Polska pro Samuele Počáteckého dal hnáti voly Pavel Borkovský a byl roku 1560 dlužen 500 kop. Za 6 let dostal se na Horách týž Borkovský pro další dluhy vůči Počáteckému do vězení, ač měl v královně polské Kateřině a velkokněžně litevské přímluvkyni, ovšem po německu![35]) Naproti tomu dodával Martin Žlábek z Dobřeně roku 1560 Samueli židovi z Prahy skopce a voly.[36])

Řezníci horští sekali dobré *maso*, a byli tudíž hledáni a vyprodávali je i jinam, čímž bohatli. Roku 1557 však zakázáno jim z Hor voziti maso jinam, leč do kuchyně královské a arciknížecí, „vždyť bili tam na Horách jen psotu ničemnou, tak že časem mrzko na maso hleděti“.

Tuny *loje*, ač ho bylo mnoho potřebí pro stroje hornické, dodávány do Prahy, Hradce a jinam.

Obchod s ovsem a koňmi, jichž pro práci na Horách mnoho se potřebovalo, vedli mnozí. 1520 jmenuje se Jan Šavrnoch, jemuž byli dlužni Balaty 8 kop, Tomek 3 kopy, J. M. Jan z Pernštejna 7 kop, pan Arnošt prubéř „za valach“ 6 kop, pan Jiřík za oves, kněz děkan za kůň 4 k. 16 gr., pan mincmistr za kůň 5 kop.[37])

Martin Špikfous prodával *oves* formanům (1563).[38]) Jan Brodský prodával k dolům *hříbata* 1575. Obchodník s koňmi Šebestian Perman r. 1561 poslal do Uher na císařský rozkaz čtyři koně, ale nedošel zaplacení za ně. Když potom se dostal pro dluhy na 3 léta do vězení, shledal byv propuštěn, že mu tři dlužníci zemřeli a tak přišel o 300 zl. I žádal krále Ferdinanda o glejt, že zas obchod začne. Byl dlužen Maurici Penkovi do Augsburku 112 zl. r., Ludvíku Starému ze Salcpurka 126, Kašparu Wintenovi z Nového Města 80 tolarů; naproti tomu jemu dlužen byl Vol. Ochsenfeldner 30 tolarů, Israel žid z Kolína 110 tol., Nosek, žid z Prahy, 13 tolarů.[39]) Roku 1566 přijeli dva Němci z říše na Hory kupovat koní, ale když z Kaňku jeli, byli od 3 havířů napadeni a z ručnic po nich střílено. K r. 1667 jmenuje se Krýbl Krištof, Kšírmajstr, kupec koní, od něhož i Václav Kozman z Normberka 12 koní koupil.[40])

[33]) Arch. č. XIII. 331, 444.
[34]) Arch. kutn. č. 1499.
[35]) Arch. kutn. č. 2044.
[36]) Arch. kutn. č. 1553.
[37]) L. test. E. 8.
[38]) Archiv kutn. č. 1839.
[39]) Archiv kutn. č. 1582.
[40]) Arch. kutn. 2152.

Spojení obchodní, přivážení a vyvážení věcí zprostředkovali *formani*, jichž byl na Horách počet valný, tak že i k horám i jinde na pomoc voláni, byla-li nutná potřeba; tak na př. r. 1470 na rozkaz krále Jiřího v Čáslavi daný vezli chleba a mouku za vojskem,[41]) r. 1541 vezl Holub Forman děla proti Turkům; r. 1562 žádá Ferdinand, poněvadž pojede s Maxmilianem do Frankfurtu, 6 vozů s 4—6 dobrými vozníky z města neb okolí ve čtvrtek po sv. Jeronymovi do Prahy, že za kůň za noc a den obdrží 15 gr. bíl. a z království ven nadto formanům že se zaplatí;[42]) r. 1570 zavolali formany úředníci mince, aby vozili dříví od Labe; 1573 přikázáno formanům piv brodských, aby z města bláto vyváželi, r. 1575 vyzváni formani horští, aby za plat s dobrými vozy do Řezna na sněm s králem vyjeli; 1577 voláni (Quasimodo) do Prahy, aby 5 vozů poslali proti slušnému zaplacení, neboť král prý pojede do Moravy a Slezska.

Formani měli na Horách svůj cech a platili doň cupus. Z formanů uvádíme Martina Beštu, jenž měl 6 koní (1582) a Matěje Sanderu, jenž koupil po Petru formanu, švakru svém 12 koní (1571).[43])

Na vlastní pěst vésti obchod formanům nebylo dovoleno a proto také občas zakazuje se jim skupovávati a rozprodávati plodiny jako zelí (1559), obilí (1570) a j.

Peněžnictví vůbec, zvláště půjčky, nabídky peněžní, záruky a j. obstarávali židé. Jim nebylo ovšem na Horách jakožto v horním městě dovoleno trvale se usazovati, bývali tu jen o trhových dnech, než to jim dostačilo. Zákaz vůbec se obcházel, bydleli v Kolíně blízkém a na Hory dojížděli, kdy chtěli, což z mnohých nářků a žalob seznáváme. Nejdelší a nejjadrnější jest z r. 1530. Tu pp. obecní a starší ohlašují: „Židé sirotky a manželky zdejší podvozují a větší sumy než půjčují, zapisují, bývají na Horách, kdy chtí, sousedé je přechovávají; židé spíš pohané by slouti měli, nemohouce skrz mužské jako stálejší přicházejí skrze ženské jako viklavější a tak někdy dobří sousedé přišli by o statky, poněvadž v prvním uložení státi nechtí, ježto se nám dává a jsme ku posměchu jiným, ježto mluví, kterak mnoho dobrých mužů v obci, že jim trpí a že div že domů do Kolína nevnosí a statkův na koních neodvozí.“ I radí dále, aby půjčka ženě bez vědomí manžela učiněná neplatila, neb se i stalo, že několik let neupomínali, až dluh vzrostl a žeby bylo nejlépe, aby ani v trhové, ani soudní dni ani o jarmarce sem nechodili; také horleno na to, že je sousedé sami fedrují, věci jim přechovávají, ti že by měli mezi židy zavedeni býti.[44])

Usnesení závěrečné o židech nečteme, ale kdyby se i bylo stalo, po čase se zajisté objevili, jako se množili v Praze přes mnohé rozkazy o jich počtu a jako byvše ze země vypovězeni nikdy nadobro neodešli. V knihách pak čteme již k roku 1535, aby krom dnů trhových a soudních nebylo židům na Horách dovoleno trvati „pro lichvy a jiné nezpůsoby, jež ke škodě práva svádějí“ a dále k r. 1559, že hlásí se Israel žid, aby pp. mu vyupomínali dluhy, zvláště u Šimona Pampy (27 gr.), poněvadž má s ostatními ze země vyjíti, ale již roku 1560 čteme v téže knize, „že židé na zkázu sousedů zdejších živnosti své provozují a

[41]) Arch. č. V. 306.
[42]) Archiv kutn. č. 1661.
[43]) Arch. kutn. č. 2401.
[44]) Lib. mem. 1529—30 f. 427—428.

Lebky žižické a archaeologické a anthropologické třídění pozdní doby slovanské.

Píše *Dr. J. Matiegka.*

Pan ředitel J. Felcman byl tak laskav a svěřil mi ku anthropologickému prozkoumání lebky, které při odkrytí staroslovanského hřbitůvku u Žižic zachovati mohl. Po nahlédnutí do rukopisu archaeologického popisu [1]) tohoto nejzajímavějšího nálezu ze všech z pozdní doby slovanské dosud popsaných, podávám v následujícím popis a výsledky měření lebek a připojuji několik poznámek o archaeologickém třídění oné doby.

Hrob *A*: Způsob pohřbu neznámý. Lebka staršího muže, porouchaná; pravá polovice svrchního obličeje a část pravé kosti temenní a čelní chybějí; zuby vypadly částečně již za živa, jinak jsou silně ubroušené. Švy jsou jednoduché, šípový počíná srůstati; v lambdovitém švu nacházejí se dvě zcela nepatrné vsutiny. Oblouky nadoční střední, výčnělky soscovité široké, ale nízké, čáry a místa upevnění svalů slabě vyvinuté.

Norma pariet.: Obrys šestihranný (typ řadových hrobů) s více zakulacenými hrboly.

Norma later.: Obličej zdánlivě prognathní, nos prohnutý, čelo nízké, ploché, přechází v mírném oblouku v temeno a toto v oblouku a pak šikmo v týl.

Norma occip.: Obrys pětihranný typu řadových hrobů.

Norma facial.: Obličej byl patrně nízký, široký; očnice nápadně malé a nízké; nosní kosti vyvstávají; nos střední; dolní čelist široká.

Norma basil.: Spodina podlouhlá s poněkud podlouhlým týlem; otvor týlní ovální.

Hrob *B*: Způsob pohřbu neznámý. Lebka muže středního stáří; chrup až na obě poslední 2 stoličky zachovalý, ale značně opotřebený. Švy vesměs jednoduché, zachovalé; jen šev věncový začíná ve spánkách mizet; žádné vsuté kůstky. Oblouky nadoční a soscovité výběžky středně vyvinuté, ostatní výběžky a místa úponů svalů slabě vyvinuté; čelo vstoupá kolmo jako u lebky ženské.

Norma pariet.: Podlouhlý šestihran typu řadových hrobů.

Norma later.: Obličej prognathní, nos prohnutý; čelo kolmo vstoupá, hrboly čelní silněji vystupují, temeno klenuté, pak šikmo spadající k vytáhlému týlu.

Norma occip.: Oblouk střední výšky s rovně spadajícími stranami.

Norma facial.: Obličej v celku spíše vysoký, zvláště v své dolní části, také očnice vysoké, šikmo položené, ale nos spíše nízký; nosní kosti ploché, nahoře úzké, dole široké; čelist od nosního okraje k alveolarnímu okraji vysoká:

Norma basil.: Spodina spíše delší, týl vytáhlý; patro podlouhlé, otvor týlní kulatý.

Hrob *C*: Způsob pohřbu neznámý. Lebka úplně zachovalá až na pravou kost jařmovou; dle klenutého čela přináležela spíše muži, ačkoliv oblouky nadoční jsou méně vyvinuty, výběžky soscovité slabé a úpony svalů málo naznačené; lebka přináležela osobě starší, neboť zuby jsou značně ubroušené, věncový šev pokročile srostlý, šev šípový pouze místy; šev lambdovitý jest zachovalý; týž jest složitější, avšak bez vsutých kůstek; ostatní švy jsou jednoduché. Nad pravým čelním hrbolem nachází se malá hladká jamka, nejspíše od poranění pocházející

Norma pariet.: Dlouhoovální typ řadových hrobů, méně zřetelně šestihranný; pouze čelní hrbolky vystupují znatelněji.

Norma later.: Prognathní a alveoprognathní obličej; čelo v oblouku klenuté, temeno ploché, náhle a příkře se sklánějící k týlu.

Norma occip.: Vysoký oblouk s rovně spadajícími stranami.

Norma facial.: Obličej vysoký, úzký, očnice šikmé, nos střední, nahoře úzký.

Norma basil.: Spodina dlouhá, týl vytáhlý; patro podlouhlé.

[1]) Památky archaeol. XVIII. 1898. 227.

Hrob 1.: Dětská kostra normálně pohřbena. Okolí levého ušního otvoru patinou zeleně zbarvené; chrup mléčný nepatrně opotřebený. Švy jsou jednoduché, pouze na konci švu šípového nacházejí se dvě a v lambdovitém švu několik vsutin středních.

Norma pariet.: Podává obrys vejčitého oválu s více vyznačenými hrboly čelními a temennými.

Norma later.: Obličej prognathní, čelo vypouklé, temeno ploché, týl krátký, plný.

Norma occip.: Nízký oblouk se silněji vystupujícími hrboly temennimi.

Norma fac.: Obličej v celku nízký; očnice vysoké, nos střední výšky; nosní kosti byly u kořene patrně velmi úzké (katarrhinie); dolní čelist jest nízká.

Norma basil.: Spodina střední délky; otvor týlní ovální.

Hrob 5.: Lebka skrčené kostry staré ženy. Rozbitá a znovu slepená ztratila nejspíše poněkud na délce, tak že by se tato měla výše odhadovati. Zuby jsou značně otřené, stoličky chyběly; švy jsou vesměs jednoduché; švy (věncový, šípový a lambdovitý) skoro úplně srostlé; nadoční oblouky, výčnělky soscovité slabé vyvinuty; čelo vypouklé. Obličejová část chybí, jen velmi nízká čelist jest zachována.

Norma pariet.: Vejčitý ovál střední délky s užším čelem a plnějším týlem.

Norma later.: Čelo vypouklé, přechází v oblouku v temeno a toto stejně v kulatý týl.

Norma occip.: Jednoduchý oblouk střední výšky.

Hrob 7.: Lebka mladé ženy; chrup úplně vyvinutý, nepatrně otřený; nadoční oblouky a místa upevnění svalů sotva naznačené; výčnělky soscovité malé; švy velmi jednoduché, bez vsutých kůstek, zachovalé. Obličejová část značně porouchána.

Norma pariet.: Dlouhý, šestihranný obrys typu řadových hrobů.

Norma later.: Čelo kolmé, čelní hrboly vystupují silněji, temeno klenuté, přechází, šikmo spadajíc, k týlu.

Norma occip.: Vysoké klenutí s pentagonálním obrysem; strany spadají kolmo (málo se přibližujíce) k spodině.

Norma facial.: Obličej zdál se býti úzkým a vysokým, očnice vysoké, šikmo položené. Nosní kosti jsou úzké; nos byl asi také značně úzký a vysoký.

Norma basil.: Podlouhlá spodina s vytáhlým týlem. Otvor týlní podlouhlý.

Hrob 8. Kostra dětská normálně pohřbena. Rozpadlou lebku nebylo lze již správně sestaviti, jest silně plagiocefalní. Mléčný chrup jest málo ubroušený (2—4 roky). Švy jsou jednoduché.

Norma pariet.: Podlouhlý, vejčitý oval s dobře naznačenými hrboly čelními a temennimi.

Norma later.: Čelo vypouklé, temeno ploché, týl vytáhlý.

Norma occip.: Nízký oblouk se silně vyznačenými hrboly temennimi.

Norma fac.: Dětský, nízký obličej s nízkou dolní čelistí, s vysokými očnicemi a nízkým nosem; kosti nosní ploché.

Hrob 9. se skrčenou kostrou: Kosti jsou značněji zvápenatělé a na nich lpí vrstva šedé hlíny, místy spečené, jak to na kostech z popelovitých jam nacházíme. [2]) Lebka muže středního stáří. Pokud lze rozeznávati byly švy jednoduché, bez vsutin a počínaly mizeti. Chrup co do počtu zubů dosti zachovalý a sestává z drobných zubů, které jsou značně otřeny; obličejová část se rozpadla. Čelo jest klenuté a prozrazuje jako dobře vyvinuté oblouky nadoční a výčnělky soscovité vesměs mužské tvary.

Norma pariet.: Krátký vejčitý ovál s krátkým týlem a kulatým čelem.

Norma later.: Čelo klenuté, temeno ploché, přechází v oblouku v krátký, plný týl.

[2]) Levá polovice mozkovny jest porouchána, částečně chybí; postmortalní deformace.

Norma occip.: Široký, nízký oblouk.

Norma fac.: Dle všeho byl obličej nízký s nízkými, šikmo položenými očnicemi a středním nosem; žádné přednosní jamky. Dolní čelist jest nízká a široká.

Norma bas.: Spodina krátká s krátkým týlem.

Hrob 12. Kostra skrčená. Lebka staršího muže. Oblouky nadoční, výběžky soscovité jakož ostatní úpony svalů středně vyvinuty. Šev věncovitý jest jednoduchý, šev šípový úplně srostlý, šev lambdovitý počíná mizeti; švy jsou jinak málo složité (2 malé vsuté kůstky). Zuby jsou většinou za živa vypadlé, jinak silně ubroušené. Nápadné jest „os bregmaticum“ (vsutá kůstka v bregmě) 25 mm. dlouhé, 19 mm. široké.

Norma pariet.: Obráceně vejčitý ovál s širokým, kulatým čelem a s kulatým týlem; největší šířka lebky spadá značně do předu.

Norma later.: Obličej orthognathní, čelo vypouklé, kulaté a přechází v oblouku v temeno a toto podobně v krátký, plný týl.

Norma occip.: Středovysoký, ale široký oblouk, jehož strany směrem dolů se poněkud vzdalují.

Norma fac.: Obličej jest široký a nízký; očnice jsou málo šikmo položené, nos jest spíše vysoký. Žádné přednosní jamky.

Norma basil.: Spodina jest krátká, týl krátký.

Hrob 13. Kostra v poloze skrčené. Gracilní lebka vykazuje znaky staršího muže: čelo jest ploše klenuté; proc. mast. silnější, proc. styl. dlouhé; jiné úpony svalů jsou slabě vyvinuté; šev věncovitý jest značně, šev šípový méně srostlý, šev lambdovitý vůbec zachovalý. Švy byly jednoduché, postrádajíce vsutých kůstek. V šupině týlní kosti zachoval se na pravo zbytek švu mezišupinového (příčního). Zuby vypadly vesměs již za živa až na nepatrné kořínky.

Norma pariet.: Vejčitý, dlouhý ovál s úzkým čelem a dlouhým týlem.

Norma later.: Obličej prognathní; čelo jest ploché, taktéž temeno, které pak oblouk ovitě a dále šikmo spadá k vypouklému týlu. Čáry spánkové (Lineae semicirc. temp.) sáhají vysoko nahoru. Lebka jeví se býti v celku dlouhá a nízká.

Norma occip.: Středovysoký oblouk s kolmo spadajícími s ranami.

Norma fac.: Obličej v celku nízký, čelo nízké, úzké, očnice čtyřhranné, vodorovně položené, nos střední výšky; dolní čelist nízká.

Norma bas.: Spodina jest v celku střední délky, pouze týl vyčnívá silněji do zadu.

Hrob 15. Kostra dětská normálně pochována. Lebka byla rozsypána a znovu sestavena; jest plagiocefalní. Chrup mléčný značně ubroušený; první molár již v alveole uložen. Švy jednoduché, v pravé polovici lambdovitého švu jest 1 větší, v levé 2—3 malé vsutiny.

Norma pariet.: Vejčitý, podlouhlý ovál.

Norma later.: Čelo vypouklé; temeno ploché přechází oblouk ovitě v týl.

Norma occip.: Vysoký, poněkud hranatý (pětihranný) oblouk.

Norma fac.: Typický, dětský obličej s vysokými očnicemi, středovysokým nosem a nízkou dolní čelistí.

Norma bas.: Podlouhlá spodina.

Jednotlivé rozměry a indexy lebek jsou obsaženy v připojených tabulkách. Snadný přehled dovolují nám průměrné číslice, při nichž ovšem nutno bráti na to ohled, že se mezi lebkami nacházejí tři dětské; a sice obnáší průměrně: *index šířky k délce lebky* 75·22 (pro dorostlé 76·25), *index výšky k délce* 71·16 (pro dorostlé 71·68), *index výšky k šířce* 94·59 (pro dorostlé 95·64); *index očnic* obnáší u dospělých 82·68, u dětí 91·25, *index nosní* u prvních 53·16, u druhých 58·12.

Lebky jsou tudíž mesocefalní, na hranicích dolichocefalie a poměrně ku své délce nízké, v poměru k šířce střední výšky; očnice a nos jsou nízké, na hranicích mesosemních a mesorrhinních lebek.

Milodary v hrobech svědčí pro to, že se zde jedná o hřbitůvek z *pozdní doby slovanské*, ale získané indexy jsou poněkud odchylné od všeobecného pro tu dobu vypočteného průměru, zvláště pak jest index lebeční značně

(Tabulka I.)

Číslo hrobu	Způsob pochování	Pohlaví	Stáří	Lebky: délka	Lebky: šířka	Lebky: výška	Lebky: metopní délka	Šířka čela: horní	Šířka čela: dolní	Obvod horizontální	Oblouk příční: nad otv. ušním (transc.)	Oblouk příční: od hoř. okraje ušn. otv.	Oblouk podélný: část temenní	Oblouk podélný: část týlní	Oblouk podélný: v celku	Tětivy: nasion-bregma	Tětivy: bregma-lambda	Tětivy: lambda-opisthion	Tětivy: lambda-basion	Šířka biaster.	Spodina: délka nas.-basion	Spodina: šířka sousanric.	Spodina: šířka transc.	Týlní otvor: délka	Týlní otvor: šířka	Index lebeční: šířky ku délce	Index lebeční: výšky ku délce	Index lebeční: výšky ku šířce
a	neznámý	♂	starší	180	133	129	179	—	112?	—	275	290	125	131	371	109	117	94	110	102	96	92	—	33	28	73·88	71·66	96·99
b	„	♂?	střední	181	135	130	182	92	110	509	277	290	120	123	355	104	112	92	111	107	100	102	122	38	32	74·58	71·82	96·29
c	„	♂?	35—50	180	130	136	179	94	112	499	287	297	125	130	368	113	112	95	116	107	100	86	110	37	28	72·22	75·55	104·61
1.	normální	dítě	3—5	157	127	104?	159	84	104	454	265	282	110	128?	334	94	101	91	102	98?	78?	—	—	—	30?	80·89	76·13	81·69?
5.	skrčeně	♀?	starší	176	134	120	177	—	113	496?	267	290	128?	113	369	110	104	104	111?	107	—	97	116	36?	30?	76·13	68·18	89·55
7.	normální	♀	18—25	178	130	132	182	96	113	499	280	298	120	128	365	115	115	99	110	105	97	102	116	41	29	73·03	74·15	101·54
8.	„	děcko	.	176?	129?	—	177?	86	102	—	—	—	—	—	356	105	105	88	—	—	—	112	130	—	—	73·71?	—	—
9.	skrčeně	♂	starší	180	153?	—	178	103	127	525?	—	—	—	—	371	111	110	92	—	114?	—	119	130	—	—	85·00?	—	—
12.	„	♂	„	176	145	132	175	103	123	520	304	315	122	127	362	106	114	94	115?	119	97	105	126	40	31	82·38	75·00	91·03
13.	„	♂	„	182	133	119	179	92	108	502	276	288	123	125	365	108	118	96	106	106	96	99	113	34	29	73·07	65·38	89·47
15.	normální	děcko	4—6 r.	160	116	116	163	86	105	449	268	280	119	114	334	99	100	85	99	98	85	79	97	34	27	72·50	72·50	100·00

(Tabulka II.)

Číslo hrobu	Výška obličeje	Šířka bizygom.	Výška vrchn. oblič. (bez zubů)	Šířka hoř. čelisti	Šířka bijugal.	Šířka biorbit.	Šířka interorb.	Očnice		Nos			Nosní kosti			Dist. basio-alveol.	Dolní čelist		
								výška	šířka	výška	šířka	výška otvoru nosního	šířka obou u kořenu	šířka obou největší	délka		přední výš (bez zubů)	šířka bigon.	šířka biglen
a	104	120?	60?	.	.	.	.	27	37	42	23?	.	10	8	17	97	31	100	98
b	118	132?	70	93	110	98	26	32	36	46	25	27	6	6·8	20	102	34	102	105
c	117?	.	71	.	.	99	23	32	38	51	24	30	10	7	23	93	33	87	93
1.	75	.	46	73	85	83	20	27	29	35	19	.	4	.	.	.	19	68?	78
5.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	21	95	103
7.	.	.	.	.	.	100	22	33	41	.	.	.	10	.	.	.	.	.	.
8.	78	46	.	.	.	84	23	28	31	32	20	19	12	9	15	.	20	70	77
9.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	—	.	.	.	.	.	.	31	101	.
12.	109	139?	64	96	121	106	25	31	40	47	26	.	15	12	19	88	26	103	109?
13.	.	121	56	89	109	103	23	35	38	46	25	30	12	9	18	87	21	96	94
15.	73	97	46	75	87	85	17	28	31	33	19	21	9	8	14	.	18	68	.

nižší. Příčinu toho nacházím v tom, že se zde jedná o hřbitov ze staršího období této doby. Srovnáme-li totiž jednotlivé nálezy, které svými s-ovitě zakončenými záušnicemi aneb charakteristickou keramikou k této kultuře se hlásí, nacházíme určité rozdíly a odchylky, dle nichž lze celou tuto dobu na dvě neb tři období rozděliti.

Původně byli slovanští archaeologové v domnění, že hroby s s-ovitými záušnicemi spadají do VIII.—X. století a že nám takto vyplní mezeru mezi hroby staršími a dobou historickou. Tak soudil také *Wocel* (Pravěk, str. 27.). Pak se objevila snaha, jich počátek dále nazpět pošinouti, alespoň až do V.—VI. století: avšak nálezy, při nichž se objevily vedle těchto záušnic denáry z XI. a i XII. století, poučily nás, že trvaly zajisté do značně pozdní doby, kdežto doba jich prvního vystoupení v Čechách nemohla dosud býti blíže stanovena. Nicméně zdá se, že četná pohřebiště tímto znakem aneb charakteristickými nádobami s vlnicí vyznačená přináleží delší době, několik století obsahující, a že lze mezi nimi mladší a starší rozeznávati, ovšem tak, že střední skupina prostředkuje přechod od jedněch ke druhým.

Již r. 1882 pokusil se prof. J. *Smolík* (Pam. archaeol. XII. 21.) o takové rozdelení, prohlásiv pohřebiště bez s-ovitě zakončených kroužků, ale s nádobkami (ku př. zakolanské) a se skleněnými korálky za starší. Podobně kladla většina českých archaeologů, kteří se zabývali nálezy toho druhu, jednotlivé do různých století nebo období uvádějíc pro to různé důvody (Kl. *Čermák*, J. *Hellich*, *Niederle*, *Píč*, *Woldřich*, *pisatel těchto řádků* a j.).[3]) Zajímavé nálezy na žižickém hřbitůvku zavdaly pak J. *Felcmanovi* a V. *Schmidtovi* podnět ku bližšímu stanovení znaků, kterými se liší starší nálezy této kultury od mladších; jsou to hlavně hojnost milodarů a artefakty orientálského původu.

Z uvedeného jest patrno, že čeští archaeologové pociťují již dávno potřebu, pozdní slovanskou dobu děliti na kratší období. Sám jsem si již r. 1893 učinil jakési schema, částečně na základě vlastních, částečně na základě cizích, popsaných nálezů, které v poslední době, hlavně nálezem žižickým, podstatně byly doplněny. Rozeznávám pak 3 období:

I. *Nejstarší neb pohanské období* pozdní doby slovanské: pohřebiště bývají osamocena a vzdálena od osad nynějších aneb alespoň od kostelů a kapliček; nezachovala se v paměti obyvatelstva, což jest vysvětlitelno z toho, že jiná víra odcizila pozdější křesťanské obyvatelstvo hrobům pohanským. Hroby bývají kamením obloženy a kde se jeví zbytky dřeva, sloužilo toto spíše za podporu kamennému příkrovu (ku př. v Lovosicích). Milodarů jest ještě hojnost, což odpovídá názorům pohanů o posmrtním životě. Jako milodary vyskytují se často ozdoby filigranní — orientálské, často nádoby, skleněné a jantarové korálky atd. Záušnice slovanské jsou ještě řídké; jsou z tlustého bronzového drátu stočeny, někdy stříbrem potaženy neb pozlaceny, řídčeji bývají cínové neb olověné; jsou často tvaru nepravidelného, t. j. nedokonale kruhovitě zatočeny, tak že jeví nepravidelný, lomený obrys; přec však jest jim vždy tvar kruhovitý vzorem.[4]) — Mince ještě chybějí. Častěji se nacházejí kostry v odchylných polohách (bobkaři, skrčené kostry, šikmá neb příčná poloha atd.), což svědčí pro to, že tehdy žily mezi vlastním obyvatelstvem ještě cizí živly z jiného slovanského kmene aneb neslovanské, které se buď ze starší doby zde zachovaly aneb které stěhováním se sem později dostaly. Z cizích vlivů prozrazuje se nejvíce vliv orientálský. Období toto sáhá pak vůbec přes vystoupení apoštolů Cyrilla a Methoděje v sesterské Moravě až do X. století, kdy se křesťanství také mezi obecným lidem šířiti počalo a sice vlivem západním. Jak dalece období to sáhá zpět, nedá se nyní určiti.

Klasický příklad jest žižický; mimo to čítám sem Libici (cukrovar), Žalov, Lovosice, Tušovice, Zakolany a j.

II. *Období přechodní nebo střední* tvoří pouhý přechod od prvního k třetímu. Poloha pohřebiště a úprava hrobů zůstává stejnou; z milodarů vyskytují se ještě hojně

[3]) Z cizích spisovatelů srv. v tom ohledu zvláště Dr. *Lissauer:* Über d. Formenkreis der slav. Schläfenringe, Corresp. bl. d. d. anth. Ges. 1891, 138.

[4]) V Pomořansku, Prusku a Poznaňsku — pokud jsem v německých sbírkách pozoroval — jeví však s-ovitě zakončené kroužky tvar ovální, při čemž se nacházejí volné konce na jedné ze stran širších. — Pokud se vývinu s-ovitých záušnic týče, srv. Dr. Niederle: Mitth. d. Anth. Ges. in Wien 1894, XXIV. 40 a Dr. J. Píč: Archaeol. výzkum 1893, str. LC.

nádoby hliněné a dřevěné, korále skleněné a jantarové; ozdoby orientálské jsou řídké, naopak rozmnožují se silně záušničky slovanské a sice ještě většinou v starším tvaru. Jako nové milodary přistupují mince. — Období toto trvalo asi do konce XI. století, neboť nálezy bývají datovány mincemi Boleslava II., Břetislava I., Spitihněva II. a Vratislava II. Sem počítám nálezy: Libšice, Řepov, Sušice, Pražský Hrádek, Litoměřice, Litoměřice A, M. Žernoseky, Lukavec, Ouholičky, Vřetovice, Libice (nádraží), Želenice, Velim, Uherce, Mněňany atd.

III. *Období křesťanské*: Nálezy bývají učiněny v nejbližším sousedství kostelů a kapliček, často pod mladšími křesťanskými hřbitovy. Odchylné polohy mrtvoly se již nepozorují: buď nastala již úplná asimilace cizích živlů aneb se tyto na křesťanské hřbitovy nepouštěly; neboť že lid byl již úplně obrácen na křesťanskou víru, jest patrno z toho, že pohanské milodary, zvláště pokrmy a potrava v nádobách nebývaly do hrobů kladeny. Vůbec jest chudoba hrobů nápadnou. Také obkládání kamením přestává a mrtvola bývá do dřevěné rakve uložena. Vliv orientálský přestal. Tehdy podléhala země více vlivu západního světa. Orientálské okrasy zmizely; nejrozšířenějším, ačkoliv ne všeobecným nálezem bývají slovanské záušnice; bývají sice ještě někdy tvaru staršího, častěji však jsou zhotoveny z *tenkého* drátu a jsou k pravidelnému kroužku stočeny; někdy jsou na obou koncích s-ovitě zahnuty, někdy pouze na jednom konci, kdežto na druhém se nachází ouško atd. Záušnice jeví tvary dokonalých, řemeslnických neb továrnických výrobků. Mince se taktéž ještě v hrobech vyskytují.

Sem patří: Žabonosy, Čáslav, Libčany, Hradsko, Kouřim, Trusice, Tetín, Rataje, Řeporyje, Chrudim, Bukačov atd. a největší část Levého Hradce.[5])

Jako mezi jednotlivými dobami předhistorickými není přesných hranic a jedna často v druhou pozvolna přechází a jako různé kultury mohou částečně současny býti, tak není také mezi výše vylíčenými obdobími přesných hranic, tak že může povstati spor o vřadění toho neb onoho nálezu do určitého období. Na celku se však tím mnoho nemění.

Obraťme se nyní ku *poměrům kraniologickým*: Sestavíme-li si indexy z pohřebišť různých období, pokud se lebky zachovaly a popsány byly,[6]) a sice z *I. období*: Libice (cukrovar), Zakolany, Žalov, Žižice; z *II. období*: Libice (nádraží), Libšice, Litoměřice, Litoměřice A, Lovosice, Lukavec, Mněňany, Ouholičky, Pražský Hrádek, Řepov, Sušice, Velim, Vřetovice, Zbuzany, Želenice, M. Žernoseky; z *III. období*: Čáslav, Hradsko, Levý Hrádek, Libčany, Libochovany, Litoměřice B, — tu obdržíme následující serie:

	Index	62	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77
období	I.	.	2	.	.	.	2	2	2	3	7	3	2	4	3
	II.	.	.	1	.	2	.	4	1	7	1	7	11	15	9
	III.	1	.	.	1	.	1	1	1	5	6	4	8	6	4

	Index	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91
období	I.	.	1	2	1	1	.	.	1	.	.	.	.	.	.
	II.	5	5	2	4	3	.	.	1	.	.	.	.	.	.
	III.	7	4	4	6	7	2	4	2	.	5	1	1	3	1

Dle toho bylo v	I.	II.	III. období
dolichocefalů (—74·9)	58·3% (21)	29·5% (23)	23·5% (20)
mesocefalů (75—79·9)	27·8% (10)	57·7% (45)	34·1% (29)
brachycefalů (80—)	13·9% (5)	12·8% (10)	42·4% (36)
	100% (36)	100% (78)	100% (85)

Z přehledů těchto seznáme, že největší počet lebek připadá v I. období na dlouholebce, v II. na středolebce a v III. na krátkolebce, jakož i že v I. období jest počet krátkolebých nepatrný, v III. značný a naopak počet dlouholebých. Tentýž poměr prozrazují nám průměrné číslice; neboť obnáší *průměrný index* pro lebky

I. období 74·66
II. „ 76·19
III. „ 78·26

Poukázal jsem již na více místech na okolnost, že se tvar lebky u obyvatelstva českých zemí během doby měnil. Zvláště pak ukázal jsem,[7]) že *index lebečný stoupal stále od pozdní doby slovanské*, ačkoli se od té doby další přistěhování brachycefalních elementů nedělo, tak že obnášel průměrně v pozdní době 76·97,
v XVI. století 80·77,
v poslední době 83·19.

Výše podanými číslicemi dokázána jest tato zajímavá kraniologická proměna již také pro *pozdní dobu slovanskou* samou.

Omezíme-li však svou statistiku ještě více a sice pouze na pohřebiště mincemi datované, shledáme, že za doby Boleslava II. (967—999) obnášel index průměrně *75·76* (libické nádraží a Řepov), za doby Břetislava I. (1037 až 1055), Spitihněva II. (1055—1061), Vratislava II. (1061 až 1092) a Vladislava I. (1109—1125), *76·25* (Želenice, Sušice, Hrádek Pražský, Levý Hradec), specielně na Levém Hradci, který se jeví nejmladším, index *76·46*.

Také tento rozvrh ukazuje nám, že průměrný index asi za dobu 100 let se zvýšil o 0·5 jednotek, tedy dosti značně, když se považí, že se zde jedná o *průměr*.

Jak lze faktum toto vysvětliti?

Především by bylo možno, že obyvatelstvo dlouholebé *přimísením* krátkolebého stává se brachycefalním. Z dvou různých komponent musila by však ona, která na dále má rozhodovati, býti mohutnější; musili bychom tedy předpokládati, že se *v Čechách* nacházel mimo kmen, kterému přináležely kostrové hroby s s-ovitě zakončenými záušnicemi, ještě jiný brachycefalní kmen. Ale kde jest tento kmen? Žárové hroby, v nichž by se krátkolebci ukrývati mohli, jak někteří autorové se domnívají, dávno zmizely a musil by typ jich příslušníků se jevit v obyvatelstvu kosterných hrobů.[8]) Dějiny o jiném kmeni nevědí, stejně nezná archaeologie hroby, v nichž by anthropologové hledati mohli onen brachycefalní kmen. Jest sice pravda, že se vyskytují pohřebiště, v nichž jsou krátkolebci hojněji zastoupeni, (Žabonosy (?) dosud blíže nepopsané; srv. Památky archaeol.

[5]) Na Levém Hradci se ujalo křesťanství velmi záhy a tudíž také novější způsoby pohřbívání, tak že celkový ráz pohřebiště svědčí pro III. období, ačkoliv zde byly nalezeny také mince Břetislava I. a Vratislava II. vedle mincí Vladislava I.

[6]) Nálezy v Stodůlkách, Jaroměři, St. Hrádku, Lipanech, Roudnici a na Klukách (u Poděbrad) nedovedl jsem pro nedostatek bližších zpráv zařaditi.

[7]) Zkoumání kostí a lebek českých, Rozpravy Č. Akademie II. tř., R. V., č. 42., str. 17.

[8]) Mám za to, že obyvatelstvo popelnicových polí bylo dolicho- a mesocefalní.

XVII. 474, 685), ale ty přináležejí poslednímu období a musí právě býti vysvětleny.

Musili by tedy krátkolebci z *ciziny* vnikati a sice buď náhle ve větším počtu neb pozvolna po delší dobu ze sousedství: O náhlém vniknutí většího kmene v těchto dobách (VIII.—X. století a později) opět ani dějepisných, ani archaeologických důkazů nemáme; ale ani pozvolné prosáknutí obyvatelstva postupně sem se stěhujícími krátkolebci nelze předpokládati: kolonisace ze severu nebyla by žádné krátkolebé elementy do země přivedla, ale také ze západu, z Bavor, kam Čechy původně diecési patřily a s nimiž byl styk tehdy dozajista velmi úzký, nelze takovou kolonisaci předpokládati, ačkoliv jsou jižní Bavory nyní taktéž silně brachycefalní, a sice proto, poněvadž tyto kraje nebyly v oné době silněji brachycefalní než Čechy samy, ale podobaly se jim tehdy svou převážnou dolichocefalií a mesocefalií právě tak, jako nyní svou brachycefalií. *Joh. Ranke*[9]) zjistil totiž, že podobně jak v Čechách také v Bavorsku za středověku lebky krátké byly v menšině. *J. Ranke* nalezl totiž lebky

	řadových hrobů germanských (II.—V. stol.)	X.—XII. století (Lindava)	nynějšího jihobavorského obyvatelstva
dolichocefalní	42%	32%	1%
mesocefalní	44%	36%	16%
brachycefalní	14%	32%	83%

Není možno proměnu tu v Bavorsku vysvětliti přívalem Slovanů a odvolávati se na sousední Čechy, právě tak jako nám není možno se ohlížeti po Polsku na východ, kde tytéž poměry nacházíme: také tam tvoří lebky středověké přechod od oněch z řadových hrobů ku moderním.

Nelze tedy přibývání brachycefalie vysvětliti náhlým neb pozvolným přimísením krátkolebců v Čechách usedlých aneb od jinud sem vniknuvších. Trváme-li však přec na dědičnosti a vytrvalosti typů, nezbývá než připustiti, že malý počet brachycefalů, který již v prvním období nacházíme přimíšený k obyvatelstvu české země a který snad později ještě dalším přistěhováním ve skrovné míře byl doplňován, jevil takovou životní sílu, že při dalším křížení s dolichocefalním a mesocefalním obyvatelstvem vždy své znaky k platnosti přivedl a tak — ač nerovný počtem — konečně dosáhl vítězství. Dle mého náhledu[10]) — a týž zastávají také zkušení anthropologové jiní — jest to *dokonalost typu*, umožňující mimo jiné také rychlejší vývin duševní, která brachycefalům k vítězství dopomohla. Neboť brachycefalie, kulatost lebky jest také spojena s větším objemem mozku, materielním to podkladem duševní činnosti.

Nastává ještě jiná otázka a sice po *původním typu Slovanů a zvláště Čechů.*

Uznáváme-li, že na jisto aspoň od VI. století Čechy obydleny byly Čechoslovany a to ne pouze v nepatrném počtu, nýbrž již jako jednotným, silnějším národem, jak nám jej dějiny líčí, a který dovedl záhy čeliti německým vojskům, nemůžeme připustiti, že by představovalo oněch 13—14 procent, v nichž se v I. období pozdní doby vyskytují krátkolebci — Čechoslovany.

Nezbývá tudíž než původní Slovany neb alespoň staré Čechy prohlásiti za dlouholebce a souditi, že teprve pozvolna během středověku a až na naše doby se postupně stávali silnějí brachycefalní.

Zbývá jen otázka, *odkud* se vzali první a později se přimísivší brachycefalové, neuznáváme-li, že povstali vůbec *přirozeným vývinem z mesocefalů.* Částečně objevují se krátkolebci ovšem v malém počtu již v době *latènské* (Libčeves) a přišli patrně s toutéž kulturou do země; větší částí pak dostali se sem — jak se mi zdá — v době stěhování národů. Záhy se promísili s panujícími typy a žili mezi nimi, částečně snad se po nějakou dobu od nich svou řečí, mravy a zvyky lišíce. Že by kdy tvořili krátkolebci v Čechách samostatná sdružení tak jako dlouholebci a středolebci — a skutečně známe pohřebiště v slovanské době pozdní, v nichž nebyl ani jediný brachycefal objeven — nebylo dosud zjištěno a není pravděpodobno. Spíše byli panujícím kmenem v svých řadách trpěni — ovšem jako osoby podřízené nebo méně cenné. Že skutečně takoví jednotlivci neb rodiny v českých dědinách žili, dokazuje okolnost, že v pohřebištích nacházíme jednak na okraji ojedinělé hroby, jednak hroby s odchylnou polohou těla, zvláště pak skrčeně. Jak J. *Felcman* a V. *Schmidt* při popisu hřbitůvku u Žižic poznamenávají,

1. nacházejí se hroby se skrčenými kostrami odděleně od druhých (Libice), neb v nejkrajnějších řadách (Želenice) aneb docela v rohu pohřebiště (Žižice);

2. zachovává se u nich obyčej, obkládati hrob kamenem;

3. jest způsob uložení mrtvoly nestálý, nepravidelný;

4. nenalezeno nikde u koster těchto milodarů, ani nejmenších přídatků hrobových.

Oba tito zkušení znatelé české archaeologie soudí zcela správně, že „uložení koster v poloze skrčené, jakožto nejvýznačnější odchylkou od panujícího ritu ostatních hrobů, značí zcela jiný obřad, poukazuje na jinou víru, ba na jiný snad původ".

Pro nás jest pak pozoruhodno, že se odchylné hroby ty vyskytují nejčastěji v prvním, méně často již v II. období pozdní doby slovanské. V III. období byly tyto cizí elementy již úplně asimilovány — národ sjednocen. Pokud se konečně tvaru lebek v těchto odchylných hrobech týče, zjistil jsem u skrčené kostry želenické typ lebek nejstarších (s indexem 68—72), t. j. jaký nejčastěji na lebkách z doby kamenné a bronzové nacházíme, ale který jest poněkud odchylný od typu dlouhých lebek řadových hrobů germanských a slovanských. Také lebka v zakolanském cukrovaru v sedě pochované kostry vykazuje týž typ a index 69·43. Z lebek skrčených koster, v Žižicích odkrytých, byly dvě brachycefalní (index 82·38 a 85·00?)[11]) a jedna dolichocefalní (73·07); ale lebka skrčené kostry v Zbuzanech byla nejspíše mesocefalní jako lebky obou skrčených koster v libickém cukrovaru (76·75 a 76·30).[12]) Nacházíme tudíž i brachycefalní lebky v těchto hrobech odchylnou polohou koster se vyznačujících dosti četně zastoupeny, podobné jako lebky typu nejstaršího. Jest možná, že silně dolichocefalní lebky přináležejí posledním zbytkům staršího obyvatelstva z doby kamenné a bronzové, brachycefalní pak později

[9]) Frühmittelalterliche Schädel und Gebeine aus Lindau. Sitzungsber. d. math.-phys. Cl. d. K. bayer. Akad. d. Wiss. XXVII. seš. 1.

[10]) Crania boh. I. 1891, 144.

[11]) Jsou to, nehledě k jedné dětské lebce s indexem 80·89, jediní brachycefali na tomto pohřebišti a jsou ostatně také svým nízkým nosem (index 55·32 a 54·34) nápadní.

[12]) Památky archaeol. XV. 701.

sem vniknuvším cizím elementům. Snad se poštěstí dalším bedlivým zkoumáním nejstarších pohřebišť této doby ještě další doklady pro tento náhled vypátrati. Tak byla ku př. nejbrachycefalnější kostra (index 81·80—82·25) na pohřebišti lovosickém osamocená na pokraji pohřebiště nalezena. Ale také kdyby další nálezy domněnku tu nepotvrdily, nedá se popříti, že brachycefalní lebky nezaujímají v pozdní době slovanské takové postavení — jak v počtu tak v způsobu pohřbení příslušných koster — aby se tehdy panujícímu kmenu československému mohly připisovati.

Sídliště v Řeporyjích.

Píše *Eman. Neumann.*

Jámy obytné v hliništi cihelny p. Štěpánkovy, loni v Pam. Arch. (tab. XXIX.) z části popsané, byly při letošním jarním kopání hlíny cihlářské podrobeny každodennímu bedlivému dozoru a šetření o poměrech umístění, tvaru a obsahu jejich; výsledky zkoumání toho shrnuty v celek podávají následující obraz:

Jámy obytné jsou dvoje. Hluboké, úzké, tvaru obráceného kužele v hlíně diluviální, vyplněné vrstevnatou hlinou žlutou neb šedou popelovitou, spoře promíšenou zbytky kostí fosilních, a jámy vrchních vrstev, mělké, široké, tmavou hlinou a černým popelem vyplněné, promíšené střepy a nástroji.

Geologický podklad tvoří nejspodněji diabas, někde prahorní břidlice drobová, na nichž spočívá nepatrná vrstva písčito-bahnitá s plavenými kameny, po té jemná hlína žlutka (löss), na to žlutka cicvárovitá, potom žlutka červenavá (zde „železnice“ zvaná), pak černá hlína kulturní a 40 cm. ornice.

Z těchto hlin diluviálních v letech dřívějších (1895—96) nalezeny *) kosti: Rhinoceros tichor, Elephas primig., Cervus elaphus, Rangifer tarandus, řídce čelisti hrabošů, dále skot domácí, kůň (Equus cabalus fos.) a vepř divoký (Sus scrofa); letos pak poprvé z půl třetího sta již překopaných jam pes (dolejší pravá sanice z lebky rozbité, ale znatelně podlouhlé). Zvířena sídliště toho souvisí s přečetnou zvířenou blízké jeskyně Řeporyjské, zejména jediný nález psa.

Z 19 jam letos vykopaných náležely čtyry (č. 16.—19.) k druhu prvému žlutkou vyplněných, zbývajících 15 s hlinou tmavou bylo z vrstvy svrchní. Význačná jáma tvaru štíhlého kornoutu (č. 18.) byla 3·60 m. hluboká, nahoře 2 m., dole pouze 0·3 m. široká. Na spodině byla vrstvička 20 cm. tmavé hlíny, v níž nalezena čelist vepře, nad ní vrstva žlutky 60 cm., na to slabý pruh hlíny šedé, opět ½ m. žlutky, nad tou 10 cm. vrstva šedé hlíny speklé, žlutka, pak vrstva obloučitá hlíny šedé popelovité s uhlíky a konečně žlutka červenavá, prošlehnutá proužky světlejší žlutky, a 40 cm. ornice. Ostatní 3 jámy byly menší; poslední (č. 19.) dole úplně špičatá.

Jámy svrchní, tmavé (č. 1.—15.) byly různě velké. Pět jam (č. 5., 6., 11., 12., 13) měly rozměry menší metru. Bezpochyby jsou to jámy zásobní. Z velkých byly tři (č. 7., 9. a 15.) tvary svými význačné, z nichž poslední jakoby dvojitá.

Jáma první byla kotlovitá, 1·40 m. hluboká a nahoře 2·20 m. široká. Obsahovala střepiny hrubé, neornamentované, a drobné kameny křemenové.

V jámě *druhé* průřezu obdélníkovitého, 1 m. hluboké a 2·20 m. široké, nalezeny podobné střepy a celé, málo jehlancovité závaží provrtané, z červeného, jemnozrnného pískovce.

Jáma *třetí* (obytná), rovněž 1 m. hluboká, ale 3 m. dlouhá a na jedné straně poněkud prohloubenější, obsahovala úlomek (asi ⅕) kulaté mísy, vně 4násobným dubkováním, vnitř podobným ornamentem píchaným hvězdovitě zdobený, dále střep nepravidelně obloučky z malých důbek zdobený, pak dno a hořejší okraj velké hrubé nádoby zásobní z červené hlíny nahoře páskou přitlačenou a prstem dolíčkovitě zdobenou, a střepiny ještě 4 jiných nádob. Při dně jámy byla tenká vrstva do ruda vypálené hlíny, nad níž nalezeny kousek tuhy, kost dlátku podobně připracovaná, lidský obratel, 3 kusy vápence, jedna železná struska, která možno sem pohozena byla při kopání, a kus měkkého písčitého vápence zcela červeného tak, že barvu pouštěl a jehož stopy i v důbkách mísy znatelny byly.

Jáma *čtvrtá* průřezu obdélníkového byla 1 m. hluboká, 3 m. široká. V ní nalezeny: tmavý střep, příčně řídce šikmými čarami zdobený tuhový střep s páskou, ucho malé nádobky a 2 větší oblé střepy.

Jáma *pátá*, malá, pouze ½ m. široká a hluboká, obsahovala střepiny 6 nádob píchaným ornamentem zdobených, mezi nimi 2 růžky z těchto nádob (místo uch přidělaných).

Rovněž malá jáma *šestá*, kotlovitá, 0·7 m. hluboká a 0·5 m. široká, obsahovala pouze střepiny větší nádoby jednoduše rýsovanými čarami zdobené, 2 střepy bezpochyby volutou ozdobené, a dva malé hliněné přesleny: jeden oblý, druhý poněkud kuželovitý.

V jámě *sedmé*, nahoře průřezu užšího (1·1 m.), dole širší (1·70 m.) a 2 m. hluboké, obsaženo bylo hojně střepů z nádob rázovitě píchaným ornamentem zdobených. Z ní pochází kus mísy vně 4násobnými důbkami pravidelně zdobené, žluté úlomky nádoby z jemné hlíny pálené a 6násobným důbkováním zdobené, střepy ještě jiných 7 nádob s ornamentem píchaným a konečně dva rázovité střepy s ozdobou píchanou, jeden s protáhlými a hlubokými důbkami, druhý z nádoby velkými důbkami geometricky v lomené čáře zdobené a s 2 pupíky; rovněž i u jiných tří střepů zjevny pupíky.

Jáma *osmá*, kotlovitá, 0·9 m. hluboká a 1·2 m. široká, obsahovala 4 střepy s ozdobou píchanou, 1 střep s uchem a střípek malé nádobky vyčárkovanými trojúhelníky zdobené; mimo to ještě trochu kostí (z rozdrobené čelisti vepře) a dva střepy, oblý a plochý, s uchem patrně nalepeným, ale odpadlým.

*

*) Ze sbírky p. Nesměrákovy určil řed. Mašek.

V jámě *deváté*, tvaru zvonovitého (nahoře 0·5 m., dole 1·80 m. široké a pouze 0·7 m. hluboké) byly 3 hořejší okraje mis, z nichž jedna dobře tuhovaná ozdobena byla uvnitř paprskovitě velice jemným 6násobným linováním, pak dva střepy volutou zdobené a dolejší úlomek malého kamenného dlátka.

Jáma *desátá* tvaru neurčitého, ana do rozlehlosti nedala se určiti pro neznatelné přecházení hlíny kulturní v žlutku, obsahovala úlomek pískovcového drtidla, 2 oblázky, malý koňský zub, úlomek holenní kosti lidské, jiné drobnější kosti připálené, 4 střepiny z okrajů nádob a malou, téměř celou nízkou nádobku bez ozdob.

Malá jáma *jedenáctá* o rozměrech pouze $^1/_2$ m. poskytla jen dvě malé baňaté nádobky patrně nahoře zúžené, hliněné závaží s otvorem, nahoře uražené, a kus buližníku tvaru klínovitého.

Podobně i jáma *dvanáctá* o rozměrech 0·40 m. mimo průrysu svého neposkytla žádného materiálu.

Tvaru kotlovitého 1·3 m. hluboká a 3 m. široká byla jáma *třináctá*; z ní vykopány kořejší okraje 4 nádob nahoře zúžených. Dva byly z nádob menších, hrubé struktury, dva z větších; jedné jemně tuhované a druhé velké, z materiálu písčitého, silně tuhou promíšeného, pod poněkud ohrnutým a širokým, hladkým krajem dvojí řadou důlků zdobené, až $1^3/_4$ cm. silné.

Čtrnáctá jáma tvaru obdélníkového byla značně (až 4 m.) rozlehlá. V ní nalezeny na vrchu 3 větší úlomky drtidla z hrubého pískovce, níže zelenokamenová kule hrubě otlučená, a na spodině, popelem mísené, 7 druhů střepů, z nichž tři zajímavy; jeden velkými důbkami ve 2 řadách ozdobený, jiný, na němž patrna ozdoba voluty, a jeden s kulatým, plochým pupíkem. Mimo hojnost kostí zvířecích, z nichž mnohé silně opáleny, nalezen ještě přeslen hliněný a malé, hrubě hlazené dlátko klínovité.

Jáma *patnáctá*, *dvojitá*, poskytla nejbohatšího materiálu. Byla půdorysu vejčitého o průměru 5 m. V jedné vyšší části své byla 0·8 m. hluboká, pak táhl se jí hřeben od svrchní úrovně jen 0·6 m. hluboký a konečně nižší jáma (asi ohňová) 1·10 m. hluboká. V ní zastihnuty dvě nádoby celé, pouze tlakem rozdrcené. Ležely šikmo skloněny. Nad první, baňatou, nerovného dna a hrubě bez ozdob hlazenou, 22 cm. vysokou, byl kus pískovcového drtidla. Druhá nádoba, zásobnice z hlíny červenožluté urobená, byla trojhranným ploským kamenem přikryta. Ve vrstvě pod nádobami, četně uhlíky prostoupené, nalezeno kus čelisti prasete, 2 špičaté úlomky mohutných kostí místy opálených a mimo to 4 druhy okrajů nádob hrubých, ještě jiné 4 druhy nádob jemnějších, tuhovaných, důbkami a vtiskem kruhovitým ozdobených, pak úlomek ucha příčně šikmo píchaným ornamentem zdobený a kostěná jehlice. Na dně jámy byla tenká vrstva do červena spečené hlíny, v níž po rozražení objevily se zřetelné zbytky obilních plev.

Všechny tyto kulturní jámy (č. 1.—15.) zřetelně černou hlinou svou lišily se od žlutky cihlářské, v níž uloženy, i od čtyř z předu popsaných jam vrstevnatě žlutavou hlinou vyplněných (16.—19.).

Přihlížeje k tomu, že tento dvojí druh jam těsně spolu souvisí, jakož i k nálezům pazourkových hrotů a podlouhlých úlomků i kostěných nástrojů, jehlic, pilky ze žebra, kladiva s čtyřhranným otvorem z parohu mocného jelena, dříve zde učiněných, jakož i k diluviální zvířeně, z předu jmenované a jaksi v souvislosti s blízkými jeskynními jsoucí, soudím, že sidliště toto náleží k *přechodním nejstarší době kamenné*.

Obraz „Boj s Turky“ v hr. černínské obrazárně jindřichohradecké.

Píše *Dr. J. Novák*.

Obraz, rozměry svými (6·59 m. d., 3·33 v.), předmětem i provedením uměleckým pozornost každého návštěvníka obrazárny v zámku j.-hradeckém poutající, tradicí připsán jest Salvatorovi Rosovi. Tradice ta, hlavně průvodci zámeckými rozšiřovaná, dostala se také do knih, na př. do Sedláčkových Hradů IV. 15.

Vodě studenty po zámku, sám jsem jim Boj s Turky vykládal jakožto obraz Salv. Rosy, ale cítil jsem jakousi neshodu mezi rázem krajiny i figur obrazu a krajinami Salv. Rosy i charakteristikou umělce tohoto, z dějin umění známou, a naproti tomu nápadna mi bývala podobnost koní ke koním na obraze Rosy di Tivoli, představujícím Zvířata vypuštěná z archy Noemovy.

Loni upozornil mne laskavě dr. J. [illegible] říšským poslancem pilně navštěvoval [illegible] museum ve Vídni, že nalezl v tomto [illegible] jen asi 1 m. dlouhý obraz, který [illegible] sice upomenul na obraz brad[illegible] že pochází od Fil. Petra Roosa, jinak zvaného Rosa di Tivoli.*)

K jeho radě poslal jsem fotografii Boje j.-hradeckému svému bývalému milému žáku, akad. malíři Fr. Strnadovi, do Vídně, aby znaje originál fotografii srovnal s obrazem cís. musea. Sám již dříve také pojav pochybnost, že by Salvator Rosa byl vymaloval obraz hradecký, s dvojnásobnou chutí podjal se úkolu a brzo mi zaslal důkladnou zprávu, jejíž zajímavého obsahu níže užiji. Zpráva jeho potvrdila přesvědčení, k němuž jsem zatím dospěl studiem v bohatém archivu zámku j.-hradeckého.

Nejstarší zprávu o obraze nalezl jsem v nedatované [illegible], nadepsané Verzeichniss der annoch in der Pupillar-[illegible]haft vorhandenen Bilder, wie sie wegen der brüder-

*) Fil. Roos, nar. 1657 ve Frankfurtě n. M., syn a žák [illegible]dr. Roosa, proslulého zvláště malbou zvířat, přišel roku [illegible] do Říma, do malířské školy H. Brandia, uprchl za 2 léta [illegible] diarnu do Tivoli a tam se usadil. Když v Italii úplně se [illegible]lisoval, přezván Rosa die bydliště di Tivoli.

lichen Theilung von denen Mahlern taxiret worden. Z posledních slov soudím, že se jednalo o dědictví po hr. Prokopu Černínovi a nikoli o dědictví po Slavatech, a že tedy sluší listinu položiti za rok smrti Prokopovy 1777 a nikoli do r. 1697. Tohoto roku dělily se jen pozůstalé dcery, sestřenice a neteře Jana Jiř. Jách. Slavaty o dědictví po Leop. Slavatovi, kdežto po r. 1777 dělili se skutečně bratři, t. j. Jan Rudolf a Wolfgang Černínové. Mimo to seznam onen určitějším popisem obrazův a označením umělců poukazuje k době pozdější než inventář z r. 1698, u Hebra (Boehmens Burgen etc. VI. 84. n.), ale ne zcela správně otištěný, nebo soupis 5 dílů, v něž rozvrženy byly všecky obrazy zámku hradeckého při dělení panství slavatovských r. 1693, kdež označení předmětův obrazů jest velmi neúplné a umělec není uveden nikdy. Také obsah obrazárny dle seznamu řečeného jest zcela jiný, než byl obsah hradeckoslavatovské obrazárny na zámku j.-hradeckém na konci XVII. věku. Seznam řečený netýká se dědictví slavatovského, nýbrž černínského a to hradčanské obrazárny černínské.*) Obrazárna ta již za hr. Humprechta Černína byla bohata velmi, jak dokazuje seznam kopií, dle obrazů jejích malíři Jakubem, Kašparem, Rudigerem a jakýmsi vídeňským malířem do 3. června 1669 pořízených. Později hlavně zajisté zásluhou umění milovného a mnoho cestovavšího Heřmana Jakuba ještě vzrostla, tak že po jeho smrti r. 1710 jen ve veliké gallerii paláce černínského 705 kusův obsahovala, nečítajíc obrazy v malé gallerii, rondelu a některých pokojích ani 86 různých obrazů z pozůstalosti slavatovské; ale Veliké bitvy nenalézáme ještě v inventáři ze 14. října 1710. Finanční tíseň, ve které se octl syn a dědic českého Kroisa, hr. Heřm. Jakuba Černína, hr. Frant. Josef, byla osudnou také slavné obrazárně, v níž zajisté se vzdělávali též naši slavní umělci Kar. Škreta a Petr Brandl. Něco snad také rozptýlilo se v rodiny četných dcer hr. Prokopa Černína, za něhož bylo aspoň panství hradecké pod sekvestrem. Tím by se vysvětlilo, že seznam obrazů po jeho smrti, nečítaje podobizny a obrazy v oratoři, vykazuje pouze 90 čísel, mezi nimi však již Velkou bitvu v životní velikosti 5 lok. 23″ vys., 11 lok. 9″ šir., za 1000 zl. ceněnou. V seznamu jest připsána Rosovi, jako Zvířata vypuštěná z archy Noemovy, Zvířata přivábená hrou Orfeovou a ještě jiných 12 obrazů menších, krajin, zvířat a bitev.

Týž obraz, označený Patalie in Lebensgrösse von Rosa, nalézám v jiné listině z r. 1791, nadepsané Consignation deren, im gräfl. grossen Majoratshause (na Hradčanech) in der Gallerie deponierten landtäflich zum Verkauf abgeschätzten, deren Hochgräfl. Pupillen gehörigen Bildern, welche bis zur Krönungs-Zeit wirklich befindlich waren. V zemských deskách taksován na 250 zl.

Rekognice obrazů, hr. Rud. Černínem do obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění v Praze zapůjčených, z 2. června 1796 uvádí vedle 2 velikých obrazů Rosových, Zvířat z archy vypuštěných a Orfea 4, patrně nově hr. Rudolfem získané, veliké krajiny se stády dobytka, od Roosa, které nyní v zámku petršpurském se chovají. Roku následujícího přibyla k nim do obrazárny vlast. přátel umění dle rekognice ze 7. září 1797 Roosova Bitva ozbrojených jezdců s Turky, mezi nimiž lze rozeznati černocha kostelníka (als Paukenschläger), 10′ 6″ vys., 20′ 6″ dl., tedy náš obraz. Zde jediné malíř označen svým původním pravým jménem, jinde povlaštělým Rosa, k němuž někde, ale při jiných obrazech zejména krajin a zvířat, v onom nejstarším seznamu obrazárny černínské připsáno Frankfurter.

Když hr. Eugen Černín, nejsa nepochybně neznalý osudů staré slavné obrazárny černínské a pečliv jsa, aby obrazárna, hlavně zásluhou otce jeho Jana Rudolfa takořka znovu založená a též jím samým značně rozhojněná, někdy se zase nerozptýlila, počal jednati r. 1857 a to, aby stala se majetkem fideikomisním; Vil. Kandler a V. Ryba vysláni jsou od zemského soudu, aby obrazy hradecké odhadli, což v červnu r. 1861 provedli. V seznamu, tehdejším správcem zámeckým See sdělaném, poznamenán jakožto tvůrce našeho obrazu Rosa, jako dvou oněch velikých obrazů se zvířaty, z archy vypuštěnými a hrou Orfeovou přivábenými. Později teprve rukou připsáno při Bitvě Salvator, při druhých 2 obrazech di Tivoli.

Obraz jest dílo Roosovo, nikoli Salvatora Rosy, jak dokazuje také srovnání s obrazem bitvy od Salv. Rosy v cís. umělecko-historickém museu vídeňském. Dle Frant. Strnada na Salvatorově obraze celkové uspořádání jak osob v popředí jednajících tak i krajinného pozadí je převyšujícího i klidné oblohy nad krajinou jest horizontální, kdežto na obraze hradeckém ve shodě s jinými Roosovými obrazy vídeňskými č. 1723 a 1720 osoby v popředí nad krajinné pozadí vynikají, tak že hlavami svými od samé oblohy se obrážejí. — Kdežto na obrazech Roosových stoupající a klesající obrysy postav na pozadí oblohy effektněji ruch boje znázorňují, na obraze Salvatorově vodorovné linie hrajiny i vodorovně plynoucí obláčky klid značí nad vzrušeným výjevem. Příroda, kteráž u Salvatora jest jaksi v odporu s činností lidskou, u Roosa s ní souhlasí. Jestiť na obloze rovněž divoký ruch, těžké, sem tam protrhané mraky po ní se prohánějí.*) — Obloha Salvatorova jest sytě modrá, lazurová, blíží se tonu ultramarinu; modř nebe Roosova není tak sytá, nýbrž s přísadou žlutavou zlomená a tím poněkud zelenavá, jenom na některých místech prosvítá mezi protrhanými šedými mraky, žlutavě osvětlenými.

Positivní potvrzení výsledku, badáním archivním nabytého, podává též srovnání obrazu hradeckého s menším Roosovým obrazem vídeňským č. 1723, k čemuž opět používám zprávy p. Fr. Strnada.

Oba obrazy zobrazují týž předmět, poslední fasi téhož vítězného boje obrněných jezdců proti jízdě turecké, mezi níž pozornost k sobě obrací zvláště černoch s kotly, po stranách koně zavěšenými, v téže krajině svedeného. Terrain je týž, v popředí jest vyvýšen a k prostředí se níží, jsa částečně aspoň uzavřen skalnatými vrchy, z nichž na jednom strmí hrad. Velmi zajímavy a k posouzení úvah umělcových, jež předcházely komposici a provedení obrazu, poučny jsou odchylky obrazu hradeckého od vídeňského. Na tomto hrad stojí blíže a proto je také poměrně vyšší, tak že, přečnívaje bojovníky popředí, jest jaksi vrcholem celé komposice poněkud pyramidálné. Na hradeckém obraze hrad posunut do veliké dálky, viditelné pouze průsmykem v levo od středu obrazu mezi návršími prostředí. Čeho

*) Hr. Antoni, z jehož bytu obrazy též v seznamu se uvádějí, jest nepochybně otcím hr. Prok. Černína.

*) Tím není řečeno, že by Salv Rosa nikdy nebyl maloval bouřlivá mračna; činil to však, když chtěl zobraziti bouři v přírodě, jako na obraze Bouře mořské v Berlínském museu.

tímto snížením obzoru dosaženo? Toho, že obloha sáhá níže do obrazu a že postavy bojovníků, skoro až k hornímu kraji obrazu dosahujíce a proto hlavami a z části trupem od oblohy se obrážejíce, mnohem mohutněji, takořka „monumentálně“ působí. Na hradeckém obraze jest nejvyšším bodem komposice hlava jednoho z obrněných jezdců v levém popředí obrazu. Tato změna jest zajisté zdokonalením námětu obrazu vídeňského a tudíž pozdější, ale od téhož mistra, což také ještě z jiných odchylek vysvítá, na př. z toho, že osoby na hradeckém obraze jsou hustěji sraženi, ani bojovníci obrazu vídeňského mají více volnosti.

Na obou lze rozeznati mimo *a*) padlé a raněné v popředí a *b*) menší postavy bojovníků pěších v prostředí za vyvýšeným terrainem popředí jen svrchní částí těl viditelných, dvě hlavní skupiny: *c*) V levo několik jezdců vedle sebe postupuje směrem k prostředí obrazů, z nichž jeden s koně se shýbaje bambitkou měří na nepřítele na zemi ležícího. *d*) V pravé polovici obrazu činí hlavní skupinu jezdec obrněný a černoch. Tento, na koni se vzpínajícím pevně sedě mezi oběma kotly, ustrašeně ohlíží se v pravo po jezdci, z jehož vztažené dlouhé bambitky právě vyšlehuje rána proti černochovi. Dlouhý plamen vychází z hlavně a u spouště rozpryskuje oheň.

Avšak uvedené 4 motivy, zejména a, c, d jsou na obou obrazech různě provedeny. Černoch vídeňský záhubě uniknouti hledí na brůně a hrůzou do předu vzhůru vztahuje obě ruce prázdné skoro rovnoběžně, kdežto hradecký, nejsa hlavní osobou, aby k sobě hned bílou barvou svého koně hlavní pozornost obracel, sedí na temném oři a v rukou zdvižených drží paličky. Obličej jeho plný zoufalého strachu jest pečlivěji propracován než obličej černocha vídeňského.

Seskupení levých jezdců i jich posice jsou na obou obrazech různé. Rovněž padlí a ranění na hradeckém obraze jsou celkem jinak rozvržení a většinou jinak pojati. Mezi nimi zdá se býti hlavní osobou náčelník turecký asi uprostřed popředí, jenž těžce jsa raněn chýlí se k pádu s koně na přední nohy skleslého, sotva již drže šavli bezvládnou pravicí.

Na vídeňském obraze jest jeho kůň plavý a obrácen v levo, na hradeckém kůň v pravo obrácený jest bílý a tím více pozornost obrací k vůdci, skoro v zádech postupujících vítězů pozůstalého. Na vídeňském obraze jest podobná brůna v pravém kraji.

I v některých podrobnostech, na př. ve výzbroji bojovníkův obraz hradecký odchyluje se od vídeňského.

Větší rozměry hradeckého připustily také dokonalejší ve všech podrobnostech provedení než daleko menší rozměry vídeňského.

Ten tedy jeví se jen jaksi studií, kterou týž umělec lépe promysliv a pozměniv, později provedl ve skutečný a to monumentální obraz hradecký.

Na Roosa poukazují také „tytéž smělé tahy štětce, týž pastosní nános barev, tytéž rozhodné stíny“, jako na Roosových vídeňských obrazech a to nejen bitev, nýbrž i zvířat, které visí nad č. 1723 i jako hradecké obrazy zvířat.

Boj s Turky v hr. černínské obrazárně hradecké jest tedy *dílo Fil. Petra Roosa*, zvaného Rosa di Tivoli. Zdali představuje episodu z bitvy u Zenty, nemohu rozhodnouti, nevěda, odkud Fr. Rull ve své Monografii J. Hradce str. 5. své označení „Bitva u Zenty od slavného Rosy“ čerpal, neboť v archivu nenašel jsem o tom nic. Snad by seznání skutečného terrainu bitvy tu otázku rozhodlo.

Příspěvky k selskému povstání na Náchodsku r. 1775.

Dle pramenů zámeckého archivu v Náchodě podává *J. K. Hraše.*

1. *Svobodníci na Náchodsku.*[1]) Privilej knížete Vavřince Piccolominiho svobodníkům ve přepisu daný. Pak jakož na panství našem Náchodském svobodníci, totiž: ve vsi Rybnicích, Žabokrcích, Vysoké Srbské, Brném, Babím, Rtyni, Skočkově,[2]) Libňatově, Maršově, Studnicích, Brusnici, Slatině, Suchovršicích a městečku Hronově jisté obdarování od našich pánův předkův a držitelův téhož nadjmenovaného panství našeho Náchodského dosáhli, tak že žádných jiných robot nebyli povinni vykonávati, toliko jisté fůry pro sůl a víno vožení vybývati.[3]) Však ale potom i ty fůry od slavné paměti nebožky vysoce osvícené kněžny a paní, paní Benigny Piccolomini de Arragona, rozené kněžny ze Sasů, Engrů a Vestfalů, naší milé paní tety skrze dekret r. 1668 cassirovány byly a naproti tomu oni z výše jmenovaných míst svobodníci za takové fůrování do důchodův našich náchodských se svolili dobrovolně každoročně jedno sto a sedmdesáte zlatých rénských hotových peněz odváděti, též za vrchnosti Náchodské 4 mše svaté zpívané v chrámu Páně sv. Vavřince sloužiti dávati a osobně přítomni býti. Takové pak pamětní pojištění a dekrety skrze oheň, ve v-i Rybnících u svobodníkův vyšlý, k porušení přísly, aniž se také co podobného při kanceláři naší náchodské nachází, protož na kolikterou jich svobodníkův poníženou žádost to psaní pro budoucí paměť a opatření jejich jim v milosti vydáváme a je dostatečné koliv by buďto od nás neb taky dědi oni víc pravení svobodníci nynější fůrám zase potahováni byli, nadepsaných 170 zl. rén. více jiného vykonávati, bývali a povinni byli, královském měs pečnost a vše a vlastní ruk

[1]) Archiv zámecký. Roboty. Č. 31. 706.
[2]) Skočkov dvůr nad Zálesy, nyní Donátův.
[3]) Později též zavazadla panská do Prahy a Vídně odvážeti a odtud do Náchoda přivážeti.

na zámku našem Náchodském dne 2. Januarii No. 1708. Laurentius princeps Piccolomini de Arragona.

Na patentu, Petrem vévodou Kuronským, svobodníkům vydaném v Petrohradě 12/23. února 1795, stojí vedle povinnosti přivážeti sůl a víno potřebné ještě ta povinnost, že bylo jim přivážeti panská zavazadla z Prahy a z Vídně do Náchoda a odtud tamže odvážeti. Povinností panství však bylo čeledíny stravou a koně obrokem vydržovati, potřebné světlo, stájné, cla a mýta zapravovati. Král gabernium potvrdilo roku 1773 privilej tento. Petr, uznávaje věrnost svobodníkův, jejich chování po všechny časy, zvláště pak v posledním selském povstání, jehož se ani tajně (!) svojí radou, tím méně však veřejně (!!) činně nesúčastnili a ku křivopřísežné lůze té se nepřidali, nýbrž všemi silami povstání to ukrotiti se snažili, a maje na paměti potvrzení privileje toho kněžnou administratorkou 2. listop. 1781 potvrdil též privileje tyto.[4])

Poznámka: Ze zprávy této, kterou vévodovi Petrovi do Petrohradu podali úředníci (t. j. direktor) náchodští, jde jasně na jevo, že úředníci ti byli svobodníky uplaceni, aby podali zprávu nepravou, neboť jisto jest, že až na zrádného svobodníka Václava Řeháka ze Slatiny všichni svobodníci povstání selského na Náchodsku činně se súčastnili a že byli i vůdci jeho, zvláště pak Nývlt Rtyňský.

2. *Popis poddaných* z kraje Kr.-Hradeckého, kteří se povstání selského roku 1775 byli súčastnili a do ciziny utekli.[5])

Ťok František z Broumovska, polický poddaný. Týž jest chudý chalupník z Bělé, a jelikož vybízel sedláky ku vzpouře, považuje se za náčelníka povstání. Zanechal zde ženu, prchl do Pastorkova a odtud do Kladska, kde se dal k pruskému vojsku odvésti.

Jiří *David* z Neznášova u Holohlav. Jest prostřední postavy, snědého, podlouhlého obličeje, má černé, velké obočí a takové též vpadlé oči, černý, řídký vous, černé vlasy, mluví česky a poněkud jen německy. Výřečnost jeho jest tvrdá. Nosí zelený kabát s háčky, zelený soukenný lajblík se soukennými knoflíky, bílé kožené kalhoty a boty. Jest tesařem.

Josef *Smutný*, poddaný náchodský, chalupník z městečka Kostelce, který jest in puncto seditionis aggravírován a e loco domicilii utekl Chalupník ten jest 46 roků stár, prostřední postavy, bledého a hubeného obličeje, světlo-hnědých, krátkých vlasů, má takové též obočí, černý vous, nosí světlošedý kabát, bílé koženky a mluví česky a německy. Jest vyučeným krejčím a sloužil dříve u vojska.

Jan *Baudiš* z Náchodska ze vsi Havlovic. Týž jest 44 roky stár, prostřední zavalité postavy, plného, kulatého obličeje, tmavohnědých vlasů a obočí. Nosí šedivý kabát a bílé koženky. Jedna noha jest poněkud ku předu zakřivena. Mluví česky a německy.

Michal *Pfeiffer*, poddaný náchodský ze vsi Rtyně, který jest in puncto seditionis aggravírován a prchl. Jest 45 roků stár, malé postavy, hubeného, bledého obličeje, černých, krátkých vlasů a téhož obočí. Oděn jest ve tmavohnědý kabát, lajblík se žlutými, hladkými knoflíky, nosí však také někdy modrý kabát a bílé, kožené kalhoty. Mluví česky a hrubě po bavorsku německy.

Václav *Juřský*, poddaný smiřický, narozený v Černilově. Týž jest prostřední, zavalité postavy, v ramenou trochu nahnutý, černých vlasů a poněkud černých očí, podlouhlého, sivého obličeje, zahnutého, špičatého nosu, vzdorovitého vzezření, dívá se stále jen pod sebe, mluví česky a všedního dne nosí režnou kazajku, zelený lajblík, světlé žluté koženky, boty a čepici ze sukna zeleného. V neděli nosí klobouk na tři strany sražený, zelený kabát a lajblík bez kapes, úzké žluté kalhoty, bílé punčochy, boty z teletiny se žlutými přeskami.

Jan *Kheil* z panství žirečského; narozený v Žirči, jenž zanechav ženu a čtyři malé dítky, prchl. Řemeslem jest knihvazač. Jest vysoké postavy, podlouhlého obličeje, dlouhých, černých vlasů, takového též obočí a takových též vousů, nosí vpletený cop, hnědočervené šaty s takovými knoflíky a kalhotami, krátké boty z teletiny a dlouhou španělku. Jest asi 40 roků stár, mluví česky a německy.

Josef *Králec*, narozený v Markoušovicích, patřících poddanstvím král. věnnému městu Trutnovu, v č. 57 Jest asi 40 roků stár, prostřední postavy, kulatého obličeje, úplně černých vousů a vlasů, jež vzadu nesvazuje, a černého obočí. Nosí někdy černý, někdy modrý kabát, šedivý lajblík, soukenné kalhoty, hnědé punčochy, juchtové střevíce s bílými přeskami a starý, černý klobouk. V dubnu utekl do Pruského Slezska.

3. *Popis poddaných.*

Antonín *Kolbe*, pocházející ze vsi Voletyně, poddané král. věnnému městu Trutnovu, z č. 32. Týž prchl se ženou a hochem v dubnu do Pruského Slezska. Jest asi 54 roky stár, prostřední postavy, kulatého obličeje a nosí kabát z modrého sukna, s bílými knoflíky, koženky, světlomodré punčochy, juchtové střevíce, starý, obnošený klobouk. Jeho žena jmenuje se Anna Marie, má asi 50 roků stáří, jest kulatého, bledého obličeje, malé postavy a nosí kabátec z mezulánu, kožíšek z kožešiny, juchtové střevíce, červené punčochy, plátěný čepec a modře pruhovanou zástěru. Svěřený jemu hoch, kterého vzal s sebou, jmenuje se Hans Krištof, jest z nalezince, čítá 13 roků, nosí modrý kabát, koženky a jest obličeje kulatého, červeného a žlutých vlasů. Týž zdržuje se ve Vambeřicích v Pruském Slezsku.

Josef *Balcar Krieger* a Josef *Umlauf*, oba patřící do Dolní Teplice, poddané statku Dolno-Teplickému, súčastnili se povstání selského dne 30. března 1775 a prchli pak do Jelenova v hrabství Kladském. Josef Balcar Krieger jest 35 roků stár, svobodný, zavalité velké postavy a nosí modrý kabát a modrou kamizolu. Jest obličeje kulatého a od neštovic pořubaného. Zdržuje se v Pruském Friedlandě u jakéhosi ševce, u něhož jest tovaryšem. Josef Umlauf, 31 roků starý, ženatý domkář, jest postavy vysoké, suchého, vyzáblého obličeje a kaštanových vlasů. Nosí všedního dne kabát černý, v neděli a ve svátek modrý, boty a punčochy. Jest řemesla ševcovského a pracuje prý v Pruském Friedlandě za tovaryše. Tento poddaný způsobil v selském povstání mnoho zla a nutil lidi bitím, aby se k postalcům přidali.

4. *Marie Terezie uděluje amnestii povstaleckým sedlákům r. 1775.*[6])

My Maria Terezie, z Boží milosti ovdovělá Římská císařovna, královna Uherská, Česká atd., vzkazujeme všem

[4]) Archiv zámecký. Roboty. Č. 31750.
[5]) Archiv zámecký. Roboty. Č. 31599.
[6]) Archiv zámecký: Roboty, č. 31600.

našim poddaným našeho dědičného království Českého naši císařskou, královskou milost a dáváme tímto k vyrozumění, že ačkoli bychom My proti všem také v tom nejmenším v posledním tak nedovoleném, jak opovážlivém, nejvýše trestanlivém pozdvižení zapleteným sedlákům a poddaným nejpříslušnější ostrostí bez ohledu na víc neb míň změlňující okolostojíčnosti potřebovati mohli, předce jen, když již původové větším dílem se schytali a celá věc zničena, ano když také dílem mnozí poddaní sami své chyby uznali, ono, od těch zlosynců nabyté mylné mínění seznali a želeli, ano oni nejenom již začali se pokojně domů ubírati, ale také od nich samých původové a začínačové vyzrazeni a vydáni jsou a oni své roboty konati sami žádali, my pro tentokráte milost místo práva provozovati a našemu zemomateřskému, tak často okušenému srdci také nyní běh nechati chceme a oznamujeme tímto všem ouým sedlákům, chalupníkům, podruhům a čeledi, že oni, kteří původové neb vůdci nebyli a ze slušné bázně z těch míst, kdežto zrazeni jsou, se vzdálili, aneb bojíce se dalšího potrestání a vyhledávání, v nich bydlejí, nejmilostivěji od téhož sprostujeme a svobodné navrácení a bezpečné, beze všeho příkoří obydlí od nejčka propůjčiti chceme, pod tou však výtisklivou výminkou, že skrze důkaz neštěstí, jejžto ti bezčestní zlosyncové jakožto buřičové skrze falešné jim učiněné představování na ně vtáhli, oni všichni budoucně pokojně, poddaně k zemoknížecím místům, a krajským úřadům, poslušně k svým gruntovním vrchnostem a skrze ně jim představeným úředníkům a volně k bedlivému vyplnění všech poručení se prokázati mají, což napotom nám přibližnost zaopatří, ještě dáleji na jejich dobré nejmilostivěji pomysliti.

Pročež tedy také všechna další vyšetřování neb inquisice proti oněm, kteří se ihned poslušní ukážou, a pokojně chovati budou, od nejčka tím samým nejmilostivěji vyzdvihujeme a všechno další vyhledávání a arrestyrování všudy zastavujeme, však ale při se udávajícím, nejmenším podobným se protivujícím příběhu, nechť je to proti krajským úřadům, aneb proti těm, od svých gruntovních vrchností a úředníků na nich pohledávaných patentálním povinnostem aneb od nich se stávajících, nedovolených schůzek a začínání ihned co nejostřeji nakládati, jak jejím gruntovním vrchnostem, tak také krajským (soudům) hejtmanům moc se propůjčuje a poručení dle v našich zemích panující nejvyšší mocnosti a moci se uděluje, též společnému vojsku v takových příbězích vší ostrosti ku skrocení aneb zničení podobných poznovu se udávajících opovážlivostí bez dalšího dotazování jenom na předcházející žádost krajského úřadu anebo také podle okolostojíčnosti panství potřebovati naříjeno jest. Což tedy všem dobře smýšlejícím k potěšení a bezpečnému pokoji, všem jiným ale k příslušnému strachu sloužiti má! Dáno v našem městě Vídni dne 5. dubna 1775.

Maria Terezia. — Jindřich hrabě z Blumegen.

Ad mandatum Sae. Ces. reg. majestatis proprium. Blumegen. Jan Bernard z Zenker.

5. *Pochvalné uznání* knížete Josefa Piccolomina Václavu Řehákovi, svobodníku a rychtáři v Slatině, za jeho věrné služby v povstání selském.[7])

My Josef, svaté římské říše kníže Piccolomini z Arragony, vévoda z Amalfy a Laconie atd., oznamujeme tímto listem všude a vůbec, tam však, kde toho potřeba káže, zvlášť, jak následuje: Uvážívše vážně a milostivě lásku a věrnost, jakou k našemu *zvláštnímu zalíbení* a k *naší spokojenosti* zachovával k nám, jako ku svému pánu a své vrchnosti v dobách selského povstání, v r. 1775 na našem panství náchodském vzniklého, náš poddaný Václav Řehák, toho času rychtář a majitel selského statku č. 1. ve vsi Slatině, rozhodli jsme se, toto jeho věrné a pokojné chování zvláštní vrchnostenskou, této zásluhy hodnou milostí se odměniti.

Tou příčinou prve jmenovaného Václava Řeháka i jeho budoucí dědice a nástupce, kteří jmenovaným statkem č. 1. právoplatně vládnouti budou, ode všech až posud povinných robot, dále ode všech trvajících vrchnostenských peněžitých a obilních dávek, byť i jakékoliv jméno měly, tímto listem na věčné časy osvobozujeme a sprostujeme, toliko to sobě vyhražujíce, aby nynější a budoucí majitelé jmenovaného selského statku úřad rychtářský, pakli vrchnostenským naším úřadem v Náchodě k tomu způsobilými uznáni budou, vždy a beze všeho zdráhání a vykupování převzíti a zastávati povinni byli.

Aby však tento list milosti svoji platnost a svůj účinek i ve všech budoucích časech podržel, vznášíme zároveň ke všem svým milým knížecím a jiným pánům nástupcům fideikommissního panství Náchodského svoji uctivou prosbu, aby list tento budoucně vždycky potvrdili, na něm ničeho nezkracovali, ani neměnili a jej, Václava Řeháka a jeho právoplatné nástupce, při nabytých svobodách jakožto věrného poddaného povždy chránili a k ruce své měli. Na důkaz toho spis ten vlastnoručně jsme podepsali a naší knížecí pečetí opatřiti dali. Dáno ve Vídni 8. října 1776. Josef kníže Piccolomini d' Arragona.

---

[7]) Archiv zámecký. Roboty. Č. 31748.

Některá stará jména v Mladé Boleslavi.

(Podle knih svatebních a gruntovních v archivu městském v Mladé Boleslavi.) Sděluje *F. Bareš.*

Jako v jiných městech, ani v městě Boleslava Mladého nemělo obyvatelstvo do válek husitských jiných jmen než křestných; tak v zakládací listině z l. 1334, kterou přenáší se město na horu Hrobí, prodal Ješek z Michalovic rychtu se svobodným rathouzem a krčmou *Jindřichovi* rychtáři; l. 1409 jmenuje se kněz *Šimon*, arciděkan boleslavský, 1483 kněz *Václav*, l. 1525 *M. Jan lékař*, přední osoba v městě i na zámku, vrstevník a osobní přítel Blahoslavův, J. Augusty, ano ještě 1595 jmenuje se *Ondřej doktor* a *Václav apatykář*. Proslulí boleslavští zvonaři v legendách na zvonech svých jmenují se: Petr zvonař, Jakub zvonař, Ondřej zvonař (někdy Pražský), Václav zvonař, jen na zvoně v Luštěnicích i se jménem Hytych.

Když l. 1526 držán byl soud hájený, zasedli ve čtyřech lávách súdních ze 12: Václav kovář starší, Kašpar řezník, Jan kožišník, Veník kovář ml., Mikuláš soukeník a Mikuláš

kožišník, šest, tudíž polovice, kteří neměli než jména křestného, k němuž dle tehdejšího zvyku[1]) připojovali řemeslo neb jinou živnost. Z toho všeho soudím, že teprve v 15. věku obyvatelstvo m. Ml. Boleslavi dávalo si, nebo spíše dostávalo jména osobní, vlastní.

Jméno vlastní nepřiléhalo těsně k osobě, měnilo se obyčejně sňatkem, tak že mnohý dostal jméno nové nebo měl dvě: *Václav, syn Jana lékaře*, zvaný Václav lékařů, když se oženil s Annou Hruškovou, jmenuje se i na kameni hrobovém († 1584) *Václav Hruška*; Jindřich Hranický jmenuje se jinak Sekera, Jiří Lochar jinak Nosek, Simeon Sychrovský jinak Vokoun, „Jan Žák jinač Shejbal" 1589. Jakou hříčkou libovůle bylo jméno vlastní, jaká váha se na ně kladla, viděti na rodině děkana boleslavského Terrigeny 1592—1607, jenž se psal Havel Terrigena Slanský, syn pak Jan Gigenius Plánický; úřední platnost mělo jméno křestné v matrikách zapsané, a proto všechny indexy v knihách úředních sestaveny jsou pořadem abecedním dle jmen křestných a teprve v kvaternu třetím počínaje r. 1752 seřaděny jsou podle příjmení.

Z křestných jmen i v Boleslavi největší oblibě těšili se *Jan* a *Jiřík*: v knihách svatebních (od l. 1576) mezi 472 bylo 127 Janů, 71 Jiříků, pak Adamů 29; nápadným jest velký počet jmen biblických: Adamové, Eliášové, Simeonové, z čehož viděti, jak v Boleslavi značný počet obyvatelstva znal se k Jednotě Českých Bratří; proto neschází tu již l. 1532 ani Josef, jenž pokládán za jméno židovské, a jejž též Čeští Bratří k nám uvedli; v Praze našel jej Winter až v druhé polovici 16. věku. Ze jmen ženských nejčetnější jsou: Anna — ze 497 jmen 129 — Kateřina 104, Dorota 56, Lidmila 52.

Nejstarší jména osobní, příjmení, byla ovšem zase jen *jména křestná*: jméno otcovo; syn dědil statek, jméno, odpovídá to duchu a životu slovanskému, a jako v Rusku, Bulharsku jsou Feodor Komarov, Alžběta Petrovna, tak i u nás byli Bohuchval Danielů 1587, Jakub *Vávrů* 1582, Alena *Ludvíkova*; zvláštnosti tvarů zajímají Nikodém *Šimkovic* 1605, Mikuláš *Vavřincovic* jinak Novoměstský; l. 1555 Jan lazebník pojal v manželství Lidmilu Lazárkovic.

Nepřehledná jest řada jmen odvozených od *místa*, odkud do Boleslavi se přistěhovali buď sami nebo rodiče. Bylo to modou v 16. věku, že osoby náležející k intelligenci, kněží a učitelé, dávali si taková jména. V knihách svatebních zapsáni jsou i s manželkami, jich věny, i kdo je oddával. Tak se jmenují: kn. Jiřík *Hradecký* 1584, kn. Šimon *Všejanský* 1595, kn. Havel *Slanský*, děkan a syn jeho kn. Jan *Plánický*, kn. Eliáš *Chrudimský* 1610, Adam Volfius *Benešovský* 1614, kn. Jiří Čejkovský 1615 (1612 farářem v Mn. Hradišti), kn. Pavel *Německobrodský* 1617, 1622 farář v Dobrovici, poslední tamní kněz husitský, odkud ušel do Žitavy; kn. Petr Gryneus *Přeloučský* 1620, vypuzen z Boleslavi potloukal se v severních Čechách a s Banerem 1639 se vrátil, ale jen na 4 měsíce; kn. Adam Bílský držel dům za kostelem 1602—1608, pak vdova po něm zůstalá Dorota; kn. Jan Práchenský 1619; ze stavu učitelského: *M. Kašperský* z Rajova, jenž s Vítem Polickým kantorem založili kůr literátský, držel hojně statků, později přesídlil do Nymburka, kdež stal se král. rychtářem; Kryštof *Mimoňský*, rektor školy, bohatě se oženil, stal se primasem, účastnil se za Boleslav volby Fridricha falckého; Samuel Sušický 1600, z Jednoty bratrské, pochován do hrobu Jana Augusty při kostele sv. Havla 1600; Mikuláš *Milčinský*, městský radní, jenž volil Fridricha falckého; podepsal konfederaci s Betlenem Gaborem; M. Jiřík *Bydžovský* 1605, rektor školy, primas, exulant; Jakub *Hubáček Telčský* 1615, později renegát, strašný nepřítel evangelíků, ač měl dceru (Sibyllu) někdejšího administrátora Zikmunda Crinita za manželku; Dan. *Miconius Hradišťský*, jenž za pobělohorské persekuce zastrašen konvertoval, byl majitelem domu nyní „u hroznu"; Pavel Strakonický 1610, Jan Strenický 1610; Jiřík Dymokurský: v D. Bousově zastával po léta místo písaře městského, a když D. Bousov od Švédů vypálen, přímluvným listem městské rady tamní, jejž chová museum v Mladé Boleslavi, doporučen m. Ml. Boleslavi ke službě kantorské 1643. — Simeon *Vratislavský* dostal 1602 přípověď na rok k povinnosti mladšího písaře, bude-li věrně pracovati a uctivost ku každému zachovávati. (L. 1584 připomíná se Jan Vratislavský, snad otec; M. Daniel Vratislavský, snad bratr, byl professorem řečnictví v universitě Pražské od l. 1610—1614) — Lékař Bartoloměj *Kostelecký* l. 1568 obdržel list od pánů z Krajku, jímž sprošťuje se dům jeho na zdi městské ležící, řečený Zylvarovský (nyní v templu), ode všech daní a šosů za povinnost, aby otevřena byla v něm fortna a schody dolů k panskému pivovaru a k řece Jizeře.

Nejen po rodném městě, i *po bydlišti ve městě*, polože a některé vynikající částce jeho jména si dávali. Jan *ze Skalky*, radní písař, jenž zemřel morem l. 1599, byl synem Matouše truhláře a majitele domu v ulici, kde dosud se říká ve Skalici. — Jiří *Karmel z Provodova*,[2]) úředník na Hrušově 1589, rodem byl z Ml. Boleslavi, kdež rodiče obývali poblíže bratrského domu na Hoře Karmeli nebo přiznával se k Jednotě bratrské. — *Kopečtí* drželi dům řečený na Kopci (č. 4-II.) vedle schodů, „kudy se na Podolec chodí", nyní kominické řečených, a z rodiny té pocházel proslulý malíř Jan Kupecký, recte Kopecký, † 1740; po věky udržovalo se v rodině této jméno Jan. L. 1532 Václav Kopecký švec jmenuje se jakožto poručník, l. 1538 prodal dům svůj na Podolci i s lukou pod Borkem při tůni za 60 k.; l. 1541 zemřel. Dědictví otcovské ujal syn Jakub, druhý syn Jan odbyt podílem 50 k., sestra jich Slula Dura; ujal též dům v městě na místě ostatních sirotků, jejž l. 1550 prodal za 300 k. Vítovi ševci z Mělníka; naposledy připomíná se l. 1572. — L. 1593 Jan Kopecký odvedl z domu ve městě platu svatohavelského 28 gr.; byl to dům na „rohu jdouc ku bráně Klášterské" (nyní č. 84.; patřil mu i sousední d. 83.). L. 1607 Jan Kopecký seděl mezi konšely staršími; l. 1612 poctivý mládenec Jan Kopecký pojal za manželku šlechetnou vdovu Verunu a oddán od kn. Lorence luteránského (!), při čemž mu svědky byli V. Jacek, J. Celidon z Jednoty bratrské. L. 1619 vyslán J. K. k sjezdu na hradě Pražském (20. srpna), l. 1620 v dub. vezl peníze z Boleslavska vojsku českému do ležení v Lávě. Po tomto Janovi Kopeckém zůstali synové Šimon a Jan, z nichž starší Šimon dědil dům řečený na Kopci, mladší Jan dostal v něm byt, jednu komoru a 100 k. v penězích. Z podílu toho mu ještě 1660 vybývalo 89 k., ale ani těch nebral, nýbrž dědila je

[1]) O jménech vlastních, jich původu a p. nemínim šířiti slov zbytečně, když prof. Tomek a Winter pojednali o tom velice důkladně.

[2]) L. 1588 byl úředníkem ve dvoře v Sovenicích u Mnichova Hradiště. — V notuláři titulují jej Boleslavští „Slovutný pane".

vdova po starším bratrovi a l. 1664 dědily je dcery její — před lety zajisté ušel z vlasti za tehdejší reformace a odstěhoval se jako mnozí jiní z Boleslavi (i Skultéty) do Uher; na té cestě narodil se mu syn Jan, náš umělec. Nápadno jest, že výše zmíněný Jan Kopecký, postřihač (otec malířův), jen se svolením konsistoře pražské v manželství vstoupil s Kateřinou, vdovou po V. Kavkovi, a v kostele sv. Václava l. 1630 oddán byl; snad proto, že byl podezřelý.

Vznešená společnost tehdejší v 16. věku, kdy u nás kvetl humanismus, libovala sobě *v latinských jménech*, zvláště kdo měli universitu za sebou: dávali sobě jména latinská nebo svoje jméno české do latiny překládali.

Obecně znám jest Nicolaus *Claudianus*, dříve Mikuláš *Kulhavý*, fysik boleslavský a správce bratrské knihtiskárny, z níž vyšlo jeho péčí nebo vlastní prací mnoho spisů lékařských v letech 1518—1522, z nichž některé, jakož i první mapu země České tisknouti dal v Norimberce 1518.

Již výše vzpomenutý M. Jan lékař přijal jméno Piscenus.

L. 1563 *J. Havránek* primas uvádí se jménem *Corvinus*, jenž vřaděn do sbírky Regewaldského mužů učených.

J. Arioston, český bratr, ujal po pánech z Gynterrodu 1588 dům u šranku bradleckého, nyní dům p. Wildův.

Kocourkové, rodina bratrská, drželi grunty v Mladé Boleslavi od nepamětné doby; Simeon *Felinus* býval písařem městským l. 1554, když radní dům a škola se stavěly, a po něm ujal dům č. 1-II. syn Jan na místě svém i Adama a Ludmily let nemajících.

L. 1595 *Mat. Cubinius* koupil dům č. 86 I.; l. 1599 stal se primatorem.

Kn. Jan *Aquilla Kladrubský* oddán k manželství 1581; kn. Jan Kampan Žlutický 1582 s Markytou m. z Mladé Boleslavi, se svolením p. Adama z Krajku, čemuž přítomni byli Jakub Románek, Vít Kantor, Jindř. Hranický, bývalí kantoři. Zadali si ona 10 k., on 40, l. 1582 se vším statkem.

Kn. *Jan Trajanus*, děkan Benešovský, někdy knězem v Ml. Boleslavi, oddán k manželství s Kateřinou knězem Ondřejem Píseckým l. 1586.

J. Hossius l. 1591 koupil dům za kostelem od kupce Adama Flora, jenž procházel rukama několika kněží.

Kn. Šimon Stefanides Husinecký 1592; l. 1593 Jiřík Tomášů koupil dům na Starém městě č. 105-I.; Daniel *Tomasius* byl primatorem 1721, když stavěla se věž vodárenská, a byl jím ještě l. 1738; držel dům č. 16-II.; 1697 koupil dům č. 97-I.

M. Borbonius z Borbenhaynu měl v manželství Annu Hyttychovu, s níž zdědil hojně statku; držel domy č. 88-I. a 98-I.; l. 1611 prodal dvůr řečený Hrzaňovský — nyní hosp. škola — za 2000 k. grošů míš. ku záduší bratrskému či karmelskému. L. 1602 přednesl žádost za právo městské, aby ušel prý pomluvám lidským, že užívá živnosti městské, a práva městského propuštěno nemá, ač v Litoměřicích měl je propůjčené; slíbil rukou dáním poslušnost panu purkmistrovi, ale nechtělo prý se mu vstáti — poznamenal písař, ježto dobře seděl.

Adam *Florus* z Květné Hory, bohatá kupecká rodina, 1595. „L. 1598 Jiřík *Parvus* z kněží bratrských, vyžádavše sobě vstoupení do rady žádal k stavu manželskému za Zuzanu, pozůstalou vdovu po Janu Knoflíčkovi kožišníku; od uzdy nic nedal, že jest člověk posvátný“, poznamenal městský písař. — Jsa pohnán (1598) o vydání svědomí ve příčině Lid. Florové, položil, že jsa člověk duchovní bez vrchnosti své toho učiniti nemůže, poněvadž bratra Efraima doma není; odloženo mu do čtyř neděl.

1597 V. Slovacius, farář v Rožďalovicích, koupil dům č. 19-I.

Bratr Tomáš Ebron 1604.

Kn. Jan *Facilis Boleslavský* 1605, farář u sv. Michala v Opatovicích v Praze, zapsal sobě a manželce své Lidmile spravedlnost svou, která mu právem přisouzena po bratru J. Střelcovi 1607.

Zikmund *Crinitus Stříbrský* (Vlasák) držel v Boleslavi dům za kostelem, circa 1600; dcery jeho Alžběta vdala se za Jana Cornelia a Susana za Jak. Hubáčka v Mladé Boleslavi. Crinitus býval tehdy farářem v Dobrovici, pak v Brodcích, později administratorem strany pod obojí.

Jan Cornelius slul Kořil, držel dům na Novém městě, ušel do Žitavy, kdež v bibliothece chová se jeho kniha, prvotisk dobrovický s jeho podpisem. L. 1681 připomíná se J. Cornelius, 1655 Sam. Cornelius. Potomci vrátili se k původnímu jménu; tak l. 1772 stal se děkanem v Boleslavi Ant. Kořil, rodič boleslavský.

M. Jiří Kezelius Bydžovský, původně Kožíšek; 1605 správce školy, pak písař radní, primas, kronikář, exulant.

Kn. Jan Slovacius, bratr, 1612; kn. Matyáš Henicius, farář v Samšíně 1613; kn. V. Sandyon Hradecký 1615; kn. V. Aram 1616; kn. Jan Palingenius zapsal smlouvu na dům č. 28-I. l. 1618; J. Celidon pojal kdysi k manželství Dorotu, služebnou Johanky purkrabiny z Donína a v Ml. Boleslavi, l. 1618; kn. Timotheus Paulides Vlašimský 1618; kn. Zoubek kaplanoval v Ml. Boleslavi l. 1619, znám jest pode jménem Dentulin.

J. Holoubek, řezník, držel dům č. 86-I., synové jeho po něm dědili jej 1640, vdova a synové Samuel a J. Vilém Columbán, později cís. rychtář; týž koupil 1669 dům č. 130-I. L. 1685 Daniel Columbán koupil dům č. 18-I.

L. 1619 zapsal si smlouvy svatební J. Paganus Pražský, kn. V. Onyáš 1620, Jana Paulusa snětí manželské s Kateřinou a syna zplození 1685.

Jan Lavicius měl za manželku Marii, dceru Jindřicha Nykláska ze Žitenic a Juliany z Malovic, s níž ujal dům v Starém m. l. 1626; než neplatil, jen jednou l. 1630 zaplatila jeho manželka, nejspíše ušel z města.

L. 1649 obesláni do rady kantoři *Hortensius* a *Mattys* (oba rodáci Boleslavští) a stíženo jim od primasa, že pan děkan ministrantů míti neráčí, aby to spravili a mládež pilně vyučovali. Hortensius slul dříve Zahradník. Rodina Zahradníků v Ml. Boleslavi jest prastará; držela různé domy i templ, a z ní pochází proslulý bajkář a spisovatel český Vincenc Zahradník, narozený v domě páně Krejčíkově, kde má pamětní desku.

L. 1644 Mik. Lucius koupil zahradu při domě kněze Jana Konečného. L. 1680 Mag. Jiří Causalis koupil dům č. 83-I. L. 1734 Ant. Alexius nabyl směnou domu č. 83-I. Samuelis Jan l. 1766 koupil dům č. 101. L. 1784 Antonín Nicolaides ujal dům č. 95-I.

Vyskytují se i jména *německá*, než v 16. věku jen pořídku, hustěji v 17. věku po válce třicetileté, z nichž

většina přinesla si křestné jméno *Jan Jiří*: přišli zajisté ze zemí kurfiřta saského Jana Jiřího; z domácích známi jsou mně Jan Jiří Hollar z Prachně, jenž l. 1634 oddán byl se Zuzanou vdovou, po více let (1687 nn.) seděl v radě konšelské, a Jan Jiří Smutný l. 1722 ze staré boleslavské rodiny, jež dosud tu žije. O Němcích v Ml. Boleslavi pojednám v sešitě následujícím.

Žila zde ještě společnost zcela samostatná a oddělená, *židé*, kteří nebyli pokládáni za sousedy, než jen obyvatele města, spravovali se svým primasem židovským a svým rabbim — obývali zvláštní část města,[3]) oddělenou šraňky a šňůrou, kdež měli svou školu (synagogu); jmény svými však právě se lišili od obyvatelstva většinou bratrského, jež, jak nahoře pověděno, dávalo si jména biblická, avšak v době pobělohorské jako vždy v odporu byli s obyvatelstvem domácím, postavili se na stranu našich odpůrců a němectví sobě oblibovali, proto odkládáme další svou úvahu o židech k článku tomuto.

[3]) Na konci města, blíže hradeb a po obou stranách hlavního kostela Matky Boží.

Nález mincí na vinařické hoře.

Píše *Josef Smolík*.

Pan František Zedník, učitel ve Pcherách (v okresu slanském) vyšel si počátkem měsíce srpna t. r. na vinařickou horu směrem k Třebichovicům. Došed téměř vrcholku, kde se rozkládají pastviny, jež kamenité jádro hory tu a tam prorážejí, pozoroval na jednom místě, že krtek vyryl několik stříbrných penízků. I dal zde zakopnouti a záhy uhozeno na malou hliněnou nádobku táhle baňatou, s úškem při vyhrnutém okraji, slabých stěn a žlutého povrchu. V ní pak v jakémsi obalu z hrubé tkaniny, jež se částečně udržela, nalezeny stříbrné mince, a sice kromě několika málo velkých a větších — samá drobotina. Pan učitel Zedník dobře věda, že často podobné nálezy nemálo přispívají k rozšíření vědomostí o domácí numismatice, obrátil se k p. Václavu Schmidtovi ve Zvoleněvsi, znaje ho jako pilného spolupracovníka „Památek“, a jeho prostřednictvím zaslán mi byl „poklad“ vydobytý z vinařické hory, abych jej prohlédl a mince samy určil. Spolu bylo se mnou sděleno, kterýchkoli mincí z nálezu toho by numismatická sbírka zemského Musea potřebovala, že ji ochotně budou přenechány. Tato vzácná ochota a šetrnost k Národnímu ústavu p. Františka Zedníka a uznání hodné spolupůsobení p. Václava Schmidta zasluhuje veřejné poděkování.[1]) Mně pak nastala povinnost, abych obsah „pokladu“ vinařického rozebral, což činím takto:

V nálezu tom váhy asi 1 kg. bylo více nežli 2200 mincí. Z těchto, jak dále se uvádí, byl jeden tolar, jeden říšský zlatý, 19 pražských grošů, jedna mince širší papežská a 9 kousků nechť grošíků, dvoukrejcarů a p. Všechny ostatní mince byly venkoncem drobotina, t. j. trojníky, peníze bílé, malé, haléře, půlhaléře atp. V počtu největším (několika set) byly zde české peníze bílé a malé krále Ferdinanda I., v počtu o něco menším téhož druhu peníze Vladislava II. a Ludvíka; drobná česká mince Maxmiliana II. byla rovněž četně zastoupena. Této české drobotiny bylo více 2000 kousků, tak že ostatní domácí mince i s těmi, které pocházely z rozličných zemí cizích, vyskytly se zde v počtu nepatrném Zastoupeny byly v nálezu tom následující země:[2])

Čechy.

1. Husitské haléře se lvem, jednostranné (6).

2. Vladislav II. *a*) Pražské groše (14). *b*) Peníze bílé nechť dvou- nechť jednostranné; oněch bylo poměrně méně, nežli těchto. Opisy kolem lva:

WLADISLAVS SECVNDVS
: WLADISLAVS SECVNDVS
· WLADISLAVS SECVNDVS RB (= Rex Boemie)
nebo pouhé R (= Rex).

c) Peníze malé (haléře) jednostranné, na nichž pod korunou písmě W buď větší nebo menší rozličného provedení; též královská koruna byla jinak a jinak narýsovaná.

3. Ludvík I. *a*) Peníze bílé, jednostranné s opisy:

✻ LVDOVICVS ✻ PRIMVS
✻ LVDOVICVS ✻ PRIMVS, též PRIMVVS
· LVDOVICVS PRIMVS
∘ LVDOVICVS ∘ PRIMVS

b) Peníze malé, jednostranné, na nichž pod korunou písmě L mezi R—P (= Rex Ludovicus Primus)[3])

4. Ferdinand I. *a*) Pražské groše bez letopočtu (3), s otřeným letopočtem (1) a z r. 1546 (1).

b) Peníze bílé *α*) jednostranné bez letopočtu s opisy:

✻ FERDINANDVS · PRIMVS, nebo PRIMV
✻ FERDINANDV : PRIMVS :
✻ FERDINAND · PRIMVS
✻ FERDINAND : PRIMV, nebo PRI, též PRIM
✻ FERDIИAND : PRIM

β) Menší předešlých, jednostranné jiného rázu, bez letopočtu a s opisem:

✻ FERDI . D . G . EL . RO . IMP

Ačkoli na těchto penízech bílých (*α*, *β*) léta udána nejsou, poznává se určitě, že první (*α*) vybíjeny byly dle vzoru bílých penízů krále Ludvíka, s nimiž se v nejednom kuse shodují, a proto náležejí do prvních let panování Ferdinanda I. Rozmanité odchylky v opisech na této minci

[1]) Téměř současně zpravil mě o nálezu tom p. J. Felcman, známý příznivec zemského Musea, jemuž zde rovněž přátelsky děkuju.

[2]) Číslo v závorce značí počet kusů; kde schází, bylo mincí těch na sta.

[3]) Srovnej Jos. Smolík, Pražské groše a jejich díly tab. IV. čís. 54—61.

dále tomu nasvědčují, že byly raženy po dlouhou řadu let, možná až do té doby, kdy vystřídány byly druhými zde uvedenými penízi (*β*). Známo, že r. 1552 císař Karel V. Španělský řízení záležitostí říšských odevzdal svému bratru králi Ferdinandovi, jakož i, že r. 1556 císařské důstojnosti se vzdal. Tímto rokem stal se tedy Ferdinand I. císařem, nicméně příslušného titulu římského císaře začal užívati teprv po smrti Karla V. († 1558).

Z toho plyne, že bílé peníze bez letopočtu (*β*) s titulem

EL(ectus) RO(manorum) IMP(erator)

počátek svůj vzaly teprv r. 1558.

c) Peníze bílé, jednostranné s letopočtem byly v nálezu tomto dvojího druhu, totiž s letopočtem *α*) celým a *β*) skráceným.

α) S letopočtem celým liší se tyto peníze od předešlých tím, že se koruna nalézá nad lvem v opise, kdežto na všech předešlých byl pouze korunovaný lev v obvodku a nad ním v opise buď hvězdička, růžice a p. Na mincích těch čteme:

FER.D.G.RO.IM.1561, nebo 1562, 1563, 1564.

β) S letopočtem skráceným nemají mince ty korunku nad lvem v opise, nýbrž se nalézá korunovaný lev celý v obvodku jako na bílých penězích *a*) a *b*), a kolem něho:

✻ FERD · I · D · G · EL · RO · IMP · 63

Připomenouti sluší, že rozdělovací tečky v legendě *b*) *β*) a *c*) *α*) jsou čtyřhranné naproti obyčejným tečkám v opise *b*) *α*) a *c*) *β*), což by poukazovalo buď na dvě mincovny aneb zajisté na dva řezáče kolků.

d) Peníze malé jednostranné *α*) bez let, *β*) s letopočtem.

α) Na těchto mincích bez letopočtu jest vyraženo pod korunou písmě **F** mezi **R**—**P**. V provedení koruny i písmene **F** shledány četné odchylky.[4])

β) Letopočty na této drobotině byly shledány: 15—33, 15—35, 15—40, 15—45, 15—46, 15—47, 15—48, 15—61, 15—62 a 15—63.

5. Maxmilian II. *a*) Říšský zlatý z r. 1565 z mincovny pražské se znaménkem Hanuše Hardera (*Φ*).

b) Dvoukrejcar z téže mincovny a téhož mincmistra z r. (15)6—6.

c) Peníze bílé, jednostranné. Kolem lva, nad nímž koruna v opise, čte se MAXI · SECVN · 1564, nebo 1565, 1566, 1567 a 1568.

d) Peníze malé, jednostranné s písmenem M pod korunou mezi letopočtem 15—65, nebo 15—66, 15—67 a 15—68 (méně předešlých).

Slezsko.

Kromě jediného groše Ferdinanda I. (o němž dále) byla v nálezu tomto veškerá mince slezská — haléřová.

1. Hrabství kladské. *a*) Jiřího z Poděbrad (1454 až 1471) haléře jednostranné s českým lvem, u jehož ohonu korunkou písmě g (3).

b) Oldřicha hraběte z Hardeka (1500—1522) peníze s písmenem **V** po jedné a s českým lvem, u něhož dole v pravo písmě **R**, po druhé straně (2). Deverdeck ve svém díle: „Silesia numismata“ str. 190 vykládá toto **V** za uncialku jména města Vratislavi, z kteréž příčiny i v době mnohem pozdější pokládány tyto penízky za minci jmenovaného města. Avšak Friedensburg v „Codex diplom. Silesiae“ (XIII. díl) uvádí (na str. 288), že r. 1515 Vratislavští si vedli stížnost u krále Vladislava II., že se v Kladsku bijí nové haléře, na nichž „einfeldig **V**“, jež se prý i jinak zevnějškem královské minci podobají. Poněvadž jmenovaného roku byl držitelem hrabství kladského Oldřich (Udalricus) z Hardeka, není o tom pochybnosti, že uncialkou svého jména, totiž jednoduchým **V** úmysl měl napodobiti uncialku **W**, jež se vyskytuje na haléřech města Vratislavi, a sice proto, aby své minci zjednal vážnost, jaké starobylá mince vratislavská se těšila. Dokud se týče drobného písmene **R** dole u lva v právo, o tom se numismati slezští dosud nevyjádřili.[5])

2. Město Vratislav. *a*) Haléře s nekorunovanou uncialkou **W** na líci a český lev na rubu.

b) Haléře s písmeny **LR** pod korunou po jedné a s českým lvem, u něhož dole v pravo drobné **w** (= **W**ratislavia), po druhé straně (3). Mince ta pochází z doby krále Ludvíka, největšího dobrodince města Vratislavi, poněvadž mu odpustil veškeré platy a dávky královské komoře České dle nařízení Karla IV. z r. 1360 povinné a odváděné. Jinak úhledné tyto penízky během času zrnem se zvrhly, tak že na zemském sněmu, v Praze dne 17. dubna 1531 držaném, usneseno, aby slezských peněz, na nichž s jedné strany koruna a **LR**, s druhé strany pak lev, bráno bylo 20 za 7 peněz čili 14 haléřů českých.

3. Město Zhořelec bylo zde zastoupeno větším počtem svých haléřů starších i mladších. K starším klademe ony, na nichž písmena gor (= Gorlitium) po jedné a královská koruna po druhé straně. Pocházejí z konce XIV. a z počátku XV. věku. Za mladší pokládáme haléře, na nichž Gor a český lev, poněvadž byly raženy teprv po roce 1516.[6]) Této drobotině, která v Čechách nad míru zdomácněla, říkali doma „Katerfinken“ (= Katharinafinken) a u nás „Kačenky“.

4. Ferdinanda I. mince pro celé Slezsko ražené byly zde dvojího druhu, totiž *a*) slezský groš z r. 1546 se lvem a orlicí (1) a *b*) haléře dvoustranné, na nichž pod korunou písmě **F** po jedné a písmě **S** (= **S**ilesia) mezi letopočtem 15—47, 15—48, 15—62 a 15—63 po druhé straně (několik).

Země rakouské.

1. Rakousy pod Emží. Ferdinanda I. groše, na nichž korunované poprsí k levé straně obrácené a orlice na kříži do opisu sáhajícím s dolnorakouským břevnem na prsou; byly zde po jednom z r. 15—27 a 15—51. Téhož tříkrejcar z r. 1558 s poprsím a orlicí, pod kterou říšské jablko s číslicí 3 (1).

2. Rakousy nad Emží. Ferdinanda I. groš z r. 15—50 s líčením jako na předcházejícím, pouze pod orlicí jest štítek hornorakouský (1). — Téhož jednostranné haléře, na nichž vedle sebe štítek s břevnem a druhý se znakem hornorakouským; nad oběma štítky letopočet 1537 a 1556 . . . (2).

3. Solnohradský haléř jednostranný arcibiskupa Arnošta Bavorského z r. 1541 (1).

---

[4]) Viz poznámku 3., na tab. IV. čís. 74—80; s letopočtem [illegible] čís. 81.

[5]) Tím se opravují „Památky“ XII. 63.

[6]) Zeitschrift für Numismatik, Berlín, B. XVIII. p. 32.

4. Korutany. Ferdinanda I. jednostranné haléře s dvěma štítky vedle sebe, totiž se třemi lvy nad sebou a břevnem; nad tím letopočet 1534 a 1538 ... (2).

5. Štyrský půlhaléř jednostranný bez letopočtu (1).

Země rozličné.

1. Sasko. *a*) Haléř Fridricha III. (1486—1525) společně s Albrechtem († 1500). Jsou na něm dva štítky vedle sebe; v pravém dva meče křížem a v levém znak landsberský, nad nimi uncialky jmen obou panovníků **FA** (1).

b) Troják Jana Fridricha a Jiřího (1532—1539). Po jedné straně meče křížem, po druhé routový štít, nad každým X (1). — Týchže panovníků jednostranný haléř z r. 1537, na němž dva štítky vedle sebe s meči a routami (1).

2. Henneberské hrabství. Viléma V. ze Schleisingen (1480—1559) haléře jednostranné, na nichž v jednom štítku vzrůstající dvouhlavý orel nad šachovaným polem, a v druhém štítku slepice (2).

3. Leuchtenberské lantkrabství (v Bavorsku). Tolar Jiřího (1531—1555); na líci stojí sv. Jiří, u jehož nohou drak, a na rubu říšský orel s prsním štítkem.

4. Město Gosslar. Grošík s madonnou po jedné a orlicí po druhé straně z r. 1555 (1).

5. Město Eimbeck. Koertling, mající na líci Ꚍ v rámečku a kolem opis: MONE • NOVA EIMBECG, na rubu pak totéž Ꚍ na kříži a kolem: ANNO DNI MCCCCCIII (1).

6. Město Noerdlingen. Haléř jednostranný se dvěma štítky, z nichž v pravém orlice a v levém břevno a krokve (1).

7. Boloňská lira bez jména papežova. Na líci jest poprsí v levo obrácené s opisem: S • PETRVS • APOSTOLVS • PONT • MAX • a na rubu stojí lev s praporcem k straně pravé a kolem legenda, skládající se z nesrozumitelných skratek: H • D • D • BA • L • D • VI • ETSI • MORTVVS • VRO • (1).

8. Trierské arcibiskupství. Jednostranný haléř Jana II. Badenského (1503—1511) se štítem čtveřeným (1).

9. Passovské biskupství. Jednostranný haléř Arnošta Bavorského (1517—1540) mající v štítku vlka.

Z těch a takových mincí skládal se „poklad" z vinařické hory. Kdy byl zakopán, o tom nás poučují nejmladší v něm mince české Maxmiliana II., totiž haléře z r. 1568, tedy buď v tomto roce nebo na počátku roku příštího."

Obsah tohoto nálezu nemálo se podobá obsahu nálezu hrochovotýnského, jenž se udál r. 1882 a vážil více nežli 7 kg. Zevrubně jsem jej popsal v těchto listech díl XII. 49 atd. Byl zakopán r. 1570 a choval v sobě všechny české mince zde popsané a sice v takovém množství, že jsem dal pro vyšetření zrna všech druhů více nežli 4 kg. v mincovně přepáliti. Výsledky viz tamtéž str. 97 atd.

Zpravy a drobnosti.

Z Archaeologické komise České Akademie. Ve schůzích Archaeologické komise, které se konaly dne 15. dubna a 1. července r. 1899, vyřízeny tyto věci. — Z praesidia oznámeno, že zemřeli přísedící Archaeologické komise prof. Emler a architekt Mocker. Nad ztrátou vynikajících těchto mužů projevena soustrast povstáním. Rada města Roudnice n. L. zaslala 65 zl. za 25 výtisků Soupisu památek okresu Roudnického. Přečten vřelý přípis její, kterým vyslovuje uznání Archaeologické komisi za práci zdárně provedenou. Městské radě v Roudnici zasláno 8 volných výtisků pro školy a ústavy městské. Z České Akademie zvoleni od jednotlivých tříd za skutečné členy Archaeologické komise: Mons. Ferdinand Lehner, prof. Jos. L. Píč, kustos Ferdinand Tadra; prof. Josef Šolín, ředitel Karel Kruis, prof. Jan Woldřich; dv. r. Jan Kvíčala, prof. Václav Mourek, prof. Ant. Truhlář; vrchní stav. rada Josef Hlávka, sekretář Frant. Kvapil, ředitel Karel V. Rais. Za přísedící Archaeologické komise zvoleni: kustos Frant. Borovský, inženýr Jan Herain, ředitel Karel Chytil, školní rada Alois Jirásek, prof. Jan Koula, docent Bohumil Matějka, bibliothekář Adolf Patera, Dr. Ant. Podlaha, prof. Josef Smolík, farář Eduard Šittler, architekt Ant.-Wiehl a skriptor Čeněk Zíbrt. Za jednatele místní zvoleni: školní rada František Bartoš, prof. Karel B. Mádl a prof. Bedřich Ohmann. — Dále oznámeno z praesidia, že c. k. ministerstvo osvěty a vyučování poskytlo 300 zl. na vydávání Památek archaeologických a místopisných roku 1899. Dále, že Jeho Jasnost kníže Moric z Lobkovic věnuje 3000 zl. na Soupis památek zámku Roudnického, který provedou archivář knížecí Max Dvořák a dr. Boh. Matějka. Dále, že Jeho Jasnost kníže Adolf Josef ze Schwarzenberga věnoval 1000 zl. na Soupis památek na svých panstvích. — Oznámeno, že v Chrudimi utvořila se při tamějším Průmyslovém museu pro východní Čechy zvláštní komise pro soupis a zachování památek uměleckých. — Z Ruska došlo pozvání k archaeologickému sjezdu, který se bude konati v Kyjevě v měsíci srpnu. Prof. dr. Píč požádán, aby Archaeologickou komisi na sjezdě tomto zastupoval. — S vděčností vzato na vědomost, že dr. Antonín Podlaha věnoval za 200 zl. fotografií pro Soupis památek okresu Mělnického a že Ant. Materka, městský kontrolor ve Vršovicích, daroval spis „Kostel a osada v Loších" pro Soupis památek okresu Čáslavského. — Komisionář České Akademie, knihkupec Bursík & Kohout, odvedli 412 zl. 5 kr. za Soupisy památek roku 1898 prodané. Rada král. hlavního města Prahy oznámila, že subvence 10.000 zl. na Soupis památek města Prahy ustanovena jest na dobu 4 let ročně po 2500 zl. a že jmenovala starostova náměstka architekta Karla Vlčka svým delegátem do komise pro Soupis památek města Prahy. Na základě tomto příslušná komise podá Archaeologické komisi návrhy o provádění Soupisu památek města Prahy. Okresní výbor v Hlinsku oznamuje, že odebere značnější počet výtisků díla „Lid na Hlinecku" sepsaného od dra. Karla V. Adámka, jež Archaeologická komise vydá jakožto první svazek „Soupisu památek lidových". Rovněž uvoluje se ředitelství občanské záložny v Hlinsku větší počet výtisků díla tohoto zakoupiti. Rada král. věnného města Mělníka povolila 50 zl. na soupis památek okresu Mělnického. Staro-

stenstvo král. města Klatov věnovalo 100 zl. na Soupis památek okresu Klatovského. Oznámeno, že vyšel Soupis památek okresu Mělnického a že se dotiskuje Soupis památek okresu Klatovského. — Dále schválen rozpočet Archaeologické komise na rok 1899 a závěrka účetní za rok 1898. — Na zvláštní otisky tabulek o měření lebek od Hellicha povolena podpora. Dále povoleno 100 zl. na odhalení románských fresk v St. Boleslavi a 200 zl. na probadání rozvalin kláštera Ostrovského. — Provedení Soupisu památek okresu Mnihovéhradišťského přiděleno prof. dru. Josefu Šimákovi a okresu Rychnovského dru. Č. Langrovi. — Akad. malíř Jan Prousek předložil „Nástin vývoje kulturních prací a umění v Čechách", dr. Karel Jičínský podal zprávu o kamenné desce v ohradní zdi hřbitova v Řeznovicích u Moravského Krumlova, Václav Diviš Čistecký o nálezech praehistorických, prof. Jan Fr. Hruška o postupu práce folkloristické na Chodsku, výbor kuratoria průmyslového musea v Chrudimi o restauraci památného kostela v Kočím u Chrudimě a L. Domečka o freskách v děkanském kostele v Králové Dvoře. Zprávy tyto vzaty na vědomost a pokud se týče, schváleny přiměřené návrhy referentů.

Hromadný nález bronzů v Přelouči. U cihelny druhdy páně Bestachovského, nyní občanu Václ. Kurkovi patřící, a sice mezi levým břehem Labe a prvním od stanice přeloučské ke Kladrubům ležícím železničním domkem, vyvážena byla ode dávna červená naplavenina z blízkých pozemků k účelům cihlářským, čímž postupem času utvořily se zde nestejně rozsáhlé a hluboké jámy a dolíky. Jednu prostornější takovouto parcelu $2^1/_2$ m. hlubokou, vodou valně zaplavenou, rozhodl se nynější její majitel za vodní nádržku pro chov ryb si upraviti a k tomu cíli nechal kostrbaté dno těchto sádek v lednu t. r. urovnávati a hlínu dobytou na břeh vyhazovati. Za této práce uhodil dělník u dna sádek na rozbitou nádobu hliněnou, v níž více bronzových předmětů se nalézalo, které teprve později mezi haldou tučné a tmavé prsti majitelem sebrány byly. Několik týdnů později, když jsem byl s bratrem svým místo nálezu ohledával, zvedl pan Kurka z tohoto ulehlého materiálu v naší přítomnosti vyčnívající bronzový srpek. Tento další nahodilý objev přiměl nás k pozdějšímu pečlivému prohrabání a prohledání veškeré na břehu uložené země, promíšené i menšími kousky dřevěného uhlí a zbytky zetlelého dříví bukového (které však s nálezem ztotožňovati nelze). Vskutku podařilo se p. Kurkovi získati ještě celé bronzové dlátko, udici, polovici brejlovité fibule, více kousků rozlámaných bronzových předmětů, kus bronzoviny beztvaré, něco drobných střípků a nerostné, černé, asfaltu ne nepodobné látky. Kostí nijakých neobjeveno. Bronzy i střípky byly však kalem a tučným bahnem tak obalené, že nesnadno jich bylo od ostatní země rozeznati, ba podržely i po pozorném odstranění této zemité přítěže jakési tmavošedé zbarvení, místo co by spíše vzácnou platinou se měly honositi. Příčina je zajisté ta, že spočívaly po celé věky nepřetržitě v neprodyšném jílovitém obalu. — Sádky nacházejí se již v inundačním terénu blízkého Labe, a jelikož i pro prudké vyvírání pramenů místních a tudy vysoký stav vody dno sádek s dostatek, jak by bylo třeba, nyní prozkoumati nemožno, obmezujeme se na ten čas při určení nálezu na vřadění jeho mezi *nálezy hromadné*. Větší část všech bronzových předmětů z různých kultur pochodící je polámaná a upotřebená, z kteréhožto fakta dalo by se na jich dočasné uložení, potažmo uschování některým kupcem potulným (negotiator) souditi, jenž bronzy nepotřebné staré sbíral, za nové a za přídavek těch kterých produktů místních vyměňoval, jenž mohl býti i sám skromným slévačem, pasířem či vyrabitelem těchto artefaktů; aspoň se v nálezu 3 kousky beztvarého bronzu (slitiny) váhy 18·5 dkg. vyskytly. Kadlubů ovšem nenalezeno.

Celý nález vykazuje nyní tyto bronzové předměty (tab. XLIX.):

Čís. 1., srpovitý nůž podoby kosíře v táhlém, karnisovitém zakřivení, u rukověti rozlomený, s bradavkou 1·5 cm. vysoko vystupující, břit po celé délce užíváním a vyklepáním valně zubovatý.

Čís. 18., podobný nůž, vlastně srpek bez řapíku. Zakřivení jeho se nese v táhlém obloučku. Šikmě seříznutý hřbet běží s ostrým jinak břitem, vyklepáváním taktéž již zubovatým, přes polovinu délky skoro parallelně, $^3/_4$ cm. široký hrot otupěn. Tento zvláštní, u nás v Čechách posud nevyskytnuvší se druh srpků hlásí se přibližně ke kultuře burgundské, neboť potkáváme se s poněkud podobnými typy ve sbírkách St. Germainských.

Srp *č. 3.* ve dvě části rozlomený, obyčejné, měsíčkovité formy s břitem vyklepaným, ostrým, avšak zubovatým, taktéž značně upotřeben. Od řapíku táhne se žebro se žlábkem až k mírně vyčnívající bradavce.

Čís. 2., pálstav pádného kalibru, typu spíše burgundského než hallštattského, s vyčnívajícími laloky, vykrojeným úškem u vrchu a ostrým, oblým břitem.

Čís. 4., neúplný kruh (náramek) ze silného krouceného drátu. Podobný exemplář i hromadný nález chvojenecký vykazuje.

Čís. 5., segment kroužku z kulatého, 4 mm. silného a skupinami čtyř příčních čárek opatřeného drátu.

Čís. 10., uzavřený kruh, nepravidelně kulatý, hladký a nestejně silný; snad dětký náramek, snad i přezka, jelikož jedno místo obvodu je nápadně zploštěné a široké.

Čís. 6., úlomek dlátka čtverhranného, po jedné straně mírně žlábkovaného.

Čís. 19., dlátko celé, něco málo jen upotřebené, 15 cm. dlouhé, u vrchu hrany zaokrouhlené, níže slabší a do čtverhrannosti přecházející, u břitu $^1/_2$ až $^3/_4$ cm. silné; podélná jedna strana mírně žlábkovitě prohloubena.

Čís. 8., polovice brejlovité fibule, průměru $3^1/_2$ cm., z kosočtvercového drátu 6kráte spirálovitě zatočeného. Podobný typ sponky objeven v mohyle v Hemerách u Bechyně.

Tři phalery č. 9., 13. a 17. typu hallštattského, a sice *č. 9.* průměru $3^1/_4$ cm. se dvěma úšky, líc vybíhá ku středu ve tvar bradavičky 1 cm. vysoké. — *Č. 13.*, phalera průměru $4^1/_2$ cm., obvod zubovatý, líc drsný a jako u obyčejného knoflíku kovového něco málo zakulacen, rub o 1 úšku. — *Č. 17.*, phalera prům. $3^3/_4$ cm. se dvěma úšky, líc hladký a plochý.

Úhledná udice *čís. 11.* z drátu čtverhranně vytepaného, skupinami 4 příčných čárek po širší straně krášlená, k ohbí 7 cm. dlouhá, zde do průměru 3 cm. polokruhovitě ohnutá, s ostrým hrotem. Vrch na 1 cm. rozpoltěn a oba konečky tak dolů ohnuty, až tvoří očka přiměřená k pevnému přivázání „vlasu". V Čechách posud udic nenalezeno a jest tímto zajímavým objevem podán důkaz, že v době, kdy bronzy ať z jakékoliv příčiny do země uloženy byvše, lid zde u Labe usedlý zajisté rybolov pomocí udice již znal,

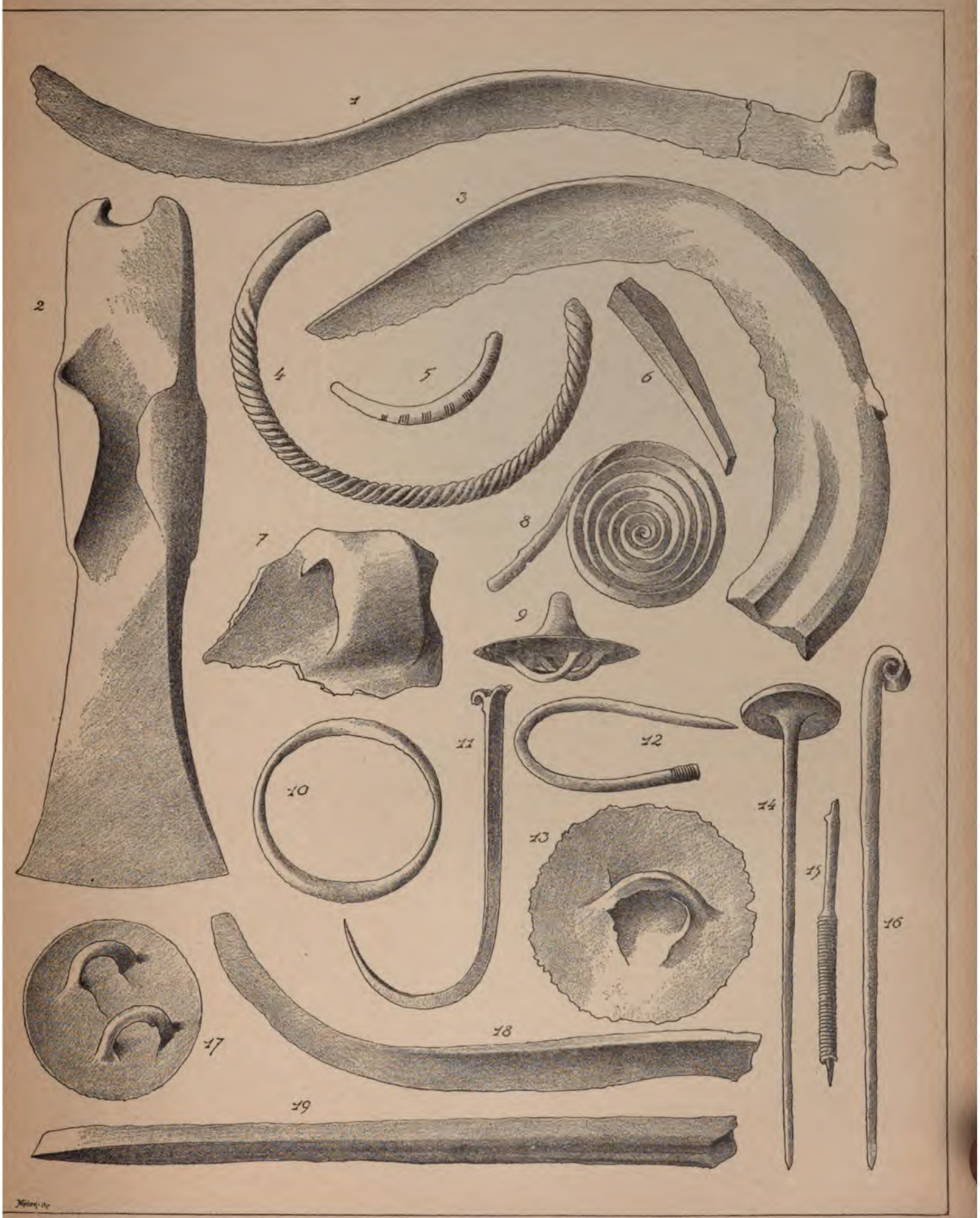

Hromadný nález bronzů v Přeloučí.

jej i pěstoval a tímto způsobem částečně i životní potřeby opatřovati si dovedl. Veletok náš již tehda asi hojností ryb oplýval. Udice přicházejí ovšem četně ve švýcarských jezerních stavbách i v italských terramarách, a snad nepochybíme, když původ naší udice kultuře burgundské přiřkneme, kteráž v museu St. Germainském náležitého zastoupení doznává. Při vnikání cizích proudů k nám do Čech musíme doznati, že přenesením kultury nové pomocí obchodu i místní potřeby zvlášť měrodajnými se jevily. Zdali máme *č. 12.* též mezi udice zařaditi co háček účelný čili jen co ohnutou jehlici označiti, na ten čas povědíti neumíme. Vrch tohoto bronzu je na obvodu spirálovým, těžko rozeznatelným čárkováním opatřen, hrot ostrý.

Další 3 jehlice čís. 14., 15. a 16. se od sebe liší. Jehlice *č. 14.* s kulatou, plochou a jinak hladkou hlavicí, 10 cm. dlouhá, průměru $2^1/_4$ cm., hrot chybí. — *Čís. 15.*, úlomek jehlice (?) od ostrého hrotu vzhůru na polovic její délky slabším drátkem obtočen, podobně jak v mohyle v Hemerách konstatováno. — *Čís. 16.*, jehlice s hlavicí spirálovitě zakroucenou, jak shledáváme na oněch z popelovité jámy u Vodérad, nejstarších to známých druhů vůbec. Týž druh se i v mohyle v Hemerách u Bechyně objevil.

Mimo uvedených 18 kusů různých bronzů (*č. 7.* tvoří totiž úško hliněné nádoby) nacházejí se v nálezu, jak předem uvedeno, ještě tři beztvaré kousky bronzoviny váhy 18·5 dkg. a něco nepatrných úlomků bronzových, 2 hliněná úška (s č. 7. dohromady tři), dále 2 dýnka, z nichž jedno prům. $5^1/_2$ cm., $^1/_2$ cm. silné, dle udání nálezce náležeti má nádobě, v níž bronzy uloženy byly; konečně více drobných střípků, jež v celek sestaviti nikterak nikomu se nepodaří. Celková váha bronzu obnáší 1 kg.

Jak z předeslaného vidno, nelze tak snadno dobu uložení nálezu již z té příčiny přesně stanoviti, an obsah jeho z různorodých typů sestává a k rozličným kulturám se hlásí; avšak neodchýlíme se valně od skutečnosti, když jej vzhledem k jednotlivým artefaktům na rozhraní doby hallštattské a latèneské či gallské vřaditi si dovolíme.

Celý nález získán svého času správou Občanské záložny v Přelouči a přenechán s chvalnou ochotou sbírkám Musea království Českého. *Václav Diviš-Čistecký.*

Terracotový relief Pallady Athény.

Terracotový relief Pallady Athény. Mezi pohozenými staršími výrobky z pálené hlíny v „Polabinách“ u Pardubic našla se terracotová nepolévaná deska (fig. 1.) podoby výkroje třírohového klobouku s rovnou půdicí. Deska, byvši u vrchu na příč přeražena, jest opět nyní slepena, 20 cm. široká, 22 cm. vysoká a 1 cm. silná, bledě cihlového zbarvení z jemné polabské hlíny. Zajisté pro větší pevnost byla deska před vypálením jinou též tak silnou deskou hliněnou přitmelena, nepodržela však svoji rovnou plochu, alebrž doznala žárem mimoděk nepatrného konkávního ohnutí. Basrelief znázorňuje Pallas Athénu (Minervu) sedící a ku straně pravé obrácenou s profilem a okem přísným. Pravá noha její spočívá na nízké hranolové podložce. Hlavu kryje přilba vzadu hojnými ratolestmi věnčená. Šupinovité brnění přiléhá k tělu od krku k loktům a dále až po pás, odkudž k zemi splývá řasnaté tenké roucho, pod nímž plastiku těla vystihnouti možno. Po levé straně spatřuje se štít oválný, nesoucí ve znaku hlavu Gorgony (Medusy), vedle téhož dole u země sova co symbol vědy a na straně opačné globus případnou stafáži tvoří. Obvyklé její odznaky války a vítězství: oštěp a bohyně „Nike“ v rukou P. Athény se nenacházejí. Až na prsty u rukou, které z vodorovné polohy ku svislé přecházejí a podrobnějšího propracování by zasloužily, lze celkovou koncepci i modelaci jako podařenou označiti. Deska měla zajisté určení býti vložena do výplně některé lunety ať již nad vlaským snad krbem ať i jinde.

V. D.-Č.

Miniaturní relief z pálené hlíny z r. 1538. Skrovných jen rozměrů, ale trvalé ceny umělecké uchoval se nám po dnešní den, vzdor své křehkosti, z pálené hlíny s podkladem sádrovým mistrně modelovaný obrázek z roku 1538.*) (Fig. 2.) Až na menší trhlinku a tu okolnost, že omýváním setřen jemný jeho nádech plastiky, podržel relefek celistvě svůj půvabný vzhled. Mnohočlánkovitě profilovaný rámeček renaissanční 3 cm. široký a $2^1/_2$ cm. vysoký tvoří i s deskou jediný gypsovitý celek. Na této $10 \times 15^1/_2$ cm. světlosti držící desce nanesena tenká vrstva jemné, bledě sienovité hlinky, z níž umělec zobrazil v basreliefu dvojici vznešených milců: velmože českého, statného vzezření, v nádherném kroji věku XVI., zahaleného v plášť, a paní též v úboru bohatém a téže provenience. Baryn objímá v něžně delikátním postoji snad svou milenou choť, důvěrně se k němu tulící a hlavu svou o levé rámě jeho opírající. Šaty řasnaté jí od beder až po vlečku volně splývají. Pravá noha bohatýra pláštěm nezakryta dokonalou tvorbou se pyšní. Ušlechtilý, však elegický výraz jeho tváře jakousi

*) V museu pardubickém.

smutnou událost věstí. Krásně modelované hlavy, pečlivě upravený kroj — vůbec celá komposice této romantické skupinky nezvratně prozrazují vyspělou dovednost neznámého, zajisté že italského umělce, který mrtvou hmotu dovedl oživiti a který svého úkolu, sloučiti ideálnost se skutečností, hravě a s graciosní bravurou se zhostil. Tento jemný smysl při živé úpravě a zdařilém propracování, spojený s duchaplnou, zdravou snahou, jakáž zavládla v plastice v první čtvrti XVI. věku v Horní Italii, poukazovala by

Miniaturní relief z r. 1538.

na školu Alfonsa Lombarda v Bolognii. Tabulečka u levého vrchního rohu umístěná vykazuje značky umělce*) s letopočtem kryjícím se s nejskvělejší dobou Jana z Pernštýna („Bohatého"), kde v Pardubicích za příčinou dostavby a výzdoby zámku četní i z Italie sem povolaní umělci dleli. Pozorujícím tento rozkošný reliefek připadá nám bezděky na mysl možnost, že týž vladař s chotí svou buď k vlastní zakázce následkem té které významné události rodinné (snad loučení?) touto cestou se portrétovati nechali, buď že modelér z vděčnosti za vlídné přijetí a hostění na zámku pardubickém jeho vlastníkům tuto trvalou památku pořídil a věnoval. — Nevzdáváme se naděje z této pro vývoj umění příznivé periody potěšiti se ještě mnohým podobným dílem, které neoceněno, ba snad i pohozeno dosud v Pardubicích leckde v koutku se nachází. *V. D. Č.*

Hradiště u Újezda Ostrolova. Ve vzdálenosti pěti minut od vsi Újezda Ostrolova (v okresu Trhových Svinů v již. Čechách) uchováno jest hradiště na návrší zvaném „na zámku" nebo „v zámku". Úpatí ostrohu ohraničuje na jedné straně říčka Stropnička a na druhé potok Čejřovský uzavírající s říčkou ostrý výběžek, který jest pokračováním, hřbetu táhnoucího se směrem jihovýchodním. Nejkrajnější výběžek ostrohu oddělen jest od hřbetu příkopem 8—10 m. hlubokým. Tím vytvořen trojhranný ostroh, na němž hradiště založeno. Hradiště vlastní má podobu čtyřúhelníku. Na dvou stranách dobře chráněno jest přirozeným srázem k oběma tekoucím vodám. Nejsnáze přístupnou jest strana jihovýchodní, odkud nepřítel mohl lehce útok učiniti. Tu bylo potřeba opatření k vůli zajištění větší bezpečnosti, a proto zakladatel v těch místech zřídil zmíněný již hluboký příkop. Strana hradiště přiléhající k příkopu má délku 20 m.; strana obrácená k Stropničce vykazuje 33 m. a totéž číslo udává měření strany nad potokem Čejřovským. K severozápadu jest hradiště obehnáno příkopem 6 m. hlubokým; tu měří čtvrtá strana hradiště 15 m. Za příkopem právě uvedeným, a to směrem ku špici ostrohu v délce 6 m. jest svah srovnán a potom teprv přechází v přirozený spád.

V hradišti zjištěny kopáním zdi, vystavěné z kamene stmeleného maltou. V jihozápadním koutě, kde tvoří zdi větší čtyřhran, pocházející dle vší pravděpodobnosti z nějaké věže, přišlo se při překopávání na klenuté sklepy. Jak se vypravuje, použito bylo staviva k zbudování panského sídla v Újezdci, čímž značně zdi hradiště porušeny.

K jakým účelům hradiště zřízeno bylo, komu patřilo, o tom bohužel nedochovalo se žádných zpráv. Dle lidového podání býval prý tu klášter, v němž i sestra Žižkova se zdržovala. Hluboko pod zemí vedoucí chodba spojovala hradiště s klášterem v Borovanech. Náhodou zvláštní oživla značně zkazka vypravovaná znova, neboť při stavbě silnice z Borovan přišlo se na podzemní klenutou chodbu, která však dále prozkoumána nebyla a jejíž směr vedl přímo k Újezdu Ostrolovu. *Fr. Faktor.*

Zprávy o rodině Matouše Rejska. 1508—5. pros. Mezi Janem Hrabani s jedné a mezi sirotky nebožtíka *Rajska kameníka* s strany druhé. Kdež jest je z $14^1/_2$ kopy gr. m. vinil z dluhu otcem jich pozůstalého a na to ukázal registra. Proti tomu oni sirotci pravili, že oni o tom dluhu nic nevědí a že to mohú provésti, že jest otec jich nebožtík pravil, že jest mu všecko zaplatil a že žádnému nic dlužen není. Že jest na tom umřel. A na to ukázali sú svědomí. Tu pan purgmistr se pány takto o tom nalezli: Poněvadž Jan Hrabaně svým registróm žádného jiného svědomí nemá a on nebožtík Rajsek proti registróm svú smrti a duši otvedl, že jest mu zaplatil a že žádnému

*) 1538 AG

nic dlužen není, z té příčiny že oni sirotci podle těch registr jemu Hrabaňovi toho dluhu platiti povinni nejsú. (Kniha archivu praž. č. 1128 fol. A 20.) *Dr. J. Teige.*

1512 — 15. prosince. Estera, dcera někdy *Matouše Rayska* seznala se, že jest přijala na díl svůj 10 k. gr. p. od Víta starého porybného a od Mikuláše rukavičníka, poručníkův statku téhož Matouše Rayska pány ustanovených, kteréžto z těch 10 k. přijatých kvituje. (Kn. 94. — II. 203. b.)

1514 — 20. června. Alexander, Jan a Estera, *děti neb. Matouše Rayska*, majíce léta dospělá, seznali se, že jsú přijali a skutečně vyzdvihli všechny do úplna diely své od Víta starého porybného a Mikuláše rukavičníka, poručníků statku téhož Matouše pány ustanovených. (Ibid. II. 208. a.)

1515 — 28. července. Jakož Petr z Hesoltovic domu udělal na se list s rukojmími na 50 k. gr. pr. p. purkmistru a pánóm, kteréžto peníze náležali Janovi a Alexandrovi a Regině, dětem někdy *Mathouše Rayska*, i on Jan a Alexander seznali se, že jsú přijali své diely otcovské do úplna, což jim z toho listu náležalo od nadepsaného Petra, jehožto z těch dielův svých kvitují. (Ibid. II. 211. b.)

1521 — 21. května. Regina, dcera někdy *Matouše Rajska*, seznala se, že jest přijala 39 k. gr. míš. dílu svého po otci od Petra z Hesoltovic domu. (Ibid. II. 211. b.)

R. 1516 *Jan Rejsek* spolu se Sigmundem Stříbrným, Sigmundem synem Škopka nožíře a Bohušem, synem Sigmunda z Caletné ulice učinili násilí Markétě ženě Bohuše ručníkáře, začež 12. listop. v kázeň panskou jsou vzati. (1128 — E 14—16.)

R. 1525 — 15. září. *Johanka, manželka Rejskova* (Janova?) stála před právem s Jiříkem pokrývačem. Vinila ho ze rčení; když chtěla se připovědĕti k statku po neb. Lidmile Žákové, jako nejbližší příbuzná, přiřekl jí, že jí chce dáti díl, aby nečinila kšaftu překážek; a potom tak neučinil. Páni dali Johance za právo. (1129, F 195.)

Dr. J. V. Šimák.

Dodatek ku zprávě o malíři Bartoloměji Jelínkovi v Č. Krumlově. Jak známo, zachovaly se v hradu Krumlovském některé pozůstatky nástěnných maleb rázu renaissančního z doby rožmberské. Jsou na zevnější straně Ozdobného hrádku, na budově v třetím nádvoří a na stěnách dvou nádvoří v tak zv. Novém nebo horním zámku. K nim druží se nověji objevené stopy maleb pokojových uvnitř Horního zámku v II. poschodí blíže kaple. Ozdoby a rytířské postavy na okrouhlé, půvabné věži vymaloval r. 1590 Bartoloměj Jelínek,*) jenž dle udání Březanova z r. 1585**) byl „obytný v Budějovicích“. Ku zprávám p. Marešovým o Jelínkovi, uveřejněným v Archaeologických památkách r. 1896, připojujeme výpisek z „Register specialnich panstvi Krumlovského z r. 1585“. Z těch jde na jevo, že měl Jelínek mimo zahradu i dům a pozemky v Č. Krumlově. Na listu osmém zmíněných register, v nichž jsou zanešeni měšťané a majetníci domů jménem, čteme: Bartoloměj Jelínek, platí ouroku sv. jiřského 1 gr. 5 den., z gruntu a zahrádek za sychejzlem 4 gr., ouroku sv. havelského 5 gr. 5 d., z zahrádky Lehmonovský 3 gr., šacunku k berni 180 ₱. Mimochodem podotýkáme, že Registra ta jsou obsáhlou knihou, vázanou v ozdobných bílých kožených deskách, na nichž je vtlačen obraz rožmberského jezdce kolem s nápisem: Petr Wok Wolf z Rozmberka. M. D. XXCV. *Hynek Gross.*

*) Březanův Petr Vok str. 129.

**) Březanův Petr Vok str. 109. Rybičkův článek „Poslední Rožmberkové a jich dědictví.“ Čas. musea z r. 1881, 199.

O berni královské vybírané v Dobřanech v letech 1422—1459. V kopiáři listů kláštera Chotěšovského uloženém v archivu knížat z Thurn Taxisů a Řezně nacházíme tento zajímavý výkaz berně vybrané v městečku Dobřanech:

„Leta Božieho M°CCCC°XXII. Vybieráua jest berně v Dobřanech Mikulášem Čenšnem s Pacoltem a Švachem po dvú gr. s kopy. To sme summovali, což toho roku té berně přišlo, to činí LX ₱ II ₱ XX gr. V ½ gr. Starších registr neokázali a praviece, že jich nemají, že sú jim shořely, když městečko vyhořelo. A toho leta svrchupsaného dvakrát berni z sebe brali po II gr. z kopy.

Item leta Božieho M°CCCC°XXIII. brána jest berně v Dobřanech po svietém Havle Janem řečeným Přelezlo a Václavem Jandovic zvolenými od konšelóv i od obce po čtyřech gr. s kopy, to činí C ₱ gr. XVII ₱ gr., I d. Tak jsme summovali sami po jich registrách. A jiná všecka léta brali z sebe berni tak právě, a tak sě v jich registrách nalezá, kromě leta toho, když u Plzně Thaboři leželi, to jest leta M°CCCC°XXXIV°, tak pravie, že sú toho léta jie nebrali.

A leta Božieho M°CCCC°LVIII. také berně toho léta nenie brána, to jest, když králova milost byl na vojně v Rakúsech, neb tak pravie, že sú z sebe puol úroka toho leta králové milosti dali a tu vojnu toliko pomoc z sebe sebrali.

Item leta Božieho M°CCCC°LV brána jest berně v Dobřanech Petrem Divišem od konšelóv a Šimonem z Črnotína od obce po III gr. s kopy. To sme summovali s jich registr, toho učinilo LXXXII ½ ₱ VI d. Ale toho sme také nalezli summu sepsání v jich registřiech od nich summovanú, ta jest LXXX ₱ ½ ₱ IV gr., VIII ½ hl.

Item leta Božieho M°CCCC°LIX° brána jest berně v Dobřanech Ješkem, konšelem přísežným, a Bláhú, konšelem přivoleným, po IV gr. s kopy. To činí lonského položenie C ₱ X ₱ VIII d. A při tom šečtení byli sami Dobřanští Řech a Črnín a Ješek konšelé a Hokyník s rychtářem s Maternú od obce.

A to se dálo k rozkázání králové milosti před urozeným panem Bezdružickým z Kolovrat na klášteře Chotěšovském ten pondělí po božiem vstúpení leta M°CCCC°LX°.“

Nález starožitností v Chrudimi. Na návrší Markovickém rozšiřován jest hřbitov při kostele sv. Marka se rozkládající. Při kopání základů k nové zdi ohradní vykopána byla kostra, při jejíž lebce nalezeny byly malé bronzové kroužky, na jednom konci ploché a zahnuté zpět v podobě ležící písmeny ᔓ. Kroužky jsou drobné, průměru 2 cm. Jsou to t. zv. záušnice, jimiž se zdobívali staří Slované, vplétajíce si je do vlasů na uši. Kroužky takové (zvané též kroužky sovitými) vyskytají se všude, kde Slované přebývali, jsou tedy typickou starožitností slovanskou. Též v Litvě se vyskytají. Podobné kroužky, stříbrem platované, větší však a silnější, nalezeny byly u kostry lidské — tuším že r. 1893 — vykopané při stavbě stoky v Husově třídě v Chrudimi, nedaleko kostela sv. Kateřiny. Zároveň nalezen tu i denár knížete Vratislava II. Starožitnosti ty staly se majetkem byly písatelem těchto řádek, jemuž se p. inženýrem Jos. Staňkem dostaly, ve sbírkách Chrudimského musea. Při úpravě tratí nové dráhy

nedaleko „Sklepů“ a městského parku objevena byla kostra lidská, z níž vykopána toliko část lebky. Kosti byly velmi zetlelé. Ostatní část kostry vykopána nebyla; není tedy známa její poloha. Těžko tu určiti, byl-li zde objeven předhistorický hrob. Artefektů žádných tu nalezeno nebylo. Nedaleko toho místa však vyskytují se v zářezu učiněném do ornice střepy z předhistorických nádob, avšak se starým již lomem.

A. Šolta.

Zakládační listina svědčící klášteru pardubickému z r. 1516. Cenným příspěvkem ku místopisu města Pardubic a ke studiu kulturně historického života v Čechách zvláště jeví se býti obnovená zakládační listina*) Viléma z Pernštejna z r. 1516, svědčící klášteru františkánskému v Pardubicích, jejž jmenovaný fundator z někdejšího, 1421 Husity vypáleného kláštera Cyriáků čili křižovníků s červeným křížem a srdcem (de poenitentia beatorum martyrum) r. 1507 znovuzřídil, kteryžto řád Cyriáků se ostatně zde již r. 1295 uvozuje. Minorité byli sem panem Vilémem z Pernštejna týž čas z Krakova přivoláni, kdy obnovená zakládační listina klášteru vystavena byla (1516). Řád mimoritů byv od „sv. Bartoloměje“ ke kostelu „Zvěstování Panny Marie“ 1532 přeložen (kteryžto doposud farním býval), utrpěl, jakož i oba chrámy, 1538 požárem velikých škod. Po někdejším klášteru Cyriáků, tehdy pozdějším františkánů, nezbyly žádné zjevné stopy. Dle znění svrchu uvedené listiny stával týž klášter „nad řekou u kostela sv. Bartoloměje“ (pozdější druhý klášter udržel si název svůj při chrámu Zvěstování Panny Marie až po nynější dobu). Z listiny té dovídáme se dále o zvýšení platu ročního z 80 na 100 kop mišenských grošův — o dodávce dvou džberů kaprů a 1 džberu drůbeže, 2 vozů sena a požitku rybolovu „na řece od mlýna městského až po valchovnu, kteráž jest za městem proti zábraží (nyní ‚zábradlí‘), t. j. proti zahradě panské“. Klášteru byla přiřknuta ku potřebě bez překážky i „zahrada od bašty proti fortně a po plot přepletený u zahrady panské“. Kněží, jichž klášter nejméně 6 míti měl, když buď na Hoře (Kunětické), buď jinde z rozkazu panského mimo klášter dlel, uděleno stravování dvorské atd. – konečně byly klášteru zárukou pro budoucnost městečko Dašice a vsi Kostěnice a Ostřetín, kdyby mu plat zadržen býti měl. — Listina zní ostatně doslovně takto: „Já Vilém z Perštejna a na Helfenstejně, pokudž jsem ještě najvyšším hofmistrem království Českého byl, a ten úřad zpravoval, kteryž jsem pro nedostatek již let svých a zdraví svého králi Jeho Milosti zase vrátil, i byl jsem dal osmdesát kop mišenských k klášteru pardubskému, kteryž jsem já založil, a na to jsem jim byl list udělal, i zdálo mi se ten list skaziti, a je lepší živnosti opatřiti, protož jim zase jiný list na to dělám v tato slova, Vilém z Pernštejna na Helfenštejně, známo činím tímto listem především kdož jej uzdří, nebo čtouc slyšeti bude, jakož z milosti pána Boha všemohoucího, klášter nad řekú v městě svém Pardubicích, udělal jsem, ke cti a k chvále pánu Bohu všemohoucímu a Panně Marii, o kterémžto kláštěře svrchupsaném toto jsem předsevzal. Aby služba boží v tom kostele díti se mohla, na budoucí časy, že jsem tu dal kněží ty, kteryž zákon svatého Františka drží a ten klášter sem jim poddal a poddávám nyní i na budoucí časy, aby oni tu pánu Bohu slúžiti mohli, — platu ukazal jsem dědičného, k tomu klášteru sto kop mišenských, kterýchžto sto kop mišenských má jim rozdílně vydáváno býti z komory naší ode mne i od mých budoucích potomkuov, pánův a držiteluov pardubských, totiž při svatém Havle polovici padesáte kop mišenských, a při svatém Jiří též padesáte kop mišenských, a oni již tu službu boží činiti a vésti mají tak jakž na to sluší, a také jim toto přidávám, aby jim odemne i od mých budoucích potomkuov, každý rok vydavano bylo dva džbery kapruov a jeden džber druobeže, a sena dva vozy z luk našich, kteryž k Pardubicím jsou, ale oni je sobě odvezte. Item k tomu také sem jim řeku přidal, počna od mlýna městského až po valchovnu, kteráž jest za městem, proti zábraží aneb proti páně zahradě, aby sobě tu ryby lovili a k svej potřebě toliko aby lovili. Item také sem jim přidal k tomu klášteru zahradu počnúc od bašty, kteráž jest proti fortně až po ten plot, kteryž jest přepleten od páně zahrady proti besedce, takéž aby ji užívali k svej potřebě, bez překážky. Item také od toho kláštera, což se peněz dotýče, k žádným klášterům nic odsud aby nedávali, než na to aby živnost měli, a množli jim co zbýti, aby to na kostel, neb na svuoj klášter, aneb na kostelní věci, naložili. Item než což se poselství dotýče, vedle jiných klášteruov zákona svého, podčí správou jsou, tu aby dali, však tak, vznesou to namne, aneb na budoucí potomky mé, pány pardubské, kteryž by pán na ten čas Pardubice držel, co na ně položili, aby otom pán věděl. A jestli že spravedlivě bude položeno vedle jiných klášteruov, pán tomu nemá odpírati aby neměli dáti. A také tu nikda kněží méně bývati nemá ustavičně, nežli šest kněží toho zákona svatého Františka, kteryžby mše sloužiti mohli, a méně jich nikdy být nemá. Pakliby chtěli aby jich více bylo, toho oni vuoli mají. Také oni ktomu již almužny svaté sobě hledte vedle řehole své, tak aby se tu živiti mohli. Také když by ode mne aneb od budoucích potomkuov mých, kterému z nich rozkázáno bylo na Hoře slúžiti, to mají účiniti, a když by na Hoře sloužil který, tehdy ten den na Hoře jísti má, pakliby také kterému rozkázáno bylo, aby se mnou aneb s budoucími potomky mými kde jel, a toho byla potřeba to učiniti, také mají, a když by se mnou jel, aneb s budoucími potomky mými který, ten stravu při dvoře míti má, a tak již ten plat svrchupsaný, ktomu klášteru vydáván býti má na budoucí časy, odemne i od budoucích potomkuov mých pánuov a držiteluov pardubských jakož svrchu psáno jest, a jestli že by jim pak ten plat kdy zadržán byl a jim vydáván nebyl, na ty časy svrchupsané, buďto odemne neb od budoucích potomkuov mých pánuov a držiteluov pardubských, tehdy já svrchupsaný Vilém z Pernštejna dávám jim plnou moc tímto listem aby se mohli uvázati s komorníkem, sami neb komúž by to na svém místě poručili v městečko Dašice, v ves Kostěnice a v ves Vostřetín, se vším jejich příslušenstvím a to aby drželi dotud, dokudž by jim plat jejich, kteryž by jim zadržan byl, vydan nebyl i se všemi škodami, kteréž by vedouc komorníka, na to naložili, aneb sami proto utratili ješto by to řádně pokázati mohli. A když by jim jejich plat, kteryž by jim zadržán byl, i s nákladem jež by na to naložili, jakož svrchupsáno stojí vydan byl, tehda to o voč by se uvázali, mají a povinni budou postoupit hned bezevšeho prodlevání, mně aneb budoucím potomkuom mým pánuom a držiteluom

*) Originální tato listina pergamenová, držící rozměru 31½ a 43 cm. nalezena náhodou při správě starého piana a odevzdána řídícím p. Frant. Sedlákem z Jenšovic u Vys. Mýta museu města Pardubic. Na několika místech je žíravinou popálená, nicméně čitelná. Druhdy přivěšena pečeť pana Viléma z Pernštýna, nyní chybí.

pardubským, a tak jim zase týmž kněžím ten plat bez umenšování vydávati maji. Pakli by jim kdy nevydali já aneb budoucí potomci moji, všeho neb na díle, tehda pro všecky i pro díl, budou se moci uvázati v svrchupsané městečko a ve vsi tak jak na hoře psáno stojí. Tak to všecko jež se v tomto listu píše má jím pevně držáno býti, jako by to ve dckách zemských zapsáno bylo, ode mne i od rodu mého, i od těch, jestli že by to tak kdy z jiných roduov měli aneb koupili, oni se již také přitom maji zachovati tak, jakž na jejich zákon sluší, poctivě a na příklad jiným. Protož já svrchupsaný Vilém z Pernštejna na Helfenštejně etc. slibuji sám zase i za erby a budoucí potomky své, pány a držitele Pardubské, to všecko což se v tomto listu píše, zdržeti a v celosti zachovati bezevšeho přerušení na budoucí časy. Tomu na potvrzení a lepší jistotu pečeť svou vlastní rozkázal sem přivěsiti tomuto listu, jenž jest dan a psan na Pardubicích v sobotu na den svatého Mikuláše leta od narození syna božího Tisicého pětistého šestnáctého.

Sdělnje *Václ. Diviš-Čistecký.*

Další příspěvek k dějinám Pražského baroka. V XVII. díle Památek archaeologických podali jsme na stránkách 51—56 seznam stavitelů a sochařů v Praze r. 1725 a 1726 žijících, jak je staré katastrální záznamy chované v zemském archivu uvádějí. Připojujeme tentokráte seznam malířů, v němž vyskytují se mezi četnými neznámými snad všichni důležitější umělci tehdy v Praze trvale činní. Nejzajímavější jsou jejich majetkové poměry, z nichž seznáváme, že se všem, o jejichž působení další zprávy nás došly, dařilo dosti dobře; nejlépe ovšem největšímu z nich — Reinerovi, jehož roční příjmy převyšují nepoměrně výdělek všech jiných umělců; také kataster, jenž jest jinak velice střízlivé psán, nazývá jej jediného výslovně „slavným“ umělcem. Vedle jeho skvělého postavení a vedle příjmů Angerse, Cordeho, Hübla, Keka, Střesňáka, Neunhertze, Kleinharta tím křiklavěji zní poznámky o nouzi a bídě, kterou někteří jejich soudruhové trpí; dva z nich živí se z výnosu svých hostinců.

Rozdíl mezi malíři umělci a malíři pozlacovači, kteří, jak známo, byli ve společném bratrstvu, není v záznamech všude přesně vyznačen.

Malíři.

Na Starém městě.

A. 2. *Weiss* Antonín, nájemník č. 551, nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 300 zlatých, jest zároveň domovníkem. — 7. *Angers* Jan (Ongers), majitel č. 557, v ceně 2200 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 500 zl. — 14. *Corde* Jeroným, majitel č. 568, v ceně 6000 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 600 zl. — 16. *Hübl* Frant., nájemník u sv. Havla, platí činže 34 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 900 zl. — 20. *Angers* Jan, majitel čísla 543, nezaměstnává žádného tovaryše. — 41. *Müller* Franz, nájemník č. 605, platí činže 50 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 350 zl. — 44. *Kek* Petr, nájemník č. 612, platí činže 40 zl., zaměstnává 1 tovaryše, vydělá 500 zl. — 63. *Dürr* Sebastian, nájemník č. 718, platí činže 28 zl., zaměstnává 2 tovaryše, vydělá 250 zl., není měšťanem, ale chce žádati co nejdříve o právo. — 95. *Strzesniak* Daniel, majitel č. 632, v ceně 1400 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 600 zl. — 100. *Müller* Karel, nájemník v týnském dvoře, platí činže 36 zl., zaměstnává 1 tovaryše, vydělá 400 zlatých, jest zároveň mědirytcem. — 118. *Crocin* Jan, nájemník, platí činže 14 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 60 zl. — 123. *Bauer* Jan, majitel domu v ceně 2230 zl., vydělá 600 zl., jest pozlačovač. — 137. *Prechler* Frant., nájemník č. 664, nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 300 zl., jest akademickým občanem a malíř miniatur. — B. 1. *Neunhertz* Vilém, nájemník č. 478, platí činže 100 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 600 zl., není Pražským měšťanem. — 46. *Zing* Jan Adam, nájemník č. 450, nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 100 zl., jest zároveň domovníkem. — 50. *Angermayer* Vojtěch, nájemník č. 440, platí činže 16 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 300 zl. — 104. *Wodnianský* Jan, majitel č. mezi 391—392, v ceně 700 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 300 zl. — 106. *Berger* Václav, nájemník č. 390, nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 40 zl., pracuje na venkově. — 133. *Riedl* Jan Jiří, nájemník č. 367, platí činže 20 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 75 zl. — C. 3. *Reinerová Anna* Veronika, majitelka č. 344, v ceně 8000 zl., její manžel jest slavným malířem, nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 2000 zl.; dům nese 102 zl. činže. — 19. *Lekvic* Josef, nájemník, platí činže 18 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 150 zl., není občanem. — 31. *Kuba* Jiří, nájemník, platí činže 20 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 80 zl. — 61. *Brittlová*, nájemnice, platí činže 16 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 120 zl. — 94. *Rysser* Antonín, nájemník č. 180, platí činže 30 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 200 zl. — 95. *Schmidt* Jan Jiří, majitel č. 179, v ceně 3500 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 75 zl., žije částečně z výnosu svého hostince. — 158. *Ber* Vojtěch, nájemník, platí činže 28 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 120 zl., jest malířem miniatur. — 134. *Seyfert* Maximilian, majitel č. 59, zaměstnává jednoho tovaryše, vydělá 300 zl., jest malířem a pozlacovačem.

Na Novém městě.

A. 13. *Hájek* Matěj, nájemník č. 27, platí činže 12 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 90 zl., žije nuzně a bídně. — 34. *Schor* Jan, majitel č. 38, nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 300 zl. (viz stavitele). — B. 1. *Král* Petr, majitel č. 58, v ceně 16 .. zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 100 zl., jest malířem a pozlacovačem. — 15. *Messerschmied* Václav, majitel, nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 20 zl., manželka vypomáhá na výživu jako pradlena. — C. 26. *Rauch* Osvald, majitel č. 101, v ceně 810 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 40 zl., stěžuje si, že má málo práce. — 28. *Rek* Petr, nájemník č. 99, platí činže 12 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 40 zl. — 32. *Hrdliczka* Antonín, nájemník č. 95, platí činže 20 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 250 zl. — F. 24. *Mokliczka* Karel, majitel, nezaměstnává žádného tovaryše, neprovádí svou professi, nýbrž živí se výnosem svého hostince. — G. 27. *Hösl* (?) vydělá 150 zl. — L. 30. *Sohn* Jindřich Jiří, nájemník, nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 50 zl., jest velice stár. — M. 29. *Vitschek* Jan, majitel č. 781, v ceně 630 zl., vydělá 200 zl. — N. 23. *Masanec* Josef, nájemník č. 746, platí činže 17 zl., vydělá 150 zl., jest starý muž. — N. 24. *Khle* Jan, nájemník č. 745, platí činže 22 zl. — O. 7. *König* Josef, nájemník č. 726, platí činže — zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 100 zl. — W. 14. *Nováková* Anna, majitelka č. 825, v ceně 350 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 150 zl., její

*

manžel jest malířem. — W. 14. *Tan* Václav, nájemník, nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 57 zl., jest malířem obrázků. — Y. 8. *Hanko* Adam, nájemník, platí činže 10 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 100 zl. — Y. 11. *Kirchenstigler* Krištof, nájemník, platí činže 7 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 40 zl., žije nuzně. — Y. 28. *Juliani* Jan, nájemník, nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 30 zl., jest pozlacovač. — Y. 31. *Leschenkohl* Bohumil, nájemník, platí činže 17 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 75 zl. — Z. 4. *Kubík* Jan, nájemník, platí činže — zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 50 zl. — DD. 29. *Tritinger* Jan, nájemník, je většinou na venkově.

Na Menším městě.

37. *Steinfels* Jan Jakub, majitel č. 271, v ceně 2400 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, jest radním, neprovozuje více své umění. — 47. *Moser* Frant., majitel č. 3, v ceně 1000 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 100 zl., jest stár a nemocen. — 64. *Kleinhart* Vilém, nájemník č. 241, platí činže 30 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 600 zl., jest malířem miniatur, ale není měšťanem. — 79. *Leberhertz* Bedřich Václ., nájemník č. 229, platí činže 30 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 180 zl. — 84. *Brandlinský* Ignác, nájemce č. 217, platí činže 20 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 90 zl. — 87. *Leibl* Antonín, nájemník extr. nro., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 120 zl. — 89. *Preuth* Abraham, majitel č. 207, v ceně 2500 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 100 zl., jest velice stár, jeho syn mu pomáhá. — 100. *Thumer* Krištof, majitel č. 194, v ceně 1370 zl., zaměstnává 1 tovaryše, vydělá 150 zl., jest stár. — 103. *Fritzová* Alžběta, nájemnice č. 188, platí činže 25 zl., zaměstnává jednoho tovaryše, vydělá 100 zl. — 106. Cc. *Schmidt* Jiří, nájemník č. 185, platí činže — zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 250 zl. — 122. *Urlich* Frant., nájemník č. 170, platí činže 24 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 150 zl., malíř nebo pozlacovač. — 122. *Petrmann* Frant., nájemník č. 170, platí činže 25 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 120 zl. — 167. *Pešina* Jan, majitel č. 432, v ceně 1300 zl., nezaměstnává žádného tovaryše, vydělá 200 zl. — 216. *Godini* Jan, majitel č. 309, nevydělá ročně nic, jelikož pro dluhy uprchl ze země a nyní své umění v Lipsku provádí.

Literatura.

V. M. Florinskij, Первобытные Славяне по памятникамъ ихъ доисторической жизни. Опытъ славянской археологіи. Томскъ. 8° I. 1894. 355. tb. I.—XVI. II.$_1$ 1896. II.$_2$ 1897. 571. tb. I.—XXIII.

Národopisná mapa Evropy i Asie doznala i v historických dobách tak podstatných změn, že starší národopis obou dílů světa bez archaeologie praehistorické obejíti se nemůže. Autor poznal v svém povolání jako školní dozorce západní Sibiře celé toto ohromné prostranství v nynějším stavu i v nálezech praehistorických a maje před očima ty ohromné změny národopisné této oblasti, povstalé již od prvních počátků dějepisných zpráv zejména posunutím se tureckých národů k západu, dívá se s tohoto sibiřského hlediska na vývoj národopisných změn. Východiskem jsou mu staré historické zprávy, podle kterých od Karpat až po západní sklon Altaje, tedy celou stepní prostorou dnešní jižní Rusi a západní Sibiře, byly usídleny různé větve Skythů, pak Sarmaté, Masageti a Sakové jim příbuzní. Uvádí pak, že v celém tom prostranství od Karpat až po Altaj jsou rozšířeny stejnorodé kurhany čili mohyly, na mohylách v celém tom prostranství že se vyskytují kamenné baby a v mohylách stejnorodé bronzy typu sibiřsko-skythského, a vycházeje z historického fakta, že Skythové, Sarmaté, Masageti jsou původu arejského, činí své vývody s hlediska východního. Kolébkou člověčenstva jsou mu vysočiny středoasijské, kolébkou Areitů západní část vysočiny (Pamír), odkudž rozšířili se v step, kdež se vyvinuli v kočovníky. Nejstarší stopu východních Areitů a zejména Indů vidí v kurhanech v úvodí řeky Tarimi v dnešní oblasti Kašgarské a Jarkandské. Praslované, jako blízcí příbuzní Indů sídlili původně v jich blízkosti, v Semiréčenské a Semipalatinské oblasti až k Jaxartu a jsou jaksi ukryti pode jménem historických Saků; jelikož pak kurhany této oblasti i složením i bronzy i babami jsou totožny s kurhany skythsko-sarmatskými v jihoruské stepi, musí se souditi i na sourodost národa a prohlašuje tudíž autor i Skythy i Sarmaty za Slovany, kteří se z původní své vlasti rozšířili před II. stol. před Kristem. Jelikož pak i staří Rusové pochovávali dle Nestora v mohylách, považuje autor historické Rusy za potomky Skytho-Sarmatů. Podobnou exkursí histor.-archaeologickou přichází autor podle příkladu Venelina, Zabělina a Ilovajského k úsudku, že i Bulhaři na Kamě i Hunnové byli Slované.

Jestli bychom my západní archaeologové nepřisvědčili všem vývodům archaeologickým, musíme přece autorovi býti vděčni především za to, že podal přehled sibiřské oblasti kurhanové i se sporadickým pronikáním do sibiřské oblasti lesné, jakož i přehled o rozšíření kamenných bab a sibiřské bronzi. Stojíť dnes kardinální otázka praehistorické archaeologie tak, že historicky potom známí Areité nezaujímali původně celou Evropu, nýbrž některé jen části Evropy a tyto historické Areity při prvém vystoupení že můžeme zachytiti se znalostí bronze — a tato bronz vede nás do Asie, jejížto důležitou část předvádí nám autor.

J. Duška, **Nálezy předhistorické v kraji královéhradeckém. Pojednání historického a průmyslového musea v Hradci Králové.** V Hradci Králové 1898. 8° 78. Se sedmi tabulkami a mapou.

Šestý sešit publikací historického a průmyslového musea v Hradci Králové věnován tentokráte době předhistorické. Účel publikace stanoven v úvodu, podle kterého podati se má přehled obydlení kraje v době předhistorické. Provedení práce samé přimyká jaksi methodou svou k osvědčené práci p. L. Šnajdra, Počátkové místopisu, tak že podle řek uváděny jsou jednotlivé nálezy s krátkým neb obšírnějším popisem nálezů a uvedením literatury, a na mapě přiložené podán přehled roztřídění nálezů po kraji a na tabulkách znázorněny nejdůležitější nálezy ve zdařilé reprodukci. Jest tudíž nová publikace důležitým příspěvkem k budoucí kartografii naší vlasti.

Dr. Alfred Götze, **Die Vorgeschichte der Neumark, nach den Funden dargestellt.** Würzburg 1897. 8° 63. Obr. 126.

Pojednáno o malé části Braniborska na východě Odry, kde vyskytují se neolitické pohřby s keramikou charakterisovanou ozdobou šňůrovou, související s dolní Odrou, následují pak žárové pohřby t. zv. popelnicových polí příslušné ke skupině Poznaňské, jež pokračují do doby laténeské a římské a přisouzeny autorem Germanům; od V. století klade slovanskou invasi se známým inventářem typu hradištného.

M. Gruševskii, Історія Украіни-Руси. Том I. до початку XI. вика. Збірник історично-фільософічної секциї наукового товариства імени Шевченка. У Львові 1898. 8° 495.

Obšírná a rozvážná práce tato pojednává o počátečných dějinách jihoruských neboli maloruských a dotýká se přirozeně na začátku i pravěku slovanského a sice především se stanoviska historického a linguistického. V prvé části nadepsané náš kraj před velikým slovanským stěhováním pojednává jednak o pravlasti slovanské dotýkaje se hlavních sporných otázek i archaeologických i anthropologických i historických, jednak probírá neslovanské osídlení dnešní jižní Rusi ve IV.—X. věku. V části druhé pojednává o usídlení a rozloze slovanských kmenů na úsvitě dějin, v třetí části pojednává hlavně na základě linguistickém o kulturním stavu starých Slovanů před a po stěhování a sice pokud se týče domácího života a zaměstnání, dále obchodu a náboženství za doby pohanské a konečně dotýká se i zřízení rodového i veřejného. Ve čtvrté části pojednává o počátcích dějin ruských, kde střediskem Rusi byl Kijev, a končí v páté části dobou Vladimírovou. Spis psán je malorusky a novou ortografií.

Nákladem Archaeol. komise při České Akademii a Archaeol. Sboru Musea král. Českého. — Knihtiskárna J. Otty v Praze.

PAMÁTKY

ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Organ Archaeologické komise při České Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a Archaeologického sboru Musea království Českého.

Redaktor dr. **Josef Lad. Píč.**

Dílu XVIII. Roku 1899. Sešit VIII.

Několik původních náčrtů dvou Pražských zlatníků ku pracím zlatnickým ze století XVIII.

Podávají *Dr. A. Podlaha* a *Dr. I. Zahradník.*

Na sklonku století XVII a ve století XVIII bylo v Praze činno velice mnoho zlatníků a stříbrníků, zaměstnaných hlavně zhotovováním nádob bohoslužebných. Obětavost klášterův i zámožných jednotlivcův, jež nelitovala sebe většího nákladu, kde šlo o výzdobu svatyň, měla nemalou zásluhu o rozkvět uměleckého průmyslu zlatnického a stříbrnického v Čechách. Jelikož domácí síly nestačily hojným objednávkám, přicházeli do Prahy přemnozí mistři z ciziny, kteří se tu trvale usadili a úplně zdomácněli.

Činnosti Pražských zlatníků a stříbrníků v době barokní věnuje se teprve v době novější větší pozornost.

Ovšem, již *Dlabač* ve svém „Künstler-Lexikonu“ uvádí některé zlatníky a stříbrníky z toho období; jsou to však zpravidla pouhá jména jen a skrovné údaje životopisné bez bližšího ocenění činnosti dotyčného mistra. Nebude snad nezajímavo, podáme-li zde seznam zlatníků a stříbrníků z konce XVII stol. a ze stol. XVIII, o nichž Dlabač se zmiňuje. Jsou to zejména: 1) Šimon *Augrub*, zlatník a měšťan Pražský na Pohořelci (kolem r. 1724). 2) Jiří Bedřich *Both*, zlatník a měšťan Pražský (kolem r. 1732), 3) Jan *Chudoba*, zlatník v Praze na sklonku stol. XVIII,[1]) 4) *Deutsch*, zlatník a stříbrník (kolem r. 1690), 5) Michael *Enzinger*, stříbrník v Praze (kolem r. 1797),[2]) 6) Petr *Fröhlich*, zlatník (kolem r. 1686), 7) G. *Gschwandtner*, zlatník v Praze (kolem r. 1738), o jehož známém skvostném kříži v majetku Pražských zlatníků se nalézajícím a nyní v zems. museu uloženém Dlabač šíře se zmiňuje,[3]) 8) Jan Kryštof *Haller*, zlatník a měšťan Malostranský (zemř. 1696), 9.) Jan *Hanisch*, zlatník a měšťan Staroměstský (zemř. 1759), 10) Antonín *Karer*, měšťan a stříbrník v Praze († 1751), jehož práce, jak praví Dlabač, i v cizině velice byly ceněny, 11) syn (?) jeho Ant. *Karer* († 1752), rovněž dovedný zlatník a stříbrník, 12) Jan *Kogler*, zlatník a stříbrník Malostranský (kolem r. 1719), 13) Bohumír (Gottfried) *Lamprecht*, měšťan a znamenitý zlatník ve St. m. Pražském († 1736), 14) Jiří (Georg) *Lux*, stříbrník a zlatník, měšťan Malostranský (kolem r. 1719), 15) Jos. *Raschpel*, stříbrník[4]) (na sklonku století XVIII), 16) Leopold *Schmiedt*, zlatník (kolem r. 1731),[5]) 17. Jan Bohumil *Schulz*, (kolem r. 1750), 18) Jan *Seitz*, stříbrník a měšťan Staroměstský (zemř. 1750), 19) Dominik *Stuna*, zlatník Novoměstský (kolem r. 1788),[6]) 20) Ondřej *Thal*, stříbrník Staroměstský (kolem r. 1795),[7]) 21) František *Wanser*, zlatník a měšťan Vyšehradský (kolem r. 1744).[8])

Dlabač čerpal tato jména hlavně ze Schallerovy Topogr. Pražské, z Berghauerova díla „Protomartyr poenitentiae“ a z matrik Strah. kostela, tedy z pramenů,

[1]) Srvn. Schaller, Pop. Prahy III, 767.
[2]) Srvn. Schaller, o. c. III, 667.
[3]) Srvn. Schaller, o. c. III, 45.
[4]) Srvn. Schaller, o. c. III, 667.
[5]) Srvn. Schaller, o. c. III, 246.
[6]) Srvn. Schaller, o. c. IV, 438.
[7]) Srvn. Schaller, o. c. III, 641.
[8]) Srvn. Berghauer, Prot. poen. III, 132, 132.

v nichž uvádějí se toliko mimochodem bez bližších údajův jejich činnosti se týkajících.

Výrobků zlatnických a stříbrnických z řečeného období hojně se zachovalo, původcové jejich však toliko zřídka byli zjištěni. Kromě kříže Gschwandtnererova byla z doby barokní známa toliko jedna monstrance v pokladu Loretanském jakožto dílo zlatníka *Františka Michala Redelmayera*. (Sovn. Max Dvořák, Seznam pokl. Lor., str. 34 a Pam. arch. XVIII 285—287) a stříbrné tabernakulum Loretanské jakožto dílo Pražského zlatníka *Jana Kryštofa Hollera* (či Hallera), s nímž jsme se již v seznamu z Dlabačova Slovníku sestaveném setkali (Max Dvořák, Maria Loretto am Hradschin zu Prag, 36).

První, jenž důkladněji poukázal k činnosti Pražských zlatníkův v době barokní, byl *Dr. B. Matějka*. V monografii své o chrámu Svatotomášském v Praze (viz Pam. XVII, 1896) seznámil nás tento autor blíže s neznámými dosud mistry Jiřím *Zellerem*, Karlem *Taxnerem*, Leopoldem *Lichtenhschofftem*, Janem *Pakemiem* a Jakubem *Ebnerem*; mimo to podal nové zprávy o *Fr. M. Redelmayerovi* a popsal nám práce všech těchto zlatníků, pokud ve zmíněném chrámu se nalézají. V klášteře Ročovském a v kostele Vinařickém nalezl týž badatel ještě tři jiná znamenitá díla řečeného již Leopolda *Lichtenschoffta* (viz Pam. XVIII, 129 a násl.)

Pro dějiny umění v době barokní má takovéto zjišťování původců výrobků zlatnických a stříbrnických ovšem nemalou cenu. V té věci ještě mnoho práce zbývá. V dosavad vydaných dílech „*Soupisu památek historických*“ nalézáme vedle několika málo úplných jmen zlatníků mnoho *značek Pražských i jiných mistrů*, pouhá to začáteční písmena jmen *dosud neznámých*, jež snad časem podaří se najíti. Tak v. *I díle* mimo kutnohorského zlatníka Mikuláše *Madena* (str. 41, 76 a 78) nalézáme tyto značky dosud nezjištěné: 1) $^{IS}_{B}$ (str. 8, vedle znak Staroměstský s letopočtem 1706), 2) $^{MI}_{C}$ (str. 8), 3) **IW** (str. 10), 4) **DS** (str. 99), 5) **AK** se značkou Kutnohorskou (str. 41, 96, 100), 6) **AW** se značkou Kutnohorskou (str. 65) 7) **BH** se znač. nedosti zřetelnou a letop. 1676 (str. 39), 8) **RR** se znač. novoměstskou a letop. 1711 (str. 40 a 111), 9) **IR** se znač. Starom. a letop. 1744, 10) **AL** (str. 89), 11) **N CK** (str. 103); *v díle II.* uvádějí se vedle prací zmíněných již zlatníků *Leop. Lichtenschoffta* (str. 68, 84, 90 a něm. vyd. str. 65) a *Jana Pakemia* (či *Pakeni-ho*) (str. 57) ještě stříbrnické a zlatnické práce s těmito značkami: 1) $^{A}_{L}{}^{13}$ (str. 3), 2) **GS** (str. 13), 3) $^{PH}_{O}$ (str. 14), 4) **FS** (str. 16), 6) **AM** s víd. zn. a letop. 1714 (str. 30), 7) $^{IM}_{S}$ se znač. Malostr. a letop. 1735 (str. 47, 58 a 90); v *díle III* poprvé zjištěna práce zlatníka *Bohumira (Gottfrieda) Lamprechta* od Dlabače uvedeného, značkou Staroměstskou s letop. 1723 a písmeny **LG** označená (str. 128); mimo to jsou tu značky: 1) **IZ** (str. 19), 2) $^{IG}_{W}$ a značka dvou klíčů (str. 24), 3) **ME** (str. 24), 4) $^{IC}_{R}$ a značka Novom. (str. 40), 5) $^{C}_{IP}{}_{O}$ a značka Starom. (str. 41), 6) **MR** a značka Malostr. s letop. 1673 (str. 56), 7) **MK** a zn. Starom. (str. 57), 8) **RR** a zn. Novoměstská (str. 74), s letop. 1762 (str. 79), 9) $^{IW}_{V}$ se zn. Pražs. (str. 83), 10) **MR** a značka Starom. (str. 104), 11) **MK** a značka dvou klíčů (str. 114), 12) **IGP** (str. 115), 13) **GW** s Pražs. zn. a letop. 1764; v *díle IV*[9]) kromě *J. Pakeniho* (str. 83 151) značky: 1) $^{FI}_{S}$ (str. 29) 2) **SCM** se znakem Chebským (str. 83), 4) $^{IG}_{L}$ (str. 117), 5) **HIE** $^{AI}_{T}$ (str. 178); v *díle V* značky: 1) $^{IM}_{S}$ se znač. Malostr. a letop. 1735 (str. 68), 2) $^{IP}_{S}$ se znač. Starom. (str. 125), 3) $^{MI}_{C}$ se znakem Starom. a letop. 1723.

Velice zajímavé jsou pro dějiny domácího umění zlatnického a stříbrnického původní náčrty Pražských zlatníků *F. M. Redelmeyera* a *Jana Bohumila Schultze*, jež zachovaly se ve sbírkách kláštera Strahovského, a o nichž tuto obšírněji pojednáme.

[9]) V indexu uvedení „Franz Antoni, zlatník“ a „Franzin Maxmiliana, zlatník“ vzniklí omylem, jelikož nápis na str. 48 uvedený „Von uns Antoni Franz und Maximiliana Franzin 1744“ značí patrně dárce, manžely Franzovy, a nikoliv zlatníky.

I. Náčrty F. M. Redelmeyera.

Náčrtů Redelmeyerových chová sbírka Strahovská celkem *šestnácte*:

1. Návrh k *závěsné lampě na věčné světlo spojené s lustrem svícnovým* (obr. 1). Zajímavé rozluštění úkolu zřídka se vyskytujícího. Nahoře figura oděného anděla v oblacích se vznášejícího, v troubu troubícího a v levici stranou vztažené palmovou ratolest a věnec držícího. Od této figury jdou šikmo dolů závěsné řetězy. Lampa s lustrem kombinovaná načrtána tak, že každá polovice podává jiný variant. Střed oběma polovicím společný tvoří dvojnásob vydutá, nahoře se zužující lampa obvyklých v době barokní tvarův. Dekorace střední partie rovněž náleží oběma variantům: je to ženská hlava na výduti největší, pod ní poprsí andílčí na vydutině menší a nejníže na spodu lampy zavěšená figurka nahého andílka držícího v pravici palmovou ratolest, v levici věnec. Z této společné části střední vyvinuje se každá polovice odchylně. Pravá polovice jest bohatší: ramena svícnová držena jsou tu andílčími poprsími, spojena jsou s částí hlavní guirlandy květinovými a pnou se vesměs do výše. Polovice levá jest prostší, avšak vkusnější. Ramínka svícnová, barokně sprohýbaná a tepanými lupénky ozdobená, jsou zformována tak, že misky pro svíčky určené nalézají se as uprostřed výšky celého raménka, tedy značně níže, nežli v polovici pravé.

Tento nástin označen jest písmeny **FMR** a letopočtem 1718.

2. *Návrh prostého kalichu.* Noha i nodus jsou zcela prosté, ale dosti vkusně profilovány; hořejší partie nohy, jež tvoří přechod k nodu, podána ve dvou variantách. Nodus tvaru vásovitého oživen dvěma řadami kuliček. Kuppa zcela hladká, bez ozdob.

Obr. 1.

F. M. Redelmeyera návrh k závěsné lampě na věčné světlo spojené s lustrem svícnovým.

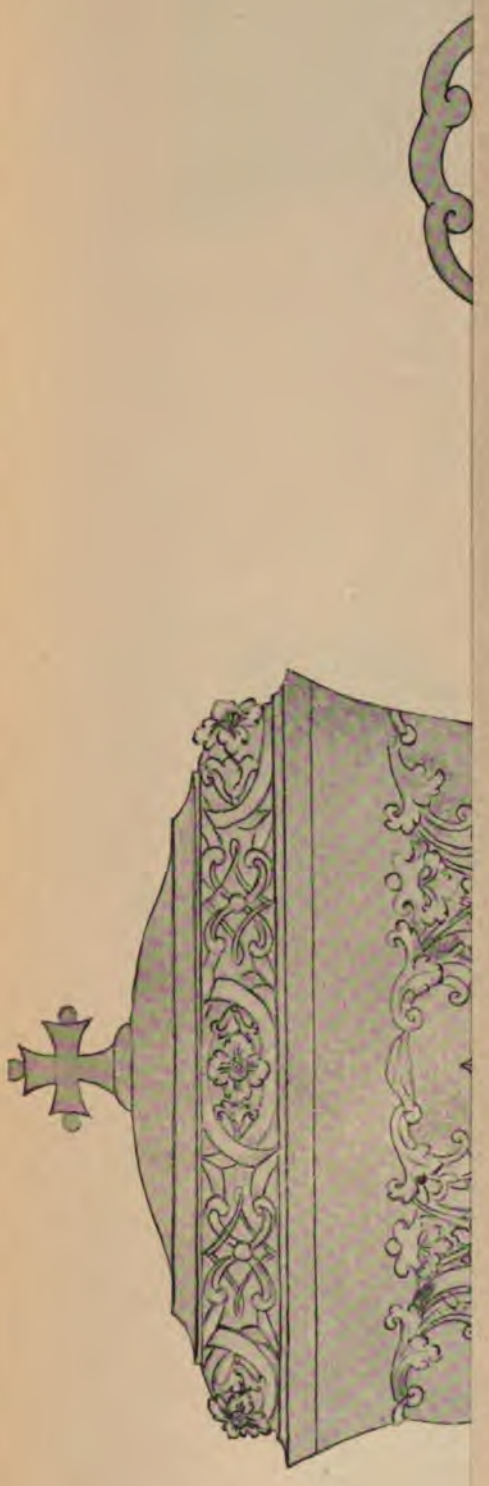

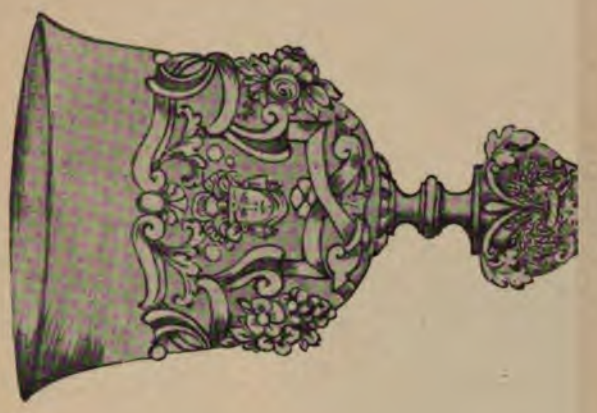

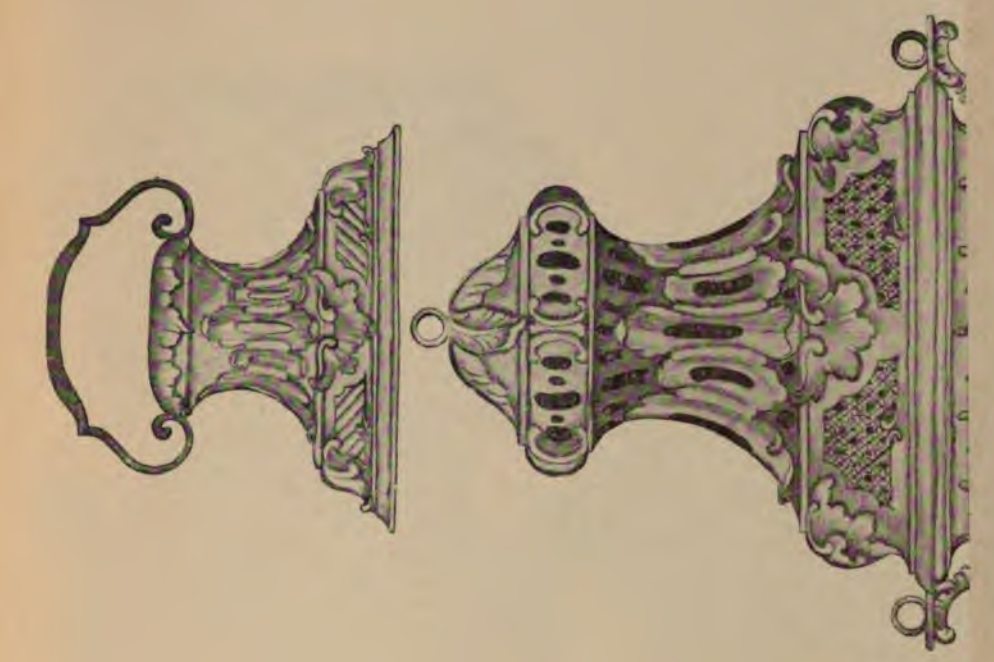

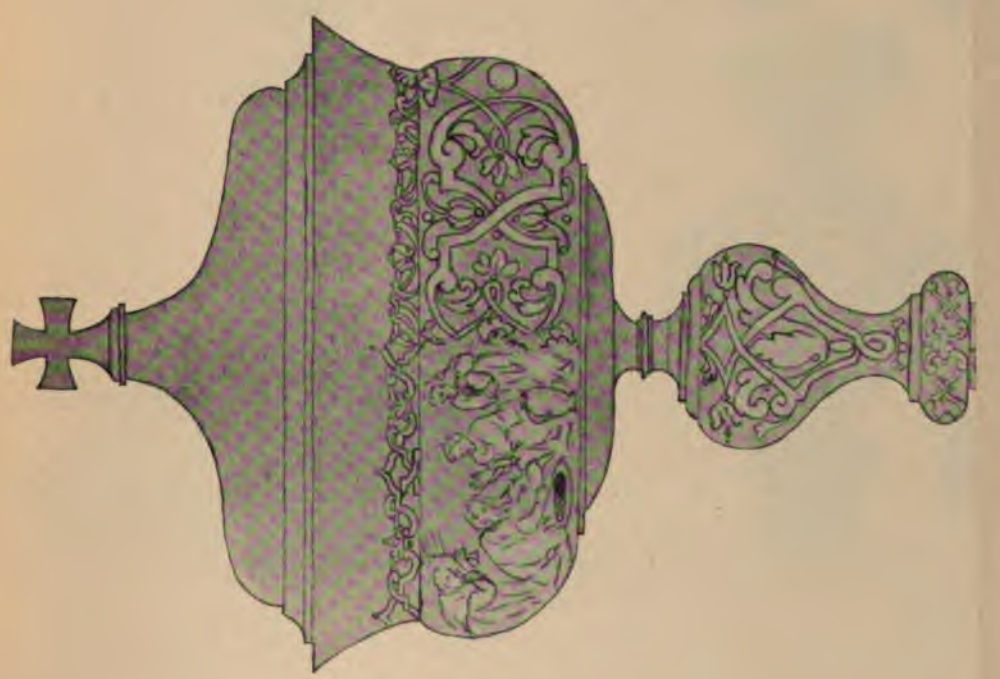

Obr. 9.

Obr. 10.

F. M. Redelmeyera návrhy ku pracím zlatnickým.

Obr. 11.

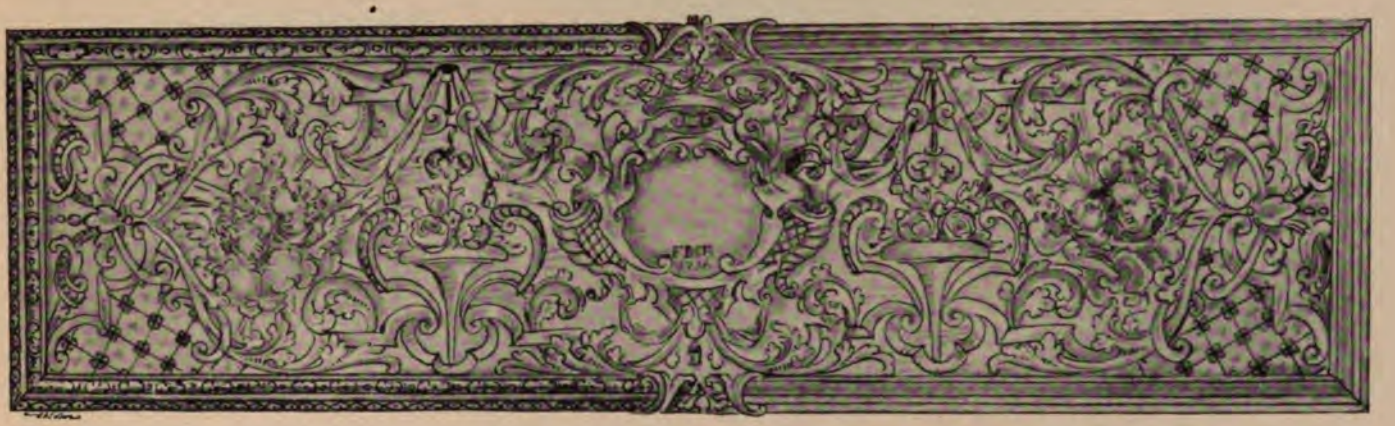

Obr. 12.

Obr. 13.

F. M. Redelmeyera návrhy k antependiím ze stříbra tepaným.

Pod náčrtem písmena **F. MR** a letopočet 1733. Na nodu napsáno „43 l." a „62 fl." — patrně váha a cena kalichu dle tohoto návrhu provedeného.

3. *Ciborium bohatě ozdobené* (viz obr. 2.). Noha pokryta páskovým ornamentem, jenž stilisovaným lupením jest oživen. Uprostřed kartuše s oválovým prázdným středem. Na nodu vásovitého tvaru užito jest rovněž motivu páskového, oživeného květinovým guirlandem. Široce rozevřená kuppa opatřena hojným tepaným dekorem: v barokních kartuších spatřujeme odznaky umučení Páně; mezi kartušemi vzor páskový a guirlandy květinové. Dolejší okraj víka okrášlen vkusným vzorem páskovým, do něhož vkomponovány čtyřlisté růžice.

Náčrt označen písmeny **FMR** a letopočtem 1735. V kartuši na noze tužkou napsána váha: „12 Mark 10 l." a cena: „300 fl."

4. *Kaditelnice s ornamenty prosekávanými* (obr. 3.). Schránka na uhlí, dobře profilovaná, jest zcela hladká. K oběma bokům přední její části přidělány štítové ozdoby opatřené nahoře kruhem k upevnění řetízků. Víko ozdobeno bohatě prosekávaným vzorem rostlinným. Držadlo prostě, ale dobře komponováno.

Náčrt označen písmeny **FMR** a letopočtem 1735. Cena udána 120 fl.

5. *Kalich* prostým páskovým ornamentem na noze, nodu i kuppě ozdobený. Dole písmena **FMR** a cena 43 fl. (Obr. 4.)

6. *Kalich* podobným, ale bohatším tepáním ozdobený. Na kuppě vyvinut páskový ornament ze ženského maskaronu a oživen motivy mušlovými a guirlandy květinovými. Na vejčitém nodu k sobě přitulené okřídlené hlavinky andílčí. Na noze rovněž páskový vzor lupením a uprostřed vásou s květinami oživený. Náčrt označen písmeny **FMR** a letopočtem 1735; nadto udána váha 40 l. a cena 70 fl. (Obr. 5.)

7. *Kalich* páskovým ornamentem, guirlandy, mušlemi a maskarony ozdobený. (Obr. 6.) Náčrt označen letopočtem 1736. Váha udána 50 l. a cena 100 fl.

8. *Ciborium* úplně prostých forem a zcela hladké. Dole čte se: „**FM** Redlmeyer Ao 1746 12 Sep:" Po straně napsáno: „1 Loth p. 1/2 fl. 46 x." a celková váha: „62 lot".

9. *Ciborium tepanými ornamenty ozdobené.* Dolejší okraj nohy a kuppa navrženy ve dvou variantách. V pravé polovici kuppy podán nástin výzdoby figurální (Kristus umývá apoštolům nohy), v polovici levé pak nástin výzdoby ornamentální. Víko nízké, úplně hladké. (Obr. 7.)

10. *Kaditelnice*, jejíž veškery součásti tepanými barokními ornamenty jsou pokryty (obr. 8.).

11. *Ciborium* velmi originelně komponované (obr. 9.) Vkusně profilovaná noha, pokrytá pěknou ornamentikou, přechází nad nodem širší ozdobnou částí, jejíž střed ozdoben jest květinovými guirlandy a znakovou kartuší, v kuppu, jež uprostřed monogramem Kristovým a po stranách ciselovanými hlavinkami andílků jest opatřena. Víko provedeno jest na způsob bohaté korunky. Na noze písmena **FR.**

12. *Kříž ku processí* ze stříbra tepaný. Hořejší část žerdi, jakož i ornamentika konců příčného břevna navržena ve dvou variantách. Náčrt označen dole na žerdi písmeny: **FMR.** (Obr. 10.)

13.—15. *Tři návrhy k antependiím ze stříbra tepaným,* vesměs pozoruhodné, a v některých částech velmi zdařilé komposice. Jedenkaždý z těchto návrhů označen písmeny **FMR** a letopočtem 1731. (Obr. 11, 12 a 13.)

16. *Návrh k rámci ze stříbra tepanému.* Široký plochý okraj pokryt listovými rozvilinami. Značka **FMR** a letopočet 1730.

II. Náčrty Jana Bohumila Schultze.

Jan Bohumil (Gottlieb) Schultz, jehož práce odjinud dosud známy nejsou, zastoupen jest ve sbírce Strahovské *třinácti* náčrty:

1. *Barokní kalich mešní*, markantně profilovaný, s rámečky určenými patrně pro výplně emailové na noze i kuppě. Pod náčrtem zlatník plným jménem podepsán. (Obr. 14.)

2. *Mešní kalich tepaný*, jehož obrysy rovněž akcentovány markantními liniemi rámcovitými; malé plošky uprostřed tohoto orámování zbývající ozdobeny ojedinělými květinovými větévkami a vinnou větvicí s hroznem. (Obr. 15.)

3. *Náčrt k mešnímu kalichu*, jehož každá půle ukazuje odchylný variant. Také zde přichází markantní akcentování obrysů k platnosti; prázdné plochy střední vyplněny na kuppě révovou větévkou o třech hroznech, na nodu větvicí s třemi květy a na noze třemi klasy. (Obr. 16.) Po straně napsáno: „Diesser Kölch wird wigen 56 loth, jedes loth à 2 fl." Na noze písmena **AIT.** Tento kalich nalézá se mezi Strahovskými bohoslužebnými nádobami.

4. *Monstrance paprsková.* Noha její podobně jest vyzdobena, jako noha předcházejícího kalichu. Schránka na sanctissimum komponována na způsob hojně zprohýbaného rámce ozdobeného tu a tam drobnými květy, hrozny a klásky. Po straně napsáno: Diesse Monstranz wigt 244 loth, jedes loth à 2 fl. 15 xr." (Obr. 17.)

5. *Relikviář.* Noha ozdobena rámcovitými ornamenty s roztřepenými lupeny barokními. Hořejší část má uprostřed schránku podoby kříže a jest na okrajích ozdobena zprohýbanými volutami, roztřepenými listy a posléze věncem paprskův. Po stranách vkomponovány ratolesti palmové, nahoře ozdoba mušlová. Po straně udána váha a cena; pod tím podepsán zlatník plným jménem. (Obr. 18.)

6. *Relikviář* podobně komponovaný jako předešlý, jenže střed hořejší části obklopen barokně zprohýbaným rámcem; paprsky chybí. Po straně podpis zlatníkův a udání váhy (36 lotů). (Obr. 19.)

7. *Relikviář* (toliko levá polovice náčrtu provedena) s křížovou schránkou uprostřed a s několika rámcovitými schránkami na noze a po stranách. Nejvýše navržena jako skupina nejsv. Trojice. (Obr. 20.)

*

8. *Relikviář* předešlému podobný, ale jednodušší, se třemi rámečkovitými schránkami uprostřed, tvarů dosti obhroublých. Dole podpis zlatníkův.

9. *Pacifikál.* Noha trojstranná, roztřepenými listy ozdobená; podobné lístky tvoří nožky podstavce. Kolmé rameno kříže ozdobeno dole shlukem roztřepených lupenů. Střední část má schránku křížovou. (Obr. 21.) Dole podpis: „Schultz“ a poznámka: Dass kommbt auf 36 loth.“

10. *Pacifikál* podobně komponovaný jako předešlý; s těmito odchylkami: noha jest okrouhlá s okraji zpro hýbanými a uprostřed kartuší ozdobená; střed jest oválovitý, konce ramen ozdobnější. (Obr. 22.) Dole napsáno: „diesses kommbt 40 loth.“

11. *Svícen oltářní;* náčrt podává polovice dvou variantův: v pravo svícen menší s nohou okrouhlou, v levo svícen vyšší s nohou trojbokou. Poznámka při menším svícnu: „auf Solche ahrt möchte Einer Wigen 22 loht“; při větším: „gegenwerdiger Theil wird ungefór wigen von Silber 48 loht.“ (Obr. 23.)

12. *Rámec barokní*, nevkusný. Dole podpis Schultzův.

13. *Náčrt sošky světce-biskupa.* Světec v řasnatém oděvu, mitru maje na hlavě, drží oběma rukama rozevřenou knihu. Tvář stařecká s dlouhými vousy. (Obr. 24.)

Archaeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí.

Předsevzatý nákladem p. *J. Felcmana*, ředitele cukrovaru.

Nekropole se skrčenými kostrami u Kamýku

Sděluje *Václav Schmidt.*

Kotlina, v níž útulně položeny jsou obce Kamýk s Velkými Přílepy, jest k jižní straně malebně ohraničena dvěma skalnatými vrchy druhdy zalesněnými, má hojnost pramenité vody a vábí chodce k odpočinku. Jaký div, že přivábila již v době předvěké četnou družinu nejstarších obyvatel naší vlasti z pokolení „skrčených koster“, jež se tu trvale usídlila a co důkaz své přítomnosti zanechala po sobě rozsáhlé pohřebiště položené na svahu proti jmenovaným obcím na poli zvaném „pod hajnicí“, označeném v katastr. mapě parcelním číslem 103. s výměrou 3 jit. 360□°, jež dotýká se na východní straně hluboké, nyní již neužívané polní cesty. Pohřebiště toto svěřeno mi bylo prokopati. V popisu podávám výsledek zkoumání, při němž, aby nebyly opakovány věci již známé, obmezím se jen na to důležitější, vůbec nutné, a na vylíčení okolností nových, neboť typické známky těchto pohřebišť, pokud sáhají do periody Únětické, mezi něž i tento hřbitov Kamýcký zařaditi dlužno, jsou z jiných pohřebišť s dostatek známy, tak že by bylo plýtváním místa tohoto časopisu, popisovati každý hrob zvlášť, uváděti jeho rozměry, pak způsob obložení atd. nebo vypisovati bezúčelné a únavné rozměry nádobek a j. K tomu cíli vyhoví popis hromadný úplně.

Uvedené pole č. p. 103. rozkládá se na táhlé patě vrchu čelícího obci V. Přílepům, v středu jeho je povýšené místo v podobě zcela rozplizlé homole a na tom rozloženy jsou hroby zapuštěné do žlutky, v těch místech pod ornicí uložené. Následkem přirozeného svahu odplavují přívaly ornici ze středu pohřebiště k okrají zmíněné cesty, kde z té příčiny jsou nejhlubší, naproti mělce položeným ve středu, jež i orbou mnoho utrpěly. Pohřebiště bylo známo od let a bohužel již také od mnohých povolaných i nepovolaných badatelů vykořisťováno, o čemž jsme se během kopání přečasto přesvědčili. Prokopali jsme důkladně plochu 60 kroků zdélí a 50 kroků šíře, při čemž objeveno bylo celkem 99 hrobů, z nichž bylo 7 již před lety někým jiným rozkopáno. Na západním okraji pohřebiště dokazovaly četné vpadliny na povrchu, jimž jsme se pak již vyhýbali, že zde před nedávnem, snad loni, bylo kopáno. Hroby rozloženy byly ve středu nejhustěji u sebe, k okrajům řídčeji, k jižní straně, jež dosud vyčerpána není, téměř sporadicky. Celkový počet původně na tomto místě se nalézajících hrobů páčím asi na 150.

Směr hrobů

na tomto pohřebišti dokazuje snahu všeobecnou ode všech pohřbívajících vyhověti zvykům ustáleným při pohřbívání co možno nejsvědomitěji, totiž voliti směr jihoseverní, neboť pouze 8 hrobů nalezeno poněkud odchylných a sice 5 k S.-V. a 3 k J.-V., což jak známo dá se vysvětliti nestejným východem slunce v různých dobách ročních, k němuž obličej v hrob kladené mrtvoly vždy směřoval.

Rozloha hrobů.

Ač nebráno ohled na řady dle způsobu hřbitovů moderních, jeví pohřbívání jakousi pravidelnost v tom, že jsou hroby v náležité vzdálenosti od sebe kopány a obyčejně tak, že na prodlouženém středu mezi dvěma souběžně položenými hroby vykopán v náležité vzdálenosti od těchto hrob nový. Všimneme-li si této okol-

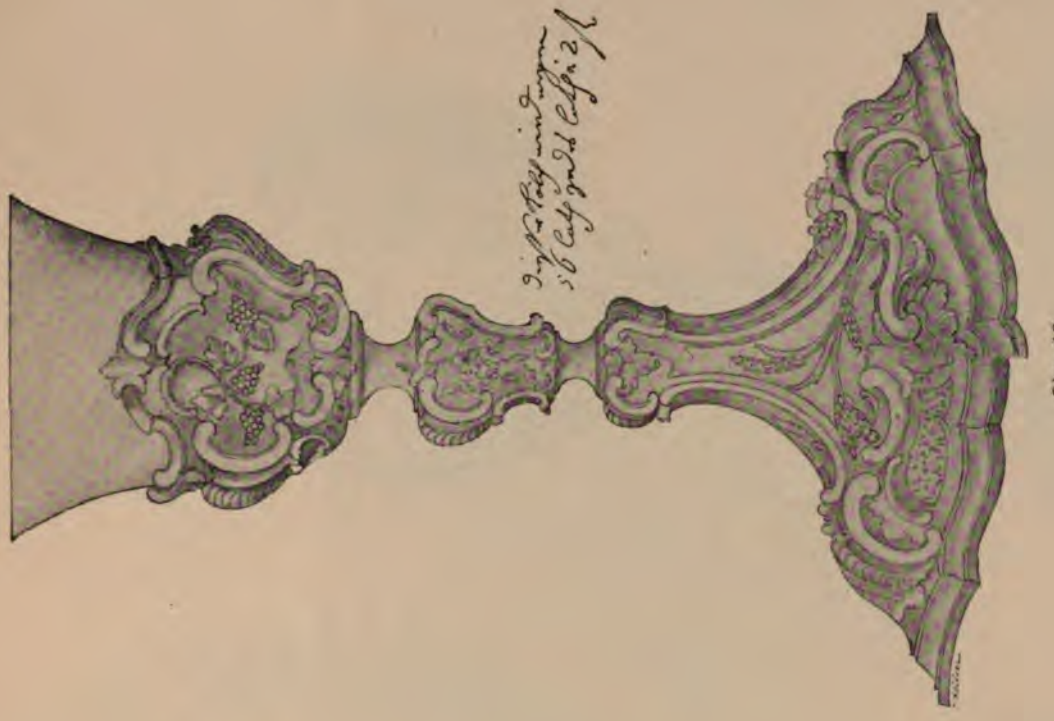

Obr. 16.

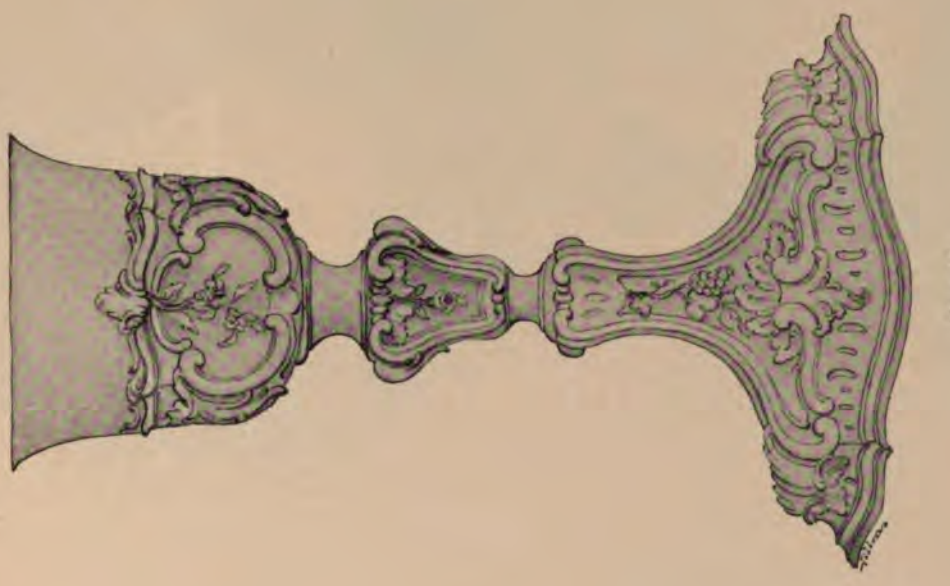

Obr. 15.

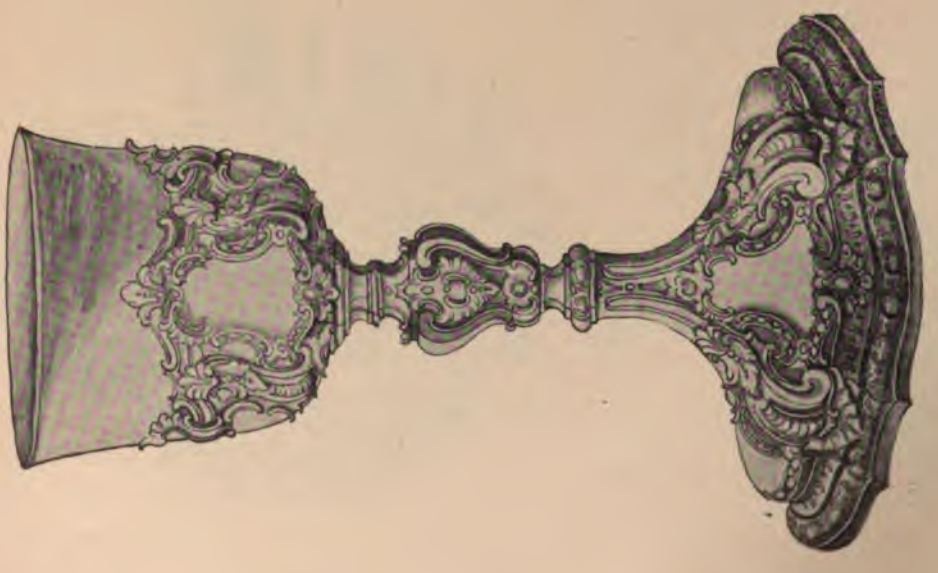

Obr. 14.

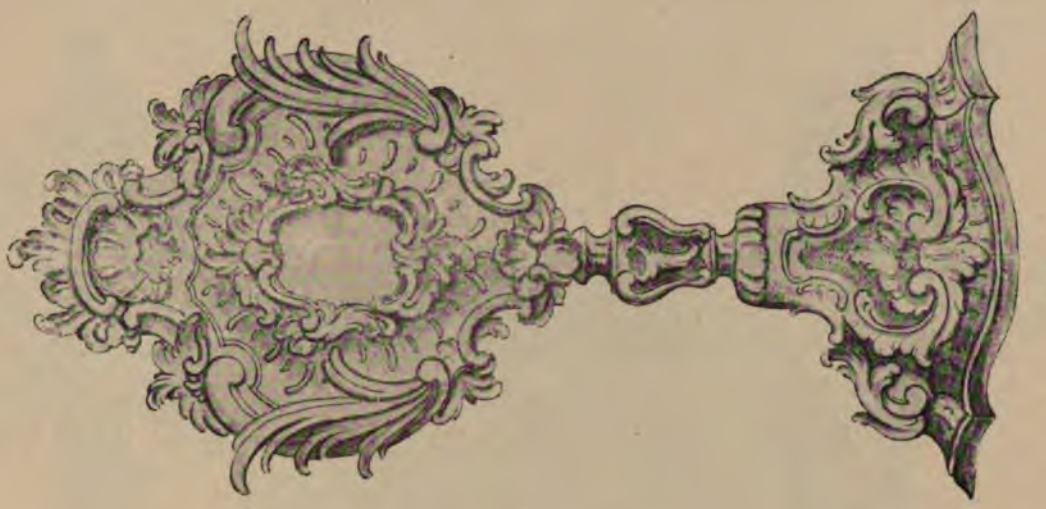

Obr. 19.

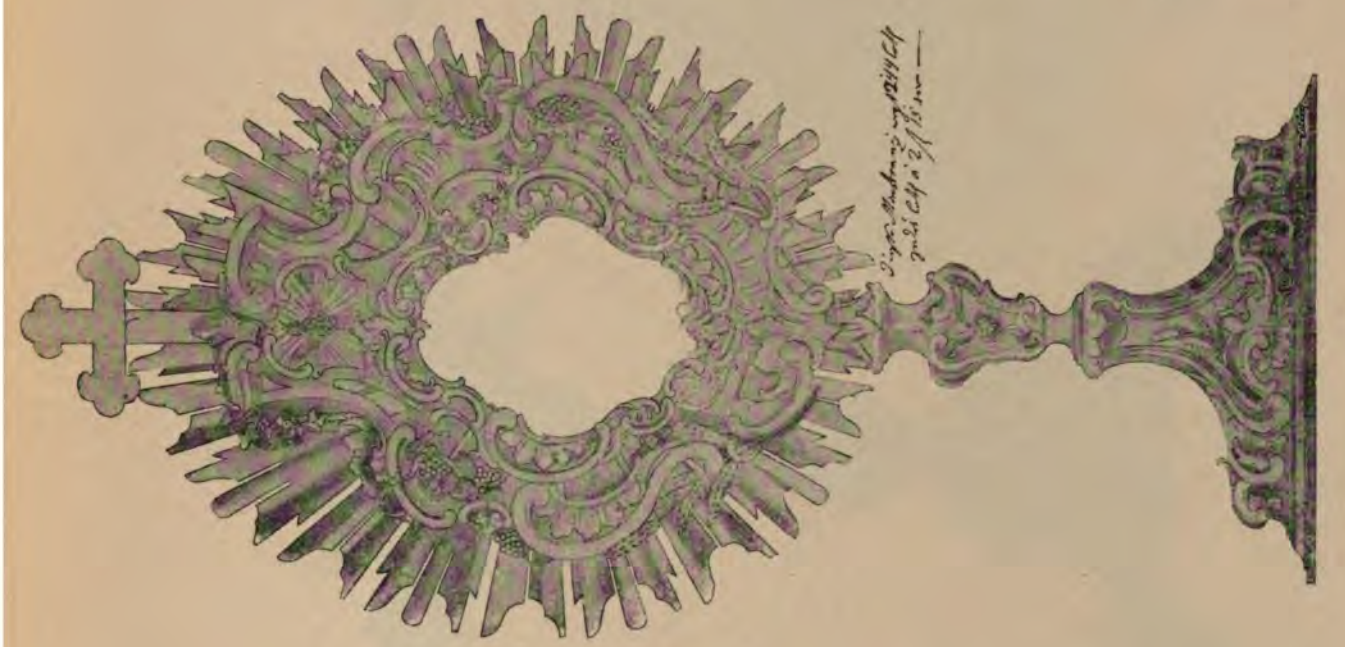

Obr. 17.

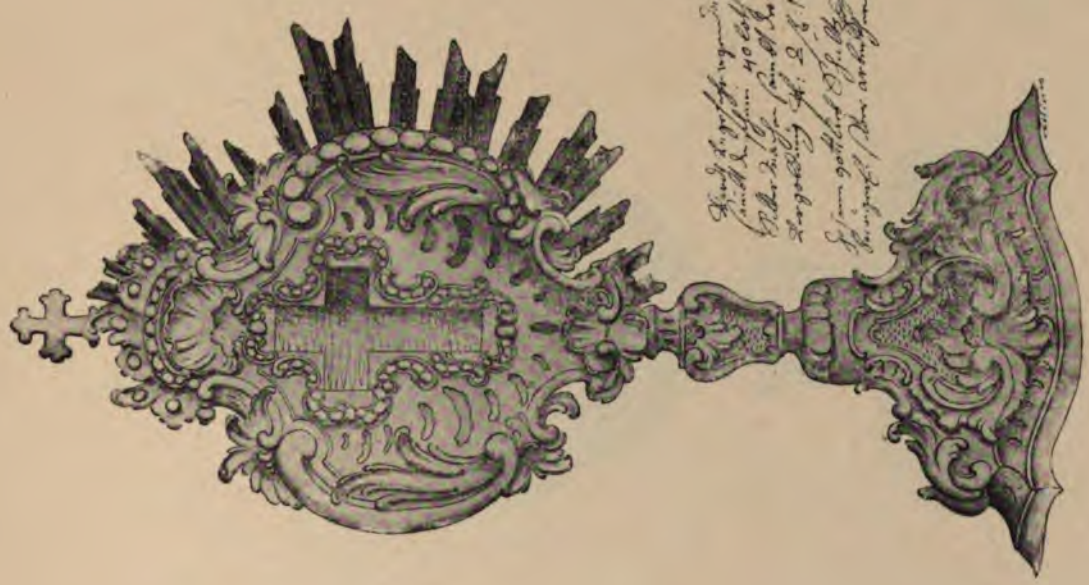

Obr. 18.

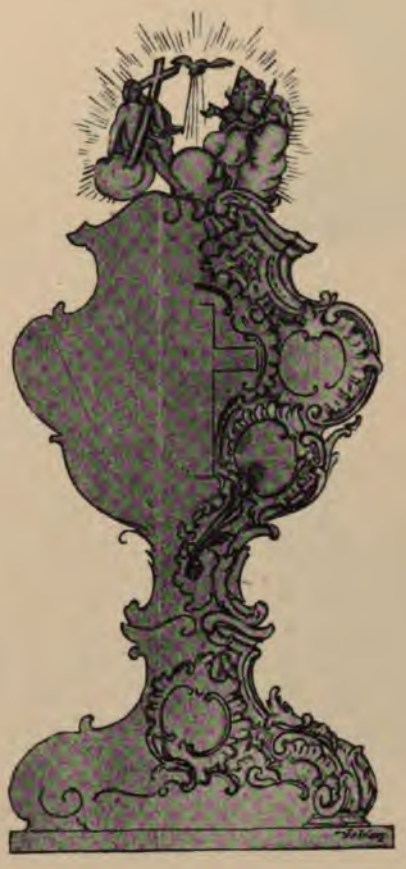

Obr. 20.

Obr. 21.

Obr. 22.

Jana Bohumila Schultze náčrty ku praoím zlatnickým.

Obr. 23.

Obr. 24.

nosti blíže, dojdeme k úsudku, že hroby v čase užívání hřbitova byly vrchem znatelně označeny, snad narovnaným kamením.

Kamenné pažení.

Sotva 50 kroků od pohřebiště trčí buližníková skála na bílý den, četné uvolněné části, útesy i balvany i drobnější kusy povalují se po vrchu; jaký proto div, že majitelé pohřebiště hojně tohoto kamene použili vedle svého způsobu buď k pouhému obložení stěn nebo vydláždění dna prostory hrobové nebo ku konečnému zavalení hrobů nebo i ku všemu pohromadě v jednom a témž hrobě. Výjimky, při nichž docela žádný kámen nepoužit, nebyly zde také žádnou vzácností. Plochých kamenů namnoze použito ku pokrytí mrtvoly posazením jich na spodní, kolmo o stěny hrobové vzepřené kameny, což mělo vždy zhoubný účinek na uchování kostry, když tlakem hořeních vrstev se postranní kámen uvolnil a plochý dopadl na pohřbeného. Tento způsob v Kamýku četně upotřebený měl za následek rozmačkání téměř veškerých lebek koster jinak poměrně dosti uchovaných.

Kostry,

uložené v žlutce, materiálu to vlhku vzdorujícímu, byly, jak již zmíněno, poměrně k jiným téhož druhu pohřebištím, aspoň v jednotlivých částech uchovány, tak že podařilo se mi zachytiti polohu několika koster fotografickým aparátem. Kostry ležely vesměs pravidelně ve směru hrobu od J. k S. obličejem k východu obráceným na boku pravém a jest výjimkou téměř zmínky nezasluhující, že v jednom pouze hrobě ležela kostra na boku levém. Celé pohřebiště svědčilo o pokojném jeho užívání po dlouhou dobu. Skrčení koster provedeno s náležitou péčí, ač nelze říci, že by bylo vesměs stejné. Nejčastěji vyskytlo se *mírné skrčení;* mimo tento způsob obvyklým byl, ač v menším počtu, zvyk *silného skrčení,* avšak nalezeny zde také kostry, jichž končetiny takovým způsobem byly složeny, že nelze jich jinak pojmenovati než na boku ležící „*bobkáře*“ (viz obr. 1), jak se skrčeným kostrám někdy, ač ne vždy správně, říkává. Jak z obrázku vidno, dosahují kolena téměř až pod bradu a měřila kostra v celé délce pouze 80 *cm.* Takovýchto „bobkářů“ nalezeno ve 4 hrobech roztroušeně na pohřebišti. Kromě toho zjištěna ve dvou hrobech poloha opět s jinou odchylkou, již vyjádřím nejlépe, uvedu-li, že to byl *bobkář*, jenže ležel *na zádech.* Zbytky těchto koster činí prazvláštní dojem tím, že holenní kosti jsou následkem tlaku vrchního podloženy pod kosti stehenní a leží rovným směrem s trupem, čímž se na první pohled zdá, jako by kostra měla polovici nohou usečených.

Dvojité pohřby

zjištěny ve třech případech, ve dvou hrobech totiž nalezeny vedle koster dospělých zbytky zcela malých dětí, v jednom hrobě pak nalezeny dvě kostry dospělých individuí, pravidelně nad sebou pohřbené, a ježto dě-

Obr. 1. Skrčená kostra na pohřebišti u Kamýku.

lila je jeu nepatrná vrstva země, dá se předpokládati, že oba zemřelí současně pohřbeni zde byli. Jelikož hrob tento stal se postupem zkoumání i jinak zajímavým, stůjž zde o něm bližší zpráva. Na vrchní kostru v tomto hrobě uhozeno nehluboko pod ornicí, a shledav ji dosti uchovanou, vyhotovil jsem fotografické snímky a upozornil na ni právě s cest se vrátivšího pana ředitele J. Felcmana, jemuž jsem ji k vyzvednutí jako dávno hledanou kostru skrčenou pro sbírky zemského musea doporučil. Když pak uvedený pán k vyzvednutí svolil, k práci té brzo došlo, a my davše kostru odko-

pati, obehnali ji rámem zvlášť k tomu zřízené bedny,*) načež počato s podřezáváním. Tu narazily pojednou nože na neznámý odpor, při jehož odstraňování nemálo překvapeni jsme byli, když pomocí ostrého hrabáčku vytaženo kus bronzového náramku, pak jehlice, drátěné svitky z náhrdelníku a konečně části lidských kostí silně měděnkou zbarvené. Tím byla sice záhada vysvětlena, nebyloť pochyby, že pod vrchní kostrou je ještě jedna vespod, ale nastala zároveň veliká nesnáz, jak rozhodnouti se pro další postup práce. Spodní kostra slibovala hojnou kořist, kterou zdálo se, že budeme musit obětovat k vůli vrchní kostře, jejímuž vyzvednutí bránila i spodní kostra odporem nejen pohřebních darů, ale i kostmi samými. Rozhodnuvše se pro zachování kostry vrchní pokračovali jsme v započatém směru a vyzvedli po nanejvýš opatrné práci a s velkou námahou kostru vrchní, narazivše spodem mimo již uvedené překážky i na kámen, jejž bylo nutno spodem odstraniti. Předměty bronzové, pokud bylo možno, vytahovány a z části slepeny; bylať to zvláštní náhodou nejbohatší kořist z celého pohřebiště. Spodní kostra po kusech vytahována, ač valná část zůstala vězeti v zemi zbytky obou pohřbených spojující a tak svedla podivná náhoda pozůstatky těchto dvou lidí, jež po celé věky spolu odpočívaly, opět k sobě.

Pohřby v nádobách hliněných.

Dvakráte uhozeno na Kamýckém pohřebišti na pohřby dětí nejútlejšího stáří ve velkých hrncích silných rozevřených stěn. V obou případech byly to pohřby mělké, jichž se dotkla hluboká orba rozmetavší dotyčné hrnce téměř do poloviny, zbytky koster pak nalezeny na dně s pozůstatky lebky na vrchu; v prvním případě byl hrnec obložen dvěma kameny, v druhém bez kamenů vůbec, v onom nenalezeno u kostry ničeho, v tomto náramek bronzový ze silného drátu.

Věk pohřbených.

Nebude tuším od místa, když zmíním se o výsledku pozorování svého na Kamýckém pohřebišti co do přibližného stáří jednotlivých osob na základě jich chrupů, při čemž netřeba podrobněji uváděti, že chrupy našich „skrčených koster“ jsou ve všech stadiích lidského věku silně vyvinuty, se zuby do nejpozdějšího stáří zcela zdravými, z kteréžto příčiny u většiny koster, byť i v ostatních částech zcela rozrušených, aspoň tento zbytek poměrně se uchoval. Uvedl jsem již, že

prokopáno celkem	99	hrobů
se stejným počtem koster, k čemuž dlužno přičísti tři hroby dvojité se	3	kostrami
tedy celkem koster	102	
když od toho odečtu 7 hrobů před námi prokopaných s tolikéž kostrami a pak 10 hrobů se stejným počtem koster, v nichž lebky orbou roztahány nebo vůbec z chrupů jen neurčité části zbyly	17	koster
poskytnuta mi tedy možnost ohledati chrupy u	85	koster
Z těch shledáno dětí od nejútlejšího věku s mléčnými zuby až do prvních stop zubů stálých, tedy asi do 7 let stáří	19	
osob věku jinošského až do stadia vývinu zadních stoliček, tedy přibližně od 8 18 let	11	
osob stáří pokročilého a starců se zuby, jichž korunky jsou již z části otřeny, tedy do stáří 60 a přes 60 roků . .	26	
a konečně individuí stáří kmetcího se zuby s úplně otřenými korunkami, tedy zajisté přes 70 roků	29	
celkem . . .	85	

Na základě tohoto ohledání byl poměr úmrtnosti majitelů hřbitova vůči stáří nepříznivý, neboť dětí a vůbec osob až do věku jinošského zemřelo bezmála v stejném počtu jako jednotlivců nejstarších a cifra zemřelých ve věku nejmužnějším je neméně vysoká. Neznajíce poměr takový z jiných pohřebišť, nemůžeme ovšem ve příčině tohoto úkazu ničeho bližšího uvésti.

Pohřební dary
(Obr. 2.)

nalezeny při kostrách v 57 hrobech; v 35 hrobech tyto úplně chyběly, o 7 rozrušených hrobech nelze nic uvésti.*) Nejbohatší hroby co do množství pohřebních

*) Koho by zajímal způsob vyzvednutí této kostry, tomu budiž sděleno, že do čtverce okolo kostry odkopá se země do takové hloubky, až by se bedna (rakev), jejíž dno sestává z částí, jež se dají prozatím odstranit, po způsobu rámu kolem ní vsunouti mohla. Pak počne se spodem se dvou stran proti sobě přes šíř rámu pomocí zvlášť k tomu upravených úhlovitých nožů půda podřezávati a vyhrabávati do takové šíře, až zajde na uvolněné místo první prkénko, jež se hned jako první část dna rakve šrouby přitáhne. Tím pak je již část kostry podchycena dnem bedny, aniž by se ji samou, vězící ještě v dostatečné vrstvě původní ulehlé země, ani dost málo hnulo. Pak podřezává se zem ke vsunutí druhého prkénka a pokračuje se, až je dno úplně přišroubováno, načež nezbývá nic více, než bednu s kostrou spojenými silami několika dělníků ven vynésti a k další dopravě naložiti na vůz.

*) Od dělníků zde kopavších doneseny byly p. řed. Felcmanovi ku prodeji: bronzová dýka, bronzový náramek, jantarové a bronzové perle a 5 jehlic.

Obr. 2. Předměty z hrobů se skrčenými kostrami u Kamýka.

darů byly hroby dětské. Byť nám také celkový inventář Kamýckého pohřebiště předváděl typ periody Únětické, jež zastoupena také na nedalekém, již před několika roky prozkoumaném pohřebišti u Holubic a jinde, jsou zde přece odchylky a novinky, jež pro svou zajímavost vyobrazeny na přiložené tabulce.

Jako všude zastoupena je i u Kamýku perioda Únětická skrčených koster co do počtu předmětů jednoho a téhož druhu nejvíce výrobky hrnčířskými, známými to vkusně zhotovenými nádobkami tvaru nejrozmanitějšího. Vykopáno jich tu celkem ve 24 hrobech 30 kusů, z těch bylo v 21 hrobech po jedné na obvyklých místech, nejvíce u kolen, výjimečně u nohou a u hlavy koster nalezeno; výjimkou nalezeny v jednom hrobě dvě nádobky (u kolen a pod koleny), v jiném tři a v jednom dokonce čtyři nádoby, v posledních obou případech okolo hlav rozestaveny; a tyto pak byly většího druhu a většinou zcela rozpadlé. Kromě těchto byly nalezeny větší nádoby ve dvou hrobech, po jedné (obr. č. 23.) a mají vesměs typ sídliště Slanské Hory. Jiné hrobové nádobky zobrazeny pod čísly 17., 18., 21., 22. a 24. Zajímavá jest též nádobka válcovitá, jež nese zvláštní, jednoduchou, ale významnou okrasu: rýha od shora dolů a souběžné důlky ostrou špicí provedené činí dojem, jako by tu bylo napodobeno nýtování.

Mezi výrobky hliněnými sluší uvésti jako novinku hrobovou lžíci nalezenou v dětském hrobě ne sice přímo u kostry, ale ve výplni hrobové a pak hliněný trojhran ve formě krokvice se skříženými dvěma rýhami neznámého účelu. Vedle nádob jsou nejvíce zastoupeny *předměty kovové* a to z bronzu nejvíce *jehlice*, z nichž nalezeno ve 14 hrobech celkem 17 kusů; z těch bylo ve 12 hrobech po jedné, v jednom dvě a v jiném dětském hrobě tři. U koster lpěly na různých místech, nejčastěji na ramenou, pod krkem, méně na prsou, výjimečně u hlav i také u nohou. Typická jehlice pro periodu Únětickou s úškem na kuželovité hlavici (obr. č. 5.) závodí na nekropoli Kamýcké s jehlicí neméně známou, s hlavicí na plocho vytepanou a se svinutými rohy (obr. č. 7.), prvnějších nalezeno šest, posledních sedm; z těchto v jednom hrobě dětském tři pohromadě. Osamoceně nalezena jehlice s dutou kulatou hlavičkou s otvorem k navléknutí, známá z hrobů u Holubic (obr. č. 3.). Jiný druh jehlic zobrazen pod č. 2. a sestává z hlavičky vytepané, v očko svinuté, jedna z nich je pod hlavičkou ještě drátem přepásána (obr. č. 10.); v dvojitém hrobě, o němž zpředu již zmínka učiněna, byla tato jehlice pohromadě s jinou hmotnou, opatřenou kruhovitou plochou hlavicí s rytými kruhovitými pásky, zdobenou s očkem ve vrcholu (obr. č. 1.). Podobná jehlice známa z hrobu se skrčenými kostrami u Noutonic.

Náramky bronzové vyskytly se v nejrůznější úpravě celkem v 10 hrobech, po jednom, dvou i čtyři pohromadě. Je tu zastoupeno s menšími i většími odchylkami šestero druhů náramků: 1. Náramky z bronzového drátu slabého, jednoduchého, v spirálu svinutého. 2. Náramky z dvojitého drátu přepásané v podobě uzlíčku (obr. č. 6.). Ty pocházejí tolikéž od spodní kostry známého dvojitého hrobu. 3. Náramky ze silného bronzového drátu v jednoduchý kruh stočené, obyčejně s přeloženými konci (obr. č. 4.). Tytéž, jenže s konci v očko upravenými, jaké vyskytly se také na pohřebišti Bylanském. 5. Náramky massivní otevřené, lité s tenčími konci, a konečně 6. náramky ploché, svinuté v kotouč několikanásobný, velmi úhledné a z mnoha jiných pohřebišť známé (obr. č. 8.).

Náušnice z bronzu vykazují dva druhy, první z dvojitého drátu stočené kroužky většího průměru po jedné u hlavy nebo po jedné na každé straně, ale výjimečně i po dvou na každé straně (obr. č. 16.). Celkem nalezeno těchto v 9 hrobech 17 kusů. Jiný druh jsou zcela jednoduché, většinou rozpadlé drátěné kroužky, jež zjištěny taktéž v 9 hrobech vždy na levé nebo na pravé straně lebky, zřídka kdy na stranách obou.

Prsténky z dvojitého bronzového drátu (obr. č. 15.) nalezeny dva v jednom hrobu u kostry dětské.

Mimo tyto ozdoby vyzvednuty z hrobů známé *rourkovité svitky* z bronzového drátu buď co samostatné nákrčníky nebo jako jich součást s jantarem pohromadě, (viz obr. č. 9.). Svitky tyto objeveny celkem v sedmi hrobech. V dvojitém již vícekrát připomenutém hrobu tvoří tyto mohutný náhrdelník (obr. č. 4.).

Vzácný nález podal hrob kmeta, na jehož prsou nalezena pádná bronzová zbraň, snad i co hodnostní odznak užívaná, totiž *sekera tak zv. fogoš* (obr. č. 19.). Délka její 15 cm., váha 200 gr., má po jedné straně elipsovitý břit, po druhé podlouhý plochý čep, mezi oběma, jenže blíže k čepu, vystupuje tulejka pro dřevěnou násadu. Zbytky této nalezeny v tulejce spolu se třemi špičatými kůstkami, jimiž násada zcela případně byla uklíněna. Sekera ležela na příč hrobu na pravé straně prsou.

Neméně vzácný předmět bronzový je *dlátko* ve formě dvoubřitého, poněkud prodlouženého pálstavu, jehož ostří stojí proti sobě křížem. Délka měří 16 *cm* a polovice vězela v násadě z větve parohové přizpůsobené, z níž se dolejší část v hrobě uchovala. Byl nepochybně nástroj tento střídavě na obou koncích používán a nabroušen dal se stejně co bodná zbraň upotřebiti (obr. č. 11.). Nalezen v hrobě mladého individua na pravé straně prsou a podobá se sekeře známé z hrobu pod Slanskou Horou.

Z bronzových věcí sluší uvésti ještě drobné kousky bronzu beztvarého (snad struska) různé velikosti, jež nalezeny pod hlavou jedné dospělé kostry, a když ještě připomenu jednoho bronzového šidélka, vyčerpal jsem bronzové předměty nadobro.

Na *zlato* byla nekropole Kamýcká chuda, vyskytlo se co náušnička z drátu svinutá toliko v jednom hrobě (obr. 14.).

Jantar zastoupen je hojněji a sice v osmi hrobech vždy jako ozdoba krku a to buď v podobě korálků kulatých nebo i podlouhlych (obr. č. 20.), nebo v podobě hmotných závěsek, jaké viděti na náhrdelníku (obr. č. 9.)

Z různých jiných předmětů Kamýckého pohřebiště upozorňuji především na dětský *náhrdelník ze skořápek hlemýždích*, jež střídaly se s kroužky kostěnými u prostřed se závěskou z úřezku kloubového přizpůsobenou (obr. č. 26.). Tato poslední měla nepochybně nějakého zvláštního významu; nalezenať kromě toho v jiném ještě dětském hrobě samotna.

Na známé *valounky* (kulaté oblázky) majitelé pohřebiště mnoho nedrželi, nalezlyť se pouze ve dvou hrobech. Také nástroje kostěné jsou zastoupeny v hrobech. *Jehla* (obr. č. 12.) vyskytla se pod krčkem dětské kostry, *šidélka* (obr. č. 13.) nalezena ve třech jiných hrobech vždy po jednom při kostrách.

Při jednom nákrčníku budiž také vzpomenuto *kelnatky* (dentalium). Konečně nelze pominouti mlčením, že v několika případech přímo u kostry nalezeny také kosti zvířecí a sice vždy tam, kde obyčejně pohřební dar umístěn bývá; jednou byl to běhák ovčí u prsou kostry, dvakrát zub skotí u kolen a po čtvrté kolenní část mladého skotu u nohou.

Sídliště.

Severní části pohřebiště dotýká se sídliště, jak souditi dlužno z jam, jež se nám v bezprostřední blízkosti hrobů vyskytly, jakož i ze střepů, jež se na povrchu oruice povalují. Dvě z těchto jam dal jsem prokopati. Z obvyklých předmětů, střepů a kostí zvířecích z nich získaných, sluší uvésti zbytky nádob typu Slanské Hory starší periody, pak *nádobku etažovitou* a dva kusy z hruba upracovaných nástrojů z břidly (nožů). Na povrchu nalezl jsem kus ucha ansa lunata a brousek břidlový.

Závěrkou.

Jak již uvedeno, poskytuje nekropole Kamýcká, na ten čas zároveň nejrozsáhlejší z dosud známých pohřebišť se skrčenými kostrami, obraz dlouhého nerušeného používání od četné družiny pokolení našich skrčených koster a bude nepochybně v této prozkoumané části současno se známými pohřebišti u Únětic a Holubic. Markantní přechody ze stáří do nejnovější doby nebo vliv nové kultury nejsou zde patrnými. Na jednu však okolnost dlužno přece upozornití. Hroby rozloženy jsou k jižní straně řídčeji, dále snad i sporadicky. Za mého pobytu na pohřebišti uhodilo se ob jedno pole dále k jihozápadní straně při orbě na nové hroby „skrčenců“ taktéž sporadicky rozložené. Jeden uložený pod ohromnou břidlovou plotnou jsme prokopali a nalezli u skrčené kostry džbánečkovitou, hrubě spracovanou nádobku již s ostatními na pohřebišti námi

Obr. 3. Význačné předměty z hrobů u Žižic.

prokopaném srovnati nelze, a myslím, že na tomto místě dopídíme se přechodu ze starší doby do periody Únětické.

Konečně dlužno nám ještě vzdáti veřejné díky p. J. Ženíškovi za ochotně udělené povolení ku prokopání pohřebiště ve prospěch zemského musea, za veškerou snahu a vydatnou podporu při kopání samém jakož i při dopravě kostry do musea, jím samým obstarané, čímž dokázal vzácný zájem pro naše nejstarší vlastenecké památky a získal sobě zásluhu o jejich zachování pro časy budoucí.

Pohřebiště se skrčenými kostrami u Žižic.

Píše *Václav Schmidt*.

Jedva 200 kroků od zajímavého slovanského hřbitůvku (Památky XVIII. 227.) směrem severním a na dostřel ode vsi Žižic vzdáleno objeveno při hluboké orbě na

poli číslo parc. 156*) pohřebiště se skrčenými kostrami. Pole dotýkajíc se silnice Zvoleněvesko-Žižické stoupá mírně k západu a na nejvyšším jeho místě as 20 kroků zšíří a tolikéž i zdélí rozloženy jsou hroby. Při kraji uvedeného pole u silnice jest hluboká kulturní vrstva, v níž kopání na zkoušku vyneslo na povrch několik zbytků nádob typu Slanské Hory starší periody, mezi nimiž i s uchem vodorovným, pak hrubě opracovaný kus břidly.

Pohřebiště sestává ze 34 hrobů rozložených v šesti nepravidelných řadách, jichž směr mezi sebou byl poněkud odchylný, přece však celkem ustálený zvyk, pohřbívati totiž od J. k S., zachován. Hloubka hrobů nevykazovala zvláštních případů, většina hrobů byla mělkých, ba téměř třetina takových, jichž se hlubší orba často dotýkala i v značné míře je rozrušila. Pole má v dotyčných místech mělkou ornici, spodek tvoří řídký bílý písek, do něhož všecky hroby zapuštěny byly. K obložení vnitřních stěn hrobů upotřebeno, jak obyčejem bývalo, v této době kamení, zde vedle opuky, vzdálené as 20 minut cesty od pohřebiště z lomů okolo Drnova, také místního pískovce. Bylo pak zde obložení velmi nestejné, tak zv. skřínkové úplně chybělo a hlavní zřetel brán pouze k tomu, omeziti jaksi hrob u hlav a u nohou kolmo postavenými plotnami; výjimečně upotřebeno jednou balvanu k zavalení hrobu, za to bývalo dno hrobové u většiny dlážděno. Kostry ukládány dle známého způsobu v poloze skrčené na pravý bok směrem jihoseverním, řídkou výjimku činil jeden hrob, kde kostra nalezena ve směru opačném totiž severojižním. Stav jejich následkem ležení v materiálu písčitém byl tak neutěšený, že bližší podrobnosti o poloze nebylo naprosto možno zjistiti. Mohu ujistiti, že tak rozpadlé kostry ze slušného počtu hrobů, jež mi bylo již prokopati, nikde jsem nenalezl. Jako abnormitu sluší uvésti dva hroby, v nichž pochováno bylo po dvou kostrách nad sebou uložených a to vždy současně, jelikož kamenné obložení bylo oběma kostrám společné.

Předměty z hrobů

neposkytly v celku nic nového, přece však jsou některé odchylky dosti zajímavy. Nápadným je především na tomto pohřebišti velký počet hrobů bez milodarů, totiž 15 ze 34, tedy skoro polovic či ciferně vyznačeno 44%. V ostatních 19 hrobech zastoupeny jsou nejčetněji malé hliněné nádobky, tyto nalezeny v 10 hrobech po jedné a v jednom hrobě dvě; tyto poslední jsou na rozdíl od ostatních malých hrnéčků tvaru vesměs pro Únětickou periodu známých, nádoby velké typu Slanské Hory, a stály v hrobě u nohou kostry, ostatní vesměs na obvyklém místě u kolen.

Na druhém místě jsou nejhojněji zastoupeny předměty bronzové, hlavně pak jehlice, z nichž objeveno s úškem na kuželovité hlavici v devíti hrobech po jedné, jehlice pak s hlavicí vytepanou a shrnutými rohy (žengle) ve dvou hrobech po dvou a v jednom samotná. Leželyť pak vůbec jehlice na obvyklém místě na ramenou pod krkem, na prsou. Slušně se vyjímá tento druhý druh jehlic, jichž rovný osten pomocí kroucení je přiozdoben (obr. 2. č. 1.).

Vzácnějším předmětem výzdobným pro hroby skrčených koster jsou korálky z bronzu vědérkovité formy, jež vyskytly se u Žižic ve dvou hrobech jakožto náhrdelníky.

Náramky bronzové nalezeny dvakráte a sice pár otevřených, tak zv. manžetových úzkých se zakulacenými konci a jeden ze silného bronzového drátu s vytepanými a v očko svinutými konci.

Bronzových náušnic nalezeno ve třech hrobech šest kusů, čtyři jsou ze slabšího drátu v spirály stočeny a na většině rozpadlé, dvě jsou velmi úhledné a poněkud nového tvaru, jsouť totiž zhotoveny z drátu plochého ve dva závity stočeného a konec nazpět zahnut (obr. č. 2.).

Ve dvou hrobech nalezeno po jednom bronzovém šidélku; jedno z nich je rozměrů velice nepatrných.

Bronzová zbraň a sice ve formě dýky objevila se třikrát v Žižicích; z nich je jedna opět tak subtilního tvaru (obr. 3.), že bychom ji spíše za odznak považovati mohli, jeť pouze 5 *cm* dlouhá a téměř trojhranná. Na čepeli uchovalo se náhodou hojně zbytku zetlelého dřeva na důkaz, že nošena bývala v pouzdře dřevěném. Všecky tři opatřeny jsou nýtky k upevnění na rukojeť. Zbraně tyto ležely as uprostřed hrobů (součásti koster příslušných byly zde na dobro zetlely), tedy nepochybně za pásem.

Jantar nalezli jsme ve čtyrech hrobech, v jednom co pěkný náhrdelník, sestávající původně z více než 50 korálků.

Zlato co náušničky z tenkého drátku dvakrát v kruh stočeného objeveno ve dvou hrobech.

Z různých předmětů a sice živočišného původu, jež v hrobech Žižických nalezeny byly, uvádím zvířecí kost (ze skotu), pak rourku kelnatky a konečně úlomek kamenné sekery místo obvyklého na některých pohřebištích valounku.

Jak z typu zobrazených předmětů vidno, náleží i toto pohřebiště do periody Únětické.

*) Za laskavě udělené povolení ku kopání ve prospěch zemského musea, jež pí. M. Benešová z Vítova, jakožto majitelka pole udělila, jakož i za obstarání téhož jejím bratrem p. Fr. Vernerem, budiž oběma na tomto místě zasloužený dík vzdán.

Praehistorické lebky v Čechách.

Spracoval Dr. *Boh. Hellich.*

Při zkoumání dalších měr a indexů českých starokřesťanských lebek nutno především bráti zřetel k oněm mírám a indexům, které nám p. drem *Matiegkou* zpracovaný kraniologický materiál poskytuje, jelikož, jak jsme se již několikráte zmínili, jeho materiál náš materiál territorialně doplňuje. Obraz staročeských lebek bez jeho materialu byl by neúplným. Ostatně až na výše zmíněné míry orbity, které korrekce vyžadují, užíváme téměř stejných měr, tak že se resultáty obou nás až na některé nezbytné individuelní difference shodují.*)

Jeden z nejdůležitějších dalších indexů, o jehož hodnotě jsme se při líčení českých skrčených, latěnců a merovejců s dostatek přesvědčili, jest *index nejmenší šířky čela redukovaný na šířku lebečnou (100 ft. ft: eu. eu.).*

Lebky českých skrčených rozpadají se, jak známo, ve dvě isolované skupiny: čel úzkých do ind. 72·5 a čel širokých nad ind. 72·5. Obě skupiny jsou asi stejně mocné. Ve skupinu širokých čel spadají po většině hyperdolicho- a dolichokephalové. V latěnu jeví se tato skupina slabší, ale jest pamětihodná tím, že odděluje se od ní skupina čel velmi širokých nad ind. 77·5, na kterou jedna lebka ze skrčených také upomíná. Tato velmi široká čela, patřící jen hyperdolichokephalům, zdá se charakterisovati typ, jejž přibližně srovnáváme s *quatrefagesovou* rasou canstattskou. Ostatní široká čela, přináležející také výhradně dlouholebcům, přimykají se v latěnu již ke skupině úzkých čel a hraničí při tom na brachykephalii. Zůstává tedy i v latěnu tato skupina čel širokých platnou. Podobně i část českých merovejců, na počet menší, chlubí se širokými čely, nemá však těch nejširších čel. Máme tedy v Čechách až do doby merovejské lebky s čely širokými nad ind. 72·5, kterých dobou znenáhla ubývá. V době starokřesťanské se však poměry změní tak nápadně, že širokých čel nad ind. 72·5 jest jen 7·8% proti 26·1%, co jich ještě čeští merovejci vykazují.

Starokřesťanské české lebky patří tedy dle rozvržení ze starších českých lebek nabytého do skupiny úzkočelných; přihlížíme-li však k jejich maximu, ležícímu mezi ind. 67·5—70·0, šířícímu se ještě víc ve směru širších čel než úzkých, můžeme nazvati je lebkami se *středně širokými čely*. 79 lebek jest mezi ind. 67·5 až 70·0, 62 mezi 70·0—72·5 a jen 50 mezi 65·0—67·5.

Dle jednotlivých nalezišť jest šířka čel velmi měnivá. Tak kloní se lebky z libického pohřebiště u továrny víc k čelům širokým, z pohřebiště u nádraží opět k užším. S těmito posledními souhlasí řepovské lebky. Polovice libčanských brachykephalů má jedna z nejužších čel, Hrádek v Praze čítá celkem širší čela než Žalov a Žižice.**) Levý Hradec co komplikované pohřebiště má čela všech šířek s maximem však mezi 67·5 až 70·0, které spadá prudce k čelům užším a pomaleji k čelům širokým, v Čáslavi, kde jest totéž maximum, právě naopak. Naleziště ze Slanska: Humeny, Budeč, Roudnice, Želenice a Uherec mají maximum mezi 70·0 až 72·5, přecházející jen do užších čel. Za to vykazuje zejména Želenice a pak Uherec čela široká nad ind. 75·0. Hradsko, Litoměřice a Lovosice čítají víc úzká čela. Kolínsko s pohřebišti radimským, kouřimským a žabonoským má čela víc úzká s maximem mezi ind. 65·0—70·0. Žabonosy vykazují vedle čel nejužších také nejširší, jak u krátkolebců tak i u dlouholebců. Sušice, Měňany a Tušovice jsou čel střední šířky (67·0—72·5).

Dle territorií, námi výše uvedených, nacházíme čela široká nad ind. 72·5 hlavně na Poděbradsku, pak na Pražsku, Slansku a nejméně na Kolínsku. Široká čela přináležějí v prvé řadě dolichokephalii, pak mesokephalii a nejméně brachykephalii.

Nejširší čela z doby skrčených a z doby latěnské nad ind. 77·5 dochovají se jen na Poděbradsku a Slansku; přičítáme-li však k nim čela užší po ind. 75·0, která svým isolováním se od ostatních vlastně k nim přináležejí, pak také na Pražsku a Kolínsku. Záznamu hodno při tom jest, že nejširší čela přiřaďují se ku lebkám o indexech šířko-délkových vyšších než nižších, ta u dlouholebých až do brachykephalie. V latěnu nalezli jsme je jen u hyperdolichokephalie.

Dolichokephalie má čela měnivá, velmi úzká až široká, nejužší na Zálabí a na Kolínsku, hyperbrachykephalie po většině jen úzká. Čela široká toliko na Pražsku přecházejí znenáhla a sice v mesokephalii v čela užší. Jedná se zde hlavně o Levý Hradec. Připomeneme-li si, že skrčení na Pražsku a Slansku měli z polovice, na Poděbradsku asi z třetiny čela široká a že čela ta příslušela jen delším lebkám, pak bychom mohli připustiti i tu možnost, že čela ta převzali starokřesťanské lebky od skrčených, a béřeme-li ohled i na latěnce, čela velmi široká nad ind. 77·5 od latěnců.

V moderních českých lebkách jsou široká čela již nepoměrně vzácná. Dochovávají se u nejdelších lebek, tudy po většině jen v mesokephalii a sice v Praze u lebek ze XVI. stol.*) na Mělnice a Třebivlicích**) a ve Vraclavě.***)

Mezi skrčenými cizozemskými jsou čela široká četná jen na Moravě a v Lengyelu, dále je mají lebky staré hallstattské. Z cizozemských merovejců vykazují bohu-

*) Výšku obličeje svrchního udává Matiegka (Crania bohemica) rovněž asi o 2 mm. dle vlastního odhadu menší.

**) Matiegka: Lebky žižické atd. Památky. XVIII. díl.

*) Matiegka: Lebky české ze XVI. stol. Rozpravy České akademie. Roč. II. Třída II. č. 22. 1893.

**) Matiegka: Zkoumání kostí a lebek českých v kostnicích venkovských. Rozpravy České akademie. Roč. V. Třída II. č. 42. U budyňských lebek nejmenší šířka čela není udána.

***) Míry lebek vraclavských u Vysokého Mýta vzaty jsou předběžně z mé práce dosud neuveřejněné. Lebky počtem 100 pocházejí z kostnice vraclavského kostelíčka, kamž se do posledních dob kosti z hrobů nevelikého hřbitova vykopané ukládaly. Lebky jsou uchovány nyní ve sbírkách musejních.

žel jen lebky württemberské a reichenhallské čelní indexy, z nichž jen poslední mají poměrně větší počet širokých čel. Ze středověkých lebek v nynějším severním Německu jediné lebky volíňské, za slovanské vyhlašované, mají výlučně čela široká. Frísové dle Virchowa*) jich téměř postrádají. V Rusku**) shledal jsem následující situaci: Většina lebek z kurhanů kurské gubernie (sudžanské lebky) mají široká čela. K těmto se řadí lebky kurhanní moskevské gubernie; počet jich klesá však pod polovici všech lebek. Středověké lebky ze starých moskevských hřbitovů mají čel širokých velmi málo. Ne nepatrný počet širokých čel najdeme u lebek z kurhanů i ze hřbitovů pozdějších v guberniích černigovské, poltavské, tverské, rjazanské, kyjevské a nižněnovgorodské, kdežto v novgorodské a jaroslavské gubernii jsou široká čela kurhanních a hřbitovních lebek poměrně velmi vzácná.

U moderních lebek severozápadního Tyrolska a ve Vorarlbergu, v údolí zillerském, v údolí pusterském a Vigo di Fssa nacházíme také skrovný počet širokých čel.

Nás nejvíce zajímá volíňské***) středověké naleziště, kde lebky mají poměrně čela jen široká. Čela zde, která vzdor tomu, že nepohybují se jejich indexy v rozměrech námi vytčených, t. j. mezi ind. 70·0—72·5, počítána býti musí v poměru k ostatním nalezištím za široká, neb úzkých čel pod ind. 70·0 více nemají. Jelikož volíňské lebky v severním nynějším Německu, pokud mi známo, zvláštní postavení zaujímají, nelze popříti, že navažují na jihovýchod, kde podobně tak vysoké dlouholebce s těmitéž širokými čely v kurhanech zejména novgorodské, moskevské, tverské, částečně poltavské (lebky romenské) i kyjevské gubernie najdeme a které se v mladších hřbitovech již křesťanských, asi volíňskému nálezišti soudobých, objeví s podobným menším indexem do 70·0 jako u lebek volíňských. Sem patří lebky ze hřbitovů rjazanského, kyjevské gubernie a lebky staromoskevské. Něco podobného najdeme mezi českými starokřesťany, když si připamatujeme, že maximum jejich čelních indexů prodlužuje se ve směru širokých čel do ind. 72·5 více než ve směru úzkých čel, což celkem vypadá, jako kdyby se úzká a široká čela u dlouholebců ve střední čela zkřižovala.

Index nejmenší šířky čela z jařmové šířky obličeje (100 ft. ft.: zy. zy.) kolísá u starokřesťanských českých lebek mezi 62·5—95·0 s maximem mezi 72·5—77·5, téměř s polovici všech lebek, t. j. asi 47%; vedle maxima jest lebek o vyšších indexech většina, t. j. 30%. Mezi českými skrčenými lebky odpovídají maximu lebek starokřesťanských 39%, lebky o vyšších indexech ale 44%. Jsou tedy starokřesťanské české lebky oproti skrčeným širší ve tváři v poměru k nejmenší šířce čela. Latènci čeští jsou většinou úzké tváře, merovejci naopak širší, v čemž úplně souhlasí s lebkami francouzskými z Chalonsu z doby neolithické. Úzké tváře českých skrčených kupí se v pobočním maximum mezi ind. 80·0 až 82·5, které ve starokřesťanských lebkách na Slansku, Pražsku a Kolínsku doznává ohlasu. Mezi skrčenými jest v mesokephalii (ind. š. d. 75·0—80·0), mezi starokřesťanskými v dolicho-mesokephalii (ind. š. d. 72·5 až 77·5), na Slansku (Želenice) a Pražsku (Levý Hradec) a v mesobrachykephalii (ind. 77·5—82·5) na Kolínsku (Žabonosy). Jinak jsou indexy nad 80·0 roztříštěny jednotlivě po různých nalezištích, z nichž nejvíce vyniká Sušice, kde lebky patří k lebkám s nejužší tváří, jichž index počíná od 82·5 a končí 95·0. Kdyby tyto tak vysoké indexy byly ojedinělé mezi českými lebkami a neoprávněné, pak by se mohlo asi souditi na nahodilou chybu v měření.

Přihlížíme-li k jednotlivým nalezištím starokřesťanských lebek, seznáváme, že lebky, pokud se týče dolicho-mesokephalie a mesokephalie, tedy našeho 2. typu, jsou dvojích hlavních indexů, jednak asi mezi 70·0 až 75·0, jednak asi mezi 77·5—82·5, tedy široko- a úzkotvářné, a pak středních mezi nimi jako kříženců. K prvým širokolícním i s příslušnými přechody chylí se Libice u nádraží oproti Libici u továrny, Řepov, Libšice, Levý Hradec z polovice, Želenice z většiny, Litoměřice, Lovosice jako nejširší, Žabonosy jen z části malé a Čáslav, k užším opět kromě výše jmenovaných ještě Žalov, Hrádek v Praze, Libšice z větší polovice. Komplikovaná naleziště, jako Levý Hradec a Žabonosy mají všechny indexy. Žižice opírá se o Levý Hradec.

V brachykephalii objeví se podobně dvojí tváře a sice jsou na Levém Hradci a v Žabonosích z většiny široká. Brachykephalie souhlasí zde s hyperbrachykephalií. V Libčanech převládají tváře úzké a pak i jinde s tím rozdílem, že úzkými tvářemi opatřena jest jen dlouhá brachykephalie do ind. 82·5.

S ohledem na territorialní roztřídění vychází na jevo, že široké tváře jsou všem lebkám společné, že však úzkých tváří ubývá ve východních Čechách v Zálabí a na Čáslavsku a pak na Litoměřicku a Lovosicku. Širokých tváří nad 77·5 jest na západě 32%, na východě jen 18%. V západních Čechách, resp. ve středním pruhu Čech přibývá širokých tváří ve směru jižním.

Šířka tváře v poměru k nejmenší šířce čela doznává u českých moderních lebek nepatrné změny. Maximum jest totéž, nicméně však úzkých tváří ubývá na prospěch širokých:

	Index 100 ft. ft.: zy. zy.		
	— 72·5	72·5—77·5	77·5 —
u českých skrčených	17%	39%	44%
u Staročechů	23%	47%	30%
u Novočechů	25%	52%	25%
u staročeských lebek			
na východě Čech	32%	50%	18%
na západě	20%	48%	32%
u lebek ze XVI. stol.			
v Praze	20%	40%	30%
u novočeských lebek			
dle jednotlivých nalezišť			
na Valašsku moravském*)	12%	50%	38%
v Třebivlicích	18%	47%	34%
ve Vraclavě	19%	56%	25%
v Žamberku*)	28%	48%	24%
na Mělníku	34%	54%	12%

*) Dle Niedrleho (Český lid. III. roč. a Rozpravy České akad. 1892. II. č. 31.).

*) Virchow: Beiträge zur physischen Anthropologie der Deutschen mit besonderer Berücksichtigung der Friesen. Abhandlungen der k. Akademie der Wissenschaften zu Berlin. 1876.

**) Z prací Bogdanových v Извѣтия общества любителей естествознания. Москва. Томъ IV. 1867. Томъ XXXI. 1878 až 1879 a Томъ XXXV. 1879.

***) Virchov a Schumann, Berliner anthr. Verhandlungen.

Z tohoto přehledu vidno, kterak moderní české lebky dle naležišť jednotlivých zkoumané nás opačnými poměry překvapí. Pražské lebky ze XVI. století souhlasí ještě se západními staročeskými, mělnické moderní vykazují však již opačné poměry, podobně i východní, kam vším právem počítati můžeme lebky vraclavské a žamberecké.

Dnešního dne při tak dosud nepatrném materiálu změřených moderních lebek českých jest velmi těžko si úsudek utvořiti, jak ta změna poměrů ve tvářích českého lidu v době, kdy o větších pohybech obyvatelstva českého není řeči, nastala, a zbývá nám jenom při tom všeobecném zkrácení se lebek českých většinou dlouholebých ze středověku do moderní doby zjistiti poměry ve tváři na východě a západě Čech.

Na Rusi jsou následující poměry:

		index 100 ft. ft.: zv. zy. — 72·5	72·5—77·5	77·5 —
Novgorodská gub.	kurhany	38%	24%	38%
	hřbitovy	35%	35%	30%
Jaroslavská gub.	kurhany	40%	60%	—
Moskevská gub	kurhany	41%	41%	18%
	hřbitovy	23%	57%	20%
Černigovská gub.	hřbitovy	37%	59%	4%
Kyjevská gub.	kurhany	27%	46%	27%
	hřbitovy	—	69%	31%
Poltavská gub.		58%	17%	25%
Kurská gub.		—	50%	50%
Permská gub.	kurhany	86%	14%	—

Na Rusi v tomto indexu vládnou takové poměry, že se na naše poměry české nedají již aplikovati. Tam to podmíněno jest lokalními, territorialními poměry a podává to zároveň důkaz, kterak u různých typů se obličeje vzájemně vyměňují. Lebky jaroslavské gubernie jsou patrně pod vlivem lebek z permské gub., ačkoliv s novgorodskými a moskevskými musí míti mnoho společného, u kyjevských a poltavských lebek rozhodují patrně zvláštní lebky sudžanské z gub. kurské.

Středověcí Frízové dle *Virchowa* vykazují poměr 33%—33%—33%, moderní Starobavoři opět 19%—63%—18%. Jenom k illustraci mongoloidních ras podávám zde poměr u moderních Turků: 77%—21%—2%, a asijských Mongolů: 80%—20%—0, který se srovnává s lebkami z kurhanů permské gubernie. Zbytky dřevních Bulharů na Volze, nynější Čuvaši: 33%—51%—16% a nynější Bulhaři v Rumelii: 15%—59%—36%, Řekové mod.: 39%—47%—14%. U národů rakouských dle Weisbacha (vojáků):*)

Maďaři:	71%	21%	8%
Rumuni:	49%	47%	4%
Italové:	54%	40%	6%
Němci:	40%	50%	10%
Češi:	41%	48%	11%
Poláci:	44%	48%	8%
Rusíni:	47%	53%	—
Slováci:	56%	33%	11%
Chorváti:	36%	54%	10%
Slovinci:	66%	34%	—

*) Weisbach: Beiträge zur Kenntniss d. Schädel österr. Völker. Wien. 1867.

Maďaři opět vykazují ono vysoké procento nejnižších indexů mongoloidních ras.

Moderní lebky Tyrolanů,*) německy mluvících, liší se poněkud od lebek starobavorských tím, že středních indexů mají poměrně méně. Lebky vorarlberské a blízkého údolí patznavského a stanzského mají nejvíce vysokých indexů 30%—43%, největší počet nízkých opět lebky údolí zillerského a wippského ze severnějších a wintschgavského a pasterského z jižnějších údolí.

Z těchto přehledů vychází zřetelně na jevo důležitost tohoto indexu, který dovede dosti dobře charakterisovati i nynější národy, arci s ohledem vždy na lokalní míšení se národů a různého lidu, tuto charakteristiku poněkud rušící. Ze Slovanů středověkých a moderních mají Čechoslované poměrně nejvíce vysokých indexů a blíží se tím v Rusku středověkým již Slovanům v gubernii novgorodské, kyjevské a poltavské. Tyto vysoké indexy na Rusi posledních dvou gubernií mohly by se také ve spojení uvésti se širokočelnými sudžanskými lebkami kurské gubernie.

Nejlépe ještě charakterisuje tento index mongoloidní rasy, a sice velikým množstvím indexů nízkých, a indexy ty houfněji objevují se všude tam, kde vystupuje středoevropská brachykephalie. Na Rusi indexy nízké se množí již v kurhanech, ve střední Evropě teprve u moderních lebek národů krátkolebých. Z toho by se mohlo souditi na příbuznost brachykephalie evropské s mongoloidními rasami. Něco snad na tom pravdy jest, ale úsudek takový byl by přece předčasný.

Index nejmenší šířky čela redukovaný na největší šířku (100 ft. ft.: stp. stp.) nemá již té důležitosti jako předešlý, jelikož závisí jeho hodnota mnoho na délce lebky. Čím kratší lebka, tím menší index. Křížením různých lebek nastanou arci disharmonie v tomto poměru, které pak v lokalní charakteristice lebek platnosti nabudou.

Celkový přehled tohoto indexu u starokřesťanských českých lebek srovnává se se skrčenými, arci jen pokud jsou dlouholebé a mají své maximum mezi ind. 80·0—82·5, které znenáhla spadá v indexy vyšší. Nižších indexů pod 80·0 jest rovněž tak nepatrný počet jako u skrčených. Za to však maximum krátkolebých starokřesťanů klesne mezi ind. 77·5—80·0 a udrží se také v tétéž výši u moderních lebek vraclavských.

Ve všech starokřesťanských nalezištích, kde krátkolebí dominují, setkáme se s indexy poměrně nízkými; jakmile však krátkolebí hrají podružnou roli mezi dlouholebými, ihned stoupají z většiny jich indexy, na př. v Libici, v Žižici, na Levém Hradci, v Uherci, v Lovosicích, a jen jedinou zřejmou výjimku tvoří čáslavské lebky, kde i dlouhé lebky strženy jsou slabou brachykephalií do nízkých indexů. Zkrátka Čáslav přilíbá na krátkolebé Kolínsko.

Zajímavo jest dále, že lebky libické u továrny tříští se ve dvě maxima mezi 80·0—82·5 a 85·0—87·5, lebky libické u nádraží souhlasí s tím prvním nižším maximem; patrný to opět důvod pro domněnku, že lebky v Libici se nezměnily, ale vyměnily. S tím prvním nízkým maximem souhlasí téměř všechny lebky

*) Holl: Tiroler Schäd. Mittheil. der anthr. Gesellsch. Wien.

	Index 100 na. pr.: zm. zm.														
	55·0—	57·5—	60·0—	62·5—	65·0—	67·5—	70·0—	72·5—	75·0—	77·5—	80·0—	82·5—	85·0—	87·5—	90·0—
Libice u továrny	—	—	—	3	2	2	3	1	1	—	—	—	—	—	—
Libice u nádraží	—	—	—	—	—	1	—	2	1	1	3	—	—	—	—
Ostatní lebky z okolí Poděbrad . .	—	—	—	—	—	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Budyně	—	—	1	4	6	9	11	12	4	2	1	—	—	—	—
Mělník	—	2	2	5	12	24	28	39	22	9	6	4	—	1	—
Vraclav	1	—	3	5	5	14	15	19	11	15	5	4	1	1	2

Poznámka: Budyňské a mělnické indexy v poměru k ostatním jsou menší asi o 2 jednotky vzhledem ku jich nízko vzaté výšce obličejové.

dlouholebé starokřesťanské až na lebky přímo okolí libického, které opírají se o druhé vyšší maximum. Lebky o vyšších indexech najdeme ještě arci v menšině kolísající v Řepové, v Levém Hradci, v Želenicích a zejména v Uherci, v Žabonosech a Čáslavi. Na Litoměřicku jest jich poměrně velmi málo.

Moderní vraclavské lebky, jak již vzpomenuto, souhlasí s Žabonoskými, až na to, že jim vysoké indexy nad 85·0 téměř chybějí.

Z cizozemských lebek vykazují tento index jen starobavorské (Ranke) a ty se teměř úplně shodují s vraclavskými.

Neolitbické lebky z Chalonsu nad Marnou mají indexy menší, kolísající mezi 72·5—85·0 s maximem mezi 75·0—85·0.

Index výšky svrchního obličeje s maxillarní jeho šířkou (100 na. pr: zm. zm).

České starokřesťanské lebky kupí se v tomto důležitém indexu v rozlehlé maximum mezi 65·0—77·5, kde pak mezi 67·5—70·0 dosahují největšího počtu lebek. U skrčených však jest maximum mezi 70·0—72·5, u merovejských ale mezi 75·0—77·5.

Ve větších a komplikovaných nalezištích starokřesťanských lebek rozkládá se tento index po celé šířce, v menších pak skupí se v jednotlivé shluky, které značně od sebe se liší, čímž poukazuje pak samo toto široké maximum na velikou smíšeninu různých obličejů, která jak v moderních českých lebkách, tak v cizozemských různých dob není menší. Patrno, že se šířka svrchní čelisti a výška svrchního obličeje křížením lebek neobyčejně lehce zaměňuje. Mezi dlouholebými a krátkolebými již v době starokřesťanské v Čechách není značného rozdílu kromě lokálních. Měření tentokráte není bezvadné, jelikož výška svrchního obličeje podléhá změnám dosti značným u lebek s atrophickými alveolarními processy svrchní čelisti ponejvíce arci jen stářím vyvolanými.*)

Přihlížíme-li nyní k lokálním poměrům, tu nám na první pohled do očí bije nápadný rozdíl mezi lebkami libickými u továrny a pak u nádraží. U většiny daleké prvních u továrny nestoupá index nad 72·5, u lebek nádražních neklesne pod 72·5. Ostatní lebky okolí poděbradského souhlasí vesměs s lebkami od továrny. Máme zde opět neklamný důkaz, že lebky libické u nádraží nejsou změněny, ale vyměněny za jiné. Okolí Poděbradské se nevyměnilo. Indexy libických lebek u továrny kromě toho kupí se ve dvě maxima mezi 62·5 až 65·0 a mezi 70·0—72·5. Lebky druhého maxima souhlasí s maximem skrčených, prvému maximu odpovídají již jen vzácné lekky u skrčených. Ty nenacházíme ani u latěnců českých a u merovejců podbabských jsou rovněž vzácné. *Tyto nízké indexy obličejové až po 67·5 jsou v Čechách pro středověké lebky nové.*

Tytéž aneb jim příbližné nacházíme dále z velké části u bibčanských lebek, v Hrádku u Jičína, v Jaroměři, částečně v Libšicích, v Žižicích, z části na Levém Hradci, v Humenech, z části jen v Želenici, převahou velikou však v Uherci, většinou v Lovosicích, z části v Žabonosích, v značném počtu u Čáslavi a i na Hrádku v Praze, zkrátka lebky s těmito obličejovými indexy jsou ponejvíce domovem na Poděbradsku (kromě Libice u nádraží), na Čáslavsku, na Pražsku a na Slansku po většině u dolicho-mesokephalie a mesokephalie a v druhé řadě teprve u brachykephalie (zde rozhoduje nejvíce brachykephalie uherecká). Čítají asi 28% všech lebek.

S druhým maximem (ind. 70·0—72·5) libických lebek od továrny souhlasí řepovské, z většiny žalovské a levohradecké, z části pak žabonoské a čáslavské, mezi oběma pak maximy leží lovosické a z polovice kouřimské. Lebek s tímto indexem od 67·5—72·5 jest skorem 37%. Toto vysoké procento podmíněno jest však tím, že výstřelky jednak nižších, jednak vyšších indexů se v této střední skupině indexů stykají. Nejhlavnějším jádrem jejich jsou však lebky levohradecké a čáslavské. O Levý Hradec se opírá většina žalovských lebek a část želenických. Lebky z okolí poděbradského kromě libických a rovněž do této skupiny spadajících dlužno ze všeobecné situace přičísti k lebkám o nižších indexech, podobně jako lovosické, asi jako křížence, které se k nižším indexům více blíží než ku vyšším. Ze žabonoských lebek jest zde zastoupena poměrně malá část, avšak tato se opírá o většinu sem spadajících lebek radimských a kouřimských. Jsou všechna tato tři naleziště blízcí místní sousedí.

Libické lebky od nádraží, jak již svrchu podotčeno, mají indexy obličejové vysoké nad 72·5. Rozpadají se

*) Matiegka tyto alveolarní processy u lebek v Crania bohemica uvedených do výšky obličeje nečítal.

rovněž na dvě poboční maxima: jedno odpovídá indexů mod 72·5—77·5, druhé však indexům 80·0. Lebky prvých indexů od 72·5—77·5 nacházíme zřetelně neb v převaze zastoupeny v Libčanech, na Levém Hradci, v Želenicích, v Kouřimi a zejména velmi četně v Žabonosích. Naznačeny a také isolovány v Řepově, v Libšicích, v Žalově, v Žižicích, v Uherci, Čáslavi, v Sušici a Měňanech. Těchto indexů od 72·5—77·5 jest zastoupeno ve všech lebkách 31%. Největší podíl na tomto číslu mají tentokráte žabonoské, skorem polovici. Tyto indexy najdeme již velmi četně u českých skrčených, latènců a u většiny merovejců. Většina lebek jest opět dlouholebá, na Kolínsku však brachyhyperbrachykephalická (82·5—87·5). Hyperbrachykephalie žabonoská nad 90·0 má obličejový index nižší (70·0—77·5).

Největší indexy obličejové nad 80·0, u libických lebek od nádraží tak hojné, jsou mezi ostatními středověkými lebkami vzácné a ozývají se ve větším množství ještě jen v Žabonosích, jinak nacházíme je jednotlivě. (Podbaba: Juliška, Vysoká Libeň, Uherec Čáslav, Sušice, Tušovice). Ve starších lebkách setkáváme se s nimi u skrčených (1 čičovická, 1 pětipeská a 2 bylanské) pak u latènských (hořelické, stradonické a ohradecké) a u merovejských (2 podbabské a vinařické) tak že bychom tyto vysoké indexy směle připočísti mohli na vrub dřevnějších obyvatelů českých a sice dlouholebých, u kterých se také u starokřesťanů českých objevují. Pohledneme-li však na moderní české lebky, pojednou nás zarazí ono houfné objevení se těchto indexů. My zde stojíme před zjevem úplně novým, který nás nutí k úsudku, že náš materiál středověkých lebek jest velmi jednostranný a s ohledem na tyto indexy naprosto nedostatečný.

Z moderních českých lebek vykazují nám tyto obličejové indexy jen lebky mělnické, budyňské, třebívlické a vraclavské. Vysokých obličejových indexů nad 77·5*) jest v Mělníku 14%, Třebívlicích 6%, v Budyni 6%, ve Vraclavi všech 30%, Weisbach u českých vojínů jich napočetl 49%. V pohřebišti libickém u nádraží jest 50% lebek s tímtéž vysokým indexem obličejovým oproti 12% všech starokřesťanských lebek.

Z těchto dosud arci ještě velmi kusých nálezů vychází na jevo, že v době starokřesťanské v Čechách na východě českém sídlil lid český poněkud různící se od lidu západního, lid nám celkem v ohledu kraniologickém neznámý, jehož však representanty nacházíme v libickém pohřebišti u nádraží. Jest to asi lid dlouholebý, mesokephalický, povlovně se širokou svrchní čelistí. Náhoda tomu chtěla, že právě Vraclav nás na zjištění tohoto zajímavého zjevu přivedla, Vraclav, která jest dějištěm dohry tragedie libické, způsobivší dle vší pravděpodobnosti výměnu lidu na Libici. Na Vraclavě počalo vraždění Vršovců, pánů, kteří se svým lidem přepadli kdysi Libici, povraždili Slavníkovce i s lidem a usadili se tam.

To, že na východě českém ve středověku sídlil dlouholebý lid o široké spodní čelisti, připomíná nám, že pro středověké české lebky novým byl v Čechách lid velmi úzkých čelistí svrchních. Přesvědčme se tedy, jakému asi lidu tyto úzké svrchní čelisti přináležely. Pátráním nalézáme, že mezi těmito lebkami zúčastněny jsou brachykephalové 45% a sice brachykephalie na Pražsku, Slansku a Čáslavská. Česká středověká brachykephalie vůbec třídí se na brachykephalii o nízkých těchto obličejových indexech do 70·0 a pak na skupinu o vysokých nad ind. 70·0. Do poslední skupiny spadá z většiny daleké brachykephalie kolínská a z polovice brachykephalie libčanská, což by asi směřovalo k tomu, že brachykephalie na Pražsku, Slansku a Čáslavsku mohla býti od středověkého centra brachykephalického poněkud nezávislá. V 55% jest tento index nízký do 65·0 u dlouholebých a sice ponejvíce jen u dolichomesokephalie a mesokephalie roztroušen po všech západních territoriích a nejvíce však na Poděbradsku (Libice u továrny), kde však mesokephalie navazuje na brachykephalii s těmitéž indexy obličejovými opatřenou. To se zdá poukazovati k tomu, *že do Čech po době skrčených a laténské přibyl dvojí lid skrčeným do jisté míry příbuzný, jeden víc západního umístění, dlouholebý a s brachykephalií smíšený, částečně velmi širokých svrchních čelistí, druhý východní asi jen dlouholebý, částečně čelistí velmi úzkých.*

U moderních lebek českých pošinuje se maximum tohoto indexu oproti lebkám starokřesťanským ve směru širších indexů a kulminuje až mezi 72·5—75·0, vraclavské lebky však skupí se poznovu v poboční maximum mezi 77·5—80·0. Mělnické lebky blíží se vraclavským tím, že u nich procento vysokých indexů stoupá, avšak my se o lebkách těchto na jiném místě zmiňujeme, že s ohledem na jich indexy šířkodélkové jsou rázu západních lebek a mísí se asi s východním lidem českým. Ta domněnka nalézá tedy i v tomto indexu oporu.

Procentualní přehled tohoto indexu u moderních slovanských lebek, pokud naše známost sáhá, podán jest v následující tabulce. Uvedeni jsou v ní také rakouští Slované (vojáci měřeni Weisbachem), jakož i k porovnání jiný lid, zejména německý.

Moderní české lebky mají oproti starokřesťanským všeobecně méně nízkých indexů do 67·5 a sice západní poměrně víc než východní Vraclav. Kdežto střední indexy mezi 67·5—77·5 své procentualní zastoupení z dob starokřesťanských udžely až do doby nynější.

Nejstarší lebky české: skrčených, latènců i merovejců čítají nejnižších indexů do 67·5 jen 13%, starokřesťanské však dvojnásobně, t. j. 26%, z čehož sleduje, že českým lebkám do doby starokřesťanské a sice ve středních krajích u našeho západního lidu českého přibylo nízkých indexů, které se v témže asi území do moderní doby přibližně dochovaly. Weisbachovi Češi liší se značně od našich moderních lebek, ale jeho material, sestávající z 28 lebek, jest sebránka neznámá z Čech (16 lebek), z Moravy (3) a z Rakous (3), při které musíme vždy býti připraveni na překvapení, zejména když víme, jak jednotlivé lokality mohou od sebe se lišiti. Nicméně blíží se jednak našim vraclavským, jednak Jihoněmcům rakouským a specielně Rakušanům na Drávě a Travně. Dle Weisbachova materiálu jest pro Slovany rakouské vůbec charakteristické, že jim nízké indexy chybějí, kromě Poláků, kteří se přibližují Čechům. Těch nejvyšších indexů mají opět souhlasně

*) Vzhledem ku vraclavským lebkám béřeme hranici těchto vysokých indexů o jednu stupnici níže místo od 80·0.

	Index 100 na-pr: zm-zm			
	—67·5	67·5—72·5	72·5—77·5	77·5—
Starokřesťané čeští	26%	34%	28%	12%
Slované: Češi: Mělník	14%	34%	39%	13%
„ „ Třebivlice	19%	34%	39%	6%
„ „ Budyně	22%	39%	33%	6%
„ „ Vraclav	10%	30%	30%	30%
„ „ dle Weisbacha	8%	11%	33%	49%
„ Poláci „	5%	18%	52%	23%
„ Rusíni „	—	31%	46%	23%
„ Slováci „	—	50%	12%	38%
„ Chorváti „	—	23%	70%	7%
„ Slovinci „	—	—	50%	50%
Němci rakouští „	8%	14%	44%	34%
„ dolnorakouské nížiny (dle Zuckerkandla)	20%	35%	25%	20%
„ na Horní Dravě „ „	—	17%	33%	50%
„ na Travně „ „	8%	20%	38%	34%
„ Starobavoři (dle Rankeho)	7%	36%	34%	23%
„ Bavoři na Mohanu-Ebrach (dle Rankeho)	13%	30%	30%	27%
„ Bavoři na Lechu „ „	—	25%	25%	50%
„ merovejci bavorští	5%	31%	33%	31%
„ vorarlberští (dle Holla)	7%	21%	29%	43%
„ tyrolští na Innu (dle Holla)	7%	36%	33%	24%
„ tyrolští v Zillerském údolí	5%	19%	27%	47%
Livonsko (dle Virchowa) středověké	31%	32%	29%	8%

s vychodními Čechy (vraclavskými) Slováci a pak Slovinci, které opět souhlasí s blízkými Rakušany na Horní Dravě. Již z tohoto nápadného souhlasu, daného z lokálních poměrů, mohli bychom soudit na český materiál Weisbachův, že pokud se Čech týče, pochází z jihovýchodních Čech, který arci nám znám není. Tento náhled se dá opříti ještě z jiných podrobnějších okolností.

Přihlížíme-li k Weisbachovým Čechům, shledáme, že mezi nimi nejsou zastoupeny lebky dlouhé do ind. š. d. 82·5 s nízkými indexy obličejovými, které v Budyni, v Třebivlicích, na Mělníku a konečně i na Vraclavi poměrně dosti četně se objevují. Dále že se zvyšuje procento nejvyšších obličejových indexů u Weisbachových lebek, a sice dlouhých pod index š. d. 82 5, které najdeme však jen na Vraclavi, Němci rakouští Weisbachovi jich nemají, hojně však se objeví v Horním Rakousku na Travně a severním pruhem tyrolským až do Vorarlbergu a pak na sever do Bavor. U Slovanů kromě Slovinců Weisbachovych nejsou. Z toho seznáváme, že vysoké indexy obličejové u hyperbrachykephalie necharakterisují nynější národy, nýbrž určitý pruh území, bez ohledu na jazyky, které v tom území jsou a kterému území přidává se i Vraclav. Tento lid musíme hledati jen na jihu od nás, a pak Vraclav i jižní Bavory jsou výstřelky jeho. Středověká hyperbrachykephalie žabonoská má obličejové indexy středních hodnot.

Vysoké indexy obličejové nejsou charakteristické jen pro hyperbrachykephalii, ale i také pro dlouholebé, a těch jest většina. Již ve středověku vázány jsou na dolicho meso- a mesokephalii, a také jdeme-li zpět do skrčených a merovejských českých a pak na brachykephalii dlouhou (80·0—82 5) u latènců. V moderních lebkách zkrácených nejčetněji jsou umístěny právě v brachykephalii, tak že by tento zjev odpovídal spíše latènské brachykephalii s vysokými obličejovými indexy. Z dnešního materiálu kraniologického, pokud jest nám dostupným, jest velmi těžko posouditi, kterému neb kterým typům lebečným ty vysoké indexy obličejové přináležejí. Tolik však přece můžeme jistiti, že největší jich počet objevuje se s brachykephalií moderních lebek. V době skrčených zdají se přecházeti tyto indexy z východu (viz Bylany), v době latènské s brachykephalií a v době merovejské s dlouholebými ze západu, v době starokřesťanské a moderní nejvíce z jihovýchodu. V době moderní pak největší počet jich se nalézá na jihozápadu a západu Čech. Vzhledem k tomu, že objevují se z největší části u krátkolebců, obrací se naše pozornost stále na arci hypothetické a prastaré centrum brachykephalie střední Evropy, vázané dnes ponejvíce na alpské krajiny, ale táhnoucí se středním pásem Evropou od Urálu až do staré Gallie od pradávných časů, rozstřikující se ostrůvkovitě ze svého území, a na hranicích svých zejména v době křesťanské zkracující šmahem dlouholebé lebky. Náhled starých autorů, že Evropa z většiny zkrácena jest brachykephalií finskou, není tak bezpodstatný, pakli netrváme na názvu „finský“, poněvadž finská leb, z níž tento úsudek vyšel, bude s velikou pravděpodobností jen lokální výstřelek této brachykephalie.

Bohužel, že od severních národů nemáme ani starých ani moderních lebek, které by tyto indexy vykazovaly, kromě lebek livonských, Virchowem popsaných. Livonské lebky středověké dle jich tří hlavních dimensialních indexů lebečných rozpadají se ve tři skupiny lebek charakteristických pro Slovany, Germany a Finy. Finové zastoupeni jsou zde jen brachykephalií, tak hojnou na Rusi. Lebky livonské ve svém složení procentualném indexu obličejového blíží se ještě nejlépe našim středověkým českým lebkám, mají mnoho úzkých a málo vysokých indexů.

Celkem poučuje nás tento velmi zajímavý index o promítání se různých typů lebečných a výměně jednotlivých charakterů lebečných asi jen křížením vzbuzených, čímž zároveň naznačena jest nejenom vytrvalost typů, ale i také vytrvalost jednotlivých charakterů lebečných, omezující změnu jich na míru nejmenší, tak že vysvětlování změn na lebkách pomocí „milieu“, spočívající

v kulturních neb klimatologických vlivech, zůstává zbytečnou. Lokální jednotlivý charakter lebečný některých nalezišť od sebe se značně různících, jenž ostatně vždy bývá součástkou nejbližších komplikovaných velikých čili městských nalezišť, vysvětluje se dostatečně rodovým vznikem, v němž následkem vytrvalosti typů i charakterů lebečných bez značného přimíšování se cizích a lišících se nových elementů lebky jen jednostranně se pěstí. Samozřejmo, že pak charakter lebečný, vyvozovaný ze středních měr, jak se všeobecně děje, musí velmi nestejně vyzníti, dle toho, jaký materiál před sebou máme. Srovnáváme-li však lebky různých dob z jednoho území, přicházíme i k tomu náhledu, že u mladších lebek vedle změn na lebkách, křížením získaných, děje se také pouhá výměna a sice jednostranná, nejen jednotlivých známek na lebce, ale i také celých typů lebečných, arci již od počátku tam zastoupených. Moderní zkrácení lebek, dříve většinou dlouholebých, spočívá dle mých zkušeností ponejvíce právě na této výměně, poněvadž pouhou změnou křižováním povstalou nelze sobě vysvětliti, zejména v alpských krajinách, to houfné objevování se hyperbrachykephalie, ne li výměnou čili vrácením se k původním tvarům. To díti se může jen pomocí pověřené křížené dědičnosti. Nejen při těchto dosud probraných mírách, ale i také při ostatních najdeme více méně zjevné doklady pro tyto náhledy.

Index výšky svrchního obličeje redukovaný na šířku jařmovou téhož: 100 na př.: zy-zy vrcholí u starokřesťanských lebek v maximu mezi 50·0—55·0, odkudž klesá rychleji k indexům nižším než ku vyšším, ač jest prvých o polovici více než druhých. Naproti českým skrčeným, latènským i merovejským lebkám mají starokřesťanské lebky o indexy nižší více, čili *starokřesťanské lebky jsou oproti starším českým lebkám vesměs širší ve tváři.* Index tento nepodává nám zprávu o absolutní šířce jařmové, ale jen poměr její ku výšce obličeje. Nízkých těchto indexů do 50·0 čítáme na 32% mezi starokřesťanskými lebkami oproti 8% skrčených a 7% merovejských českých lebek. Latènské české lebky tyto indexy ani nevykazují. Pátráme-li, s jakými lebkami tyto indexy se k nám ve středověku dostaly, shledáme, že v 81% je v nich zastoupena brachykephalie od ind. š. d. 80·0 nahoru. Toto vysoké procento tohoto indexu u českých moderních lebek neklesá, nýbrž stoupá, a klamali bychom se, kdybychom indexy ty chtěli klásti jen na účet středoevropské brachykephalie, která s největší pravděpodobností asi zavinila zkrácení tamějších lebek. Bohužel že u tyrolských lebek moderních tento index uváděn není, známe jej však u lebek Dolních a Horních Rakous a částečně u lidu bavorského. Tam všude, v krajinách nyní úplně německých, procento indexu tohoto oproti českým lebkám nápadně klesá, stoupá však u Čechů moravských na Valašsku, u Maďarů, Rumunů (dle Weisbacha). Z toho zřetelně vyplývá pro nás, že rozšíření indexu tohoto aspoň pro mladší lebky děje se směrem jihovýchodním od nás. Středověké slaboscevské lebky jej také nevykazují.

Mezi našimi středověkými lebkami objevuje se tento nízký index u krátkolebců z polovice asi u lebek libčanských, z většiny u uherecких, z velké části u levohradeckých, u žižické brachykephalie, z polovice u žabonoských a z většiny u čáslavských. Ostatní část brachykephalie (něco pod polovinou všech), kam patří výlučně brachykephalie lovosická a kouřimská, chlubí se indexy středních hodnot (50·0—55·0). Vysoké indexy nad 55·0 jsou u brachykephalie již velmi vzácné. Mimochodem podotýkám, že s hyperbrachykephalií žabonoskou souhlasí i hyperbrachykephalie v moderních mödlingských lebkách.*)

S nízkými indexy brachykephalie starokřesťanské stržený jsou také lebky dlouhé (ind. š. d. 72·5—80·0) z pohřebiště libického u továrny, z Řepova, ze Žalova, Žižice, Levého Hradce, Čáslavi, které však z většiny jsou nízké (do ind. v. d. 72·5) a co takové souhlasí ne s merovejskými bavorskými, ale s moderními dlouhými lebkami z Ebrachu, jichž převážná dlouholebost jest arci nápadnou oasou mezi moderními krátkolebci jihoněmeckými.

Nemáme příčiny, proč bychom tyto nízké lebky nepovažovali za nízké lebky původu germanského; narážíme zde však na zjev, že ony ani o české ani o bavorské merovejce opírati se nezdají.

Jak již řečeno, množí se tyto indexy celkem u českých moderních lebek, ale ne všude v jednotlivých nalezištích. V Žamberku klesá jich na 29%, na Mělníku docela na 20%, v ostatních stoupá: ve Vraclavě 34%, v Třebivlicích 37%, v Budyni 39% a na Valašsku docela 66%. Praha v XVI. století čítá jich vůbec nejméně, jen 15%, a ty po většině opírají se o žabonoskou hyperbrachykephalii.

Již ve středověkých českých lebkách znamenali jsme, že nízké indexy u krátkolebých třídí se ve dvě skupiny: v jednu u prosté brachy-, v druhou u hyperbrachykephalie. Prvá sedí více na Pražsku a Zálabí, druhá v Žabonosích. To třídění tohoto indexu není opět nahodilé a dá se stopovati i v moderních lebkách: na Vraclavě a v Budyni jest nejvíce prvých, v Žamberku jsou obě roztříštěny, na Mělníku a v Třebivlicích mísí se obě skupiny, ale tak, že na Mělníku druhá, v Třebivlicích prvá má vrch. Na Valašsku je druhá ve veliké převaze. U dolnorakouských Němců většina lebek náleží druhé skupině a u bavorských naopak prvé. Prvá skupina a indexy nízké u dlouholebých má směr západní, druhá nízké u hyperdolichokephalie směr jihovýchodní.

U Slovanů rakouských dle Weisbacha mají tyto nízké indexy první skupiny severní jako Češi, Poláci, Rusíni a Slováci; jižní Slované, Slovinci i Chorváti jich téměř postrádají.

Ze severoněmeckých středověkých**) lebek čítají lebky jen ze dvou nalezišť (Eicha v Meiningen a Havel-

*) Tyto lebky mödlinské z německých vykazují největší procento (25%) indexů nízkých.

**) Pod názvem severoněmeckých lebek shrnují veškeré středověké lebky nalezené v nynějším severním Německu a po většině popsané Virchowem v Berlin. Verhandlungen. Sem patří naleziště v Durynsku: Leubingen, Aschersleben, ze záp. Německa: Werder u Feldbergu, Tangermünde, Hünerdorf, Ketzin na Havele, v Prusku: Bogemühl, Havelberg, v Pomořanech: Volín (Silberberg) a Boeck, v Lužici: Löcknitz, Nackl; v Meiningen: Eicha, v Poznani: Kazmír, Kopanina, Pavlovice, Demínsko a Radejevice. Virchow dosti dobře luští národnost těchto lebek tím, že mimovolně víc nízké počítá za německé a víc vysoké za slovanské. Vysokost lebek slovanských hájí též Schumann.

berg v Prusku) nízké indexy. Snad souvisí tento úkaz se západním rozšířením těchto indexů.

Střední indexy mezi 50·0—55·0, ačkoliv jsou co do počtu u všech lebek nejčetnější, nemají pro nás té zajímavosti, protože jich celkem nepatrné kolísání v procentech závislé jest ponejvíce na excentrických indexech buď nižších neb vyšších, tak že je nutno nejprve objasniti poměry a rozložení také těch nejvyšších indexů.

Mezi našimi středověkými lebkami nehrají vysoké indexy nad 55·0 již tak významnou roli jako nízké pod ind. 50·0. Počet jich klesá také na 17% a toto procento přibližně udržuje se v moderních českých lebkách kromě žamberských, kde stoupají na 29% a v moravsko-valašských, kde jich vůbec není. Tím nízkým procentem liší se starokřesťanské lebky od všech starších českých lebek, kde procento kolísá kolem 40%. právě opačný to poměr, jaký jsme u indexů nízkých nalezli. U starších českých lebek stoupá procento vysokých indexů od skrčených ku merovejským: skrčení 35%, latènci 39% a merovejci 53%. U skrčených a merovejců nacházíme dlouholebé těmito indexy opatřeny, u latènců však jen brachykephaly.

Faktum toto jest veledůležité pro posouzení brachykephalie latènské, jelikož mezi starokřesťanskými našimi lebkami jen 3 lebky ze všech brachykephalií vykazují vysoké indexy jako latènské lebky. Ty tři lebky známe jen z Pražska a Kolínska.

Vysoké indexy jařmové omezeny máme mezi starokřesťanskými lebkami na Pražsku (22%), na Poděbradsku (44%), Slansku (40%) a konečně na jihu českém s 50% (sem patří sušické a tušovické lebky). Tedy také tento index podporuje náhled, že osídlování jihovýchodu českým lidem dělo se asi od středních Čech.

Obě libická pohřebiště tentokráte zdají se souhlasiti, ale jen zdánlivě. Starší pohřebiště u továrny jeví ráz komplikovaného pohřebiště, jehož indexy kolísají mezi 45·0—65·0 s maximem mezi 55·0—57·5, pohřebiště u nádraží je naopak jednolité, jen mezi ind. 52·5 až 60·0 s maximem mezi 52·5—55·0. Jako takovému rovná se mu ještě přibližně jen želenické pohřebiště, které však ještě více tíhne ku středním indexům. Ostatní lebky z okolí Poděbradska souhlasí opět více s pohřebištěm starším. Na Pražsku a Slansku roztroušeny jsou lebky s vysokými jařmovými indexy jednotlivě po nalezištích, kromě Uherce, kde arci jen ze 4 lebek tento index vykazujících dvě jsou vysokých, dvě opět jen nízkých indexů.

Z moderních lebek českých čítají vysokých indexů budyňské 14%, třebivlické 13%, mělnické 17%, vraclavské 19% a žamberecké 29%. Praha ze XVI. stol. jich má na 35%. Moravskému Valašsku chybějí. Indexy ty ukazují se u lebek dolicho-mesokephalických jen v Praze, nejvíce však u mesokephalických ve všech nalezištích, ale s kolísajícím jádrem. U nejdelších mezi ind. š. d. 77·5—80·0 v Budyni, mezi 80·0—82·5 ve Vraclavi, v Žamberku a v Praze, mezi 80·0—85·0 v Třebivlicích a Mělníku. U hyperbrachykephalie přicházejí tyto indexy isolovány v Žamberku, a nacházíme je ještě ve Vraclavi, v Třebivlicích a Mělníku. V posledním nalezišti jest jich číselně nejvíce. Vezmeme-li zřetel ku poměru, v jakém stojí vysoké indexy jařmové u novověkých českých lebek k indexům středním, tu shledáme, že dlužno rozeznávat při nejmenším dvé skupiny těchto vysokých indexů, jednu vázanou na mesobrachykephalii a druhou jen na hyperbrachykephalii. Jen v Žamberku vystupují obě skupiny isolované, prvá jen v Budyni, v ostatních nalezištích: ve Vraclavi, v Třebivlicích a v Mělníku se mísí, v nichž však prvá skupina zůstává na vrchu. Z budyňských a žamberecких lebek vychází na jevo, že vysoké indexy meso- a brachykephalie jsou samostatné, a ze žamberecких lebek, že vysoké indexy hyperbrachykephalie jsou jen výstřelkem vlastně středních již indexů (50·0 až 55·0), které co takové samostatně vystupují v Žamberku, v Třebivlicích, v Praze a v Moravském Valašsku.

Setkáváme se dle toho mezi československými lebkami od středověkých počínaje u hyperbrachykephalie s dvéma indexy jařmovými: s nízkými u hyperbrachykephalie kolem ind. š. d. 90·0, jehož hlavní representanty najdeme ve středověkých Žabonosích a u delší hyperbrachykephalie (ind. š. d. 85·0—87·5) se středními (50·0—55·0) s representanty v mod. Žamberku. Tyto poslední ve středověku spatříme v Libčanech, v Kouřimi a také v Žabonosích, tedy u východních lebek, kam také Žamberk patří.

Pro lebky hyperbrachykephalické s indexy nízkými vzhledem k objevování se brachykephalie v Čechách určen směr jihovýchodní, lebky s vysokými mají opět směr jihozápadní. V předešlém indexu obličejovém maxillárním tyto poměry u hyperbrachykephalie nebyly tak zjevné, poněvadž z východních českých lebek jediná Vraclav nám byla k disposici, srovnáme-li však Vraclav se západními lebkami, vycházejí nám tytéž poměry na jevo, že pro hyperbrachykephalii s vysokými indexy obličejovými jařmovými, která se i v indexu obličejovém maxillárním separuje, nemáme v západních lebkách dokladů.

Středních jařmových indexů jest nejvíce na Litoměřicku 100%, na Poděbradsku 80%, na Pražsku 64%, na Slansku 60%, na Kolínsku 52%, na Zálabí 45% a v Čáslavi jen 38%. Samostatně vystupují jen v Lovosicích a v Kouřimi. K nim přidružuje se ještě Levý Hradec s největším počtem lebek ve středních indexech, Žalov, Želenice, kdežto Žižice a Čáslav tíhnou více ku nízkým, Žabonosy pak k vysokým i nízkým, střední skorem vynechávajíce. Jen čtvrtina středních indexů náleží brachykephalii nad ind. 80·0 mezi starokřesťanskými lebkami.

V moderních lebkách československých jest nám nápadno, že v Žamberku jsou lebky až do hyperbrachykephalie velmi spoře opatřeny středními indexy jařmovými (zde asi mezi ind. 47·5—57·0). Něco podobného najdeme i na Moravském Valašsku, kterému oproti Žamberku chybějí však nízké indexy jařmové u meso-brachykephalie, takže až na tyto poslední lebky Valašsko se Žamberkem nápadně souhlasí. Žamberecké lebky s nízkými indexy jařmovými náležejí částečně západním Čechům, rovněž jako to sporé zastoupení indexů středních u těch samých lebek meso-brachykephalických, které v moderních českých lebkách západních a pak z východních ve vraclavských tvoří vůbec maximum indexů jařmových. V starokřesťanských lebkách maximum indexů jařmových jest totéž, a jak výše podo-

tknuto, s 75% mezi lebkami dlouhými až do brachykephalie (ind. š. d. 80·0). Pošinulo se tedy to maximum nezměněné od doby starokřesťanské až do moderní z dlouholebých lebek (ind. š. d. 72·5—80·0), do krátkolebých (ind. š. d. 79·5—82·5). Nicméně jest jakási změna v tomto indexu z dob starokřesťanských do moderních přece patrna. Dle toho, jak se lebky jednotlivých lokalit na maximum tohoto indexu súčastňují, vysvítá, jak již dříve podotčeno, že se skládá z indexů, které tíhnou jednak k vysokým, jednak k nízkým. To v lokalitách moderních lebek nespatříme, ieda v různém počtu vysokých neb nízkých indexů, připínajících se na četné jádro středních indexů. Můžeme tedy z toho směle souditi, že ve středověku ještě zřetelně differující indexy v moderní době změnily se ve střední, což se pouhým křižováním úplně vysvětliti dá.

Souhrnný resultat úvah o indexu obličejovém jařmovém u středověkých českých lebek vyznívá tedy v následujícím:

1. Středověké české lebky, pokud jsou dlouhé do ind. š. d. 80·0, mají z většiny indexy obličejové střední hodnoty mezi 50·0—55·0, které však určitě se dělí na dvě skupiny, tvořící mohutnou část nižších a vyšších indexů a které v moderních lebkách sloučí se v indexy střední hodnoty a pošinou se na krátkolebce ind. š. d. 77·5—85·0.

2. K nižším indexům této skupiny připínají se lebky nízké o ještě nižších indexech obličejových, které dlužno považovati jako přimíšeninu živlu germanského ze západu do československých lebek vniklou. Lebky s těmito indexy, t. j. širokými svrchními obličeji všem starším českým lebkám, tedy skrčených, latěnců a merovejců chybějí. Jelikož merovejci čeští (Podbaba) s těmito lebkami nic společného nemají, spadá invase nízkých lebek do Čech do doby, která trvá od latěnské doby v Čechách do doby starokřesťanské. Snad částečně zbytky Markomanů v Čechách, jichž lebky však dosud nemáme.

3. K vyšším indexům téže skupiny přidružují se ještě vyšší indexy nad 55·0, pokud se jedná o dlouholebé do ind. š. d. 80·0. Lebky s těmito indexy opírají se vesměs o starší lebky české, zejména skrčené, jichž mohutné maximum kolísá jen mezi ind. 52·5—57·5, souhlasící zkrátka s lebkami s vyššími indexy obličejovými sub 1. b. uvedenými. Ty jsou ve středověku nejvíce zastoupeny na Slansku a Poděbradsku. Jestliže tyto lebky vyhlásíme za zbytky skrčených v Čechách, pak nám zbudou pro československé lebky v Čechách v době starokřesťanské jen lebky prvé skupiny s nižšími indexy obličejovými uvedenými sub 1. a., které jsou opět zastoupeny mezi nimi hlavně na Pražsku, Litoměřicku, v Zálabí a Čáslavi. Tu se nám mane vtírá myšlenka, že by tato invase nového lidu do Čech mohla souhlasiti s lužickou a slezskou kulturou. Dlužno k tomu ještě připomenouti, že naše nálezy při indexu maxillarním svrchního obličeje přivádí nás na něco, co s touto invasí středověkou do Čech asi souvisí, totiž že lebky této invase dělí se na lebky víc západní se širokou svrchní čelistí a na lebky víc východní s úzkou čelistí. To zdá se odpovídati lokalisaci víc západní lužické a víc východní slezské kultury.

V moderních lebkách sestoupí indexy nižší i vyšší (sub 1.) na brachykephalii až do ind. š. d. 85·0, a slučují se v maximum mezi 50·0—55·0. To jest nejlépe provedeno na Mělníku a v Třebivlicích. V Budyni slučují se vyšší a nižší indexy obličejové u brachykephalie (od ind. šír. d. 80·0), ve Vraclavě, ale teprve od ind. šíř. d. 82·5, v Žamberku vůbec zůstanou nesloučeny. Mezi nimi mají jedině na Vraclavě převahu vyšší indexy. Nacházíme zde tedy tentýž převrácený poměr mezi východními a západními lebkami u starokřesťanů a u moderních Čechů, jaký nás překvapil u indexu nejmenší šířky čela ze šířky jařmové obličeje, což jest přirozené, poněvadž oběma indexům jařmová šířka jest společnou.

4. Třetí novotou pro lebky starokřesťanské jest brachykephalie, která přichází do Čech od jihu. Brachykephalie ta jest různá a kupí se na čtyry skupiny. Pokud jest vázána na úzké obličejové indexy, nemá vůbec ve starších českých lebkách ohlasu a tříští se na brachykephalii (80·0—82·5) směru jihozápadního a na hyperbrachykephalii kolem 90·0 směru jihovýchodního. Nízký široký svrchní obličej dostáváme tedy od jihovýchodu. K této hyperbrachykephalii druží se delší hyperbrachykephalické lebky (85·0—90·0) s indexy středními směru jihozápadního. Vysoké indexy obličejové pojí se jen s brachykephalií mezi ind. 77·5—82·5.

Z Weisbachových moderních Slovanů rakouských vykazují Češi, Poláci a Slováci nejvíce vysokých indexů obličejových (25%, 33% a 25%), Chorváti 22% a Rusíni a Slovinci jen 14% a 17%, kdežto nejnižších indexů mají opět Rusíni a Slováci nejvíce 29% a 25%, Poláci a Slovinci po 17%, pak jsou Češi s 11% a Chorváti jen s 8%. Češi a Poláci jsou si nejpodobnější, s tím však rozdílem, že Češi mají vysoké obličejové indexy víc v kratších, Poláci opět v delších lebkách. Na Čechy připínají se Slováci a jsou bez delších lebek v středních indexech obličejových. Vůbec seskupení tohoto obličejového indexu u rakouských Slovanů Weisbachových má hranici vzhledem k délce lebek okolo ind. š. d. 82·5, která hranice, lišící dlouhé lebky od krátkých, jest již u mých, Matiegkových a Niederlových moderních Čechů do jisté míry označena a nejlépe v Žamberku znatelna. Dle tohoto rozdělení bylo by dlouhých lebek až do ind. š. d. 82·5 nejvíce mezi Rusíny 64%, pak Chorváty 46%, Poláky 36%, Slovinci 33%, Čechy 27% a Slováky 25%. V moderních našich Češích obnášejí dlouhé lebky právě polovinu všech lebek, až na Mělník, kde klesají na 40%, a Třebivlici, kde na 30%. Nízké indexy obličejové mají Poláci ze Slovanů Weisbachových poměrně nejvíce u lebek dlouhých a krátkých, u Rusínů a u Čechů jsou víc při dlouhých, u Slovanů při krátkých. Nízké indexy u dlouhých i krátkých lebek ve větším počtu mají v Rakousku Maďaři a Rumuni. Z toho zřejmo, že rozšíření tohoto indexu u rakouských Slovanů a jiných národů jest territorialně zabarveno.

Ona hranice kolem indexu šířkodélkového 82·5 má však hlubšího významu. V starokřesťanských českých lebkách vězí kolem ind. š. d. 80·0. Tvoří hranici mezi prvotnou dlouholebostí starokřesťanských lebek a pak přibylou patrně asi z jihu krátkolebostí. Jeví se tedy dlouholebost starokřesťanská do nynější doby pošinuta

*

v naší stupnici o 2·5 jednotek do krátkolebosti. Lebky starokřesťanské za tu dobu se změnily čili zkrátily o 2·5 jednotek, t. j. o hodnotu, kterou zjistiti jsme měli příležitost na jiných místech.

Jak jsme výše naznačili, jest hranice tato znatelna v moderních lebkách u rakouských Slovanů zejména severních. Dále jest znatelna také u dolnorakouských (Mödling, St. Andrae Werden) a hornorakouských Němců (Hallstatt, Laufen, Altmünster) u Bavoráků (Waischenfeld, Starobavoři Rankeho) a v Ebrachu, kde však skočí jako u starokřesťanských lebek českých na ind. š. d. 80·0. Zkrátka nacházíme ji všude tam naznačenou, kde předpokládáme míšení a zkrácení původně dlouholebého obyvatelstva brachykephaly. Sečteme-li dle tohoto indexu obličejového všechny české dlouholebé starokřesťany do ind. š. d. 80·0, dostaneme jich 61%. sečteme-li však zkrácené dlouholebé do ind. š. d. 82·5 u moderních Čechů, klesne jich procento na 42%. To znamená jinými slovy řečeno, že v době nynější českým lebkám oproti starokřesťanským přibylo 20% brachykephalie, a jelikož v době, která mezi nimi leží, na značnou invasi brachykephalů do Čech počítati nemůžeme z důvodů historických a když jsme změnu lebek přibližně zkrácením vyvozenou odečtli, že tento přírůstek brachykephalie dostavil se výměnou lebek dlouholebých za krátkolebé, která výměna jest křížením dlouholebých s krátkolebými a známými zákony o křižované dědičnosti přirozeným způsobem vysvětlena. Kříženci se vracejí k svým původním tvarům, u nás i u sousedních Němců podivuhodným způsobem na prospěch původní brachykephalie. Tato převaha brachykephalických typů nad dolichokephalií zdá se býti v celé Evropě téměř všeobecnou, neb neznám příkladu, kde by dlouholebost vítězila, ač není to nemožné, přihlížíme-li na př. ku Skandinavcům nynějším, jichž střední index š. d. kolísá něco nad 77·0 vzdor tomu, že se tam mísili dlouholebci již se starým krátkolebým obyvatelstvem. To samé jsme již napověděli při indexu maxillarním svrchního obličeje a zde podali jsme i číselné doklady.

Maximum tohoto indexu, jeho střední hodnoty mezi ind. 50·0—55·0, které z našich středověkých lebek i na moderní se přenáší, máme společné s Jihoněmci, celkem však liší se lebky české od jihoněmeckých tím, že naše lebky kloní se víc ku nízkým indexům než německé. U nás jest nízký široký svrchní obličej obvčejnější než u Němců. My se tím blížíme Rumunům a Uhrům, avšak ze severních Germanů také Frízům.

Hledíme-li ku povšechnému rázu lebek českých starokřesťanských a německých, můžeme na základě našich zkušeností ze tří hlavních dimensialních indexů lišiti slovanské lebky od germanských výškou lebky, která rovněž dle našich zkušeností index výškodélkový 72·5 dělí na nízké přibližně germanské a na vysoké slovanské. Dle tohoto rozdělení můžeme směle počítati mezi našimi starokřesťanskými lebkami na dosti značný počet germanských lebek (33%). Tím není řečeno, že ve starokřesťanech našich jedná se o 33% lidu národnosti německé, nýbrž jen lebek přibližně typu germanského. Důvody, proč tento nízký typ germanským jmenujeme, opírají se o lebky merovejské, frízské, severoněmecké středověké a moderní německé lebky vůbec, zejména ebrašské v Bavorsku. Tam všude, kde o národnosti německé není pochyby, dominují tyto nízké lebky nade všemi. Jelikož všechny tyto lebky vytčené vykazují index jařmový svrchního obličeje, můžeme použiti této příležitosti ke stanovení rozdílu mezi vysokými a nízkými lebkami čili mezi typy germanskými a slovanskými na podkladě již 4 indexů, t. j. tří hlavních dimensialních a tohoto obličejového.

My jsme se již při rozboru tohoto obličejového indexu zmínili, že bavorské dlouhé a nízké lebky z Ebrachu shodují se se starokřesťanskými českými v tom, že mají společné nízké indexy obličejové, a podotkli jsme zároveň, že tyto indexy nízké merovejcům chybějí. Vezmeme-li všechny nízké ebrašské lebky, jichž jest 55%, a srovnáme je s nízkými staročeskými, jichž jest 33%, shledáme, že ve všech třech dimensialních indexech, v šířkodélkovém, vyškodélkovém a výškošířkovém až na nepatrné odchylky se shodují. V hyperbrachykephalii se různí, která u starokřesťanů českých jest užší a méně četnější, u ebrašských širší a četnější. Dolichokephalie jest u obou úplně shodná, mesokephalie starokřesťanská tíhne víc k užším lebkám než ebrašská, což se vysvětluje dostatečně tím, že u českých připíná se na nízkou mesokephalii spousta lebek vysokých, kdežto u ebrašských jest vysokých v mesokephalii nepatrný počet. Podobně jest užší brachykephalie česká oproti ebrašské, avšak zde spolupůsobí již různé stáří lebek českých středověkých a ebrašských moderních, které poslední oproti prvním se zkracují do brachykephalie. Nalézáme tedy úplnou shodu, pokud se jedná o lebky dlouhé do indexu š. d. 80·0, t. j. dolicho- a mesokephalické nízké.

V indexu obličejovém má dolichokephalie obou společné jádro mezi ind. 47·5—55·0, nízkých indexů obličejových pod 47·5 mají jen české, vysokých nad 55·0 ale opět víc ebrašské. České pak mají ještě indexy nad 62·5, které ebrašským chybějí. Jádro indexů obličejových u české mesokephalie připíná se na jádro dolichokephalie a nepřesahuje index 55·0, kdežto jádro mesokephalie ebrašské jest nezávislé na dolichokephalickém a kolísá mezi ind. 50·0—57·5. Dostaneme tedy u českých lebek vlastně mohutné dolichomesokephalické (ind. š. d. 72·5—77·5) jádro obličejových indexů kolísající mezi 45·0—55·0, jež však složeno z nízkých a středních indexů, u ebrašských však dvě jádra, jedno můžeme říci totožné s českým u dolichomesokephalie a druhé v mesokephalii kolísající však mezi ind. 50·0—57·5, které mimo to šíří se do dolichokephalie s ještě vyššími indexy obličejovými až do ind. 60·0. I u českých lebek jest toto jádro druhé zastoupeno, ale v počtu daleko menším a méně zřetelně.

Nízké lebky frízské mají jen to druhé jádro v mesokephalii, které přechází jako u ebrašských lebek do brachykephalie. Jedině s tímto druhým jádrem souhlasí také nízké merovejské lebky, jenže se prostírá až do dolichokephalie. V dolichokephalii merovejské mají však většinu indexy střední obličejové mezi 52·5—55·0. Indexy ty nepatří k jádru druhému ebrašských lebek, ale spíše k jádru prvému, ale jako excentrické v tomto jádře opírají se spíše, soudě dle neolithických chalonských často zmíněných lebek, o francouzské lebky, odkud merovejci asi přišli.

Vidíme tedy, že ebrašské lebky s českými nízkými z doby starokřesťanské mají mnoho společného, ale že to, co v Ebrachu jest nejvíce charakteristické v obličeji a co shoduje se s frízským obličejem v českých lebkách poměrně méně zastoupeno máme. Podobně ale opět v jiném směru odchylují se obličeje merovejců nízkolebých.

Nyní dlužno obrátiti také pozornost naši ku indexům obličejovým u vysokých lebek nad ind. v. d. 72·5. V starokřesťanských českých lebkách má dolicho-mesokephalie vysoká nejvíce indexů vyšších, víc než nízká mezi ind. obl. 50·0—57·5 a pak ještě nízké indexy obličejové pod 47·5. Toto maximum víc vysokých indexů prodlužuje se až do krátké mesokephalie (ind. š. d. 77·5—80·0), kde slučuje se však s jádrem indexů obličejových víc nižších (mezi 47·5—52·5) patřících již brachykephalii (80·0—87·0). Vedle tohoto hlavního jádra jsou zde ještě dvě poboční skupiny obličejových indexů, jednak skupina vyšších nad ind. 55·0, připínajících se spíše ku vysokým indexům oblič. dlouhých lebek a skupina samostatná nižších indexů pod 45·0, která zdá se charakterisovati jen lebky mesobrachykephalické (ind. š. d. 77·5—82·5). Hyperbrachykephalie má indexy jen nízké.

Vysoké lebky ebrašské vykazují indexy obličejové roztříštěné. Ještě nejvíce jich souhlasí se středem jádra české dolicho-mesokephalie, tedy hodnoty jen střední, a pak s hlavním jádrem brachykephalie, tedy indexy hodnoty ještě nižší. Dále má tamější brachy- až hyperbrachykephalie indexy obličejové střední a vysoké, které již v stejně dlouhých lebkách českých nemáme.

Z toho vysvítá, že v českých lebkách nízkých obličejové indexy, jakkoliv differují od indexů vysokých lebek, přece se jim blíží jsouce jimi ovládány, kdežto v ebrašských lebkách opět obličejové indexy vysokých lebek přidržují se více indexů nízkých lebek co do počtu silnějších. V Ebrachu jest tedy nízká dolichokephalie, která má nižší indexy obličejové, než dolichomesokephalie vysoká v českých lebkách, prvá strhá k sobě indexy obličejové vysokých lebek, druhá opět nižší indexy obličejové nízkých lebek. S těmi strženými a zvýšenými indexy obličejovými českých nízkých lebek splývají v českých lebkách vyšší indexy obličejové mesokephalie nízké, které jsou souhlasné s jádrem indexů těchto nízké mesokephalie ebrašské. Indexy obličejové vysokých lebek ebrašských, ačkoliv jsou roztroušeny, přece pohybují se v mezích hlavního jádra české vysoké dolicho-mesokephalie. Nacházíme tedy mezi nízkými českými lebkami, pokud jsou dlouhé do ind. 80·0, indexy obličejové souhlasící s nízkými ebrašskými s differencemi celkem nepatrnými, vyvolanými tím, že české nízké lebky mísí se s vysokými počtem je převyšujíce, kdežto v Ebrachu vysokým lebkám chybějí naprosto nízké a i vysoké indexy obličejové vysokých českých lebek. My můžeme tedy směle souditi na velikou příbuznost českých nízkých dlouholebých lebek ze středověku s moderními nízkými ebrašskými, ku kterým se přiměšují i vysoké lebky se souhlasnými indexy obličejovými, a které v Čechách ve středověku dominující roli hrají. Zajisté, že v Ebrachu do naší doby uchoval se lid, jenž objevuje se v Čechách ve středověku v počtu nemalém co cizí živel ve slovanských lebkách. Musíme však souditi také opačně, že ebrašskému lidu přimíšeno jest něco, co již ve středověku u nás charakterisuje živel slovanský. Brachykephalie ebrašská má indexy obličejové jen vysoké (52·5 až 60·0) a nízké pod ind. 52·5 přibližně s českými společně, v Čechách jest však více o hyperbrachykephalii s nízkými indexy.

Zmínili jsme se, že Frízové nízcí mají s ebrašskými společnou jen mesokephalii; dále nízká brachykephalie s nízkými indexy obličejovými chybí českým i ebrašským lebkám. Jejich dlouhé a vysoké lebky pro nepatrný počet jsou bezvýznamné a mají víc nižší indexy obličejové.

Merovejské lebky jsou význačné tím, že nízké lebky jsou v nich v menšině a hlásí se jen ku středním a vysokým obličejovým indexům; dolichokephalie má většinu ještě středních indexů, mesokephalie jen vysokých, tak že celkem oproti českým i ebrašským můžeme je nazvati o nízkých obličejích. Za to vysoké jejich lebky, pohybující se v silné většině v mesokephalii, souhlasí v indexech obličejových nápadně s těmitéž českými a ebrašskými. Zdali shoda tato svědčí o příbuznosti, jest těžko rozhodnout, ale že část jich jest s českými téměř shodna, naznačili jsme již v rozboru lebek merovejských. Jedná se zde hlavně o Kollmannův typ mesokephalický. Kollmannovy 3 nízké a široké lebky upomínají na lebky frízské, jichž jest tam ještě širších a nižších hojně zastoupeno.

Následující poměry panují ve vyskytování se nízkých (—50·0), středních (50·0—55·0) a vysokých (55·0—) indexů obličejových v moderních lebkách českých a sousedních německých, bavorských a rakouských s ohledem jednak na brachykephalii (ind. š. d. 80·0—82·5) a na hyperbrachykephalii (ind. š. d. 85·0—).

V brachykephalii nízké obličejové indexy objevují se převážně ve všech českých nalezištích (Vraclav, Žamberk, Mělník, Třebivlice a Budyně), v menším počtu však všude v německých (Ebrach, Waischenfeld, Hallstatt) kromě u Starobavoráků a v Mödlingu, kde vystupují něco četněji, ale kde indexy řadí se přece k vyšším. Jsou tedy pro české lebky v brachykephalii nízké obličeje svrchní rozhodně charakteristické. Střední indexy jsou všude asi stejně zastoupeny. Naproti tomu vysoké indexy jsou mezi českými poměrně nejvíce zastoupeny ve Vraclavi a na Mělníku, v německých jsou hojné všude až na Mödling. Vysoké svrchní obličeje jsou opět pro německé krajiny charakteristickými.

V hyperbrachykephalii hrají nízké indexy větší roli v českých nalezištích až na Žamberk, v německých jen opět u starobavoráků a v Mödlingu. Střední jsou opět všude téměř stejně hojné. Vysoké indexy dosahují většího počtu v českých nalezištích jen na Mělníku, v německých všude kromě Mauterndorfu a Mödlingu, kde vůbec chybějí.

Lebky mělnické a starobavorské shodují se nápadně mezi sebou jak v brachy- tak i v hyperbrachykephalii. K mělnickým řadí se z českých ještě nejlépe vraclavské. Mödlingské lebky shodují se ještě více s českými zejména v hyperbrachykephalii, ale nikterak se žambereckými českými. Žamberk má mezi českými lebkami moderními, nám doposud známými, vůbec vý-

Tabulka indexu jařmového svrchního obličeje u krátkolebých moderních lebek.

Index šířko-délkový od	80·0 — 85·0										85·0 —									
	brachykephalické										hyperbrachykephalické									
100 na-pr: zy-zy Index jařmový svrch. obličeje.	40·0 — 42·5	42·5 — 45·0	45·0 — 47·5	47·5 — 50·0	50·0 — 52·5	52·5 — 55·0	55·0 — 57·5	57·5 — 60·0	60·0 — 62·5		40·0 — 42·5	42·5 — 45·0	45·0 — 47·5	47·5 — 50·0	50·0 — 52·5	52·5 — 55·0	55·0 — 57·5	57·5 — 60·0	60·0 — 62·5	
	nízké				střední		vysoké				nízké				střední		vysoké			
Vraclav	1	1	1	2	14	14	14	8	3	.	.	2	1	6	5	5	1	1	.	1
Žamberk	.	1	2	.	2	.	1	.	.	.	.	.	.	2	5	2	2	1	.	.
Mělník	.	2	4	9	28	25	12	3	.	.	.	2	4	9	14	8	5	2		
Budyně	.	1	3	11	15	9	6	.	.	.	.	2	3	4	4	6	2	.	.	.
Třebivlice	.	.	2	10	12	5	3	.	.	.	.	1	1	5	4	2	.	.	.	.
Mor. Valašsko	.	.		1	.	1	.	.	.	.		.	.	5	3	.	.	.	.	.
Bavory: Ebrach			1	3	6	8	1	3	1	1	.	.	.	.	1	2	3	.	.	.
„ Waischenfeld	.	.	.	4	3	5	10	.	.		.	1	.	4	6	4	2	3	.	.
„ Starobavoři	.	.	3	8	23	23	12	2	2	1	1	1	2	3	10	12	5	1	.	
Rakousy: Hallstatt	.	.	.	3	6	7	3	2	.	1	.	.	.	3	3	2	5	2	1	.
„ Mauterndorf	.	.	.	.	1	.	2	1	.	.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	
„ Mödling	.	1	.	2	6	2	3	.	.	.	.	.	2	5	2	1	.	.	.	
Maďaři	.	.	1	3	1	2	1	.	.	.		1		4	.	3	1	.	1	.
Rumuni	.	.	2	4	8	9	3	.	.	.		1	3	5	3	1	.		.	.

minečné postavení, v brachykephalii má z polovice nízké obličejové indexy, v hyperbrachykephalii však z většiny daleké jen střední a vysoké; blíží se zde sice ku lebkám budyňským a moravsko-valašským, ale jako žamberecké tíhnou ku vysokým, tak tyto opět ku nízkým. Mají charakter více německé hyperbrachykephalie.

Maďaři a Rumuni v indexech obličejových připínají se v brachykephalii na charakter českých lebek, chybějí jim téměř vysoké indexy, v hyperbrachykephalii jdou Maďaři více s německými, Rumuni opět s českými, a z německých s mödlinskými. Maďaři a Rumuni přináležejí ke skupině východních krátkolebců, ku kterým možno čítati z většiny i české lebky a mödlinské, kdežto ostatní německé lebky hlásí se ke skupině západních krátkolebců, kam z českých nejvíce Žamberk a částečně Mělník a Vraclav míří.

Připomeneme-li si nyní, že nízké obličejové indexy dostaly se do Čech ve středověku z 81% s krátkolebými (od ind. š. d. 80·0—) a že tento index v moderních lebkách českých oproti sousedním Němcům jest dosud charakteristickým, pak vede nás to k náhledu, že krátkolebci přišli asi ponejvíce do Čech z jihovýchodu. Shoda starobavorských krátkolebců s českými opět svádí nás k myšlénce, že asi Starobavoráci přišli z východu, t. j. z Čech, což ostatně souhlasí s pověstí o příchodu starých Bajuvarů, jichž potomci Starobavoři jsou, z Čech do Bavor. Jelikož v době starokřesťanské krátkolebci v Čechách byli rozhodně jazyka česko slovanského, a jelikož nelze sobě domysliti, že by Čechové přestěhovali se do Bavor co Bajuvaři, musíme za to míti, že částečné poslovančení lidu, později nám a Bavorům společného, událo se daleko před dobou starokřesťanskou v Čechách a sice na území, které dosud kraniologicky ohledáno nemáme. Vracíme se opět jen k jihočeským kamenným mohylám, které upomínají na mohyly bavorské, z nichž známe dvě lebky brachykephalické. Lid kamenných mohyl, o jehož národnosti nemáme positivních zpráv, žil v Čechách na jihu a západu od doby bronzové až do železné a zmizel z Čech beze stopy, jak se soudí, v počátcích prvého tisíciletí. Na jihu následují kamenným mohylám mohyly slovanské s žárovými hroby, jichž množství nápadně kontrastuje s mohylami slovanskými v jiných krajinách českých, tak že není bezpodstatná myšlénka, že byl lid kamenných mohyl na jihu Čech se záhy poslovanštil. Jelikož na jihozápadu podobných slovanských mohyl nemáme a z rozboru českých středověkých lebek na invasi dlouholebého česko-slovanského lidu do tamějších krajin ze středních Čech přicházíme, jest možné, že krajiny ty snad se staly liduprázdnými po odchodu dřívějšího lidu kamenných mohyl, jenž snad rovněž záhy zgermanisovaný vystěhoval se pod jménem Bajuvarů do sousedního Bavorska. Jen tím způsobem dá se vysvětliti ta nápadná shoda lidu bavorského s českým, na kterou již Dr. Matiegka upozornil.*)

Domněnka ta zdá se býti v rozporu s dobou zničení moci kamenných mohyl v jižních Čechách a s dobou příchodu Bajuvarů do Bavor, leda že by po zničení moci lidu kamenných mohyl ještě zbytek dřevních obyvatelů v těch samých místech po století živořil.

Index orbitalní. Maximalní výška z maxim. šířky orbity. Při rozboru tohoto veledůležitého indexu narážíme na překážky, které povstávají při srovnávání našich lebek s českými neb cizozemskými lebkami jinými methodami měřenými. Francouszká maximalní šířka orbity jest zpravidla menší než německá. Již v úvodu k mým kraniologickým statím jsem přibližně odhadl rozdíl mezi indexy orbitalními, vypočtenými jednak na základě měření methodou německou, jednak francouzskou na 7·5 jednotek. Tento veliký rozdíl odhadnut byl jen z porovnání českých starokřesťanských lebek, methodou německou měřených a s lebkami rovněž starokřesťanskými českými, Matiegkou dle francouzské methody měřenými, při předpokladu, že všechny středověké české lebky musí býti asi souhlasných indexů orbitalních. Nemaje tehdáž příležitost na konkretním případě se o tomto rozdílu přesvědčiti, jelikož mé měření lebek již tehdáž ukončeno bylo, použil jsem příležitosti při měření 100

*) Matiegka, J. Dr.: Zkoumání kostí a lebek českých v kostnicích venkovských. Rozpravy české akademie v Praze. II. třída. č. 42. Roč. V. 1896.

vraclavských moderních lebek a změřil šířku orbity dle obojí methody. Můj předpokládaný rozdíl v indexech orbitalních se úplně osvědčil, a chceme-li indexy orbitalní francouzskou methodou nabyté s mými srovnávati, nezbývá než pošinouti ty indexy, které jsou vesměs vyšší, přibližně o nějakou kvotu zpět.*) Jedná se nyní, o jakou. Mezi mými a Matiegkovými odhadnuta byla tato kvota, jak výše podotčeno, na 7·5 jednotek.

Rozdíl v šířce orbitalní francouzské a německé jest následující. Spodní čísla znamenají počet lebek vraclavských, u nichž jeví společný rozdíl v šířkách orbitalních udaný v milimetrech hořejším číslem.

Rozdíl v milimetrech:	1	1·5	2	2·5	3	3·5	4	4·5	5	5·5
počet lebek:	5	2	22	10	32	9	16	2	1	1

Rozdíly v indexech orbitalních francouzských a německých u lebek vraclavských:

Rozdíl v jednotkách:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
počet lebek:	2	6	10	15	25	18	9	6	7	1	—	1

Z toho plyne střední difference rozdílu pro orbitalní šířku 2·9 mm., o kterou nutno šířku francouzskou zvětšiti, a střední difference pro indexy orbitalní 5·75 jednotek.

Dle našich, z konkretního případu vyvozených differencí měl by Matiegkův střední index orbitalní, vypočtený pro české moderní lebky, sklesnouti u mužů na 80·61, u žen na 84·64, vždy ještě rozdíl, který celou amplitudu mesosemie obnáší.

Srovnáme li nyní orbitalní indexy vraclavských lebek francouzské a německé pod sebe, jak jsme to učinili při lebkách českých středověkých jednak mých německou methodou a jednak Matiegkových, dle udání francouzskou methodou měřených, poznáme na první pohled rozdíl mezi nimi čítající asi 5 jednotek, právě jak náš výpočet udává. Avšak rozdíl v starokřesťanských lebkách mých a Matiegkových obnášel více, 7·5 jednotek. To zase nesouhlasí. Srovnáme-li nyní indexy vraclavských moderních lebek francouzskou methodou vypočtených s indexy českých moderních lebek *Matiegkou* a *Niederlem**) vypočtených, najdeme, že differují ještě o ten zbytek difference 2·5 jednotek. Jest tedy difference mezi mými indexy orbitalními, dle německé methody počítanými, a mezi *Matiegkovými* a *Niederlovými*, jak u středověkých českých lebek tak i u moderních 7·5 jednotek, kdežto klesá tato difference mezi indexy německými a francouzskými jen na 5 jednotek. Měření českých autorů odchyluje se i od francouzského měření a sice tím, že neměří šířku od středu zevnějšího kraje orbity, nýbrž od jeho vnitřní plochy. Udávají místo maximalní šířky orbity jen šířku vnitřní světlosti dutiny orbitalní. Střední difference tato obnáší při nejmenším asi 1·5 mm., tak že střední rozdíl v celé šířce orbitalní obnáší nejen 3 mm., které *Matiegka* uvádí jako maximalní číslo rozdílu vůbec, nýbrž 4·5 mm.

Přikročíme-li tedy ku porovnání lebek s indexy orbitalními německými s lebkami o indexech francouzských, dlužno druhé vesměs asi o 5 jednotek snížiti, lebky však Matiegkou a Niederlem měřené o 7·5 jednotek, abychom přibližně připravili si basis ku správnému porovnávání. Při tom se nesmí zapomenout, že takým pošinováním indexů chyba různým měřením způsobena se zcela nenapraví, jelikož rozdíly u jednotlivých lebek jsou velmi různé hodnoty. Porovnání díti se může jen v nejširších mezích a každé detailní porovnání jest u různorodých indexů orbitalních nepřipustitelné.

Tabulka následující podává nám ve svrchní části indexy orbitalní z různého měření, kde * značí, jak by se řady pošinouti měly, ve spodní části, jak indexy se shodují, když byly pošinuty řady. Přidán jest i přehled indexů lebek Starobavoráků, aby naznačeno bylo, jak se jejich orbitalní indexy od českých liší. K druhé části i mödlingské, Zuckerkandlem měřené, na doklad, že jich indexy nízké jsou i u českých lebek obyčejné.

*) Zkoumání kostí a lebek českých atd. Str. 25.

*) Oba měří šířku orbity souhlasně.

	Index orbitalní																		
	60·0	62·5	65·0	67·5	70·0	72·5	75·0	77·5	80·0	82·5	85·0	87·5	90·0	92·5	95·0	97·5	100·0	102·5	105·0
I.																			
Vraclav, německé ind.	.	2	1	9	7	14	9	16	22	10	7	2	1	.	.	1	.	.	.
„ francouzské ind.	*)	.	1	.	2	3	7	16	9	15	17	19	3	4	1	.	1	1	1
Mělník (Matiegka)	.	.	*)	.	.	1	7	6	15	19	30	26	28	13	9	1	1	.	.
Třebívlice (Matiegka)	.	.	*)	.	.	1	.	.	5	3	14	10	18	11	2	1	5	.	.
Budyně „		.	*)	.	.	1	1	3	9	9	10	9	3	2	3	.	.	.	.
Žamberk (Niederle)		*)		.	2	.	1	2	6	5	8	1	4	4	.	.	.	.	.
Mor. Valašsko (Niederle)	.	.	*)	.	.	1	1	.	4	2	4	1	1	.	.	.	.	.	.
Starobavoráci, něm. ind.	.	.	.	1	2		8	15	18	18	36	28	12	7	3	4	4	.	.
II.																			
Vraclav, něm. ind.	.	2	1	9	7	14	9	16	22	10	7	2	1	.	.	1	.	.	.
„ franc. ind.	1	.	2	3	7	16	9	15	17	19	3	4	1	.	1	1	1	.	.
Mělník (Matiegka)	.	.	1	7	6	15	19	30	26	28	13	9	1	1	.	.	.	.	.
Třebívlice (Matiegka)	.	.	1	.	.	5	3	14	10	18	11	2	1	5	.	.	.	.	.
Budyně „	.	.	1	1	3	9	9	10	9	3	2	3	.	.	.	.	.	.	.
Žamberk (Niederle)	.	2	.	1	2	6	5	8	1	4	4	.	.	.	.	.	.	.	.
Mor. Valašsko (Niederle)	.	.	1	1	.	4	2	4	1	1	.	.	.	.	.	.	.	.	
Starobavoráci, něm. ind.	.	.	.	1	2	.	8	15	18	18	36	25	12	7	3	4	.	.	
Mödling (Zuckerkandl*)	1	3	9	2	15	10	7	3	4	1	1	.	2	.	.	.	.	.	.

*) Mödlingské indexy francouzskou methodou měřeny pošinuty jsou jako Vraclavské jen o 5 jednotek.

Tím pošinutím o 7·5 jednotek zpět Matiegkových indexů orbitalních u lebek moderních klesne střední index mužů na 78·0, žen pak 82·0 proti 84·5 u mužů a proti 86·6 u žen bavorských, který vypočten *Rankem* dle německé methody. České lebky nejen že nemají vyšší očnice než Bavoři, nýbrž blíží se *Zuckerkandlovým* u Rakušanů.

Nyní, když jsme nabyli úpravou indexů orbitalních z různého měření šířky orbitalní jakž takž stejnoměrný podklad ku společnému porovnávání, můžeme přistoupiti k detailnímu rozboru indexů orbitalních u starokřesťanských českých lebek, arci s odvoláváním se jen na lebky mnou měřené. *Matiegkovy* indexy srovnávány jen mezi sebou arci připouštějí také detaily, ale srovnávání jich s našimi díti se může jen povšechně.

Povšechný přehled tohoto indexu mých a *Matiegkových* lebek starokřesťanských jest následující.

Index orbitalní.

České lebky starokřesť.	62·5	65·0	67·5	70·0	72·5	75·0	77·5	80·0	82·5	85·0	87·5	90·0	92·5	95·0
Hellich	—	2	5	13	14	17	16	10	7	7	3	—	1	2
Matiegka (pošinutí o 7·5 jedn.)	1	4	4	10	16	14	16	16	9	4	1	—	2	—
České skrčené	1	1	1	5	8	9	4	3	4	1	3	—	—	—

Vidíme, že obojí indexy, i *Matiegkovy*, pokud jsou o 7·5 jednotek zpět pošinuty, nápadně mezi sebou souhlasí, a že obou maximum velmi rozložité kolísá mezi ind. 70·0—82·5, tedy z většiny v chamaeconchii (do ind. 80·0). Zároveň souhlasí dosti dobře české starokřesťanské lebky s českými skrčenými, jen s tím rozdílem, že velmi nízké orbity pod ind. 70·0 jsou ve skrčených méně četnější, a že indexy nad 90·0 skrčeným vůbec chybějí. Přibyly tedy starokřesťanským lebkám s ohledem na starší české lebky jen velmi nízké a velmi vysoké indexy. Čeští latènci mají jednak indexy chamaeconchní, jednak mesoconchní, merovejci pak jen meso- a hypsiconchní. Ony vysoké indexy nad 90·0, které mezi starokřesťany počínají se objevovati většinou u dlouholebých, naznačeny jsou jen u latènců, a sice u brachykephalické lebky. Střední indexy orbitalní latènců, jichž maximum spadá do první polovice mesoconchie (ind. 80·0—82·5), jest téměř výlučně jen brachykephalii vlastní a co takové není u brachykephalie starokřesťanské, která má ještě indexy jednak ve většině nižší, jednak v menšině vyšší. Tedy i dle tohoto indexu vylučuje se jaksi brachykephalie latènská z brachykephalie starokřesťanské.

Brachykephalie starokřesťanská (z našich lebek) má 54% nízkých orbit. indexů do 77·5, středních mezi 77·5—82·5 totožných s indexy latènské brachykephalie 29% a širokých indexů nad 82·5 jen 17%. Matiegkovy lebky mají souhlasně téměř 51%—33%—16%. Dlouholebí do ind. š. d. 80·0 mají nízkých orb. indexů 60%, středních 30% a vysokých 10%. U dlouholebých starokřesťanů ubývá vysokých orbitalních indexů.

U českých skrčených indexů orb. nízkých do 77·5 jest 63%, středních 16%, vysokých 21%. Skrčeným přibývá vysokých indexů na úkor středních. České starokřesťanské lebky shodují se v nízkých orbitalních indexech nápadně s českými skrčenými. Na těchto nízkých očnicích participují dlouholebí do ind. š. d. 72·5, u skrčených 42%, u starokřesťanských jen 16%. Tedy opět naše dolichomesokephalie a mesokephalie, která se skrčenými v nízkých indexech orb. převážnou většinou souhlasí. Hledáme-li dále, kde jsou ti starokřesťané dlouholebí do ind. 72·5 s indexy orb. nízkými, setkáme se s nimi na Poděbradsku, a sice na pohřebišti libickém u továrny, t. j. u lebek, které ze všech starokřesťanských lebek největší příbuznost se skrčenými jeví. Mezi nimi jest sotva 1/5 nízkých lebek.

Na základě těchto zkušeností a z jiných souhlasných při rozboru předešlých indexů u starokřesťanských českých lebek získaných nemůžeme jináče souditi, než že dolichomesokephalie 72·5—77·5 a mesokephalie 75·0 až 80·0, vysoká nad ind. v. š. 72·5, a poměrně úzká mezi ind. v. š. 87·5—97·5 českých starokřesťanů, stojí ve velmi úzkém příbuzenství s těmitéž lebkami mezi skrčenými v Čechách. *Jelikož tyto lebky u porovnání s lebkami z krajin slovanských dlužno za charakteristické pro Slovany vyhlásiti, museli příbuzní Slovanům v Čechách již za doby skrčených koster sídliti.* Není možné, aby při těch četných invasích nového lidu do Čech mimo skrčené skládalo se starokřesťanské obyvatelstvo české z tak značného procenta zbylých v Čechách skrčených, když většina lebek druhému typu skrčených se podobá, ale spíše dlužno za pravděpodobné míti, *že těmi novými invasemi přicházel do Čech lid, jenž v úzkém svazku příbuzenském s druhým typem českých skrčených byl a tudíž i v lebkách přibližně s ním souhlasil.*

Nízké indexy orbitalní do 77·5 mají z poloviny starokřesťanské lebky libické od továrny i od nádraží, z okolí poděbradského výhradně, z většiny řepovské, želenické a uherecké a z polovice žabonoské. Na Pražsku dle *Matiegky* jsou asi z polovice v Žižicích a na Levém Hradci, z většiny v Žalově a pak v Čáslavi zastoupeny. Střední indexy jsou z polovice v libických pohřebištích, celkem málo četné na Kolínsku, dle *Matiegkových* četné v Libčanech, v Libčicích, na Levém Hradci, v Litoměřicích, v Lovosicích, v Měňanech. V Čáslavi jest jich rovněž málo jak na Kolínsku. Vysoké indexy v Žižicích četné, na Levém Hradci méně četné, též v Želenicích, v Čáslavi, a opět hojněji v Žabonosích.

Nepoměrně nejvíce jest středních orbitalních indexů na Poděbradsku, a tam rozhoduje jen pohřebiště libické u nádraží, jelikož ty indexy náležejí dolichomesokephalii, kdežto indexy libických od továrny dolichokephalii. S libickými od nádraží souhlasí ještě lebky ze Řepova a z Jaroměře, tedy vlastně lebky ze Zálabí čili východní. Nyní však také Matiegkovy vykazují tyto střední indexy a sice na Pražsku a Litoměřicku, kdežto Čáslav zůstává zpět. Že Měňany a Tušovice v indexech očních víc na Pražsko se připínají, souhlasí s našimi zkušenostmi již z dřívějších rozborů.

V moderních lebkách českých stoupají vysoké orbitalní indexy na úkor nízkých. Nízké (—77·5) starokřesťanské indexy orb. klesají z 54% na 31%, střední (77·5—82·5) stoupají nepatrně z 29% mých a 33% *Matiegkových* na 34%, vysoké nad ind. 82·5 ze 17% však na 35%. Difference mezi nízkými a vysokými orbitami obnáší 18%, tedy právě asi o tolik, kolik přibylo brachykephalie moderní oproti starokřesťanské dle našeho výpočtu z indexu jařmového svrchního obličeje

(20%). Přispívá to tedy opět k dokladu našeho náhledu o výměně typů lebek z dob starokřesťanských do moderních a ne o změně lebek. Vypočteme-li, mnoholi z vysokých indexů orbit. přísluší lebkám moderním krátkým od ind. š. d. 82·5, t. j. odpočítáme-li i od moderní brachykephalie lebky vlastně dlouholebé a do brachykephalie změněné, dostaneme jich na 60% proti 22% starokřesťanů krátkolebých od ind. š. d. 80·0. Mezi staročeskými lebkami dlouhými do ind. š. d. 80·0 o indexech orbitalních nízkých do ind. —77·5 jest 71% oproti 44% těm samým lebkám moderním, avšak dlouhým do ind. š. d. 82·5, krátkých starokřesťanských od ind. š. d. 80·0 jen 44% oproti 56% moderních. Z toho plyne, že difference mezi dlouholebými staročeskými a moderními o nízkých indexech orbitalních zůstává stejná: 71%—44% = 27% a 78% − 40% = 28%, kdežto mezi krátkolebými difference na prospěch moderních o 18% se zvětší: —29% + 56% = 17% a — 22% + 68% = 38%. Rozdíl spočívá v 21% jen na prospěch brachykephalie moderní o vysokých indexech. Ten nepatrný rozdíl mezi dříve vypočtenou differencí 18% a touto 21% vyrovnává se ve středních indexech orbitalních, tak že rozdíl ve středních indexech orbitalních jednak mezi dlouholebými a krátkolebými u starokřesťanů a jednak u moderních na prospěch moderních jen o 3% se liší.

V indexech orbitalních změnil se poměr mezi starokřesťanskými a moderními českými lebkami jen v tom, že moderním lebkám přibylo 18% brachykephalie od ind. š. d. 82·5 nahoru o vysokých indexech orbitalních od 82·5 nahoru a 3% téže o středních indexech orb. mezi 77·5—82·5. Indexy orbitalní se tedy nezměnily, ale jen jich přibylo jednostranným směrem. Co o této jednostranné výměně lebek souditi máme, pověděno při předešlém indexu.

Jednotlivá naleziště moderních českých lebek různí se od sebe v indexech orbitalních, jak se samo sebou rozumí. Nejvíce nízkých indexů orb. do 77·5 mají moravsko-valašské lebky 57%, pak žamberecké 48%, budyňské 46%, mělnické 44%, vraclavské 42% a nejméně třebivlické, jen 13%. Vzhledem k Valašsku moravskému a pak i tomu vysokému procentu nízkých orbit při českých lebkách, pamětihodno jest, že v Mödlingu lebky *Zuckerkandlem* popsané vykazují jich 75%. Pro jihoněmecké moderní lebky jest to obrovské procento, jelikož nikde u Jihoněmců nestoupne přes 20%. V Bavorsku ebrašské lebky čítají jich jen 17% starobavorské 7%. Waischenfeldské, o kterých *Ranke* tvrdí, že jsou Slovany pomíšeny, jen 18%, ze severních Němců na př. staří Frízové nemají vůbec žádných.

Zuckerkandl měří šířky orbity lebek mödlingských dle francouzské methody, a srovnáme-li tyto lebky s vraclavskými, podobně měřenými, seznáme, že do jisté míry odpovídají vraclavským. Indexy orbit. vraclavských lebek rozpadají se na dvě velké ohraničené skupiny, které dělí asi index 82·5. Skupina nižších indexů souhlasí přibližně se skupinou indexů orbitalních mödlingských lebek dlouhých do ind. š. d. 82·5. Mödlingské lebky kromě toho mají ještě skupinu nižších indexů orbitalních, která však vyskytuje se již jen u hyperbrachykephalie. Tato hyperbrachykephalie s tak nízkými indexy orbitalními jest ve Vraclavi jen jednotlivými lebkami naznačena. Rozdíl mödlingských a vraclavských jest také ve stáří, jsou prvé asi o 200 let starší, a pak jsou jednak delší, jednak kratší vraclavských. Většina indexů orbitalních moravsko-valašských lebek hromadí se po většině mezi oběma skupinami mödlingských indexů směrem víc k vyšším indexům. Podobně nízké indexy orbitalní pod 70·0 (u *Zuckerkandla* do ind. 75·0) nacházíme ještě v českých lebkách poměrně četně zastoupeny jen na Mělníku (u *Matiegky* do ind. 77·5).

Hyperbrachykephalie mödlingská má ještě indexy orbitalní vyšší do ind. 75·0 (u Zuckerkandla do 80·0), kterými honosí se hyperbrachykephalie kolem i nad ind. š. d. 90·0, a ty najdeme u téže hyperbrachykephalie žamberecké a jednotlivě i na Mělnicku.

Mödlingské lebky vzhledem ku svým orbit. indexům jsou patrně konglomeratem různého lidu, které však také mezi českými mod. lebkami své zástupce mají, a přibližně v tomtéž složení nejvíce ještě na Mělníku. Třebivlice a Budyně se těm mödlingským velmi nízkým indexům vymykají. Jdeme-li zpět do středověku českého, ohlásí se nám žabonoská hyperbrachykephalie opět s těmi velmi nízkými indexy vedle vyšších. Ty vyšší jsou souhlasné s hyperbrachykephalií levohradeckou, libčanskou a uhereckou, která ostatně opírá se o brachykephalii s těmitéž indexy orbitalními.

Jsou tedy mödlingské moderní lebky, které se vymykají z rámce jihoněmeckých lebek, vůbec v jistém příbuzenském svazku s lebkami českými, již staro křesťanskými a také moderními, jejichž zástupci v Čechách od dob starokřesťanských dle dosavadních našich zkušeností lokalisovány jsou jen na jihovýchodu území, z kterého v Čechách nám lebky známé jsou s nalezišti: Žabonosy, Kouřim, Mělník a Vraclav.

Střední indexy orbitalní od 77·5—82·5 jsou mezi lebkami moderními jednotlivých nalezišť v Čechách přibližně v stejných procentech zastoupeny. Vysoké indexy nad 82·5 kolísají opět. Nejvíce, t. j. 53% v Třebivlicích, 27% na Mělníku, 24% v Žamberku, 20% ve Vraclavi, 16% v Budyni a 14% na Mor. Valašsku. V Třebivlicích a v Budyni téměř výhradně u krátkolebých od ind. š. d. 82·5, na Mělnicku, v Žamberku a ve Vraclavi u dlouhých i u krátkých lebek přibližně v stejném počtu. Moravsko-valašské a mödlingské lebky mají velmi nepatrný počet těchto indexů, takže se z úvahy této vylučují. Jsou to tedy opět severní naleziště v Čechách, kterým chyběly nízké indexy orbitalní u hyperbrachykephalie a nyní jim ještě chybějí indexy vysoké u dlouhých lebek.

Ve středověku, jak již jsme se zmínili, jest nejvíce vysokých orbitalních indexů u dlouhých lebek na Pražsku a v Čáslavi, u krátkých na Kouřimsku. Opírá se tedy Mělník asi o Pražsko. Třetina dlouhých lebek mělnických s vysokými indexy orbit. jest nízká. Jsou to lebky, o nichž jsme se zmínili, že nejblíže stojí lebkám germanským.

Jak se liší jihoněmecké mod. lebky od českých, bylo již částečně vzpomenuto. Nízké orbitalní indexy do 77·5 klesnou pod 20% oproti 40—50% českých. Toto klesnutí jest všeobecné a platí pro bavorské (u Starobavorů 7%, v Ebrachu 17%, ve Waischenfeldu 18%) a pro tyrolské ve Vorarlbergu 6%, v úřičí Adiže

v Tyrolsku 7%, na Innu v Tyrolsku 8% a na Drávě 4%. Rakušani jsou zastoupeni jen Mödlingem a St. Andrae, ty však mají, jak svrchu podotčeno, 41%. Rovněž střední indexy u jihoněmeckých lebek nepřekročí 26% oproti 30—40% českých. Za to však vysokých orbitalních indexů stoupá mezi německými lebkami. Starobavoráci 71%, Ebrach 70%, Waischenfeld 58%, Vorarlberg 74%, úříčí Adiže 71%, Lecha 63%, Innu 72%, Drávy 89%, v Mödlingu klesnou na 4%. V českých lebkách Třebivlice ještě nejlépe na německé se řadí s 53%, pak Mělník 27% a nejméně má moravské Valašsko se 14%.

Není tedy pochyby, že index orbitalní vzhledem ku rozdílu moderních lebek českých a sousedících jihoněmeckých hraje jednu z nejdůležitějších roli.

Indexy orbitalní lebek moderních Severoněmců nemám, jsou však mi známi poněkud středověcí. Frízové dle *Virchowa* nemají nízké indexy, středních 12% a vysokých 88%, souhlasí tedy s moderními jihoněmeckými. Různé lebky středověké po severním Německu vykazují nízkých 18%, středních 30% a vysokých 52%. Dle *Virchowa*, z jehož měření ty lebky vzaty jsou, mísí se zde Germani se Slovany.

Jak se chovají však české lebky v indexu orbitalním k jiným lebkám slovanským? Moderních slovanských lebek kromě rakouských *Weisbachem* měřených nemám. Tam panují následující poměry:

	Nízké:	Střední:	Vysoké:
Češi:	21%	38%	41%
Poláci:	62%	25%	13%
Rusíni:	47%	47%	6%
Slováci:	55%	22%	23%
Chorváti:	36%	50%	14%
Slovinci:	33%	33%	33%

Češi Weisbachovi blíží se moderním třebivlickým v Čechách. Ostatní rakouští Slované rozdělují se ve dvě skupiny: v severní Poláky, Rusíny a Slováky a v jižní Slovince a Chorváty. U severních stoupá procento nízkých indexů, u jižních klesá. Němci muži *Weisbachovi* čítají 31%—29%—40%. *Weisbachův* material pokud se týče Čechů a Němců, zdá se našim zkušenostem odporovati; nesmíme však zapomenouti, že material jeho sebrán jest z různých míst, a že i Němci, běřeme-li zřetel k mödlingským lebkám, mohou poskytovati správný výsledek, pakli v jeho lebkách německých přimíšeny jsou lebky z Dolních Rakous. Slovanské lebky však až na Čechy a zvláště z nich severní poukazují k tomu, že jich orbitalní indexy jsou převahou nízké oproti jihoněmeckým lebkám bavorským a tyrolským.

	Orbity nízké:	střední:	vysoké:
České středověké:	51%	30%	19%
Slovanské středověké, žitomírské, slaboscevské a volíňské (Pobaltí):	31%	27%	42%
Žitoměř sama:	66%	—	34%
Slaboscevo:	20%	52%	28%
Volíň:	25%	—	75%
Severoněmecké kromě Frízů:*)	18%	30%	52%

*) Havelberg, Eicha, Leubingen, Aschersleben, Werder, Hünnerdorf, Ketzin.

	Orbity nízké:	střední:	vysoké:
Ruské hřbitovy:*)	45%	37%	18%
Ruské kurhany:**)	44%	31%	25%
Livonsko (Virchow):	36%	36%	28%

Z toho vidíme, že ve všech lokalitách zemí, v kterých můžeme Slovany předpokládat z důvodů o rozšíření Slovanů vůbec, hrají u lebek nízké orbitalní indexy důležitou roli a že někde očividně ve slovanské lokalitě, na př. v Žitoměři, kombinují se nízké indexy orbitalní s vysokými. Volíň pobaltská, jejíž lebky z důvodů jiných indexů lebečných musíme považovati za slovanské, má docela 75% vysokých indexů proti 25% nízkým. Slaboscevo má podobně víc vysokych indexů než nízkých. Z toho dá se souditi, že středověcí Slované měli vedle nepopíratelně nízkých orbitalních indexů také vysoké.

Zajímavé poměry jsou v jednotlivých guberniích ruských vzhledem k nízkým a vysokým orbitalním indexům, vyskytujícím se jednak v kurhanech, jednak již ve hřbitovech křesťanských. Většina lebek z kurhanů i hřbitovů má nízké indexy, méně již středních a nejméně vysokých. Lebkám hřbitovním novgorodské gubernie přibývá jen vysokých indexů, lebky kurhanní moskevské gubernie mají naopak nejvíce vysokých a nejméně nízkých indexů (22%—36%—44%), hřbitovní lebky však 39%—29%—22%, tedy poměr převrácený. Nižní Novgorod má většinu středních indexů, vysoké žádné, Kursko (lebky sudžanské) vykazuje všechny troje indexy stejně zastoupeny. Kurhany černigovské chovají víc indexů vysokých, tedy přibližně jako kurhany Moskevska; hřbitovy mají nízké a střední jako asi hřbitovy moskevské a novgorodské. Lebky hřbitovní rjazanské opírají se o kurhany moskevské a černigovské tím, že vykazují jen střední a vysoké indexy. Prvé jsou v převaze. V Poltavsku přibývají vysoké indexy.

Poměry ty v Rusku poukazují na velikou komplikaci v lidu, čemu ale i jiné indexy lebečné nasvědčují. Lid kurhanů přestupuje do hřbitovů, a často s něčím novým, aneb se zamění jiným lidem. V novgorodské gubernii lid hřbitovů není značně změněn, víc však v moskevské gubernii, tak že to vede až ku převrácení poměrů, nejvíce však v černigovské, kde lid hřbitovů jest vyměněn.

Ve většině ruských nalezišť má největší část lidu převážně nízké orbit. indexy, a k těm mísí se lid s převážně vysokými indexy orbitalními, který lid lokalisuje se nejvíce v kurhanech moskevské a černigovské gubernie a pak ve hřbitovech černigovské gubernie. Tyto vysoké indexy v převaze nacházíme ve středověku v Pobaltské Volíni a ve Slaboscevu, u nás v Čechách v Zálabí, na Pražsku a v Čáslavi, ale v menším již počtu. Středověké rozšíření jejich jest po Slovanech ostrůvkovitě roztříštěno, mezi velmi rozsáhlým územím nízkých očnic, s kterými se jednak mísí, jednak mezi nimi i samostatněji vystupují. Pro naše poměry důležito jest, že

*) Z gubernie novgorodské, moskevské, černigovské, rjazanské a kyjevské. Material Bogdanovův. Indexy franc. methodou měřeny a tudíž o 5 jednotek zpět pošinuty.

**) Kromě výše jmenovaných ještě z gubernií nižní novgorodské, jaroslavské, kurské, tverské, poltavské a smolenské. Material Bogdanovův.

takovým ostrovem, větším spíše územím vysokých očnic jest Nadkarpatí.

V kurhanech moskevské gubernie mají nízké orbity převahou lebky z ruského a zvenigorodského újezdu, lebky moskevského a podolského střední, vogorodského a hlavně kolomejského vysoké orbity. Jedná se zde jen o dlouhé lebky do ind. 80·0, neb pokud jsou krátké, mají střední a vysoké indexy. Lebky hřbitovní z Moskvy mají nízké orbity až do hyperbrachykephalie, střední orbity končí brachykephalií a vysoké orbity počínají krátkou mesokephalií od 79·5 a dají se stopovati rovněž do hyperbrachykephalie. Tyto lebky mají však indexy orbitalní také vysoké nad ind. 90·0, které objevují se jen v brachykephalii. Černigovské z kurhanů souhlasí přibližně s černigovskými ze hřbitovů, nízké u dlouhých, střední u brachykephalických lebek, dále s tím rozdílem, že v kurhanech zastoupeny jsou ještě četně i střední a vysoké orbity u dlouhých lebek, které ve hřbitovech téměř chybějí.

Ty dlouhé lebky s vysokými orbitami souhlasí úplně s lebkami podolského a ruského újezdu moskevské gubernie a jsou vůbec pro jihozápadní kurhany ruské význačné a všeobecné, ubývají však ve hřbitovech asi v tom poměru, jak lebky dlouhé s nízkými orbitami přibývají ve hřbitovech. Nízké orbity u dlouhých lebek kurhanních zastoupeny jsou četně v moskevské gubernii jen v újezdě ruském, v novgorodské gubernii ve Staré Rusii, v černigovské, poltavské a kyjevské gubernii, v Žitoměři, v Slaboscevu a v Livonsku. Brachykephalie z kurhanů i hřbitovů má celkem orbity indexů kolísajících mezi 75·0—82·5 a měnících se vždy ve směru orbit většiny, t. j. dlouhých lebek. Avšak soudíc z lebek kurhanních, zdá se tomu nasvědčovati, jakoby vlastní jich orbity měly indexy mezi 75·0—80·0. Ještě nižší orbity pod ind. 70·0 objevují se samostatně a dosti houfně jen v kurhanech černigovské a novgorodské gubernie (Stará Rusia), kde se vyskytují také houfně dlouhé lebky s podobně nízkými orbitami. Vysoké orbity u krátkých lebek, jež poukazují již na orbity Samojedů a Mongolů, jsou nepatrně rozstříknuty po kurhanech a hřbitovech jihozápadních ruských, kromě lebek z novgorodské gubernie a staromoskevských. Většina z lebek sudžanských (kurská gub.) kloní se víc k nízkým orbitám, menšina pak k velmi vysokým.

Kdybychom vysoké a úzké dlouholebce do ind. š. d. 80·0, obdobné asi našemu 2. typu v Čechách, jihozápadních gubernií ruských s Bogdanovem prohlásili za lebky slovanské, pak musíme počítati s dvěma podtypy, jedním s vysokými orbitami, jenž jest na Rusi v kurhanech rozšířen a stopovati se dá v Pobaltí (Volíň) a do Nadkarpatí až do Čech do Zálabí, a druhým s nízkými, jenž v kurhanech ruských nedosahuje toho rozšíření jako předešlý, osazuje území víc jihozápadní, stává se ve hřbitovech ruských rozšířenější a mocnější a jenž dá se dále na západ stopovati, arci soudě dle dosavadního skrovného materiálu v Nadkarpatí, až do Čech, kde v území od Zálabí západním a i jižním dosáhne velikého rozšíření.

Jelikož slovanská dolichomesokephalie s vysokými orbitami spojuje se v kurhanech ruských ráda s lebkami vysokými a úzkými, našemu I. typu skrčených nejbližší a za které jej také považujeme, a jelikož v těch samých krajinách tatáž dolichomesokephalie má i čela širší, která se rovněž na západ do Pobaltí sledovati dají, jest možno, že tato dolichomesokephalie jest zkřížena s I. typem skrčených a že od něho převzala vysoké orbity a široká čela. Takové množství kříženců I. a II. typu jako v kurhanech ruských, zejména moskevských, nenajdeme ani v Čechách.

Zdali oba typy šíří se také jižně od Karpat, jest dosud z nedostatku materiálu nemožno posouditi. Stojí nám k disposici pouze bulharské lebky v Rumelii. Tyto lebky, pokud jsou čistě dolichokephalické, mají jen nízké orbity, jsou však nízké a jako takové opírají se o většinu sudžanských nízkých lebek, kdežto bulharská dolichomesokephalie a mesokephalie, honosící se vysokými indexy orbitalními, jest z části nízká a vysoká. Ta vysoká četnější blíží se ve hlavních dimensialních indexech asi slovanskému typu v Rusku, podtypu 2. s vysokými orbitami. Tyto lebky jsou mezi nynějšími Čuvaši, t. j. potomky starých Bulharů na Volze, četněji zastoupeny, jsou však prvého podtypu s nízkými orbitami. Shody jakési, t. j. v nízkých dlouhých a vysokých dolichomesokephalických lebkách stává mezi lebkami Bulharů rumelských a volžských, poslední však, t. j. moderní Čuvaši, mají oproti rumelským Bulharům značné množství lebek víc dolichokephalických, vysokých a velmi úzkých (index v. š. nad 100·0), které lebky jihozápadním kurhanům ruským jsou mnohem běžnější než hřbitovům. Ty lebky nacházíme rovněž četné také v kurhanech, ale i v moderních národech předkavkazských. Jejich očnice jsou dle *Virchowa* spíše vysoké, dle *Bogdanova* však víc nízké a rozdíl ten se nevyrovnává i když *Bogdanovy* indexy nekorigované srovnáváme s indexy *Virchowovými.**)

Jihozápadní ruské lebky krátkolebé od ind. š. d. 80·0 kurhanů i hřbitovů mají maximum v orbitalních indexech, jak již zpředu naznačeno bylo, mezi 75·0 až 80·0, to samé maximum, které se objevuje i u našich starokřesťanských českých lebek. Maximum toto udržuje se u obou lebek v čisté brachykephalii mezi ind. š. d. 80·0—85·0. V hyperbrachykephalii se již rozbíhá v nízké a vysoké orbity, u ruských lebek víc jen ve vysoké, u českých a sice i v krátkolebosti nad ind. š. d. 90·5, která ruským lebkám chyběti se zdá. Můžeme tedy souditi z toho i na jakousi příbuznost ruské brachykephalie se staročeskou. Samo sebou se rozumí, že v jednotlivých nalezištích ruských indexy orbitalní kloní se jednak k nízkým, jednak k vysokým indexům, jako se to děje v nalezištích českých. Pozoruhodno jest, že nízké orbity u ruských lebek v brachykephalii samostatněji vystupují než vysoké, a sice zejména v černigovské, tverské a novgorodské gubernii a pak u staromoskevských lebek. Tu brachykephalii s nízkými orbitami nacházíme i u starokřesťanských českých lebek, která přechází i do moderních českých lebek a jest charakteristickou pro nynější západní slovanský lid oproti Jihoněmcům.

Zdali tyto nízké orbitalní indexy jsou brachykephalii od počátku vlastní neb jen toliko křížením s jinými typy sděleny, nedá se z dosavadního mně přístupného

*) Jedná-li se zde mezi *Virchowem* a *Bogdanovem* o diferenci v měření orbit a nebo skutečně rozdílné lebky, jest těžko rozhodnouti.

lebečného materiálu rozhodnouti, jelikož jen jediná brachykephalie mödlingská samostatně s nízkými orbitami vystupuje a všude jinde více méně podružnou roli hraje. To by arci spíše mluvilo pro sdělený charakter. Na mne činí středoevropská brachykephalie vůbec mongoloidní dojem, a nynější mongolské rasy mají po většině vysoké orbity. Jest to týž dojem, který se vtíral na mysl také prvním buditelům kraniologie tohoto století. Název finské lebky pro tuto brachykephalii evropskou jest naprosto nevhodný, jelikož brachykephalie jest v Evropě daleko starší než finský národ, jenž již v ranním středověku nebyl kraniologicky jednolitým národem, nýbrž konglomeratem dlouholebců a krátkolebců, jak ruské kraniologické výzkumy naznačují. Připouštíme-li Asii za východiště brachykephalie evropské, pak se již v době neolithické, jak tomu jen stopy z kraniologických nálezů nasvědčují, rozšířila snad branou uralskou po Evropě dvojím proudem, jedním víc severním po Rusku nynějším až snad do Skandinavie, druhým však pod Karpaty až do nynější Francie, vytiskujíc neb zaplavujíc území lidu dlouholebého jednak v Evropě usedlého, jednak do Evropy z Asie jižnější cestou se tlačícího, snad původu arijského, který jimi rozražen na proudy severní a jižní. Kelti, pokud jsou Arejci a tvoří s Germany i Slovany severní větev Arejců, a co nejzápadněji do Evropy pokročilí, byli napadeni západním proudem brachykephalie od východu. Germani zanechávajíce stopy v jihozápadním Rusku mezi Slovany obrátili se záhy směrem severním do Skandinavie, odkudž rozšiřovali se později podél pobřeží Severního moře dolů na jih po Rýnu a do severozápadní Francie, kde zaplavovali na západě víc keltická než na východě slovanská území. Slované širokým proudem nad i pod Karpaty prostírali se až snad k Rýnu, kde naráželi na Kelty, později však tam zaplaveni byli od severu Germany, kteří pak šířili se do slovanských krajin směrem víc východním. Západní proud brachykephalie přerazil na Rusi území jednak Slovanů, jednak Germanů a zaplavil a snad i rozrazil jižní část slovanského Podkarpatí na své cestě na západ Evropy. Jak se uvedl do Evropy, jak dlouho se uchoval, jak dalece souvisí s mohylami středoevropskými, není naší úlohou, tolik však dlužno za to míti, že asi dosti záhy pozbyl své národnosti, zejména jazyka, a znenáhla se pokeltštil, pogermančil a poslovančil. *Brocovi* Kelti v neolithu a bronzu mohou již býti zkeltštělí brachykephalové.*) Povšimnutí hodno jest, že touže cestou západního proudu neolithických brachykephalů drali se do Evropy další mongolští brachykephalové, jako Huni, Avaři, a po nich opět Maďaři a Turci, šli za svými příbuznými, tak jako Bujuvaři již zgermanisovaní brachykephalové z Čech, asi táhli ku svým nejbližším příbuzným v Bavorsku, zněmčilému lidu mohyl bavorských. Avaři dle zápisů historických při svých nájezdech na západ rozrazili Slovany v Dolních Rakousích na severní a jižní, t. j. v území, kde dle naší domněnky mohli býti Slované brachykephaličtí, t. j. Slované brachykephalií již zkrácení, kteří částečně do Čech zahnáni co invase brachykephalů do Čech během 1. tisíciletí př. Kr. Vystihnutí dalších a detailních styků různých typů lebečných, jich mišení se a křížování bude vždy úlohou jen lokalních podrobných kraniologických studií, jak jsme to hledělí v Čechách provésti. Tím způsobem získáme vědomosti o geografickém rozšíření jednotlivých původních typů lidu v Evropě z čistě přírodovědeckého stanoviska, které pak samozřejmě musí se rozcházeti s geografickým rozšířením jich původních obyčejů, jich jazyků a jich politických shluků, vyplývajících z měnitelných duševních vlastností lidu. Takové geografické rozšíření typů lidových bude vždy jen z části souhlasiti s výzkumy archaeologie, linguistiky a historie, avšak může býti veledůležitým činitelem k rozluštění leckterých záhad archaeologických, linguistických i historických.

Rozbor dalších indexů a měr lebečných českých starokřesťanů a srovnávání jich se staršími českými lebkami poskytuje jen další řadu dokladů pro příbuznost našich středověkých lebek se skrčenými českými, jak to vysvítá z přehledu 41 indexů a úhlů lebečných ve „srovnávací tabulce praehistorických lebek českých“ č. 3., kde uvedeny jsou v povšechných přehledech indexy i úhly lebečné skrčených, latěnců, merovejců a starokřesťanů, rozdělených na dlouholebé, t. j. lebky všech území kromě Kolínska, kde dlouholebí mezi lebkami mnou měřenými převážnou většinu mají, a na krátkolebé, t. j. lebky jen z Kolínska, kde opět krátkolebí jsou ve velké převaze. Povšechný rozbor byl by jen opisováním slovy tabulek, podrobnější však rozbor s ohledem na typy lebečné a vyhledávání jich a jim příslušných indexů a úhlů lebečných překračovalo by daleko meze práci této vytčené, a proto poukazujíce jen na výše vytčenou tabuli č. 3., upouštíme od dalších rozborů, jakkoliv jsme přesvědčeni a jak také v tabulce naznačeno jest, že najde se v ostatních indexech nejen podrobnější charakteristika starokřesťanských českých lebek, ale i také slovanských. Bohužel že jest další srovnávání lebek, zejména slovanských, bez předchozího znovuměření lebek v našich rozměrech nemožné. Celkem nabyli jsme toho přesvědčení, že bez vzájemné shody, přesně dodržované, další úspěchy kraniologie jsou nemožny. Neb co jest platno sebe podrobnější měření aneb zpracování jednotlivých měr, když se resultáty jednoho měření nedovedou s resultáty druhého srovnávati! Co jsou platny střední míry, když nevím, co ta střední míra obsahuje, z jakého konglomeratu různých typů lebečných byla odvozena? Když starým, dobře určeným typům pro jich neurčitou, více méně mlhavou definizi se neporozumí, tak že zůstávají nepovšimnuty, aneb se přetvoří k nepoznání? Při měření lebek snažil jsem se co možná všemu měření vyhověti, dopadlo to však tak, že na př. obličejové indexy ruských lebek s našimi těžce lze srovnávati. O různosti měření ovšem jsme se

*) Původní složení této brachykephalie ze starších dob ve střední Evropě nelze zachytiti, patrně proto, že spalovala mrtvoly. Objevuje se však pomíšena s lidem jinorodým, na nějž již v nejstarších dobách narážela a s nímž do styku vešla, přizpůsobivši se na mnoze novým zvykům a mravům, jako na př. ve východní Francii v době neolithické a bronzové. Později arci její existence opodstatněna jest hojným objevováním se co možná totožných brachykephalů starší doby v lebkách středověkých a moderních v různých územích po Evropě, kde všude téměř již v nejstarších dobách se stopovati dala. Možno tudíž, že v kamenných mohylách, kam ze všeobecné craniologické situace ve střední Evropě brachykephalii klásti nuceni jsme a kde spalování patrně převládá, tu i tam dochovalí dlouholebci značí přimíšeninu jinorodého lidu podobným způsobem, jakou na př. jest hyperbrachykephalie radimské mezi skrčenými v Čechách.

na jiném místě zmínili. Přesvědčil jsem se o důležitosti Hölderových měr, určujících polohu maximalní šířky lebečné, které upadly úplně v zapomenutí (viz tab. 3., č. 13. a 14.). Hölderovy míry vzdálenosti maximalní šířky lebečné od occiputu (č. 13.) charakterisuje z části také vysedlost occiputu, míry to nanejvýš důležité nejenom pro dolichokephalii, ale i také pro brachykephalii. Myslím, že jsem poněkud přesněji vystihl klenutost occiputu indexem č. 15., uvádím však i úhly occipitalní pod č. 16., 17. a 18. Důležitá jest rovněž zanedbávaná bimastoidalní šířka, která v poměru se šířkou lebečnou poskytuje nám názor o šířce spodiny lebečné. Prospívá mnoho k lišení lebky germanské od slovanské, podobně jako *Rankeho* index basalní (č. 12.). Úhel klenby čela snažil jsem se vystihnouti úhlem glabella-metopion-bregma, jenž jest výraznější než nasium-metopion-bregma. Úhel profilový (obličejový) bývá sice často uváděn, ale nestejně měřen, tak že jeho cena při srovnávání se stává problematickou. Charakterní mírou jest výška aurikularní, která nesouhlasí s výškou lebečnou, jak již *Virchow* zaznamenal, která však vším právem by měla býti vzata od středu ucha a ne od středu horního kraje otvoru ušního, jak shoda frankfurtská vyžaduje. Index výšky aurikularní z délky lebečné jest, jak č. 4. naznačuje, charakteristický pro jednotlivé typy lebečné.

Kdo by se chtěl přesvědčiti, které lebky v číslech řádkových na tabuli 3. zastoupeny jsou, musí vzíti na pomoc příslušné tabulky indexů a úhlů, a tam je vyhledati. Tím možno zároveň i chyby opraviti, jestli se pozdější změnou neb nahodilým nedopatřením staly. Zejména u latènců jsou chyby pro celek bezvýznamné, které pozdějším doplněním a opravením latènských lebek nebylo již možno ve vytištěné tabulce opraviti. Ostatně jest to na tabulce poznamenáno.

Při rozboru tří hlavních dimensialních indexů, t. j. šířko-délkového, výško-délkového a výško-šířkového českých lebek starokřesťanských přihlíželi jsme jenom ku starším lebkám, v Čechách nalezeným, a zbývá nám ještě blíže rozebrati jich poměr ku moderním českým a ku cizozemským lebkám. Opominuli jsme toho úmyslně z příčiny, že při tak celistvém rozboru těchto nejhlavnějších indexů byli bychom nuceni určitě se vyjadřovati o typech lebečných, jich změnách během staletí doznaných a o jich rozšíření po územích nám známých v Evropě, dříve než jsme byli orientováni po jiných důležitých indexech, jako obličejových a orbitalních, jichž ku přesnějšímu posouzení typů lebečných jest nezbytno.

Neuchránili jsme se arci, když jsme v ostatních indexech probírali již přehled všech nám dostupných lebek, abychom se nedotkli poměrů základních tří indexů a nepronášeli reflexe ze získaných nálezů na poměry již všeobecného rázu, jichž místo vlastně až na konci naší stati býti mělo. Proto jsou další rozbory jenom dodatky předešlých a zároveň přehledem veškerých našich zkušeností.

Již přehled českých starokřesťanských lebek ve třech hlavních dimensialních indexech s ohledem na starší české lebky dostačil nám ku posouzení předběžnému, mnoholi typů lebečných ze starších dob se dochovalo a v jakém asi množství. Najdeme všechny, skrčené, ano i latènce, kteří na první pohled ze všeobecných přehledů zdáli se poukazovati k tomu, jako kdyby z Čech beze stop zmizeli. Také merovejce našli jsme ve starokřesťanských lebkách v místech dřívějších jejich sídel.

Zopakujeme-li si, co ze starších českých lebek přišlo do českých starokřesťanských lebek, dostaneme následující typy a skupiny:

1. Z typů skrčených koster setkáváme se s hlavním typem jejich, s vysokou, úzkou až hyperdolichokephalií, náš 1. typ, která se však o něco šíří a krátí až do mesokephalie. Chceme-li ze starokřesťanských lebek tento typ vyloučiti, musíme mezi ně zařaditi všechny lebky až do ind. š. d. 72·5 v dolichokephalii a rozšířené od ind. v. š. 102·5 až do do ind. 100·0. Lebek těch jest mezi starokřesťany víc než 5%. O tomto typu bylo řečeno, že se dá všude stopovati, nejvíc však na Poděbradsku v starším pohřebišti libickém u továrny, ve kterém se také 7 koster skrčeně pohřbených našlo. Tedy nejen lebky, ale i způsob pohřbívání svědčí, že v tomto pohřebišti nacházíme potomky starých skrčených.

2. Dále dochovává se ze skrčených nízký hyperdolichokephalický typ.*) Šířka typu tohoto, který jest mezi českými skrčenými slabě zastoupen, neklesne pod ind. v. š. 100·0, jaká jest též u cizozemských skrčených, a která u českých i cizozemských latènců se šíří do ind. v. š. 97·5. Soudil bych tedy, že původní šířka typu tohoto jest šířka lebek latènských, která vlivem úzkých skrčených při křižování se zmenšila. Mezi starokřesťanskými lebkami nacházíme nízké lebky dlouhé obojí šířky: užší i širší, tedy odpovídající asi nízkým skrčeným a pak nízkým latènským. První užší zastoupeny jsou nejvíce opět na starším libickém pohřebišti, ale i jinde pohromadě s úzkou, vysokou hyperdolichokephalií, druhé širší sídlí nejvíce na Zálabí (Řepov). Ta širší odrůda přechází také do užší nízké merovejské dolichokephalie, která tvoří hlavní jádro podbabských lebek. Mohlo by se tedy souditi, že česká latènská nízká hyperdolichokephalie objeví se poznovu v Čechách v době merovejské, avšak zkrácená do dolichokephalie, neb za přímé potomky českých latènců merovejce české pokládati nemůžeme již z celé konstelace.**)

V českých starokřesťanských lebkách nacházíme ohraničenou skupinu těchto nízkých a poměrně širokých lebek přiřaděnou k užším lebkám, ale jen v hyperdolichokephalii. Není-li to snad vliv latènců? Nízké lebky zastoupeny jsou jen 2% mezi starokřesťanskými a roztříštěny excentricky po nalezištích na Pražsku, Poděbradsku, Slansku a v Zálabí, t. j. kde všude latènci se také nalézají.

Od našeho čtvrtého typu ze skrčených odloučili jsme již ve stati o latènských českých lebkách co šestý typ nízkou širokou dolichokephalii s čelem velmi úzkým, jenž v nízkých formách lebečných souhlasí s úzkým

*) Ve skrčených českých zahrnuto pod typem 4.

**) Lebky jádra německé merovejské nízké dolichokephalie, jaká se nalézá v Alsheimu a Nordendorfu, mají index výško-šířkový ještě širší, klesající až ku ind. 90·0. V Německu v některých nalezištích, jako v Gautingu a Reichenhallu, jsou lebky tyto i kratší a jako takové ozývají se již mezi českými merovejci.

typem merovejským. Souhlasné lebky najdeme v Želenici, Úherci a Řepově. Tato lebka nejblíže stojí českým merovejcům z Podbaby a co merovejská i původem svým by mohla odpovídati francouzskému neolithickému typu, t. z. baumes-chaudskému.

3. Dalším typem mezi českými starokřesťany jest nízká, široká (ind. v. š. 90·0—97·5) dolichokephalie, t. j. širší německá merovejská lebka. V Čechách v době starokřesťanské objevuje se ve své kratší formě v dolichomesokephalii (ind. š. d. 72·5—77·5) jako v Gautingu asi ve 12% a krátí se ještě dále až do brachykephalie. Čeští merovejci mají lebek těchto velmi málo, jsou celkem užší, a co takoví jsou mezi českými starokřesťany vzácní. Ono vytčené jádro nízkých podbabských merovejských lebek ind. v.-š. 97·5—100·0 vůbec staročeským křesťanským lebkám chybí.

Širší nízké starokřesťanské lebky české přicházejí ve dvou odrůdách dle nalezišť i territorií. Dolichomesokephalní a užší nacházíme na Slansku a Pražsku, jako kdyby se zde opíraly o podbabské merovejce, víc mesokephalní a širší lebky na Poděbrabsku a Kolínsku. Chybějí téměř v Zálabí a na Litoměřicku. Významnější naleziště užší formy jsou Želenice, Uherec (z většiny), Žalov (třetina), Žižice, Levý Hradec; naleziště širší formy: libická obě pohřebiště, Žabonosy, částečně Levý Hradec a Žižice. Jdeme-li zpět do starších lebek českých, shledáme, že v latěnu jsou málo významné, ve skrčených českých tvoří skupinu užší formy (Bylany, Hostomice), ve skrčených cizozemských širší formy (Zascianice v Podolí haličském, Gorenice v horním Povislí, Chalons s. M.). Ta širší skupina čítá již vesměs lebky velmi krátké na rozhraní brachykephalie, tak že jest pochybno i vzhledem ku jich vysokému stáří, zdali k tomuto typu přináležejí. Jsou-li všechny lebky starokřesťanské tohoto typu potomky starších lebek v Čechách, anebo přináležejí-li k novější invasi do Čech, dá se těžko rozhodnouti, avšak to veliké číslo jich, to různé umístění jich po nalezištích mluví spíš pro poslední náhled, zejména když ani na vrub merovejců nelze je připočísti.

4. K nízkým lebkám, jež všechny mezi skrčenými zahrnuty byly pod 4. typem, řadí se ještě široká brachy- a hyperbrachykephalie, která jest mezi starokřesťany sice vzácná, ale teprve většího zastoupení dosáhne v moderních českých lebkách.

5. Nejčetnějším typem lebečným mezi českými starokřesťany jest vysoká, poměrně úzká dolichomesokephalie (ind. š. d. 72·5—77·5), která přichází však ještě v odrůdě širší a zkrácené do mesokephalie. Není pochyby, že obě tyto odrůdy náležejí k jednomu typu a že ta variace vyvolána asi křížením s brachykephalií. Jádro lebek dolichomesokephalických čítá na 18%, jádro mesokephalických asi 20%. Jelikož obě jádra těchto lebek se částečně kryjí, stoupne procento všech jen asi na 27%. Dolichomesokephalie jest všude zastoupena, mesokephalie ve většině jen na Poděbradsku, Kolínsku a Zálabí. Mezi českými skrčenými asi tutéž lebku uvádíme co 2. typ, a jest jí tam také přibližně v stejném procentu, liší se však nepatrně od sebe. Tak leží maximum skrčených mezi ind. š. d. 72·5—75·0 a ind. v. š. 100·0—102·5, starokřesťanských mezi indexem š. d. 75·0—77·5 a ind. v. š. 97·5—100·0. Poslední jsou tedy kratší i širší. Mezi lebkami latěnskými českými jest těchto lebek velmi málo, za to mezi merovejskými jsou velmi četné. Tam však jsou tyto lebky, ačkoliv starokřesťanským velmi podobny, seskupeny s jinými lebkami v takový konglomerat, jaký mezi skrčenými nepřichází, a tudíž musili v tomtéž již konglomeratu v době merovejské do Čech přijíti. Možno, že i tyto zbyly v Čechách do dob starokřesťanských.

6. Z brachykephalických typů mohl uchovati se do dob starokřesťanských co starší typ jen jeden, a sice úzká, hypsikephalní brachykephalie latěnská; nám se také skutečně poštěstilo ji určitě postihnouti a sledovati téměř nezměněnou až do moderních českých lebek na Mělníku.

Ostatní formy brachykephalické mezi starokřesťany neopírají se více o starší české lebky, nanejvýše že jsou excentrickými jednotlivými lebkami mezi skrčenými a latěnci naznačeny, a jsou vlastně nové pro lebky starokřesťanské.

Zbývá nám ještě doplniti, jak se všechny tyto typy staršího rázu chovají k indexům čelním.

Co se širokých čel (ind. 72·5—77·5) u dlouholebců starokřesťanských dotýče, přišli jsme výše k tomu náhledu, že ta čela asi zděděna jsou od skrčených, čela široká nad ind. 77·5 od latěnců. Čela široká prvé skupiny přináležejí prvnímu a druhému typu skrčených. Starokřesťanská hyperdolichokephalie, pokud má čela široká, jest vesměs nízká, vlastně skrčeným cizí. U vysokých lebek starokřesťanských počínají široká čela teprve dolichokephalií, a tu objeví se čela široká u velmi úzkých lebek, t. j. prvého typu skrčených a pak u širší dolicho-mesokephalie a mesokephalie, tedy u typu druhého skrčených. Tedy jest zřejmo, že čela široká druhého typu skrčených mohla přejíti také do lebek starokřesťanských. Lebky tyto se širokými čely navazují však na soudobé volíňské v Pobaltí a tyto pak na ruské snad starší kurhanní, ale i soudobé hřbitovní. Objevují se tedy široká čela ve středověku mezi lidem slovanským, a to ještě u typu, který jest svým dominujícím postavením pro slovanské lebky charakteristickým. Nazveme tedy *tento náš druhý typ skrčených, t. j. vysokou dolichomesokephalii typem praslovanským.*

Tento praslovanský typ vyskytuje se v Čechách již mezi skrčenými ještě ve variaci úzkočelné, a také i ta dochovává se do středověku, kde však nabývá většího vrchu nad variací širokočelnou. Již z nálezů u skrčených pronesl jsem náhled, že druhému typu, lebce praslovanské, vlastně přináleží užší čelo, jelikož to jeho široké čelo, jak zřejmě naznačeno na tabulce indexu čelního na str. 298., navazuje na čelo široké typu prvého, vysokých úzkých to hyperdolichokephalů, s nimiž v čele souhlasila též široká nízká lebka 4. typu. Později však se ukázalo, že tento nízký 4. typ skrčených dlužno rozděliti na více typů, na typ canstadtský, na typ keltický (náš 6. typ)*) a konečně na typ pra-

*) Tento typ francouzský, tam baumeschaudský zvaný (dříve cromagnovský), jmenuji typem keltickým vzhledem ku jeho lokalisaci a připomínám, že mi z nedostatku příslušného materiálu podrobně není znám, a zejména nedostává se mi jasného ohraničení oproti typu pragermanskému, jenž by se v našich mírách prozatím odlišoval něco širším čelem. Baumeschaudský typ ve formě parietalní jest však pentagonalní a podobá se tím zevně

germanský. Typ keltický zdá se vyznačovati se téměř nejužšími čely, typ pragermanský, jak jsem pozdějším rozborem frízkých lebek nabyl, čelem středním a úzkým, tak že široká čela nízkých lebek zbývala by jen typu canstadtskému, jenž v Čechách teprve dobou latènskou nabývá vrchu. Jelikož na západě Evropy styky Keltů s Germany jsou nepopíratelné, mohla by se úzká čela západních Germanů také ze styků těchto vysvětliti, nedostačuje to však pro úzká čela praslovanského typu, jelikož styk s Kelty oproti Germanům byl daleko podřízenější.

To, že široká čela druhého typu u skrčených českých naznačují vliv a křížení jeho s prvým typem, můžeme sledovati také na volíňských v Pobaltí a jihovýchodních ruských lebkách, neb tam všude jest *první typ skrčených domovem.*

Ruské lebky sudžanské z kurské gubernie upomínají v mnohém na lebky germanské, zejména na lebky frízské. Liší se od nich předně, že jim chybí brachykephalie, která ostatně jest Frízům cizorodá, a pak že mají čela poněkud odchylná. Sudžanské i frízské lebky mají velkou část čel střední hodnoty (mezi indexem 67·5—72·5), prvé kromě toho čela široká, druhé naopak čela úzká. Frízské úzkočelné lebky jako západních Germanů mohou podléhati vlivu keltického typu, který sudžanským lebkám chybí. Široká čela sudžanských lebek opět vysvětliti se dají vlivem canstadtské lebky, kterého vlivu Frízové ale také nepostrádají.

Jest podivuhodno, kterak leb canstadtská, charakteristická pro latèn v Čechách, slučuje se s formami lebek germanských v tak vzdálených stanovištích od sebe, jako Frízsko a gubernie kurská na Rusi, a při tom od vlastních lebek germanských tak nápadně rozdílná.

Jak rozšířeny jsou lebky s germanskými souhlasící v jihovýchodním Rusku, prostírající se jednak směrem ke Skandinavii, jednak do Nadkarpatí, podáváme na jiném místě, a mezi nimi se stále pletou lebky rázu candstattského, a sice víc směrem západním, nadkarpatským.

Z ruských zejména kurhanních lebek jsou nám krásným příkladem styku praslovanského typu se skrčeným typem lebky z kurhanů moskevské gubernie, které *Bogdanov* ne bezprávně za slovanské považoval Mezi nimi odpovídá typu skrčenému 28% a širokých čel jest tam na 36%. Když uvážíme, že do lebek ruského újezda vkrádají se i lebky nízké širokého čela typu canstadtského, pak nám to vyšší procento čel širokých ani nebude tak nápadno. Typu praslovanského jest ve všech asi 31%, nízkých lebek asi 27%, ostatek se rozděluje již na brachykephalii. Varieta dolichomesokephalická typu praslovanského převyšuje daleko co do počtu varietu mesokephalickou, což odpovídá opět slabému zastoupení brachykephalie u nich.

Tohoto příkladu použiti můžeme k pohledu do poměrů v jihoruských lebkách kurhanních, a v jakém pak poměru tyto stojí k lebkám pozdějším křesťanským v těchže asi místech, již z té příčiny, že můžeme vésti parallelu mezi ruskými a českými lebkami.

Ve smíšení lebky kurhanní moskevské gubernie neshodují se s ostatními. Kurhany z jaroslavské gubernie čítají jen lebky praslovanského typu variace mesokephalické; nízké typy, typ skrčených a brachykephalie jsou v nich minimalně zastoupeny. Lebky z novgorodské gubernie opět chovají praslovanský mesokephalický typ s brachykephalií asi stejně mocnou, také tam nízké lebky nehrají žádnou roli. V černigovské gubernii jest nejmocnější opět praslovanský typ rovněž víc mesokephalický a navazující na brachykephalii podobné novgorodské. Typ skrčených nevystupuje sice isolovaně jako v moskevské gubernii, jest však naznačen a slučuje se lebkami již dolichomesokephalickými. Značný počet nízkých širokých lebek souhlasí s podobnými v moskevské gubernii, kde však kromě toho nacházíme i úzké nízké lebky. K tomu se řadí ještě hojná brachykephalie. Lebky z kurhanů kyjevské gubernie mají opět ty široké nízké lebky, typ praslovanský s variací dolichomesokephalickou i mesokephalickou dohromady a splývající, pak opět nám známou brachykephalii.

Krátkolebé lebky ve všech těchto guberniích nevybočují z mezí čisté brachykephalie ind. 80·0—85·0, většinou jsou hypsikephalické a široké asi mezi ind. v. š. 87·5—97·5. Jen v novgorodské gubernii přidává se k ní hyperbrachykephalie ještě o něco širší.

Jest tedy pro všechny tyto kurhanní lebky typ praslovanský charakteristický, ve druhé řadě teprve brachykephalie, která jen v kurhanech moskevské gubernie jest vzácna. Dle toho také řídí se variace praslovanského typu, ve spojení s brachykephalií jest víc mesokephalická, bez ní dolichomesokephalická. Totéž jsme zjistili na lebkách souhlasných v Čechách.

V čele se asi totéž opakuje. Lebky novgorodské gubernie mají nejméně širokých čel, tam se nejméně lebek typu skrčeného ozývá. Nyní obraťme se k lebkám hřbitovním již pozdějším, křesťanským z těchže gubernií. Z těchto jsou staromoskevské asi nejmladší. Nedá se popříti, že hřbitovní lebky jsou aspoň částečným odleskem starších lebek kurhanních, někde něco přibude, někde opět ubude, nic nového se nedostaví, co by v kurhanních lebkách nebylo zastoupeno Vše vypadá, jako kdyby kurhanní lid se nově mísil a přistěhoval.

V první řadě slouží uvésti, že smíšenina vysokých a dlouhých typů z kurhanů moskevské gubernie se objeví všude, kromě lebek staromoskevských, ale téměř bez nízkých lebek, tentokráte kromě lebek moskevských a novgorodských. Ty lebky nízké, sáhající až do brachykephalie, jsou tak podstatně změněny, že upomínají na původ jiný; z nich nízcí a širocí brachykephalové (do ind. v. š. 87·5) objevují se již v kurhanech Tobolska a

---

typu praslovanskému, od něhož se výškou liší, kdežto typ pragermanský má tvar vic ovalní. Rozdíl tedy spočívá ve vzdálenosti maximalní šířky od occiputu, a ta bohužel není udávána. Z historických důvodů, a jak to také jihoněmecké nízké merovejské lebky naznačují, germanské lebky musily býti ve značném styku s francouzským typem a tudíž i také oprávněnost titule kelto-germanského. Z merovejců těchto arci musí býti vyloučeny lebky vysoké badenské, württemberské a částečně bavorské typu hohberského, jelikož keltickému i germanskému typu jsou cizí. Frízové ve svém složení nízkých a dlouhých lebek neshodují se více s merovejskými, také i bavorské dlouholebé z Ebrachu nejsou jen potomky merovejců bavorských, nýbrž navaznjí spíše na frízské lebky, a ohlasem ebrašských lebek jsou teprve naše germanské lebky ze středověku, jak jsme na jiném místě naznačili. Mám tedy za to, že vzor germanské lebky z merovejců odvozovaný jest nesprávný, jelikož merovejce pokládám za křížence ve veliké míře z cizorodých elementů. Již Kollmann z nich vyřadil kromě brachykephalů skrovnou skupinu mesokephalů, které na náš druhý typ skrčených, tedy praslovanský, se hodí.

Permska, pak ve hřbitovech ufinské gubernie a mezi Samojedy, a dále v jihovýchodních hřbitovech ruských v Moskvě a v novgorodské gubernii. Mezi starokřesťany českými ty nízké široké brachykephaly máme rovněž, jsou mezi Frízy, v Livonsku a ve starém Berlíně.*) Rozšíření těchto lebek po Evropě, pokud mi známo, počíná teprve středověkem.

Z kurhanů ruských přechází tedy do hřbitovů ruských křesťanských typ skrčený, který vlastně jen v kurhanech moskevské gubernie dominoval, a ještě v kurhanech gubernie tverské, poltavské, jižněnovgorodské, kyjevské, černigovské, ano i v tobolské, permské více méně vzácným nebyl, a pak typ praslovanský, jenž ve všech kurhanech středního a jihozápadního Ruska jest četně zastoupen a i ve všech hřbitovech dominujícím zůstává, a konečně brachykephalie již nám známá z kurhanů gubernie novgorodské, tverské, poltavské, kyjevské, černigovské, smolenské a pak i předuralské permské a zauralské tobolské, brachykephalie, která ve hřbitovech nabývá oproti kurhanům nad obyčej četného rozmnožení. Není pochyby, že tentokráte se jedná ve hřbitovech aspoň jihozápadních o lid národnosti slovanské, jenž tedy již z různorodých živlů složen jest a složení takového, jaké kurhanům moskevské gubernie, ale i také kurhanům ostatních gubernií co do počtu lebek jednotlivých typů, z nichž složeny jsou, víc neodpovídá. Jedná se tedy ve hřbitovech oproti kurhanům jihozápadním o rozmnožení brachykephalie, která v kurhanech podobně dominující byla jen na Novgorodsku, Permsku a Tobolsku. Dle charakteru složení hřbitovních lebek nejedná se ani tak o zkrácení dlouhých lebek do brachykephalie, jako spíše o přimíšení četné brachykephalie ku dlouholebcům.

Jediné lebky poměrně nejmladší ze XVI.—XVIII. století ze staromoskevských hřbitovů jeví ráz křižování s brachykephalií a značného již zkrácení, jaké jsme poznali na lebkách moderních českých oproti starokřesťanským. Kromě značného přírůstku brachykephalie vysoké a pak oné výše zmíněné nízké jsou staromoskevské hřbitovní lebky v délce zkráceným odleskem kurhanních lebek vysokých i nízkých, z nichž typ skrčený, v kurhanech ještě velmi jasně ohraničený, splývá již s typem praslovanským.

Z toho přehledu vychází na jevo, že ve hřbitovech ruských, již křesťanských, shledáváme se s lidem vlastně novým, jenž tu i tam snad zbytky kurhanního tamějšího obyvatelstva v sobě chová a po většině jen z kurhanních elementů se skládá a celkovým svým složením žádnému obyvatelstvu kurhanů neodpovídá. Jest to tedy asi nová invase lidu do těchto míst, na kterou se snad dá lokalisovati středověký příchod a usazování ruskoslovanského lidu. Týž tou dobou nebyl více anthropologicky jednolitý, tu i tam v něm brachykephalie převládala, jako ve hřbitovech Černigovska, která pak za důkaz pro slovanskou původní brachykephalii byla vyhlašována.

Na základě tohoto rozboru můžeme také aspoň ruskou kurhanní brachykephalii za lebku finskou prohlásiti. Na věci se zajisté nic nezmění, pakli mezi lebkami z archaeologických a historických důvodů jako národu finskému patřícími najdeme lebky výlučně dlouholebé, poněvadž tou dobou se již anthropologický pojem lebky finské s pojmem národnostním nekryje, jako se nekryje nynější brachykephalie Rusů, Čechů, Jihoněmců s praslovanskou a pragermanskou dlouholebostí.

Bogdanov má za to, že Rusko Slovany bylo osidlováno od západu z Podunají; náš rozbor ruských lebek z dob křesťanských tomu neodporuje.

Bohužel, že výtečné kraniologické práce tohoto autora narazily na odpor a nedošly všeobecného uznání, jak toho vším právem zasluhují. *Bogdanov* vyvozoval své resultaty z prací kraniologických bez ohledu na archaeologii i národopis, řídě se jedině tím, co mu lebky podávaly; stanovisko, které i mne při této práci vede. Spodní hranice Bogdanovy dolichokephalie, přijatá z výsledků badání o lebkách kurhanních z moskevské gubernie, nemohla jinam položena býti než v polovici mesokephalie, u mne ind. š. d. 77·5, u něho ind. 77·0. Jest to spodní hranice naší dolichomesokephalie, jaká se jeví také v Čechách již mezi skrčenými a také mezi staročeskými lebkami. *Bogdanov* chybil, že celou tuto dolichokephalii do ind. š. d. 77·0 dále neanalysoval, neb lebky právě z kurhanů Moskevska rozpadají se ve tři ohraničené skupiny již dle indexu šířkodélkového, výškodélkového a výškošířkového, z nichž nejširší a střední rozkládají se jen mezi ind. š. d. 70·0—77·5, jedny nízké do ind. v. d. 72·5, druhé vysoké nad tento index a třetí nejužší a vysoké pohybují se jen do ind. š. d. 75·0. To znamená tři typy v jeho dolichokephalii. Byla tedy výčitka jemu vržená, že dolichokephalie jeho může býti různých typů, oprávněna. Při jeho srovnávací methodě bylo takové rozluštění na snadě. Jeho mesatikephalové (ind. š. d. 77·0—80·0) jsou pak jen částí naší krátké mesokephalie, která již celá (ind. š. d. 75·0—80·0) vystupuje v kurhanech Kyjevska, Poltavska a ve hřbitovech pozdějších na místo dřívější dolichomesokephalie. Zkrátka objeví se tam, kde mísí a křižuje se s hojnější brachykephalií. Z té příčiny také nepostřehl, že sudžanské lebky, jak jest přirozeno, přimíšeny jsou k ostatním lebkám z kurhanů. Sudžanské lebky samy o sobě nejsou jednolité, jak se *Bogdanov* domnívá, a skládají se při nejmenším aspoň ze dvou, arci nízkých typů, šířkou lebky i čelem se od sebe značně lišících.

Bulhaři na Volze, t. j. Čuvaši, pokud jsou dlouholebí, smíšeni jsou ze značného počtu nízkých lebek (germanských?) 70%, typu praslovanského 30%, typu skrčeného 12%, finské brachykephalie 14% a z hypsikephalických velmi úzkých (ind. v. š. 100·0—100·5) mesokephalů, kteří v kurhanech předkavkazských, v nynějších národech kavkazských, jako mezi Avchazi a Šapšigy, mezi nynějšími Řeky evropskými i maloasijskými, mezi Turky mod. hrají určitou roli. Zdá se to býti typ, jenž do dnešního dne kolem Kavkazu se soustředí. Dále po Evropě jest jej těžko sledovati, ač leckde se podobné lebky jednotlivě objevují, jelikož spadají s typem skrčených dohromady, pakli se tento do mesokephalie krátí.*) Lebky Bulharů rumelských (Bogdanov) jsou

*) Die Virchowa. Berl. Verhandl. 1880. Juli.

*) Možná, že jsou oba tyto typy blízcí příbuzní. Nápadno jest, že tato úzká hypsikephalická (od ind. v. d. 77·5 nahoru) mesokephalie v ruských jihovýchodních kurhanech poměrně hojná přechází zde také v hypsikephalii brachykephalickou. Jako mesokephalie objeví se ohraničená také ve středověkých lebkách severního Německa. V českých starokřesťanských lebkách jest

tak nepatrné zbytky lidu bulharského, které s Čuvaši, z nichž měli vyjíti, mají na pohled velmi málo společného. Bulhaři balkanští jsou z většiny nízcí dlouholebci, a dunajští opět vysocí úzcí mesokephalové. Jelikož u Čuvašů zastoupená brachykephalie jest rázu finské brachykephalie, nezbývá než že dřevní jazyk bulharský vlastně jen na onu vysokou úzkou mesokephalii poután jest a pak z Bulharů rumelských dunajští v lebkách souhlasí s nimi.

Podobně rozložuje se v různé skupiny i brachykephalie ruská. Kurhanní vysokou (ind. v. d. 72·5 až 77·5) brachykephalii ind. š. d. 80·0—85·0 a širokou ind. v. š. 87·—95·0, kterou jsme finskou nazvali, nacházím dále v Tobolsku, Permsku, v Ufinsku (Baškyři), mezi Samojedy, v kurhanech předkavkazských (v mladších lebkách předkavkazských počíná ji krýti již užší a hypsikephalická nad ind. v. d. 77·5 brachykephalie, která pak mezi národy sousedními houfně objevovati se počíná), dále ve hřbitovech ruských, v Livonsku. V západní Evropě odpovídá jí brachykephalie skrčených koster, latènská, ale mimočeská, starokřesťanská česká, severoněmecká (která jest oproti české o něco málo širší), frízská a polská. Všude tu vystupuje buď ohraničena neb aspoň maximem svým vyznačena. V moderních českých lebkách dosahuje tato brachykephalie vůbec čísel nejvyšších, z příčin, že se do ní i původní mesokephalie zkracuje. Dále jeví se u Poláků, Rusínů, Slováků, v Mödlingu, ve Württembersku, v Bavorsku a v Rakousích. V Tyrolsku a Vorarlbergu přidává se k ní brachykephalie samostatná a ještě širší, která také i do Bavorska vniká, avšak v menší míře. Tam jsou však zejména v jižním Tyrolsku naleziště, kde i chyběti se zdá.

Toto kolosalní rozšíření této brachykephalie po Evropě, v zemích různých národů, kam zcela jistě slovanský jazyk nezasáhl, *vylučuje naprosto její praslovanskost, jaká jí byla přičítána.*

V kurhanech ruských přikládá se k ní ještě užší (ind. v. š. 95·0—102·5) brachykephalie, která jest však hypsikephalická. Jest celkem méně četná v kurhanech ruských, jest víc východnějšího (Permsko ji nemá) a jižnějšího rozšíření v Rusku, kde přestupuje do hyperbrachykephalie, v nynějších národech předkavkazských tvoří úplně isolovanou skupinu mezi Avchazi, skupinu jen přiléhající mezi moderními Turky a Rumuny, skupinu méně četnější mezi Řeky. Jest to asi ta samá, která v Čechách krátí dolichomesokephalii skrčenou (2. typ) v mesokephalii zejména na Slansku, podobá se latènské brachykephalii české, souhlasí s furfvozskou rasou Quatrefsgesovou a jako taková objeví se i mezi Frízy, kde jest jen středně vysoká, arci v malé jen míře zastoupena; nepatrná v severním nynějším Německu jest zase hypsikephalická. Mezi starokřesťany českými tvoří malou, zřetelně naznačenou skupinku, mezi polskými (Slaboscevo) chybí, v moderních českých jest na Vraclavi, na Mělníku, v Budyni, Třebivlice ji mají jen naznačenou, v Žamberku chybí. Ze Slovanů jiných rakouských vykazují ji Rusíni a Chorváti. Dále jest v Mödlingu a v Hallstattě. V Bavorsku jest slabě rozšířena mezi Starobavoráky, v lidu na Regenu (Chammünster), tedy nápadná to shoda s českými lebkami. Odtud skočí do Waischenfeldu na Mohanu, do Württemberska a do Vorarlbergu. Prozrazuje se také v úříčí Adiže v Tyrolsku.

Zajímavo jest při této brachykephalické skupině, že, pokud se styká výhradně s dlouholebci, stávají se lebky delšími, tak že se délka jejich omezuje na ind. š. d. 80·0—82·5, s nízkými ztrácejí svou hypsikephalii a s brachykephalií klesá pak index šířkodélkový do hyperbrachykephalie. Takové změny zdají se poukazovati již na staré křížení, vznikání kříženců a míšení se jich poznovu. Rozšíření po Evropě mimo Rusko jest víc jižní a západní, v čemž se od předešlé skupiny o něco liší a sáhá na západě Evropy do nejstarších dob.*)

Další skupiny krátkolebců ruských kurhanů jsou již hyperbrachykephalické. Jsou dvě: jedna širší od ind. v. š. 80·0—90·0 a druhá užší ind. 92·5—100·0. Prvá jest kratší a ráda přechází přes ind. 90·0, druhá opět delší a dostupuje zřídka ind. 90·0. V kurhanech ruských jsou obě hyperbrachykephalie zastoupeny již jen malým počtem lebek, v jihozápadních a východních úzká, v jihovýchodních**) však široká. Jen v novgorodské gubernii jsou 2 lebky široké kolem ind. š. d. 90·0. V ruských hřbitovech mizí ta úzká forma a hyperbrachykephalie ind. š. d. 85·0—90·0 omezuje se na širokou. Touto širokou vyznačují se také Samojedi. To by nasvědčovalo tomu, že kurhanní ruští krátkolebci právě pro tuto úzkou hyperbrachykephalickou přimíšeninu jsou původu asi uralského, krátkolebci hřbitovní původu jihovýchodního.

V nynějších národech jihovýchodní Evropy panují v hyperbrachykephalii různé poměry. Tak tvoří se v předkavkazských Avchazích a Šapšizích středně široká mezi ind. v. š. 87·5—95·0, která se roztřišťuje v jednotlivých jen lebkách ind. š. d. nad 90·0 v širokou a úzkou. Turci mají střední a pak širokou a jen jednotlivé lebky úzké, Řekové rovněž střední a jednotlivé lebky jednak široké, jednak úzké.***) Patrně se

---

však nepatrná, za to však úzká brachykephalie stává se hypsikephalickou. Volíňští mesokephalové jsou z většiny hypsikephaličtí. V ruských hřbitovech sestoupí se šířky své nad ind. v. š. 100·0 až k ind. 95·0 a přestupuje již z mesokephalie do brachykephalie. V moderních českých lebkách ukáže se opět a četně s jádrem šířky mezi ind. v. š. 92·5—97·5, ale v brachy- až hyperbrachykephalii, ne však všude. Na př. ve Vraclavi dostaví se hypsikephalie užší do ind. v. š. 97·5 v mesobrachykephalii (ind. š. d. 77·5—82·5), v Budyni jest tato užší naznačena, sestoupí však až do hyperbrachykephalie, kdežto ta širší chybí. V Bavorsku, Tyrolsku, Vorarlbergu a Württemberku jest podobně jako v Čechách v brachy- až hyperbrachykephalii ta širší hojná a v Ebrachu mezi lebkami většinou tak nízkými udržuje se isolována. Vidíme tedy hypsikephalii na východě Evropy u starších lebek kurhanních pojit se s mesokephalií velmi úzkou, která tam na východě udržuje se kolem Kavkazu u moderních lebek, šíří se však ve středověku na západ v lebkách již širších a kratších až do Čech. Na západě Evropy v moderních lebkách objeví se opět hojně poměrně již u široké brachy- až hyperbrachykephalie a variacemi místně určitými a na pohled odůvodněnými.

*) Viz předešlou poznámku pod čarou, kde sledována hypsikephalie z mesokephalie na jihovýchodu ruském rozšířené vycházející a se na brachykephalii, tedy na tuto skupinu brachykephalickou převalující. Z obou těchto rozborů, které se z většiny nápadně promítají a ztotožňují, jest těžko rozhodnouti, zdali se zde nejedná o dvojí věc, o hypsikephalickou mesokephalii a brachykephalii. Okolnost, že hypsikephalická hyperbrachykephalie na západě Evropy sáhá do nejstarších dob, svědčila by spíše pro křižování se této s hypsikephalickou mesokephalií.

**) Jsou to lebky z kurhanů krymských a bukerejevské stepi. (Viz Charuzin: Изв́стія имп. общества. Томъ LXIV.) Kurhany předkavkazské mají hyperbrachykephalii nepatrnou a z polovice úzkou a širokou.

***) Viz Weisbach.

zde jedná o křížence velmi komplikovaných poměrů, z nichž širší přichází u Samojedů, užší však u asijských Mongolů. Nechci tím nikterak tvrditi, že jsou pro ty dva ethnografické typy charakteristické.

Hyperbrachykephalie českých skrčených jest široká, mimočeských úzká (Gleboczka v Haliči); široká jest také latènská a merovejská. Starokřesťané čeští, němečtí, frízští a livonští jsou vesměs širocí a souhlasí v tom s ruskými.

Nynější Češi jsou z většiny širocí, a třídí se širocí a úzcí dle jednotlivých nalezišť, jak jsme na jiném místě vylíčili, kdežto jiní rakouští Slované až na Chorváty a Slováky, kteří mají jako Češi úzkou i širokou hyperbrachykephalii, jsou z většiny úzcí. Mödling jest široký a ostatní Jihoněmci víc širocí než úzcí, jako Češi.

Tím jest podán aspoň náčrtek o geografickém rozšíření krátkolebců v Evropě, arci pokud náš materiál stačí a vycházející s hlediska ruské brachykephalie i s ohledem na různé doby, v kterých se jednotlivé skupiny brachykephalů objevují. Z nejstarších dob ve střední Evropě jest brachykephalů na mále, více na západě ve Francii v době t. zv. neolithické, která jest nám však málo známa, pak zase na východě v Rusku, kde již v neolithu se ukazuje, avšak lépe známa jest nám teprve z kurhanů. Jest očividno, že středoevropská brachykephalie ukazující se nám teprve ve středověku a v moderní době jest značně změněna, tak že otázka původních typů brachykephalických tím naráží na veliké překážky. Bez známostí bližších o jihu evropském v kraniologickém ohledu nezvíme, čím a jak se kříží

Podrobné studium českých lebek přivedlo nás k zkušenostem, že brachykephalie množí se následkem křižování s krátkolebými nejen krácením se lebek dlouhých do brachykephalie, nýbrž i prostým přibýváním z dob starokřesťanských do dob nynějších, kdy na novou invasi lebek krátkolebých do těch samých krajů českých není pomyšlení. V moderních lebkách jihoněmeckých a českých musí přibývati tím způsobem i hyperbrachykephalie. Na pouhé a stále větší zkracování nelze s bezpečností z mnohých důvodů pomýšleti. Ve skrčených a v latènu českém jest již naznačena hyperbrachykephalie, která v době starokřesťanské české skočí na 12·4%. Při všeobecném krácení lebek musila by brachykephalie i hyperbrachykephalie v moderních českých lebkách asi poměrně stejným krokem přibývat, ano mohli bychom očekávat, že hyperbrachykephalie bude brachykephalii dohánět. Tomu však není tak, neb moderní hyperbrachykephalie v Čechách v přibývání zůstává daleko zpět za brachykephalií. Moderní české brachykephalie oproti starokřesťanské přibylo 37·5%, hyperbrachykephalie jen ale 17·2%, což dělá rozdíl 20·3%, jinými slovy *starokřesťanské české lebky do dob nynějších pokud jsou dlouhé, se krátí, a pokud jsou krátké, se prodlužují do brachykephalie, čili lebky hledí křížením stálým zaujmout středních tvarů.* Tento fakt považlivě ohrožuje každou jinou myšlénku, která chtéla by moderní zkrácení lebek ať již intelligencí nebo klimatickými poměry vysvětlovati, než obyčejným křížením různě dlouhých lebek.*)

*) K náhledu, že poslední formou ve zkracování se lebek do brachykephalie jest hyperbrachykephalie, přichází též *Holl* následkem studií tyrolských a vorarlberských lebek moderních. (Wiener anthr. Mittheil.)

Vzhledem k tomuto faktu a ohledem k té okolnosti, že v českých starokřesťanských lebkách hyperbrachykephalie tak hojně zastoupena jest, musíme předpokládat, že původní tvar krátkolebců, s kterými jsou české lebky starokřesťanské zkříženy, byl asi víc hyperbrachykephalický než brachykephalický, jak to také již jednotlivé lebky hyperbrachykephalické mezi českými skrčenými a latènci naznačují.*)

Nebyli bychom se při tomto jinak veledůležitém faktu tak pozdrželi, kdybychom toho nepotřebovali ku parallele mezi lebkami českými a ruskými. V ruských kurhanech jest hyperbrachykephalie jen 5·3% zastoupena a zvýší se v pozdějších již křesťanských hřbitovech jen o 1%, což znamená, že celkem ruská brachykephalie jest jiná než česká, a že není možno, aby obě brachykephalie z jednoho střediska již v počátečních dobách středověku, jak se za to má, vyšly.

Vedeme-li další parallelu mezi lebkami českými a ruskými, tu setkáme se s leckterými momenty, které nám připomínají, že lebky ruské vzdor té na první pohled do očí bíjící podobnosti jsou českým lebkám dosti vzdálené. Naše lebky v totalním vzezření navazují příliš mnoho na západ, s kterým od nejstarších dob ve styku byly a do dnešních dob ještě ty styky udržely. To vše ruským lebkám chybí. Tento styk zračí se u českých lebek na první pohled, že lebky jsou šmahem oproti ruským lebkám širší, až na jedinou dolichomesokephalii, praslovanský typ, který i v kurhanech ruských zůstává s českým shodný, vzdor tomu, že v kurhanech ruských dlouholebí zajisté od starších dob jak v Čechách v intimnějším styku byli s krátkolebci. Souhlasí kurhanní lebky ruské s českými starokřesťanskými o mnohem lépe než pozdější lebky hřbitovní, které, když i odpočteme od nich lebky staromoskevské jako nejmladší a samy o sobě zkrácenější, již ztrácejí dolichomesokephalii ustupující do skrácené mesokephalie. Starokřesťanská česká mesokephalická variace praslovanského typu pak jest také shodná s ruskou kurhanní i hřbitovní. Liší se tedy české starokřesťanské lebky typu praslovanského od slovanských lebek typu praslovanského ruských hřbitovů již tím, že ruským chybí dolichomesokephalie. *Jak v českých starokřesťanech, tak i v ruských kurhanech a hřbitovech dostupují lebky tohoto typu praslovanského největších čísel, tak že tento typ pro oboje lebky pokládán býti musí za charakteristický.*

Tím jest také vše vyčerpáno, co české starokřesťanské lebky váže s ruskými. Všechny ostatní typy lebečné, pokud jsou v obou zastoupeny, jednak kvantitativně i kvalitativně poněkud od sebe se liší, jednak jedněm nebo druhým něco chybí.

Společné jsou s lebkami ruských kurhanů nízké lebky délky 67·5—80·0 a šířky 90·0—102·5. V kurhanech ruských jsou delší a užší četnější než české. Vysvětluje se to tím, že v ruských kurhanech přikládá se na delší a užší nízké velmi úzké a hyperdolichokephalické lebky, kterých čeští starokřesťané nemají, které ani v českých skrčených nebyly, a teprve latènskou dobou do Čech se dostaly, ale opět vymizely. K širším

*) Proto také vychází v. *Hölder* při vytyčení typů württemberské brachykephalie z hyperbrachykephalie.

a kratším nízkým lebkám v Čechách přikládají se lebky nízké, lebky mesokephalické šířky 85·0—92·5, chybějící téměř kurhanům ruským. Ve hřbitovech ruských zmizejí téměř lebky nízké, v kurhanech tak četné hyperdolicho- a dolichokephalické a úzké od ind. v. š. 95·0 a přibudou jim nízké lebky délky 77·5—85·0 a šířky 82·5 až 90·0, které jsou českým lebkám dosti cizí. V jednotlivých lebkách jsou naznačeny již v kurhanech ruských. V mesokephalii ale jen od ind. v. š. 85·0 jdou všemi ruskými kurhany, tedy i východními, a pak v Čechách. Slučuje se zde s nízkou mesokephalií nízká brachykephalie svým počtem značným i jihovýchodním ruským kurhanům neobvyklá a na severu v Evropě a v Čechách skorem neznámá. Největší počet jich přibude arci nejmladšími moskevskými lebkami a se hřbitovy novgorodskými. Nacházíme ji i ve hřbitově starého Berlína. V moderních lebkách českých, tyrolských, bavorských, dolno- i hornorakouských jest již hojná a ještě více rozšířena, a navazuje pak na západě na nízkou hyperbrachykephalii. V jihovýchodní Evropě mezi moderními lebkami chybí. Jako nejstarší objeví se tedy tato nízká široká brachykephalie jenom v Rusku, t. j. v kurhanech jihovýchodních a ve hřbitovech a pak v moderních lebkách jen ve střední Evropě, zejména v její západní části, kde středověkých lebek, pokud mi známo, k porovnávání nemáme. *Weisbachovi* Slované rakouští (mod.), kromě Poláků a Čechů ji rovněž nemají. Jest to typ lebečný víc západní než východní, a máme-li na mysli, že na západě tento typ poután jest na hyperbrachykephalii nízkou a velmi širokou, a že na západě šířka nízké brachykephalie jest větší, může býti západní nízká brachykephalie jen kříženec, který pak s nízkou brachykephalií ruskou tak vzdálenou mnoho společného míti nemusí.

Dále jsou společné českým starokřesťanským a ruským kurhanním lebkám lebky canstadtského typu, které však neobyčejně varirují. Kdyby tento typ ještě ve své dolichokephalické formě nebyl na první pohled tak zvláštní a nápadný, byla by jeho existence pro tu jeho neobyčejnou variaci ohrožena. Vysvětluji si to tím, že tento typ, jenž náleží rozhodně mezi nejstarší typy v Evropě, jest sám sebou tak excentrický, že jeho zkřížení s různými typy musí vytvořiti tolik tak různých variací, v nichž jen nízkost a širokost, a široké čelo na původce upomíná, podobně jako křížence typu skrčeného, rovněž tak však v opačném směru excentrického poznáváme hravě podle značné výšky a úzkosti. Za tou příčinou jest také pravděpodobno, že ona výše zmíněná nízká, velmi široká mesokephalie zejména na západu střední Evropy, kde nejstarší zástupcové tohoto typu se koncentrují, jest pouhý kříženec tohoto typu a tím spíše, jelikož ty lebky v šířce s typem canstadtským téměř se kryjí.

V kurhanech jihovýchodních ruských tvoří lebky sem spadající zvláštní ohraničenou skupinu nízkých dlouhých lebek, jichž délka padá až k ind. š. d. 77·5 a šířka kolísá mezi ind. š. v. 75·0—90·0. Dolichokephalické lebky jsou širší než lebky dolichomesokephalické (72·5 až 77·5). Ty nejširší lebky jsou sudžanské. V ruských hřbitovech lebky dlouhé s excentrickou šířkou pod ind. 82·5 vůbec nejsou, až jen v brachykephalii jako mezi českými starokřesťanskými, kde ostatně lebky pod ind. v. š. 87·5, jsou vzácné. V českém latènu, odkudž jsme charakter canstadtského typu vyvozovali, stoupá jich šířka docela až k ind. v. š. 92·5. V merovejcích leží jich šířka mezi 82·5—90·0. U Frízů tvoří ohraničenou skupinu šířky 77·5—82·5, souhlasí tedy téměř se skupinou sudžanských lebek. Zkrátka, ač ty lebky ve starších lebkách dosti ohraničeně vystupují, všude řídí se jich šířka šířkou lebek s nimi smíšených. V moderních lebkách jejich samostatnost vůbec vymizí a nacházím ji ještě jen ve Vorarlbergu uchovanou v úplně isolované skupině mesokephalických lebek, jichž index šířkový klesne až ku 72·5. V nedalekém údolí patznavském objeví se lebka daleko osamocena, nízká dolichokephalická s indexem výškovým pod 77·5. Kterak těmto isolovaným a nejpevněji excentrickým lebkám, které ostatně jsou ze skupin vyhazovány jako pathologické, rozumět bez všeobecného rozhledu? Kterak osvědčuje se zde hluboký výrok Kollmannův, že právě excentrické lebky jsou zbytky původních typů.

Z vysokých typů jest český starokřesťanským a jihovýchodním ruským kurhanním lebkám společný, ale také varirující typ skrčený. V českých tvoří skrovnou isolovanou skupinu dolichokephalie šířky 105·0—112·5, v kurhanech však četnou skupinu lebek delších ind. š. d. 67·5 až 72·5 a širších 102·5—110·0, splývající již s dolichomesokephalií praslovanskou. V jednotlivých nalezištích jest však isolována a podobně se isoluje v kurhanech jednotlivých gubernií. V ruských hřbitovech splynutí obou ještě víc pokračuje. Tak četné zastoupení tohoto typu v ruských kurhanech a i ve hřbitovech má vliv na lebky tou měrou, že úzkých lebek, pokud jsou dlouhé do ind. 75·0, jest víc než v českých starokřesťanech. Vůbec čeští dlouholebí starokřesťané do ind. š. d. 80·0 jsou celkem širší než tytéž lebky z jihovýchodních ruských kurhanů.

Poměrně nejvíce rozcházejí se lebky české a ruské v krátkolebých. Z české brachykephalie (80·0—85·0) jest užší forma (nad. ind. v. š. 95·0) četnější než v jihovýchodních kurhanech, širší forma jest opět četnější v ruských než v českých. Hyperbrachykephalie jest v českých lebkách oproti ruské velmi četná, a opět zde panuje opačný poměr, česká jest široká a nad ind. š. d. 90·0 velmi široká, ruská slabě počtem zastoupená jen úzká. Těmito poměry jest způsobeno, že šířka ruských krátkolebců vůbec neklesne pod ind. v. š. 87·5, u českých starokřesťanských však klesá k ind. v. š. 80·0. Následkem toho jsou i staročeští krátkolebci oproti ruským širší. Lebky z ruských hřbitovů pokulhávají za lebkami z kurhanů.

Souhrnem vzato, jsou starokřesťanské české a kurhanní i hřbitovní ruské lebky jak v délce tak i v šířce ve středních hodnotách souhlasné. Z nízkých dlouhých lebek přibude ruským kurhanním lebkám velmi širokých a velmi úzkých, hřbitovním širokých a krátkých, z vysokých dlouhých lebek ruským opět úzkých, z krátkolebých vysokých jen českým velmi široké. Tento celkový charakter zejména krátkolebých lebek ruských již v kurhanech patrný a do hřbitovů udržovaný sděluje se moderním lebkám ze Slovanů rakouských dle Weisbacha Polákům, Rusínům, Moravanům (Valašsko dle Niederleho), ale i Slovákům, Chorvatům, Slovincům, kteří vesměs již přibírají mezi sebe jednotlivé lebky

široké, dále Bulharům rumelským; z českých nalezišť moderních lebek řadí se k nim Třebivlice. Ostatní moderní Čechové jsou již vesměs pomíšeni lidem o širokých lebkách. Tato přimíšenina ze Slovanů, jichž lebky mi známy jsou, jest jen u Čechů očividná a již v době starokřesťanské pověřena, opírá se o lid německý na jihu a na západě Čech, jenž vesměs zkrácený jest do brachykephalie, ale i tam jsou území ohraničena, kde lebky takřka nemají té široké přimíšeniny a které kromě toho vyznačují se ještě poměrně malým počtem nízkých lebek. Jsou to lebky dolnorakouské mödlingské, pak würtemberské a z údolí vipského v Tyrolech.

Porovnávání našich typů lebečných s typy jiných autorů setkává se s obtížemi, ostatně každému autoru známými. Každý autor určuje své typy z vlastního stanoviska, v kterém rozhodují zevnější formy lebečné, a dosud zpravidla navazované na jediný index, a sice šířkodélkový, a na jeho běžné rozdělení. Sám zakládám vlastně své typy na indexu šířkodélkovém, avšak s tím rozdílem, že jsem se bez ohledu na dojem zevnější formy lebečné snažil vypátrati, jak se index šířkodélkový k ostatním indexům chová, a teprve ze společného seskupení několika indexů své typy odvozoval. Základem bylo mi pro počátek seskupení tří hlavních dimensialních indexů, a takovým typickým skupinám pak, jak v práci naznačeno, odpovídají svým zabarvením příslušným i jiné indexy, jako čelní, obličejové a orbitalní. Při míšení a křižování se typů lebečných nastává arci změna i výměna jednotlivých indexů, ta se však ohlásí sama v nalezištích lebek, kde smíšené typy lebečné přicházejí. V příslušně sestavených tabulkách indexů různých nabýváme pak rozhledu po typech i jich příbuznostech, po křížencích a jich změnách těch nejkomplikovanějších nalezišť, aneb i velikých souborů lebek z různých ohraničených území. Nabýváme i zkušenosti o stálosti typů, o stálosti aneb nestálosti jich znaků jednotlivých. Samozřejmo pak, že čím více měr lebečných chceme mezi sebou srovnati, tím s většími obtížemi se setkáme, proto spokojil jsem se při rozboru starokřesťanských lebek již jen s několika málo indexy, aspoň s těmi, jichž základní míry vzhledem ku porovnání našich lebek s cizími co možná u největšího počtu lebek stály mi k disposici. Sáhl jsem jen k indexům, protože index sám o sobě udává již poměr dvou měr, při čemž se vylučuje velikost lebky, která jest v absolutních mírách obsažena. Nemohu se z té samé příčiny spřáteliti s náhledem o důležitosti kapacity lebečné.

Pokud se typy cizích autorů opírají o skutečné míry, jako typy Hölderovské, potud jest ztotožnění typů takých s mými snadné a přesné, pokud však odvozeny jsou typy z dojmu zevnější formy, pak se na totožnost dá jen hádati.

Kollmannova mesokephalie merovejská shoduje se s naším praslovanským typem var. mesokephalní v indexech dimensialních i obličejových. Ta přišla, jak se zdá, v úplné zapomenutí. Jeho dolichokephalický typ merovejský, jak jsme ve stati merovejských lebek naznačili, dá se rozložiti velmi dobře při nejmenším ve tři ohraničené typy, ve vysokou dolichokephalii a ve dvě nízké, z nichž jedna jest původní lebka germanská, druhá však již baumeschaudská. Tato kombinace lebek řadových hrobů odpovídá také geografickému rozšíření lebek merovejských. Vysoký typ, jak *Ranke* sám doznává, je asi shodný s typem hohberským, oba nízké pak se sionským. *Hölderův* typ řadových hrobů jest jen hohberský s nepatrnou přimíšeninou typu sionského, kterou již Hölder sám z vlastního typu řadových hrobů vyřaďuje. Jest to lebka TG 10, tedy lebka s turanskou přimíšeninou, t. j. s occiputem otupělým *) Tím vším se dobře vysvětluje, proč anthropologové němečtí hranice na pohled dobře charakterisovaného typu merovejského bezdůvodně příliš daleko stanoví, jak *Matiegka* v práci o lebkách ze XVI. stol. se diví.

Žalovský typ, jak jej *Matiegka* líčí, hodí se na dolichomesokephalický druhý typ skrčených, jejž jsme nazvali praslovanským. V Žalově však jest ještě polovice nízkých dolichokephalů, jichž ani není vzpomenuto. Ty právě blíží se ne merovejským, ale germanským lebkám, a jestli žalovské lebky činí dojem jednolitosti, vysvětluje se tím, že oba typy lebek mezi sebou jsou zkřižovány. Dovedeme však v žalovských lebkách stopovati i úzký vysoký typ skrčených a tím i také ona dolichokephalie jest opodstatněna. Ostatně žalovské lebky nevykazují ničeho, co by v nejbližším okolí jejich v době starokřesťanské nebylo, a jsou také úplně obsaženy v lebkách levohradeckých.

Nejstarší typ *Matiegkův* v Čechách, typ extremně dlouhých lebek, není jasně určen a vázán jest na hyperdolichokephalii. Autor řadí sem tři lebky levohradecké, které náležejí k záhadnému mi typu nízkých a úzkých lebek, již mezi českými skrčenými se vyskytujících. Vystupuje samostatně v kurhanech ruských a proráží rád středověké lebky germanského již rázu, s nimiž se však ztotožniti nedá.

Typ libšicko-měňanský, Pražského Hrádku a jaroměřský jsou vesměs jako žalovský jen variace našeho praslovanského typu. Libčanská mesokephalie patří také sem. Lebky její jsou sice širší jaroměřské mesokephalie, jsou však zkřižovány a smíšeny se širokou brachykephalií. Šířka měňanských lebek opět blíží se k šířce jaroměřských. Největší rozdíl mezi těmito lebkami vězí v tom, že měňanské mají poměrně nejvyšší orbity, t. j. podle mne ještě mesoconchní, dle Matiegkova měření však již hypsiconchní. Tuto vysokou orbitu českým středověkým lebkám poměrně vzácnou vykazují lebky tušovické, z části sušické a čáslavské, tedy podivuhodným způsobem lebky v Čechách jižních. Vedle toho vázány jsou tyto orbity na středověkou českou brachykephalii, a v Žabonosích objeví se pak také u dlouholebých lebek. Patrně jsou vysoké orbity u typu praslovanskou cizí přimíšeninou, zde snad brachykephalickou, jinde ale i také germanskou.

Od typu praslovanského poměrně nejvíce se liší typy Pražského Hrádku. Jsou z většiny nízké a široké.

*) Tato dlouhá nízká, nepoměrně široká lebka s occiputem otupělým mimovolně přivádí mi na mysl francouzskou dolichokephalii, t. zv. neolithickou, vniklou do Francie ze severozápadu, a kterou *Salmon* zove „type de Geney". (Revue mens. d'écol. d'anthropol. 1895, p. 411.) Myslím, že by asi sem se mohla zařaditi také *Niederlová* typická lebka pro merovejce z Podbaby, jakkoliv se u ní occiput něco prodlužuje.

jakých specielně na Pražsku ve středověku jest s dostatek (Libšice, Žalov, Žižice, Levý Hradec, Stodůlky). Nízké orbity pražsko-hradeckých lebek upomínají na křížence nízkých lebek okolí pražského, jimž ve skutečnosti přináležejí více mesoconchní orbity, s typem praslovanským. Pražsko-hradecké lebky vůbec souhlasí s nízkou polovicí lebek žalovských, od kterých je liší jen mesokephalie.

Matiegka v pozdější své práci „Lebky české ze XVI. století“ upouští od typu pražsko-hradeckého a jaroměřského, vykládaje je za typy druhotné, vzešlé ze smíšenin ostatních jeho středověkých typů, a odděluje i typ žalovský vším právem od dolichokephalie merovejské dle zevnějšího vzezření jejich, nespoléhaje se více jen na index šířkodélkový.

Přikročíme nyní k rozboru typů brachykephalických.

Hölderův typ sarmatský spadá do naší úzké hyperbrachykephalie, která jest skutečně také mezi Slovany rozšířena. Sem zařaďuje se též český skrčený hyperbrachykephal, jen že má occiput oploštělý. V českých starokřesťanských lebkách jest tento typ rovněž jako ve Württembersku vzácný a navazuje také na úzkou brachykephalii, její křížence, jest četnější v kurhanech ruských východních, ne v jihozápadních, v moderních českých lebkách (Třebivlice, Budyně a Žamberk), v moderních německých, zejména u Starobavoráků, ale i jinde v Bavorsku, méně hojnější ve Vorarlbergu a pak ještě v jižním Tyrolsku (Vigo di Fassa). Kupí se tedy kolem Württemberska poměrně nejvíce. Co jest slovanského na něm, těžko říci, ba myslím, že ničeho již dle jeho geografického rozšíření; avšak jeho kříženci s delšími lebkami a s occiputem vystouplým blíží se svým zevnějškem slovanským lebkám, čemu také mezi slovanským lidem ve skutečnosti je. To asi přimělo *Höldera* k tomu, že sám, pokládaje Slovany za brachykephalické, právě v tomto typu slovanskost tušil; rozhodně však neprávem.*)

Turanský typ Hölderův řadí se do naší široké hyperbrachykephalie kolem ind. š. d. 90·0, která ještě nejspíše má ráz brachykephalického pratypu. Jest jen v západní Evropě, zejména v alpinských krajinách poměrně hojný a ve Württembersku, kde se mísí stále jen s poměrně úzkými lebkami, jest také užší. Jeho geografické rozšíření bylo jinde udáno a poukazuje celkem na jihozápad. Francouzští anthropologové, kteří jsou asi nejpovolanějšími brachykephalii rozluštiti, jelikož tam se dochovává z doby neolithické, mají za to,**) že původní typ brachykephalie, z východu k nim v době neolithické přišlé, jest typ grenellský, velmi krátká to lebka, která často i kulatého tvaru nabývá. Poukazovala by tedy na typ turanský, za to však typ furfooský, jejž již líčí za velmi krátkého mesokephala a jejž považují jen za míšence četných variací, blíží se svým zevnějším tvarem křížencům typu sarmatského. Švýcarský a tyrolský typ „Disentis“ spadá také do této hyperbrachykephalie turanské.

*) Ku typu sarmatskému řadí se *Zuckerkandlův* brachykephal ovoidní s occiputem vyčnělým, kdežto druhý typ jeho, typ hyperbrachykephalický ovoidní s occiputem oploštělým jde na typ turanský.

**) Viz Salmon l. c. p. 410.

Vidíme tedy, že snaha rozluštiti pratypy brachykephalie na západu Evropy vlastně vychází jen z hyperbrachykephalie na rozdíl od východní Evropy, kde se tlačí do popředí vždy čistá brachykephalie. To značí rovněž pravděpodobnost pratypů čistě brachykephalických i na západě, která zastřena jest od nejstarších dob snad kříženci.

Matiegka líčí libčanský typ jako krátkého mesokephala u mužů a brachykephala u žen vejčitého tvaru, záhlaví krátkého, střední výšky, nízkého obličeje, nízkých orbit, obočí vystouplého. Výslovně podotýká, že pohlaví obé kraniologicky se různí. Dle mého náhledu jest tento typ křížencem praslovanského typu variace mesokephalní se širokou hyperbrachykephalií. Avšak ani mesokephalie není čistá, nýbrž jest s nízkými lebkami zkřížena. Hyperbrachykephalie arci poměrně dlouhá má však ta nejužší čela z českých lebek pod ind. 65·0, tak že vším právem domnívati se můžeme, že krátkolebci libčanští jsou kříženci té hyperbrachykephalie turanské. Vůbec rozdíl v pohlaví, variace značná ve všech indexech obličejových i čelních sama poukazuje na smíšeninu lebek libčanských. To křížení se hyperbrachykephalie s typem praslovanským dodává lebkám těmto zdánlivou formu kříženců sarmatského typu, s jakými je *Matiegka* ztotožňuje. Hradecké lebky souhlasí tak nápadně s brachykephalií libčanskou, že není pochyby, že k sobě patří. Nápadný rozdíl v šířce bijugalní platí jen pro lebku č. 4597, která jest v poměru ke spodní šířce čela vůbec excentrickou, českým lebkám asi cizí (index 100 ft.-ft.: zy.-zy. nad 87·5). Tento podivuhodný index ukazují však vesměs lebky sušické, které jsou však mesokephalické. Sarmatská brachykephalie ve Württembersku, pokud tvoří uzavřenou skupinu, čítá 50%, mezi českými středověkými lebkami asi souhlasné lebky jen 13%. Sarmatští kříženci ve Württembersku směřují jednak ku širší brachy-, jednak ku širší hyperbrachykephalii, mezi českými starokřesťany však naopak, jednak k stejně úzké brachykephalii, jednak k užší ještě hyperbrachykephalii, jako u lebek z ruských jihovýchodních kurhanů.

Zkrátka složením svým württemberští sarmatští kříženci jsou jiného rázu než podobní kříženci staročeských lebek. Podobně i moderní české lebky souhlasí v tom se staročeskými. Malá tato odbočka nás zároveň poučuje, jak těžko vyznati se v brachykephalii.*)

*) *Matiegka* při popisu lebek želenických (Památky XVI. 1893, p. 30.) udává, že mezi nimi jest 30% lebek typu hrobů řadových, s čímž úplně souhlasím, ač bych spíše volil název typu germanského místo merovejského; ostatní lebky pokládám za typ praslovanský, a sice dolichomesokephalický s nepatrnou příměsninou variace již zkrácené do mesokephalie, kterou autor asi shrnuje pod typ libčanský.

Žižické lebky (Památky XVIII. 1899. str. 500.) jsou podivuhodnou směsninou arci vesměs na Pražsku ve středověku zastoupených typů, v nichž praslovanský typ nezdá se hráti žádnou roli. Převaha nízkých lebek jest jednak v dolichomesokephalii (ind. š. d. 72·5—77·5), jednak v brachykephalii, a upomíná nápadně na frízské lebky, z nichž č. 1. spadá do skupiny nejširších lebek, č. 5. a 13. do maxima nízkých lebek frízských, č. a. a 6. již do úzkých, jichž mezi Frízy ubývá. Lebky č. c., 7. a 13. jsou již kříženci typu skrčeného patrně s typem praslovanským. Rozdíl mezi žižickými a frízskými jest, že mají ony také nízké, tyto však jen vysoké orbity. Poukázal jsem na jiném místě, že lebky germanské v našem středověku nejsou blízké merovejským, ale bavorským ebrašským lebkám, které opět blíží

Již tím, že dolichomesokephalii vysokou, poměrně úzkou, ovoidní formy pokládám za praslovanský typ, potvrzuji náhled *Niederlův* a *Matiegkův* o dlouholebosti slovanského typu, který názor i u německých autorů intensivněji kraniologií se obírajících (*Virchow*, *Ranke*, *Schumann*) do popředí se tlačí, avšak následkem svých zkušeností musím nutně přiznati i těm, kteří zastávají se slovanské brachykephalie, že středověký pohyb Slovanů zejména na východě Evropy a snad i na západě nese sebou již slovanskou brachykephalii. Vysvětluji si tento zjev tím způsobem, že již v době neolithické aneb i v době bronzové v Evropě rozšíření Slované z části přeliti byli brachykephalií, s kterou se mísili, křižovali, a záhy již podobným způsobem jako ještě středověcí dlouholebí Slované během doby pozdější až do našich dob se v brachykephalii změnili. Dělo se to v místech, kam náš materiál nesáhá, a tudíž jsou nám ta místa vlastně neznáma, chceme-li však soudit na ona místa, pak naše volba padá na Podunají a snad i na jižní Rusko. S osazováním dnešního Ruska Rusy jde již četná brachykephalie sebou, což při osazování Čech Čechy v počátcích středověku, pokud proud Slovanů ze severovýchodu přichází, nelze tvrditi. Jestli tudy brachykephalie spolu šla, což jest možno, byla počtem i významem oproti dlouholebcům nepatrná. Touž dobou v počátcích středověku dostala se brachykephalie výlučná a zajisté již také slovanská do středních Čech a do Zálabí z jihu. Byla-li tato již v jižních Čechách usazena anebo přišla-li ještě z jižnějších krajů, dosavadní kraniologický materiál nepovídá; možnost však i prvého jest pravděpodobná. Brachykephalii za sourodý původní typ slovanský prohlásiti dle dosavadních mých zkušenosti mi nemožno.

Z geografického rozšíření po Evropě lebek typu praslovanského nemohu v myslí své spřáteliti se s kolébkou slovanskou v Evropě východní, jak ji u nás *Niederle* zastává, jelikož jest těžce domyslitelno, jak by mohl vyjít z těch míst lid co možno typu dlouholebého bez brachykephalie. Naše dosavadní skušenost nesvědčí ani pro autochtonství Slovanů v Evropě, ani pro jakýsi střední typ kraniologický, z nichž by se jednak lebky slovanské, jednak lebky germanské vyvinouti mohly. A totéž platí pro kolébku slovanskou v Podunají. Rozšíření geografické typu praslovanského již ve velmi starých dobách po Evropě mluví spíše pro onu perhoreskovanou theorii, již u nás již *Šafařík* naznačoval, *Šembera* z filologických důvodů hájil a nyní Ketrzynski*) z místopisných jmen slovanského původu se dovolává. Sám jsem se v Lublani přesvědčil, že lebky z kolových staveb lublaňských vynořené úplně v zevní podobě hodí se na náš praslovanský typ, čemuž i jejich tři dimensialní hlavní indexy již nasvědčovaly. Rozeznávám tedy dvojí pohyby Slovanů, jedny v době asi neolithické již co příchod Slovanů do Evropy (asi z východu?) a druhé v době t. zv. všeobecného stěhování se národů asi v počátcích středověku. V prvním období se jedná o dlouholebé Slovanstvo, v druhém však jednak dlouholebé, jednak již do brachykephalie zkráceně. Prvé pohyby aspoň pro kontinentalní Evropu Germanům předcházejí, druhé zdánlivě jen Germanům následuje, ale celkem dějí se druhé pohyby v územích již dříve Slovany zaujatými, vyjma *snad jižní* Evropu.

Matiegka ve své z posledních prací anthropologických*) předkládá své zkušenosti z českých středověkých lebek, které mohou býti také jiným způsobem, než jak on to činí, býti vyloženy. Nemaje sám příslušných zkušeností, přijímám archeologické jeho třídění hrobů středověkých a nesrovnávám se s ním, když tato roztřídění prohlašuje za období časová.

Též nechápu, proč autor klade řadu kostrových hrobů československých zpět do doby pohanské, když chybí zde motiv, proč by československý pohanský lid, vesměs zvyklý své mrtvoly páliti, tento způsob pohřbívání zaměnil. Vysvětlí to jen křesťanství, neb navazování zde na obyčej latènský neb merovejský v Čechách jest vedle značné prostory časové je dělící, i z archeologických důvodů považlivé. Objevování koster skrčených v hrobech starokřesťanských nemluví jen pro dobu pohanskou, jako spíše pro zvyk, dochovaný z doby koster skrčených v Čechách, jenž se udržel i do dob pozdějších, i dobou pohanskou staročeskou, kdy lid, hovící svému staletému zděděnému zvyku, mrtvoly v poloze skrčené páliti mohl. Staročeská křesťanská pohřebiště, v kterých skrčené kostry se objevily, poskytují určitých známek, že se tam lid v kraniologickém ohledu z dob skrčených v Čechách dochoval, a zvyk tento nemusí v hrobech takových vázán býti na typy skrčených, nýbrž může býti přenesen i na typy, jež od dob skrčených do Čech se dostaly, na př. v Žižicích na brachykephalii.

Nemám důvodů na př., proč by lebky žalovské a žižické měly býti starší levohradeckých vzhledem ku kraniologickým charakterům, když jak žalovské, tak i žižické lebky v tom levohradeckém konglomerátu různých typů i podtypů lebečných nezměněny obsaženy jsou. Vidím v Žalově a v Žižicích hroby vesničanů, lidi tam jistých kraniologických charakterů zavátých a křížením bez nových tvarů lebečných se mnoho neměnících, a tudíž i rázu jednolitějšího, než pohřebiště, hroby velikého střediska obyvatel, jakým byl Levý Hradec, kdež lid, při nejmenším aspoň z okolí nejbližšího se soustředící své mrtvoly pochovával. V jistém smyslu komplikovanými pohřebišti jsou v Čechách z dosud nám známých pohřebišť ještě Libice u továrny, Čáslav a Žabonosy. O Žabonosích jako o velkém středisku obyvatel nelze arci mluviti, a myslím, že by postačila ku vysvětlení i oblíbenost hřbitova u významného kostelíčka, kde lid z daleka pochovával. Přirozeno jest, že i tato komplikovaná pohřebiště udrží svůj ráz, odpovídající především lebečným formám celého okolí. Nejkomplikovanějším pohřebištěm ze všech jest však Levý Hradec. Připouštím-li, že Matiegkovo I. a II. období časové jest správné z důvodů archeologických,

se frízským. U ebrašských lebek setkáme se již s 20% nízkých orbit, a tu je možno, že u žižických lebek germanského rázu vysoké orbity křížením asi na 40% v nízké přeměněny.

Niederlové typy A a B v Žamberku se těžce lnští. Typ A souhlasí ještě nejlépe s typem turanským, typ B ovládá poněkud nízká germanská lebka.

*) Sprawozdania Ak. Umiej. IV. 4. 1899.

*) Lebky žižické a archeologické a anthropologické třídění pozdní doby slovanské. Památky. XVIII. 1899, p. 499.

totiž že je I. starší II.-ho, nechápu, proč by lebky rázu žalovského, žižického i libického staršího nemohly se objeviti také v období II., když by se zejména jednalo o pohřebiště vesnické, a proč by období I. pohanským zváno býti mělo.

Připouštím-li dále, že období III. křesťanské jest nejmladší a archeologicky oprávněné, nemohu dopustiti, aby toto období mělo onoho rázu kraniologického, který mu autor přikládá. Zde hraje roli jenom náhoda. Každým způsobem je to předčasný úsudek, jenž další badání na pravou míru uvede. Ostatně důsledky z tohoto úsudku autorovi samému hromadí obtíže. Výsledky našeho badání stanovily pravděpodobně ve středověku starokřesťanském brachykephalické centrum, vázané na území, z něhož na vše strany brachykephalie vytryskovati se zdá. Východiště této brachykephalie směřuje k jihu. Když v době, kam to období autor klade, a kdy, jak sám doznává, nová invase téměř čisté brachykephalie do Čech není možna, jest i náhled oprávněn, že invase ta může býti starší. Všechna větší pohřebiště brachykephalická jsou omezena na vytčené území, kde jsou dlouholebci do postavení velmi podružného zatlačeni. Ze Slanska, tak dobře archeologicky prozkoumaného kraje, nemá již pro samostatnou brachykephalii dokladů. Což se tam snad náhodou na hroby III. období nepřišlo, jako v území brachykephalů na hroby I. a II. období. Nejsou tyto náhody nápadnými? Není ta chudoba hrobů III. období rovněž tak nápadnou, jako chudoba slovanských mohyl na jihu Čech, bez odporu tento kráte pohanských? na jihu Čech, kam naležiště celého toho období směřují? Ta chudoba jest tedy i pro hroby pohanské slovanské v Čechách charakteristická, na které s velikou pravděpodobností hroby křesťanského období navazují. Nic, ani archeologický ráz tentokráte nepřekáží tomu, aby některé hroby z autorova nejmladšího III. období mohly míti stáří období I. a II.

Proti statistice autorově, spočívající na hrobech penězi datovaných, nelze ničeho namítati, klesání průměrného indexu šířko-délkového u mladších lebek jest zřejmé.

Rád bych však ve středních indexech šířko-délkových měl naznačeno, jak se dlouhé lebky zkrátily a co v něm padá na účet přibylé brachykephalie. Naznačil jsem jinde, že pražské lebky ze XVI. století od doby starokřesťanské se téměř nezměnily, to i s jeho výpočty našimi doplněnými. Autor vypočítává střední index šířko-délkový I. období na 74·66, II. obd. na 76·19, III. obd. na 78·26. V třetím období nejsou však zahrnuty moje lebky z nalezišť Přebuz, Radim, Kouřim a Žabonosy z Kolínska, které podávají střední index kolem 82·6. Připočteme-li i lebky autorovy k tomu, klesne střední index na 80 1, který se již blíží indexu střednímu lebek pražských ze XVI. století 80·77. Zřejmo tedy, že lebky starokřesťanské III. období se do století XVI. nepatrně zkrátily. Já udávám, že lebky dlouhé starokřesťanské až do dob moderních zkrátily se přibližně o 2·5 jednotek, statistika autorova datovaných lebek udává 0·5 jednotek pro století, tedy o něco větší číslici než já. S číslem 0·5 za jedno století autor čísla moderních lebek, které udává na 83·19, nedocílí a přivede to na nejvýš ku střednímu indexu XVI. století.

Šířím se o tom jen ve vlastním zájmu, jelikož mé výsledky s výsledky p. Dra. Matiegky nesouhlasí, a pak na mou omluvu, proč neužívám středních obvyklých čísel. Střední čísla udávají něco, v čem vlastní poměr leží skryt. Již autorova procentová tabulka na str. 506. naznačuje, že dolichokephalie I. období ztratila na prospěch mesokephalie v období II. 30%, při čemž brachykephalie zůstala na počet téměř stejnou. Procentualní rozdělení III. období s našimi ještě lebkami vyzní jinak, a sice 17·4% dolicho-, 26·7% meso- a 52·9% brachykephalů, poměr to oproti II. období opačný. Dolichokephalie z období II. ubylo do období III. jen 12%, mesokephalie 28·0%. Co nabyla mesokephalie v II. obd., to ztratila opět v III. období na prospěch brachykephalie. Velmi podivuhodný to pochod, z I. období do II. mizela jen dolichokephalie, z období II. do III. téměř jen mesokephalie, avšak tentokráte o 40% (12·1 + 28·0 = 40·1), tedy 40% dolichokephalie z období I. zaměnila se přes období střední do období III. za brachykephalii. Ať na tyto poměry v obdobích hledíme s kteréhokoliv stanoviska, vždy rozdělení pohřebišť středověkých v období časová naráží v kraniologickém ohledu na překážky. *Brachykephalní kmen již slovanský od počátku středověké doby československé vedle kmene dlouholebého, s ním se od té samé doby znenáhla mísícího, v Čechách byl a jest.* Původ jeho, jak na jiných místech dovoděno, poukazuje na jih. Autor hledá příval brachykephalie v době období III. do Čech, nenalézá jej a spěje k další konsekvenci, že hrstka brachykephalů v Čechách z prvého období zkrátila vše — šmahem do brachykephalie. Dovolávání se Bavorska není správné. Co před a kolem merovejských hrobů bavorských bylo, *Ranke* neudává, otázku Bajuvarů také nerozluštil. Vedle merovejců v Bavorsku s velikou pravděpodobností bylo víc snad brachykephalů než v Čechách. Že historické osazování Ruska Rusy ve středověku jde s brachykephalií značnou pospolu, z nálezů Bogdanových vykládám jinde. Vůbec, kde lid původně dlouholebý zkrácen jest nyní do brachykephalie, dá se aspoň s velikou pravděpodobností dokázati jeho poměrně značný styk s brachykephalií, jak zjištěno v Čechách, Bavorsku a Rusku.

Změna středního indexu šířkodélkového ze starších dob do mladších není tak jednoduchá, jak se na první pohled jeví. Nejedná se zde jen o zkracování, nýbrž také o výměnu lebek dlouhých za krátké. Z dlouholebců se část mění a zkracuje nejen v délce, ale mění se i ve výšce a šířce, to jest faktum nepopíratelné. Změna tato místně snad jest měnivá a celkem obnáší pro naše lebky nejmladší za 600 let asi 2·5 jednotek na indexu š. d., možná však místně i více. Zde asi rozhoduje jen quota rozdílu původních tvarů lebečných křižujících se. Jisto jest však také, že jistá část dlouholebců a nebo i typů jednotlivých mizí, vymírá a nahražena bývá ostatními jen rozmnoženými typy, v Evropě po většině brachykephalickými. Nejedná se zde o přimíšení nových brachykephalů, nýbrž jen o rozmnožení výměnou starých brachykephalických typů a skupin. Během času se tedy kříženci různých typů vrátí opět k původním, a to se děje právě v určitých územích Evropy jen na prospěch brachykephalie. Kdyby se zde lebky měnily jen ve střední formy, dala by se

převážná krátkolebost, kolísající mezi ind. š. d. 77·5 až 82·5, jen přirozeně vysvětliti, nikoliv však rozmnožená hyperbrachykephalie tyrolská aneb rozmnožená dolicho- a mesokephalie ebrašská moderních lebek. Ebrašské lebky jsou mimoděk ve střední Evropě vzácným, ale případným zjevem, který nás může upozorniti, že vedle všeobecné změny lebek na prospěch brachykephalie mohou býti změny ve složení lebek také na prospěch dolichokephalie. Pak takový možný příklad nesouhlasí se supposicí, že brachykephalie se množící podporována byla rozvojem duševní činnosti národů nynějších. Činili bychom tím způsobem vším právem úplně neoprávněnou křivdu národům, jichž lebečná kapacita jest menší. Proč obyvatelé velikých středisek, jako měst, jichž index šířkodélkový klesá, měli by získati větší lebečné kapacity svým větším vzděláním, když se to obyvatelstvo po většině rekrutuje z vesnic.

Zjištěno jest, že největší kapacita lebečná přináleží moderním Čechům. Zjev ten vykládá se na podkladě našich zkušeností zcela přirozeně. Zkombinována jest moderní česká brachykephalie z vysokých a širokých lebek, bavorská brachykephalie, která jest nám nejbližší, má již více nízkých lebek a ruská brachykephalie opět užších. Z té příčiny jest nutně kapacita Čechů větší než Bavoráků a Rusů a než všech rakouských Slovanů.

Námi právě vylíčená výměna lebek, zejména do nynější doby, spadá zajisté v zákon přírodní o křižované dědičnosti, čím se také vysvětliti dá značný kraniologický rozdíl v pohlaví v nalezištích, kde silně differující typy lebečné smíšeny a zkřižovány jsou. Při tom všem vždy ještě zůstává záhadou dosud nevysvětlenou, proč v Evropě brachykephalie tak nápadnou převahu nabývá, co se arci děje jen v místech určitých, kde brachykephalie buď byla neb kam přišla. Přirozený vývin moderní brachykephalie z mesokephalie nenalézá nikde, pokud já kraniologický materiál ovládám, dokladů a jsem také toho přesvědčení, že jest nemožným. Kdo srovná tabulku skrčených dlouholebců s tabulkou českých starokřesťanských dlouholebců, uvidí bez čísla středního, jak lebky sobě tak blízké velmi nepatrně se liší, že se nepatrně změnily, jen brachykephalie ve středním indexu šířkodélkovém je činí změněnými a teprve po době starokřesťanské nastává ta kolosální změna ve prospěch brachykephalie. Ještě ani ta doba starokřesťanská nezmohla značnou změnu v lebkách, ač tu byly oboje lebky dlouhé i krátké. Neupomíná tento zjev na to, že asi intensivní prosycení obou druhů lebek s sebou vyvolá teprve onu změnu, prosycení, jaké ještě v době starokřesťanské nestávalo. Prosycení toto mohlo nastati jen v době konsolidované říše, které v dobách starokřesťanských nestávalo, kdy ještě kmen proti kmeni nepřátelsky se choval. Lebky pražské ze XVI. století hlásají, že ještě pochod assimilační dosud nebyl tak intensivní jako v dobách pozdějších. Lebky staromoskevské ze XVI. a XVIII. století jsou již pokročilé v assimilaci tak jako naše teprve v moderní době.

Ku konci této práce, kterou pro dosavadní chudobu srovnávacího materiálu jen za pokusnou skizu pokládám, cítím se povinna díky vzdáti slavné archaeologické zemské komissi za laskavou podporu, aby tato práce uveřejněna byla, p. prof. J. Píčovi, kustodovi archaeologických sbírek zemského musea a redaktorovi „Arch. Památek“, za laskavé přenechání materiálu kraniologického ku vědeckému zpracování a za nevšední ochotu, že tuto tak obsáhlou práci v „Arch. Památkách“ uveřejniti dal, a rovněž i pánům řediteli J. Vaňkovi v Radimi, řediteli J. Felcmanovi v Praze a mému bratrovi J. Hellichovi, lékárníkovi v Poděbradech za neunavňou ochotu při dodávání českého kraniologického materiálu ze svých archaeologických výzkumů.

* * *

Dodatek k úvodu.

Píše Dr. *J. L. Píč.*

V době praehistorické, kde nezachovaly se nám stopy jazyka, můžeme určovati národní příslušnost hrobů praehistorických ze tří momentů: typu lebečného, obřadu pohřebního a kultury, a patří tudíž při určování někdejšího národního příslušenství hrobů praehistorických stejně vážné slovo anthropologii, která typus určuje, jako praehistorické archaeologii, která přední pozornost věnuje obřadu pohřebnímu a kultuře. Jelikož pak i v historické době určitě pozorovati můžeme, jak na příklad naši Slované se rozešli i ve příčině jazyka na řeči a podřečí, co do víry na různá vyznání, co do způsobu života, různosti zvyků, úpravy domácnosti, kroje a j., konečně i co do podoby, tak že na první pohled rozeznati lze Poláka od Rusa, od Čecha a Jihoslovana — a jelikož by i v tom, co nazíráme, trudno bylo ustanoviti příčiny tohoto rozrůznění, nemůže býti s podivením, že na mnohem větší obtíže naráží badatel, čím dále se vzdaluje do temné minulosti, o které ani historických zpráv po ruce není. Dvojnásobná povstala potíž, že od nejstarších dob praehistorických národové se v území svém buď násilím, buď mírně vyměňovali neb křižovali a tím rozhled pozorovatele znesnadnili, že správné posouzení právě praehistorické doby tak velice jest stíženo a tolikeré různosti v názorech vyvolalo jak ve příčině archaeologie tak i v příčině anthropologie. Při této ohromné složitosti, ale zároveň i důležitosti

předmětu bude zajisté na místě, když na konci této obšírné práce učiníme bilanci a postavíce proti sobě dnešní stav na základě zkušeností archaeologických a anthropologických, zároveň stanovíme, zdali se shodují a doplňují, neb zdali a v čem se různí, a v čem tudíž dále bádati se musí.

Přítel Dr. B. Hellich, kterému v této práci připadl hlavní podíl, pojednal obšírně o praehistorické kraniologii české se stanoviska čistě přírodovědeckého a došel o nejstarším osídlení Čech celkem k následujícímu výsledku:

V hrobech skrčených koster objevuje se v Čechách: 1. prvý typ úzkých, dlouhých a vysokých lebek, typ vyskytující se po celé Evropě v hrobech se skrčenými kostrami; 2. typ druhý, lebek pentagonalných, vysokých, krátce dlouholebých neb dlouze středolebých, a variace jeho středolebá, typ, který od Rýna a od Švýcarska rozšířen k východu a který je (od tak zvané doby neolithické) charakteristickým typem pro hroby potomních Slovanů neb země potom od Slovanů obydlené; 3. typ brachykefalný minimalně zastoupený a 4. typ lebek nízkých rázu francko-germanské lebky, rovněž minimalně zastoupený.

V době latènské vyskytují se v Čechách opět kostrové hroby s lebkami z části dlouhými a nízkými typu kanstatského a franckého, z části jsou lebky krátké.

S kulturou merovejskou vyskytující se kostry mají lebky z části typu nízkého franckého a germanského, z části vysokého (neznámého původu) a z části mesokefaly typu druhého.

V první době křesťanské, kde obyvatelstvo již mluvilo česky, zachovaly se ze starší doby především lebky skrčených koster prvého i druhého typu, z latènských a merovejských lebek někdy v Čechách zastoupených zbyly sotva znatelné stopy, za to však přibylo něco nového: první a druhý typ, poslední ve dvou variacích, jedné více západní, pomíšené s brachykefalií více odchylnou, a druhé více východní, téměř bez brachykefalie, přibližně totožný se skrčenými, již asi ze severu do Čech vnikli (Dr. Hellich naráží na hroby lužického a slezského typu); dále přibyl typ germanský, ne typu pohřebiště podbabského, nýbrž podobný lebkám ebrašským moderním a frízským středověkým, a konečně přibyl typ krátkolebý a sice užší a širší, a tento brachykefalný obojí typ dle Dra. Hellicha vnikl do Čech z jihu. Do moderní doby stala se v různých lebkách značná změna tím, že zmizel téměř beze stopy první typ dlouhých úzkých lebek, že z valné části zmizel i typ druhý pentagonalných lebek, kdežto typ krátkolebý z jedné třetiny v prvé době křesťanské do dneška vystoupil na dvě třetiny. V slovanské části Ruska vyskýtá se v kurhanech především prvý a druhý typ (nejvíce v moskevské kotlině), dále smíšenina nízkých lebek na germanské frízské lebky upomínající (hlavně v kurské gubernii), pak typ úzký brachykefalný, totožný s úzkým brachykefalným typem českým, který podle Dra. Hellicha vystupuje na východě nesmíšený; ve hřbitovech ruských (Černigov před vpádem Tatarů, Moskva o něco později) přichází četná brachykefalie tato již jinak zabarvena a dlouholebými pomíšena v poměru k Čechám odchylném, neb v Čechách ve středověku brachykefalie se od ostatní isoluje. V pozdních moskevských lebkách objeví teprve assimilace lebek krátkolebost jako v Čechách v moderních lebkách. V Čechách proces assimilační dostaví se později než v Rusku.

Dr. Hellich vykonal podrobným spracováním lebečného materiálu musejního bez odporu práci velikou. Stanovisko jeho bylo čistě přírodovědecké: určil do podrobna typy lebečné, a stoje na stanovisku přesně přírodovědeckém, že typy se nemění leč křižováním, porovnával jednak typy v jednotlivých obdobích, aby zjistil, co ze starších období udrželo se do období pozdějších, a porovnával i se zeměmi sousedními i vzdálenějšími, vzav zřetel nejen k současným, ale i k moderním lebkám na základě dvojího principu: 1. že lebky jsou téhož typu, když v pěti neb šesti indexech se srovnávají, 2. že lebky, které dnes v některé zemi jsou, mají příčinu svého bytí neboli původ svůj v minulosti a objasňují nepřímo i minulost mnohdy neznámou.

Na tomto základě vedl Dr. Hellich i své vývody o nejdůležitější otázce anthropologické, totiž o kraniologickém typu starých Slovanů. Přehlédneme-li na př. i jen schema indexu šířkovýškového u českých, polských a ruských lebek z prvé doby křesťanské, bije na prvý pohled do očí, že se úplně vydělí skupina úzkých a vysokých lebek dlouhých prvého typu u všech stejnoměrně, kdežto lebky pentagonalné druhého typu, dle vývodu Dra. Hellicha jednak z doby skrčených koster, jednak z nové invase pocházející, zůstanou pohromadě s lebkami krátkými, vzdor tomu, že jsou různého typu. Tento kraniologicky smíšený lid mluvil tehdy česky, polsky, rusky i jedná se přirozeně o rozluštění jeho původu.

Ve příčině především druhého typu pentagonalného dlouholebého, středolebého a vysokého padalo zajisté na váhu, že český druhý typ vysoký (pentagonalný) za hranicí má spojení v době skrčených k severozápadu, kdežto na východě od Haliče do Moravy jsou z polovice promíšeny nízkými. Za druhé padalo na váhu, že v zemích polabských, baltických a polských v době první křesťanské ve známých dosud nálezech krátkých lebek je poměrně málo, na Volínu vůbec jich není, a odtud přirozený vývod, že vysoký, dlouholebý a středolebý pentagonalný typ v hrobech slovanských první doby kře-

sťanské tak četně zastoupený do Čech přišel ze severu, resp. severozápadu.

Než i krátkolebý typ užších lebek je společný Čechům a Rusům již v první době křesťanské a má dnes rozhodnou převahu; jest a bylo tudíž i toto pokolení úzké, krátkolebé slovanským, a jelikož krátkolebost není na severu, nýbrž na jihu Evropy zjevně zastoupena, činí Dr. Hellich docela přirozeně svůj vývod o jižním původu této krátkolebosti. Kromě toho vyskýtá se však v Čechách i široká brachykefalie, ano i hyperbrachykefalie, která v Rusku není (v moderní době ani u Poláků ani u Slovinců ani u Bulharů) a tato široká vysoká brachykefalie, ano vedle ní i úzká brachykefalie dá se stopovati v moderních lebkách na jihu a západu Čech, tedy i v Bavorsku, a jelikož u historických Bavorů v době merovejské těchto lebek není, přičítá Dr. Hellich krátkolebost v těchto stranách době předbavorské a vede důsledně tuto širokou vysokou brachykefalii českých lebek z jihozápadu.

Archaeologie praehistorická v srovnání s anthropologií pracuje s docela jinými prostředky a tudíž i jinou methodou práce. Především odpadá praehistorické archaeologii ten obrovný material srovnávací z moderní doby, kterým vládne anthropologie; za to má praehistorie tu výhodu, že vládne dnes materiálem souměrněji probadaným a sneseným z jednotlivých zemí, kdežto anthropologie má po ruce moderní měření jen z některých zemí, a v minulosti propadají pro ni celé veliké partie, kde mrtvoly byly upalovány. Než i tam, kde starý materiál tak hojně, jako na př. u nás, je zastoupen, pracuje anthropologie pouze s přibližnými číslicemi, když na př. v Libici u nádraží vykopáno 50 hrobů a zachováno pouze 9 lebek, u továrny libické z 82 hrobů pouze 18 lebek, tak že s přibližnou jistotou souditi se může na vyskytování se jednotlivých typů, číselný poměr těchto typů nemůže přirozeně býti mathematicky přesným, nýbrž nahodile přibližným; naproti tomu však v otázkách národopisných praehistorická archaeologie, která hledí k obřadu pohřebnímu a kultuře, odkázána je na součinnost anthropologie, jako sama dodává anthropologii vědeckého materiálu.

Jsou však i zcela vážné důvody věcné, které opravňují též archaeologii hlásiti se o slovo v otázkách národopisně-anthropologických a důvody ty nelze podceňovati; budiž mi dovoleno, abych hned konkretně dovozoval methodou archaeologickou:

Dík našemu archaeologickému spojenectví je Kouřimsko dosti dopodrobna prozkoumáno.

Situace, která se na prozkoumaném Kouřimsku jeví, je následující:

Z doby pokolení skrčených koster jako nejstaršího obyvatelstva poznali jsme tu sídliště

a) starší, s keramikou píchanou, volutovou a šňůrovou: u Velimi, u Broučkova, u Třebovle na dvou místech, u Vrbčan, u pečeckého cukrovaru, u Radimi při nádraží a na šancích;

b) z pozdější doby: u Broučkova, u Zárybníka, u Lošan, u Plaňan, u Radimi na třech místech, u Dobřichova, u Cerhynek, u Skramníka, u Lipan, u Kšel, u Přistoupimi, u Bylan, u Brodu, u Poříčan a na jižním labském břehu na několika místech;

c) hroby skrčených koster z nejstaršího období nalezeny u Přerova a u Bylan, z doby únětické u Treboule, u Cerhynek, u Dobřichova a u Přistoupimi, na sídlištích mladších u Radimi a u Broučkova, z přechodní nejmladší doby u Bylan, u Zárybníka a u Poboře.

Z doby latèneských koster nalezeny hroby: u Ohrady, u Libodřic, u Plaňan, u Poříčan, u Kšel a u Č. Brodu.

Žárové hroby *a*) typu lužického vyskytly se: u Kounic, u Poříčan, v Pečkách, u Cerhenic, u Plaňan a u Vrbčan;

b) žárové hroby s přechodní keramikou u Třebestovic, u Bylan, u Poboře, u Radimi a jedno pohřebiště tuším zrušeno pluhem u Hradenína.

Z doby císařství římského nalezeno dvojí velké pohřebiště u Dobřichova, kdež bylo i dvojí sídliště, pak sídliště u Třebestovic, u Plaňan, u Broučkova a u Tuklat.

Kostrové hroby z první doby křesťanské jsou známy u Kouřimi, u Žabonos, u Velimi, u Skramníka, u Libic, u Nouzova a Stolmíře blíž Českého Brodu.

Tato posloupnost osídlení na Kouřimsku je úplně jasná a pochybuji, že by se ještě něco nového, neznámého do této řady vsunulo. Na Kouřimsku následovalo po sobě pokolení skrčených koster a sice prvého typu dlouhých úzkých lebek i druhého typu lebek pentagonalných, a vyskytly se tu i dvě lebky krátkolebé v radimských jamách; na to následovalo pokolení latèneské, na Kouřimsku, pokud nám známo, s dlouhými lebkami, jinde v Čechách i krátkolebé, ale celkem sporadicky; pokolení žárových hrobů lužického typu až do přechodů keramických, hroby z doby císařství římského a konečně i mohylové hroby z poslední doby pohanské, jež se v okolí Kostelce zachovaly, neposkytují nám možnosti souditi o lebečném rázu pohřbeného zde lidu. Jelikož pak jest pravděpodobno, ano svědectvím mladších hrobů pohřebiště bylanského, pak svědectvím hrobů u Zárybníka a Poboře dokázáno, že pokolení skrčených koster zůstalo v zemi seděti a přijalo ritus spalování čili splynulo s pokolením žárových hrobů, jelikož dále je možným, že i z pokolení latèneského něco se uchovalo v zemi, je na snadě vývod, že v kostrových hrobech z první doby křesťanské, o jejichž souvislosti se žárovými hroby důkaz dosti přesně je proveden, musí

se objeviti stopy všeho lidu, který zde po sobě byl usídlen.

Podle tohoto zcela zřejmého vývodu budeme hledati na Kouřimsku v hrobech prvé doby křesťanské: první (dlouhý úzký) + druhý (pentagonalný) + po případě slabě zastoupený krátkolebý typ pokolení skrčeného + stopy pokolení latèneského (úzké dlouhé + krátké lebky) + x. obsažené v žárových hrobech.

Přihlédneme-li pak k těmto kostrovým hrobům na Kouřimsku, nalezneme na př.:

Velim	s ind. š. d.		72·9, 74 6, 76·4,
Kluky	„	„	75·5,
Přebuz	„	„	76·4,
Cerhenice	„	„	68·8, 74, 78 8 (pochybné),
Kouřim	„	„	80·1, 82·9, 85·3, 93·6,
Radim (lípa)	„	„	80 9, 81·7, 88·1,
Žabonosy	„	„	— 75 4 lebky, 75—80 11 lebek, 80—90 23 lebky, 90— 6 lebek.

Učiníme-li z těchto čísel vývod, shledáme, že lid skrčený prvého i druhého typu je zde zastoupen, pokolení latèneské se nedá dobře vyřadit, a k tomu je plus, dosti význačný počet středolebých a značný a rázovitý počet krátkolebých, který podle předcházejícího klásti můžeme již do hrobů žárových. Myslím, že můj důkaz o posloupnosti čili genetickém vývoji žárových hrobů od typu lužického do hrobů z doby císařství římského a odtud do poslední doby pohanské s typem hradištným, který jsem v různých pojednáních vedl, nedá se tak snadno vyvrátiti, ale nehledě ani k tomu, i typ lužický, i typ doby císařství římského, i hradištný typ poukazují stejnoměrně na spojení k severu a nezbude než souditi, že ona středolebost a krátkolebost našich kostrových hrobů z prvé doby křesťanské poukazuje na původ severní, kdežto Dr. Hellich právě brachykefalii kouřimskou a žabonoskou původem klade k jihu, kam archaeologie spojení doložiti nedovede.

Týž poměr jako na Kouřimsku je na Zálabí, kde žárové hroby od typu lužicko-slezského až po mohyly poslední doby pohanské hojně jsou zastoupeny; i tu na př. pohřebiště Libčanské a Hradsko vykazují rozhodnou brachykefalii. Na západ Labe a Vltavy žárové hroby typu lužicko-slezského celým velkým pohřebištěm dosud se nevyskytly, zde nalézáme pravidlem menší skupiny žárových hrobů s keramikou dosti přechodní, potom s keramikou a předměty doby císařství římského; za to lze zde stopovati husté obyvatelstvo skrčené. V hrobech první doby křesťanské brachykefalie je nepoměrně řidší než na východě a převahu má druhý typ (pentagonalný), proti době skrčených koster tu i tam zkrácený.

Zbývá v tomto vývodu arci záhada následující: v polských a ruských lebkách z prvé doby křesťanské je zastoupen jako v Čechách prvý a druhý typ skrčených koster, jsou tam středolebí v značnějším počtu, krátkolebí vysocí a úzcí v Polsku v menším, v Rusku ve větším počtu, ale chybí tam široká krátkolebost a hyperbrachykefalie je minimalně zastoupena, což poukazuje, jak Dr. Hellich správně uvádí na jiné ústředí, z kterého lid polský a ruský vyšel, nehledě arci k přimíšení, které v novém ústředí se vyvinulo.

Široká brachykefalie a hyperbrachykefalie českých lebek křesťanských má, jak Dr. Hellich rovněž správně uvádí, svou nejbližší analogii v moderních lebkách na jihozápadě Čech. Abychom tuto zvláštní brachykefalii bavorskou odvozovali z Čech neb zemí západoslovanských, není dobře možno, poněvadž Slované, patrně západní větve, v prvních dobách křesťanských jsou zastoupeni v hrobech pouze mezi Harcem a Durynským lesem až za Gothu (nehledě k selské kolonisaci fuldenského kláštera a j.) a na horním Mohanu, podle listin pak již od VII. věku v Reichenhallu, tedy pouze v sousedství zmíněného území. Jelikož pak i bavorská široká krátkolebost moderní musí míti příčinu v minulosti země, nezbude než pomýšleti na starší osídlení země, které zde zastoupeno mohylami téhož rázu jako v jižních Čechách, pak invasí římskou a invasí bojovarsko-germanskou. Bojovaři doby merovejské záhadnou tuto brachykefalii patrně nepřinesli, v době mohylové známe brachykefalní dvě lebky z Fischenu (ind. 80, 82), vykopané Drem Nauem, já se pamatuji na mesokefalní lebku pentagonalnou z mohyl u Hünerhubelu z musea mühlhuského, na podobnou lebku z mohyl u Labersrichtu v museu norynberském, na podobnou lebku v museu bamberském, nevím z které skupiny mohylové, Dr. Woldřich vykopal v mohylách u Čichtic porušenou lebku dolichokefalní, já sám na Chlumu část lebky, jež musila míti tvar pentagonalný do mesokefalie a tak z těch nepatrných ukázek a nestejných dob převážná brachykefalie pokolení mohylového nevysvítá, a tedy by podle našich dnešních zkušeností zbývala vedle brachykefalie mohylové doba římského císařství na vysvětlení zmíněné moderní brachykefalie bavorské.

V době císařství římského, kdy brachykefalie hojně se vyskytá v pohraničních provinciích římských, byl dle svědectví nalezených z té doby předmětů značný obchod, na př. do Čech patrně přes dnešní Bavorsko, možná ústředím Hermundurů svévských přes starou Vindelicii, s krajinami na Rýně, částečně i s Norikem, ale přímá invase nedá se doložiti archaeologicky. Rovněž tak poukazuje vniknutí keramiky tak zvané hradištné, která je původu noricko-rhaetického, na vlivy především modní neboli kulturní, poněvadž je více než pravděpodobným, že keramika tato vnikla do Polabí prostřednictvím zemí germanských doby merovejské. Jelikož pak nelze doložiti ani příchod nového lidu z Bavor do Čech pro dobu

*

mezi dobou latèneskou a první dobou křesťanskou ani z Čech na jihozápad, stojíme ve vývodech archaeologie a anthropologie před první záhadou, kterou na ten čas definitivně rozhodnouti nelze.

Druhá velmi vážná otázka týká se vysokého typu pentagonalného, dlouholebého i středolebého, který vedle prvého typu úzkých a dlouhých lebek, jakož i vedle brachykefalie vyskytá se v prvé době křesťanské nejen v Čechách, ale i v Polsku i v Rusku v počtu dosti značném.

Není zajisté nejmenší pochybnosti, že v X.—XI. věku směšenina uvedených typů lebečných, totiž i ti typu prvého s úzkou, dlouhou a vysokou lebkou, i ti typu druhého pentagonalního vysocí dlouholebí a středolebí, i ti brachykefalové mluvili v Čechách, v Polsku i v Rusku jazykem slovanským. Lid prvého typu, jakož i polovice typu druhého (pentagonalného dlouholebého do slabé středolebosti) zastoupen jest v Čechách, v Polsku i v Rusku již v hrobech skrčených koster, ale pentagonalný typ středolebý s určitou variací je plus v první křesťanské době. Dr. Hellich přihlížel k tomu, že několik indexů u obou skupin lebek pentagonalných se kryje a prohlásil obě skupiny za totožné, za dvojí invasi jednoho lidu a považuje je za typické pro lid slovanský.

O invasi skrčených koster do Čech můžeme si učiniti určitou představu: k nám přišli spolu s prvým typem z Durynska; do Polska, zdá se, že byli zatlačeni z téhož ústředí spolu se šňůrovou keramikou; v Rusku středním vyskytují se slabými dozvuky západní keramiky a s malovanou keramikou, která silně připomíná vzory mykenské a nejstarší řecké a možná s mykenským typem hrobů na Krymu je ve spojení. O druhé invasi (středolebých pentagonů) nemůžeme archaeologicky doložiti podobné stopy, možná proto, že vnikli s obřadem spalování mrtvol.

Pentagonalné lebky prvého typu, jež charakterisují s dobrou polovici hroby skrčených koster, sáhají zpět nejméně do objevení se tak zv. mladší neolithické keramiky v Evropě. Keramika tato a s ní i hroby vystupují v jednotlivých typech keramických oasovitými skupinami v Evropě a šíří se během času opět v skupinách někdy i s typy pomísenými. Keramika objevuje se co do tvaru i ornamentu úplně vytvářená, tak že znenáhlý vývoj její jinam, mimo Evropu, klásti můžeme, ač dosud s plnou jistotou říci nemůžeme, zdali tuto keramiku přinesl lid prvého neb, co pravděpodobnějším jest, lid druhého (pentagonalného) typu.

A jako mladší neolithická keramika, tak objevuje se i kov v Evropě v jednotlivých oasách, co do formy i ornamentu úplně vytvářený, spolu s novým ritem pohřebním, což hlásá příchod nového lidu v jednotlivých skupinách do Evropy, jehož další vývoj pak stopovati můžeme do historických dob. Jedná se tedy přirozeně již o historické Areity v Evropě. Nejstarší zprávy o Areitech známe z Rigvedy (z doby tedy před r. 1500 př. Kr.), kde kov je znám a pohřbívání jest žárové i kostrové. Když Sokrates odsouzen byl k smrti, tázali se ho, zdali chce býti upálen nebo pohřben, a v nejstarších hrobech athenských u brány Dipylonské sáhajících dle obvyklého odhadu někde do r. 900 př. Kr., je pohřbívání a pálení mrtvol podle sebe a podobně bylo i v Megaře i na ostrovech řeckých. V Římě v zákoně dvanácti desk stanoveno, že ve městě mrtví nesmějí býti ani pohřbíváni ani spalováni, a v nejstarších hrobech, na př. u Bologně, sáhajících též někde k r. 900 př. Kr., rovněž vyskytá se pálení a pohřbívání podle sebe, vyskytá se obojí současné pohřbívání podle sebe i dále k severu na pohřebišti watschském, v Hallstattě a j.

Skupiny čisté tak zv. bronzové kultury, objevující se v Evropě v plném vývoji, rozešly se snad před, snad při vstupu do Evropy. Veliká a nápadná příbuznost jeví se mezi skupinami uherskou, pak nordickou a skupinou českobavorských mohyl. Skupina bronzové kultury v italských terramarách a v západoalpských jezerních stavbách má již značně odchylný ráz a v jednotlivých výstřelcích přeskakuje patrně jako moda do území skrčených koster v Čechách, kdežto skupina okrouhlých mohyl v Anglii a Bretagni je bližší alpsko-italské skupině, než skupině nordické; než o tom podrobněji v druhém svazku mých Starožitností. Na tomto místě budiž pouze ještě podotknuto, že ve skupině nordické v nejstarší periodě přichází v mohylách pohřbívání vedle pálení, kteréžto pálení později dosáhne převahy, v Anglii rovněž přichází pohřbívání (vedle starých skrčených jsou i natažené kostry) a pálení a podobně i ve skupině mohyl česko-bavorských pohřbíváno a páleno současně od nejstarší doby; k terramarám italským počítají se žárové hroby v pouhé zemi, kdežto ve Švýcarsku západním a jižní Francii vyskytají se hroby kostrové v zemi. Toto pokolení historických Areitů vniklo do Evropy patrně z jiného ústředí, jinou cestou a v jiné době než pokolení skrčených koster. Někde pokolení historických Areitů zaujalo panenskou půdu v Evropě, jako pokolení česko-bavorských mohyl, jinde zaplavilo území skrčených koster a tvoří tam jaksi vrchnější vrstvu. Kultura řecko-italská, která vybíhá ve variacích až do Alp, jest pokročilejší a vyvinutější a stála patrně již před rozdělením se Areitů pod jinými (semitskými) vlivy.

Co do typu lebečného viděl jsem z dipylonských hrobů zastoupeny: prvý čili úzký dlouhý typ, pentagonalný typ a brachykefalii; poslední jest vzorem v antickém sochařství (nejvíce charakteristická — protože bez vlasů — je hlava Sokratova) a representuje

ohromnou převahou dnešní typ řecký. V Bologni rovněž první i druhý typ je zastoupen a vedle něho táž brachykefalie jako v Athenách, s kterou se jak na římských rodových mincích tak i na skulpturách shledáváme a která i v dnešní Italii dominuje. I v Řecku i v Italii v poslední době nalezeno značné množství hrobů se skrčenými kostrami staršího původu. Nelze tudíž říci, že by uvedený trojí typ lebek dipylonských a bolognských byl charakteristickým pro nově přišlé Řeky a Italiky, ale můžeme spíše říci, že ona význačná brachykefalie je něčím novým, když oba druhé typy již pro starší pokolení skrčených koster byly charakteristickými. Rovněž i v Anglii proti dolichokefalii (ind. 63—75) neolitické doby dlouhých barrowů, v kulatých barrowech bronzové doby vystupuje brachykefalie a v českobavorských mohylách podle nepatrných ukázek brachykefalie sice nedominuje, ale je zastoupena; z nordických mohyl nejstarší doby bronzové viděl jsem pouze vyzvednuté celé hroby, v kterých na lebkách zachovaly se dlouhé černé vlasy, pro něž tvar lebky nebylo lze uhodnouti; popsané praehistorické lebky jsou i dlouholebé i středolebé, zřídka krátkolebé; v době kamenné prý ve Švédsku krátkolebost (laponská) měla převahu.

Zde tedy rozchází se opět praehistorická archaeologie s anthropologií. Podle jasného svědectví archaeologického prvá skupina pentagonalného typu, charakteristická pro valnou část skrčených koster, je starší než historičtí Areité a tudíž i Slované, vystupuje s jiným ritem pohřebním, s jinou kulturou a vychází patrně z jiného ústředí, je místy zaplavena a pohlcena historickými Arejci, a sice společně s prvým typem, s nímž je spojena, ale nemůže dle archaeologické situace býti považována za typickou pro Arejce; druhá skupina mesokefalných více pentagonů, s prvou totožná co do charakteru, nebyla dosud prokázána jako samostatně vystupující skupina a jest asi otevřenou otázkou, mnoholi k té mesokefalii přičinilo krácení s brachykefalií.

Slované v arejské invasi do Evropy zastoupeni jsou lužicko-slezským typem a jeho dalším vývojem. Jako pokolení terramar vystupují pouze žárovými hroby a druží se více ke skupině řecko-italsko-hallstattské než ke skupinám (mohylovým) s kulturou bronzovou; s nordickou skupinou mají na př. společný základní rys pohřebních popelnic, který Dr. Belz právem uvádí ve spojitost s typem Villanovským.

Pokud stopovati mohu genesi ve vývodech Dra. Hellicha, soudil bych, že ve příčině pentagonalného typu padlo na váhu na př. pohřebiště u Volínu na ostrově soujmenném, kde nenalezen žádný brachykefal. U nás na pohřebišti žalovském také nenalezen žádný brachykefal a přece několik set kroků dále na Levém Hradci brachykefalie již byla zastoupena, a tak i v Pomořanech, kde na př. v Neu-Brandeburce brachykefalie také již je zastoupena. Než i význačná kulatá brachykefalie, která vystupuje v hrobech dipylonských a bolognských a pro typ Řeků a Italů tak je význačná a charakteristická, a která i pro dnešní Slovany tak je typická, vystupuje rovněž v oblasti žárových hrobů typu lužickoslezského: tak na pr. v Slatoszewě (Dr. Virchow pokřtil ji prototypem české lebky), v Radojewě, Radojewicích a rovněž u Výmaru u Weidy, nečítaje ostatní brachykefaly u Santomyszle, Szrody, v Mealenburku u Bobzina a Gamehlu a j. Týž typ čistý nalezl jsem o posledních prázdninách z pohřebišť kyjevské gubernie ve výstavě sjezdu arch. ve třech a v městském museu v jednom pohřebišti, vždy několika lebkami, a několik lebek téhož typu 3 m. nad zříceninami starého Pantikapaja zasypaného, dle odhadu nánosu též z X.—XI. věku, tedy z dob ruského knížectví tmutorakanského. Jelikož pak tento typ pro dnešní Řeky, Italiky a Slovany tak charakteristicky v předcházející době zastoupen nebyl, ale prvním vystoupením Řeků, Italů a Slovanů doložiti se může, musí se stanoviska archaeologického nový typ, objevující se v novém ritu pohřebním a v nové kultuře, za vnitřně spojitý s tímto ritem a kulturou považován býti, když jest jeho nositelem, čili jinak řečeno, dnešní Řekové, Italové a Slované jsou převážnou většinou svou potomci oněch brachykefalů, kteří se při prvém jich pohřbívání již prokázati mohou, a nikoliv oněch pentagonců, kteří sice přimíseni jsou na počátku dosti jednolitě, ale jako prototyp Arejců dosud prokázáni nejsou.

Odvozovati tuto brachykefalii z finnského plemene achaeologicky také nelze, poněvadž historicky známí Finnové do Evropy přišli jinou cestou, s jinou kulturou a v tak pozdní době, že invase historických Areitů musila býti již dokonanou událostí; rovněž tak nelze dnes doložiti archaeologicky žádný kulturní proud předchozí z Asie neb Evropy východní do Evropy střední a jižní, jehož by nějaké žluté plémě vůbec bylo nositelem.

Vyjasnění tohoto rozporu mezi archaeologií a anthropologií zajisté že nastane, až z jedné strany v Rusku nalezena bude řada pohřebišť z doby prvého usídlení slovanského lidu (dnes jako nejstarší považovati lze mohyly hnězdovské a hroby rjazaňské, dle spon někdy z konce V. věku datované), aby se zjistiti dalo, zdali slovanský lid na Rus dnešní přišel podobně Radimicům a Vjaticům z Povislí neb odjinud, a až na druhé straně z první doby křesťanské bude ze Slezska, z Poznaňska, z Lužice a Míšně známo alespoň tolik lebek, jako známe dnes z Čech, tak aby porovnávání bylo možné, a konečně až archaeologicky promluví Malá Asie, Armenie a Mesopotamie.

Zprávy a drobnosti.

Archaeologický Sbor ve schůzi dne 16. února věnoval ústy svého předsedy vřelou vzpomínku dlouholetému předsedovi † prof. Dr. J. Emlerovi a dlouholetému spolupracovníku Památek † vrchnímu radovi Rybičkovi. Dosavadní zřizující komitét pro sbírání a chránění církevních památek v Čechách odevzdal sebrané jím předměty do sbírek musejních a připojiv se ke Sboru archaeologickému skonstituoval se na základě § 14. stanov Sboru jako samostatný odbor Sboru, se zvláštním výborem odborovým, v kterém však předseda a jednatel sboru, jakož i kustos sbírky historické mají virilní hlas, přednáškové schůze budou však společné celému Sboru. Ve schůzi přednášel prof. J. Koula o nově získaných prstenech ze sbírky Bergrovy a Dr. Píč promluvil o latèneských nálezech v Řeporyjích.

V sezení dne 6. dubna sděleno, že vys. ministerstvo povolilo pro rok 1899 300 zl. na vydání Památek, dále že zemský výbor přistoupil na žádost Archaeol. Sboru ve příčině budovy retrospektivní výstavy za podmínek vyžádaných Archaeol. Sborem. Na to čten přípis Společnosti přátel starožitností o zachraňování starých památek, dopis Dra. Polívky ve příčině starožitností českých. Prof. J. Koula promluvil o románských a gotických dlaždičkách, pak o románských a gotických křížkách ze sbírky musejní, Dr. Píč objasnil nálezy učiněné pod Pichořou a na šancích u Radimi, darované řed. J. Vaňkem, pak nálezy z hrobů latèneských u Dobšic darované J. Hellichem.

V sezení dne 6. prosince přednášel dp. farář E. Šittler o nově odkrytých románských freskách v Staré Boleslavi, p. dr. B. Matějka promluvil o některých ornátech z musejní sbírky, p. řed. J. Felcman o nálezech na pohřebišti u Žižic a Kamýka. Ve schůzi dne 30. prosince skonstituoval se církevní odbor archaeologického sboru uvítán jsa místopředsedou a jednatelem musejním; po obšírném výkladu vdp. kanovníka Doubravy a dp. faráře Šittlera, jak někdejší konstituující výbor církevního musea odevzdal své sbírky našemu Museu a spojil se s archaeologickým sborem v řečený odbor církevní, zvolen vdp. kanovník Doubrava za předsedu, dp. farář Šittler za jednatele odboru. Přednášeli: p. prof. J. Koula o krajkách, dr. Matějka o egyptských starožitnostech, dp. farář Šittler o obraze na dřevě z Kostelce p. řed. Felcman o nálezu hrobovém z Oubrnic, p. bibliotekář Zahradník o starém obraze města Pardubic.

Dva nálezy mincí dostaly se před několika měsíci do Musea, a sice jeden jako dar a druhý k prohlédnutí a určení. Ačkoli nebylo v nich numismatických zvláštností, zasluhují přece, aby se stručně zaznamenaly. První nález v únoru 1899 učiněný u **Kunětic** byl uložen v hliněné nádobce, která za své vzala. Největší jeho část v počtu 218 mincí získal p. Václav Diviš-Čístecký z Šerlinku, inspektor jiho-severo-něm. spoj. dráhy v Pardubicích, známý příznivec zemského Musea, kterému všechny zaslal darem. Byly to následující mince: 1. *Pražské groše*: Václava III. (IV., 15 kusů), Jiřího z Poděbrad (5) a Vladislava II. (66). — 2. *Slezské mince*: Fridricha II. lehnický groš (1), města Vratislavi groš (1) a vratislavského biskupa Jana Thursa groš z r. 1507 (1). — 3. *Rakouský* krejcar Maxmiliana I. (1), *tyrolské* krejcary Sigmundovy (21), *štýrský* krejcar Fridricha IV. z r. (14)83 s opisem: FR'. R. IMP'. A. G. I. O. V. na líci, a kolem pardálu štýrského na rubu: MON-NOV-ST. (1), *aquilejské* haléře patriarchy Antonia II. a Ludvíka z Tech (6). — 4. *Polské* půlgroše Vladislava II. (1), Kazimíra (7), Alberta (25), Alexandra (11) a Sigmunda I. Starého (20). — 5. *Uherská* drobná mince Matiáše Korvina (7). — 6. *Míšenské* groše Fridricha II. společně s Fridrichem Nejapným a Sigmundem (F o F o S o), téhož Fridricha II., Kateřiny a Viléma III. (K o F o W o), téhož Fridricha II. a Viléma III. (F o W o), téhož Fridricha II. když vládl sám v letech 1440—1442 (F o DEI o . . . .) a Viléma III. Udatného (všech 19). — 7. *Bavorské* mince: Alberta IV. z r. 1506 s opisem „Justus non relinquitu-“ (1), passovského biskupa Vigilea Froeschla z r. 1510 a 1516 (2), hrabství oettingského dvoukrejcar z r. 1515 (1) a mince města Kempten (Campidonium) z r. 1515 (1). — 8. *Hesský* groš Ludvíka III. (1). — 9. *Braniborské* mince Jáchyma I. společně s Albrechtem (1499—1513) a sice berlínský groš z r. 1508 (1), a téhož Jáchyma I., když vládl sám (1515—1535), frankfurtský groš z r. 1519 (1). — 10. Město *Kostnice* bylo zde zastoupeno mincí bez le[illegible], na níž městský štít pod dvojhlavým orlem po jedné, a biskup sv. Kunrat po druhé straně (1). — Mince ty a takové přicházejí v podobných nálezech nikoli zřídka, jsouce ovšem promíchány jinými nechť staršími nechť mladšími dle toho, kdy se takový nález do země dostal. Všímneme-li si ještě jednou uvedených zde mincí po stránce, ku které zemi se hlásí, shledáme, že 86 kusů jest grošů pražských a 19 grošů míšenských, které měly tehda v království Českém právo obíhati. K těmto 105 mincím druží se 64 půlgroše polské a 3 mince slezské. Odečteme-li tyto 172 kusy od 218, zbývá pro ostatní země pouze 46 kousků. Z toho můžeme bezpečně souditi, že „poklad“ ten zakopal člověk domací, neboť polské mince v době, kdy kraloval Vladislav II., obíhaly u nás v počtu nemalém, o čemž nás poučuje každý nález do této doby spadající. V nejhojnějším počtu jsou zde ovšem pražské groše Vladislava II. († 1516), avšak passovská mince z r. 1516 a frankfurtská z r. 1519 mimo jiné tomu nedovolují, abychom zakopání nálezu toho položili tak hluboko. A proto spíše majíce na zřeteli dosud vzácné groše krále Ludvíka, a přihlížejíce k tomu, že někdejší majitel toho „pokladu“ pouze pražské *groše* ukládal, snad nechybíme, položíme-li zakopání mincí těch do posledních let panování krále Ludvíka († 1526); scházení mincí Ferdinanda I. nedovoluje dobu tu posunouti výše. — (Nález ten jest vyložen v mincovním kabinetě musejním ve vitríně č. 7.) Druhý nález udál se v klášterní zahradě v **Chrudimi** v červnu m. r., a byl mi laskavým přispěním p. K. Lablera, lékárníka a městského rady tamtéž, k prohlédnutí zaslán, za kterouž ochotu mu díky vzdávám. Uložen byl v hliněné nádobce, z níž se zachovalo několik střípků, a skládal se ze 361 mince. Pestrý jeho obsah byl následující: *Pražské groše* Vladislava II. (70 kusů), a Ferdinanda I. buď bez let, nebo z r. 1534 až 1541 a 1546 (20). — 2. *Slezské mince*: svídnický půlgroš krále Ludvíka (1) a těšínský groš Adama Václava z r. 1600 (1). — 3. *Rakouska dolního*: tři krejcary Ferdinanda I. z r. 1547, 49, 56, 57, 59 a 60 (8);

Rudolfa II. z roku 1589 (1) a *Rakouska horního* z roku 1549 (2); *korutanské* tříkrejcary: Karla z roku 1590 (1) a Ferdinanda z r 1605 (1); *štýrské* tříkrejcary: Ferdinanda I. bez let (1), Karla bez let a z roku (15)84 (5) a Ferdinanda II z r. 1606 (1); *tyrolské* tříkrejcary Ferdinanda I. bez let (20). — 4. *Saské* groše: Augusta se dvěma štítky: routy a lev z r. (15)72 až 74, 76, 77 a 82 (9), téhož s jediným štítem routovým z r. (15)58, 61, 63 a 66 (5) — 5. *Bavorské* mince: města Kaufbayern z roku 1552 (2) a Kempten z r. 1554 (5). — 6 *Falce-Zweibrücken* drobná mince Jana I. z rozličných let od r 1588 do 1604 (46) a Jana II z roku 1605, 07, 08 (7). — 7. *Falce-Veldenz* Jiřího Gustava tříkrejcar bez let (1) — 8. Hrabství *Solms-Lich* bez jména razitele a bez let (2); *Solms-Hohensolms* Hermana Adolfa tříkrejcar z r. 1612 (1). — 9. Hrabství *Hanau-Lichtenberk* drobná mince: Filipa V. (3) a Jana Richarda z rozličných let od r. 1600 do 1613 (23); *Hanau-Münzenberk* Filipa Ludvíka II. bez let a z r. 1611 až 14 (8) — 10. *Schaumburské* groše Arnošta I. bez let (2). — 11. *Holštýnské* groše Jana Adolfa z r 1601 (2). — 12. *Stolberské* groše Ludvíka Jiřího bez let (2). — 13. *Lippeské* groše Šimona VI. z r. 1600, 1610 a 1613 (3) — 14. *Rýnských hrabat* (Salmů) groše bez let (2), a poručníků Jana a Adolfa též bez let (2). — 15. *Elsasko* a *Pfirt* Ferdinanda arcivévody tříkrejcary bez let (5). — 16. Města *Hagenau* tříkrejcary z r. 1600 až 1603 (4) — 17. Města *Strassburku* malá mince (1), a *strassburského biskupa*: Jana z Manderscheidu tříkrejcar z r 1580, a Karla Lotrinského z r. 1605 (2) — 18. *Švýcarské* tříkrejcary: města Curychu (civitatis imperialis) z r. 1556 (1); Sv. Havla (uni et soli Deo gloria) z r. 1564, 66, 67, 69 a 1616 (7); Lucernu (soli Deo gloria — na starších, a Sit nomen Domini benedictum — na mladších) z r. 1562, 1598, 1603, 1604 a 1606 (7); Šafhuz (Deus spes nostra est) z r. 1553, 1596, 1597 a 1611 (53); Zugu (Domine conserva nos in pace) z r. 1599 až 1604, 1606 a 1608 (24). — O nálezu tom, dokud se týče otázky, byl-li jeho majitel člověk domácí nebo cizí, nelze nic určitého povědíti. Nápadná a v dosavadních nálezech neobyčejná mezera jeví se mezi mincemi českými a cizími. Ony končí pražským grošem Ferdinanda I. z roku 1546, a tyto teprv mincí švýcarskou z r. 1616 Poněvadž mezi 361 mincemi bylo českých pouze 90, tedy méně nežli švýcarských o sobě (92), a sotva čtvrtý díl celého nálezu, vedlo by to k domněnce, že „poklad" ten asi r. 1617 zakopal člověk cizí, který sem odkudsi přišel s mincemi cizími. Pak ale si neumíme vysvětliti, kde vzal ty staré pražské groše, a proč nedal do svého „pokladu" *české* mince mladší, totiž Maxmiliana II., Rudolfa II. a Matiáše II., nechť už větší nebo menší, zlaté neb stříbrné. To zůstává hádankou. *Josef Smolík.*

Miniaturní relief z pálené hlíny, který z majetku městského musea v Pardubicích pan V. Diviš-Čistecký v minulém sešitě „Pam. arch." str. 534—6 popsal a reprodukoval, patří k oněm plastikám, k nimž modeléři si vyhledávali vzory a předlohy mezi rytinami, které jako volné listy z dílny do dílny putovaly. Ukázal jsem to ve svém článku o Velkém zvonu u sv. Víta (Pam. arch. XVI, 705 sl.), a téměř každé museum archaeologické nebo raritní má k tomu doklady.

Relief pardubický je v celku věrnou a pravosměrnou kopií podle Heinricha *Aldegrevera* tak úplnou, že i lístek s letopočtem a monogramem v pravém koutě nahoře je převzat z rytiny. Tato jest osmá v řadě zvané „Hochzeittänzer" a správněji „der grosse Hochzeitzug". Original měří 117—79 *mm* (Bartsch, Peintre-grav. VIII no. 167). Modelér změnil poněkud proporce osob, které jsou u Aldegrevera nápadné štíhlosti, vynechal některé ozdůbky v bohatém kroji a poletující cípek šatu v onom koutku, jejž tvoří na pravo vzdutý plášť muže a šikmo dolů spadající obrysová linie sukně ženy.

Relief sám nebude o mnoho mladší své předlohy. Profil rámečku, hlavně pruty v rozích přeložené odkazují — aspoň model — do první polovice šestnáctého věku, kdy ještě gotické formy z umělecké práce docela vytlačeny nebyly.
Karel B. Mádl.

Oprava křížové chodby při kostele sv. Jana Křt. v Jindř. Hradci v XV. stol. V „Památkách archaeol." d. XI. str. 429—430 pod názvem „Stavba kláštera minoritů sv. Jana Křt. v Jindř. Hradci r. 1369" otiskl F. Tadra smlouvu, dle níž konvent minoritů v Jindř. Hradci uzavřel s kameníky Ondřejem a Mikulášem r. 1369 smlouvu, aby při tamním kostele sv. Jana Křt. vystavěli křížovou chodbu dle vzoru křížové chodby v Třeboni.[1]) Chodba křížová při kostele sv. Jana v Jindř. Hradci nezachovala se však v té podobě, v jaké mistry Ondřejem a Mikulášem byla postavena a jak se namnoze za to mělo R. 1434 byl kostel sv. Jana od Táborů vypálen, při čemž nemalá pohroma stihla i křížovou chodbu. Klenba nad ramenem západním a severním byla tak poškozena, že musila býti nahrazena klenbou novou, jak svědčí patky žeber a některé svorníky v podobě hlav a jiné svorníky v podobě vykrojených štítků známých z doby Vladislavské. Klenba druhých dvou ramen ukazuje ke XIV. stol. a pochází tudíž dojista od mistrů Mikuláše a Ondřeje. Požárem r. 1434 zničen byl i původní dřevěný strop nad hlavní lodí a z části klenba v postranní lodi kostela sv. Jana. Strop nad hlavní lodí nahrazen byl pak hvězdovitou klenbou a poškozená klenba v postranní lodi novou klenbou křížovou. Podle pozdněgotické klenby v hlavní lodi, a jednoho svorníku v postranní lodi zdobeného Šternberskou hvězdou, soudili jsme, že oprava zhořeného kostela sv. Jana a dvou ramen křížové chodby provedena byla ještě za života Alžběty ze Šternberka, první manželky Jindřicha IV. z Hradce, která krátce před rokem 1484 zemřela.[2]) Domněnka tato byla potvrzena objevem, který stal se při opravě křížové chodby r. 1897. Za příčinou opravy té byl seškrabán barevný nátěr hyzdící kamenná žebra a při tom na pokraji západního ramena proti hlavnímu vchodu na patkách dvou žeber odkryty byly vytesané letopočty 1481 a 1482 a při každém letopočtu jiné kamennické znamení. Letopočty těmi nyní přesně je určeno, kdy severní a západní rameno křížové chodby při kostele sv. Jana Křt. v Jindř. Hradci bylo znovu sklenuto a zároveň kdy provedena byla klenba nad hlavní a postranní lodí téhož kostela.[3]) *L. Domečka.*

---

[1]) Otištěna je též v S. Neuwirtha Geschichte der bildenden Kunst. I. B. 595, 596.

[2]) Nástěnné malby v kostele sv. Jana Křt. v Jindř. Hradci. Method XIX. 93.

[3]) Při opravě křížové chodby při kostele sv. Jana r. 1897 objeveny byly též na stěnách v jižním a východním ramenu fresky, jež však značně jsou zašlé. Snad dalšímu obezřelému otloukání obilky podaří se, zjistiti, co představují a do které doby asi spadají.

Správka Betlémské kaple. Nevedlo se kapli té, vzácnému, dojímavému to svědku nejprvnějších počátků víry české, husitské, ani v těch dobách tuze dobře, dokud ji držela a opatrovala Pražská universita. Vždyť r. 1600 byla již tak zanedbána, že zdi se rozestupovaly a hrozily spadnutím. Chudičká universita opravovala jen když bylo zle. O jedné opravě zapisuje v Registrech betlémských (v archiv. univers. č. A. 49.) Václav Krocín Žatecký r. 1572. Tehda totiž Faltyn zedník stavěl dva pilíře veliké v rohu farní zahrady, šest loket zdélí a zšíří; od země na výšku 4 lokty; při té opravě pruty a sloupy kamenné byly „zbarveny". Na to zbarvení koupeno 14 liber sazí (ale pozůstali za ně dlužni), olej lněný, klih, mléko a sůl. K vyhřívání toho barviva koupeno uhlí. Stálo to 3 kopy 15 grošů 2 denáry. V jiné poznámce čte se, že vlašský mistr Martin a jiní Vlaši to posvátné stavenîčko opravovali a „cvikovali". Mimo ty zprávy drobounké zajímavo v registrech ještě poznamenání, že o pouti Husově, kdy v kapli svěcena památka mistrova jakožto českého světce, vybráno od sousedů „petice" dvě kopy a pět grošů českých. Toť 125 českých grošů. Mnoho to není. Ale nemusí to svědčiti o malém sběhu ctitelů Husových r. 1572. To byl chlapík z bohatých, jenž v petici dal groš; spíš dávalo se jen po penízi a tu by hořejší summa svědčila o 875 osobách platících po penízi bílém; dávali-li však jen po penízi malém, bylo těch osob ještě jednou tolik. *Z. W.*

Skřínkový hrob u Měšic. V červenci t. r. přišli dělníci kopajíce na panském poli mezi Líbeznicemi a Měšicemi (č. 95—I) u samého remisu poblíž koty 225 mapy generál. štábu na kamennou desku v hloubi pouze 40 cm. a shledali po odstranění vrchní desky v obdélníku kolmo postavené desky na 80 cm. široké, tak že spodek hrobu sáhal na 120—125 cm. pod povrch. Ve skřínce této nalezli dělníci dvě kostry s.-j. položené a při nich nalezli malou tříhrannou dýku na povrchu slabě ryhovanou se třemi nýty, špičku br. srpku, pak nádobku tmavé barvy s vodorovně postaveným uchem. Nález svědčící o pohřbu skrčené kostry odevzdán do hraběcí kanceláře a na rozkaz p. hr. Ervína Nostice do Musea. *F. Siedek.*

Literatura.

Dr. Karl Brunner, **Die steinzeitliche Keramik in der Mark Brandenburg.** Braunschweig. 1898. 4° 54. 75 obr. v textu.

Marka Braniborská charakterisována jest v době neolitické v západní své části význačnými nádobami kulovitého těla a válcovitého hrdla, pak nádobkami tvaru dvojkuželovitého, obojí s ozdobou vtlačenou, kdežto východní část stojí v souvislosti s územím dolní Odry, kde pohár se šňůrovou ozdobou je význačný. Těmto nádobám věnováno jest uvedené pojednání psané s odbornou znalostí a rozvahou. Pojednáno tu nejprve o tvaru nádob, o technice ornamentu a končí úvahou o chronologickém pořadí jedné i druhé skupiny nádob.

Věstník královské České společnosti nauk. Třída filosoficko-historicko-jazykozpytná. 1898. Praha 1899. 8°.

Poslední ročník zpráv společnosti nauk obsahuje tyto zajímavé články: F. Morata, Soupis poplatnictva 14 krajů království Českého z r. 1603 z archivu křížovnického; V. Schulze Drobné zprávy o Albrechtu z Waldštýna z panské registratury v Litomyšli; prof. A. Ludwiga Über das Schwanken der localen Darstellungen in der Ilias; V. Novotného Listy Husovy; Fr. Hommela zajímavou stať: Hethiter und Skythen und das erste Auftreten der Iranier in der Geschichte; H. Grosse, Václava Březana Paměti o vladykách Olbramích ze Štěkře; Herm. Jirečka, Životopisy některých právníků českomoravských za XIII. a XIV. věku; Fr. Ad. Šuberta, Rujana, Wittow, Arkona, o původu a významu těchto jmen; A. Ludwiga, Die Geschichte von Yayati Nahušya; die Etymologie von slavisch měsęcь; V. J. Duška, Archiv král. města Loun; V. Tille, Francouzský rukopis o cestě císaře Karla IV. do Francie v letech 1377—1378.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích. Nákladem domestikálního fondu království Českého vydává komise k tomu zřízená při královské České společnosti nauk. Redaktor *Josef Kalousek*. V Praze 1899. Díl XVII. 4° 622.

Celý tento díl věnován jest opětně panu Vilémovi z Perštejna. Neunavný archivář zemský p. Fr. Dvorský snesl tu na str. 1—283 listiny z let 1501—1521 obsahu rozmanitého a zajímavého, k tomu připojil urbář panství Hlubockého z r. 1490, tehdejší poměry selské majetkové, platy i povinnosti selské na panství Hlubockém do podrobna osvětlující; téhož rázu je i urbář panství Pardubského a Kunětického z r. 1494. Dále na stránce 459—527 uveřejněna jsou registra rybniční z let 1494—1520, pro budoucí paměť založená, co lidem za škody rybníky udělanými na panství Kunětickohorském a Pardubickém oddáno, smlouvy o pozemky rybniční, cídění struh a j. Ku konci přidán obsáhlý rejstřík jmen osobních a místních, jakož i rejstřík věcný.

J. N. Woldřich, **Ložiště mamutích kostí ve Svobodných Dvorech u Hradce Králové.** Rozpravy České Akademie. Třída II. roč. VIII č. 33. Praha 1899. 6.

Podán jest referát o bohatém nalezišti kostí mamutích v cihelně p. Morávkově i o vyskytnuvších se při tom dvou pazourcích; pan spisovatel klade nález do doby postglaciální pastevní, kde vyskytání se i člověka v Čechách není nemožným, a podotýká správně, že k plnému důkazu o stanovišti člověka v době mamutí v cihelně p. Morávkově bylo by vedle pazourků zapotřebí hlavně naléztí kulturní stopy (popeliště).

Julian Kulakovskij, Карта Европейской Сарматіи по Птоломею. привѣтствіе XI. археологическому съѣзду, Кіевъ 1899. 4° 31. a mapa.

Ptolomaeovy zprávy zeměpisné a národopisné uvedly již tak mnohého historika do nemalých nesnází, nesnází tím větších, čím vzdálenější krajiny brány v úvahu. Je zajisté imponující, když Ptolomaeus polohy krajin a míst udává zeměpisnou délkou a šířkou, a stálo by zajisté za pokus nalézti konečnou rektifikaci měr Ptolomaeových a našich — kdyby u Ptolomaea byly uvedeny míry měřené na místě. Docela správně objasňuje prof. Kulakovský nejprve princip astronomických výpočtů alexandrinských a výpočet jejich meridianu, podotýkaje, že Ptolomaeus na 1° měřil 500 stadií, ale uváděje polohu podle zpráv cestopisných, neměl přesného podkladu ve příčině směru a času a třeba by i ostražitě si počínal, nemohl nikdy učiniti přesnou redukci. K. zcela trefně uvádí, jak Ptol. ani pro říši římskou nedovedl stanoviti přesnou polohu, když směšuje Tiszu řeku a Temeš, Prut a Seret, když klade polohu Singiduna (Bělehradu) na $^1/_2$ stupně od Tauruna (Zemuna), kdežto je pouze řeka dělí a j. Činí tudíž K. zcela správnou konklusi: když pro krajiny známé Ptol. je nespolehlivý, což teprve pro vzdálenou Sarmacii, i dovozuje nesprávnosti v uvádění řek a hor a vytýká podstatné chyby v národopise, když na př. Ptol. jednou uvádí Amadoky, Navary a Torrekady jako města a podruhé jako národ, když uvádí dvoje Pevkiny, když uvádí dvoje Jazygy, z nichž Metanasté již od I. věku jsou známi mezi Dunajem a Tiszou, kdež na Maeotidě v tu dobu o nich není více známky, podobně jako Roxalané již od doby Neronovy bojovali na dolním Dunaji a nebyli více asi na Azovském moři, a rovněž správně uvádí, že rozloha sídel Venedů, Gotů a Finů nemůže býti správna atd. Stejně správně soudí Kulakovský, že o místopisu Ptotomaeově pouze archaeologie může podati nějakého vážnějšího dokladu a uvésti dosavadní hádání na pevnější stanovisko; nálezy mincí římských jsou dokladem, jak daleko brány a užívány peníze jako platidlo, zajisté jen pokud kovová hodnota jejich neklesla, tedy do III. století. Pro místopisná svědectví nestačí tedy doklady minci, tu třeba shledávati stopy obyvatelstva samého a jako i pro zeměpis staré říše římské třeba přihlížeti k nálezům archaeologickým a opravovati udání starých geografů, tak nelze bez archaeologie mluviti o zemích vzdálenějších, barbarských a vykládati Ptolomaea zůstane vždy zajímavou hračkou, jakou je i výklad K. o souvislosti jmen Metropol — Danparstadir — Kijev.

Nákladem Archaeol. komise při České Akademii a Archaeol. Sboru Musea král. Českého. — Knihtiskárna J. Otty v Praze.

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

Stanford University Libraries
3 6105 010 675 333

DB
200
P3
v.18
1898-1

Stanford University Libraries
Stanford, California
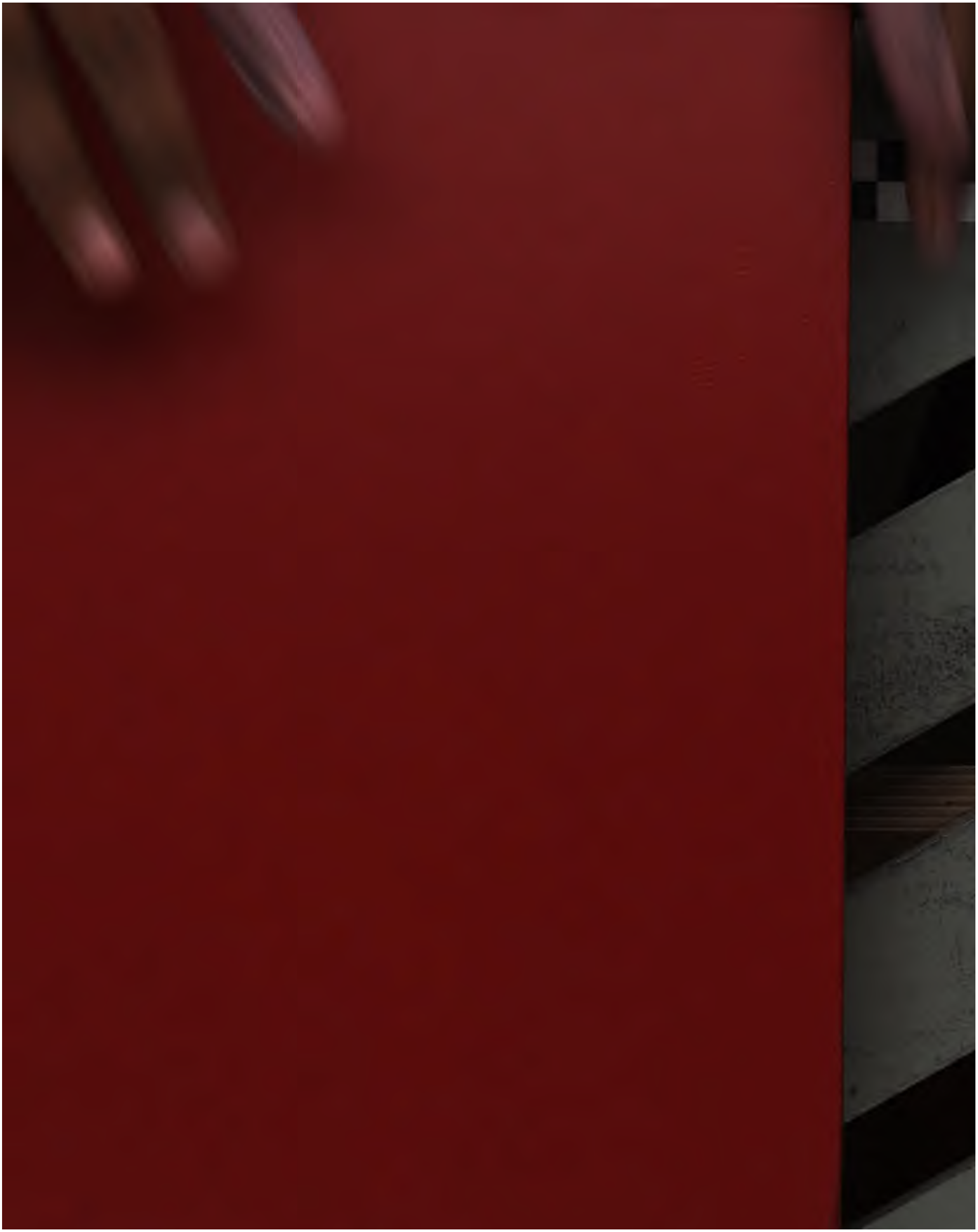
Return this book on or before date due.